România literară

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR

Joi 4 octombrie 1990

(Anul XXIII)

40

Recapitulare

ERA ușor de bănuit pentru oricine în ianuarie că România a pornit pe drumul lung, dar ireversibil, al democrației. Primul pas părea făcut cu dreptul și aveam motive să credem că o vom ține așa. N-a fost să fie ! Frontul Salvării Naționale, în frunte cu președintele lui de atunci, domnul Ion Iliescu, s-a hotărît să recupereze pașii pierduți după primele declarații cu adevărat democratice. Hotărîrea Frontului de a deveni partid și de a participa la alegeri (contrară promisiunilor de principiu inițiale) a semănat neîncredere mai ales printre intelectuali și tineri. Ședințele proaspătului înființat C.P.U.N., din ce în ce mai haotice măresc această neîncredere. O parte a populației, nesemnificativă ca număr, dar avînd alături de ea intelectuali marcanți, studenții, tinerii în general, presa independentă precum și o parte a partidelor contestă dreptul Frontului de a participa la alegeri. Proclamația de la Timișoara îl contestă direct pe domnul Iliescu, datorită trecutului de activist comunist. Manifestația maraton din Piața Universității cere clar aplicarea punctului 8 al Proclamației timișorene. Capitala se împarte în două, iar restul țării, cu mici excepții, manipulat de TVRL, pare pornit hotărît pe drumul Frontului (acuzat de contestatari ca neocomunist). Evenimentele din 13 iunie nedumeresc pe toată lumea, dar televiziunea „devastată" „demonstrează" că e vorba de un atac legionar menit să înlocuiască proaspătul regim ales la 20 mai. Președintele Ion Iliescu pare convins de același lucru. Sînt aduși minerii care fac ravagii în București timp de două zile, după care președintele țării le mulțumește. Imaginile transmise în străinătate fac ocolul globului și îngrozesc privitorii. Nici un guvern cît de cît democratic nu mai are chef să colaboreze cu guvernul României care a fost în stare să patroneze o ciomăgeală, iar apoi să mulțumească pentru ea. Liderul studenților, Marian Munteanu, este bătut în mod sălbatic, iar apoi este arestat din spital. În urma presiunilor (interne și externe) este eliberat, apoi ni se anunță pur și simplu că este nevinovăt. Sediile celor două mari partide istorice, precum și ale unor ziare independente sînt devastate, iar prin intermediul televiziunii li se aduc acuzații incredibile, care ulterior sînt retrase. Numele unor intelectuali marcanți, mulți dintre ei disidenți reali ai regimului Ceaușescu, sînt mînjite cu ajutorul presei oficiale și, iar, al televiziunii. Care sînt urmările ? Generalul Chițac este destituit și ulterior numit ambasador în Turcia. Directorul Televiziunii, unul din principalii vinovați pentru zilele de 14—15 iunie, cel care i-a arătat cu degetul pe harapii-verzi destabilizatori, nu pățește nimic. O pățește însă poporul român : în ochii lumii el este un popor barbar, în stare de orice atrocitate. Drept urmare ni se refuză orice cerere, și starea de faliment a țării se accentuează. Domnul Silviu Brucan, fost lider F.S.N., prezice căderea unui cap, nu precizează însă al cui. Asta, în cazul cînd vom fi din nou amînați de Consiliul Europei. Iată că am fost amînați !

Drumul spre democrație al României este ireversibil, dar teribil de întortocheat. Acum el pare să fi intrat într-o fundătură din care nu vom ieși decît făcînd pași înapoi.

Ștefan Agopian

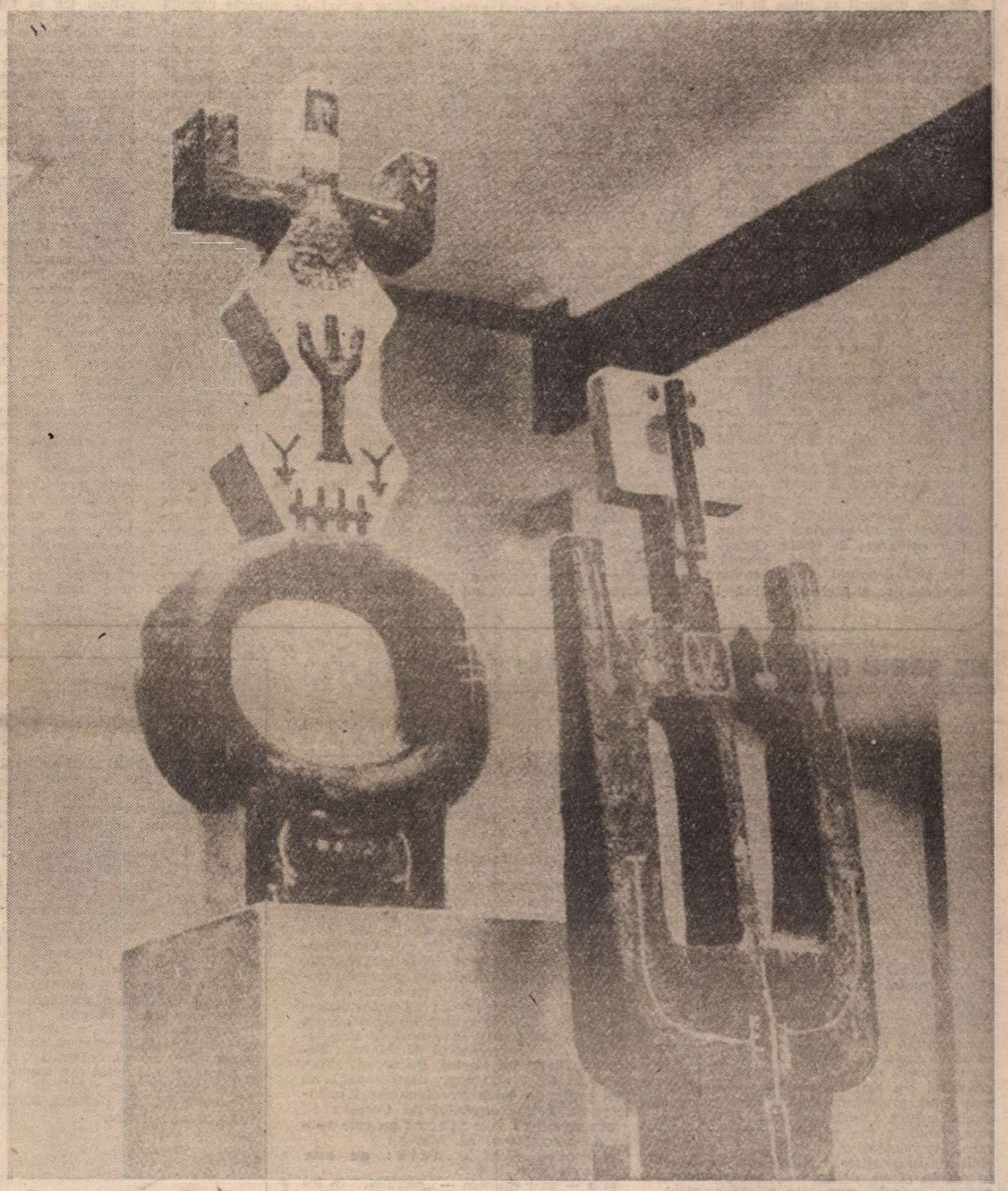

CONSTANTIN BULAT : Înțelept și Omul-liră
(Ilustrăm acest număr cu lucrări ale artistului)

DIN SUMAR

● Aria calomniei ● Cioran și maghiarii ● De-a v-ați ascuns... ● Armand Călinescu, memorialist ● Și auzind ei de leafă... ● Inedit : I. D. Sîrbu despre Blaga ● Cu Valeriu Moisescu despre Arhiva Națională de Teatru ● Vladimir Nabokov — fragmente din primul roman scris în S.U.A. ● Festivalul filmului de la Veneția ● Scribul melancoliei ● În acest număr semnează Gáll Ernő, Radu G. Țeposu, Ioan Holban, Ion Drăgănoiu, Ion Sofia Manolescu, Gh. Istrate ● PATIMILE DUPĂ PITEȘTI — ultimul episod. Din numărul viitor, revista noastră va publica în serial romanul ÎNTÎLNIRE LA JUDECATA DE APOI de Petru Dumitriu

Biblioteca Județeană
MUREȘ

OCHIUL MAGIC

Aria calomniei

„EXPLOZIA" PRODUSA IN PRESA DE TOATE TIPURILE IMEDIAT DUPĂ DECEMBRIE 1989 este un fenomen pozitiv incontestabil. Promptitudinea cu care ternul peisaj al jurnalisticii noastre din deceniile trecute și-a schimbat, după cutremurul social, formele de relief este absolut uimitoare. De la o zi la alta au apărut peste o mie de publicații noi, în Capitală, ca și în provincie, în marile orașe, dar și în multe dintre micile așezări. Aceste lucruri se știu astăzi de către toată lumea. O modificare de o asemenea amploare nu putea rămîne fără consecințe. Am semnalat într-un editorial recent al revistei noastre că sporirea volumului publicațiilor s-a făcut în condițiile unei baze materiale (hîrtie, echipament tipografic, difuzare) precare și incapabile să progreseze la fel de spectaculos. O altă consecință este de natură morală. Ne-am obișnuit să luăm în derădere pretențiile lui Ceaușescu referitoare la „omul nou", pe care el l-ar fi dorit creat de comunism. În realitate, măcar într-o anumită măsură, acest „om nou" a existat și mai există, produs, dacă nu al unei concepții pe cît de pretențioase, pe atît de găunoase intelectual, în orice caz, al unei experiențe de viață, al unor împrejurări istorice și sociale concrete. Iată chiar un exemplu legat de subiectul comentariului nostru. De aproape o jumătate de secol presa românească a fost una strict controlată de putere, șablonată formal și (onoare excepțiilor !) necinstită în conținut. Nu cred că existau cine știe cîți doritori a se abona la mai mult de un ziar. În toate, citeam aceleași știri și în același ambalaj. Era o presă de propagandă, în care informația era tendențioasă și parțială. Cenzura controla totul, începînd cu anumite sectoare tabu ale vieții și sfîrșind cu anumite cuvinte ori sintagme care nu puteau fi folosite. Sfărîmarea bruscă a acestui cadru rigid n-a întîrziat să nedumerească pe mulți dintre noi. Nedumerirea se exprimă într-un clar **embarras de choix.** Oamenii nu știu pe cine să creadă. Nu sînt deprinși cu varietatea aprecierilor și nici capabili să-și formeze opinia proprie pornind de la opinii contradictorii. Presa comunistă era mai confortabilă sub acest aspect. Așa s-a ivit paradoxul ca aceiași oameni care nu dădeau, pînă acum un an, doi bani pe ceea ce citeau în ziare (și pe bună dreptate !) să se lase manipulați cu ușurință, astăzi, de o parte sau de alta a presei libere : în fond, ei continuă să nu aibă o judecată proprie, numai că, în loc să respingă în bloc opinia oficială, cum procedau înainte, se atașează acum de una singură dintre opiniile exprimate ; cu alte cuvinte, nu pot înțelege tocmai pluralismul informației, continuînd a prefera monolitismul ei, și încă în forme exclusiviste, intolerante. Sechelele educației comuniste se văd în acest exemplu cu ochiul liber. „Omul nou" visat de Ceaușescu n-a putut fi niciodată construit la nivel de concept, dar a căpătat o anumită consistență în realitatea cotidiană, unde ghilimelele pe care le-am utilizat scriind sintagma se dovedesc de prisos.

O ALTĂ CONSECINȚĂ, CARE NU PRIVESTE DOAR PE GAZETARII ÎNSIȘI, CUM S-AR PĂREA, ESTE INTERPRETAREA LIBERTĂȚII PRESEI ca posibilitate de a scrie orice despre oricine și în orice limbaj, fără a simți nevoia verificării informației ori a moderării expresiei. Această descătușare normală, în fond, a presei șochează pe majoritatea cititorilor. Atît printre cititori, cît și printre gazetari ideea necesității unei legi a presei a cîștigat în ultima vreme teren tocmai din pricina dezmățului acesta verbal generat de dispariția cenzurii. Oamenii se simt vulnerabili. Oricine poate fi atacat fără dovezi și cu cele mai triviale expresii, la fel de bine în viața lui personală, ca și în aceea publică. Ni se servesc știri aiuritoare, care, după o zi, sînt dezmințite categoric. Trebuie să avem tăria să recunoaștem că, deși asemenea excese nu ne fac plăcere, ele se datorează în fapt unei situații absolut normale, conjugată, e drept, cu euforia noviciatului în materie. Presa comunistă nu permitea aceste violențe din principiu, fiindcă în ea, ca și în societatea comunistă, totul era reglat și ținut sub control. Dar o presă liberă, într-o țară democratică, nu poate de obicei evita excesele de felul celor pomenite. Cei care au răsfoit presa românească de dinainte de 1944 știu acest lucru. În orice caz, e preferabilă o presă liberă, chiar dacă ea îngăduie deseori atacul la persoană, calomnia etc., unei prese cenzurate, din care în definitiv nici atacul la persoană, nici calomnia nu lipsesc, doar că ele se produc la indicații „de sus" și au forma unor campanii. Cei care se plîng astăzi de mizeria morală a unei părți din presă par a fi uitat campaniile de odinioară, orchestrate de secția de propagandă a P.C.R., și, mai ales, par a nu sesiza o deosebire esențială între aceste campanii, — care aveau în spate oficialitatea și presupuneau o „condamnare" prealabilă a celor atacați, ca și, totodată, imposibilitatea unei apărări, a unei replici — și calomniile din presa actuală, care sînt așa zicînd cu titlu individual, putînd fi combătute, fie tot prin presă, fie prin justiție. Atragem atenția asupra acestei deosebiri, fiindcă ni se pare că există, chiar și în rîndul unor oameni cinstiți și bine intenționați, o pornire așa de mare contra anumitor „libertăți" pe care unele ziare și le-au luat, încît sînt gata să ceară măsuri administrative, nedîndu-și seama că asemenea măsuri ar știrbi însăși **libertatea** presei. Comunismul ne-a învățat cu monolitismul opiniei și cu controlul ei sever : e greu să trecem acum deodată la pluralism și la libertate. Dar să ne gîndim de două ori înainte de a cere oficialității protecție. Presa trebuie să rămînă liberă chiar dacă nu putem evita riscul minciunii, calomniei sau insultei. Nu o lege a presei ori o intervenție a puterii administrative ne vor proteja de aceste fenomene supărătoare, ci propria noastră capacitate de a le respinge în numele unor principii de deontologie a gazetăriei, de a le dovedi nevalabilitatea și de a obține discreditarea profesională a celor care le practică. Trebuie să înțelegem că democrația e o vîrstă adultă, spre deosebire de dictatură, care este una infantilă, în sensul că, dacă democrația și libertatea sînt legate de inițiativă personală, de opțiune, de responsabilitate, dictatura implică paternalism, obediență și delegare a răspunderii. Ne-am luat viața în propriile mîini și nu mai există nimeni care să ne apere contra erorilor izvorîte din însăși libertatea noastră. Și e bine așa. Este absolut ridicol (ca să nu mai vorbim de riscuri) de a ne comporta în continuare ca niște copii care dau fuga la părinți să ceară sprijin contra agresiunii celor din jur. Motivația principală pentru introducerea rapidă a unor reglementări restrictive în presă ține (vrem ori nu s-o acceptăm) de un astfel de infantilism.

ASTA NU ÎNSEAMNĂ CĂ TREBUIE SĂ NE RESEMNĂM ȘI SĂ STĂM CU MÎINILE ÎNCRUCIȘATE ÎN FAȚA AGRESIUNII și intoleranței unor gazetari certați cu morala și cu civilizația. Dacă e adevărat că oricine poate calomnia pe oricine, e tot așa de adevărat că prea puțini dintre calomniați au încercat să se apere. Ca totdeauna în astfel de situații, agresorul profită de lehamitea victimei. Am auzit pe mulți spunînd că le e greață să răspundă acuzațiilor unor indivizi fără scrupule, prea cunoscuți ca atare tuturor. Tăcerea nefiind o soluție, nici replica nu e neapărat **singura** soluție. Asta e evident. Aici se ridică o problemă delicată de morală. Agresorii nu profită doar de inerția agresaților, ci și de lipsa de solidaritate dintre ei. Nu mai e, credem, nevoie să arătăm că există de regulă o solidaritate mai mare între oamenii necinstiți decît între cei cinstiți. Majoritatea celor calomniați cred că e destul să protesteze în nume propriu, fără a sări vreodată în ajutorul altora aflați în aceeași situație. Ei nu-și dau seama că eficacitatea apărării e cu atît mai mare cu cît cuprinde în bătaia ei și pe alții. Nu vrem să citățm nume. Dar vă rugăm să treceți singuri în revistă numele marilor calomniați ai ultimelor luni și să vedeți cîți dintre ei, atunci cînd și dacă au răspuns calomniei, au găsit măcar un cuvînt prin care să se refere și la alții. De obicei s-au referit numai la ei înșiși. Durerea loviturilor nedrepte primite i-a făcut surzi la geamătul altora. E trist, dar adevărat. Punînd degetul pe rană, trebuie să spunem că nu libertatea presei este de vină că oamenii sînt tîrîți în noroi, batjocoriți, umiliți : de vină este pe de o parte, lipsa noastră de reacție firească împotriva murdăriei și necinstei iar, pe de altă parte, egoismul de care dăm dovadă. E aproape un paradox : toți așteptăm să ne apere alții, dar nici unul dintre noi nu sare în apărarea nimănui. Am citit zeci de „scrisori deschise" în care personalități marcante ale culturii naționale erau făcute cu ou și cu otet, dar extrem de puține în care să li se ia apărarea. E adevărat (și nu mă bucură s-o adaug) că nici vreunul dintre ei n-a scris o singură scrisoare deschisă de solidaritate cu alții. Nu credem că se va pune curînd capăt șirului, deja foarte lung, de insulte și de calomnii din presă. De se va adopta legea presei va fi neputincioasă în această privință (ceea ce nu înseamnă că nu-și va dovedi eficiența exact acolo unde nu trebuie). A cere suprimarea unor gazete, oricît de ticăloase, ar fi de asemenea o eroare. Singura cale pe care o găsim normală și democratică este crearea unei opinii comune contra neadevărului și a injuriei. Numai ea poate împiedica aria calomniei să umple cu acordurile ei insidioase sau triumfale urechile naivilor. Probabil că e inutil să precizăm că sîntem conștienți că această cale este, vai, una utopică.

N.M.

NE SCRIU CITITORII

Onorată Redacție,

DACĂ în trecutul de tristă amintire ne răneau zilnic urechile și spiritul platitudinile și stereotipiile limbii de lemn precum și agramatismele genialului, savantei și ale unei bune părți a restului nomenclaturii, astăzi tind să le ia locul tot felul de neologisme, fie inutile (vezi, de exemplu, verbul **a derula**, folosit de la vlădică pînă la opincă, în locul românescului a desfășura) fie inadecvate (cum ar fi **a reitera** cu înțelesul de **a repeta**, deși reiterarea, termen folosit, de regulă, în tehnica electronică de calcul, nu este o simplă repetare).

Frecvența acestui fenomen și faptul că el se întinde ca pecinginea cuprinzînd practic întreaga mass-media și categorii sociale și profesionale foarte diverse, inclusiv cu studii superioare, m-au determinat, nu o dată, să iau stiloul în mînă ca să vă scriu. De fiecare dată am renunțat cu gîndul că alții, mai îndreptățiți decît mine (eu sînt inginer) o vor face cu mai mult profesionalism și deci cu mai deplin succes. Constatînd însă că, din păcate, reacțiile din partea revistelor literare, ale oamenilor de cultură, în primul rînd ale lingviștilor, continuă să fie foarte palide și că, departe de a se stinge, molima amintită cucerește, zilnic, aș zice, noi aderenți ce se întrec, care mai de care, să stilească limba română (iată, de pildă, cîteva perle culese, la interval de numai o zi, din presa noastră cea de toate zilele : în **România liberă** din 2—3 sept. crt. „...ori ne integrăm într-o piață europeană de gradul III, balcanică și, evident, **obedientă** față de mai toată lumea, ori, ultima soluție, **persuadăm** Occidentul să nu ne uite..." — cred că și Caragiale ar fi fost gelos ! și în **Adevărul** din 4 sept. crt. : „...Am reprodus textul în întregime, cu scopul pe care-l vom **devoala** imediat")*, cred că este de datoria mea, ca și de altfel a oricărui cetățean, să trag un modest semnal de alarmă și să vă rog să faceți, cu marele prestigiu pe care, pe drept cuvînt îl aveți, în cultura română, apel la obștea scriitorilor, a criticilor, lingviștilor și în general, la cei care pun la inimă acest bun de preț — limba, să studieze sistematic fenomenul, să-i demaște caracterul nefast și să mobilizeze opinia publică în vederea opririi proliferării și eventual (deie Domnul !) eradicării sale.

Cu stimă și mulțumiri,
dr. ing. FAUR SIMION

* Mă întreb, consternat, ce părere au oare corectorii sau cei care supervizează mai la rece articolele respective ; oare ei nu sînt datori să „dreagă" ceea ce autorii, să zicem în fuga condeiului, mai scapă ? De altfel, am observat că, în general, se acordă foarte puțină atenție (că de grijă, ce să mai vorbim) modului în care apar publicațiile (greșelile de tipar și de gramatică, trădări ale textului original în traduceri — vrînd parcă să confirme cunoscuta zicală — abundă chiar și în colecții prestigioase, ca „Romanul Secolului XX", „Globus" și altele)

Stimate Domnule Manolescu,

[...] PRILEJUL de a vă scrie mi l-a dat un articol neinformat, publicat în nr. 31 din 2 august a.c., pe care l-am primit, ca totdeauna, în ultima vreme, cu întîrziere. Articolul în discuție este **Corespondență Hasdeu**, semnat de Iulian Negrilă, unde, la p. 5, în penultimul paragraf (coloana a patra), am citit, cu o imensă uimire, următoarea frază : **„Tetraevanghelul** a fost aflat în arhiva Mitropoliei din Sibiu și editat prin Institutul de lingvistică de către cercetătorul Al. Mareș : **Tetraevanghelul lui Coresi**, București, 1974". În acest scurt text apar, dintr-o dată, nu mai puțin de **două** grosolane erori privitoare la **Tetraevanghelul lui Coresi** :

una se referă la e d i t o r : **nu** este vorba de cercetătorul Al. Mareș !

a doua se referă la d a t ă : **nu** este vorba de anul 1974 !

și **o** — să-i spunem — „confuzie" în legătură cu textul **Tetraevanghelului** și un alt text al lui Coresi.

Cam mult pentru două rînduri !

Pentru corecta informare a cititorilor Dumneavoastră, trebuie menționat că **Tetraevanghelul lui Coresi** a fost editat **nu** în 1974, ci în 1963 — deschizînd astfel seria ediților științifice ale textelor vechi românești — și **nu** de Dl. Al. Mareș ci de Florica Dimitrescu, după cum reiese din foaia de titlu : **Tetraevanghelul tipărit de Coresi** Brașov 1560—1561, comparat cu **Evangheliarul lui Radu de la Mănicești.** 1574, ediție alcătuită de Florica Dimitrescu, Editura Academiei, București, 1963 [428 p.].

În privința „confuziei", dacă apare numele lui Al. Mareș, înseamnă că autorul s-a gîndit — probabil — la ediția acestuia **Liturghierul lui Coresi**, numai că nici aici nu coincide a n u l, cel real fiind 1969 ! — ediție despre care, de altfel am scris o recenzie (în **Studii și cercetări lingvistice**, 5, anul XXI, 1970, p. 610—614) în care făceam o clară distincție între calitățile de filolog și cele de lingvist ale Domnului Al. Mareș, primele fiind net superioare celorlalte [...].

Cu deosebită considerație,
FLORICA DIMITRESCU
Paris, 14.IX.'90.

Ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor

ÎN zilele de 26 și 27 septembrie a.c., au avut loc ședințele Comitetului Director și Consiliului de conducere ale Uniunii Scriitorilor. Au fost luate în discuție următoarele probleme : activitatea conducerii Uniunii Scriitorilor și Comitetului Director între ședințele Consiliului din 2 mai și 26—27 septembrie a.c. ; propuneri ale comisiei de pensii privind noile pensionări ; propuneri ale comisiei de validare privind primirea de noi membri ; situația publicațiilor Uniunii Scriitorilor și a Editurii Cartea Românească ; premiile Uniunii Scriitorilor ; inițiativele economice pentru rentabilizarea activităților de editare, difuzare și lărgirea patrimoniului Uniunii Scriitorilor : diverse. Consiliul a acordat mandat Comitetului Director să alcătuiască un consiliu de administrație al Uniunii Scriitorilor, format din șapte persoane competente. S-a votat, de asemenea, excluderea din Uniunea Scriitorilor a lui Eugen Barbu.

La discuții au luat parte : Mircea Dinescu, Ștefan Bănulescu, Nicolae Prelipceanu, Mircea Nedelciu, Szilagy Istvan, Alexandru Mușina, Marko Bela, B. Kiss Botond, Ioan Holban, Cezar Baltag, Al. Dobrescu, Gh. Schwartz, Fănuș Neagu, Nicolae Breban, Dan Desliu, Mihai Ursachi, Ileana Vulpescu, Aurel Covaci, Ștefan Tcaciuc, Laurențiu Ulici, Gabriel Liiceanu, Mircea Sântimbreanu, Ioanichie Olteanu, Ovid S. Crohmălniceanu, Radu Enescu, Daniela Crăsnaru, Ștefan Agopian, Mircea Horia Simionescu, Petre Sălcudeanu, Helmuth Britz, Ioan Bogdan Lefter, Petre Stoica, Balogh Jozsef, Mircea Micu, Val Condurache, Grete Tartler, Ion Mircea, Aurel Rău, Petru Creția, Galfalvi Zsolt, Nicolae Manolescu, Liviu Antonesei, Sorin Mărculescu, Zigu Ornea, Darie Novăceanu, Dan Duțescu, Toma George Maiorescu.

Comunicat

CONSILIUL de conducere al Uniunii Scriitorilor, în reuniunea din 27 septembrie 1990, sesizat de Comitetul său director, a luat în discuție calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor din România a domnului Eugen Barbu.

Consiliul de conducere consideră că atitudinea morală a domnului Eugen Barbu este incompatibilă cu statutul de membru al Uniunii Scriitorilor.

Domnul Eugen Barbu a transformat, în ultimele două decenii, revista Săptămîna, **al cărei director a fost, într-un organ nedisimulat al serviciilor de securitate ceaușiste, denigrînd personalitatea și opera celor mai de seamă oameni de litere și de cultură din România.**

Domnul Eugen Barbu s-a făcut vinovat de delictul de plagiat literar calificat, delict devenit public în 1979 și condamnat într-o ședință a Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor. Publicarea dosarului acestui plagiat a fost interzisă de către însuși Nicolae Ceaușescu.

În prezent, domnul Eugen Barbu este director al revistei România Mare, **publicație de esență fascistă, unde continuă, într-o formă și mai scandaloasă, stilul și modul de gîndire din** Săptămîna, **contribuind astfel la deteriorarea climatului moral și politic al țării și reluînd atacurile calomnioase împotriva Uniunii Scriitorilor ca instituție de breaslă.**

Ținînd seama de faptul că cele de mai sus reprezintă o gravă ineălcare a statutului Uniunii Scriitorilor din România, Consiliul de conducere hotărăște, în temeiul articolului 16, litera C, combinat cu articolul 26 litera E din Statutul Uniunii Scriitorilor, excluderea domnului Eugen Barbu din rîndurile ei, începînd cu data de azi, 27 septembrie 1990.

Prezenta hotărîre a fost adoptată.

Scrisoare pentru Iza

MI-AM sărbătorit majoratul la Jilava. Împlineam 18 ani în camera „8" din Fortul 13. Aceste forturi de sub pămînt au fost construite (se zice că prin 1916) în ideea de-a se depozita în ele rezervele de muniții ale armatei. Mai apoi s-a scos din ele materialul expozibil și li s-a dat o altă „întrebuințare". Cea mai „nobilă" din toate cîte pot fi : au fost introduși acolo deținuții politici ai mai multor regimuri. (În special din 1940 încoace). Într-un astfel de fort, dar la Constantin David, acum e o șerpărie de care nu se poate apropia nimeni. În adîncul acestui fort, cel de la Constantin David, s-au cuibărit mii de șerpi și poate chiar și balauri adevărați. Șerpii, balaurii din Fortul David s-au înmulțit întrucît aci nu a fost închisoare pentru deținuți politici. S-ar mai putea ca Gheorghiu Dej să nu fi știut de acest fort că imediat l-ar fi și prefăcut într-o nouă și utilă școală de „reeducare" comunistă.

...Era 1 februarie 1950. Această cameră „8" de forma unei cale de vapor, sau mai bine zis de șlep, adăpostea în acel moment, pînă la sufocare, peste 300 de „musafiri", minus unul care s-a răcit (chiar de ziua mea) din cauza foamei pe scîndura nici măcar dată la rîndea. Cel ce murise astfel fusese bucătar pe-un vapor de croazieră. Mai ales în ultima lui săptămînă de viață, omul acela sau ce mai rămăsese din el, ne povestea lucruri îngrozitoare. Toți îl ascultam năuciți, deși poveștile lui ne provocau atîta rău, atîta rău ! Ne povestea de pildă din cîte feluri de mîncare se putea compune un prînz regesc, o cină fastuoasă în legănat de valuri, ce se putea mînca și ce anume se mînca la Dardanele și Bosfor, cum pregătea el acele feluri de mîncare, cum le pregusta... El se sătura (ne mărturisea cu ochii în văpăi) numai din gustatul mîncărurilor pe care le prepara. (Azi vă voi „găti"... ciorbă de perișoare cu frunză de leuștean, colțunași cu carne, friptură de iepure cu smîntînă, frigărui măcelărești, înghețată macedoneană, cafea de Brasilia, suc de portocale servit la pai). Cînd l-au arestat avea 100 de kilograme ; cînd a murit avea 40.

Tot în camera „8" se mai afla și „musafirul" George Ivașcu. (De ce le spun foștilor deținuți politici „musafiri" o să vedeți). Pe la orele 7 mi s-a adus surogatul din nu se știe ce era. Ni-l aducea într-un hîrdău de unde ni se cuvenea prin dreaptă împărțeală cîte un polonic, un fel de leșie sau de spălătură neagră, fără zahăr, fără sare.

De ziua majoratului meu mi-am consumat cafeaua din castron cu gîndul la iubita mea de la Craiova. Nu mă mai gîndeam la părinți, la cauza mea „basarabeană" pentru care fusesem arestat, altfel în acel salon o cauză „singulară", mă gîndeam deci la anii mei de-atunci, la iubita mea care era studentă la Craiova, student am fost și eu, dar numai cinci zile.

Într-a șasea zi m-au invitat niște tovarăși să merg pînă ici colea, în strada Calomfirescu, unde era sediul securității din Craiova și unde, odată văzîndu-te intrat...

La ora 10 ni s-a adus pîinea. Ni se aducea o pîine mică, de 600 grame (specialitatea Jilava) tăiată cam neglijent în patru. O pîine din aceea pentru patru „musafiri". Rația pe-o zi 150 de grame. Ne luam deci sfertul de pîine, dar care sfert putea să aibă într-adevăr 150 de grame dar și 155, ceea ce însemna că musafirul care asista la împărțire cu ochii cît cepele rămînea în pierdere cu 5 grame ! O grozăvie care nu se putea admite ! Și-atunci s-au înființat vestitele cîntare ale Jilavei confecționate din două așchii de lemn și două ațe. Fiece firimitură de pîine era cîntărită și atribuită exact celui ce i se cuvenea. Celui ce avea de exemplu mai puțin cu două grame decît celălalt. După ce-ți luai totuși porția de pîine te uitai la ea nătîng, cădeai în transă, erai incapabil de-a mai gîndi altceva, eram cu toții înnebuniți de foame. Aveai nevoie de-un extraordinar exercițiu de voință să păstrezi sfertul de pîine intact pînă cînd venea ciorba de morcovi de la orele 12.

Cina ni se servea la orele 15. După „cină", tot ciorbă de morcovi, urma zăvorîrea ușilor și se aștepta cealaltă zi. Ei bine, distanța asta de la orele 15 cînd ne venea ciorba de morcovi de seara, de încheiere de zi, și pînă în cealaltă zi, pînă cînd ne venea iarăși sfertul de pîine de 150 de grame însemna 17 ore de foame cumplită. La toate astea mai venea și bucătarul acela de vapor cu poveștile lui idioate dar pe care-l ascultam înnebuniți, fascinați, ahtiați... cum gusta el din mîncăruri și ce gusta !... și noi incapabili de-a ne frîna dorința de-al mai asculta... ne consumam teribil, dar cel mai mult s-a consumat însuși povestitorul. Adică bucătarul. Tot năucindu-ne cu poveștile lui, cum gătea și ce gătea, a murit de foame. Așa s-au terminat poveștile lui aiuritoare.

De ziua mea mi-am permis luxul să-mi consum sfertul de pîine fără să mai aștept infernala ciorbă de morcovi necurățați, puși direct la fiert, invariabila „ciorbă" de morcovi.

VEȚI zice că fac literatură de dragul literaturii. Așa o fi, sau așa o și părea. Luasem hotărîrea să nu povestesc nimănui despre acele timpuri ca și cum nici n-aș fi fost pe-acolo. N-aș fi vorbit de toate astea dacă n-aș fi citit în ziarul **Dimineața** un articol cutremurător, sub semnătura Izei Bogdan, cu referire la foștii deținuți politici. Citez doar două fraze din acel incriminant articol :

„Deci iată adevărata față a acestor musafiri ai puscăriilor comuniste. Suferința recluziunii, departe de a-i fi purificat, i-a alterat iremediabil, coborîndu-i pe treapta cea mai de jos a condiției umane".

Desigur, articolul Izei Bogdan nu este întîmplător. E la modă ca foștii deținuți politici să fie atacați cu o cruzime fără seamăn. Cînd au venit minerii la București... au fost duși și la sediul foștilor deținuți politici. Au făcut „ordine" și pe-acolo nu numai la Universitate. După Iza Bogdan, foștii deținuți politici sînt considerați a fi pe treapta cea mai de jos a condiției umane... Nu-i exclus ca tot o „Iză" (dar Vasiloiu, Bogdănoiu) să-i fi dus pe mineri să le arate sediul foștilor deținuți politici și să le fi spus : pe ei ! Să-i săturăm să mai lupte împotriva comunismului !

(În paranteză fie spus sediul foștilor deținuți politici a fost „vizitat" de mineri în trei valuri. Și s-a făcut și pe-acolo ce s-a făcut).

Referitor la cauza basarabeană aș avea de spus doar atît. Noi știm sau intuim că la masa tratativelor România a fost trădată de cei „mari" ; dar în special de ruși și de americani. Mai intuim că Asociația Pro Basarabia și Bucovina seamănă de pe-acum cu o bătrînă doamnă care mai scapă cîte o lacrimă cînd aude cîntecul „În satul în care m-am născut" și se limitează doar la atît. Podul prieteniei e prea puțin din ceea ce se așteaptă de la această Asociație. Adevărul cel mare este însă altul. În două rînduri, o dată în 1935 și altă dată în 1939, deci înainte de conflagrația mondială și înainte de ultimatum-ul sovietic din 1940, în însăși platforma program a PCR s-a susținut că Basarabia este rusească. După anul 1945, același partid a uitat complet de cele trei milioane de basarabeni de dincolo de Prut.

CHIAR dacă o Iză Bogdan sau o altă tovarășă Iză mă va trimite iarăși pe unde-am mai fost, să mă „purific" și mai pe „deplin", în numele dînsei ori al partidului, ori al ideologiei noi pe care o servește, cea a reinstaurării comunismului... că despre asta-i vorba... altfel de ce să atace minerii sediul foștilor deținuți politici ? ce rațiune a fost la mijloc ?... deci dacă voi ajunge iar pe-acolo, declar cu toată răspunderea momentului de față, că părăsirea celor trei milioane de români de dincolo de Prut, fără să-i alinăm nici măcar cu o vorbă și asta timp de peste 45 de ani, se constituie într-o odioasă trădare, o trădare față de neam, de toți frații de-o limbă și de-o gîntă, trădare de România !

Anatolie Paniș

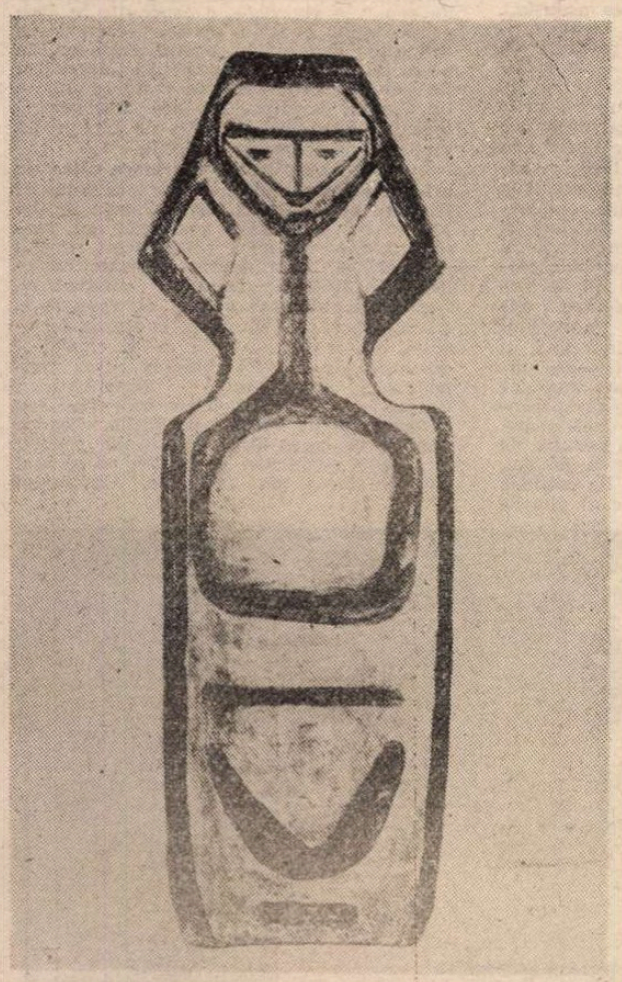

Stelă funerară

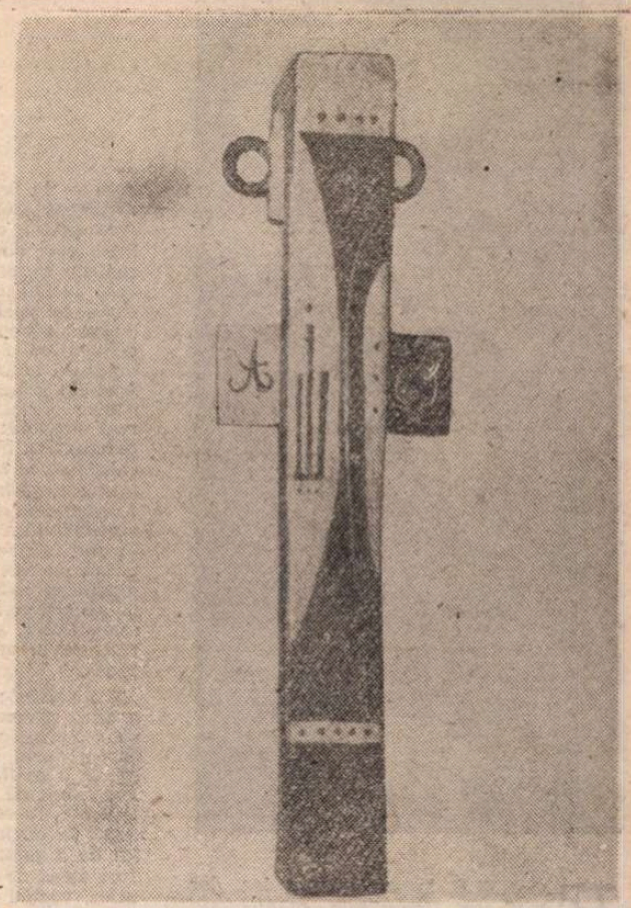

Însemn de hotar

Amintire ancestrală

în clipa unei disponibilități rare
așteptam să fiu vizitat de-o fereastră
pe care n-o mai întîlnisem
de aproape două milenii

printre deschiderile înfăptuirilor
mă puteam strecura în alt suflet
fără să bag de seamă
că prin amestecul pleoapelor
puteam lua parte la orice spectacol
roman

bintuit de cruzimile
hoardelor din răsărit
abia-mi mai puteam recapitula ființa
abia-mi mai puteam reface existența
pe urmele năvălirilor barbare

după o toropeală îndelungată în munți
mai trebuia să știu
că pentru mine exist
și mă păstram printre ramurile latine
din dorința de a-mi apăra
adiacența sîngelui

după ce mi-am recăpătat numele
moștenit
pînă ce mi-am refăcut istoria
n-am mai rămas
decît o amintire ancestrală

din cuprinsul spațiului mioritic
purtam la mine domiciliul justițiar
recunoscut și aplaudat de marele vulg
încă de pe timpul cînd luptam
ca gladiator pe arenele romane
cînd luptam cu romanii pe arenele lumii

Ion Sofia Manolescu

Ritual

(Puberul Divin)

Mi-s buzele gravide — în curînd
suspinul lor rotund va naște floare :
va fi cuvîntul magic bucurînd
dezvirginarea nopții către soare.

Putere grea se va-nsfinți în trup
cuibar voi fi rostirii așteptate
mi-e carnea unsă ; rănile mi-astup
cu ceara pergamentelor uscate.

Miros în zori a viață și a faptă
de lăcăte mi-e cerul gurii plin
mi-s buzele gravide — se așteaptă
să nască Cuvîntul : Puberul Divin...

Gheorghe Istrate

ESEU

Cioran și

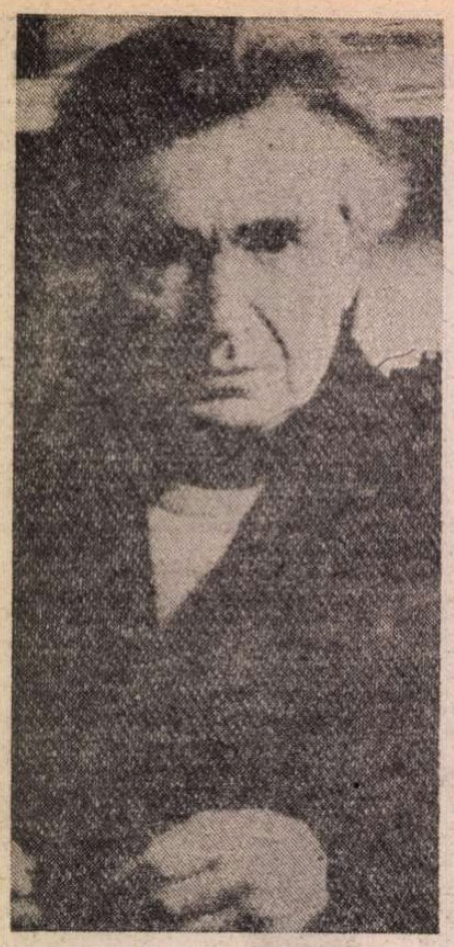

FAPTELE, în succesiunea lor, dar mai ales tendințele manifestate înlăuntrul și îndărătul faptelor ne determină să analizăm relația precizată mai sus, în titlu.

Care sînt faptele ? Iată-le. Revista NU, organ de presă „independent" al studenților clujeni, a publicat (fără să specifice sursa și nici data primei apariții) un text aparținînd lui Emil Cioran, în care gînditorul român face poporului maghiar o caracterizare atribuindu-i trăsături fundamental negative. „Serialul" a produs nedumerire și indignare în presa și opinia publică maghiară, această reacție exprimîndu-se în articole scrise pe un ton pătimaș și care vădeau și oarecare lipsă de informare. Impulsionată de indignarea stîrnită și, probabil, de intervențiile ce reclamau necesarele precizări și clarificări, redacția a dat publicității o scurtă declarație (în nr. 18/1990 al revistei), informînd că textul incriminat redă pasaje din lucrarea lui Cioran, **Schimbarea la față a României**, apărută în perioada interbelică, publicarea sa neavînd nicidecum intenția de a-i jigni pe maghiari. În aceeași declarație se arată că autorul formulase opinii incisive și la adresa propriului său popor. Ziarul **României Magyar Szó** publică, în numărul din 22 iulie 1990, la pag. 1, o scrisoare a redactorului-șef Gyarmath János către Emil Cioran, rugîndu-l să-și exprime poziția în legătură cu problema atît de controversată, iar alături se află răspunsul ilustrului eseist trimis la 9 iulie din Paris (redat și în facsimil). Emil Cioran precizează aici că nu este de acord cu publicarea pasajului despre Ungaria, care datează din 1934, și aceasta cu atît mai mult cu cît intenționa ca la reeditarea cărții sale să omită două capitole, unul din ele fiind tocmai cel despre maghiari. Scrisoarea se încheie astfel : „Mi-ați făcut un mare serviciu trimițîndu-mi textul incriminat. Îl voi arăta editorului [...] și îl voi ruga încă o dată să vegheze la suprimarea insolențelor mele **preistorice** [subl. mea — G. E.]."

Acestea arătate, am și putea considera litigiul încheiat, dacă elementele componente, adică : întreg complexul de fenomene, antecedentele, fundalul, ca și momentul istoric, toate la un loc, n-ar face necesară o interpretare mai exigentă, care să abordeze și aspectul răspunderii redactorilor, a intelectualilor.

Întîi de toate, cîte ceva, date și opinii, despre concepția lui Emil Cioran asupra lumii și evoluția ideilor sale. Iată ce se arată despre el, în **Világirodalmi Lexikon (Lexicon de literatură universală)** apărut sub auspiciile Editurii Academiei Ungare (Budapesta, 1986) : „Discipol al lui Nietzsche, el a dus pînă la absurd dogmele magistrului său, dovedind că viața și adevărul constituie perechi antinomice. În lucrările sale, a întreprins aceeași operă destructivă pe planul eseului, ca Beckett sau Ionesco în domeniul dramei. Interesul său îmbrățișează o sferă cuprinzătoare, are un stil briliant, aforistic, amintind, după unii, de Valéry". Deși această caracterizare nu vine cu pretenția de a oferi o imagine atotcuprinzătoare a operei cioraniene, ea accentuează — prin alăturarea sa lui Beckett și Ionesco — în primul rînd asupra locului superior pe care-l ocupă Cioran în literatura universală. În același sens, un studiu din prestigioasa revistă franceză **Critique** (aprilie 1987), prezentînd două lucrări ale lui Cioran apărute în acel an, nu ezită să vorbească, de-a dreptul, despre „epoca cioraniană". De asemenea, semnificativă este analiza lui Umberto Eco, care, tratînd despre proliferarea actuală a iraționalismului, îl plasează pe Cioran, ca gnostic, în acest proces.

Inspirat esențialmente din tezaurul filozofiei germane, în timpul celui de-al doilea război mondial Cioran ajunge în Franța ca diplomat, stabilindu-se acolo. Iată, prin urmare, odată mai mult — sub aspect biografic — justificată definirea trecutei jumătăți de veac ca o etapă în care — în urma unor metamorfoze — se formează „cel de-al doilea Cioran", integrat organic culturii franceze. Bineînțeles, între cele două etape, între cei doi Cioran, nu se înalță nici un fel de zid chinezesc ideologic ; în pas cu momentul cezurii, se poate stabili și prezența neîndoioasă a unei anume continuități. Veriga de legătură o reprezintă continuitatea unui pregnant scepticism, sensibilitatea față de tragicul puternic manifestat deopotrivă în istorie și în destinele omenești, nihilismul provocat de derularea existenței în perspectiva ineluctabilului sfîrșit. Această continuitate de conținut și concepție se întregește printr-o identitate de soluții ale formei și în materie de gen literar ce traversează întreaga operă. Caracteristice ruturului în tinerețe, dar și celui înaintat în vîrstă au fost și rămîn, definitoriu, eseul, meditația extraordinar de concentrată și în același timp atrăgătoare prin strălucirea stilului, aforismul, paradoxul, toate ridicate la un rang magistral al perfecțiunii.

Cît privește ruptura de trecut : autoanaliza și corecția de sine inseparabilă de ea s-au înfăptuit mai degrabă indirect, deseori prin intermediul metaforei. Astfel, în a sa **Histoire et utopie** (1960), Cioran relatează cu multă autoironie cum, în tinerețe, fusese un adept al tiranilor, deosebit de eficienți, mînați fiind de instinctul de a porunci. Mai recunoaște și că a fost atras de nemărginitul cinism al tiranilor, văzînd în acesta un semn de superioritate, de noblețe ce-i deosebea de vulg. Aceeași autoironie o regăsim în modul de a evoca o eroziune a sa din tinerețe, constînd în ideea lichidării indivizilor trecuți de patruzeci de ani, căci cauza tuturor relelor sociale o socotea a fi „bătrînii", care întruchipau lez-națiunea permanentă.

ÎN PATIMA cu care s-a dedicat disecării destinelor individuale și a vicisitudinilor ce s-au abătut peste culturi, Emil Cioran a trebuit să se confrunte inevitabil cu problematica destinului național. În lucrarea (mai sus pomenită) **Schimbarea la față a României**, el se angajează în caracterizarea critică a românilor și a popoarelor vecine. În acest șir de eseuri mustind de sentimente și pasiuni, transmițînd veleități devoratoare de sine și părtiniri extreme, eseuri dedicate imaginilor de sine și imaginilor adversarilor, au fost plasate și textele ce zugrăveau maghiarii în culori covîrșitor întunecate. Caracterologia națională cioraniană vădește o seamă de trăsături determinante ale concepției despre lume, ale filozofiei vieții și morții proprii lui Cioran, distingîndu-se prin subiectivism extrem și preaslăvirea dorinței de putere, de sorginte nietzsche-iană.

Așa cum bine și-au dat seama redactorii de la NU, Cioran se lansează în remarci mușcătoare la adresa propriului său popor, și nu exagerăm socotind că uneori critica la adresa românilor — elaborată de el — atinge chiar vitriolantul. El duce la paroxism autoacuzarea națională, ajungînd pînă la a se rușina de apartenența la un popor care, în cursul existenței sale, a dat dovadă de lipsă de dinamism, de resemnare în predestinare, de indolență. Cioran califică drept „adamică" cultura română, pe motiv că tot ce are mai substanțial este lipsit de antecedente. Adamismul cultural înseamnă în concepția lui Cioran că problemele de natură istorică, politică și spirituală apar în respectiva cultură fără vreo pregătire istorică prealabilă, de aceea România și-ar avea rostul, semnificația numai dacă, ajungînd să-și dea seama de conștiința misiunii sale, sub îndemnul unui soi de misionarism mîntuitor, ar începe să-și producă adevărata istorie. Aceasta necesită însă fanatism, numai o Românie fanatică, gata de orice, ar fi în stare să se transforme. Dacă, însă, schimbarea la față a României ar fi un obiectiv irealizabil, afirmă Cioran, problema țării ar înceta să mai existe pentru el.

Deși — conform confesiunii paradoxale pe care o face — iubește cu „grea ură" trecutul României, Cioran este preocupat în mod definitoriu de viitorul țării și al poporului. De aceea caută-cercetează el potențele mesianismului românesc, de aceea dorește să curme situația în care România a ființat ca o țară fără profeți. Sub imboldul negației extreme, el propovăduiește și renunțarea la spiritualitatea a cărei expresie o constituie **Miorița**. Aceasta sugerează neputința în fața destinului și a morții, de aceea Cioran pronunță verdictul cu valoare de sacrilegiu conform căruia balada considerată caracteristică sufletului și mentalității românești trebuie socotită ca un blestem poetic și național.

Emanate la intensitatea de maximă combustie a pasiunii sale mistuitoare de sine, sentințele lui Cioran îl apropie de acel Ady Endre care — continuînd și tradiția lui Berzsenyi, Kölcsey și Széchenyi — biciuia, aidoma profeților Vechiului Testament, păcatele națiunii, depravarea și deruta ei. Rostirile moralistului în efortul său de „a trezi la viață" pe românii lipsiți de istorie seamănă înspăimîntător cu remarca lui Ady după care „Părinții noștri, care vor mai fi fost cît de cît maghiari, au uitat să-i făurească pe maghiari. Maghiari nu mai există de mult și ceea ce mai e nu e decît **pars negativa**, care se deosebește de speciile bine conturate prin ceea ce nu mai are." Gînditorul bucureștean blasfemiator al afundării în balcanism are tangențe cu poetul vizionar luptător în contra forțelor retrograde ale ogorului maghiar, care îl imploră pe Dumnezeu să-i lovească poporul, căci maghiarii „au nevoie de un Mohács" : „Dacă există un Dumnezeu, să nu-l cruțe : / E-un soi obișnuit cu bătaia, / Golan puhav al semințiilor țigănești, / Să-l bată, să-l bată, să-l bată."

Destinul tragic comun al culturilor mici îl împinge pe Cioran în suferința pricinuită de complexul de inferioritate. Judecățile sale despre trecut și chemările ce privesc înspre viitor sînt întotdeauna determinate de comparații, de confruntarea cu cuceririle marilor națiuni norocoase și cu realizările înregistrate de ele în cultură. Are sentimentul că mîndria celor născuți în aria unor culturi mici este ineevitabil traumatizată, pentru el clarviziunea trece necesarmente în tragedie. Este fie devorat de furie mesianică, fie cu sufletul înecat în nesfîrșită dezolare. Îmboldit de atari recunoașteri amarnice. Cioran ajunge la concluzia că nu e mare lucru să iubești România pur și simplu cu instinctele. Pentru el, numai o dragoste de țară asociată cu totală disperare provocată de destinele țării semnifică întradevăr totul.

Iată, deci, care este contextul în care, abordîndu-le prin prisma sufletului și conștiinței traumatizate, va trebui să ne apropiem de afirmațiile părtinitoare ale lui Cioran despre maghiari. Cel ce-și condamnă cu inima îndurerată propria națiune pentru starea ei de stagnare subistorică poate ajunge lesne și fie chiar ca o compensație să afirme despre poporul vecin că rostul acestuia în univers este dat de fiicele și femeile sale, cît și — firește — de muzica lăutărească. Deplîngînd lipsa mesianismului românesc, nu-i va fi fiind grea aserțiunea despre „turanism" ca un mesianism cu dosul în sus. Cioran recunoaște că, român fiind, este aproape imposibil să rămîi imparțial în judecățile de valoare emise despre popoarele înconjurătoare, care, toate, au stăpînit peste români vreme mai scurtă ori mai lungă, fapt pentru care nu e deloc ușor să găsești o scuză. Astfel, nu mai rămîne altceva față de stăpînii de odinioară decît lipsa de comprehensiune și disprețul.

Atunci cînd, după tezele de mai sus care într-adevăr nu vădesc obiectivitate excesivă, urmează să citim în cartea menționată că, deși el — Cioran — nu este capabil să se simtă atras de poporul maghiar și istoria sa, numeroase aspecte ale sufletului maghiar îi produc o nemărginită simpatie — ei bine, atunci vom avea în față o ilustrare a naturii duble, a inconsecvenței prezente în mod obișnuit la autorul nostru. O simpatie, deci, dar și ea spulberată la vederea polițistului budapestan, care-i provoacă un tremur, căci — scrie el — umbra mustății sale s-a proiectat vreme de o mie de ani peste Ardeal. Întîlnirea cu polițistul budapestan l-a făcut să înțeleagă de ce românii nu și-au avut menirea pe lumea aceasta...

Dacă orgoliul național lezat, rănile produse și trăite duc — grație medierii către mecanismul echilibrării — la părtinire față de partea opusă, în străfundurile sufletului individului, în schimb eșecurile suportate pe planul conștiinței naționale nu-și mai pot afla compensare decît prin pretențiile de cucerire a priorității în spațiul geografic dat. Cioran ajunge astfel la proclamarea revendicării rolului conducător în Balcani, precizînd însă, totodată, și faptul că drumul spre dobîndirea unui atare rol trece prin eliminarea balcanismului ce rezidă în ei. În „butucii de tortură ai rușinii confecționați pentru / jumătăți de oameni, jumătăți de națiuni prichindele", în regiunea dunăreană, în Europa centrală și de sud-est, toate popoarele sîngerază de pe urma a multiple răni, iar rănitul greu se abține să nu producă, la rîndu-i, răni altora, dacă poate. Cei ce s-au găsit oarecînd în postura de oprimați nu rezistă ispitei de a deveni, la rîndu-le, opresori, în caz de cotitură favorabilă. „Turnul vavilonic al popoarelor reduse la șerbie" nu poate — durere — să se dezmeticească.

PLECAT departe în apus din bazinul dunărean, din Balcani, în ciuda înrîuririi exercitate de continuitatea concepțiilor și deschiderile spre noi direcții, Cioran nu s-a putut detașa pe deplin de vederile ades obsesive din tinerețe, de părtiniri și de imaginile inamicului, alimentate și de traumele și gravele convulsiuni sufletești de odinioară. De presupus că nici n-a vrut să se detașeze de ele. Cel puțin aceasta o indică ideile expuse în cartea sa **La tentation d'exister (Tentația existenței)**, apărută în anul 1956. „Cum poate fi cineva român" — își pune el, din nou, sieși și cititorilor, această veche și obsedantă întrebare, în același timp mărturisind că răspunsul formulat îl umplea de o dureroasă amărăciune care nu l-a părăsit nici o clipă. În zguduitoarea-i confesiune din **Petite théorie du destin**, își dezvăluie ura ce o simțea față de ai săi, față de țara sa și țăranii împotmoliți în atemporal. Se rușina pentru că se trăgea din rîndul acestora. Atare sentiment — arăta Cioran — nu făcea decît să-i alimenteze **isteria**, să blesteme accidentul de a se fi născut în mijlocul celor stabiliți pe meleaguri carpatice și dunărene.

După cum vedem, în cazul lui Cioran problema intelectualității aparținînd aproape tuturor popoarelor din zona noastră, anume aceea a identității de sine și a clarificării raporturilor cu popoarele din jur, apare într-o formă specifică, individuală. Titlul unei culegeri de studii de sub redacția lui Szekfü Gyula, apărută în 1939, era **Mi a magyar? (Ce sînt maghiarii ?)**. Autorii volumului tindeau să formuleze un soi de autentică cunoaștere de sine. Investigațiile lor au înglobat și examinarea imaginii maghiarilor în străinătate, iar slăbiciunile și păcatele naționale (cum era „finitismul" maghiar manifestat prin închistare în fața vieții, prin setea de definitiv) au făcut obiectul unei stricte analize critice.

Dacă scrierile cuprinse în această antologie tindeau în general spre stabilirea unui anume echilibru între virtuți și păcate și îndeosebi spre evidențierea pregnantă a însușirilor pozitive — o strădanie pe care o vom regăsi în majoritatea studiilor de caracterologie națională, a autocaracterizărilor naționale —, s-ar părea că la Cioran precumpănește accentuarea obsedantă a scăderilor. El nu descoperă în trecutul istoric originea calităților poporului său, ci le proiectează pe acestea în viitor, ca o posibilitate de înfăptuit, o misiune ce urmează a fi împlinită. Dacă etnocentrismul, sugerînd în general calitatea deosebită a propriului grup și a membrilor săi, comportamentul impecabil al acestuia, vădind superioritate în toate privințele, deslușește în grupul celălalt numai ceea ce e rău, de lepădat, Cioran rămîne fidel opiniei sale — predominant pline de prejudicii — despre popoarele vecine și mai ales despre maghiari, în așa fel, încît, concomitent cu aceasta, păstrează și imaginea, denaturată pînă la ura de sine, despre români. Erich Fromm califică etnocentrismul drept „narcisism de-grup", o abordare, o concepție în care grupul etnic propriu apare prezentat cu dragoste exagerată, complăcîndu-se în propriile virtuți. Un asemenea „narcisism de grup" îl vom căuta în van în opera lui Cioran, dar lipsa lui încă nu garantează și nepărtinirea atît de binevenită atunci cînd apreciem pe alții.

În scrierea intitulată **Scrisoare către un prieten din depărtare**, inserată în volumul **Histoire et utopie** (1960), Cioran revine asupra relațiilor sale vechi-noi cu maghiarii. Motivul nu e altul decît revolta populară și lupta pentru libertate națională din 1956, iar demersul comparativ, invariabil chinuitor pentru el, reapare și de data aceasta. Din nou, evocarea opresiunii din trecut se arată a fi remediul disoluției, în același complex care reapare aici. În trecut — argumentează Cioran —, maghiarii și-au îndeplinit cu succes rolul de stăpîni, de gazde, ceea ce explică de ce în Europa centrală tocmai ei au fost aceia mai puțin dispuși să mai suporte starea de servitute. Cunoscînd

Semne galactice

maghiarii

gustul deprinderii de a porunci, trebuiau să-l cunoască și pe acela al libertății. Simțindu-se la ei acasă în mecanismul opresiunii și intoleranței, trebuiau să se ridice împotriva unui sistem ce nu putea fi asemănat cu al lor.

Această judecată sumară, care stabilea un numitor comun pentru întregul popor maghiar, atît pentru opresorii de odinioară, cît și pentru foștii oprimați, este reductibilă, iarăși, la ecourile din trecut, mai precis la amintirile copilăriei. Cioran îi relatează prietenului său spaima panicardă a băiețelului de odinioară din Răşinari, în fața jandarmilor cu pene de cocoș, la vederea cărora, cuprins de tremur, se punea pe fugă. Aceștia întruchipau străinul, vrăjmașul, care trezea în sufletul copilului înspăimîntat o aversiune similară sentimentului de ură. Desigur că, la atîția ani de la imprimarea acelei impresii — și azi la fel de obsedantă și alarmantă —, Cioran îl asigură pe prietenul său de diminuarea treptată a urii față de stăpînii de demult. În efortul de a fi nepărtinitor, el ajunge să facă prospecțiuni în straturile de profunzime ale subconștientului, mergînd pînă la o veritabilă autodemascare. Îi scrie prietenului său despre **plăcerea sublimă** pe care ne-o provoacă eforturile spre nepărtinire față de unii care și-au bătut joc de noi, care ne-au huiduit și maltratat, dar ale căror „păcate și mizerie" noi le împărtășim în taină.

Această prospecție de adîncime în propria-i conștiință, demnă de toată considerația, ne permite nu numai o incursiune în atît de complexa lume lăuntrică a lui Cioran, în interacțiunea complicată a traumelor și refulărilor psihice, în sorgintea manifestărilor sale adeseori capricioase, epatante, excentrice, inconsecvente, dar, integrat unor coordonate mai largi, ne oferă o cheie și pentru a înțelege formarea, respectiv persistența tenace a prejudecăților etnice și imaginilor despre inamic. La fel, această introspecție ne dă posibilitatea de a formula deducții asupra transformărilor ce au loc în concepția cioraniană.

Transformările lente pot fi urmărite, de pildă, în opiniile pe care le formulează Cioran despre regina Elisabeta, a Austriei, despre viziunea asupra lumii pe care a avut-o această femeie de excepție cu sfîrșit atît de tragic, opinii inserate în interviul acordat în anul 1983 Verenei van der Heyden-Rinsch. Textul acestui dialog a apărut de curînd și la noi (**Viața Românească**, nr. 1—2 din 1990). Aflăm aici că Cioran fusese pasionat încă din anul 1935 de personalitatea reginei Elisabeta, înstrăinarea ei de oameni, melancolia, apropierea de ideea morții, în genere nihilismul ei revelîndu-i o concepție și o stare de spirti vecine cu ale lui însuși. Îi era apropiat și modul în care Sissy privea și trăia viața, în care ea vedea o maladie.

Din punctul nostru de vedere, atenție specială merită pasajul din interviu în care Cioran interpretează puternica simpatie a Elisabetei și a lui Brahms față de maghiari. Legat de aceasta, Cioran arată că pentru el în muzica brahmsiană cele mai atractive sînt tocmai influențele muzicii maghiare. De altminteri, în privința tristeții caracteristice maghiarilor și muzicii lor, Cioran susține că, din manifestările de tristețe detectabile în caracterele naționale europene, cele mai apropiate de el sînt acelea ale maghiarilor.

Înrudit prin simțire cu regina Elisabeta, ajunsă în sfera de atracție a maghiarilor, Cioran precizează că este lipsit de prejudecăți față de maghiari, însă, după părerea sa, regina Elisabeta, prin atitudine-ai favorizantă a maghiarilor în detrimentul celorlalte naționalități, a făcut să se accelereze destrămarea monarhiei austro-ungare.

LA NOI în țară, Emil Cioran și cărțile sale au fost mai degrabă trecuți sub tăcere în ultimii patruzeci de ani, dar — lucru de înțeles — el a făcut adeseori obiectul unor atacuri. Așa s-a petrecut și la începutul deceniului al șaptelea, cînd opiniile — mai sus expuse — exprimate în cartea sa **Ispita existenței** l-au adus în prim-planul acuzațiilor critice. Împotriva sa s-au pronunțat creatori de talia, de pildă, a unui Lucian Blaga, care, în scrierea sa postumă **Farsa originalității (Contemporanul**, nr. 45 din 1962), îi pune la îndoială, întîi și-ntîi, originalitatea. După Blaga, Cioran suferă de „amnezia citatelor", afirmație prin care vrea să spună că la Paris el s-a împus mai cu seamă prin idei inspirate din lucrări ale lui Nietzsche, Klages, Spengler, Keyserling. Era aproape inevitabil ca teoreticianul „spațiului mioritic", analistul filozofic-etic al artei populare românești care a fost Lucian Blaga să se întoarcă împotriva acelui Cioran care preconiza exilarea spiritualității mioritice, iar în ce privește cultura populară, o disprețuia și se pronunța pentru depășirea ei. Poporul care n-a realizat decît o cultură populară — afirmă Cioran — nu a depășit etapa istorică. Este de presupus că Blaga și-a scris articolul făcînd concesii anumitor sugestii, dar, totodată, indiscutabil, atunci cînd îl condamna pe Cioran pentru disprețul său față de trecutul poporului român și valorile sale tradiționale, el se făcea și ecoul unor cercuri ale intelectualității.

La sfîrșitul deceniului al optulea și începutul celui de-al nouălea, vor ajunge să vadă lumina tiparului și analize mai nuanțate. Astfel, în jurnalul său parizian (1979), Eugen Simion, relatînd despre întîlnirile avute cu Cioran (numele căruia îl marchează doar prin inițiale), îl consideră un „metafizician al neantului", subliniindu-i „Vigoarea pesimismului" și „extraordinara forță a disperării". Îl citează pe Claude Mauriac, care afirmă despre Cioran că este unul din marii scriitori ai vremurilor noastre. În dialogul purtat cu veacul al XX-lea (1984), Radu Florian îl include în discuție și pe gînditorul din Franța, în persoana căruia apreciază pe moralistul care a dat glas — printre altele — esenței tragice a omului măcinat între pietrele de moară ale istoriei.

O nouă selecție din lucrările lui Cioran a apărut în România în anul 1988, dar despre această carte nu s-a putut scrie, nici apreciativ și nici critic. Abia după revoluție a văzut lumnia tiparului articolul lui Ion Ianoși **Anateme și confesiuni (Viața Românească**, nr. 1—2 din 1990), conceput inițial ca referat editorial întocmit cu scopul de a înlesni apariția volumului. În acest articol, autorul observă — printre altele — că în opera lui Cioran cititorul se confruntă, în majoritatea cazurilor, cu o masivă cantitate de paradoxuri, Se atrage atenția și asupra tendinței autorului de a irita, de a șoca fără încetare.

Cărțile tabuizate ale lui Cioran au avut darul de a alimenta în sînul unei părți a elitei intelectuale românești atitudinea de rezistență spirituală față de totalitarism. Exemplarele aflate în țară erau răscitite, treceau de la o mînă la alta, adeseori se difuzau multiplicate. Doina Uricariu ne informează (**România literară**, nr. 5 din 1990) că aceste cărți au fost în măsură să îndeplinească și funcția de stimulare spirituală a rezistenței, pentru că îi îndemnau pe cei din generația ei la o autoanaliză lucidă, sumbră și plină de amărăciune. Pesimismul cioranian i-a ferit de infecția unui optimism de paradă, a unei utopii în goană după miraje.

Această confesiune specifică unei generații mărturisește pe de o parte faptul că pesimismul, calificat în general ca demobilizant, demoralizator, poate deveni — în anumite condiții — o forță stimulatoare, iar pe de alta aruncă lumină asupra polivalenței rezistenței spiritual-morale (mai degrabă potențiale) față de tiranie, asupra provizoratului pricinuit de incompatibilitatea elementelor componente. Această eterogenie a dus în mod necesar la șubrezenie, urmînd ca, prin prăbușirea dictaturii totalitare, mai exact prin lipsirea de obiect a urii acumulate împotriva acestui sistem, factorul de coeziune în discuție să provoace destrămarea întregii „unități" a opoziției. În schimb, concomitent cu acest proces are loc transgresiunea unor curente ideologice care pun în pericol însăși transformarea democratică.

Pe de altă parte, imaginea se întregește și prin cele afirmate de Cioran într-un interviu acordat la sfîrșitul lui decembrie trecut revistei **Le Nouvel Observateur**, interviu în care arată că evenimentele revoluției l-au făcut să renunțe la proiectul de a scoate o nouă carte cuprinzînd critici la adresa românilor. În același interviu, Cioran arăta că pesimismul său este de esență constitutivă și că în trecut a avut mult de suferit din cauză că este român.

FENOMENUL Cioran, în întreaga-i complexitate, cu toate consecințele pe care le comportă pasajul publicat din nou în paginile revistei NU, dă posibilitatea unui relevant studiu de caz, care ar putea pune mai în lumină sindromul descris de Bibó István, ca manifestare concretă și evoluție pînă la zi a stării de mizerie în care se zbat națiunile mici ale Europei răsăritene.

Sumara noastră investigație a îngăduit o incursiune în zona de origine a părtinirilor naționale și naționalitare apărute în spațiul nostru geografic, zonă aflată în albia complexelor colective de inferioritate, a isteriilor individuale și colective. Se vădește din nou — dacă mai era nevoie — tenacitatea excepțională cu care se mențin pe linia de plutire prejudecățile și resentimentele, a căror rezistență se adapă din sentimentul adeseori manipulat al pericolului, din temerile convulsive, nemaipomenit de îndărătnice, aproape constitutive. Din nou, ne-am putut confrunta cu rolul nociv al intelectualilor răspunzători pentru urmările devastatoare ale curentelor naționaliste, ale isteriei xenofobe. Însă, evoluția (de pînă acum) oferă și învățăminte de un bun augur. Anume, s-a dovedit că, printr-o poziție hotărîtă, prin evitarea reactiilor impulsive care nu fac decît să adîncească răul, printr-un dialog lucid și uzînd de argumente convingătoare, este cu putință să acționăm pentru disoluția manifestărilor de neîncredere și a aversiunii pe care forțe vechi, dar obscure le-au reactivat pînă la virulență, să impulsionăm atît de necesara înțelegere reciprocă mai bună.

Gáll Ernö

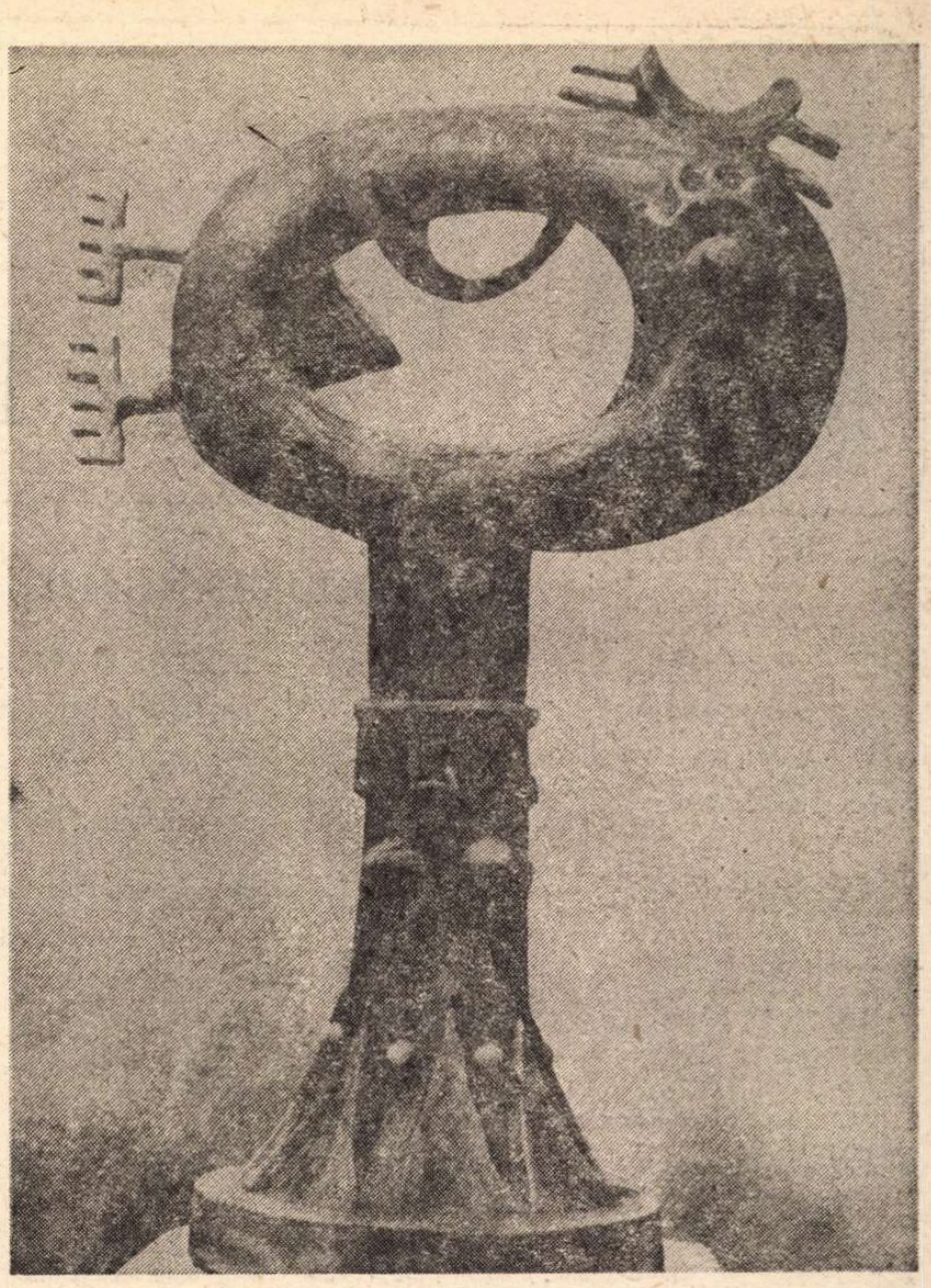

Animal imaginar

Sacrificiul

BUNICULUI meu, Ion, i s-a spus că trebuie să se sacrifice : la Canalul lui Dej, prin 1953, alături de fratele său, Gheorghe („de-ai lui Mihalache", burghezi, trădători : și ce putea fi altceva decît „țărănist" un revizor școlar din plasa Lespezi ?), apoi, să tacă, să fie supus, să se ascundă, să defileze de 1 Mai, 23 August, 7 Noiembrie, recunoscător pentru pensia de mizerie, să-și educe cei șapte copii arătîndu-le zilnic lumina de la Răsărit, **să se sacrifice** deci pentru ca ei, copiii, să aibă parte de o „societate mai bună și mai dreaptă". El, Ion, s-a răzbunat în felul lui, cît a putut : m-a iubit, mi-a citit și apoi mi-a dat să citiesc tot felul de cărți pe care învățătoarea mea nici nu îndrăznea să le numească, asculta seară de seară „Vocea Americii" (americanii, speranța generației lui !), nota filmele străine care rulau în țară, bifîndu-le pe cele văzute în singurul cinematograf din Botoșani, unde s-a mutat din ținutul Fălticeniului pentru a-și pierde cît de cît urmele. Și-a cultivat, ca orice „paria", trecutul ; conștiincios, a făcut un arbore genealogic „pe linia mamei", pe care mi l-a lăsat moștenire și pe care îl port oriunde merg : dar despre tată nimic, era periculos pentru fiu și nepot : a tăcut, sperînd că astfel ne poate apăra el, bătrînul trecut prin două războaie și ucis de atîtea ori după ce i s-a tot spus că a fost eliberat. A venit rîndul fiului, Ion, căruia i s-a cerut același lucru : **să se sacrifice.** Și a făcut-o zilnic, amintindu-și temător de „dosarul" părintelui său, și-a părăsit casa scrîșnind din dinți, și-a construit cu mîinile sale alta cărînd cu căruța ori cu Molotov-ul scînduri, țiglă și chirpici, bodogănind, șoptind seara în pat vorbe grele, veghind ca aparatul de radio să nu se audă în stradă, adormind într-un tîrziu pentru a se trezi devreme și a lua drumul unei școli într-un sat apropiat unde copiii țăranilor trebuiau crescuți în „spiritul vremurilor noi", cu minciuni adică, învățați să fie combativi (dușmanul de clasă încă pîndea !), revoluționari necruțători chiar cu părinții lor, foști „chiaburi", „mijlocași" sau „negustori", rămășițe ale regimului burghezo-moșieresc. Și ce-a mai făcut el, Ion ? A mers prin sate să lămurească oamenii de binefacerile colectivizării, tocmai el, cel dezmoștenit și pus la stîlpul infamiei — fiul unui „trădător" de neam. Pentru ce ? Pentru ca eu, fiul lui, să trăiesc într-o „societate mai bună și mai dreaptă". A venit, așadar, și rîndul meu să mă sacrific după ce voi fi păsit dincoace de pragul „vîrstei de aur", nu prea luminoasă, e drept, liniștită însă, fără grijile de care mama mea, Raisa, fiică de preot de dincolo de Prut, și tatăl meu, cu origine deloc sănătoasă, le-au îndepărtat din preajmă.

N-am înțeles niciodată, cum n-a înțeles nimeni din generația mea (nimeni dintre cei cu capul pe umeri), sacrificiul care ni s-a cerut obsedant, ani în șir, la fiecare cuvîntare a „regretatului" ; m-am refugiat, asemeni atîtor colegi, după zidul de cărți, părăsit la Crăciunul tuturor speranțelor. Atunci, la sfîrșit-început de ani, s-a primenit însăși esența vieții noastre, am sperat că a sosit clipa răzbunării tuturor umilințelor celor de dinainte și a distrugerii, pentru totdeauna, a mecanismului ce a produs acele umilințe, pentru ca aceea care mă urmează, Ioana, să nu mai audă niciodată fatidicul „trebuie să ne sacrificăm". Atunci, în decembrie-ianuarie, am hotărît că, într-adevăr, trebuie să mă sacrific ; și i-am simțit alături pe toți cei despre care se spune că, aflați **nel mezzo del camin**, ar fi generația ce ar asigura tranzitul de la un sistem nu socialist, nici comunist, ci **feudal** în articulațiile sale cele mai intime, spre luxul, calmul și voluptatea unui tip de societate unde ne-am vrut mereu, de aproape jumătate de secol. Înțeleg (înțelegem) sensul sacrificiului și acum, după opt luni de la Iluzie, cînd căruța noastră obosită caută încă, pe Drumul Mătăsii, calea dinspre Orient spre Occident ; cu o singură condiție, acest sacrificiu : **să fiu (să fim) ultimul (ultimii).** „Pactul" nu pare însă, deocamdată, să poată fi semnat ; deschizi televizorul pentru a te informa și afli că 700 000 (să scriem ca la C.E.C., fără dobîndă la vedere : șapte sute de mii !) de specialiști au părăsit țara de la începutul anului, că pîinea e veche și mucegăită, că au început scumpirile, că au reapărut cartelele, cozile, că nu s-au astupat gropile, că ne destabilizează „agenturile" străine și ne salvează, pentru moment, „sfînta mînie proletară", că privatizarea nu merge, în schimb, rata criminalității și corupția cresc, că n-avem vagoane, cabluri, materie primă, zahăr, frigidere, ulei, televizoare, hîrtie igienică, lemn, cărbune, că țăranii au avut dar nu mai au pămînt, că nimeni nu lucrează, că sindicatele nu se înțeleg cu reprezentanții Guvernului, că... Asta dacă ne uităm la televizor. Dacă citim presa aflăm că revoluția nu mai continuă ; și asta o spune un poet, un om din **ultima generație de sacrificiu.** Dacă ieșim pe stradă, sandviciul cu lipsuri sporește și teamă mi-e că nu va putea fi digerat preț de o viață. Așteptăm ce ? Să prindem și noi castanele fierbinți pe care și le aruncă unii altora, în culisele unde se desfășoară jocul puterii : voi sînteți vinovați că ați promis, ba voi că ne-ați obligat la asta, voi că ați dat unora și altora ba, ba voi că vreți economie de piață peste noapte, ba voi că n-o vreți deloc sau cît mai tîrziu cu putință, ba voi, ba că nu, ba că da... E o liniște asurzitoare, întreruptă cînd și cînd de o melodie pe adresa dumneavoastră. Cu Elton John.

Ioan Holban

Ion DRĂGĂNOIU

Loggia cretană

* * *

Gîndea, lucru neobișnuit pentru el și foarte dureros.
Gîndirea cuprinde întotdeauna o cîtime de răzvrătire lăuntrică. Îl scotea din fire să simtă în el lucrul acesta.

Încercare asupra limitei (I)

lui Petru Creția

Plăcere pură. Ca o vrabie în praf, tu prin cuvinte.
Adu-ți aminte de grîu și de pești. Dacă ești
mai poți încă mărturisi. Fii sfios pînă la aroganță.
Disprețuiește-te. Iubește-te. Aruncă o acoladă
asupra celor din jur. Puritatea ta dă-le-o lor.
Dă-le și celălalt obraz.
Atunci Petru iarăși a tăgăduit ; și îndată a cîntat
cocoșul. Cocoșul pentru Asclepios, prieteni,
cocoșul pentru Asclepios.
Și era scris evreesc, sîrbesc, elinesc și latinesc.
Plăcerea pură, mergînd înapoi spre supa
primordială. Epi oenopa pontos.

Încercare asupra limitei (II)

Insistent, sunînd — zgomotul supără —, cartiere noi,
vecini neînvățați unii cu alții,
necunoscuți care țipă, muzică prea de tot
tare : Janis Joplin, Jimmy Hendrix, Brassens, Bulat
Okudjava, Rokudan, Midare, Chidori, Mahakala Sadhana,
Dakye, prea multă vorbă, prea multă.
Words, dragă Ioniță, words, words, words :
În serile tăcute, negre, desăvîrșite
poetul se plimbă singur, încet, incoerent
pe falezele înalte, reci, transparente.
El se gîndește la scoici, cifre, zaruri
poartă în buzunare tocuri, pixuri, bucăți uriașe
de cretă, iar în creierul său
o mașină de tocat, de tăiat și de
împachetat iepuri.
Prin fața sa trec umbre albastre, mici,
incolore, el se apleacă și le spune
unde, cînd, cît
cerul se rupe, nisipul se fărîmițează,
apa se despică în două.
Așa dispare poetul din oraș, de pe faleză, din univers.
Discret, zîmbitor, ironic. În urma sa
rămîne un cer, un cerc, o sferă, un punct.
Peste zece, o sută, o mie de ani
iepurii, vulpile, mistreții împușcați de el
trec pe acolo rostogolind cu boturile
sufletul fostului vînător.

Punctul care se destramă

Într-o lume care așteaptă de la tine totul.
Să trăiești. Și din acest tot
a cîta parte poți să-i dai ?
Totul.
Totul sau nimic.
Să încurci culorile. Negru în loc de
albastru. Roșu în loc de verde.
Dar negrul nu e o culoare. Negru e
absența tuturor. Așa cum albul e
prezența lor. Vezi discul lui Newton.
Pipa noastră, tutun de pipă, fabrica
de țigarete Timișoara.
Creioane scumpe. Hîrtie bună, Tutun bun.
Și cu lumea care așteaptă totul de la tine
ce faci ?
Nu faci. Povestești. Totul sau nimic.
Povestea ta începe și se termină
în același punct.

Confuz și blînd

Confuz și blînd printre lucruri pluteam.
Arse, amintiri străluceau pe un cer de sticlă.
Spart. Spartă iubirea în mii de cioburi
strălucitoare. Unde oare se ascunde statornicia
lumii ? Și în care dintre cioburile
ținute în palmă o fi ? Holograma :
Aci, zici mereu, aci. Și ridicînd-o în soare
vezi pete în ea, transparentă, lăsîndu-se
privită mereu, aducîndu-ți aminte de partea
din tine de zeu...
Confuz și blînd printre lucruri pluteam,
cu cioburi strălucitoare de sticlă
ploua.

Încercare asupra limitei (X)

Să visezi poezia.
S-o scrii cu litere din ce în ce
mai mici.
Inframicronice.
Lăsînd pagina albă,
zăpadă pînă la brîu
prin care să alergi
gifiind.
Doar niște cîini negri mai alergau
prin visele mele.
Imaginea ta
tot mai palidă se făcea. Nu-ți
mai auzeam vorbele, pluteai încet
prin aer, aripa lui Chagall te ținea.

Încercare asupra limitei (XI)

Ca o rană iubirea — Holzweg —, a cărei
pojghiță, îndepărtată mereu, însîngerează
locul rănit.
Scara aceea cu treptele rupte
spre sensul înalt
și nici o unealtă și nici o piatră
și nici o bucată de lemn primprejur.
Doar contrastul dur între dorința ta
de a fi acolo de unde poți privi totul,
înaltele cercuri calm surîzînd, doar
înotul printr-un aer saturat de această dorință
și nimic...
Și o voce venind de undeva de departe,
din departele tău, din chinuitoarea ta
umilință, o voce rostind abia auzit cuvîntul
Ființă.

Idei tăioase

Păstrează-ți încrederea și n-o dărui. Dăruiește
în schimb blănuri, automobile, vacanțe
în satul de pe malul mării, animale de
rasă, clipe de neuitat. Încrederea n-o dărui.
Fii convins că cineva, într-o zi, ți-o va cîștiga
fără nici un efort.
Idei tăioase, grăbește-le încet : Joseph Rodgers & Sons —
Cutlers to his Majesty. Oțel bun. Nu amorțește.
Bătut de fierari care n-au auzit niciodată de
Platurile Drincei. Și iată că, totuși, ne întîlnim
la masă : pasta asciuta, paisprezece cocoși, carusel
al tuturor pînă se termină
lumina. Încrederea n-o dărui.

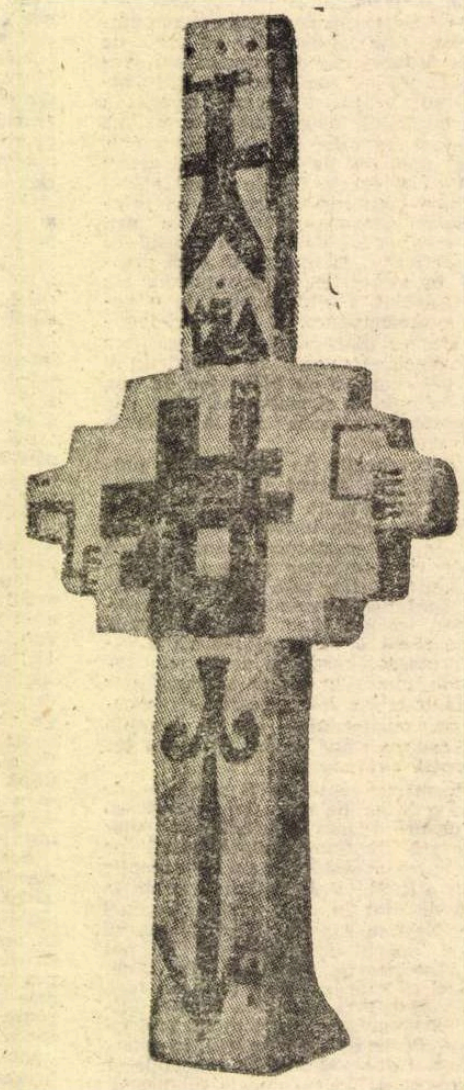

Înțelept

Ultima scenă de vînătoare

lui Paul Orleanu

Mîncam ciment pe pîine. Doar așa, ca să verific
tăria cimentului dentar.
În bucătăria enormă, cu tîngiri de aramă pînă
sus, pe pereți. Pe masa lungă de stejar, făcută
de mîna mea, pe masa pe care jupuiserm
iepuri, căprioare și mistreți,
pe masa unde umplusem gîturi de lebădă și
împănasem sitari, împrejmuiți de fazani,
becațe și duble, rațe și gîște polare.
Mîncam ciment dentar, doar așa, ca să văd
dacă plombele creierului meu mai rezistă.
„Vreau să fiu numele fluid al lucrurilor
fără memorie." Alice în iepuri.
În pădure e un copac uriaș, păsările
cîntă nevăzute-n frunzar, lemnul mesei
din el e făcut, cîinii într-însul
colții și-ascut, nu-i așa Pierre,
nu-i așa ? Ciment pe pîine și fier,
nu-i așa Pierre, nu-i așa Pierre ?
Ne scriem propria istorie și vrem să fim,
în același timp, numele fluid al lucrurilor
fără memorie...

Dureros de dulce

Grăunțe de nisip sub pleoape. Mărgele, sidef, fermoare.
Realul crud, patul care scîrțîie, lampa cu abajur de
dantelă, ventilatorul cu aer cald. Între acestea toate
vocea caldă a lui Gabriel, răbdătoare, de vînător la
pîndă. Să vineze ce ? Să tot privești înainte. Cuminte
e să spui că lumina e mai de folos decît întunericul.
Sfeșnicul cu șapte brațe să-l aprinzi după apusul soarelui.
Mai marelui gîndirii tale să-i dai ce-i mai bun : Pururi
Tînăr, înveșmîntat într-o mantă soldățească, visam
soarele să-mi bată în ochi dimineața. Răsărit, tu,
dureros de dulce, nu-mi fă, te rog, inventarul mizeriilor
noastre. Iată : Rahmaninov pe o temă de Paganini, basul
profund al lui Iosif Sava, liceul Sava, micul arab care
a plîns pe pieptul meu pînă cînd grăunțele de nisip
de sub pleoape s-au transformat într-un plîns internațional.
Ce val de tandrețe duminicală m-a copleșit... Profesorul
meu de sanscrită îmi surîde dintre paginile ediției
Perpessicius. Sunt, is, exist. Împiedic cuvintele
să-și facă de cap în capul meu. Eu.

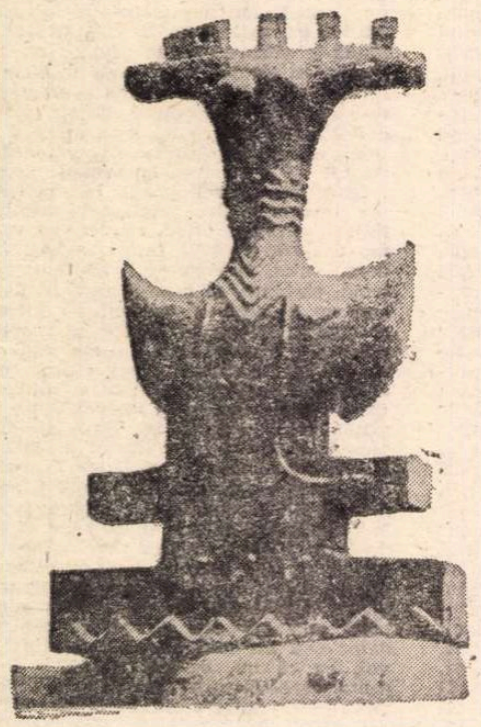

Rege trac

Placa turnantă

IEȘIND din lift, ajungi pe un culoar interior deschis, cu balustradă, din categoria celor cunoscute din filmele neorealismului italian. Prima surpriză vine, așadar, dintr-un șoc al umilului, în care frapează democratizarea excesivă, repetitivă. Ușile se reproduc pe orizontală, verticala spațiului e abolită, ca în celebrele incinte monahale de pocăință și recluziune, unde egalitatea și umilința față de transcendență sînt anunțate printr-un detaliu de construcție. Dacă pe a doua ușă din dreapta ar ieși un scriitor, și pe a treia un altul, nu ne-am mira deloc, ni s-ar părea firesc, într-atît de naturală este aici socializarea.

Un hol minuscul se continuă cu o incintă de primire, transformată în cameră de lucru supusă tuturor agresiunilor posibile. Mica bucătărie de alături își trimite aici mirosurile insinuante, tulburătoare unui gurmand în continuu conflict cu exercițiile ascetice ale trupului ; în dreapta, se află televizorul familiei, redutabil instrument modern de inconfort fonic și sursă permanentă de ispitiri păgîne. În stînga, un telefon sună continuu ; din oră în oră, exasperat de atîtea apeluri, stăpînul de drept al incintei se ridică alene pentru a răspunde. Din zona telefonului, ascuns iluzoriu într-o nișă, urcă la etaj o scară interioară, spre camerele intime de sus. Firește, ea e concepută pentru a fi folosită, și pe aici se circulă tot timpul. La baza scării, un clopoțel miniaturat, atîrnat de grilaj, ține locul modernelor sonerii de apel. Dincolo de fereastră, la trei etaje distanță, trăiește, pulsînd bezmetic, una din cele mai populate piețe ale Bucureștilor.

În mintea unui intelectual, camera de lucru e un spațiu sacru, incintă a utopiei personale și o expresie a modului de a fi. Desăvîrșita ordine a volumelor de pe un raft trădează un spirit geometric, auster și pedant pînă în pînzele albe ; dimpotrivă, neorînduiala, asimetria voită a cotoarelor sînt apanajul neliniștii, al barocului lăuntric sau al incertitudinilor. La Mihai Nasta, de pildă, am sesizat o claustrofilie, teama de a lăsa spații deschise. O masă imensă, mult peste dimensiunea normală îngăduită de cameră, umplea totul, aglomerată cu obiecte ce țin de alchimia profană a scrierii. Dan Culcer, de pildă, avea o predispoziție pentru atomizarea spațiului, pentru multiplicarea artificială, și din nou în conflict cu arhitectura, a incintelor de lucru, dintr-o evidentă dorință a redimensionărilor utopice. Camera de lucru relevă, exprimă, dar și trădează, fiind, dincoace chiar de rîndurile prime publicate, cea dintîi expresie a unei opere interioare.

Categoria cea mai dificilă o reprezintă hămesiții lecturii, cavalerii bulimiei din regatul pantagruelic al spiritului, înconjurați de cărți ca de niște redute. Spațiul lor de predilecție nu e recluziunea, ci conflictul, permanenta provocare într-o bătălie căreia le sînt atît învingători, cît și victime. Combustia continuă — iată țelul ; gestul excesiv, hipertrofic al cuprinderii utopice a totului, al găsirii tuturor întrebărilor posibile.

Tot ce întreprinde Dan C. Mihăilescu este de domeniul enormului, al excesivului asumat firesc, ca necesitate interioară. Personajul e fabulos, flamboaiant, protelc ; opera pe potrivă, întinsă într-un registru vast, de la studiul erudit, cumpătat, susținut cu documente la publicistica alertă, scrisă febril, expeditiv, iritat, în pauza marilor festine. Scopul, enorm și utopic, e ubicuitatea și, într-adevăr, e aproape imposibil să deschizi o revistă fără să-i întîlnești semnătura. Modelul îl reprezintă, mărturisit printre rînduri, Mircea Eliade din perioada tinereții, cu care Dan C. Mihăilescu are în comun, peste ani, senzualismul grandios al implicării ubicue și stricta asceză a lucrului de durată ; vocația ultraglată a solitudinii și cultul sacrosanct al prieteniei, care face din Dan C. Mihăilescu „placa turnantă" a tinerimii literare române. În fond pentru amîndoi, ecuația pornind de la Eliade, năzuința primordială e aceea de flagelare continuă, prin disciplină, cultură, spirit, de sancționare a tendințelor, foarte puternice și ele, de evaziune și demisie interioară. Astfel, fiecare rînd așternut pe hîrtie devine nu un har, ci o victorie, expresia de suprafață a unei redutabile dispute lăuntrice, din care, deși învins în absolut, cineva iese întotdeauna în cîștig.

Prin urmare, prin camera de lucru a lui Dan C. Mihăilescu se circulă. Criticului îi place să vadă și să fie văzut, hărțuit, agresat, provocat în continuu. Om-spectacol, dar nu teatral, adoră turnirul, fastul baroc al disputei. Cărțile sale se nasc, toate, dintr-un imbold polemic subiacent, afirmmat cu finețe, demonstrat cu talent și cumpătare. Omul nu polemizează de dragul polemicii, ci dintr-un efort de construcție, care-l obligă mai întîi să facă ordine prin arenă ; nu nivelează, asemenea tăvălugului, ci edifică din corpuri lăsate „în peisaj", preluate cu simț critic de la alții. Conștiința valorilor, a respectului față de faptul de cultură domină, astfel, o revoltă interioară în continuă repliere spre smerenie, conturînd un stil și o vocație, ambele exemplare.

A DEBUTA cu un eseu despre Eminescu într-un timp și la o vîrstă a recenziilor subalterne reprezintă mai mult decît o provocare lăuntrică : o asumare posibilă a eșecului. În critică, ca și în viață de altfel, primul pas e cel decisiv ; dacă-l ratezi, stigmatizarea te face infirm pe viață. Teza **Perspectivelor eminesciene** (Ed. Cartea Românească, 1982) impune un program de lucru : „Pentru Eminescu, oscilarea între elemente contrarii nu aduce nici beția de tip lautréamonesc..., nici o cădere de tip absynthofil, printr-o rimbaldiană renunțare la cuvînt sau printr-o nervaliană legănare sinucigașă ; voluptatea oscilării între contrarii este repede cenzurată de fondul organic eminescian. »Titanismul«, »luciferismul« sînt tot atîtea stări concepte care nu delimitează, ci compun eul poetic, subsumabile fiind conceptului de energie creatoare." Exprimarea e încă prețioasă, dar ipoteza are dintr-o dată o triplă deschidere : anunță o ecuație integratoare într-un caz tradițional considerat schizoid și ispitit de extreme (anulînd adolescentin dualismul neptunic/plutonic propus de Negoițescu, de pildă), invocă un concept filosofic mult vehiculat la noi în perioada interbelică, energia creatoare, prin care se transferă discuția în regimul impulsurilor difuze, organice (pre-plastice) și, în al treilea rînd, se raliază unei abordări înrudite cu cea a profesorului Liviu Rusu din mult prea hulita carte scrisă „împotriva lui Schopenhauer". Pentru Dan C. Mihăilescu, această reabilitare metodică reprezintă un act de curaj, dacă pornim de la idiosincraziile „clasice" ale exegezei.

Modelul discursului de ansamblu îl constituie celebrul eseu despre Blaga al lui Vasile Băncilă, o altă invocație de curaj pentru vremurile cînd a fost scrisă cartea. Rezultă din toate aceste opțiuni un Eminescu al „experienței unice", integratoare, un poet „al ritmurilor interioare", mai puțin spectaculos, desigur, dar plauzibil ca ecuație ontologică. Cartea prezintă avantajul urmăririi, în morfologia versului eminescian, a constituirii nucleului pre-formal, pre-imaginativ, impuls originar descoperit în conceptul de **închidere** ; pornind de aici, se ajunge la un Eminescu introspectiv pînă la limita acută a modernității, monadic și de o calmă singularitate, afinitățile cu poeții „experienței critice" fiind semnalate la momentul oportun în cuprinsul volumului.

I s-a reproșat în surdină lui Dan. C. Mihăilescu monomania metodologică a volumului și o pretinsă incomprehensiune pentru „modalitățile deschisului" din opera eminesciană, cu alte cuvinte scoaterea lui Eminescu din contextul exemplar al romantismului, uitîndu-se că propensiunea către această **Urenergie** e în ultimă instanță goetheană, ținînd de o logică a infinitezimalului în locul marilor ecuații sintactice. Legitimarea îi vine însă criticului din interior, de la un mare precursor și totodată contemporan : Constantin Noica.

Înainte de a i se aplica definitiv și irevocabil eticheta de eminescolog, Dan. C. Mihăilescu publică o a doua carte, la diligențele lui Ion Pop : **Dramaturgia lui Lucian Blaga** (Ed. Dacia, 1984), de fapt prima lucrare de amploare a autorului în ordine cronologică, dacă ne gîndim că i-a slujit drept lucrare de licență. Înainte de a o publica, el a rescris-o, ea fiind importantă astfel din două perspective : pe de o parte, reprezintă resorturile germinative ale unei concepții critice și, pe de alta, insinuează o evidentă continuitate de gîndire cu **Perspectivele eminesciene.** Criticul n-a reușit însă să-l înăbușe cu totul pe student : răzbat dintre corective, asemenea unei magme primare, unilateralizările unor formulări cît și tentația exegetului de a-și absolutiza subiectul : „De încercările dramatice ale lui Goga sau D. Stelaru nu se poate vorbi nicicum în chip convingător, decît făcînd apel la unele zone ale biografiei poetice. **Lucru valabil și pentru Radu Stanca, de pildă"** (subl. n.).

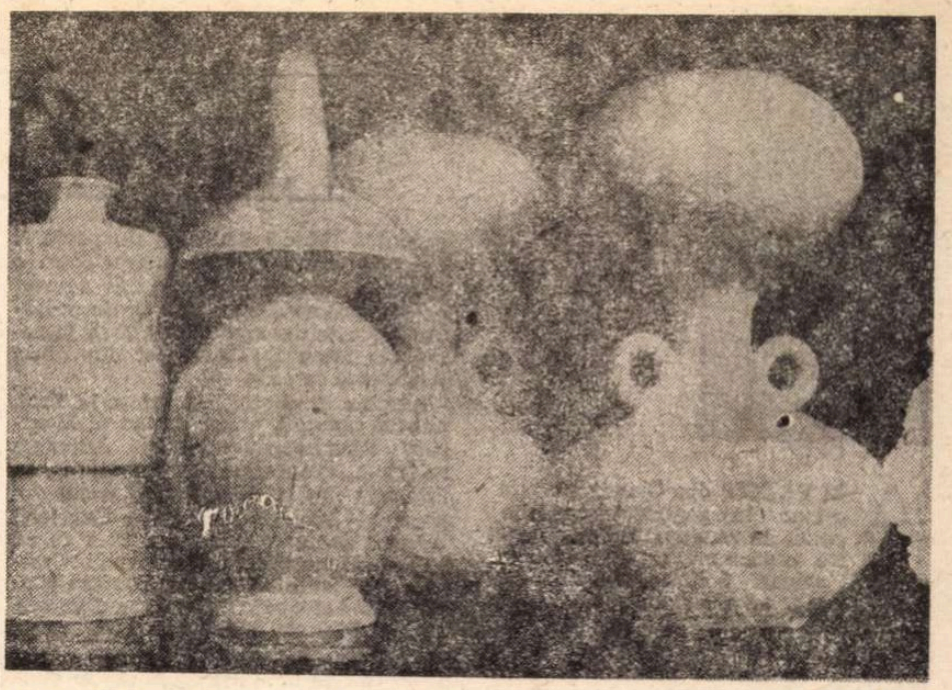

Vase albe

Planul de lucru e unul de sorginte puristă ; autorul urmărește esența ireductibilă a teatralității pieselor blagiene, negînd din rațiuni metodologice contingența „deformatoare" a poeziilor. Cursivele și majusculele din aceeași frază indică intoleranța juvenilă, fervoarea obstinată a reușitei : „...vom merge însă ceva mai departe, văzînd dramaturgia lui Blaga în autonomia sa, tocmai pentru a-i pune mai bine în valoare **teatralitatea** PROPRIU-zisă". Obiecția de fond vizează în primul rînd acuza de devitalizare a personajelor, de stilizare a lor premeditată în scopul transformării în simple funcții dramatice : „Nu putem fi de acord — scrie Dan C. Mihăilescu — cu opinia conform căreia din textul blagian lipsește structura psihologică a personajelor, conformația morală corespunzătoare a omului concret, tridimensional." Limbajul e mai abrupt, ipoteza de lucru în acord cu tensiunea imanentă a subiectului : „Centrată pe coordonata spirit/sînge (credință/dogmă etc.), evoluția dramatică este prin esență menită, la Blaga, unei rezolvări decisive, în **(sic !)** extremis. Nu poate exista jumătate de măsură aici, unde totul este abordare a Limitei și, prin urmare, jertfa apare ca »fatalmente« necesară în procesul de desăvîrșire a energiilor umane. Cînd apar [...] jumătățile de măsură, rezolvările sînt artificiale și nerelevante teatral. Dar și atunci, luate în sine, aceste rezolvări angajează integralitatea ființei eroului axial." Reapare, tot cu titlu de metodă, Goethe, apropierea lui Blaga de poetul de la Weimar „nuanțînd" apartenența sa la expresionism.

Regretabilă în carte e doar necunoașterea lui Nietzsche și a legăturii de profunzime pe care Blaga a avut-o, și în dramaturgie, cu acest autor. O radicalizare a „jocului", înțeles în sens cosmic, s-ar fi impus și în eseul lui Dan. C. Mihăilescu, ignorarea lui Nietzsche prejudiciind lucrarea de valențele ei speculativ-integratoare ; abordarea s-ar fi impus cu atît mai mult, cu cît „jocul" blagian a fost cercetat destul de pragmatic și mito-poetic la noi, eseul despre acest subiect al lui N. Steinhardt fiind doar parțial relevant.

Dacă n-am cunoaște cronologia reală a volumelor lui Dan C. Mihăilescu, am spune că **Dramaturgia lui Lucian Blaga** reprezintă un recul față de **Perspective eminesciene** prin revenirea la morfologic și — parțial — la descriptiv. În patru ani, autorul a realizat însă stupefianta performanță de a se alexandriniza galopant, **Întrebările poeziei** (Ed. Cartea Românească, 1988) fiind cartea unui spirit însetat de spectacol și de voința de a-l spune. De altfel, e și volumul cel mai circumspect primit de către critică, deși el își impune o ipoteză de lucru unitară : cercetarea unei **via interogativa** a poeților, altfel spus, descifrarea impasului existențial din spatele semnului de întrebare. Criticul confirmă și acum prin interesul față de ontic : de fapt, era singura alternativă de a da consistență stării de suspensie a interogativității, de a numi, perifrastic, nenumitul. Alexandrinismul (tranzitoriu, sperăm) vizează nu atît substanța, cît învelișul ei expresiv: nu ce spune autorul, ci maniera în care o face. Astfel, un capitol se intitulează **Ero(s)tetica și ipotezele lui Skepsis.** În alt loc, vocația pentru absolut a lui Arghezi e relatată astfel : „Așa s-a născut ideea »tatuajului« cu semne de-ntrebare. Lumea este pentru Arghezi, așa cum este Moby Dick pentru căpitanul Ahab al lui Melville. Iar poezia, care capătă, firesc, forma balenei albe, nu va arăta altfel — vînată fiind cu tenacitate — decît spinarea lui Moby Dick, hașurată, tatuată de mulțimea harpoanelor... interogative."

Numeroase intuiții remarcabile agonizează în desișul dezoxigenat al unor liane verbale tentaculare, sufocante. Un autor luat pe dinainte de propria-i inteligență trece de la morfologic la analogie, producînd mai ales juxtapuneri. Rămîne, dincolo de insatisfacții, o extraordinară savoare a cuvîntului, un rabelaisianism lexical monstruos, senzual, și prin aceasta simpatic, interludiul zgomotos, manierist al unor viitoare opțiuni de durată.

Ștefan Borbély

MIC DICȚIONAR

GOLF — ce cuvînt liniștitor ! Fără să fi fost un popor de marinari, s-a infiltrat și în spiritul nostru ideea că a atinge golful înseamnă a ajunge la liman : acolo se află un port și tot acolo se potolesc furtunile.

Dar, vai, au și cuvintele destinul lor, ca și cărțile sau oamenii. În ultimele săptămîni, cuvîntul „golf" s-a îmbogățit cu o semantică terifiantă și a ajuns sinonim cu neliniște, groază și apocalips promis pentru mîine. Conceptele **petrol, incendiu, explozie** și **Golf,** cu majusculă (acum nu mai există pe lume decît cel Persic) s-au contaminat și unit într-un supra-concept ce-ți dă fiori. În cazul cel mai blînd, el înseamnă recesiune și foamete planetară.

Avem istorici, politologi, experți economici și prezicători, care se pronunță zilnic în materie. Nu-mi trece prin minte să mă substitui lor și nici măcar să le dau sugestii. Dar le-aș supune spre meditație — lor și tuturor celor care citesc rîndurile de față — o mică scenă trecută cu vederea sau pur și simplu ignorată.

În istorica și furtunoasa ședință a Ligii Arabe, desfășurată la Cairo cîteva zile după invadarea Kuweitului de către irakieni, a avut loc un edificator schimb de replici. „Ați năvălit ca niște barbari asupra țării noastre lipsite de apărare, care nu v-a făcut nimic" — apostrofează, furios și înlăcrimat, reprezentantul (evident, deja în exil) al Kuweitului, adresîndu-se colegului său irakian ; iar acesta, dîndu-și imprudent poalele peste cap (dată fiind costumația actorilor, expresia poate fi luată în toate sensurile), urlă la rîndul său : „V-am cerut de cîteva ori împrumuturi sau credite în ultimul an și ați refuzat ! V-am rugat să ne dați bani și ați zis **nu.** Așa că am venit să ni-i luăm singuri !". Mijloacele moderne de înregistrare a vocilor și a gesturilor au reținut cu fidelitate replicile protagoniștilor : ele fac cît trei volume de exegeze, documente și explicații.

Frăția islamică, războiul sfînt, lupta anti-imperialistă și anti-colonialistă, unitatea arabă, drepturile noastre istorice disprețuite de imperialiști, Statele Unite egal Satana etc. reprezintă excelente ingrediente pentru sosul ideologic fabricat din abundență în discursurile președintelui Saddam Husein ; turnat în cantitate oricît de mare, el nu reușește să ascundă însă o realitate extrem de banală și veche de cînd lumea : un bogat slab și încrezător este atacat pe neașteptate de bandiții care-i fură banii.

Pare de necrezut, dar e adevărat : împovărat de o datorie externă imensă, Irakul se afla de mai mulți ani, financiar vorbind, în pragul falimentului. Banii Kuweitului îi erau indispensabili.

Un naiv sau un neprevenit s-ar întreba, pe bună dreptate, unde se duc zecile de miliarde de dolari pe care Irakul le obține anual din exportul petrolului. Doar nu-i o țară săracă, iar cantitatea de țiței extrasă aici ar fi suficientă pentru a asigura locuitorilor un nivel de trai elvețian. Unde se duc miliardele ? În locul unui banal și insignifiant guvern ieșit din alegeri monoton repetate la patru ani (ca în țara cantoanelor), Allah a binecuvîntat Irakul cu un conducător supra-om, cu un geniu al Tigrului și al Eufratului. Așa că zecile de miliarde de dolari s-au dus pe opt ani de război inutil cu Iranul, pe armament sofisticat, pe întreținerea unei armate supradimensionate, pe construirea de arme chimice, pe hrănirea substanțială a unei atotputernice poliții politice, specializată în reprimarea și apoi în asasinarea unei minorități naționale, a kurzilor. Și era să uit : s-au mai dus și pe edificarea, la Bagdad, a unui măreț palat prezidențial, făcut să depășească în fast pe cele din „O mie și una de nopți". (Unde naiba am mai auzit eu de o țară și de un conducător asemănători ?).

Ca și inteligența, demența grandomană este, probabil, una și universală. Formele variate sau pitorești pe care aceasta din urmă le îmbracă (societate socialistă multilateral dezvoltată, război sfînt islamic, front arab antiimperialist) reprezintă, fără îndoială, micul sadism al Creatorului, destinat să ne facă existența mai variată și mai puțin plictisitoare.

Mihai Zamfir

FRAGMENTE CRITICE de Eugen SIMION

Literatura ca document

AM PRIMIT din Olanda un mic roman (145 pagini) *) care, din punct de vedere stilistic, stă între confesiune și ceea ce se cheamă **roman à thèse.** Formula din urmă circulă la noi și în toată lumea însoțită de o conotație mai degrabă negativă. Romanul cu teză care pune ideologia și morala înaintea ficțiunii sau, altfel zis, romanul se folosește de ficțiune pentru a impune o doctrină de ordin politic, moral sau religios. De cele mai multe ori inițiativele de acest fel sînt tot atîtea eșecuri. Literatura română poate oferi, în ultimele patru-cinci decenii, numeroase exemple de cărți proaste **cu teză.** Dar nu este o regulă, dovedește relativ recent o cercetătoare, Susan Rubin Suleiman **(Le roman à thèse ou l'autorité fictive,** P.U.F., 1983), ca un roman cu o idee programată, explicită, să fie ratat ca operă de ficțiune. De la Zola la Malraux, Mauriac și Sartre, romanul francez este, în bună parte, un **roman tezist,** un roman demonstrativ, o artă, în fine, a **persuasiunii intelectuale...** Genul ca atare are mulți adversari și foarte puțini partizani. Pot fi citați, printre cei din urmă, Maurice Barrès, Paul Nizan și, cine s-ar aștepta ?, Roland Barthes. Poziția lui Barthes nu-i totuși foarte clară. „Pentru ce — întreabă el — sîntem așa de greoi, atît de ezitanți în a mobiliza povestirea, imaginea ? Nu ne dăm, oare, seama că operele de ficțiune, oricît de mediocre ar fi din punct de vedere artistic, sînt acelea care pun mai bine în mișcare sentimentul politic ?". Ne dăm seama, dar efectul este de multe ori negativ. Cititorul devine suspicios cînd observă că autorul ține cu tot dinadinsul să-i dea mură-n gură o idee și să-i influențeze sentimentul politic sau moral. Romanciera engleză Iris Murdoch reproșează romanelor lui Sartre „dorința anxioasă de a convinge" și crede, pe bună dreptate de altfel, că asta face să scadă interesul epic al cititorului. Dar dacă există într-o operă de ficțiune și dorința expresă de a convinge și o putere de reprezentare originală a ideilor ? Cum judecăm, în acest caz, romanul **à thèse ?** Judecata nu poate fi decît în legătură cu substanța epică a creației. Nu este o regulă, într-adevăr, ca toate romanele cu teză să fie proaste. Dar este aproape o regulă ca în romanele bune **teza** este cel din urmă lucru care se vede.

Acestea fiind zise, mă întorc la **Tată, sîntem lunatici,** micul roman al Monicăi Săvulescu-Voudouris. Autoarea (n. 1942), absolventă a Facultății de Filologie din București, face parte din generația Danei Dumitru și a Gabrielei Adameșteanu. A debutat în 1974 cu un volum de nuvele **(Tulburi apele Crasnei)** și a continuat cu trei romane **(Lumea toată slobodă,** 1976 ; **Pragul de sus,** 1979 ; **Pietrele din lună,** 1984) puțin comentate de cronicarii literari. Din 1985 trăiește la Amsterdam „între două sisteme și între două culturi". Romanul este, repet, o narațiune la persoana întîi și, în subsidiar, o ficțiune care vrea să demonstreze ceva, o teză morală. Este vorba, mai exact, de scrisoarea pe care o fiică, fixată în exil, o adresează tatălui său. Ea începe astfel : „sînt incoerentă și confuză, tată ; vreau însă să vorbesc cu tine, să-ți spun în gînd, fiindcă altfel nu mai am cum, tot ce ne-a mai rămas de vorbit ; acum, cînd ne-am despărțit pentru totdeauna, acum, cînd te-ntorci înapoi la casa ta și te-ntorci în moarte". Despărțire, spovedanie, moarte — acestea sînt noțiuni care, în literatură, amintesc de melodramă. Monica Săvulescu le folosește într-o proză cu valoare de document politic și moral. Ea vrea **să mărturisească** și să se mărturisească într-un stil întîlnit des în literatura pe care ne-am obișnuit s-o numim **literatura din exil.**

ESTE vorba, de obicei, de jurnale sau memorii despre viața de detenție. În **Tată, sîntem lunatici** ficțiunea din confesiune este mai evidentă și romanul, cît este și cum este, are o implicație morală (în termenii lui Sartre : un **angajament)** programatic formulată. Bănuiesc că romanul pleacă de la o experiență biografică. N-am cum s-o verific și, în fond, ceea ce interesează este puterea de reprezentare a faptelor. O fiică deznădăjduită se confesează tatălui său, venit pentru trei luni în Olanda și întors acum (cînd începe propriu-zis narațiunea) în România. Naratoarea (eroina) n-are nume și nici tatăl căruia i se adresează. Să-i numim, convențional, Tatăl și Fiica. Fiica are acum 40 de ani și face bilanțul vieții ei în țară și în emigrație. Nu-i deloc încurajator. O istorie tristă, o viață plină de accidente, un destin, în fine, care trăiește, aici și acolo, în preajma depresiunii. Tatăl, bolnav și bătrîn, pleacă spre București și, cît ține zborul, fiica își reconstituie, sub forma unei epistole imaginare, mica ei istorie. Deschidere cunoscută în literatură și în cinematografie. Așa va fi și încheierea : după ce eroina își povestește viața, revine în prezent și face cîteva reflecții despre condiția omului în exil. Unele sînt fine și arată un prozator cultivat, altele sînt cunoscute, întîlnite în mai toate cărțile de această natură. Femeia nu-și găsește locul și își caută identitatea cu sentimentul că trăiește între două sisteme și între două culturi fără a fi mulțumită. Un sentiment pe care îl aflăm și în romanele și eseurile lui Petru Dumitriu. În stilul și cu posibilitățile ei epice, Monica Săvulescu vorbește despre această ruptură teribilă și dovedește, după Malraux, că esențială pentru omul de la sfîrșitul acestui secol este **fraternitatea :** „contrariul umilirii și al morții nu este libertatea, ci fraternitatea". Frază celebră. Eroina din **Tată, sîntem lunatici** o verifică prin propria existență. Fiica unui medic, ea trece prin epoca stalinistă și post-stalinistă, cunoaște frica, delațiunea, asistă la scene de represiune și, cînd nu mai poate, fuge. Roman politic, deci, roman **à thèse,** despre obsedantul deceniu și, prin cîteva aspecte, despre deceniile paranoice. Unele amănunte arată bună intuiție epică. Un tînăr filozof, Vasari, este eliminat din facultate și, în cele din urmă, asasinat pentru că ține un jurnal în care pune chestiuni incomode cum ar fi, de pildă, întrebarea : „unde duce autocrația fără virtute ?"...

Un regizor este îndepărtat pentru că un funcționar cultural descoperă nu știu ce aluzie în spectacolul creat după o operă clasică. Fără să vrei te gîndești la **Revizorul** lui Pintilie. Sînt și alte fapte care au o adresă cît de cît precisă în realitatea postbelică. Lupta unui scriitor, de pildă, cu cenzura. Sau manifestările lașității colective cînd individul devine indezirabil. Dar nu acestea sînt interesante epic în romanul Monicăi Săvulescu. Interesante, cu adevărat, sînt notațiile despre viața unui intelectual anxios în exil, neputința lui de a se smulge de o istorie și de a scăpa de „Estul din noi". Ceea ce a fost aici mai știm, ceea ce se întîmplă cu un individ care își caută salvarea în alt sistem și în altă cultură, știm mai puțin, și aproape în exclusivitate din eseurile politice și din memorii, nu din operele de ficțiune. Există în narațiunea Monicăi Săvulescu un posibil roman cu această temă : abia schițat, aici, abia desenat prin cîteva imagini. Bună, reușită ca proză de observație, este secvența femeilor emigrante din „Insula Canalelor" care, în preajma suferinței, se organizează într-un fel de comunitate a fraternității. Ar putea fi, aici, începutul unui alt roman, cu mult mai interesant, pentru noi, cititorii din România, decît romanul politic sau romanul cu teză. ■

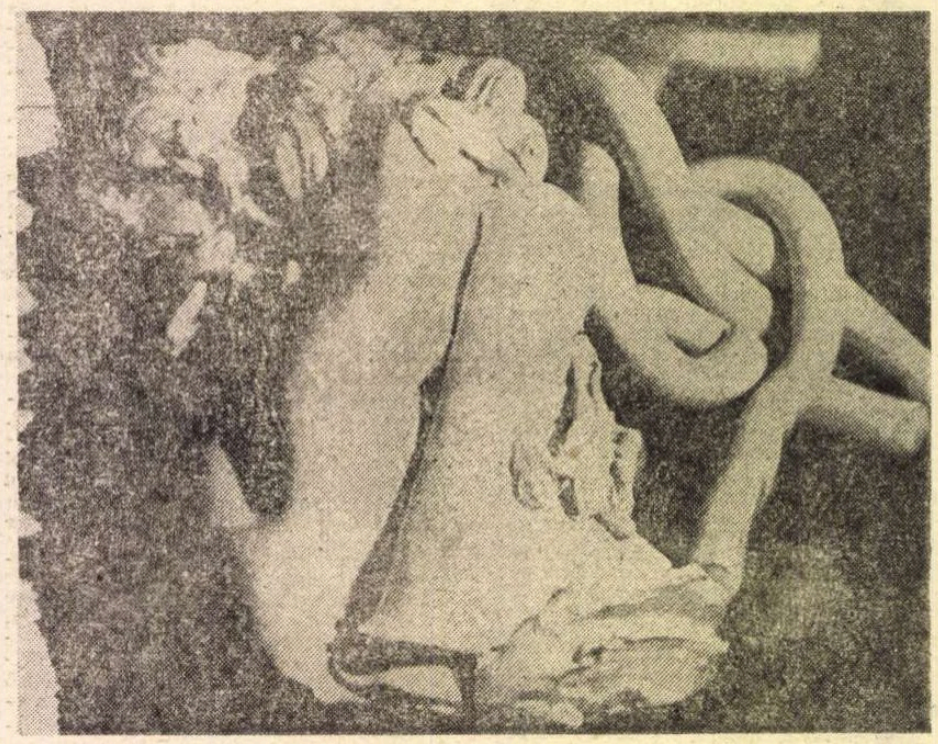

Rădăcinile pămîntului

* Monica Săvulescu-Voudouris, **Tată, sîntem lunatici,** Editura Victor Frunză. Aarhus, Danemarca, 1989.

LIMBA ROMÂNĂ

Coarneș

ODINIOARĂ încă viu, sufixul **-eș** a produs cîteva adjective bine cunoscute și folosite adesea, cum sînt **gureș, leneș, oacheș, trupeș.** În ciuda caracterului lor uzual, fiecare prezintă interes dintr-un anume punct de vedere. **Gureș** „vorbăreț", „guraliv", de exemplu, nu selectează și nu reține, din pletora de înțelesuri a cuvîntului său de bază **(gură),** decît pe acela de „organ al vorbirii". **Leneș,** derivat din **lene,** se înrudește și cu adverbul **alene,** care este scutit însă de orice tentă peiorativă. Eminescu : „Te urmărește săptămîni / Un pas făcut **alene,** / O dulce stringere de mîni, / Un tremurat de gene". Cum granița dintre adverbe și adjective se trece, la noi, fără vamă, **alene** se convertește, la Odobescu, într-un grațios adjectiv : „În răpaosul nopții se auzea numai clătirea undelor ce se izbea încetișor de mal și **susurul alene** al vîntulețului de vară" **(Doamna Chiajna).** Printr-un proces **semantic** vrednic de toată atenția, **oacheș,** derivat din **ochi,** ajunge epitet... cromatic, semnificînd „cu păr și ochi negri", apoi „brunet", în fine, „cu pielea (feței) de culoare închisă". Sadoveanu : „Și în ochii mari ai fetei, umbriți de sprîncene lungi, pe fața ei **oacheșă,** tremura ca un farmec de durere ori de iubire" **(Cel mai tare,** în volumul **La noi în Viișoara).** Iar **trupeș** „bine clădit la trup" lunecă lesne spre sinonimia cu „voinic", „robust", devenind apt să-i caracterizeze pe eroii homerici. **Iliada,** în tălmăcirea lui George Murnu : „Stau de l-adastă pe **trupeșul Asiu** și n-o iau la fugă" (Editura Univers, 1985, p. 274). Nu e de omis amănuntul — interesant mai ales din perspectiva psiholingvistică a menajării susceptibilităților — că **trupeș** poate funcționa ca eufemism pentru... „gras, corpolent, obez". Camil Petrescu, **Ultima noapte...** : „Și cum se cunoaște că a îmbătrînit. Nu simte că, așa [...] **trupeș** cum a devenit, nu mai prin anumite grații".

Nu am luat în discuție alți termeni uzuali — precum **chipeș** și **vameș,** în structura cărora sufixul **-eș** ar fi analizabil — deoarece, potrivit dicționarelor noastre, derivarea lor nu s-a săvîrșit în română, din **chip** și **vamă,** ci în maghiară, de unde au fost împrumutați „de-a gata".

Pe lîngă cele șase cuvinte înșirate pînă acum — toate bucurîndu-se de o largă răspîndire — există un număr considerabil de adjective obținute cu același sufix **-eș** care nu depășesc, în timp, „zilele de-aur a scripturelor române" sau, dacă le depășesc, atunci întrebuințarea lor se mărginește, în spațiu, la teritoriul îngust al graiurilor, cu tendința, manifestată doar de unele din ele, de a se strecura în limba populară. Dintre acestea am de gînd să mă opresc, deocamdată, la **coarneș** „cu coarne mari, puternice și frumoase", **extras din corn** cu pluralul **coarne.** Procedez astfel însuflețit de convingerea că, măcar la răstimpuri, e bine să (re)aducem sub ochii, în urechile și mai ales în conștiința obștii românești de astăzi pitorescile voroave ale vechimii, podoabe (nu... zorzoane) ale graiului mioritic din veacul de demult. Adjectivul-epitet **coarneș** se ivește în **Psalmii** tălmăciți și stihuiți de Dosoftei cu peste trei secole în urmă : „Daruri împărații ție să-ț aducă, / De frică să-ț albă și hiara de luncă. / **Taurii** cei **coarneș** să să spămînteză" **(Psaltirea în versuri,** Iași, 1974, p. 453). Se rînduiesc în același șirag, alături de **coarneș,** o seamă de adjective cu totul ieșite din uz sau foarte rar folosite, pe care, datorită virtuții lor evocative, limbajul poetic nu a pregetat să și le adjudece : **cinsteș** „frumos, arătos, chipeș" ; „cinstit, prețuit, respectat" (din **cinste**) ; „antonimul" **necinsteș** (din **ne-** și **cinsteș**) are valoare strict activă : „care nu cinstește, nu respectă ; ireverențios" ; **culpeș** „vinovat, culpabil" (din neologismul **culpă !**) ; **moaleș** „moliu" (din **moale**), **pulpeș** „cu pulpe vînjoase" (din **pulpă**), **rareș** „cu barba rară, spînatic" (din **rar**), **sameș** „cel care dă **seama** adunării birurilor" (în Evul Mediu), **truncheș** „puternic, viguros" (din **trunchi**), **țapeș** „care înțeapă înțepător" (din țeapă, cu varianta **țapă**), **ținteș** „care țintește bine" (din **țintă**), **valmeș** „de-a valma" (din **valmă**), **vinteș** „iute ca vîntul" (din **vînt**), **vulpeș** „viclean ca vulpea" (din **vulpe**). **Rareș** și **Ținteș, dar și Drumeș, Peneș, Talpeș, Țepeș** — derivate din **drum, pană** (cu pluralul **pene**), **talpă, țeapă** — au ajuns porecle iar apoi nume de persoane. Nu poate fi uitat **Bardeș** (din **bardă**) „cel cu adăpost / Prin munți silhui", care, alături de **Ținteș** „cel cu trainic rost" sosesc ca oaspeți la **Nunta Zamfirei.** Sunetul poetic al multora dintre derivatele cu **-eș** înmănuncheate aici nu poate scăpa iubitorilor poeziei. Cîteva au fost valorificate de V. Voiculescu și e păcat că versurile marelui poet buzoian, în care se ivesc asemenea formații, nu sînt prinse în dicționarele noastre, mă refer, în primul rînd, la cel academic. Citez din volumele **Poezii,** I—II, EPL, 1968 : „Perechi se adună impurele soiuri, / Din **culpeșul șarpe** smintite altoiuri, / Spurcînd miezul nopții cu-a lor liturghie" (II 199) ; „Copacii toți stau smirna, căci noi li-eram stăpînii. / Pe **pulpeșele trunchiuri** cu vine încordate / Urcau cruciș nojițe de iederi înnodate" (I 250) ; „Mi-e silă de capcana diafană : / Dulci brațe albe, suflet în șuvițe, / Vreau **truncheșa iubire pămînteană** / Trîntită pe-un plocad de romanițe" (II 182) ; „Ochi codați de dor / Duși la mînăstiri / Țes din gene dor / **Vulpeșe priviri"** (II 183). **Vulpeș** pare a fi o creație personală a poetului, în timp ce **truncheș,** atestat ca regionalism (v. DLR, s.v.), nu se bucură de o tradiție literară. În schimb **culpeș,** sunînd destul de neaoș, față de... **culpabil,** fusese întrebuințat de Odobescu, tocmai pentru valoarea lui evocativă, în **Doamna Chiajna** : „— Maică Preacurată ! [...] am fost **culpeșă** ție, m-ai osîndit după mulțimea vinilor mele !". **Valmeș** rămîne, de obicei, adverb, iar George Murnu, ispitit de sunetul ruginit al derivatului, îl introduce în tălmăcirea **Iliadei** ca sinonim pentru **de-a valma.** În fragmentul următor, printr-o iscusită repetiție etimologică, **valmeș** alternează cu **valmă** „vălmășag", cei doi termeni alcătuind „chenarul" hexametrului : **„Valmeș** fugiră troienii cu soții de arme, și-n **valmă** / Douăsprezece vieți pierîră-ntre roate și suliți" (Editura Univers, 1985, p. 403). O singură dată, în aceeași traducere, **valmeș** are valoare adjectivală : „Iar Ahile / Dornic era să dea piept în **valmeșa gloată** cu Hector" (ib., p. 432).

Mă întorc, încheind, la **coarneș,** care a stîrnit dezvoltarea aceasta, cu precizarea că, printr-o simplă substituire de sufixe, el beneficiază, în limba veche și populară, de un sinonim la fel de pitoresc și expresiv, **cornaci,** și el agreat de George Murnu : „haita de cîini și oamenii cei de la țară / Hăituie cerbul **cornaci** ori capra sălbatică-n munte" **(Iliada,** ed. cit., p. 334).

Această ipostază a sinonimiei, ilustrată la nivelul sufixelor **(-eș / -aci),** confirmă și ea, în chipul cel mai convingător, exuberanța sistemului derivativ al românei.

G. I. Tohăneanu

CRONICA LITERARĂ de Nicolae MANOLESCU

De-a v-aţi ascuns

SEMNALAM la sfîrşitul antologiei intitulate **Carusel**, pe care Maria Banuş a publicat-o anul trecut în **Biblioteca pentru toţi** a Editurii Minerva, un sumar ciclu de poezii inedite, şi care mi se păreau că string, ca într-un focar, motivele recurente ale liricii poetei de la **Tocmai ieşeam din arenă** încoace. Acelor şapte inedite li se adaugă acum alte patruzeci şi cinci, alcătuind laolaltă **Fiesta** de la Cartea Românească. Remarcam, de asemenea, în lirica Mariei Banuş din ultimul sfert de secol, un amestec de elegiac şi de burlesc. În **Fiesta**, elementele acestea componente par a se separa (pe cît este cu putinţă) : întîiul ciclu **(Zăpada mieilor)** cuprinde elegii, confesiuni, viziuni şi, în genere, lirică „serioasă" ; al doilea **(Scherzando)** cuprinde, după cum arată şi titlul, glume poetice, unele foarte ingenioase, reconstruind din materiale suprarealiste, dadaiste sau absurde, o atmosferă densă liric **(Zi straniu, Jubilaţie)**. Desigur, cînd te aştepţi mai puţin, elegia, la rîndul ei, alunecă în ludic sau comic iar gluma îşi dezvăluie o latură tragică.

Poate că este uşor exagerat, însă prezintă avantajul lapidarităţii, să spun că poezia Mariei Banuş, de la **Ţara fetelor** la **Fiesta**, se înscrie între o erotică ardentă de felul celei a Elsei Lasker Schüler şi un vizionarism elegiac de felul celui din postumele lui Trakl. Fără a tăgădui poetei noastre originalitatea, care este incontestabilă, o astfel de formulă indică bine lungimea arcului de cerc pe care ea s-a mişcat, cu începere din 1937, cînd era abia o adolescentă, şi pînă astăzi. Trákliene, poeziile recente sînt în sensul concizie şi intensităţii viziunii. Radiografiind realul şi sesizîndu-i esenţa, ele nu devin scheletice, uscate. Păstrează, din contra, ceva din amintirea culorilor şi miresmelor lumii. Poeta însăşi o spune, aproape programatic, în **Tresărire** :

După ce-a fost cules,
pomul stă singur,
în aerul rece.

Fibrele lui gînditoare
îşi amintesc
merele galbene roşii.
Lemnul aţos se-nfioară
de nălucirile sevei,
de carnea dulce-a Sînzienelor.

Toamna este, cum s-ar fi putut altfel, anotimpul predilect, o toamnă morală, în care toate ecourile verii răsună **(Toamnă)** :

Culori de miere
picură,
le-aud,
culori de gutui, de castană.

Un nobil dans în aer,
o pavană,

Pe caldarîm,
castanele pocnesc
sub roţile maşinii.

Ecouri de oase zdrobite,
de sînge brun,

Să port în aer
dansul culorilor,
chivotul viu
să nu-l dărîm,
îmi spun,

Io, ctitor de umbre.

La un capăt, aceste elegii se înnecă aproape cu totul şi cad într-o monotonie bacoviană (umbra lui Bacovia traversează tot mai des imaginaţia poetei), în care un nevăzut metronom bate implacabil secundele. La celălalt capăt, o anumită volubilitate lexicală, o sevă de natură folclorică ne fac să ne gîndim la acele tîrzii versuri arghieziene, care ne-au impresionat pe toţi, acum treizeci de ani, cînd au izbucnit din trunchiul ce ni se părea aproape uscat al liricii octogenarului poet asemenea unor lăstari verzi şi cruzi. Îi izbuteşte Mariei Banuş o sinteză interesantă între aceste modalităţi stilistic foarte diferite. Iată **O umbră** (o citez a nu ştiu cîta oară), în care „telegraficul", dar şi ospiciile, moina, ceaţa, felinarele sînt bacoviene, însă „golul mare" final vine din depozitul de expresii al celui mai bătrîn Arghezi : „Ca vata din ospicii / o ceaţă, / felinare, / şi umbra ta, Bacovia, / sub streşini / se prelinge / un geamăt, / golul mare". În schimb, în **Şoaptă**, arghezianismul regresiunii pe scară biologică primeşte o notă „feminină" :

„Tată tăticule, / nu mă da nimicului. // Ce e mila, ce e dorul, / n-are ştire peţitorul. // Dac-a fost să mă-nfirip, / întru duh şi întru chip, // mai îngăduiemă — vreasc, / mlădă dulce să mă nasc. // Lasă-mă, ca Miriam, / pruncul timp la piept să-l am. // Sînul cînd o fi să-i scape, / s-adorm, dusă-n somn de ape, // să mă-ntorc la tine, taţă / cuib căzut din altădată". Motivul timpului-prunc de aici se regăseşte într-una din cele mai extraordinare elegii pe care le-a scris Maria Banuş şi anume aceea intitulată **Neaşteptatul**. Este, în ea, un miracol grotesc, vestit de un înger cu aripi mototolite şi mucede, o bunăvestire nelinştitoare şi întrucîtva înspăimîntătoare :

Ce vrea să zică îngerul meu de o
— paloare suspectă ?

De emoţie, bîlbîie tandru,
Îmi suflă-n ureche : totuşi.
Îmi arată un ghem de raze confuz,
la mine în poală.

Uluită, îngîn :
totuşi...

Cine ar fi crezut
că din lacrimi, bătrîne ca Sara
o să se nască un prunc,
un boţ de lumină ?

Zice îngerul : nu-ţi fie silă
de membranele astea mototolite,
prinse de umerii mei.
Aşa cum le vezi, moi, putregăite,
sunt aripi.

O CAPODOPERĂ este şi **Ciine de credinţă**, construită pe un subtil joc intertextual cu „haina de lînă" a „femeii bătrîne" din **Mioriţa**. „Cui să te las, / haină credincioasă, / haină călduroasă, / haină de lînă, / din vremea bătrînă", se întreabă poeta, mîngîindu-i laţele, miţele, şi trăgînd-o de urechile lungi, „adică de mineci", ca pe un cîine credincios, inseparabil. Plînsul hainei este alinat astfel : „Las aici diată / să fiu îmbrăcată, / cînd o fi să mor, / în palton uşor. / Acolo-n cuptor, / Să te răsucesti, / să te risipeşti, / fir de merinos, / în jute miros, / de iarbă, de lînă / de seu de la stînă, / cum amiroseai, / arzînd sub chibrit, / încet, sfîrîit, / cînd te alegeam / dintre stofe-o mie, / la o prăvălie, / pe prag de Lipscani / cufundat sub ani, / cînd în gînd ardeam / că mă şi vedeam / cum intru în casă, / în haina mitoasă / şi o lepăd iute, / el să mă sărute, / să stăm amîndoi, / drepţi, lipiţi şi goi / şi întunecoşi / ca doi chiparoşi". Caracteristică poetei este, din nou, intensitatea erotică a amintirii, care-şi combină parfumul cu acela din balada populară, o transfigurare a plînsului şi a morţii, după leitmotivul invocării hainei credincioase, în aceeaşi vie amintire a iubirii şi tinereţii :

Haină de lînă
din vremea bătrînă
haină de-o viaţă,
pe noi şi pe ceaţă,
haină lepădată
şi iar îmbrăcată,
haină de credinţă
şi de nefiinţă...
Mac străluminat,
pe trupul secat,
de veac buboşat,
de flăcări umflat,
tu să arzi frumos,
fir de merinos,
să-mi tremuri făclii
din anii cei vii.

Unde mi se pare a reuşi Maria Banuş, din ce în ce mai bine, este în acest sărbătoresc al friabilităţii, al inconsistenţei şi, în definitiv, al morţii, care devine un spectacol înalt-luminat de tristeţe, dar un spectacol, o joacă amară, dar o joacă. Instinctul ludic n-a lipsit niciodată din versurile poetei (ciclul **Scherzando** stă, şi în **Fiesta**, mărturie), dar el este valorificat acum într-o materie contrastantă. Poezia Mariei Banuş a devenit, în sensul arghezian, un joc de-a v-aţi ascuns, emoţionant şi tulburător. ■

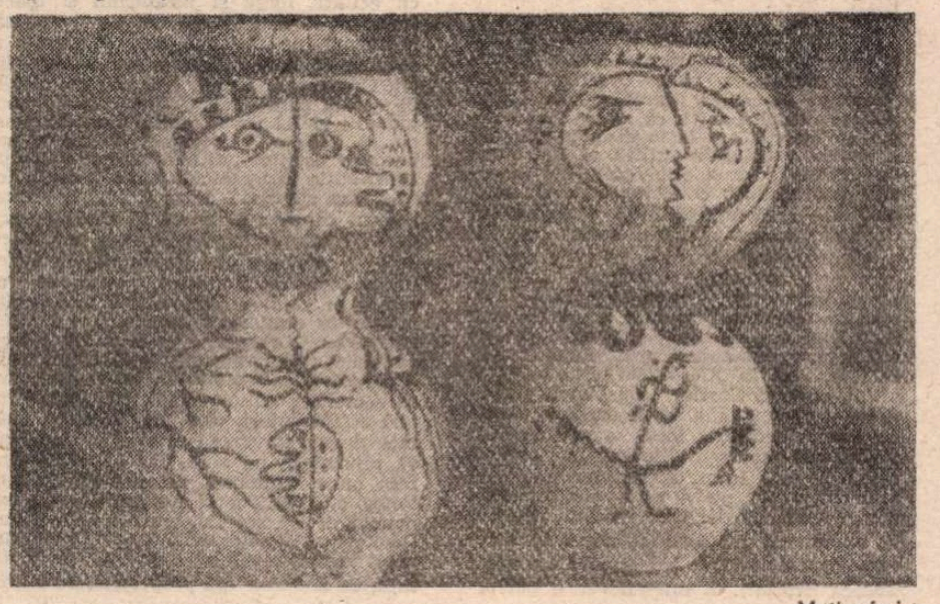

Motiv sferic

Maria Banuş, **Fiesta**, Cartea Românească, 1990.

PREPELEAC DOI

Şi auzind ei de leafă...

PUTERILE coloniale subjugînd teritorii nedezvoltate, măcar au construit în ele cu timpul şcoli, spitale, şosele, fabrici. Un african, student, se arăta mîndru că învăţase limba lui Shakespeare şi că astfel intra direct în circuitul universal al culturii.

Sigur, nu vom face noi acum apologia colonialismului. Religia, iarăşi. Catolicismul mai cu seamă. El a disciplinat sufletele oamenilor lipsiţi de şansa istorică, propunîndu-le o etică, o morală care i-a introdus repede în civilizaţie. Colonialismul comercial şi economic (jefuind, bineînţeles) a deschis totuşi o perspectivă. Popoarele dominate de albi, în special, au deprins cu vremea obiceiurile stăpînitorilor, şi-au însuşit, prin şcoli şi universităţi, valorile lor, au înţeles ce este libertatea, ce este democraţia, şi mai ales în a doua parte a veacului în curs, au dat şi dau destulă bătaie de cap foştilor cuceritori. Cinismul colonialist, bazat doar pe profit, pe interesul comercial şi economic, — lăsînd însă liber orizontul „oprimaţilor", prin învăţămînt şi cunoaştere, — a permis totuşi o evoluţie pozitivă a „indigenilor". Uitaţi-vă la O.N.U., priviţi la UNESCO ! În schimb, în schimb... Şi acesta este paradoxul. Sau lecţia pe care „secolul sîrmei ghimpate", secolul douăzeci, o dă lumii spre finele său, zbuciumat : ideologiile totalitare, agitînd ideea eliberărilor naţionale şi a bunăstării şi justiţiei sociale, speculînd ura şi resentimentele, n-au deschis, în „colonii", nici şcoli, nici spitale, n-au tăiat şosele — decît poate strategice —, oferind populaţiilor DOAR ARMAMENTUL. Şi, cel mult, broşuri, în loc de cărţi. Şi cînd s-au ridicat ele şi au tras, instaurînd puterea lor rezumată la violenţă — s-a văzut ! Falimentul sosi numaidecît, iar mina, rugătoare, încă mai mirosind a praf de puşcă, s-a întors din nou spre capitalism. Paradox ?... În politică nu există paradoxuri. Există doar iluzii sau erori. Visul social cere lucru şi inteligenţă productivă.

● SĂ VEDEŢI ce „păţiră" în preajma luptei de la Stănileşti şi moldovenii noştri... Cu Şeremet (de unde numele aeroportului) venise în Moldova „şi un menistru al împăratului", Simion Sava Rogojinschi, negustor de anvergură, poliglot, omul de încredere al lui Petru cel mare. (O, dacă după 1945, în loc de procurorul Andrei Ianuarevici Vişinski, ar fi venit la Bucureşti acest mare om de afaceri din stirpea legendarilor negustători ruşi ai Marei Rusii, acest Rogojinski...) Ce face el spre a întări alianţa cu Dimitrie Cantemir, în vederea luptei comune apropiate ? Îi dă mai întîi bani, mulţi bani, să organizeze oastea, 100 de pungi. Şi dacă îi mai trebuie, îi mai dă, nicevo, nicevo... Polcovnicul va primi cîte o sută de ruble. Rocmistrul, 30. Stegarul, 10. Trupeţii, 5. Aşa, ca bani de cheltuială, pe urmă mai vedem noi, are împărăţia de unde. Încă alte cîteva zeci de pungi, să se cumpere vite pentru oaste, pu luăm cu japca, plătim, patru lei vita, oamenii să fie toţi mulţumiţi.

Cred că acest Rogojin a înviat şi că activează din plin printre cei mai destoinici practicieni ruşi de azi, încercînd să repare efectele economiei metafizice a lui Cicikov...

Consilierul lui Petru cel mare prezintă şi „cărţile împărăteşti" prin care toată boerimea, cu slujitori cu tot, era invitată **să vie la oaste cu plată**. Nici un crez, nici o ideologie. Plătim, domnule ! Moldova se deşteaptă, se înviorează... **Şi audzind de leafă, nu numai slujitorii să scrîe, ce şi ciobotarii, croitorii, blănarii, crismarii. Slugile boiereşti lăsa pre boierii săi şi alerga de să scrîe la steaguri. Oaste de strînsură, din tîrgu, mai mulţi fără arme. Să făcură pân' la 17 polcovnici şi 170 rocmistri cu steaguri în cincispredzece dzile...**

● SĂ PRESUPUNEM că, după război, în locul ideologiei, am fi fost lăsaţi aşa, proşti, de capul nostru practic. Să nu fi primit nici un ajutor ; să ne fi fost doar cruţate resursele naţionale, după ce ne-am fi achitat de datoriile de război, firească, care şi ele... Să presupunem că Rogojinski, în vizită la Bucureşti, ar fi calculat bine consecinţele, negustoreşte, zicînd, cu spiritul său întreprinzător şi cu luciditatea sa rece, întinsă cît Siberia, cu aur, diamante, cu păduri şi cu blănuri cu tot : dacă nu dai, nu vei lua niciodată nimic. Sau, cine nu ia (cu sila) poate primi oricînd iubirea, ce pare a nu costa nimic, şi totuşi !... Ceva de acest fel. Sau : să nu ne furăm singuri căciula... Totdeauna generozitatea a însemnat forţă, forţă adevărată. A sufletului şi inteligenţei. A interesului real şi de lungă durată. Aceasta era concepţia, rentabilă, a „menistrului" ca şi a împăratului său deschizător de istorie, şi pe care Gorbaciov îl continuă, încearcă să-l continue.

● PETRU CEL MARE soseşte la Iaşi. A venit cu împărăteasa, strasnica lui nevastă. Dimitrie Cantemir îi oferă o masă frumoasă la curtea domnească. **Iar cînd au fost să şadză împăratul la masă, n-au vrut să şadză în capul mesei, ce-au şedzut în scaon lîngă masă, iar în capul mesei au pus pe Dumitraşco-vodă şi după dînsul pe Galoftin Gavriil Ivanovici, apoi pre alţi ghenerari mai gios, anume Dolhoruchi cel mîlocîu, Mihai Galiţen cel mic, Sava Rogojenschii** (amicul nostru)...

Alt semn al forţei adevărate : politeţea, modestia. **Să ospăta şi să veselîe prè frumos cu vin de Cotnar şi lăuda vinul foarte. Şi încă mai bine le plăcè vinul cel cu pelin, şi mult să mira cum spre partea lor nu să face vin cu pelin aşè bun...**

Cum arăta împăratul ? Neculce îi face pe loc portretul. Unul dintre cele mai vii din proza română :

...Era om mare, mai înalt mai decît toţi oamenii, iar nu gros, rătund la faţă şi can smad, oaches şi can arunca citeodată din cap, fluturînd. Şi nu cu mărire şi fală, ca alţi monarhi, ce umbla fiecum, prost la haine, şi numai cu doauă, trei slugi, de-i era de grija trebilor. Şi umbla pre gios, fără alaiu, ca un om prost .

Constantin Ţoiu

O biografie a operei lui Creangă

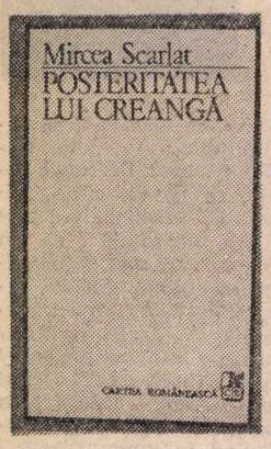

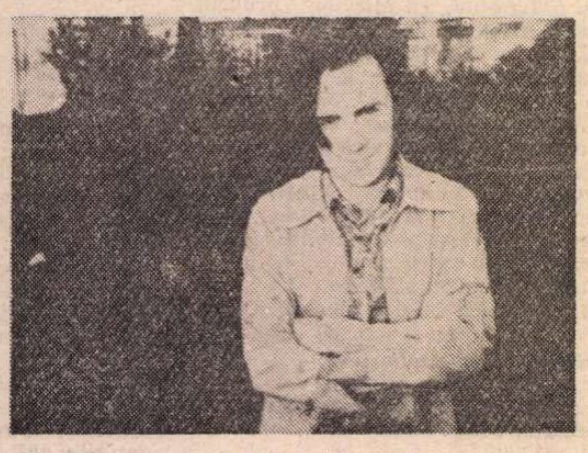

PARCĂ ignorînd faptul că autorul ei nu mai este, opera critică a lui Mircea Scarlat continuă să-și sporească dimensiunile. În cei trei ani ciți se vor împlini, în decembrie, de la moartea criticului, scrierilor sale antume, nu puține, li s-au adăugat numeroase altele apărute postum : studii, prefețe, o antologie, îngrijită și comentată, a poeților simboliști, iar acum două cărți ieșite de sub tipar aproape odată : această lucrare despre posteritatea lui Creangă și volumul IV, din nefericire neterminat, al impunătoarei **Istorii a poeziei românești.** Secerat de boală la 36 de ani, acest critic al noii generații a desfășurat, în scurtul răstimp de care a putut dispune, o prodigioasă, impresionantă activitate. Și mai trebuie notat că abundența s-a asociat la el, caz mai rar, cu spiritul de rigoare. Nu e pletoric, cum sînt îndeobște cei care scriu mult și cu ușurință, ci concentrat, nedigresiv, axat totdeauna cu strictețe pe ideile directoare ale demersului critic.

DIN postfața lui Nicolae Manolescu aflăm că **Posteritatea lui Creangă** Mircea Scarlat a scris-o în 1975, fiind astfel prima lui carte pe care însă, nu se știe din ce motive, nu a publicat-o. A debutat editorial în anul următor cu **Introducere în opera lui Miron Costin.**

Dar **Posteritatea lui Creangă** ar fi fost un debut „cel puțin la fel de concludent", consideră Nicolae Manolescu, și se întreabă ce a determinat reținerea autorului față de ea. Presupune că aceasta venea din faptul că nu era o carte despre literatură ci despre critica literaturii, o carte de critica criticii („așa zicînd de al treilea grad"). Probabil că așa stau lucrurile, fiindcă Mircea Scarlat însuși, în introducere, pomenește de rezerve de această natură cu care lucrarea sa ar fi fost întîmpinată (de către cine ?), cărora le aduce totuși răspunsul că asemenea cercetări sînt necesare într-o cultură. „Utilitatea lucrării de față, scrie el, a fost pusă sub semnul întrebării : n-am renunțat totuși la această temă, din convingerea că, atunci cînd e făcută cu onestitate, metacritica este nu numai justificabilă, ci și necesară".

Găsim elemente de apropiere, în privința concepției, a metodei, între **Posteritatea lui Creangă** și o lucrare a lui Dinu Pillat, **Dostoievski în conștiința literară românească,** și aceea o retrospectivă critică a receptării unui scriitor. (Curioasă, pînă la a fi tulburătoare, este întîmplarea că și cartea lui Dinu Pillat, cam de aceleași dimensiuni, la care el a scris pînă către sfîrșitul aceluiași an, 1975, este tot o apariție postumă, și ea prevăzută cu o postfață, de Al. Paleologu).

În introducere Mircea Scarlat își mai avertizează cititorul că și-a intitulat cartea „Posteritatea lui Creangă" și nu „Creangă în critica literară", cum intenționase inițial, pentru că s-a văzut obligat, pe parcurs, să ia în discuție nu doar aspectele ecoului în critică al literaturii lui Creangă dar și alte forme ale receptării scriitorului : editori, traduceri, mărturii ale contemporanilor despre omul Creangă, despre climatul epocii lui, din a căror fructificare a putut compune ceea ce el numește „o biografie a operei humulești eanului". Biografia începe, firesc, cu momentul Junimii, gruparea care îl impune repede atenției publice pe Ion Creangă, fie și numai prin simplul fapt că îl publică în „Convorbiri literare". De altfel, observă Scarlat, „asistăm la impunerea paradoxală a unui scriitor căruia nu i s-au dedicat, încă, studii critice". Faptul cel mai semnificativ, în această privință, este legat de comportarea lui Maiorescu : el nu a scris nici un rînd despre Creangă dar a „contribuit decisiv" la impunerea lui doar citîndu-l în diferite contexte (de 11 ori, cum a numărat Mircea Scarlat). E într-adevăr o performanță rară, pe care nu știu dacă a sesizat-o cineva pînă acum. „Deși are conștiința valorii lui criticul nu-l analizează, ci doar îl citează ; și totuși reușește să-l impună ! Faptul e aproape miraculos : criticul a contribuit decisiv la impunerea lui doar citindu-l, în articolele publicate, de 11 ori ! E un caz unic în Istoria literaturii române și merită studiat cu toată atenția". Ceea ce și face Mircea Scarlat în paginile consacrate receptării lui Creangă de mediul junimist, numind (după N. Manolescu) **critică latentă** modul maiorescian de a se manifesta privitor la Creangă. Ideea acestui capitol, subliniată și de N. Manolescu în postfață, este că la Junimea Creangă fusese un scriitor așteptat, tipologic vorbind, corespunzător întru totul vederilor junimiste care acordau o mare importanță specificității, exprimării spiritului național autentic. În acest sens Eminescu va fi acela care va da, în 1880, prima caracterizare sintetică a originalității lui Creangă, în care vede o întrupare a specificului național. „În vremea din urmă s-au ivit un șir întreg de scriitori cu totul naționali. Goethe zicea că partea cea mai bună a unei literaturi e cea intraductibilă, și avea cuvînt. Cel mai original dintre ei, pin-acum, e povestitorul Ion Creangă, ale cărui basme, traducîndu-se, ar pierde tot farmecul și mai cu seamă tot hazul lor".

TRECÎND mai departe Mircea Scarlat distinge, în principal, două linii ale receptării lui Creangă, revendicat, pe una din ele, de filologi, lingviști, folcloriști, iar pe alta de conștiințele critice interesate să perceapă valoarea estetică. Pe această a doua linie, după momentul Junimii, se înscriu, cu ezitări, Iorga și Ibrăileanu și foarte ferm un B. Fundoianu (acesta îl apropia îndrăznet, pe Creangă, de Mallarmé și socotea că, spre binele artistului desăvîrșit, Creangă ar trebui scos din manualele de școală care-i falsifică și coboară imaginea) ; la fel un Pompiliu Constantinescu, și, desigur, ca moment decisiv al „abordării estetice", G. Călinescu. Relevînd contribuția excepțională a acestuia la înțelegerea adecvată a lui Creangă, Mircea Scarlat consideră totuși că G. Călinescu greșește absolutizînd „natura exponențială" a scriitorului, formulată de altfel, întîia oară, de junimiști, pentru că aceasta ar conduce, în ultimă consecință logică, la anularea unicității lui Ion Creangă : „Creangă e mai mult decît exponent ; sau, posibil de dovedit, are **o natură exponențială dublă.** Orice reducere la un numitor comun îi e defavorabilă Artistului și, deci, lui Creangă. Înainte de a reprezenta pe alții, scriitorul se reprezintă pe sine. Iar el, fiind sinteza unor influențe diferite (de la moș Fotea pînă la Poetul națiunii), e un exponent de tip special, opus anonimatului. Demonstrația călinesciană e subredă sub acest aspect". („Ion Creangă este, de fapt, un anonim" era propoziția, de o „retorică plăcută", cu care se încheia cartea lui G. Călinescu). Prea repede trece totuși Mircea Scarlat peste studiile consacrate lui Creangă, înainte de apariția cărții lui Călinescu, de Pompiliu Constantinescu (consemnate în succintul capitol „Cercetări ocazionale"), ca și peste acelea ale lui Tudor Vianu, din **Arta prozatorilor români** și din **Istoria literaturii române moderne,** atît de productive în sugestii de analiză stilistică. Cei care au întreprins ulterior astfel de analize asupra prozei lui Creangă nu au putut evita să se raporteze la ele.

În capitolul **Creangă azi. Perspective** se fac trimiteri la ceea ce autorului i se pare semnificativ în exegeza post-călinesciană consacrată lui Creangă, remarcînd îndeosebi studiile lui George Munteanu și Savin Bratu, cu unele reticențe față de ale ultimului, mai ales față de inițiativele acestuia în direcția aplicării grilei structuraliste. Firește, Mircea Scarlat, dacă și-ar fi revăzut această lucrare încheiată în 1975, ar fi înregistrat în capitolul consacrat contribuțiilor post-călinesciene și alte lucrări de referință, cum ar fi cartea lui Ioan Holban **(Ion Creangă. Spațiul Memoriei,** 1984) sau a lui Valeriu Cristea **(Despre Creangă,** 1989), ca și insolita interpretare a spațiului mitic datorată lui Vasile Lovinescu (și aceasta tot postum publicată).

Aparent Mircea Scarlat realizează o inventariere de opinii și o sistematizare. Citează masiv și comentează adeseori lapidar, enunțiativ. Dar spiritul critic este peste tot prezent, orientat într-o direcție precisă : innoirea viziunii despre Creangă prin luarea unei distanțe față de teză călinesciană a naturii exponențiale. Nu o consideră falsă ci restrictivă.

Autorul anunțase în introducere că nu va face altceva, în fond, decît o retrospectivă a felului cum a fost receptat Creangă în critica românească și, prin extindere, în conștiința literară a secolului care trecuse de la primele comentarii dedicate acestui scriitor. A izbutit cu mult mai mult decît o expunere doctă, din soiul acelora care impresionează prin bogăția informației dar plictisesc de moarte. Este mereu personal în observații, acut, cultivînd umorul, înțepătura ironică. O savuroasă pagină îi este consacrată unui oarecare V. Gheție, un „pedagog revoltat" de faptul că nu i se acordă în mod egal însemnătate scriitorului Creangă și instituțorului. („Creangă este un geniu în literatură dar este un geniu și în învățămînt" scrisese cu candoare acesta). Prin ironia abil infiltrată textului și prin aptitudinea de a însufleți materia aridă a istoriei literare Mircea Scarlat se înrudește spiritual cu Șerban Cioculescu. Să mai observăm, în prima lui carte, maturitatea criticului, siguranța judecăților și nedependența stilistică de modele. Era el însuși de la început.

G. Dimisianu

Mircea Scarlat, **Posteritatea lui Creangă,** cu o postfață de Nicolae Manolescu, Editura **Cartea Românească, 1990.**

Dogmatismul întors pe dos

ÎN PERIOADA de deschidere, cuprinsă între deceniile șapte și opt, a apărut o literatură polemică, circumscrisă, paradoxal, evenimentelor politice ale timpului. Fiecare congres al partidului aducea după el o serie nouă de cărți contestatare. Scriitorii erau supuși unui alt fel de înregimentare decît acela „dogmatic". Greșelile trecutului, incriminate public de presa de partid, treceau în literatură. Temele, publicistice, în fond, intrau pe calea regală în conștiința publică. S-a observat, încă de atunci, că acest „curaj" are acordul puterii. O dată calea deschisă, scriitorul nu s-a mai simțit constrîns de evenimente și a început să producă, pe cont propriu, în contratimp cu politicul, texte „contestatare". Nu este locul aici să facem istoria unei literaturi care a ținut, în ochii omului de pe stradă, locul de ziar. Fenomenul, însă, s-a răspîndit și a produs romane citite „cu sufletul la gură". Această literatură, din păcate, a fost viciată de o estetică maniheistă „întoarsă pe dos". Au apărut tot felul de personaje noi, prohibite pînă la un punct de propaganda comunistă : activistul de partid, muncitorul nemulțumit, directorul retrograd, tînărul reformator, securistul, ba chiar și legionarul.

În romanele lui Buzura omul de pe stradă avea dreptate, cei cinstiți erau oropsiți, ca în viață, nu-i așa ?, dar dreptatea nu-i ajuta la nimic. Personajul dramatic era omul cinstit. Peste el se orînduseau zidurile istoriei, el suporta toate seismele. Literatura lui Buzura a fost una contestatară, fără discuție, dar estetica ei a fost a „dogmatismului întors pe dos". Nu **ei** sînt vinovații, **ceilalți** sînt vinovații. Literatura nu se scrie cu **ei** și **noi.**

Despre Apostol Gurău nu știu decît foarte puține lucruri. Pînă la revoluție a fost un personaj indezirabil în Galați. Prima lui carte îl înscria, cu hotărîre, în rîndul scriitorilor incomozi. **Simbure înflorit,** roman apărut nu de mult la editura „Porto-Franco" din Galați, este și ea o carte scrisă de un spirit „rebel". Trebuie să subliniez de la bun început faptul că în cazul lui Apostol Gurău revolta morală, dublată în planul secund de atitudinea politică, ține de estetica pe care am descris-o la începutul acestui comentariu. Personajele nu au complexitate : de o parte stau activiștii, micii conducători locali, agenți ai răului (numit : comunist), de cealaltă — prin exponenți de toate zilele, și nu prin opozanți politici — oamenii cinstiți. „Angelismul" celor din urmă e figurat în Livia Cotuna, o apariție serafică, străină parcă de cutuma socială. Inadaptată prin excelență, ea își pune capăt zilelor după ce trece prin calvarul unei marginalizări profesionale și al abuzului moral.

Fratele ei, Titus Cotuna, inginer agricol, își permite luxul unor inițiative de liberalism economic. Este și el îndepărtat din funcție — un corp străin intrat într-o mașină birocrată și-un ins cinstit rătăcit într-o lume coruptă. Romanul oglindește, în mic, un sistem social și moral. E scris cu patos și cu o oarecare îndîrjire, într-o manieră a realismului liric amintind de Fănuș Neagu, însă fără coerența metaforică a aceluia : „Para de Loess... este provincia uimirii, un ținut piriform, un depozit imens de pămînt galben cărat de vînturile fosile care nu se mai pot răzvrăti". Romanul conține și drama familiei Filipescu și face din femeia adulteră, Aposta, o figură degradată de mit autohton. Am avut sentimentul că femeia, căsătorită cu un bărbat steril și dorind, cu orice preț, un copil nu iese din tiparul obișnuit al feminismului voluntarist. Cum nici Livia Cotuna, martirizată în roman, nu dobîndește o aură de sfînt, cu toată insistența autorului, nici Aposta Filipescu nu se împărtășește din aburul mitului. Romanul degajă o anumită energie morală, un simț al „realului" și o forță primară de a ciopli direct în piatră personajul.

ÎN CAZUL lui Apostol Gurău, ca și în cazul lui Ion Lăncrănjan, și acela din urmă tot un artist „primitiv", comunicarea se face, parcă, împotriva limbajului. Această formă de realism poetizează haotic și, deși ajunge să transmită imaginea unui personaj, o dublează cu un comic involuntar, dacă nu trivial : „Mo'ia se dovedi o femeie firavă, pipernicită, îmbrăcată într-o rochie scumpă, azurie și inutilă, nepotrivită pentru ființa ei extatică, pentru care preț nu avea, se pare, după cum se uita încurcată în jur, decît putregaiul minciunii". Sau : „Cu automobilul încărcat cu doi saci, unul cu făină de grîu, altul de porumb, cu cinci pîini introduse într-o pungă, cu pește și cu Livia alături, bucuroasă ca un prunc, Titus și-a făcut apariția în curtea părinților săi, ca un Moș Crăciun autoflagelat". Cînd nu sînt comice, imaginile sînt de-a dreptul improprii : „Programul de vizite al familiei Cotuna se încărca, trebuia văzută Aposta și pura ei scofală". „Pura scofală" este copilul Apostei. Ai impresia, uneori, că autorul nu cunoaște sensul unor cuvinte : „...il uimise bastonul lui, nu era cîrja clasică pe care o poartă moșnegii, tatăl său disprețuia un asemenea obiect, ci un baston suplu și ușor ca o bagatelă", ori cunoscîndu-l, îl folosește strict cantitativ. Cuvîntul nu mai are valoare literară. Transmite mesaje amorfe, semnale și nu semne, simple avertizoare de sens : „Titus Cotuna avea o agendă de lucru în care-și nota **nodurile gordiene** ale agriculturii ținutului". Nu-mi dau seama dacă la mijloc este vorba de neîndemînare, de neglijență ori chiar nepricepere : „Se face un cerc eficace în jurul mămăligii". „Stilul" acesta, dacă-și propune să simplifice transmiterea imaginii, este vecin cu vulgaritatea : „Mariana Golomaz era o fată doldora de iluzii, cam libertină, un vagin aventurier, un fleac uman iscoditor și guraliv".

În anii '70, cînd se încerca o primă „restaurare" a literaturii, s-a putut vorbi, în cazul lui Ion Lăncrănjan, de „stilul bolovănos". Stilul acesta nu există. Un scriitor cu „stil bolovănos" este numai pe jumătate artist. Infirmitatea de exprimare duce, în viața de toate zilele, la „handicap", iar scriitorul care se împotmolește în propriile cuvinte este un „handicapat". Dacă un om cu grave defecțiuni de vorbire reușește în cele din urmă să-și transmită mesajul, mai simplu spus, să se facă înțeles, un scriitor „handicapat" e ca un mare pianist pus să cînte pe un pian dezacordat.

Val Condurache

Apostol Gurău. **Simbure înflorit,** Ed. **Porto-Franco,** 1990.

Armand Călinescu, memorialist

ARMAND CĂLINESCU avea 46 de ani cînd, la 21 septembrie 1939, fiind prim ministru al României, cădea, în plină zi, pe o stradă a Bucureștiului, asasinat de o echipă de legionari (celălalt prim ministru asasinat, I. G. Duca, a fost răpus de aceleași forțe politice, în decembrie 1933, noaptea, pe peronul gării Sinaia). Se punea capăt, astfel, unei strălucite cariere a unui om care, în tulburatele decenii interbelice, s-a dedicat exclusiv militantismului politic. Fusese, încă de la întemeierea Partidului Țărănesc, un adept convins al acestui partid. Era prea tînăr, atunci, pentru a ocupa poziții de fruntaș, mulțumindu-se să-i urmeze, deloc servil, pe conducătorii noului partid : I. Mihalache, dr. N. Lupu, C. Stere, V. Madgearu, Gr. Iunian. Bun tactician, orator prin vocație, cu adevărat fidel ideologiei țărăniste, Armand Călinescu, piteștean de origine, știe să-și creeze un solid fief electoral în județul Argeș. Încă înainte de creare, prin fuziune, a P.N.Ț. (octombrie 1926), Călinescu izbutește să devină deputat, pe listele Partidului Țărănesc din județul Argeș, la alegerile din aprilie 1926, conduse, cu mare violență, de guvernul Al. Averescu (ministru de Interne, Octavian Goga). Era un mare succes cîștigarea unui mandat de deputat în opoziție, candidatul neavînd decît 33 de ani. De acum încolo, circumscripția lui electorală îl va trimite constant, la orice alegere, în Camera deputaților. Era, de felul său, mic de statură, cu un ochi stins (acoperit de un monoclu întunecat), tuciuriu, cu un doctorat în științe economice și politice la Paris, bun avocat și demonstrînd reale însușiri pentru tot ceea ce înseamnă activitate politică. Deși venea de la țărăniști (unde devenise membru al organismului conducător), a știut să păstreze bune raporturi cu ramura naționalilor ardeleni (Iuliu Maniu, Vaida-Voievod, Mihai Popovici), și să mai tempereze elanurile prea intransigente de ambele părți. Prin vîrstă și atitudine, se simțea alături de colegii de generație : Petre Andrei, M. Ghelmegeanu, Mihai Ralea, Ernest Ene ș.a. Nu urmăreau, împreună, să cucerească puterea în partid ci, mai curînd, să tempereze dihonia dintre fruntași, mereu învrăjbiți, și gata să se „lucreze" unul pe celălalt. Armand Călinescu ocupa, ca atitudine politică, o poziție de centru-stînga, neagreînd extremismele, de orice fel. Se remarcase ca o speranță. Deși partidul său ajunsese la putere în noiembrie 1928, va intra în guvern, ca subsecretar de stat, în 1930, mai întîi la Domenii, apoi la Interne din noiembrie 1930 pînă în octombrie 1932. În ultimul guvern național țărănist (octombrie 1932—ianuarie 1933), cel de sub conducerea lui Maniu, își păstrează postul, firește tot la Interne. Internele erau, dintotdeauna, un minister cheie pentru orice guvern și Călinescu s-a demonstrat a fi o energie mereu activă, știind să se descurce prin atîtea arcane și convulsii. Avea cîteva principii ferme, printre care lovirea extremismelor politice, al celui de stînga (a condus represiunea mișcărilor greviste muncitorești din 1932, de inspirație comunistă) și a mișcării legionare, tot mai agresivă în acei ani. Nu s-a dat în lături de la utilizarea întregii game de mijloace folosite de departamentul său : delațiunile informatorilor Siguranței, controlul corespondenței, cenzura presei și ascultarea convorbirilor telefonice. (La 5 ianuarie 1933 nota în jurnalul său : „Verific notele stenografice luate asupra convorbirilor telefonice și stabilesc că Tabacovici îl vestise pe Titulescu"., p. 125). Și, cum se vede, erau ascultate și posturile telefonice ale unor personalități politice de prim rang, precum Titulescu.

P.N.Ț. se afla într-o aporie fără ieșire. Deși patronase actul restaurației din 8 iunie 1930, foarte repede doi dintre conducătorii partidului, Iuliu Maniu și Ion Mihalache, intraseră în conflict cu regele Carol și camarila sa (dna Elena Lupescu, Puiu Dumitrescu, Gavrilă Marinescu, N. Malaxa, Felix Wieder, Nae Ionescu — pînă în 1933 — Al. Mavrodi, R. Franasovici, Max Auschnitt etc., etc.). Nu agreau cezarismul regelui care urmărea instaurarea puterii personale (evident neconstituționale), voiau îndepărtarea (chiar din țară la început) a Lupeascăi și demiterea din funcțiunile publice a lui Const. (Puiu) Dumitrescu și Gabriel (Gavrilă) Marinescu. N-au izbutit. Și, demni, Iuliu Maniu a demisionat, din această cauză, de două ori din funcțiunile de prim ministru iar Ion Mihalache din aceea de ministru de Interne. Iar în opoziție, deși P.N.Ț. era al doilea mare partid al țării, șansele de a reveni la putere erau blocate din același motiv la care s-a adăugat, din 1935, ideea lui Mihalache despre statul țărănesc care i se părea, regelui, prea revoluționară. Situația era fără ieșire. Regele, cinic și perfid, nu urmărea decît instaurarea propriei dictaturi. Iar comportamentul său era al unui dezechilibrat. Și deși mai toți oamenii politici își dădeau seama de asta (Călinescu notează, în jurnalul său, în februarie 1936, o observație a ambasadorului Franței, Puaux : „regele e un om anormal și sub raportul fiziologic și psihologic", p. 289) nu aveau ce face și erau nevoiți să i se supună. Deși, își dădeau seama (chiar și poltroni ca Gh. Tătărescu sau Vaida-Voievod) că îi înșeală, promițîndu-le, tuturora, puterea și învrăjbindu-i cu o șiretenie primitivă. Iar Elena Lupescu se voia chiar mai puternică decît amantul ei, regizînd totul din umbră. În ianuarie 1936 Vaida, deși agreatul Palatului, îi comunică lui Călinescu : „M-am convins că politica e condusă de dna Lupescu, care face și desface ministere... Regele e bolnav de insuficiență cerebrală cronică, acesta e diagnosticul meu de medic" (p. 286). În februarie 1939, premier fiind, Călinescu notează : „Ernest Urdăreanu îmi povestește conflictul cu **Duduia**. Se amestecă în toate — în remaniere, în politică și amenință scandal în fața regelui, cîteodată în fața voievodului" (p. 405).

Să mi se îngăduie cîteva observații incidente inevitabile. N-aș spune chiar, simplist, că istoria se repetă ciclic și că mereu nu e nimic nou sub soare. Dar, cum se vede, visata democrație ideală nu e de găsit nici în anii treizeci. Vorba lui Mircea Eliade dintr-un articol publicat în 1934 pe marginea memorialisticii lui Iorga și Rădulescu-Motru. „Veți spune : istoria se repetă. Asta n-ar fi nimic ; e ceva mai rău ; istoria stă pe loc". Oricum, pentru noi, care am trăit întunecații „ani lumină", cînd El și Ea erau atotputernici, și, în ciuda maladiei mentale prea știută, dictau totul sfidător, hotărînd viața unui popor întreg, astfel de dezvăluiri, precum sînt cele ale lui Armand Călinescu despre Carol al II-lea și Lupeasca lui, ne înfricoșează efectiv. Să fie un blestem pe capul acestui popor înzestrat ca, periodic, să aibă parte de astfel de fiare atotsuverane ? Iar relatările despre cenzurarea corespondenței și a înregistrării convorbirilor telefonice de care se serveau Poliția și Siguranța — **și în anii treizeci!** — nu ne pot lăsa, traumatizați cum sîntem, nepăsători. Beculețele de alarmă se aprind, la lectură, instantaneu, punîndu-ne pe gînduri. Și ne spunem, hăituiți, **deci și atunci**, chiar dacă nu în proporțiile de pînă mai ieri, se proceda la fel ! Unde ne putem ascunde de despoții nesătui și de moravurile care atentează, necontenit, la libertatea persoanei ? Există, oare, astfel de oaze edenice ?

ÎNCHID această paranteză amară pentru a mă reîntoarce la însemnările lui Călinescu. Vremurile, după 1935—1936, zoreau năvalnic. Fascismul își întindea lințoliul peste tot (sfîrșind, în 1939—1940, prin a se coaliza cu bolșevismul sovietic, și el totalitar). Garda de Fier devenise tot mai amenințătoare pentru destinul țării. Călinescu, deși perfect edificat despre culisele Palatului și planurile dictatoriale ale lui Carol al II-lea, acceptă, în decembrie 1937, să fie ministru de Interne, ca „om al regelui" în efemerul cabinet Goga—Cuza. Își va păstra portofoliul în cele trei guverne Miron Cristea, pentru ca, în mart'e 1939, să devină chiar premier, continuînd să dețină și Internele. Alibiul lui moral (de neignorat) era că între cele două mari centre ale răului (regele și Garda de Fier) trebuie să se alieze cu cel mai suportabil pentru a-l nimici pe cel de-al doilea. Mihai Ralea (care a devenit, și el, ministru în al doilea guvern Miron Cristea), mi-a tot dezvoltat — ca disculpare — adeseori acest raționament. Mă întreb și azi dacă raționamentul profesorului meu (ca și al lui Armand Călinescu) a fost, totuși corect în întregime și nu ascunde, în el, și o cîtime de maleabilitate oportunistă. Dincolo de această judecată morală (de neocolit), Armand Călinescu s-a dovedit, într-adevăr, exemplar în lovirea răului care a fost legionarismul, administrîndu-i cu acordul suveranului său, izbituri năucitoare, culminate prin uciderea căpeteniilor mișcării. În ianuarie 1939 exclama, bucuros, în jurnal : „Am îngenuncheat garda", sperînd că lichidarea ei totală e aproape. Se înșela amarnic. Opt luni mai tîrziu cădea răpus, el însuși, de gloanțele răzbunătoare ale asasinilor iar în iulie 1940 legionarii ajung miniștri în guvernul Gigurtu, apoi, mai trufași, în cel al lui Ion Antonescu, pentru a fi loviți, mai puternic de astă dată (dar fără a fi nimiciți), după rebeliunea din ianuarie 1941. N-aș spune că sacrificiul lui Călinescu a fost cu totul zadarnic. Dar nici n-aș putea rosti judecăți favorabile despre truda sa pentru a înălța edificiul — inutil, sfidător antidemocratic și imoral — al dictaturii regale.

Însemnările politice ale lui Armand Călinescu, fără culoare expresivă, sînt, negreșit, interesante, aducînd mărturii, chiar dacă nu toate revelatoare, despre o epocă. Ca modalitate, amintesc mult de **Notele politice** ale lui Al. Marghiloman. Autorul e absorbant preocupat numai de faptul politic, pe care îl consemnează sec. Au dezavantajul de a nu fi, pentru perioada cît durează însemnările, complete, lipsind, uneori, ani întregi (ca, de exemplu, perioada 1929—1932), alteori luni, iar unele evenimente capitale pentru istoria P.N.Ț. (actul fuziunii, excluderea lui C. Stere etc.) nici nu sînt consemnate. Dar ceea ce consemnează e, repet, adesea foarte interesant iar dezvăluirile despre comportamentul unor lideri politici de anvergură sau despre rege și camarilă sînt, cu adevărat, revelatoare. Ele se constituie, fără îndoială, într-un instrument de referință, de acum încolo de netăgăduit folos. Auzisem demult de existența acestor însemnări. Dar nu le-am putut citi pentru că erau îngropate în acea „Bibliotecă din Alexandria" care era Arhiva C.C. al P.C.R., unde accesul — și al cercetătorilor — era îngăduit numai unora puțini. E bine că, în sfîrșit, aceste lăcate au fost desferecate și chiar se publică unele documente memorialistice de valoare. De ediție s-a îngrijit istoricul Al. Gh. Savu (fostul meu coleg de an la Facultatea de Filosofie), autor al unei solide monografii despre **Dictatura regală**, de ale cărui opinii, favorabile dictaturii regale, mă despart nu o singură dată și deloc în chestiuni de detaliu. Nu mă îndoiesc că textul (transcris după o dactilogramă, nemaiexistînd toate caietele manuscris) e creditabil, cunoscîndu-i, nu numai din scrierile sale, acribia și corectitudinea exemplară. Prefața, succintă, e foarte bună deși prea generală. Mi-am notat, la lectură, unele alunecări stilistice nepotrivite. Nu le mai transcriu. I-aș reproșa, însă, chiar acuzator, neglijarea aparatului critic. Nu e vorba de scurtele note în subsol (trebuiau infinit mai multe și mai extinse) care sînt, întotdeauna, la obiect și corecte. Ci de faptul, cu totul condamnabil, că lipsește, aici, indispensabilul indice de nume. O lucrare de referință cum e un jurnal, și încă politic, fără indice de nume își diminuează, catastrofal, valoarea utilă de instrument de lucru. (Îmi aduc aminte că, acum vreo două decenii, pentru a mă putea folosi cum se cuvine de volumul lui Bucuța cuprinzînd corespondența dintre Maiorescu și Duiliu Zamfirescu, exasperat efectiv, mi-am alcătuit singur un indice de nume). Dar neglijența atinge, aci, cote maxime. Pentru că lipsește, la sfîrșitul lucrării, pînă și indispensabilul „cuprins" care să menționeze pagina la care începe fiecare an de însemnări. Știind că, pe viitor, voi apela, adesea, la însemnările lui Armand Călinescu, mi-am alcătuit „sumarul" pe ani pe coperta 3 a cărții. Să se datoreze această incalificabilă scăpare editorului sau editurii ? Apoi, am găsit, cu oroare, croșete în însemnările perioadei 1916—1918. Editorul ne explică, „inocent", că a eliminat pasaje neinteresante pentru cititorul contemporan sau nedatate. Ne înșelă. Erau aici însemnări antirusești pe care editorul le-a eliminat abuziv. De curînd istoricul Stelian Neagoe a publicat, corect, aceste pagini amputate în ediția de la Humanitas (și sînt, dacă socoteala mea e corectă, vreo 50 la număr) în revista **Lumea**. Cum Dumnezeu sînt posibile astfel de maltratări ale unui text memorialistic și azi, după decembrie 1989 ? Mi-e greu să înțeleg. Sigur e că neprofesionalismul acuzat se lăfăie, în voie, în apariția Editurii Humanitas, publicîndu-se acolo ediții fără a se oferi cititorului măcar minimale indicații de orientare. Nicolae Manolescu a relatat în cronicile sale, două astfel de cazuri flagrante, socotindu-le acte de impolitețe față de cititori. Eu, care „fac" cronica ediților, le judec și mai aspru. Apelez, rugător, la Editura Humanitas să poarte de grijă aparițiilor sale. Diletantismul nu are ce căuta în editarea unor lucrări menite nu numai să delecteze ci să și informeze.

Armand Călinescu, **Însemnări politice**, 1916—1939, Ediție îngrijită și prefațată de dr. Al. Gh. Savu. Ed. Humanitas, Colecția „Memorii. Jurnale", 1990.

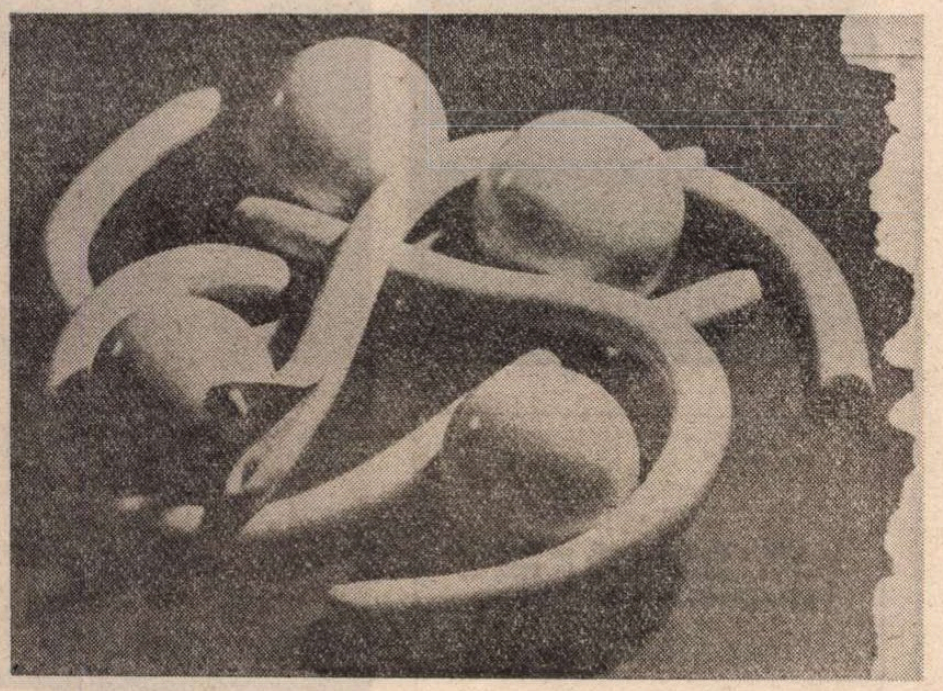

Sfere

SEMNAL

● **Constantin Noica — ISTORICITATE ȘI ETERNITATE.** Subintitulată „Repere pentru o istorie a culturii românești", ediția este îngrijită de Mircea Handoca. El semnează de asemeni cuvîntul înainte și bibliografia. **(Colecția „Capricorn", 334 p., 20 lei).**

● **Maria Banuș — FIESTA.** Versuri. Cuprinde ciclurile **Zăpada mieilor** și **Scherzando. (Editura Cartea Românească, 83 p., 10,50 lei).**

● **Ion Băieșu — BALANȚA.** Roman. Ediția a II-a, necenzurată. Prefață de Eugen Simion. Notă bibliografică de Radu Vlăduț. **(Editura Minerva, 252 p., 26 lei).**

● **Valeriu Anania — AMINTIRILE PEREGRINULUI APTER.** Proză. **(Editura Cartea Românească, 436 p., 35 lei).**

● **Ion Stratan — LUMINĂ DE LA FOC.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 140 p., 14 lei).**

● **Nicolae Calomfirescu — SEPTEMBRIE, ÎN AMURG.** Roman. **(Editura Dacia, 212 p., 14 lei).**

● **Ovidiu Pecican — EU ȘI MAIMUȚA MEA.** Roman. **(Editura Dacia, 164 p., 11 lei).**

● **Constantin Preda — OARE ACESTA SĂ FIE SUFLETUL ?.** Versuri. **(Editura Scrisul Românesc, 56 p., 15 lei).**

● **Gheorghe Păcurar — FLOAREA SINGURATICĂ.** Versuri. **(Casa de editură ALPHA, 64 p., 20 lei).**

● **Henry James — EUROPENII. MADAME DE MAUVES.** Cele două romane sînt traduse de Maria-Ana Tupan. **(Editura Univers, 280 p., 29 lei).**

LECTOR

● **Pentru o și mai promptă reflectare în cadrul acestei rubrici a ultimelor apariții, rugăm editurile și autorii să ne trimită exemplare de semnal.**

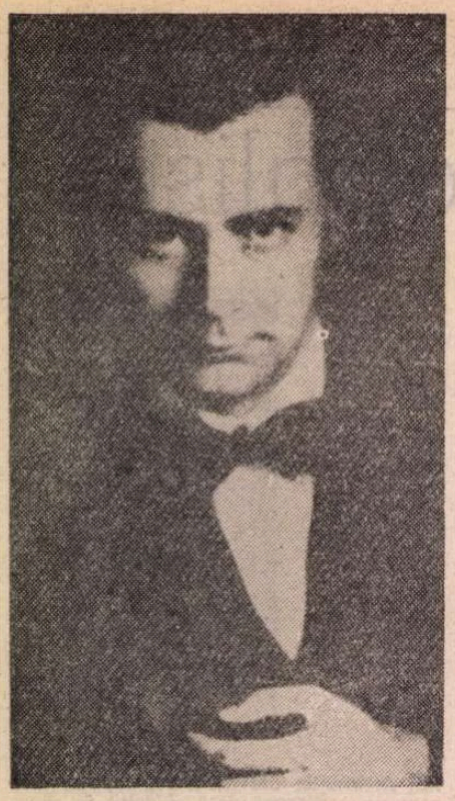

I. D. SÎRBU:

Scrisori către Do

● *AM CITIT cu multă plăcere într-unul din numerele „României literare" un interviu publicat postum, al lui I. D. Sîrbu, din ianuarie 1989. Era, desigur, un interviu destinat publicării într-o revistă, în regimul trecut. Ceea ce nu schimbă nimic, deoarece Gari (cum îi spuneau prietenii) Sîrbu era sincer, spontan și curajos.*

Între 1977 și 1983 el mi-a scris mai multe scrisori și a fost de cîteva ori la mine acasă să mă vadă. Aceste scrisori sînt și mai spontane, și mai sincere și cred că cele cîteva fragmente pe care vi le comunic vor întregi interviul publicat de dumneavoastră.

D. B.

NOIEMBRIE 1980... abia după cîteva zile de la convorbirea noastră din bucătărie (după a mea părere, bucătăria este un loc sacru, propice pentru sinceritate : biblioteca, salonul, dormitorul nu sunt decît etape de rafinare ale ipocriziei și sperjurului), cum zic, după ultima noastră întîlnire, au trebuit să treacă mai multe zile ca să pot mistui migdalele amare ale mărturisirilor tale. M-am tot gîndit la tine (deloc la bîrfele care se țes în jurul numelui tău), la tine ca ființă, ca femeie, ca inteligență în mers (cum spunea Dede *) ; nu știu de ce, deodată printr-o intuiție oarbă și stupidă (probabil mincinoasă) dintr-odată mi s-a părut *că ești toată o rană :* că ai trăit între Scyla și Carybda, căsătorită cu Scyla, dar fiica lui Carybda, avînd copii pe care trebuie în același timp să-i și aperi de istorie dar să-i și inițiezi în paradoxia însemnelor ei heraldice, fiindcă ei, copiii, nu au nici o vină, ei trebuie să fie feriți, nu-i așa, de furtunile contradicțiilor între care s-a sfîșiat biata noastră viață... Chiar dincolo de ironiile filosofice ale posturii tale de mediană tragicomică...

...Nu se poate trăi în paranteze și nici între ghilimele (deși eu, personal, asta o fac) ; copiii sunt mai mult decît o certitudine, ei sunt o cumplită și teribilă obligație : și mi-au plăcut mult copiii tăi, nu au nimic din Miciurin, sunt frumoși, dumnezeu va avea grijă să-i lumineze și să-i ajute... Dar... cum să-ți spun : există aici la Craiova, un tip de activist bătrîn, din generația neagră de la '48 ; de cîte ori se ridică la cuvînt, nu spune decît atît (oftînd ca Sisif) : „Nu ne-a fost ușor, tovarăși...".

Nu ți-a fost deloc, ușor, tovarășă Dorli...

Revin la Dorli : și îmi trec în fața ochilor săsăloii din Șura-Mare : Un stîlp înalt, sus un cerc, și multe panglici colorate : fiecare dansator apucă o panglică și-apoi se învîrte în jurul acelui stîlp... Nu știu de ce, dar te imaginez nemișcată, la azimut, întinzînd celor din jur o panglică propice pentru acest trist dans săsesc care este viața („în genere, și în degenere"). În timp ce îmi vorbeai în bucătărie, colcăia în tine o furie demult reținută ; nu știu de ce m-ai ales chiar pe mine, eu te iubesc și nu am nici un amestec în istoria literaturii ; misiunea mea a fost alta ; să apăr, prin consecvența morală a caracterului meu, obrazul clasei muncitoare și cel al unei anume condiții universitare minore : am purtat o cruce, nimănui nu i-a folosit, nimeni nu a observat-o, am purtat-o și o port fiindcă asta mi-e datoria, de altceva nu sunt bun... De aceea te consider sora mea cea mică...

...acolo în Bucătăria magică (în oală fierbeau 7 cartofi și trei ouă) acolo mi-am dat seama de imensa tristețe și singurătate, de devastatoarea ta biografie, de destinul tău de umbră și deșertăciune cu degetul la gură, mai mută decît o sută de lebede negre laolaltă. Crispările tale de egoism au fost de fapt niște țipete de deznădejde : ce conta mărunta, mica ta anonimie în raport cu Everestul și Feleacul între care pendula destinul tău... Îți venea să plîngi, am simțit, dar ești foarte mîndră : nimeni, în cer și pe pămînt, nu-ți poate reproșa nimic : ți-ai făcut din plin, prin maximă jertfă, datoria față de testamentul literar și filosofic al lui Tao : dacă nu erai tu, așa cum erai, și în configurația în care trăiai, nu s-ar fi făcut *începutul* reconsiderării Lui ; mai mult decît atît, personal îl consider și pe T. Bugnariu, ca un indirect mare garant și ajutor al primilor pași ai Profetului în societatea noastră multilateral dezvoltată. Nu vorbesc ironic, am despre destin o verificată părere cerească, în viața mea am avut ocazia să constat, nu o dată, *că nimic, dar absolut nimic nu e întîmplător în viață :* Blaga era și este „in der Gnade" — de opera lui se avea grijă în ceruri, „habent sua fata libeli". Nu aș vrea să te zăpăcesc, Dorli, dar în această imensă ceasornicărie a lumii, valorile sunt cele care arată cît e ceasul și indică celui cuc cînd să iasă spre a-și rosti numărătoarea inversă... Recapitulîndu-ți viața, în afară de dumnezeiestile tale bucurii de Mamă, în imensa mașinărie a Istoriei, tu nu ai fost decît acel mărunt, dar colosal *arc*, „primus movens", ce a determinat, la momentul propice, să-l scoți din anonimat (nu contează cu ce, prin cine) pe Lucian Blaga. Într-o fabrică modernă există o bandă transportoare, piesele care sunt pe ea înaintează : primesc un șurub, o verigă, pînă la urmă devin mașini singur-umblătoare. Dar poți fi cea mai reușită piesă din lume, dacă nu ai norocul *ca cineva să te mute din colțul în care ai fost aruncat și uitat*, sus pe banda transportoare, atunci rămîi definitiv mort și destinat uitării. Zeii te-au pregătit pe tine, din timp, ca să ai condițiile, la ora H, *să iei volumul mic de poezii alese și să-l arunci pe piață :* tot restul a fost ușor, acum în fiecare oraș există unul care scrie o carte despre Blaga, acum numărul „nepoților" „prietenilor" „confidenților" săi, depășește cu mult populația județului Alba.

FEBRUARIE 1981. La acest, deloc propice, moment al culturii românești, cu toate cele trei-patru valuri de oficială campanie anti-Blaga, opera sa, precum și imensul val de interes și actualitate mereu reînnoită, reprezintă *un caz aproape de miracol ceresc din lumea valorilor spiritului.* Editarea continuă, cu o ritmicitate pe care numai Eminescu o mai are : Sadoveanu, Arghezi, Călinescu, Barbu, Vianu și mulți alții au tendința de a cădea mereu și mereu într-un fel de uitare, ca și cînd opinia publică i-ar considera și reconsidera, abia cu ocazia unor aniversări și campanii de sus organizate. De 15 ani, în schimb, aproape că nu există an în care să nu apară în librării diferite studii, memorii, analize, comentarii, monografii, comparații etc... despre Lucian Blaga. Colosală, de-a dreptul magică, această glorie post-mortem. E adevărat, Blaga nu a murit oricum, în zidurile de cetate ale operei sale sunt clădite cumplitele suferințe ale trupului și minții lui. Opera sa e sacră, fiindcă autorul ei a acceptat să moară ca un martir. Cineva la Cluj mi-a spus că Bibliografia despre Blaga este pe departe cea mai numeroasă. S-a și dat o dispoziție la diferite decanate de Litere, să se mai slăbească cu Blagomania la tezele de licență, doctorat * etc. Eu nu-l văd decît zîmbind victorios de acolo de sus, din cerul său, ca un mare strateg, văzîndu-și victoria trupelor sale desculțe și dezarmate.

Sincer fiind cu tine, mai mult decît atît, personal consider că Blaga nu s-ar fi bucurat de o asemenea faimă, dacă, să zicem, am fi avut, după război, soarta, de pildă, a Greciei. Tot Blaga era, dar opera lui nu ar fi rămas singură în contrast cu contemporaneitatea oficială. Deja din facultate, filosofii tineri de atunci, își ascuțeau condeiele în vederea unor lucrări critice, anti-blagiene, în sensul nobil, de gîlceavă liberă și nobil creatoare. Aceste anti-opere de Filosofia Culturii nu s-au mai scris. *Blaga și-a terminat singur Catedrala*, lumea s-a împărțit hagiografic în tabere, el, singur, a rămas deasupra și în afară de politică. Atît viața, cît și opera sa și-au autoconstruit singure Pantheonul, aere perenius ; de-acum, poate să vină un război mai rece decît Cercul polar. El, Blaga, nu va mai putea fi șters de pe lista nemuritorilor. A știut să folosească acești „15 ani lumină" mai bine decît oricine în țara aceasta. Să nu îți dau ca exemplu niște politicieni, ca Lucrețiu Pătrășcanu și alții. Dar și mulți alții se mențin în neuitare doar prin injecții de formol. Uită-te la detractorii săi, ce soartă au: bietul pavelică apostolaș e pe post de călău ideologic, primește un tefelon și e obligat să meargă la o plenară unde îl huiduie și cei mai bătrîni marxiști. Așa că eu ce să mai spun : privesc cu încredere înainte, pentru oamenii cinstiți și pentru operele curate *viața de dincolo există și este asigurată !*

Dacă ar fi să scriu o dată un studiu despre Blaga, eu m-aș fixa asupra temei *„caracterului"* la un scriitor. Temă actuală, nu ducem azi lipsă de condeie, avem formidabili stiliști în toate genurile, *numai de caractere* (morale, de oameni cinstiți) *ducem o cumplită lipsă.* Eu știu că Blaga nu avea stofă de erou, nu era un viteaz (cum încercam eu să fiu), toată cinstea lui fantastică deriva din faptul că *nu putea* (mai tîrziu, nici nu admitea) *să fie altfel decît era de fapt.* A fost consecvent cu sine însuși, era destul de nefericit din cauza acestei „infirmități sociale", dar, *știind el ce știa*, a acceptat să-și ducă crucea, pînă la moarte. O mai duce și acum — dar iată că numărul celor ce-s Iosifi din Arimatheia a crescut enorm, aproape că e o întrecere națională între cei ce se oferă să-l ajute la acest urcuș (URCUȘ nu coborîș — nota bene) al răstignirii obligatorii (fără de care nici o înviere nefiind posibilă).

A doua temă ce m-ar tenta (sper s-o atace alții mai tineri) constă în a urmări colosala și indirecta, nemărturisita, clandestina influență ce a exercitat-o (și o mai exercită, cu mare aplomb) Blaga asupra literelor române. Habar nu ai cît se fură cinstit, cît se fură murdar, cît se fură cu acte în regulă, din Blaga ! Ce contează ! Blaga — indiferent dacă ești sau nu de acord cu punctele sale de vedere, mai ales cînd nu ești deloc „blagian", — exercită o formidabilă seducție asupra condeielor și spiritelor. Era conștient de asta, la Cluj, în 1953, îmi spunea (redau din memorie) : „sunt de-a dreptul invidios pe generația voastră, scrieți critică și filosofie cu o ușurință de-a dreptul revoltătoare : v-am pus la dispoziție o terminologie, o metodă de gîndire, un stil de asociere și poetizare, vă mișcați între cuvintele mele, ca peștii în apă. Doamne, habar nu aveți ce chinuri am îndurat, în tinerețea mea, spre a-mi făuri limba de care aveam nevoie. Și astăzi, cînd mă gîndesc la pietrele pentru templul meu, transpir de groază amintindu-mi de chinurile mele de ciioplitor...".

* D. D. Roșca.

*) Și la facultățile de filosofie

În 1938, alături de Dorli, pe tronul regilor portughezi (sus) și în 1937, cu Mircea Eliade, în Elveția (dreapta)

...rli Blaga

Citesc tineri critici, mă încîntă : dar nu pot să nu mă bucur simţind stilul Blaga ascuns după acest mod juvenil de a duela cu abstracţiunile. Istoricii de Artă, plasticienii, esteticienii (cei mai rebarbativi la filosofia lui) vorbesc involuntar în limba lui, folosesc sistemul său de scheme, îndrăznesc apropieri de Blaga începute. Cînd şi-a terminat *Faust II*, la un curs al meu (elevă o aveam pe Rodica Danielo, la liceul tău, Nr. 1) am spus, ex cathedra, ritos : „prin această traducere, limba română şi-a dat bacalaureatul său de limbă europeană..." I s-a raportat, bineînţeles, imediat, i-a plăcut, dar a ţinut să adauge : „nu uita, din punct de vedere al limbajului filosofic, eu am tăiat sub limbă papagalul maiorescian..."

A treia şi cea mai importantă idee ce-mi sare în gînd (afară începe primăvara, veninul continuă să se adune totuşi în guşe de viperi) este în legătură cu opera sa filosofică. Aici mi se pare că e foarte important să-ţi atrag atenţia asupra unei mărunte -- dar, după mine, importante — observaţii personale. Nu ştiu cum să ţi-o explic. Iată în linii mari despre ce e vorba :

— oricît de marxişti am fi, oricît de dicotomic am vedea lucrurile (tot ce nu e materialism dialectic este automat şi obligator un idealism contra revoluţionar !), îndrăznesc a afirma că — fără să am deocamdată nici competenţa şi nici timpul necesar să o dovedesc printr-un studiu adecvat — consider că opera filosofică a lui Blaga, fiind şi rămînînd filosofică, *nu ar putea fi niciînd şi de nimeni convertită într-o ideologie politică*. Blaga nu a făcut şcoală filosofică (dovadă că nici unul din foştii săi studenţi nu i-a continuat opera), *nu a militat, nu a combătut, nu a ieşit la defilare*. Maiorescianismul, călinescianismul, nae ionescianismul etc — sunt filosofii şi filosofii ce au obligatoriu corolare ideologico-politice. Filosofia stilului nu ar fi în stare să scoată în stradă nici măcar doi ciobani analfabeţi. A cunoaşte „aventura Blaga" nu deranjează nici pe un ateu, nici pe un marxist, nici pe un conservator (doar pe popii de la Sibiu). Filosofia aceasta nu e din lumea aceasta, e mai aproape de păsări, de visători, de sburători decît de militanţii în problemele de justiţie şi reforme sociale. Aşa cum folclorul nu poate fi folosit, decît sub forme ridicole, la şedinţele de comitet de bloc, tot aşa filosofia lui Blaga nu are ce căuta în vreo discuţie de natură ideologică.

Nu numai că această filosofie este total ana-politică, dar ea este în acelaşi timp un auxiliar util pentru orice om de cultură de a-şi exersa din cînd în cînd luxul de a gusta plăcerea artistică a gîndului fără scop social. Aşa cum citesc romane, să zicem (dacă îmi permiţi) ştiinţifico-fantastice, şi prin aceste lecturi îmi ozonez imaginaţia şi curajul (fără ca vreodată să-mi vie în minte să încep lupta împotriva marţienilor sau a savanţilor în genere) — tot aşa, cine citeşte filosofia lui Blaga va participa la un sbor, va cunoaşte beţia înălţimilor, peisajul exotic al construcţiei sale, se va îmbăta cu puţină poezie — dar toate acestea nu-l vor împiedica deloc ca a doua zi să meargă bine pregătit la o şedinţă de analiza muncii, fără să i se fi clintit nici un fir din convingerile sale ferme. Curios cum nimeni nu a semnalat cum trebuie faptul că singura Instituţie care s-a simţit vizată de filosofia lui Blaga a fost pravoslavnica noastră bizantină biserică. De ce ? Fiindcă a fost pusă la colţ, tocmai în numele caracterului anti-dogmatic al Filosofiei stilului.

În consecinţă, dragă Dorli, cerîndu-ţi scuze dacă am luat-o razna, îndrăznesc a merge mai departe şi a afirma că întregul sistem filosofic blagian este un sistem închis, ca filosofie nu va avea niciodată copii şi nepoţi : acest sistem mie mi se pare a fi mai degrabă *un CODEX, o Artă poetică, o Artă de Filosofare*, decît o pirghie utilizabilă în schimbarea lumii. Un mod de a simţi, gîndi, asocia : am toate motivele să afirm asta tocmai fiindcă ştiu că felul de a filosofa al lui Blaga displace total, enervează chiar spiritele riguroase, sistematic severe. Tocmai ce au refuzat să vadă în el confraţii săi de epocă (un mod de a sparge zidul dintre lumea văzută şi cea a misterelor), acel „ars philosofandi", *este ceea ce a rămas*. Stilul de zbor, terminologia, un aparat metafizic de domptare a intuiţiei rebele. Opera poetică, cea dramaturgică nu vin decît să arate, cui vrea să înţeleagă, modul în care Blaga însuşi şi-a folosit propriul său aparat de filosofare. Doinaş, care cercetează poetica lui Blaga, mi-a spus nu demult că văzute de aproape, toate poeziile din tinerete sînt ancile ale chinului său filosofic ; abia mai tîrziu, după ce şi-a pus la punct sistemul artei sale poetice, Blaga a început să scrie spontan, fără chinuri şi artifexuri. (Dacă ar fi să exemplific această aserţiune cu un exemplu din propria mea experienţă, atunci aş povesti următoarele : la un curs sau seminar, Blaga ne-a spus următoarele : „cînd veţi fi în stare să faceţi o legătură intuitivă între, de pildă, muzica lui Mozart, stilul rochiilor rococo, o ecuaţie de Leibniz, o chermeză nemţească şi o predică a unui popă sas — atunci veţi începe să deveniţi oameni de cultură..."). Această frază a fost revelatoare pentru ieşirea mea din dogmatismul steril al originei mele sociale sănătoase : cum tot revelatoare mi-a fost de pildă (atunci cînd m-a trimis Blaga la notarul Restanţia la Şura-Mare) următoarea sa recomandare : „să fii atent : vei putea vedea acolo, seara la poartă, o ţărancă romîncă, una săsoaică, a treia unguroaică : fiecare din ele vor lucra la cîte o cusătură : va trebui să te întrebi cum e posibil că, deşi stau casă lîngă casă, de multe sute de ani, deşi îşi vorbesc, fiecare îşi coase modelele sale : romînca — motive geometrice, unguroaica — tulipele sale, săsoaica — cocoşii săi...").

În 1957

După aceste fragmente din scrisorile lui Gari Sîrbu, doresc să mai fac cîteva precizări în legătură cu unele informaţii referitoare la viaţa tatălui meu care au apărut în presă. Acest lucru este necesar pentru viitoarele „biografii" care, cu siguranţă se vor scrie.

1. Într-o recenzie a unui volum de corespondenţă Blaga, publicată în „România literară", autorul recenziei (Z.O.) menţiona şi comenta suma de 1 500 lei/lunar primită de Lucian Blaga de la „Uniunea Scriitorilor" ca „ajutor" pentru traducerea lui Faust. *Lucrurile stau de fapt aşa : înţelegerea cu „Uniunea" s-a făcut în 1950. Traducerea a început în iarna 1950/1951. Ajutorul („împrumut" de la Fondul literar) era în valoare de aproximativ 1 000 lei/lunar şi nu se trimetea foarte regulat. Începînd din 1951, cînd m-am mutat, ca studentă, la Bucureşti, am fost de nenumărate ori în audienţă la Beniuc pentru aceste „ajutoare". La un moment dat s-au întrerupt. În iarna 1952 (ian-febr. 1952) a avut loc* reforma monetară *(mă mir că autorul recenziei a uitat acest lucru), după care ajutorul a venit mai regulat, dar suma a fost mai mică — de ordinul sutelor de lei.* Faust *a apărut în iunie 1955 şi la scurt timp s-a făcut şi plata. Lucian Blaga a restituit Uniunii întreaga sumă primită ca ajutor timp de patru ani. El nu a avut nici un leu datorie la Fondul literar cînd a murit.*

2. La Editura Meridiane s-a plănuit într-adevăr publicarea unui volum (album) cu fotografii ale bisericilor de lemn din Maramureş, dar nu pentru a-l „ajuta" pe Lucian Blaga. Fotografiile urmau să fie făcute de Constanţiu Şerban, nepot de-al lui Lucian Blaga, artist-fotograf de mare talent. Prefaţa urma să o scrie L. Blaga. Albumul nu s-a mai făcut, nu ştiu din ce motive, dar nu am auzit să fi avut de suferit vreun redactor al Editurii „Meridiane" de pe urma acestei iniţiative (revista „România Mare").

3. Lucian Blaga a făcut parte din Guvernul Goga ca ministru subsecretar de stat la Ministerul de Externe *(şi nu la „cultură") pe toată durata acestui guvern. Nu a făcut parte niciodată din nici un partid politic. A acceptat să intre în Guvernul Goga ca vechi funcţionar al Ministerului de Externe (din 1926), precum şi datorită faptului că soţia lui Goga,* Veturia, *îi era* verişoară, *familiile fiind foarte prietene. Guvernul Goga a durat 41 zile, pe care tatăl meu le-a considerat ca unele din cele mai nefericite din viaţa sa. În 1956, cînd a fost propus pentru premiul Nobel, tatăl meu a fost convins că* din ţară *s-a intervenit negativ. Revista „22" aduce unele precizări binevenite în ce priveşte instituţia şi persoana în cauză.*

4. Referitor la un interviu al prof. Grigore Popa, este necesar să lămuresc unele lucruri. Ziarul pe care Domnia sa îl conducea la Sibiu în timpul războiului („Ţara") avea în general o poziţie care nu îi mai convenea tatălui meu. În plus, nu trebuie uitat faptul că în timpul războiului s-a dus o intensă campanie împotriva filosofiei tatălui meu de către profesorii Institutului de Teologie din Sibiu (Prof. D. Stăniloaie ş.a.). Este perioada în care Lucian Blaga a ieşit din Asociaţia „Astra", din „Asociaţia de prietenie cu Germania". Atunci s-a produs şi ruptura cu revista „Gîndirea" şi ziarul „Ţara". În perioada stalinistă, *Lucian Blaga a fost scos din Academie şi învăţămînt. Dar a mai fost scos, cu patimă, şi din „Istoria filosofiei româneşti" (ca „mistic", „idealist"), publicată sub „oblăduirea" acad. I. Gulian ş.a.*

A fost pentru mine o tragi-comedie scena petrecută în Aula Academiei Române, cînd acad. I. Gulian ţinea discursul de primire pentru Prof. D. Stăniloaie, la alegerea acestuia (binemeritată) în Academie. Ar fi bine însă ca pentru cei ce nu uită nici ce a fost atunci, sau atunci, să se evite unele greşeli de „regie".

Dorli Blaga

Horia URSU

Două povestiri

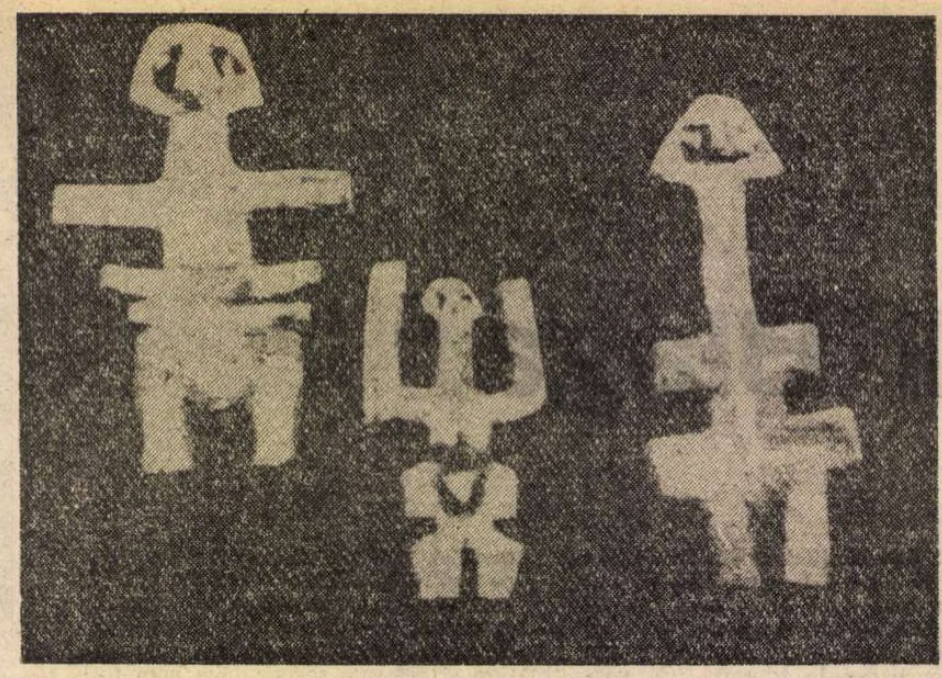

Zeii casei

C.F.R.

LÎNGĂ geam, față în față, o femeie tînără însărcinată și un bărbat între două virste. Urmau, în ordine, o familie de pensionari, pe partea femeii și a sa, iar pe cealaltă parte, un soldat în permisie și o adolescentă strabică. Trenul înainta fără poticneli în lumina posacă a după-amiezii.

Cîndva, cineva, poate chiar el, visase toate aceste lucruri care, de această dată, cu foarte mici modificări, erau aievea.

Plasele de bagaje gemeau, gata să cedeze : sacoșe burdușite, geamantane legate cu sfoară, un rucsac verde, o săniuță, flori și un miros necruțător de usturoi.

Flavius-Tiberius călătorea lejer, fără bagaje. În buzunarul sting al paltonului avea ciorapii de lînă ai regretatului caporal Istvanko trimiși de doamna Ignișca — dar din dar se face — pentru domnul Onișa, lui îi erau buni cu siguranță, iar în cel drept un batic de mătase pentru doamna Onișa.

Îmbrăcase costumul de absolvent rezervat în exclusivitate serbărilor școlare. Demodat, veston la două rînduri de nasturi, pantaloni largi cu manșetă, dar bine întreținut, stîrnea o discretă compasiune sau o ironică admirație. Calitatea excepțională a stofei, adusă tocmai de la Buhuși, punea însă surdină acestor reacții, oricît de controlate, căci sugera, pe lîngă detașarea ostentativă față de cele lumești, mondene mai exact, un atașament camuflat față de valori apuse.

Și, ca și cum toate acestea n-ar fi fost de ajuns, „spiritul critic" mai avea de dezlegat o enigmă : „timiditatea" sa era timiditate, sau, mai plauzibil, aroganță ? Dacă faptul de a avea platfus cum susținea, se tolera, celibatul său prelungit merita o discuție într-un consiliu profesoral.

Ce gusturi, dragă ! Vitrinieră ! Arată bine ființa, nimic de zis ! În vitrină nici nu se poate altfel. Cine a fost la Amsterdam sau Hamburg poate să confirme. Trebuie să ai ce arăta. Ce, ești la alimentara ? Să scapi cu o conservă de legume și o șampanie ? Cărnuri, tu, mușchi, nu de halterofil, firește, ci abia ghiciți sub pielea de velur, gata să prindă prada. Ce să discuți cu una ca ea ? Nu în pat. Acolo, are textele ei, mobilizatoare, **bien sûr**, nu-i așa, dar dincolo de pat, cînd ieși și tu în Lume... În Lume... Cum o fi oare în Lume ?...

Sorana Tisan oftă și își scoase cu un gest furișat oglinda din poșetă. Cu cît înaintezi în virstă, cu atît trebuie să te îngrijești mai mult. Pentru că și exigențele posibililor pretendenți, trecuți și ei binișor de a doua tinerețe, țin pasul cu vremea, cu introducerea unei noi calități chiar și în acest domeniu pînă nu demult lăsat de izbeliște, pradă unor concesii inadmisibile, vecine cu promiscuitatea.

Dorin Pîrșu, în treningul său azuriu cu panteră, dădea aprobator din cap sub masă unde își proba o pereche de pantofi noi, albi, din piele și cu scîrț. Avea oră cu a XII-a A în care destule fete meritau atenție. În ochii săi, Flavius-Tiberius era un tip valabil, iar gagica lui de milioane. Își recuperă cronometrul prețios ca un contor Geiger, rătăcit printre teancurile de caiete stivuite pe masa uriașă acoperită cu pluș roșu, și ieși din cancelarie în pas elastic.

În gări mici sau mari, trenul era luat cu asalt. Cu toate acestea, merge bine, observă doamna în virstă, spărgînd în sfîrșit o tăcere rezervată, ceea ce însemna că Flavius-Tiberius fusese adoptat de micul lor grup constituit cine știe cînd.

— Personal cu mers de accelerat, preciză plin de importanță soțul ei, încă nedumerit în fața acestei contradicții cu care călătorea de două ore.

— Parcă am face revelionul la același cazan, șuieră bărbatul de lîngă geam, privind cu dispreț viermuiala din jur.

— Oameni sînt și ei, interveni din nou doamna în virstă, nemulțumită de trufia domnului de lîngă geam. Antipatic de la început. Vor să ajungă undeva. La părinți, la rude, la prieteni... Și dumneavoastră doriți același lucru...

Domnul de lîngă geam deschise din nou „Magazinul" și se cufundă într-o lectură superficială, plină de satisfacții.

Adolescenta se pregătea să coboare și încă nu știa ce culoare au ochii vînătorului de munte care dormea cu bascul căzut pe nas, cu brațele vînjoase încrucișate pe piept. Bocancii grei, bine lustruiți, păreau înfipți în mijlocul podelei ca niște pietre de hotar. Domnul în virstă îi privea cu dragoste, în timp ce un gînd pios se îndrepta spre generalul Mociulschi.

Pe neașteptate, trenul pierdu din viteză și, după cîteva minute, opri în cîmp.

— Semnal, sau trece un accelerat, zise domnul în virstă după o scurtă deliberare.

— Da noi ce sîntem, dragă ? răbufni soția lui.

— Poate fi și un marfar, continuă domnul în virstă. Economia trece înaintea noastră, e lucru știut.

— Ar putea fi și un tren militar, adăugă domnul de lîngă geam, fără să abandoneze ziarul. Situația internațională era foarte încordată.

— Cum așa ? întrebă neliniștită doamna în virstă.

— Dușmanul nu doarme, stimată doamnă.

— Și-atunci băiatul ăsta de ce trage la aghioase de cînd a urcat în tren ?

— Tocmai de-aia, să poată fi apt de luptă cînd patria i-o cere.

Doamna în virstă își redobîndi calmul. Nimic nu e întîmplător în lumea asta. Numai de-ar porni odată. O pătrunsese frigul, se lăsa întunericul, iar în vagon nu ardea nici un bec. Se zice că le lau navetiștii. Ce oameni ! Oricum, într-o oră și jumătate, cel mult, vor ajunge. Și cît insistase să plece cu un tren de dimineață ! El nu, că personalul e cel mai sigur. Dimineața e moarte de om. Noi mergem ca boierii și la opt sîntem acolo. Nici că se poate oră mai potrivită.

Pe linia din stînga trecu un accelerat luminat dintr-un capăt la celălalt.

— Ce naiba fac ăștia cu atîta lumină ? bombăni omul cu „Magazinul".

— Poți să ai lumină, dacă n-ai căldură, tot aia e...

— Am văzut femei cu rochii decoltate, domnule, declară emoționată adolescenta strabică, și bărbați în frac.

— Unde ?

Întunericul devenise atît de dens încît vocea care se auzi venea parcă din pereți, sau chiar din ei, media stranie a tăcerilor lor, a unei mase comune, informe, care îngloba indiferența glacială a doamnei de lîngă geam, zîmbetul vag al lui Flavius-Tiberius, somnul soldatului, consternarea domnului în virstă și bucuria perplexă a adolescentei.

COMPARTIMENTUL avea ecou, multiplica întrebarea și adolescenta aduse amănunte în sprijinul miracolului : Am văzut portocale. Erau și cîțiva negri.

— Ah, e clar, se auzi aceeași voce, cu un timbru de acum inconfundabil, era un tren diplomatic, cu negri de-ai noștri. Cine se mai mișcă cu mașina pe o vreme ca asta ?

Pe culoar se fuma, se rîdea. Destinsă după trecerea acceleratului, lumea aștepta semnalul de plecare. Șuieratul locomotivei întîrzia totuși. Printr-un geam deschis se zvonea că locomotiva se defectase și că se aștepta una bună de la depou.

— Păi acum cîteva minute mergea, fire-ar ea a dracului, strigă unul izbind cu pumnii în geamul securizat. Ce mă fac, fraților ? Pierd legătura.

— Lasă că îți faci tu alta, îl liniști careva din cei care presau pereții de o neobișnuită plasticitate ai vagonului, perfect mulați pe trupurile lor nădușite de transpirație. Din pricina înghesuielii, rîsul le rămase în gîtlej, de-acolo căzu în coșul pieptului și, de-acolo, înapoi în stomac.

— De ce n-ai plecat de ieri ?

— Cum, guriță, dă ieri ? Ca să fac cîțiva kilometri, acolo ?

— Și dacă ajungi mîine îi bine, numa să ajungi.

— Ajungi după cum le rînduiește bunul Dumnezău.

— Lasă-l pe Dumnezeu în pace, tataie, că nu dă iel ii vorba aci.

— Nu ? Da de cine ?

— Dă ăștia dă la cefere, fire-ar iei a dracului ! Păi, dacă să-ntîmpla așa ceva la noi, îi mestecam ca p-o gumă dă mestecat și dup-aia îi lipiam d-un zid. Lozincă îi făceam ! Să vadă toți că ce putem noi la o adică.

— Aici nu-i tot la voi ?

— Nu prea. La noi e la noi. D-acolo încoace e și la noi, da' mai mult la voi, adică e specific, asta e.

— Mai las-o dracului de politică !

— Păi ce, asta-i politică ? Ie geografie, frate-miu !

— Ce-are a face una cu alta ?

— Are, mă, are.

— Ie clar că are. Și dacă nu plecăm în treijdeminute, s-a dus revelionul. Revelionul ca revelionul, da celelante : mîncarea, băutura și simțămintele noastre dă națiune unită în jurul televizoarelor ca să știm cînd să stingem lumina și să ne pupăm și să uităm dă toate cele rele cu gîndul numa la viitor și prosperități.

— Poate la prospături, vecine.

— Habar n-ai, amice. La noi se vorbește cea mai corectă limbă românească din cîte sînt pă pămînt. Și sînt cîteva pă toate continentele.

Se auzi un fluierat de locomotivă și mulțimea izbucni în urale, oarecum gratuite, căci era vorba de un tren de marfă care trecea tot pe linia liberă.

— Se-ndeasă frigul. De unde vine atîta frig ?

— Parcă poți să știi ? Avem relații cu atîtea state că nici nu mai știi care dă pă unde ie.

— Pe vremea mea știam una și bună : frigul vine de la...

— S-a schimbat vremile, tataie. Acum poa' să vină dă oriunde...

— Da noi sîntem o țară mică, unde intră atîta frig ?

Întrebarea nu îl surprinse și pe Flavius-Tiberius care își spunea că nimic nu poate fi mai tulburător decît chipul femeii de lîngă geam. Pielea ei albă eliberă din captivitate, spre încîntarea fără margini a bărbatului, prin imperceptibile exfolieri, un superb fluture fosforescent. Privindu-l, Flavius-Tiberius uita de frig și parcă nici întunericul nu-l mai deranja. Poate că și ceilalți trăiesc acest miracol și se bucură.

Tovarășii săi de drum însă tremurau, se ghemuiau în haine, suflau în pumni, tropăiau încetișor. Erau la capătul puterilor. Doar soldatul sforăia.

— Și dacă n-au locomotivă la depou ?

— Găsesc la următorul. Nu ne lasă ei în drum.

— O stație, două, am putea merge pe jos. Ne mai dezmorțim. Pînă atunci vine locomotiva și ne culege de pe drum.

— Prin nămeți ? Cu biletul în buzunar? Nu cadrează. Rămînem pe loc.

— Așa e corect. Doar unirea face puterea.

— Mai ales acum, în bezna asta.

— Am putea opri primul tren. Facem un foc pe linie.

— E singurul personal pînă la opt, al nostru.

— Acceleratul nu-i bun ?

— Îi bun, da ăsta nu oprește peste tot.

— Noi am putea sări prin gări. Da femeile, copiii, bătrînii ?

— Numai așa ceva să nu fii acum.

Sub pielea mea ce se ascunde ? se întreabă Flavius-Tiberius. Poate un păianjen respingător. Sau, cine știe, un scarabeu sacru. Sau nimic. Un nimic care, din cînd în cînd, visează că e viu, are trup și e muritor. Un Dumnezeu pe dos, cum ar zice Gheretă. Ce-o fi făcînd acum ?

Ce să facă ? Își lega mulțumit cravata cea nouă de poliester, primită de ziua lui, în fața oglinzii, în timp ce Zorela, în capot încă, mătase naturală e drept, în bucătărie, orna cu sensibilitate salata de boeuf, slăbiciunea lui, de care abuza însă doar la zile mari. Masa de revelion era deja instalată în fața televizorului cu diagonală mare la o distantă potrivită. Lîngă solniță, pentru orice eventualitate, un flacon de colebil. În stradă, copiii anunțau înnoirea anului.

Pe Iolanda nu și-o putea imagina altfel decît în „Moskviciul" hodorogit în care urcase aseară, rătăcind fără țintă, gravitînd ca un satelit pe orbite schimbătoare în jurul unui centru obscur, el însuși mobil, capabil să ia cele mai neașteptate înfățișări, chiar și pe a lui.

Fluturele părăsi obrazul femeii și se așeză pe geam. Gheața subțire începu să se topească cu repeziciune. Dîrele de apă se uscau pe măsură ce se nășteau, lăsînd sticla așa cum fusese la începutul iernii : prăfuită, murdară.

DEODATĂ, compartimentul fu inundat de un jet de lumină cu miros de rășină. La cîțiva pași de calea ferată, ardea un pin singuratic.

Preț de cîteva minute, călătorii au privit vîlvătaia cu sufletul la gură, cu respirația tăiată. Cîțiva bărbați curajoși au coborît din tren și s-au apropiat de foc, urmați apoi de alții și alții la fel de curajoși, dar mai circumspecți din fire.

Chiar șeful trenului a venit să se încălzească, cu micul său alai de conductori, ceea ce însemna că nu se călătorea la voia întîmplării.

— Uite, domnule, cum se manifestă geniul poporului, exclamă înduioșat domnul în virstă.

Își exprimă dorința de a cobori, socotind că e de datoria sa să participe la discuțiile ce se purtau cu atîta înflăcărare în jurul focului. Era în joc, fără umbră de îndoială, soarta lor și nu se cădea să fie nepăsător, sau să privească totul de la distanță, chiar dacă unele gesturi suplineau prin elocvență absența cuvintelor.

— Și dacă între timp vine locomotiva ? Pînă ajungi tu din nou în tren cu parkinsonul tău, noi vom fi departe, interveni doamna în virstă cu vocea în care se amestecau mila, disprețul și o bucurie răutăcioasă. Și-apoi ce să auzi ? Că nu-s în Parlament. Noi musai să ajungem acasă ! Încolo, treaba lor !

— Cum o să plece trenul fără șef ? întreabă domnul cu „Magazinul".

— Mă doare în cot de șef, domnule, vorbeam de bărbatu-meu.

— Datoria șefului e să se asigure că toți călătorii sînt în tren înainte de a porni.

— Ce vorbești ? N-am rămas eu acum o săptămînă la Războieni ? Puțin îi pasă șefului de noi.

— Un accident. Șeful e întotdeauna o persoană respectabilă, cu simțul datoriei și supus legilor. C.F.R.-ul are legi severe, doamnă, și nimeni nu îndrăznește să le încalce. S-a dus vremea acarului Păun.

— De cînd ? se miră doamna în virstă.

— De cînd cu automatizarea, dragă, zise amuzat domnul în virstă.

— He, he, rise domnul cu „Magazinul", vorbeați de parkinson, doamnă, și uitați ce agerime, ce promptitudine...

— Se vede că nu vă pricepeți la boli...

— Acesta e semnul progresului, doamnă. În țara noastră au fost eradicate foarte multe boli, aproape toate. Cum să te pricepi prin urmare la ceva ce nu mai există ?

Raționamentul domnului cu „Magazinul" fu întrerupt de un șuierat vesel de locomotivă, urmat imediat de urale și de o horă furtunoasă în jurul focului. Erau, după toate semnele, salvați.

Trenul își reluă mersul său legănat de rață îndopată în timp ce pe culoare și în compartimente călătorii se îmbrățișau și se sărutau la întîmplare urîndu-și An Nou fericit.

— Ai văzut dă ce-a fost în stare ? Să-ți bați copiii, nu alta. Stătea iel așea liniștit, nu zicea nimic, da ceva tot îi trecea lui pin cap, acolo, sub căciula lui neagră, că dă barbă ce să mai vorbim... Îl mai și împingeam, că mă împingea și pă mine alții, da iel nimic. Ceva, acolo, pardon, scuzați. Tăcea și zîmbea ca mama cînd făcea o prostie. Mișca însă buzele, ce-i a lui, i-a lui. Tot așa fac iei și la mînăstiri pă unde i-am văzut într-o escursie cu atelieru-mecanic dă la noi. Cu sindicatu'. Ce-au ăștia dă știință în cap, să te ferească Dumnezeu. Mai ales dă la Putna. D-acolo se zice că se recrutează cadrele lor dă conducere. Un fel dă „Ștefan Gheorghiu" a lor. Și mormîntu lui Ștefan acolo, dă piatră să fii, tataie, și tot îți dă lacrimile dă patriotism și mîndrie națională. Acum, io l-am văzut cînd a deschis ușa care nici nu să poate închide la drept vorbind, uite ce dă troiene e pă culoar, și cînd s-a dat jos. Propriu-zis nu l-am văzut, am simțit numai că nu mai ie, după miros, mirosul ăla dă tămîie și dă cinipă, adică l-am văzut doar cînd a aprins luminarea aia pă care precis o ținea ascunsă în desagă. Am zis că treaba lui, lumea e mare și dacă nu dă lupii peste iel ajunge iel undeva. Deși se zice că pă iei nimic nu-i atinge. Dă la o vreme n-am mai văzut nimic, ca acum. S-a zis cu iel. Că Dumnezeu te apără iel, da numai cît poate. Și-atunci am văzut pălălaia. A

dracului, mi-am zis, uite ce l-a trecut pin cap. L-am şi întrebat acolo, sub brad : Dă ce făcuşi asta, părinte ? El a zimbit. Nici nu ştiu unde a urcat, dacă a mai urcat... Io l-aş fi tăiat şi l-aş fi legat dă tren să-l duc la mine în Teleorman, să se bucure copiii dă iel. Le făceam şi io acolo în sat „Orăşelul copiilor" şi...

Trenul oprea, pornea, iar oprea, iar pornea. Cu întîrziere, dar după program. Oamenii coborau grăbiţi, îşi urau „Sărbători fericite" şi îşi vedeau de drum, tot prin întuneric, cu gîndul la ale lor.

Cînd cobori Flavius-Tiberius, în compartiment rămăsese doar militarul. Pînă la capătul liniei mai era o singură staţie. Dormea, sau păzea trenul. Nimeni nu putea şti cu exactitate. Misiunile secrete sînt greu de deslusit.

Nocturnă

HAIDEŢI, fraţilor, că e tîrziu. Cine mai are ceva de spus să dea în scris.

— Nu dăm nimic în scris, strigă unul care se cocoţase tocmai pe containerul de gunoi. Dăm verbal, că de-aia am stat pînă acum în ger.

— Şi în ninsoare unii, completă plin de importanţă noul vicepreşedinte al comitetului de bloc care cumula şi funcţia de şef de scară.

— Domnii au dreptate. Dacă mai e ceva de spus, acum să se spună. Vorba poporului : să baţi fierul cît e cald...

— Are dreptate domnul Brânduşă cînd citează poporul. De aceea l-am şi votat preşedinte.

— Să lăsăm vorbele, domnule vicepreşedinte, şi să trecem la discuţii libere, ca pînă acum. Deci, propuneri concrete şi la obiect, dacă mai sînt.

În lumina filtrată prin perdele a parterului, chipurile palide ale oamenilor închipuiau un calup de şvaiter aşezat pe un covor oltenesc. Ici, colo cîte o ţigară aprinsă. Trei sticle de ţuică de un litru treceau din mînă în mînă.

— Pentru că nu mai sînt alte propuneri, propun să se dea citire proiectului de hotăriri. Domnii care au făcut propuneri sînt rugaţi să ne spună dacă le menţin. Brânduşă tăcu şi făcu un pas la stînga. Îşi drese vocea şi zise : Domnul Cuceu are cuvîntul.

Din casa scării unde redactase procesul-verbal, suflînd tot mai des în pumni, apăru Cuceu, agent fiscal. Impresionase pe toată lumea prin hotărîrea cu care respinsese băutura.

— Cînd ai asemenea funcţie şi răspundere nu-ţi poţi permite, observă unul copleşit de tăria de caracter a lui Cuceu. Şi normal, aprobă morocănos un altul.

Fiind foarte înalt, Cuceu ţinea hîrtia sub becul din faţa uşilor batante.

— Să nu se aprindă, domnu Cuceu, că rămînem fără îmbunătăţiri !

Lumea izbucni în ris. Ridea şi Brânduşă. Sesizat imediat, amănuntul provocă un ropot de aplauze. Popularitatea sa creştea vertiginos.

Modest din fire, se simţi dator să intervină pentru a preveni delirul. Ridică un braţ şi mulţimea amuţi.

Cuceu începu să citească. Rar, apăsat, solemn. Se va întări ordinea şi disciplina după cum urmează : completarea la zi şi ritmic a cărţii de imobil. Propune domnul Brânduşă. Menţin propunerea, interveni vesel Brânduşă. Respectarea orelor de odihnă impune următoarele : covoarele se vor bate mai mult simbăta, conform unui grafic afişat la fiecare scară. Propune Moraru Ion. Vă menţineţi propunerea ? Da ! Pentru a se evita cazurile de injurii, maltratări şi chiar bătăi de către unii locatari, doritorii vor înştiinţa în scris conducerea asociaţiei, menţionîndu-se în acelasi timp data petrecerii precum şi lista nominală a participanţilor în scopul recuperării pagubelor în caz că s-ar produce imobilului şi persoanelor fizice, inclusiv liniştii de care avem atîta nevoie. Îmi menţin propunerea, continuă pe acelaşi ton Cuceu.

— Nu s-ar putea scurta un pic ? strigă omuleţul de pe container. Din nou rîsete, tropăit, aplauze. Şi mişcările imprevizibile ale celor trei sticle.

Cuceu continuă imperturbabil : Se va populariza restanţierii cu taxele comunale la gazeta de perete a blocului. Propune Luţaş. Menţin propunerea.

— Bravo, Luţaş, strigă vicele. Îmi place combativitatea dumitale.

Se va amenaja un teren de joacă pentru copii. Propunere colectivă. Se va încerca creşterea temperaturii în apartamente prin diferite mijloace ca : purfixul. Propunere colectivă. Renunţă cineva ? Se va schimba ţevile deteriorate. Propunere colectivă. Construirea unui bloc nou în locul celui existent actualmente, acesta urmînd să primească altă întrebuinţare.Propunere colectivă. Aplauze puternice, ovaţii.

Procesul-verbal le înregistrase întocmai gîndurile, mai puţin bătăile grăbite ale inimii, sfiala, stîngăcia şi neîncrederea funciară în petecul de hîrtie care tremura sub lampă în mîinile subţiri şi vineţii ale lui Cuceu.

Vicele avea ochii umezi. Se apropie de Brânduşă şi îi şopti gîtuit de emoţie : Ce care va să zică nişte discuţii libere

Ion MANOLESCU

Noi întîmplări din orăşelul nostru:

Spargerea fabricii de nasturi

UN GHINION nu vine niciodată singur. Mai întîi a fost campania aceea de presă care s-a abătut din senin asupra regiunii, spre mijlocul vacanţei mele, lansînd rapid şi convingător zvonul că **Gas-City** a ajuns o localitate cu fundul în sus, unde toate lucrurile se petrec altfel decît prin alte părţi. „Ne credem mai isteţi decît restul lumii?" titrau ziarele din orăşel şi din afara lui, cu un corp de literă pentru a cărui citire te puteai lipsi de ochelari. Dedesubt, pe cîte trei sau patru coloane, se cereau noi măsuri administrative, începînd cu destituirea domnului Tippelton din funcţia de primar şi terminînd cu dublarea sau chiar triplarea capacităţii birtului **La Copanul Fript**, singurul care mai vindea bere neagră curată în **Gas-City**.

Apoi, la cîteva săptămîni de la primele atacuri publice, s-a iscat un nou zvon : acela că o amplă mişcare feministă va pune lucrurile la punct, rezolvînd cu tact şi metodă ceea ce bărbaţii orăşelului încurcaseră sistematic de atîta timp. Într-odată, pînă ca lumea să apuce să se dumirească, sute de neveste iubitoare, unele mame, altele bunici, dar toate gospodine, şi-au părăsit familiile şi ocupaţiile casnice, ieşind afară cu pancarte, sacoşe goale şi făcălete. Strada principală din **Gas-City** a fost luată cu asalt, iar trotuarele, aşa prăfuite cum le ştim, au devenit neîncăpătoare. Fetele boiseră în grabă nişte cearşafuri albe, subtilizate probabil din paturile conjugale, pe care îşi exprimau limpede dorinţa de a avea mai multe distracţii, o casă de modă şi, firesc, un primar de sex feminin. Doamnele mai în vîrstă nu păreau să revendice vreun lucru în mod special ; în schimb, îşi manifestau zgomotos solidaritatea cu fiicele şi nepoatele lor, ciocănind cu nişte linguri groase de lemn în două sau trei cazane coclite, întoarse cu burta în sus.

Nu mică mi-a fost mirarea, scoţînd nasul afară pentru a „fotografia" mulţimea, să o zăresc, printre tinerele care agitau cu aplomb aşternuturile în vînt, pe Martha, buna noastră bucătăreasă ! Îşi azvîrlise şorţul în mijlocul drumului şi, strîngînd boneta făcută sul în mîna dreaptă, gesticula cu o energie pe care, sincer să fiu, nu i-o bănuiam şi nu i-o observasem niciodată la bucătărie. Părul blond, altădată strîns într-un coc discret, acum i se desfăcuse în şuviţe lungi, care fluturau sfidător pe umeri, iar braţele, pe care eu mă obişnuisem să le văd trebăluind prin castroane şi crătiţi, executau de data asta o gimnastică bizară, energică şi agresivă. Ştiam că ai mei plecaseră pentru cîteva zile din orăşel, dar, chiar admiţînd că Martha ar fi profitat de pe urma absenţei lor (ceea ce era greu de presupus), nu înţelegeam cum şi din ce cauză nimerise în mijlocul grupului din stradă. Mi-am propus pe moment să lămuresc problema de îndată ce femeia se va întoarce acasă, şi, împăcat totuşi cu gîndul că voi obţine destul de repede un răspuns, am plecat de la geam.

În sfîrşit, chiar în aceeaşi seară, a avut loc spargerea fabricii de nasturi. De la bun început trebuie spus că, dacă pentru cetăţenii din **Gas-City** există un lucru care să le aţîţe mai mult mîndria locală, acest lucru e fabrica de nasturi, renumită pentru minunile ei în mai toate colţurile lumii. A face pe seama ei o glumă nesărată sau a o lua peste picior echivalează cu un sacrilegiu — improbabil, dar totuşi posibil ; a-i da însă o spargere, iată un fapt de neconceput ! Tocmai de aceea, uimirea şi furia locuitorilor orăşelului nu a cunoscut margini, în momentul în care vestea **hold-up**-ului a devenit, din zvon, certitudine. Oamenii s-au strîns în cete şi au început să intre prin case, scotocind pe apucate. Au năvălit întîi în casele altora, apoi şi-au controlat propriile lor locuinţe. Garaje, pivniţe şi poduri au fost cercetate de-a fir a păr timp de cîteva ceasuri. În acest interval, femeile au ieşit din nou pe stradă să protesteze ; marea lor majoritate a declarat răspicat că domnul Tippelton este un incapabil, iar metodele acoliţilor săi, de-a dreptul respingătoare.

Spre miezul nopţii, tocmai cînd mă pregăteam să trag un pui de somn, a apărut şi Martha. Am chemat-o de îndată în sufragerie, pentru o mică discuţie. Nu s-a arătat prea încîntată de idee, dar totuşi a acceptat ; de altfel, nici nu avea de ales. În timp ce se aşeza pe scaunul pe care i-l întinsesem, şi-a aranjat cu mîna o şuviţă de păr ce îi atîrna pe frunte ; un ...st delicat, de bună-creştere, care m-ar ...mulţumit fără doar şi poate, dacă nu ... observat că boneta dispăruse de tot. ... trecut însă peste acest amănunt şi am luat-o pe Martha la întrebări în legătură cu mişcarea lor feministă. În cîteva cuvinte, mi-a explicat că ele, femeile, nu vor altceva decît să aşeze lucrurile la locul lor în orăşel. Firesc, am întrebat-o cum vede ea aşezarea asta a lucrurilor ; mi-a răspuns fără ocolişuri că ar trebui întreprinse cîteva acţiuni radicale, care să propulseze **Gas-City**-ul în rîndul marilor oraşe din regiune. Pînă să apuc eu să cer detalii, Martha mi-a precizat : „La urmaurmei, nouă nu ne plac trei lucruri : războiul, fascismul şi primarul !" Am rămas cu gura căscată ! Nu atît folosirea unui pronume colectiv ce despărţea net femeile de restul lumii, cît mai ales hotărîrea cu care fusese rostită decizia de a combate nişte chestiuni cărora eu rareori le acordam atenţie, m-au făcut să rămîn perplex. Ce-i drept, ziarele tot vorbiseră de nu ştiu ce aviatori ţicniţi care bubuiseră un cimp de zarzavaturi, crezînd că intră astfel în istorie, aşa cum vorbiseră şi despre o sumedenie de gangsteri deghizaţi în cerşetori şi pripăşiţi prin regiune (genul acela de indivizi care ziua te imploră, iar noaptea te somează), dar nu îmi venise niciodată în minte ideea că o femeie ar putea să-şi bată capul cu asemenea probleme. Dezamăgit şi uşor enervat, am hotărît să întrerup discuţia pe loc ; am trimis-o pe Martha la culcare şi, la rîndul meu, m-am retras spre dormitor. În clipa în care mă pregăteam să străbat holul, un gîndac negru de bucătărie, scîrbos de rotund, s-a refugiat în spatele cuierului. Amintindu-mi de ceea ce îmi spusese Martha mai înainte, i-am dat în gînd o replică usturătoare : „...războiul, fascismul şi primarul !? Dar gîndacii de bucătărie îţi plac ?"

Două sau trei zile după aceea, situaţia s-a mai liniştit în **Gas-City**. Ziarele au bătut apa în piuă, iar femeile au ieşit din ce în ce mai rar pe stradă. Singurele evenimente care au tulburat liniştea orăşelului au fost demisia domnului Tippelton din funcţia de primar şi apariţia a două autocare cu turişti străini, veniţi să viziteze fabrica de nasturi şi împrejurimile. Deşi retras din postul său, domnul Tippelton a binevoit să-i conducă pe oaspeţi prin toate ungherele, neuitînd să le arate birtul **La Copanul Fript**, mîndria localnicilor, şi casa unde Tom Mc Donald îl omorîse pe Bob Johnson. Totuşi, datorită cine ştie cărei nepotriviri (căldura mare, praful, nervozitatea generală), cetăţenii **Gas-City**-ului nu şi-au mai scos straiele şi panglicile de sărbătoare la vedere.

ÎN CEA de-a patra zi, s-a întîmplat nenorocirea. Mă pot lăuda cu faptul că, aflîndu-mă la geamul dormitorului meu, am avut posibilitatea să observ „în direct" cum s-au petrecut lucrurile ; dar Martha, care a fost la faţa locului, mi-a povestit detaliile cu mult mai multă precizie — de aceea, mă voi folosi în continuare şi de relatarea ei.

Totul a început odată cu ivirea zorilor, cînd femeile s-au adunat din nou în strada mare, înarmate cu obişnuitele pancarte care cereau pace, maşini de spălat, magazine de modă ş.a.m.d. De data aceasta, însă, strigătele lor anunţau furtuna ; uitîndu-mă cu atenţie pe fereastră (sînt curajos, dar nu temerar), am observat că numărul participanţilor la demonstraţie crescuse considerabil, iar circulaţia fusese blocată. Am mai remarcat, de asemenea, că Ted Grant, proprietarul **Copanului Fript**, se plimba de la o femeie la alta, cu o pungă dolofană în braţe ; Martha mi-a explicat mai tîrziu că vindea seminţe şi gumă de mestecat. În sfîrşit, am dat să plec de la geam şi să mă îmbrac cînd, într-un colţ al trotuarului, lîngă magazinul de jucării, am ochit un tînărel blond, cu părul frizat pe spate, îmbrăcat într-o cămaşă brună cu mînecile suflecate ; tipul ridicase o mînă în aer şi încremenise în poziţia respectivă. „Salutul fascist !", mi-a precizat seara Martha, înnebunită de furie. În clipa în care gestul a fost observat, mulţimea s-a năpustit spre tînăr, înghiţindu-l cît ai bate din palme. Tipul a fost izbit cu făcălete, sufocat cu o sacoşă, călcat în picioare; într-un cuvînt, femeile l-au smintit în bătaie. Cu greu a reuşit să se salveze şi numai datorită intervenţiei prompte a domnului Tippelton şi a prietenilor lui, care au chemat o salvare şi au aruncat găleţi de apă în primele rînduri de oameni. Ultima imagine pe care mi-o amintesc, cea a maşinii salvării gonind spre spital, ridicînd nori de praf în nasul cetăţenilor, mi s-a părut şi cea mai semnificativă : afectat de întorsătura pe care o luaseră evenimentele, m-am depărtat de geam şi mi-am pregătit un whisky dublu, pe care l-am băut pe nerăsuflate.

Seara, Martha a venit acasă şi, gîfîind, roşie la faţă, mi-a povestit cu lux de amănunte întîmplarea : ea se aflase undeva în lateral şi nu apucase să facă nimic — în schimb, văzuse totul. Am liniştit-o şi i-am găsit de lucru la o vechitură de sacou de-al meu, ce trebuia cusut. Apoi am ieşit în stradă, să iau o gură de aer.

Nici n-am apucat bine să mă mişc cîţiva paşi, că m-am trezit nas în nas cu domnul Tippelton, apărut de după colţ : era gata-gata să se ciocnească de mine şi să mă răstoarne. N-am reuşit nici măcar să-i spun bună-seara, fiindcă mi-a luat-o înainte, întrebîndu-mă de sănătate, de note, de cum îmi petreceam vacanţa, şi alte asemenea fleacuri. Cînd s-a dumirit că nu prea eram în formă, m-a bătut amical pe umăr : „Hai să-ţi povestesc eu mai bine ce s-a întîmplat după-masa asta..." S-a înecat brusc, a început să tuşească dogit şi, scoţînd în grabă o batistă mototolită din buzunar, a scuipat cu năduf în ea. Apoi a continuat, pe un ton din ce în ce mai aprins : „Domnule, eu de la început am zis că străinii ăştia sînt un pic cam zărghiţi : au dat iama în orăşel şi s-au apucat de prostii. Unul a intrat în tutungerie şi a cumpărat toate pachetele de ţigări ; altul şi-a vîrît nasul prin pivniţele oamenilor, în căutare de nu ştiu ce fluturi sau ciuperci ; pe un al treilea l-am prins furînd rufe chiar de la mine de-acasă — legase o pisică de burtă şi o azvîrlise sus la etaj, tocmai în cearşafurile nevesti-mi ; să înnebunesti, nu altceva ! În sfîrşit, pînă aici, nimic serios, dar vine nefericitul ăla şi pune capac la toate : îl calcă mulţimea în picioare, că de-abia l-am scos de-acolo. Mă urc cu el în salvare şi aflu ceea ce ştiam deja — că e un englez care venise cu grupul de turişti de alaltăieri. Îi vîntură infirmiera nişte săruri pe la nas, şi tipul mişcă ochii. Bine, mă nefericitule, îi zic, păi asta te-ai găsit tu să faci aici, în mijlocul demonstraţiei, salutul fascist ?! Şi ştii ce-mi bîiguie individul ? Zice : care salut fascist, domnule, că eu încercam să chem un taxi... Acuma, spune şi dumneata, că te văd om cu capul pe umeri : care din noi o luase razna, el sau eu ?..." Dar domnul Tippelton nu mi-a mai aşteptat răspunsul ; zărindu-l pe unul din prietenii săi pe trotuarul celălalt, m-a salutat şi s-a repezit să-i povestească şi lui întîmplarea.

M-am învîrtit încă puţin pe afară, după care, indispus, am intrat în casă. În sufragerie, Martha mi-a întins sacoul pe care îl cîrpise. Am dat să îl îmbrac, cînd, fără să vreau, am remarcat că nasturii arătau altfel, parcă mai mari şi mai strălucitori ; mi s-a părut că recunosc, în centru, emblema triunghiulară a fabricii orăşelului. „Martha", m-am încruntat eu deodată, „tu ţi-ai vîrît nasul unde nu-ţi fierbe oala !" M-a privit de sus pînă jos, indignată, apoi mi-a răspuns cu demnitate : „Nasturi avem şi noi, domnule !"

Iar acesta era, nu-i aşa ?, un lucru nemaipomenit. ■

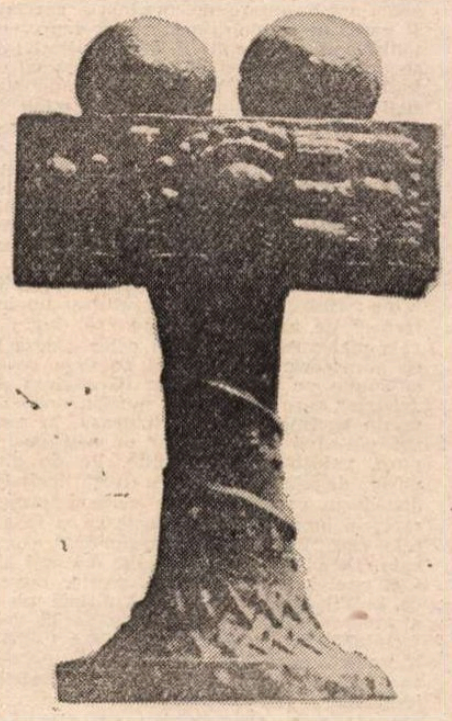

Tors

— Am impresia că Secția de regie a UNITER desfășoară o activitate susținută ; după seara memorabilă dedicată lui Crin Teodorescu, plutesc în aer „zvonuri" despre alte acțiuni mai mult sau mai puțin înrudite...

— Țin să fac o precizare. Acțiunea de care amintiți s-a realizat în colaborare cu Secția de critică, cu care pînă în prezent am conlucrat în permanență și cu care vom continua să conlucrăm, în probleme de interes comun, atît prin consultări reciproce, cît și prin acțiuni concrete, menite să dea un sens major existenței noastre ca Uniune de creație.

Evocări, comemorări, aniversări, ale unor mari personalități teatrale vor intra (prin colaborare cu toate secțiile) în obișnuitul activității noastre, pentru că nu vrem și nu avem dreptul să lăsăm să se piardă în uitare comoara unor vieți dăruite cu abnegație scenei. Sînt în pregătire pentru acest an evocări consacrate regizorului Ion Șahighian (15 octombrie), actorului Ștefan Ciubotărașu și scenografului Alexandru Brătășanu, — animatori și creatori de excepție, figuri prestigioase ale teatrului românesc, care și-au adus, la vremea lor, o însemnată contribuție în afirmarea scenei naționale. Pentru anul 1991 ne completăm calendarul prinosului de recunoștință cu comemorarea a 30 de ani de la dispariția unei „doamne de fier" a teatrului românesc, Lucia Sturdza-Bulandra, a scenografului Toni Gheorghiu și a dramaturgului Alexandru Kirițescu. În privința dramaturgilor, nădăjduim ca aceste comemorări să se realizeze în colaborare cu Uniunea Scriitorilor și cu Muzeul Literaturii Române.

Nu e cazul să uităm însă sau să neglijăm faptul că trăiesc printre noi mari oameni de teatru (Aura Buzescu, Clody

Cu Valeriu MOISESCU despre :

Arhiva Națională de Teatru

Berthola, Elvira Godeanu, Irina Răchițeanu, Ion Olteanu și mulți alții) retrași sau uitați, pe care ne simțim obligați să-i sărbătorim la timpul cuvenit, acordîndu-le stima, dragostea și prețuirea pe care o merită cu prisosință.

Totodată, trebuie să vă mărturisesc că în momentul de față, o bună parte a preocupărilor secției noastre este captată de înfăptuirea unei intenții despre care s-ar putea spune că exprimă aceeași nevoie de a lupta împotriva uitării — și anume e vorba de înființarea ARHIVEI NAȚIONALE DE TEATRU.

— Înțeleg că va fi creat, pe teren virgin, un organism destinat să compenseze întrucîtva statutul de efemeridă al oricărei creații teatrale.

— Ne gîndim la o veritabilă instituție de interes național, care, evident, nu va putea funcționa fără sprijinul concret al Ministerului Culturii. Datorită importanței proiectului mi se pare că se impune să trecem cît mai curînd la acțiuni concrete, deoarece cu fiecare zi care se scurge, ceva se pierde iremediabil. Trăiesc acut acest sentiment al urgenței, deși celor care lucrează în alte domenii de activitate, prioritatea unei asemenea întreprinderi ar putea să li se pară un lux în momentul de față. Dar neglijarea și irosirea tezaurului artistic al unui popor poate duce la pierderi incalculabile, cu urmări mai grave chiar decît cele de ordin economic, nemaivorbind de faptul că *subvenția anuală* necesară funcționării riguros științifice a unei asemenea instituții de cultură teatrală ar reprezenta cel mult o treime din *pierderile pe o singură zi*, ale șantierelor Centralei Nucleare de la Cernavodă.

— Vă dați seama, presupun că veți avea de luptat și cu un oarecare scepticism, și cu anumite inerții, precum și cu lipsa mijloacelor materiale. De-a lungul anilor s-au făcut destule apeluri bine intenționate pentru găsirea modalității de a „opri clipa"... Și totuși ele au rămas fără ecou — atîtea extraordinare creații s-au pierdut fără urmă și atîtea mărturii, din puținul existent, au fost lăsate să se distrugă. Începem de data aceasta sub mai bune auspicii ?

— Cei ce se ocupă astăzi de destinele teatrului românesc, în cadrul Ministerului Culturii, sînt, în sfîrșit, oameni de cultură, competenți, receptivi, bine intenționați și plini de solicitudine. Discuțiile avute pînă în prezent cu dl. ministru Andrei Pleșu și cu dl. ministru adjunct Ion Vartic — care s-au arătat interesați de acest proiect — ne dau speranța nu numai a continuării unui dialog incitător, ci și convingerea că această instituție va deveni cît de curînd o realitate.

— Ați și întreprins ceva concret în acest scop ?

— Deocamdată, în ceea ce ne privește, am avut întîlniri de lucru pregătitoare cu un grup de oameni pasionați și convinși de importanța ideii (regizori, scenografi, critici, istorici de teatru, cercetători de la Institutul de Istorie a Artei). Dar problema esențială nu constă în și nu se reduce la entuziasm, ci la existența unui sediu, la amenajarea și utilarea lui cu tehnici de lucru moderne, la angajarea unui personal specializat (teatrologi, cercetători, muzeografi). Activitatea acestei viitoare instituții de cultură teatrală trebuie concepută din start în mod științific și la nivelul instituțiilor similare din alte țări europene. Am intrat, deocamdată, pe această direcție, în contact cu „Societatea internațională a bibliotecilor și muzeelor de artă a spectacolului" (SIBMAS), care prin persoana vicepreședintelui acestei societăți, dl. André Veinstein, și-a manifestat dorința și satisfacția de a colabora cu noi în viitor și de a ne acorda tot sprijinul.

Intențiile noastre comportă însă strategii relativ complexe, care se vor modula și modela în mers, lăsînd celor ce se vor atașa pe parcurs și se vor afilia acestei inițiative o libertate de gîndire și acțiune ce nu ne poate fi decît benefică. De aceea, cred că nimeni nu așteaptă din partea noastră în acest domeniu „planuri cincinale".

— Cum gîndiți totuși pentru început activitatea acestei Arhive ?

— Pornind efectiv de la zero, trebuie, cred, să ne împărțim preocupările pe două direcții distincte : trecut și prezent. În ceea ce privește trecutul, prima mișcare absolut obligatorie ar fi catagrafierea generală a întregului patrimoniu existent răspîndit pe teritoriul țării (Arhive de stat, muzee, biblioteci etc.). Asta în ceea ce privește o perioadă îndepărtată a teatrului românesc. Vor trebui, de asemenea, depistate și alte mărturii, păstrate în colecții și arhive personale.

Pe de altă parte, ne interesează, în egală măsură, activitatea oamenilor de teatru din România, aparținînd trecutului sau prezentului, care s-au impus dincolo de hotarele țării, fie că acest lucru s-a întîmplat în Occident sau pe scenele unor teatre de limbă română din Basarabia sau Bucovina.

Lucrurile sînt oarecum mai simple în ceea ce privește prezentul și chiar un trecut nu foarte îndepărtat. În acest sens, ne bazăm pe sprijinul și colaborarea nemijlocită a secretarilor literari din teatre, care prin însuși specificul activității lor, prin vocația unei profesiuni asumate, vor fi implicit colaboratorii noștri cei mai apropiați, ținîndu-ne la curent, cu regularitate, prin afișe, programe, tăieturi sau reproduceri din presă, fotografii, benzi audio-vizuale, cu activitatea curentă a teatrelor din care fac parte. Aceasta ar reprezenta legătura obligatorie și permanentă cu instituțiile teatrale de stat sau particulare. Pe de altă parte, va fi necesar să intrăm într-un contact direct cu personalități ale teatrului românesc (dramaturgi, regizori, actori, scenografi), dispuse să-și încredințeze unele documente valorificare în viitor unele documente personale : manuscrise, corespondență, caricaturi, portrete, accesorii de scenă, caiete sau însemnări de regie, schițe sau machete de decor și costum, planuri tehnice, proiecte de arhitectură teatrală ș.a.m.d.

Periodic, din fondul arhivei, vor putea fi extrase unele piese în vederea organizării de expoziții itinerante, consacrate fie unor instituții teatrale, fie unor personalități, fie unor orientări tematice sau specifice, fie anumitor perioade (scenografia, afișul și programul de teatru, teatrul de păpuși și marionete, prezența artiștilor români pe scenele lumii ș.a.m.d.).

— Tindeți spre un muzeu al teatrului românesc ?

— Bineînțeles. Și asta într-un viitor pe care-l dorim cît mai apropiat. Pînă atunci, preconizăm editarea unui buletin trimestrial al arhivelor, cît și a unor albume de scenografie, caiete de regie, monografii, mărturii de creație, care vor fi în măsură să demonstreze că teatrul românesc a existat și a supraviețuit cu demnitate chiar în cele mai grele condiții.

Nădăjduim că toate instituțiile teatrale, toți oamenii de teatru, toți iubitorii teatrului românesc vor înțelege importanța acestui proiect și ne vor sprijini în realizarea lui.

Arhiva Națională de Teatru va naște în mod obligatoriu un important centru de informație și documentare, așa cum s-a întîmplat în Franța, prin anii 1933, cînd sub impulsul lui Jacques Copeau un mic grup de profesori, bibliofili, colecționari și oameni de teatru s-au asociat sub președinția lui Auguste Rondel, într-un scop asemănător, sub semnul prieteniei și al dragostei de teatru !

— Să fie într-un ceas bun !

Convorbire realizată de
Ileana Popovici

CRONICA MUZICALĂ de Alfred HOFFMAN

Cristóbal Halffter

PUBLICUL concertelor de abonament ale Filarmonicii „George Enescu" a trecut printr-o probă „de foc". A ascultat un program întreg de muzică contemporană — mai mult, considerînd că termenul respectiv este aplicat cu o oarecare lărgime și cuprinde adesea și capodopere ale începutului de secol XX, se poate spune că era vorba de muzică „la zi", din aceea care circulă, sau ar trebui să circule, în tabla de materii a Festivalurilor specializate de peste tot locul, și cum vom avea și noi începînd din primăvara viitoare. Alegerea s-a făcut însă cu multă chibzuință, de bună seamă și prin condițiile favorabile oferite de serviciile culturale ale R. F. Germania (deocamdată îi mai spuneam așa). În adevăr, Cristóbal Halffter, pe care îl știm îndeobște ca muzician spaniol, vine dintr-o familie de ascendență germană, după cum îi spune și numele, și acum ni se prezintă sub drapelul acestei din urmă țări, care l-a adoptat pe deplin. Ceea ce nu înseamnă că el s-a dezis în vreun fel de cultura și de tradițiile spaniole — și însăși opera sa stă martoră pentru o asemenea atitudine. I-am cunoscut muzica mai demult, de fapt eram în juriul care, la Montreux, cu cinci ani în urmă, acordase premiul muzical de creație al acestui oraș elvețian la doi compozitori contemporani : unul era Ștefan Niculescu, al nostru, care a și scris atunci un cvintet de suflători cîntat în primă audiție acolo, celălalt era Cristóbal Halffter. Peste trei ani, același juriu premia **Concertul pentru violoncel și orchestră nr. 2** de Halffter, înregistrat extraordinar nici mai mult nici mai puțin decît de Mstislav Rostropovici și Orchestra Națională a Franței dirijată de compozitor. Ne aflam atunci la Helsinki și îmi amintesc că discul respectiv nu a intrat pe linia mai restrînsă a premiului „Koussevitzki", decernat lucrărilor contemporane, ci în categoria largă a gravurilor sonore de un interes general, susceptibile să entuziasmeze marea masă a melomanilor, nu numai pe cei „specializați". Asemenea apreciere este de natură să arunce lumini concludente asupra personajului. Este un artist cu o putere de fascinație specială și care nu se mărginește a fi reprezentantul vreunei „școli" în sens limitativ, ci se dovedește înzestrat cu tot ceea ce oferă arsenalul de mijloace al componisticii contemporane, pentru a-l pune în serviciul modului propriu de a înțelege muzica actuală și capacitatea ei de a se adresa sensibilității auditorului. **Concertul de violoncel**, dedicat memoriei lui Federico Garcia Lorca, are o expresivitate dramatică și arzătoare în același timp, cu un solilocviu de o bogăție interioară rară al instrumentului solist.

Ai, n-ai ce-i face, aceasta este realitatea : Halffter este un creator și un interpret de muzică în stare să deștepte cele mai puternice emoții celor cărora li se adresează. De fapt, el se vrea sever și spune pe drept cuvînt că găsirea de „cîrlige" care să atașeze muzica nouă de vreun agrement este periculoasă, în sensul părăsirii consecvenței de a-ți păstra pure, neîntinate, principiile. Pe de altă parte, degajă o asemenea forță încît se dovedește convingător în orice împrejurare, în lucrări mai abstracte ca și în altele care folosesc un „argument" oarecare. De pildă : fără îndoială, cel mai direct apel la înțelegerea abonaților nostri, de la Filarmonică, l-a avut ultima piesă a programului, care pornește de la materialul a două piese de orgă din vechea literatură spaniolă : **Tiento del primer tono** de Antonio de Cabezón și **Batalla imperial** de Juan Cabanilles. Ce rezultă din ele este senzațional : pe scurt, se pleacă de la un climat reculeș de temă clasică, susceptibilă parcă de a fi temeiul unei întregi **passacaglii**, pentru ca după o tranziție să intrăm în plină bătălie de epocă, cu surle și tobe, adică cu tot aparatul orchestral folosit cu o strălucire și un colorit amețitor, cu semnale ritmice și sonorități festive angrenate într-un iureș irezistibil. Într-o admirabilă întîlnire de la Academia de muzică bucureșteană, Halffter a părut a se scuza de apelarea, ca izvor, la temele vechi și la o imagistică mai „la îndemînă", arătînd că lucrarea respectivă s-a dorit un omagiu adus dirijorului Paul Sacher din Basel (interpret și animator elvețian, pe care îl aflăm fotografiat și cu Dinu Lipatti și care a fost la fel de celebru în cercurile muzicii vechi ca și ale celei contemporane), iar în ce privește publicul nostru, că a fost ca un fel de „cadou" oferit la capătul unei probe grele de îngurgitare a unui întreg program dificil. Adevărul este însă — și aici am vrut să ajung — că și prima piesă a lui Halffter — cele trei **Elegii** dedicate unor poeți spanioli, Antonio Machado, Miguel Hernandez și Federico Garcia Lorca — ne-a apărut tot atît, dacă nu și mai, grăitoare, exploatînd revelator atît nuanțele rarefiate, registrul grav al instrumentelor orchestrei, gama șoaptelor în „piano" cît și agitația extremă, trepidația maximă, arabescurile sonore tragice și spectaculoase deopotrivă. Halffter este un maestru al **texturilor** luxuriante și transparente în același timp, puse în lumină cu o măiestrie dirijorală impunătoare. A adus de altfel o vibrantă mulțumire Filarmonicii „George Enescu", afirmînd că în trei repetiții și una generală a atins rezultate care ar fi fost imposibil de obținut cu alte formații, poate mai faimoase, în mai puțin de cinci-șase probe și că o asemenea colaborare a fost **de neuitat**. Ceea ce dovedește, de altfel, că prima noastră orchestră are resurse nebănuite, pe care și le manifestă în condiții speciale și sperăm că vor fi de bun augur și pentru propagarea noii muzici românești, care, sincer vorbind, nu duce lipsă de valori de rang internațional.

Cristóbal Halffter și-a pus arta dirijorală, remarcabilă întru totul, și în serviciul muzicii germane de astăzi, prezentîndu-ne mai întîi **Jardin** de Reinhard Febel, o alternare a tehnicii **pointilliste** cu melodii de mai largă desfășurare, o luptă între definit și vag, cu izbucniri temperamentale și momente reculese și punînd în lumină o mare mobilitate a scriiturii orchestrale. Parcă și mai amplu ecou la public și-a aflat **Antigone** de Theo Brandmüller (compozitorul s-a aflat și el printre noi cu această ocazie), scrisă pentru a cinsti pe muzicianul care i-a fost „prieten și îndrumător", la împlinirea a 60 de ani ai lui Halffter (n. 1930). Este o piesă inspirată din tragediile antice, evocate prin strășnicia semnalelor ritmice, prin exclamațiile instrumentelor — de pildă cele, chemate de gesturile marțiale, tăioase ale șefului de orchestră, adresate, într-o împrejurare concludentă, contrabașilor — ca și prin pasaje declamate de sonoritățile instrumentale sau prin cantilene pătrunzătoare. În general, și aici și în cele mai multe pagini ale programului tehnica modernă nu a exclus apelul la elemente asociative posibile de a-și găsi ecou în memoria iubitorului de muzică cultivat în repertoriul general, vehiculat de orchestrele de toată ziua.

De altfel, pledînd pentru autonomia și independența creatorului contemporan, Halffter a optat și el, ca și alți creatori importanți pe care i-am abordat în ultima vreme, pentru programele mixte, care să vehiculeze cultura tuturor epocilor. Într-o discuție, animată de rectorul Academiei de muzică bucureștene, compozitorul Nicolae Beloiu, în prezența unor distinși compozitori și profesori ai noștri, el și-a exprimat prețuirea pentru talentul tinerilor interpreți ascultați la București (dorind, ca și toți cei de față, viitoarea înființare a unor grupări orchestrale internaționale, cu larga participare a românilor) ; a atras însă atenția că asemenea formații se cuvine să cinstească în egală măsură repertoriul consacrat ca și arta zilelor noastre. Avînd în vedere că la primirea lui Halffter au asistat creatori de seamă (și în primul rînd Ștefan Niculescu, Anatol Vieru, Tiberiu Olah, alături de Adrian Rațiu, ca și mai tinerii Doina Rotaru, Liana Alexandra, Șerban Nichifor), Halffter a abordat și probleme componistice de mare actualitate, arătînd că astăzi, cînd nu mai există un singur drum, ci o multitudine, esențială este **problema alegerii**.

La birtul «AICI NU SE MOARE NICIODATĂ»

UN FESTIVAL de film internațional insemna, **inainte**, pentru un critic aterizat acolo din Estul nostru, o evadare din imobilism. Pentru prima dată, în anul de grație 1990, același critic, din alt Est, văzind masivul pachet de filme, are un sentiment invers : sentimentul că, prin comparație, vine dintr-o lume mult mai agitată, care trăiește mult mai intens probleme mult mai grave ; senzația, pentru o dată, e că nu „noi", ci „ei" nu prea au habar pe ce lume trăiesc...

La conferințele de presă și în interviurile festivalului se discută despre conflictul din Golf și despre unificarea Germaniei. Cinematograful pare că se simte depășit de realitate. Dar, pe marele ecran, nu vezi nimic cu adevărat esențial, major, din convulsiile sfîrșitului de secol ; nu descoperi filmul care să-ți descopere epoca. Filmele bune care pot fi văzute în festival sînt de calibru, totuși, mediu. Nici un film politic mare, despre ziua de azi, nici un film de analiză filosofică de anvergură, nici un film care să marcheze căutări hotărîtoare de limbaj. Marii clasici în viață — Antonioni, Bergman, Fellini, Kurosawa — sînt absenți. Fellini apare în ultima zi, la ceremonia de premiere, urcă pe scenă, unde îl așteaptă Mastroianni, îl îmbrățișează, „Caro Marcello ! Tu, care ești alter ego-ul meu !", îi înmînează **Leul de aur pentru carieră** și îi urează „să mai facem cîteva filme împreună, dacă baraca cinematografului continuă să reziste !". Baraca cinematografului va continua să reziste, fără îndoială, cu condiția să reziste cealaltă baracă, planetară. Cu un procent infim de artă și cu unul uriaș de industrie și comerț, mașinăria cinematografului își rezolvă crizele din mers, iar de mers merge mai departe, chiar și stînd, cum se întîmplă acum, pe loc.

Farmecul **Mostrei** venețiene, legat și de îndelungata tradiție a acestui festival, cel mai vechi din lume, ajuns la a 47-a ediție, este de a fi rămas, dincolo de diferențele firești dintre ediții, consecvent cu sine. De a fi continuat să privească lumea filmului (o lume, se știe, deloc calmă și nu în primul rînd intelectuală) calm și cultural ; Veneția a refuzat să se lase invadată de comerț, de „market", Veneția a continuat să acorde un interes prioritar, chiar dacă uneori falimentar, unui produs de lux : filmul de autor. Un festival elitist, care se lasă mediatizat (două ore zilnic de transmisie TV pe canalele RAI, mii de ziariști acreditați), dar o face cu o indiferență aristocratică. Singurul lucru regretabil este că nici chiar Veneția nu are de unde să prezinte filme mari atunci cînd ele refuză să se nască. O explicație posibilă ne furnizează același Mastroianni, după o experiență de 40 de ani pe platouri : „Cinematograful de azi e lipsit de idei originale pentru că lumea în care trăim e confuză și nu mai are idealuri"...

La ediția '90, spre deosebire de alți ani, un spațiu privilegiat i-a revenit filmului american. Poate și pentru că el a dat, întotdeauna, dovadă de o robustețe specifică (de cele mai multe ori de natură mai mult industrială decît artistică, dar asta e altă poveste). Prezența filmului american în program s-a vrut o infuzie de vitalitate. Și, într-o oarecare măsură, a fost.

Good Fellas (să-i spunem **Buni băieți!**) de Martin Scorsese, după un best-seller de Nicholas Pillegi : Leul de argint. 30 de ani din viața Mafiei, dar nu din zona „nașilor" ci din aceea a mafioților mărunți. O descriere meticuloasă a acestei lumi și a acestui gen de putere. Un document al unei sub-culturi, și-a propus să ofere Scorsese (care, la conferința de presă, părea descins din propriul film, avea un aer perfect de mafiot prosper). Eroul filmului a înțeles de mic că „a fi gangster e mai important decît a fi președintele S.U.A." La 11 ani e, pentru prima dată, închis. La 16 ani devine killer. Crește, se îmbogățește, trăiește în amestecul mafiot de lux și violență (vezi cranii explodînd, împușcate în plin, sînge țîșnind, cadavre rostogolindu-se în malaxorul mașinii de gunoi, o violență pe care Scorsese o etalează cu cinism). Apoi, o afacere cu droguri îl pune pe micul gangster, un trepăduș printre granguri, în situația de a fi închis pe 25 de ani și de a fi omorît, în mod sigur, de Mafie. Atunci personajul hotărăște (cazul e real) să devină martor al Justiției, al acuzării, în schimbul unei libertăți conspirative și al protecției asigurate de agenții federali. Asemenea cazuri sînt foarte rare : codul Mafiei e foarte strict, iar mafioții îl respectă cu sfințenie, sînt, în genul lor, oameni de onoare, nu trădează. Se cunosc exemple de mafioți condamnați pe viață, care ar fi eliberați dacă ar accepta „să colaboreze", dar nu o fac. Scenaristul vede în personajul principal „caricatura unui anumit tip de american : cel care umflă prețul benzinei cînd Saddam Hussein trece frontiera Kuweitului, cel care nu ezită să verse reziduuri toxice în curtea unei școli, ca să cîștige cîțiva dolari în plus, cel care are mentalitatea că numai banul contează. O mentalitate neliniștitoare : mai bine să-ți duci societatea de ripă decît să investești ! Să bagi bănciile în buzunar, cît mai repede posibil ! Să vinzi de ici, să furi de colo"... Parcă am mai întîlnit noi undeva mentalitatea asta, și încă extinsă în proporție de masă !

O pată de culoare în paleta, oricum, foarte colorată a filmului american, a fost **Henry și June**, de Philip Kaufman, inspirat din romanele lui Henry Miller și din fragmente, mult timp cenzurate, din jurnalele intime ale Anaïsei Nin. „O odisee a sexului", a fost numit. „Una, două, trei, patru pasiuni toride", se intitula o cronică de a doua zi. O distribuție excelentă, un regizor care știe să umble la nuanță, să lucreze în tonuri subtile. Doar că, sub pretextul intelectualist al „căutării de sine", personajele vorbesc exclusiv despre amor, dar mai ales îl fac, pe toată durata filmului (2h 14').

Foarte bine primit de publicul italian (și record de încasări peste ocean) a fost **Dick Tracy**, ultimul film al lui Warren Beatty (regia și rolul titular). O transpunere cinematografică a unor celebre benzi desenate ale anilor '30 ; de aici, stilizarea cadrului în scenografie, în costume, și mai ales în imaginea semnată de marele operator Vittorio Storaro (**Apocalipsul acum, Ultimul împărat**). Dick Tracy, polițistul incoruptibil, față cu Mafia coruptă și cu blondina corupătoare (Madonna însăși). Personajele negative sînt dotate cu un machiaj monstruos, așa încît Al Pacino și Dustin Hoffman sînt de nerecunoscut. Cîteva cifre, ca să știm cam cum stăm cu tarifele : pentru rolul principal Warren Beatty a primit 5 milioane și jumătate de dolari ; pentru regie : 2 milioane și jumătate... Autorul justifică maniheismul și uneori infantilismul acestui **Dick Tracy** spunînd că, pentru el, filmul e „un ecou al copilăriei, al timpului cînd valorile și culorile vieții erau mai simple, erau primare ; erau binele și răul, dragostea și datoria, onoarea și tentația. **America era inocentă**"...

America anilor '30—'40, mitul inocenței unei lumi și fina pulverizare a acestui mit apar în filmul lui James Ivory, **Mr. și Mrs. Bridge** (o extraordinară familie Bridge, dublînd o familie din viață : Paul Newman și Joanne Woodwarth). Un film de ținută, care a rămas, din păcate, în afara marelui palmares. Pronosticăm că la viitoarele **Oscar**-uri va fi cîștigător la mai multe categorii. Viața unei familii din Sud, nostalgia unei lumi dispărute, ritualurile unei societăți de „country club", stabilitate, eleganță, un snobism inofensiv, fața armonioasă a conservatorismului. În privirea lui Ivory, un amestec de sentimentalism și ironie. Am reținut pentru dumneavoastră un schimb fugar de replici, pe o scară îngustă, la o petrecere, între o doamnă bancheră — generoasă și nonconformistă —, și un avocat conformist, dar conformist cu geniu : Paul Newman ; ea, beată, îl oprește și îi spune, hodoronc-tronc, ceea ce credea și trează : „Marx a vrut să dea tuturor de mîncare !" — „Dacă a vrut asta, a ieșit un faliment în toate sensurile", îi răspunde el, sec, aspru, și trece mai departe.

DINTRE filmele ne-americane care au trezit interesul la această ediție, amintim doar, ca o simplă trecere în revistă : **Jurămînt de sînge** (al australianului Stephen Wallace ; imediat după al doilea război mondial, punctul de vedere australian asupra crimelor de război japoneze și asupra politichiei americane privitoare la ele) ; **Hoțul de curcubee** (ultimul Jodorovski, un Jodorovski încercînd, pentru prima dată, să comunice cu un public mai larg ; un compromis vizibil între cinema-ul „ortodox" și ceea ce Jodorovski numește „conceptul meu delirant despre frumusețe, în formele ei cele mai pure" ; o distribuție de staruri, Peter O'Toole și Omar Sharif, care, pînă la urmă, aproape că nu se mai văd, înghițiți de „conceptul delirant") ; filmul rusesc **Catastrofă nucleară** de Mihail Belikov (o încercare de a spune adevărul despre Cernobîl ; stupefiant modul în care, vedem, autoritățile locale au întîrziat evacuarea zonei, în timp ce copiii și nepoții lor erau trimiși la loc sigur cu avioane speciale) ; **Martorul**, de Mihail Pandurski (film bulgar de debut, despre martorul tăcut al unui univers jalnic, în criză spirituală și materială, în care raporturile dintre oameni sînt iremediabil degradate ; Oleg Borisov, premiul de interpretare masculină) ; **Dansînd în beznă** (alt film de debut remarcabil, al britanicului Mike Ockrent : Liverpool, un vis al unei nopți de vară în epoca rock-ului).

Întrebat ce a caracterizat ediția, un critic a răspuns : „americanii și femeile !" Într-adevăr, față de alte ediții, filmele regizate de femei au fost destul de multe. O dezamăgire : Margarethe von Trotta, cu **Africana** ; o prietenie între două femei, distrusă de un bărbat, pe care amîndouă îl iubesc ; un bun film mediu. Mai interesantă e o declarație a regizoarei : „Cînd s-a dărîmat zidul Berlinului, bineînțeles că am plîns de bucurie. Acum privesc cu aprehensiune și agasare această fuziune atît de rapidă, făcută în numele mărcii".

Și o revelație : tînăra regizoare Jane Campion, datorită căreia Marele premiu special al juriului a plecat, pentru prima dată, în Noua Zeelandă. **Un înger la masa mea**, cu un subiect extras din operele autobiografice ale scriitoarei neozeelandeze Janet Frame (delicioasă în copilărie, complexată în adolescență, suspectată, eronat, de schizofrenie, în tinerețe, și tratată cu 200 de șocuri electrice, scăpată ca prin minune de o lobotomie). Un calvar descris de regizoare cu un realism poetic și crud, cu un foarte personal instinct al portretizării memorabile și al construcției solide. E o performanță acest film, care își prinde spectatorii cu intensitatea cu care ar face-o un polițist, ca să le spună, la sfîrșit, după aproape 3 ore, că de fapt au asistat la „un film despre formarea unei personalități"...

Chiar dacă o parte din asistență a primit cu fluierături decizia juriului, prezidat de scriitorul american Gore Vidal, era totuși greu de găsit un film mai potrivit pentru **Leul de aur** ca **Rosencrantz și Guildenstern sînt morți**, de Tom Stoppard. Cunoscutul dramaturg și scenarist britanic (n. în 1937, în Cehoslovacia, emigrat în '39), debutează la 53 de ani în regia de film, ecranizîndu-și propria piesă, un mare succes teatral al anilor '60. Un proiect pe care Stoppard îl gîndește de 15 ani. („Dacă tot era vorba de o trădare, am zis că mai bine să mă trădez singur !"). Filmul, ca și piesa, e o comedie erudită, care presupune un spectator cultivat, apt să guste aluziile la textul shakespearean, dar și la Wittgenstein, Joyce, Magritte, Beckett și chiar și la... Stan și Bran. „Stan și Bran, așteptîndu-l pe Godot", s-a spus. Un amestec de comedie burlescă și farsă tragică, un joc inteligent între adevăr și ficțiune, între convenția teatrală și convenția cinematografică. Filmul modifică perspectivele, interpretează dintr-un unghi inedit un univers bine cunoscut ; Rosencrantz și Guildenstern, deveniți personaje principale, sînt aiuriți, aerieni, preocupați de lucruri de o splendidă gratuitate, reflexivi, doi amuzanți liber pansiști, care, din cînd în cînd, intră și ies din tragedie, de unde răzbat gesturi, personaje, replici (250 de versuri, a numărat cineva) din Shakespeare. Cei doi prieteni ai lui Hamlet sînt chemați la Elsinore, de uzurpatorul fratricid Claudius, ca să-l spioneze pe Hamlet ; dar ei nu mai ilustrează, în viziunea lui Stoppard, tema prieteniei trădate, ci sînt victimele simbolice ale fatalității care îi manevrează fără ca ei s-o știe, pionii unui joc care îi depășește, doi indivizi prea mici pentru o intrigă atît de mare, la capătul căreia îi așteaptă, inevitabil, moartea. „O alegorie a individului contemporan, prins în evenimente care-i sînt străine și pe care nu le poate influența în nici un fel". Pe noii Rosencrantz și Guildenstern, observatori ai lumii în care (nu) trăiesc, îi pasionează descoperirile științifice, exercițiile de logică, teoria probabilității ; unul din ei dă cu banul, și banul va arăta, de 160 de ori la rînd, numai „cap" ! Un joc care-ți amintește de refrenul „Cap, cap, pajură, cap, pajură, pajură, cap", din spectacolul lui Ciulei, de pe vremuri, la „Bulandra". Chiar dacă filmul nu consacră un nou regizor, el reconfirmă cu brio un autor (ne gîndim la Stoppard, desigur, nu la Shakespeare !). Și chiar dacă acest „film cerebral" n-o să facă prea mulți spectatori, e sigur că, în viitor, nici o lucrare serioasă despre raportul dintre Shakespeare și cinema nu va putea face abstracție de el. „V-ați gîndit și la alte lecturi shakespeareene ?", e întrebat Stoppard. „Nu, chiar dacă cineva insista să fac **Negustătorul din Veneția** văzut din unghiul cîinelui lui !" (în paranteză fie spus, s-a putut vedea, la Mostră, în afară de concurs, un Shakespeare interpretat de... pisici : **Romeo și Julieta**, de Armando Acosta, un film-concert, straniu și tulburător, pe muzică de Prokofiev). Acest Leu de aur pune un binevenit spot de lumină publicitară asupra primului film al lui Tom Stoppard. Și ultimul, dacă ar fi să-l credem. „Să regizezi un film înseamnă să trăiești o experiență de omnipotență. E exaltant, dar... Prefer să mă întorc la meseria mea, de făcător de povești și de inventator de jocuri de cuvinte. Cinematograful nu e decît un enorm **fast-food**". Un enorm bufet-expres, cum ar veni. Definiția poate părea malițioasă, dar nu e decît extrem de exactă. Iar ca o imagine-simbol a cinematografului înțeles în această cheie, am descoperit la Roma, nu întîmplător pe Via Appia Antica, pe Regina Viarum — lîngă catacombele Sfîntului Sebastian, mormîntul Ceciliei Metella și alte glorioase ruine — un birt ! Un birt rătăcit excentric pe acolo, o tavernă nemohorîtă, care se cheamă, citești, mare, pe o firmă : „Aici nu se moare niciodată !" Doar că dedesubt se poate citi, mic : „Luni — închis" !

Deci chiar și acolo unde nu se moare niciodată, există o zi cînd tot se...

Și în materie de cinema, nemurirea există, doar că, din cînd în cînd, intră, și ea, în **S.R.L.**

Eugenia Vodă

Madonna noastră cea de toate zilele... în Dick Tracy

Leul de aur : Rosencrantz și Guildenstern sînt morți de **Tom Stoppard. În imagine, regele Claudius și regina Gertrude (Donald Sumpter și Joanna Miles) incadrați de Rosencrantz și Guildenstern (Gary Oldman și Tim Roth).**

Rasismul invers (5)

Criteriu eventual pentru Nobel

IATĂ o variantă benignă a rasismului invers, practicat din tembelism, ba chiar şi cu bune intenţii... : „Păcat de tine şi de talentul tău", îi spunea cineva unui amic de-al meu, înfundat prin însorita Californie. „Mare păcat că nu eşti evreu de-al nostru. Chiar aşa, chiar crezi că nu putem afla printre strămoşii tăi nici urmă de evreu ?" „Neam !", răspunde amuzat amicul meu. Şi adaugă „Dar de ce e păcat că nu sînt evreu de-al vostru... ?" „Ei, altfel ţi-ar fi mers pe aici..." Sfîntă stupizenie !

Iată acum o întîmplare mai puţin amuzantă.

Te afli la o petrecere pariziană. Printre invitaţi, eşti prevenit, oameni care „fac şi desfac totul ! Absolut totul !" Măi, să fie, îţi zici. La un moment dat, amicul A. te prezintă influentului domn B. „O, ce plăcere", spune dl. B. „Ţineam foarte mult să vă întîlnesc — mi s-a spus mai din multe locuri că sînteţi unul din puţinii români neloviţi de... antisemitism". „Exagerări, sînt foarte mulţi români, din cei pe care-i cunosc, fireşte, ce n-au nimic antisemit în felul de-a gîndi, de-a acţiona..." „Ei nu, lăsaţi, ştim şi noi cîte ceva. Iată ce vrolam să vă întreb : cît de nobelabil este C.". Luat, aşa, din scurt, o dai pe glumă. „Nici ca cît, spre a cita un poet". „Cum aşa ?", se miră dl. B., „C. devine cel mai publicat scriitor român în străinătate, e pomenit peste tot, cîştigă suprafaţă ; nu vă înţeleg". Continui să fii amuzat : „Dle B., C. este, într-adevăr, un bun scriitor. De aici, însă, şi pînă la Premiul Nobel e o distanţă mărişoară ; mă rog, aşa văd eu lucrurile". „Dragul meu", confirmă cu un uşor ton paternalist influentul domn B., „dar critica scrie că avem de-a face cu un Joyce al literaturii române ; alţii îl compară cu Musil. Eu însumi cred că C. nu e departe de Kafka..." Dai să rămîi în limitele amuzamentului : „Ştiu şi eu ce să zic, de gustibus... Oricum, parcă şi Joyce, mi se pare ; dacă nu mă înşel, şi Musil ori Kafka, n-au luat Nobelul şi..." „Tocmai de aceasta : de ce să mai fim nedrepţi încă o dată". Realizezi că nu va fi uşor cu dl. B. ; şi nu e : „Apoi, suferinţele prin care a trecut, lupta sa extraordinară, atît de solitară, împotriva..." Nu mai e de glumă : „Dle B, amicul nostru comun C. a suferit — e drept. A avut parte de tot felul de neajunsuri, dar n-aş zice că a fost mai năpăstuit decît alţi colegi de ai săi scriitori — români-români, români-evrei, români-maghiari şi alţii, cît priveşte... lupta sa... extraordinară, e cam mult spus... ; mă rog". Se pare că ai întrecut orice măsură, căci dl. B. îşi ascunde cu greu iritarea, ba îţi şi încurcă numele : „Dragă dle Ionaşcu", „Ionescu", spui apărîndu-ţi numele, „Aşa, Ionescu, dar măcar strălucita activitate ştiinţifică, de cercetare, pe care a avut-o acasă C., şi felul excepţional în care şi-o continuă aici, la institutul..." Îţi cam ieşi din pepeni : „Dle B., poate nu vorbim de acelaşi om. C., din cîte îmi amintesc, n-a făcut nici o muncă ştiinţifică, de cercetare — strălucită ori nu — acasă. A scris beletristică ; cărţi bune. Munca ştiinţifică de aici, mă rog, va fi fiind strălucită, cum spuneţi, dar despre asta chiar nu ştiu mare lucru. Credeţi-mă". Influentul domn B. de-abia mai se stăpîneşte. În sfîrşit, îţi spune foarte ferm : „Domnul meu, trebuie să vă obişnuiţi cu ideea aceasta". „Care, anume ?", spui. „Dragul meu, dacă va fi ca un scriitor român să ia, în sfîrşit, Nobelul, acesta va fi un evreu. Să fim bine înţeleşi". Tocmai ca să fim, răspunzi : „Domnule B., eu aş spune că de va fi să luăm un prim Nobel pentru literatură, important este să-l ia un mare scriitor ; dacă se poate, şi un mare om. Că e român-român, român-evreu, şi aşa mai departe, e mai puţin important". „Pentru dumneata, poate", îţi-o taie scurt dl. B. „Evident, deşi poate nu doar pentru mine..." Şi spre a încheia socotelile continui astfel : „Dle B., **by the way**, aţi mai fost implicat cumva, vreau să spun, aţi mai participat cumva la înlesnirea, cum să-i spun, la desemnarea ori chiar atribuirea vreunui Nobel pentru literatură ?" Fiindcă dl. B. te priveşte cu un dispreţ nedisimulat, amicul A. cască gura pentru prima oară de la începutul conversaţiei : „Dragă, păi Brodsky ; şi alţii..." „Şi eu care credeam..." Şi chiar mai cred. Ultimul cuvînt trebuie să-l aibă, cum altfel ?, dl. B. : „Extraordinar ! Ce se întîmplă cu dvs., românii, dle. Ionaşcu ?". „Ionescu..." „Aşa, Ionescu. Chiar nu puteam să cred ce mi se soune". „Ce anume ?". „Cum ce anume ? . Că sînteţi cu toţii antisemiţi ; dar cu toţii..." „O exagerare, dle. B. Numai eu. Nu toţi. Numai eu sînt antisemit". Sînt sigur, dl. B. nu m-a crezut.

...„Astfel, în locul construcţiilor de poduri spre alte spaţii sufleteşti pot să-şi facă loc sindromul persecuţiei, sentimentul zădărniciei, tendinţele de izolaţionism" — scria Toma George Maiorescu în binevenitul său articol din **Minimum.** Nu doar „tendinţele de izolaţionism", aş adăuga, ci şi cele de supremaţie. Oricît ar părea de ciudat unora, morbul supremaţiei — de-un fel ori de un altul — nu lucrează doar printre unii, ci şi printre alţii. Printre noi toţi, adică.

Dar ce să ne mai plîngem de rasismul invers, cînd aflu că Andrei Cornea este „un antisemit nenorocit", cînd mi se argumentează, mi se oferă „probe, dragul meu, probe nu bîrfe", despre antisemitismul lui Michael Shafir şi mi se trag papare, din ce în ce mai des, pentru „agresivitatea antisemită" a lui Vladimir Tismăneanu ? ! Mai e de mirare că eu sînt antisemit ? Că Dan Petrescu şi Ana Blandiana, Gabriel Liiceanu şi Octavian Paler sînt antiromâni de nădejde ?

Cîndva, Blandiana (dacă nu mă înşel), credea că trăim în cea mai bună din lumile posibile. Încăpăţînat cum sînt, o întreb „Doina, chiar aşa să fie ? Chiar nu se mai poate face nimic ?"

Şi mă întreb : de rasism invers e vorba ori chiar de o lume... inversă ?

„Opriţi lumea, că vreau să cobor !..." Nu zău ? Şi dacă tot „cobori", încotro...

■

Washington, 26 august 1990

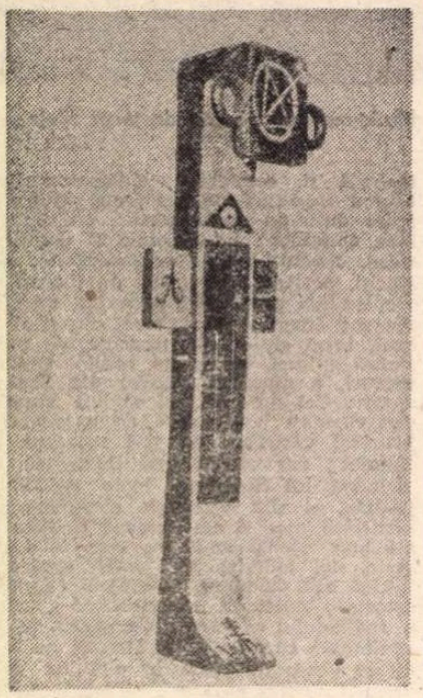

Însemn de hotar

N. R. : Autorul **Conturului** anunţă pe această cale pe dl. E. Barbu că, la plecarea din România, nu mai avea nici o datorie la Fondul Literar al Uniunii Scriitorilor, deşi în ultimii ani fusese şomer. Toate sumele restante au fost achitate cu **Chitanţa** nr. 102 din 3 iulie 1985.

Punct nevralgic

● CU DOUĂ săptămîni înainte de intrarea în vigoare (la 15 octombrie) a noii scheme t.v., domnul Răzvan Theodorescu a prezentat, în rubrica **Actualităţi** (din seara lui 30 septembrie), cîteva principii de organizare şi nu puţine detalii de funcţionare ale viitorului program. Faptul că a doua zi dimineaţă (luni, 1 octombrie) fluxul radiofonic adopta, la rîndul său, o nouă înfăţişare nu a fost considerat, probabil, la fel de important, preşedintele instituţiei mulţumindu-se doar să indice schimbarea de titulatură a fostelor canale de emisie şi numele coordonatorului general de aici : Ion Ghiţulescu. E o diferenţă de tratament care ne uimeşte, ca să nu spunem mai mult. Să aibă conducerea Radioteleviziunii informaţii precise că audienţa radio este cu mult mai redusă decît cea t.v. şi să accepte acest lucru ca pe ceva firesc ? Sau se consideră că tipărirea (în **Panoramic** nr. 39) a programului radiofonic pentru anotimpurile toamnă-iarnă-primăvară este suficientă în ciuda neconcordanţei între tirajul publicaţiei şi numărul real al ascultătorilor ? În sfîrşit, cum datoriile cronicarului sînt, prin forţa lucrurilor, altele decît cele ale preşedintelui Radioteleviziunii, notăm cîteva observaţii generate de lectura **Panoramicului.** În programul actualei etape (virste) de existenţă, postul nostru naţional adoptă o formulă, bine experimentată şi pe alte meridiane, „specializarea", astfel încît programul I devine **România-actualităţi,** II devine **România-cultural,** III devine **România-tineret.** Este vorba nu de o simplă schimbare de nume, ci de una de optică sau, mai exact, este vorba de recunoaşterea deschisă a unei „specializări" ce exista încă mai de demult dar care este, acum, anunţată public şi întărită prin cîteva modificări de accent în cuprinsul orarului zilnic. „Specializarea" nu este totală, ea funcţionează cu oarecare elasticitate, tinerii avînd ce asculta şi pe canalele vecine, cultura nefiind expulzată din perimetrul actualităţilor iar informaţia politică şi social-economică găsindu-şi un loc destul de vizibil în cadrul programului cultural. În plus, în consens cu metronomul cotidian al ascultătorilor, se aplică, fără stridenţă, o anume diferenţiere între fluxul radiofonic propus pentru zilele de luni-vineri, faţă de cel anunţat pentru zilele de sîmbătă-duminică. Aflat sub o puternică ploaie informaţională, întreţinută, e bine să subliniem acest lucru, nu numai de radiodifuziune, ascultătorul poate selecta mai bine (mai rapid), în condiţiile de acum, domeniul preferat. Poate doar în teorie, căci în practică, aşa cum ştim cu toţii şi cum au recunoscut-o chiar şi realizatorii radiofonici în paginile revistei noastre sau în altă parte, cele trei canale de emisie nu sînt accesibile tuturor locuitorilor ţării, din diferite motive obiective : nedotarea radioreceptoarelor cu frecvenţa de undă necesară, suprapunerea (la unele ore) a frecvenţei postului **România-cultural** cu cele ale posturilor regionale. Aşa că libertatea opţiunii nu e totală, ci destul de limpede reglată. Să repetăm, apoi, o remarcă a domnului Răzvan Theodorescu : radioul şi televiziunea formează o unică instituţie, ceea ce nu exclude ca între cele două mari compartimente să se instituie, la nivelul receptării, bineînţeles, o inevitabilă concurenţă. Oprindu-ne, deocamdată, la cîteva momente ale fluxului cultural, în general, şi literar, în special, constatăm că ele nu sînt favorizate, mai totdeauna, nici de locul, nici de intervalul de transmisie. Pe de o parte, puţine sînt cele incluse în structura canalului de maximă audienţă **(România-actualităţi) : Lecturi în premieră, Rampa şi ecranul, Scriitori la microfon** şi reluarea **Revistei literare radio** (la ora 0,20 noaptea) alături de cele patru ediţii ale **Actualităţii literar-artistice** incluse în **Orele serii** (la 18,30) şi urmărind **Viaţa cărţilor, Jurnalul galeriilor, Revista revistelor culturale.** Toate celelalte titluri rămîn în custodia canalului **România-cultural** şi cum, dintre ele, numai **Revista** beneficiază de reluarea nocturnă amintită, orele de emisie capătă o mare importanţă. Or, aceste ore nu sînt dintre cele mai tentante pentru auditori, mai ales că circumstanţele audierii exegezei literare, comentariului cultural, interviului cu personalităţi ale domeniului au un specific ce merită a fi luat în consideraţie. Dacă orele 12,30 (sîmbăta şi duminica) sau 17,30 (în zilele de lucru) mai pot fi încă acceptate, programarea a 6 emisiuni în jurul orei 21,30, adică exact cînd spectacolul (de film, teatru etc.) găzduit de micul ecran este în plină desfăşurare, ni se pare total neinspirată. Este un punct nevralgic al noii scheme radio şi asupra lui trebuie să se revină de urgenţă.

Antoaneta Tănăsescu

TELECINEMA de Radu COSAŞU

Ştiţi ce e aceea „la corbeille" ?

● ALGEBRĂ superioară faţă de aritmetica Guldenburgilor, *Marile familii* ne trimit în zona saturată de neobalzacianism în care un minim de sinceritate mă obligă să recunosc că nu mă mişc natural. Mic-burghez, cum m-au caracterizat perspicace atîtea servicii de cadre, constat că n-am trăit mai mult de 17 ani în capitalism. Nu-s suficienţi pentru a înţelege patimile din jurul incintei numite „la corbeille". Trebuie ele însă pricepute, odată ce înţeleg foarte buna comunicare a domnului Pavel Câmpeanu, din „22", despre revoluţia antistalinistă în România ? Aşa se pare. Niciodată n-am intrat într-o bursă în care să mi se joace viaţa, a mea sau a familiei mele. Nu mă pot imagina chemîndu-l pios pe taică-meu să mă salveze de la un crah financiar. În '60, plecînd din ţară, o mătuşă mi-a şoptit în mare, mare taină : „ştii că am ars un teanc de acţiuni vechi ale lui taică-tău ?" M-a durut în cot. Eu nu eram atunci şomer din cauza acţiunilor tatălui meu, ci din cauza acţiunilor mele. Mă pusese dracul cel bun să declar în Aula Bibliotecii Universitare că reportajele noastre nu mai trebuie să mintă. Îmi jucasem viaţa, cu elan şi puritate, păcatele tinereţii, într-o Aulă, nu într-o bursă. Bancherul Schoudler ar fi înţeles asta la fel de bine cum eu mă descurc în instituirea unei comisii de tutelă conform Codului napoleonian. Nu fac pe prostul — cunosc cîte ceva din jocurile dragostei şi întîmplării ; am încercat cîteva isterii vitale ; nu-mi sînt străine cîteva porcării şi înălţări, de le zice etern umane ; îl înţeleg pe Lulu dînd larg şampanie într-un restaurant şi bolind într-un spital de nebuni ; accept fără să clipesc arivismele, feloniile, ticăloşiile, penibilul prin care trebuie să treacă orice bărbat încîntător, groaza că un cancer poate fi molipsitor, rugăciunea montată imediat după o corupţie, intelectualul punînd mai presus căpătuiala decît capătul unui gînd lucid ; am trecut şi prin ceea ce Kundera denumeşte, în sec. XX, Homo sentimentalis, acela care face din emoţie o judecată şi tremură uşor auzind acolo, printre bancheri şi chelneri, aici printre mitomani şi mitocani, cele cîteva note din aria lui Oneghin. Toate acestea însă nu mă mituiesc pentru a uita că eu, om al chenzinelor, habar n-am ce e aceea o bursă, cu a sa „la corbeille", ce-i un bancher, ce-i o comisie de tutelă, oricît îl iubesc pe Balzac. Desigur, pot zîmbi inteligent cînd Schoudler tatăl, nomenclaturistul sistemului bancar, nu ştie, la 1921, cine-i Proust, cine-i Stalin, noul secretar general al Partidului Comunist din Rusia („Asta-i o veste importantă ?"), dar astea-s „flecustete intelectualiste" (cum se pronunţa teribilul meu responsabil cu propagitul, în '56...) faţă de solida lui cultură în materie de poliţi, dobînzi, creanţe şi suplimentări de capital. Ea mă intimidează şi de confruntarea cu ea nu mă pot apăra nici Camil, nici Malraux, nici doamna Marneffe, nici verişoara Bette, nici impresiile din poezia spaniolă. Etern-umanul în care ne dăm competenţi devine o copilărie faţă de mecanismele pieţii şi capitalului fără de care, de la Nucingen la Budenbrock, pasiunile pălesc. Le cunosc ? Un tată îşi omoară fiul, operînd şi vînzînd masiv „en baisse". Ştiţi cum vine asta ? De unde ? Nici Preda, nici D.R.-ul, nici Fănuş, nici Bănulescu, nici Buzura nu le-au descris. Atunci ? E suficientă Geneza cu al ei capitol 22 (Jertfirea lui Isaac), e deajuns Freud cu studiul lui despre Moise, tablele legii şi viţelul de aur, ca să înfrunţi banca şi bancherii în locul comitetelor raionale de partid ? Re-naşterea şi acumularea capitalului — să vedeţi dumneavoastră, Geneză ! Domnul Cristoiu nu cred că e neocomunist cînd foloseşte termenul de „capitalism sălbatic". Adjectivul nu-i aparţine, nici lui Marx, e — cum se zice — realitatea. Cu siguranţă însă că ea nu va fi atît de sălbatică precum gulagul, slavă Domnului ! E chiar sigur că va fi, mulţumită libertăţilor ei, mai veselă. Veselia ei se va naşte dintr-o modificare a ecuaţiei bergsoniene. Nu vom mai avea o mecanică „sur le vivant", ci morala va lua locul mecanicii. Se va rîde din tot ce va fi o moralitate placată pe ce-i viu şi curge... Eu, unul, chiar angoasat că nu ştiu, pe viu, ce-i „une corbeille" (decît de fructe, în sufrageria mic burgheză), nu mă prăpădesc : reiau „Cănuţă om sucit" şi recitesc cuvîntul lui Castoriadis, la Sorbona, în colocviul despre Est, din ianuarie 1990 : trebuie să avem onestitatea, noi, cei din Vest, să le spunem acelor populaţii din Răsărit că venind spre noi cu „Jos comunismul !" ele nu se îndreaptă spre o societate ideală, foarte dreaptă şi foarte inteligentă, ci doar ceva mai eficientă pentru individ. Îl aud mereu printre Lulu şi Noel, între un credo şi „la une" a unei ediţii speciale, ori de cîte ori muzica lui Cosma îşi ia avîntul ei frumos. Mă mai calmez, mă luminez — voi continua să adîncesc teza mea de bacalaureat din '48 : chipul intelectualului inadaptabil în literatura română. Va fi vesel, repet !

■

P.S. Un grup de prieteni liberali (azi nu se iese din casă fără asemenea precizări...) m-a rugat să propun Televiziunii ca, la încheierea acestui serial, să programeze *Marile familii* în versiunea Gabin-Brasseur... Vor ajunge ecranizările ca Traviatele ?

TELEVIZIUNE

Programul de toamnă - iarnă

● MAJORITATEA schimburilor din programul televiziunii anunțate duminică seară de dl Răzvan Theodorescu sînt schimbări de orar. Unele dintre ele răspund, în sfîrșit, unor necesități ale igienei telespectatorilor. Programarea **Actualităților** la opt seara și nu mai tîrziu de 12 noaptea a ultimei ediții, emisiunile informative din două în două ore mi se par măsuri raționale care pot duce la echilibrarea programului în orele de mare audiență. Asta presupune însă o promptitudine desăvîrșită a reporterilor și a redactorilor T.V.R. în culegerea și prelucrarea informațiilor pentru prima ediție a **Actualităților.** Prin prelucrare înțeleg nu numai redactarea după standardele limbii române literare, ci, în primul rînd, verificarea știrilor. În acest scop, T.V.R. trebuie să dispună de un departament specializat care, rapid, să controleze sursele de la care provin informațiile, fiindcă, spre deosebire de știrile apărute în ziare, impactul emoțional al celor difuzate prin t.v. e mult mai mare. Totodată, redacția **Actualităților** s-ar cuveni să aibă în vedere, în mai mare măsură, succesiunea prezentării acestor știri, în ordinea importanței lor reale. E firesc să se înceapă cu activitatea guvernului, cu condiția ca știrea respectivă să poată ține capul de afiș al emisiunii, altfel, pus tot timpul în situația de vedetă a Actualităților, guvernul poate ajunge la concluzia că acest rol i se cuvine de drept. Or, acum cel puțin, trebuie să i se cuvină de fapt, prin măsuri energice, prin colaborare între ministere — o colaborare substanțială, nu un simplu schimb de hîrtii —, prin inventivitate și curaj în adoptarea măsurilor celor mai potrivite de administrare a țării și, nu în ultimul rînd (dimpotrivă), prin extirparea cancerului birocratic din fiecare minister, a însilor pentru care Revoluția a însemnat deschiderea unui cîmp de afaceri personale, în lei sau în valută, a persoanelor pentru care interpretarea legilor ține de arta intimidării subalternilor. Miniștrii sînt plătiți nu în calitate de vedete, ci în calitate de administratori la vîrf, de aceea ar fi de preferat ca în locul frumoaselor declarații de intenții, după cîteva luni de exercitare a acestei funcții să fie întrebați de reporterii t.v. nu numai ce au de gînd, ci și ce au făcut pînă la această oră.

Același lucru despre activitatea Camerelor. S-ar cuveni ca T.V.R. să întrebe zilnic doi, trei senatori sau deputați cum văd cutare problemă, care li se pare problema cea mai importantă pentru proxima întrunire a Camerei pentru care au primit mandat. Nu cer asta fiindcă m-aș îndoi de bunele intenții ale parlamentarilor noștri, dimpotrivă — acordîndu-le tot creditul, în această privință — găsesc că e important ca lumea să aibă, într-adevăr, sentimentul reprezentării prin acești parlamentari, pe de o parte, iar pe de alta ca parlamentarii înșiși să nu uite ce caută în cele două Camere. Spun asta pentru că emisiunile **politice**, din pricina nenumăratelor probleme de tot felul prin care trecem și care, aproape toate, au și caracter politic, nu trebuie să devină prilejul dezbaterii unor chestiuni de amănunt, ci să îngăduie prezentarea unor strategii alternative în raport cu strategia guvernului. Din acest punct de vedere, T.V.R., care a promis că va prezenta emisiuni în care vor fi găzduiți reprezentanți ai partidelor în general, adică și ai partidelor nereprezentate în Parlament, trebuie să pretindă partidelor care au ceva de spus să ofere și o listă a membrilor acestora, pe care să o verifice prin sondaj. Avem prea multe partide înregistrate dar prea puține notabile și ca program și ca număr de membri. E momentul ca ambiției de a fi șef de partid să-i cedeze bunul simț al autoevaluării în această calitate. Dacă T.V.R. are de gînd să ia la rînd partidele existente, s-ar cuveni ca înainte de a da cuvîntul persoanelor desemnate de partidele respective, să prezinte datele la zi ale acestor partide, altfel vom lua de la capăt situația de dinainte de alegeri cînd partide de hîrtie sau de familie au pus la încercare răbdarea telespectatorilor cu felurite aberații politice.

Așa numita cedare a antenei T.V.R. unor programe alternative realizate de guvern sau de partidele de opoziție reprezentate în Parlament e, într-adevăr, o idee excelentă, dar cu o condiție. Ca T.V.R., care, după afirmația dlui Răzvan Theodorescu, doar va găzdui aceste emisiuni, să fie o gazdă imparțială, în adevăratul înțeles al cuvîntului. Plîngîndu-se că atît guvernul cît și opoziția sînt nemulțumite de T.V.R., dl. Răzvan Theodorescu nu dovedește că această instituție e într-adevăr independentă, ci mai curînd că are slăbiciuni care nemulțumesc ambele părți și care nu pot fi vindecate prin declarații de independență sau prin modificări de orar. Apolitismul declarat după Revoluție de T.V.R. se cuvine susținut de o atitudine civică superioară, indiferent de simpatii și de interesele de moment, fiindcă, într-o viitoare istorie a României, va exista și un capitol despre televiziune. Iar primul care ar trebui să se gîndească la asta e istoricul Răzvan Theodorescu, căruia nu i-am înțeles contraatacul din finalul intervenției sale: un contraatac la adresa unor atacuri care n-au avut loc, deocamdată.

Cristian Teodorescu

Revista revistelor

Presa văzută de la Slatina

● Săptămînalul LUMEA LIBERĂ, care apare la New York și despre care a mai fost vorba în aceste pagini, a ajuns la 1 sept. la numărul 100. (Între timp, la 103). Îi dorim La mulți ani! ● „Rumoarea copilăriei mitice a acoperit la Mircea Petean zgomotele cotidiene", scrie Al. Cistelecan într-o foarte exactă cronică din VATRA nr. 7. Tot acolo, două pagini sînt consacrate memoriei lui Mircea Vulcănescu. Pe lîngă eseul postum al acestuia intitulat **Despre spiritul românesc**, reluat din **Caietele de dor**, 1952, putem citi două comentarii de d-nii Virgil Ierunca și Cicerone Poghirc. În pagina următoare, poezii de dl. Ștefan Baciu. Revista continuă publicarea unor fragmente din jurnalele d-nilor M. Zaciu și Livius Ciocârlie. În total, un număr remarcabil. ● MINERVA, lunar din Bistrița, publică în fiecare număr interviuri cu scriitori cunoscuți: Vasile Igna (nr. 5), Cornel Moraru (nr. 6), Mircea Zaciu (nr. 7). ● În nr. 8 din ARGEȘ, dl. N. Oprea tipărește prima variantă a schiței lui M. Preda **Salcîmul**, așa cum a apărut ea în **Timpul** din 7 iulie 1942. Editorul atrage atenția că în **Scrierile de tinerețe** alcătuite în 1987 de dl. Cristoiu s-a tipărit varianta a 5-a, aceea din **Revista literară.** ● Reținem din GLASUL ADEVĂRULUI care apare la Slatina spirituala rubrică intitulată **Radar** și semnată **Observator.** Citîm din numărul din 7 sept. cîteva întrebări care vin, în felul lor, în completarea editorialului nostru de acum cîtva timp: „Vreți să vă abonați la **Contemporanul** ca să primiți **Satul românesc**? Sau la **Contrapunct** ca să primiți **Mihaela**? Ori la **România literară** ca să primiți **România Mare**? Sau la **22, România liberă, Flacăra** și **Rom Mic**, ca să nu primiți nimic? Adresați-vă cu încredere instituției absolut democratice Poșta Română! Veți fi deserviți cu promptitudine". Bănuim că sub pseudonim se ascunde un poet.

Acareturi de luat în vizită

● Citim în TINERETUL LIBER din 20 septembrie, sub semnătura dlui Sorin Ovidiu Bălan, despre un bărbat care s-a dus într-o vizită (cam cu sila, e drept), la o doamnă: „În drum nu a găsit nici un buchet de flori, nici o cutie de bomboane sau alte **acareturi** folosite în astfel de situații; a luat și el ce avea mai pe aproape, un cuțit". Ne tot gîndim la natura și volumul acareturilor de luat într-o vizită, fie ea și una soldată cu un viol („sub amenințarea cuțitului", desigur), și nu reușim să ne dumirim. E clar că nu ne pricepem la marafeturi din astea! ● Și fiindcă tot sîntem la probleme lingvistice, să mai semnalăm una, din același număr al ziarului amintit, pe care o descoperim într-o declarație a dlui Vasile Pascu, director general în Departamentul Transporturilor, care a discutat cu sindicatele marinarilor: „Imediat după revoluție **am dialogat împreună** și am găsit calea..." Nouă ni se pare că lunga grevă din port a arătat mai curînd că departamentul dlui Pascu a **dialogat de unul singur!** Ei, poftim de te descurcă (de unul singur sau împreună cu lexicologii) cu un cuvînt așa de pretențios cum este verbul **a dialoga**, care produce fie exprimări pleonastice, fie nonsensuri, care, cum ar zice Luca Pițu, „navetează între pleonasm și oximoron". E mai lesne de folosit, în împrejurări care reclamă asemenea discuții, substantivul consens. Aveți toată încrederea! ● „Prea s-au înmulțit vînzătorii de Ardeal!", exclamă dl. Ion Coja, într-o nouă scrisoare (scrisorică, de data asta) deschisă publicată de **Expres** (nr. 35). Dsa îl somează pe unul din colaboratorii revistei să dea numele unui anchetator de securitate, ajuns redactor al unui periodic al **Vetrei Românești**, la care colaboratorul se referise într-un articol anterior, fără însă a-l nominaliza acolo. „Atrag atenția asupra faptului că afirmația dumisale, cu toate subînțelesurile pe care le face posibile, intră într-o suspectă concordanță cu afirmațiile cuprinse în «statutul pirat» al Uniunii Vatra Românească, adică un statut fals, pe care l-au răspîndit în Occident și în țară persoane a căror identitate nu ne este cunoscută, fiindu-ne însă evident scopul urmărit: să compromită Vatra Românească". Ei bine, dl. Coja e servit: poetul Marius Oprea face public, în același număr din **Expres**, numele persoanei. E vorba de maiorul (r) Gh. Moldoveanu, redactor șef adjunct la **Deșteaptă-te, Române** din Brașov. Va să zică, dl. Coja are ocazia să afle acum ceea ce tot românul care s-a deșteptat știe mai demult și anume că mulți dintre foștii securiști au devenit atît de patrioți, încît, mai catolici decît papii (pardon, patriarhii) de la Vatra Românească, își au propriul statut, antimaghiar pe față. Sîntem foarte curioși ce dosar nou-nouț se va fabrica pentru maiorul Gh. M. în scopul scoaterii **dumisale** (vorba neaoșă a dlui Coja) din murdara cauză. Așteptăm următoarea scrisoare (scrisorică) deschisă, cu explicații pentru poetul Marius Oprea ● Sînt poeți și „poeți". Poetul cu ghilimele Zbora, cunoscut **ca autor al volumului Iubiți-vă pe tancuri!** (a nu se confunda cu volumul **Iubiți-vă pe tunuri**), apărut și epuizat în ziua de 12 ianuarie 1990, în Piața Victoriei din București, este acum membru de vază (fondator, nu?), al mișcării Alianța Muncitorească Libertatea — Anticomunistă și Antifascistă (oare la ce vă gîndiți, citind acest lung nume?) subvenționat (cum să zic altfel?), de guvern cu o nimica toată de 400 000 lei pentru aproximativ 1 000 de aderenți (împărțirea, faceți-o singuri!) și patronează un magazin cu mărfuri de import, botezat **La Liberta** (vecin cu Patriarhia). Planuri de viitor artistice, dl. Zbora n-are. „În perspectivă — declară dsa dlui Dan Badea în același **Expres** — dorim să deschidem o grădiniță și un inedit grup școlar, în care copiii să aibă de la 3 ani acces la computer..." Doamne, ce extraordinare poezii o să scrie acești copii cu ajutorul computerului! Dacă dl Zbora avea norocul să fie cu cîțiva ani mai june, altfel ar fi profitat dsa de revoluție. Deși nici la vîrsta pe care o are nu se descurcă rău! ● Logica dlui Traian Branea (AZI, 21 sept.), ne uluiește, și încă de două ori: o dată, cînd susține că, de fapt, de pe urma venirii minerilor în Capitală au profitat gazetarii și oamenii politici care au protestat contra „mineriadei"; a doua oară, cînd crede că apropierea studenților de mineri, realizată la Brașov, este o „schimbare de tactică" a celor dintîi, determinată de nu știm ce „informații care s-au scurs privind investigațiile Comisiei Parlamentare în Valea Jiului și la Motru". Adevărul orbitor (dar nu și pentru cecitatea politică a dlui Branea), este că au pierdut cei care i-au adus pe mineri și că întîlnirea de la Brașov reprezintă sfîrșitul marilor iluzii pentru toți cei care s-au bucurat de conflictul dintre studenți și mineri. ● Doar GAZETA DE BUCUREȘTI, dintre toate ziarele F.S.N., discută critic — și încă în două articole — aberantul scenariu al **României Mari** referitor la revoluția din decembrie (în nr. 20). O tăcere ciudată domnește și în publicațiile altor partide ori în cele independente, spartă doar de dl. Cornel Nistorescu în **Expres Magazin** nr. 9. Nici după demonstrația de la Timișoara nu s-a produs vreo atitudine semnificativă. De neînțeles! Și pentru ca tacimul să fie complet, **Democrația** (nr. 36) publică o anonimă (în virtutea dreptului la opinie!), dar presupusă a fi fost scrisă de „ofițeri ai fostei securități", care preia întocmai scenariul **României Mari!**

Ce poeți citea Ceaușescu

● „...ale căror datorii întrec milioane foarte multe", a spus dl. E. Barbu în interviul televizat din 28 sept., recurgînd la un inimitabil stil literar, după ce tocmai reproșase scriitorilor actuali incultura și agramatismul. Dl. B. a vorbit și de „situația **primejdioasă**" a țării noastre, voind probabil să zică primejduită. Odinioară, acuzat de plagiat, dl. B. a evocat numele multor alți... plagiatori celebri, precum Caragiale, Eminescu etc. Acum, exclus de colegii săi de breaslă, dl. B. își amintește că și Blaga, și Arghezi au fost excluși cîndva, ca fasciști. Dl. B. a negat grațios că ar fi fascist, dar n-a uitat s-o atace din nou pe dna... Juhasz. Va reuși oare cineva să-l convingă pe dl. B. că excluderea sa din Uniune nu are nici o legătură cu „Europa liberă", cu „coloana a V-a" maghiară ori cu toate celelalte „explicații" oferite de dsa din belșug, ci, exclusiv, cu faptele dsale, în stare, singure, a-l scoate în afara breslei? Noi ne-am luat gîndul. ● Nu putem felicita TVR pentru nivelul deplorabil al reporterului trimis la dl. Barbu să-l intervieveze. Să se fi sfîrșit la TVR oamenii capabili să pună întrebări într-o împrejurare atît de delicată? Dl. Emanuel Valeriu s-a făcut de rîs în fața dlui Brucan iar dl. Arachelian face (pedepsit?) exclusiv muncă redacțională ● „Eu cred că mai citise cîte ceva pentru că știa pe de rost poezii din Coșbuc, Eminescu, Odobescu, Alecsandri", afirmă în ZIG-ZAG (nr. 29) despre Nicolae Ceaușescu unul dintre foștii lui secretari cu propaganda și cultura, dl. Cornel Burtică. Dacă amintirea este exactă, iată-ne în posesia unei informații foarte prețioase: Odobescu n-a scris decît o poezie, **Odă României**, la 18 ani, în 1852, cunoscută exclusiv specialiștilor și nefigurînd în edițiile curente ale operei. Și mai afirmă dl. Burtică despre dictator că nu era un cititor. ● Moda de a vedea în orice adversar un străin ori un vîndut străinilor face ravagii și nu numai la noi. Citîm în DIMINEAȚA (28 sept.) că o oficialitate irakiană a acuzat Moscova că „a fost cumpărată de Washington". Oricît de groaznică ar fi știrea, e reconfortant să vezi că marile spirite, precum ale dnilor Barbu, Vadim și Saddam Hussein, se întîlnesc în pofida tuturor blocadelor imperialiste! ● Citîm pe pagina întîi din AZI (30 sept.): „Cred că este momentul să renunțăm la ambiții personale pentru supremația puterii și să strîngem rîndurile în jurul Parlamentului, al Guvernului și al Președintelui ales al țării pentru a ne aduce un maximum de aport la înflorirea scumpei noastre patrii România". Semnat I.B. O fi Iosif Boda din colegiul director? N-are importanță, oricum n-a auzit nimeni de el. Dar limbajul, cu șemîdocta tautologie a **aduce aportul** și cu binecunoscutul clișeu ceaușist de la sfîrșit, ni-l recomandă cu asupra de măsură. ● Cel mai dulce cuvînt care s-ar cădea folosit în legătură cu conferința de presă a dlui Geju Voican Voiculescu, aflat pe meleaguri elvețiene în scopul de a îmbunătăți jalnica imagine a României în lume, este **iresponsabilitate.** Citiți detaliile în PHOENIX (nr. 35). ● În același loc, un articol al dlui Moroianu despre întîlnirea Rezistenței române de la Brașov ni s-a părut, politic vorbind, inabil, dacă nu deplasat, și scris într-un limbaj inutil trivial („cît despre faptul că Marian Munteanu se pupă cu Miron Cozma"). ● „Cred că sînt singurul critic român care am scris în perioada ceaușistă un studiu, într-o revistă franceză, trecînd peste cenzură, din nou, despre ultimul roman al lui Bujor Nedelcovici, **Le Dernier Messager**", declară dl. Adrian Marino în DREPTATEA din 27 septembrie. E foarte posibil, doar că romanul cu pricina are titlul **Le Second Messager.**

Șah și rasism

● În CONVORBIRI LITERARE nr. 29, dl. Mihai Dinu Gheorghiu publică o scrisoare pariziană, intitulată **Ce mică e lumea**, foarte pătrunzătoare ca analiză a raportului dintre intelectuali și putere în trecutul și actualul regim de la noi. Într-o singură privință ne deosebim de d-sa, și anume atunci cînd clasifică pe disidenți în anticomuniști (Goma — Dolna Cornea — Dan Petrescu) și „apolitici" (Dorin Tudoran — Mircea Dinescu). Ghilimelele nu ne aparțin, dar ele nu schimbă cu nimic lucrurile: ne întrebăm de ce ar fi fost disidența d-nilor D.T. și M.D. mai puțin politică decît a celorlalți? Noi nu vedem nici o deosebire. ● Tot la Iași apare OPINIA STUDENȚEASCĂ, o revistă cu multe lucruri interesante. În nr. 40 revista publică patru pagini de parodii: după articole din **Expres, Zig-Zag, 22** și **România Mare.** Ne pare rău că nu putem reproduce cîte ceva. Un excelent articol intitulat **Comandaniul diviziei de mineri este domnul Suciu** semnează dl. Dan Robu. ● În frumoasa publicație sătmăreană POESIS citim (în nr. 7) cîteva **Gînduri despre atavism** ale lui Michel Tournier (traduse de dl. Daniel Corbu). Pornind de la parabola prețului cerut de către inventatorul său pentru jocul de șah, cunoscutul romancier francez aseamănă progresia matematică prin dublarea folosită în acest caz celebru (se știe cum: o boabă de orez pe prima pătrățică a tablei, două pe a doua, patru pe a treia ș.a.m.d.), cu mulțimea ipotetică a strămoșilor noștri, care cresc în același mod, pe măsură ce coborîm în trecut din generație în generație. Tournier încheie așa: „Voi spune simplu că acest imens ghem de strămoși, al cărui produs sînt, nu lasă prea mult loc rasismului, aristocratismului și nici chiar interzicerii incestului". ● În AGORA (iulie) (număr foarte bogat, la care vom reveni) și în ORIZONT (14 sept.) putem citi o discuție pasionantă între istoricul francez de origine maghiară François Fejtö și Emil Cioran. Ar trebui reproduse mari pasaje pentru acela cărora revistele cu pricina nu le-au căzut în mînă. Conversația a fost oferită de Fejtö lui Dorin Tudoran acum aproape un an și nu pare cu mult mai veche (în orice caz, E. Ionescu mai trăia). E vorba în ea despre revoluție, istorie și progres, despre Napoleon și Hitler, despre anglo-saxoni, germani și francezi, despre români și unguri. „Toate erorile din istoria universală — afirmă la un moment dat Fejtö, ca și toate cele din viața personală a oamenilor, provin din excese, din derapaje". Și Cioran: „Da, excesul înseamnă păcatul strămoșesc, culpa originară. În regnul animal, există specii care au dispărut din cauza unor condiții de climă, dar omul va dispărea din cauza legii care e în el și care îi dă ghes să nu se poată opri niciodată. Ideea că nu există limite. E mai cu seamă concepția secolelor 18 și 19, cum că nu există limite în progresul de care omul e capabil. Or, tocmai, limite există. Fiecare generație își dă seama de asta, dar e întotdeauna prea tîrziu..." (trad. Andrei Brezianu). Dintr-un motiv care ne scapă, cîteva replici din acest dialog au fost omise de către **Orizont**, cînd l-a preluat din **Agora**. Iată-le: **„Fejtö:** Să revenim, dacă doriți, la discuția despre istorie. Considerați, oare, așa cum cred eu, că dizolvarea monarhiei austro-ungare, și implicit, crearea României Mari, au constituit o gravă, ca să nu spunem foarte gravă eroare? În cele din urmă, este părerea mea, în numele autodeterminării, popoarele fostului imperiu s-au constituit într-o sumă de state mai mici, multinaționale, ca și imperiul, și în care minoritățile n-au avut parte îndeobște de un tratament mai bun." **„Cioran:** Din nefericire, răspunsul meu la întrebarea dv. e că Ungaria este cea care s-a făcut răspunzătoare de această tragedie, căci guvernul ungar a exclus fără discuție ideea unei federații." **„Fejtö:** Din păcate, vă dau dreptate. Cînd opoziția pro-occidentală și federalistă a venit la putere la Budapesta, era prea tîrziu". (O. A.).

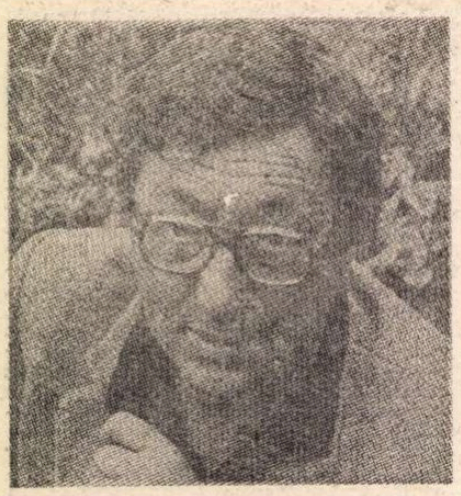

Edgar REICHMANN

Rachel

„Am aflat de la secretara mea că mama dumneavoastră e grav bolnavă ; sînt sincer dezolat, dar atît timp cît trăiește, mai puteți spera. Veți părăsi țara chiar azi, dintr-un motiv familial ușor verificabil, fără a aștepta să fiți expulzat oficial. Evitîndu-ne această umilință, lichidați autoritățile. Nu știu dacă Lemercier v-a și informat ; românii trec în aceste zile prin mari dificultăți la Paris ; doi sau trei din agenții lor trebuie să părăsească Franța, făcîndu-se vinovați de activități incompatibile cu statutul diplomatic. Poate că noi trebuie să plătim decepțiile renunțînd la colaborarea dumneavoastră, poate așa vor *ei* să vă facă a plăti prietenia care vă lega de Rachel Lilienthal. Desigur că veți rămîne un timp la Quai (n. tr., Quai d'Orsay, reședința ministerului de externe) înainte de a fi trimis în altă parte, sper însă că această străbatere a deșertului nu va fi de lungă durată. Înainte de a pleca, încercați să-l inițiați pe Lemercier în treburile curente. El se va ocupa de ele". Pentru a sfîrși întrevederea, ambasadorul i-a întins mîna lui Mathieu. „Administrația va veghea la trimiterea mașinii și a mobilelor care vă aparțin. Vă urez noroc, domnule consilier cultural".

Un sfert de oră i-a ajuns ca să-i explice colegului său amănuntele unor dosare nesemnificative privind relațiile culturale mediocre dintre Franța și România, țări altădată atît de apropiate. Lemercier care urmărea distrat vorbele lui Mathieu, a început să vorbească abia cînd acesta a început să-și golească sertarele. Vocile lor erau acoperite de un tranzistor pus la maximum, știind amîndoi că sînt ascultați. „Există un ultim aspect în această problemă spinoasă. Vara dumneavoastră a făcut o cerere pentru a obține statutul de refugiat politic. Ținînd cont de poziția sa și de activitatea în partid, organele competente îmi cer lămuriri amănuntite despre ea. *Trebuie* să fac apel la dumneavoastră. În baza prieteniei mi le veți furniza acum ?"

Între pereții acestei încăperi care începuse să-i devină familiară, Mathieu a rămas singur o ultimă oră. A pus o foaie de hîrtie în mașina de scris făcîndu-i portretul Rachelei așa cum o simțea, așa cum o cunoștea. Revăzîndu-i chipul presărat cu pistrui se întreba cum să-și închidă ruda în cîteva pagini dactilografiate.

Peste două zile, la cimitirul din Bagneux se afla împreună cu Beatrix în fața sicriului mamei sale. Verișoara Rachel, Greta și Denise, pictorul ungur, unchiul Eduard și Arnim Stern, devenit pianist foarte renumit, erau acolo. Ceremonia s-a sfîrșit pe o ploaie de gheață, fiecare grăbindu-se să meargă acasă. Bunicii erau morți, de asemenea mătușa Dorothée, și nu se aflau acolo cei zece bărbați ca unul din ei să rostească Kadișul pentru Betty Kogan, văduvă Lilienthal.

A fost o nesăbuință sau o alegere chibzuit gîndită care i-a dictat Rachelei hotărîrea de a nu se mai întoarce în România ? Mathieu se întreabă mereu asupra motivului real al dezertării. Contacte cu servicii secrete ? Promovarea naționaliștilor la conducerea partidului său ? Irezistibila atracție a libertății ? Ea a rămas ciudat de tăcută la acest subiect, de parcă prudența sau o inexplicabilă pudoare o împiedica să vorbească. Imediat după închiderea tîrgului de carte, Rachel a cerut autorităților elvețiene azil politic. În așteptarea răspunsului ea lucra ca chelneriță la restaurantul unui hotel din Zermatt. La sfîrșitul lui septembrie, ultimii vilegiaturiști au plecat și, chiar în ziua cînd a primit refuzul cererii sale, fugara și-a pierdut și piinea. A intrat în Franța pe la Annemasse, fără documente, foarte mirată că poate să treacă o frontieră care străbătea mijlocul unei străzi, fără ca cineva să-i ceară pașaportul. Mathieu a întîlnit-o la Garches, unde o instalaseră Denise cu Greta, cu puțin înaintea morții lui Betty Lilienthal. Apoi Rachel s-a mutat pe strada Ampère, în vechea cameră a vărului său. Surghiunit în celălalt capăt al apartamentului, se întreba de ce prezența ei îl irită atît de mult, făcîndu-l totodată fericit.

„ÎN ACEA iarnă îmi răsuceam degetele pe culoarele ministerului așteptînd o numire care nu mai venea. Rachel insensibilă belșugului și confortului pe care îl descoperea în Franța, rămînea închisă în camera ei, cerînd să i se aducă ziarele, cărțile și mesele. Doream s-o iau să vadă spectacole, să viziteze expoziții, împrejurimile Parisului, o rugam să cineze cu noi — degeaba. Palidă, cu buzele strînse, cu privirea tulbure, nu-și părăsea domeniul decît atunci cînd aducea la bucătărie mîncarea abia atinsă. Nici chiar amabilitatea neobișnuită a nevestei mele, primirea călduroasă nu o făceau să iasă din cochilia-i protectoare. Plictisită, Beatrix a plecat de Crăciun la proprietatea părinților săi.

În noaptea de Anul Nou, la capătul culoarului pe care îl parcurgeam altădată cu triciclul, am ezitat îndelung înainte de a bate la ușa Rachelei. Îmbrăcată într-o rochie lungă, cu un pahar în mînă, stătea în picioare lîngă fereastră. Pe pat, o blană deschisă la culoare și geanta. Am recunoscut rochia și blana oferite, fără îndoială, de mama puțin înainte de a muri. Rachel mi-a spus că presimțise venirea mea. Pentru întîia oară prezența mea părea s-o bucure. De fapt, trebuie să se fi simțit tristă rămînînd complet singură în noaptea Sfîntului Silvestru, ca un copil pedepsit. M-a întrebat dacă nu vreau să ies. Brusca bună dispoziție m-a mirat, înțelegînd însă repede că ascundea o mare confuzie. După ce mi-am muiat buzele în paharul ei, am luat-o în brațe întrebînd-o la ce se va gîndi în momentul precis cînd primele sirene vor urla anunțînd începutul unui an nou. „La ceea ce am părăsit, tovarășii mei, slujba mea, viața mea. La o noapte asemănătoare de Sfîntul Silvestru, în apartamentul meu de la București, cu zăpada acoperind acoperișurile", mi-a răspuns. Am luat sticla de pe consola șemineului și am tras o dușcă.

Albă, în rochia închisă, misterioasă dar atît de aproape, fals neajutorată, Rachel era lîngă mine mai reală ca niciodată : descopeream încă o dată că îmi aparținea, ea, fiica fratelui geamăn al tatălui meu, vara mea geamănă din Transilvania, născută în aceeași zi cu mine. Am închis ochii pentru a regăsi chipul tatălui împușcat în timpul războiului, pentru a afla în sfîrșit cine eram, de unde veneam, către ce țărmuri necunoscute voi naviga. Îmi vedeam străbunii îndepărtați, cazaci galopînd prin stepele Asiei sau evrei alungați din Templu, trecîndu-și fictiv de la o generație la alta, pînă la Maurice Lilienthal, negustorul de fier vechi din Kronstadt (n. tr. = Brașov), pînă la Kogan din San-Petersburg făclia pilpîindă ce urma să se stingă în mîinile noastre; știam că este imposibil să asiguri o descendență cu dublul tău, celălalt eu-însumi ; m-am îndepărtat de Rachel. Înțelegînd și ea că noi sîntem două ramuri moarte pe trunchiul unui copac viu, a început să plîngă.

Am ieșit luînd-o de-a lungul gardului parcului Monceau către piața Etoile. Asurziți de zgomotul claxoanelor, ne-am găsit refugiu în barul hotelului Royal Monceau. Era gol, în afara unui cuplu de japonezi și o bătrînă beată care părea rămasă dintr-un alt secol. Am comandat o sticlă de șampanie, lăsînd jumătate, Rachel cerîndu-mi s-o duc să vadă vechiul Luna Park și balonul de la poarta Ternes. Cînd i-am spus că nu mai există de multă vreme, chipul ei s-a crispat. Mi-a amintit escapada ei din 1937, cînd a venit la Paris pentru întîia dată. „Am ratat-o, cum de altfel ratez toate escapadele. Acum, s-a sfîrșit, căci iată a sosit, după epoca fervorii, după cea a șmecheriilor, vremea înțelepciunii", a conchis cu o indiferență prefăcută.

N-am fost niciodată atît de apropiați ca în această noapte de Anul Nou la Paris. Apoi m-a evitat, poate era mai bine așa. Își petrecea toate nopțile pe afară, dormea dimineața, dispărea din nou, pînă în ziua în care a găsit, datorită lui Beatrix, de lucru la un mic editor care i-a încredințat o colecție consacrată scriitorilor din țările de est. Cu toată priceperea verișoarei mele, cărțile se vindeau prost și colecția a dispărut. Așa a descoperit Rachel pentru întîia dată, datorită legii implacabile a comerțului, că în vest Arta și Statul rămîn două concepte care nu se confundă.

Rachel nu iubea viața noastră organizată. Îndoiala surizătoare pe care o opuneam trîmbițatelor certitudini însemna pentru ea renunțare și lașitate. Simțul umorului nostru, spunea, dovedește maliția unei anumite burghezii provenind dintr-un umanism bun mai ales pentru indiferenți și juisori. Venind dintr-o lume diferită, adevărurile sale afirmate într-un mod agresiv făceau gol în jurul ei, ca și înclinarea spre alcool. Cînd o vedeam măsurînd cu pași mari în lung și în lat apartamentul nostru, cînd o surprindeam cu privirea vagă fixată pe bucățele de gheață, făcîndu-le să sune pe fundul paharului, nu recunoșteam femeia elegantă care domnise peste o curte de intelectuali balcanici rafinați.

În timpul adolescenței și mai tîrziu în sînul partidului ruda mea se comporta ca o evreică rușinoasă. Acum, la vîrsta maturității, visa la un stat al evreilor de la Nil la Eufrat. Mereu în căutarea unei noi aventuri, a unui nou angajament, apatrida se descoperea sionistă. Dar foarte repede fanatismul mărginit al celor care visau un mare imperiu evreu în detrimentul vecinilor, arabii, a făcut-o să fugă. Lenin o învățase că un popor care domină altele nu poate fi liber. Dacă este adevărat pentru ruși, spunea, de ce nu poate fi adevărat și pentru israelieni ? După o scurtă ședere la Ierusalim, la tatăl său, noilor prieteni nu le-a mai plăcut Rachel, nici ea lor. La întoarcere, în Franța, Rachel a refuzat să evoce ultima-i experiență, încă o decepție dureroasă care o rănise. O cunoscusem puternică, am regăsit-o fragilă, dar ca și înainte, nu conteneam să o admir. Am ajuns, nu fără greutate, să-i găsesc o muncă stabilă și bine plătită ca bibliotecară la Geneva, într-o organizație internațională. A fost încă o catastrofă, vara mea dorind ca de obicei să-și impună propriile idei. Asedia direcția cu propuneri bune dar irealizabile: instaurarea unei proceduri permițînd excluderea unor țări care folosesc tortura și genocidul cultural, crearea unei comisii însărcinată să asigure apărarea prizonierilor politici în lumea întreagă și totodată instalarea tuturor instituțiilor aparținînd de Națiunile Unite la Ierusalim, care ar fi devenit astfel capitala planetei pacificată definitiv.

Peste șase luni, șeful său de serviciu, excedat, a anunțat-o că nu i-a mai reînnoit contractul".

CÎND am văzut-o pentru ultima dată în Franța, așteptа ceva de lucru, o promisiune a unui prieten african pe care îl întîlnise la Geneva. Eram invitați în sala Gaveau unde Arnim Stern dădea un recital. În memoria mea răsună încă acel **Impromptu în sol bemol major** de Schubert și văd aproape de mine profilul Rachelei, parcă legănată de muzica, de valuri și de vînt. Arnim îl interpreta cu sobrietate, nu mai lovea pianul ca în copilărie cînd cînta Scriabin. Purtate de melodii, amintirile noastre amare și plăcute se amestecau cu promisiunea unei bucurii nesigure. După recital, magia a continuat. Ne-am întîlnit să cinăm la familia lui Arnim. Cămașă cu carouri și calotă pe un păr blond, creț, cu obrajii îmbujorați de mîndrie — cei doi băieți ai săi nu-l scăpau din ochi. Nevasta lui, evreică religioasă din Brooklyn, punea pe masă mîncarea cu mirosuri uitate. Palidă și absentă, tăcută tot timpul mesei, vara noastră părea că nu e printre noi".

MATHIEU aștepta întruna o altă numire. A fost pînă la urmă avansat la rangul de ambasador și numit la Santa Isabel în Guineea ecuatorială. Avînd ceva mai bun de făcut, Beatrix nu l-a întovărășit în insula pierdută la subțioara Africii, unde conducea un dictator singeros. Siciit de extravaganțele tiranului, de singurătate și ploi, s-a întors în Franța după șase luni. O organizație particulară de asistență pentru țările sărace, al cărei director era vechiul consul al Franței alături de care își făcuse stagiul la începutul carierei, i-a propus o misiune într-o țară africană mai plăcută. Cu aprobarea ministrului său, Mathieu a obținut postul de delegat-rezident la Dubeh.

A plecat cu avionul, tot singur, către acel oraș, cu bucuria copiilor care pleacă în colonie pentru vacanță. Un prieten de altădată, Frederic Constant, îl aștepta. Ținuturile păreau la adăpost de tulburări iar plajele erau plăcute. Cînd a aflat că Rachel este acolo pentru a studia la Institutul Național de folclor tradițiile etniilor răspîndite între Sahel și ocean, a căzut din nori, iar bucuria i s-a întunecat. Nu putea uita că la București era cît pe ce să-i distrugă cariera. Ridiculizat de prietenii francezi și elvețieni din pricina iluminărilor verișoarei sale, nu dorea s-o vadă introducîndu-se încă o dată în confortabilul purgatoriu. În pofida alibiului afecțiunii sale pentru ea, perspectiva de a-și încrucișa drumul cu această Calamity Jane românсă, adesea purtătoare de ghinion, îl îngrozea.

Și totuși, cînd Rachel a irumpt în biroul său cu iuțeala unui uragan tropical, Mathieu a fost emoționat, a uitat să fugă. Înainte de a putea reacționa, ea a închis climatizatorul. „Așa mă vei auzi mai bine, pe urmă eu detest aerul condiționat. E frig aici", i-a spus înainte de a-i depune pe birou un teanc de hîrtii. „Știam că ești la Dubeh, a continuat, am ezitat să-ți fac vreun semn cu toată vecinătatea noastră. Hotelul meu, Parc, este chiar în spatele Majesticului în care locuiești, dacă nu mă înșel, să uităm astăzi. Citește mai întîi cererea directorului meu și suportul care o întovărășește. Dacă îți par convingătoare, încearcă să obții fonduri pentru proiectul nostru. Țara asta tînără trebuie să-și regăsească memoria strămoșilor săi, numai organizația ta o poate ajuta. Fă asta, Mathieu, nu te supăra. Este ultima dată cînd apelez la tine".

Regăsea cu greutate în femeia cam îmbătrînită, îmbrăcată cu un jeans vechi și cu o șemizetă șifonată, fata care-i vrăjise copilăria. Și mai puțin pe îndrăgostita de la București. Vocea poruncitoare și discursul emfatic îi erau familiare. Vag răgușită, vocea bătea departe, deșteptînd în Mathieu vechi ranchiune și nostalgii înăbușite. A frunzărit dosarul. Institutul național de folclor solicita finanțarea unei expediții, la frontierele septentrionale ale țării, pentru a face mai multe studii de etnologie. I-a promis că se va ocupa, apoi a condus-o pînă la marginea drumului, în fața mașinii prost parcată.

Prezentare și traducere de
Andriana Fianu

● *EDGAR REICHMANN s-a născut în 1929 la Galați. Studiile și le-a făcut în România. Instalat la Paris, de aproape patru decenii, a devenit cronicar literar la publicațiile „Les nouvelles littéraires", „Le Monde" și „L'Arche". A publicat primul său roman,* Denunțătorul, *în 1962. Edgar Reichmann a călătorit mult, putînd să observe psihologii, moduri de viață, comportamente și reacții individuale și colective. A fost o perioadă de acumulări pentru scriitorul nuanțat, pînă s-a așezat la masa de lucru pentru a așterne pe hîrtie notele necesare scrierii unei plănuite trilogii. Primul volum,* Întîlnirea de la Kronstadt, *a apărut în 1989 la editura Belfond, primind Premiul Wizo și premiul european al Adelf-ului. Al doilea volum,* Rachel, *din care reproducem acest fragment, a apărut tot la editura Belfond în august 1987. Este așteptat și volumul ultim al trilogiei.* Denunțătorul *a fost reeditat anul acesta.*

BEND SINISTER

● CE s-ar mai putea adăuga la „cazul" Vladimir Nabokov (1899—1977), artistul-aristocrat a cărui rupere de limba maternă — determinată de, cum se știe, „Marea" revoluție din octombrie — nu va fi dus decît la o exemplară, personală revoluție-în-limbaj ? *....„Extrateritorial" (potrivit termenului lui George Steiner), Nabokov a rămas pînă la capăt* înlăuntrul limbii *— dar al unei limbi de el inventate, „jucată" pe mai multe chei cu o virtuozitate uneori intraductibilă... Tiranic și intransigent cu propriile sale plăsmuiri, capricios și extravagant, exigența lui Nabokov a fost, poate, măsura magnitudinii sale de creator : în* Bend Sinister, *roman emblematic pentru evoluția sa ulterioară ca scriitor de limbă engleză, fervoarea inovației lexicale, seducția intertextualității sînt aproape singurele argumente viabile care l-au făcut să pornească în aventura scrierii cărții. Limba folosită, arată el cu secretă cochetărie, este o „corcitură" de slavă și germană, cu o puternică vină de kuraniană veche. Turul de forță demonstrat de Nabokov aici consonează, peste timp, în cele două capodopere ale sale —* Foc pal *și* Ada. *O „distanțare în oglindă" de același subiect este încercată, de asemenea, în ultimul său roman —* Privește-i pe arlechini ! *Dar* Bend Sinister *este cel care conține, se poate spune, cele mai explicite pagini de „trecere prin acid" a retoricii totalitare : un eveniment în el însuși. Maestrul avînd oroare de metisajul Stilului cu politicul !...*

INTRODUCERE

BEND SINISTER a fost primul roman pe care l-am scris în America, și aceasta se întîmpla cam șase ani după ce ea și cu mine ne adoptaserăm reciproc. Partea cea mai substanțială a cărții a fost compusă în iarna și primăvara 1945—1946, într-o perioadă cu deosebire netulburată și viguroasă a vieții mele. Consumul meu zilnic de țigări atinsese punctul de patru pachete. Dormeam cel puțin patru sau cinci ore, restul nopții plimbîndu-mă cu creionul în mînă în jurul micului apartament soios din Craigie Circle, Cambridge, Massachusetts, unde locuiam, sub o doamnă bătrînă cu picioare de plumb și deasupra unei domnișoare cu auzul hiperacut. În fiecare zi, incluzînd și duminicile, îmi petreceam pînă la zece ore studiind structura anumitor fluturi în paradisul experimental de la Harvard Museum of Comparative Zoology, dar de trei ori pe săptămînă nu rămîneam acolo decît pînă la amiază, după care mă rupeam de microscop și de **camera lucida** pentru a mă deplasa pînă la Wellesley (cu tramvaiul și autobuzul, sau cu metroul și trenul), unde le predam fetelor de la un colegiu gramatica și literatura rusă.

Cartea a fost încheiată într-o caldă noapte ploioasă, mai mult sau mai puțin ca aceea descrisă la sfîrșitul Capitolului Optsprezece. Un bun prieten, Edmund Wilson, a citit dactilograma și a recomandat cartea lui Allen Tate, care a înlesnit publicarea ei de către Holt în 1947. Eram adîncit în multe alte preocupări, dar cu toate acestea am reușit să discern bufnitura anostă pe care a făcut-o. Din cît pot să-mi aduc aminte, laudele nu au răsunat decît în două săptămînale — „Time" și „The New Yorker", am impresia.

Termenul „bend sinister" înseamnă în heraldică o bară sau o bandă pliată din partea stîngă (și care se presupune, în mod incorect, deși popular, a denota statutul de bastard). Această alegere a titlului era o încercare de a sugera un contur distrus de o refracție, o distorsiune în oglinda existenței, o întorsătură nefericită în viață, o lume sinistră și răuvoitoare. Defectul titlului este că un cititor grav care caută într-un roman „idei generale" sau „eternul uman" (ceea ce este cam același lucru) ar putea fi îndemnat să le caute și într-acesta.

Există puține lucruri mai plicticoase decît o discuție a ideilor generale impuse de un autor sau de cititor asupra unei opere de ficțiune. Scopul acestui „cuvînt înainte" nu este de a arăta că **Bend Sinister** ține sau nu ține de „literatura serioasă" (ceea ce este un eufemism pentru profunzimea găunoasă sau pentru banalitatea oricînd-binevenită). Nu m-a interesat niciodată ceea ce se numește literatura de comentariu social (în limbajul jurnalistic și comercial : „cărțile mari"). Nu sînt „sincer", nu sînt „provocator", nu sînt „satiric". Nu sînt nici didactic, nici alegoric. Politica și economia, bomba atomică, formele de artă primitivă sau abstractă, întregul Orient, simptome de „dezgheț" în Rusia Sovietică, Viitorul Omenirii și așa mai departe, mă lasă în cel mai înalt grad indiferent. Precum în cazul cărții mele **Invitație la o decapitare** — cu care romanul de față are evidente afinități — comparații automate între **Bend Sinister** și creațiile lui Kafka sau clișeele lui Orwell nu ar face decît să demonstreze că respectivul cititor-robot nu va fi citit nici pe marele scriitor german și nici pe mediocrul scriitor englez.

În mod similar, influența epocii mele asupra prezentei cărți este la fel de neglijabilă pe cît este influența cărților mele, sau măcar a acesteia, asupra epocii mele. Se pot distinge, fără-ndoială, anumite reflectări în sticlă cauzate direct de regimurile idioate și abjecte pe care le cunoaștem cu toții și care m-au atins în treacăt în decursul vieții : lumi ale tiraniei și torturii, ale fasciștilor și bolșevicilor, ale gînditorilor filistini și ale cimpanzeilor în cizme. Fără doar și poate, de asemenea, că dacă nu aș fi avut acele modele infame în fața mea n-aș fi putut să împănez această fantezie cu firimituri din discursurile lui Lenin, cu hălci din constituția sovietică și cu îmbucături din pseudoeficiența nazistă.

Cîtă vreme sistemul de a ține oamenii ostatici este la fel de vechi precum primul război cunoscut, o notă mai proaspătă este introdusă în clipa în care un stat tiranic duce un război cu propriii ei supuși și poate ține ostatic oricare cetățean al său fără să existe vreo lege care să-l oprească. O îmbunătățire încă și mai recentă este folosirea subtilă a ceea ce voi numi „pîrghia iubirii" — metoda diabolică (aplicată cu atîta succes de sovietici) de a lega un rebel de țara lui nenorocită cu ajutorul propriilor sale legături sufletești complicate. [...] Povestea în **Bend Sinister** nu este, în realitate, despre viață și moarte într-un stat polițienesc grotesc. Personajele mele nu sînt „tipuri", nu sînt purtătoare ale cutării sau cutării „idei". Paduk, dictatorul odios și fostul coleg de școală al lui Krug (chinuit cu regularitate de băieți, oploșit cu regularitate de administratorul școlii) ; Doctorul Alexander, agentul guvernului ; inefabilul Gustav ; glacialul Crystalsen și nefericitul Kolokololiteișcikov ; cele trei surori Bachofen ; polițistul burlesc Mac ; soldații brutali și imbecili — toți aceștia sînt numai miraje absurde, iluzii care-l sufocă pe Krug în timpul scurtului răstimp al existenței sale, dar evaporîndu-se nevinovate atunci cînd revoc distribuția. Principala temă din **Bend Sinister**, așadar, este bătaia iubitoarei inimi a lui Krug, tortura la care este supusă o tandrețe extremă. [...] Există oare vreun semn al judecății mele, vreo frază pronunțată, vreo satisfacție dată justiției morale ? Dacă brutele și imbecilii pot pedepsi alte brute și imbecili și dacă crima încă are un sens obiectiv în lumea lipsită de orice sens a lui Paduk (toate acestea fiind foarte îndoielnice), atunci putem afirma că crima **este** pedepsită la sfîrșitul cărții în momentul în care figurinele de ceară în uniformă sînt rănite într-adevăr, și păpușile sînt în sfîrșit într-o suferință teribilă, și nostima Mariette singerează delicios, împunsă de pofta a patruzeci de soldați. [...] În al doilea paragraf al Capitolului Cinci apare pentru prima oară bănuiala că „cineva știe" — un intrus misterios care se folosește de visul lui Krug pentru a-și transmite propriul său straniu mesaj codificat. Intrusul nu este Șarlatanul Vienez (toate cărțile mele ar trebui să poarte ștampila Freudieni, Nu Vă Apropiați), ci o zeitate antropomorfică personificată de mine. În ultimul capitol al cărții, zeitatea simte un început de milă pentru această creatură și se grăbește să o ia în mîinile ei. Krug, într-o neașteptată strălucire de nebunie, înțelege că este în mîini bune : nimic nu contează cu-adevărat pe lumea asta, nu există nici un motiv de teamă iar moartea este doar o chestiune de stil, un simplu artificiu literar, o muzicală trecere în consonanță. Și-așa cum sufletul trandafiriu al Olgăi, deja emblematizat într-un capitol anterior (al Nouălea) zumzăie în întunericul umed la fereastra luminată a camerei mele, tot astfel Krug se întoarce tihnit la sînul plăsmuitorului său.

9 septembrie 1963, Montreux

CAPITOLUL TREISPREZECE

GUVERNUL începuse să-i trimită o cantitate apreciabilă de tipărituri lăudînd rezultatele și țelurile sale. Împreună cu nota telefonică și cu felicitarea de Crăciun de la dentistul său, în cutia poștală găsea adesea cîte o circulară mimeografiată care spunea cam așa :

Dragă Cetățene, potrivit Articolului 521 al Constituției noastre, următoarele patru libertăți pot fi beneficiate de națiune : 1. libertatea cuvîntului, 2. libertatea presei, 3. libertatea întrunirilor și 4. libertatea procesiunilor. Aceste libertăți sînt garantate prin punerea la dispoziția oamenilor a unor eficiente mașini de tipărit, cantități suficiente de hîrtie, săli bine aerisite și străzi largi. Ce trebuie să înțelegem prin primele două libertăți ? Pentru un cetățean al Statului nostru, un ziar este un organizator colectiv a cărui treabă este să-și pregătească cititorii pentru îndeplinirea feluritelor sarcini care le revin. În timp ce în alte țări ziarele urmăresc numai profitul, firme care-și vînd produsele tipărite publicului (și-n felul acesta fac totul pentru a-și atrage publicul cu ajutorul unor titluri dezgustătoare și al unor reportaje de scandal), principalul scop al presei **noastre** este de a furniza cetățeanului acele informații care să-l facă să perceapă în mod clar problemele complicate pe care le ridică afacerile interne și internaționale și, în felul acesta, să canalizeze activitățile și emoțiile cititorilor în direcția necesară. În alte țări se observă un număr enorm de organisme rivale. Fiecare ziar își urmărește propriul drum și această diversitate deconcertantă de tendințe produce în mintea omului de pe stradă o confuzie totală ; în țara noastră cu adevărat democratică, o presă omogenă este răspunzătoare în fața națiunii de corectitudinea educației politice pe care o face. Articolele din ziarele noastre nu sînt rezultatul cutării sau cutării toane individuale, ci un mesaj matur pregătit cu grijă și adresat cititorului care, la rîndul său, îl primește cu aceeași seriozitate și profunzime a gîndirii.

O altă importantă caracteristică a presei noastre este colaborarea voluntară a corespondenților locali — scrisori, sugestii, discuții, critici ș.a.m.d. Astfel observăm că cetățenii noștri au acces liber la ziare, o stare de fapt necunoscută oriunde în altă parte. E adevărat, în alte țări se vorbește o groază despre „libertate", dar în realitate lipsa fondurilor nu permite nimănui folosirea cuvîntului tipărit. Un milionar și un muncitor nu au în mod evident aceleași prilejuri de a o face.

Presa noastră este proprietatea publică a națiunii noastre. De aceea nu este dirijată pe o bază comercială. Pînă și reclamele dintr-un ziar capitalist pot influența orientarea sa politică : acest lucru este de bună seamă imposibil de realizat aici.

Ziarele noastre sînt publicate de organizații guvernamentale și publice și sînt absolut independente de interese individuale, particulare și comerciale. Independența, la rîndul ei, este sinonimă cu libertatea. Acest lucru este evident.

Ziarele noastre sînt în mod complet și absolut independente de orice influențe care nu coincid cu interesele Poporului căruia-i aparțin și pe care-l slujesc, cu excluderea oricărui alt stăpîn. Astfel, țara noastră beneficiază de libera exprimare nu în teorie, ci în practică. Evident, iarăși.

Constituțiile altor țări menționează de asemenea feluritele „libertăți". Cu toate acestea, în realitate aceste „libertăți" sînt extrem de restrînse. O reducere a hîrtiei limitează libertatea presei ; săli neîncălzite nu încurajează liberele întruniri ; și sub pretextul fluidității circulației, poliția împrăștie demonstrațiile și procesiunile.

În general ziarele din alte țări sînt în slujba capitaliștilor, care fie au propriile lor organe, fie cumpără coloane în alte ziare. De exemplu, recent, un ziarist, pe numele lui Ballplayer, a fost vîndut de către un om de afaceri altuia pe cîteva mii de dolari.

Pe de altă parte, atunci cînd o jumătate de milion de muncitori textiliști americani au declarat grevă, ziarele au scris despre regi și regine, filme și piese de teatru. Fotografia cea mai cunoscută care a apărut în **toate** ziarele capitaliste ale vremii, a fost poza a doi fluturi rari scînteind **vsemi tzvetami radugi** (în toate nuanțele curcubeului). Dar nici un cuvînt despre greva muncitorilor textiliști !

După cum spune Conducătorul nostru : „Muncitorii știu că «libertatea cuvîntului» în țările așa-zis «democratice» este o vorbă goală". În țara noastră nu poate exista nici o contradicție între realitate și drepturile acordate cetățenilor de către Constituția lui Paduk, întrucît avem suficiente rezerve de hîrtie, o mulțime de prese de tipărit foarte bune, săli publice spațioase și încălzite, precum și splendide bulevarde și parcuri. Vă stăm la dispoziție cu orice întrebări și sugestii. La cerere, putem expedia gratuit fotografii și broșuri detaliate. (O s-o păstrez, se gîndi Krug, o s-o tratez după un proces special care s-o facă să dureze cît mai mult, spre veșnica bucurie a umoriștilor liberi. Oh, da, o s-o păstrez.)

Cît despre știri, nu era absolut nici una în **Ekwilist** sau în **Clopotul Serii**, sau oricare alt cotidian controlat de guvern. Editorialele, în schimb, erau superbe :

Noi credem că singura artă adevărată este Arta Disciplinei. Toate celelalte arte în Orașul nostru Perfect nu sînt decît variațiuni ascultătoare ale supremei Chemări-de-Goarnă. Iubim corpul constituit de care aparținem mai mult decît de noi înșine și încă și mai mult iubim Conducătorul care simbolizează acest corp în termenii timpului nostru. Noi sîntem pentru o perfectă Co-operare, împletire și echilibru între cele trei ordini ale Statului : cea productivă, cea executivă și cea contemplativă. Sîntem pentru o comunitate absolută de interese între concetățeni. Sîntem pentru armonia virilă între cel-ce-iubește și cel-ce-este-iubit. (Citind aceasta, Krug simți un vag sentiment „lacedemonian" : bice și bite ; muzică ; stranii terori nocturne. Îl cunoștea un pic pe autorul articolului — un bătrînel jigărit care, sub pseudonimul „Pankart Tzikutin", editase o revistă pogromistică acum mulți ani.) [...]

În ultima vreme alegerile pentru Consiliul Bătrînilor ocupau tot mai mult spațiu. O listă de candidați, treizeci la număr, întocmită de o comisie specială sub direcțiunea lui Paduk, circula prin toată țara ; dintre aceștia, alegătorii trebuiau să voteze șapte. Aceeași comisie numea acele **„backergrupps"**, adică anumite grupări de nume primeau sprijinul unor agenți speciali numiți **„megaphonshchiki"** (adepți-înarmați-cu-megafoane) care făceau propaganda virtuților civice ale candidaților lor la colț de stradă, creînd astfel iluzia unei bătălii electorale înverșunate. Toată afacerea asta era extrem de tulbure și nu conta cîtuși de puțin cine cîștiga, cine pierdea, însă cu toate acestea ziarele intrau într-o stare de agitație frenetică, dînd în fiecare zi, și-apoi oră de oră, prin ediții speciale, rezultatele luptei în cutare sau cutare circumscripție. O caracteristică interesantă era că, în clipele cele mai fierbinți, echipe de muncitori agricoli sau industriali, ca niște insecte stîrnite să copuleze de o condiție atmosferică mai neobișnuită, începeau din senin să provoace la întrecere alte asemenea echipe, declarîndu-și dorința lor de a face „competiții de producție" în cinstea alegerilor. Așa încît randamentul net al acestor „alegeri" nu era vreo schimbare oarecare în compoziția Consiliului, ci o „curbă de creștere" extraordinar de entuziastă, deși oarecum extenuantă, materializată în manufacturarea secerătorilor, caramelelor cu lapte (în poleială strălucitoare cu poze de fete dezbrăcate săpunindu-se pe spate), **kolbendeckelschrauben** (piston-camănit), **nietwippen** (stanță-cu-pîrghie), **blechtafel** (tablă de oțel), **krakhmalchiki** (gulere scrobite pentru băieți și bărbați), **glockenmetal** (bronzo da campane), **geschützbronze** (bronzo da cannoni), **blasebalgen** (vozdukhoduvnyemekha) și alte gadgeturi folositoare.

Relatări detaliate ale diferitelor întîlniri dintre oamenii uzinelor sau între lucrătorii unor grădini de zarzavat colective, articole sprintene consacrate problemelor contabilității, denunțuri, știri din activitatea nenumăratelor sindicate profesionale și reliefurile zigurate ale poemelor tipărite **en escalier** (triplînd astfel, incidental, onorariul per vers) dedicate lui Paduk înlocuiau în întregime relaxantele crime, căsătorii și meciuri de box din vremuri mai fericite și mai frivole. Era ca și cum o parte a globului fusese atinsă de paralizie, în timp ce cealaltă zîmbea cu un zîmbet incredul — și ușor imbecilizat.

Prezentare și traducere de
Alexandru Șerban

Un Who's Who românesc ?

● A apărut **The International Who's Who** pentru Europa 1990—1991 (a 54-a ediție) cu 1 500 noi „intrări". Peste 9 ani, **Who's Who** va sărbători a 150-a aniversare. În ciuda lipsurilor — inerente, credem, unor astfel de lucrări — autorul unei prezentări din **TLS** 4 562/7—13 sept. 1990, se întreabă cum se descurcau ziariștii pînă în anul 1848, din moment ce existau și ziare și ziariști încă înainte de acea dată și era aceeași nevoie de verificare a unor date despre personalitățile din viața publică. Așa cum ne descurcăm noi. Pe cînd un **Who's Who** pentru România ? !

Biografii

● **TLS** din 7—13 septembrie 1990 anunță apariția — în Editura Penguin — a primului volum (1856—1898) din biografia lui B. Shaw, semnată de Michael Holroyd, sub titlul **În căutarea iubirii (The Search for Love).** În numărul anterior (31 aug.—6 sept.) al aceleiași reviste a fost recenzată o altă biografie deja apărută : **Dickens** de Peter Ackroyd, fragmente din lucrarea de 1 196 de pagini apărînd sub formă de serial în **The Daily Telegraph** și **The Sunday Telegraph** începînd din luna septembrie.

Premiu literar

● La recentul festival al filmului american de la Deauville s-a decernat și un premiu literar. Laureatul din acest an a fost William Styron, autorul romanului **În fața tenebrelor** (care urmează să apară și în traducere franceză). Premiul, creat de André Halimi, este acordat unui scriitor care îmbină în opera sa literatura și cinematograful american. Înainte de Styron au mai fost premiați : Norman Mailer, Irving Shaw, Elie Wiesel, Patricia Highsmith, Bud Schulberg etc. Din juriul de anul acesta au făcut parte, printre alții, Alexandre Astruc, Yves Berger, Robert Sabatier, François Chalmi, André Brincourt, Gilles Lambert, Daniele Thomson.

Șapte voci celebre

● După concertul tenorilor Carreras — Domingo — Pavarotti, transmis în direct de Mondovisione, vestita scenă lirică în aer liber Terme di Caracalla se pregătește să găzduiască un concert al vocilor feminine, la care își vor da concursul șapte regine ale bel canto-ului. Conceput ca un omagiu adus Cetății Eterne, spectacolul va include în program arii din opere a căror acțiune a fost inspirată din evenimente petrecute la Roma. Numele celor șapte cîntărețe vor fi anunțate în momentul în care se va preciza data exactă a concertului.

După douăzeci de ani

● Cu prilejul comemorării a douăzeci de ani de la moartea lui François Mauriac, Biblioteca Istorică a orașului Paris a organizat o expoziție în care sînt prezentate părerile scriitorului despre literatura contemporană și reacții la scrierile sale. Mauriac — critic literar este reprezentat prin articole despre Claudel, Proust, Valéry, Gide, Bernanos, Camus, Sartre..., iar păreri despre operele sale sînt incluse în corespondența primită de la Gracq, Montherlant, Paulhan, Jacob. În cadrul unui colocviu desfășurat la Sorbona au avut loc dezbateri pe temele : **Mauriac și scriitorii catolici, Mauriac și dramaturgii, Mauriac și noul roman.**

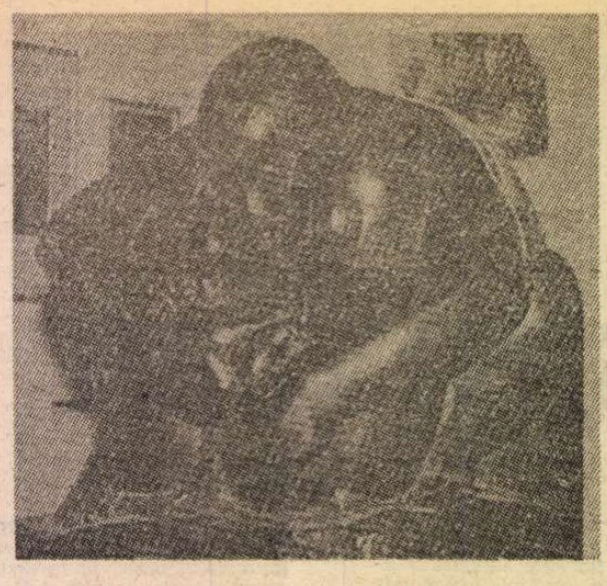

Expoziție Käthe Kollwitz

● Muzeul Wilhelm Busch din Hanovra găzduiește o amplă expoziție cu lucrări grafice, desene și sculpturi de Käthe Kollwitz. Pe toată perioada cît va rămîne deschisă (pînă la 28 oct.), sînt programate întîlniri și discuții cu specialiști și critici de artă care s-au ocupat de opera cunoscutei artiste. Reproducem una dintre lucrările aflate în expoziție — sculptura în bronz **Mamă cu copil**, realizată în 1937.

Sfaturi de la Dustin Hoffman

● „Pe cei care aspiră să devină actori i-aș sfătui, în primul rînd, să citească în fiecare zi cîte o piesă — a precizat într-un interviu Dustin Hoffman. Să caute să nu locuiască în marile orașe. I-aș mai avertiza că în America 90 la sută dintre actori sînt șomeri și cel mai îngrozitor lucru pentru un actor este să se trezească dimineața conștient că nu-și poate dovedi talentul, pentru că nimeni nu-i oferă această posibilitate".

Scrisorile lui Schliemann

● Copii ale documentelor și scrisorilor incredințate de Heinrich Schliemann (descoperitorul ruinelor Troiei) colegei sale de școală Minna Meincke, care a fost și prima sa iubire, sînt prezentate la Muzeul Schliemann din Ankershagen. O viitoare expoziție extraordinară va beneficia chiar de originalele respective, împrumutate de la un nepot al Minnei. Scrisorile provin din perioada 1879—1890, cînd Schliemann și-a scris **Autobiografia**, întorcîndu-se în repetate rînduri pe locurile copilăriei sale.

Iarăși Kirk Douglas

● În numărul nostru trecut anunțam întoarcerea pe platourile de filmare a lui Kirk Douglas. În toamna aceasta încă o surpriză : după volumul memorialistic, publicat cu mare succes acum cîțiva ani, **Fiul străngătorului de zdrențe**, editura pariziană Olivier Orban va lansa un nou romancier, Kirk Douglas, autor al unui roman : **Dans cu diavolul.**

Muzeu Heinrich Heine

● Municipalitatea orașului Düsseldorf a luat inițiativa înființării unui muzeu Heinrich Heine în casa natală a poetului, pe Bolkerstrasse nr. 53. Sarcina amenajării muzeului urmează să fie preluată de Societatea Heinrich Heine.

Puterea cuvîntului

● Giorgio Albertazzi împreună cu actrița cehoslovacă Jitka Frantova au prezentat pe scena teatrului din Todi (Perugia) piesa **Scrisori către Olga** de Václav Havel, în adaptarea scenică semnată de Paolo Lucchesini. „L-am cunoscut pe Havel, este un om liber în sensul cel mai modern al cuvîntului — a precizat Albertazzi. Puterea lui stă în cuvinte, ca expresie a unei gîndiri libere. Teatrul său politic exprimă sensul responsabilității individuale".

Festivalul Verdi

● La Teatro Regio din Parma s-a desfășurat, între 13 și 30 septembrie, Festivalul Verdi, ediția 1990. Manifestarea a inclus în program prezentarea operei **Trubadurul** în versiunea italiană și franceză, aceasta din urmă sub formă de concert, cu toate modificările introduse de compozitor atunci cînd opera a fost prezentată pentru prima dată la Paris, la 12 ianuarie 1857. Printre interpreții prezenți la acest festival s-au aflat : Raina Kabaivanska, Nicola Martinucci, Gustav Kuhn, Ginaandrea Gavazzeni. Tenorul spaniol José Carreras a susținut un recital cu opt arii de Verdi, în premieră mondială transcrise pentru această ocazie de Luciano Berio.

La Callas

● După Yvonne Printemps și Bernard Blier, Maria Callas este eroina noii biografii semnată de Claude Dusfrenne. Cartea, după cum afirmă comentatorii, are calitățile celor care au precedat-o : stil alert, onestitate, făcîndu-ne să pătrundem cu discreție în viața personală a Divei, devenindu-ne familiară, contribuind și cu date inedite care fac lectura necesară și pentru specialiști (ed. Perrin).

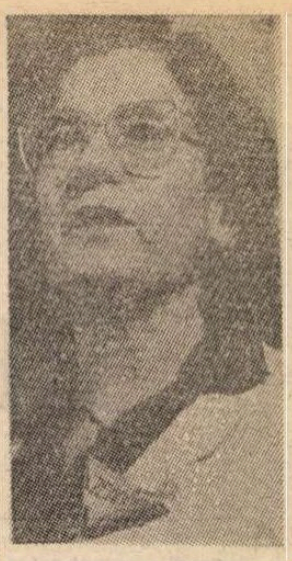

Christa Wolf la Paris

● Scriitoarea Christa Wolf (în imagine) a fost distinsă de ministrul francez al culturii, Jack Lang, cu titlul de „Officier de l'Ordre des Arts et des Lettres". Scriitoarea a participat la o dezbatere prilejuită de apariția recentă în Franța a romanului său **Was bleibt.** În ce privește disputele și controversele legate de poziția unor scriitori consacrați în timpul regimului dictatorial din R.D.G., Christa Wolf, plasată în categoria celor incriminați, a declarat : „Mă bizui pe dreapta judecată a celor care au citit cărțile mele".

Heinz Rühmann într-o emisiune tv

● La 88 de ani, cunoscutul și apreciatul actor german Heinz Rühmann va susține un ciclu de emisiuni literare tv, în cadrul cărora va citi din operele unor cunoscuți poeți și scriitori precum Curt Goetz, Erich Kästner, Goethe, Felix Timmerman. Exprimîndu-și regretul de a nu fi putut scrie el însuși versuri, Rühmann a anunțat că scrierile sale în proză au fost selectate de fiica sa vitregă, Angelica Droemer, care le va încredința unei edituri.

Fragmente dintr-un discurs postmodern

Scribul melancoliei

STAI la masa de lucru, pe o zi îmbufnată, înconjurat de multe fișe, reviste și cărți, încercînd să teoretizezi postmodernismul, să strîngi într-o frază coerentă mulțimea de păreri care s-au emis pe seama acestui fenomen contradictoriu. Și deodată se deschide ușa și-și viră capul fata ta cea mică și te întreabă, serioasă, căci știe că tu ai de lucru, te întreabă așa, cu ingenuitatea ei solemnă și nițel parșivă, ce faci, tată, scrii ? Și tu-i răspunzi la fel de serios, scriu, dragă, scriu și ea își caută iar cuvintele, un pic bîlbîindu-se, un pic prefăcîndu-se și iar te-ntreabă, scrii, tată, scrii toate cărțile astea ? Copil postmodern, te gîndești tu cu ironie copil ca toți copiii, care a spus o naivitate în care încape însă și un mare adevăr. Da, scriem toate cărțile de la început, transcriem, rescriem, copiem. Cu toții sîntem niște scribi ironici și melancolici.

*

IRONIA postmodernilor nu e fără legătură și cu spiritul teoretic foarte apăsat al acestei literaturi. O conștiință teoretică în afara căreia nimic nu se mai petrece, totul fiind supravegheat cu sînge rece, demontat, demonstrat. Din această cauză, literatura postmodernă este una explicit și eminamente autoreferențială. Își comentează raportarea la istorie și la ficțiune, își compromite sau își motivează propriile structuri. Scriitorul postmodern, care e, fără îndoială, un Narcis histrion, își exhibă conștiința artistică. Vom avea, prin urmare, o **metaliteratură**, o viziune **cornitică**, în înțelesul de convenție asumată, cum i-ar spune Nicolae Manolescu. John Barth a sesizat că „scriitorii postmoderni, prin rezultatele lor variate, se preocupă din ce în ce mai mult de ei înșiși și de procedurile lor interne și din ce în ce mai puțin de realitatea obiectivă și de viața lumii". Egoism, înstrăinare ? Dezumanizare a artei ? E valabilă și în cazul acesta observația lui Ortega y Gasset despre arta nouă ? **La dezhumanización del arte** (1967) se referea însă mai degrabă la modernism : „Dacă arta nouă nu este inteligibilă pentru toată lumea, vreau să spun că resorturile sale n-au o genericitate umană. Nu este o artă pentru toți oamenii în general, ci pentru o anume categorie de oameni care s-ar putea să nu le fie superiori celorlalți, dar care, în mod evident, sînt distincți". Cît din afirmația lui Gasset mai este valabilă pentru postmodernism ? Se îndepărtează scriitorul de acest tip de fondul uman esențial, își pierde el cititorul pentru că-i mutilează naivitățile ? Trăiește cititorul un complex de inferioritate din cauză că literatura e o nesfîrșită aluzie culturală ? Ce-i oferă scriitorul lui, cititorului, viață sau cultură ? Iată întrebări pe lîngă care nu putem trece cu ușurință, prefăcîndu-ne, ipocrit, a nu le înțelege.

Părerea mea e că noua conștiință teoretică a literaturii n-a produs nici un rău, cel puțin nu un rău fundamental. Nu se mai poate identifica cititorul cu personajul și nu mai poate plînge cînd citește o scenă patetică, fiindcă autorul îi face cu ochiul că totul e o șiretenie textuală ? Dacă Flaubert ar fi interpolat în roman acel fragment de scrisoare prin care-și anunța confratele despre voluptățile pe care i le pregătește el femeiuștii sale, personajului adică, doamna Bovary ar fi fost mai puțin adevărată ? Iluziile trebuie destrămate. Literatura postmodernă a înțeles, în sfîrșit, că trebuie să rupă cu mentalitatea păguboasă, de extracție religioasă, care sugera o altă lume, o altă viață. Viața e ceea ce trăim noi. Restul e literatură.

*

CARE sînt strămoșii, străbunicii, mătușile și unchii postmodernismului ? Dar copiii lui ? Să întocmim un pomelnic livresc, ascultînd predica lui John Barth : Jorge Luis Borges, Samuel Beckett, Vladimir Nabokov, Raymond Queneau, Michel Butor, Alain Robbe Grillet, Claude Mauriac, grupul **Tel Quel**, John Fawles, Julio Cortázar, Gabriel Garcia Márquez, Italo Calvino, T. S. Eliot, William Faulkner, André Gide, James Joyce, Franz Kafka, Thomas Mann, Robert Musil, Ezra Pound, Marcel Proust, Gertrude Stein, Miguel de Unamuno, Virginia Woolf, Alfred Jarry, Gustave Flaubert, Baudelaire, Mallarmé, E. T. A. Hoffman, Laurence Sterne, Cervantes. Reprezentanții lui tipici : John Barth însuși, Donald Barthelme, Robert Coover, Stanley Elkin, Thomas Pinchon, Kurt Vonnegut jr.

Ce vrea să însemne această lungă listă de precursori ? Poate faptul că prezentul postmodernismului este chiar trecutul său.

*

DESUBSTANȚIALIZAREA lumii fiind una din trăsăturile viziunii postmoderne, efortul acestei literaturi se îndreaptă spre omogenizarea prin cumul, prin aglomerare, prin suprapunere. Retorica, practica textuală egalizează totul și nu întîmplător imaginea de panoptic e foarte des întîlnită. Fragmentele de real capătă sens doar în procesul descrierii (povestirii), singurul mod, de altfel, de a sugera o nouă ontologie. Aparenta ingratitudine a postmodernismului față de realitate se întemeiază, în fapt, tocmai pe refacerea lucidă în text a unei lumi disparate și degradate. Forma simbolică a acestei demiurgii este, cum am zis, metaliteratura. Atitudinea ironică a autorului tocmai de aici vine, din asumarea acestei imanențe goale. O veche iluzie este îndepărtată pentru a face loc alteia, de natură pur teoretică. Din fragment al unei cărți sacre, opera devine un uriaș catalog al bibliotecii. În text, lumea se vede mai coerentă, însă din colțul lui un diavol ascuns îi face semn că dincolo de oglindă e neantul.

*

ULTIMA nebunie care îmi va rămîne, probabil, este aceea de a mă crede postmodern. E treaba criticii să mă vindece de ea.

Radu G. Țeposu

Giulietta Masina,

„Doamna Fellini", filmează în Franța

● **Acesta este titlul comentariului semnat de Jean-Philippe Guerand în lunarul** Premiere **din care reluăm :**

De cînd este numită doar „Doamna Fellini", a fost aproape uitată actrița de care posteritatea își va aminti ca Giulietta Masina, sau așa cum o numesc mai reverențios italienii „la Masina", unul din marile staruri. N-a mai fost pe un platou de filmare de la „Ginger și Fred", acum a acceptat rolul principal din **Benjamin** realizat de francezul Jean-Louis Bertucelli. Realizatorul afirmă de obicei „Nu știu ce vreau dar știu ce nu vreau".

Micuță, cu ochii ca bilele de loto și surîsul unei bunicuțe, Giulietta Masina o încarnează pe Bertille, figura centrală a unei „comedii în stil italian în care risul este amestecat cu lacrimile". După Jean-Paul Muel, unul din interpreți, „lipsește o poveste de dragoste". „S-a înșelat într-o poveste de dragoste" ar fi titlul ales, deocamdată, de Bertucelli.

„Împreună cu Isabelle Mergault, coscenarista mea (interpretează și un

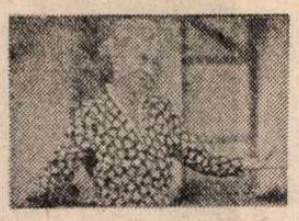

rol în film) — povestește realizatorul — m-am gîndit evident la Giulietta Masina, scriind rolul Bertille, dar am crezut că ideea este himerică. De cînd a primit, am construit filmul în jurul ei". „Cînd i-am vorbit lui Federico de acest personaj — adaugă Masina — m-a încurajat din toate puterile să primesc. Bertille a sosit cum nu se poate mai bine în raport cu vîrsta și dorințele mele".

Pe platoul primului său film francez, Giulietta Masina este, după cum declară chiar regizorul, „nu numai o profesionistă ci și entuziastă, totdeauna precisă". Dacă o întrebi pe actriță ce a făcut-o să iasă din semiretragerea ei aurită, mărturisește că a primit fără „să fi văzut vreunul din precedentele filme de Bertucelli, pentru a avea o anumită distanță față de el".

„Cînd ai norocul să debutezi cu Gelsomina din **La strada** te temi de ce urmează" explică Giulietta Masina justificînd puținele filme pe care le-a făcut în afara celor șapte de Fellini. „Publicul și critica, chiar și în Franța, m-au răsfățat atît pentru trecut încît mi-a fost întotdeauna frică să nu-i dezamăgesc făcînd o alegere greșită. Privind în urmă regret că am refuzat propunerile unor realizatori ca Antonioni, Berlanga sau Pietro Germi. Au mai fost unele proiecte care nu s-au realizat, n-am spus însă niciodată **da** unui personaj numai pentru a lucra. A face un film seamănă cu a pleca într-o călătorie : destinația trebuie să fie de fiecare dată nouă. Nu pot să mă îmbarc pentru o nouă aventură decît atunci cînd doresc să-mi iau personajul în brațe. Cu Fellini e altceva, mi se pare normal ca o pereche căsătorită să plece împreună în vacanță".

A. F.

Valori etice și spirituale

● În primăvara anului viitor la Atena va avea loc un congres internațional cu tema „Valori etice și spirituale ale culturii elene în lumea contemporană". Manifestarea respectivă va fi organizată de Comitetul național al PEN-Clubului din Grecia (președinte Nikiforos Vrettakos, vicepreședinte Ghiorghis Kotsiras, secretar Kostas Asimakopoulos, toți trei cunoscuți și publicului cititor român), precum și de către Societatea Elenă a Traducătorilor de Literatură (președinte Vasilis Vitaxis). Vor participa personalități marcante ale vieții literare, culturale și științifice mondiale, printre care și posesori ai Premiului Nobel.

Simpozion

● În insula Andros s-a desfășurat recent un simpozion consacrat creației lui Andreas Embirikos, născut la Brăila în 1901 și mort la Atena în 1975, cel care introduce primul suprarealismul în Grecia, autorul volumelor **Furnalul** și **Hinterland.**

Puterea, proprietatea, prestigiul

(Urmare din pagina 24)

și compactă. O asemenea clasă nu mai există pur și simplu în realitatea socială. Și, evident, modelul simplist al societății socialiste așa cum o vedea Stalin (două clase, muncitori și țărani, și o pătură socială, intelectualitatea) este de asemenea depășit.

(2) Dialectica evoluției sociale în socialism face ca, în loc de omogenizare, să fim martorii unui proces de **diferențiere socială,** atît în mediul urban-industrial, cît și în cel rural-agricol. Acest proces va fi lărgit și accelerat de reforme. Grupurile socio-profesionale care apar acum cuprind muncitori manuali necalificați și calificați, ingineri și specialiști, funcționari și personal administrativ de stat, intelectuali profesioniști din domenii creatoare, angajați în sectorul servicii, meșteșugari și meseriași particulari, muncitori cooperatiști, antreprenori etc. La țară, noțiunea de țărănime ca clasă nu mai are sens. Un număr din ce în ce mai mare de mecanici și reparatori de mașini agricole, agronomi, profesori, medici veterinari și personal administrativ au ocupații și venituri diferite de cele ale muncitorilor agricoli și ale țăranilor propriu-ziși. Conceptul de clasă este cu totul inadecvat atunci cînd este vorba de categorii atît de diverse și uneori conflictuale. În plus, așa-numita „economie alternativă" (în afara planului) rezultată din reforme va afecta toate aceste grupuri. În Ungaria, de pildă, 16 la sută din orele de muncă și aproximativ 40 la sută din venitul personal își au originea în „economia alternativă".

(3) Relația cu mijloacele de producție, considerată de Marx drept criteriu decisiv în diferențierea claselor, și-a pierdut semnificația în societățile socialiste, în care aproximativ 90 la sută din mijloacele de producție aparțineau statului. Iată ce rămîne din definiția dată de Lenin claselor : (a) locul pe care îl ocupă în producția socială ; (b) rolul lor în organizarea socială a muncii ; și (c) modul de dobîndire și partea din avutul social de care dispun. În fapt, punctele (a) și (b) sînt reprezentate de grupuri socio-profesionale care determină, de regulă, și punctul (c). De aceea, **grupul socio-profesional** este astăzi un concept mult mai fertil decît cel de clasă pentru studierea societății din Est. Acest concept permite studierea diferențierii sociale în termeni de statut economic, nivel cultural, orientare a valorilor și conștiință.

(4) Structura grupurilor socio-profesionale în societatea socialistă este determinată de **două tipuri fundamentale de diviziune a muncii : munca industrială-agricolă** și cea **manuală-intelectuală.** Această diviziune a muncii este cea care generează principalele conflicte și contradicții sociale în societatea din Est. Problema prețurilor alimentelor de bază ilustrează în mod izbitor primul tip, în vreme ce diferența de salarizare între muncitorii manuali și inginerii din industrie reflectă pe cel de-al doilea.

(5) Criteriile sociale de bază — puterea, proprietatea (sau venitul) și prestigiul — se îmbină și se influențează reciproc, dar nu sînt sincrone în stabilirea unei noi ierarhii sociale.

ÎN FINAL, noua aliniere socială în socialism a condus la o criză a însuși partidului comunist. Se punea întrebarea dacă partidul va fi capabil să-și reformuleze concepția și structura astfel încît să înglobeze și să reconcilieze, în sfera politicului, interesele variate ale grupurilor sociale descrise mai sus, în particular pe cele ale intelectualilor. Răspunsul meu este negativ ; partidul comunist nu putea să-și mențină rolul conducător în viața politică a societății.

Societatea din Est a atins un stadiu al evoluției sale în care nivelul de educație și experiența politică a diverselor ei grupuri sociale fac ca acestea să fie conștiente de interesele lor specifice, fiind gata să le apere în mod activ. Într-o societate care cunoaște diferențieri sociale, pluralismul politic este **obligatoriu** dacă este să fie evitate revolta și conflictele sociale violente, iar activitatea economică să urmeze un curs ascendent.

Apariția unui sistem multipartit în țările din Europa Răsăriteană nu a căzut din cer ; ea nu este altceva decît reflectarea în sfera politicului a procesului de diferențiere socială care are loc în societate.

noiembrie 1988

Paul GOMA:

Patimile după Pitești (27)

ACUM, azi, se face că sunt viu, se face că nu visez, mă știu pe lung și între două ape ca înecatul care sunt, apa de deasupra e ciuruită de **trebuie,** de **aici trebuie,** de **altă scăpare n-aveți** și de iarăși și iarăși **trebuie.**

Dacă trebuie ; dacă altă scăpare n-avem ; dacă peste tot, oricînd trebuie — dar ce, Dumnezeule ? Ce, cum, cînd trebuie — ca să avem scăpare, alta ?

Pentru că visez că nu visez, vine explicația :

— Să vă lipadați de putrigai !

A, da. Da, da. Știm, trebuie, dar cum, să ne arate cum anume să ne lipadăm. Însă apa e groasă, pînă să ajungă, prin ea, alicele se încetinesc, se șovăie, nu capăt decât trebuie.

Dacă visez, e bine. Dacă visez că visez, mai bine. Dar dacă visez că sunt viu ? — genunchii, numai ei poartă vina lor de genunchi putrezi de care să ne lipadăm, ca să binemeritățm, numai ei, putrigaiul, poartă întreaga vină.

— Trebuie să vă reeducați, altă scapare n-aveți !

De unde, alta ?, mai ales : scapare ? Bine, bine, ne re, nu ne putem opune ree — dar să ne lumineze : cum ?

Sunt propulsat spre lumina neagră. Se năpustesc asupra tuturor urechilor mele toate urletele și le încasez cu totalitatea genunchilor. Aș vrea să mă întorc, să mă scufund îndărăt, în vis, fie el și coșmar, dar să fie alături, el acolo, eu la adăpost, înăuntru.

Nu se poate. Nu-i voie să-ți miști pleoapele, nu-i voie să-ți astupi urechile. Trebuie să :

— V-ați întrebat, desigur, care este explicația primirii... călduroase care vi s-a făcut aici, la 4 Spital... V-ați întrebat, desigur, care este explicația programului, să-i zicem : riguros care v-a fost impus. V-ați întrebat...

Poate, sigur, desigur ne-am și întrebat, dar nu ne mai trebuie întrebări, ne trebuie **trebuie,** ca să trecem la scăpare.

Nu se poate. Mai întâi, trebuie să-l cunoaștem.

— ...V-ați întrebat, desigur, cine sunt. Să mă prezint...

Eu nu vreau prezentare. Nu vreau să știu de el, eu vreau să știu de mine, să-mi prezinte ce sunt eu, ca să scap, de ce mă leagă de el, care, oricum, nu scapă — ca să mă întârzie ? Ce legătură între el și mine ? Eu n-am fost legionar ca el, așa că mie să-mi spună de mine, nelegionar; eu n-am aderat la UTC, în 44 ; nici în partidul comunist, în 45 ; n-am fost brigadier pe un șantier, în Bulgaria — aha, șantierele de la noi, din România, erau naționale, cele din Bulgaria, din contra, internaționale — așa că să-mi spună de mine, neutecist, nebulgar, nesantierist ; să-mi mai spună cum eu nu m-am întâlnit vreodată cu Frați de Cruce, ca să ne reorganizăm, nici nu i-am refuzat, ca el și nici nu m-am, ca el, gândit : să-i dau ? să nu-i dau pe mâna poliției pe alde Bogdanovici și pe alde ceilalți ?, deci, nu am fost condamnat la șapte ani, pentru nedenunțare, mie să-mi spună de mine, cinci ani pentru nuștiuce.

Nu se poate :

— ...și bine mi-a făcut clasa muncitoare : nu eram demn s-o slujesc ! Abia în închisoare, la Suceava, mi s-au deschis ochii : m-am privit ca într-o oglindă și m-am îngrozit de cât putrigai... M-am hotărît să devin cu adivarat om ! Nu este în puterea noastră să ne mai naștem o dată, însă este în puterea noastră să renaștem, lipadându-ne de trecut, de putrigai, zmulgîndu-l, azvârlindu-l la gunoi și scuipând pe el cu scârbă ! Pe terenul astfel curățat, să construim altceva, pe altcineva — un om nou ! N-a fost deloc ușor, nu s-a petrecut fără dureri, fără șovăieli, întoarceri, reluări — dar până la urmă, am reușit ! Dar nu singuri ! Administrația închisorii ne-a ajutat cu sfaturi părintești, cu cărți bune, cu... Să nu credeți că gardienii, ofițerii, directorii noi sunt cu toții analfabeți, nici, ca pe timpuri, puși să-i supravegheze pe deținuți și să-i pedepsească — asta să vă iasă din cap, fiindcă nu-i adivarată ! Clasa muncitoare nu vrea pieirea noastră, ci redresarea morală ! Reeducarea ! Noi, deținuții tineri, tinerii intelectuali, studențimea, noi suntem recuperabili pentru societatea de mâine — de lucrul acesta mi-am dat seama la Suceava. Acolo am fost ajutat în lupta cu mine însumi, de alții, de aceea m-am hotărît să-i ajut și eu la rîndul meu pe ceilalți să se curețe, să renască, să devină oameni noi. Împreună cu câțiva colegi am constituit un grup de studii, de cercetare, de întrajutorare : Organizația Deținuților cu Convingeri Comuniste — pe scurt, O.D.C.C. — în scopul de a ne reeduca și de a ajuta pe alții să o facă. Fiindcă generația noastră trebuie reeducată, ca să devină demnă de libertate !

NU VISEZ. Ba visez. Ba nu :

— Diemâni ! Diemâni ! Diemâni !, repetă, cu puternic accent rusesc Anatol Verhovinski.

Se trezește Țurcanu și nu eu :

— Ci, măi ! Ci spui tu, măi ?

— V-a făcut demon, banditul ! — Bălan, umil, zelos și asudat.

Țurcanu se apropie de prici :

— Adivarat, măi ?

— Ai citat din **Demonii !**

— Serios, măi ? Am citat din...? Poți să-mi spui și pagina ?

— Nu contează pagina, am citit în rusește, însă personajul care spune, primul, ce-ai zis tu, adineauri, dar fără să avertizezi că citezi...

— Stavroghin, cumva ? Kirilov ? Satov ? — la fiecare nume, Țurcanu se rotește, ca să culeagă aplauze — sau macar țâțâieli de admirație, că el cunoaște atât de bine cărțile lui Dostoievski... Sau poate...

Tolea Verhovinski, de pe prici pare profesorul, Țurcanu elevul puturos, care încearcă să nimerească răspunsul bun.

— Sau poate văru-tău, Verhovenski ! — Țurcanu se saltă pe vârfuri și-și rotește privirea, mulțumit.

— Un sfat, Țurcanule : rămâi tu la ale tale, la marele tău Makarenko, nu te întinde la Dostoievski. Adu-ți aminte ce-a pățit ucenicul vrăjitor...

— Așa, măi ? Tocmai, pentru că știu, am să-ți arăt...

Dintr-o mișcare, îl zmulge pe Verhovinski de pe prici, îl trage jos, îl face zob cu pumnii, apoi cu picioarele. Îl azvârle la loc, zbierând, stropind cu scuipat :

— O să vă reeducați ! Toți, până la unul ! Aici și așa cum am hotărît eu, nu cum a încercat el — îl arată pe Bogdanovici. Fiindcă el nu-i doar un oportunist, un kautzkist, ci un criminal !, așazisa lui reeducare pașnică, benevolă, pe care a încercat să o impună la Suceava e o crimă ! I-a sfătuit pe lejionari să se prefacă, să facă pe interesații, să învețe pe de rost operele clasicilor marxism-stalinismului, să le turuie papagaliceşte... Poporul muncitor să creadă că lupul s-a prefăcut în miel și să-l pună în libertate ! Ca să-și continuie activitatea criminală ! Legionară !

A făcut spume la gură :

— Ei, nu ! Poporul nu-i tâmpit ! Libertatea — auzi tu, Bogdanovici ! — libertatea se merită, nu se fură ! Trebuie să dovedești că ești cu adevărat demn de ea ! Or tu, pe de-o parte, în închisoare, continuai, pe sub mână, îndoctrinarea legionară, pe de alta sperai că ai să înșeli poporul, să-ți dea drumul din închisoare — de ce ? Ca să pui la cale alte crime, alte bestialități ! Dar nu ți-a mers ! Te-am dimascat ! Ți-am zmuls masca, banditule! Cu mânile-istea te-am dimascat, di mânile-istea-ai să mori !

Gâfâie, glasul i s-a spart. Bate cu pumnii în masă :

— Aici ! Aici, în camera asta o să vă dimasc și pe voi ! Pe toți ! O să scot putrigaiul din voi ca dintr-un tub de pastă de dinți ! Întâi o să vă turtesc bine-bine, după aceea o să vă dau altă formă — ați auzit de ouă cubice ? O s-auziți ! O să vă uitați în oglindă și o să vedeți, o să vă vedeți !

Ocolește masa, face un tur complet, apoi :

— De mâine, începeți dimascarea externă. Veți declara, în scris, tot, absolut tot : ce ați făcut, ce ați intenționat să faceți, ce ați gândit — împotriva poporului, a clasei muncitoare, a partidului, a Uniunii Sovietice și a Marelui Stalin. Veți începe așa : „Subsemnatul bandit cutare declar..." și veți așterne pe hârtie tot ce-ați ascuns la anchetă, la Securitate, tot ce-ați ui-tat, vorbă să fie, în legătură cu voi înșivă, mai întâi ; cu cei cu care ați activat ; cu toți cei care vă sunt cunoscuți direct sau din auzite — fie deținuți, fie încă în libertate ! Vă atrag atenția : aici sunteți la Pitești ! La camera 4 Spital ! Aici n-o să vă meargă ca la Securitate — unde aveați mai multe adevăruri : cel recunoscut la anchetă, cel mărturisit colegilor de celulă, amândouă fiind departe de adevărul-adevărat... Aici veți declara un singur adevăr, adevărul total, până la ultimul strop ! Tot, absolut tot ! După ce vom constata că nu mai ascundeți nimic din activitatea voastră îndreptată împotriva forțelor binelui, veți trece la dimascarea internă : vă veți analiza trecutul, vă veți scruta sufletul și îl veți pune, întins, pe masă ! Fără falsă pudoare, fără milă față de putrigaiul care v-a năpădit — vă veți privi în oglindă și veți comunica cu glas tare ceea ce vedeți : sufletul vostru, urât, schilod, fals, criminal ! Numai așa veți reuși să scăpați de voi înșivă. Numai așa veți curăța terenul, pentru a vă putea reconstrui altfel, pentru a deveni alții, oameni noi. Veți fi ajutați în permanență de cei care s-au curățit, s-au reeducat și care acum văd lucrurile cu alți ochi. Iar după ce vom constata că sunteți pe calea cea bună, că v-ați curățat pe dinafară și pe dinăuntru, va trebui să dovediți că ați făcut-o cu totală sinceritate : la rândul vostru îi veți ajuta pe alții să se lepede de putrigai, ca să devină și ei oameni noi, utili societății noastre comuniste !

A răgușit de-a binelea. Leoarcă de sudoare. Șapca i se mai păstrează pe cap doar printr-o minune.

● *Cu acest episod, încheiem publicarea romanului lui Paul Goma* Patimile după Pitești (Ciinii morții). *A apărut în revista noastră douăzeci și șapte de episoade, însumînd peste 100 de pagini. Sintem bucuroși de a fi prezentat cititorului român, în premieră absolută, ample fragmente dintr-o carte scrisă de Paul Goma după ce, în 1977, a fost silit de regimul Ceaușescu să emigreze. Cel dintîi disident român trăiește astăzi în Franța. Două dintre romanele sale s-au tipărit, la noi, doar după revoluție,* Patimile după Pitești, *care va vedea și el lumina tiparului în curînd, va fi cel de al treilea. Pentru cei care au citit paginile oferite de noi va fi o reîntîlnire plăcută.*

Silviu BRUCAN

Puterea, proprietatea, prestigiul

■ *PUBLICĂM capitolul de* Introducere *al cărții dlui Silviu Brucan intitulată* Pluralism și conflict social. O analiză socială a lumii comuniste, *care urmează să apară la Editura Enciclopedică (ediția americană a apărut la Praeger, New York). Este prima traducere românească a unei cărți a autorului. Dintre lucrările precedente, apărute toate în străinătate, care în anii dictaturii nici măcar n-au putut fi menționate în presa noastră, le semnalăm pe următoarele :*

1. THE DISSOLUTION OF POWER — A SOCIOLOGY OF INTERNATIONAL RELATIONS AND POLITICS (Disoluția puterii. O sociologie a relațiilor politice internaționale, *Alfred Knopf, New York, 1971) care va apărea în limba română la* Editura Humanitas. *2. THE DIALECTIC OF WORLD POLITICS* (Dialectica lumii politice, *Macmillan, London and New York), care va apărea într-o ediție românească adusă la zi la* Editura Dacia *din Cluj. 3. THE POST-BREZHNEV ERA* (Era post-Brejnev, *Praeger, New York, 1983). 4. WORLD SOCIALISM AT THE CROSSROADS* (Socialismul mondial la răscruce, *Praeger, New York, 1987) care va apărea în limba română la* Editura Științifică. *Unele din aceste lucrări au fost publicate în diferite limbi, inclusiv în japoneză și coreeană.*

ÎN ACEASTĂ carte este vorba despre cel mai neglijat, deși fundamental, aspect al schimbărilor din Răsărit : aspectul **social**. În timp ce pregăteam un studiu general despre socialismul mondial *), am realizat că majoritatea autorilor care susțin că scriu despre transformările sociale pun accentul, în realitate, pe evoluțiile economice și politice și mai puțin pe transformările care se petrec în structura de clasă a societății. Există multe istorii economice ale Uniunii Sovietice și nenumărate studii despre istoria ei politică, dar nu s-a scris încă nici o istorie socială a Uniunii Sovietice, ca să nu mai vorbesc de Europa Răsăriteană sau de China.

Și totuși, evoluția forțelor sociale, precum curgerea lentă dar continuă a unui fluviu, este cea mai stabilă și mai durabilă fațetă a procesului istoric. Spre deosebire de evoluția economică și de cea politică, structurile sociale sînt rareori afectate de accidente sau de crize cum sînt urcarea și căderea cursurilor la bursă, urcarea și căderea prețului petrolului sau ale dolarului, de rezultatele electorale sau de moartea unui mare lider. Evolutiile sociale sînt mai puțin vulnerabile și, ca atare, mai previzibile. Să ne gîndim la „Middle America" („America de mijloc"), acel concept popular care descrie structura de clasă a Statelor Unite. Ce alt concept economic sau politic ar putea explica ce se întîmplă în Statele Unite cu mai multă pregnanță decît acest concept sociologic care ne arată că avem de-a face cu cea mai largă clasă de mijloc din istoria capitalismului mondial ?

Importanța structurii sociale este la fel de relevantă, ba poate mai relevantă, în Răsărit. Revoluția din Octombrie 1917 a fost un eveniment istoric singular, care a schimbat peste noapte structura politică a Rusiei și care a dus ulterior și la revizuirea sistemului economic. Nu s-a întîmplat la fel cu forțele sociale ; predominanța în Rusia a milioane de țărani va rămîne multă vreme un factor crucial în societatea sovietică. În cele din urmă, țărănimea este aceea care va oferi resursele umane pentru a umple golul din marea schemă revoluționară a lui Lenin : proletariatul industrial.

De aceea, cînd se pune astăzi întrebarea dacă procesul de transformare inițiat de Mihail Gorbaciov la Moscova este ireversibil, economiștii și politologii sînt obligați să-și circumstanțieze răspunsurile cu tot felul de „dacă" asupra cărora nu pot face nici o predicțiune. Mai degrabă curgerea lentă, dar plină de forță, a fluviului social este aceea care ne spune cu mai multă putere de convingere încotro se îndreaptă țările din Est.

În căutarea unui răspuns, am fost nevoit să reconstitui istoria socială a Uniunii Sovietice. Pornind de la izvoare, am descoperit că structura socială a Rusiei în 1917 era atît de diferită de modelul sociologic al lui Marx, încît este lesne de înțeles de ce istoricii sovietici nu au îndrăznit (sau nu li s-a permis să îndrăznească) să scrie despre ea.

În lipsa agentului social al schimbării, proletariatul, care fusese decimat în cursul revoluției și al războiului civil, partidul bolșevic, odată ajuns la putere, nu putea funcționa în vid. El trebuia să se bazeze din ce în ce mai mult pe aparatul de stat pentru a-și consolida poziția și pentru a-și înfăptui politica. În vremea lui Stalin, birocrația de partid a fuzionat cu cea de stat, formînd astfel grupul social conducător care deține puterea în Uniunea Sovietică.

Să ne amintim că Marx a formulat foarte precis condițiile pe care trebuia să le satisfacă noua clasă în ascensiune pentru a domina societatea postrevoluționară. Pentru a da o bază teoretică revoluției din Rusia, Lenin a răsturnat prioritățile lui Marx, susținînd că proletariatul poate să facă mai întîi revoluția și abia după aceea să creeze bazele sociale și economice ale viitoarei sale supremații politice. Însă, avînd în fața structura reală a societății ruse, Lenin a fost nevoit să-și răstoarne propria sa prioritate și să se apuce mai întîi de crearea proletariatului însuși.

Totuși, a fost nevoie de timp pentru ca industrializarea să genereze un exod masiv al țăranilor spre orașe pentru a se înrola în forța de muncă industrială. În felul acesta a fost creată noua clasă muncitoare. Încă de la început, partidul comunist s-a străduit să-i atragă la oraș pe muncitori, oferindu-le condiții de viață, care, oricît de grele, erau incomparabil mai bune decît „idiotenia vieții rurale" pe care o lăsaseră în urmă. Milioanelor de țărani dezrădăcinați, care se angajau în uzinele industriale, li se deschideau posibilități profesionale și școlare fără precedent.

Muncitorul industrial de origine țărănească a devenit baza socială ideală a partidului comunist. Incapabil să exercite el însuși puterea într-o societate industrială modernă, țăranul abia devenit muncitor avea nevoie de o „avangardă" care să exercite puterea în numele lui. El aducea cu sine tradiții sătești, între altele lipsa nevoii de a se organiza ; libertatea politică i se părea superfluă iar libertatea presei n-a fost niciodată visul analfabeților. Pe scurt, cultura lui politică făcea din el obiectul ideal al unei „revoluții de sus". La rîndul ei, birocrația partidului obținea scrisorile de acreditare ideologică și legitimitatea politică pe baza faptului că regimul se sprijină pe adevăratul muncitor industrial care construiește socialismul cu propriile lui mîini.

Acest aranjament reciproc avantajos a fost dat peste cap de revoluția științifică și tehnică. Ea a afectat procesul de producție, structurile sociale și toate sferele vieții umane în mai mare măsură decît toate revoluțiile sociale și naționale din epoca noastră.

După cum se arată în capitolul al doilea, revoluția științifică și tehnică are drept consecință scăderea numărului, statutului social și prestigiului muncitorului manual, concomitent cu creșterea numărului intelectualilor și a statutului și rolului acestora în societate.

Sesizînd acest efect social al revoluției științifice și tehnice, Leonid Ilici Brejnev s-a opus asimilării ei în procesul industrial civil. Datele disponibile arată că în toate țările occidentale o serie de descoperiri științifice ale anilor '60 au fost introduse pe scară largă în tehnologia industrială, avînd drept rezultat o expansiune considerabilă a forțelor de producție. În frunte se aflau Statele Unite, urmate de „miracolele" vest-germane și italiene din anii '60 și de realizările record ale Japoniei din anii '70 și '80. Chiar țări moderat industrializate, cum sînt Spania și Grecia, au cunoscut un salt de 8 pînă la 10 la sută în rata creșterii economice după ce au introdus noile tehnologii în procesul industrial.

EXACT în aceeași perioadă, Uniunea Sovietică și toate țările din Europa Răsăriteană au cunoscut un declin brusc al ratei lor de creștere economică : de la 10 la sută în 1960 la 3 la sută la începutul anilor '80.

Cum se poate că statele socialiste au avut o rată de creștere atît de redusă într-un moment în care sarcina enunțată de Partidul Comunist al Uniunii Sovietice era aceea de „a face să fuzioneze descoperirile revoluției științifice și tehnice cu avantajele sistemului economic socialist" ?

În momentul de față cunoaștem motivarea **economică** a acestei scăderi : sistemul de comandă în planificare este lipsit de flexibilitate și nu stimulează spiritul inovator în procesul productiv ; mai mult, acest sistem este prea centralizat și prea greoi pentru a se adapta la schimbări tehnologice rapide. În consecință, capitalismul occidental a fost principalul beneficiar al revoluției tehnologice și cîștigătorul ultimei runde în competiția Est-Vest. S-au dus anii în care competiția privea gradul de industrializare și cînd țările socialiste, mai puțin dezvoltate dar avînd o rată de creștere mai mare, ajungeau din urmă — lent, dar sigur — Occidentul. Revoluția științifică și tehnică a schimbat această stare de lucruri și a introdus un stadiu calitativ nou în economia mondială. Astfel, dacă în stadiile anterioare, cota-parte deținută de C.A.E.R. (Consiliul pentru Ajutor Economic Reciproc) a crescut cu 10,6 puncte între 1950 și 1960, ajungînd pînă la 28,4 la sută din total, ritmul ei de creștere a fost de numai 3,6 puncte între 1960 și 1970 și doar 1 punct între 1970 și 1982.

Ceea ce nu știm este motivarea **socială** a „perioadei de stagnare" a lui Brejnev. Din ce era alcătuit mecanismul social de frînare ? Cum funcționa ?

Pentru a găsi răspuns am examinat politica de salarii a Uniunii Sovietice și a țărilor din Europa Răsăriteană. Avînd în vedere că fondul național de salarii este limitat, mecanismul lui este reglat de un joc cu suma zero : cîștigul unui grup reprezintă o pierdere pentru celălalt. În consecință, între muncitorii manuali, pe de o parte, și ingineri și specialiști, pe de alta, a izbucnit un conflict de interese în toate țările socialiste. Diferențele de salarizare reflectau oscilațiile politicii de clasă. În anii '60, ca parte a reformelor și a „dezghețului" cultural din perioada lui Nikita Hrușciov, diferența în favoarea inginerilor și a specialiștilor a crescut la 48,8 la sută în industrie și 55,8 la sută în construcții. În perioada Brejnev, politica s-a întors în favoarea muncitorilor manuali, ducînd la o reducere a diferenței la numai 10 la sută, în vreme ce, în unele ramuri ale industriei, veniturile medii ale muncitorilor erau mai mari ca ale inginerilor. Privind retrospectiv ne dăm seama acum că **guvernul Brejnev refuza să sacrifice preeminența muncitorului din industrie pe altarul revoluției tehnologice și să acorde intelectualității acea poziție de conducere în societate pe care revoluția o cerea.**

REACȚIA conservatoare în viața culturală și artistică a anilor '70 a reprezentat o altă dimensiune a acestei politici de clasă fundamentale. Mai mult, Brejnev a cerut în repetate rînduri „reproletarizarea" partidului comunist și chiar încerca să-i orienteze pe tineri spre școlile profesionale și tehnice mai degrabă decît spre universități. Părea că încearcă să construiască un sistem de fortificații pentru a apăra sistemul împotriva revoluției tehnologice. Astfel, la sfîrșitul anilor '70, cînd numărul muncitorilor manuali scădea vertiginos în toate țările avansate Brejnev a reușit ca numărul acestora să crească cu peste 3 la sută anual în Uniunea Sovietică.

În țările est-europene partidele comuniste au urmat aceeași politică. În anii '60, chiar și în Cehoslovacia, țară dezvoltată din punct de vedere industrial, diferența dintre salariile inginerilor și cele ale muncitorilor manuali era numai de 27 la sută. Un cercetător cu studii

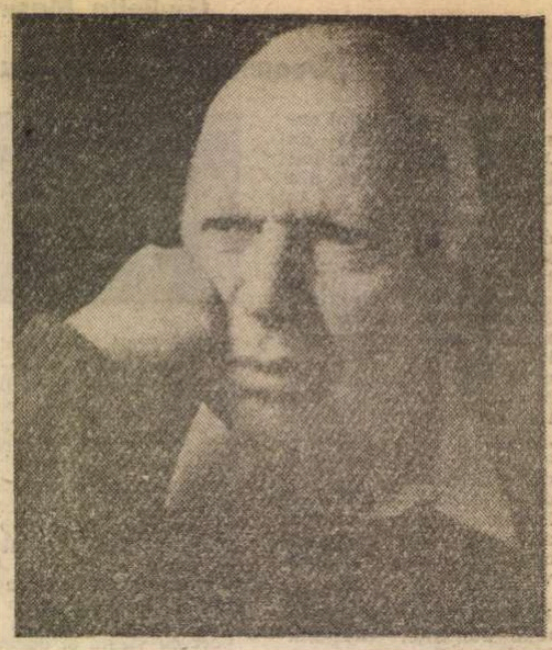

Fotografie de ION CUCU

universitare putea ajunge la salariul unui muncitor din industria prelucrătoare de mașini-unelte abia în jurul vîrstei de 46—47 de ani ; un doctor, abia pe la 52—53 de ani. Această politică antiintelectuală se vădea și în faptul că numai 29 la sută din cei care ocupau posturi de conducere aveau studii universitare, în ciuda nivelului educativ înalt din Cehoslovacia. De fapt, cauzele care au declanșat „Primăvara de la Praga" din 1968 au fost mult mai adînci decît ne închipuiam atunci, implicînd, în ultimă instanță, însuși caracterul puterii de clasă din blocul răsăritean.

Toate acestea m-au făcut să cercetez statisticile sociale internaționale. Pînă acum, noi măsuram competiția Est-Vest numai în termeni economici. Ceea ce am descoperit a fost că în anii '70 creștea și prăpastia socială dintre Est și Vest. În Vest, revoluția tehnică a accelerat trei procese sociale majore : reducerea drastică a forței de muncă din agricultură, scăderea substanțială a muncitorilor din industrie și creșterea rapidă a locurilor de muncă în sectorul servicii. În Est, politica sus-menționată a încetinit cele trei procese, iar păstrarea structurii sociale a devenit un factor de întîrziere a dezvoltării naționale.

În țări ca Iugoslavia și Ungaria, care au adoptat reforme orientate spre economia de piață, impactul social al revoluției tehnice a fost accentuat și accelerat, făcînd și mai evidentă incongruența dintre birocrația de partid aflată la putere și forțele sociale în curs de apariție. Partidul se agață cu încăpățînare de muncitorul manual ca de baza lui socială indispensabilă, în vreme ce revoluția tehnologică propulsează intelectualitatea din domeniile tehnice și creatoare în poziții strategice în societate.

Se pare că nici un partid nu a fost în stare să taie nodul gordian al acestei probleme fundamentale : căci una este să reprezinți interesele și vederile muncitorului manual și alta să le reprezinți pe cele ale intelectualilor.

De fapt, partidele comuniste continuau să insiste asupra faptului că intelectualii, în sens de categorie socială, se află în afara clasei muncitoare. Ele au persistat în această atitudine pentru că nu erau pregătite să accepte consecințele politice ale unei evoluții sociale prin care intelectualii deveneau cea mai avansată și mai importantă parte a societății socialiste.

O dată cu venirea la putere la Moscova a unei noi generații, Uniunea Sovietică se îndreaptă într-o nouă direcție. Cele trei obiective majore ale reformei — **perestroika, glasnost** și **demokratizația** — sînt tot atîtea dovezi că Mihail Gorbaciov este constient că schimbarea nu trebuie să afecteze numai economia, ci și relațiile sociale și însuși partidul comunist. La Congresul al XXVII-lea s-a subliniat faptul că mecanizarea, automatizarea și computerizarea vor reduce brusc contribuția muncii manuale, care, în jurul anului 2000, va constitui numai 15—20 la sută din forța de muncă totală.

Există deja semne de schimbare în această privință. Diferența de salarizare în favoarea intelectualilor a crescut pînă la 80 la sută. În general, Uniunea Sovietică trece acum printr-una din cele mai impetuoase perioade de avînt în știință, cultură și artă. Intelectualitatea din domeniile tehnice și creatoare se află în avangarda luptei pentru reformă.

ASTFEL de transformare radicală în societatea sovietică nu putea să nu se lovească de o rezistență, ba chiar de o opoziție violentă din partea grupurilor sociale cel mai afectate : masa de muncitori manuali (aproximativ 30 la sută din forța de muncă), care își pierde statutul și prestigiul social ; birocrația de partid cu aparatul său administrativ (15 la sută) care încearcă să-și mențină puterea și privilegiile ; ideologii staliniști care se agață de pozițiile cheie pe care le dețin în instituțiile culturale și artistice. Dar numărul muncitorilor manuali este din ce în ce mai mic, mulți dintre ei fiind atrași de posibilitatea de a-și continua studiile și de a se califica pentru posturi de muncitori calificați cu pregătire intelectuală. Ultimele două grupări menționate mai sus sînt specii pe cale de dispariție, amenințate de măsurile reformatoare. De fapt, toate cele trei grupuri sociale sînt fără viitor. Ele pot, fără îndoială, obstrucționa și chiar întîrzia procesul schimbării, dar nu-l pot opri.

Dificultatea reală va fi aceea de a disloca structura socială rezultată din coalizarea celor trei grupuri, coalizare consolidată în anii '70 prin politica de consens social a lui Brejnev ; această structură generează încă spiritul conservator care s-a statornicit în societatea sovietică și, în mare măsură, în însuși partidul comunist.

Ce se poate spune despre clasa muncitoare astăzi ?

Analiza structurii sociale și a clasei muncitoare în zilele noastre m-a condus la următoarele concluzii :

(1) **Revoluția științifică și tehnică a distrus practic noțiunea de clasă muncitoare ca unitate sociologică largă**

(Continuare în pagina 23)

*) Silviu Brucan, **World Socialism at the Crossroads**, New York, Praeger, 1987.

Director : Nicolae Manolescu ; **Redactor-șef :** Gabriel Dimisianu ; **Secretar general de redacție :** Mihai Pascu

Secretariat : Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 interioare 1001, 1238). **Critică :** Alex Ștefănescu (interior 2602). **Poezie :** Constanța Buzea, Ion Horea (interior 1736). **Proză și reportaj :** Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Țoiu (interior 1736). **Arte :** Valentin Silvestru, Eugenia Vodă (interior 1736). **Externe :** Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). **Secretariat de redacție :** Olga Andronache, Mihai Grecu, Octavian Telceanu (interior 2529). **Fotoreporter :** Ion Cucu (18 41 01). **Corectură :** Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarcencu (interior 2024). **Stenodactilografie :** Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). **Curier :** Maria Micu (interior 1159).

Redacția : București, Piața Presei Libere nr. 1, poarta B1-B2, telefoane 17.60.10, 17.60.20 și 18.20.30. **Administrația :** București, Calea Victoriei 133, telefon 50.74.96. Abonament : 3 luni — 91 lei ; 6 luni — 182 lei ; un an, 364 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — sectorul export-import presă, P.O. Box 12—201, telex 10376, București, Calea Griviței 64—66. Tiparul : Combinatul Poligrafic București.

7 lei

Biblioteca județeană
MUREȘ
TIRGU-MUREȘ

România literară

SĂPTĂMÎNAL UNIUNII SCRIITORILOR

Joi 11 octombrie 1990

(Anul XXIII)

41

„Tot tresărind, tot așteptînd"

„CÎND voi fi liniștit, voi scrie un vers". Mă obsedează cadența bacoviană a acestei amînări, pe cît se tot îndepărtează speranța limpezirii și a siguranței. Fiindcă de detașare nu poate fi vorba. Încerc să înțeleg ce se petrece, să diger informația contradictorie, derutantă, iar „voind să descifrez ceea ce era șters/aproape nu mai știu ce am voit". Am voit, cred, să nu dau un răspuns atît de tranșant la întrebarea lui Mazilu (Teodor), s-o las măcar în retorismul ei dubitativ, dacă nu am destule argumente să o contrazic. De aceea exclamam la început atît de des, cu toate nuanțele dintre uluire, indignare și refuz „nu se poate" cînd aveam în față dovada că omul poate fi atît de ticălos : încă din ajunul Crăciunului, cel care umplea mijloace de revistă cu elogii ale „magistralei gîndiri" a dat fuga să fie primul cu un articol despre **adevărata** față a acelei gîndiri, în aceeași zi în care o persoană de la cenzură propunea un eseu demascator despre absurditatea cenzurii ceaușiste iar politrucii și presupușii informatori își povesteau cel mai gălăgios faptele de vitejie din 21—22 cînd, firește, fuseseră cu toții în piață sub gloanțe și pe tancuri la Televiziune...

De la „nu se poate" am ajuns la clătinatul sceptic din cap, cu buzele strînse : l-am văzut pe cel ce alcătuia la desele aniversări paginile cu „opere" apărute în străinătate (iar la emisiunile de două ore ținea microfonul la gura unor inși care, lîngă strung, basculantă sau mașina de cusut, silabiseau frazele de el compuse cu „adîncă recunoștință" și „profundă dragoste") — ajuns **atașat** al noului guvern, pe altul ce se ocupa de „Cîntarea României" devenit consilier prezidențial, am citit sub articole de opinie fervent anticomunistă semnăturile unor gazetari specializați în „ctitorii" împănate cu superlative absolute, am văzut atei crucindu-se pios, bătînd mătănii și rostind „așa să ne ajute Dumnezeu", foști activiști cu propaganda blestemînd public valoroșii oameni de cultură care i-au înfruntat...

Nici nu mai clatin din cap, căci s-ar putea să rămîn cu un tic. Fiecare săptămînă întărește răspunsul lui Teodor Mazilu : organele create în timp de funcții cu patru chenzine devin iar potente și erectile, beneficiarii de ieri ai linguselii și delațiunii se automartirizează ca persecutați, fac pe justițiarii, suflînd patetic și patriotard în goarnele demagogiei și cu cît obositele rotative trag mai greu și mai scump cu atît mitraliază mai tare mașinile de scris ale celor care și-au înlocuit de ochii lumii banda roșie cu una verde sau vînătă și stafidele citatelor din cozonacul crescut fără măsură, cu condimente picante păstrate în dosarele cu turnătorii.

Poate fi omul atît de... ? Uite, tipărit negru pe alb, uite, filmat la fața locului, și, cotidian, din reacția om-om se degajă gaze otrăvitoare, noțiunile morale se transformă iar în vorbe de consum, de consumație cu plată și bacșiș.

Ce-i rămîne de făcut scriitorului care nu are abilități politice, care nu posedă arta compromisului și nici calități practice pentru a le pune în slujba binelui public ? Cred că singura alternativă e să nu mai aștepte să fie liniștit spre a-și scrie versul, cartea, ci din chiar neliniștea zilei să își ia putere pentru munca lui solitară. Căci „tot tresărind, tot așteptînd" se istovesc și se alterează resursele creatoare și, la socoteala finală care poate fi oricînd, tot cu numele adunate de pe cărți se va prezenta.

Adriana Bittel

QUENTIN METSYS: **Cămătarul și soția sa** — detaliu (1514) Ilustrăm numărul cu plastică inspirată din lumea scrisului și a tiparului

DIN SUMAR

Cazul Eugen Barbu Dosarul unui plagiat

Bibliotecă literară
UCFS
TIRGU-MURES

OCHIUL MAGIC

De la D.S.S. la S.R.I. sau ce naşte din pisică şoareci mănîncă

OARE DE CE S-OR FI ÎNTEŢIT AŞA, ÎN ULTIMA VREME, DISCUŢIILE DESPRE SPIONI, SPIONAJ ŞI AGENŢII SPECIALIZATE? Puţini dintre noi au scăpat de invinuirea de a fi spion sau de a face jocul unor spioni străini. Anunţ, pe această cale, pe cei interesaţi că, în ce mă priveşte, mă aflu (după părerea dlui Vadim Tudor) în serviciul mai multor agenţii faimoase: C.I.A., Mossad, K.G.B. şi maghiară. (Spre ruşinea mea, nu ştiu exact cum se cheamă cea din urmă). Atrage atenţia faptul că sînt la modă spionii în solda unor puteri străine. S-a schimbat, aşadar, ceva după revoluţie: înainte se purta şi acuzaţia de a fi în slujba securităţii interne. În sfîrşit, trebuie semnalată imprejurarea paradoxală că aceia care (gazetari de ocazie) identifică astăzi spionajul cu trădarea de ţară şi îl pun în circa noastră sînt de obicei oameni care au fost ieri colaboratori ai Departamentului Securităţii Statului. Ca să vezi cum devine treaba! Pe de altă parte, frecvenţa acestor ridicole acuzaţii nu e fără legătură cu încercările, repetate, ale unor foşti ofiţeri din D.S.S. de a apăra memoria instituţiei lor. Ne-am referit altădată la felul cum se caută a fi scoasă basma curată securitatea pentru rolul jucat în decembrie trecut. Dacă e să ne luăm după **România Mare** ori după **Democraţia**, nu numai că securitatea n-a tras un glonţ, dar ea a fost principala victimă a agresiunii. Un alt aspect al acestei mistificări este tentativa unora de a justifica securitatea în întregul ei, ca o instituţie normală şi patriotică. Ce raport este între acest plan al discuţiei şi moda de a arăta peste tot cu degetul spioni nu e greu de stabilit: rostul major al răposatului D.S.S. n-ar fi fost altul decît acela de a combate pe spionii străini infiltraţi printre noi; iar toţi cei care dau în vileag, după revoluţie, informaţii referitoare la structurile Departamentului şi la oamenii lui ar fi năimiţii unor agenţii străine şi răi români. Cercul se încheie aici; ultima parte a raţionamentului e menită să ofere un carecare temei logic împărţirii, cam deocheate, în dreapta şi în stînga, de „diplome" de spioni la care se dedau rrromînii verzi de pe la gazete extremiste.

COLONELUL ÎN REZERVĂ G. CRIŞAN A PUBLICAT ÎN DOUĂ NUMERE DIN ZIARUL **Dimineaţa** (din 6 şi 7 oct.) un lung articol intitulat **Revoluţionari sau trădători de ţară?** Prima parte a articolului a apărut fără semn de întrebare în coada titlului. O greşeală de tipar, reparată la apariţia părţii a doua. Dar, cu sau fără semn de întrebare, alternativa ca atare formulată de dl. Crişan este semnificativă. Dsa porneşte de la constatarea scandalizată (împărtăşită şi de alţi colegi ai d-sale) că „după revoluţie, în contextul unor acţiuni legitime şi necesare de demascare a mecanismelor dictaturii, mass-media din ţară şi din străinătate a acordat o atenţie deosebită organizării activităţii şi cadrelor fostelor organe de securitate române", ceea ce a determinat, după părerea autorului, intrarea în circuitul public a unui bogat material care trebuia să rămînă secret spre a nu se periclita independenţa naţională. Teama dlui Crişan, ca şi a altora, este că în **vacuumul** lăsat prin dispariţia, în ianuarie, a D.S.S., şi prin dezvăluirile, cum să le zicem, prea intime din presă referitoare la acest departament, agenţiile străine de spionaj au putut profita ca să ştie mai mult decît trebuia şi să se implanteze la noi. Pînă la un anumit punct, teama aceasta este legitimă, mai ales dacă ne situăm din unghiul de vedere al ofiţerilor de contrainformaţii. Dar dl. Crişan face un pas mare mai departe pretinzînd că nici o informaţie despre securitate nu trebuia în definitiv comunicată şi că acela care, ca dl. P.M. Băcanu, au publicat asemenea ştiri trebuie consideraţi duşmănoşi intereselor patriei. Fostul colonel de (probabil) securitate nu se sfieşte să vorbească de „acţiuni criminale" ale unor „foste cadre de informaţie şi ziarişti, care, speculînd dorinţa generală de a demasca şi lichida unele stări de lucruri negative existente înainte de Revoluţia din decembrie 1989, divulgă date secrete de stat", ba chiar să afirme că dnii Băcanu et. comp. ar fi plătiţi din exterior pentru asta, de „stăpînii" lor, şi ar fi motivaţi de „interese ostile şi străine României". Această mentalitate, comună dlui Crişan şi dlui Vadim Tudor, explică limpede amploarea vînătorii de spioni care s-a declanşat la noi în ultimele luni. Domnii amintiţi şi alţii ca ei par să uite însă cu desăvîrşire mai multe lucruri. Întîi, că în România a avut loc o revoluţie (la care domniile lor se referă în treacăt, şi oarecum formal, neputînd s-o evite), care a înlăturat de la putere nu doar un clan, acela al Ceauşeştilor, nu doar o clasă politică, răspunzătoare de dezastrul economic, social şi moral al ţării, dar un regim politic, şi anume regimul comunist. Al doilea lucru uitat este că Departamentul Securităţii Statului, nu s-a limitat la contrainformaţii, şi a avut înainte de orice rostul de a apăra acest regim, această clasă politică, acest clan, şi nicidecum interesele naţionale ale României.

Cei care strigă „moarte securiştilor" nu fac, cum se exprimă dl. Crişan, un „sinistru efort" susţinut de „jalnica tagmă a unor huligani de ocazie" de a batjocori „loialitatea securităţii faţă de revoluţie". Această loialitate fiind departe de a fi dovedită, cel puţin pentru **întreaga** securitate, mulţi din cei care strigă lozinca pomenită sînt victime ale represiunii securităţii comuniste şi ceauşiste. În al treilea rînd, D.S.S. a fost (şi tocmai pe motivul invocat de mai sus) desfiinţat, cu structurile lui cu tot. A ne teme acum că, dezvăluindu-i structurile, punem în pericol „capacitatea vitală de apărare" a ţării înseamnă să continuăm a crede în supravieţuirea lui în zilele noastre.

SE PREA POATE CA DOMNUL COLONEL SĂ NU FI UITAT CĂ D.S.S. NU MAI EXISTĂ ŞI CA NAIVII SĂ FIM NOI! Avem unele semnale că actualul Serviciu Român de Informaţii a preluat oamenii şi structurile fostului D.S.S. Dacă este aşa, dreptatea este de partea dlui Crişan şi-l combatem prosteşte. Însă noi **nu vrem să credem** că S.R.I. e un avatar al D.S.S.! Să ne înţelegem bine: nu negăm necesitatea unui serviciu de informaţii şi contrainformaţii. Ştim şi noi oleacă de istorie. E vorba de cu totul altceva. Lichidarea moştenirii comuniste implică, între altele, cu prioritate, lichidarea securităţii (structuri, oameni compromişi, mentalităţi). Toate ţările din Europa de Est se confruntă cu această problemă. În Polonia, în fruntea Oficiului pentru Siguranţa Statului a fost numit un jurnalist (cum auziţi, dle Crişan!), o mare personalitate catolică şi care fusese de mai multe ori interogat de fosta poliţie secretă din strada varsoviană Rakowiecka unde el îşi are astăzi biroul. Şi în Cehoslovacia şeful noii instituţii este un fost client al ei. Despre redegista Stasi, ce să mai zicem!? În aceste condiţii, un bun simţ elementar ne obligă să ne întrebăm: ce secrete ale fostei securităţi române mai trebuie păstrate şi din ce motiv? Se cade ca S.R.I. să fie un organism pe de-a-ntregul nou şi democratic şi să nu aibă nimic de ascuns din... trecutul lui. După părerea noastră (care, ce e drept, nu sîntem specialişti), însăşi noţiunea de secret de stat, căreia Ceauşescu îi dăduse o dezvoltare multilaterală, trebuie mult redusă. Numărul de persoane comportate de acest secret nu poate trece de cîteva sute. Restul e literatură, dle colonel Crişan şi ei, critic literar fiind, nu pot fi considerat spion decît dacă se va dovedi, bunăoară că pot face deosebirea între un tanc şi un tab, ceea ce eu neg şi voi nega cu toată tăria. Căci odată cu noţiunea de secret se va schimba şi aceea de spion. Iată încă un lucru, al patrulea, pe care dnii Vadim Tudor şi Crişan l-au uitat.

ÎN REGIMUL COMUNIST AL LUI CEAUŞESCU ERAU CONSIDERAŢI SPIONI CONTESTATARII, CRITICII ŞI DISIDENŢII SISTEMULUI. Exemplele sînt prea celebre ca să le mai amintesc. Observăm cu stupoare că dnii Vadim Tudor şi Crişan continuă a gîndi în acelaşi fel. Agenţia de recrutat spioni cea mai odioasă a rămas în ochii lor **Europa liberă**: aşadar, un post de radio. De ce să ne mai mirăm atunci că jurnaliştii sînt învinuiţi de spionaj şi trădare de ţară pentru simplul fapt de a-şi exercita profesiunea, care constă în a scrie ce văd, ce aud, în a obţine şi transmite informaţii. Pentru Ceauşescu informaţia ca atare şi de orice fel devenise secretă şi trebuia confiscată. Cei ce ofereau, transmiteau sau primeau informaţie nu puteau fi decît spioni. Aceasta este mentalitatea de care dnii Crişan şi Vadim Tudor nu s-au debarasat. I-au dat o coloratură naţională şi cu asta, au împuşcat doi iepuri dintr-un foc: au aruncat dubiul asupra profesiei însăşi de gazetar şi au făcut din gazetari duşmani ai ţării, vînzători de neam şi aşa mai departe. Dacă numai un colonel de securitate în retragere şi un individ fără scrupule, imoral, ca dl. Vadim Tudor ar gîndi aşa, tot ar fi bine. Ar fi bine chiar şi dacă cei care gîndesc ca ei ar fi în număr de cîteva mii. Grav cu adevărat ar fi doar dacă S.R.I. ar împărtăşi opinia cu pricina. N-avem în această privinţă decît vagi indicii şi se poate să exagerăm. Am fi bucuroşi să ni se dovedească acest lucru. Un ziar gălăţean publică recent un anunţ cu un număr de telefon al S.R.I., pentru uzul amatorilor. E numărul fostei securităţi. Un hebdomadar bucureştean întinde o capcană unui recrutor al S.R.I. şi, cu această ocazie, se află că omul e interesat să ştie exact aceleaşi lucruri despre noi toţi care stăteau şi la inima vechii securităţi. O parte din dosarele noastre continuă a fi la locul lor şi, la nevoie, informaţii cuprinse în ele transpar în cîte o campanie de presă. Dl. Vadim Tudor se supără că am publicat dedicaţiile d-sale către Ceauşeşti, care, în principiu, n-au de ce să fie considerate secrete, dar face loc în revista sa unor dosare, memorii, reclamaţii şi informaţii provenite nemijlocit din arhiva fostului D.S.S. Nu sîntem siguri de utilitatea aducerii dosarelor la cunoştinţa publică. Dar dacă S.R.I. le-a preluat, cum ar fi normal, cine şi de ce le întrebuinţează în scopul de a lovi şi compromite unele personalităţi ale vieţii noastre publice actuale. Ciudată, întreaga relaţie dintre S.R.I. şi D.S.S.! S.R.I. neagă a fi moştenit altceva de la D.S.S. în afara unor oameni (verificaţi atent), echipamente şi clădiri. Despre dosarele noastre nu suflă o vorbă. Înţelegem că o transparenţă completă este imposibilă în cazul unei instituţii ca S.R.I. Dar de ce ni se ascund şi lucruri care se pot spune? Structura S.R.I. n-are de ce fi secretă. Nici scopurile lui. Pentru care ea ar trebui să prezinte Parlamentului rapoarte periodice. Şi dacă dnii Vadim Tudor şi Crişan confundă deliberat şi tendenţios contraspionajul cu securitatea (şi pling pe umărul celei din urmă ca şi cum ar fi al celui dintîi), S.R.I. n-are voie să procedeze la fel. Dorim să spunem limpede: S.R.I. nu mai poate avea de aici înainte nici o legătură cu operaţiunile de represiune (şi de nici un fel); el nu mai poate fi interesat de viaţa noastră privată, ca cetăţeni ai României, de opera noastră (manuscrise, cărţi etc.), de călătoriile noastre în ţară ori în străinătate, de convorbirile noastre telefonice şi de scrisorile noastre (pierdute, de atîtea ori, înainte), în definitiv, de opiniile noastre cele de toate zilele; în competenţa sa nu mai intră emigranţii români şi familiile lor. S.R.I. îşi limitează mandatul la secretul militar şi (dacă va fi cazul) tehnologic, la terorism sau subversiune, cînd există element de spionaj ori tendinţă de destabilizare în interes străin (celelalte cazuri sînt de competenţa poliţiei). Ni se pare că S.R.I. poate face faţă acestor exigenţe cu un aparat sumar şi de înaltă calificare. Miile de agenţi care ne-au otrăvit viaţa pe vremea lui Ceauşescu nu-şi mai au rostul. Din păcate, epurarea celor mai ticăloşi dintre ei nu s-a însoţit şi de diminuarea pur şi simplu a efectivelor. Cifrele acestea n-au de ce fi secrete. A păstra, la Galaţi sau nu ştiu unde, intact vechiul aparat înseamnă a greva inutil bugetul, şi aşa precar al ţării, şi a întreţine spaima de altădată a oamenilor, de o instituţie pe care o urau. Pe scurt, S.R.I. se cuvine să se desparţă de orice amintire a D.S.S. — spre a nu mai crede lumea că ce naşte din pisică şoareci mănîncă — începînd prin a combate, el însuşi, secretomania şi spionolicul pe care poate şi colonel în retragere (cu torţe!) le întreţin grijuliu.

N.M.

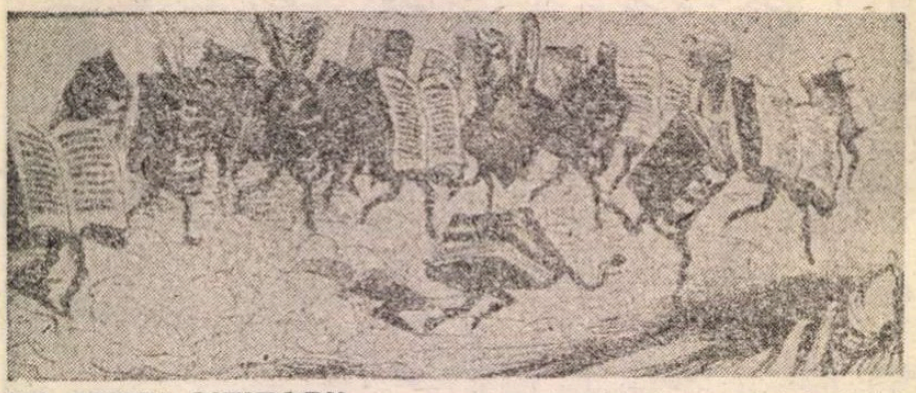

NE SCRIU CITITORII

UNDE SE AFLĂ STAŢIA (TRENULUI)?

ÎN general sînt receptivă la interpretările competenţilor, dar de data aceasta, (e vorba de filmul sovietic **S-a oprit un tren**, de trei ori comentat în **România literară**) deşi toată lumea pare a fi în consens şi spune că totul e foarte clar, că nu e loc de bîjbîieli, nu pot fi convinsă. Ca atunci cînd mi se spune că staţia e pe dreapta şi eu o cred pe stînga (sau invers) şi nu pot să-mi corectez orientarea. Nu sînt sigură că nu greşesc.

Poate că diferenţa porneşte de la faptul că eu rrportez momentul filmului la istoria anterioară, nu-l văd în perspectivă. Aşa că îmi închipui cum s-ar fi desfăşurat lucrurile cu cîţiva ani înainte. Anchetatorul ar fi venit cu totul necomplexat, şi-ar fi făcut treaba fără probleme, oamenii l-ar fi ajutat să găsească nu un ţap ispăşitor, ci mai mulţi, s-ar fi denunţat unii pe alţii, secretara de partid, autorităţile, pionierii ar fi condamnat cu trîmbiţe pe sabotori, răufăcători, duşmani ai poporului, ar fi urmat arestări, condamnări, desolidarizări, proteste — atitudini sănătoase.

Societatea a evoluat însă, e într-o fază nouă, prerevoluţionară (nicidecum conservatoare). Şi-a dat seama că autorităţile, incapabile să lucreze cu adevăruri şi să găsească soluţii normale nu fac decît rău, dezbinînd oamenii şi aducîndu-le numai nenorociri. Oamenii încep şi realizează o primă formă de rezistenţă prin solidarizare. Ei nu văd în anchetator altceva — dacă totuşi el reprezintă un început de altceva — nu ştiu de ce ar fi aşa — decît KGB-ul de totdeauna, acum deconspirat şi ultracompromis. Faţă de acest KGB, este atitudinea ostilă a poporului, nu faţă de reforme. Care reforme? Ce i-ar fi făcut pe oameni să vadă în el altceva? Ce intenţie de schimbare a metodelor, a rezultatelor. Prin ce puteau să bănuiască că s-ar fi schimbat ceva? Faptul că era mai „timid" se datora tocmai începutului conştiinţei că şi-a pierdut din forţă, că poporul s-a schimbat, nu-i mai e teamă şi nu-i mai dă concursul, ba chiar îi rezistă. Şi reveleţia lui e (dacă e) tocmai această nouă atitudine de respingere şi de solidarizare a oamenilor, care descoperă că se pot opune, dublată de conştiinţa (anchetatorilor) că prăbuşirea totală a economiei nu le mai dă nici o resursă de stăpînire a maselor. Şi de aici, dacă vrei, necesitatea reformelor (pentru ei) pentru a-şi consolida poziţiile.

În sprijinul ideii mele: scena dezvelirii statuii nu mi se pare deloc ridiculizată. Oamenii sînt naturali, pionierii, discursurile pierd caracterul activistic, totul pare o ceremonie tradiţională obişnuită. Nu mai contează că sînt pionieri etc. Funcţiile (compromise), cravatele sînt speranţe. Oamenii se regăsesc şi sînt sinceri — o întoarcere la valori umanitare. Au fost uniţi şi au învins. Nu-i mai slăvesc pe Stalin, pe Lenin, ci îşi cinstesc eroul lor adevărat (acesta fiind şi simbolul victoriei lor — prima contra agresiunii puterii). E o victorie foarte semnificativă pentru că la ea contribuie şi intelectualitatea — scriitorul care e alături de oropsiţi (un apel la intelectuali, la alianţă?), deci semnele noi aici se observă. Că KGB-ul nu va mai putea convinge uşor lumea de „bunele lui intenţii" e explicabil. Lumea va fi refractară, ca şi la noi, la jumătăţile de măsură. Că se vor opune în continuare şi la lucruri bune, transformarea atitudinii de acum în bumerang, e altceva.

Şi, acum, staţia e pe dreapta, sau pe stînga? Eu parcă m-am convins mai tare că e cum ziceam eu (de data asta): **poporul** e cel care s-a schimbat în raport cu trecutul, nu KGB-ul, el deocamdată e acelaşi. Poporul nu se opune la aflarea adevărului, ci la o anchetă care nu va descoperi adevărul.

CINEFIL

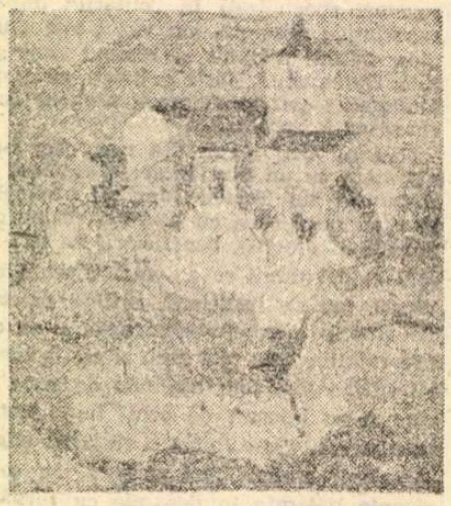

AUREL IACOBESCU: Peisaj

O PRECIZARE BIBLIOGRAFICĂ

...la articolul d-lui Ion Simuţ, din **România literară**, nr. 37/1990, p. 11: „Ultima sa realizare (a lui Modest Morariu — n.n.), în 1986, este traducerea cărţii lui Jean Delumeau, **Frica în Occident**". Totuşi, „ultima realizare" a lui Modest Morariu (publicată postum) este legată de antologarea şi traducerea **Escurilor** lui E.M. Cioran (Editura Cartea Românească, 1988) — volum omis de recenzent. Surprinde cu atît mai mult lapsus-ul d-lui I.S., cu cît această din urmă antologie a constituit obiectul unei ample polemici chiar în paginile **României literare** din trecutul nu prea îndepărtat.

LASZLO ALEXANDRU

Micul dejun

CA MULȚI alții, din decembrie '89 încoace, am împins, fără voia mea, literatura pe planul doi. Sau poate chiar pe planul trei sau patru, dacă nu cumva unul și mai îndepărtat, cine poate ști, pentru că altele sînt prioritățile, de la o zi la alta. Se spune că noi, românii, ne adaptăm rapid unor noi realități, ne „sincronizăm" în mare viteză. Poate că e așa, dar nu-i exclus ca această adaptare să fie una aparentă, de suprafață, fondul nostru fiind mai degrabă conservator. Mă gîndesc în primul rînd la mine : deși fac mari eforturi, simt că mă adaptez destul de greu unor noi cerințe și, împreună cu numeroși alți cetățeni de profesii și poziții sociale diferite, mă așteptam ca în aceste mai bine de nouă luni care au trecut de la căderea dictaturii, să se petreacă schimbări radicale și transformări pe măsură în noi și cu noi, în fine, ne așteptam să se întîmple tot felul de lucruri minunate, de pildă să trecem și noi la o societate de consum, mult hulită înainte, și în care să putem să consumăm mai mult. Observăm însă cu destulă dezamăgire că lucrurile se schimbă prea încet sau evoluează prea lent. Evoluția asta a noastră e o chestiune atît de complicată, încît nici nu are rost să încerc acum mai mult decît de a atrage atenția că e complicată și atîta tot. Țin doar să adaug că poate și noi sîntem de vină, nu doar mult hulitul guvern, poate sîntem mai conservatori decît ne închipuiam, ne desprindem greu de structuri și obiceiuri, chiar dacă sînt detestate și odioase. Dar să nu generalizez, să nu cad și eu în păcatul acesta care, mi se pare, e acum larg răspîndit. Să mă refer doar la mine. Mi-aș fi dorit, de pildă, să am o activitate publicistică mult mai intensă, frenetică, responsabilă, prin care să abordez dacă nu toate („totul", „toate", așa ceva nu e posibil, am văzut asta de la fostul Cîrmaci, pe vremea căruia, putem cîți cu stupoare, încrîncenîndu-se carnea pe noi, în unele publicații de gang social și politic, că am fost nespus de liberi, cei mai liberi din istoria noastră. Să-ți vină să te dai cu capul de pereți, nu alta, cînd afli ce-am pierdut, cînd îți dai seama că tocmai am ieșit nu din infern, ci dintr-un paradis terestru) aspectele vieții noastre civice, măcar o bună parte din ele. În fond, ca scriitor, ca om de cultură, ca publicist, dar mai ales ca cetățean, nu trebuie să fii neapărat specialist într-un domeniu sau altul, ci trebuie să-ți spui cît mai răspicat opiniile, în așa fel încît să influențezi mase largi de cititori, ascultători sau telespectatori, făcînd să-ți crească faima și renumele, să devii un om al zilei, al săptămînii sau al lunii.

Ei bine, mă întreb pentru a nu știu cîta oară, de ce n-am făcut-o, de ce n-am scris pe rupte, în toate aceste luni, dîndu-mi părerea despre aproape tot ce se întîmplă. Poate că din prudență. Dar nu, îmi spun, am fost uneori „imprudent" în situații mai critice. Sau, poate, m-a inhibat intrarea în arenă a unei cohorte de publiciști care, înainte, nu păreau să fi fost interesați cîtuși de puțin de cumplitele noastre realități „socialiste", și uite cum deodată scriu cu multă pricepere articole foarte frumoase. Se poate, da, să fi fost inhibat. Dar, mai ales, în toată această perioadă aș fi vrut să scriu literatură și, în afara unor note, n-am scris nimic. Pentru că, precum știm, literatura are nevoie de anumite condiții, de detașare, de liniște și atîtea altele, n-are rost să le mai înșir. Una peste alta, mi s-a făcut dor de literatură, un dor de nestăpînit, și atunci m-am gîndit să scriu o schiță, ceva între publicistică și proză, încercînd astfel să-mi astîmpăr dorul și să-mi fac și datoria de cetățean ce-și spune opinia despre realitățile noastre. Observ că acest „Cuvînt înainte" a ieșit cam lung, poate că va depăși în dimensiuni schița propriu-zisă dar, îmi spun, la o adică poate fi integrat în materia ei.

★

ÎNTR-O DIMINEAȚĂ de septembrie, m-am trezit mai devreme ca de obicei și mi-am spus : la să merg eu astăzi la micul-dejun, ia să-mi permit eu astăzi acest mic lux. Pentru că locuiesc, de vreo șase luni, într-un hotel bucureștean, nota de plată îmi toacă o bună parte din salariu și nu-mi permit să mă boieresc decît rareori, preferînd să mănînc în cameră, „din brișcă", așa cum face un ardelean respectabil.

Nu mai fusesem de mult la cofetăria hotelului, unde se poate lua micul dejun. Știam însă că programul începe la ora șapte. Mi-am zis să mai las însă să mai treacă vreun sfert de oră, fetele or fi încă somnoroase, au și ele nevoie de un timp de adaptare la o nouă zi de muncă.

Deci la șapte și un sfert intru în cofetărie, ocolind cu bună știință un scaun care era pus în ușă și despre care știam prea bine că înseamnă fie „e încă închis", „primim marfă" sau chiar „pe-aici nu se trece".

Semn bun, totuși : două femei curățau rafturile și galantarul, oricum, erau în plină activitate.

— E deschis ? întreb, încercînd să am un ton cît mai plăcut, să nu le supăr.

— Ia uite, încă n-au venit fetele, și e șapte și un sfert, îi spune una celeilalte.

Observ că nu mi-a răspuns direct, dar mi-a răspuns totuși : asta înseamnă că da, e deschis, dar n-au venit încă fetele care servesc „în sală". Drept pentru care mă așez la o masă, pe șirul dinspre fereastră. Afară e o vreme ploioasă, cerne mărunt, a plouat și noaptea. În sfîrșit, plouă în București, mai spală străzile și mai atenuează mirosurile pestilențiale. Va fi, o vreme, ceva mai curat, în aer și pe pămînt.

Se face șapte și jumătate. Încă n-a venit nici o fată. Au și ele dreptate. E o vreme ploioasă, pe o astfel de vreme tragi mai mult la somn. Și apoi, de ce s-ar grăbi ? Ca toată lumea, poate că așteaptă și ele „privatizarea", va veni într-o bună zi și atunci, cine știe, vor trebui să se grăbească, așa se zice. Pînă una alta însă, o duc ca înainte. Se grăbesc foarte încet. Le știu bine: grase și frumoase, lente. Pînă acum au dus-o minunat, a fost vremea lor. De-acum încolo, cine știe ce va fi ? Să-și mai tragă sufletul o vreme, să mai pună pe ele ceva seu. Dar toate astea îmi trec mie prin minte, în capul lor nu se știe ce-o fi.

Fetele n-au venit, dar au apărut în schimb doi inși, nu mai sînt singurul client. Sînt doi ruși, între treizeci și patruzeci. Intelectuali, unul scoate o carte și începe să citească. Ca la ei, în metrou. Celălalt, genul acela de tip cu ochelari, febril, cum am văzut prin filmele lor, îi explică mereu ceva celui care ar vrea să citească dar n-are încotro, din cînd în cînd lasă cartea și se face că ascultă atent.

O vreme au fost răbdători, dar acum se uită în jur și, mai ales cel cu ochelari, dă semne de nerăbdare. Parcă la ei e altfel ? îmi spun. Lasă-i să aștepte, de la ei ni s-a tras. Așa mai uit că și eu aștept.

În sfîrșit, apare prima fată, o mîndrețe, înaltă, blondă, unduioasă. Dar încă somnoroasă, cum mă așteptam, abia își tîrîie leneș picioarele.

— Hai, că așteaptă clienții, zice una din femeile care acum aranjează niște platouri cu fursecuri rămase de ieri.

Blonda nălțuță nu zice nimic și dispare pe ușa bucătăriei. A mai apărut un tip, pare trecut de cincizeci, îmbrăcat sobru, în costum. Pare a fi străin, dar pînă nu deschide gura n-am de unde să știu cam de pe unde. Ăsta e nerăbdător de la început, se uită în jur, se foiește, pare să se mire că nimeni nu vine să-l întrebe ce vrea. O fi occidental.

Blonda reapare, echipată regulamentar, și se duce la masa rușilor.

— Ce doriți ? întreabă.

— Domnișoară, noi nu vrem omletă. Noi vrem ceai.

— Și altceva, ce să vă mai dau ?

Aici rusul cu ochelari, care vorbise, e vădit încurcat. Nu știe ce să mai zică, și-o dă pe rușește. Se vede că a învățat doar cîteva cuvinte românești. Dar ce-or fi avînd cu omleta noastră, de ce n-au încredere ? Or fi crezînd că ouăle nu sînt proaspete, or fi pățit-o cîndva ?

În orice caz, fata nu înțelege o iotă din rusească lor, dar dă din cap și din mînă, adică „las' că vă aduc eu ceva, nu vă mai frămîntați atît". Și vine la mine. Eu, știind bine că nu prea am de ales, cer curajos omletă. Și o cafea.

Apoi, chelnerița trece la masa străinului. Acesta începe să-i spună, în englezește, că nici el nu vrea omletă — s-o fi luat după ruși ? —, că vrea șuncă și unt și cafea. Atît. Fata dă din cap, cum că a înțeles, și pleacă.

Intră pe ușa dinspre hotel — cealaltă, dinspre stradă, o fi încă bine zăvorită, deși e aproape opt — un domn în vîrstă, înalt, cărunt. Un domn bine, un domn de pe vremuri, nu ca ăștia noi. Se oprește și aruncă o privire prin sală, trecîndu-ne în revistă pe noi ăștia, de diferite neamuri, care așteptam. Are niște ochi foarte vii, albaștri.

Se duce spre cele două femei care încă mai trebăluiau pe la rafturi și le cere ceva.

— Luați loc la masă, aud că zice una. Aici încă nu servim, aici numai de la ora zece.

— De ce ? se miră domnul. Doar stau în hotel, vreau să-l duc ceva și nevesti-mi, în cameră.

Dar nu mai primește nici un răspuns. Și tocmai atunci apare dinspre bucătărie o altă chelneriță, una din cele „grase și frumoase", de care am pomenit mai înainte.

— Te rog, duduie... începe domnul.

— Luați loc la masă, zice și ea, cu acea voce arogantă și îndolentă care i-a intrat în sînge în anii lungi, atît de prielnici, în care s-au simțit stăpînii clienților și nu invers. Abia-și mișcă formele foarte bogate. E plină de aur — la urechi, pe degete, la gît, o fi avînd și în gură.

— Ei, fir-ați ale dracului, spune domnul cu voce sonoră, lasă că vă privatizați voi și o să învățați iarăși să vă mișcați.

Femeile nu zic nimic, par descumpănite, încă nu sînt obișnuite cu astfel de reacții ale clienților, îi știau pînă mai ieri umili, gata să le implore, gata oricînd să le cerșească bunăvoința. Eu însă izbucnesc în ris, nu știu de ce m-am simțit răzbunat și, deodată, cumva mai destins.

Domnul mă privește cu simpatie, vine la masa mea și-și cere voie să șadă. Sigur că-i dau voie, și el mi-e teribil de simpatic.

Abia se așează și-mi spune :

— Domnule, eu am fost cavalerist, ofițer la cavalerie. Și toamna, odată cu recruții, primeam și cai noi, cai din aceia de tras la furgoane.

Îmi plac la nebunie poveștile și domnul povestește frumos, are un timbru sonor și plăcut. E un domn bine și foarte energic, plin de vitalitate, deși o fi avînd spre șaptezeci, dacă nu e chiar trecut de șaptezeci, greu de spus. Mă las mai moale în scaun, mă relaxez, dar tocmai atunci vine juna cea blondă cu o tavă mare și lasă ceva la masa celor doi ruși. Ăia se uită la ea, se uită unul la altul, dar încep să mănînce cuminți. „Spakoino !" (adică „fii liniștit", „fii cuminte" sau chiar „lasă gura", „potolește-te" —), știu bine lecția asta. Fata trece apoi la masa anglofonului de nație incertă, și dă să-i lase o crăticioară cu omletă. Insul, corect îmbrăcat și bine hrănit, se uită crunt la ea. „No, no, no" zice, șuierînd. Izbește cu niște chei în masă, se ridică furios și pleacă.

— Omleta e pentru mine, îi spun fetei cît mai neutru, dar în sinea mea : lasă, domnilor, să mai vedeți și voi cum a fost, că multă vreme nu ne-ați crezut și mulți nu ne cred nici astăzi.

Nu e frumos, desigur. În asemenea situații, cîndva, aș fi fost indignat, uite proastele astea cum ne fac de rîs în fața străinilor, dar acum mi-e indiferent : nu mă bucur, nu mă indignez. E un fapt minor și eu sînt prea tăbăcit.

Rușii își sorb deja ceaiurile, ca și cum n-ar fi văzut nimic. Domnul bine, cavaleristul, dă din umeri — și el e tăbăcit — și continuă :

— Un furgon era tras de două perechi de cai. Ăștia noi erau neînvățați, erau leneși, nu le plăcea să tragă. Normal, nu ? Puneam o pereche de cai învățați în față și o pereche de „recruți" în spate. Cum trăgeau, făceam în așa fel, încît din cînd în cînd căruța îi lovea peste picioare. Și n-aveau încotro, trebuia să se obișnuiască cu ritmul. După cîteva zile, îi puneam pe ei „înaintași". Și, văzînd că nu-i mai lovește nimic din spate, iarăși nu trăgeau. Atunci puneam un soldat să-l călărească pe unul din față, și dă-i cu biciul : cînd în cel de sub el, cînd în celălalt, cînd în celălalt, cînd în ăl de sub el. Dă-i cu biciul, dom'le, dă-i cu biciul, să vezi cum se mișcau ! În cîteva zile nu mai aveam probleme.

Tac. Mi-am mîncat omleta, el a mîncat două plăcinte cu brînză și alte două le va duce nevesti-si. Așteptăm să plătim, vine fata, plătim.

— Asta e, mi-a părut bine de compania dumitale. Acum mă duc să-i duc soției plăcintele. E și ea flămîndă. Zugrăvim, domnule, de-aia stăm cîteva zile în hotelul ăsta.

— Deci biciul, îi spun încet, parcă părîndu-mi rău că pleacă, parcă vrînd să mai scot ceva de la el. Să fie oare biciul ?...

— Da îmi spune el fără nici o ezitare. Ascultă-mă pe mine, că am trecut prin multe. Ăștia au nevoie de bici.

— Cîți ? întreb resemnat, simțindu-mă deodată vlăguit, temîndu-mă parcă să nu mă număr și eu printre cei ce au nevoie de numitul impuls.

— Cîți ? ! repetă el, mirat. Mulți, foarte mulți. Nu-s obișnuiți să tragă, pune biciul pe ei !

— Am plecat, mai aud după cîteva clipe. Mi-a părut bine.

Mă scol să-i strîng mîna întinsă și mă las apoi pe scaun, complet vlăguit. Mai am de sorbit vreo două, trei guri de cafea și m-am obișnuit în ultimii ani să nu „iert" nimic la masă. Nici mîncare, nici băutură. Trebuia să supraviețuim, nu ?

Deci, biciul... Chestia asta nu-mi iese din cap. Oare și eu oi fi avînd nevoie de bici, și eu oi fi ca ăia care ?... Da' pînă acum, oare cum a fost, n-a fost tot cu biciul ? Acum o fi alt soi de bici, mai știi ? Unul pe care-l simți altfel. Vai de capul nostru, îmi spun, cu ce-om fi păcătuit noi atît ?

MĂ RIDIC și ies afară. Ploaia a stat, aerul e mai umed, respirabil. Nu simt nici un miros suspect. Printre nori apăruseră ochiuri de cer înalt, de toamnă, privind imposibil lumea de jos. Deci așa, cu biciul, îmi spuneam încă, aiurit, în timp ce simțeam un fel de înfrigurare în umeri și în spate, ca și cum aș fi auzit deja un șfichiuit cosmic.

Mihai Sin

SCRIBUL — artă egipteană, Saqquarah (cca 2500 î.e.n.)

Graham Green

Am venit aici, la Ambasadă
pentru că prin oraș colindă indivizi
suspecți
oamenii Dictatorului mișună
pretutindeni
Ai venit ? Eu știam că vii,
zise soția Ambasadorului.

Lise Taylor e-o actriță mare,
dar filmul nu prea-i reușit,
cînd este vorba de Putere
chiar pe Isus l-au răstignit.

Cu toate astea dați-ne adăpost la
Ambasadă
fiindcă de aici doresc de mult să plec.
Mi-e silă, da, de orișice mansardă.
Unde e harta portului Quebecq.

Aici în Haiti luxuriante
sînt doar pădurile prea vegetale
Aici sau taci, sau murmuri osanale.
Aici e Dunăre de jale.

Green-verde al pădurii mele
să scrii istorie cu comedianți
să joci cu vînzătorii ambulanți
— pietre la cel mai nou ambulatoriu —.

Coală mi-e inima de sînge, green.
În suflet nu mai am suspin.
La Dumnezeu nu pot să mă închin.
Ni-e inima în sînge, Green.

Epitaf

În al treilea război mondial
tatăl meu, ofițerul a murit
fie Columna în memoria lumii :
Costescu Constantin
din Stalian
pinarul.

Alice

Pe Alice „în țara minunilor"
o s-o fure o elice
dac-n-o apărați cu piepturile voastre
goale
și cu „bombele" voastre.
Alice e ea însăși o elice
a unui avion „Concorde".

Truman Capote

Să iubești criminali
„Cu sînge rece"
Truman Capote
Din tine să facă o victimă
„Cu sînge rece"
Truman Capote
Cu ce flori, această durere
această rușine, cu ce flori
această minciună, cu ce adevăr
cînd adevărul e viața în care te-au
împins
și pe care ți-o amintește.
Cum să te aperi
cînd ești alb, alb, alb
cum nu vor, nu pot nu sînt în stare
să înțeleagă
pentru c-au interese diverse
au criminale diverse interese
și tu, cu inocență trăiești
apoi afli
„Cu sînge rece".
Truman Capote

Mariana Costescu

In memoriam Ioana Em. PETRESCU

Portret de operă

SĂ îndepărtăm de la noi astăzi ispita de a evoca opera Ioanei Em. Petrescu sub semnul unui **Memento Mori**, căci ea se impune nouă în dimensiunile unei inalienabile dăinuiri a spiritului.

Neîndoios, nu e o întîmplare că Ioana Em. Petrescu și-a consacrat virtuțile de critic și istoric literar, de om al condeiului și profesor de umanioare operei lui Eminescu. Se țes, dincolo de timp, afinități elective, superioare, și le e dată unora, puțini aleși — de ce să ne sfiim s-o spunem — deschiderea privilegiată la Opera însăși a geniului. O confirmă cele trei decenii străbătînd, cu riscuri extreme dar și cu mari revelații, această cale regală, din jumătatea abia de veac a unei vieți omenești. A vorbi aici de erudiție ori har al scrisului apare de prisos, căci dacă ele sînt, apar esențial întemeiate de un impuls lăuntric al ființei înseși, simple mijloace servind o vocație existențială, pentru care a citi, a cunoaște, a scrie constituie mod de a fi în lume.

Nucleul generator al unei remarcabile opere de critic și istoric literar stă aici într-un adevărat simț al poeticului, în discurs și dincolo de el. Căci „gîndim, încă, românește, universul, în termenii pe care ni i-a dăruit poezia eminesciană, și i-a modelat, fără a-i modifica, poezia lui Blaga și Arghezi" poate mărturisi Ioana Em. Petrescu, adăugînd, prin ceea ce a scris, acestor demiurgi ai ființei gînditoare românești, pe Nichita Stănescu și Ion Barbu, cel din urmă într-o carte, a cincea la număr, ce-și așteaptă lumina tiparului.

Viziunea sa critică se întemeiază astfel pe valorizarea conceptului de „poiesis", ca act și operă. **Configurații** — apărută în 1981 — o vădește convingător. Se definește aici poezia orfic, drept formă de cunoaștere — formă în sens substanțial, aristotelic întemeiat, în consonanță mai ales cu accepția dată de școala germană interbelică. Ea e „limbaj originar", izvorît în „epocile aurorale ale civilizației umane, ca element nu doar component ci determinant-constitutiv al acesteia." Deslușindu-se nivelele configurative în construirea imaginii, se instituie o comunicare directă cu zone de obîrșie ale existenței umane, la adîncimea principiului demiurgic, printr-un eu liric, transindividual. În contrazicere cu teoreticieni marcați de structuralism, delimitînd dăunător sensul de limbaj, se afirmă că nucleul generator al imaginii se află dincolo de operațiile logice elementare, într-o „intuiție pură a formei", geometrizînd realul în desen și ritm.

Avem de-a face cu o perspectivă ce tinde, deja acum un deceniu, să depășească opoziția construcție-deconstrucție, pusă îndeobște în termeni de spațiu-timp, înspre o integrare sintetică a lor, acceptînd din prima rigoarea alcătuirii, dar nutrind-o, vital, în durată, întemeind esteticul în ritm spațializat și geometric temporalizată. Căci Ioana Em. Petrescu, prin natura spiritului ei, a trecut dincolo de unele limitări inerente duhului feminin, aplecarea spre analitic și intuirea în primul rînd a suprafețelor în diversitatea lor. I-a fost dat accesul la esențe, capacitatea sintezei, potențată de harul verbului prin care discursul critic dă plăcere a lecturii prilejuită de contactul cu ideea în forma sa poetică, dinspre imagistică înspre imaginare, ca act de cunoaștere și asumare a existenței.

Intră în joc tipare arhetipale cu virtuți cosmotice — una dintre cărțile consacrate lui Eminescu se intitula tocmai **Modele cosmologice și viziune poetică** (1978). Ele depășesc o altă opoziție ce-i apare implicit nocivă acestei optici de aproximare a poeticului, cea între conștiință și subconștient, prin ritmul vital, ca ordine a firii prezentă și în umanitate. De unde necesitatea unei „stilistici abisale", în stare să dea seamă de alcătuirile operei manifeste în tipare compoziționale, dar și teme ori motive. **Poiein** se așează astfel în miezul actului literar dar și al discursului instituit în marginea sa, el însuși mai mult decît meta-limbaj.

Iată o viziune de remarcabilă profunzime și anvergură deopotrivă, unde cercetarea imaginii sondează chiar devenirea imaginarului uman și trăirea poetică considerată a fi mod fundamental al existenței. Astfel, actul critic accede la descifrarea dialecticii ființă-cunoaștere-creație. Nivelele de elaborare subconștientă a imaginii, de modelare istorico-socială a ei, prin psihismul individual, prin opțiunile estetice și ideologice ale creatorului, și în fine în constrîngerile modelatoare ale codurilor literare coexistă în operă într-o dramatică armonie, nelipsită de divergențe și tensiuni. De aici diversitatea lecturilor critice pe care le prilejuiește. Autoarea ambiționează însă în cele oferite de ea, de la Homer la Miron Costin, Delavrancea ori Thomas Mann, să intuiască tocmai relația lor în creație, nu absolutizează vreuna.

ÎN ULTIMĂ instanță, în scrisul său Ioana Em. Petrescu, — fără ca prin aceasta „metoda" să paralizeze accesul la pulsația vie a textului într-u poetic — estompează distincția între istorie și critică literară. Opera, aparținînd ea oricărui timp sau spațiu, însă estetic, axiologic motivată, dă prezent de trăire poetică, justificînd astfel însuși actul critic drept mai mult decît conștiință a operei. Nu incidental își caracteriza Ioana Em. Petrescu o primă lucrare consacrată lui Ion Budai Deleanu, devenită mai apoi cercetare extinsă asupra eposului comic european, drept carte de „poetică istorică". Alunecarea Istoriei dinspre esența substantivată înspre epitetul calificării dă drept prim poeticului.

Cu anvergura acestei viziuni critice, își îngăduia autoarea să descifreze pe **Eminescu și mutațiile poeziei românești**, „brutala stare de a fi" și cele „3 x 11 feluri de a tăia nodul gordian". Aici, discursul critic ajuns la deplina sa maturizare dobîndește o dimensiune vizionară, dinspre „vedere" spre „viziune" în chiar sensul mistic al termenului, cînd „ochiul lăuntric" scrutînd opera, o descoperă, descoperindu-se, în ultimă instanță pe sine. Dar nu este aceasta o narcisică întoarcere înspre propria identitate, ci, întreg, comunicare cu celălalt, cu lumea. În efigie se înscrie, și în această carte, chipul de maestru, învățător, al Ioanei Em. Petrescu. Virtutea de a ști, de a căuta neîncetat înțelesuri noi se îngemănează cu harul de a o spune, de a trasa punți de spirit înspre discipoli. Totul se petrece în nestinsă ardere lăuntrică, cea conferind actului cultural adevărata sa dimensiune. Nenumărați tineri și mai vîrstnici, i se recunosc elevi, aici în Ardeal și pretutindeni în țară, convietuind în idee cu ea astăzi, precum eminesciană **Mireă** — scriitori, poeți, profesori, cercetători de literatură.

Prin operă, Ioana Em. Petrescu se revelează, dincolo de timp, a fi-întruchiparea spiritului veșnic viu în căutarea sensului existențial întru poezie.

Căci, hegelian „nu viața care se sfiește de moarte și care se prezervă pură față de distrugere, ci aceea care suportă moartea și se păstrează în ea este viața spiritului. Spiritul își cîștigă adevărul său numai întrucît el se regăsește în ruperea absolută". Este, premonitoriu, moto al cărții despre Eminescu și viziunea poetică semnată de Ioana Em. Petrescu.

Maria Vodă Căpușan

Pagină din **Hypnerotomachia Poliphili** (1499)

LIMBA ROMÂNĂ

Încălcarea unei norme

CE ESTE ortografia ? Iată o întrebare la care cred că poate răspunde orice absolvent de școală generală. Am început, totuși, rîndurile de față cu ea pentru că se întîmplă, uneori, ca oameni cu o instrucție lingvistică solidă să pară a fi uitat răspunsul. Așadar, ortografia este o parte a gramaticii care studiază scrierea corectă a cuvintelor, expresiilor și locuțiunilor unei limbi, stabilind și regulile care guvernează scrierea corectă. Una din acestte reguli privește ortografierea numelor proprii. Lucru iarăși de toată lumea știut, începînd cu elevii de școală primară, toate numele proprii se ortografiază, indiferent de locul lor în propoziție, cu inițială majusculă. Încălcarea acestei reguli se datorează, cel mai adesea, incapacității de a sesiza statutul de nume propriu al unui cuvînt simplu sau compus. Am spus **cel mai adesea** deoarece — așa cum vom vedea — mai există și alte cauze, subiective. Mai zăbovind nițel la regulile scrierii cu litere majuscule, să reamintim că acestea pot fi aflate în cap. V al **Introducerii** la **DOOM**, instrument de lucru indispensabil, dacă nu oricărui „scriitor" (în sensul de individ care apelează la scris ca mijloc de comunicare), fără îndoială oricui destinează producțiile sale scrise tiparului. Subliniez cuvîntul **indispensabil**, pentru că, lingvist de meserie fiind și tot ai, uneori, îndoieli... lingvistice. Din păcate, am impresia că astfel de îndoieli au mai ales lingviștii și prea arareori ceilalți.

Revenind la scrierea cu inițiale majuscule, vom observa că există o precizare normativă care stabilește că poate fi scris cu litere mari „orice cuvînt din cuprinsul unei propoziții [...] pentru a-l scoate în evidență, pentru a sugera anumite sentimente ; atitudini (mai ales reverența) etc.", dar nici una care să admită — în anumite circumstanțe — scrierea cu inițială mică a unor nume proprii. Și totuși... practica lingvistică a ultimelor luni tinde să oblige colectivul de specialiști al Academiei (forul în sarcina căruia cade — încă de la înființarea sa — stabilirea regulilor ortografice) să ia act de o realitate și să statueze o nouă regulă ori să încerce să impună revenirea la norma în vigoare, altfel, în general, respectată. Mai exact, despre ce este vorba ? La foarte scurt timp după Revoluție, majoritatea celor care au făcut referiri la foștii dictatori le-au scris numele cu inițială mică. Am sesizat, ca toată lumea, încălcarea unei reguli ortografice, dar i-am găsit justificări. Atît dezgust ne-au pus în suflete posesorii celor două nume, atîta vreme nu s-a putut vorbi (de către cei care au vrut sau au fost obligați să vorbească) despre ei decît în superlative **(cei mai iubiți, cei mai stimați** etc., etc.), încît, odată scăpați de clișee lingvistice impuse ori cu drag acceptate, am simțit nevoia să ne răzbunăm. Și, cum în alt fel nu puteam (cine a putut i-a împușcat !), le-am scris numele (supremă stigmatizare, am crezut noi) cu inițiale mici. Ieftină răzbunare. Și copilărească. Dar noi ne mulțumim cu mai nimic, ca totdeauna.

N-am văzut în această încălcare a unei norme lingvistice o ingerință a politicii, așa cum sesizează — pe bună dreptate — Victor Iancu în scrierea cu majusculă a substantivului comun **capitală** (vezi **Năravuri ortografice**, în **Flacăra**, anul I [serie nouă], nr. 34, miercuri, 22 august 1990, p. 4). Din această cauză nici nu m-aș fi oprit asupra „fenomenului", deși, din cîte știu, în nici o democrație de veche tradiție, noțiunea de libertate lingvistică nu există. Fiind vorba doar de două nume, n-aș fi făcut o sesizare publică, înțelegînd că scrierea lor cu inițială mică este singura posibilitate a majorității celor ce-au avut de suferit de a plăti o poliță ce nu poate fi, totuși, plătită . Deși îi socotesc mai inspirați pe cei care le evită numele, folosind în locul lor apelativele, de toată lumea înțelese și acceptate, **odiosul** și **sinistra.**

Dacă pun, cu toate acestea, în discuție problema este pentru că fenomenul pare a se extinde, efectul urmărit de cei care i-au declanșat primii (stigmatizarea absolută) tinzînd, astfel, să se dilueze, să-și piardă semnificația inițială. Tratamentul grafic amintit a fost aplicat, o vreme și sporadic, numelor odraslelor celor doi dictatori și chiar acoliților „genialilor" de pînă mai ieri. Resentimentele, proaspete, sînt greu de stăpînit, chiar dacă, în acest fel, riscăm să devină o stare normală, ceea ce nu este, din nici un punct de vedere și pentru nimeni, profitabil. Dar extinderea fenomenului grafic în discuție începe să afecteze și alte nume proprii, de mult intrate în istorie, fie și într-o pagină întunecată a acesteia. Și, în cazul lor, cu greu ar mai putea fi găsită o motivație (re)sentimentală. Descopăr, iată, într-o recentă cronică TV a lui George Stanca (**Zig-Zag**, anul I, 21—27 aug. 1990, p. 15) patru nume proprii scrise cu inițială mică : „De ce m-oi fi supărat eu în ultimele cronici, nu știu. Am fost cam rău și-mi pare rău. N-aș vrea să dau vina pe alți colegi care au făcut din poporul român unul neolegionar, care văd în fiecare semen un **horia sima**, care se simt persecutați prin metrou de **moța** și **marin** și care au insomnii din cauza unui vecin care se pare că a fost cîndva vecin cu un strănepot de mamă al vecinului lui **zelea codreanu.**"

Am putut găsi o justificare scrierii cu inițiale mici a respectivelor nume : autorul rîndurilor citate vrea, probabil, să sugereze, subtil, că teama care i-a cuprins pe unii sau care se încearcă să ni se inoculeze este lipsită de orice temei și aproape hazlie, dacă intenția ca care a fost provocată n-ar fi diabolică, iar efectele, chiar și numai pentru cîteva zile, dezastruoase. Aceasta însă — dacă nu e doar în închipuirea mea — mi se pare a fi, în ultimă instanță, tot o motivație politică a scrierii numelor proprii respective cu inițială mică. Dar de aici pînă la a scrie astfel numele celor pe care îi urîm, îi disprețuim, nu-i suferim ori pe care sîntem supărați nu-i decît un pas.

Am folosit cuvîntul **a scrie** și nu **a ortografia** pentru că ultimul verb înseamnă „a scrie **corect**", iar scrierea cu inițială mică a numelor proprii, oricît i-am uri pe posesorii lor, **nu este corectă.** Pedeapsa, de orice natură ar fi ea, trebuie dată în baza unei legi și nu încălcînd o lege. Fie ea și o normă ortografică. Iată de ce n-aș propune specialiștilor de la Academie să revină asupra normei în vigoare, ci să insiste, prin toate mijloacele, pentru respectarea ei.

Ștefan Badea

BACOVIA

Vineri 13 sept. 1946

ÎL VIZITEZ, neanunțat, pe Bacovia. Locuiește la marginea Bucureștilor, str. Frăsinet, no. 63, o căsuță decentă, vopsită roz. O iau și pe Florica. Eu voi sta de vorbă pentru un interviu, ea îl va desena. Luna aceasta, la 4 Septembrie, Bacovia a împlinit 65 de ani. Presa n-a prea relevat evenimentul. Voi publica interviul în „Veac nou".

Pe la 6 după amiază, cînd ajung împreună cu Florica, o zărim pe d-na Bacovia, împreună cu fiul ei, gospodărind în curte. Îi cer scuze pentru faptul de a nu-mi fi anunțat vizita. Apoi, intrăm. După cîteva clipe, apare, strecurîndu-se timid, Bacovia. Cu toate că a împlinit 65 de ani, atitudinea și gesturile sînt ale unui copil stîngaci, înfricoșat. L-am mai vizitat acum cîteva luni, după ce vorbisem despre poezia sa la radio.

Am impresia că mișcările acestui omuleț (despre care sînt convins că e un foarte mare poet, o sensibilitate unică) sînt dictate nu de propriile sale legi biologice, ci de forțe exterioare lui. Parcă ar fi condus pe cale telepatică. E în el o dezarticulare, o pierdere a sincronicității gesturilor cu gîndurile și vorbele. Chip întru totul simpatic, purtînd urmele unor înfricoșătoare naufragii morale. Iată, într-adevăr, Poetul, — cel pentru care poezia nu a fost un pretext, ci viața însăși.

Bacovia nu a mimat nimic. Hotărît, la el, fiecare poezie este un fascicol de viață. Mă prefac distrat, ca să nu-l intimidez și mai mult. El nu adresează nici o întrebare. Fiecare cuvînt, fiecare frază trebuie să le smulg punînd tot atîtea întrebări. Îl privesc în acest timp, cu atenție, mai ales cînd nu mă zărește, cînd se apleacă pentru a rămîne mult timp cu privirile pierdute.

Expresia este aceea a unui lucrător ftizic. Barba nerasă, în care parcă perii albi predomină, o fac și mai tristă. Oase fine, față străbătută, din cînd în cînd, ca de un curent electric, de reflexe nervoase. În haina cenușie, groasă și aspră, din care sforile gîtului mi-amintesc, fără să știu de ce, de spînzurătoare, Bacovia pare un pensionar al unui azil de bătrîni. Mîinile stau cînd crispate pe brațele jețului, cînd se lasă să cadă, dezolat, pe genunchi. Fără îndoială, Bacovia de-abia poate să-și stăpînească nervii, ca să nu o ia la fugă.

Mă ridic repede și spun :

— Maestre, o să mă ierți o secundă. Mă duc să aduc niște vin. Fața lui Bacovia s-a luminat deodată. Se ridică, mic, un pic adus de spate, agitat : — Să vă aduc o sticlă.

Dispare și se înapoiază cu o sticlă. D-na Bacovia nu mă lasă să plec, îl dojenește pe Bacovia că s-a grăbit să accepte și vrea să-mi dea dînsa bani pentru vin. Mă smulg și plec, însoțit de fiul lui Bacovia, elev în clasa a IV-a de liceu.

CUMPĂR două sticle de vin (negru și alb) și mă înapoiez. Bacovia este vizibil înviorat. Bem. Între timp, Florica i-a făcut mai multe desene, pe care d-na Bacovia le primește cu exclamații de admirație.

Poetul a devenit mai volubil ; a băut și din vinul alb și din cel negru. Cînd paharul se golește, am impresia că Bacovia devine prada unei secrete agitații, un chin pe care-l curm, turnîndu-i din nou. Îmi răspunde, de fiecare dată, cu o fugară privire de recunoștință. Cînd soția dispare pentru cîteva minute în altă odaie, caută hoțește locul unde se află sticla, parcă ar întreba : „Mai este ?".

Îi aduc sticla în apropiere. E mulțumit. Vorbim. Sînt discuții paralele : eu îl chestionez pe Bacovia, Florica discută cu soția lui. Nu cred să fi trecut mai bine de jumătate de oră de cînd am început să bem și constat că Bacovia tremură, cuprins parcă de friguri. Mă prefac că nu observ. Continui să-i pun întrebări ; răspunde, dar își pierde repede șirul. Pe urmă, începe să devieze. Bolborosește. Vorbește cu el însuși. Gesticulează cînd enervat, cînd flegmatic, cînd ironic. Și glasul i s-a schimbat.

Amestecă vorbe românești cu altele, ca dintr-o limbă ciudată, necunoscută, un amestec, ai zice, de flamandă, franceză și germană.

Cînd duce paharul la gură, mîna lui Bacovia tremură. Poetul fumează țigară după țigară, pe care le face singur. Cu toate că s-a amețit de-a binelea, de fiecare dată îmi învîrtește și mie una, pe care o așează, fără a spune un cuvînt, pe măsuță. La un moment dat, este cuprins de panică ; i se pare că nu mai e vin în sticlă.

Îl liniștesc, îi spun că mai este. Se pare că n-a auzit, căci se adresează soției, cu o voce tremolată : — „Da' nu mai dai o garafă de vin d-ta ?" Ochii îi sînt împăienjeniți și parcă întregul trup e pradă acelui „tremur satanic" de care amintește unul dintre versurile bacoviene. Agatha Bacovia îl fixează sever, îngrijorată și mustrătoare ; ne povestește despre înclinația pentru băutură a poetului, care — spune dînsa — bea, de multe ori, de la miezul nopții pînă dimineața.

Odată (povestește d-na Bacovia), pe cînd eram plecată, a băut toată noaptea, singur în toată casa și a cîntat și a vorbit, cum îi e obiceiul. Nu era cu el decît cîinele, care îi acompania cîntecele urlînd.

— I-a dat să bea și cîinelui, — completează Bacovia-junior. Privesc de jur împrejur aceste odăițe, încărcate de o tristețe prăfuită, exhalînd acel miros atît de caracteristic al încăperilor de oameni săraci. Obiecte care mă întristează profund : o scoică roză sus pe un dulap, un „presse papier" de cristal prin care se strevăd floricele multicolore, un portret al lui Bacovia lucrat banal de un pictor necunoscut... Pe un birou, în neorînduială, cîteva cărți (printre ele, volumul din operele lui Ștefan Petică, tipărit de Fundația pentru literatură și artă).

Ciudată impresia de angulos pe care ți-o dă acest grup ; îndeosebi d-na Bacovia și tînărul fiu al lui Bacovia, Gabriel, pe ale căror fețe se reflectează cînd uimirea, cînd exasperarea, cînd o dureroasă expresie de surpriză și incertitudine. Bacovia-junior spune : „Nu-mi place că tata scrie numai despre cimitire..." Cînd d-na Bacovia încearcă să-l pună la punct, se aprinde și e greu potolit. Mă gîndesc la grijile și greutățile teribile pe care trebuie să le suporte, singură, această biată femeie, nervoasă la rîndu-i și, desigur, bolnavă. Bacovia are 130 000 lei pe lună de la Ministerul Minelor și Petrolului, unde are un fel de post de bibliotecar, mai mult o pomană și foarte sigur o batjocură. Dînsa e profesoară ; încă vreo 300 000 lei pe lună. Din 430 000 lei trebuie să trăiască trei inși, printre care un mare poet, bolnav, spre sfîrșitul zilelor. Asta ar veni cam 14 000 lei pe zi ! Adică prețul unui kilogram de carne.

Sînt sigur că nu sînt sătui niciodată. D-na Bacovia îmi arată un nou manuscris al lui Bacovia : „Stanțe burgheze". Spune că-l va edita „Casa Școalelor". Îmi arată și o corectură. Sînt scandalizat : formatul e acel al „Visului Maicii Domnului", litera e o rușine. O întreb pe d-na Bacovia cum a putut să accepte asemenea condiții. Îmi mărturisește că-i este frică să protesteze, nu de altceva, dar — dacă ar face-o — s-ar putea să nu i se mai editeze cartea lui Bacovia deloc.

„Aș vrea (îmi spune d-na) să apară cît mai curînd, chiar în cuprinsul acestei luni. Ne trebuiesc bani. Vine iarna".

Îmi mai spune că tirajul cărții va fi de... o mie exemplare. O rog să vină a doua zi împreună cu mine la Imprimeria Națională. Vreau să obțin pentru volumul lui Bacovia alte condiții grafice. Acceptă, nu fără oarecari ezitări ; dacă o să iasă rău, dacă o să se supere Mircea Florian (directorul „Casei Școalelor").

ÎN timp ce discut cu d-na, Bacovia e într-un nesfîrșit soliloc viu. Gesticulează, bolborosește, amestecate, cuvinte românești (și ele alambicate) cu vorbe stranii de pe altă planetă, pare din cînd în cînd că, înainte de a le elibera, ascultă murmurul subteran al acestor fraze incoherente, dintre care, însă, uneori, ca într-o halucinantă străfulgerare, țîșnește cîte un cuvînt, cîte o propoziție de o uimitoare inspirație.

Cu colțurile buzelor căzute, cu o mimică de deznădejde fără apel, Bacovia își șoptește la un moment dat, numai pentru el : „Corpul este un obiect". Am impresia că poetul nu-și mai dă acum seama că mai sînt și alte ființe în jur. Dar cînd fiul său îi aduce un pisoi și — așternîndu-i-l în poală — îl întreabă : „Știi cine-i ăsta, tată ?" — Bacovia zîmbește, diafanizat deodată, și răspunde, mîngîind delicat, aproape fără să-i atingă blana, animalul : „Asta e Gioachimes..."

Apare și o pisică. „Asta e Roza" — spune Bacovia. „S-o bat ?" — întreabă Gabriel. „Nu ! Să n-o lezezi, să n-o lezezi...", după care rămîne iarăși cu ochii în gol.

„În fiecare seară (ne spune d-na Bacovia), Bacovia pune căciuliță de hîrtie trandafirilor din grădină".

Îl aud pe Bacovia șoptind : „O regină a fost prin țările carpante" (probabil se gîndește la Carmen Sylva). Tăcere. Pe urmă, gesticulînd : „Am espectative că ninge cam furtunantic" (— furtună antică, adică — furtunantic).

Apoi, ca și cum ar fi găsit ceva căutat de foarte multă vreme : „Dar ce se mai aude cu Alexander Stamatiante ? Pe zei, Maria Alexander Stamatiante mi-a fost mie ca un prieten ! Ce mai e cu el ? Tot la școala de industrie și comerciale ?".

D-NA Bacovia ne povestește despre zilele cînd a trebuit să-l interneze pe poet în spitalul de boli nervoase din București. „L-am internat în 1930, la Obreja. Suferea de o psihonevroză gravă. Căzuse într-o stare de abulie, din care era aproape cu neputință să fie smuls. Trecea de la epoci de depresiune și abulie totală, cînd nu vroia să scoată un cuvînt, la epoci de orgoliu nemăsurat, în decursul cărora se disprețuia pentru faptul că a putut să accepte să fie copist la minister".

...VINUL e pe sfîrșite. Cu glasul vibrînd de o spaimă tainică și parcă și de indignare că paharul e gol, Bacovia se adresează din nou soției : „Ei, Constantin Constantinovici, mai dăm și noi o jumătate de vin ?".

Stă crispat, așteptînd să primească un răspuns, dar cum răspunsul se lasă așteptat, recade în el însuși și reia bolboroselile, fosforescentele — uneori stranii, alteori comice — bolboroseli. Pe urmă, devine iarăși agitat și din nou spune soției, ca pentru a-i capta bunăvoința : — „Ascultă, eu sînt dator la Nicolae-Eugen". (Nicolae-Eugen sînt, vezi bine, eu, metamorfozat astfel de Bacovia).

După aceea, înfricoșat parcă, întreabă : „Cît e ora ?".

D-na Bacovia îmi spune că poetul nu poate să sufere ceasurile „A avut un ceas de aur cu capac dublu. Într-o zi, a rupt capacele și le-a aruncat cu restul ceasului în foc. Accese de furie are și cînd vede imaginea aceea din colț a lui Christos. A vrut s-o distrugă de mai multe ori. Ultima oară, a spart rama cu lovituri de baston".

Bacovia nu aude ce vorbim. Tresare din cînd în cînd și murmură : „Cum poți să faci din apă vin ?" sau : „Morișca nu se mai învîrtește..." sau „Ochiul meu e tardiv..."

D-na Bacovia ne spune că, altădată, poetului îi făcea plăcere să cînte la vioară.

A scris (ne informează d-na Bacovia) și compoziții pentru poezii din Eminescu și Petică. Poetul a auzit frînturi din conversație, căci ține să ne spună : „Am compus un cîntec ca din Beethoven..." De cînd a început să se amețească, îl aud pe Bacovia întrebîndu-se, din timp în timp : — „Dar cine-i acela Denröde ? Undenröde ?" Mi se pare că aflu izvorul acestui nume misterios în Uvedenrode a lui Ion Barbu. Se pare că, în asemenea momente, Bacovia își reamintește de aprecierile pe care le-a debitat Ion Barbu despre poezia bacoviană.

„Bacovia era grav bolnav (îmi spune d-na), cînd Barbu l-a calificat drept «Cucuvaia poeziei românești». Nu cu mulți ani după aceea, cînd m-am dus la Fundațiile regale ca să cer o slujbă pentru Bacovia, i s-a oferit un post de comis-voiajor. «De, doamnă, ce vreți (mi s-a spus), poezie, sărăcie !»". Bacovia, care a aruncat iarăși un ochi spre sticlele goale și spre cești de cafea secate, tresare din nou și din nou se adresează, cu un accent simili-olandez, jumătate revoltat, jumătate rugător, soției : — „Ei, dar nu ne mai faci înc-o cafea ?".

Ne cîntă, apoi, înăbușit, cîteva acorduri din melodia compusă la „Fecioarele albe" ale lui Petică. Chipul i s-a ridat macabru, toată fața exprimă suferință.

Cînd ne ridicăm să plecăm e trecut de ora 9.

Sîntem conduși de Bacovia și de soția sa pînă la portiță.

În antreu, Bacovia îmi ia mîna și-mi spune : — „Vasile-Eugen, eu te iubesc pe d-ta".

Pe trepte, afară, îi țin mîinile osoase, lungi, frumoase, în mîinile mele ; simt cum pulsul îi svîcnește în palmă.

D-na Bacovia îi oferă doi trandafiri Floricăi.

Eugen Jebeleanu

(Text eliminat de cenzură în 1982)

Sculptură de PAUL VASILESCU

STELA COLIERULUI (artă egipteană, dinastia a XIX-a)

Un nume nou în „România literară“

Ilinca DOBRESCU

Înconjurul epavei

Luna-şi duce mîna la gură
Noaptea ne unge cu marmură
glasul
Înconjurăm epava, pripasul
Veniţi cu toţi, e sfoară destulă
Care să ne legene pasul
E loc de înec pentru toţi în celulă
Sub zarea ce-şi învîrte compasul.

Undeva la fereastră

Acum îmi explici rugător şi atent
Că nu mai e cazul să te simţi
Culpabil de crimă
Culpabil de viaţă
Stai în atingere cu visul
Şi-l rogi să-ţi pregătească masa
Nu mai e nevoie nici să dormi
Nici să rămîi treaz.
Acum ţi-ai orînduit totul
Pentru că nu-ţi mai doreşti nimic.
Noroc c-am păstrat cu
două lucruri
În trenul umilinţei
Undeva la fereastră
Unde te simţi mereu vinovat
De prezenţa
celuilalt.

• • •

Trăiam ceea ce nu se vedea
Moartea mă ţinea pur şi simplu
de mînă
Şi pulsul ei era suportabil

FRANZ MARC : Păstoriţă (1912)

Carne de sfînt la cină

I-am văzut ciopîrţind un tablou
Tăind carnea vie a sfinţilor
bucată cu bucată
Se auzea doar un murmur discret
Un urlet abia şoptit la urechea
altarului.
Rămăsese doar rama
Scheletu-nhămat pe pereţi
Şi orga din care-au fost exilate
cuvintele
Luau în pumn fişiile smulse
Şi le puneam pe masă, la cină
În locul tabloului
Diamante cu nări de pămînt
Respiram durerea din ce în ce
mai transparentă
a sîngelui sfinţilor
care nu protesta
care se-nchega pe podea
care nu se vedea.

De jumătate de oră

De jumătate de oră
Vin în marş către casă
Calcă de parc-ar ţipa
De parcă umerii străzii
S-ar apleca
Sub biciul ploii

Nu atît faptul că nu-i văd
mă deranjează
Ci că sînt şi mulţi
ca soldaţii
Peste geam, stropii grei-decoraţii
Că se-apropie fără putere
— somnambulă armată —
Că bat pasul pe loc
fără s-ajungă vreodată

Numai asta m-apasă
Că se-ndreaptă cu toţii
spre mine
Ca-n deşert beduinii
Către singura casă.

• • •

Mişcări lente sub gheaţă
Plante-ndărătnice
Seminţe cu-o mie de braţe
pregătind fructul de foc.

Cu duioşia ghilotinei

Mă-mbrac pentru somn
Îmi strîng tăcerile, anii
Înguste inele pe trup
Delimitînd colina
Ce mă desparte
De prăbuşirea
De ruperea-n fişii
A tuturora
Şi-nvolburarea lor
Peste plecarea mea.

Îmi fac bagajul,
sînt gata pentru somn
Încheieturile lumii pîrîie
Ochii mei obosiţi
O condamnă
Şi cad peste ea
Cu duioşia ghilotinei.

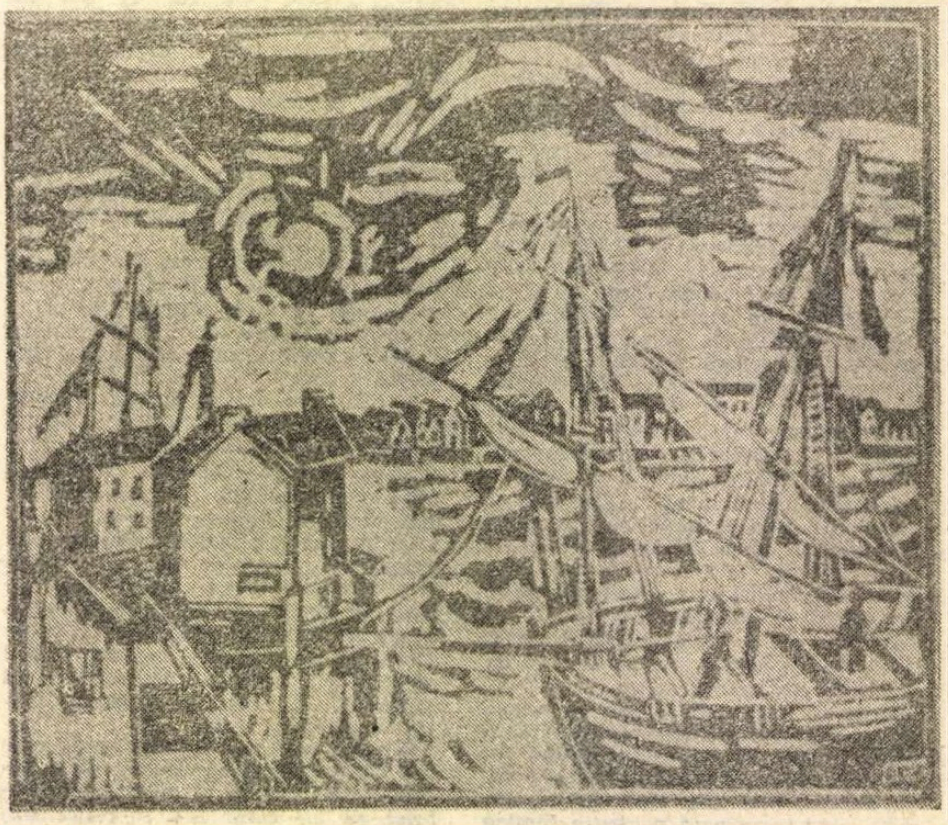

MAURICE VLAMINCK : În curte (ilustraţie de carte, 1904)

Cu-a umbrei ispită

Numele rănii a ars
Ca un calendar obosit
Şi corul s-a golit de voci
Aburul vechi a-nflorit
Ceaţa-mi cutreieră părul
Ca pe-o pădure ursită
Îmi piaptănă gîndurile
Cu-o umbrei ispită

Vreau să nu mai înţeleg
Să nu mai văd sînge arzînd
Degetul morţii plăpînd
Pe gură aş vrea să mi-l leg

Să-mi spînzur cuvintele,
Să abdic
Vreau, să nu mai vreau
Nimic.

Cu tot ce-mi lipsea

Îmi simţeam trupul zvîcnind
De aburul spaţiului mort
Mă hrăneam cu icoane
Şi sîngele lor transparent
M-adăpostea ca un cort

Poate că nici nu pierisem
Ci pur şi simplu făceam ordine în
viaţa mea
Începînd s-o iubesc
Cu tot ce-mi lipsea.

O bucată de timp

Diafragma orizontului
Trupuri lustruite de vînt
Pe coapsele cailor ierbii-alergînd
Undeva în regiunea cerului
Schimbul de suflete
Dumnezeu ne respiră
O bucată de timp.

FÉLIX VALLOTTON : Manifestaţie (gravură, 1893)

INEDIT

Ultima încercare a guvernului unguresc de a cîștiga pe Avram Iancu

■ *ISTORICUL Silviu Dragomir a trăit între anii 1888—1962. A fost profesor la Universitatea din Cluj. A publicat lucrări privitoare la istoria românilor din Peninsula balcanică, dar și la istoria luptei românilor din Transilvania pentru libertate politică și culturală, valoroase și sub raport documentar. Operele principale :* Vlahii și morlacii, *1928*, Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848-49 *(4 vol. 1944-46)*, *monografii închinate lui* Avram Iancu *și* Nicolae Bălcescu.

ÎN ARHIVA președințială a guvernului Kossuth, care se păstrează în Viena, am găsit o seamă de acte interesante despre ultima încercare a guvernului unguresc de-a împăca pe români și de-a cîștiga în favorul său pe Avram Iancu. Aceste documente nu se mai află toate în original, ci unele numai în copie și traducere germană. Probabil că ele au fost utilizate de către poliția austriacă în anii 1850-52, cînd s-au tradus toate hîrtiile din arhiva lui Kossuth în nemțește pentru a se urmări aderenții guvernului revoluționar. Traducerea germană e îngrijită de cunoscutul istoric Csaplovics, singurul funcționar de la arhivele secrete, care a fost însărcinat în cea mai mare taină a prelucra materialul confiscat de armatele austro-ruse de la revoluționarii unguri bătuți și risipiți.

Pînă cînd armatele lui Kossuth, biruitoare pretutindeni față de generalii austrieci, inspirau nădejde ungurilor în izbinda finală a cauzei lor, tratativele de împăcare cu românii nu ajunseseră la nici un rezultat pozitiv. De fapt, ideile lui Kossuth privitoare la chestiunea română erau pătrunse de un spirit foarte șovin. În vara anului 1848 și chiar mai tîrziu, în loc de-a prepara terenul pentru o colaborare cinstită, el luase măsuri tot mai drastice cu scopul de-a reprima legitima mișcare a poporului român. Zăbovind, fără îndoială cu o anume intenție, recunoașterea de către parlament a naționalității române, Kossuth sili comitetul național de la Sibiu să ridice armele împotriva revoluționarilor unguri. Evenimentele războinice, care s-au petrecut în Ardeal din Octombrie 1848 încoace, totuși nu au justificat așteptările guvernului din Budapesta. Transilvania a rămas pentru ei o rană deschisă, cu atît mai virtos, că nici după izgonirea armatei imperiale, legiunile românești din munți n-au putut fi învinse. „Az az Erdély valóban nagy átok reánk" (Ardealul e într-adevăr un mare blăstem pe capul nostru), spunea însuși Kossuth [1]) într-o scrisoare (2 Martie 1848) către comisarul Csányi din Ardeal. Dar și în această vreme el credea că va soluționa chestiunea română fie prin puterea armelor, fie prin șiretenie. În Decembrie 1848 vru să trimită la Sibiu pe Eftimie Murgu, pentru a trage pe sfoară comitetul național, dar fruntașul bănățean nu se pretă la acest rol [2]). În Aprilie 1849 plecă apoi la Iancu deputatul Ioan Dragoș, nefericitul trădător al națiunii sale, cu o seamă de concesiuni redactate de Kossuth fără sinceritate, căci dictatorul Ungariei luase măsuri ca, în vreme ce Dragoș tratează cu Iancu, românii să fie atacați și zdrobiți fără de veste. Dar nici această lovitură bine preparată nu izbuti. În Mai 1849 ungurii erau încă biruitori și deci departe de-a fi dispuși să ne facă concesiuni. O lună mai tîrziu, cînd colonelul Simonffi angajă noi discuții cu Avram Iancu, guvernatorul Ungariei respingea încă ideea de-a recunoaște națiunea politică română, ceea ce constituia temeiul programului nostru. Kossuth argumenta părerea sa în modul următor [3])... „naționalitate politică se poate imagina numai pe temeiul unui teritoriu delimitat, o țară poate avea numai un teritoriu, pe care pot fi oricîte limbi, oricîte religiuni, și dacă voim libertate, fiecare, fără deosebire de limbă și religiune, trebuie să fim egali în drept, în lege, în libertate dar a împărți o țară după limbile vorbite în ea și a acorda fiecărei părți naționalitate politică deosebită pe un teritoriu deosebit înseamnă a fărîmița acea țară, adică a o desființa".

Dar pe cînd scria Kossuth aceste șire armata ungurească suferise deja primele înfrîngeri din partea oștirilor austro-ruse. Guvenul unguresc, mutat nu de mult la Pesta, fu silit a se refugia la Segedin, unde, în fața primejdiei iminente, îrebuiră și bărbații de stat ai ungurilor să-și modifice politica. Zoriți de-a găsi, în fine, un aliat împotriva uriașei puteri, care îi strîmtora din toate părțile, Kossuth trimise în 14 Iulie pe Nicolae Bălcescu în Munții Apuseni, pentru a convinge pe Avram Iancu de nevoia unei împăcări între români și unguri și pentru a obține ajutorul efectiv al legiunilor românești. Dar evenimentele se precipitau cu o repeziciune care desnădăjduia guvernul de la Segedin. De la Bălcescu nu sosea nici o știre. Nu e mirare deci, dacă în momentele de enervare, guvernul unguresc crezu că trebuie să înnădească firul, ce i-l dase în mînă o femeie, care venea din tabăra lui Iancu.

Iată cum ni se înfățișează din documente acest episod interesant :

În 12 Iulie 1849 s-a prezentat la comitele suprem din Arad, I. Tomcsányi, doamna *Helene Pavolni* (n. *Georgevici*) pentru a face o comunicare. Ea a spus că bărbatul ei fiind numit medic șef al trupelor ungurești din Zărand, dînsa a plecat în 9 Iulie la Hălmagiu, dar că în fața acestei comune au fost atacați de o ceată de moți, bărbatul ei a fost omorît, iar dînsa a fost dusă ca prizonieră la Vidra de Sus, unde a stat toată vremea la casa lui Alexandru Iancu, tatăl eroului nostru. În Vidra i-a luat un interogator preotul Ioan Gombos. Dînsa a spus că armatele ungurești au cucerit Buda, cetatea Aradului de asemenea s-a predat și că în tot Banatul nu mai este nici un suflet de dușman. „Se pare că au crezut pe deplin cuvintele mele, dar din dispoziția poporului am cîștigat impresia că, dacă nu s-ar teme de învingerile armatelor imperiale, ar depune bucuros armele". La o săptămînă, după ce a fost prinsă, a venit la Vidra și Avram Iancu, „generalul Moților", de la care a cerut să fie eliberată. Iancu a spus că nu poate fi eliberată, pînă cînd mai stau trupele ungurești la Hălmagiu. Totuși, în 9 Iulie, a fost eliberată la intervenția bătrînului Iancu și a preotului din Vidra de Jos.

Pasagiile care urmează le traduc din cuvînt în cuvînt :

„În tot timpul petrecerii sale acolo a constatat că bătrînul Iancu acordă deplin crezămînt făgăduințelor ungurești, astfel că, pe cînd era acolo Dragoș comisarul guvernului, ar fi fost în stare să vină pentru a se prezenta la guvernatorul. El aproba toate cele expuse de Dragoș și, cum a auzit vorbindu-se, chiar și tînărul Iancu se învoise, poporul împăcat depusese armele și tocmai închinau cu paharele pentru pace, cînd a apărut Hatvani cu oastea și a risipit toată încrederea".

„A constatat dispoziția că o amnestie generală, în care s-ar cuprinde și a lui Avram Iancu, i-ar face și acum să depună armele".

„În fine, cînd a plecat, bătrînul Iancu a rugat-o să se pună imediat în contact cu cel mai apropiat organ al guvernului, invitîndu-l să scrie fiului său că [illegible] iască intenția guvernului față de dînsul, dar să-i scrie atunci totodată și lui".

„Cu privire la viața de război a constatat că sînt împărțiți în mai multe tabere și gata totdeauna la orișice atac. Au și patru tunuri luate de la unguri, dar dînsa n-a văzut decît unul mic, transportabil".

„Pînă cînd a stat între ei a constatat că greșeala noastră (adică a ungurilor) tactică, pe care ei o exploatează, consistă în împrejurarea că nu atacăm deodată din toate părțile. Mai pe urmă vorbeau mult despre izbînda de la Zlatna, unde, după cum spuneau, au căzut mulți dintre ai noștri".

Comitele suprem din Arad luă îndată un proces verbal [4]), pe care îl trimise apoi guvernului din Segedin. El se interesă mai de aproape de doamna Pavolni și află că, născută dintr-o familie din Arad, posedă o inteligență distinsă și o educație aleasă. La întrebările ce i s-au pus, nu s-a încurcat, nici nu s-a contrazis, deci ar fi vrednică de crezămînt. Dînsa mai adăugă, în fine, că, după cum crede, a fost eliberată spre a netezi din nou calea pentru tratative.

DAR dacă nu ne îndoim nici noi de buna credință a doamnei Pavolni, trebuie să observăm însă, din capul locului, că nu Avram Iancu a fost inițiatorul acestei solii. Probabil că el nici nu a știut de vorbele „muierești", în care fu amestecat. E adevărat, însă, că tocmai atunci stăpînea în munți o oarecare depresiune morală, deoarece conducătorii noștri s-au fost convins de felonia Habsburgilor și de slăbiciunea armatei lor. Mizeriile îndurate de către populația închisă în cordonul din munți au contribuit de asemenea la nemulțumirea ce s-a născut. Dar, desigur, regretele bătrînului Iancu și tendințele sale de apropiere față de unguri avem să le explicăm numai cu grija sa de a-și scăpa feciorul în cazul unei biruințe ungurești, firește dacă sînt adevărate cele relatate de către Helene Pavolni.

Președintele consiliului de miniștri, Szemere, cînd primi acest raport, în 23 Iulie, îl trimise îndată lui Kossuth, care, citindu-l, puse rezoluțiunea sa [5]) pe dosul actului, pe care apoi, în ziua următoare, Szemere o expedie la Arad. Guvernul unguresc se pronunță gata a uita trecutul și a amnestia pe toți, chiar și pe Iancu, dacă vor depune armele. El făgăduia acum poporului românesc toate favorurile compatibile cu integritatea țării și, pentru a dovedi aceasta, se provoacă la asigurările date lui Bălcescu și la eliberarea celor

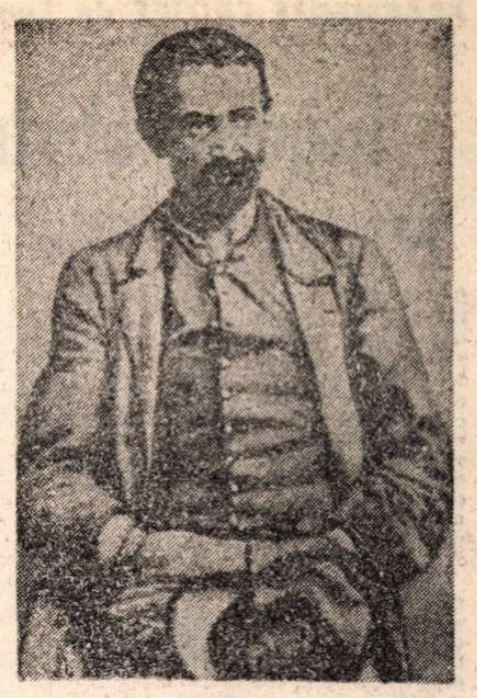

160 de prizonieri români din Arad. După ce Kossuth aflase de la comisarul Török Gábor, că dînsul îl cunoaște pe Iancu despre care știe că i-a rămas deobligat („...mivel pedig, személyes értekezésem folytán Török Gábor hajdan honi ösmeretségénél fogva oda nyilatkozott, hogy ő iránta Iank a multakból némi lekötelezetséggel van s ő könnyen talál módot a kormány szándékát Iankkal tudatni...") fu însărcinat acest comisar a aduce la cunoștință lui Iancu intenția guvernului unguresc și anume : dacă Iancu apelează la guvern, va obține amnistie, iar guvernul se obligă să îndeplinească promisiunile făcute. Daoă Iancu ar dori să aibă o întîlnire cu vreun organ al guvernului, i se asigură salvus conductus [6]).

Deci Kossuth nu a cedat din punctul său de vedere nici chiar în clipa supremă. El ar fi dorit ca Iancu să i se adreseze mai întîi și să-i ceară amnestia, pe care i-o garanta. Dar așa ceva era foarte departe de felul de gîndire al Craiului Munților. Iancu [illegible] sale ca o condiție sine qua non, nu ar fi îngăduit niciodată o asemenea umilire, care ar fi redus-o chiar și în propriii săi ochi.

Aceste oferte de pace Iancu însă nu le-a mai primit, ori, chiar de i-ar fi parvenit, nici că ar fi putut să le mai discute. Totuși guvernul unguresc, pentru a dovedi de astădată bunele sale intenții, făcu parlamentul din Segedin să voteze o lege cu privire la drepturi naționalităților, care dacă ar fi fost votată cu un an mai înainte ar fi influențat, desigur, în altă direcție politica românească. Declarațiile președintelui de consiliu Szemere rostite cu această ocazie fură tipărite și în românește, pentru a fi trimise în Ardeal. „Pace vrem, pace cu orice preț din partea locuitorilor internaționali" spunea el într-o scrisoare adresată comisarului din Timișoara [7]).

Legea votată în 28 Iulie 1849 fu trimisă lui Avram Iancu prin deputatul Murgu. Comisarul din Arad fu avertizat să facă tot posibilul pentru ca Eftimie Murgu să nu renunțe la misiunea sa. Scrisoarea sa scurtă și nervoasă arată tot halul în care a ajuns politica ungurească [8]) : „Fă ca Murgu să poată merge desigur la Iancu. Dă-i de ajutor pe un Român cinstit democrat și fidel, care să aibă darul cuvîntului. Înzestrează-l cu bani, și instiințează-mă apoi. Pe scurt, folosește în așa chip clipa scumpă, ca să fie cîștigat poporul românesc și pentru ca să putem întrebuința imediat armele sale contra dușmanului comun".

Dar totul fu zadarnic. Murgu nu mai izbuti să treacă la Iancu. Trupele rusești îl opriră în valea Mureșului. Peste cîteva zile catastrofa Ungariei înghițea toate nădejdile revoluționarilor lui Kossuth, care numai în exil își recunoscu greșeala față de națiunea română.

Silviu Dragomir

---

[1]) Hof-Haus u.Staatsarchiv, Kossuth Acten, Fasc. 490, Nr. 1

[2]). Tábori Kornél: *Titkosrendőrség és Kamarilla*, Bud. 1921, p. 129: „Még az oláh követek légtekintélyesebb emberét Murgu Euthimet is beküldöm e napokban hozzád. Feladata a szebeni egyesület oláh és szász cimotéban szakadást *csinálni*. Fogad szívesen, látass iránta bizalommal, de vigyázz reá. Azt hiszem nagyravágyó. De nem fog megcsalni, ha egy missziót elvállal. Minden esetre garantia, hogy az oláhok dolgát senki sem teheti rosszabbá, mint van — jobbé talán..." Intr-o scrisoare către Csányi.

[3]). *Transilvania 1877*, p 66

[4]) Ibidem, Kossuth-Acten Nr. 9401 din 1849

[5]). Ibidem, „Török Gábor kormánybiztosnak irandó volna, hogy Pavolniné ilyen és ilyen felfedezéseket tevén, a kormány azoknak nyomán semmit sem késelkedik kijelenti, hogy szivéből sajnálván a tömérdek haszontalan vérpazarlást, s az oláhoknak saját szabadságuk elleni küzdelemnek elcsábíttatásukat, örömest kész fátyolt vetni a múltakra, s magának Iank-nak is megkegyelmezni, ha a fegyvert letéve a hűség és engedelmességre vissza térnek..."

[6]) Ibidem, Kossuth-Acten, Fasc. 491, Nr. 619/B. E.

[7]) Ibidem, Kossuth-Acten, Fasc. 491, Nr. 617/B. E.

[8]) Ibidem, Kossuth-Acten, Fasc. 491, Nr. 618/B. E.

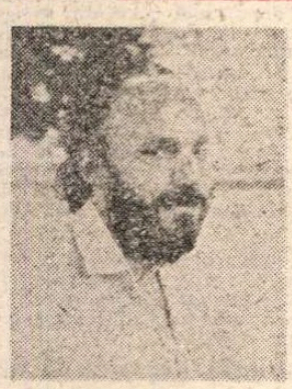

Așa cum

așa cum iubirea zîmbește pe-ntuneric
venită doar pentru o clipă
pentru a pleca / chiar mult mai iute

așa cum adevărul este
mult mai adevărat
decît lumina

așa cum merg toate
nu se știe de voi găsi funia
și cele necesare

* * *

nimănui nu-i pasă de / de toată
întîmplarea
de a căzut din cer un om
sau doar zăpadă
(s-acopere întreaga mîrșăvie
că sîntem vii și ne hrănim)
că nu mai pot păcatele / să ierte
durerile din noi

gura
înghite cu egală întristare
și stelele și negrele izvoare
ce poate fi o tăietură
în monstruoasa față a realității
decît o breșă de lumină / sîngeroasă

ce îmi rămîne
platoșa tristeții îmi prinde
obrăzarul

așa cum iubirea zîmbește
spre aștri ce nu cunosc amețeala

Bahica

împlinesc cele zece porunci
mă privez de privirea nătîngă
urăsc mărginirea
cresc în asfalt rădăcini de oțel
sufletele sînt nemuritoare

lacul / cenușiu sclipește
printre arbori
într-o zi / acolo /
locul de odihnă voi găsi

dar beau pînă atunci
pahar după pahar
așa voi uita
că durerea / și pe întuneric /
drumul nimerește

Cassian Maria Spiridon

FRAGMENTE CRITICE de Eugen SIMION

Îngerul abstract sau păzitorul de litere

PROFESORUL clujean Ion Pop, cunoscut prin opera lui critică, publică acum a cincea carte de versuri. Prima **(Propuneri pentru o fîntînă, 1966)** a apărut cu un an înaintea **Elegiilor** lui Nichita Stănescu. Celelalte **(Biata mea cumințenie** 1969 ; **Gramatică tîrzie,** 1977 ; **Soarele și uitarea,** 1985) i-au adus reputația de poet reflexiv ironic, „cu o conștiință sentimentală a livrescului", cum îi zicea Mircea Iorgulescu. Caracterizarea e bună, cu observația că și ironia și sentimentalitatea sînt deopotrivă de discrete în poemele acestui ardelean preocupat de fenomenul avangardei. O discreție, bănuiesc, educată și o ironie de tip cărturăresc într-o poezie care folosește cu subtilitate jocul intertextual.

În legătură cu acest aspect trebuie făcută, cred, o deosebire între **poezia livrescă** și **poezia livrescului.** Cea dintîi este, de regulă, de factură neoclasică și trăiește liric din comentarea simbolurilor deja trecute prin literatură. O poezie, cum ar veni, în marginea poeziei, fără originalitate, cu slabe note subiective. Criticii din perioada interbelică n-o prețuiau prea mult și, trebuie să recunoaștem, aveau suficiente motive. Livrescul este, în ultimele decenii, un punct de plecare pentru o poezie de factură reflexivă și parodică în infinite combinații intertextuale. Modelul Eliot a fost preluat de mulți și **cartea** a devenit un obiect liric ca oricare altul. Ion Pop o folosește pentru a-și nota propriile reverii. Poemul liminar din **Gramatică tîrzie** îl arată în bibliotecă, înconjurat de titluri celebre, ascultînd în modul liric al lui Blaga murmurul cetății, tăcerea lucrurilor, coacerea merelor, căderea frunzelor... Un fluture se așează pe **Nebănuitele trepte** și **Struktur der modernen Lyrik** și poetul bănuit de contemporani de a fi un „ins livresc", se gîndește la transfigurare și la moarte, punînd și puțină ironie în această meditație tulburată de simboluri așa de grave:

„Eheu, eheu, — sfinx prinzînd fluturi,
O pasăre voi auzi cum îi pune
Trei enigmatice, lungi întrebări,
Pe limba-i intraductibilă. Rușine, rușine,
Iar eu existînd
Cît durata rușinii.
Aici.
Printre cărți cu grijă-așezate, imaginînd
Sîngele meu în scădere, moartea, transfigurarea,
Slaba memorie a posterității".

Tot de la Blaga vin și preferințele pentru „palidul spațiu al lui septembrie", pentru priveliștea nemărginirii, vuietul semințelor, sensibilitatea la inefabilele treceri și emoția în fața „mulțului străveziu al acestei ore". Ion Pop face, în fond, trecerea de la poezia grupului de la **Steaua** (care a recuperat modernitatea printr-o estetică a depoetizării) spre poezia neoexpresionistă, **ingîndurată,** contemplativă, vegheată de marile mituri, cultivată de tinerii de la **Echinox.** Tipic pentru formula sa lirică mi se pare poemul **Aștept** din volumul **Gramatică tîrzie:**

„O picătură de sînge pe sticla ferestrei,
Cineva plînge, pe care nu-l văd,
Din golul albastru al ochilor lui,
Pe fața tăcută-a ferestrei.

Acolo stați voi, nemișcatele păsări
De abur ușor, cenușiu, — cad în somn
Șerpuitoarea linie a dealurilor, roșiile
Acoperișuri, brazii cei drepți,
Scurmă cerețile cîrtițe.

Nimic nu știți despre lacrima asta
Și nici un tunet nu se aude —
Încremenit rămîne fulgerul fără grai,
Pătînd limpedea lume.

Aștept aici, cu trupul în întuneric —
Sfîntă corolă, în spațiul pur,
Gura mea se roagă.
Un zumzet

De vechi albine sună-mprejur
Polenul și ceara s-o ducă-n vitralii,
Acolo, sus, sus, într-un fagure.
Acolo sus, în dreptunghiul
Însingerat".

Un poem, se vede limpede, care cultivă zeul tăcerii și al misterului, în manieră expresionistă (ramura blîndă, învăluitoare), cu o emoție controlată și o scriitură din care lipsesc metaforele provocatoare. Este un mic ritual, aici, o ceremonie a spunerii, o dorință aproape programatică de a prinde sensurile înalte din „Cosmica bunăvoință" a naturii. Apare în poemele lui Ion Pop și blagianul „duh plutind peste ape", iar cînd apar obiecte mai umile, ele se pierd, cum am precizat deja, **în nemărginire.** Două imagini din sfera materială se repetă : aceea a ferestrei și aceea a fluturelui.

ÎN **Aminarea generală** apare și un **Inger Abstract,** păzitor de litere. lîngă un **Magistru** care vorbește o limbă stranie și un **Corv** care strigă **silențium...** Versurile sînt acum mai simple, comunicarea mai liberă, cu vizibile note ludice. Poetul cuminte „și-a ieșit din minți", nu mai vede, adică, decît ce vede. Nu se ține totdeauna de cuvînt. Vede, totuși, și obiecte imaginare și nu uită să laude inefabilele: „blîndul foșnet de trestii", „cuvintele din tăcere", „marile cercuri de liniște" etc. Este drept că ritmul poemului este mai alert și ironia iese, mai curajos, în față, ca în această ingenioasă parafrază a proverbelor:

„Ce s-a întîmplat, nu-mi dau seama.
O mie de capete plecate au fost tăiate de sabie,
apa a trecut și n-a mai rămas nici o piatră
Dumnezeu a fost văzut totuși bătînd cu bîta,
m-am sculat de dimineață și n-am ajuns departe,
tot ce-am putut face azi am lăsat pe mîine.

E-o mare panică în proverbe.

Dar aveți puțintică răbdare, rog nu-l întrerupeți pe Orator,
sîntem oameni civilizați, ce naiba
de ce vă împingeți ca vitele?
Încă nu toate drumurile spre Roma sînt desfundate,
pe partea de nord a trupului tău abia începe să crească mușchiul,
iar din trandafirul pe care-l porți în mînă
n-a căzut încă
decît o petală de fier".

Ion Pop folosește acum limbajul oralității și, părăsind pentru o vreme miturile și Utopia, coboară poemul în stradă. Din confruntarea esteticii poeziei cu estetica realului scoate un poem **(Interferențe)** în stilul ironiei romantice. Procedeul este de efect și, la ironia intelectuală a romanticilor, se adaugă nuanța, modernă, a risului trist. Nu lipsesc din aceste jocuri verbale nici plăcerea paradoxului, bucuria de a lua în răspăr propozițiile celebre, grija mai mare, în fine, pentru imaginea de șoc. Într-un **Cîntec simplu** cuvîntul face infarct și, voind să anunțe cu voce tunătoare un mare adevăr, poetul nu scoate pe gură decît o șoaptă sfîșietoare **(Dîndu-mi seama).** Această jovialitate nu ține însă mult. Ion Pop este, în fapt, un spirit elegiac, jocurile lui intertextuale, caligrafice, se termină de regulă într-o notă serioasă. Îi reușesc în **Aminare generală** mai ales reveriile livrești, meditațiile despre trecere, micile poeme care sugerează ceea ce aș numi starea de contemplație. O stare nedefinită a spiritului în fața imprevizibilului, inefabilului și a altor fenomene din această categorie. Poemul este o interogație fără răspuns, o mirare din care reținem surpriza și spaima de nedefinit. Aș cita poemul **Norii** (reluat din volumul **Gramatică tîrzie)** și **Rest,** scris în august 1989. Primul este ceva despre nu știu ce, o fantasmă, o cronică scurtă a nepipăitului din existență:

„Cuvinte, vorbe, cuvinte,
cămila, nevăstuica, balena,
norii și Prințul și Sfetnicul —
un nor și el
puțin mai însingerat
deasupra valurilor.

Iubită, putredă Danemarcă,
țicăloasă peninsulă,
verde căluș
în gura verde a mării.

Preasfîntă născătoare de nori,
aurii,
singerii,
cenușii.

Iubită, putredă Danemarcă."

al doilea este o parafrază fină cu valoare — îmi pare acum, cînd o citesc — premonitorie:

„Ne-a mai rămas, se pare,
încă o bucată
de drum.

Răbdarea e, nu-i așa,
întotdeauna mai lungă
cu cîțiva metri
decît
umilința".

■

Ion Pop : **Aminare generală,** Ed. Dacia, 1990

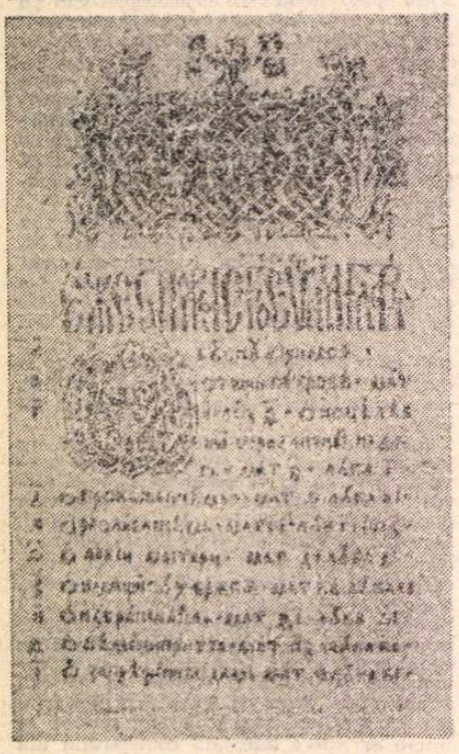

Pagină din **Tetraevangheliarul** tipărit la Sibiu (1546)

Din nou despre Jack Spintecătorul

Stimate domnule director,

Recunosc sincer, ori de cîte ori citesc admirabilele texte semnate de Radu Cosașu încerc o satisfacție de ordin superior. Într-adevăr, stilul său inconfundabil ce seamănă cu un joc permanent de artificii, neașteptatele sale turnuri de frază și asociații de idei te încîntă.

Numai că, iată, acum, după lectura cronicii : **Un film simpatic : „Jack Spintecătorul"** (apărută în **România literară** din 23 august 1990) mă simt obligat să notez cîteva idei și să consemnez, cu asentimentul dv., desigur, cîteva precizări ce vor aduce lumină în problema mult obsedantă, în secolul trecut, și nu numai, a identității lui Jack Spintecătorul, a cărui existență a stîrnit o imensă vîlvă, asemenea celei iscate de Vampirul din Düsseldorf, de Landru, de doctorul Petiot sau de oribila „carieră" a lui Rîmaru de pe meleagurile noastre.

Călăuzindu-ne de axiomele **Qui tacet consentire videtur** (cine tace înseamnă că este de acord) și **Amicus [Cosașu] Plato, sed magis amica veritas** (mi-e prieten Platon, dar mai prieten îmi este adevărul) să purcedem la drum, dar nu mai înainte de a nota că, deși sînt și eu membru al Uniunii Scriitorilor, nu am, din păcate, plăcerea de a mă număra printre prietenii d-lui Radu Cosașu. Sper, cu acest prilej, să nu devin nici ne-prietenul domniei sale.

Pe marginea acestui film, veți vedea, s-ar putea scrie multe lucruri pline de interes... multidisciplinar.

Nu vreau să punem prea mult la încercare răbdarea cititorului, dar se impune o anumită atmosferă de **suspense.** În primul rînd consider binevenită o **mini** sau mai degrabă o **nano** introducere în psihologia poporului englez — cu deschidere spre aspectul penal.

André Maurois sublinia marele merit al romanelor lui Dickens de a fi contribuit mult, în secolul trecut, la schimbarea psihologiei poporului englez, transformîndu-i pe englezi din niște oameni duri, în niște ființe mult mai bune, schimbîndu-le în bine atitudinea aspră și neînțelegătoare față de copii, de femei, de bătrîni.

Poporul englez, luat în totalitatea sa, este alcătuit din indivizi inteligenți, dacă nu foarte inteligenți. Pe această linie, criminalii englezi sînt în măsură, de multe ori, să comită crime perfecte, fără să lase urme. De altminteri, cine a fost la Londra, de pildă, își poate da mai lesne seama de ce **dispar,** în fiecare an, nenumărați londonezi. Tamisa, care este un adevărat braț de mare, ca și ceața atît de densă multe zile pe an ușurează din plin activitatea criminalilor. Foarte mulți dintre aceștia nu vor fi prinși niciodată — de aceea cei prinși vor fi pedepsiți foarte sever de justiția engleză.

O primă rezultantă : **A intelligent, intelligence [service] et demie.** Și astfel, nu întîmplător patria marilor criminaliști, detectivi și autori de romane polițiste (care își au rolul lor în combaterea criminalității) este Anglia. De sute de ani britanicii au servicii foarte bine organizate pentru urmărirea și pedepsirea criminalilor, cu agenți inteligenți și plini de imaginație, care acționau în interesul statului și al Coroanei. Fantezia și utilizarea imprevizibilului le sînt arme de nădejde. În timpul celui de-al doilea război mondial le-au jucat hitleriștilor o farsă atroce, dotînd un cadavru ce plutea pe lîngă coastele Spaniei cu o identitate absolut fictivă de ofițer de marină ce purta asupra lui acte confidențiale — cu totul falsificate — ce atestau că aliații vor debarca în Grecia — și nu în sudul Italiei, cum era de presupus, și unde într-adevăr aveau să debarce aliații... Forțele navale hitleriste au dat năvală spre coastele Greciei, în timp ce aliații debarcau, practic fără pierderi, în sudul Italiei.

Și Radu Cosașu care crede că Scotland Yard-ul nu știa cine este Jack Spintecătorul ! Peste ani, englezii de la Scotland Yard i-au jucat lui Belphegor o festă destul de nostimă, cu atît mai hazlie cu cît nu trebuia să se ambaleze, să fie adeptul hotărît al poziției agnostice: **ignoramus, ignorabimus,** cu privire la identitatea Spintecătorului. S-o fi lăsat ceva mai moale, să nu fi scris negru pe alb: "Iar cei care credem [...] că Jack Spintecătorul va fi de-a pururi un secret [...]"

Pentru Scotland Yard, taina fusese dezlegată și paradezlegată încă din secolul trecut, dar...

Filmul, deși l-am urmărit cu sufletul la gură, m-a decepționat în unele privințe. Scenariul, sînt convins, a suferit, pe parcurs, o serie de avataruri (ca și pe alte meridiane), complicînd obositor și inutil situațiile. Ca într-unele din celebrele scrieri ale lui Poe (de pildă în **Scarabeul de aur),** simți că autorul își cam bate joc de cititor — în speța noastră, de spectator —, că amestecă neîncetat adevărul cu imaginarul, că introduce în acest scop personaje suplimentare, simți că trebuie să existe **o cheie** care urmează să dezlege misterul. Dar autorul scenariului parcă aruncă această cheie în Tamisa, în dreptul Turnului Londrei, la Poarta Trădătorilor. Simți că scenaristul nu vrea sau — deznădăjduit — nu poate să spună tot adevărul din pricina unor puteri oculte, superioare, deși s-a străduit să-i pună la îndemîna spectatorului toate piesele acestui tragic joc de **puzzle.**

Vă voi da eu cheia. În ultimul deceniu am citit sau parcurs rapid sute și sute de volume la Biblioteca franceză din București. Acum cîțiva ani mi-a căzut în mînă o carte ce mi-a trezit un mare interes și pe care voi încerca să o regăsesc. Mi-am notat autorul și titlul cărții, dar, cum se poate întîmpla oricui, am rătăcit însemnarea. Volumul dezvăluie adevărul asupra cîtorva crime nedezlegate și asupra unor ticăloșii insuficient cunoscute. Printre altele, dezvăluie identitatea lui Jack Spintecătorul.

Acum cîrca 100 de ani, polițiștii de la Scotland Yard au dezlegat misterul lui Jack Spintecătorul. Un prinț regal, pe vremea reginei Victoria, ducea o viață foarte dezordonată. Cîteva prostituate londoneze, amantele prințului, ajungînd în posesia unor secrete compromițătoare pentru reputația coroanei engleze, au căutat să obțină, prin șantaj, sume însemnate de bani. Persoane importante din anturajul Coroanei au organizat un mic **commando** justițiar pentru uciderea celor ce se făceau vinovate de această infracțiune. Și pentru a deruta complet opinia publică și, inițial, și Scotland Yard-ul, au dat o coloratură cu totul aparte acestor omoruri, străduindu-se și reușind, în mare măsură, să le prezinte drept opera unui dement, drept crimele unui maniac sexual.

Rolurile principale în cadrul **commando**-ului le jucau vizitiul ce conducea o trăsură, personaj care strangula mai întîi victima urmărită, și un chirurg al casei regale ce făcea apoi rapid un soi de autopsii obiecte. După ce „justițiarii" au ucis cele cîteva prostituate șantajiste, inclusiv o prostituată ucisă din greșeală, care nu era implicată deloc în cauză, "Jack Spintecătorul" și-a încetat brusc și definitiv cariera. Pentru Scotland Yard, care dispunea, evident, de atîtea probe, a fost ...floare la ureche să descopere adevărul. Dar presiuni puternice superioare au făcut ca dosarul să fie imediat închis, dispunîndu-se ca accesul la acest dosar să nu mai fie permis decît după trecerea a o sută de ani. Absolut autentic!

Trecerea celor o sută de ani a permis dezvăluirea adevărului. Dar scenaristul filmului, desigur, a considerat că nici acum nu era încă momentul să se spună adevărul pe șleau...

Constantin Popescu-Ulmu

P.S. Unii cititori ar putea crede, eventual, că ultimele pasaje sînt rodul imaginației mele. Nicidecum. Deci, asemenea lui Radu Cosașu, voi pomeni și eu de o bunică a mea, Dumnezeu să o ierte, care spunea că omului fără dușmani nu-i face pielea doi bani, totuși eu nu vreau să mă pun rău nici cu Radu Cosașu, nici cu Belphegor, darămite cu Scotland Yard și cu alte înalte autorități britanice ...

Cazul Eugen Barbu

EBINE să precizez din capul locului că nu obștea literară a făcut, în trecut ca și astăzi, din dl. Eugen Barbu un caz : dacă dl. Eugen Barbu a fost și a rămas, în literatura română, în viața culturală a țării, un caz, acest fapt i se datorează exclusiv d-sale. Dl. Eugen Barbu a făcut tot ce i-a stat în putere ca să devină un caz. Conflictul dintre dl. Eugen Barbu și colegii de breaslă este un soi de febră recurentă, izbucnind periodic la anumite intervale de timp. În 1968, dl. Eugen Barbu a fost înlăturat de la conducerea revistei **Luceafărul**, pe care o transformase într-o tribună a defăimării confraților. Zece ani mai tîrziu, s-a aflat din nou în centrul atenției, cu o binecunoscută afacere de plagiat din care a încercat să iasă curat murdărind totul în jur. Acum, în 1990, directorul hebdomadarului extremist și șovin **România Mare** se vede exclus din Uniunea Scriitorilor, pentru păcate vechi și noi laolaltă. Nu strică să atrag atenția asupra capacității d-lui Eugen Barbu de a-și „reveni" din astfel de prăbușiri. Altora, și una singură dintre atîtea le-ar fi fost fatală. Dl. Eugen Barbu reînvie mereu din cenușa proprie. O pasăre Phoenix din ce în ce mai jumulită, e drept. Și, de fiecare dată, dl. Eugen Barbu o ia de la capăt, spurcînd în dreapta și în stînga, animat de aceeași irepresibilă vocație a răului și la fel de nărăvit.

Trebuie să admitem că această tenacitate nu este una obișnuită. Ea n-a întîrziat să trezească o anumită admirație, amestecată cu o bună doză de oroare. Naivii au dat și mai dau crezare imaginii pe care dl. Eugen Barbu însuși a dorit mereu s-o ofere despre sine : cu toate păcatele lui, și orice s-ar spune, el ar fi un mare scriitor (cel mai mare dintre contemporani, cum îl aprecia recent dl. Adrian Păunescu), un ziarist redutabil, un fel de Pamfil Șeicaru al zilelor noastre, în fine, un la fel de mare patriot, hărțuit de dușmani ca miticul Acteon de cîini, dar țeapăn în izolarea lui orgolioasă. Această imagine este de trei ori falsă, așa cum voi încerca să dovedesc în continuare. Pînă la un punct ea explică de ce dl. Eugen Barbu nu și-a pierdut complet creditul în ochii lumii, de ce mai există și oameni cinstiți, bine intenționați, care-i iau apărarea. Colegii de breaslă știu însă, în marea lor majoritate, că secretul repetatelor sale redresări se cuvine căutat în altă parte : dl. Eugen Barbu a avut (și se pare că mai are) ceea ce se cheamă un spate tare. Soliditatea acestui spate (despre care voi da unele lămuriri ceva mai jos) împreună cu grosimea obrazului m-au uimit dintotdeauna la dl. Eugen Barbu ca însușirile sale de căpetenie.

Să luăm lucrurile în ordine. Nu discut acum, în abstract, noțiunea de mare scriitor și măsura în care ea i se potrivește autorului **Groapei**. Înainte de aceasta, trebuie făcută în cazul dlui Eugen Barbu dovada, elementară, că dsa merită să fie considerat scriitor. Obștea literară știe de mult, ca și o parte a opiniei publice, că în legătură cu cîteva dintre cărțile sale s-a pus problema paternității. Nu e vorba doar de **Princepele**, pe care în 1969 dl. Fănuș Neagu l-a învinuit de plagiat, într-un serial de articole din **România literară**, copios informate, sau de volumul al 3-lea din **Incognito**, care a stîrnit scandalul din 1979. Pasaje plagiate au fost descoperite și în celelalte două volume ale acestui din urmă roman, ca și în studiul din 1967 intitulat **Măștile lui Goethe**, cuprinzînd fraze întregi împrumutate nedeclarat dintr-o carte a lui Ion Sângiorgiu, ba chiar și în **Șoseaua Nordului**, roman prezent o vreme în manualele de școală. Există prezumții serioase de aceeași natură și cu privire la **Groapa**. Numeroasele **Caiete ale Princepelui** semănau cu niște maculatoare, în care un școlar pe cont propriu a reprodus, aproape fără comentarii, citate din cărți de tot soiul și de toată mîna. Altfel spus, dubiul de plagiat însoțește mare parte din opera dlui Eugen Barbu și interzice criticii să se pronunțe, din teama că plaga se poate dovedi generală. E practic imposibil de afirmat cu certitudine ce și cît a scris dl. Eugen Barbu cu mîna sa, ce și cît i-au furnizat „negrii". Cine mai îndrăznește, de cînd gustul pentru texte străine al dlui Barbu a devenit notoriu, să-i consacre prozatorului ori dramaturgului un capitol dintr-un studiu critic ori, cu atît mai mult, dintr-o istorie literară ? Chiar dacă am birui cumva această dificultate, deși nu știm cum, situația operei dlui Barbu nu devine mult mai roză. Dsa este (acolo unde este cu adevărat el însuși) un prozator de al doilea rang, cînd pitoresc și melodramatic, cu unele îndrăzneli sexuale din stîrpea lui G.M. Zamfirescu, cînd autor de scrieri de război sau de aventură pentru adolescenți epic antrenante dar fără altă valoare de artă, cînd, în fine, în nuvela istorică, pictor naiv de tablouri viu colorate cu vopsele țipătoare azvîrlite din abundență pe pînză, fără nici o semnificație mai înaltă. În zona a cărei paternitate, probabil, i se cuvine, din opera sa, dl. Eugen Barbu este scriitorul kitsch prin excelență al literaturii noastre postbelice.

GAZETARUL, la rîndul său, este copios trivial și chiar scandalos. Fără o linie de conduită morală, el s-a specializat în insulta joasă și în calomnia cea mai murdară. A rîvnit în secret să rivalizeze în pamflet cu Arghezi, tot așa cum, în proză, a crezut că-i concurează, succesiv, pe Petru Dumitriu (pînă și titlul **Incognito**, folosit întîi de Petru Dumitriu, pare să fi fost o obsesie a dlui Barbu), pe G. Călinescu și pe Marin Preda. În realitate, spre a ne referi acum doar la pamfletele gazetarului, dl. Barbu n-a avut niciodată nu geniul arghezian dar nici măcar un stil sau o artă a injuriei. Motivul este că n-a fost capabil de gratuitate. Dl. Barbu a pus în pamfletele sale toată ura care-l stăpînea. Și-a împroșcat adversarii cu scîrnăviile unui spirit lipsit de noblețe. A mînjit hîrtia în loc să o facă să ardă. De la o vreme, un soi de furie oarbă și de ură neputincioasă țin locul, în articolele pamfletarului, și de talent, și de idei. Literar, un adevărat neant. Nu mai mult decît vulgaritate crasă. Iată un exemplu din atîtea : „Gunoiul la gunoi trage ! Gropar și vierme de morminte, individul are curajul să iasă pe stradă, să se înfățișeze unor studenți, pe post de vidanjor. Numai că oameni de teapa lui miros urît... Scoateți-l din aulele universitare și trimiteți-l la Morgă să le scotocească răposaților prin buzunare înainte de a fi incinerați...".

Aceste scabroase fraze au apărut în **România Mare** din 14 septembrie. Sub acest nume emoționant pentru noi toți se ascunde cea mai oribilă publicație actuală. Directorul ei nu este altul decît dl. Eugen Barbu, același care conducea, pînă în decembrie 1989, **Săptămîna**. Ce cuprindea ultimul număr al defunctei **Săptămîna**, care n-a mai fost difuzat pe 22 decembrie, dar a fost conceput și redactat, cititorii au putut afla ulterior. Revoluționarii și revoluția din Timișoara erau tîrîți în noroi. Nu ne-am mirat. Nimeni nu înălțase osanale mai desănțate lui Ceaușescu decît colaboratorii revistei **Săptămîna** din anii patronatului moral al dlui Barbu. După o tăcere de scurtă durată, nici șase luni, dl. Barbu revine în **România Mare** cu toate vechile sale metehne. Autoproclamîndu-se patriot și rezistent față de dictatură, dezlănțuie o campanie de defăimare a confraților încă și mai violentă decît înainte. În paginile revistei sale, revoluția este privită cu ochii lui Ceaușescu. Torționarii sînt deplînși ca niște eroi căzuți pe cîmpul de bătaie iar martirii revoluției transformați în criminali și ocnași primejdioși. În aceasta constă patriotismul dlui Barbu. La care se adaugă un șovinism nemascat și repetate instigări la ura de rasă. Tot ceea ce regimul comunist — nu doar autoritar, dar și reglat — n-a permis se dă acum pe față fără jenă. Dl. Barbu dorește să treacă nu numai drept un patriot, dar și drept un rezistent față de dictatură. Pozează în victima ostilității colegilor săi de breaslă, arătîndu-i cu degetul ca pe niște infirmi morali, care s-au înfruptat din visteria comunistă și au cîntat ode tiranului. Tot făcînd-o pe inocentul, dl. Barbu nu uită să-i scoată vinovați pe confrații săi. Desigur, nu e dsa nici primul, nici ultimul care să-și atragă disprețul colegilor de literatură. Umorul breslei noastre a mai fost pus și alteori la probă. Excluderea din Uniunea Scriitorilor n-a fost o răzbunare, după cum n-a fost un gest întîmplător. Cititorul trebuie să afle adevărul fiindcă bruma de simpatie păstrată „marelui scriitor", polemistului și victimei ostilității generale are drept temei ignorarea acestui adevăr. Nu e cu putință ca, în două rînduri, cînd cu plagiatul și astăzi, o sută de scriitori (printre care destui dintre aceia cu care ne vom lăuda și mîine) să se declare unanim contra dlui Barbu fără un motiv puternic. Dl. Barbu voiește să dea toată vina pe invidia unor netalentați (dar sînt chiar toți membrii Consiliului netalentați ?). pe setea de răzbunare a celor ofensați de limbajul colorat al pamfletarului (ca și cum dl. Barbu ar deține monopolul asupra infamiei verbale) ori pe spiritul de grup gata de crimă spre a-și proteja interesele, al unor oameni care nu văd cu ochi buni „independența" de opinie și vînduți străinilor cum sînt, urăsc iubirea neprecupețită de patrie a d-sale. Această optică a putut impresiona pe unii, dar e ușor de arătat cît este de tendențioasă. Ce logică e aceea de a crede că toți scriitorii și-au pierdut mințile — și au ținut-o așa, pe durata a două decenii și jumătate — singurul dintre ei rămas treaz, vigilent și onest fiind dl. Barbu ?

În realitate, cauzele îndepărtării dlui Barbu din Uniune sînt altele și mult mai grave. Dl. Barbu n-a pornit campania contra breslei de capul său. El a fost folosit de fosta oficialitate ca instrument de divizare a breslei literare, ca provocator de conflicte, menite a justifica măsuri represive. Nu știm de ce un scriitor, care, cel puțin la începutul carierei, părea înzestrat, promitea, cum se spune, a admis să joace acest rol. Dacă e să-l credem pe poetul Ion Caraion, care a publicat în exil un teribil pamflet contra dlui Barbu intitulat **Insectele tovarășului Hitler** (îl vom relua într-un număr viitor al revistei noastre), juneța d-lui Barbu a fost presărată de fapte foarte urîte (Caraion vorbește de participare la un pogrom și de alte grozăvii pe care nu le putem verifica), în schimbul iertării cărora viitorul romancier a putut fi șantajat de securitate. Fapt este că securitatea i-a asigurat dlui Barbu acel spate tare care să-i îngăduie a-și îngroșa obrazul, cum am sugerat deja. De fiecare dată cînd dl. Barbu ne ataca, replica ne era blocată. O protecție vizibilă cu ochiul liber stătea ca o umbrelă deasupra capului său. Era intangibil. Cînd a plagiat — cititorii pot găsi în paginile 14-15 dosarul afacerii **Incognito** și se pot convinge de identitatea unor întinse pasaje care nu se mărginesc, cum susținea insolent dl. Barbu cu puțin timp înainte, la un „fragment" în care se află „descrierea unui internat rusesc din anii nu știu cît" (**Zig-Zag**, nr. 30) — aducerea faptului la cunoștință publică s-a făcut cu mare greutate. O primă tentativă a lui Marin Sorescu în **Ramuri** a eșuat, cenzura eliminînd din articol pasajul care se referea la furtul din Paustovski (atît se știa atunci). Ulterior am reușit eu să fac public plagiatul în **România literară**, dar, după ce fostul Consiliu al Uniunii Scriitorilor a alcătuit un dosar și a votat o sancțiune (nu mai mult decît înfierarea publică a autorului lui **Incognito**), totul a fost din nou stopat, din dispoziția lui Ceaușescu. Dl. Barbu însuși a mărturisit de curînd cum l-a salvat Ceaușescu. Nu numai atît, dar s-a permis hoțului să dezlănțuie în **Săptămîna** o campanie de injurieri a absolut tuturor celor implicați în dezvăluirea și condamnarea hoției.

CINE stătea, deci, în spatele acestui nemaivăzut act de răzbunare ? Cine îl proteja pe dl. Barbu ? Am spus deja că era vorba de securitate. Dovada ne-a furnizat-o mărturisitor, în toți acești ani, dl. Barbu însuși. El a făcut din **Săptămîna** organul instituției cu pricina. A tipărit în ea denunțuri. A făcut publice texte din arhiva D.S.S., de pildă așa zisul jurnal al lui Caraion, confiscat după emigrarea sa. Proveniența tuturor acestora era incontestabilă. Cine avea dosarele noastre ? Ion Caraion, în **Insectele**, se referă la o împrejurare semnificativă : o propoziție a sa dintr-o scrisoare trimisă în străinătate a apărut de sub condeiul dlui Barbu într-un articol din **Săptămîna** îndreptat contra emigrației. Dl. Barbu nu făcea, de altfel, nici un secret în legătură cu colaborarea d-sale cu securitatea.

Lucrul deosebit de grav este următorul : între oficialitatea comunistă și scriitori exista, din anii '50, un conflict, rezolvat brutal prin înlăturarea celor ce nu se lăsau cumpărați, dar un conflict așa zicînd codificat, reglat de cîteva principii ; în fond, de o parte era P.C.R., de alta breasla ; ei bine, dl. Barbu a introdus în acest „joc" un factor terț, și anume securitatea. De pe la începutul anilor '70, nu P.C.R. conducea destinele literaturii și pe ale literaților, ci securitatea. Vremea cînd Leonte Răutu avea puteri discreționare asupra imperiului său cultural trecuse. Acum, numai aparent secția de propagandă decidea. În fapt, securitatea, avea ultimul cuvînt.

Întrebarea este cine îl mai sprijină după revoluție pe vajnicul mușchetar, știut fiind că D.S.S. a fost desființat în luna ianuarie. De un anumit sprijin, dl. Barbu continuă totuși a se bucura. Sprijinul nu mai are valoarea de imunitate de odinioară, dar este încă eficient. În clipa de față, publicațiile controlate de oamenii dlui Barbu sînt chiar mai numeroase decît în trecut, ca să nu mai vorbim de vehemența tonului. Mai mult : excluderea dlui Barbu din Uniune a atras un val de amenințări la adresa președintelui ei și a instituției. S-a încercat obținerea prin efracție a unor documente. S-au primit telefoane. Familia președintelui Uniunii a cerut protecția poliției. Desigur, pot fi și indignări spontane ale unor fani necondiționați ai dlui Barbu. Dar cu siguranță nu e vorba doar de atît. Niciodată vreun scriitor român nu și-a urît cu mai multă ardoare confrații, breasla, decît dl. Barbu. Și nu cunoaștem un altul care să fi urmărit a-i face mai mult rău. Dl. Barbu a apelat la securitate în acțiunile lui antiscriitoricești cu o mentalitate de jandarm, creînd jocului cultural reguli complet noi și de neconceput într-o țară civilizată. Exclus de breaslă, dl. Barbu trece la represiune polițienească. Cine a mai văzut așa ceva ?

Și atunci e în drept dl. Barbu să se plîngă că s-a făcut din dsa un caz ? Dl. Barbu care și-a scris o mare parte din operă cu mîna altora și-a făcut-o de data aceasta cu mîna lui. ■

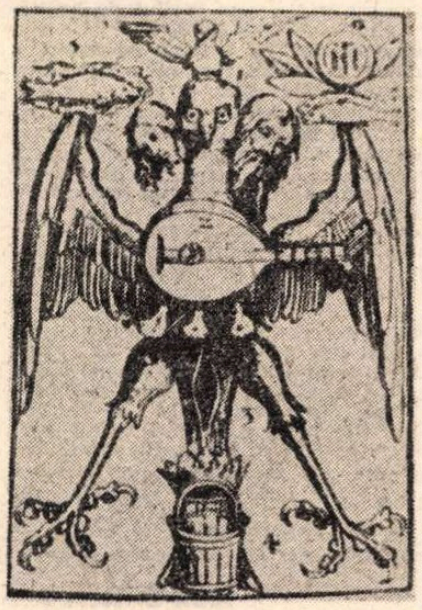

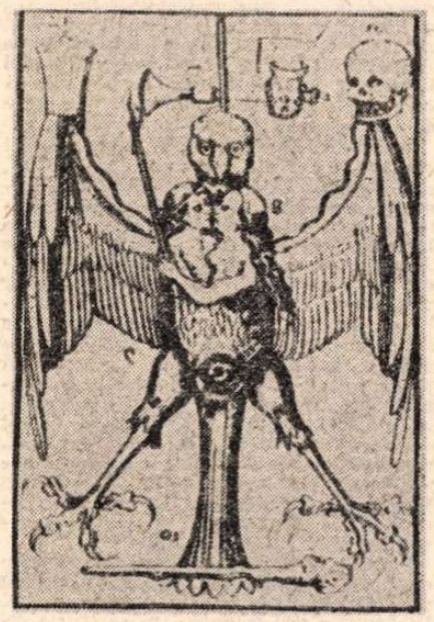

Compoziții mnemotehnice (Gravuri din **Rationarium Evangelistarum**, 1510)

Comparatismul paradoxal

DUPĂ eseul **Apocrife despre Emil Botta**, Doina Uricariu, pe care am urmărit-o în întreaga ei activitate, de poet şi de critic, revine asupra poeziei lui Emil Botta, într-o serie de eseuri reunite în volumul **Ecorşeuri** sub semnul „comparatismului paradoxal". Disociind ecorşeul critic de „anatomia criticii", Doina Uricariu încearcă să redefinească propriul demers din volumul anterior, insistînd, de astă dată, mai mult asupra metodei. Textul, sîntem avertizaţi la începutul volumului, se lasă jupuit de pielea ce asigura inviolabilitatea pudorii : „Transformînd opera unui scriitor într-un ecorşeu după care încearcă să înveţe anatomia şi viaţa subterană a unui alt scriitor, el practică un comparatism de tip abisal, iar nu mimetic, şi poate fi condamnat oricînd pentru ireverenţă". Metoda e, aşadar, inspirată de practica literaturii, iar „comparatismul paradoxal", mai înainte de a se constitui într-o cale de acces către text, este un demers pur ficţional.

Doina Uricariu vorbeşte, în repetate rînduri, despre un spirit al analogiei dezlegat de „povara erudiţiei" : „Afinitatea, analogia şi similitudinea dintre opere depăşesc, ca relaţie şi realitate, cercul magic al influenţelor vizibile ori declarate. Înrudirile, similarităţile, corespondenţele pe care le avansează comparatismul paradoxal trec dincolo de perspectiva bunului simţ". S-o mai urmăm un timp în declaraţiile de principiu, spre a înţelege mai bine natura acestui demers. Dacă afinităţile, analogiile, similitudinile ajung să îmbrăţişeze antinomia şi să transgreseze nu doar principiul artistotelic al necontradicţiei, atunci şi „comparaţia între termeni îndepărtaţi e aceea care protejează pe tot parcursul ei diferenţa, distanţa, disimilaritatea celor două lumi aduse, printr-o abruptă tectonică, în proximitate". Ecorşeurile caută să ne demonstreze că există o solidaritate de structură artistă la Emil Botta şi Cioran, la acelaşi Emil Botta şi Cocteau, Nietzsche, Victor Brauner, Munch, Laforgue şi Nichita Stănescu. Masca, spune Doina Uricariu, dezvăluie esenţa. Pentru a se obţine ecorşeul propriu-zis, măştile pot fi citite ca pielea jupuită. Nu spunea Valéry că lucrul cel mai profund este pielea ?

Modalitatea aceasta de abordare a unui text literar e de esenţă artistă : a căuta în spatele măştii invariante ale spiritului creator şi-a le surpa prin revenirea la inefabilul măştii. E un alt fel de a spune că artiştii sînt in-comparabili şi că spiritul creator — singurul — poate fi surprins în cîteva din invariantele lui. Dar, sîntem deja preveniţi, ecorşeul nu ne dezvăluie decît ţesuturi, vase circulatorii şi oase. Şi dacă miracolul vieţii pare ascuns între ele, expresia ei este pielea. „Atitudinea noastră faţă de operele pe care le vom citi, cu o «vicleană» strategie a similitudinilor neasemănătoare sau doar aparente, e un posibil ecou al metodei lui Georges Poulet, practicată asupra lui Baudelaire şi Rimbaud în volumul **La poésie éclatée**". Această critică visează în marginea textului, construind o altă literatură de ficţiune, hrănită, la rîndu-i, dintr-o literatură de ficţiuni : „În fond, ce este lectura-ecorşeu dacă nu şi o formă a reveriei ?" Ce altceva a făcut Lucian Raicu în **Practica scrisului şi experienţa literaturii ?**

Critica Doinei Uricariu nu este numai una artistă, este şi profund subiectivă. Tema măştii, scoasă din contextul „ecorşeurilor", este şi o temă a propriilor ei poezii. Dacă în **Apocrife despre Emil Botta** această temă este pusă în relaţie cu Kierkegaard şi, prin acela, cu identitatea — non-identitatea, dacă ea acoperă estetica lui Botta, aici, în **Ecorşeuri**, contaminează pe Laforgue, pe Cocteau, pe Nichita Stănescu, pe Munch, pe Traki, pe Van Gogh. Masca acoperă lirismul modern : „Poezia ca preludiu, ca prefaţă, ca introducere este încă una din măştile pe care le poartă lirismul modern, mistificîndu-ne aşteptarea". Există o estetică şi o morală a disimulării : „Morala disimulării camuflează şi o estetică a lui **a fi**. Invizibilitatea la care rîvneşte Cocteau este şi invizibilitatea pe care o doreşte Botta. Culmea teatrului : să fii invizibil pe scenă". Totul pare să stea sub semnul alterităţii : „Oricum, Laforgue şi Botta au în comun o sensibilitate dramatică, histrionică (...) iar partea de bravadă şi bufonadă trebuie văzută şi ca o mască făcută să nu arate durerea, tragedia lui Hamlet travestit în Pierrot ori suavitatea şi angelismul în straiele Arlechinului".

DUPĂ BACOVIA, Emil Botta este un alt poet al acestui veac pe care critica îl recuperează cu întîrziere. Surprinzător este faptul că, în cazul lui Botta, de operă nu se ocupă criticii colegi de generaţie, ci autori cu mult mai tineri, ca Doina Uricariu şi Radu Călin Cristea. Nu intru în discuţii de detaliu, pentru că gusturile literare nu au fost niciodată punctul tare al comentatorilor literaturii. Poate că Doina Uricariu are dreptate cînd îi aşează pe Nichita Stănescu şi pe Emil Botta în descendenţa lui Eminescu : „Eseul, poemul-eseu închipuie, deci, încă o mască, încă un adevăr metafizic, în accepţia lui Wilde în poezie. De care s-au slujit adeseori şi Emil Botta şi Nichita Stănescu, poeţi ai măştii, veniţi pe calea regală deschisă de Eminescu. Ei doi vor fi fiind, poate, cei mai importanţi din lumea românească a secolului XX (...). Doar Nichita Stănescu a înţeles, asemeni lui Botta, că masca e o lupă măritoare adăugată obrazului pentru a-l vedea mai bine şi a-l dezvălui". Pasajul e obscur. Calea regală, deschisă de Eminescu, este a măştii sau **doar** a poeziei ?

Ecorşeuri este cartea unui erudit care îşi uită erudiţia. Eseurile, deşi îmbibate de cultură, fac parcă abstracţie de notele aşezate cuminte la final de capitol. Ele sînt o incursiune fabuloasă în istoria literară şi plastică a secolului nostru. Dincolo de subtilităţile de interpretare, dincolo de judecăţile de valoare, ele impun o perspectivă coerentă de lectură pentru spaţiul de idee şi de ficţiune european şi românesc, începînd cu deceniul al patrulea al veacului XX. Cioran şi Emil Botta ? Ideea ni s-ar fi părut paradoxală cu un deceniu în urmă. Aici e însă vorba de „abisalitatea neliniştită a unei întregi generaţii". Cartea Doinei Uricariu deschide ferestre către spiritualitatea românească din perioada dintre cele două războaie. Ea leagă, nu numai aparent, suprarealismul, expresionismul, experimentalismul românesc de mişcarea de idei europeană şi nu numai europeană : „Paradoxal, dar întotdeauna literatura experienţelor (...) generează o experienţă a literaturii, amendînd cu eticheta de estetism şi teatralism ceea ce a fost covîrşitoare trăire a lumii şi a scrîiturii".

Val Condurache

Doina Uricariu, **Ecorşeuri**, Ed. Cartea Românească, 1989.

RESTITUIRI

„Necunoscutul" Iordache Golescu

NU EXISTĂ sub formă închegată un studiu amănunţit al operei lui Iordache Golescu, deşi în diverse cercetări importanţa sa pentru evoluţia culturii române în plin veac fanariot este recunoscută. Fiul lui Radu Golescu, Iordache nu a beneficiat de recunoaşterea şi atenţia de care s-a bucurat fratele său, Dinicu, autorul cunoscutei lucrări **Însemnare a călătoriei mele.**

Iordache Golescu s-a născut în anul 1776 şi a murit în plină revoluţie paşoptistă. În 1821 se refugiaşe la Braşov împreună cu alţi boieri, printre care şi fratele său, speriaţi de urmările pe care le-ar fi putut avea mişcarea lui Tudor. Aici participă la punerea bazelor unei **Societăţi literare** (paravan pentru o mişcare politică) alături de Ion Cîmpineanu, Nicolae Văcărescu, Grigore Băleanu şi alţii, ce militau pentru aplicarea unui program de idei luministe. Acum începe redactarea operei sale de lexicograf, **Condica limbii româneşti** pe care o continuă apoi la Bucureşti impulsionat şi de deschiderea şcolii de la moşia Goleşti şi de constituirea în 1827, după întoarcerea din refugiu a celorlalţi boieri patrioţi, a **Societăţii literare** de la Bucureşti. **Condica** sa este un interesant dicţionar explicativ, primul de acest fel, oglindă a cunoştinţelor bogate şi variate ale autorului, dar şi mărturie a unui pasionat observator al realităţii vremii sale. Opera sa cuprinde şi o interesantă culegere de folclor axată pe paremiologie, cu frumoase comentarii scurte, cu evidente trimiteri la situaţii contemporane lui, precum şi o gramatică a limbii române, a cărei principală caracteristică, pusă în evidenţă, printre alţii, de Mioara Avram, este că utilizează cu precădere „limba vorbită din perioada de tranziţie spre epoca modernă".

Gramatica sa a rămas aproape necunoscută mai ales pentru că nu a fost folosită ca manual şcolar, şi a apărut după o serie de gramatici, în 1840, cînd se impusese deja cea a lui Ion Heliade Rădulescu.

De real interes, nu doar pentru istoria literară, ci mai ales pentru critica literară, şi ca document important în evoluţia literaturii dramatice româneşti, este dramaturgia sa, ignorată mult timp. Din cauza aceasta necesară acum nu este doar o repunere în drepturi, ci mai ales o plasare a operei dramatice în contemporaneitatea semnificaţiilor scrisului său. Încercări de recuperare şi aducere în contemporaneitate au mai fost nu doar sub forma unor intervenţii critice sau studii disparate, ci şi sub aceea a unei exegeze scenice ce a surprins la vremea respectivă. E vorba despre montarea lui Alexandru Tocilescu în stagiunea 1981—1982 a comediei **Barbul Văcărescul, vînzătorul ţării**, într-o lectură scenică puternic actualizată, pe scena Teatrului „Lucia Sturdza Bulandra".

Din punct de vedere literar teatrul său se înscrie într-o tradiţie a pamfletului dialogat specific muntenesc, verificat mai înainte de scrierile cronicarilor munteni, deşi include aici o perspectivă critică de certă extracţie iluministă. Nu trebuie uitat că pus în relaţie cu ideile iluministe ce nu-i erau străine (traduse din Montesquieu în greacă **Scrisorile persane**) îl facem părtaş, motivat, al unui curent artistic al secolului la sfîrşitul căruia el se naşte : rococo-ul. Afirmaţia poate părea puţin bizară, dar se menţine prin cîteva argumente legate mai ales de nivelul formal, stilistic, al scrierilor sale de teatru şi proză, precum şi de caligramele sale. Este vorba în primul rînd de oralitatea specială şi căutată, specifică rococo-ului, prezentă şi în **Scrisorile persane**, dar şi aici în cele două scrieri în proză : **Poveste ce mi s-a întîmplat la un potop** şi **Anaforaoa boierilor pentru întocmirea pravilelor în zilele măriii sale Ioan Vodă Caragea.** Textul e încărcat cu ornamente stilistice. Oralitatea şi chiar teatralitatea monologală alternează cu perioade oratorice lucrate cu grijă ironică, cu nuanţe pamfletare evidente. Se cîştigă astfel o coloratură livrescă pe care trebuie să o punem pe seama neoclasicismului.

Iordache Golescu trăieşte în plin veac fanariot, pe care îl analizează cu discernămînt şi fără falsă pudoare. Influenţele literaturii apusene, cunoscută în mare parte, sînt multiple şi supun elitismul fanariot al mediului teatral al domniţei Ralu unei normale atitudini critice. Că Iordache Golescu poate fi discutat şi sub acest aspect este evident, dar presiunea neogrecismului e mult mai slabă. Ca argument principal e poziţia personajului în comedia **Barbul Văcărescul, vînzătorul ţării, unde întîlnim deja caractere.** Nicolae Iorga spunea despre Iordache Golescu că reprezintă „sfîrşitul fanariotismului prins de un colaborator al lui, care înţelege şi se pocăieşte". Afirmaţia, reluată şi de Perpessicius, are o justificare nu numai la nivelul formal amintit, ci mai ales la cel al spiritului critic analist şi speculativ de tip iluminist în care se regăseşte.

Cea mai cunoscută dintre piese, dar şi cea mai închegată construcţie dramatică, este comedia deja amintită **Barbul Văcărescul, vînzătorul ţării.** Este compusă dintr-un scurt prolog narativ (sinonim cu o indicaţie de regie mai amplă), şi şapte „perdele" (denumire ce ne trimite cu gîndul la modalitatea de delimitare a actelor prin lăsara cortinei, dar şi la spectacolul de umbre). Lista personajelor (numite sub influenţă populară „obraze") este bogată şi include, alături de protagoniştii propriu-ziş, un personaj colectiv comparabil cu corul antic, dar cu semnificaţie ironică aici, precum şi Măscăricul, cu rol de rezoneur, rod al influenţei Fanarului, cumulate cu cea din tradiţia populară autohtonă. Istoric, acţiunea este plasată între 1822—1823, la începutul domniei lui Grigore Ghica. Cercetătorii au plasat redactarea ei în jurul anului 1828.

Piesa este o comedie satirică, în care uneltirile şi uneltitorii, Barbul Văcărescul şi Ştefan Bellu în special, asigură intriga. Dialogurile sînt fragmentate de scurte dialogalii ce surprind gesturi, atitudini şi nu o dată marchează intervenţii ironice ale autorului, prezent de altfel şi prin intermediul Măscăriciului, care joacă aproape tot timpul în aparté-uri. Ultimele trei acte-„perdele" par a fi decupate din teatrul medieval bogat ilustrat cu alaiuri de mascaradă, foatre bine surprinse aici de autor, în mişcarea teatrală a gloatei cu principalii ei reprezentanţi : circumăreasa, măscăriciul, negustori etc. Scopul urmărit este uşor de recunoscut : satirizarea boierimii hrăpăreţe şi lipsite de orice control moral, dar şi de a oferi o oglindă a societăţii în care autorul trăieşte. Piesa, ca şi celelalte de altfel pare o completare şi ilustrare a cauzelor înapoierii culturale şi sociale menţionate cu regret de fratele autorului, Dinicu Golescu, în celebrul său jurnal de călătorie.

O altă piesă, **Starea Ţării Româneşti pă vremea asidosiei**, scrisă mult mai înainte, conţine chiar din titlu ideea de cronică a vremii. Personajele sînt umbre ale morţilor aflate într-un voiaj de documentare asupra condiţiilor de viaţă ale celor vii, asupriţi de acelaşi spirit al răului, un tip de Moţoc fanariot : Ştefan Bellu, logofătul. Grotescul este pronunţat, iar construcţia dramatică obligă la modalitatea scenică a teatrului de umbre.

Aceeaşi modalitate a martorului din exterior e folosită şi în scurtul dialog dramatic de tip scenetă din **Povestea huzmetarilor**, dar fără replici ascuţite ca în celelalte.

Nu lipseşte nici cronica dramatică a mişcării lui Tudor Vladimirescu, privită de pe poziţia boierului ameninţat de schimbări prea mari. Ironia se manifestă faţă de agitaţia boierilor speriaţi. Sceneta este în mare parte autobiografică dat fiind faptul că şi el, autorul, făcea parte din grupul de boieri refugiaţi la Braşov. E în fapt vorba despre o încercare tardivă de justificare a atitudinii sale politice.

Mavrodinada sau Divanul nevinovat şi defăimat sau Copiii sărmani nevirstnici şi năpăstuit este o piesă ce stă, la nivelul construcţiei dramatice închegate, alături de comedia **Barbul Văcărescul, vînzătorul ţării**, dar e lipsită de farmecul unor replici scînteietoare şi din cauza versificaţiei pe care o adoptă autorul şi mai ales pentru îmbinarea neinspirată dintre planul grav şi cel comic. Insistenţa autorului se remarcă pe comicul de moravuri, cu reuşite caracterologice mai ales în cea de a doua parte narativă. „Cîntecelele" celor trei „arhetipuri" : Zavistnicul, Fătarnicul şi Iuda, peste care se suprapune personajul Diavolul, se caracterizează prin dinamism. Ideile iluministe apar cu pregnanţă într-o alegorie insuficient realizată şi tributară ideologic **Spiritului legilor** lui Montesquieu. Din perspectiva unei lecturi infidele ce ar dori să reaşeze în circuit actualitatea sau viabilitatea unor elemente ale operei, această ultimă creaţie rămîne pe un plan secund, chiar dacă anunţă lumea cinticelelor comice de mai tîrziu.

Ioan Cristescu

Iordache Golescu, **Scrieri alese**, Ediţie şi comentarii de Mihai Moraru, Ed. Cartea Românească, 1990.

SEMNAL

● **Şerban Papacostea — ŞTEFAN CEL MARE DOMN AL MOLDOVEI (1457—1504). (Editura Enciclopedică, 88 p., 9 lei).**

● **I.G. Duca — PORTRETE ŞI AMINTIRI.** Ediţia a V-a, după ed. a IV-a Cartea Românească, 1932. **(Editura Humanitas, 160 p., 14 lei).**

● **Ion Pop — AMÎNAREA GENERALĂ.** Versuri. **(Editura Dacia, 70 p., 9,50 lei).**

● **Marcel Petrişor — CĂRUŢA CU SCÎNDURI.** Roman. **(Editura Eminescu, 156 p., 9,25 lei).**

● **Mihai Nicolae — MEŞTECENII DIN VIS.** Proză scurtă. **(Editura Cartea Românească, 238 p., 26 lei).**

● **Dan Pavel — BIBLIOPOLIS.** Eseu asupra metamorfozelor cărţii. **(Editura Cartea Românească, 192 p., 21 lei).**

● **Gheorghe Bejanca — O STARE CA ORICARE ALTA.** Povestiri. **(Editura Militară, 144 p., 16 lei).**

● **Ana Simion — SINGURĂTATE ŞI SPERANŢĂ.** Roman. **(Editura Militară, 288 p., 22 lei).**

● **Oana Popescu — TEATRUL ŞI BUCURIA COMUNICĂRII.** Volumul II. Colecţia „Masca". **(Editura Eminescu, 172 p., 16,50 lei).**

LECTOR

CARTEA DE PROZĂ

Omul nerevoltat

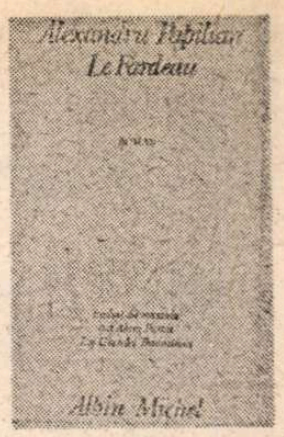

NU ȘTIU dacă romanul **Le Fardeau** (Povara), publicat anul trecut de Alexandru Papilian, la **Albin Michel**, în traducerea lui Alain Paruit, a avut succes. Mi-e greu să-mi închipui însă, lăsînd indiferent pe cititorul francez care l-a luat în mînă, oricît ar fi acesta de obișnuit cu anti-eroii literaturii contemporane. Un asemenea jet de dispreț mărturisit al naratorului la adresa semenilor săi și a lui însuși, nu cred că are prilejul să primească în față prea des. Mai exact spus, confesiunea pe care i-o face George Huhulea izbește printr-o natură **acută**, puțin comună, aduce aminte răsucirea furibundă, neputincioasă și disperată, imprimată de Céline ultimelor sale romane, chiar dacă aici lipsește proiecția imaginativă apocaliptică uriașă și invenția fantastică verbală, prezente în **Nord** sau **Normance**.

Personajul principal e o odraslă boierească, salvată din naufragiul aristocrației românești și nevoită să trăiască printre cei care i-au omorît părinții, dar au făcut, cum ne asigură el, eroarea să-l lase să studieze, să ajungă în consecință inginer informatician, să lucreze cu ordinatorul și să poată deveni unul dintre milioanele de salariați obscuri ai regimului comunist, fără a-și fi modificat mentalitatea. Nu vrea să emigreze ; dealtfel unchiul Dédé, fost deținut și apoi turnător, plecînd din țară, a „umflat" banii familiei depozitați în străinătate. Huhulea beneficiază și de faptul că locuiește cu sora lui, infinit mai descurcăreață ca dînsul, și o parazitează, ea, Haricleea ducînd o viață îmbelșugată. Și-a găsit un soț afro-arab, cetățean străin, învîrtitor de afaceri prin Orientul apropiat, unde Zozo e plecat mai tot anul ; absentul are mulți bani și se îngrijește ca nevestei să nu-i lipsească nimic. Cuplul s-a (re)instalat într-o casă somptuoasă a clanului Huhulea, pe strada Armenească, primește nenumărați musafiri aparținînd lumii petrecărețe bucureștene, amanții gazdei, foști, actuali și viitori, prietenele lor, cocote și cucoane care poartă nume ilustre. Locuința deține provizii serioase de băuturi alcoolice, și George Huhulea are grijă să consume cantități mari din ele. A fost căsătorit, are o fată, Karina, soția a luat-o însă cu ea, cînd l-a părăsit. Navighează între diverse tîrfe, ordinare și de lux, bine afumat cea mai mare parte a timpului. Încearcă să-și ia viața de cîteva ori, fără să reușească a duce la bun sfîrșit gestul funest. Se îndrăgostește de o descendentă a clasei sale. Alexandra Jormescu, dar aceasta, după o scurtă legătură echivocă, i-l preferă pe Crac, coleg din liceu cu Huhulea și fiul unui tovarăș Crăciunescu, înalt demnitar comunist.

Dezastrele existenței sale, însoțite de reflecții socio-psiho-metafizice, personajul ni le destăinuie într-o speță de spovedanie, **à bâtons rompus**, cu pronunțat caracter oral, presupunînd și o anume excitație etilică, marcată prin frecvente chicoteli (hi ! hi !) și interpelări directe ale cititorului : „Bon, bien, mais camarade (ou „monsieur", ou „votre Excellence", ou „mon pote", ou — pourquoi pas ? — eh ! „connard"...). Totul de o neistovită vehemență ricanantă, îndreptată împotriva lumii întregi și întoarsă deasemeni fără menajamente către sine. Mi-e necunoscut originalul, dar textul în franțuzește curge ca apa. Traducerea e dumnezeiască și mă întreb chiar, după unele jocuri de cuvinte (Toute une „sarabande". Qui bande et qui débande ! Quelle merde !) cît trebuie să fie contribuția ei stilistică.

Marin Preda, care nu era deloc indulgent cu producția confraților săi, mi-a spus că, din cărțile de proză ale tinerilor, îl frapase îndeosebi, **Dihorul**, un roman cum avusese pînă atunci rar prilejul să citească. Tipologia acestuia se regăsește oarecum în **Le Fardeau**, amîndouă aducînd aminte **Omul din subterană** al lui Dostoievski. Îi redescoperim faimosul refuz de a accepta că doi ori doi fac patru, în considerațiile inginerului George Huhulea. Iată-l raționînd în fața noastră, aproape cu aceleași cuvinte pe care le folosea eroul lui Fiodor Mihailovici : „Mi se rupe dacă, independent de dorința mea, unul și cu unul fac doi. După mine, eu pot să doresc ca unul și cu unul să facă optsprezece sau o mie șase sute cinci sau douăsprezece mii trei sute douăzeci și șapte ori «aproape un miliard». Și nimeni nu mă poate împiedica să-mi apăr bunul meu plac, fie el și ridicul". Ca antecesorul său dostoievskian, simte îndemnul să-și exprime dezacordul funciar față de opiniile celorlalți, „scoțînd limba la ei". (p. 64). Undeva ne și spune că primele lui amintiri le extrage din conștiință de pe vremea cînd trăia cu bunica și Haricleea într-un „subsol".

Dar înrudirea intimă ține de o aversiune turbată contra a tot ce are pretenția să fie respectat. De reprezentanții ordinei comuniste întîi, bine înțeles, iar apoi chiar și de adversarii ei. Asistăm la o generalizare a detestării „comportamentelor lăudabile", oricare morală le-ar dicta, proletară, burgheză sau aristocratică. Huhulea are o părere proastă despre natura umană însăși și nu crede nici o clipă în vreo posibilă ameliorare a ei : „Omul e bun sau rău (mai degrabă rău ! și poltron) — o declară deschis —, și rămîne așa bun sau rău (mai degrabă rău ! și poltron) pînă la moarte". Nu se arată dispus să prețuiască nimic, legăturile familiale, amiciția, dragostea, munca, spiritul creator, patriotismul. Într-un loc precizează că asemeni celor mai mulți intelectuali, formați ca el, are o cultură ruso-franceză. Latura slavă se lasă îndată văzută în atracția dostoievskiană către experiențele-limită, abisale: Gîndirea lui Huhulea urmează însă un soi de raționalism galic, camusian, **à rebours**, pornit să conducă toate judecățile către absurd. Împerecherea nu trebuie să ne surprindă. Autorul **Ciumei, se știe**, a frecventat literatura nihiliștilor ruși, așa cum dovedește **L'Homme révolté** și a realizat o adaptare teatrală a **Posedaților**. Originalitatea confesiunii aici stă, într-o întoarcere a dostoievskianismului cu partea dinăuntru în afară ca pe o mănușă. Ce are ambiția acolo să devină tragic, prin obstinația afirmării personale, chiar cu prețul autoflagelării pornirilor celor mai comune omenești, e condus aici la ridicul. Huhulea își asumă riscul să apară astfel, simte o plăcere demonică să se facă de rîs, și nu doar atît, ci să ne supună deriziunii și pe noi odată cu el, ba totodată întreaga panoplie a valorilor umane. Că vrea să trăiască și muncește pentru aceasta, își dă osteneala să ne explice anti-eroul lui Alexandru Papilian, „e curat ridicul". Și trebuie, normal, să fie așa, după logica lui nihilistă : „Un individ lucid, care în ciuda lucidității sale vrea să trăiască, e ridicul. Și unul care se crede lucid și știe că fiind lucid, ar trebui să se sinucidă, dar nu are certitudinea acestei lucidități și așa în continuare, e și mai ridicul". Universul funcționează după legile sale și ele nu sînt umane. Noi le introducem într-însul, prin gîndirea noastră rațională, atribuindu-le o înlănțuire care nu e a lor și ne aparține exclusiv nouă. A voi să se integreze în natură, aceasta fiindu-i omului structural străină, iată încă un motiv ca el să se facă ridicul. Nici dragostea nu scapă de o asemenea reducere la absurd și deriziune universală. Huhulea ne produce o demonstrație a „ridicululului erotismului" și vine să ni-l ilustreze prin experiența proprie. Tot romanul înaintează către o situație care să te facă — vorba autorului — „să crăpi de rîs". Alexandra Jormescu sfîrșește în brațele lui Crac. Huhulea și sora sa Haricleea n-au deținut în toată povestea aceasta sordidă decît rolul unor **intermediari**.

ROMANUL suferă de o anume sărăcie epică. Ar fi fost în avantajul lui Alexandru Papilian să ia mai mult de la Dostoievski, adică nu doar tipologia personajului, ci și ceva din formidabila pricepere cu care genialul scriitor rus își expune „filozofia" prin pilde, respectiv „mici povestioare", totdeauna neașteptate ca desfășurare și alcătuind pînza narativă a unui „subiect" țesut fără cusur. Pînă și Nabokov îi recunoaște acest talent, deși refuza să-l așeze în rîndul marilor autori. (Spune că ar fi fost în stare să compună romane polițiste perfecte).

Mai exact, partea eseistică și sub formă speculativă din **L'Homme révolté** predomină, strivește sub ponderea ei putinătatea întîmplărilor istorisite. Cîte există, tentativele de sinucidere ale lui Huhulea și desnodămîntul lor ridicul, renunțarea de a-l asasina pe persecutorul său din copilărie, Gogu, fiul unui securist, pierderea soției, care părăsește căminul conjugal, n-au destul neprevăzut epic, ca să contrabalanseze întinsa partitură „teoretică". Aceasta, cum spuneam, în ciuda ingeniozității și tensiunii nervoase a discursului, alunecă prea mult în abstract și cîștiga considerabil, dacă se umplea cu amănunte de viață cotidiană, după modelul primelor pagini. Intensitatea humorii morale, care-l dictează lui Huhulea reflecțiile, salvează în ultimă instanță considerațiile „filozofice" ale personajului. Nici nu sîntem obligați să le luăm drept absolut sincere, mai ales acolo unde încearcă să justifice „plăcerea rară" de a fi ridicul și „superioritatea" celui în stare să atingă un atare rafinament al degradării. Există o „poză" aici, detașată, intelectualizată, dar ea e detectabilă și avem motive serioase să credem că maschează principalul motor sufletesc al confesiunii, o ură teribilă, născută din frustrarea social-morală pe toate planurile și amplificată prin obligarea la refulare continuă. Dealtfel naratorul repetă nu o dată, atunci cînd caută să ne explice pentru ce simte atîta plăcere să plonjeze în ridicul și să-și antreneze semenii după el în aceeași postură : „Fiindcă îi urăsc, fiindcă vă **urăsc**".

Ba desprindem chiar, urmărind lucrurile cu atenție, o ruptură în ambiția logicii lui Huhulea de a urma consecvent o linie a disprețului și nepăsării cinice. După ce ne povestește întîia oară cum a ratat încercarea de a-și tăia vinele în baie, abordează imediat istoria dezastrului căsniciei sale și a împrejurărilor în care l-a părăsit Florica. Ne servește părerea că Dumnezeu a provocat cutremurul din 1977, ca să-i ridiculizeze pe oameni. Dar primul drum al lui Huhulea cu mașina, prin Bucureștiul în ruină e la locuința Floricăi, să vadă dacă n-a pățit ceva. Găsește orice reacțiune, față de o asemenea nenorocire, ridiculă. Se îmbată, deci, porcește, în drum spre casa unde stă, pe strada Armenească. Ajungînd însă aici, începe să bocească, prăbușit într-un fotoliu. Sare apoi în picioare, ridică telefonul și face numărul Floricăi : „Minune, — exclamă — aparatul funcționează !" Florica îi răspunde cu o voce adormită, sînt bine amîndouă, Karina și ea. Nu i-a deschis, neînchipuindu-și că putea fi el cel care sunase la ușă. Anti-eroul absolut are, descoperim, pînă și dînsul, un călcîi vulnerabil, ca Achile. Furia batjocoritoare la adresa a tot ce-l înconjoară e chemată să disimuleze o suferință secretă. Observația permite lectura cărții într-un sens tragic ; ne întoarcem pe o cale ocolită la Dostoievski. Falsa umilință acolo, voluptatea de a te face ridicul aici sînt forme ale vindictei individului împotriva colectivității care profesează principii nobile, dar trăiește într-o „șobolanocrație", cum numește inspirat Huhulea societatea din jurul său. Alexandru Papilian găsește un mijloc inedit și de o certă inventivitate literară spre a îndrepta o critică acerbă la adresa massificării omului în regimurile totalitare și, prin extindere, împotriva iluziei că sistemul democratic o evită automat. Opiniile lui Huhulea, în materie socială, se bazează pe raționamentul de o crudă simplitate : „cu cît brînza e mai mare, cu atît e mai ușor să o împarți. Azi, brînza a ajuns prea mică și șobolanii prea mulți. Asta-i comunismul." Dar tot el nu pregetă să afirme : „Pretinsa democrație nu înseamnă, nu poate să însemne decît dreptul celor slabi de a crede că aleg pe cei care-i vor aservi". Diferența ar consta doar în cantitatea superioară de brînză, ceea ce face rozătoarele mai puțin vorace. Observația de profunzime a romanului, în ordine socio-morală, este că totalitarismul se regenerează mereu sub alte aspecte, prin orice formă viscerală a urii, fie ea chiar împotriva lui.

Ov. S. Crohmălniceanu

Alexandru Papilian, **Le Fardeau**, Ed. Albin Michel, 1989. Traducere în limba franceză de Alain Paruit.

PREPELEAC DOI

Lichelele avansează

ÎUBIREA pe care marele țar împătimit de civilizația Europei i-o poartă lui Dimitrie Cantemir e năzdrăvană... **Iară atîta dragoste arăta împăratul către Dumitrașco-vodă... că să tîndè cu amîndoao mînule și cuprindè pre Dumitrașco-vodă de grumadzi și-l săruta pe față, pe cap și pe ochi, ca un părinte pre un fiu al său.** Gesticulație tipic rusă.

Estimp, oștile aliate cam jefuiau capitala Moldovei. Și împăratul care fusese primit în ea cu atît fast ! Cel puțin așa scrie franțuzul, colonel în armata țaristă, martorul întîmplărilor ieșene. (Davai, davai, à la guerre comme à la guerre, deși, propriu zis, războiul cu turcii încă nu începuse). Moldovenii încasează. Nu zic nimic. Într-o zi însă, scot în drum toate poloboacele cu vin pe care le aveau și le pun la dispoziția aliaților, ce nu prea țînuseră cont de legile ospeției. Îi îmbăta turtă, aducîndu-i într-o stare de totală inconștiență, apoi rînd pe rînd îi dezbrăca de frumoasele lor tunici, nou-noute încărcate de podoabe, le iau și caii, vestiți, precum și șeile scumpe, toată oțelăria de Mosc renumită, le trag din picere și cizmele de iuft moi durabile, ca nicăierea, cămeși izmene, tot, dar absolut tot ce aveau pe dînșii. **L'arroseur, arrosé** ; jefuitorul, jefuit !

Trezindu-se mahmuri muscalii, și văzîndu-se goi-pușcă, fără cavalerie, fără șei, și-or fi zis, buni din fire la trezie : remiză !, unu la unu, — ai naibii, moldovenii ăștia, n-ai spune, dulci la vorbă cum sunt și așa de blajini. Păi dacă-i vorba de hoție...

● LA CURTEA domnească se duc tratative. Problema este : domnia să fie sau nu ereditară ? Luca, vistiernicul, cînd se dusese la ruși, obținuse, pentru Dimitrie, acest drept, — unui prieten îi faci toate pe voie. Boerii însă sunt împărțiți. Unii, pentru, majoritatea ; alții, contra, în cap cu Iordache Ruset, vornicul, cel ce, mai înainte, precaut, îl sfătuise pe domnitor să nu se declare că e cu turcii sau cu rușii, ci mai întîi să stea, să aștepte, să vadă care-s mai tari, strategie veche a locului. Pentru cel mare îi încredințează lui Goloftin sarcina de a discuta cu boerii delicata problemă. Acesta le arată **cum marele împărat silește să scoată această țară din robie, de suptu mîna păginilor, și nu-i trebuie nemică de la dînsa să iè, ce-i voia să-s facă pomană, fiind creștini mîncați de păgîni. Și domniile să nu să schimbe într-însa... și alte multe cuvinte de adeverință, cu milă, ca aceste...**

Iordache, „cu ceata lui", strigă nu, „nu-i bine să fie tot de un neam domnu, ce să să schimbe". Are și el dreptate. Numai că Iordache avea un interes, să-l aducă pe Mihai-vodă de la Țarigrad, — joc al puterii. Goloftin, mediatorul, zice domnilor altfel nu se poate, domnul să fie domn pe viață, și la domnie să vie tot din neamul său. Iordache iar strigă că **este bine să să schimbe.** Nu se lasă deloc. Nepricepînd că din moment ce așa voia împăratul... Atunci intră în scenă Zmucilă, Savin Zmucilă, banul, care fusese înțeles cu Iordache, dar care acum o-ntoarce pe loc, ducîndu-se la Dimitrie Cantemir și la marele lui protector și spunîndu-le **toată taina lui Iordache**, maniganșările lui cu turcii. Împăratul se face foc și îl trimite pe Iordache în surghiun la Soroca. Pe Zmucilă, Dimitrie îl ridică la rangul de mare postelnic. De la Soroca, Iordache e dus la Chiev unde stă doi ani la închisoare. Intervine însă Brîncoveanu, cuscru cu Iordache. Prin intermediul unui secretar al vizirului, el ia legătura cu „solii moschicești" de la Țarigrad, unde se afla, ca diplomat, și fiul feldmareșalului Șeremet, băiat de viață. Acesta îi scrie lui ta-su, la Chiev, și scapă Iordache din închisoare. Nevasta vornicului fugise în Transilvania cu o fiică a ei, și... **căutați, fraților, cum nu trece osînda pre sluga cee ce să ridica asupra stăpîn-său...** amîndoă pier în chin tragic. Și cîte favoruri nu-i făcuse, Dimitrie lui Iordache, lui Iordache, precautul și circotașul ! Îl scosese din cealaltă închisoare, a lui Neculai-vodă ; îl făcuse apoi caimacam : i-o dăduse pe o nepoată de soră lui fi-su, Constantin, numindu-l pe acesta paharnic, deși n-avea vîrsta marilor ranguri... **Ce-i lucru de mirat pentru Iordache** — exclamă Neculce — e că tot se împotrivea binefăcătorului său. Explicația e că vornicul era strîns legat de Brîncoveanu. **Sau doară gîndiè Iordache că iară a aduce pre Mihai-vodă din Țarigrad, de l-a face domnu aice în țară, să fie iară el alfa și omega...**

● INTELECTUALII, în politică, se știe, vinează himere : himere superbe de care omenirea are atîta nevoie în mersul ei către perfecțiune, însă realitatea, realitatea, această nevastă acră și cicălitoare, cu viziunea ei meschină și imediată, de azi pe mîine...

În preajma conflictului ruso-turc ce se apropie, singurul care rămîne lucid, este un politician de mare finețe, un manevrator subtil, Brîncoveanu, înțeles și el cu partea creștină, însă judecînd totdeauna la rece situația. Un Kissinger bizantin.

Adevărul e că turcii se tem de ruși. Ei trimit un curier la patriarhul Ierusalimului, rugîndu-l să-i expedieze un mesaj bunului său prieten, domnitorului muntean, iar acesta să se adreseze țarului rus, aflat la Iași, așa ca între creștini. Turcii propuneau, prin intermediul lui Brîncoveanu, să se facă pace, **și va lăsa turcul hotar moscalului Dunărea.** Șansă mare. O mare șansă. Un spațiu uriaș, cîștigat fără luptă. Bizanțul, visul cel vechi, ar fi fost la doi pași. Machidon, comisul, trimisul lui Brîncoveanu, sosește la Iași, îi predă lui Petru cel mare mesajul Înaltei Porți, împăratul îl citește și respinge pacea, de aceeași părere fiind și Dimitrie și Toma Spătaru.

Capete înfierbîntate. Ciudată, decizia țarului ; ca și lipsa de intuiție a domnitorului moldovean. Dar, la unii, grandoarea însăși devine un obstacol, o povară, neîngăduindu-le mișcări mai mici, mai sigure și mai cu folos. — mizerabila tehnică a compromisurilor. La alții, — cazul lui Dimitrie — însăși cultura, arzînd frumos la focul idealului, le așterne pe ochi vălul amăgitor al izbînzii, neconfruntată mai întîi cu șansele ei reale...

Constantin Țoiu

Un eseu de Virgil NEMOIANU

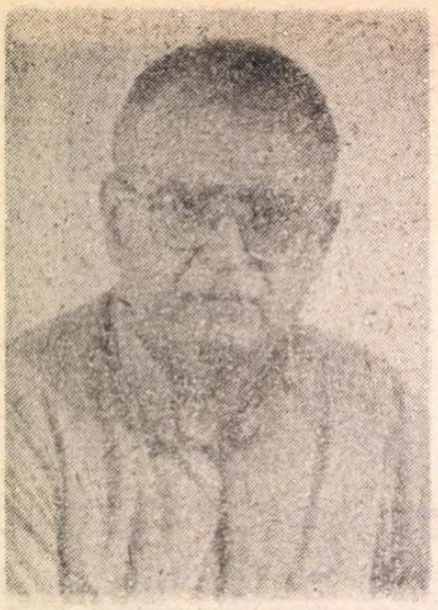

Bătălia canonică — de la

■ VIRGIL NEMOIANU *este profesor de literatură engleză și comparată și director al Programului de Literatură Comparată la Catholic University of America (Washington, D.C.). În ultimii doi ani universitari a funcționat și ca prorector-asociat pentru studii doctorale la aceeași universitate. Doctoratul i-a fost conferit de Universitatea California în 1971 și a mai predat și la Universitățile București, Londra, Cambridge, Berkeley și Cincinnati. Volumele sale cele mai recente sunt* The Taming of Romanticism *(Harvard University Press, 1984 — cîștigătoarea premiului Harry Levin) și* A Theory of the Secondary *(Johns Hopkins University Press, 1989 — cîștigătoarea premiului ARA), amîndouă în curs de traducere la București. Virgil Nemoianu este membru al „Comitetului Coordonator" al Asociației Internaționale de Literatură Comparată și președinte al comitetului divizionar pentru literatura romantică comparată al Asociației de Limbi Moderne din America.*

Virgil Nemoianu colaborează frecvent la emisiunile în limba română ale posturilor de radio Vocea Americii și Radio Europa Liberă și publică comentarii despre cultura română și situația socio-politică a României în organe internaționale de specialitate.

I

DACĂ pînă acum vreo 5 sau 10 ani dezbaterile critice din America de Nord se axau pe compararea și confruntarea metodologic/ideologică a diferitelor mișcări (neomarxism, deconstrucție, formalism neocritic și alte cîteva, cu inevitabilele lor nuanțe intermediare, suprapuneri sau combinații originale), cred că nu greșesc spunînd că, de vreo doi-trei ani încoace, subiectul predilect de discuție a devenit așa-numita „bătălie canonică". Pe scurt, este vorba de următoarele întrebări. Pe cine se cuvine să socotim drept scriitorii de vîrf și esențiali ai literaturii de limbă engleză (și, de asemenea, ai literaturii universale) ? Este just să-i constituim pe aceștia într-un „canon" — într-o categorie sacralizată, într-o elită exemplară, într-o ordine a modelelor — impunîndu-l apoi pe acesta cititorilor, studenților, elevilor, perpetuîndu-l ? Care sunt criteriile după care sunt alese figurile definitorii ale unei culturi și de către cine ? Sunt aceste criterii obiective și absolute, sau mai curînd determinate subiectiv-relativist de prejudecăți, ideologice, de interese socio-economice, de jocuri ale puterii, fie ea politică, fie ea chiar sexuală ?

Am intervenit și eu în discuție ca editor (împreună cu Robert Royal, candidat doctoral care-și încheie acum teza sub îndrumarea mea) al unui volum ce va apărea peste cîteva luni la editura J. Benjamins (sub titlul **The Hospitable Canon**) întrunind articole interesante (unele scrise de autori cu anume celebritate), care în genere se pronunță (în acord cu propriul meu eseu, care încheie volumul) în favoarea unui concept nuanțat, diferențiat (și „epistemologic slab") de „canon". Care ar fi așadar pozițiile care se înfruntă ?

SĂ ÎNCEPEM cu un mic istoric al problemei și să ne reamintim că în literaturile Apusului (mult mai mult decît în cele din răsăritul continentului european) a domnit dintotdeauna o atitudine critică față de valorile recunoscute și că acestea s-au văzut mereu supuse interogației suspicioase. În fond, societatea occidentală însăși este — în deceniile recente ale modernității — fundată pe raportul adversarial între intelect (presă, viață academică, instituții culturale, medii audio-vizuale) și societate. Suprastructura nu reflectă baza, cum susțineau marxiștii, ci îi este antagonică. Dinamica societăților moderne și tehnic avansate este o continuă dialectică a „auto-criticii", care taie de la rădăcină pînă și încolțirile firave ale unor intenții absolutiste, triumfaliste, monolitice și unanimiste. În genere culturile est-europene și asiatice diferă în privința asta și se acomodează anevoie cu modul pluralist de existență. Iată de ce în Vest sfera „canonicului" (literar și intelectual) era din capul locului mult mai aproximativă, existînd ea firește în cărțile de școală și în antologiile standard, dar nu la nivelul discuției mai subtile, mai specializate, unde criticile și comentariile la adresa lui Goethe, de pildă, puteau să prolifereze, unde existența lui Homer era pusă sub semnul întrebării, unde școli întregi (ba clasicii, ba romanticii, ba suprarealiștii) puteau fi negate cu gesturi decise, și unde se puteau pune pe tapet (încă din secolul 17) revizuiri fundamentale ale „canonului" („cearta dintre cei vechi și cei moderni" în Franța). Să ilustrez afirmația cu un exemplu pe care am avut prilejul să-l observ de aproape. Colegul meu de catedră Gary Taylor, un fel de copil-minune al filologiei moderne, se vedea acum doi ani, la abia 32 de ani, co-autor (cu Stanley Wells) al celei mai autorizate re-editări totale a lui Shakespeare, operă în trei monumentale volume, angajată și patronată de Oxford University Press, menită să înlocuiască radical toate edițiile curente. Erudiția colosală a omului în materie de cultură elisabetană, acribia lui impecabilă sunt dincolo de orice bănuială. Tot el este cel care a lansat teoria celor „doi Lear" (versiuni succesive și diferite ale tragediei) sau a descoperit o nouă poezie, adăugată fondului shakespearian. Iată însă că de sub pana aceluiași devotat slujitor al bardului național englez apare, abia un an mai tîrziu, un volum **(Reinventing Shakespeare)** pamflet aproape, plin de necruțătoare atacuri la adresa „lebedei de pe Avon", căutînd să ne convingă că în fiecare perioadă de glorificare literară Shakespeare se dezvăluie drept unealtă docilă a structurilor de putere și că defecte inacceptabile (estetice, ideologice) se pitulă în cotloanele intime ale scrieturii sale. Neastîmpăratul și iritantul meu coleg (inteligență robustă și tăioasă, dar lipsită de vocație teoretică în fond) a trecut după doi ani la altă universitate nordamericană, dar, fie că sunt eu de acord cu el, fie că nu sunt, simultaneitatea contrară a lucrărilor lui Gary Taylor îmi va rămîne în minte multă vreme ca un bun eșantion privind funcționarea gîndirii critice americane în zilele noastre.

Contestarea „marii tradiții" în materie de literatură este, sigur, pînă la un punct, o simplă discuție despre programa analitică, planul de curs și bibliografia obligatorie la facultate și la liceu, dar trece dincolo de ea și dobîndește înțelesuri mai grave. Ea pune sub semnul întrebării (pentru a cîta oară ?) sensul și utilitatea literaturii în genere, meritul preocupărilor și cercetărilor de umanistică în condițiile societății post-moderne și post-industriale, atitudinea față de trecutul istoric al omenirii occidentale în ansamblu, precum și auto-definirea spirituală a omului la finele mileniului II. Nu lipsesc, în treacăt fie spus, nici chiar intervențiile politice. Jesse Jackson, reprezentant de frunte al aripii de stînga a democraților, și lider politic afro-american, a militat activ pentru un program de predare în care „euro-centrismul" și accentul pe valorile occidentale să facă loc unei deschideri globalizante spre culturile lumii a treia. La rîndul său, William Bennett, ministru al învățămîntului la republicani pînă în 1988 (și om politic în ascensiune, cu aspirații la vicepreședință, sau și mai sus) a replicat viguros că nici un sistem educativ și, pînă la urmă, nici o coeziune națională, nu sunt imaginabile dacă tineretul nu cunoaște temeinic și nu se identifică cu acele capodopere filozofice și literare în care își găsesc expresia valorile constitutive și idealurile istorice ale culturii americane și occidentale. (Adaug că nu e vorba aici de politicieni de duzină : Jackson are studii teologice, lecturi serioase și dar oratoric, Bennett e doctor în filozofie, cu experiență de predare și cu o solidă bază aristoteliană).

OFENSIVA împotriva canonului de capodopere se poate rezuma pe puncte aproximativ în felul următor. **Unu.** Nu există valoare literară intrinsecă, ci numai relativă, poziționată, ca funcție socio-psiho-istorică a nevoilor unor categorii umane în circumstanțe date. Aceste nevoi pot fi satisfăcute prin opere și autori care pot fi substituiți fără mare pagubă. **Doi.** Datoria intelectualului este nu numai să critice prezentul, dar și să deconstruiască trecutul (plin de vinovății morale și sursă a imperfecțiilor și nedreptăților prezentului). Marii creatori și filozofi trebuie să cunoască așadar nu elogiul și gloria, ci o continuă critică, subminare și, la nevoie, nimicire. **Trei.** Capodopera literară este în toate secolele apanajul unei elite cultivate și privilegiate. Stratul gros de cititori (sau neciti-tori) ignoră astfel de preocupări. Intelectualul de azi se cuvine să studieze cu precădere texte umile, anonime, solidare cu majoritatea, și asta cu atît mai virtos cu cît autorii de capodopere ale trecutului par să dea glas unor moduri de gîndire străine de principiile democratice și egalitare la care subscriem noi azi. **Patru.** Ceea ce am numit vreme de 3—6 000 de ani „literatură" este în bună parte produsul unei erori evoluționare : societăți și mentalități patriarhale, „masculiniste", bazate pe disprețuirea și impilarea jumătății mai „slabe" din omenire. Lista capodoperelor canonizate se cere revizuită radical pentru a face loc unor moduri de percepție și exprimare feminine. **Cinci.** Societatea umană se află în curs de globalizare. A proclama în continuare drept capodopere producții scrise exclusiv de bărbați de rasă albă și proveniți dintr-un număr limitat de țări și cercuri culturale reprezintă implicit o formă de rasism. Tineretul lumii, publicul cititor în ansamblu, trebuie să dispună de o scară de valori în care realmente toate culturile globului, toate rasele (și ambele sexe) să fie echitabil reprezentate. **Șase.** Ne găsim în prezent, cu toții, la o răscruce tehnologică. Producția populară (în sens nu folcloric, ci în sens de mare audiență), așadar narațiunea vizuală (T.V. sau filmică), precum și narațiunea de tip aventură-iubire-detecție și altele de acest fel, tocmai pentru că sunt preferate de masele largi de cititori, se cer abordate cu deplină seriozitate, nu cu condescendență, și se cer prezentate și tratate în critica literară, în școli și universități.

Deși prezint aici lucrurile simplificat, nu cred că mă fac vinovat de caricaturizare. Dimpotrivă, proponenții acestor argumente le avansează adesea mai dur și mai radical decît am făcut-o eu în rîndurile de mai sus. Acest „anti-canonism" este, dacă nu majoritar, în orice caz extrem de activ și influent în critica engleză și americană și, în anumită măsură, în cea germană ; nu este absent, dar are poziții ceva mai slabe, în Franța și Italia. În măsura în care poate avea cîștig de cauză (integral : nu-mi vine a crede ; parțial însă, aproape cu siguranță), paralela care îmi vine în minte este cea a situației din jurul lui 1 800. Atunci, sub impulsul mișcării romantice, au fost instituționalizate noi figuri tutelare în cultura europeană — un Shakespeare, un Dante, un Cervantes, iar nițel mai tîrziu, un Goethe, un Tolstoi — și un tabel de valori care nu a înlăturat, dar a limitat considerabil principiile și puterea clasicilor antici și a urmașilor acestora. Tot atunci, literaturile naționale din Europa de centru și de răsărit au început să-și cristalizeze principiile selective pentru propriile istorii ale literaturii. Cotitura de la 1800, sub semnul căreia trăim încă noi toți, nu a fost, la drept vorbind, un dezastru : a lăsat suficient spațiu Antichității clasice, întemeind totodată (prin Goethe) un platou înalt al literaturii universale, unde puteau convietui figurile și operele de seamă din toate părțile lumii și din toate epocile. N-ar fi exclus ca, în preajma lui 2000, să asistăm la o cotitură asemănătoare.

Să nu dau impresia — prin paralela cu romantismul — că m-aș împăca, pasiv, cu „fatalitatea" unor schimbări istorice accelerate și obliterante, nici că m-ar lăsa insensibil evidența punctelor mai îndoielnice din argumentarea anticanonică. Este limpede pentru mine că, dacă am accepta fără modificări propunerile novatorilor radicali, am submina în bună parte moștenirea unui umanism unificator construit cu adevărate sacrificii, de multe generații, de la iluminism încoace, dar avînd și rădăcini mai îndepărtate, în Renaștere, în Evul Mediu, în Patristică, în Scripturi, în Antichitate. Nevoia de inclusivitate, nevoia de flexibilitate și de diversificare nu pot și nu trebuie să ne împingă spre explozia centrifugă a însuși conceptului de umanitate globală, unificată, de care avem în continuare atîta nevoie. Totodată, tensiunea între creativitate elitară și selectivitate democratică nu este neapărat violent-ostilă, ci duce, cel puțin la fel de frecvent, la fertilitate și vitalitate. Identități de epocă istorică, identități de comunitate etnică sau națională au folosit ca vehicol predilect (faptul e ușor demonstrabil) selecția canonică, aceasta îndeplinind așadar un rol social-istoric necesar și pozitiv. În fine, și la fel de important, rămîn încredințat că sfera esteticului este o parte indispensabilă a însuși umanului. Prin urmare, o marginalizare sau eliminare a esteticului ar fi echivalentă cu o gravă, cu o ireparabilă sărăcire a însuși conceptului de om, așa cum îl cunoaștem și-l trăim. Oricît de mult s-ar modifica prin omogenizare și structurare rațională societatea viitorului și oamenii care o vor compune, nu-mi vine să mă fac părtaș la această scurgere și diminuare a substanței umane, la această pălire spectrală pe care ar reprezenta-o reducția esteticului și literarului. Iată doar cîteva din argumentele pe care le dezvolt mai pe larg (și cu exemple) în eseul mai sus amintit. Cu toată convingerea și energia obiecțiilor pe care le ridic, subliniez că ele sunt obiecții, iar nu negații. Altfel spus, dacă am destule dubii, ezitări și nemulțumiri în privința răspunsurilor propuse de „anti-canoniști", nu înseamnă deloc că nu accept întrebările lor, poate chiar cu anume entuziasm. O întrebare iritantă și inconfortabilă este foarte adesea incitantă și necesară. Tocmai așa stau lucrurile în dezbaterea canonică.

LA URMA URMEI, această dezbatere ridică o chestiune de imediată și arzătoare actualitate, precum și de crucială importanță pentru societate. (În condițiile României lui 1990, raportul între literatura de consum și cea elevată, sofisticată, produsă de membrii „Uniunii", nu este el o formă practic-economică a aceleiași confruntări ?). Chestiunea este următoarea. Dacă societatea viitoarelor decenii, așa cum se profilează ea încă de pe acum în zonele cele mai avansate ale globului, va fi, nu o societate a „luptei de clasă", și nici o societate a tradițiilor tribal-organic-patriarhale, ci mai curînd una raționalist-contractuală, individualist-alienată, bazată pe desprinderi, separări, mobilități, canalizări tehnologice, o societate a dinamismelor fluide — atunci cum trebuie sau poate să fie o literatură care este totuși (vrînd-nevrînd) un loc al memoriei și recuperării, al imaginației arbitrare, al armoniilor nostalgice, al nedreptăților creatoare ? Mai pe scurt, cum împăcăm natura (și) conservatoare, digresivă, concret-detaliată a literaturii cu modalitățile mult mai abstracte și mai deliberate ale unei alienări blînde, dezrădăcinate, spre care ne împing, pare-se ineluctabil, curentele istoriei contemporane ? Să recunoaștem că întrebarea este de maximă importanță existențială, și că anti-canoniștii au un merit capital în a fi ridicat-o fără ezitare, chiar dacă nu vrem să fim de acord cu toate soluțiile pe care le propun acești inteligenți radicali.

II

POATE că dezbaterea aceasta americană va cobori din sferele mai abstracte ale filozofiei istoriei spre niște realități mai palpabile, dacă vom încerca să adresăm și literaturii române cîteva din întrebările ridicate peste ocean în fața literaturii în general. Să dau un exemplu. Acum vreo doi ani, la Universitatea California Los Angeles, făceam parte dintr-un grup restrîns de specialiști est-europeni însărcinați să alcătuiască o listă de esențiale opere pentru fiecare din aceste literaturi, ca parte dintr-un îndreptar pentru editorii academici, pentru fundații, pentru instituții dispuse să finanțeze traduceri, studii etc. La un moment dat, unul dintre participanți a întrebat inocent : Ce facem noi în fond aici ? Toată lumea deconstruiește canoanele, noi, dimpotrivă, le fortificăm și le instituționalizăm ? Altcineva a răspuns că, de fapt, pentru a deconstrui este mai întîi nevoie să construiești, și că în ce privește literaturile est-europene (polonă, cehă, maghiară, română, sud-slave), în America cel puțin, o astfel de ordine instituționalizată a capodoperelor nici măcar nu a fost încă schițată. Răspunsul a fost acceptat de întregul grup : nu era eronat, dar rămînea evaziv și incomplet, m-am gîndit în sinea mea, fără să îndrăznesc să tulbur consensul.

Căci în realitate, sacralizările canonice sunt mult prea frecvente și prea zgomotoase în cultura română pentru a putea fi trecute cu vederea. Eminescu, Brâncuși, Caragiale, Enescu sunt numai cîteva din numele care ne vin îndată în minte, iar Eliade e pe cale să devină victima aceluiași nenorocos destin. Pomenirea fără de absolută venerație a unor astfel de figuri, sau contestarea lor critică e percepută în general ca o periclitare a însuși ființei naționale. O atare situație devine curînd nesănătoasă. Este incontestabil că o confruntare sinceră și energică cu rolul moștenirii eminesciene — ideologie, structurare a discursului public, imagistică — a fost amînată peste toate scadențele decente în România. Oare să fie chiar imposibil de imaginat

critica americană la cultura română

în locul unui Eminescu statuie alb-angelică a sentimentalității și a naționalismului, un Eminescu zgrunțuros și disonant, un Eminescu reflectînd și, uneori, cauzînd rupturile și contradicțiile unui psihic înglodat în refuzul iterat al modernizării ? Fără a nega rolul istoric cert al eminescianismului și al post-eminescianismului, este cazul să se pună întrebarea în ce măsură dominația acestora a avut consecințe din cele mai dăunătoare, și mai ales în ce măsură tradiția post-eminesciană mai e relevantă în epoca postmodernă. În treacăt fie spus, după cum dovedesc exemplele cu Shakespeare și Goethe printre altele, figurile cu adevărat majore nu au chiar atît de mult de pierdut din astfel de bărbătești înfruntări.

Dar, extinzînd nițel aria discuției, reiese limpede că revizuiri periodice sunt folositoare pentru toată istoria literaturii și culturii. De la Călinescu încoace (dacă trecem cu vederea, cum e și normal, brutalitățile administrative de la începutul anilor 50) astfel de revizuiri au cam lipsit. Abia acum există semne clare că încep să se înfiripe niște re-evaluări mai decise. **Istoria literaturii române** a lui I. Negoițescu este acum încheiată și va apărea curînd. Ea va aduce binevenite și interesante modificări de proporții, pondere și apreciere pe aproape întreg parcursul literaturii române. Fragmentele pînă acum publicate din **Istoria critică** a lui N. Manolescu provoacă și ele — prin intensitatea examinării critice îndreptate spre autori „minori" și opere „minore" — aprecieri originale și disrupții ale inerției canonice.

NE PUTEM IMAGINA tot soiul de ample dispersări și zguduiri ale ierarhiilor și ale tablelor de valori acceptate pînă acum. Blecher, Bonciu, Dinu Nicodin, Papilian, Aderca, Ilie Jenea și alți moderniști din deceniile 4—5 ar putea fi recitiți cu alți ochi, după cum o reluare a literaturii de tiraj și de succes dintre cele două războaie și de mai înainte (Damian Stănoiu, C. Kirițescu, N. Urechia, D.V. Barnoschi, Sandu Teleajen) ar putea rezerva surprize sau, cel puțin, furniza contexte pentru figurile mai familiare ale epocii. Interesantul Mavrodollu e abia pomenit printre cei care au ilustrat începuturile teatrului românesc, iar mai aproape de noi poeme merituoase de B. Brezianu sau V. Cristian (sau excepționala descoperire a poemului arcadian de amplă respirație al lui Tudor Vianu*) ilustrează mobilitatea unui tablou incomplet. O foarte serioasă re-examinare a literaturii din anii comunismului (ca și a celei scrise în românește în afara țării în aceeași perioadă) va duce, îndrăznesc să prezic, la multe răsturnări. Astfel, n-ar fi exclus ca numele unor Alice Botez și (în alt fel) Paul Goma să sfîrșească prin a se afirma mai puternic decît cele ale figurilor celor mai lăudate din ultimele decenii.

Exemplele de posibilă interogare și primenire canonică pot fi înmulțite după voie. În vreo 2—3 rînduri am fost nevoit, la invitația unor case de editură și enciclopedii de specialitate anglofone, să iau decizii de tip canonic-selectiv destul de dure. Cunosc deci („pe piele proprie") dilemele și dificultățile acestui tip de activitate. De fapt, vreau să povestesc într-o zi aceste aventuri de bibliotecă cu peripețiile lor serio-comice, precum și cu erorile, realizările și — mai ales — învățămintele lor.

Într-un sens încă și mai radical, socioistoricul însuși, în precipitările sale din ultimele luni, va impune în România niște schimbări de optică literară mai ample și mai radicale decît își închipuie cineva astăzi. Una privește polul feminin al existenței umane așa cum se poate acesta reflecta în literatură și critică. Cealaltă decurge din schimbarea considerabilă a hărții etnice a României. Să precizez aici că, deși evenimentele din 1989/1990 au adus tot soiul de adînci modificări în România (orientarea încă stîngace, timidă și mereu periclitată spre democrație politică și liberalizare economică, turbulentul și prea mult întîrziatul schimb de ștafetă generațională etc.) pe termen lung aceste **două** transformări sociale se vor dovedi, socot, mai adînci și mai de anvergură decît toate celelalte: constituirea identității etnice distincte, ca minoritate masivă, a țiganilor și afirmarea vertiginoasă a femeilor ca factor egal și clar reliefat în viața publică. Amîndouă, dacă ne gîndim bine, sunt desăvîrșiri ale unor emancipări amorsate în secolul 19, dar imperfect executate, supuse blocajului și vătămate prin opresiuni alternative. Ei bine, dacă de pildă în România viitorilor zece ani se constituie o minoritate a romilor de oarecari dimensiuni (un milion ? două milioane ? mai mult ? mai puțin ? știe cineva măcar estimativ aceste cifre ?) nu e greu de închipuit că tradiția greco-latină așa cum este ea concepută și predată azi ca premiză a autodefinirii naționale va trebui să fie completată cu un clasicism sanscrit, de pildă. (Ar fi bine ? Ar fi rău ? Fi-va nevoie într-o bună zi ca populația carpato-dunăreană, insistent ostilă Europei, cu „lecțiile" ei, să se confrunte cu propriile opțiuni și preferințe extra-europene și să-și caute modéle alternative ? Nu știu deloc, dar **deloc** răspunsul la aceste întrebări pe care mi le pun cu un amestec de curiozitate, teamă și iritare.)

*) Publicat prima oară în **România literară** nr. 16/1990 (nota red.).

Prezența amprentei feminine într-un eventual revizuit canon ierarhic-genealogic al culturii române va porni, este de bănuit, de la faptul incontestabil (și vrednic de oarecare mîndrie retrospectivă) că femeile au jucat în istoria și cultura românilor un rol mai proeminent, și mai de timpuriu, decît în alte părți. Un alt fapt de stringentă actualitate (poate se observă mai bine de la distanță decît de aproape) este modul insistent în care viața publică și discursul scris sau vorbit au cunoscut în România ultimelor zece luni un influx masiv de energie și inteligență feminină. (Un exemplu, total episodic de altfel. Masele feminine aprobînd cu intensă pasiune inerțială un **status quo** în preajma alegerilor din mai 1990 erau în bună măsură minate de resentimentul împotriva minorității feminine „nedisciplinate", „agresive", care își permitea să spargă niște matrici de cuviință ancestrală. Numai că însăși afirmarea reactivă și clamoroasă a acestor mase revendicînd stagnarea era, la rîndul ei, la fel de „nerușinată" și de — netradițional — agresivă, deteriorînd și mai grav, iremediabil, rolurile prescrise de tradiție femeii, pe care se înverșuna să le perpetueze.) Astfel de realități socio-istorice vor impune, sunt sigur, schimbări destul de prompte în tabloul cultural-intelectual-literar al trecutului și al prezentului românesc. Cutare lucrări istorice ale lui C.C. Gane cresc în greutate. Mara lui Slavici devine lucrare clasică. Eminescu e citit inter-reactiv cu Veronica Micle, și cine mai știe cîte alte modificări de același tip devin imaginabile. Oricum, e clar că în tradiția canonică românească dialectica masculin-feminin (autori literari, personaje literare) va începe să reflecte mai exact un raport de forțe modificat.

NICI UNA din afirmațiile de mai sus nu e pornită în primul rînd din spiritul încurajării părtinitoare, iar entuziasmul, cît este, e temperat de un strop de melancolie, de multă curiozitate și, mai presus de acestea, de impulsurile luciditații speculative. Obiectivul principal al considerațiilor de mai sus a fost de a sugera proporțiile vaste și implicațiile adînci ale unei dezbateri care pornește de la umila „programă analitică", pentru ca apoi, mai iute decît ne-am aștepta, să ajungă a pune sub semnul întrebării chiar identitățile și temeiurile existențiale ale unei întregi comunități, în America, în Vest în general, în România, sau oriunde s-ar pune ea în mișcare.

III

DECI, înapoi la discuția mai generală inițiată în universitățile americane, și la evaluarea acestor reevaluări. Crescut între premizele mai cuminți ale reverenței față de tradiția culturală, nutrit în tinerețe de Vianu, Lovinescu și Blaga, romantic-nostalgic luminat de toleranțele și armoniile lui Leibniz și Goethe, privesc cu suspiciune zguduirile și contestațiile, cu anxietate precipitările entuziaste spre un viitor prea haotic sau prea ordonat. În același timp însă, ca orice om care nu vrea să-și piardă integritatea intelectuală, nu pot susține că încercarea de a reorganiza ierarhiile și de a rescrie tablele de valori ar fi doar o excentricitate radicală sau o modă stupidă. O văd susținută de maeștri desăvîrșiți ai scepticismului și relativismului modern cum ar fi Richard Rorty și Jacques Derrida. Mai mult, o văd întemeiată pe realitățile socio-culturale ale unei omeniri ce începe să intre în post-modernitate, poate chiar în post-istorie. Nu sunt sigur dacă vreau să dau pe deplin crezare acelor neo-hegelieni precum Alexandre Kojève sau Francis Fukuyama care aspiră să ne convingă că **Istoria**, cu relieful ei accidentat și cu-lorile ei tari, cu tragicul, absurdul și sublimul ei, rămîne încet în urma noastră. Dar sunt încredințat că post-modernitatea „erei tehnetronice" (termenul lui Zbigniew Brzezinski) a și cuprins țările avansate și că treptat, cu dureroase opinteli, zvicniri și recidcitranțe, **într-acolo** se îndreaptă globul întreg, pregătit/nepregătit cum este. Cu cît cred mai tare acest lucru, cu atît mai insistent mă văd îndemnat să-mi pun problema literaturii și a esteticului în aceste noi circumstanțe și — de ce n-aș fi sincer ? — a supraviețuirii lor în împrejurări mai puțin decît prielnice și, oricum, considerabil diferite de cele cu care eram obișnuit eu, cu care erăm obișnuiți (pînă acum) noi toți. Gîndind astfel, dintr-odată contestația anti-canonică nu mai apare a fi numai, nu mai apare a fi în primul rînd, un proces de negație și de eliminare, ci unul de salutară adaptare în care lucruri care ne sunt dragi (și pe care le socotim de-a dreptul indispensabile supraviețuirii omului ca ființă deplină, multi-dimensională, substanțială) pot fi ajutate să dăinuie, fie chiar și în chipuri deosebite de cele de pînă acum.

Ori în acest caz, parcă în loc să mă înspăimînte, începe chiar să mă intereseze dezvăluirea mecanismelor instituționale care stau îndărătul validării marilor opere și a marilor autori/autorități. Într-o eră intelectuală marcată de procese de amplă, nestăvilită conștientizare, de continuă (brutală ?) destrămare a nenumărate mistere sau obscurități, de ce nu am putea îndrepta farurile luciditații și asupra supremelor modele filozofice și literare ? De ce nu am cerceta mecanismele acestor glorii și ascensiuni cu ochi obiectiv, necruțător ? Examinarea manipulărilor canonice poate fi și întăritoare, nu totdeauna stricăcioasă prin adevărul ei. A înțelege beatificarea lui Shakespeare, a înțelege felul în care junimiștii au inventat ordinea canonică a literaturii române moderne (și cu ce intenții), a înțelege la ce au servit clasicii dramei franceze și cui — iată preocupări înviorătoare. Raporturile de putere care înconjoară și (cel puțin parțial) determină proclamațiile valorice nu mai apar drept simple ficțiuni ale unui proletcultism adus la zi, ci decurg din analiza unei teorii critice complexe, în care un marxism evoluat pînă la topire intră în alianje multiple cu materii diverse, de sorginte psihanalitică, existențialistă, vitalist-nietzscheniană. Întrepătrunderea și împotrivirea dintre sociologic și estetic se văd astfel ridicate la un nivel teoretic mai pretențios, în vreme ce miza jocului devine fără îndoială mai ispititoare decît era acum 100—150 de ani.

LA RÎNDUL EI, extinderea mai generoasă a numelui de literatură asupra feluritelor chipuri de scriitură (inclusiv cele de consum sau cele parțial vizuale) nu mi se mai pare motiv de spaimă. Această extensie canonică era deja practicată de istoricii literari români, care îi includeau pe Neculce sau pe Dinicu Golescu în relatările lor. Atunci de ce n-ar putea fi extins, cu inteligență și cu un strop de ironie, acest mod de tratare și asupra producției din ultimii 50 sau 100 de ani ? Mi se poate răspunde că literaturi ce se simt fragile și asediate spre deosebire de cea franceză sau engleză) nu pot să nu se ferească de amenințările la adresa propriei identități, identitate inseparabilă de figurile canonice ale culturii. Numai că precaritatea, amenințările și identitatea sunt la rîndul lor expresii ale unei auto-înțelegeri. O autopercepție utilitară și servilă a mijloacelor de comunicație (presa ca monitor oficial și televiziunea ca traducere imagistică a poftelor și preferințelor puterii unice, literatura și arta însoțind procesul ca un cor angelic cu harpe laudative) are neapărat nevoie de un canon fix, scurt și maniabil ca o bită. O auto-înțelegere relaxată, mărinimoasă, jucăușă și chiar puțin neglijentă este, pînă la urmă însă, mai stabilă și mai tare, după cum în sistemele cibernetice heteronomia și dispersarea sunt cele care asigură viabilitatea și durabilitatea sistemului, iar nu matricile simple și concentrate. Flexibilitatea canonică nu ar fi mai dăunătoare literelor românești, sunt încredințat, decît celor apusene, și poate în schimb aduce beneficii la fel de considerabile în mențiunerea dimensiunii umanist-estetice a vieții sociale.

Altele sunt întrebările-cheie la care ar fi regretabil să răspundem cu slăbiciune teoretică și cu abandonuri filozofice. În ce măsură putem vorbi de caracterul obiectiv al valorilor artei și literaturii ? Există un fundament epistemologic (și chiar ontologic) al esteticului ? Iată, în fond, întrebările răspicate din care se naște dezbaterea canonică și pe care le detectăm sub întrebările de suprafață notate la început. La aceste nemiloase întrebări, criticul american de azi nu-și mai poate permite luxul să răspundă cu frivol-categorice negații sau afirmații, și, cu atît mai puțin, cu o simplă proclamație a propriei autorități, ci numai cu argumentări complexe în care relativul și absolutul (ca și sociologicul și esteticul) sunt grijuliu, farmaceutic, drămuite și combinate. Capodopera nu mai e, poate, eternă, dar e, fără îndoială, durabilă. Literatura nu mai e, poate, un cîmp al superiorităților, dar rămîne un loc al celui mai liber exercițiu al facultăților umane, indispensabil societății, sperăm, tocmai prin incoruptibilitatea sa, prin veghe.

Cultura română, poate mai bine și mai mult decît alte culturi, are o frumoasă experiență a înfruntării inteligente și a conversației tenace prelungite pe tema artei pentru artă și a artei cu tendință. Dezbaterea canonică reia, la alt nivel, în alte condiții, acele mai vechi polarizări și dileme. Intelectualii din România sunt așadar în măsură să se racordeze teoretic fără prea mare greutate la noile preocupări internaționale de teoria criticii și filozofia culturii, care pot deveni în același timp discuții grave și de înalt nivel teoretic privind viitorul istoric al întregii societăți.

IV

CRED că nu e nepotrivit să adaug cîteva foarte scurte comentarii bibliografice pentru cei interesați. Printre cei dornici să revizuiască radical conținutul prezentelor table de valori canonice și chiar modul actual de a le genera l-aș menționa pe englezul Terry Eagleton cu **Literary Theory** (1983), de pe poziții marxiste (aproape staliniste). Din mulțimea de lucrări feministe aș alege Toril Moi, **Sexual/Textual Politics** (1985) și, ceva mai veche, Elaine Showalter **A Literature of Their Own** (1977), precum și numărul special din **New Literary History** (1/1987). Timothy Reiss, **The Uncertainty of Analysis** (1988) și Jonathan Culler **Framing the Sign** (1988) practică un deconstrucționism de stînga. Filozofic, cea mai solidă și convingătoare lucrare anti-canonică este Barbara Herrnstein-Smith, **Contingencies of Value** (1988). De cealaltă parte, s-au făcut auzite vocile lui René Wellek, **The Attack on Literature** (1982), lucrare de bătrînețe, și a lui Allan Bloom, **The Closing of the American Mind** (1987), carte cu implicații politice care a avut enorm succes de librărie și a fost tradusă în mai multe limbi. (Notez că **nu** e vorba de celebrul romanticolog Harold Bloom, omonimul său fiind profesor de științe politice la Universitatea din Chicago).

Poate că introducerea cea mai bună la întreaga dezbatere e reprezentată în continuare de volumul (ed. Robert von Hallberg) **Canons** (1984). Cele 2 cărți pomenite mai sus în articolul de față sunt Gary Taylor, **Reinventing Shakespeare** (1989) și (ed. V. Nemoianu, R. Royal) **The Hospitable Canon** (1990).

Chestiunea, înrudită, a post-modernității, e abordată filosofic-istoric de Jean-François Lyotard, Jürgen Habermas, George Steiner, Gilles Deleuze și Umberto Eco, printre alții. Evident, trăsături cum ar fi pluralismul ontologic, narațiunea „deschisă", fragmentarea discursului, amestecul pestriț al formelor istorice și al stilurilor, refuzul coeziunii, metaficționalitatea și auto-reflexivitatea — toate se leagă de eforturile de revizuire canonică. Studiile cele mai bune în materie strict literară pe această temă sunt Linda Hutcheon, **A. Poetics of Postmodernism** (1988) și Ihab Hassan, **The Postmodern Turn** (1987). De notat că Marcel Corniș-Pop, Mihai Spăriosu și Matei Călinescu sunt considerați specialiști de marcă în acest domeniu.

Contextul poate fi lărgit și mai mult. Postmodernismul poate fi pus în legătură cu societatea post-industrială și cibernetizată, cu destrămarea conexiilor de tip tradițional și biologic pe care le aduce istoria de la sfîrșitul secolului 20, avînd așadar o dimensiune socio-politică. O altă interesantă implicație este de natură religioasă. La ora actuală, un număr de teologi protestanți și catolici critică selecția canonică a Bibliei, mergînd pînă acolo încît să ceară eliminări sau adăugiri, iar dacă nu, atunci măcar să „demistifice" procesul de alcătuire istorică a Scripturilor.

septembrie 1990

■

PLAGIAT • PLAGIAT • PLAGIAT • PLAGIAT • PLAGIAT • PLAGIAT • PLAGIAT • PLAGIAT • PLAGIAT •

„INCOGNITO" de Eugen

■ *IN MOD paradoxal, dar nu inexplicabil, dl. E. Barbu și-a apărat volumul al III-lea din romanul* Incognito *(Editura Eminescu, 1978) de acuzația de plagiat mai înainte ca ea să fi fost formulată. Într-un interviu acordat pentru* Flacăra *(28 dec. 1978) dlui G. Arion, autorul se justifică invocînd argumentul de pe pagina de gardă a volumului I („Ca material documentar, autorul a folosit texte ori diverse publicații etc."), în care se pretindea că „cititorul poate recunoaște cu ușurință acele scurte fragmente" împrumutate din alții. Numai că recunoașterea s-a dovedit, din contra, dificilă, iar scurtele fragmente, foarte lungi, însumînd zeci de pagini, unele compacte. În* Ramuri *(numărul din dec. 1978, difuzat în ianuarie '79) poetul Marin Sorescu a consacrat volului III o cronică spirituală și aluzivă („a trece dintre niște coperți între alte coperți mormane de fapte"). Învinuirea propriu-zisă de plagiat, punerea unor pasaje pe două coloane și analiza ilegitimității procedeului s-au făcut de către cronicarul României literare într-un articol intitulat* Regula jocului *(11 ianuarie 1979). Cronica dlui Nicolae Manolescu declanșează o dispută (pe care dl. Barbu, cel dintîi, în* Săptămîna *din 12 ianuarie, o scoate din sfera literaturii), dispută care polarizează opinia. Procedeul romancierului este socotit corect în cîteva articole semnate de Dan Zamfirescu, Marian Popa și Victor Brîddeanu, iar* Incognito III *un mare roman, într-o emisiune T.V. a dlui Romul Munteanu. În* Luceafărul *un profesor se plîngea tendențios de încurcătura în care s-ar afla elevii de liceu față cu opera dlui Barbu. De partea cealaltă, dl. Mircea Iorgulescu întreprinde un minuțios examen al aspectelor literare și juridice implicate. La* Europa Liberă, *dl. Virgil Ierunca aduce problema la cunoștința unui cerc larg de ascultători, nu toți cititori ai revistelor literare. Degradarea disputei, transformarea ei dintr-una literară într-una politică, în care, spre a se apăra, dl. Barbu și puținii săi susținători recurg la invective și la amenințări, a impus la un moment dat Uniunii Scriitorilor să ia atitudine. Ca să se dezvinovățească, dl. Barbu n-a ezitat să folosească orice argument, cum ar fi bunăoară acelea că de plagiat au fost acuzați și Cervantes și Goethe (comparația e cel puțin hilară) că nu există scriitor care să nu fi împrumutat texte din alții și așa mai departe. Dl. Doru Popovici a împins lucrurile atît de departe încît a afirmat într-o notă din* Săptămîna *că d-nii Manolescu și Iorgulescu sînt agenți ai* Europei Libere, *plătiți să distrugă cariera dlui Barbu și alte enormități, care însă în condițiile de atunci nu treceau fără consecințe politice. O plenară a Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor, menită a limpezi situația, este amînată de două ori la presiunea oficialității, care profită pînă și de moartea lui Al. Philippide pentru a evita tragerea dlui Barbu la răspundere, cerînd imperios ca ședința Consiliului din 9 februarie să fie exclusiv una de doliu. În sfîrșit, la 21 februarie dosarul plagiatului odată încheiat, în urma efortului cîtorva critici și scriitori, plenara îl discută aprins vreme de multe ore. Se votează cu mare majoritate (doar două voturi contra : Fănuș Neagu și Gh. Pituț, și două abțineri : Paul Anghel și Aurel Rău) publicarea unui comunicat care să condamne plagiatul. Comunicatul apare a doua zi în* România literară *(22 februarie), tirajul de Capitală, și o săptămînă mai tîrziu (29 februarie) în tirajul de provincie, dar nu înainte de a fi arătat lui Nicolae Ceaușescu, în dramatica seară de miercuri. Ca urmare a apariției, dl. Barbu trimite la Uniunea Scriitorilor carnetul de membru al Uniunii, carnetul de membru de partid și decorațiile pe care regimul comunist i le prinsese în piept în decursul anilor. Ceea ce s-a întîmplat ulterior știm de la dl. Barbu însuși, care, într-un recent interviu din* Libertatea, *a relatat faptele : pe scurt, a fost chemat de N. Ceaușescu și i s-a cerut să-și ia înapoi „jucăriile", cu promisiunea că nu se va mai da curs afacerii. Mai mult : dl. Barbu va putea publica un text în replică. Acest text e însă refuzat de conducerea Uniunii și apare doar în publicația C.C.E.S.* Contemporanul *(9 martie). Tot ce se petrece în săptămînile acelea arată clar că oficialitatea (P.C.R., C.C.E.S.) dorește stoparea scandalului, oferind dlui Barbu o anumită satisfacție. Plagiatul ca atare lăsînd indiferent pe Ceaușescu (doar nu-și scria singur cuvîntările !), dl. Barbu se dovedește, în plus, un bun „berbece" spre a se lovi în autoritatea Uniunii Scriitorilor, de mult timp suspectă și neplăcută conducerii P.C.R. Încet, dar sigur, începînd din acele momente, raporturile Uniunii Scriitorilor cu oficialitatea comunistă se deteriorează ireversibil. În loc să accepte că e vorba de un scriitor, prins așa zicînd în flagrant delict literar, și că toată chestiunea e de resortul asociației de breaslă, oficialitatea preferă să vadă în Uniune un grup disident și ostil puterii. Cu alte cuvinte, Uniunea e învinuită că tovește prin dl. Barbu în conducerea P.C.R. E drept că, scandalul fiind uriaș, dl. Barbu se va vedea eliminat în anii următori din C.C. al P.C.R. și își va pierde mandatul de deputat. Se va bucura, în schimb, de suportul neprecupețit al securității.* Săptămîna, *pe care dl. Barbu o va conduce pînă în 22 decembrie 1989, devine organul declarat al celei mai represive instituții din România. Așa a înțeles dl. Barbu să spele rușinea furtului său literar.*

Reproducem mai jos o selecție a principalelor pasaje plagiate. Niciodată această operație elementară n-a putut fi efectuată în trecutul regim, din motivele arătate. Reproducerea integrală ar pretinde spațiul, nu al unei reviste, ci al unui volum.

Notă asupra... ediției

REPRODUCEM texte semnate de Eugen Barbu (coloana din stînga) puse față în față cu texte din alți autori (coloana din dreapta). Frazele (și fragmentele de fraze) identice le-am tipărit cu aldine, pentru a evidenția plagiatul. Trebuie spus însă că Eugen Barbu, în afară de faptul că a copiat pur și simplu textele altora, a recurs și la forme mai abile și mai greu identificabile de furt literar, dezvoltînd sau comprimînd diferite pasaje, preluînd personaje și situații, pastișînd idei. Însușirea fără scrupule a muncii altora este la el o activitate de mare anvergură, bine pusă la punct, care seamănă cu activitatea din acele garaje clandestine în care se aduc mașinile furate pentru a fi revopsite și pentru a li se schimba numărul, astfel încît să nu poată fi găsite ușor de poliție. Cine are răbdare și vrea să se convingă, poate să ia volumul III din romanul Incognito *și să confrunte, suplimentar, paginile 15, 15—16, 16, 19, 19, 18—19, 18, 89—65, 21, 22, 26—27, 83 cu paginile 10, 15, 10, 15, 16, 17, 8, 21, 22, 28, 37—38 și respectiv 66 din K. Paustovski,* Vremuri de demult, *Editura Univers, 1971, paginile 85, 22+90, 94 cu paginile 205, 118+25+30 și respectiv 206 din K. Paustovski,* Tinerețe zbuciumată, *Editura Univers, 1971, paginile 99, 99, 100, 100, 101, 101, 102, 103—104, 104 cu paginile 135—136, 140—143, 143—146, 149, 154, 166, 190, 200—202 și respectiv 209—210 din K. Paustovski,* Inceputul unui veac necunoscut, *Editura Univers, 1972, paginile 369, 369, 370, 478 cu paginile 175, 176, 180 și respectiv 234 din Ilya Ehrenburg,* Oameni, ani, viață, *E.P.L.U., 1969, paginile 379, 383, 431 cu paginile 23, 38—39 și respectiv 131 din Mihail Kolțov,* Jurnal din Spania, *E.S.P.L.A., 1958, pagina 313 cu pagina 642 din Petru Dumitriu,* Cronică de familie, *vol. II, E.S.P.L.A., 1956. Investigațiile noastre n-au mers pînă la capăt, deoarece este omenește imposibil să verificăm toate cărțile românești și străine (acestea folosite de Eugen Barbu, din comoditate, în versiuni românești !) din care un autor lipsit de o elementară morală a scrisului poate să-și însușească fraze și idei. De asemenea, menționăm că cercetarea noastră s-a limitat exclusiv la volumul III din* Incognito. *Cine știe ce surprize ne rezervă celelalte volume din acest roman, ca și întreaga operă a lui Eugen Barbu !*

EUGEN BARBU, **INCOGNITO**, (Cineroman, vol. III, Editura Eminescu, 1978).

Nu sîntem defel creștini. Voi și popii comuniști înțelegeți că **a fi revoluționar înseamnă să fii șiret.** Dar șiretenia are și ea un capă.t **Sunteți înghițiți de un partid,** sînteți supuși **de disciplină,** deveniți **complici** cu cei care sînt **șefii** voștri. **Pentru cel care nu-i de-al vostru nu aveți nici cinste, nici datorii, nici nimic. În fiecare revoluție e la fel. În 1919, Steinberg, socialist-revoluționar, comisar la justiție, ceruse închiderea fortărețel Petru și Pavel.** Ce a făcut Lenin ? **Lenin a virit acolo pe prizonierii albi. Avem și așa destui dușmani în spatele frontului, de ce să le dăm arme ? În ultimă analiză, noblețea e un lux pe care societățile nu și-l pot îngădui decît tîrziu.(...) Mîine va fi raiul pe pămînt ! Partidele sunt făcute pentru oameni, nu oamenii pentru partide ! Nu vrem să facem nici stat, nici biserică, nici armată !** Vrem să construim **oameni !**

(Pag. 409—410)

Nu sunt nici protestant, nici eretic, nici **catolic,** dar, **dacă aș fi fost teolog,** i-aș fi recomandat antevorbitorului meu să **facă apel la sufletul bisericii împotriva trupului bisericii. Credința nu înseamnă absența iubirii, speranța doar nu e lumea care își va regăsi rațiunea de a fi adorînd din nou ca pe fetiș crucifixul din Sevilla, pe care** domnia-sa **l-a numit Christosul bogaților. Biserica noastră nu este eretică, e simoniacă. Ea nu înseamnă să întruchipezi sensul lumii într-un imperiu** rusesc sau **spaniol,** pentru că, iată, spiritul european **pendulează** la ora de față între Rusia și Spania. Nu e vorba să instaurăm **o ordine în care nu se mai aude nimic, fiindcă cei care suferă se ascund ca să plîngă. Există ordine și la ocnă. Orice năzuință a celor mai buni dintre** oameni **se întemeiază pe orgoliu, dar ce legătură este între Christos și asta ?**

(Pag. 411)

Înainte de orice, intelectualii au înclinarea de a fi dizidenți. Adler împotriva lui Freud, Sorel împotriva lui Marx. Numai că în politică nimeni n-are nevoie de **dizidenți. Tendința inteligenței de a se exclude este foarte puternică.**

(Pag. 412)

Problema e a civilizației. Pentru mine Europa produsese pe **înțelept,** care **era considerat drept tipul superior, clericul,** cum spunea cineva ; **intelectualii erau** creierul **unei lumi în care politica a reprezentat noblețea pură.** Era magistrul **necontestat, avea misiunea să-i învețe pe oameni să trăiască,** și iată că apare un Mussolini cu însemnele lui, Hitler cu răcnetele lui, un altul care pretinde că le știe pe toate. E și inginer, și psiholog, și general. Ce face înțeleptul Europei din zilele noastre ? El este împotriva tuturor, ca și dumneavoastră. Unamuno împotriva comuniștilor, pe urmă **împotriva lui Franco ; Thomas Mann împotriva lui Hitler ; Gide împotriva lui Stalin ; Ferrero împotriva lui Mussolini ! Toate se învîrt în jurul faimoasei idei a totalitarismului. Ea îi înnebunește pe intelectuali. O civilizație totalitară în secolul** nostru **e o expresie lipsită de sens, e ca și cînd ai spune că armata aduce civilizație. (...) Singurul om care caută un totalitarism** intelectual **e tocmai intelectualul ! (...) Din acest punct de vedere, pentru intelectual, conducătorul politic este un impostor, deoarece el ne învață că problemele vieții se rezolvă fără a le discuta. Pentru un om care gîndește, revoluția e tragică, dar, pentru un asemenea om, și viața e tragică. Și dacă, pentru a suprima tragedia lui se bizuie pe revoluție, gîndește anapoda. Nu există cincizeci de feluri de a lupta, nu există decît unul : a fi învingător. Nu știu care scriitor spunea : Sînt plin de cadavre ca un vechi cimitir.**

(Pag. 413)

Cadeții priveau melancolici spre Toledo, cu **grădinile lui arse,** cu **ferestrele astupate cu saci și bucăți rupte de** statui. Orașul cu clădirile lui sumbre, reci, avea **zidurile ciuruite de gloanțe. Benzi de mitralieră** atîrnau pretutindeni, la ferestre, ca niște legături de ceapă. (...) priveau **Castilia** plină de grîne care **ardeau și cimitirele** îndepărtate, **mausoleele albe,** ogoarele **gălbui** și rîul Tajo secătuit, parcă nemișcat, curgînd printre malurile cafenii.

(Pag. 431—432)

Din cetate se arunca cu **bombe cu acid sulfuric** și cu **benzină** învelită **în vată, îmbibată în clorat de potasiu** și zahăr.

(Pag. 432)

ANDRE MALRAUX, **SPERANȚA.** (Vol. I, II, traducere, prefață și tabel cronologic de Ion Mihăileanu, B.P.T., Editura Minerva, 1972)

Nu sîntem de fel creștini ! Voi, voi **ați devenit popi.** Nu spun că a devenit o religie comunismul ; dar **comuniștii** sînt pe cale să devină popi, asta o spun. **A fi revoluționar,** după voi, **înseamnă a fi șiret.** Pentru Bakunin, pentru Kropotkin, nu era așa, nu era deloc așa. **Sînteți înghițiți de Partid.** Înghițiți **de disciplină.** Înghițiți de **complicitate : pentru cel care nu-i de-al vostru, nu mai aveți nici cinste, nici datorii, nici nimic. (...) În fiecare revoluție, e același lucru,** reluă Pradas, mîngîindu-și barbișonul. **În nouăsprezece, Steinberg, socialist-revoluționar, comisar la Justiție, a cerut închiderea definitivă a fortărețel Petru și Pavel.** Drept care **Lenin** a obținut din partea majorității **să-i bage acolo pe prizonierii albi : aveam și așa destui dușmani în spatele frontului. În ultimă analiză, noblețea e un lux pe care o societate nu și-l poate îngădui decît tîrziu. (...) Mîine va fi raiul pe pămînt,** reluă Negusul. Fără discuție. **Partidele sînt făcute pentru oameni, nu oamenii pentru partide. Nu vrem să facem nici Stat, nici Biserică, nici armată. Oameni.**

(vol. I, pag. 260—262)

Nu sînt nici protestant, nici eretic : sînt un **catolic** spaniol. **Dacă erai teolog,** ți-aș spune că **fac apel la sufletul Bisericii, împotriva trupului Bisericii,** dar să lăsăm asta. Doar **credința nu înseamnă absența iubirii ! Speranța doar nu e lumea care-și va găsi rațiunea de a fi, adorînd din nou ca pe un fetiș crucifixul din Sevilla pe care l-au numit Hristosul bogaților (Biserica noastră nu e eretică, e simoniacă) ; ea nu înseamnă să întruchipezi sensul lumii într-un imperiu spaniol, într-o ordine unde nu se mai aude nimic, fiindcă cei care suferă se ascund ca să plîngă ! Există ordine și în ocnă... Orice năzuință a celor mai buni dintre** fasciști **se întemeiază pe orgoliu ; fie, dar ce legătură este între Hristos și asta ?**

(Vol. II, pag. 70)

(...) intelectuali au înclinarea de a fi dizidenți. Adler împotriva lui Freud, Sorel împotriva lui Marx. Numai că, în politică, dizidenții sînt excluși. **Tendința „inteligheției" de a se exclude e foarte puternică.**

(Vol. II, pag. 175)

Problema nu e măruntă, dragul meu prieten, e problema **civilizației.** O bună bucată de timp, **înțeleptul** — să-i spunem : înțeleptul — **a fost considerat,** mai mult sau mai puțin explicit, **drept tipul superior** al Europei. **Intelectualii erau clerul unei lumi în care politica reprezenta noblețea, pură** sau mînjită. Clerul **necontestat.** Ei, și nu ceilalți, Miguel și nu Alfons al XIII-lea — și chiar : Miguel și nu episcopul — **aveau misiunea să-i învețe pe oameni să trăiască. Și iată că noile personalități** pretind guvernului înțelepciune. Miguel **împotriva lui Franco,** și ieri împotriva noastră, **Thomas Mann împotriva lui Hitler, Gide împotriva lui Stalin, Ferrero împotriva lui Mussolini,** e o dispută de Investitură. (...) **Toate astea** îmi par că se **învîrt,** dacă vrei, **în jurul ideii faimoase** și absurde **de totalitate. Ea îi înnebunește pe intelectuali ; civilizația totalitară, în secolul** al XX-lea, **e o expresie lipsită de sens ; e ca și cum ai spune că armata** e o **civilizație** totalitară. Ce-i drept, **singurul om care caută o totalitate** reală **este tocmai intelectualul. (...) Din acest punct de vedere, pentru intelectual, conducătorul politic** e neapărat **un impostor, deoarece ne învață că problemele vieții se rezolvă fără a le discuta (...) Pentru un om care gîndește, revoluția e tragică. Dar pentru un asemenea om, și viața e tragică. Și dacă pentru a-și suprima tragedia lui se bizuie pe revoluție, gîndește anapoda,** asta-i tot. **(...) Nu există cincizeci de feluri de a lupta, nu există decît unul, a fi învingător. (...) Nu știu care scriitor spunea : „Sînt plin de cadavre ca un vechi cimitir".**

(Vol. II, pag. 177—181)

Străbătură un vălmășag de **grădini arse,** de săli răcoroase și scări, pînă la sala muzeului. **Ferestrele** erau **astupate cu saci de** nisip **și bucăți de statui. (...) gloanțele** dușmane **ciuruiseră** partea superioară a **zidului** de cărămidă. În spatele lui Garcia, pe brațul întins al unui apostol, **benzi de mitralieră** se uscau ca niște rufe. (...) **Castilia** acoperită de **grîne, ardea.** (...) Garcia (...) descoperi **cimitirul ;** și se simți umilit, ca și cum pietrele și **mausoleurile,** foarte **albe** pe întinderea **gălbuie,** ar fi făcut derizorie orice luptă.

(Vol. I, pag. 163)

Și pînă acum întrebuințau **bombele cu acid sulfuric și cu benzină** învelite **cu vată imbibată în clorat de potasiu și zahăr.**

(Vol. I, pag. 166)

PLAGIAT ● PLAGIAT ● PLAGIAT ● PLAGIAT ●

Barbu

La **Guadalajara, patruzeci de mii de italieni**, sprijiniți de **unități motorizate, străpunseseră frontul republican la Viciosa** și porniseră spre **valle Tajunei** ca să **cucerească Guadalajara** și **Alcada el Henares**, ca să se **unească cu armata de sud a lui Franco**, oprită la **Arganda**, și să **taie căile de comunicație cu Madridul**. Proporția în aceste lupte era de **unul contra opt**. Luptau **republicani spanioli, polonezi, germani, francezi, belgieni, garibaldieni**, din care mai mult de jumătate aveau **peste patruzeci și cinci de ani**. (...) Alaltăieri **ai auzit** pe nemți cum strigau : **haleală, haleală !** (...) În alt batalion **au răcit** tancurile, pișindu-se toți pe țevi, că nu mai aveau apă.

(Pag. 474)

EUGEN BARBU, **INCOGNITO**
(Ciné-roman, vol. III, Editura Eminescu, 1978)

Vikentia Ivanovna vorbea (...). **În fiecare primăvară ea se ducea în pelerinaj la locurile sfinte, la Varșovia, la Vilno sau la Chestochowa**, sau la **Lavra Troițe** de lîngă Kiev, la **Serghievo sau Pociaev**. Într-un an mai demult făcuse **și un hagialic la Mecca, la mormîntul lui Mahomed**, se avea bine și cu **țadicii evrei**.

(Pag. 23)

Babe de atlaz, așa le zicea, **un aluat galben, bășicat, învelit cu o plapumă de vată** (...) **pînă nu creștea aluatul**, nimeni nu trebuia să se miște **prin cameră, să trintească ușile, să vorbească tare**, iar dacă **trecea vreo birjă** pe uliță era o nenorocire ; **aluatul putea să scadă și, atunci**, adio babe de atlaz, **adio cozonaci înalți și pufoși, mirosind a șofran și acoperiți cu o glazură de zahăr !** Maruska **mai cocea mazurci, prăjiturele uscate, cu stafide și migdale, scoase pe tăvi fierbinți** (...)

(Pag. 31)

Pe bulevardul Bibikovski înverzeau plopii înalți, piramidali, umplînd aerul **cu un miros de tămîie**. Pe urmă înfloreau **castanii cu luminările lor galbene, roz** și trotuarele erau invadate de omizi. **Și pe Kreșciatik, fluturii**, în cete, năvăleau prin ferestrele **vagoanelor de tramvai**.

(Pag. 84)

(...) vorbeau prin cafenele **despre moliul de Kuropatkin** și **trădarea lui Stessel**, despre **predarea Port-Arthurului și delapidările de la intendența armatei. Rusia** părea un sac putrezit în fleanduri.

(Pag. 85)

EUGEN BARBU, **INCOGNITO**
(Ciné-roman, vol. III, Editura Eminescu, 1978)

Gloata murdară de oameni nespălați se amesteca cu hulube de chesoane, cu cai lățoși, acoperiți cu **talesuri evreiești**, ținuți la mînă de **vizitii** în **cizme galbene** sau încălțați în **pislari** sau **ghete cu șireturi pînă la genunchi**, la care își puseseră **pinteni de argint**. Unii aveau **cizmulițe de husar, cu cocarda ofițerească pe carimbi**, alții purtau **cizme de cauciuc** sau **pantofi portocalii cu bombeuri**. Erau și **desculți**, cu **moletiere croite din pluș roșu sau din postav verde de biliard**. Se află că la gară sosise însuși Nestor Mahno (...) Irène-Nathalie văzu pe **o platformă descoperită, într-un luxos landou lăcuit, cu steme princiare pe portieră**, cu **o hulubă ridicată pe care flutura un steag negru cu inscripția : Anarhia, mama ordinii**, pe Mahno, care **sta culcat pe o banchetă din saftian roșu**, un bărbat pipernicit, **cu fața verde, pămîntie**, cu **caftanul descheiat la piept și cu o pălărie pe cap**. Avea ochi goi, de dihor și **un moț îi atîrna pe frunte**.

(Pag. 103—104)

K. PAUSTOVSKI, **VREMURI DE DEMULT**
(În românește de Alice Gabrielescu și Igor Lefter, Editura Univers, 1971)

În fiecare primăvară, de postul mare, **se ducea în pelerinaj pe la locurile sfinte** ale catolicilor, **la Varșovia, Vilno sau Czestochowa**. Uneori însă îi venea dorința să viziteze și sfintele lăcașuri ortodoxe și atunci pleca la **lavra Troițe-Serghieva** sau la **Pociaev**. Toate fiicele și fiii ei rîdeau de mania aceasta ; dacă **Vikentia** va merge tot așa mai departe, spuneau ei, apoi o să înceapă să-i viziteze și pe renumiții **țadici evrei**, iar în cele din urmă își va isprăvi zilele cu **un hagialic la Mecca, la mormîntul lui Mahomed**.

(Pag. 32—33)

(...) sau cum îi se spunea la noi în familie, **„babe de atlaz"**. Covata cu **aluatul galben, bășicat**, era **învelită cu plăpumi de vată și pînă ce nu creștea** destul **aluatul**, nu aveai voie să alergi prin cameră, **să trinteși ușile și să vorbești tare**. Cînd pe stradă **trecea vreo birjă**, bunica se speria grozav : la cea mai mică zguduitură, **aluatul putea să „cadă" și atunci adio cozonaci înalți și pufoși, mirosind a șofran și acoperiți cu glazură de zahăr !** În afară de cozonaci, bunica **mai cocea** o mulțime de **„mazurci"** — niște **prăjiturele uscate**, făcute **cu stafide și migdale**. Cînd **tăviile** cu mazurci erau **scoase fierbinți** din cuptor (...)

(Pag. 41—42)

Pe bulevardul Bibikovski înverzeau plopii înalți, piramidali. Ei **umpleau** străzile din jur **cu miros de tămîie. Castanii** scoteau **săgețile** primelor frunze, străvezii, boțite, acoperite cu puf roșcat. Cînd înfloreau pe castani **luminărelele galbene și roze**, însemna că primăvara e în toi. (...) Omizile se tîrau pe trotuare pînă **și pe Kreșciatik**. (...) Cărăbuși și **fluturii** pătrundeau și în **vagoanele de tramvai**.

(Pag. 73—74)

Auzeam discuțiile celor mai în vîrstă despre comandamentul incapabil, **despre „moliul" de Kuropatkin**, aflasem **trădarea lui Stessel, predarea Port-Arthurului și delapidările de la intendența armatei. Rusia** autocrată se desfăcea **în fleanduri**, ca o **pînză de sac putrezită**.

(Pag. 135)

EUGEN BARBU, **INCOGNITO**
(Ciné-roman, vol. III, Editura Eminescu, 1978)

Gloata murdară de oameni nespălați se amesteca cu hulube de chesoane, cu cai lățoși, acoperiți cu **talesuri evreiești**. Cu picioarele atîrnînd peste marginea vagonului ședeau **vizitii**. Din goana trenului se zăreau, străfulgerînd în lumină, **cizme galbene**, poale de burci, **pislari, ghete** legate **cu șireturi pînă la genunchi, pinteni de argint, cizmulițe de husar cu cocardă ofițerească pe carimb, cizme** lungi **de cauciuc, pantofi portocalii cu bombeuri**, picioare **desculțe** roșii și bătătorite, **moletiere croite din pluș roșu, sau din postav verde de biliard**. (...) Dar trenul nu se opri. Mergea încet și lîngă prin fața gării **și văzurăm** trecînd **o platformă descoperită**. În mijlocul ei, se afla **un luxos landou lăcuit, cu steme princiare pe portiere. Una din hulube era ridicată și pe ea flutura un steag negru cu inscripția : „Anarhia — mama ordinii !"** La cele patru colțuri ale platformei ședeau, lîngă tot atîtea mitraliere, mahnoviști în mantale englezești tutunii. În landou, **pe banchetă** din spate **din saftian roșu** stătea pe jumătate **culcat** un om puțintel la trup, **pipernicit, cu fața verde-pămîntie**, îmbrăcat cu un **caftan descheiat și cu pălărie neagră pe cap** (...) **Un moț ud atîrna pe fruntea** lui îngustă și încrețită.

(Pag. 201—202)

Într-o dimineață vecina lor, madam Kazanski, năvălise peste ele și le spusese că știe sigur de la cineva de încredere că **actrița de cinema Vera Holodnaia strînsese o armată** de eséri, asemeni **Ioanei d'Arc și intrase călare pe un cal alb, în fruntea oastei, în orașul Priluki, unde se proclamase împărăteasa Ucrainei.**

(Pag. 99—100)

EUGEN BARBU, **INCOGNITO**
(Ciné-roman, vol. III, Editura Eminescu, 1978)

(...) un miting ținut sub titlul : **Reeducarea omenirii.** Vorbitorul (...) propunea cu insistență primarului Barcelonei, care nu se știa dacă era de față, să se ridice imediat în oraș statui lui **Socrate, Spartacus, Cervantes, Reclus, Kropotkin și Lenin.**

(Pag. 338)

Mundo Obrero anunța că **s-au introdus cartele la tuns și bărbierit.** Se stabiliseră și rațiile de alimente pe baza calculului că **fiecare familie medie e formată din patru oameni și jumătate.** (...) Un alt ziar anunța că **se demontaseră căile ferate în Aragon**, pe motiv că acolo se călătorește **rar și fumul locomotivelor strică aerul. La Barbastro se închiseseră cascle de toleranță.** (...) un profesor universitar demonstra pe trei coloane că **omul nu poate fi privat de libertate**, el va fi **convins** (...) la Oviedo oamenii lui Durruti impușcaseră pe soldatul Soler pentru **că schimbase un bon** de tuns **pentru** un bon de **cafea.**

(Pag. 371—372)

La ora asta **morții se bronzau la soare** (...)

(Pag. 373)

Încă, printr-un culoar viu, în această mare de lume, se strecurară **minerii cu lămpile lor, viticultorii din sudul Franței, cu ciorchini de struguri făcuți din hîrtie, pescarii din Bretania, cu năvoadele albastre și**, în mijlocul pieței, se arseseră efigiile lui **Hitler** și ale lui **Mussolini. Daladier se îmbrățișase** la tribună **cu comuniștii, Léon Blum saluta** mulțimea **cu pumnul lui mic** și cineva ridicase **în vîrful unei prăjini o șapcă de muncitor** și din difuzoare se auzise un strigăt rostit la microfon : **Iată coroana Franței !** Deasupra mulțimii se agitaseră **portretele lui Lenin, Stalin și Gorki.**

(Pag. 428—429)

EUGEN BARBU, **INCOGNITO**
(Ciné-roman, vol. III, Editura Eminescu, 1978)

Pe străvechile poduri se scurgeau regimentele republicane înjumătățite, **îmbrăcate ca briganzii, cu pălării mexicane și panglici colorate la puști.**

(Pag. 430)

(...) era unul din **conducătorii anarhiștilor din Barcelona, Garcia Oliver. „Știu că vreți să ne înlăturați, așa cum i-au înlăturat bolșevicii ruși pe anarhiștii lor, dar nu veți reuși.**

(Pag. 382)

Stăteau la fereastră și priveau la **domnii în negru**, cu pălării negre, **mănuși, baston, ghetre albe, mustăți cărunte și cu rozeta Legiunii de Onoare la butonieră.**

(Pag. 387)

Orașul era **negru-gri.** Plouase tot timpul, un fum unsuros cădea peste acoperișuri. Pe trotuare, sub umbrele, se plimbau fără scop **vînzători de ziare**, foști **miniștri** în guvernele regionale, **soldați, profesori cu berete negre, femei îmbrăcate** de asemenea **în negru.** Totul era negru, de la clădiri pînă la îmbrăcămintea acestor oameni. (...) Se mutaseră **la hotel Inglaterra** după o zi, și el **dărăpănat și murdar**, plin de **refugiați din Irun și San-Sebastian** (...)

(Pag. 467)

Aici ne lipsesc pîinea, zahărul, chibriturile, nici cărbunii pentru uzină nu mai vin regulat. Am ajuns să ne f... de brichete pe care le folosim noi.

(Pag. 468)

Se așezase la o micuță cafenea, lîngă un geam aburit, privind la cei care intrau și ieșeau, oameni care aduceau a comercianți și a industriași, îmbrăcați bine, cu **un aer** preocupat, vorbind despre plecări **în Abisinia, Paraguay sau Manciuria.** Aveau **un aer** sătul și umblau însoțiți de secretare **tinere**, foarte frumoase, care beau vermut cu paiul și priveau absent la înghesuiala de la mese. Erau **reprezentanți ai unor firme de armament**, probabil, **împuterniciți ai marilor agenții telegrafice** sau **producători de filme.** Între ei puteau fi văzuți și **piloții ingineri** din Brigada **internațională, foști gangsteri americani** de-ai lui **Capone, aventurieri din Indochina, teroriști italieni, canadieni** care lucrau în aviația republicană, pîndind cînd ieșeau pe **Gran Via primele prostituate.**

(Pag. 491)

ILYA EHRENBURG, **OAMENI, ANI, VIAȚĂ**
(Traducere de Tatiana Nicolescu, vol. IV, Editura pentru Literatură Universală, colecția „Meridiane", 1969)

(...) credeau în zvonul că actrița de cinema Vera Holodnaia a strîns o armată a ei, și, asemenea Ioanei d'Arc, a intrat călare pe un cal alb, în fruntea oastei sale neînfricate, în orașul Priluki, unde s-a proclamat împărăteasă a Ucrainei.

(Pag. 143)

La **întruniri** se discută despre **reeducarea omenirii.** Un orator **propune** să se înalțe monumente marilor gînditori ai omenirii : **Socrate, Spartacus, Cervantes, Reclus, Kropotkin, Lenin.**

(Pag. 173)

Existau **cartele** care-ți dădeau dreptul să te **tunzi** și să te **bărbierești** (...) Într-un sat mare (...) anarhiștii desființaseră banii, declarară că **în medie fiecare familie e formată din patru oameni și jumătate** (...) Într-unul din orășelele **Aragonului**, comitetul hotărî **să demonteze calea ferată**, susținînd că locuitorii săi se folosesc **rar** de ea, iar **fumul locomotivelor strică aerul** (...) Anarhiștii nu admiteau închisori, spuneau că **omul nu poate fi privat de libertate.** Omul trebuie **convins.** (...) Într-un sat a fost executat un țăran care **schimbase bonurile** de frizerie **pentru** cele de **cafea** sau zahăr. (...) anarhiștii **au închis în orașul Barbastro o casă de toleranță.**

(Pag. 219—222)

Cadavrele celor uciși **se bronzau** repede **la soare** (...).

(Pag. 303)

Trecură **minerii** din nord **cu lămpile lor, viticultorii din sud cu ciorchini de struguri făcuți din hîrtie, pescarii din Bretania cu năvoade albastre. S-au ars**, public, momii reprezentînd pe **Hitler** și pe **Mussolini. Daladier** continua **să-i îmbrățișeze pe comuniști.** Președintele consiliului de miniștri, **Léon Blum** (...) **saluta** pe muncitori, ridicînd, stîngaci, **pumnul lui mic. În vîrful unei prăjini** era agățată **o șapcă de muncitor**, iar dedesubt — inscripția : **„Iată coroana Franței !"** Urmară **portretele lui Lenin, Stalin, Gorki.**

(Pag. 167—168)

MIHAIL KOLTOV, **JURNAL DIN SPANIA**
(E.S.P.L.A., „Cartea rusă", 1953)

Pe podurile străvechi, oameni **îmbrăcați ca briganzii mexicani, cu pălării** ascuțite de pai și **cu panglici colorate la puști** (...)

(Pag. 113)

Conducătorul anarhiștilor din Barcelona, Garcia Oliver, a spus : **„Știu că vreți să ne înlăturați, așa cum i-au înlăturat bolșevicii ruși pe anarhiștii lor. Dar nu veți izbuti."**

(Pag. 30)

A mai apărut încă un **domn, îmbrăcat în negru** din cap pînă-n picioare, **cu pălărie neagră, mănuși și baston**, cu ghete cu nasturi și **ghetre albe**, cu **mustăți cărunte** răsucite **și cu rozeta „Legiunii de Onoare" la butonieră.**

(Pag. 550)

Totul era nivelat în **negru** și **gri-închis** (...) absolut toți bărbații — **miniștrii** și **vînzătorii de ziare, soldații și profesorii** — poartă **berete negre** (...) **Femeile** umblă **îmbrăcate în negru** ca și bărbații (...) Ne-am instalat **la hotelul „Inglaterra"**, **dărăpănat și murdar**, împreună cu niște **refugiați din Irun și din San-Sebastiano** (...)

(Pag. 209)

E o lipsă acută de pîine, de zahăr, de chibrituri, de cărbune pentru uzine. De cîtva timp **se folosesc brichetele de fabricație** proprie (...)

(Pag. 213)

Aceștia **sînt** călători noi, călători de profesie. Cînd se văd, se recunosc între ei, căci s-au mai întîlnit și în alte locuri : **în Abisinia, în Paraguay**, în regiunea **Saar, în Manciuria** (...). Nici unul dintre ei nu are mai puțin de patruzeci de ani, mulți au început să încărunțească, dar amantele lor sînt uimitor de **tinere.** Formal, ei sînt fie **reprezentanți ai unor firme de armament**, fie **împuterniciți** speciali **ai marilor agenții telegrafice sau producători de filme.** (...) Aici locuiesc **piloții și inginerii** din escadrila **internațională.** (...) Există printre ei și **foști gangsteri americani**, traficanți care au transportat băuturi alcoolice în cadrul detașamentului aerian al lui **Al. Capone, aventurieri din Indochina** și un **terorist italian** decepționat, care scrie un poem. Un **canadian** roșcovan, specialist în fotografii aeriene nu face nimic toată dimineața (...) Așteaptă pînă la patru și jumătate după-amiază cînd apar **pe Gran Via primele prostituate.**

(Pag. 146)

E greu! Mai sper...

E GREU cînd vrei să faci un teatru al cărui trup a fost amputat (săli de repetiții, cabine), al cărui plămîn a fost scos (ateliere), ale cărui artere au fost sfîșiate (săli de machiaj, costume, recuzită, iluminare și chiar birouri), ale cărui alte frumoase spații au fost luate de Spațiul locativ, în timp ce artiștii locuiesc în ultimele cabine sau birouri. E vorba de splendida sală Majestic a Teatrului „Odeon", a cărei inimă mai bate încet pe scenă, iscodită de ochii pisicilor și ai șobolanilor iviți din depozitele și gunoaiele restaurantelor ce au închis pasajul și care-și pregătesc explozivele sunete pop ce vor anula o altă calitate unică a acestui teatru : posibilitatea de a-și culisa tavanul, creîndu-și o stagiune estivală în sala acoperită cu stele. Cu nerușinare s-a amputat, în acel sfîrșit de deceniu '70, un monument de arhitectură, adăpost pe vremuri al celor mai mari actori ai acestei țări. Eu care am preluat abia din vară această sublimă epavă am strigat și strig întruna : Ajutor !

E greu de demarat cu un ansamblu artistic care, independent de valorile pe care le adăpostește, a fost ales la întîmplare, neținîndu-se seamă de genuri, de funcționalitatea lui. Va trebui reînnoit. Am început. Dar... e greu să găsești bărbații tineri pe care de un deceniu încoace Institutul de teatru îi oferă cu prea mare zgîrcenie.

E greu cînd vălmășeala post-revoluționară s-a scufundat într-o mare indisciplină, producînd doar un spectacol de serviciu, într-o perioadă în care se putea concepe și naște un copil. Sper ca și acest capitol să se închidă.

E greu s-o pornești cu o zestre de spectacole din vremurile eroice, pe cînd îngheța apa în pahar, cînd spectatorul își întîlnea, pe scena înghețată, actorul cu aburi în cuvinte, cu căciulă, palton și șosoni, peste costumul de epocă. E foarte greu s-o pornești cu spectacole nedezghețate încă, nescuturate de praful anilor grei.

Sper ca, deschizînd stagiunea Teatrului „Odeon" în noiembrie, cu trei spectacole noi, în distribuții separate și fără povara unor reluări care ar tulbura mașinăria activității pusă în mișcare, să putem, ceva mai liniștiți, să ne dăruim pregătirii concepției noastre de bază : un repertoriu al actualității în care piesa românească să fie mereu prezentă. Aș dori ca **actualitatea** să însemne profilul Teatrului „Odeon", stilul lui, definirea lui, în mișcarea teatrelor bucureștene, a căror omogenizare — am mai spus — trebuie, cu atenție, evitată. Deci, piese cît mai apropiate de grijile noastre, alese de la New York pînă la Moscova, mă refer la spațiul geografic și nu la o curtoazie față de marile puteri, confruntată cu dramaturgia modernă românească. O concurență ce va impulsiona și tonifica piesa de teatru autohtonă. Acest concept al confruntării lor e încăpățînarea mea. O dată pe an, sau la doi ani o dată, ne vom permite și înscenarea acelui autor clasic atît de necesar antrenamentului fanteziei, al bucuriei de joc și creației actoricești.

Sper ca literatura dramatică de sertar să nu fie doar o vorbă, așa cum se vehiculează, dar sper mai mult în dramaturgia post-sertar.

Angajamentul față de dramaturgia originală nu mi se pare nici măcar original: englezii își joacă englezii lor, germanii, germanii lor, italienii pe ai lor, și dacă îmi amintesc bine, jucații sînt încă în viață. Alegerea Ecaterinei Oproiu în conducerea acestui teatru va determina „alegerea" unui repertoriu „ales" din această zonă „aleasă". Avem cîteva piese în studiu : **Portocale din Granada** de Paul Everac, **Hotel Corona** de Iosif Naghiu, **Diogene cîinele** și **Elogiul nebuniei** de Dumitru Solomon, **Feriți-vă de zmei** de Alexandru Tatos. O dramatizare a Cătălinei Buzoianu ; o piesă de referință ușor pirandelliană a lui Paul Ioachim; o piesă carnavalescă a lui D.R. Popescu. Porțile rămîn deschise. Desigur, atîtea piese nu vom putea juca. Ele au nevoie de acei actori și regizori care să le împrumute aura reprezentării. Altfel, intenția s-ar concretiza doar în statistici nedorite. Dar dacă alte teatre din țară vor avea cîndva nevoie, le vom trimite texte culese și alese de secretariatul nostru literar.

Sper ca pînă la sfîrșitul anului 1991 să deschidem **Studioul Teatrului Majestic**, ce se află sub sala și scena principală. Este fosta sală a „Teatrului Nostru", sală uitată de mai bine de trei decenii. Un teatru minunat, un studio experimental în care sperăm să sărim peste experimentul consumat de mult în alte țări europene și să-l adaptăm unei noi calități a vieții. În acest Studio aș dori să colaborez cu prozatorii și poeții de mare talent, pentru a cerceta împreună o altă zonă a dialogului teatral. Problema e însă compiicată, nu-ncape în acest spațiu. Mai avem timp.

Sper ca cele trei spectacole lansate în distribuții paralele la Teatrul „Odeon" să-și aibă premierele promise în luna noiembrie. De aceea îi solicit și de aici, din paginile „României literare", pe creatorii lor, să lucreze pînă la capăt așa cum au început. Să nu se împiedice de fleacuri și să nu mai deșerte sacul cu „motive" și răsfățuri de tot felul. Altfel, proiectul nostru va fi zădărnicit și e păcat, și e periculos ca acest teatru să nu-și mai revină niciodată. Ce Dumnezeu, nu-i chiar atît de **greu** !

E **greu**, dar **sper**.

Vlad Mugur

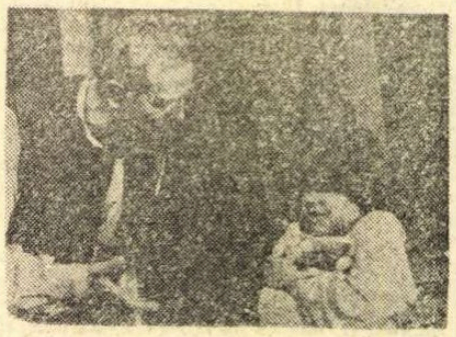

● Moromeții **după Marin Preda, cu ani în urmă, pe scena Teatrului din Brăila. Protagonist a fost Petre Simionescu. Și-a început cariera la Iași, în 1911. A încetat recent din viață, după o deosebit de fructuoasă activitate artistică.**

HAMLET-ul românesc în Anglia

Reprezentațiile cu Hamlet oferite publicului londonez de Teatrul „Bulandra", în regia lui Alexandru Tocilescu, au suscitat numeroase comentarii din care redăm :

[...] Cheia montării trimite la : e ceva putred în România. **Hamlet** ne promite să ne mențină treaz atenția și își susține această ofertă, astfel că greu ar putea fi criticată. Ar fi absurd să-l echivalăm pe Claudius cu Nicolae Ceaușescu, pentru că Claudius a fost doar un ucigaș, pe cînd președintele român a fost un măcelar și un tiran. La fel de absurd ar fi să punem egal între Gertrude și nevasta lui Ceaușescu, Elena, pentru că în timp ce regina daneză a fost, cel mult, complice la crimă, doamna Ceaușescu a întruchipat o Lady Macbeth fără regrete. Totuși, există licențe poetice. Asemănările au existat pentru toți la prima montare din 1985. Hamlet a fost simbolul speranței, individul împotriva statului. Perspectiva este mult mai impregnată de politic decît putem noi percepe în Anglia unde nu există cu adevărat un stat represiv împotriva căruia să te revolți și problema lui Hamlet este de aceea mai personală și pur psihologică.

Personajul cel mai șocant devine aici Polonius, citeodată (prost) jucat în Anglia în chip de nebun sau de senil. În acest spectacol este funcționarul suprem : primul ministru al tiranului. Funcționarii de partid se află peste tot în ierarhia curții. Pe cînd nouă, în Anglia, Rosenkrantz și Guildenstern ni s-ar părea ușor ridicoli și demni de dispreț, aici ei sînt membri de partid. Ar putea fi chiar securiști. [...]

(Malcolm Rutherford, „Kondor")

În mîinile Teatrului Bulandra, Hamlet devine un portret șocant al societății la capătul puterilor.

Oscar Wilde scria că sînt tot atîtea versiuni asupra lui **Hamlet** cîte feluri de melancolie. Ar fi trebuit să adauge și că există tot atîtea perspective regizorale cîte țări există. Spectacolul capătă un alt înțeles în funcție de locul unde se joacă. Și inevitabil că versiunea hipnotizantă importată timp de 6 spectacole pe scena Lyttelton este impregnată de atmosfera și politica României ceaușiste. În viziunea regizorală a lui Alexandru Tocilescu, Elsinore este ca un muzeu prăfuit pe punctul de a se dezagrega. Claudius și Gertrude sînt aclamați peste tot cu aplauze flatante și ritualuri sacralizante. Compoziția heraldică domină totul de deasupra scărilor. Dar curtea nu este decît o relicvă zdrențuită a trecutului unde vitrinele învelite în plasă de sîrmă sînt pline de cranii, armuri, instrumente muzicale, tomuri necitite. Și pianistul care contrapunctează acțiunea cu nocturne și valsuri melancolice adaugă tonuri sumbre atmosferei de melancolie obosită.

Cu consecventă această perspectivă regizorală ne răstoarnă imaginea familiară despre piesă. Eram obișnuiți să vedem Elsinorul ca pe un loc al despotismului zgomotos și agitat unde Hamlet este eternul outsider și ceea ce se întîmplă aici este tocmai falimentul tiraniei. Dar Tocilescu ne tulbură așteptarea începînd cu scena duelului care sugerează că ceea ce urmează nu este decît reamintirea acestui vis. Și lui Hamlet însuși îi este umbrită pregnanța reală de către cei doi clovni cu fețele vopsite în alb ce se transformă în cele din urmă în gropari și care au patosul funebru al vagabonzilor lui Beckett.

Este acesta **Hamlet-ul** lui Shakespeare ?

După cum spune Oscar Wilde, nu există așa ceva. Este de fapt **Hamlet-ul** României, nuanțat și format după circumstanțele ei istorice.

În scena teatrului în teatru, de exemplu, Claudius coboară de pe tron pentru a surprinde exact acțiunea chiar de la marginea scenei astfel că actorul ce-l joacă zbuciumat pe Lucianus este nevoit să mimeze crima chiar sub nasul lui.

Idei ce ar părea clișee în Occident capătă în această montare o forță nouă. Sîntem obișnuiți să-l vedem pe Fortinbras un pragmatic neîndurător dar aici, venind într-o haină roșie lungă și atacîndu-i pe curteni, înjunghiindu-l pe Horațio, el ne semnalizează continuitatea ciclică a terorii. Inevitabil, Hamletul lui Ion Caramitru este modelarea chipului dramatic al unei societăți la capătul puterilor. El nu mai este tînărul nebun ci un ironist matur, cu un profil de uliu ca al lui Ted Hughes, care vede zădărnicia războinării într-un regim muribund. Caramitru redescoperă în rol o calitate pe care Hamletul nostru o pierduse : tandrețea sufletească. Este cu deosebire bun în scena din buduarul reginei, adresîndu-i-se Gertrudei nu atît cu asprime exemplară cît mai ales cu un regret sfîșietor. Dar este și amenințarea în acest Hamlet, mai cu seamă atunci cînd stă în capul scărilor și orchestrează vîrtejul panicii de la sfîrșitul scenei cu actori. [...].

(Michael Billington, „The Guardian")

[...] În ceea ce privește pe Print, domnul Caramitru creează un personaj captivant, romantic înscriindu-și fără cusur în rol inteligența subversivă a lui Hamlet, pasiunea închegată oedipian și frustrarea auto-pedepsitoare, pînă în momentul tragicei recunoașteri cînd, murind, își trece degetele peste fața clovnului aplicîndu-și vopseaua rămasă pe mîini pe propriul chip. Aici în mod special și bine motivat este enunțat un anumit sens al absurdului tragic. Spectacolul începe cu anticiparea rapidă a ultimei scene, de la duelul lui Laertes cu Hamlet pînă la uciderea lui Claudius. Înțelesul acestei scene este că destinul a pecetluit fatal totul chiar înainte ca viața să-și fi început cu adevărat cursul. Iar cînd scena este reluată la sfîrșit, ea poartă în ea și sensul primei secvențe, interpretabilă astfel ca o viziune sumbră a destinului. Fortinbras este deseori realizat ca un soldat aspru, lipsit de imaginație, ale cărui pretenții asupra tronului nu vor fi de bun augur pentru Danemarca. Aici montarea Teatrului Bulandra te lasă fără nici o îndoială asupra tipului de regim ce se va institui. Brutalul Fortinbras interpretat de Doru Ana nici nu-i lasă bine pe supraviețuitori să-și vină în fire că-l și măcelărește cu cruzime pe Horațio găsindu-și imediat și o amantă.

O lectură alegorică cu greu ar rezista tentației de a nu decoda această scenă ca pe o imagine a revoluției trădată.

(Paul Taylor)

[...] Spectacolul lui Alexandru Tocilescu este departe de a fi un șocant discurs politic moralizator. Fără îndoială că există o aluzie a acelui lucru atît de intim, complexul oedipian, în sărutul pe care Hamlet (Ion Caramitru) vrea să i-l dea Gertrudei (Gina Patrichi). Cu toate acestea, chiar un spectator englez greu se poate reține să nu îl identifice pe Claudius — interpretat de Ion Cocieru — cu dictatorul penibil urzit în vremea din urmă. Acesta are gustul ceremoniilor impresionante în uniforme impresionante, are gustul de a cobori pe scări impresionante, de obicei în acordurile puternice ale muzicii patriotice. Și, deși, mic și neatrăgător, oamenii surprinzîndu-i stările de spirit se fac mici și-i trec sudorile.

Pînă și indesatul Polonius (interpretat de Ion Besoiu), sugerînd aici că te poți baza pe el pentru a dirija aplauzele curtenilor, se încruntă neliniștit cînd îi expune tiranului teoria sa înduioșătoare despre înnebunirea lui Hamlet din cauza Ofeliei. Și mai sînt multe relații ce se pot face din această perspectivă. [...]

(Benedict Nightingale, „The Times Saturday")

PĂDUREA NEBUNĂ
de Caryl Churchill

PRIMA piesă despre Revoluția română din decembrie prezentată pe scena Teatrului Național de trupa engleză Quick Chance Theatre Company, **Pădurea nebună** de Caryl Churchill are caracterul unui articol de senzație din revistele de scandal. Imagini și mărturii șocante, adevăruri înregistrate pe gaura cheii, menite a impresiona opinia publică. După declarațiile autoarei și ale echipei de interpreți, studenți-actori la Central School of Speech and Drama din Londra, textul s-a născut în urma unor vizite de documentare în România după ianuarie 1990. Ghizi în această călătorie sui-generis au fost unii studenți ai Academiei de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale". Materialul dramatic rezultat are o formă mozaicată. Un colaj de secvențe care încearcă radiografierea stării de spirit a poporului român înainte, în timpul și după Revoluție. Flashuri ce surprind situații sau confesiuni ale unor participanți la evenimente. Selecția faptelor, a destinelor care se doresc exponențiale pentru moment, angrenarea lor în conflictul piesei sînt dominate de colportaj și atitudini extremiste. Crochiul stărilor de spirit suferă prin sărăcia de invenție și informație, prin schematism, automatisme de gîndire și stereotipii de comportament. Un joc al coincidențelor cu marile probleme sociale, politice ce au zguduit viața națiunii în ultimii ani se acumulează declarativ și neconvingător în biografia și trăirile protagoniștilor. Tonul este minor, al rubricii de fapt divers și al scheciului de revistă. Membrii celor două familii din piesa lui Caryl Churchill sînt afectați de lipsa de lumină, de așteptarea la cozi și în stațiile de transport în comun, sînt apăsați de servitutile lor în fața regimului Ceaușescu, obsedați de „contraconcepție", de construirea Casei Poporului, de predarea elevilor la școală a biografiei tovarășului. Tot ei sînt terorizați de Securitate, visează la „zburători"-salvatori din America și fac demersuri disperate să părăsească definitiv țara etc. Muncitori, țărani, intelectuali sînt puși în fața unor conflicte etnice la care reacționează cu violență („**Ianoș** : Cînd vom lua Transilvania înapoi va fi întru totul legal, fiindcă e a noastră. **Irina** (Luciei) : N-ai să te măriți cu un ungur. **Lucia** : Dar eu sînt deja măritată. **Ianoș** : Gabi, ungurii au pornit revoluția. Fără ei l-ați idolatriza încă pe Ceaușescu. Și acum..."). Se remarcă la aceste schițe de personaje o primitivitate a reacțiilor, a modului de a se exprima. Faptul este accentuat și de limba ciudată, specifică unui ghid de conversație englez-român în care vorbesc protagoniștii. În piesa lui Caryl Churchill anecdotica nu se transformă în dramă. Imixtiunea unor pasaje fantastice — a unor secvențe cu personaje ca Sfîntul Gheorghe sau Vampirul — nu reușește să spiritualizeze și să problematizeze trama. Aceeași manieră de îmbinare a planului real cu cel supranatural am întîlnit-o într-o altă piesă a lui Caryl Churchill **Bani grei** (unul din marile succese ale stagiunii londoneze 1987), o vivisecție a goanei dezumanizante după bani în marea metropolă. Acolo ea reușea să fie osmotică și să împlinească textul estetic. În **Pădurea nebună** rămîne doar un procedeu mecanic.

În pofida carențelor de construcție ale piesei, este apreciabil efortul trupei Quick Chance Theatre Company de a atinge în reprezentație un nivel onorabil de profesionalism. Se apelează la mijloacele specifice teatrului agitatoric. Creatoare de atmosferă este scenografia realizată de Antony McDonald cu recuzita simplă, indicativă, costume caracterizante pentru eroii și lumea lor. Citeva elemente de decor metaforice — cele două tablouri ale „tovarășilor" ce străjuie spațiul scenei, grilajul de fier și imaginea religioasă din spate — încearcă să imprime emoție și fior metafizic zbaterii absurde a personajelor. David Mac Credy, Lucy Cohu, Nicola Gibson, Victoria Alcock, David Mestecky, Sarah Ball, Lain Hake, Gordon Anderson, Mark Heal, Joseph Bennett, Philip Glenister, întruchipează pe rînd multitudinea de roluri. Jocul este de echipă, învăluind sala și scena, coordonat și ritmat de regizorul Mark Wing Davey. Se observă preocuparea pentru o evoluție concentrată, pentru găsirea unor detalii semnificative, capabile să pesonalizeze măcar unele schițe de portret ale scriitoarei. O tentativă parțial împlinită, mai ales în partea a doua a spectacolului. Finalul montării este grotesc, eroii revoluționari, cele două familii — cu toții participanți la o nuntă, în ritm de lambada — se jignesc și se lovesc din cauza convingerilor lor politice. În acest joc intră și cele două prezențe supranaturale, Sfîntul Gheorghe și Vampirul. O rafală de mitralieră și întunericul brutal par a spulbera această imagine bufonă.

Ludmila Patlanjoglu

Cînd polimerii erau regi

FILMELE își au, și ele, soarta lor. Cînd am văzut, în '85, filmul lui Nicolae Opriţescu, **Sezonul pescărușilor,** la una din acele proiecții „neoficiale" organizate de regizor la Buftea — nu credeam că el o să aibă o soartă atît de tranșant nedreaptă. Credeam că, totuși, „pînă la urmă o să i se dea drumul". Nu i s-a dat. Filmul iese pe ecrane abia acum, în toamna lui '90, cînd — soartă de două ori nedreaptă — are de înfruntat un „indice de așteptare" cu totul disproporționat ; am întîlnit spectatori care, văzîndu-l — puși în mișcare mai ales de fioroasa reclamă de la t.v. —, declară că nu înțeleg de ce a fost interzis... La rîndul lui, cronicarul, în loc să privească filmul ca pe un posibil „obiect de artă", așa cum ar fi făcut-o la premiera din '85, îl privește acum, reflex, din unghi politic, pentru că de acest unghi se leagă și soarta filmului și aceea a regizorului.

Citeva date despre Nicolae Opriţescu : a studiat, patru ani, regia de film în Franța ; în 1973, la 26 de ani, a revenit în țară, ca asistent la I.A.T.C., unde tot asistent va rămîne vreme de 15 ani, deși, citim într-o confesiune a regizorului, „eram singurul din catedră cu doctorat în filosofie la Sorbona" ; dar cui îi păsa de Sorbona, cînd criteriile de promovare treceau prin cu totul altă parte ? **Sezonul pescărușilor,** realizat în '84, este al doilea lungmetraj al lui Nicolae Opriţescu (primul a fost **Vis de ianuarie**). „După **Sezonul pescărușilor** am fost pe lista neagră a cinematografiei române, nu ca o metaforă, ci la propriu ; nu mai aveam voie să fac nici un film, nici chiar comenzi, adică filme industriale". În '88 regizorul emigrează în Franța. „Între ianuarie '85 și septembrie '88 am scris și înaintat peste o sută de memorii, cerînd să se facă dreptate filmului **Sezonul pescărușilor,** deși știam foarte bine că toate sînt în zadar"...

Senzația, revăzînd, azi, **Sezonul pescărușilor,** este în primul rînd aceea de film blocat la jumătatea unui drum. Este evident faptul că el n-a fost pornit cu gîndul „totul sau nimic" și că n-a fost conceput, inițial, ca un film sinucigaș. Dimpotrivă, el și-a asumat, din start (scenariul — Constantin Munteanu) o foarte precisă doză de compromis (ea poate nedumeri, azi, „spectatorii naivi", care nu se așteaptă s-o descopere și într-un film „interzis de cenzura comunistă"). Dintre piesele-șablon inserate în mozaicul filmului, dintre miturile unei false actualități, cărora filmul le face respirație artificială, amintim doar unul : ieșirea din criză a întregii povești se produce datorită intervenției spectaculoase a unui personaj cu energie de Prospero : secretarul de partid. Cel mai înțelept personaj din combinat, omul care pune lucrurile la punct, restabilește adevărul, face să învingă dreptatea. Acestui masiv șablon al filmului, regizorul îi opune, inspirat, forța de rezistență a interpretului : un monstru de naturalețe, ironie și vitalitate — George Constantin. În mod normal, „cenzura comunistă" ar fi trebuit să se declare fericită de viabilitatea pe care o capătă, în film, minciuna necesară. Doar că departajarea dintre compromis și necompromis este foarte netă. Regizorul a refuzat să amestece lucrurile. Într-o mare porțiune eliberată de compromis, filmul închide în el o periculoasă parabolă : destinul unei generații de intelectuali, abandonul în brațele puterii, trădarea de sine, anularea personalității într-un context dictatorial.

Și totuși, în ciuda gravității lui de fond, poate că filmul ar fi reușit, pînă la urmă, să treacă, dacă în el n-ar fi existat, absurd, în ochii aceleiași cenzuri, un fitil care, odată aprins, ar fi condus, în mod sigur, la o explozie (termenul neacademic care se folosea era acela de „bubuială").

Într-adevăr, cum să prezinți unei spectatoare savante de renume mondial un film în care un cercetător, inginer chimist, îi spune unui șef care-i fură munca pentru o faisă teză de doctorat : „N-am să permit să folosiți cercetările mele !"... Chiar dacă cercetările nu privesc în film „polimerii", tema de cercetare e aceeași : răsturnarea valorilor, doctoratul ca o mare potemkiniadă. Microcosmosul filmului reproducea incomod macrocosmosul : inginerul-șef semidoct care abuzează de munca altuia e un dictator al acelui combinat ; cercetătorul de valoare își cedează munca șefului, ca să-și creeze, în schimb, „condiții de cercetare", un turn de fildeș din care, însă, puterea îl poate smulge oricînd. Viața ca un troc : „pentru asta m-ați numit șef de laborator, mi-ați dat casă, bursă"... Și apoi, ideea că „Totul e să ai curaj ! Oamenii nu trebuie să se lase cumpărați !"...

ELIBERAREA de minciună, recuperarea timpului pierdut se produc, în viziunea regizorului, într-un spațiu voit convențional, un spațiu al libertății (marea, vacanța), un hotel-sanatoriu populat de personaje livrești, încărcate de valoare simbolică. Linia melodică gravă a filmului se intersectează, din loc în loc, cu imagini sprințare de comedie roz, din alt film : filmul tinereții neștiutoare, sigure de eternitatea ei („decît să trăiești murind, mai bine să mori trăind", se cîntă, nu întîmplător, într-o secvență a acelei vîrste). Cuplul de îndrăgostiți care „trăiesc murind", cele două personaje care trăiesc două epoci foarte diferite ale propriilor personalități, sînt rezolvate cu brio de Carmen Galin și Dan Condurache. Distribuția are relief și putere de convingere (personaje marcante : Gina Patrichi — o imagine a „feminității nevrotice", dar și a unei naturi generoase ; Dorel Vișan — în personajul cel mai antipatic al filmului, un as al simpatiei).

Cea care îi conferă filmului unitatea de stil e imaginea ; autorul ei, Petre Petrescu, și-a cucerit, prin **Sezonul pescărușilor,** un loc în primul eșalon valoric al operatorilor noștri. Filmul capătă, prin imagine, o tușă fină, verzuie, transparentă, ca și cînd tot ce se petrece s-ar petrece într-un acvariu (înrudit cu acela aruncat peste bord în film), ca și cînd toată povestea ar fi văzută, cu detașare intelectuală, prin pereții de sticlă ai acelui acvariu, în interiorul căruia istoria face, fără anestezie, experiențe dureroase cu niște bieți oameni.

Nu trebuie uitat că **Sezonul pescărușilor** este doar **al doilea** film al unui regizor adevărat, un regizor, de atunci încoace, împiedicat să mai lucreze.

Iată de ce am revăzut filmul (într-o sală mizeră de pe Bulevard, în care nu s-a schimbat nimic, decît cei 50 de bani în plus la intrare) cu un gust atît de amar : pentru tot ce a fost, dar și pentru tot ce n-a fost să fie vreodată...

■

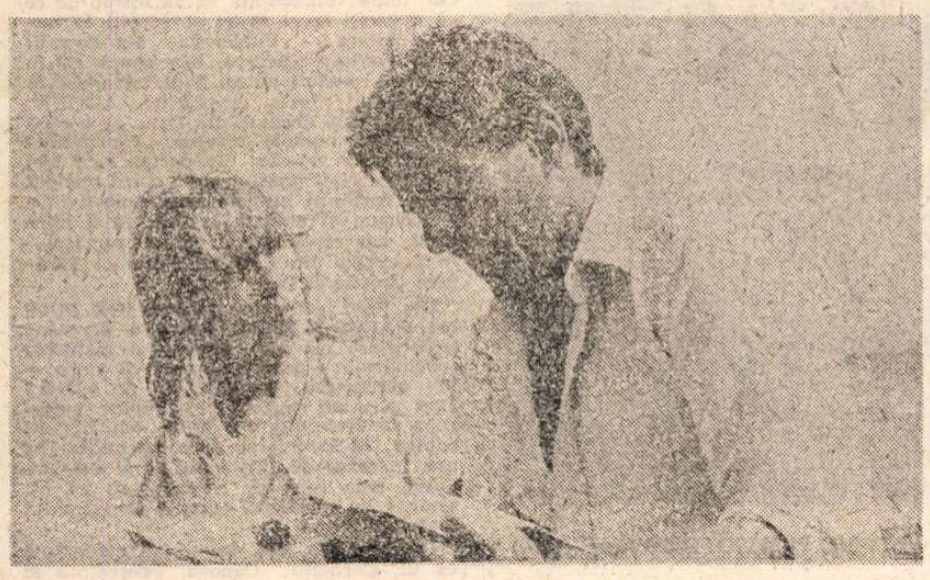

Carmen Galin și Dan Condurache în Sezonul pescărușilor

Festivalul filmului francez

■ A început, în această săptămînă, la București, **Festivalul filmului francez,** prezentînd spectatorilor noștri opt filme realizate în ultimii zece ani. Festivalul se va desfășura în 43 de orașe din România și va dura pînă în iunie 1991. Vom reveni.

CRONICA PLASTICĂ de Tudor OCTAVIAN

Post-impresionism și serialitate

DACĂ e relativ simplu să observi ce calități are un artist, e mult mai greu — dacă nu de-a dreptul temerar — să bagi de seamă ce-i lipsește, ca să devină un artist mare. De regulă, artiștilor le lipsește chiar voința de a deveni mari artiști.

Deși faptul poate să pară inexplicabil, cei mai mulți pictori preferă să se manifeste cantitativ (cu un efort de atelier considerabil), decît să diminueze producția în speranța unui nou contract cu sine și cu publicul — contractul unei productivități selective. În artă, de foarte multe ori e important să încetezi **a face** spre a cugeta la **rațiunile facerii.** Unii creatori sînt considerați cu un plus de simpatie mai cu seamă pentru ce n-au stăruit să expună.

Nu trebuie să ni se reproșeze unii termeni, mai potriviți parcă într-un comentariu economic. Dacă vorbim de ateliere, e normal să referim și la randamentul acestora. Cel mai harnic autor e numai autorul unui număr finit de obiecte. În cazul pictorilor post-impresioniști, chestiunea cantității se pune cu osebire. Impresionismul e metoda care a îngăduit realizarea unei opere prin piese ararecri „terminate". Tot ce e „impresie" e și neterminat. Or, mai bine zis sugestie. Majoritatea meșterilor calificați, în chip foarte larg, ca „post-impresioniști" încheie un tablou în două-trei ședințe. Într-un timp atît de redus poți conta, doar incidental, pe un cap de operă. Serialitatea nivelează expresivitatea pînă în punctul în care aceasta nu se relevă. Există și o nivelare la un nivel mai înalt. Ce le poți reproșa pictorilor stabilizați la un prag, totuși, superior e că nu au străduit îndeajuns să-l treacă.

Doi asemenea „mici maeștri" post-impresioniști sînt **Corneliu Brăescu** (Galeria Galateea) și **Aurel Iacobescu** (Etajul de la Căminul Artei).

În urmă cu vreo douăzeci de ani am văzut o selecție din pînzele și cartoanele lui Aurel Iacobescu. Domnia sa avea pe atunci vîrsta pe care o are acum Corneliu Brăescu. Trecuse de șaizeci de ani, dobîndise ceea ce se cheamă un anume prestigiu profesional și dacă eram contrariat, lucrul ținea o pricină. Mă întrebam de ce un astfel de pictor, hotărît mai înzestrat decît mulți din colegii care, la aceeași etate, cîștigaseră notorietate, n-o avea. Sau, mai bine zis, nu conta ca un fruntaș al generației. Tot la „Galateea", înaintea peisajelor și a naturilor statice semnate de Corneliu Brăescu mă simt motivat să revin cu întrebarea. Aurel Iacobescu e un octogenar chipeș și afabil care s-a specializat în „vederi" mediteraneene. Colorismul său, foarte elocvent în pictura de tinerețe, ne grăiește mai puțin astăzi. Aurel Iacobescu nu creează tablouri, în cadrul unei concepții seriale, ci serii de tablouri unde părțile par a se completa, fără a se completa vreodată îndeajuns. E o expoziție de eșantioane — unele strălucitoare, ce-i drept — cum sînt majoritatea manifestărilor unde metoda ajunge să-l domine pe artist.

În critică, orice încercare de definire corectă a unei situații pare nițel ireverențioasă. În fond, cine ne dă dreptul — or, altfel spus, ce ne dă dreptul — să bănuim că un pictor, cu școlirea și cu o operă de întinderea celei semnată de Aurel Iacobescu, nu a voit să fie mare artist ? Cred că tocmai acest travaliu bazat pe serialitate. E lesne de analizat „expoziția cu lucrări recente" a pictorului Aurel Iacobescu dar e mult mai greu de aflat în fiecare imagine, prezentată independent, **toate** înzestrările autorului, la o solicitare maximă. Lectura cronicilor ce i s-au dedicat — antologate în catalogul expoziției de la „Căminul Artei" ne arată că, darnici ca întotdeauna cu lauda, criticii au păstrat o oarecare rezervă. Rezerva aceea care ne obligă să citim de două ori orice elogiu.

Cazul pictorului Corneliu Brăescu prezintă unele date asemănătoare. Foarte bun colorist, profesor la Liceul „Nicolae Tonitza", Corneliu Brăescu deschide acum, la șaizeci și trei de ani și într-o galerie mai degrabă discretă, prima expoziție cu adevărat semnificativă din carieră. Ca majoritatea dascălilor — fie ei și în școli de belle arte — pictorul a aminat mult timpul dedicat în întregime creației. Și asta se vede. Se observă însă și faptul că a cugetat atent asupra mijloacelor nobilului meșteșug, rafinîndu-și mai presus de toate cromatismul. Interesat să monografieze teme îndelung frecventate, Corneliu Brăescu izbutește — în strădaniile sale seriale — cîteva compoziții pline de prospețime. E, în principal, o muncă de interpret, nu de creator, dar cu accente atît de originale încît răsfrînge lumini neașteptate în partituri cunoscute. Ce intrigă în selecția de la „Galateea" e mulțimea incidențelor : un tablou aminteste bine de peisagistica lui Benone Șuvăilă, un altul te duce cu gîndul la poetica lui Constantin Blendea. O natură moartă citează din Braque, tensiunea cromatică a unui „buchet de flori" e un omagiu la florile lui van Gogh. E ciudat cum, totuși, excedat de amintiri culturale, Corneliu Brăescu te reține prin originalitate. Poate că originalitatea sa stă tocmai în capacitatea de a topi într-un tot situații și inovații plastice greu de conciliat. Cercetate în parte, cîteva piese dau măsura unui talent marcat. În context ne vorbesc de un artist care a ezitat să se ia în serios.

■

Scrisoare deschisă

Washington, 21 august 1990

Domnule Ion Puiu,

AM citit scrisoarea deschisă pe care mi-ați adresat-o — *România literară* nr. 31/1990. Iată unele precizări și comentarii la care mă obligă textul dumneavoastră:

1. Dacă ați fi citit și prima scrisoare deschisă pe care — împreună cu alți șapte semnatari — am adresat-o dlui Corneliu Coposu (*România literară* nr. 21/1990) și răspunsul Domniei sale (*România literară* nr. 22/1990) v-ați fi putut forma o imagine mult mai clară asupra motivelor ce au declanșat acel schimb de scrisori; ca să nu mai spun că v-ar fi scăpat mai greu adevărata rațiune a scrisorii la care vă referiți — cea din *România literară* nr. 27/1990.

2. Nu eu v-am implicat, cum susțineți, în scrisoarea din *România literară* nr. 27/1990. Ați făcut-o de unul singur: prezența iscăliturii dvs. pe memoriul adresat Congresului Statelor Unite. Eu doar mă refeream la dvs., pornind de la iscălirea documentului menționat. Deci: nu-mi atribuiți, rogu-vă, acțiuni ce nu-mi aparțin.

3. În timp ce dl. Corneliu Coposu afirmă „în ce privește cuprinsul unei scrisori cu conținutul citat de D-strâ, cred că domnul V. Gaetan a comis o incorectitudine, utilizînd numele meu pentru a gira opinii ce nu-mi aparțin", dvs., dimpotrivă, afirmați următoarele: „Documentul a fost semnat de dl. Corneliu Coposu de față cu mine; iar eu am semnat de față cu el".

Splendid! Și eu ce trebuie să înțeleg din distanța uriașă ce separă afirmațiile dvs. și ale dlui Corneliu Coposu cu privire la unul și același eveniment? Ce vină port pentru prăpastia ce desparte declarațiile dvs.? Am, oare, vreun drept de a mă îndoi de onestitatea unuia dintre dvs.? Sau am, cumva, obligația ca — numai din respect pentru fiecare din dvs. — să dau crezare ambelor scenarii? N-ar fi absurd?

Dle Puiu, sîntem într-o situație clasică de tertium non datur: unul din dvs., scuzați-mi francheța, minte. Și aceasta nu e problema mea ci a dvs. Mie îmi rămîne doar mihnirea de-a lua notă de o asemenea situație. În sfîrșit, cu toată fermitatea tonului scrisorii dvs., n-aș vrea să credeți că vă dau mai mult credit decît dlui Corneliu Coposu. Și aceasta nu pentru că mi-ar conveni mai mult afirmațiile Domniei sale, ci pentru că — pînă la proba contrarie — nu am dreptul să pun cuvîntul dvs. mai presus decît cuvîntul Domniei sale.

4. În timp ce dl. Corneliu Coposu afirmă „...În ce privește scurta conversație pe care am avut-o în iarna trecută cu domnul V. Gaetan, și căreia nu i-am atribuit vreun interes deosebit", dvs. afirmați: „Conținutul documentului a fost îndelung discutat de mine și mai ales de d-nul Coposu, încît e aproape imposibil de crezut că a uitat de el".

Încă o dată — splendid! Dar ce vină port eu că Președintele Partidului Național Țărănesc-Creștin și Democrat și, respectiv, fostul Vicepreședinte al acestui partid — au amintiri total diferite despre unul și același moment? Că i-ați atribuit fiecare în parte o importanță cu totul diferită? Dacă asupra unui fapt atît de apropiat în timp, președintele și fostul vicepreședinte al unuia din marile partide istorice din România au amintiri total diferite, cît preț am putea pune pe amintiri de acest fel, legate de momente mult mai importante și mai complicate din urmă cu 40, 50 de ani? V-ați gîndit, cumva, la aceasta, dle Puiu?

5. Năpăstuiți adevărul, dle Puiu, afirmînd că aș fi insinuat în scrisoarea mea că memoriul adresat Congresului Statelor Unite nu purta semnăturile dvs. de mînă. Dimpotrivă, accentuam prezența acestor semnături. Pe de altă parte, după răspunsul atît de ferm al dlui Corneliu Coposu la prima scrisoare deschisă ce i-o adresam în *România literară* nr. 21/1990, răspuns în care președintele Partidului Național Țărănesc-Creștin și Democrat nega nu doar că l-ar fi declarat dlui Gaetan cele citate de ziaristul american, dar că ar fi avut chiar cunoștință, la data întîlnirii din ianuarie 1990, de existența lui National Endowment for Democracy și a revistei AGORA, nu era obligația mea să verific, *la sursă*, veridicitatea existenței memoriului respectiv — inclusiv a semnăturilor? Pe de-o parte, se creease un precedent ce invita la oarecare... circumspecție, iar pe de altă parte, era obligația mea de a nu aduce dlui Victor Gaetan vreo acuzație înainte de a verifica, repet, *la sursă*. Și sursa erați dvs.: domnii Corneliu Coposu și Ion Puiu.

Dacă scrupulul de a verifica înainte de a te angaja într-o acțiune ori alta constituie în ochii dvs. *insinuare, încercare de discreditare*, atunci, evident dle. Puiu, eu și dvs. gîndim foarte diferit. Și aceasta nu este o... insinuare; este o simplă constatare.

6. Afirmați: „...îmi exprim mirarea că dvs., în loc de a argumenta, preferați doar insinuarea, încercînd a mă face părtaș la discreditarea unui om ca Victor Gaetan...".

Mai întîi — mă îndoiesc de autenticitatea mirării dvs., atîta vreme cît în memoriul trimis Congresului Statelor Unite scriați despre mine: „Publicația s-a dovedit chiar contraproductivă din cauză că, în general, românii nu au avut încredere în expatriatul român ce conduce AGORA". Și după toate acestea, tot dvs. mă acuzați de nu știu ce încercare de discreditare!

În al doilea rînd — cel care ar trebui să se mire sînt eu și nu dvs. Cum adică „în loc de a argumenta?"

Ce trebuia să argumentez? Îmi făceam doar datoria de a întreba dacă memoriul în chestiune aparținea ori nu domnilor Corneliu Coposu și Ion Puiu; ca și semnăturile.

Aș spune că de argumentat, dvs. ar trebui să argumentați cînd scrieți despre AGORA „o revistă de mîna a treia, în care se publică literatură așa-zis disidentă". Că o revistă pentru care girează cu scrisul și cu numele lor Eugen Ionescu și Jean François Revel, Ion Negoițescu și Vladimir Bukovsky, Lucian Raicu și François Fejto, Mihai Botez și Milovan Djilas, Virgil Nemoianu și André Glucksmann, Paul Goma și Ghiță Ionescu, Ion Vianu și Matei Călinescu, Mihnea Berindei și Alain Besançon, Juliana Geran Pilon și Midge Decter, Andrei Codrescu și Josef Skvorecky, Vladimir Tismăneanu și Virgil Ierunca, Mihai Ursachi și Monica Lovinescu, Michael Radu și Ioan Petru Culianu, atîția și atîția alții, vi se pare „de mîna a treia" este o chestiune de...gust, dar să bagatelizați („literatură așa-zis disidentă") ce au făcut Dan Petrescu și Liviu Cangeopol, Mariana Marin și Luca Pițu, Dan Deșliu și Dan Alexe, Liviu Ioan Stoiciu și Bogdan Ghiu, și alții, mi se pare mai mult decît nedrept. Veți fi avut curiozitatea măcar de a fi citit acel *Ce-ar mai fi de spus? Convorbiri libere într-o țară ocupată*, scris de Dan Petrescu și Liviu Cangeopol în România lui Ceaușescu? Chiar; care sînt „standardele" după care operați dvs. dihotomia literatură disidentă — literatură așa-zis disidentă?

7. Afirmați: „... vă confirm că și astăzi sînt convins că U.S.A. a cheltuit prea mulți dolari pentru a sprijini acțiuni de importanță secundară în raport cu Poporul Român...".

Nu înțeleg de ce îmi „confirmați" acest lucru? V-am cerut eu dvs., ori dlui Corneliu Coposu, socoteală despre ce credeți în legătură cu această chestiune? Mi-am arogat vreun drept de-a vă cere o explicație de acest fel în numele vreunei instituții americane — fie ea guvernamentală ori nu? Dacă tot vroiați să dați explicații în legătură cu cele aduse de mine în discuție, ar fi trebuit să le faceți în legătură cu chestiunea în cauză: *opiniile pe care le-ați semnat în acel memoriu în legătură cu* AGORA și expatriatul ce vă adresează aceste rînduri. Faptul că în citatul desprins din acel memoriu se aflau opiniile dvs. cu privire la unele „programe sponsorate de guvernul american în scopul promovării democrației" se datorează doar obligației mele de a prezenta integral segmentul în care vă referiți la AGORA și subsemnatul. Dar repet, nicăieri în scrisoarea mea adresată dlui Corneliu Coposu, *nu ceream explicații* în legătură cu opiniile dvs. despre felul în care s-a manifestat sprijinul american față de promovarea democrației în România. Lucrul este evident, atîta vreme cît, după primul răspuns al dlui Corneliu Coposu, în care Domnia sa afirma „Am răspuns că oficialitățile și instituțiile democratice americane nu ne-au copleșit cu interesul și atenția lor, *în acea perioadă*, deși se știa despre activitatea clandestină pe care partidul nostru...", în scrisoarea la care vă referiți (*România literară* nr. 27/1990) nu făceam nici o trimitere la aceste opinii.

Dacă aș prelua felul raționamentului folosit de dvs. în scrisoarea publică pe care mi-ați adresat-o, ar trebui să spun că încercați să mă angajați într-o discuție în care nu am nici o cădere să mă implic. Răspunsul meu la această „subtilă" invitație ar fi: Nu!

8. În sfîrșit, afirmați: „În ceea ce mă privește îmi asum întreaga răspundere a semnăturii depuse pe documentul în cauză". Foarte frumos. Atîta timp cît vorbiți *numai* în numele dvs. și sînteți gata să răspundeți pentru convingerile dvs., cine v-ar putea obiecta ceva? Îmi iau totuși, îngăduința să vă întreb de ce vă depășiți acest drept și vorbiți în numele altora: „Publicația s-a dovedit chiar contraproductivă, din cauză că în general, românii nu au avut încredere în expatriatul român, ce conduce AGORA".

Cine vă dă dreptul, dle Puiu, să vorbiți chiar în numele tuturor românilor? Aveți vreun mandat din partea lor? Din cîte aflu v-ați pierdut și singurul mandat de a vorbi în numele unei colectivități — oricum și aceasta infinit mai mică decît cea reprezentată de toți românii — fiind exclus din Partidul Național Țărănesc-Creștin și Democrat?

Dle Puiu, este numele dvs. ION PUIU ori GALUP? Sînteți încă o persoană particulară ori ați devenit o instituție specializată — și recunoscută ca atare — în efectuarea sondajelor de opinii? Dvs. care mă acuzați de insinuări, încercare de discreditare a unui om, bănuiți cumva *că încercarea de a discredita un om*, în cazul de față omul fiind subsemnatul, este ceea ce recunoașteți că ați semnat în memoriul adresat Congresului Statelor Unite?

În concluzie, dle. Puiu, iau cunoștință că dl. Corneliu Coposu, Președinte al Partidului Național Țărănesc-Creștin și Democrat, nu recunoaște nici afirmațiile pe care dl. Victor Gaetan i le-a atribuit în articolul publicat la 19 aprilie în *The Washington Times*, nici afirmațiile despre AGORA și subsemnatul, aflate într-un memoriu adresat Congresului Statelor Unite. Și îi mulțumesc pentru lipsa de echivoc și promptitudinea cu care a răspuns celor două scrisori deschise ce i le-am adresat.

Mai iau cunoștință că dvs., Ion Puiu, vă asumați răspunderea celor cuprinse în documentul menționat. Și vă mulțumesc pentru francheța răspunsului. Ceea ce nu pot face, însă, este de a vă recunoaște dreptul de-a vorbi în numele altora. Iar dacă dl. Corneliu Coposu vă recunoaște, cumva, dreptul de a afirma despre Domnia sa că totuși a declarat, a semnat afirmații pe care, iarăși totuși, Domnia sa declară a nu le fi făcut, atunci, dle. Puiu vă puteți considera un om mulțumit.

Eu unul vă doresc multă sănătate — virtutea, pentru noi toți, poate veni și mai tîrziu.

Dorin Tudoran

P.S. *Cît privește nedumerirea dvs. cu privire la apariția („prin nu știu ce coincidență") a scrisorii deschise adresate de mine dlui Corneliu Coposu și a răspunsului Domniei sale în același număr al* României literare, *21/1990, ar fi fost mai natural să o manifestați în scrisoarea trimisă directorului* României literare, *și nu în cea adresată mie... Pentru că tot m-ați „implicat" în această chestiune, vă pot spune doar că pretutindeni în lumea occidentală, numeroase publicații de prestigiu — de n-ar fi să menționez decît „surata" new-yorkeză a* României literare / The New York Times Review of Books — *procedează în acest fel, și nimeni nu se arată nedumerit ori terorizat de ideea vreunei conspirații...*

PABLO PICASSO: **Două femei** (1959)

TELEVIZIUNE

Interviuri

■ PROBABIL că telespectatorului neprevenit i s-a părut spectaculoasă ideea televiziunii de a împerechea interviul cu dl Eugen Barbu, scriitor exclus din Uniunea Scriitorilor, cu interviul cu dl Mircea Dinescu, președintele acestei uniuni, apoi, săptămîna trecută, interviul cu dl Dan Deșliu, membru în conducerea Uniunii Scriitorilor, urmat de interviul cu dl. Corneliu Vadim Tudor, redactorul șef al revistei **România Mare**. Or, aceste alăturări au stîrnit numeroase confuzii. Pentru telespectatorul necunoscător al vieții noastre literare din ultimul deceniu, în schimb deprins cu măsurile administrative arbitrare din perioada anterioară și care a putut observa că și după Revoluție s-au mai luat asemenea măsuri, cea mai la îndemînă reacție a fost aceea de a-și închipui că această decizie de excludere a aparținut, în principal, dlui Dinescu, ceea ce e fals.

Programarea, săptămîna trecută, tot împreună, a interviului cu dl Dan Deșliu, membru în consiliul de conducere al U.S., și a celui cu redactorul șef al **României Mari** mi s-a părut de la bun început discutabilă, fiindcă dl Deșliu nu a luat hotărîrea de unul singur de a exclude pe scriitorul Eugen Barbu, ci această decizie e rezultatul unanimității membrilor consiliului de conducere ales de scriitorii înșiși, prezenți în număr de aproape o mie, în aprilie, la Adunarea Generală a scriitorilor.

Tot săptămîna trecută a fost televizat interviul cu dl Nicolae Manolescu, despre plagiatul dlui Barbu și despre plagiat în general, despre pamfletele apărute în revista **Săptămîna** și despre pamflete în general. În problema plagiatului domnului Barbu, în afară de dl Manolescu, pot depune mulți critici literari români, la fel cum o pot face mulți prozatori și poeți, **sine ira et studio.**

Decizia excluderii unui scriitor din uniunea din care face parte și în general orice decizie de acest fel nu convin, din capul locului, celor care le iau. Din pricină că, pînă la excludere, se poate presupune că persoana în cauză a reprezentat într-un fel oarecare Uniunea din care a făcut parte. Or, dl. Barbu a declarat chiar și acum că disprețuiește această uniune (presupun că interviul există încă la T.V.R.). Nu înțeleg atunci de ce domnia sa se plînge de nedreptatea care i s-a făcut prin excludere. Dimpotrivă, ținînd seamă de disprețul afișat de domnia sa, s-ar fi cuvenit ca dl Barbu să mulțumească U.S. că l-a scutit de formulele birocratice ale demisionării, pe care a mai încercat-o o dată într-o variantă **suigeneris** trimițînd Uniunii Scriitorilor o pungă de decorații primite din partea fostei conduceri de partid și de stat. (Afirmația îi aparține dlui Barbu, în interviul cu dl Păunescu într-un recent număr al revistei **Zig-Zag**). Mai lipsea ca dl Barbu să expedieze carnetul de membru al U.S., pe adresa C.C.-ului.

ÎN MOD NORMAL, acum, cînd a depășit perioada „dizidenței", deci se poate exprima absolut liber, (A se vedea articolele sale din **România Mare**), își putea depune demisia la Uniunea Scriitorilor, ceea ce n-a făcut, deși a avut nouă luni la dispoziție. În schimb, după ce a trecut un timp de la apariția sau semiapariția ultimului număr din revista **Săptămîna** în care începutul Revoluției era pus pe seama unor declasați și a unor agenți din străinătate (la acest capitol revista **România Mare** are aceeași atitudine!), dl Barbu, în revista pe care o conduce, și-a reluat atacurile împotriva Uniunii Scriitorilor, pe care o contestă, de astă dată, în persoana Comitetului de conducere ales de scriitori după Revoluție. Cei în jur de o mie de scriitori care au ales în aprilie noul comitet de conducere deliberînd mai întîi asupra formalităților privind alegerea se pare că reprezintă o cantitate neglijabilă pentru dl Barbu.

Reporterul T.V. care a propus aceste două prime interviuri ar fi trebuit să ofere telespectatorilor imaginea de ansamblu a problemei Eugen Barbu versus Uniunea Scriitorilor. Problemă care n-a început după Revoluție, ci în urmă cu peste un deceniu.

Excluzîndu-l pe dl Eugen Barbu dintre membrii săi, Uniunea Scriitorilor n-a dat curs unei porniri de moment și cu atît mai puțin unei propuneri venite de la **centru.** Faptul ar fi putut fi demonstrat cu ajutorul unei mese rotunde cu scriitorii atacați **sistematic** de revista **Săptămîna** sau cu ajutorul unor interviuri puse cap la cap, cu acești scriitori.

În același fel s-ar fi cuvenit tratată chestiunea esenței fasciste a revistei **România Mare**, din comunicatul dat de Uniunea Scriitorilor. Nu dl Dinescu sau dl Deșliu sînt autorii acestei excluderi și ai comunicatului de presă despre revista **România Mare.** E vorba aici de moralitatea breslei scriitoricești, reprezentată de un consiliu de conducere. Uniunea Scriitorilor n-a cerut punerea la index a dlui Barbu, nici interzicerea revistei **România Mare**, ci i-a lăsat dlui Barbu și revistei pe care o conduce întreaga libertate. Atîta doar că s-a delimitat de **acest fel** de libertate, a unuia împotriva tuturor, a unei instituții defuncte, securitatea, împotriva evidenței că libertatea noastră ține și de dispariția instituției căreia revista **Săptămîna** i-a fost portavoce, iar **România Mare** îi închină panegirice.

Cristian Teodorescu

Revista revistelor

Dl. Voican se dă în stambă

■ Afacerea ZIG-ZAG a devenit comică. Patronul, dl. Octavian Mitu, inginer mecanic, 29 de ani, a acordat două interviuri, ieșind din rezerva pe care părea a si-o fi impus inițial, cînd cititorii aveau cunoștință exclusiv de redactorii publicațiilor grupului Topaz și nu de marele boss, care stătea în umbră. De ce a crezut dl. Mitu că e preferabil să se urce pe scenă, nu știm și, în fond, nu ne interesează. Din interviuri, d-sa se arată ca un om decis, tranșant, categoric. Îi place, dintre gazetele actuale, **România Mare**, dar n-ar voi să facă din **Zig-Zag** o copie a ei. Are și opinii politice, unele interesante. „Eu am o teorie, care se numește teoria caracatiței. Consider că în cei 50 de ani în România a crescut, s-a dezvoltat o caracatiță. Această caracatiță o asemăn cu Mafia italiană. Capul este asemeni Cupolei Mafiei, iar brațele se întind în toate sectoarele vieții sociale. Cu acele ventuze care sînt de fapt oameni de toate categoriile" (**Zig-Zag** nr. 30). Întrebat ce crede despre cauzele care ne împiedică democratizarea, răspunde net : „Incapacitatea noastră de a înțelege ce înseamnă democrația". Fie, dar cum se împacă diagnosticul acesta cu afirmația din celălalt interviu acordat ziarului LIBERTATEA (2 oct.), referitoare la ambițiile grupului de presă Topaz : „Vom înghiți toate revistele din România". S-ar zice că dl. Mitu nu se simte solidar cu propria definiție : d-sa vrea democrație, dar exclusiv pentru „cătei", rezervîndu-și dreptul de a fi un autocrat. Îi semnalăm (să n-o ia ca pe o turnătorie) că explicațiile oferite de d-sa, în pagina 9, demisiei întregului colectiv redacțional sînt contrazise de cele oferite în pagina 1 de noul colectiv redacțional. ■ În sfîrșit, după nenumărate baliverne, dl. senator Voican Voiculescu a spus și un lucru pe care îl credem a răspunde unei solide convingeri intime : „Eu personal o aprob (acțiunea minerilor — O.A.) și o consider salutară în ciuda consecințelor pe care le-a avut pe plan extern". Dl. V.V. își afirmă convingerea de mai sus într-o convorbire cu un reporter de la Radio R.I.A.S. Berlin, deci, așa zicînd pe plan extern dar nu uită să menționeze nici consecințele pe plan intern ale acțiunii minerilor. Nu ne referim numaidecît la raderea bărbii d-sale (fapt istoric petrecut în seara de 13 iunie, cînd minerii erau încă pe drum, urcați pe vagoane sau agățați de tampoanele celor cîteva trenuri care pleacă seară de seară de la Petroșani la București, căci, nechemați de nimeni, cum pretinde domnul senator, n-au avut altă soluție !). Dar iată ce mai spune dl. V.V. : „Acești oameni au venit la București într-un elan unanim [...] I-am văzut personal pe mineri în tot orașul. Se purtau de (sic) o corectitudine, de (sic) o probitate exemplară, chiar dacă severi, intoleranți și necruțători". Desigur, au fost și unele accidente dezagreabile, adaugă dl. V.V. : „Eu însumi, nefiind recunoscut, am fost bruscat și era gata-gata să fiu bătut". Ei, doamne, dacă n-ar fi fost obligat să-și radă frumusețea de barbă ca să nu-l recunoască „golanii" din 13, cu totul altfel l-ar fi tratat și minerii, în 14—15, al căror respect pentru podoaba facială a dlui V.V. este binecunoscut ! Am fi fericiți dacă dl. V.V. ar fi înțeles din tristele întîmplări măcar acest lucru : să nu mai umble cu barba în două luntri !

Pumnul lui Ceaușescu

■ ROMÂNIA LIBERĂ (2 oct.) publică un grupaj de declarații ale unor foști și actuali șefi de state europene referitor la Germania. Nici una nu pare să fi prevăzut în 1989 ce se va întîmpla în 1990. Poate doar aceea, enigmatică, din 6 oct. '89 (cînd R.D.G. sărbătorea a 40-a aniversare) făcută de M. Gorbaciov : „Peste un an veți avea cu totul alte griji". **Magister dixit !** ■ Citim în DEMOCRAȚIA din 1—7 oct. că dl. Antohi, care face și desface totul la Ministerul Învățămîntului și Științei, este („amănunt foarte semnificativ") membru al G.D.S., așadar, în fond, „el și acoliții lui" ar fi o „curea de transmitere" între odiosul Grup și minister etc. Citim binecunoscutele clișee ale epoci comuniste și ne uităm la semnătură : Traian Gânju. Și ea binecunoscută din aceeași comunistă epocă. La ce bun să ne mai punem întrebări naive. Să le lăsăm pe seama dlui Florescu, editorialistul gazetei : **Cine mai vrea comunism ?** Răspunsul nu e deloc departe. **Democrația** ni-l oferă mai la fiecare pagină : dl. Florescu și, iartă-ne, Doamne, limba de lemn, acoliții lui, precum dl. Traian Gânju, adevărate curele de transmisie între trecutul glorios și prezent. ■ În AZI (2 oct.), dl. Claudiu Iordache, primul vicepreședinte al F.S.N. învinuiește în bloc scriitorimea română de a se fi „odihnit slugarnic sub Pumnul lui Ceaușescu", fără a se fi „disculpat dinaintea Țării". Nota de numai 26 de rînduri a domnului Iordache abundă în interogații, exclamații și majuscule retorice și a fost prilejuită de excluderea dlui E. Barbu din Uniunea Scriitorilor. Nu cunoastem meritele trecute ori prezente care să dea dlui Iordache dreptul de a rosti acuzații atît de grave și de nediferentiate contra scriitorilor. Tonul mai degrabă recriminator decît justițiar adoptat de d-sa în această împrejurare, ni se pare inacceptabil. Dl. Iordache ignoră sutele de cărți scrise și publicate de scriitorii români în anii dictaturii și care, prin valoarea lor artistică ori prin conținutul lor documentar, au

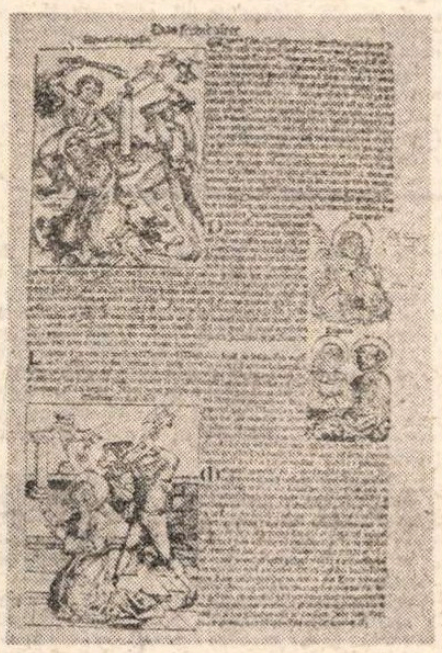

Pagină din **Schedelsche Weltchronik** (Nürenberg, 1493)

reprezentat tot attea proteste contra dictaturii. Dl. Iordache nu-și aminteste nici de acei scriitori pe care o țară întreagă îi cunoaște ca disidenți față de regimul comunist. Să aibă amnezia dlui Iordache vreo relație cu tenacea campanie de denigrare tocmai a acestora din urmă de către majoritatea publicațiilor care „simpatizează" cu formațiunea politică pe care dsa o conduce ? Și oare mai are rost să-l întrebăm pe proaspătul prim-vicepreședinte al F.S.N. de ce n-ar pretinde d-sa și altor categorii profesionale să-și facă public autocritica pentru „slăbiciune, lașitate și deșărtăciune" ? De pildă, propriilor colaboratori politici din F.S.N. Sau unor redactori de la **Azi**, precum dl. Marin Badea, fost cercetător la fostul Institut de Istoria P.C.R., și autor de texte pro-ceausiste. De ce **numai** scriitorilor ? În definitiv, din rîndurile lor s-au ales — totuși ! — cei mai numeroși și mai vehemenți rezistenți la ceausism. „Ieșirea" (cum s-o numim altfel ?) dlui Iordache împotriva scriitorilor ne îngrijorează cu atît mai mult cu cît dsa este liderul formațiunii politice de guvernămînt. După opinia noastră, articolașul din **Azi** constituie în cel mai bun caz, o gafă politică. ■ Și fiind vorba de dl. Iordache : în același ziar, 24 de ore mai tîrziu, dsa găsește timpul necesar să comenteze critic un articol din **România Mare** în care este denaturată revoluția de la Timișoara. De articole anterioare, din aceeași revistă, dl. Iordache n-a auzit. Ele au ridicat în picioare orașul de bastină al d-sale la un miting de protest la care au participat 70—80 000 de oameni. Nici despre el dl. I. n-a auzit nimic. Treburile F.S.N. l-au absorbit cu totul și cu totul. N-am pierdut nădejdea de a-l revedea pe domnul prim-vicepreședinte revenind la realitatea politică.

Motănei de odinioară

■ Sugerăm comisiei parlamentare de anchetă a evenimentelor din 13—15 iunie să audieze pe redactorii ziarului din Dolj **Cuvîntul libertății**, care scriu în nr. din 16 iunie că ing. Mănucu a întrerupt tensiunea pentru a opri trenurile de mineri care se îndreptau spre București „la chemarea expresă a autorităților de stat". Informația o culegem din ORIZONT nr. 39. ■ În ROMÂNIA MARE (nr. 18), printre scrisori semnate de dnii M. Giambasu, Iașus Vladimir etc., citim una datorată unui prof. univ. dr., pe numele său V. Pompilian. Nu știm ce și unde predă dl. V.P. Dar să vedem ce scrie : „De ce nu a cîntat (Ana Blandiana) o ceată mai mare de motănei, domnule Mircea Dinescu, de ce nu studiați și serialul de poezii în care a ridicat osanale partidului și leninismului. În ce mă privește, foarte sumar culturalizat, răsfoind poezioarele sus-amintitei autoare, mă cam îndoiesc de valoarea conceptuală și estetică a «vibrațiilor» ei «spirituale»." Curat sumar culturalizat, domnul prof. univ. dr. ! Falsa modestie nu-i scuză nici lipsa gustului. Cît despre serialul de osanale, nu în opera dnei Blandiana îl va descoperi (afirmația dlui Pompilian denotă ignoranță și poate fi socotită calomnioasă), ci în aceea a redactorului-șef al revistei care i-a tipărit scrisoarea. Și ce serial, în care „mîndria de a fi român" era o curată apologie a ceausismului iar printre „idealurile" poetului puteam descoperi dictatura cea mai odioasă ! Cultivați-vă gustul prin lecturi asidui, domnule prof. univ. dr. !

● Polemist cîndva redutabil, spaimă a mediocrităților, dl. Al. Piru revine în forță cu un articol distrugător din ziarul DIMINEAȚA (4 oct.) intitulat Cazul Eugen Barbu : „În sfîrșit, o dată cu ultimele sale crize viscerale de violență verbală la adresa tuturor colegilor de breaslă, asul injuriilor aduse majorității celor ce-i depășesc cele 7 clase de liceu și anul I de la Școala de jandarmi, care s-a dărîmat pe el în 1945. Eugen Barbu, omul **Săptămînii** aculturale, organ al terorismului securist și de linguși ceaușiste, a fost îndepărtat prin consens unanim din Uniunea Scriitorilor din România. Zelosul director de azi al revistei **România Mare**, secondat de fidela sa ordonanță Corneliu Vadim Tudor, căruia i se vede uniforma de la distanță, declară că măsura nu-l afectează. Demult voia el să iasă din acest cerc care nu-l lăsa să scrie așa cum a învățat el de la Nicolae Crevedia, G.M. Zamfirescu și Gabriel Drăgan. În fond, de ce să facă parte din Uniunea Scriitorilor, cînd colaboratorul său cel mai apropiat, Corneliu Zelea Tudor, patriotul atît de înduioșat de soarta membrilor încă nepuși în libertate ai CPEx — n-a intrat încă și nu ține să intre într-o organizație din care nu făceau parte Elena Ceaușescu, Emil

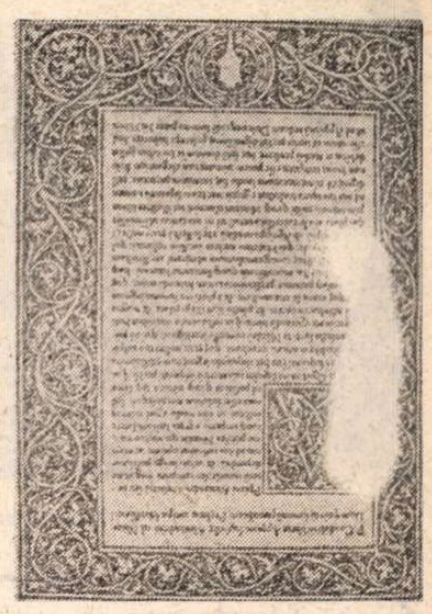

Pagină tipărită de Ratdolt la Veneția (1477)

Bobu, Tudor Postelnicu și Dumitru Popescu. Poate cînd aceștia vor reveni..." Dl. Piru admite acum că **Incognito** a fost plagiat și indică și unele surse pentru **Săptămîna nebunilor**, care „împrumută copios din Paul Morand, ghiduri turistice despre Veneția și cărțile lui Al. Alexianu despre logofătul Dudescu și **Mode și veșminte din trecut**". ● Semnalăm în **AZI** (4 oct.) articolul dlui Radu F. Alexandru intitulat **Sinucigașul**, care se referă la nota — ne referim și noi la ea mai sus — îndreptată de dl. Claudiu Iordache contra Uniunii Scriitorilor. Titlul spune totul. Felicităm organul de presă al FSN pentru publicarea articolului. Nu e prima oară, și ne bucurăm cînd **Azi** se arată deschis unor puncte de vedere opuse celor ale formațiunii politice pe care o reprezintă și chiar celor ale liderilor acestei formațiuni. ● În ADEVĂRUL din 5 oct. dl. C. Stănescu pare foarte mirat de faptul că dl. Gh. Grigurcu s-a putut întreba într-un articol consacrat dlui Edgar Papu: „De ce se pretează și azi colaborării la **România Mare**, publicația cea mai compromițătoare din perioada postrevoluționară ?" Întrebarea ni se pare legitimă. Și nu e vorba de a împiedica pe cineva să scrie unde și ce dorește, cum afirmă dl. Stănescu, ci de a ști de ce perseverează un intelectual de talia dlui Papu într-o eroare atît de grosolană cum este „tovărășia" cu inși ca dl. Vadim Tudor et. comp. Poate că e naiv să ne mirăm, vorba lui G. Ibrăileanu, dar ar fi cinic să nu ne indignăm.

Tatăl și fiul

● De la Galați primim nr. 19 al publicației independente NODURI ȘI SEMNE, însoțită de o scrisoare din care aflăm că media de vîrstă a redactorilor este de 26 ani. Un semnal de alarmă conține articolul dlui Eugen Neculiță intitulat **Un lider comunist apolitic**. Paradoxalul lider este fostul prim-secretar al P.C.R. de la Galați, Carol Dina, la procesul căruia martori interesați încearcă să-l scoată basma curată pe inculpat. La campania de „albire" a securității, iată, se adaugă una de albire a fostei nomenclaturi. Strînși uniți în jurul partidului, foștii nomenclaturiști se susțin reciproc ca frații. În **Revista plesnei**, în același număr, **România Mare** e caracterizată drept „cel mai dezgustător săptămînal din țara noastră" iar dl. Barbu e considerat „conducătorul coloanei a cincea din Uniunea Scriitorilor". Asta, în timpul dictaturii, firește, fiindcă acum coloana (cu același număr sau cu altul, ca unitățile de securitate trecute la M.Ap.N.) a fost evacuată din Uniune. ● „Dacă Eugen Barbu ar muri în aceste zile — scrie dl. Păunescu în VREMEA d-sale (care nu e și a noastră) (nr. 5) — toți cei care au votat și, în primul rînd, toți cei care au manevrat întru excluderea sa, s-ar umple de o definitivă rușine, dacă rușinea ar mai exista (are haz dl. P. — O.A.) printre veleitarii lipsiți de orice talent literar (despre **veleitarii talentați** n-avem nimic de zis — O.A.), care tind să înăbușe actuala viață literară prin actualele reviste literare" (cultivați-vă grădina proprie, ah, nu, stilul propriu, dle Păunescu, pentru numele lui Dumnezeu ! — O.A.). Ne-a fost cu neputință să înțelegem din articolul dlui P. **de ce a fost exclus E.B. din Uniunea Scriitorilor**, deși acesta era chiar titlul lui. Credem că autorul bănuiește motivele, dar le ține secrete. Nu ni se pare recomandabil. În același loc, dl. Andrei Păunescu, fiul, încearcă să calce pe urmele dlui Adrian Păunescu, tatăl. Nu e bine, deloc nu e bine. De ce afirmă dl. Nic. Iliescu (în TINERETUL LIBER din 6 oct.) că dl. Hamza l-a mazilit de la TVR pe dl. Arachelian, înțelegem prea bine. Dar nu mai înțelegem de ce afirmă că discuțiile dlui Hamza cu dnii E. Barbu, M. Dinescu, Dan Deșliu și C.V. Tudor au fost „un dialog al surzilor". Ni s-a părut, din contra, că dl. Hamza a auzit foarte bine ce i-au spus interlocutorii și că aceștia, la rîndul lor, au avut chiar unele motive să-l facă să tacă pe dl. Hamza, ceea ce înseamnă că-l auzeau și ei. Singurul dintre toți pe care l-am găsit tare de ureche a fost dl. Barbu, dar nu de ieri, de azi, așa că nu ne-am alarmat. (O. A.).

RADIO

Constrîngerile sistemului

■ O DECIZIE grăbită, pe care o semnalam și în cronica săptămînii trecute, face ca șase emisiuni literare radiofonice să fie difuzate la ore cînd micul ecran oferă spectacole de film, teatru, operă etc. Concurența este neloială, mai ales în condițiile în care aceste emisiuni nu beneficiază de reluări pe alte canale și la alte ore de emisie. Care sînt ele ? **Atlas cultural** (luni), panoramic la zi asupra noutăților de pe toate meridianele și imagine a prezențelor românești în perimetre spirituale străine. **Permanența clasicilor** (marți), valorificare a momentelor esențiale din istoria literaturii naționale. **Cărți, idei, manuscrise**, alternînd cu **Convorbiri peste timp** (joi), rubrică inaugurată în această primăvară și difuzînd pentru întîia oară pe post interviuri de interes excepțional cu personalități ale culturii noastre. **Dicționar de literatură universală** (vineri), singura sinteză radiofonică dedicată domeniului. **Lecturi în premieră** (sîmbătă), ciclu deschis nu demult și permițînd radioului să dețină prioritatea absolută în transmiterea unor pagini aflate în sertarele scriitorilor sau a unor pagini abia intrate în fluxul editorial. **Scriitori la microfon** (duminică), barometru sensibil al mentalității literare de azi, punînd în circulație pentru prima dată mărturii de creație de care istoria va ține seama. Este aceasta o situație normală ? Argumentul că toți cei direct interesați (să spunem, specialiști, profesori, cercetători) sau, pentru a fi cît mai aproape de adevăr, cei mai mulți dintre ei vor alege, la 21,30, calea radiofonică și vor abandona, fără urmă de regret, calea t.v. este o alunecoasă supapă de ieșire din impas. Căci nu trebuie să citim și să cităm declarații programatice pentru a ne convinge că visul oricărui realizator este de a face emisiuni care să capteze, să convingă cercuri foarte largi ale opiniei publice. De asemenea, nu e cazul să apelăm la cuvinte mari pentru a susține dreptul culturii, al literaturii de a intra firesc, nestînjenit în orarul audiției și audienței generale. Ceea ce ne îngrijorează, însă, este faptul că emisiunile menționate mai sus nu sînt singurele afectate de acest tratament discriminatoriu. Adăugăm : **Istorie și civilizație** (miercuri), **Fonoteca radioului vă aparține** (duminică, 20,30, reluare sîmbătă, 0,30, spații deloc propice dialogului), în sfîrșit multe dintre rubricile de informare, cultură și dialog ale canalului **România-tineret** : seria **Cluburilor, Exploratorii zilei de mîine, Dialog între generații, Din marea poezie a lumii, Jurnale și memorii, Biografia unei capodopere, Universul artelor**. Repetăm, este aceasta o situație normală ? În fine, conform programului t.v. cel nou care intră în vigoare de luni, ora **Actualităților** este 20,00—21,00. Exact în acest interval, radioul programează și spectacole de teatru și un ciclu pe care îl așteptam de multă vreme cu toții : **Universitatea radio** (marți — vineri, după ora 20,30). Este o altă nefericită coincidență ce face ca drumurile de acces către informația științifică de bună ținută să fie, pentru milioane de oameni (nu numai de vîrstă școlară), obturate. Pentru că nu o simplă și superficială curiozitate îndeamnă aceste milioane de oameni să fie fideli, la ora 20.00, **Actualităților**, iar după ora 21,00 să nu renunțe la spectacole. Mihnirea determinată de această constatare este cu atît mai neguroasă cu cît existența unei structuri fixe de program (neînfirmată încă) ne obligă să amînăm orice speranță de modificare pînă la primăvară. Speranță ? Să-l recitim pe Leopardi, pentru a căpăta curaj : „Între un trecut dureros și un viitor nesigur, nădejdea omenească rămîne neclintită". Oricum, revenind, nu numai pentru a introduce o rază de lumină, să salutăm cîteva dintre noutățile schemei radiofonice, între care **Personalități ale cotidianului** (marți, 14,30), **Dosare ale istoriei contemporane** (miercuri, 18,00) și să nu rămînem nepăsători la una dintre rarele (singurele ?) tresăriri de duioșie pe care realizatorii radio au curajul să o recunoască deschis : vineri, **Clubul pensionarilor (România-actualități**, 11,05) este urmat de **Muzică pentru bunici.**

Antoaneta Tănăsescu

Josef Čapek

Fraţii CAPEK

SISTEMUL

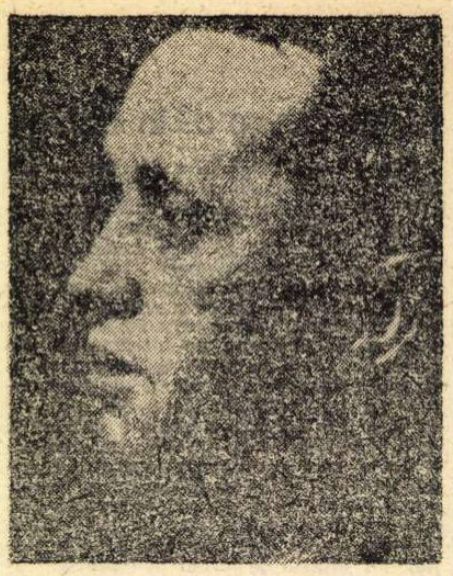

Karel Čapek

● *INCEPUTURILE literare ale fraţilor Josef şi Karel Čapek sînt legate de aşa-numitul curent Moderno-a.tebelic — adică de apariţia la Praga a grupului literar alcătuit în jurul publicaţiei* Almanahul 1914. *Scrierile lor comune (în proză) sînt o reacţie provocatoare la adresa romanului naturalist sau psihologic şi a neoromantismului decadent. Spaţiul restrins de care dipunem nu ne permite decît o sumară prezentare a acestor personalităţi de vază ale culturii ceh din prima jumătate a secolului 20. Deci, foarte pe scurt :*

Josef Čapek *(n. 2.3.1887 în oraşul Hronov) e cunoscut îndeosebi ca pictor. În deceniile 3 şi 4 se numără printre reprezentanţii cei mai proeminenţi ai picturii ceh, datorită folosirii originale a unor procedee artistice specifice cubismului, picturi populare şi primitive. Din creaţia sa literară — destul de întinsă — se cer a fi amintite măcar cele două remarcabile piese scrise în colaborare cu fratele său :* Din viaţa insectelor şi Adam creatorul *şi volumul de versuri intitulat* Poeme din lagăr *— cu care, din păcate, îşi încheia drumul literar şi al vieţii. (Ca o ironie a soartei, se stinge din viaţă cu puţin înainte de terminarea războiului, în aprilie 1945, în lagărul nazist de la Bergen-Belsen.)*

Vom insista mai puţin asupra personalităţii lui Karel Čapek *(n. 9.1.1890 în orăşelul Malé Svatonovice — m. 25.12.1938, Praga) a cărui operă, foarte vastă, este binecunoscută cititorilor noştri. Amintim, în treacăt, celebra trilogie epică:* Hordubal — Meteorul — O viaţă obişnuită ; Războiul salamandrelor, Fabrica de absolut, Krakatit. *Piesele de teatru :* R.U.R., Cazul Makropulos, Tîlharul, Molima albă, Mama *(apărute în volume şi jucate pe scenele multor teatre româneşti).*

Povestirea de faţă, mai puţin cunoscută, ne-a fost dat s-o descoperim cu prilejul unei vizite de documentare la Muzeul Literaturii Cehe din Praga.

ISPITIŢI de soarele unei superbe după-amieziduminicale, ne-am îmbarcat la St. Augustin, pe vasul de agreţment „General Hoddle", pe puntea căruia fusese organizată o serbare populară, fără să bănuim că în felul acesta urma să ne trezim în mijlocul unei societăţi de independenţi. După o jumătate de oră de mers, cînd comportarea noastră începuse să nu mai fie pe placul cucernicei societăţi, am fost azvîrliţi în mare pe motivul aşa-zisei lipse de bună cuviinţă : peste puţin timp a mai zburat după noi un domn îmbrăcat în alb, iar inimile caritabile de pe punte ne-au aruncat la iuteală trei colaci de salvare, ca apoi, înălţînd imnuri de slavă Atotputernicului, să ne părăsească în largul mării.

— Slavă Domnului, acesta-i faimosul patent Slanke, încercă să lege o convorbire domnul în alb, după ce ne-am prins cu toţii în jurul gîtului roţile de cauciuc.

— Nu vă faceţi sînge rău, domnilor, se strădui în continuare să ne liniştească noul nostru tovarăş de călătorie. Dacă vîntul din Sud-Est persistă, în şase ore sper să ajungem pe uscat.

Apoi, cu un calm imperturbabil, se recomandă : era proprietarul plantaţiilor şi uzinelor din Huberstown — sir John Andrew Ripraton, care se afla în vizită la verişoara sa din St. Augustin şi căruia, după protestele sale împotriva expulzării noastre de pe „General Hoddle", i s-a oferit, în condiţii de altfel neobişnuite, ocazia de a face cunoştinţă cu noi.

În decursul acestor formalităţi marea vuia nepăsătoare, iar curentul lenes ne transporta încet spre uscat, împingîndu-ne uşor, odată cu înaintarea ritmică a valurilor.

În acest timp, domnul John Andrew Ripraton ne povestea despre studiile sale de economie politică făcute în Europa, unde-l ascultase pe Bücher la Leipzig, pe Liszt şi Wagner la Berlin, unde îi studiase pe Schäffel, Smith Carey şi Taylor, despre pioasele sale peregrinări spre sfintele lăcaşuri ale industriei, despre acele pelerinaje întrerupte brusc de strania şi neaşteptata asasinare a părinţilor săi de către muncitorii grevişti.

Aici, noi, în calitate de oameni nemuncitori, am început :

— Vai, muncitorii ! Sînteţi o victimă socială, domnule. Muncitorul e un produs de fabricaţie al secolului al nouăsprezecelea, ce să mai faci cu el după o supraproducţie de un veac ? Au ajuns să fie cu milioanele, fiecare din ei e un om, un semn de întrebare, o problemă şi o primejdie seculară, da, domnule, fiecare mînă de muncitor e un boboc din care înfloreşte un pumn. Noi, fiinţele superioare, sîntem de cînd lumea doar zece mii, nu ne înmulţim, în schimb ei sînt din ce în ce mai mulţi. Dumneavoastră, stimate domn, muncitorii v-au ucis tatăl şi mama, Secolului douăzeci i-au ucis tradiţia. Dacă ne-au ucis părinţii ne vine rîndul şi nouă. Veţi fi ucis şi dumneavoastră, vom fi ucişi şi noi, vor fi ucise, vai ! şi frumoasele noastre prietene din patria de peste ocean — atunci cînd va sosi momentul care atîrnă de pe acum ameninţător peste capetele noastre.

— Atenţie, domnilor, vine un val, ne atrase atenţia sir John Andrew Ripraton, continuînd apoi cu zîmbetul său imperturbabil :

— Pardon, domnilor, eu nu voi fi ucis. Fabricile mele, Hubertstownul meu, trăiesc într-un calm desăvîrşit. Am introdus reforme culturale. Am altoit trunchiul zgrunţuros al problemei muncitoreşti cu floarea nobilă a industriei.

— Aha, am exclamat amîndoi, clătinîndu-ne zdravăn, ca urmare a unei învolburări de valuri, va să zică şi dumneavoastră sînteţi unul dintre acei ce-l reformează pe muncitor ; întemeiaţi şcoli duminicale, universităţi populare, introduceţi abstinenţa şi arta la domiciliu, înfiinţaţi cluburi, orchestre, cercuri de dezbateri, acordaţi burse, încurajaţi theosofia şi diletantismul ; dumneavoastră îl înnobilaţi pe muncitor, îl treziţi, îl învăţaţi şi-l domesticiţi. Dar bine, stimate domn, dacă îi daţi să guste binefacerile instruirii, treziţi în el o fiară culturală. În fiecare din noi mocneşte un supraom. Într-o bună zi vom fi inundaţi de o mulţime uriaşă de conducători şi predicatori ; din uzine vor ţîşni milioane de izbăvitori, intelectuali, ideologi, popi şi iluminişti, va fi un asalt nimicitor. Cine nu se va lăsa izbăvit va fi măturat. Lumea, după ce va atinge culmea evoluţiei sale, se va risipi prefăcîndu-se în praf şi pulbere. Ultima inimă dură va zbura prin univers, ca un meteor...

Ascultînd această declamaţie, sir John Andrew Ripraton scoase din tabachera sa impermeabilă un trabuc şi, după ce-l aprinse, spuse :

— Binevoiţi a servi un trabuc, domnilor, în condiţiile acestea, de umiditate, sînt sigur că e foarte binevenit. Scumpii mei domni, dumneavoastră exprimaţi acum ceea ce eu am gîndit în urmă cu douăzeci de ani. Continuaţi !

După ce ne-am aprins trabucul, am reluat, în ritmul legănat al valurilor :

— Şi totuşi există un muncitor ideal. Acesta este jacquardul, ringul, selfactorul, rotativa, locomotiva. Jacquardul, domnilor, nu vrea să judece şi să guverneze, nu se organizează şi nu ţine discursuri ; singura lui idee, dar temeinică, domnule, singura lui idee măreaţă şi conducătoare e : firul, cît mai multe fire ! Ringul nu vă cere nimic altceva decît să-l lăsaţi să se învîrtească ; nu are altă idee sau alt program decît să se învîrtească. Învîrtitul e un ideal măreţ, domnule, învîrtitul e misiunea cea mai înaltă a lumii. Învîrtitul e totul.

— Excelent, domnilor, exclamă cu însufleţire sir John Andrew Ripraton, respingînd din preajma lui o jivină acvatică viscoasă. Şi fiindcă sînteţi aşa de înzestraţi, veţi şti desigur să preţuiţi sistemul meu, soluţia mea în ceea ce priveşte problema muncitorească, o construcţie de tipul Operarius utilis Ripratoni. Ascultaţi :

— Domnilor ! Fabricaţia provine din cuvîntul febris şi înseamnă activitate febrilă. Da, domnilor, marea industrie nu e un atelier meşteşugăresc, marea industrie e o febră hrănită de entuziasm, de avînt şi idealism. Onorată adunare ! A prelucra cincizeci de mii de baloturi de bumbac e o performanţă onorabilă ; dar a-ţi imagina milioane de baloturi, pentru asta, domnilor, e nevoie de o fantezie şi un idealism de-a dreptul artistic. Şi toate astea să le prelucrezi ! Să prelucrezi întreaga lume ! Lumea toată nu-i decît o materie primă. Da, lumea toată e doar o materie neprelucrată. Cerul şi pămîntul, omenirea, timpul, spaţiul şi infinitul, toate nu sînt altceva decît materie primă. Da, domnilor, sarcina industriei este de a prelucra întreaga lume. Lumea trebuie să devină o marfă !

Noi vedem această muncă în stil mare. Totul trebuie accelerat. Problema muncitorească ne ţine în loc. Declarăm război socialismului, tuberculozei, scăderii natalităţii, culturalizării, programului de opt ore şi alcoolismului. Nimic nu trebuie să ne stea în cale. Muncitorul trebuie să devină o maşină care, pur şi simplu, să se învîrtească. Orice idee este o încălcare a disciplinei ! Domnilor ! Taylorismul constituie, în întregimea lui, o eroare esenţială, întrucît trece cu vederea problema psihicului. Sufletul muncitorului nu-i o simplă maşină ; de aceea trebuie înlăturat. Acesta-i sistemul meu. Sistemul meu este marele răspuns la o mare problemă socială.

Domnilor, de la bun început am visat un muncitor care să nu fie altceva decît o unitate de muncă. De aceea am atras în serviciile mele numai oameni aleşi : mărginiţi, amăriţi, flegmatici, analfabeţi, albinoşi, urangutani, hidromacro- şi microcefali, membri ai raselor inferioare şi aşa mai departe, deci numai pe acei care, după ce sînt supuşi unui examen special de către profesorul Münsterberg, dovedesc că nu ştiu şi nu vor să gîndească, habar n-au de astronomie, politică, socialism, istoria omenirii, greve şi organizaţii, că viaţa lor e alcătuită numai din tare ereditare şi din deprinderi cîştigate. Pe aceşti indivizi aleşi i-am obţinut din toată lumea cu ajutorul agenţilor mei.

— Hei, domnule, fiţi atent să nu vă izbească grinda aceea, am strigat amîndoi, în cor. Scumpe domn, metoda e, într-adevăr, excelentă. Dar nu vă este teamă că, odată cu trecerea timpului, muncitorul dumneavoastră model se va perverti şi va degenera ? Să zicem că datorită unor influenţe se defectează şi decade într-o totală folosire a fortelor spirituale. Nu socotiţi că ar fi necesar un examen medical, măcar o dată pe săptămînă ? Nu cumva la ei semne spontane de iluminism ?

— Niciodată, răspunse triumfător sir Ripraton, împingînd din apropierea lui grinde rătăcitoare. Scumpii mei domni, muncitorul meu e sterilizat şi purificat, mai întîi am distrus în el, din faşă, toate sentimentele neegoiste şi sociabile, dragostea de familie, simţul poetic şi transcendental, i-am reglementat interesele digestive şi sexuale, i-am pustiit împrejurimile, am acţionat asupra lui cu influenţe arhitectonice, astrale, dietetice, cu ajutorul temperaturii, al climatului, prin sistematizarea foarte precisă a modului de viaţă...

ÎN decursul acestei alocuţiuni, sir John Andrew Ripraton se încurcase într-un desiş de alge viscoase din care nu se mai putea elibera, în timp ce pe noi curentul molcom ne ducea uşurel-uşurel spre ţărmul a cărui fîşie îngustă se albea la orizont. Grăbit să ne expună pînă la capăt metoda sa, sir Ripraton striga de zor în urma noastră cu o voce din ce în ce mai ridicată.

— Mai staţi puţin, domnilor. Vă rog. La mine fiecare muncitor are asigurată bunăstarea, limitarea şi regularitatea. Toţi sînt egali între ei, ca elementii unei baterii electrice. Am întemeiat cazărmi muncitoreşti. Fiecare muncitor are celula sa şi toate celulele se aseamănă între ele ca două picături de apă ; toţi au aceleaşi venituri, aceleaşi ceasornice şi aceleaşi visuri ; nimeni n-are ce să-i spună celuilalt, să-l roage sau să-i ceară să împartă cu el ceva — o clipă încă, domnilor, vă rog. I-am impresurat cu plictiseala, cu îndestularea, cu indiferenţa, cu comoditatea şi curăţenia. Hei, domnilor ! Dar femeia ? ! ?... Femeia stimulează simţul estetic al familiei, simţul etic, sociabilitatea, romantismul, simţul poetic şi în general simţul pentru cultură. Da, domnilor, chiar şi în mine, cunosc asta din proprie experienţă. Femeia, e, ah ! Da, femeia e prietena oricărui sistem. Femeia, domnilor — o clipă, vă rog... De aceea, le permit muncitorilor contactul cu femeia, firesc, din cînd în cînd ; maiştrilor o dată la trei zile, metalurgiştilor o dată pe săptămînă, lucrătorilor bumbăcari o dată la paisprezece zile iar salahorilor de pe plantaţii o dată pe lună, şi asta numai noaptea, pe întuneric, ca să nu-i vadă frumuseţea şi să nu cunoască emoţia estetică ; hei, domnilor, mă mai auziţi ? Ca să nu simtă emoţia estetică sau morală... sau, în general, să nu cunoască un sentiment înălţător şi ...vă spun, domnilor... femeia... orice fel de stimulent... pacificarea muncitorimii... Metoda mea... la revedere, domnilor !

Aşa striga în urma noastră, din ce în ce mai tare, sir John Andrew Ripraton, pînă cînd l-am pierdut din ochi cu desăvîrşire, capturat fără speranţă de viitoarea valurilor, priponit ca o geamandură, în timp ce vîntul care bătea din larg înceta să mai aducă spre noi vocea lui ridicată. După aceea s-a aşternut pe neaşteptate noaptea, o noapte liniştită, cu lună, iar tîrziu după miezul nopţii am ieşit la ţărm în apropierea Charlestownului, de unde am trimis o şalupă să-l caute pe sir Ripraton, care petrecuse pe mare o noapte, desigur, dezagreabilă.

De aici am plecat toţi trei cu căruţa la St. Augustin, unde am ajuns fără nici un fel de peripeţii demne de remarcat, iar a doua zi noi l-am vizitat pe sir Ripraton în casa verişoarei sale. L-am găsit întins într-un balansoar cu o scrisoare în mînă, iar pe chipul lui se citea expresia celei mai profunde dureri. Ne-a primit în tăcere şi, fără să ne adreseze un cuvînt, ne-a înmînat scrisoarea care suna astfel :

Huberstown, 27. 7.

Stimate domn !

Scrisoarea mea e jalnică ! S-a întîmplat o catastrofă, totul e pierdut. Muncitorii s-au răzvrătit, au incendiat uzinele din care nu s-a putut salva nimic, au ucis-o pe soţia dumneavoastră împreună cu cei trei copii.

Nenorocirea s-a produs cu totul neaşteptat. Dintr-o întîmplare nefericită, lumina a rămas aprinsă în celula tînărului muncitor Bob Gibbon (nr. C.10.707), la care a fost lăsată să intre noaptea o femeie, din nenorocire foarte frumoasă. În felul acesta s-a trezit în el simţul frumosului şi al înaltei chemări a omului, s-au înfiripat în el sentimente mai nobile şi, chiar a doua zi, în ciuda ocărîlor primite din partea supraveghetorilor, a început să fredoneze, să danseze, să zîmbească şi să viseze, să vorbească, să arunce priviri semnificative şi, în general, să-şi dea în vileag sentimentele într-un chip mai uman.

La îndemnul lui, ceilalţi muncitori şi-au procurat şi ei lumină pentru circumstanţele nocturne şi, în felul acesta, au putut să cunoască emoţii asemănătoare. S-au apucat să-şi procure plastroane, ace de cravată, oglinjoare, cărţi poştale ilustrate, volume de poezie, instrumente speciale, tablouri şi alte obiecte similare, legate intim de simţămintele amoroase : au întemeiat la iuteală patru asociaţii corale, două institute de înfrumuseţare, două ansambluri de artişti amatori şi echipe sportive. Funcţionărimea n-a avut puterea să împiedice această mişcare. După aceea muncitorii au reuşit să ia cu asalt cartierul femeilor, să le răpească pe toate şi să-şi înjghebeze o viaţă de familie ; a doua zi au revendicat reducerea programului de muncă şi majorarea salariului, în ziua următoare au început o grevă generală, au înfiinţat trei organizaţii sindicale şi anume : a metalurgiştilor, a muncitorilor textilişti şi a salahorilor agricoli. În ziua de 8 iulie au luat fiinţă trei publicaţii, prăvăliile şi magazinele din interiorul oraşului devastate ; 26 iulie început asasinatele. Acestea sînt evenimentele ultimelor zile, la care binevoiţi a absenta, aflîndu-vă departe de patrie.

Căutaţi să vă găsiţi alinarea, scumpe domn, dacă puteţi

Al dumneavoastră devotat
Francis J. Mulberry

SIR John Andrew Ripraton s-a întors cu faţa spre fereastră pentru a lăcrima nestingherit. După care noi am exclamat printre suspine :

— Sărmanul Ripraton ! Sărmanul Gibbon, noul Adam ! Cît de periculoase sînteţi pentru noi, o, voi, prietene de peste ocean ! Ocroteşte, cerule, tinereţea noastră !

Prezentare şi traducere de
Jean Grosu

Bohumil HRABAL

Cluburile poeziei

● *BOHUMIL HRABAL s-a născut la Brno (1914), a făcut liceul la Nymburk, a studiat dreptul la Universitatea Carolină din Praga — obținînd titlul de doctor în științe juridice (1946); în timpul războiului, întrerupîndu-și studiile, a fost o vreme jurist, muncitor necalificat la căile ferate, impiegat de mișcare ; după război, paleta ocupațiilor sale e și mai pestriță : funcționar la un centru de achiziționare a deșeurilor de hîrtie (vezi fragmentele care urmează !), salariat la o bancă, oțelar la Kladno, comis-voiajor, stivuitor la un centru de achiziție a deșeurilor de hîrtie (din nou !), figurant și manipulant de decoruri la Teatrul „St. K. Neumann" din Praga și chiar măturător de stradă. A publicat volumele de povestiri și romanele : „Vorbele oamenilor" (1956), „Perlă în adînc", „Flecarii", „Ore de dans pentru vîrstnici și avansați", „Trenuri cu prioritate", „Anunț pentru o casă în care nu mai vreau să locuiesc", „Acest oraș este în grija colectivă a locuitorilor săi", „Cîntece și legende", „Cositele", „L-am servit pe regele Angliei", „O singurătate prea zgomotoasă", „Serbările ghioceilor", „Cuviincioasa întristare", „Milioanele arlechinului", „Cluburile poeziei" (1981, roman din care prezentăm cîteva fragmente). Unul din excelenții cunoscători ai operei sale, Corneliu Barborică, vorbind despre „stilul aviatic chagallian" adoptat de Hrabal și pomenind de virtuțile comicului său — cînd liric, cînd cu rezonante tragice, reproduce reprezentative fraze alese chiar de scriitor din scrisorile pe care el le-a primit de la cititori : „Domnule Hrabal, credeți-mă, după lectura cărților dumneavoastră nu mai am liniște, mă chinuie și mă urmărește neîncetat frumusețea lor inefabilă, ginăsia, aluma, durerea, înțelepciunea. O, Doamne, sînteți un sfînt !" și „Om scîrbos, bosorog senil cu înclinații pubertale, porc trivial, la vuscărie cu tine ! Ar trebui să te ia la întrebări poliția de moravuri..." Altfel spus, Hrabal e un geniu al literaturii umoristice !*

6.

ÎN acele vremuri, cu un sfert de veac în urmă, pe cînd Vladimir își scria noaptea jurnalul, eu locuiam într-o cameră vecină cu a lui, într-un fost atelier de fierărie, și mă strecuram prin alte domenii ale scrisului și ale cunoașterii, străduindu-mă să evit un anume automatism prin reveniri la impresiile produse de evenimente ; de multe ori urlam unul la altul, fiecare stînd în pragul odăii sale și turnînd peste coridorul strîmt, unul peste altul, nenumărate găleți de lături, ne smulgeam mărunțaiele și ne loveam cu ele peste obraji, continuînd să țipăm și după ce trînteam ușile, ascultîndu-ne prin zid, iar zbieretele noastre străbăteau cărămizile ajungînd și prin alte case, de la Liben pînă la Ziskov, ecoul revenind pe aceeași cale și nici că ne dădeam seama cum unul trăgea hăis iar celălalt cea ; în asemenea clipe, din prevedere, Vladimir își ascundea toporișca iar eu îi încuiam cuțitul de bucătărie, dar ar greși acela care ar judeca, pripit, că noi nu ne iubeam ! ; nici nu treceau bine douăzeci și patru de ore de la reprezentația noastră psihiatrică și iarăși turnam în noi bere la Hausman unde Vladimir îi fermeca și-i amăgea pe mușterii cu delicatesele sale verbale, pe cei ce stăteau în papuci lîngă tejghea sau pe cei veniți doar să-și umple cu bere cănițele pentru acasă ; iar după aceea ne plimbam prin periferia înserată și reveneam, treptat, la problemele artelor plastice, căscînd ochii la Praga dinspre Prazacka sau de pe Slosberg — și cum ne mai străluceau ochii, reflectînd Praga aceea poetică, niciodată nu ne puteam sătura privind, după cum niciodată nu puteam cuprinde întru totul metropola împodobită fastuos de becurile electrice ; în schimb, acasă, în odaia lui Vladimir ne săturam privind într-un microscop care ne îmbăta cu mișcarea perpetuă a materiei ce ne dezvăluia miliarde de fețe în timp ce toporișca mea se afla din nou la locul ei din antreu, iar cuțitul lui Vladimir se odihnea iarăși, prietenește, pe masă...

7.

DECI stau într-un nor de praf, ascult muzica zgomotoasă și mă gîndesc la munca mea din pivnița adîncă unde-i montată presa mecanică, de treizeci și cinci de ani lucrez la lumina becurilor, auzind deasupra mea, bocănitul pantofilor celor care foiesc prin curte și privind cum, prin gaura din tavan, ca din ceruri, se desartă peste mine cornurile abundenței, conținutul sacilor, lăzilor, cutiilor și coșurilor : tulpinile florilor veștejite prin florării, hîrtiile din magazinele universale, programele spectacolelor anulate și biletele de tren, ambalajul de la înghețata „Polar", colile stropite de vopselele zugravilor, ghemotoacele de hîrtie însîngerată de prin măcelării, hîrtia zimțată și lucioasă tăiată în atelierele fotografice, prea-plinul coșurilor de hîrtie din birouri — cu panglicile mașinilor de scris, buchetele ofilite de la onomastici și zile de naștere ba, uneori, mai pica și cîte o piatră de caldarîm învelită în ziar, ca deșeurile să tragă mai mult la cîntar, cutite și foarfeci, ajunse aici din greșeală, ciocane cu dispozitive de scos cuie, satîre de măcelar și cești cu zaț de cafea, citeodată și buchete uscate de mireasă, chiar și cîte o coroană de înmormîntare confecționată din flori și frunze artificiale ; și eu presez toate astea, le îndes în presa mecanică mereu nesătulă ; de trei ori pe săptămînă, camioane duc la gară balotii mei, aceștia ajung în vagoane și călătoresc pe șine pînă la fabricile de hîrtie, acolo muncitorii taie sîrmele și golesc truda mea în căzile cu tot soiul de lesii și acizi, totul transformîndu-se într-o pastă, topindu-se pînă și lamele de ras în care de atîtea ori mă tai ; însă la fel cum în torentul unui riuleț murdar, care a trecut printr-o fabrică, strălucește cîteodată vreun peștișor frumos, așa și în torentul deșeurilor mele de hîrtie se întîmplă să apară spînarea vreunei cărți rare — orbit, atunci, privesc mai întîi într-o altă direcție, apoi pescuiesc ușurel, o șterg de șpan, o deschid cu băgare de seamă și-o adumec, mă las amețit de textul amirosind a „literonadă" și numai după aceea, respectînd parcă o proorocire homerică, citesc prima frază care-mi cade sub ochi : pe urmă ascund cartea printre celelalte prăzi rare, într-o lădiță ; mai tîrziu ea va deveni, o vreme, liturghia mea, o voi citi după un ritual anume — eu nu numai că o citesc dar, după ce o termin, o depun în inima unui balot și așa procedez mereu, fiindcă trebuie să împodobesc fiecare balot, trebuie să-i insuflu ceva din mine, trebuie să-l semnez...

8.

ÎN acele vremuri, cînd Vladimir își scria noaptea jurnalul asemănător protocoalelor din sălile de operație în care se înscriu, cu amănunțime, mărunțaiele bolnave, ne vizita, cîteodată, poetul Bondy ; și de fiecare dată cînd Vladimir îi citea din jurnal, Bondy începea să bocăne cu blacheurile pantofiorilor săi și striga : „Curva fix !, pînă să găsesc eu o singură imagine ca astea trebuie să sap tot bulevardul ! ; și el le scoate din mînecă, cu sutele !, pentru Dumnezeu, Vladimir, scrie poezie !" — Vladimir zîmbea candid, suvițele de păr îi umbreau fruntea, ba chiar rîdea, strălucind de fericire, fiindcă Vladimir accepta laudele, îl emoționau și în asemenea clipe semăna cu un copil care privește bradul sclipitor în Ziua de Ajun a Crăciunului : altminteri, el știa să stăpînească hățurile iubirii și ale mîniei, măcar pînă la o anumită limită ; relațiile sale cu maică-sa, cu colegii de la școala de meserii sau cu aceia de la locul său de muncă, precum și cu șefii săi se puteau închipui precum o sinusoidă, erau asemănătoare fluxului și refluxului, erau, în sfîrșit, ba albe, ba negre — într-atît

Pagină din **Biblia lui Gutenberg** (1452–1455)

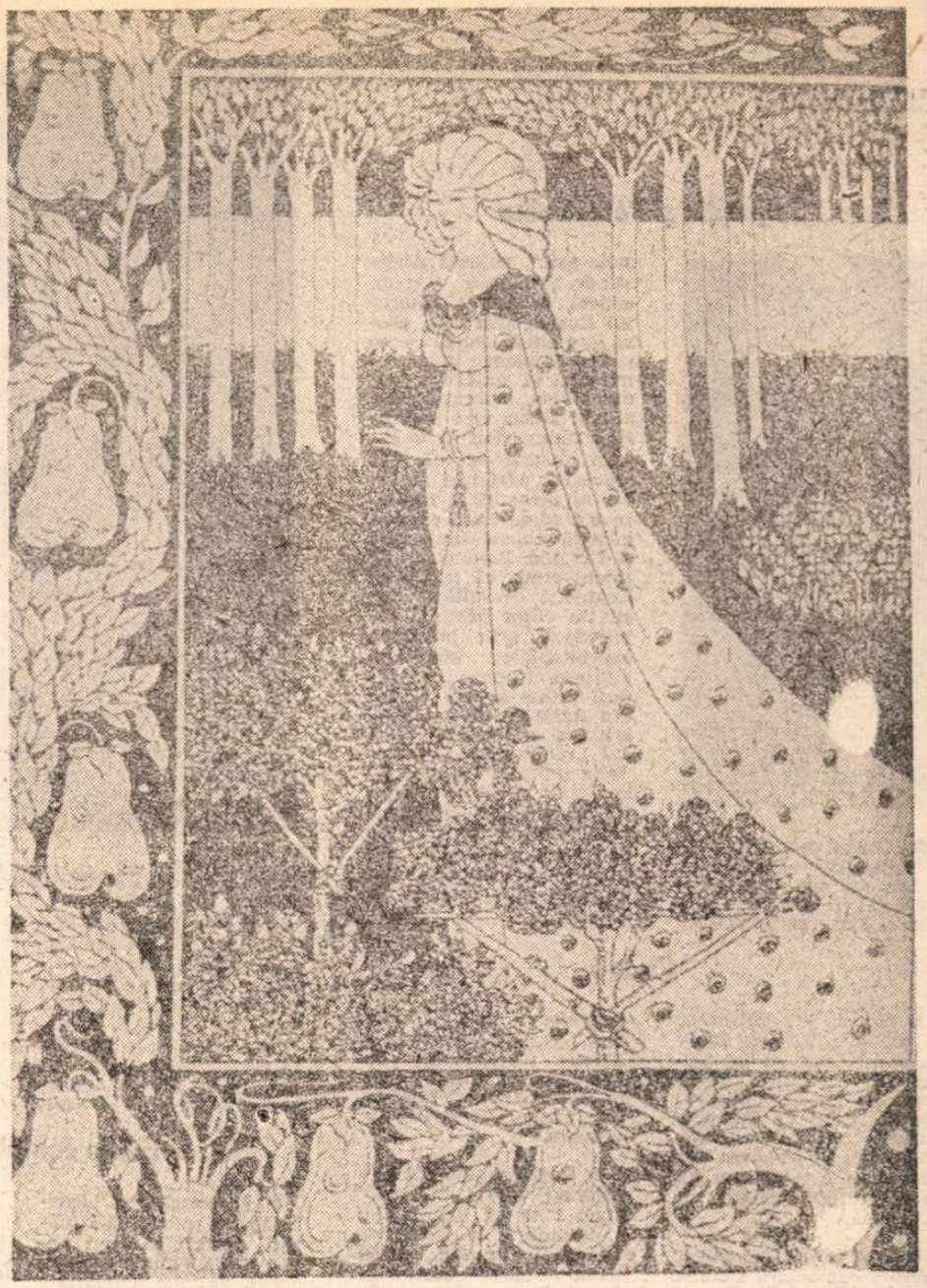

AUBREY BEARDSLEY : Ilustrație la Moartea lui Arthur (Londra, 1893–94)

punea disperare în iubirea față de apropiații săi, pe care, totodată, îi teroriza încît manifestările sale puteau trece drept ale unui nebun, și el prefera să fie socotit astfel, decît un oarecare mic burghez...

9.

LUNA trecută mi-au descărcat în pivniță vreo șase chintale de reproduceri după lucrările unor mari maeștri, șase chintale de Rembrandturi și Halsuri, Moneturi, Klimturi, Cézannuri și alți tipi barosani ai picturii europene, șase chintale de reproduceri ude leoarcă, așa că acum tapetez pe laturi fiecare balot cu ele și seara, cînd baloții stau aliniați în fața liftului, nu mă pot sătura admirînd splendoarea lor, unul cu *Rondul de noapte*, altul cu *Saskia*, ce-l-alt cu *Dejunul pe iarbă*, cu *Casa spînzuratului*, *Guernica* și așa mai departe ; eu sînt unicul om de pe acest pămînt care știe că în inima fiecărui balot se odihnește o comoară, aici un *Faust* deschis, dincoace un *Don Carlos*, dincolo, învelit în hîrtia murdară, însîngerată, zace un *Hyperion* iar mai încoace, în balotul care conține și saci de ciment se ascunde *Așa grăit-a Zarathustra* ; într-un anume sens eu sînt și artistul creator dar și spectatorul : eu singur în lumea asta știu în care balot zac, ca în cavoul lor, Goethe și Schiller, sau unde se odihnește Hölderlin și unde Nietzsche ; din cauza asta mă și simt stors de vlagă, chinuit de oboseală, socat și, tocmai de aceea, pentru a mai domoli efortul colosal la care mă supun, beau nenumărate halbe de bere — ducîndu-mă la berăria Husensky am suficientă vreme să meditez la ce am făcut și să visez cum vor arăta mîine următorii mei baloți ; de aia torn eu în mine butoaie întregi de bere ca să văd mai bine viitorul, avînd treburi importante de făcut, în fiecare balot eu depun o prețioasă relicvă, o mănușă de copil, un buchețel de flori veștejite, o bucică de păr angelic, panglicuțe, franjuri de staniol, pregătind, astfel, un culcuș plăcut cărților care apar atît de surprinzător în pivnița mea, la fel cum am apărut și eu ; și tot de aia rămîn mereu în urmă cu lucrul, curtea geme de hîrtii iar cîte din acestea au ajuns în pivniță arată ca un munte cu vîrful deasupra gaura din tavan, crescînd pînă sub copertina curții...

10.

CÎND Vladimir era bine dispus, imediat ce ieșeam în stradă, odată își azvîrlea un picior atît de sus că-și putea depune talpa pantofului pe cea mai înaltă treaptă a scării ce era sprijinită și legată cu un lănțișor de stîlpul felinarului cu gaz ; iar Vladimir, măsurînd aproape doi metri, își mai întindea și brațele și anusîndu-și pantoful își lega fără grabă șireturile — iar dacă atunci, venind pe Digul Vesniciei înspre străduța noastră, tocmai se apropia poetul Bondy, acesta ne amenința de departe cu degetul, înălțîndu-și ochii spre cer și apoi dădea roată stîlpului, trecînd pe sub piciorul întins al lui Vladimir și strigînd cu însuflețire : „Curva fix !, asta ați pus-o la cale pentru mine!, acesta-i un număr de circ !, priviți, poneiul aleargă printre picioarele girafei !... cînd voi povesti despre asta, deseară, tîzului meu, iar mă va înjura întrebîndumă de ce nu m-am prins singur să fac treaba asta" ; iar Vladimir aștepta ca trecătorii să se îndestuleze cu imaginea văzută, întruna înnodîndu-și și dezlegîndu-și șireturile, parcă nebăgînd-o în seamă pe poetul Bondy cu cercurile lui în jurul stîlpului de fontă ; și se făcea ora înserării, lampagiul venea din strada Frăției cu prăjina lui de bambus cu ajutorul ei trăgea de agățătorile lămpilor cu gaz, aprinzîndu-le iar cînd ajungea în dreptul lampadarului unde Vladimir tot mormăia la șireturile sale, clătina din cap și aștepta, Vladimir întindea doar un brat și aprindea lampa cu un deget așa că lampagiul se tot ducea, mai departe, pe Digul Vesniciei, iar lampa de gaz își revărsa generos lumina asupra pletelor lui Vladimir, răvășite în valuri ; oamenii se opreau, priveau și nu erau în stare să scoată o vorbă ; numai poetul Bondy, după ce traversa strada ca să-l ocată admira de la distanță pe Vladimir, striga : „Curva fix !, Vladimir ăsta își înconjoară coama cu un nimb numai ca să mă distrugă pe mine !, nu vedeți că acel cap este un tablou de Rembrandt ?, parcă-i portretul fiului său, Titus !, acum pot să mă duc taman la dracu' cu fața mea de idiot !... o să-mi fie teamă să mă mai privesc în oglindă... ce noapte va mai fi și asta ? !..."

11.

ȘI, uite, de aceea șeful meu împinge cu un cîrlig metalic deșeurile de hîrtie din curte prin gaură, și, roșu de mînie, țipă la mine : „Hanta, unde ești ?, pentru Dumnezeu, nu te mai holba la cărțile alea și muncește !, curtea-i tixită și tu, acolo jos, visezi și faci pe nebunul la pătrat !" — iar eu, la poalele muntelui de hîrtie, stau tupilat ca Adam în tufiș, cu o carte ținută-n palme și îmi deschid ochii uimiți înspre o altă lume, altfel decît cea în care mă aflu, fiindcă eu cînd mă apuc de citit sînt cu totul altundeva, mă pomenesc în text, singur mă mir de asta și trebuie să recunosc că șefu' are dreptate, mă visez în cea mai frumoasă lume, mă simt chiar în inima adevărului ; și iarăși mă minunez, de zece ori pe zi, de cum m-am putut îndepărta atît de mult de mine însumi ; în halul ăsta de înstrăinare mă întorc de la lucru, tăcut, și meditez profund, pășesc pe stradă, ocolesc tramvaiele și trecătorii și mașinile crezîndu-mă încă într-un nor de cărți — cîteva le și duc acasă, în servietă — visînd traversez pe verde și nici că-mi dau seama, nu mă lovesc de stîlpi și nici de oameni, păgoș doar și put a bere și a jeg, dar zîmbesc fiindcă am în servietă acele cărți.

Prezentare și traducere de
Florin Bănescu
Ondrej Štefanko

Soljeniţin şi Perestroika

● „Ceasul comunismului a sunat, dar edificiul de beton nu s-a prăbuşit. În loc să ne eliberăm, riscăm să fim zdrobiţi de ruinele sale", notează Aleksandr Soljeniţin într-un articol consacrat viitorului Rusiei, apărut în presa sovietică. După ce se pronunţă pentru totala renunţare la putere a comuniştilor, laureatul Premiului Nobel cere scriitorilor compatrioţi să se separe imediat de cele 12 republici sovietice neslave. Ar urma să se formeze o Uniune Rusă care să includă Rusia, Bielorusia şi Ucraina. Renumitul dizident crede că problema finanţării dezvoltării Rusiei în viitor poate fi soluţionată prin încetarea exorbitantelor cheltuieli militare, livrarea de materii prime ieftine ţărilor din Răsăritul Europei şi sistarea ajutorului acordat „regimurilor tiranice falimentare". Soljeniţin apreciază critic perestroika, considerînd că în cei aproape şase ani de cînd aceasta funcţionează nici una din marile probleme ale ţării nu şi-a găsit rezolvarea.

Premii

● Cel de al patruzeci şi patrulea premiu Strega a fost atribuit lui Sebastiano Vassalli pentru romanul său **La Chimera**, apărut la editura Einaudi. Juriul a reunit patru sute de critici. **La Chimera** are ca eroină o vrăjitoare de la începutul secolului al XVI-lea.

● Cel de al patrulea Premiu Alexandra David-Neel, a fost atribuit anul acesta scriitorului Pierre-Antoine Donet pentru volumul **Tibet mort ou vif** (ed. Gallimard). Premiul se decernează în fiecare an la 8 septembrie, ziua morţii celebrei exploratoare, prima europeană care a pătruns la Lassa, autoarea unor lucrări despre Asia. Juriul a fost format din scriitorii Jean Chalon, Lawrence Durrell, Jacques Lacarrère, Marc de Smedt şi André Velter.

● Premiul literar Campiello pe anul 1990 a revenit scriitoarei Dacia Maraini pentru romanul **La lunga vita di Marianna Ucria** apărut la Editura Rizzoli. Faptul că preferata juriului (alcătuit din 300 de persoane) a fost şi anul acesta o femeie, a făcut pe unii observatori să aprecieze că „Il Campiello" a devenit un premiu al scriitoarelor: în 1989, el a fost atribuit romanului **Effetti personali** de Francesca Duranti, iar în 1988 scriitoarei Rosetta Loy pentru **Le strade di polvere.**

● Regizorului polonez Andrzej Wajda (în imagine) i se va înmîna, la 2 decembrie la Glasgow, Premiul filmului european pe 1990, distincţie acordată pentru creaţia sa de o viaţă. European Cinema Society doreşte prin această distincţie să-l onoreze pe cunoscutul artist pentru serviciile aduse artei filmului, ca tînăr cineast, apoi ca experimentat regizor, dar şi pentru contribuţia sa la promovarea noii culturi poloneze.

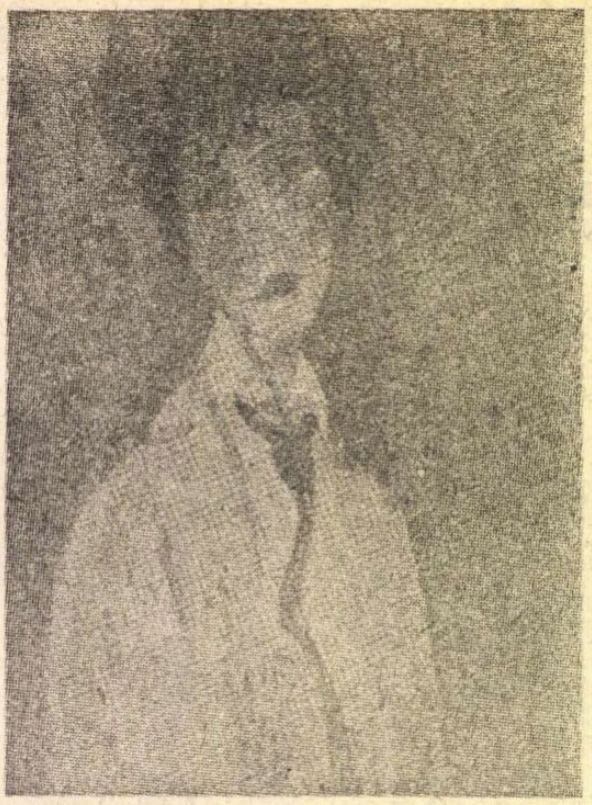

Expoziţie Modigliani

● Sediul Fundaţiei Pierre Gianadda din Martigny, cantonul Valles (Elveţia), găzduieşte pînă la sfîrşitul lunii octombrie o expoziţie Amedeo Modigliani de la a cărui moarte s-au împlinit 70 de ani. Cele 120 de lucrări prezentate — 40 desene, 70 uleiuri şi 10 sculpturi — sînt reproduse în catalogul expoziţiei, care cuprinde în plus o serie de documente şi mărturii legate de viaţa marelui artist. (În imagine, unul din portretele aflate în expoziţia de la Martigny).

Ediţie completă Mozart

● În pregătirea bicentenarului morţii lui Mozart, marcat în anul viitor, firma Philips Classics a scos, în luna septembrie primul disc din seria celor 180 ce vor fi imprimate pînă în noiembrie 1991. Este, după cum afirmă cu mîndrie editorii, „cel mai mare proiect din istoria discului". Sub titlul **Complete Mozart Edition**, setul de 180 de discuri oferă melomanilor 200 de ore de muzică, incluzînd cele 675 de lucrări mozartiene. Sînt şi creaţii ale lui Mozart care nu au fost audiate pînă acum. Cea mai mică lucrare este un Andante de 17 secunde. Autenticitatea imprimării pe discuri a muzicii lui Mozart este

garantată de Sir Colin Davies, Sir Neville Marriner, Alfred Brendel şi Peter Schreier. Broşura-reclamă ce însoţeşte **Ediţia completă Mozart** prezintă pe larg viaţa compozitorului cu numeroase ilustraţii, portretele a 50 de interpreţi şi alte informaţii utile melomanilor.

Lexiconul artei

● Editura Herder din Freiburg a publicat, recent, al 12-lea şi ultimul volum din **Lexiconul artei**, început cu patru ani în urmă. Bogat ilustrate, volumele oferă informaţii de reală competenţă despre personalităţi şi opere din domeniile picturii, sculpturii şi arhitecturii, explicaţii privind înţelesul unor noţiuni specifice acestor arte.

Torero Jose Romero — de Goyao

● În Muzeul Artelor Frumoase din Buenos Aires a fost descoperit un tablou al cărui autor este Francisco Goya. Avînd dimensiunile de 90/75 cm., pînza, dăruită muzeului în 1974, era semnată Luis Osorio şi intitulată **Torero José Romero.** Neînregistrat în nici un catalog de specialitate, tabloul a fost alăturat altor 7 500 de lucrări păstrate în depozitul muzeului. Cercetînd întîmplător întreaga colecţie a muzeului, un profesor de artă a identificat lucrarea maestrului spaniol. Direcţia muzeului a solicitat opinia unor experţi de la Muzeul de Artă din Philadelphia, care au confirmat autenticitatea tabloului lui Goya, evaluîndu-l la 3—6 milioane dolari. Rămîne necunoscut modul în care a ajuns în Argentina. Se presupune că tabloul a fost adus de un refugiat în timpul războiului civil din Spania. Spre a înşela vigilenţa vameşilor, posesorul a falsificat semnătura valoroasei pînze.

Biblia în mongolă

● John Gibbens, un englez de patruzeci şi cinci de ani, este autorul unei traduceri a Bibliei în limba mongolă, tipărită în 5 000 de exemplare, la Hongkong. Gibbens a lucrat la traducere optsprezece ani, în ultimii zece fiind ajutat de soţia sa, Altaar, mongolă de origine, pe care a întîlnit-o în 1978 în China.

Achille Lauro

● Regizorul italian Alberto Negrin şi-a propus să transpună pe ecran evenimentele dramatice petrecute acum cinci ani cu vasul „Achille Lauro". După cum se ştie, la 7 octombrie 1985, vasul de pasageri cu 500 de turişti la bord, a fost acaparat de patru teroriştі arabi care au pretins, în schimbul eliberării ostatecilor, punerea în libertate a 50 de palestinieni aflaţi în închisorile israeliene. Filmările au fost operate pe nava originală. În rolurile principale : Burt Lancaster şi Eva Marie Saint. Filmul urmează a fi prezentat în două serii la 17 şi 21 octombrie de postul german de televiziune ARD.

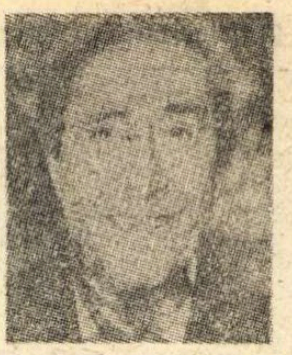

Vico Torriani — 70

● Popularul cîntăreţ de muzică uşoară, Vico Torriani (în imagine), a împlinit 70 de ani. Născut la Geneva şi crescut la St. Moritz, Vico Torriani a dobîndit mai întîi calificarea de cofetar, bucătar şi chelner. În timpul stagiului militar, a învăţat să cînte la chitară şi la acordeon, iar vocea sa plăcută şi caldă l-a impresionat pe Willy Berking, care l-a descoperit într-un club american şi l-a lansat. Au urmat contracte cu case de discuri şi impresari cinematografici, turnee în toată lumea. În anii '50 şi '60, devenise cel mai popular interpret de şlagăre. Serialul TV **Hotel Victoria**, menţinut timp de zece ani pe micile ecrane, i-a sporit popularitatea. Să amintim că Vico Torriani este şi autorul unor cărţi de bucate, aperciate de gospodine.

Crime — autoare — — Yeni

● Etzuko Niki a fost prima niponă care, în 1957, a primit prestigiosul premiu Edogawa Rampo pentru un roman poliţist. De atunci au mai fost laureate aproape zece autoare. Genul a proliferat, aproape o sută de scriitoare trăind în Ţara Soarelui Răsare acum din această îndeletnicire. Două dintre ele au devenit celebre şi dincolo de graniţele arhipelagului: Shizuko Natsuki, laureată în 1973 cu premiul Asociaţiei japoneze a autorilor de romane poliţiste şi Misa Yamamura. Prima, soţia unui industriaş bogat, şi-a depăşit soţul ca venituri. Spre exemplu romanul **Asasinat pe munţele Fuji** a fost editat în 700 000 exemplare. Misa Yamamura scrie o carte pe lună, două-trezece pe an. A devenit aproape miliardară. Reţeta sa: „o construcţie bună, solidă, un final bine pregătit. Mă amuză aspectul ştiinţific al istoriei, jocul deducţiei".

Revista revistelor străine

ESPRIT

(sept. '90)

■ A APĂRUT ultimul număr din **Esprit** (Paris) cu titlul **La France en politique 1990, (Franţa în politică 1990)** şi editorialul **La trahison des élites ? (Trădarea elitelor ?)**, conţinînd cincisprezece articole şi eseuri pe marginea subiectului menţionat, împărţite în două capitole, sugestiv subintitulate **La politique en état de choc (Politica în stare de şoc)** şi **Le Retour de l'exception française ? (Returul excepţiei franceze ?).** Ne-am oprit asupra cîtorva. În introducerea la primul capitol se vorbeşte despre criza de identitate a Franţei şi de „imensa irealitate a clasei politice, din ce în ce mai ruptă de realitate". Autorul se întreabă dacă această „stare de şoc" este definitivă şi propune o conciliere între Rousseau şi Montesquieu, cu alte cuvinte „mai multă democraţie directă şi mai mult control din partea contra-puterii". Într-un articol dedicat fenomenului de extremă dreaptă, autorul arăta că „transformările Estului european într-o nouă **frontieră** (termen folosit în sens american, în S.U.A. tema frontierei nu este echivalentul limitei, ci, din contră are sensul de deschidere în spaţiu ; încă din anii '60 preşedintele Kennedy a botezat cucerirea Estului **the new frontier**) a coincis (din păcate !) cu punerea în scenă a islamismului lui Maghreb." În articolul **De nouvelles élites locales ? (Noile elite locale ?)**, Catherine Grémion şi Pierre Muller arată că după descentralizare, elitele la nivel local au cîteva caracteristici îmbinate : o criză de încredere fără precedent, evidentă atît în sondajele de opinie, cît şi în alegeri, şi o criză de reprezentare care se manifestă în primul rînd local. „Teritoriul anilor '80 (cînd a început descentralizarea) este un teritoriu abstract,... problema este dacă aceşti «notabili conducători» (notabile managers) vor fi capabili să acorde un minimum de posibilităţi de expresie pentru actorii propriu-zişi ai sistemului politic local". Aşa cum se prezenta şi în editorial, „politica externă scapă controlului cetăţenesc, fiind un domeniu rezervat preşedintelui", bîntuit de fantasma omniscientului. Şi nu întîmplător eseul lui Samy Cohen (cercetător la **Fondation nationale des sciences politiques** intitulează **Diplomaţie : le syndrome de la présidence omnisciente (Diplomaţie : sindromul preşedinţiei omnisciente).** Cel de-al doilea capitol debutează cu articolul **La fin du modèle républicain** de Joël Roman. În subcapitolul intitulat **Un nouveau modèle de citoyenneté? (Un nou model de cetăţenie ?)**, autorul, după ce notează că „politica nu trăieşte doar din idei, ci şi din proceduri", încearcă să schiţeze un astfel de model nou de cetăţenie, investită nu numai cu drepturi juridico-politice, ci şi cu cele socio-economice, de o „geometrie variabilă", cînd cetăţeanul nu va mai fi faţă în faţă cu Statul, ci se va afla în raport cu diferite situaţii locale, naţionale şi supranaţionale. „Dimensiunea cetăţenească trebuie să acopere şi posibilităţile de reprezentare profesională, asociativă şi, desigur, politică (aceasta impunînd democratizarea vieţii politice)". Autorul are în vedere chiar extinderea cîmpului de acţiune a referendumului, a referendumurilor, la iniţiativa grupărilor politice care să valideze propunerile respective (de exemplu, popunerea de referendum ce a venit din partea P.N.Ţ. pentru revenirea regelui în ţară !), imaginîndu-şi chiar o extindere a dezbaterii publice (dînsul se gîndeşte la extinderea dezbaterii, iar noi sîntem încă la monolog !). Încercînd să facă o definiţie pentru „elite", Nicolas Tenzer în **Les élites françaises — Essai d'ethnographie (Elitele franceze — Eseu de etnografie)** punctul lor comun fiind **„notorietatea :** este vorba despre cei care au o influenţă la un moment dat fie prin acţiunea lor, fie prin răspîndirea ideilor lor, fie prin exemplul pe care îl dau", pune de asemenea o problemă foarte importantă, şi anume faptul că acele criterii de selectare a elitelor ce provin din şcoli de comerţ, de ingineri sau de cariere administrative, nu acordă „un loc important pregătirii literare, filozofice şi istorice riguroase". Ca şi cum, spune autorul, în şcolile viitorilor factori de decizie formarea sensibilităţii şi gîndirii — două calităţi care merg natural mînă în mînă — nu se află printre preocupările de învăţămînt sau printre criteriile de selecţie a acestor elite.

Jean-Jaques Cortine afirmă la începutul articolului său că „Discursul politic se află în criză în societăţile occidentale" (în **Les glissements du spectacle politique — Alunecările spectacolului politic).** Discreditarea enunţurilor politice a avut loc în Franţa, începînd cu anii '70, odată cu critica antitotalitară a asanumitei „limbi de lemn", discreditare care a continuat în anii '80, sub forma discursului monologat. I se opune un tip de discurs politic avînd forme scurte, bogat în expresii uzuale, un discurs volubil, fluid, imediat, dialogat, deoarece „vocile (în politică) nu mai sînt anonime, ci fiecare vorbeşte în numele său". În acelaşi eseu este dat exemplul unei televiziuni din Est care, în decursul aceluiaşi an, a jucat în acelaşi timp **un rol liberator şi unul mistificator** (subl. ns.). (despre ce televiziune să fie oare vorba ?!).

Şi ne întoarcem la începutul editorialului, unde credem că se află esenţa acestui număr din **Esprit :** Benda blama intelectualii care, părăsindu-şi „turnul de fildeş" se angajau politic, prostituindu-şi, zicea el, pana. „După război, intelectualul angajat — a devenit, dimpotrivă, un personaj obligatoriu din peisajul politic".

Încheiem printr-un citat, dat şi în încheierea articolului intitulat **Poujadisme intellectuel** de Olivier Mongin, articol referitor la rolul intelectualului democrat : „Democraţia trebuie apărată din interior" (Paul Thibaud).

Magda Groza

Atlasul descoperirii Americii

● Un mare atlas istoric al descoperirii Americii, în limbile engleză, spaniolă, portugheză și germană va constitui o contribuție științifică la aniversarea descoperirii Americii și va apare în timpul expoziției de la Sevilla, din octombrie 1992.

Albert Einstein

● Ediția completă a scrierilor, în parte inedite, ale lui Albert Einstein, va însuma douăzeci și nouă de volume, dintre care unsprezece consacrate anilor 1914—1933, perioadă în care creatorul teoriei relativității (Premiul Nobel 1921) conducea Institutul de Fizică din Berlin. Orașul Berlin va contribui cu suma de 750 000 de mărci la finanțarea

programului de publicare a lui **Collected Papers of Albert Einstein** de către Editura Universității din Boston.

Casa Böll

● Casa Heinrich Böll din Langenbroich, unde a trăit și a lucrat cunoscutul scriitor german aproape 20 de ani, până în ziua morții sale, la 16 iulie 1985, va fi transformată într-un edificiu de creație și reuniuni. Un apartament rămîne, în continuare, în folosința familiei. Alte patru vor fi destinate viitorilor bursieri spre a locui și a desfășura activitatea literară. Sînt rezervate spații scriitorilor și în general oamenilor de artă, pentru prelegeri, întîlniri și dezbateri. În ospitaliera Casă Böll își vor putea găsi refugiu și confrații persecutați în țările lor, cum s-a întîmplat în 1974 cu Alexandr Soljenițîn. (În imagine, Heinrich Böll).

Ediția 1991

● În curînd urmează să apară în rafturile librăriilor **Dictionnaire de notre Temps**, ediția 1991. În sumar 1 200 de cuvinte noi (cuvinte din vocabularul tehnico-științific, explicînd „obiecte noi", cuvinte la modă etc.) rubrici noi ca de exemplu o cronologie a **istoriei Europei din 1870 pînă în zilele noastre**, „tablouri sportive" prezentînd campioni și concursuri, o rubrică intitulată **Actualitatea recentă**. Dicționarul însumează 1840 de pagini și este editat de Hachette.

Coincidență

● Apariția ultimului volum al scriitorului Ray Bradbury, „A Gravevard for lunatics" a coincis cu cea de a șaptezecea sa aniversare. Scriitorul s-a născut în Illinois și volumul apărut este al o sută cincizecilea dedicat SF.

Cartea la Nancy

● De curînd s-a desfășurat la Nancy manifestarea anuală „Le Livre sur la place", una din cele mai mari și prestigioase întîlniri ale cărții. S-au acordat numeroase premii de către : UNICEF — pentru dezvoltare, Radio France-Nancy — pentru comunicare, bursa Goncourt — pentru biografie, (care a recompensat volumele **Mauriac** de Jean Lacouture, **Montherlant sans masque** de Pierre Sipriot și **Céline** de Frédéric Vitoux). Președintele manifestării a fost Pierre Shaunu.

JENNIFER STRAUSS

● *POETĂ australiană, născută la Heywood, Victoria, în 1933, licențiată în filologie engleză la Universitatea Monash, Melbourne, Jennifer Strauss a petrecut mulți ani și în Canada, Europa, America Latină, reflectînd experiențele acestor călătorii în volumele de versuri* Children and our Strangers *(1975),* Winter Driving *(1981) și* Labour Ward *(1988). Critica literară australiană (Rosemary Dobson, Judith Rodriguez) vorbește despre curajul, senzitivitatea și deninitatea versurilor sale. Jennifer Strauss predă limba și literatura engleză la Monash University, Melbourne, și colaborează permanent în presa literară australiană.*

Durerea altora

Ipocriții o renegă,
Moraliștii o condamnă,
Pragmaticii se-adaptează.

Noaptea trecută nu am dormit,
Sau abia am atipit cugetînd
La durerea acelei fete.

Dar acum dintr-un pic de

Soare iernatic și fiindcă
Încă îl iubesc pe iubitul meu,

Aș putea fi-mpăcată, dacă ea
N-ar turna umbre, sicîind
Ca un telefon nerăspuns.

Cît timp va trece pînă-i voi ajusta
Sau îi voi șterge numele de pe banda
Care înregistrează mesaje ?

Lagăr de muncă silnică

La durere,
Bucuria e o țară străină.
E acolo, la îndemînă, dar îți trebuie viză.

Nimeni n-o scoate ;
Trebuie să induri singur.

Cercetare și distrugere

Trupească atingere,
ochi lîngă ochi
asaltul frontal :
fost-o oare limbaj
al iubirii, sau luptei ?

Chipul tău ce-acum doarme
în lumina de zori,

un sat părăsit,
gol de răspunsuri.

Îngrijind mormintele

Sînt zile cînd morții nu vor să aibă
nimic de-a-face cu noi,
mai ales vara, cînd un vînt uscat
de la nord
se învolbură de cum intri în cimitir
și trandafirii se scutură, arborii
de cauciuc se despoaie,
cînd știi că adusele flori se vor ofili
prea curînd
și nici măcar nu sînt potrivite cu vasul
și-ai uitat foarfeca și ceva de-adus
apă.

Nu e acesta nici un reproș. Doar n-or
spune
Ei : «Mi-ai dat cărțile, ai în patul meu
alt iubit.
Iar copiii cresc altfel decît aș fi vrut».
Nu, o spunem noi pentru noi. Absolută
absență.
Ei atît sînt de prinși de moarte, că
refuză să bîntuie.
Să-ngrijim deci mormîntul, plecînd
apoi ; nerăsplătiți,
Necertați, neiertați ; cu picioarele
grele de viață.

Prezentare și traducere de
Grete Tartler

Desen de ROSS

Petru DUMITRIU

Întîlnire la judecata de apoi (1)

■ Renedz-vous au jugement dernier *este prima carte pe care Petru Dumitriu a publicat-o în 1961, la un an după plecarea sa, definitivă din țară, la editura pariziană Seuil, care îi tipărise încă de cînd era în România* Traducerea Cronicii de familie (Les Boyards). *Întîlnirea la judecata de apoi este un pamflet la adresa înaltei societăți politice românești din anii 50, văzută dinăuntru și... publicată „afară". Datorită succesului avut, împreună cu* Les Boyards *și cu* Incognito *care au urmat-o, Întîlnirea a fost republicată în colecția „Livre de Poche" în 1969. Din acest număr, cititorii noștri vor putea urmări romanul lui Petru Dumitriu în serial.*

„SÎNII tăi sînt asemeni turnurilor", spune, dacă-mi amintesc bine Cîntarea Cîntărilor, „corpul tău aidoma cedrilor din Liban, pîntecul tău aidoma unei cupe de fildeș și în buricul tău este mierea albinelor din Carmel. Vino, iubita mea, sărută-mă cu sărutarea gurii tale..." Așa îi vorbește înțeleptul rege Solomon Sulamitei. „Sînt neagră, dar sînt frumoasă", răspunde Sulamita, „vino iubitul meu, inima mea te așteaptă : sărută-mă cu sărutarea gurii tale".

N-am cunoscut decît o singură femeie care purta numele de Sulamita, nu era neagră, sînii ei nu erau înalți ca turnurile, nu purta brățări la gleznе nici pe brațe. Era de un blond spălăcit, încărunțit, asortat cu ochii timizi, de felul celor despre care nu îți amintești deloc dacă sînt albaștri sau cenușii. Nimeni nu ar fi îndrăznit să afle dacă buricul său avea gustul mierii din Chanaan, ea fiind nevasta lui Dioclețian Sava.

Într-unul din organismele în care am lucrat, o femeie care era membră a biroului unei celule îi cunoscuse pe amîndoi, în vremea tinereții ei și a lor. Între timp ea n-a devenit nimic deosebit. În schimb, pe frontonul monumentelor publice, ministerelor, cazărmilor, băncilor în gări, primării și uzine, printre cele cinci portrete ale secretarilor partidului, mutra leonină a lui Dioclețian Sava : fruntea largă și întunecată, nasul gros și turtit, colțurile gurii coborînd deasupra bărbiei împinsă înainte. Iar Sulamita era nevasta sa. Prietena mea, tovarășa în chestiune, și-o amintea foarte bine pe Sulamita. Era o puștoaică de doisprezece ani, tatăl său cosea cuverturi de pat matlasate, saltele, undeva în evreimea de pe Calea Dudești, Dudel-Street cum i se zicea în glumă. Știi dughenele mizerabile, cu piept de gîscă afumată în vitrinile abia luminate. Prin ferestrele fără perdele vedeai familii întregi aplecate asupra cuverturii roșii pe care o coseau în jurul lămpii cu gaz, sau sub unicul bec electric, pătat de muște. Sulamita mi-a mărturisit mai tîrziu că seara, înainte de a se băga în pat, toți copiii se mai adunau pentru ultima oară în jurul lămpii, goi, omorîndu-și păduchii, strivindu-i cu unghiile. În acest cartier s-a masacrat și s-a pus foc în 1941. Sulamita nu mai era acolo de multă vreme. De la vîrsta de doisprezece ani, lucra pe strada Lipscani în cămăruța din spatele prăvăliei, legînd pachete, deschizînd colete, făcea de toate fără a fi pusă în contact cu clienții. Era prea puțin arătăgătoare pentru așa ceva : foarte stearsă, foarte discretă, timidă. Însă muncitoare, onestă. Patronul avea o încredere deplină în ea. Toată lumea a avut întotdeauna încredere în Sulamita. Eu am cunoscut-o prin Dioclețian. Avea, în acea epocă, puțin peste douăzeci de ani. Acum avem patruzeci amîndoi, părul nostru e cărunt — ca militantă a partidului, nu pot să mă apuc să-l vopsesc sau să mă fardez — iar el avea înfățișarea cuiva de cincizeci de ani, a albit, s-a îngrășat îngrozitor, ai văzut ce umeri imenși are acum, ce spate, ce mîini ? Îți produce frică. Chiar de la început era înalt și puternic, avea același cap mare întunecat și aerul de leu. Am fost îndrăgostită de el : n-am spus niciodată, nimănui, nici chiar el n-a știut. Pentru el nu exista nimic în afara problemelor sociale și politice, creierul său lucra continuu, vorbea mult și bine, explicîndu-ne ce se întîmplă în jurul nostru. Emana atîta forță, parcă o căldură sau un frig care toropește, încît se făcea liniște cînd el lua cuvîntul. Sulamita îl urma la mitinguri, la demonstrații de stradă, acasă. Odată ne plimbam pe strada Aureliu, liniștită, pustie. Fire de iarbă creșteau între pietrele pavajului. Dioclețian vorbea. În dreapta lui, îl ascultam. La stînga, Sulamita asculta și ea ; în vreme ce eu discutam, puneam întrebări, ea tăcea, nu o auzeam nici măcar mergînd : discretă, ștearsă, ca de obicei. De la o vreme mi-am dat seama că ar putea fi ceva între ei. Mărturisesc că asta îmi dădea, în ce-o privește pe Sulamita, o iritare de care m-am lecuit de mult. De ce. De ce se ține după el ? mă întrebam. Sînt mult mai inteligentă ca ea, eu îl înțeleg, ea n-are nici măcar mijloacele să-l aprecieze cum merită pe acest om extraordinar. Mă vezi cum arăt acum, îmbătrînită prematur ; dar în vremea aceea eram ca flacăra, cu capul înfierbîntat, temerară, fără frică, capabilă de cea mai nebună aventură. Sau măcar așa credeam. Sulamita tăcea, făcea pachete, desfăcea colete, copia facturi în odăița din spatele prăvăliei, venea la reuniunile și la mitingurile noastre. Și îl urma pe Dioclețian Sava — exact ca în ziua aceea, pe strada Aureliu, în stînga lui, mută, cu pasul neauzit. Deodată el s-a oprit, s-a întrerupt și i-a spus Sulamitei cu un ton pe care l-am crezut nerăbdător și plictisit : „Suli (așa îi spunea, așa îi spune și acum ; găsesc diminutivul idiot și fără farmec), du-te acum ; ne vedem mîine".

Credeam că această prezență mută îl exasperează și mărturisesc, spre rușinea mea, că am fost satisfăcută. De atunci am reușit să-i cunosc mai bine, și știu că el nu este ușor de înțeles. Dar nu fiindcă era plictisit sau agasat a expediat-o. Poate știa că Sulamita avea ceva de lucru ? Sau a trimis-o să se odihnească ? Puțin probabil la vîrsta noastră. Nu știu, nu știu nici măcar ce simțea sau gîndea Sulamita. A spus fără nici un accent : „Bine. Salut". Și a plecat. A doua zi n-am zărit la ea nici un semn — nici măcar o privire, nici chiar o bătaie a pleoapelor — care să trădeze cea mai mică ranchiună. Iar satisfacția mea prostească de a fi rămas singură cu el a fost pedepsită fără întîrziere : Dioclețian nu a schimbat nici subiectul, nici tonul, nu m-a privit mai mult ca înainte, nici din alt motiv, decît din dorința de a fi sigur că înțelegeam, că eram convinsă. Ne plimbam ceasuri întregi și discutam interminabil, pînă cînd gura ne devenea uscată și ne dureau picioarele ; atunci îmi stringea mîna, spunîndu-mi : „Salut" și ne despărțeam.

ÎN PERIOADA care a urmat mi-am dat seama că trăiau împreună. De ce ? Ce găsise la ea ? Era încă un copil : evident, era proaspătă, avea gura roz a vîrstei, dar era atît de stearsă ! Nu, nu vedeam ce putea găsi la ea. Și totuși el n-avea nevoie de o menajeră ! Mai tîrziu, cînd era ministru, membru al Comitetului Central și al Biroului Politic, m-am hotărît să mă despart de primul meu bărbat. În noaptea rupturii nu știam unde voi dormi. Le-am dat un telefon ; mi-au trimis o limuzină ministerială și am locuit la ei. Zile întregi, mîncînd ce pregătea Sulamita — era îngrozitor, ars, fără gust, sau cu un gust care te făcea să arunci farfuria pe fereastră. Nu era în stare nici măcar să angajeze o femeie de serviciu sau o bucătăreasă. Iar el, Dioclețian mînca și nu zicea nimic, se gîndea la problemele lui politice și economice, se îndopa grăbit, ca un lup, în tăcere, sau vorbea politică. Deci nu menajera a căutat-o și a găsit-o în Sulamita. Ce atunci ? Am o bănuială, și tu vei înțelege mai bine dacă îți voi povesti faptele. Am fost arestată de Siguranță, interogată, bătută, judecată și condamnată la mulți ani de închisoare. La noi nu mai exista regim parlamentar, fusese dictatura regală, cea a Gărzilor de Fier, acum era cea a generalului Antonescu. Partidul nu avea mai mult de cîteva sute de membri, dintre care jumătate în închisoare. Legătura dintre cei de afară și cei dinăuntru se făcea folosind resturile democrației defuncte. De altfel, mecanismul de represiune instaurat de burghezie era inferior celui al nostru. Erau tipi umani, erau și corupți : și unii și ceilalți accesibili. Prin părinți, prin avocați și prin gardienii închisorilor, umani sau corupți, Ajutorul Roșu transmitea instrucțiunile și mesajele partidului și, evident, alimente, haine și medicamente. Tovarășii înarmați cu acte false se dădeau drept părinții prizonierilor, le vorbeau iar gardienii închisorii nu vedeau în asta focul. Așa am primit sarcina de a lua contact cu „partidul de afară". M-am dus la vorbitor : o cameră cu pereții goi, cu ferestrele zăbrelite, cu ușile din tablă de fier. Un gardian era de față și asculta ce se spunea. Am intrat. Cealaltă ușă de fier s-a deschis și a intrat o tînără fată, mică, ștearsă : era Sulamita. Ștearsă, fără personalitate, nu ? Știi că ea fusese condamnată în același proces cu mine, în contumacie. Eu, la zece ani de închisoare. Ea la douăzeci. Dacă ar fi prins-o în acel moment — era în vremea bătăliei de la Stalingrad — ar fi condamnat-o la moarte. O clipă, foarte scurtă, am înmărmurit. Apoi m-am repezit și am luat-o în brațe. Jucam rolul de soră și emoția mea putea fi considerată dragoste. Ea mi-a strecurat în mînă o bucățică de hîrtie de mărimea unui timbru poștal, care conținea mesajul partidului. Am schimbat cîteva cuvinte, ne-am sărutat și ea a plecat. Nu mi-am revenit un timp, tovarășii, vecinii mei de celulă m-au întrebat de ce sînt atît de tăcută. Nu puteam să o înțeleg pe Sulamita. În loc să stea ascunsă, să nu iasă decît la întîlnirile de lucru, noaptea, venea la vorbitorul închisorii cu acte false, pentru a face pe sora prizonierelor. S-a hotărît apoi să nu o mai expună la asemenea riscuri. Cei care au trimis-o, ei înșiși, nu s-au gîndit la riscurile pe care le înfrunta, era atît de simplă și ștearsă încît privind-o nu te puteai gîndi la ceva neobișnuit. De altfel ea nu s-a schimbat. La vorbitor, cînd am văzut-o avea același aer „calm și șters".

Traducere de
Andriana Fianu

Cinci critici de teatru răspund la întrebările ROMÂNIEI LITERARE

Întrebarea, spectacol al teatrului „O Bando" din Lisabona

CU PRILEJUL Congresului Asociației internaționale a criticilor teatrali — care s-a ținut la Lisabona — și unde am participat, din partea Secției naționale a acestei Asociații (împreună cu Mircea Ghițulescu), am rugat colegii din cinci țări să răspundă la două întrebări ale „României literare" : 1) Care e cel mai important — ori cel mai interesant — eveniment teatral din țara dv. în 1990 ? 2) Are critica un rol activ în mișcarea dv. teatrală ?

Am formulat aceste două interogații pentru că problema supusă dezbaterii Congresului — și în jurul căreia s-a discutat timp de trei zile, într-un mod aprig, polemic, consistent — a fost natura relației, în ziua de azi, între teatru și actualitate, între critică și actualitate.

Răspunsurile pe care le-am primit — și le publicăm — reflectă într-o măsură punctele de vedere diferite formulate și în discuția generală. Am tradus aceste răspunsuri Andriana Fianu, Magda Groza, Carmen Vasilescu.

VALENTIN SILVESTRU

ANDRÉ CAMP (Franța)

1. În stagiunea 1989—1990 n-am văzut, în Franța, vreun spectacol a cărui importanță sau răsunet să-l poată califica drept eveniment, cum a fost cazul, acum doi ani, cu montarea lui Antoine Vitez a **Pantofului de satin** de Paul Claudel. Acest spectacol monumental, sub toate aspectele, nu dura mai puțin de douăsprezece ore în totalitatea sa.

Totuși, noi am putut aprecia mai multe spectacole de genuri diferite, ale căror calități, îndeosebi dramatice, erau de netăgăduit și care s-au bucurat de un evident succes de public. Reconfortant.

Din punct de vedere al marilor realizări, solicitînd mijloace materiale considerabile, aș semnala superba realizare a **Domnului Puntila și sluga sa Matti** de Bertolt Brecht, semnată de Marcel Marechal la Teatrul Național de la Criée, la Marsilia. De asemenea, cea a lui Jorge Lavelli, la Teatrul Național al Collinei de la Paris, cu piesa **Greate** de o aproape insuportabilă tensiune, scrisă de dramaturgul englez Stephen Berkoff. Iar la Comedia Franceză, italianul Dario Fo a montat într-un stil commedia dell'arte uimitor două farse clasice de Molière : **Le médecin malgré lui** și **Le médecin volant**.

În domeniul mai ușor, al comediei moderne, la mare cinste, mai ales în teatrele particulare, doi autori francezi contemporani au făcut oarecare vîlvă avînd un succes care se va continua, fără îndoială, și în 1991, poate și mai departe. Primul este un nou venit — Jean Michel Fenurick. Prima sa piesă jucată (la Teatrul Mathurin, pusă în scenă de Gérard Cailland) e **Les palmes de M. Schultz**, avîndu-i drept eroi pe Pierre și Marie Curie, înfățișîndu-i într-o ipostază neașteptată, distractivă. Piesa prezintă, totodată, un autor original, inventiv, cu posibilități de viitor. Ea a primit un număr impresionant de **Molière**, recompense pe care oamenii profesioniști ai teatrului le decernează în fiecare an după modelul Oscar-urilor hollywoodiene.

Celălalt autor, Jean Claude Brissville, este un specialist al dialogurilor strălucitoare, filosofice, avînd personaje prestigioase ca, de pildă, de la Descartes îmbătrînind la un Pascal tînăr, într-o precedentă piesă. Acum cei doi protagoniști ai Revoluției Franceze sînt Talleyrand și Fouché în **Souper** la Teatrul Montparnasse. Se află împreună de-a lungul unei nopți plină de efervescență. Interpretarea a doi mari actori, Claude Brasseur și Claude Rich, în direcția de scenă a lui Jean Pierre Miguel, au contribuit la interesul artistic al serii.

2. Nu se poate afirma că, în Franța, critica ar continua să joace un rol determinant, asigurid succesul unei piese. Ea poate doar să ajute. În schimb, este absolut necesară în alcătuirea unor dosare (press books) prin care companiile tinere sau mai puțin tinere stabilesc o cale de obținere a subvențiilor, de la instituțiile naționale și regionale ce le dau posibilitatea să muncească și să trăiască. Astfel, criticii sînt din ce în ce mai solicitați de acele companii care se confirmă, în ce le privește, din ce în ce mai multe și mai reprezentative. Acesta este reversul medaliei unei profesiuni pe care și-au ales-o.

MINORU TANOKURA (Japonia)

1. Anul 1990 va fi caracterizat prin numeroasele reprezentații ale lui **Hamlet** semnate de Liubimov, Andrej Wajda, Beryacov. În același timp, mulți „Hamleți" au fost rescriși de tineri autori și reprezentați la Tokio de tinere companii teatrale. Dacă am generaliza situația teatrală : lectura nouă a textului clasic a încurajat companiile teatrale în reprezentarea pieselor clasice și moderne de la începutul secolului XX.

2. Da.

Unii ziariști de la marile cotidiene au un rol activ și important în măsura în care criticile pozitive sînt capabile să atragă spectatori în sălile de spectacole.

Totuși, trebuie să admitem că textele lor au în genere un caracter publicitar și educativ.

În realitate, după părerea mea, criticii nu pot fi onești cu ei înșiși în domeniul teatral.

CARLOS PORTO (Portugalia)

1. Este de remarcat stabilizarea în ultimii ani a cîtorva dintre cele mai bune trupe independente cărora le datorăm evenimentele remarcabile din creația teatrală din ultimii 20 de ani : Comuna, Teatrul Cornucópia, Noul Grup, Teatrul Azi, Teatrul Experimental de la Cascais ; dificultățile companiilor din afara Lisabonei, ca și fuzionarea a două dintre ele, Teatro da Rainha (din Caldas da Rainha) și Centrul Cultural din Évora (cea mai importantă întreprindere de producție din aria descentralizării), din care a rezultat Centrul Dramatic din Évora găzduit de Teatrul Garcia de Resende, în cel mai frumos oraș portughez; rezistența a trei companii, Teatrul Animația din Setúbal, Scena Comp. de Teatru din Braga și Comp. de Teatru din Almada ; apariția Centrului Dramatic Intermunicipal Almeida Garrett din suburbiile Lisabonei, una din cele mai puternice structuri teatrale din Portugalia, care ființează exclusiv prin sprijin autarhic ; apariția unor actori tineri de foarte bună calitate și a grupurilor create de ei, ca Persona și Teatrul Politehnicii, acesta din urmă condus de unul din cei mai interesanți regizori din generațiile tinere, Mário Feliciano. Între artiștii care lucrează fără structuri fixe se evidențiază Fernando Gomes, autor, regizor, actor, unul dintre marii animatori ai serilor de teatru din Lisabona.

Între întreprinderile riscante ale teatrului portughez să menționăm teatrul numit comercial, care include teatrul bulevardier și revista. Deși sălile acestora continuă să înregistreze cea mai mare afluență de public, se constată indiscutabil o criză de creativitate, evidentă mai ales în comedie, dar vizibilă și în cadrul revistei care suferă la capitolul reînnoirii cadrelor, cu tot succesul și calitatea ultimelor două spectacole : **Ai ! Cavaquinho !** și **Victorie ! Victorie !** Scenariile slabe, sălile degradate și costul ridicat al producției se află printre cauzele acestei crize.

Se cuvine să evidențiem la acest început de deceniu instalarea noii conduceri a Teatrului Național D. Maria II, unica structură de stat a teatrului nostru, care a suferit în ultimii ani de o permanentă nehotărîre ce i-a afectat activitatea. Deși tînăr, noul director Ricardo Pais constituie o garanție pentru activitatea viitoare a principalei noastre companii, care a avut recent premiera primului său spectacol cu piesa lui Thomas Bernhard **Minetti** și pregătește un mare spectacol de revistă după un scenariu de Filipe La Féria, **Treci pe la mine, în Rossio.** Filipe La Féria este actualmente cel mai aplaudat autor-regizor din teatrul nostru, după surprinzătorul succes al spectacolului de la Casa Comediei, **What happened to Madalena Iglésias ?**, între revistă și cabaret.

Altă problemă a teatrului nostru este prăpastia între producție și dramaturgie, fiind foarte rare scenariile originale portugheze care urcă pe scenă, ceea ce se datorează în unele cazuri rezervei regizorilor de a lucra pe texte ce nu corespund propriilor lor gusturi estetice, iar în alte cazuri limbajului excesiv literaturizant folosit de unii autori dramatici.

Marele eveniment al dramaturgiei din ultimii ani a fost apariția tînărului autor Miguel Rovisco. El a dat deja o operă vastă, în pofida tinereții sale și a preferat să moară astfel.

Dificultății de a-și vedea reprezentate operele, i se adaugă aceea a publicării lor, ceea ce face și mai dramatică relația dramaturgului cu mediul căruia îi aparține de drept.

Autorii, în majoritate străini, care s-au aflat, se află sau se vor afla pe afiș, ne permit să evaluăm liniile repertoriului pe care contează teatrul portughez, în sensul recuperării și actualizării lui. De la **Regele Lear** de Shakespeare (TEC 7) la piesa lui T. Bernhard citată mai sus, evantaiul se deschide relativ larg, cuprinzînd pe Bernard-Maria Koltès, mai întîi cu **Singurătate pe plantațiile de bumbac** (Noul Grup), apoi cu **Luptă de Cîini și de Negru** (Comedianții/Tear) ; Dürrenmatt cu **Play Strindberg** (Selva Trupe) ; din nou Shakespeare, **Mult zgomot pentru nimic** (Cornucópia) ; Tennessee Williams, cu **Un tramvai numit dorință** și Richard Démarcy cu **Un străin în casă**, după succesul național și internațional cu piesa Nataliei Correia, **Păcătoasa** (spectacolele Comunei) ; Edward Albee, cu **Cine se teme de Virginia Woolf ?** (Teatrul Azi) ; Eugène O'Neill și Sam Shepard, cu **Dorință sub ulmi** și, respectiv, **Sclavii iubirii** (Noul Grup).

Principala problemă a teatrului portughez este ruptura între comunitatea teatrală mică și societate, lipsa unei promovări dinamice a teatrului și dependența de modă, de acordarea de sprijin, de politica teatrală în general. Și totuși, o tînără generație pare să dorească întoarcerea către teatru, și de acest interes, dacă se confirmă, depinde depășirea dificultăților serioase prin care trece actualmente teatrul nostru.

2. Este greu de analizat rolul activ pe care-l joacă critica teatrală și ce influență exercită ea, atît asupra cititorilor cît și asupra mediului specific în care operează. Dificultate sporită de lipsa unor sondaje sau anchete care să permită evaluarea, în termeni mai puțin aleatorii, a acestei influențe, ca să nu mai vorbim de precara legătură dintre practicanții criticii și agenții teatrali. Se poate spune că influența și rolul criticii depind de prestigiul organului de presă utilizat, ținînd cont de următorii factori negativi : spațiul limitat de care dispun teatrul și critica în cotidiene și săptămînale ; inexistența unor reviste de specialitate care să permită desfășurarea exercițiului critic.

Practicat în general în termeni semi-profesioniști, dar nu lipsit de talent, seriozitate, cunoștințe și cultură, exercițiul critic în sfera teatrului care merită respect și este, în general, respectat, reflectă problematica ce afectează întreaga activitate teatrală. El a urmărit în ultimii ani, în ultimele decenii, evoluția teatrului portughez atît din punct de vedere estetic cît și sociologic, ceea ce pledează clar în favoarea sa.

Se înțelege astfel importanța pe care a avut-o, mai ales pentru criticii reuniți în respectiva Asociație Națională, organizarea și succesul obținut de al XI-lea Congres Internațional al Criticilor de Teatru, care a avut loc la Lisabona în septembrie 1990, congres al cărui caracter istoric a fost subliniat de majoritatea delegațiilor.

TATIANA PROSKURNIKOVA (Uniunea Sovietică)

1. Din punctul meu de vedere, evenimentul teatral cel mai important este spectacolul lui Mihai Zaharov de la „Lenkum", **Oficiul memorial**, după nuvela marelui scriitor evreu, care a trăit în Rusia la începutul secolului XX, Șalom Aleihem, **Tevie, lăptarul.** Un spectacol foarte teatral, cu o viziune metaforică foarte clară, în care se vorbește de noțiuni existențiale ca nașterea și moartea, viața și dragostea.

Și, în același timp, despre probleme care sînt foarte „ascuțite" azi, în țara mea, problemele naționale. Despre nevoia înțelegerii și răbdării reciproce într-o mare familie a popoarelor, aidoma unei familii oarecare.

2. Da. A trecut timpul cînd critica teatrală juca adesea rolul unui bici pentru a interzice spectacolul, care făcea temenele unui spectacol prost lucrat de un „mare" maestru. Acum critica e liberă, dar este supusă unui alt pericol : subiectivitatea a sporit și adesea criticii își plătesc poliţele unuia sau altuia din actori, unuia sau altuia din regizori. Vreau să sper că tînăra generație de critici sovietici nu va fi decît în slujba calităților într-adevăr teatrale și va ajunge să ghideze bine publicul viitor.

IFIGENIA TAXOPOULOU (Grecia)

1. Anul trecut în Grecia a fost destul de sărac, din punctul de vedere al producțiilor teatrale. Ca urmare, sînt tentată să dau un sens mai larg expresiei de „eveniment teatral" : noul departament de studii teatrale din Atena va accepta primii studenți în luna octombrie a acestui an. Deoarece eu cred că această criză din teatrul grecesc se datorește în parte pregătirii necorespunzătoare a actorilor, regizorilor, criticilor și teoreticienilor de teatru, consider că evenimentul de care vorbesc este un pas foarte important nu numai către stabilirea unei noi instituții, ci și a unui discurs mai aprofundat despre teatru. Există, de asemenea — sau așa sperăm, cel puțin — o schimbare decisivă în ce privește conceptul de studii teatrale : teoria și practica — din nou, sperăm — se vor combina. Spiros Evangellatos, directorul departamentului, este atît teoretician cît și practician de teatru, și oamenii pe care i-a recrutat acoperă ambele aspecte.

2. Critica nu este totdeauna bine primită, mai ales de către cei care sînt criticați ! Pentru a fi activ în acest rol, criticul trebuie să fie în primul rînd respectat atît de către cei pe care îi mulțumește, cît și de cei pe care îi nemulțumește. Pentru a fi respectat, un critic trebuie să fie cunoscător, bine informat și binevoitor. Teatrul se poate îmbogăți printr-o analiză iscusită. Oamenii care lucrează în teatru pot aprecia și folosi în beneficiul lor un comentariu care se dovedește bine intenționat. În aceste condiții criticul poate avea un rol activ atît în lumea teatrului, cît și în cadrul societății sale sau al celei internaționale.

Director : Nicolae Manolescu ; Redactor-șef : Gabriel Dimisianu ; Secretar general de redacție : Mihai Pascu

Secretariat : Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 interioare 1001, 1238). Critică : Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie : Constanța Buzea, Ion Horea (interior 1736). Proză și reportaj : Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Țoiu (interior 1736). Arte : Valentin Silvestru, Eugenia Vodă (interior 1736). Externe : Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție : Olga Andronache, Mihai Grecu, Octavian Telceanu (interior 2529). Fotoreporter : Ion Cucu (18 41 01). Corectură : Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarcencu (interior 2024). Stenodactilografie : Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier : Maria Micu (interior 1159).

Redacția : București, Piața Presei Libere nr. 1, poarta B1-B2, telefoane 17.60.10, 17.60.20 și 18.20.30. Administrația : București, Calea Victoriei 133, telefon 50.74.96. Abonament : 3 luni — 91 lei ; 6 luni — 182 lei ; un an, 364 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — sectorul export-import presă, P.O. Box 12—201, telex 10876, prsfir București, Calea Griviței 64—68. Tiparul : Combinatul Poligrafic București.

7 lei

Biblioteca județeană MUREȘ TIRGU-MUREȘ

România literară

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR

Joi 18 octombrie 1990

(Anul XXIII)

42

România nu este o insulă

ÎN OCTOMBRIE 1989, din ce în ce mai mulți turiști din Republica Democrată Germană plecau în Cehoslovacia și Ungaria.

Republica susnumită nu era o republică, ci o dictatură. Nu era democrată, ci birocrată. Și nu era germană, ci era o colonie sovietică. Iar turiștii nu erau turiști, ci evadați, care se refugiau pe rupte în ambasadele Germaniei federale, la Praga și la Budapesta.

Așa a început. În tot Estul Europei. Iar punctul culminant a fost atins în decembrie la București. Acolo, eliberarea a costat sînge, și vieți omenești. Acolo, tirania fusese cea mai cumplită și cea mai oarbă, suferința poporului fusese cea mai dureroasă.

De atunci, a trecut un an. Dictaturile au fost măturate, partidele comuniste au dispărut sau nu mai cutează să-și poarte numele, Estul Europei merge înainte, spre libertate și spre bunăstare.

În primele zile ale lui octombrie 1990, Germania fostă sub ocupația sovietică s-a unit cu Germania federală. Este liberă — și va fi în curînd la fel de bogată ca și fosta Germanie de Vest. Cînd ? Experții pretind că progresul economic se va face simțit deja la începutul lui 1991 — în cîteva luni.

Cînd se va face simțită și în România eliberarea economică ?

Căci tot Estul Europei este în mișcare, către belșugul posibil, accesibil, și asemănător cu belșugul Occidentului. În frunte, fosta Germanie de Est. Apoi, Ungaria, Cehoslovacia, poate Polonia. Și România.

România nu este o insulă. România face parte din Europa de Est și împărtășește evoluția acesteia. După revoluție, evoluția. După eliberarea politică, eliberarea economică.

România trebuie să meargă înainte, spre un belșug asemănător cu al Occidentului. În 1945, Franța era înfometată, Germania era zdrobită, distrusă de bombardamente, sfîșiată în patru zone de ocupație. Și ? Cîțiva ani mai tîrziu, Germania se afla în plin miracol economic, Franța și Italia de asemenea.

Este de prevăzut că în anii ce vin, Europa de Est va cunoaște un avînt economic nemaivăzut pînă acum. Și e de asemenea lucru sigur că România va lua parte la avîntul economic al întregului Est al Europei.

Pentru aceasta, e de dorit ca guvernul să urmărească anumite obiective. Ca parlamentul să sprijine guvernul prin legi care să ușureze împlinirea proiectelor guvernului. Ca presa și mediile să explice poporului întreg ce se urmărește, cu ce mijloace, pe ce cale.

De exemplu : obiectivul cel mai urgent este hrănirea populației. A trebuit țicneala nelegiuită a regimului Ceaușescu, spre a se ajunge în România ! la lipsa de pîine, la alimentația insuficientă. La noi, fostul grînar al Europei !

La noi, pămîntul e roditor, clima e blîndă, producția agricolă trebuie, nu încurajată, ajunge ca ea să fie îngăduită, liberată de cătușele idioate de pînă acum. Permiteți țăranilor să producă și să vîndă produsele lor, domnilor miniștri, domnilor deputați ! Lăsați-i pe țărani să-și facă meseria, și veți vedea în curînd că în România curge lapte și miere !

Prosperitatea începe de jos, oriunde, oricînd. Libertatea agriculturii este baza oricărei prosperități, în România mai mult decît oriunde.

Dar îndată după eliberarea agriculturii vine eliberarea micului comerț și a micii întreprinderi. Ca și celelalte țări victime ale blestematei ideologii marxiste-leniniste, România a fost ciuntită, mutilată, amputată de micul comerț și mica industrie, de micile ateliere de meseriași, de reparații, de cele mai mărunte și indispensabile prestațiuni de serviciu — repararea unui robinet, a unei perechi de încălțăminte, a unui aparat electric casnic.

După eliberarea agriculturii, a micului comerț și a meseriilor, sau, mai bine zis, în același timp cu această eliberare, e nevoie de eliberarea urgentă a marii întreprinderi. România are nevoie de întreprinderi independente, comerciale, de prestațiuni de servicii, și industriale, mici, mijlocii și mari.

Cele mici vor apărea și apar, deja, de la sine. Cîtă vreme nu le sugrumăm prin controluri polițienești și quasi-polițienești, putem avea încredere în spiritul de inițiativă al Românului. Ca să nu zicem „al Olteanului", ceea ce ar fi nedrept față de Munteni, Moldoveni, Transilvăneni și Bănățeni...

Dar pentru a întemeia mari întreprinderi, bănci, rețele de magazine, e nevoie de cunoștințe, de experiență, pe scurt : de ajutorul Occidentului.

Trebuie să invităm întreprinderile franceze, germane, italiene, americane sau britanice să întemeieze întreprinderi la noi. Să deschidă cursuri de gestiune pentru capii de întreprinderi români, pentru cadrele de conducere și cadrele mijlocii ale întregii economii române.

Și trebuie să invităm, să acceptăm, să încurajăm investițiile occidentale. Să nu ne fie frică de a „vinde economia țării străinilor", vorbă demagogică și răufăcătoare. Scriitorul acestor rînduri trăiește de treizeci de ani în Occident și vede investițiile japoneze, saudiene și pînă ieri pe cele din Kuweit, în economiile Statelor Unite, Marii Britanii, Germaniei, Franței. Își pierd oare Statele Unite, Marea Britanie, Germania sau Franța independența lor națională ?

Nicidecum. Și nici noi nu ne-o vom pierde. Vom cîștiga. Vom cîștiga un belșug nemaivăzut în țara noastră. Trebuiesc deschise granițele, reduse sau suprimate reglementările de prisos — adică aproape toate ! Și atunci, vom avea, mai întîi, pîine, și în cîțiva ani, un belșug ca în Occident. Poporul nostru îl merită. A așteptat destul.

Petru Dumitriu

Bonn, 21 sept. 1990.

MAESTRUL DE LA OSSERVANZA : Minunea Sf. Anton (1432–36). Ilustrăm numărul cu picturi ale maeștrilor goticului italian

DIN SUMAR

● Sondajul de opinie ● Ipocrizia și linia schimbării datei ● CERCURILE — un eseu de S. Damian ● Proză de Dana Dumitriu și Hanibal Stănciulescu ● „Lumea este o minune îngemănată cu orori" — un interviu cu Eugen Ionescu ● Premiul Nobel pentru literatură: Octavio Paz ● În acest număr semnează Eugen Simion, Lucian Raicu, Z. Ornea, Radu Cosașu, Cristian Teodorescu ● Un capitol din INSECTELE TOVARĂȘULUI HITLER de Ion Caraion

OCHIUL MAGIC

Sondajul de opinie

ACUM CÎTIVA ANI, CÎND POETUL DORIN TUDORAN FĂCEA GREVA FOAMEI CA SĂ PROTESTEZE CONTRA persecuțiilor la care el și familia lui fuseseră supuși de către regimul Ceaușescu, m-am gîndit, nu odată, la o vorbă aparent paradoxală, rostită în treacăt de cineva: numai în țările civilizate se poate face greva foamei! Într-adevăr, într-un regim dictatorial și abject ca acela de la noi, greviștii foamei erau lăsați bine merci să moară, ca să nu mai spun că anumite condiții de supraveghere medicală nu erau cîtuși de puțin respectate. Greva foamei devenea sinucidere curată. Tot numai într-o democrație pot fi concludente și utile sondajele de opinie. La noi, în trecut, astfel de operații de cunoaștere a părerilor oamenilor nu se practicau deloc. Ceaușescu era convins că știe el, mai bine decît noi, ce dorim. După revoluție, s-a înființat Institutul Român pentru Sondarea Opiniei Publice (I.R.S.O.P.) și, periodic, au fost date publicității sondaje. Nu destule, nici suficient comentate. Rezultatele unora au fost discutabile, dacă nu de-a binelea suspecte. Motivul nu trebuie numaidecît căutat în maniera efectuării lor de către I.R.S.O.P. Bănuim că I.R.S.O.P. este la curent cu tehnologia modernă în materie (număr de persoane, categorii socio-profesionale, biologice etc., formularea întrebărilor ș.a.m.d.). De asemenea, nu ni s-a părut că n-ar prelucra onest datele. Dacă avem unele dubii, ele țin de inexperiența subiecților chestionați, mai mult, de o anumită educație și mentalitate, în stare să „deformeze" răspunsurile. Analogia cu greva foamei se referă la acest aspect. Patru decenii de comunism au însemnat o lungă domnie a suspiciunii publice. Din această era a bănuielii, nu puteam ieși nemarcați moral. Noi toți știm că multe lucruri trebuiau tăcute spre a nu ne fi periclitată cariera sau chiar viața. Duplicitatea era aproape generală. Părinții nu vorbeau în fața copiilor. Ceea ce auzeai acasă nu trebuia povestit la școală sau la slujbă. Ar fi fost de neînchipuit, în aceste condiții, să ni se pună întrebări privitoare la viața noastră și să răspundem deschis la ele. Dacă cineva s-ar fi încumetat să întrebe, nimeni nu s-ar fi încumetat să răspundă. Deși răspunsurile la asemenea anchete sînt nominale, teama noastră de urechile securității ne-ar fi determinat să ascundem, să exagerăm sau să mințim. Acum, după revoluție, cînd această teamă s-a diminuat (de dispărut, n-a dispărut) și cînd, în orice caz, nu mai există riscurile de odinioară, ar fi de presupus că lumea răspunde sincer la întrebările I.R.S.O.P. sau ale altor instituții similare. Lucrul nu e însă deloc sigur. Mentalitățile au o inerție foarte mare. Prudența de a nu spune exact ce gîndești a rămas înscrisă în mulți dintre noi ca un elementar instinct de apărare. Se adaugă și neîncrederea că răspunsul pe care-l dăm va fi consemnat ca atare. Subiectul chestionat privește cu îndoială pe specialist și, în sinea lui, îl crede adesea plătit de cineva care dorește să audă o opinie și nu alta. Nu se pot înlătura în zece-unsprezece luni sechelele unei maladii atît de teribile cum este suspiciunea generalizată. Omul nou pe care comunismul l-a creat cu grijă, vreme de decenii, are nevoie tot de decenii spre a fi complet distrus.

PE DE ALTĂ PARTE, UN SONDAJ DE OPINIE SE CUVINE INTERPRETAT CU ATENȚIE ȘI PRICEPERE. Pare simplu: citești cifrele și gata. În realitate, e mai complicat. Aceleași cifre pot fi privite în diferite feluri. Voi da un exemplu. I.R.S.O.P. a publicat cu puțin timp în urmă un amplu sondaj — efectuat între 29 sept. și 1 oct. — în legătură cu stadiul reformei economice și cu implicațiile ei. Acest sondaj, reprodus în cîteva cotidiene, n-a suscitat comentarii. Există părerea (greșită!) că un sondaj este elocvent în sine (dacă e bine făcut) și că n-are rost să-l comentăm. De regulă, comentariile pe care le-am citit referitoare la alte sondaje mai vechi s-au centrat exclusiv pe ideea că sondajele cu pricina n-au fost corecte sau că purtau semne de manipulare a datelor. Însă un sondaj trebuie comentat în orice situație, nu doar cînd există astfel de temeri. Un sondaj trebuie **citit**. În el însuși, sondajul poate spune lucruri diferite și chiar opuse celor care iau act de el. Dl. Grigore Traian Pop comentează recentul sondaj I.R.S.O.P. în **Dimineața** (11 octombrie) sub titlul **Privatizarea nu reprezintă opțiunea majorității.** Dacă ne aruncăm ochii pe cifre, observăm că „mai curînd pentru privatizare" se declară 67% dintre subiecții chestionați, „mai curînd împotrivă" 17% și alți 16% n-au nici o părere. De unde, totuși, concluzia dlui Pop? Dacă cifrele ar fi fost apropiate, am fi zis că dl. Pop spune că sticla e pe jumătate goală (acolo unde altcineva pretinde că e pe jumătate plină). Dar între 67% și 17% distanța e uriașă. Cum raționează dl. Pop? Iată: „17 la sută dintre cei chestionați, toți adulți, răspund că sînt împotrivă iar 16 la sută se declară nedeciși. **Cu alte cuvinte, pe 33 la sută din populația adultă nu se poate conta în orientarea Românici către economia de piață** *[...]* (subl. ns. N.M.). Aproape 7 milioane de oameni nu vor privatizare [...] Cei ce vor să lucreze într-o întreprindere privată nu reprezintă majoritatea, ci doar 47%. **Cifra este de-a dreptul alarmantă întrucît putem trage concluzia că guvernul a pornit pe calea privatizării împotriva voinței majorității populației adulte".** (subl. ns. — N.M.). Sper din toată inima ca guvernul să nu ia de bună concluzia dlui Pop care este rodul unei lecturi complet eronate a datelor. Nu vreau să acuz lectura dlui Pop de a fi și tendențioasă, dar eronată este și încă într-un mod uimitor.

SĂ CITIM ȘI NOI CIFRELE ȘI SĂ VEDEM CE NE SPUN ELE ÎN LIMBAJUL LOR ATÎT DE PRECIS ȘI, VAI, TOTODATĂ ATÎT DE CONTROVERSABIL. Să începem cu un detaliu. De ce apasă dl. Pop pe ideea că populația ostilă privatizării e **adultă?** Acest accent e vădit tendențios. Și populația care vrea privatizare e tot adultă, fiindcă regulile sondajului opresc chestionarea celor care n-au împlinit 17 ani. E adevărat, apoi, că 7 milioane de oameni pe care nu se poate conta în evoluția spre o economie de piață reprezintă o cifră mare. Dar, pe de o parte, ea trebuie serios corectată: în realitate, peste 3 milioane din subiecți **nu se pronunță pur și simplu**; a-i socoti ca fiind **contra** e tot așa de nesigur ca a-i socoti că sînt **pentru** privatizare. Pe de altă parte, pentru privatizare s-au declarat cca 15 milioane, ceea ce nu e de ici de colo, mai ales dacă avem în vedere faptul — ignorat de dl. Pop — că noțiunea ca atare e departe de a fi multora limpede și că, la nici un an de la revoluție, nu există nici un semn că privatizarea ar conduce automat și nesmintit la bunăstare. În ce privește procentul celor doritori a lucra în întreprinderi particulare (47% față de 41% care doresc a rămîne la stat) și care pare dlui Pop alarmant de mic, nouă ni se pare mai mare decît ar fi fost de așteptat. Un motiv de a-l considera așa este acela că a lucra la stat oferă încă garanții de stabilitate mai mari (chiar dacă lefuri mai mici) ceea ce pentru o populație cu spectrul șomajului în față este psihologicește important. Să nu uităm că „particularii" au fost la noi o minoritate neglijabilă vreme de decenii, plătind impozite disproporționate și arbitrare, ținuți drept o categorie fără anumite drepturi etc. Acestea nu sînt lucruri care să se șteargă lesne din memorie. Faptul că aproape jumătate din populație trage spre sectorul particular arată o evoluție însemnată a mentalității. Acestea sînt motivele principale care ne opresc să împărtășim lectura dlui Pop. În sprijinul nostru, vin și alte cifre din sondaj. Ni se pare de pildă excepțional răspunsul la întrebarea privind ritmul trecerii la economia de piață: 49% din populație cere un ritm mai rapid (față de 38% unul mai lent). Acest răspuns încurajează politica actuală a guvernului și trebuie să dea de gîndit F.S.N. care și-a bazat strategia electorală (și, în parte, și pe aceea parlamentară de azi) pe ideea unei treceri lente și capabile a proteja populația contra riscurilor inerente de șomaj și de inflație. Că jumătate din populație vrea un proces mai rapid, asumîndu-și aceste riscuri, este foarte semnificativ: din cei cca 66% de votanți cu F.S.N., peste 17% au trecut, din 20 mai încoace, cel puțin sub raportul politicii economice, de partea P.N.L. și a partidelor care au avut un program de reforme mai radical. Exact 49% sînt și cei care consideră că programul guvernului va fi încununat cu succes. Identitatea cifrei o face cu atît mai plauzibilă. Mai ales că cei convinși de contrariul nu sînt decît 16% (restul nu se pronunță), o cifră foarte apropiată de aceea (17%) a celor care nu doresc privatizare. Nu m-aș grăbi să trag concluzia că adversarii guvernului sînt adversarii privatizării, dar similitudinea cifrelor este izbitoare.

MERITĂ SĂ NE OPRIM O CLIPĂ ȘI LA ALTE CAPITOLE ALE SONDAJULUI. 63% din cei chestionați nu vor ca avuția de stat să fie împărțită în mod egal. Iată că egalitarismul comunist nu se mai bucură de trecere în ochii oamenilor. Un nou mit — acela că societatea totalitară răspunde nevoii de protecție a majorității — e pe cale să cadă. 80% sînt de părere că birocrația economică de la nivele inferioare împiedică mai mult sau mai puțin aplicarea programului guvernamental de reforme. O anume circumspecție e de constatat în ce privește investițiile străine: 57% doresc ca firmele străine să participe la capital, numai 5% cred în reușita vînzării în întregime a fabricilor. Elocvente sînt răspunsurile cu caracter social din anchetă. De pildă, 33% din populație crede că sindicatele nu joacă nici un rol în redresarea economică, 23% apreciază mai degrabă pozitiv rolul lor și 25% mai degrabă negativ. E un semnal de alarmă pentru sindicate. Entuziasmul sindicalist de imediat după revoluție cunoaște, un an mai tîrziu, un puternic recul. Grevele par pentru 47% din cei întrebați mai degrabă nejustificate și doar 33% înclină să vadă în ele o rațiune. E aici un indiciu prețios: sindicalismul nu pare suficient pentru a rezolva greutățile. Indiciul trebuie corelat cu acela de la întrebarea referitoare la **neliniștile** populației în perioada de trecere la economia liberă: pe locul întîi al cauzelor de neliniște se află creșterea dezordinii sociale (29%) și mult în urmă șomajul (17%) sau creșterea prețurilor (18%). Înmulțirea grevelor neliniștește doar pe 1% din cei întrebați. În fine, 68% nutresc speranța că va fi mai bine în viitor și doar 22% se tem de mai rău. Acest optimism vine în sprijinul guvernanților actuali, dar îi și obligă moralmente.

N. M.

NE SCRIU CITITORII

INTERVIUL lui Eugen Barbu din 28 sept. 1990 mă determină să mă adresez din nou D-voastră.

Cu stupoare am ascultat în seara zilei de 28 sept. 1990 interviul d-lui Eugen Barbu difuzat de Televiziunea română. În memoria tatălui meu, scriitorul Lucian Blaga, mă simt datoare să protestez împotriva „asemănărilor de destin" pe care dl. Eugen Barbu își permite să le facă între Lucian Blaga și persoana sa. Singura instituție din care Lucian Blaga nu a fost scos în perioada dictaturii staliniste a fost chiar Uniunea Scriitorilor. Nu este pentru prima dată cînd ziarul **România mare** utilizează numele lui Lucian Blaga în scopuri publicitare, difuzînd informații de o calitate îndoielnică.

În ce privește suferințele **morale** prin care tatăl meu, Lucian Blaga, a trecut în perioada stalinistă, acestea vor fi cunoscute de toată lumea din **romanul postum inedit, în curs de apariție** la Editura Humanitas. Prin urmare Lucian Blaga nu are nevoie de nici un purtător de cuvînt.

DORLI BLAGA

1 oct. 1990

Stimată redacție,

SALUT măsura luată de Consiliul Uniunii Scriitorilor și o consider o dovadă a înțelegerii corecte a noțiunii de democrație din partea unor intelectuali veritabili care conduc în prezent obștea scriitoricească. Pentru ca domnul Barbu și echipa sa de șoc să nu creadă că excluderea din Uniune este o inițiativă a unor persoane și nu o rezultantă firească a năzuințelor celor mai mulți știutori de carte din această țară de a salubriza moral nu numai incinta principală ci și grădinile presei și literaturii române, propun o dezbatere în „România literară" **a cazului unui scriitor** care și-a trădat de mult menirea și nu a făcut decît să otrăvească atmosfera politică și morală a unei societăți chinuite de dictatură și care abia se reface. Cîndva stîngistul Barbu ajunge astăzi un stîlp al avangărzii de dreapta. S-a întîmplat și în alte țări și niciodată dreapta și stînga n-au fost decît biete noțiuni relative. Respectul față de concetățeni și față de adevăr nu poate fi relativizat însă. Patriotul Barbu se compară cu cine? Cu Caragiale, cu Eminescu, cu Blaga care au suferit din cauza nedreptății. Să rizi și să oftezi. O mostră de nerușinare. Un fenomen îngrijorător este, cred, formarea unui front al „neînfrînților" Adrian Păunescu, Eugen Barbu și alții (printre ei lacheul în livrea verde, C. V. Tudor). Cine se consideră luptători pentru libertate, cultură, democrație? Cei mai buni slujitori ai dictaturii. Unde sînt scriitorii care au suferit cu adevărat? Cei de aici se știu. Din alte țări îi știm, în Rusia Pasternak, Soljenițîn, la cehi Havel, la polonezi, unguri, nemți, bulgari, chinezi, iar Păunescu și Barbu se complimentează reciproc pentru lupta lor dreaptă, își atribuie titluri de glorie veșnică și amenință cu noi lupte și mai drepte. Sînt alături de domnul Mircea Dinescu pe care îl prețuiesc și ca poet în mod deosebit și rog pe toți scriitorii care se respectă să-l sprijine.

BORIS MARIAN

Stimate domnule Nicolae Manolescu,

RÎNDURILE acestea nu se vor decît o precizare în urma Cronicii Radio publicată în nr. 38 al „României Literare" de doamna Antoaneta Tănăsescu.

Înainte de a intra în subiect țin să-i adresez doamnei Tănăsescu mulțumiri pentru faptul că, de ani de zile, își îndreaptă atenția și asupra emisiunilor culturale.

În articolul intitulat „Naționalul" și Andrei Șerban, domnia sa însă ne face un oarecare proces de intenție (în sensul minimalizării evenimentului petrecut pe prima noastră scenă) din felul în care a fost prezentată montarea lui Andrei Șerban.

Punctul nostru de vedere este total opus și se bazează pe fapte: în timpul pregătirii spectacolului, colega Viorica Ghiță-Teodorescu a realizat 2 (două) emisiuni de cîte 1 (una) oră fiecare, despre modul de lucru al regizorului, despre concepția sa artistică, interviuri cu actori și alți colaboratori. Emisiunea „Rampa și ecranul" (atenție: nu „Scena și ecranul", cum spune în calitate de vechi cronicar doamna Tănăsescu) i-a consacrat în două ediții (din 8 și din 15 septembrie, reluate în 9 și în 16 septembrie) reportaje speciale. Deci o publicitate ieșită din comun. Mai ales că există și alte teatre în Capitală și în țară, asupra cărora avem obligația profesională de a ne pronunța.

Mulțumind încă o dată revistei „România literară" pentru comentariile obiective, credem însă că sfaturile și sugestiile pot fi mai grijuliu împărțite. Ca să fim mai expliciți: noi nu am marcat nicăieri tăcerea incredibilă a celei mai importante **reviste** a Uniunii Scriitorilor față de Vasile Alecsandri, la 100 de ani de la moartea sa. Am considerat că știe fiecare ce are de făcut și care îi este menirea.

LIVIU GRĂSOIU
Redactor șef al Departamentului literatură și artă RADIO

P.S. Se subînțelege, credem, că această intervenție nu are un caracter personal, ci dorim să fie găzduită de revista pe care o conduceți. Cu mulțumiri.

■ Portretul lui G. Bacovia, reprodus în pagina 5 din numărul precedent al revistei noastre, a fost realizat de sculptorul Constantin Popovici. Facem cuvenita rectificare.

SOLICIT ospitalitatea revistei noastre, „România literară", pentru un text cam neobișnuit, ce-i drept, dar folositor, după mine, întru edificarea opiniei publice.

Dl. Adrian Păunescu revarsă, de la o vreme, un val de injurii și calomnii la adresa persoanei mele. Din păcate, aceste insanități sînt tipărite în tiraje infinit superioare acelora de care dispun, cu chiu, cu vai, revistele literare. Difamațiunea calificată, acuzele grave, neprobate, cad, cum știm, sub incidența Codului Penal. Mi se pare, deci, absolut inutil să mă ocup de această latură a problemei într-un organ de presă. Cît despre limbaj, consider că cititorul normal poate judeca singur, fără sprijin „din afară".

Domnul în cauză proclamă totodată, în aceiași termeni, de mare eleganță, nulitatea lucrării literare a subsemnatului — „ciumă a limbii române" etc.

Liber s-o facă el și oricare altul. Numai că, prin biblioteca răvășită în repetate rînduri de percheziții, în primăvara anului trecut, s-a întîmplat să dau de o carte cu o dedicație mișcătoare, pe care contrar uzanțelor, îmi iau libertatea s-o aduc la cunoștința celor doritori să se mai lămurească asupra caracterului respectiv. Deși, parcă, nu prea mai e nevoie...

15 octombrie 1990

DAN DESLIU

Poetului
Dan Desliu,
mărturisesc sale poezii,
flagrantei sale umanități,
momentului cînd rezbunător
și puternic și limpede,
„privighetoarea cîntă după lună"
întîia și stînga mea emoționată.
15 noiembrie 90. Adrian Păunescu

ADRIAN PĂUNESCU

MIEII
PRIMI

Ipocrizia și linia schimbării datei

AM CITIT, prin iulie se pare, în **România literară**, un articol semnat de Alex. Ștefănescu intitulat **Critica literară, publicul și amanta mortului** prin care se semnala apariția literaturii **de Berceni** (prin faptul că această „nouă" literatură ar fi apărut inițial în Berceni, în Piața Sudului) care de altfel s-a extins destul de repede în toate intersecțiile Bucureștilor, la intrările stațiilor de metrou, în Gara de Nord etc. Anonimii și impudicii editori n-au avut nevoie să scrie nicăieri **Așteptăm provincia !** pentru că aceasta nu s-a lăsat așteptată și fenomenul a proliferat cu viteză și vigoare neobișnuită în toate orașele, de la Constanța la Sighet, și de aici probabil la sate, la început prin niște bizari comiși voiajori, apoi dezvoltînd rețele locale și o eficientă logistică. O literatură ce zăcuse prin poduri și pivnițe, păstrată acolo cu sfințenie ca pe o amintire din glorioasa perioadă interbelică **(Femei celebre, Aventurile submarinului Dox, Colecția celor 15 lei, Masca neagră)** ieșea la suprafață și se reitera, uneori în același limbaj de-o asertivitate bizară și mecanică, spre a depune o ingenuă mărturie despre liberalizarea culturală și zorii democrației.

Alex. Ștefănescu în articolul amintit semnalează apariția acestei literaturi cu o neputință nu lipsită de humor (de sorginte nostalgică — citeam astfel de producții uneori la liceu, pe sub bănci) și cu resemnarea părintelui care nu-și poate opri copiii să guste din paharul cu bere. Z. Ornea, în schimb, protestează îngrijorat la cantitatea de hîrtie răpită culturii adevărate și presei independente și de opoziție. Piedicile din calea culturii de performanță s-au democratizat întîiele, adică și-au schimbat natura : de la una ideologică la una de piață. Pînă acum a fost cenzura care ne împiedica să tipărim capodopere, de la Marchizul de Sade la **Rusoaica** lui Gib Mihăescu, sau romanele lui Henry Miller ; acum sînt legile consumului și expeditivității.

Sînt de acord că nu te poți pune împotriva gustului altfel decît supunîndu-l unei educări. Aici rolul Ministerului Culturii și al Uniunii Scriitorilor se poate conjuga. Ministerul urmărind o legislație a aparițiilor editoriale prin instrumente specifice iar forul scriitorilor prin satisfacerea tuturor gusturilor cu literatură de calitate, pentru că literalmente există literatură de calitate chiar și în aceste genuri, cărora le zicem **populare** și care au fost uneori sursă de inspirație pentru scriitori de talia lui Anthony Hope, Aleister Crowley, Dashiell Hammett sau Ross MacDonald, fără să fim obligați a asista neputincioși la siluirea limbajului sau pervertirea fanteziei. Aici rolul scriitorilor și al traducătorilor exersați ar putea fi mare, făcînd ca acest public să devină din ce în ce mai pretențios.

Ușor de zis ! Și acum voi ajunge la cele trei exemple care m-au făcut să intervin și eu într-o problemă pe care cei doi critici au semnalat-o mai mult decît corect.

Parcă venind în întîmpinarea noastră, am putut zări în librării două broșurele cu coperți sobre (aproape expeditive) ce purtau mențiunea **Seria neagră** și pe care vînzătoarele le țineau grijulii la casă, pentru că prin dimensiunea lor **de buzunar** păreau a fi gata să sară direct în compartimentul lateral al hainei fără a mai trece pe la ghișeu. Cu atît mai mult cu cît prețul celeia de 56 de pagini (literă mare, economică, pentru miopi) era de 19 lei iar al celeia de 150 de pagini de 49 lei. Ambele însă mai purtau mențiunea **Capodopere ale genului polițist** și aveau un autor celebru, Friederich Dürrenmatt, și un traducător nu chiar necunoscut : Vasile Rebreanu. Surpriza nu era însă asta ci faptul că cele două titluri agresive, **Acuzatul** și **Violul** ascundeau nuvele cunoscute, anume **Pana de automobil** și respectiv **Făgăduiala**, prin traducerile lui Radu Lupan și Petronela Negoșanu din 1964 și 1966, ambele reluate în 1968 în volumul **Judecătorul și călăul** (colecția Meridiane, lei 6,25). Și surpriza devine exponențială constatînd că **Făgăduiala** e preluată cuvînt cu cuvînt (minus titlul și alte vreo trei cuvinte : **obște devine obîrșie** la pg. 17, **realizat** devine **rezolvat** la pg. 99 și **poliția** devine **poziția** la pag. 104) după ediția din 1968, inclusiv notele. Și desigur Petronela Negoșanu devine Vasile Rebreanu. În ce privește **Acuzatul** (adică **Pana de automobil**) avem în față un scenariu radiofonic, transmis și retransmis anii trecuți pe cînd adaptorul era el însuși director de post de radio (funcție păstrată și remunerată, după cîte știu, multe luni după desființarea studioului Cluj !), deși se menționează sub titlu **roman.** Se vinde mai bine. Altfel replicile preluate sînt cele din versiunea lui Radu Lupan, se poate verifica. Acest procedeu nu e nou pentru V.R., l-a mai aplicat lui Vampilov, iar în ultima apariție proprie, **Mireasmă și suspin** (roman, ed. Dacia) ne-a uimit pe toți preluînd copios și literal din propriile cărți anterioare. Era deja director de editură. Procedeul a fost dezavuat la timpul lui, dar acum V.R. nu e doar director, ci însăși editura, pentru că ce altceva înseamnă „Sfynx — V.R." decît „Sfynx — Vasile Rebreanu" (nu „Sfynx — Vatra Românească", cum au crezut o vreme clujenii) ? Halal Sfynx care se dă mereu de gol ! Sau să fi fost Petronela Negoșanu un pseudonim mai vechi al lui V.R. pentru a evita tarele proletcultismului ?

ALT exemplu sare în ochi pe tarabele stradale, anume cel al fascicolelor numerotate din **Templul păcatului** de Dennis Walker, pe care nu le-am citit dar care au pe ultima pagină cîte-o tînără atrăgătoare și dezinhibată, afișînd de regulă paradigma titlului. N-ar fi nimic neobișnuit dacă sub numele de Dennis Walker, precum și sub cel al editurii ce are copyright-ul (Thurston Inc., care, sîntem avocățește avertizați, are toate drepturile de editare și distribuire) nu s-ar ascunde un cunoscut universitar clujean, **doctor** în filologie ! Pe cînd academician de Berceni ?

AL TREILEA exemplu pare să nu aibă nimic de-a face cu primele două, prin natura lui mai specială, mai delicată, și aparent mai puțin grosieră. În **Primăvara neagră** a lui Henry Miller (Ed. Cartea Românească, 1990, editor Florin Mugur, pe pagina a doua, respectiv pg. 18, numele lui Lenin din înșiruirea Napoleon, Lenin, Capone a fost înlocuit cu al lui Robinson Crusoe ! Nu cadra. Cartea mai are și alte „catifelări" (păcat, ar fi fost o probă pentru limbajul erotic în românește), dar această substituire m-a lăsat cu gura căscată și am încercat s-o interpretez cu rezultate uluitoare : să fi fost Lenin un..., dar bravul marinar merita el oare... etc. Traducătoarea (Cristina Felea), căreia i-am atras rizînd atenția, mi-a spus că substituirea nu-i aparține iar interpretările psihopolitice îmi aparțin cu totul. Or, eu îmi aminteam intransigența cu care Florin Mugur reproșa o confuzie în arhivele (altfel electronizate) televiziunii occidentale. Cartea a fost pregătită înainte de „linia schimbării datei", dar are bunul de tipar dat la sfîrșitul lunii iunie și primul Henry Miller în românește (prea tîrziu pentru a avea un efect deosebit, totuși) ar fi meritat o revizuire, pe care de altfel traducătoarea ar fi făcut-o cu ușurarea și îndreptățirea cu care încerci să te debarasezi de cenzura interioară.

Ce au comun toate aceste trei exemple, luate altfel dintr-o mulțime ce riscă să devină copleșitoare ? Faptul că, departe de lumea interlopă a Berceniului, ele implică tocmai intelectualii și scriitorii pe care ar trebui să ne bazăm în lupta împotriva producției de mahala, împotriva siluirilor și abrevierilor „partinice", pentru asanarea gustului și nivelului de expresie, pentru fidelitatea în versiunile unor opere cu autori iluștri : Dürrenmatt, Miller. Cît despre Dennis Walker...

Are dreptul scriitorul și intelectualul la fraudele pe care și le permite orice „întreprinzător" anonim ? Poate el trece așa ușor în tabăra cealaltă, în vreme ce critica și forurile culturale tocmai își manifestă îngrijorarea ? Sau abia acum ne putem cunoaște mai bine, ipocrizia fiind și ea de domeniul trecutului, adică atunci cînd eram directori, membri ai m.a.n. sau doctoranzi, și ne mîndream cu locul nostru în cultura „prerevoluționară".

Alexandru Vlad

JAQUERIO : **Drumul Calvarului** (detaliu, 1440)

ANTONIO VIVARINI : **Sf. Ursula și însoțitoarele sale** (detaliu, pe la 1440)

LORENZO MONACO : **Închinarea magilor** (detaliu, pe la 1420)

BELBELLO DA PAVIA : **David** (pe la 1430)

Ficțiunea

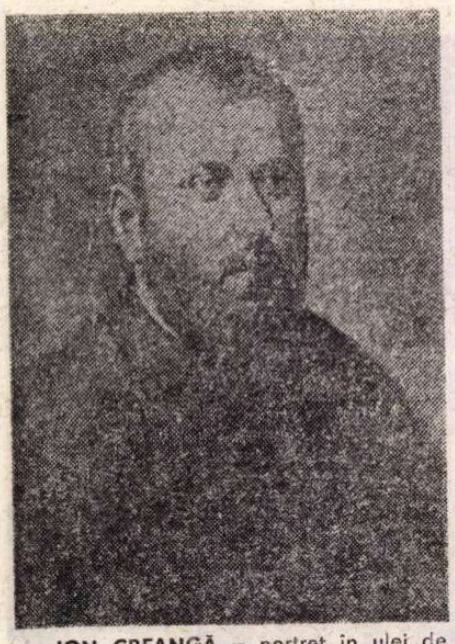

ION CREANGĂ – portret în ulei de V. Mușneteanu

ÎNTR-UN articol publicat cu cîtva timp în urmă în **România literară** încercam să dovedesc că opera confesivă a lui Creangă **(Amintiri din copilărie)** nu are caracter dramatic, în sens existențial, și nici nu este documentul unei convertiri spirituale și morale, căutarea unei credințe. Este doar căutarea unui timp care s-a dus și a unui miracol care s-a pierdut. Iese din această aventură o operă de finețe în sfera narațiunii autobiografice, cea mai importantă pe care a dat-o pînă acum literatura română. Dovadă, dacă mai trebuie să spunem, că **genului biografic** nu-i sînt refuzate șansele capodoperei.

Mai potrivit ar fi, poate, termenul de **autoficțiune** pentru a defini natura acestei confesiuni. Ea cuprinde : 1) **o istorie** a naratorului **(Nic-a lui Ștefan a Petrei)**, 2) **o tipologie** (lumea care populează universul copilăriei) și 3) **o geografie imaginară** (zona Neamțului și, în centrul ei, satul bine **întemeiat**, Humulești). Despre cea dintîi am spus cîteva lucruri mai înainte. Să mai adaug unele aspecte. Cel care se apucă să-și povestească, la vîrsta de 40 de ani, copilăria trăiește de multă vreme la oraș (Iași), a fost diacon și a intrat în conflict cu autoritățile ecleziastice, este institutor, autor de manuale școlare și membru al unei societăți culturale cu mare autoritate în epocă : **Junimea.** Suferă de o boală fără leac (epilepsia) și are o viață conjugală complicată. Se bucură de simpatia lui Maiorescu, critic literar și influent om politic, și este prieten cu Eminescu care-l încurajează, în fapt, să scrie. „Țăranîile" lui plac prin umorul lor poporan junimiștilor, oameni subțiri. Geniul lui artistic nu este însă intuit... Toate acestea nu răzbat în textul **Amintirilor din copilărie.** Autorul care semnează în **Convorbiri literare** (ian. 1881) se cheamă Ion Creangă, iar cel care narează evenimentele și în bună parte le și trăiește se numește Nic-a lui Ștefan a Petrei zis și Ion Torcălăul, Ștefănescul de la școala de catiheți — băietul leneș și cobăit, lainicul etc. Mai exact : Creangă (autorul deja cunoscut prin poveștile și manualele școlare) narează viața lui Nică din Humulești și, cine nu cunoaște nimic din biografia celui dintîi, nu-și poate face o idee exactă despre relațiile dintre autor și personajul din narațiune. Ar putea fi, de pildă, cazul unui cititor străin. Ignorînd total autorul, el citește **Amintirile** ca o operă de ficțiune și, cum s-a întîmplat în Anglia, opera să placă. Este o dovadă că biografia nu are nici o importanță și că numai **eul profund, eul creator** (cel recunoscut de Proust) este esențial ? Poate fi un argument în acest sens, dar chestiunea este mai complicată. Cazul semnalat este, înainte de orice, o dovadă că autoficțiunea poate deveni, prin puterea creației, o operă de ficțiune.

Însă cititorul obișnuit, vorbesc de cititorul român, învață încă din primele clase că Ion Creangă a scris **Soacra cu trei nurori** și **Harap Alb** și că tot el a scris **Amintiri din copilărie,** unde-și povestește propria viață. Imposibil să-i mai scoată cineva din cap această similitudine. Nică, eroul și naratorul **Amintirilor**, este pentru acest cititor totuna cu Creangă autorul. Este, poate, o naivitate, o ignorare a legilor creației, o falsă suprapunere a **omului biografic** peste reprezentarea **omului creator,** dar faptele se prezintă astfel, și procesul este atît de profund încît cu greu biografia omului Creangă mai poate fi înțeleasă separat de biografia eroului său. Și nici invers. Caz elocvent în care mitul creației se identifică total cu mitul existenței creatorului. Autorul dă o imagine a copilăriei sale și proiectează un număr de fantasme așa de tipice pentru lumea țărănească, încît totul este verosimil în narațiune și, în același timp, totul este imposibil de determinat. Ficțiunea se substituie, încă o dată, autoficțiunii, confesiunea își creează naratorul, iar naratorul are, aici, o dublă ipostază : a) cel care își amintește și scrie despre ceea ce își amintește și b) cel care trăiește evenimentele, personajul propriuzis al **Amintirilor din copilărie.** Despre cel dintîi (naratorul-scriptor) aflăm foarte puține date din text. Știm mult mai multe din biografia și din legenda lui. Știm, de pildă, că scrie extraordinar de greu, că sucește și răsucește pînă la epuizare frazele, că stă vara într-un cămeșoi enorm și se scarpină pe spate cu o lopățică, că bea o cofă de vin și una de apă în timp ce ticluiește propozițiile lui savante, că, în fine, este mereu nemulțumit de ceea ce scrie și se prostește (fals, bineînțeles), se minimalizează cu o. iarăsi. falsă modestie. În acestă mistificație este multă profunzime și, probabil, și o notă de autentică disperare.

CREANGĂ, fapt cert, nu scrie ușor, nu are — cum se zice — îndeminare, nu-i vin vorbele repede. Însă ce bine le aranjează el, cît de complexă e fraza, ce ritm și ce soliditate au „țăraniile" lui ! Este un mare stilist, cum au observat toți, atît de ingenios și așa de inteligent că faptul aproape nu se observă. Dar, încă o dată, despre acest creator și despre scriitura lui știm multe din informațiile ce preced sau depășesc confesiunea din **Amintiri.** Naratorul-scriptor nu ne spune în textul propriu-zis mai nimic despre sine. El se ascunde în formule protocolare (..si după cum am cinstea a vă spune", „și, să nu-mi uit cuvîntul"), se arată înduioșat de trecerea anilor și de îndepărtarea lui de lumea copilăriei („nu știu alții cum sînt, dar eu, cînd mă gîndesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești..."), cade în „uricioasa întristare" și își găsește scăpare în povestire : „hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată". Stă de vorbă la începutul părții a treia, cum am semnalat deja, cu **cugetul** său (o fantasmă răspîndită în literatura secolului al XIX-lea) și se ia singur în rîs : „asurzești lumea cu țăraniile tale". Este exprimată aici, sub forma autopersiflării, ceea ce îndeobște ne numește tema naratorului, dar autorul nu insistă. El are o preocupare mai sigură și mai simplă : „Vreau să-mi dau samă despre satul nostru, despre copilăria petrecută în el, și atîta-i tot". Această dare de seamă este totuși mai complicată și naratorul care se vaită cu atîta șiretenie („mai pasă de ține minte toate cele și acum așa, dacă te slujește capul. bade Ioane") nu-i deloc inocent. Cel care scrie mai face o precizare ce trebuie luată în seamă și anume că el are memorie bună : „pe cît mi-aduc aminte ; și-mi aduc bine aminte". În limbajul criticii actuale, asta înseamnă că naratorul-scriptor dă asigurări că respectă clauza autenticității, esențială cînd este vorba de literatura de tip biografic.

Alte date despre acest narator nu mai sînt în text. Sînt, în schimb, foarte multe despre cea de-a doua ipostază a lui : naratorul-personaj. Primul, naratorul-scriptor, simulează obiectivitatea și ia distanță față de cel de-al doilea. O detașare, evident, plină de afecțiune, o obiectivitate strategică. Omul matur povestește cu umor năzdrăvăniile copilului care a fost și se face că îl sancționează moral, îl minimalizează. Dar în așa fel și cu atîta talent încît stîrnește o mare simpatie, la lectură, pentru lainicul său erou. Și cine-i, la drept vorbind, el ? Mai toate referințele din narațiune ni-l arată „un băiet prizărit, rușinos și fricos și de umbra lui", „o tigoare de băiet, cobăit și leneș, de n-are pereche" : ..stronsitul de Ion" face tot felul de **drăcării, se codește, se drimboiește** și **se sclifosește** dimpreună cu frații săi, pe deasupra **e viclean** și **lingău,** umblă cu furtișaguri, scoate sufletul din om cu obrăzniciile sale și, ne spune Smaranda, mama lui, este și **ușernic, lainic,** bate adică drumurile... Mătușa Mărioara, cea cu cireșile, îl numește „zbînțuitul", iar el însuși, cel ce povestește și judecă faptele din trecut, se socotește a fi fost un copil „slăvit de leneș", smerit cu prefăcătorie, lacom, fără tragere de inimă la carte, „ghibaci" altminteri în potrivirea minciunilor și ingenios cînd este să se descotorosească de concurenți (episodul din casa ciubotarului Pavel de la Fălticeni)... Alte vorbe nu ni se spun în **Amintiri,** despre Nic-a lui Ștefan a Petrii. Eroul lui Creangă nu are sentimentul naturii. Nu transpare nimic în **Amintiri,** așa cum se întîmplă în alte confesiuni despre copilărie, despre percepția arborilor și animalelor. Pentru el toate au un rost și sînt la locul lor, bine **așezate,** iar dacă sînt bine așezate, nu-i nimic de comentat. Nu are, apoi, percepția anormalului, nu-l înfricoșează nimic, moartea nu intră în cîmpul său de observație. Un fenomen natural ca oricare altul. Lipsește și sentimentul religios, deși Nică vrea să devină preot și, cum știm din alte documente biografice, a și ajuns. Diavolul, dè asemenea, nu-l ispitește.

Mai sînt faptele, întîmplările prin care trece eroul. Acestea sînt așa de cunoscute încît nu mai trebuie amintite. Generații întregi le-au citit cu emoție și nu este nici un semn că, azi, copiii, obișnuiți cu televizorul și radioul, ar fi mai puțin interesați de aventurile lui Nică, fiul aprigei Smaranda și al lui Ștefan a Petrii. Scena prinderii mușteluor cu ceaslovul, furtul cireșelor, confiscarea pupezei și încercarea de a comercializa. dărîmarea casei Irinucăi din Broșteni și cinstita rîie căprească, petrecerile catiheților la Fălticeni si toate celelalte fapte epice din **Amintiri** au devenit, în sensul cel mai exact al termenului, populare. Eroul lor este cel mai cunoscut personaj din literatura română. Un personaj-mit ieșit dintr-o confesiune în care naratorul-scriptor nu face decît să se îndoiască de priceperea lui literară și să ponegrească pe dublul său, personajul-narator, eroul acestor întîmplări minunate. Efectul este puternic. Istoria naratorului devine reprezentativă pentru lumea copilăriei țărănești.

Dar, încă o dată, cine **vorbește în Amintiri din copilărie ?** Nu este nici o îndoială : vorbește un om în puterea vîrstei în numele și despre copilul care a fost și despre lumea de care s-a înstrăinat de mult. Adevăratul personaj (personajul de profunzime) al confesiunii nu este Nică a lui Ștefan a Petrii, deși acesta acaparează scena narațiunii, ci povestitorul acesta ba elegiac, ba plin de vervă și umor. care reinventează cu fantezia lui un copil și o lume care nu mai există.

ACEST univers este populat și de alte specimene, definite sumar, adică în datele esențiale, în stil „prozaic" clasic, cum a observat G. Călinescu. Ar merita să fie făcut recensămîntul populației de moși și mătuși, veri, cumetri, gospodari, dascăli. harabagii, văzuți mulți dintre ei din unghi satiric. Acest fapt n-a fost subliniat îndeajuns de comentatori. Mai toți au vorbit de o imagine senină și de idilismul lui Creangă. Dacă citim însă cu mai mare atenție această narațiune, așa de rafinată stilistic, observăm că moralistul Creangă are limbă rea. Părintele Ioan de sub deal este, adevărat, om vrednic și cu bunătate, dar nu sînt toți ca el. Bun și vrednic mai este și bădița Vasile a Ioanei, dascălul bisericii, cel prins la oaste cu arcanul. Nic-a lui Costache este, în schimb, „răgușit, balciz și răutăcios", dascălul Iordache, „firniitul" de la strana mare, are darul suptului și clămpăne de bătrîn ce e, alt dascăl, Simeon Fosa din Țuțuieni, vorbește în tîlcuri și sfîrcuiește toată ziua din tutun și, dacă duci copilul la școala lui, cere trei husăși pe lună, ceea ce pentru Smaranda este un scandal... Smaranda nu-i are, apoi, la inimă pe Petre Todosiicăi, crîșmarul satului, pe Vasile Roibu din Bejeni, Ruștea lui Valică și Măriuca lui Onofrei cu care Ștefan a Petrii, soțul ei, trage sorcovelii la musteață...

Pînza epică este amplă și pe ea apar și dispar, lîngă personajele centrale, figuri de tot felul, caracterizate scurt, fără nuanțe. Unul este bun, de treabă, altul este rău, circotaș, ..închisit" zgîrcit sau are un beteșug care-l descalifică total. L balciz, lăliu, gușat... Stilul acesta de a defini natura morală a omului vine mai puțin din literatura clasică, cît din manieheismul literaturii populare și chiar din limbajul oralității. Pentru un țăran, un individ este cumsecade, vrednic sau nu. nuanțele nu intră în discuție. Așa procedează, în fond, și Creangă, introducînd o notă de umor în această clasificație morală. Umorul variază în funcție de individ, mergînd de multe ori spre sarcasm. Impresia pe care o ai cînd recitești cu atenție aceste inegalabile **Amintiri** este că Nic-a lui Ștefan a Petrii trăiește într-o lume „bătrînă", adică întemeiată, cu o puternică tradiție morală. O lume veche ..așezată", de o mare vitalitate, cu un cod precis de existență. Bunicul David Creangă din Pipirig este înțelept și dă sfaturi bune, bunica Nastasia este peste măsură de miloasă, plînge din orice, carne de vită nu mănîncă tot din milă, cînd se duce în zi de sărbătoare la biserică bocește toți morții din țintirim, fără osebire. Creangă, care știe mersul lumii țărănești, e de partea bunicului în această chestiune : „Bunicul însă era așezat la mintea lui, își căuta de treabă cum știa el și lăsa pe bunica într-ale sale, ca un cap de femeie ce se găsea". Cu mai multă ironie, aceasta este și alitudinea lui Moromete față de bisericoasa Catrina.

Să mai depistăm cîteva personaje episodice. Părintele Dumitru de la Pîrău Cîrjei, de pildă, are o gușă la gît cît o ploscă de cele mari și girîie din ea ca dintr-un cîmpoi. Scuza lui este că e mai rău de cei cu gușa în cap decît cei ce o poartă, cuviincios, pe dinafară... Irinuca din Broșteni are o fată „balcîză și lălîie, de-ți era frică să înnoptezi cu dînsa în casă". Popa Oșlobanu e om hursuz și „piclișit", „venetic și ceapcîn", „boaita cea îndrăcită". Mătușa Mărioara e numită „hîrșita de mătușa", moș Vasile, bărbatul ei, nu e mai prejos : „un cărpănos și-un puiu de zgîrie brînză". Altă mătușă, Măriuca lui Moș Andrei, e tot așa, „una din cele care scoate mahmurul din om". Călugărițele de la Văratic au luat cu binișorul pe nemți si au știut a-i domoli făcîndu-i să-și bage săbiile în teacă (aluzia este transparentă și ironia e fină). Pe drumul dintre Secu și Agapia, numită „Cărarea Afurisită", se petrec fapte tainice. Nică, „păcătosul", umblînd vara după bureți, află cîte ceva, de aceea prin de gust de călugărit. „Știi, ca omul cuprins de evlavie", conchide el în limba criptic. Nu însă așa de criptic încît să n

MAESTRUL MANUSCRISULUI LUI LANCELOT : **Sf. Ursula și însoțitoarele sale** (1380)

non-ficţiunii

MAESTRUL PIEDMONTEZ : **Eroi şi eroine** (detaliu, pe la 1430)

înţelegem despre ce este vorba. Nu-i are la inimă, e limpede, pe călugări. Îi numeşte într-un loc „o adunătură de zamparagii dughişi din toată lumea". Se gîndeşte, totuşi, să devină el însuşi **dichiu** la vreun mitoc şi să strîngă un ştiubeiu de galbeni, ca părintele Chirilaş de la jugărit. Părintele Oşlobanu se ceartă cu părintele Isaia Duhu şi la urmă aruncă după el cu pravila. Oşlobanu-fiul umblă cu un urs mare de mămăligă umplut cu brînză în sin şi ridică în spinare un car de lemne, vărul Mogorogea e „năting şi zgîrcit". Bodrîngă, moşneag fără căpătîiu, e de tot hazul, ştie să zică din fluier „cîntece sculătele". catihetii de la Folticeni învaţă gramatica lui Măcărescu pe de rost, „cuprinşi de pedepsie", încît prind turbare la cap şi frîntură de limbă. Apoi bietul Davidică, flăcău de munte... Acestuia Creangă îi face un portret în stilul cîntecelor bătrîneşti, fără individualitate : „De-a mai mare dragul să fi privit pe Davidică, flăcău de munte cu barba în furculiţă şi favoriţe frumoase, cu pletele creţe şi negre ca pana corbului, cu fruntea lată şi senină, cu sprîncenele tufoase, cu ochii mari, negri ca murele şi scînteietori ca fulgerul, cu obrajii rumeni ca doi bujori, nalt la stat, lat în spete, subţire la mijloc, mlădios ca un mesteacăn, uşor ca o căprioară şi ruşinos ca o fată mare. Dumnezeu să-l ierte ! că n-avu parte să se preţuiască... A murit, sărmanul, înainte de vreme, înecat cu pronumele conjunctive peritu-le-ar fi numele să le peară, că au mîncat juvaier de flăcău !".

De aici se vede că, atunci cînd iese din stilul său, prozatorul nu mai are substanţă. Scena catiheţilor bezmetici care o duc „numai într-un muget" şi înnebunesc învăţînd pronumele conjunctive este însă memorabilă. Învăţătura este, în genere, pentru aceşti copii de gospodari cinstiţi din zona muntelui, o mare dificultate, iar metoda pe care o recomandă profesori ca Măcărescu este apocaliptică. Efectele sînt, epic vorbind, extraordinare. Gîtlan se ceartă în somn cu uriaşul Goliat, Trăsnea, „bucher de frunte şi timp în felul său", doarme pe hat cu gramatica sub nas, alţii spun cu ochii închişi cele şapte taine. Creangă ia în ris manualele cretine din timpul său şi metodele pedagogiei care pun accentul pe „iznoave hazoase ca acestea". Nică, acum Ştefănescu, scapă de represiunea gramaticii prin evaziune. Se duce la fata popii de la Folticenii-vechi şi, găsind-o singură-singurică, se joacă cu dînsa în tihnă, „pînă-n deseară". Stil, iarăşi, eliptic şi totdeauna aluziv cînd este vorba de viaţa erotică.

Şirul acestor îndivizi petrecăreţi, trăzniţi, unii miloşi, alţii aprigi, este mult mai lung. Printre ei mulţi popi. Am citat deja un număr impresionabil. Să-l amintim şi pe popa Buligă, zis şi Ciucalău, din uliţa Buciumeni, care umblă „tămîiet şi aghezmuit gata de dimineaţă. Dumnezeu să-l iepure !". Preotul zvîrle potcapul şi intră în joc „de-i pălălăiau pletele". Vine, la rînd, Crişmăriţa, fata vorniculuI de la Rădăşeni. Mai înainte, cînd Nică era şcolar lainic la Humuleşti, se remarcaseră Smărăndiţa popii, „zgîtia" cu mintea ageră, şi răutăcioasa de Mărîuca Săvucului. Acum, cînd lainicul a crescut şi umblă să devină preot, fură din ochi pe „cele copile sprinţare". Luca Moşneagu, însurăţel de-al doilea, de profesie harabagiu, dă sfat tinerei neveste „să iè sama bine de borta ceea". Recomandare în doi peri ca atîtea altele în această scriere. Deşi sumar caracterizate, aceste personaje se ţin minte, au coborît din literatură şi au făcut carieră în viaţa obişnuită. Nică Oşlobanu, Trăsnea, Irînuca şi balciza, lăliia ei fată, popa Duhu şi atîţia alţii, amintiţi într-o singură propoziţie, au supravieţuit, în timp ce alte personaje din literatură, mai complexe, au fost uitate. Două-trei vorbe bine găsite într-o naraţiune, e drept, superioară estetic, le-au salvat. Ele formează, în fond, în **Amintiri din copilărie** o mică comedie umană în lumea ţărănească de munte.

N-A FOST VORBA pînă acum decît în trecere de alte două personaje, esenţiale totuşi în această confesiune. Este Smaranda, mama **aholnică**, şi de Ştefan, tatăl. Fiica lui David Creangă din Pipirig este femeie aprigă, creşte o casă de copii, spală, face mîncare, ţese ca orice ţărancă de la munte şi face educaţie cu varga în mînă. În „hazul şi farmecul copilăresc" Smaranda este, nu mai încape îndoială, mitul central. Ea ţine rînduielile, ceartă bărbatul care nu-şi caută sufletul (nu merge adică la biserică), apără morala cea dreaptă şi codul de existenţă al comunităţii ţărăneşti. Ambiţia ei cea mai mare este să-şi vadă feciorul, pe Nică, preot. Duce o luptă dură cu bărbatul ei, fire îndărătnică şi spirit conservator, şi izbîndeşte în cele din urmă. Nică, ticălţul, lainicul, pierde-vară, începe cu ceaslovul la şcoala din Humuleşti, trece, apoi, la Broşteni, de aici la şcoala de catiheţi de la Folticeni şi sfîrşitul **Amintirilor** îl lasă la porţile Seminarului de la Socola din Iaşi. Ştefan ar vrea să facă din intîiul lui fiu un gospodar bun în Humuleşti. Smaranda îl vrea om cu carte şi disputa dintre ei este bine condusă, pe cîteva pagini, la începutul **Amintirilor.** Smaranda este bisericoasă şi-şi ameninţă bărbatul cu pedeapsa iadului, bărbatul se apără şi-şi ironizează nevasta aducînd citate din Biblie, semn că trece din cînd în cînd pe la biserică. Intervine şi vornicul David din Pipirig care ia cu diplomaţie parte Smarandei, făcînd elogiul învăţăturii. El începe cu o istorie a familiei şi termină cu acest discurs despre mîngîierea pe care o aduce omului cartea : „Nu-i rău, măi Ştefane, să ştie şi băietul tău oleacă de carte, nu numaidecît pentru popie, cum chiteşte Smaranda, că şi popia are multe năcăfale, e greu de purtat. Şi de n-a fi cum se cade, mai bine să nu fie. Dar cartea îţi aduce şi oarecare mîngîiere. Eu, să nu fi ştiut a ceti, de mult aş fi înnebunit, cîte am avut pe capul meu. Însă deschid Viéţile sfinţilor şi văd atîtea şi atîtea şi zic : «Doamne, multă răbdare ai dat alesîlor tăi !» Ale noastre sunt flori la ureche pe lîngă cele ce spune în cărţi. Ş-apoi, să fie cineva de tot bou, încă nu este bine. Din cărţi culegi multă înţelepciune, şi, la dreptul vorbind, nu eşti numai aşa, o vacă de muls pentru ficcare. Băietul văd că are ţiere de minte şi, numai după cît a învăţat, cîntă şi citeşte cît se poate de bine". Ca peste tot la Creangă, preceptele biblice se amestecă şi aici cu usturătoare observaţii lumeşti. Nu scapă, din justificarea lui David Creangă, ideea că popia e greu de purtat şi „are multe năcăfale" (necazuri). Creangă, nepotul, are mereu un dinte împotriva acestei tagme.

Dar să nu părăsim aşa repede pe Smaranda, oropsita zeităţe a familiei. În afară de treburile casei, ea ştie să facă, avertizează naratorul, „multe şi mari minunăţii" : alungă norii, abate grindina, încheagă apa cu două picioare de vacă, descîntă de deochi, citeşte în semne etc. Este singura referinţă pe care o face Creangă la universul misterios al satului. Superstiţiile, reprezentările răului care ţin, totuşi, de universul copilăriei sînt total ignorate. Gîndul lui Creangă, omul care îşi aduce aminte, naratorul-scriptor, este că vîrsta copilăriei este vîrsta fericirii. O eternă joacă, **o petrecere** de-a purrea. Face chiar o mică teorie în acest sens : „aşa cred eu c-au fost toţi copiii, de cînd îi lumea asta şi pămîntul, măcar să zică cine ce-o zice". Aici prozatorul se înşală. Memorialiştii din secolul nostru nu mai cred în acest mit. Copilăria nu-i pentru ei o lume fără probleme, o nesfîrşită petrecere. Nici părinţii nu mai sînt, în secolul XX, ireproşabili. Psihanaliza le-a deschis ochii scriitorilor asupra complexelor care mocnesc încă din copilărie. Dar, bineînţeles, humuleşteanul nostru este departe de aceste complicaţii. Pentru el copilăria este, s-a văzut, „veselă şi nevinovată", mama este „plină de minunăţii", vestită pentru farmecele ei, iar tatăl, mai mult absent, este îngăduitor cu copiii şi ţine de tradiţie. Merge la pădure şi face negustorie cu sumane. E gospodar chibzuit şi grija lui cea mare este să existe lemne la trunchi, slănină şi făină în pod, curechi în poloboc şi brînză în putină... Trage din cînd în cînd la musteaţă şi atunci este sever admonestat de Smaranda care nu acceptă nici o abatere de la etica comunităţii ţărăneşti. Ea îşi impune, în cele din urmă, punctul de vedere, şi asupra bărbatului şi asupra fiului îndărătnic. Cînd e să plece la Socola, Nică, devenit între timp holtei, caută să scape. Mama, neclintită în dorinţa ei de a-şi vedea fiul popă, face uz de autoritate : „Aî să pleci unde zic eu". În calculul părinţilor intră şi o notă materială : fiul cel mare trebuie „zburătăcit" de acasă pentru a putea fi de ajutor într-o zi celorlalţi fraţi şi surori...

EXISTĂ, avertizam la început, şi o ţară imaginară în **Amintiri din copilărie**, un spaţiu privilegiat. Creangă spune cîteva vorbe la început despre el şi-i consacră, în partea a treia, mai multe pagini descriptive şi lirice nu prea reuşite literar. În ultimul capitol revine şi lărgeşte cîmpul de percepţie. În centrul acestui ţinut creat de imaginaţie, desigur, se află Humuleşti, „sat vechi răzăşesc, întemeiat în toată puterea cuvîntului, cu gospodari tot unul şi unul"... Ei sînt răzeşi fără pămînturi şi „cu negustoria în picioare". Cumpără şi vînd cai, porci, oi, brînză, lînă, oloiu, sare şi făină de păpuşoi, sumane, genuchere şi sărdare, apoi iţari, bernevici, cămăşoaie, lăicere şi scorţuri înflorate, ştergare de burangic alese şi alte produse ale industriei ţărăneşti. Fetele şi băieţii torc deopotrivă, bărbaţii merg în pădure şi fac cărăuşie şi, în zilele de tîrg, devin buni negustori. Sînt foarte puţine informaţii în **Amintiri** despre viaţa agricolă a humuleştenilor. În afară de episodul cu lingurarii care lucrează la păpuşoi, nu sînt alte pagini din care să se vadă ce pricepere şi ce tragere de inimă au pentru pămînt aceşti oameni de munte. Semn că agricultura nu este principalul lor mijloc de trai. Viaţa lor se duce într-un perimetru limitat. Călătoresc puţin, din sat la tîrg şi de la tîrg la munte. Capătul lumii pentru ei este Iaşul. Este drumul pe care îl parcurge, în fond, şi Nic-a lui Ştefan a Petrii. Nu sînt alte trimiteri în text din care să reiasă că humuleştenii au ajuns mai departe. Este vorba, neîndoios, în **Amintiri** de o civilizaţie subalpină cu o mitologie specifică. Oamenii duc primăvara oile la munte, în dumbrava Agapiei, lîngă podul Cărăgiţei, care se află cale de două ceasuri cu piciorul, şi ţin socotelile pe răboj. David din Pipirig este de 20 de ani vornic fără a şti să citească. La fel mama, Smaranda, învaţă să buchisească deodată cu plozii săi. Cînd se îmbolnăvesc, humuleştenii sînt trataţi eficace de Moş Vasile Ţandură şi de altul, doftorii satului. Ei vindecă pe Nică de holeră în felul următor : pun într-un ceaun mare hoştine cu seu, le fierb bine şi, după ce-i trag copilului o frecătură bună cu oţet de leuştean, îl înfăşură într-o pînză pe care fuseseră în prealabil întinse hoştinele trebuincioase...

Satele de munte sînt împrăştiate şi ursul şi lupul nu se rusinează să se arate ziua în namiaza mare. În postul cel mare se face cald şi Nică, împreună cu vărul său Dumitru, se scaldă de două-trei ori pe zi în Bistriţa. Cînd fug, plini de riie, de la Broşteni spre Pipirig, umblă cu plutele, apoi cu doi plăieşi călări spre Borca. Vremea „se deoache" şi plăieşii rătăcesc demult şi-o ia „de-a cheoara". Se pune omăt mare şi călătorii poposesc într-o fundătură, încovrigaţi în jurul focului şi mănîncă, pentru a se întrema, **brînză** pîrjolită. Prozatorul exagerează puţin această aventură, introducînd elemente de mister romantic. Ţinutul în care se mişcă eroul **Amintirilor** nu are însă nimic năpraznic care să înspăimînte mintea unui copil. Satul Humuleşti nu-i „lăturalnic, mocnit şi lipsit de priveliştea lumii, ca alte sate", precizează plin de mîndrie autorul. „Priveliştea lumii" este o formulă aleasă. Ea vrea să spună, probabil, că acest sat, locuit de răzeşi fără pămînturi, nu-i un loc înfundat, cu oameni de nimic. Dacă humuleştenii sînt, în genere, sedentari, alţii — oameni de vază — vin spre ei. Printre ei domnitori şi mitropoliţi, în drum spre mînăstiri. Tot lume „bogată şi aleasă", mai notează Creangă, hotărît să înnobileze locul său de naştere. Adevărul este că reuşeşte, dar nu prin aceste adausuri livreşti, ci prin puzderia de amănunte, prin zecile de istorii din care înţelegem că în aceste locuri este o rînduială veche şi o morală ce se respectă. Ţăranii din ţinutul Neamţului nu ştiu ce-i judecata, plugurile rămîn singure cu săptămînile pe brazdă, prisăcile fără prisăcar şi holdele fără jitar. Ţuţuienii se ţin de coada oii, lucrează cu pricepere lîna şi sînt vestiţi pentru teascurile de făcut oloiu, Codrenii pentru morile şi piuăle de făcut sumani. La mînăstirea Văratic, hram de Sfînta Maria, vine multă lume. „Lume şi iar lume", încheie filosofic naratorul, voind iarăşi să sugereze că ţara copilăriei lui nu-i oarecare. Cînd e s-o părăsească pentru a merge la Socola, devine liric şi scrie poemul acela despre Ozana cea frumos curgătoare pe care i l-au contestat estetic toţi comentatorii. E drept că „limpede ca cristalul" nu-i o imagine originală. Nici „cele copile sprinţare", de care a mai fost vorba, nici altele. Originală şi profundă este imaginea de ansamblu. spaţiu în care fantezia unui martor duioşat, ajuns la vîrsta cînd pricepe ce-i bine şi ce-i rău, concentrează „tot farmecul frumuseţelor". Aici omul trăieşte în relaţie bună cu natura şi legea morală nu este primejduită.

E vorba, încă o dată, de omul de munte, acela pe care îl elogiază moş Luca. El face, cu încuviinţarea naratorului desigur, o separaţie netă între lumea muntelui şi lumea cîmpiei sau, cum au zis mai tîrziu unii sociologi, între civilizaţia boului şi civilizaţia calului. Harabagiul sărac dar răzeş este mefient faţă de cei care locuiesc dincolo de Siret. Pentru el, tot ce-i bine şi frumos se opreşte la malul apei. Dincolo încep sărăcia şi uritul : „Aşa-i viaţa cîmpenească, zice moş Luca, cioşmălindu-se şi învîrtindu-se ca pe jăratic, de răul ţînţărimei. Cum treci Siretul, apa-i rea şi lemnele pe sponci ; iar vara te înăduşi de căldură, şi ţînţarii te chinuiesc amarnic. N-aş trăi la cîmp, Doamne fereşte ! Halal pe la noi ! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul şi reci ca gheaţa ; lemne de-ajuns ; vara, umbră şi răcoare în toate părţile ; oamenii mai sănătoşi, mai puternici, mai voinici şi mai voioşi, iar nu ca işti de pe la cîmp : sarbezi la faţă şi zbîrciţi, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci fripte, în toată viaţa lor".

Are ce regreta deci Nic-a lui Ştefan a Petrii, ajuns acum holtei şi nevoit să se însăraineze : „Apoi, lasă-ţi, băiete, satul cu tot farmecul frumuseţelor lui, şi pasă de te du în loc strein şi aşa depărtat, dacă te lasă pîrdalnica de inimă". Nu-l lasă, dar holteiul nu poate sta împotriva părinţilor, şi atunci se urcă în harabaua lui moş Luca şi, înainte de a părăsi ţinutul copilăriei sale, mai aruncă o căutătură jeluitoare spre munţii Neamţului : „urieşii munţi, cu vîrfurile ascunse în nouri, de unde purced izvoarele şi se revarsă pîrăiele cu răpejune, şopotind tainic, în mersul lor neîncetat, şi ducînd, poate, cu sine multe patimi şi ahturi omeneşti să le înece în Dunărea măreaţă"... Trebuie să-i înţelegem ideea şi să-i iertăm frazele naiv literare. Este vorba, încă o dată, de ţara copilăriei, ţara lui imaginară. ■

Gheorghe ISBĂȘESCU

Confluență

Și i-a spus Doamna Clio, Scribului: Cu cît simțurile
prelungesc realitatea mai mult și e mai prolific
Oracolul de la Delfi,
cu atît mai rapid se vor înmulți sectele lexicale.
Dar ca să se clarifice rigoarea zilei de mîine
e nevoie de un nou sacrificiu.
Din nou vom arde pe cineva pe rug.
Altfel, cetatea va fi din nou în primejdie.
Altfel, perucile din secolul ilustru își vor pierde
valoarea istorică și frazele cele mai tari vor rămîne
fără oasele sacre.
Și Scribul s-a dus la Mirianida : Deci în curînd
ne va veni rîndul și nouă.
În curînd ne vor pluti capetele în aureole arzînd.
Relieful cetății ni se va șterge treptat din priviri.
Și linia vieții din palmă va simți și ea înalta temperatură.
Atunci vom putea spune la propriu că ne-au ieșit
cuvintele de foc pe gură.
Numai bibliotecarul cînd mîine va trage din raft,
absent, o nouă carte,
va chicoti ca de-o utopie scrisă pe-o tăbliță de ceară.
Și realitatea înfășată în atîtea scutece cu greu
dintre foi, atunci, își va mai scoate obrazul afară.

O chitanță pentru adevăr

Garsoniera 49 de pe strada Victor Babeș din Onești:
tapetată cu fotografii.
În ele: Ulise și Mirianida, divulgînd ermetismul
falselor taine.
În curînd: libertatea interioară în fața acțiunilor
practice.
În curînd: libertatea limbajului luînd hotărîrea vederii.

Fotografia ne dă o chitanță pentru adevăr?
E anatomia unei forțe lustrale?
Curenții acțiunii: teroarea ingenioasei metafore?
A intra în punctul de intersecție al voinței
cu nepăsarea
este deja, de acum, ocupația garoafei magnetice
care ne arde în palme pielea supusă.

Sămînța prefacerii

De fiecare dată cînd pleci din garsoniera 49
stau, Mirianida, în fotoliul tău și-ți ascult
gîndurile care ți-au rămas lipite de el,
moi ca lîna mieilor din Negoiești, primăvara.
Stau în fotoliul tău și îmi zic : au trecut
o mie de ani de cînd ne cunoaștem.
Și simt că am douăzeci de ani ca și tine.
Și-n autoritatea fiecărui mușchi îți ascult,
prin șerpișorii excitați ai globulelor roșii,
ultimele noutăți ale vîrstei, în orele de vîrf.

Da, ele știu că din obiectele care ne înconjoară
poți crea oricînd o altă limbă.
Chiar mai exactă decît cea pe care o vorbim.
Chiar mai durabilă decît instinctele noastre
mereu nepotolite, mereu în schimbare la față.
Pentru că tu, Mirianida, ești sămînța prefacerii care
încolțește și îngenunchiază pe sînge în garsoniera 49.
Să-i rămînă lui Ulise patul cioplit dintr-un măslin.

Atentatele zvelte

Decît trupul tău, Mirianida, eu nu pot fi mai presus.
Pentru că azi, în Tabăra de la Poiana Sărată,
sînii tăi mici care și-au uitat sutienul acasă,
netezindu-mi tricoul pe piept, m-au învățat
mai mult decît toate tratatele
de ce inconsecvența tulbure a cărnii
își inventează viața zi de zi.
De ce răcoarea care se rostogolește printre crengi
nu se lasă niciodată sedusă de odihna unei ape
chiar dacă întunericul mai e strîns în jurul ei.

Pentru că trupul tău fertil, Mirianida,
nu se sumețește niciodată cu privilegiul
de a-l contrazice.
Lăsînd timpul, care se retrage din noi ca marea,
să înalțe pe uscat licărirea credincioasă
a mîinilor tale
care înțeleg acuma durerea și depărtarea.

Gradația specială

Trecem, Mirianida, pe lîngă zidul canonic
al Palatului Dacia de pe strada Lipscani,
din București,
unde totul a fost dinainte pregătit :
și boarea acestor geamuri rumene prin care
priveau odată redactorii de la ziarul Timpul
și defileul tău cu volănașe oranj
(poate la fel cu acelea pe care le purta odată
trupul subțire al Veronicăi Micle –
alegorică marmură pentru Domnul Eminescu Mihai).

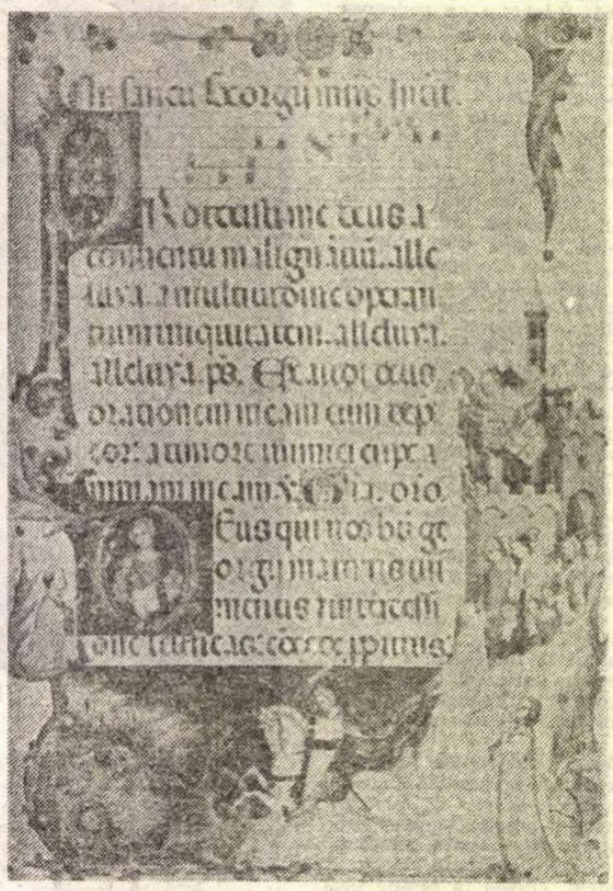

MAESTRUL CODEXULUI SF. GHEORGHE : Sf. Gheorghe și dragonul (1340)

Legenda celor doi se delectează hoțește
prin aureola părului tău de tutun arămiu.
Contextul superstiției hohotește, firește,
tulburînd hieroglifele inimii prin ani alungate
care au dat alarma prin casa atîtor manuscrise,
care au cules din tehnologia mitului
atîtea mii de carate.

Dar aureola părului tău de tutun, Mirianida,
de ce se tulbură ?
Pentru că pergamentul culorii strîns cu sfială
lasă să i se vadă flacăra fricii, neîndoios.
Vezi cumva, în pavaj, vreo zi roșind de emoție ?
Citești cumva, în pavaj, gradația specială
a unui jurămînt primejdios ?

O mărturie

Alunița de pe sînul tău drept, Mirianida :
o mărturie
că numai la acest microfon buzele mele
pot declara că zadarnic ne evocăm
pe locul unde am dispărut.
Că inima nu mai dă înapoi clipele uitate.
Că pîndind stratul cotidian al sufletului
în pieptul tău cuprins de vrajă,
stăruința flăcării justifică
justiția voluptății.

Conservarea clipei

Deși știu bine că despre toate iluziile femeia
e cea mai perfectă,
încerc, Mirianida, să descifrez întrebările
sfinxului din noi,
să dau deoparte miracolul inutil. Pentru că în extaz
nu poți rămîne multă vreme.
Pentru că ceața trebuie să se întoarcă înapoi în mare
ca rîurile celebre pe valea vinovată a veacului
cu ultimele linii de apărare ale vieții.
Pentru ca dimineața, cînd ne vom scula, să mai putem
rămîne
bucăți sfărîmicioase de oglindă pătimașă
în furtuna destinului.
Încerc, Mirianida, și deodată aud cum nesfîrșitul miraj

de carne tînără multiplică umbra lucioasă a eternității
mărunte,
pregătind strategia unui supliciu.
Văd cum ne vin în permisie rănile Sfîntului Francisc
ridicînd fiecare amănunt pînă la flacăra de chibrit
a nervilor care separă carnea de trup : un haos neistovit
dar mai clar decît bariera de la marginea orașului
pe care o vezi și nu ai voie s-o treci.

Iar noi, Mirianida, parcă ne exersăm cu o poftă nebună
să luăm locul vopselelor de pe haine, uitînd că trupurile
sînt niște uși pe care degeaba le încuiem bine :
Pentru că un ochi se desparte de celălalt cînd noaptea
implacabilă vine.

Sub soarele antagonic (II)

Astăzi, autobuzul gelos mi te-a furat din brațe, Mirianida,
să te ducă departe.
Trăgînd după el ultimul licăr al plopilor noștri.
Ultima ispită a șușotelii din pielea de crin
care-mi luminează ramura verde din piept.

Singur rămas ,orașul purtat pe brațe îmi pare mai greu
între cele patru heraldice riuni : Trotușul, Oituzul,
Cașinul, Tazlăul.
Și pașii, pe străzi înclinate, acum ezită
de parcă ar călca pe dinamită.

Trotuarele pe care am umblat împreună blazate
ca niște ogari, după o vînătoare de cursă lungă,
s-au strîns la scara blocului meu, lingîndu-mi
tălpile imobile.
Depunînd mărturie : că prin cenușă, efortul flăcării piere.
Că siguranța de sine a fost ridicolă totdeauna.
Că un copac fără cîteva păsări nu e mai aproape de cer,
oricît s-ar spune.
Că totul în destin se petrece atît de iute
cînd o zeiță începe să te strige pe nume.

Pactul fabulos

Mirianida, pactul fabulos cu fantoma aceea
ce mă ținea pe aripi înainte de naștere
e doar să ne regăsim torța pe Calea Sacră,
metalul viu al forței de a fora
la picioarele providenței.
După ochii ficși ai dragonului răstignit
pe peretele garsonierei 49.
După dinții de aur ai șoricelului care
ne-a ros mirajul poemelor psihice.

De aceea și tăcănitul mașinii Flying Fish
de dactilografiat beneficii
descrie judecătorii, din zi în zi mai prefăcuți,
credințele ce nu se cumpără, morții ce nu se vînd,
ca să spulberăm ermetismul falselor taine.
Statuilor noastre calde propunînd
justețea lumii fizice.

Disponibilitate

Voi brațe, voi lungi tunele albe, unde vă duceți
cu exuberanța de altădată ?
Tocmai acum cînd crizantema feroce din parcul
Onești
perorează îmbufnată despre esența cuplului ?
Despre acel soi de trufie din regimul diurn al metaforei ?

A doua cale unde-o căutați pe-aceste cîmpuri
minate de enigme ?
Tocmai acum cînd Mirianida rătăcită într-un oraș
ardelean
în cabina ei de sufleor la teatru„ își împarte cu lancea
foile în două cete :
cuvinte abstracte, cuvinte concrete ?
Sau poate în camera ei, acasă, le machiază figura
și unui principiu elementar îi dezbracă armura ?
Tocmai acum cînd fotografiile noastre din garsoniera 49
imi strigă-n urechi :
„Sîntem doar niște cartoane !" Și recile chipuri
deconspiră alarma din întîmplările vechi ?

Voi brațe, voi lungi tunele albe, unde vă duceți
cu exuberanța de altădată ?
Nu cumva ați greșit mănușile unor mîini străine
și ele își văd mai departe de taina lor ?

Cornul vindecător

Limbile pendulei azi, Mirianida, sar
ca o reacție-n lanț
știind că sunetul cornului vindecător
nu mai e amintire.
Cu toate tabieturile detaliilor
rămîne magica noastră îndeletnicire.

Sunetul lui : singurătatea stylului în acțiune.
Acel spațiu supt ce nu se poate măsura.
Ca să ne regăsim pierdutele aureole,
înceata mistuire a diamantului.
Pentru că : cine să te ajute dacă nu tu singur ?

(Din manuscrisul „Ulise și Mirianida" predat în 1985 Editurii Cartea Românească)

CERCURILE

DESPRE răsturnarea din România s-a spus că ea se deosebește de celelalte mișcări din țările din Est prin caracterul ei spontan și violent, precum și prin transparența fazelor ei, deoarece s-a declanșat în văzul lumii, înregistrată de aparatele de filmat universale, reprodusă pas cu pas de televiziune. Astăzi, după mai multe luni, demarcările de atunci nu mai sînt atît de convingătoare, căci un strat din adîncuri, mai puțin vizibil, nebulos, refractar în mare parte analizelor, și-a luat revanșa, ajungînd la suprafață, invadînd scena, preocupînd cu preponderență pe comentatori. Nimeni nu mai poate contesta faptul că explozia reală, eroică, perfect străvezie, avea un corespondent în umbră, abia bănuit inițial, cu o latură suspect tenebroasă, care contrazice tocmai trăsăturile nete evidențiate mai sus.

În felurite dezvăluiri ale unor participanți direcți sau martori implicați, dezvăluiri care se succed intens în săptămînile din urmă, se vorbește despre întîlniri tainice premergătoare, conspirații pregătite îndelung, un calcul ramificat al complotului care profită și de lipsa de atenție generală, interesul fiind concentrat asupra spectacolului captivant transmis cu risipă de amănunte pe micul ecran. Cu cît se scurg zilele, cu atît unele aspecte difuze se clarifică, dar nu în mod sigur, fiindcă noi revelații sugerează iarăși prezența altor zone oculte care refuză lumina zilei. Această îndărătnicie a obscurului reprezintă o particularitate definitorie a convulsiilor recente din România. Ca și cum, în epoca informației cotropitoare, beneficiind de mijloace tehnologice și de o promptitudine a difuzării, avansarea nu poate depăși totuși un prag, ceva rezistent, bolovănos oprește trecerea, păzește hotarul unei lumi de jos, dominată încă de enigme, de unelțiri medievale, de forțe misterioase, impenetrabile. Cei care urmăresc suita de evenimente dramatice înregistrează ca un avertisment grav nu numai persistența unui secret, care pînă la elucidare amenință să maculeze și puritatea elanurilor inițiale, dar mai ales efectele lui neașteptate, adică izbucnirile deschise de sălbăticie și primitivitate în piața publică, repetate și oricînd posibile în viitor, favorizate tocmai de întunericul din care pornesc. A folosi cuvîntul „neașteptat" e poate nepotrivit, deoarece reprezentația care are loc, atît cea exterioară, cît și cea presupusă în adîncuri, pare să respecte niște trasee prestabilite, impuse mai demult. E un mecanism previzibil, care exclude surpriza și fixează destinele protagoniștilor, chiar dacă nu cunoaștem încă toate detaliile intrigilor urzite. Ceea ce s-a petrecut de pildă la București la mijlocul lunii iunie cu ivirea detașamentelor de pedeapsă ale minerilor și episoadele de exercitare a teroarei, a produs în Occident un șoc. S-a întîmplat un incident oribil peste care nu se poate trece. Nu cunosc un precedent într-o altă țară din Europa în ultimele decenii. Subliniez faptul că, dacă s-ar examina atent momentele de groază, ele nu ar mai părea atît de stranii, pentru că sînt rezultatul unui proces care trebuie probabil să irupă în astfel de manifestări, cum au fost conflictele inter-etnice din luna martie de la Tg. Mureș sau cele menționate, de la București. Și terenul social este atît de deteriorat, încît dacă nu se ajunge la o radicală însănătoșire, aceste izbucniri se vor reedita, fără îndoială, sub variate forme.

Situația actuală din România nu poate fi înțeleasă, dacă nu se ține seama de anumite mecanisme de determinare pe care le-am putea reprezenta ca niște **cercuri blestemate**, din care observăm că deocamdată nu se poate ieși.

UN CERC este acela în care se găsește captivă conducerea actuală a țării. Președintele Ion Iliescu, ales cu mare majoritate, care avea șansa de a îndrepta România spre o societate modernă, democratică, într-un efort de reconciliere națională, a ratat cu totul încercarea. Adeziunea de care se bucura în toate păturile populației a fost utilizată într-o direcție stearpă. În ciuda faptului că în ultimii ani din domnia lui Ceaușescu el a prezentat o opoziție morală din interiorul partidului comunist în fața tiranului și s-a încumetat să suporte o înfruntare dificilă, cu multe riscuri, după aceea s-a dovedit, spre mîhnirea tuturor, că este un prizonier al vechilor structuri mentale nedemocratice, moștenite de la doctrina învățată din tinețe. Nu se poate desprinde de ele, și aceste structuri ies la iveală în clipele sale de panică, mai ales. Care sînt reflexele prioritare ? Opoziția, de fapt, nu e necesară, rămîne un factor străin, primejdios, un dușman de moarte, un element indezirabil, care, pentru a fi descalificat și îngrădit, va fi iute identificat cu extremismul de dreapta, cu fascismul; dintre categoriile sociale pe care ne sprijinim, cea mai nesigură și cea mai dubioasă este intelectualitatea, ea ar trebui domesticită pentru a-și recunoaște statutul de inferioritate și subordine ; temelia colectivității o constituie clasa muncitoare, care se cere sprijinită pentru a pune ordine în stat, mai ales în perioadele de alarmă (vezi intervenția minerilor) ; trebuie refuzată o societate care se îndreaptă iar spre împărțirea în bogați și săraci, aparindu-se nivelarea și egalizarea tuturor păturilor sociale. Toate aceste scheme vide de gîndire, urme de dogmatism, au fost de mult depășite chiar din interiorul reformismului comunist. Mai mult, e curios cum Președintele care înainte, în fața tiranului, a pledat pentru lealitate și un model auster de comportare, nu ocolește acum limbajul duplicitar, recurge la o sumă de mistificări și de manevre opace — prin care respinge actul de transparență. Baza de încredere s-a pierdut, panta de degradare nu poate fi evitată fiindcă el pune deasupra adevărului și a eticii mereu ce a asimilat în tinerețea lui de ilegalist, și anume principiul leninist al cauzei proletare care ar justifica orice abatere și deci și lipsa de scrupule. A străbătut astfel un drum al compromiterii din care nu se mai poate salva. Cît de anacronică și de prăfuită este concepția intransigenței de clasă, de care nu se mai poate descotorosi Președintele noii Românii, o probează compararea evenimentelor tragice recente din țară cu mersul spre democratizare în celelalte țări din Est. De ce preferă Președintele jocul tenebros cu misterele ? Noi nu știm o serie de lucruri, nici pînă astăzi : în ce măsură conducerea actuală este la rîndul ei supusă unor pacte secrete cu forțe ascunse care continuă să fie totuși vii și prezente în ambianța țării, cum ar fi o parte a fostei Securități, o aripă a armatei, probabil înțelegeri și cu alte centre ale vechiului aparat de exercitare a puterii sovieto-comunist. Aceste fire nu se dau decît parțial în vileag, ele s-au conservat în chip clandestin din primele zile ale răsturnării. Încă de pe atunci au apărut fenomene dubioase care sînt mult discutate în presa occidentală și în unele cărți : cine a realizat în ultimă instanță răsturnarea, dacă a fost numai o revoltă populară sau o lovitură de stat, cine a acționat apoi în zilele următoare și a dezlănțuit o bătălie violentă, singeroasă în București, fără ca ulterior să fie adus un singur reprezentant al acestor forțe în fața unui tribunal, și chiar Președintele statului se întreabă stupefiat „cine a tras !". Oare e posibil ca omul care a condus atunci trecerea spre noua ordine și democrație să nu știe împotriva cui s-a luptat ? Și enigmele se înmulțesc în aceleași tipare — nu se spune cine i-a chemat pe mineri în luna iunie, cine i-a însoțit sau cine a indicat locurile pentru masacru. Dacă am accepta consecința logică a suitei de puncte obscure, am fi nevoiți să recunoaștem că probabil cineva are interesul să nu se dezvăluie resorturile compromițătoare sau poate e oprit să le divulge. Enigma, confuzia, suita de complicități sînt folosite și ca o supapă pentru orice explicație cerută, căci adevărul nu poate fi mărturisit — el ar discredita imaginea de infailibilitate a puterii. Am auzit că primul-ministru a afirmat la televizor, după ce teza cu rolul legionarilor, cu puterile străine și cu partidele de opoziție n-a mai putut fi susținută (acuzația cu lovitura de stat a căzut și ea) — că tot elemente ale fostei Securități, care n-ar mai fi în funcțiune, au intervenit haotic și ele sînt vinovate de excesele comise. E dovedit însă faptul că minerii au fost acompaniați de slujbași ai guvernului care cunoșteau exact adresele intelectualilor, i-au vizitat la casele lor, i-au amenințat cu moartea, unii au fost maltratați. Și chiar dacă nu Președintele țării a dat ordinul să fie schingiuit un anume cărturar, e clar că el și întreaga echipă conducătoare poartă răspunderea pentru uluitoarele fărădelegi. În orice stat european, după astfel de evenimente, guvernul ar fi fost obligat să demisioneze.

În ce privește imobilismul de mentalitate al Președintelui și al întregii echipe diriguitoare, s-ar mai putea adăuga și alte aspecte. Aș evidenția bunăoară, o deosebire în mersul lucrurilor în Uniunea Sovietică față cu România. Gorbaciov pare mult mai evoluat în lupta lui pentru modernizarea societății rusești, împotriva birocrației și a mecanismului totalitar, chiar dacă nu descifrăm cît de departe vrea el să înainteze. Dar el a avut de la început ca aliat principal intelectualitatea, și una din țintele sale de bază a fost „glasnost" — așadar transparența informației și încurajarea dezbaterii deschise. În România, în mod ciudat, primul inamic desemnat de noua conducere a fost omul de carte care a incomodat prin felul stărilor în care a pus o serie de întrebări și a formulat o alternativă. Firește că se poate deduce o determinare a etapelor, deoarece în Uniunea Sovietică procesul de regenerare a pornit „de sus", și în efortul de eliminare a angrenajului anchilozat, populația nu era inițial atît de lucidă ca unii fruntași ai partidului comunist. În schimb, în România mulțimea a dorit spontan abandonarea fără ezitare a sistemului totalitar și a comunismului. În paranteză mai pomenesc faptul că Gorbaciov n-a apelat la o parte a populației spre a intimida celelalte categorii de cetățeni. Survin, desigur, și multe puncte de apropiere : ezitarea în fața economiei de piață și nepriceperea în tratarea problemelor de producție, întîrzieri fatale în inițierea unor măsuri radicale, sforțarea de a perpetua o parte a sistemului sub tot felul de travestiri. Cît despre democratizare și promovarea dialogului politic, practica indică un stil șovăitor, precumpănitoare rămîne vechea viziune de corp închis, monolitic, cu ambiția unanimității și cu accentele de fanatism în susținerea unor teze rigide și sterile. Ce anchetă, de pildă, ar putea aduce lumină asupra evenimentelor triste din luna iunie, cînd firele scenariului consumat sînt de nepătruns și puținele indicii duc spre inspiratorii din culise care sînt oameni apropiați ai Președintelui ? A făgădui dezvelirea pînă la capăt a adevărului ar însemna să admiți discreditarea conducerii.

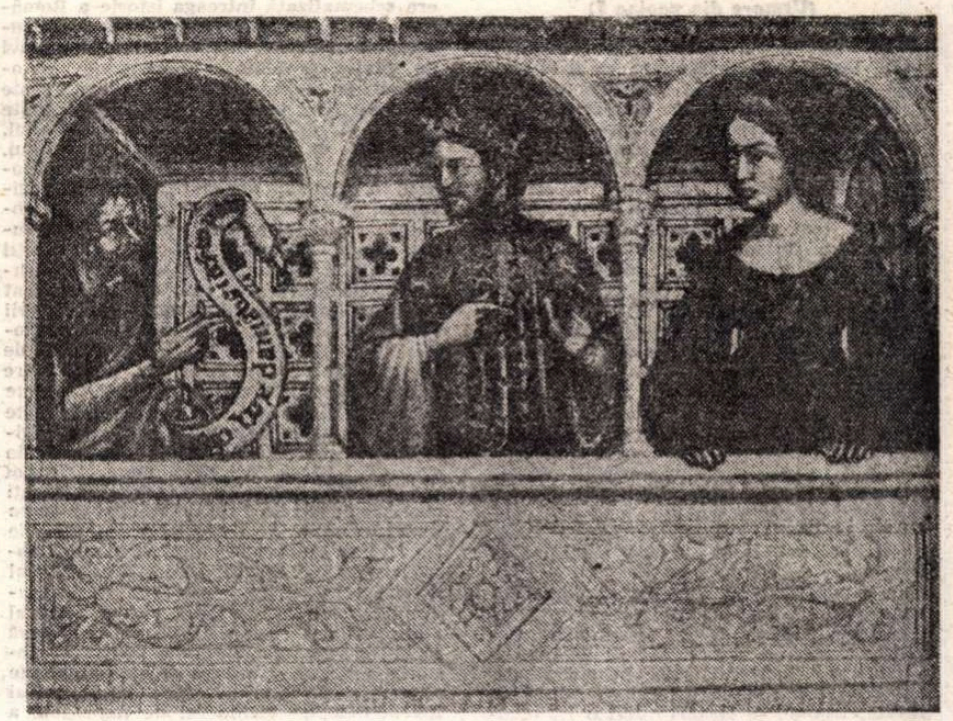

OTTAVIANO NELLI : **Sf. Ioan Botezătorul, Irod și Irodiada** (pe la 1415–1420)

AL DOILEA CERC îl formează opoziția. Partidele tradiționale reînființate n-au putut nici ele părăsi un anume cadru fixat odinioară, și au omis să adopte o viziune mai modernă, realistă, adaptată vremurilor contemporane, cu o altă deschidere spre Europa și spre propriul popor trecut prin sita dictaturii. Au lipsit cadrele tinere, majoritatea exponenților de vază au fost decimați în închisori și lagăre. Din aceste motive, opoziția de tip tradițional n-a întruchipat, din păcate, o alternativă valabilă pentru corpul electoral. Nu analizăm acum toate implicațiile, dar semnalăm și aici diferența față de celelalte țări din Est, unde s-a închegat totuși o forță de centru cu un profil seducător, ceea ce a schimbat relieful politic.

Un al treilea **cerc**, care probabil se va rupe din blestem, e speranța noastră, îl constituie nucleul de intelectuali reunit în jurul revistei „22". Grupul pentru Dialog Social, cum s-a intitulat, se remarcă printr-o febrilă activitate politică, a devenit un factor dinamic și avansat în gîndirea românească. Dar și această formație pornește cu un serios handicap, fiindcă nu beneficiază de o pregătire politică, solidă, și pare cantonată la o destul de sumară reprezentare asupra transformărilor ivite în lume. Abia în toiul încleștării se cristalizează și programul concret de redresare. Grupul a militat cu mult curaj și dirzenie, în condiții extrem de anevoioase, adoptînd o atitudine consecventă de critică a erorilor guvernului și de denunțare a simulacrului de democrație. În curînd se vor profila și capii acestei mișcări, care vor trece dincolo de limbajul emotiv abstract, altfel necesar. Căci a discuta repetat despre vinovăția întregii colectivități în actul de supunere față de fostul tiran, definind libertatea ca o iubire a aproapelui și invocînd sondarea conștiinței — sînt formule încă vagi și care nu pot avea o tangență cu starea mulțimii, care ar dori probabil să afle căile precise de înaintare spre un nou tip de societate. În acest scop se cere efectuată o cercetare prealabilă sociologică, economică, o prospectare în toate domeniile prefacerilor, pentru a confrunta România și cu experiența similară a țărilor vecine, cu tentativele lor încununate de succes sau marcate de eșecuri. Fără obținerea unui grad înalt de competență pe tărîmurile vitale incluse în dezbatere, Grupul nu va putea oferi

S. Damian

(Continuare în pagina 8)

Mic dicționar

PALIMPSEST. Dacă era nevoie să se demonstreze indigența demnă a Televiziunii Române, seara zilei de 27 septembrie ne-a oferit cea mai elocventă mărturie. Într-o transmisiune de muzică simfonică, la care ar fi trebuit să ascultăm **Requiem**-ul lui Fauré, am fost agrementați cu cea mai contrastantă muzică de fond ce se putea imagina în context : efluviile celeste ale post-impresionistului francez intrau în contrapunct cu fragmente fortuite dintr-un spectacol al defunctei Cîntări a României. Din cauza unei insuficiente ștergeri a primei înregistrări de pe casetă, asistăm la cel mai bizar spectacol involuntar de poezie concretă, pe care nici Michel Butor n-ar fi fost în stare să-l imagineze prin anii '70, la Bienala din Veneția. Prin urmare, prima impresiune rămîne de nesters, în oricare TV din lume.

„Requiem aeternam dona eis Domine et lux perpetua luceat eis", suspinau, în **pianissimo**, tenorii ; „Trăiască România trăiască Ceaușescu", urla din culise o voce fals întăritată, mai slabă decît la prima ei apariție. „Agnus Dei, qui tollis peccata mundi", interveneau sopranele cu accent grav și definitor ; din păcate, interpretîndu-l dramatic pe Fauré, coriștii provocau lungi pauze de care profita un recitator cu voce familiară, deseori auzită prin filme cu „oameni noi", și care proclama aici : „Spre comunism, pe-un drum fără ocol !". „Libera me, Domine, de morte aeterna, in die illa tremenda, quando coeli movendi sunt et terra, dum veneris judicare saeculum per ignem", puncta concluziv baritonul, rapid contrazis de o altă voce din off, ce ne îndemna pe toți, inutil : „Să trecem la-mplinirea mărețului Congres !" (Al cîtelea ? Al treisprezecelea ? Al paisprezecelea ? Nu conta.) Și tot așa, mai bine de o jumătate de oră. Un palimpsest tragi-comic, precum — probabil — majoritatea palimpsestelor.

Iritant la început, ceva mai amuzant după aceea, spectacolul devenise în cele din urmă dramatic și profund : poate că niciodată eternitatea absolută a unei muzici de bună calitate nu era mai convingător demonstrată, prin revers, de țopăiala lăutărească și derizorie a unui circ ce se voise istoric și nu fusese decît isteric. Dar acest aspect estetic, ținînd, totuși, de superfluul existenței, ceda pasul în fața altuia, infinit mai grav : deși doar cîteva luni ne despart de panorama dementială în care o țară întreagă a trăit timp de aproape două decenii, răcnetele muzical-poetice ale Cîntării României și ale Omagiului conducătorului iubit mi se păreau la fel de îndepărtate ca și epoca de piatră. Memoria comună, selectivă și protectoare, le aruncase deja în cel mai adînc strat al subconștientului, la ultimul subsol al personalității fiecăruia. Tot noi sîntem cei care, în urmă cu nici un an, ascultam resemnați inepțiile Ultimului Congres ? Tot noi, biologic vorbind. Pentru că, în ordinea timpului interior, din acele vremi imemoriale au trecut nu ani de zile, ci o întreagă eră.

Există o consolare în toate : dacă memoria noastră afectivă păstrează ca pe niște plăgi arzătoare, vesnic neînchise, harta rănită a unui oraș de pe care au dispărut biserici, palate și străzi încîntătoare, pentru totdeauna pierdute, în schimb tot ea a șters din conștiință (cu ură sau poate doar cu indiferență) vacarmul cacofonic ce a întovărășit, atîta timp, demolarea unei țări întregi.

Mihai Zamfir

Cercurile

(Urmare din pagina 7)

o alternativă solidă. Pînă la înfiriparea unui larg forum cetățenesc, ca în statele din jur, mai e o cale lungă de parcurs.

Și ne apropiem aici de un punct nodal: toate aceste inerții în conduită și gîndire destăinuie și o stare de înapoiere a societății civile în România. Este elogiat, de pildă, gestul de rezistență în creație al oamenilor de cultură. Un critic, Eugen Simion, bun cunoscător al literaturii române din ultimele decenii, pretinde că la sfîrșitul unei etape tumultuoase, recolta de cărți se menține totuși foarte satisfăcătoare, căci, în realitate, cei mai de seamă scriitori au respins organic conceptul de totalitarism, au evitat capcana ideologică și doctrina comunismului, ba mai mult, n-au aderat nici la cultul personalității. De aceea acum, după răsturnare, opere de creație numeroase supraviețuiesc intacte și pot rivaliza cu producții asemănătoare din culturi de frunte europene. Să fie starea literaturii atît de fericită ? În ansamblu, nu împărtășesc această opinie măgulitoare. Rămîne să fie examinată la obiect — fără părtinire — creația.

La o privire mai scrupuloasă vom descoperi și aici urmele unei contaminări în profunzime. Peisajul literar, după devastare, nu e chiar atît de diferit de tabloul general al societății, care poartă semne ale degradării. Spre a delimita originea răului, trebuie să reconstituim o traiectorie a orientării oficiale. Pentru a uzurpa puterea în interiorul partidului comunist și în societatea românească, tiranul s-a bizuit multă vreme pe structurile aparatului stalinist. Mai tîrziu, tot în sforțarea de a păstra cu orice preț prerogativele domniei, cu un anumit instinct politic, Ceaușescu a intuit avantajul unei solidarizări cu națiunea, pornind de la preamărirea fondului autohton. Transferul în strategia propagandei s-a operat treptat, a fost abandonată în mare măsură vechea retorică impregnată de caracterul de clasă — destinul prioritar al muncitorimii, criteriul devotamentului revoluționar în selectarea cadrelor, principiul luptei ascuțite cu forțele imperialismului, rolul țării în coeziunea lagărului socialist, etc. Pe alocuri, frazeologia militantă era menținută în unele articole ale ziarului oficial, ca un paravan, ca un alibi. Abia în anii din urmă sfidarea lui Gorbaciov — programul său de reforme constituind o amenințare pentru autoritatea de natură despotică și inflexibilă — l-a împins pe Ceaușescu să înalțe iar platoșa atașamentului la ideologia pură și să se autoproclame un neclintit stegar al revoluției proletare. În esență, totul se concentra însă mai departe asupra freneziei naționaliste, o exaltare fără margini a unui unic criteriu — criteriul autohton. Trecuse vremea rușinii și a camuflajului. Nimeni nu se mai speria în cabinetele superioare ale partidului, de unde soseau prețioasele indicații, de felul în care tezele propagandei și tot astfel limbajul întrebuințat coincideau fără putință de a le disocia cu naționalismul xenofob și autarhic al grupărilor de extremă dreaptă cum a fost Garda de fier. Nu mai avea însemnătate faptul că un conducător politic era adeptul dictaturii sau favorabil libertăților democratice, dacă el lupta împotriva toleranței și a deschiderii sau pleda pentru respectarea drepturilor omului și cooperare cu toate categoriile populației. El era măsurat prin prisma unei singure însușiri : cum reprezenta neamul românesc și cum proteja interesele lui. Cu aceste elementare norme de apreciere era schematizată întreaga istorie a României, de la începuturi pînă în prezent, înfățișată ca un șir neîntrerupt de isprăvi de vitejie, dreptate și înțelepciune, în opoziție cu popoarele vecine și cu toate celelalte țări, care sînt bîntuite de pofte egoiste și rapace, instrumente ale răului. În suita de glorioși eroi ai neamului, Ceaușescu se instala la un punct de apogeu în contemporaneitate, voind să legitimeze în acest mod primitiv puterea absolută. Folosind o stratagemă cu totul rudimentară, tiranul s-a bazat pe reacții viscerale, a înșelat și vigilența unor scriitori și cărturari, care l-au urmat conștient sau involuntar în acest marș al separării de restul lumii, al autoadmirației și autoîncîntării. Astfel caracterizate, stările de lucruri par extrem de grave, dar nu are rost să menajăm susceptibilități. Opere create în deceniul din urmă și lăudate pentru independența de gîndire și originalitatea creatoare sînt, de fapt, viciate de mentalitatea închiderii sterpe. Se pot cita cărți semnate de autori proeminenți (**Delirul** de Marin Preda, **Căderea în lume** de Constantin Țoiu, **Podul de gheață** de D. R. Popescu) unde cultul autorității absolute, nevoia de supunere, mesianismul autohton tratat în opoziție cu superficialitatea, spiritul coruptibil și decadent al altor popoare — sînt trăsături care intră adînc în fibra narațiunii și avariază substanța estetică. Nu prea se dezbat aceste aspecte în critica literară, cînd tocmai fenomenele de închidere, de îngustime a criteriilor, de exaltare națională stînjenesc pătrunderea literaturii române în circuitul european. A distinge virtuțile specificului etnic, în acest caz splendidele resurse de vitalitate și înțelepciune ale poporului român, nu presupune a ocoli slăbiciunile, limitele și, implicit, autocritica națională. Nu poți să slăvești propriul popor, disprețuind sau insultînd celelalte neamuri. Ceea ce scoatem în evidență acum nu se înscrie într-un cadru difuz, speculativ, academic, ci are rădăcini sensibile în prezent. Cînd ne referim azi la o continuitate de sistem în România, nu avem în vedere doar mecanismul totalitar de comandă. Mai intervine și un alt aspect fundamental : linia de exaltare națională. E simptomatic faptul că nu se poartă o discuție sinceră, severă cu privire la erorile săvîrșite în ultimele decenii. Ținta atacului se deplasează mereu în afară, vina aparține țărilor vecine sau marilor puteri, care și-au bătut joc în trecut de acest teritoriu, părăsindu-l în voia năvălirilor barbare, și apoi în secolul nostru, cedîndu-l despotismului lui Stalin. Sînt invocate permanent forțe monstruoase care se aliază în conjurații internaționale cu unicul țel de a distruge ființa națională. În lunile din urmă s-a lansat o variantă inedită a acestui scenariu fantezist. Chiar în gazetele care adoptă o poziție critică față de guvern, de exemplu în analiza ororilor din mijlocul lunii iunie în revista „Zig-Zag", după o reproducere exactă a faptelor și o interpretare corectă a rezultatelor, se adaugă în final o insinuare, vagă și amenințătoare, pomenindu-se de state vecine care au interes să destabilizeze situația în România și să discrediteze factorii de răspundere. De altminteri, presa e împînzită de note insidioase, care își aleg victimele din rîndurile intelectualilor lucizi, calomniați ca ahtiați de putere, trădători de neam, fasciști. Oricît ai amenda, din diverse motive, unele păreri emise de Ana Blandiana, Gabriel Liiceanu, Octavian Paler, numele lor sînt o garanție de probitate și nobile intenții. Cine pretinde că atitudinea critică față de simulacrul de democrație din țară servește interese antinaționale, dovedește că e sclavul unor prejudecăți. Revista „România Mare" îi numește fără reținere chiar „agenți străini", cerînd arestarea lor. Se desfășoară o campanie isterică împotriva Ungariei, atițîndu-se necugetat instinctele cele mai joase, atmosferă care precede noi ieșiri de sălbăticie sau chiar un pogrom. Tot în revista „România Mare" pofta de a inventa primejdii inexistente la înfățișări delirante, ceea ce arată gradul de iresponsabilitate la care s-a ajuns. Ca să se stigmatizeze țara vecină, se fabulează o alianță cu caracter armat în care sînt incluse mai multe națiuni : „Ungaria a inițiat o colaborare militară cu Germania — tradiție de gen există, slavă Domnului — a încercat și a reușit să izoleze România pînă și de aliatele ei istorice, Franța și Anglia, semnatare ale tratatului de la Trianon". A discuta inepția acestei diversiuni ar fi și acesta un prilej pentru colportorii de zvonuri de a insinua că poate ceva tot e adevărat. La mulți dintre cei ce vin din țară se pot distinge ravagiile unei molipsiri. Ei se consideră bine informați (și nu sînt deloc !), repetă de fapt cuminte cele mai neroade clișee ale propagandei oficiale. Cum de atîția oameni, printre care și intelectuali de valoare, cad în cursa întinsă — rămîne o enigmă. E o prăbușire generală într-un soi de infantilism, care greu va mai putea fi oprită. O rimă celebră revine ca un refren în invectivele politice din berării și piețe publice : „Yalta — Malta". În unele publicații românești din exil au apărut studii documentate care demonstrează că la conferința de la Yalta n-a fost nici o părăsire a Europei de Est. Uniunea Sovietică a ieșit foarte puternică din război și a impus sistemul comunist cu forța, cum zicea Stalin, pînă acolo unde a pătruns armata roșie. Ar fi necesară o amănunțită descriere a tratativelor spre a se constata cît a fost inabilitate, naivitate sau percepere a neputinței. Dacă ne referim la replica recentă — „Malta" — remarcăm îndată că orice supoziție a unui abandon e o stupiditate. Ipoteza că la gura sobei cei doi conducători ai supraputerilor decid să predea tocmai România nu știu căror interese dubioase apare năstrușnică. Ea contravine oricărei aprecieri obiective a evenimentelor. Nimeni nu poate nega că există în momentul de față un proces de democratizare a lumii, că se sting multe focare de încordare, se cimentează o colaborare mondială pentru asigurarea păcii, pentru îngrădirea și eliminarea deprinderilor totalitare. În acest proces, un rol de căpetenie îl deține America.

NU vom înțelege configurația deplasărilor de direcție contemporane cît timp vom repeta formulele simpliste despre imperiul marilor industriași și al proprietarilor de firme de armament care au un profit din creșterea tensiunii — probabil că există parțial și aceste raporturi de dependență, nu sînt atît de naiv să le neg, dar ele nu sînt acum hotărîtoare. Dacă numai presiunea factorilor care urmăresc cîștigul și exploatarea ar explica politica Statelor Unite, n-am asista la nici un fel de dezarmare. Dispar centre de încleștare periculoasă, și tocmai marile puteri veghează la apărarea destinderii. Niciodată nu s-a obținut un astfel de consens între state pentru a se instaura principiile democrației, respectarea drepturilor omului, condamnarea agresiunii, a terorismului, a dictaturii, proclamarea libertăților individuale. Țările care nu doresc să intre în acest circuit, care se opun tendinței de democratizare, continuînd să recurgă la metodele totalitarismului prin întărirea aparatului de represiune, prin cultivarea monologului politic, prin perpetuarea stilului de conspirativitate — aceste țări se elimină singure, aleg izolarea. Nimeni nu le exclude arbitrar. Și e firesc ca marile puteri sau consiliul european să nu acorde nici ajutoare, nici garanții statelor care resping codul cooperării.

Să nu ne amăgim cu stafia complotului împotriva ființei naționale ! Se vehiculează în țară ideea că în jur s-au strîns doar inamici, perfizi și răuvoitori, care pîndesc clipa favorabilă ca să înhațe prada. Față de primejdiile existente, crește funcția providențială a protectorului. Nu e de mirare de aceea că Președintele, deși a comis penibile greșeli, de neiertat, e întîmpinat de populație cu un cult al admirației și al iubirii sincere. Vedem cu stupoare cum în cercul de captivitate fără ieșire al conducerii, descris mai sus, intră de bunăvoie și mulțimea alegătorilor, dispusă să-i împărtășească soarta pînă la prăbușire. De unde atîta solidarizare în orbire ? Să nu uităm că Președintele a vorbit mereu în graiul celor năpăstuiți, ca unul de ai lor, acceptînd atribuțiile de „tată bun", cum nota cu perspicacitate un observator al scenei. Ceea ce a spus era tocmai ce se aștepta de la noua autoritate : să domolească spaima de necunoscut, de schimbare, de competiție severă pentru existența care începea ; să alunge sentimentul culpei pentru anii de lașități și compromisuri, acel pact cu diavolul, pe care l-a semnat aproape fiecare ; să preia răspunderea de pe umerii individuali în așteptarea plină de temeri a viitorului neclar. Ridicînd acest zid de ocrotire în fața pericolului, el este judecat cu îngăduință pentru gafele de conducere : apelul la demagogia și conspirativitatea de tristă amintire ; toleranță și sprijin acordat în presa Frontului (ziarul „Azi", bunăoară) campaniilor celor mai ordinare de defăimare a vocilor critice ; participarea directă la perpetuarea stării colective de boală, mania persecuției, regimul confecționînd el însuși basmul cu complotul mondial împotriva României. De aici turnura patologică pe care a luat-o legătura de unire a regimului cu alegătorii. Atît de puternic și iremediabil e influența populația de propaganda fanatizării (un fanatism inedit, fără doctrină și fără religie !) încît numeroase persoane au cerut recent cu toată solemnitatea reabilitarea Securității, cu profesioniștii ei redutabili, spre a păzi națiunea amenințată de forțe străine. Aș putea menționa destule articole rușinoase consacrate acestei pledoarii, apărute în mai multe gazete. Se întinde o psihoză a persecuției, o deviere paranoidă, de aceea fosta victimă își venerează deschis călăul. Rapida uitare a crimelor și a sălbaticei supravegheri — iată un simptom care nu s-ar fi putut anticipa în decembrie, fenomen neîntîlnit în țările vecine, unde procesul de democratizare are un alt itinerar. Treptat, ceea ce e sucit și absurd apare admis ca normal, și orice discuție pe bază de argumente evitată. Din acest complex de victimă, clădit pe date care nu sînt reale și întreținut de agitatori de meserie, se ajunge la ocultarea adevărului (ocolindu-se orice dezvăluiri cu privire la vina autohtonă) și se pregătește metodic un climat neeuropean în acest colț al continentului, prin declanșarea urii și a violenței rudimentare.

S. Damian

Un zid de care se izbește **Biblioteca Centrală Universitară**

■ LUCRĂRILE de refacere și extindere a celebrei clădiri a Bibliotecii Centrale Universitare din București, căzută victimă incendiului produs în împrejurările dramatice din decembrie 1989, cînd s-au transformat în scrum peste 500 000 de volume, de la cărți de o mare valoare spirituală la manuscrise inestimabile, se izbesc acum de un zid care se arată a fi pe cît de fragil, pe atît de dur, din moment ce, indiferent de argumente, pune în mod real stavilă acțiunilor în curs. E vorba de faptul că locul pe care urmează să se construiască în prelungire noul edificiu este încă ocupat de amenajările Teatrului „C. Tănase" pentru Grădina de vară „Boema". Aceste amenajări s-au făcut anul trecut, constînd într-o structură metalică și acoperiș pentru vreme ploioasă, dar Grădina, ca atare, există aici de peste patruzeci de ani, vechiul regim provocînd de la început unul din nenumăratele sale abuzuri de deturnare de proprietate, încălcînd orbește orice lege. Fiindcă încă din 1931, datorită enciclopedismului preocupărilor lui Nicolae Iorga, care a cuprins și interesul pentru Biblioteca bucureșteană, printr-un decret cu numărul 653 din 1931 s-a cumpărat pentru extinderea bibliotecii terenul învecinat pe care s-a instalat însă, în 1949, această anexă a Teatrului de varietăți. A fost o călcătură de elefant, deoarece cu mult înainte de război se simțea acut necesitatea extinderii Bibliotecii (construită după planurile arhitectului francez Paul Gattrean, una dintre clădirile monumentale, de mare frumusețe ale Capitalei României) care devenise neîncăpătoare nu numai pentru cititori, ci și pentru noile colecții, donate de mari cărturari ai veacului nostru. În acest sens, la începutul anului în curs, s-au emis hotărîrile corespunzătoare din partea Ministerului Învățămîntului și Științei, Ministerului Culturii, Primăriei Capitalei și Direcției Monumentelor Ansamblurilor și Siturilor Istorice, cu consecințele de rigoare pentru Ministerul Finanțelor și Ministerul Economiei Naționale. În vederea extinderii a fost, de asemenea, trecută în proprietatea Bibliotecii fosta clădire a Societății de Asigurări „Dacia Romană" (utilizată pînă în decembrie 1989 de Direcția a V-a).

Proiectul de extindere elaborat înglobează într-un set unitar depozite, săli de lectură și spații adiacente care, împreună cu vechea clădire, creează în centrul Capitalei un ansamblu biblioteconomic ingenios, pe măsura necesităților de azi și de mîine ale vieții universitare bucureștene. Se realizează astfel un monument cultural într-o adecvare perfectă cu existența Ateneului Român și a Muzeului Național de Artă, precum și cu a altor instituții din zonă, în care Grădina „Boema", atît cu amenajările sale de provizorat, cît și cu „activitatea sa de o sonoritate nedorită", cum o apreciază directorul Bibliotecii, domnul Ion Stoica, contrastează puternic. Directorul Bibliotecii aduce în sprijin și adevărul că această activitate se desfășoară intermitent — cîteva luni pe an, cît durează sezonul estival. Dar un argument dintre cele mai importante e faptul că inițiativa românească a stîrnit interesul organizației mondiale a culturii — UNESCO — care a și preluat o parte din sarcinile de realizare a unei biblioteci universitare moderne. Timpul presează, fiindcă încă din primăvara acestui an specialiștii UNESCO au preluat datele generale pentru proiectul special de informatizare, iar în această lună o nouă delegație UNESCO (I.R.M. Mowat — Anglia și Jean-Pierre Sakoun — Franța) va sosi la București pentru realizarea efectivă a proiectului.

Așadar, zilele sînt chiar numărate, iar Primăria Capitalei nu a oferit încă Teatrului „C. Tănase" un alt teren pentru spectacole în aer liber, ori amenajări deja existente, în alte parcuri, cum ar fi Arenele Romane sau cea din Herăstrău. Dar chiar dacă ar fi oferit, la conducerea Teatrului s-a format o poziție categorică de refuz. Directorul adjunct al Teatrului „C. Tănase", domnul Jean Valman, după ce ne face, la rîndu-i, istoricul acestui teatru vestit pentru atitudinea sa democratică nu numai între cele două războaie, ci și în anii dictaturii („unele cuplete revăzute ar mira azi pe oricine, cum de-au putut fi prezentate la rampă") cînd au evoluat mari artiști ai genului : Maria Tănase, Antonescu-Cărăbuș, Puiu Călinescu, Cristina Stamate, Horia Șerbănescu, Stela Popescu, Alexandru Arșinel, Barbu Zaharescu, Nicu Constantin, Stroe, H. Nicolaide, Gelu Solomonescu, Didi Ionescu, Horia Căciulescu, Ioana Radu, Sergiu Malagamba, Tomazian... Directorul Jean Valman ne aduce încă o sumedenie de argumente nu numai de ordin sentimental, ci și economic, domnia sa ocupîndu-se la teatru tocmai de asemenea probleme și care ar consta, de fapt, într-un principiu îndelung verificat : un teatru care-și schimbă sediul, pierde publicul spectator. Domnul director Valman are o idee care, după a sa convingere, ar merita studiată : anume, să se construiască noua clădire a Bibliotecii prin înglobarea și a sediului „Boemei". A văzut personal în mari capitale europene o seamă de complexe culturale care cuprind pe lîngă muzee și biblioteci, săli de teatru și cazinouri, ba chiar și spații pentru jocuri de tenis, baruri și restaurant.

Iată, așadar, argumente plauzibile, dar care, în contextul de față, după întreaga evidență, nu rezistă în nici un chip. Fiindcă nu e vorba nicidecum de rolul teatrului de revistă în societate, ci de un lucru extrem de limpede și de netergiversat : o grădină de vară a unui teatru care ar putea ființa în oricare alt loc din Capitală, recăpătîndu-și repede faima, nepierzîndu-și, deci, popularitatea, ba, dimpotrivă, chiar reîntregindu-și-o printr-o amenajare mai adecvată, stă în calea reconstruirii unui mare edificiu național și internațional de cultură.

Vasile Băran

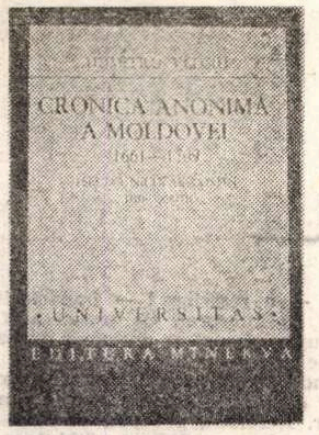

Un cronicar necunoscut din secolul XVIII

ÎN VÎLTOAREA evenimentelor de la sfîrșitul anului trecut, a trecut neobservat studiul consacrat de Dumitru Velciu unei controversate cronici din secolul al XVIII-lea (**Cronica anonimă a Moldovei...**, Editura Minerva). Autorul studiului se numără printre foarte rarii noștri specialiști în vechea istoriografie. I-am comentat și altădată, în acest colț de pagină, remarcabilele contribuții. Lumea nu e în general la curent cu situația acestui tip de specialiști, la noi, în condițiile carențelor învățămîntului filologic. Nu mai avem decît cîțiva editori și comentatori de texte de dinainte de 1800. Puțini mai știu slavona. Pînă și descifrarea chirilicelor, alfabetul cîtorva secole de cultură română, a devenit o problemă. Familia cunoscătorilor limbii și literaturii noastre vechi este pe cale de a se stinge, dacă nu se iau măsuri urgente de înviorare. Ecoul cercetărilor în domeniu este ca și inexistent. N-am citit un singur rînd despre studiul lui Dumitru Velciu, rod al unei munci de cîțiva ani buni. Predomină, printre criticii actualității, părerea că astfel de studii sînt utile, dar plictisitoare, și că, oricum, ele interesează exclusiv strîmtul cerc al specialiștilor. Este o eroare, de care oricine își poate da seama dacă parcurge o carte cum este aceea de față. Filologia este uneori la fel de captivantă ca hermeneutica. Nu mai trebuie să spun ce aventură a spiritului reprezintă descoperirea unui autor necunoscut pe baza lecturii comparate a textelor. Este chiar cazul cărții recente a lui Dumitru Velciu, care pune în circulație numele unui nou cronicar, autor al unei compilații (dar cu o parte originală) socotită, înainte vreme, anonimă sau atribuită greșit lui Nicolae Costin, fiul marelui Miron.

Povestea descoperirii merită să fie relatată, pe scurt, și va trezi cu siguranță interes. M. Kogălniceanu a tipărit în 1845 o cronică realizată în 1712 prin prelucrarea cîtorva izvoade, astăzi pierdute. Compilația trata istoria Moldovei dintre 1661 și 1711 : 18 domnii, 11 domnitori, plus un excurs despre bătălia de la Poltava dintre ruși și suedezi. Kogălniceanu a indicat drept autor pe Nicolae Costin și a stabilit izvoadele. Istoricii de imediat după el sau de mai tîrziu au moștenit în general atribuirea (V. A. Urechia, Iorga, Călinescu). O opinie diferită a formulat, spre sfîrșitul secolului trecut, Aron Densusianu, care a atribuit partea din cronică referitoare la anii 1661—1709 unui copist moldovean al epocii, Axinte Uricariul, doar partea finală, dintre 1709 și 1711, fiind socotită opera lui Nicolae Costin. Independent de Densușianu, credea la fel și profesorul I. G. Sbiera de la Cernăuți. Primul examen amănunțit este însă acela efectuat de C. Giurescu în 1907 și, cu această ocazie, intră în circulație o a treia opinie : compilația nu este datorată lui Axinte Uricariul, ci altcuiva, unui anonim, pus la calc de domnitorul Nicolae Mavrocordat. Anonimul s-a aflat în posesia unor manuscrise ale lui Nicolae Costin și a mai copiat și alte cronici. În perioada interbelică, opinia lui Giurescu e acceptată de aproape toată lumea (Sextil Pușcariu, N. Cartojan, Ștefan Ciobanu etc.), ca de altfel și astăzi (Al. Piru, I. D. Lăudat, G. Ivașcu, Ion Rotaru etc.). Paradoxal, impunerea acestui punct de vedere a determinat ridicarea unor semne de întrebare și cu privire la acea parte din cronică (anii 1709—1711) care aparține în mod cert lui Nicolae Costin, așa încît întregul text este adesea numit de cercetători Pseudo-Nicolae Costin. O figură separată a făcut istoricul (nu literar) Alexandru V. Diță, care a susținut acum un deceniu (1979) paternitatea lui Nicolae Costin pentru întreaga cronică. Însăși problema paternității pare căzută, în vremea noastră, în desuetudine. Acesta era stadiul cercetării cînd Dumitru Velciu s-a hotărît să reia studiul în toate laturile lui.

În ce circumstanțe a fost redactată cronica ? Iată o întrebare ce poate constitui un bun punct de pornire pentru acest studiu. Se știe azi că Nicolae Mavrocordat, domnitorul care i-a premers și i-a succedat lui Dimitrie Cantemir în scaunul Moldovei, om învățat, poet, filosof și poliglot, era dornitor să-și limpezească genealogia proprie, care, în ramură femeiască, era moldovenească. În acest scop el a cerut să-i fie copiate cronicele. Axinte Uricariul s-a ocupat, în timpul primei domnii a lui Mavrocordat, de **Letopisețul** lui Miron Costin. Revenit pe tron, Mavrocordat apelează la Nicolae Costin, care îl fusese caimacam (adică locțiitor), înainte de a ajunge la Iași, în prima domnie, să scrie istoria anilor 1709—1711. Fiul lui Miron întrerupe lucrul la letopisețul său de la „Zidirea lumii" și se apucă de treaba cerută de domnitor, dar, pedant cum era, înaintează ca melcul. Pentru intervalul 1661—1709 domnitorul se adresează altcuiva, un necunoscut. Dacă necunoscutul și Nicolae Costin ar fi izbutit să ducă la bun sfîrșit opera, domnitorul ar fi avut letopisețul complet (pînă la 1661 existau cele anterioare ale lui Ureche și Miron Costin). Se pare că Nicolae Costin însuși oferă celuilalt cronicar, necunoscutul, materialul necesar și că ambele letopisețe se redactează deodată. Compilatorul și copistul necunoscut care apare în această cursă contracronometru este identificat de Dumitru Velciu în persoana unui ieromonah de la Mitropolia din Iași, Sava pe numele lui.

DOVADA peremptorie a paternității am fi avut-o dacă s-ar fi păstrat manuscrisul lui Sava din 1712, dar el s-a pierdut. S-a păstrat în schimb o copie din 1715, executată de Axinte Uricariul (de unde și ideea unora că el este autorul compilației), și care s-a aflat, un veac și jumătate mai tîrziu, în mîinile lui Bălcescu și Kogălniceanu. Trecut domn în Muntenia, în 1715, Nicolae Mavrocordat luase cu sine copia. Aici, în Muntenia, în 1725 și 1726, face alte copii Stanciu Ierei, un bine cunoscut transcriitor al vremii. Există încă alte trei copii, cu o istorie mai complicată, așadar șase cu toatele, nepunînd la socoteală manuscrisul dintîi al lui Sava Ieromonahul (Kogălniceanu a editat-o pe aceea din 1715. O eventuală ediție modernă ar trebui să se bazeze pe aceea din 1725).

Neposedînd dovada, la care ne-am referit, îi rămîne lui Dumitru Velciu să examineze caracteristicile compilației. Operația a mai fost făcută, dar niciodată atît de minuțios. Multe din observațiile istoricului literar sînt complet noi. Aceste caracteristici scot din cauză, ca autor, pe Axinte Uricariul, destul de bine știut ca să nu poată fi confundat cu autorul adevărat. Ipoteza lui Dumitru Velciu că Sava ar fi fiind acest autor presupunea cercetarea manuscriselor existente și atribuite cu certitudine ieromonahului de la Mitropolia ieșeană. O bună parte din carte, aceasta și face. Unele din aceste manuscrise fuseseră atribuite altor copiști (între care **De neamul moldovenilor** de Miron Costin, aflat azi la Leningrad, unde l-a luat cu sine D. Cantemir după Stănilești, sau **Ceasornicul domnilor** de Nicolae Costin). O altă operație necesară în stabilirea paternității consta în identificarea izvoadelor și în distingerea acelei părți din compilație care este — dacă este — originală. Este vorba, cu siguranță, de cea mai temeinică analiză comparată a izvoadelor **Cronicii anonime** din cîte avem. Aceste izvoade se știau, dar nimeni nu le cercetase în detaliu. Ele aparțin lui Vasile Demian (D. Velciu aduce bogate informații biografice) și Tudosie Dubău, în principal, dar se cuvin adăugate așa-numitul izvod costăchesc (cercetat de Stoide în 1964) și „universalul" lui Petru cel Mare, identificat, cu ajutorul profesorului Bogaciu de la Irkuțk, a fi un text rusesc din 1713 despre Poltava (tradus, cu oarecare probabilitate, de Nicolae Costin). Un izvod mironesc e scos din discuție de D. Velciu.

„În față cu materialul pus la dispoziție de Nicolae Costin, din «porunca» lui Mavrocordat, Sava Ieromonahul... nu s-a mulțumit cu simpla operație de copiere cu care fusese însărcinat" (p. 200) : aceasta este cea de a doua mare idee nouă a studiului lui D. Velciu, după aceea a paternității lui Sava. Cu alte cuvinte, compilația merită atenție atît în privința felului alcătuirii și a interpolărilor sperate de copist, cît și pentru paginile nescoase din vreun izvod străin așa-zicînd personale. Pentru întîiul aspect, istoricul literar discută anumite însușiri de stil ale redactării, natura interpolărilor (care arată pe omul bisericii), ca și unele greșeli repetate (așezînd alături anii scurși de la zidirea lumii cu cei de după Hristos, Sava comite mereu eroarea de a scădea 5508 și pentru lunile septembrie-decembrie ale fiecărui an, în loc de 5509, cum s-ar cuveni). Pentru al doilea aspect, D. Velciu arată că îndeosebi partea referitoare la anii 1693—1709, Sava este un cronicar original, cu o narațiune fluentă, dialogată, și cu portrete pregnante. Fără a fi și un artist (portretul e tot acela clasic de la Ureche : „Acest Constantin Duca-vodă, măcar că era om tînăr, iar foarte înțelept și prea învățat la cartea elinească, negrabnic la mînie, nerăstitor" — p. 246). Sava Ieromonahul este un cronicar stimabil.

Argumentele lui D. Velciu par destul de convingătoare. Istoria noastră literară se îmbogățește cu un nume. Dincolo de „ariditatea" unor pagini (cum altfel ?), cartea lui D. Velciu este, pe cît de serioasă științific, pe atît de atractivă ca spectacol al unei descoperiri. ■

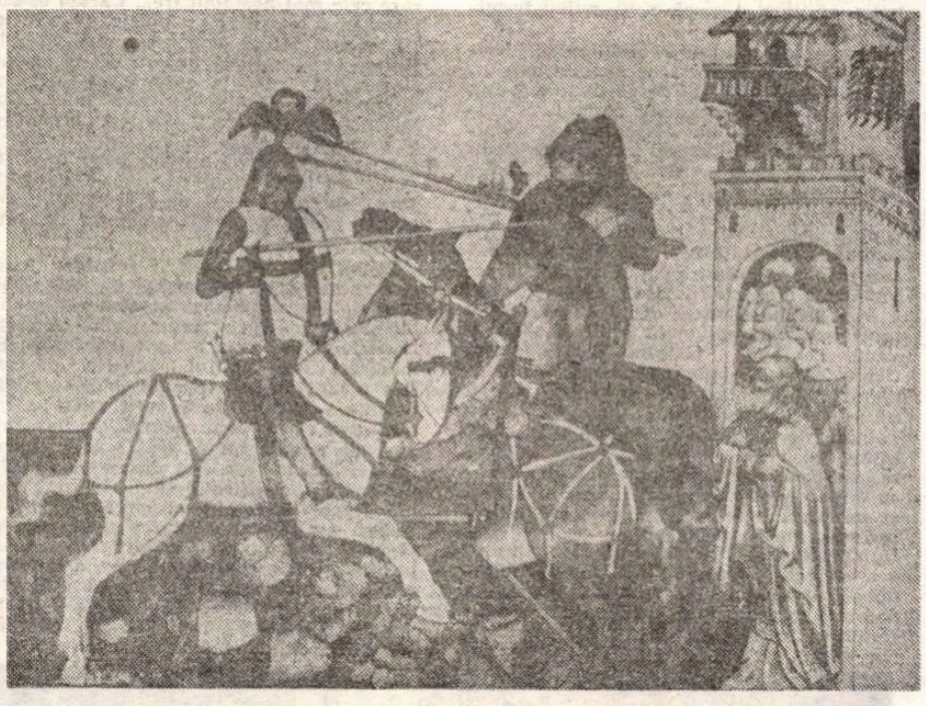

MAESTRUL MANUSCRISULUI LUI LANCELOT : **Scenă de bătălie** (pe la 1380–1390)

PREPELEAC DOI

Cinste la Prut

Și bînd acel vin, / au mărmurit toți de beți

ACEST Toma Cantacuzino, spătarul, vărul primar cu Brîncoveanu, e un aventurier. El vrea domnia Munteniei. Fuge la Iași, se dă bine pe lîngă Petru cel Mare, — prea mare ca să nu se încurce în urzelile mărunte ale locului. Ambiguitatea domnitorului muntean însă, ea singură, e un motiv pentru împărat să-și plece urechea enormă la cleveteli. Cît îl mai răsfătase pe Toma, Brîncoveanu !... **Și multă milă și dragoste și cinste arăta către dînsul, ţiindu-l mai în frunte de toți boerii săi...** Facere de bine... — cunoaștem. Toate ca toate, dar binele mai ales unii îl înghit cu multe noduri în gît : mărinimia, pentru sufletul lor josnic, este suprema ofensă, deseori...

Că degeaba i-a trimis împăratul 300 de pungi de bani Brîncoveanului, ca să întocmească oastea și să cumpere provizii — n-a făcut nimic, a prăpădit gologanii... Că gîndul lui, al domnitorului muntean, e să le închine nemților țara... Că sîrbii, cei 18.000, gata să fie în ajutorul muscalilor, Brîncoveanu i-a oprit, nu-i lasă... Că văr-su e cu două fețe și nu te poți bizui pe el... Că, ...fel de fel de ponegreli... Să-i dea împăratul o oaste, să atace el, Toma, Brăila, Muntenii o să tabere toți pe Brăila, și Brîncoveanu, rămas singur la curte, ar fi ușor de prins...

Cu resentimentele pe care le avea față de domnitorul muntean, Dimitrie îl încurajează pe Toma. **Și nu socotiè că mai mult îș face lui (rău), că răschira oastea și la greu n-a avè cu ce să bate.**

Neculce are punctul său de vedere, ca un bun și lucid consilier politic :

Care mult i-am dzis cu lui Dumitrasco-vodă, în taină, să lasă pizma Brîncoveanului și să nu-ș răschire oastea. Că pre urmă mult se va căi și nemic nu va putè folosi, precum dzice filosofu (care o fi ? !) : **„Căinţile cele de apoi întru nemica sînt."**

BRÎNCOVEANU a pățit cu Toma, spătarul, ce pățise Dimitrie cu Iordache, vornicul. Măcar ingratitudinea slujitorilor îi lega... Nu-i bine, dar nu-i bine deloc să-ți răsfeți subalternii. O zice și cronicarul, stăpîn pe evenimente ca și pe caracterele personajelor : **Aşe aduc tinerețele pre om, cînd au prea multă voie și dezmierdăciune la unu stăpîn, precum au avut și Toma la Brîncoveanul-vodă** (și Iordache la Dimitrie), **că la cè de apoi s-au înstreinat de neamul său și de binele său cel mult și au murit în țări streine.**

Azi zicem : i s-a urît cu binele. Și multora li se mai urăște !

VINE 29 iunie, ziua sfinților Petru și Pavel. E ziua împăratului, care între timp plecase din Iași și se oprise la Prut. El îl invită pe Dimitrie Cantemir, — să-și ia și vreo 15 boieri cu el, **să-i cinstească acolo.** Face cinste la Prut. Să-l ia și pe mitropolitul Ghedeon, să țină o liturghie de campanie, **în biserică de cortu.** Împăratul nu uită să fie cumpărate și cîteva butoaie cu vin, să bea toată lumea și să se veselească, așa avea el obiceiul de ziua lui, să-și pulе pe toți la masă, egali în bucurie. Fiindcă adevărații seniori sunt de fapt niște democrați, înainte de cuvînt. Liberalii unei epoci în care Egalitatea își doarme deocamdată somnul ei prenatal de frumoasă încă ne-născută. Mai tîrziu, după 1789, și după **Teroare,** se va constata că „democrații", — cei ce nu știau nici cum să mănînce, nici cum să se poarte, — bădărani din născare, ca doa Ciccio al lui Lampedusa, — nici să numească exact lucrurile, prind mai ușor gustul aroganței și tiraniei. Ei abuzează, abuzînd, grotesc de o putere pe care însi violenți ca Petru cel Mare, de pildă, o și uitau, îngăduindu-și, măreț, să n-o folosească. În multe împrejurări ale vieții... Despot luminat ? Nu. Un despot oricît de „luminat", nu va ști să stea de vorbă cu un mujic, plugar, pescar, ori cu vreo bucătăreasă, împiedecat de ideea abstractă ce și-o face el singur, în cabinetul său izolat, despre existență... Țarul nu era **decît** un geniu : o namilă de geniu. Dimitrie îi luase măsura, ca și Petru pe a cărturarului european devenit domnitor.

ȘI CHEFUL de ziua împăratului se încinge... Întîi s-a tras cu **pustile cele mari pre rînd, toate cîte una,** vreo 52, notează, strict, Neculce, mai multe nefiind. **Drăgănimea** își slobozește și ea flintele, dar nu toți deodată, ci unul cîte unul, **mergînd focul din om în om împregiur, ca fulgerul,** într-o roată bubuitoare. Efect pirotehnic de zile mari.

Pe urmă se așează cu toții la masă... **Cinci, șase corturi** se înalță unul lîngă altul, ca unul. Masa este pusă direct pe pămînt, ca-n Scîția. Și fiindcă sărbătoritul e un urias (căruia îi plăceau, curios, casele mici de lemn cu tavanul jos, ca aceea de la Petersburg, contrar pigmeilor politici adorînd palatele imense) se sapă jurîmprejurul mesei un șanț unde să aibă unde-și întinde în voie picioroaiele... **Și au săpat șanțu de slobodzit picioarele în gios.** Să mănînci astfel, îngropat, să rupi între dinți friptura, cu amîndouă picioarele-n groapă ! Și era într-o miercuri, zi de post ! Și ei mîncau carne ! Dar Ghedeon, mitropolitul, era și el de față, treacă ! o făceau **pentru liubovul împăratului creștinescu...** Și au cinstit și au ciocnit cu toții, și pe urmă chiar împăratul a închinat cu un vin al său, **de la franțoji... care, îndată cum au băut, au mărmurit toți de beți...**

Și, în Moldova orice se poate spune că nu se face, numai vin nu. Dormiră în noaptea aceea ciate peste grămadă somnul marilor seniori.

Constantin Țoiu

Democratismul narativ și antipoetica eșecului

DACĂ e adevărat că primele cuvinte scrise într-o carte, fraza de atac, îi conțin cifrul generator, atunci **Cartea eșecurilor** a rezultat dintr-o experiență a disperării sub ispitirea chinuitoare a orgoliului creator. Căci **disperare** e cuvîntul care izbește în fraza de început a eseului consacrat de Mircea Mihăieș unuia din marii creatori ai acestui secol, William Faulkner. Caz exemplar al artistului posedat de presimțirea eșecului operei, în aceeași măsură în care e conștient de posesiunea absolută asupra tărîmului pe care l-a plăsmuit, dar e și frămîntat la cote maniacale de preocuparea pentru relațiile cu propriul cititor. Nu în aceste rînduri prea succinte se poate examina validitatea analizelor faulkneriene ale lui Mircea Mihăieș. Iar, subiectiv vorbind, de primă importanță mi se pare observarea resortului și a rostului lor de adîncime, căci, precum declară, alegîndu-l pe Faulkner, eseistul și-a știut din capul locului confirmate cîteva mari teme personale. Deci sînt condiții ca, în temeiul afinității, interpretarea să fie pertinentă.

Deși frecventează atent bagajul noțional și laboratoarele metodologice ale poeticii, hermeneuticii „variantistice", neoretoricii, psihanalizei, teoriei lecturii, „eseul despre rescriere" (e subtilul cărții) își divulgă fără falsă modestie deschiderea, în fond miza filosofică. E vorba de o explorare a fenomenologiei spiritului creator, a ontologiei operei și a corelației scriere-lectură, înțeleasă ca fenomen al puterii. Activ, acesta, în agresiunea și lupta bilateral deferentă, bilateral disprețuitoare dintre autor și cititor. Odată oferită Cartea lecturii, lupta se dă și înlăuntrul uneia și aceleiași conștiințe receptoare, unde coexistă îngemănați cel ce (re)creează textul și cel ce se supune legilor intim ordonatoare și strategiilor lui de comunicare. Tensiunea care întreține ceea ce am putea numi vitalitatea operei se produce în conflictul celor două rivalități. Ele se conjugă „pervers" atît în cîmpul textual (se recurge firește la noțiunea de cititor implicat, după Todorov, Ducrot, Iser), cît și în cîmpul lecturii. Devenit **cititor** anxios și neîmpăcat al propriei opere, desprinsă și înstrăinată de sine, autorul o **reelaborează** — gest, scrie Mircea Mihăieș, mai violent decît negarea, rescrierea fiind o **hermeneutică negativă** a operei. Infinit sinucigașă, deconstructiv/recreatoare, ea tinde să fuzioneze două însingurări. Cititorul, la lectură, și el reelaborează opera, sfidînd paternitatea autorului, trădîndu-i proiectul, anulîndu-l, substituindu-i-se. Scrierea și lectura sînt reciproc convertibile. Rescrierea e făgașul cooperării lor.

Ca fizionomie, noul eseu despre Faulkner se alătură studiilor de anume anvergură, pe care criticii noștri le consacră de la o vreme unor monștri sacri ai literaturii universale (printre care Faulkner însuși, Gogol, Dostoievski, Proust, Joyce). Dar adevăratele referințe de substanță pentru demersul din **Cartea eșecurilor** mi se par a fi Maurice Blanchot, cel din **L'espace littéraire** și **Le Livre à venir**, iar, la noi, Lucian Raicu, prin **Eseu asupra spiritului creator** și nu numai. Dar și Radu Petrescu, pentru a fi smuls expresivitatea unei mucenicii a practicii transcrierii/rescriere, devenită subiect al textului-jurnal, halucinat de capodoperă. La un capăt al șirului infinitei rescrieri a operei stă lumea ei reală, ireală, care-și „concediază" creatorul, iar el, exilat în solitudine, la celălalt capăt, se simte frustrat, dependent de ea, obsedat s-o desăvîrșească nesfîrșit. S-ar zice, însă, citind cartea lui Mircea Mihăieș, că opera și autorul tind magnetic unul spre celălalt. Pentru a sesiza această atracție subtilă trebuie cercetat raportul, de-acuma faimos, autor-narator-personaje. Acestia din urmă rivalizează, în cîmpul textului, cu statutul autorului, cînd nu sînt de-a dreptul reprezentați ca autori.

Diferența specifică dintre destinul autorilor intratextuali și destinul personajelor Mircea Mihăieș o fixează într-o idee care, observ în treacăt, se arcuiește între toposul milenar al analogiei artist-divinitate, poet-demiurg (recuperat trufaș de romantici) și toposul personajului „cu stare civilă", dominant în realismul modern. Autorii, recapitulează Mihăieș, se îndreaptă spre mitizare, personajele spre conturul unor persoane reale, dotate cu o biografie și o istorie a spiritului propriu. Dacă ducem pînă la capăt ideea, suind spre mit, autorii năzuiesc spre condiția Creatorului : personajele, coborînd în contingentă, tind spre condiția creaturii, în deplinătatea ei. Aici e de adnotat : după modelul relației lume creatural-creator transcendent, autorii (ce sînt ei dacă nu creaturi textuale inoculate cu morbul puterii de a fabrica viață, vieți ?) nu fac decît să năzuiască spre Creatorul extratextual. Autorul. Să străbungă transcendența textului. Să planeze și să se (re)-contopească în spiritul creator, atotcuprinzător. Și Creatorul, care nu-și poate cu nici un chip reprima intruziunea în biografia creaturilor sale ! Dacă se revine asupra demarcării tranșante între vocile autorului și naratorilor și se reconsideră cîmpul de interferență a emisiilor, feed-back-ul reciproc, delegarea de mesaj ș.c.l. e un semn de închidere a „cercului hermeneutic". După inventarierea varietăților acestei categorii de relații pe orizontală, cunoașterea se reîntoarce... vicios asupră-și și se restrînge. Se concentrează în explorarea pe verticală a sferei achizițiilor. Într-o catabază, aventură a profunzimii.

O **katabasis** (cu haloul de conotații mitice al coborîrii) este tocmai ceea ce se întreprinde în cartea lui Mircea Mihăieș care afirmă apăsat că lumea lui Faulkner nu poate fi explorată decît pe verticală. În perspectivă spiritualistă, o catabază e și descinderea creatorului înlăuntrul ființelor create, dublată de tensiunea acelora spre ipostaza de creatori ; conexiune adînc verticală, în care suirea/coborîrea sînt indisociabile. Aceste procese pot fi traduse în termenii seci ai tehnicii discursive. Dublu articulat, discursul (în general iar cel poetic mai cu seamă) este în mod simultan referențial pentru stări ale lumii din afara lui, dar și pentru propria activitate modelatoare de lume. Pe verticala sondată de Mihăieș — trasată între polul psiho-moral și cel poietic-estetic — se ciocnesc **două principii de instituire a adevărului** : al sincerității rostirii și al veridicității ficțiunii. Ele sînt (reiau truisme) mai curînd contradictorii decît adverse, dar nicidecum nu coincid idilic. Și fără o fericită **administrare pragmatică** a potențialului ficțional fatidic al limbajului, expresia sincerității însăși devine cum s-ar zice nulă și neavenită. Așa încît, „drama" geloziei între autor și operă, cu tot ce opera închide în sine, ar fi insolubilă fără un **armistițiu democratic** între autocratul înnăscut care e creatorul și noua entitate dispusă spre autodeterminare.

Un orizont al **reveriei politice** se întrezărește aici și nici măcar nu dau curs unei speculații purtată de aerul timpurilor, ca să zic așa, ci urmăresc chiar firul gîndirii... poeticianului. Afirmînd că Faulkner este cel mai sincer cu putință autor de ficțiune, d-sa rezolvă într-un paradox ingenios discordanța sinceritate/minciună artistică. Totodată, scoate în evidență acceptul, costisitor, însă decisiv pentru Faulkner, al statutului modern, des-centralizat al ficțiunii poetice, o adevărată victorie a mentalității democratiste ! Care e mai puțin idealistă decît s-ar crede și mult mai tranzacțională decît lasă să se vadă. Faulkner cedează revendicărilor ficțiunilor sale autonomiste rescriindu-și operele. E un gest care potolește pentru un scurt răgaz și arsura „cumplită" a orgoliului de a-și vedea scăpate din mînă, ratate, scrierile. Psihoza eșecului. Numai rescrierea ca act poietic ambivalent, ascultînd deopotrivă pulsul intern al operei și impulsul posesiv al făuritorului, rescrierea mereu reîncepută, ipotetic infinită, răscumpără cele două damnațiuni : a creatorului și a creaturii. Relația dinamică între creator și creatură e o temă dominantă a cărții. Nu știu dacă e tocmai fericit echivalată cu un „troc instinctiv", dar e evident descrisă ca voință de putere, de mutuală subjugare, manipulare și modelare, de victorii și înfrîngeri alternative. Între „motivele" subînscrise temei co-implicării rivale operă-autor se remarcă în special cel al corespondențelor și analogiilor dintre evenimentele de conștiință care decurg în lumea textului și cele din planul transcendent, al spiritului creator. Nu e cauzalism psihanalitic, ci analogie între teritorii spirituale.

OBSERV un fel de predispoziție la Mihăieș pentru tipul coborîtor de demers, pe care l-am numit catabazic. În amîndouă cărțile sale, ambiția din start, căutătoare, ordonatoare, constructivă — anabazică ! — e covîrșită treptat de „abisul" insondabil al zonei scrutate și-și confesează tortura disputei cu propriul negativ. Sîntem făcuți martorii unui efort suprem de voință pentru a continua. Dar (notă din Mihăieș) „voința e psihismul cel mai izbitor într-o creație". Detaliat într-o măsură surprinzătoare (ca și infrastructura politică, la noi încă insolită, pe cît de obsesivă e aiurea) pentru discursul unui poetician e antrenamentul tenace al depresiei, ca să devină o specie de tonus. Al slăbiciunii, ca să devină o specie a puterii. Chestiune de conștiință morală, dar și demonism al supremației. Prețul rămînerii sub legea morală : deconstruirea necurmată a proiectului prim, umilirea ambiției. Concret, de ambele dăți, o intenționată poetică se actualizează eliptic, agnostic ; „nu știu, nu știu" e un laitmotiv, la fel, etalarea dubiului amar. Proiectata poetică se manifestă **contrasistematic** și, prin urmare, fragmentar, des-centrat, ca **antipoetică**. Amîndouă cărțile sînt resemnate (?) antipoetici. Derobate față de norme, de coercițiile coeziunii, rigorilor, după ce visaseră a stabili reguli în teritoriile literare cele mai nestătătoare... **Cartea eșecurilor** ar fi născut la o poetică a rescrierii, ca antidot al psihozei ratării operei : **De veghe în oglindă** (mărturisit transcrisă și rescrisă pînă la extenuare) născuse la o poetică „fără prejudecăți" a jurnalului literar. Așa cum tăgăduiește o poetică a jurnalului, Mihăieș tăgăduiește una a rescrierii, pe care o imaginase în marginea poeticii faulkneriene a eșecului. Dar Faulkner însuși nu-i decît un sabotor al propriilor construcții, un terapeut în răspăr al eșecului.

Intim, mobilul sondării zonelor indecise, potențiale, ne-închise ale literaturii — textele neantologice, personajele neemblematice, ciornele, fragmentele, „operele imperfecte" — este **intimitatea** însăși. Se manifestă așa-numitul „complex" pe care l-ar resimți critica față de actul creației : dorința pasională de a avea acces în intimitatea ei cea mai ascunsă. În cazul de aici, al poeticianului, lăsată la vedere este rîvna maximală a discursului analitic de a-și codifica desăvîrșit, cu extremă finețe obiectul : discursul creator. Activă nu rămîne căutarea unui concept al obiectului, ci a **intimității** lui, osmoza intimităților, **o comuniune care e posesiune**. Discursul critic calchiază discursul creației, se mulează în „forma lui eficientă". Finalitatea unui Model abstras cedează întîietate experienței în act a modelării — o rescriere ! — împărtășită nemijlocit de interpret. Ca traseu al fidelității suple, dar și ca incizie a inițiativei infidele.

Rezumînd, metadiscursul literar e „obligat" să devină un discurs pur și simplu literar. Nefericit, pedepsit să rescrie, anonim, capodopere. Sofism, alibi teoretic pentru evadarea din teorie ? Fatalitate a dotării latente, ori asediu obstinat al unei dotări jinduite ? Rescrierea e o „strategie a disperării". Închei discuția în jurul „catabazei" din **Cartea eșecurilor**, divulgînd o bănuială care face tardivă afirmația că avem în față o carte deosebit de promițătoare. În ordinea elaborării cartea de debut și cea care azi o secondează ca apariție publică stau se pare în succesiune inversă. Anume, dinspre coborîrea îndîrjită, parcă înciudată în texte, spre siguranța expertă a survolării lor. Cu o grație tăioasă care, evoluînd de-acuma într-un impecabil stil al deznădejdii bine temperate, a cucerit succesul briant al debutului. Exercițiul decolării spiritului critic din constrîngerile materiei textuale în care a descins, cu bibliografia aferentă cu tot, e înfățișat cu încetinitorul (și dus numai „la sol") în primul capitol din **Cartea eșecurilor**. La sfîrșitul volumului se reproduc, într-o antologie probatorie, și „operele imperfecte" comentate. Sînt extrase din nuvela **Hambarul în flăcări**, romanele **Cătunul** și **Sartoris**, nuvela **A fost odată o regină**, romanul **Lumină de august**, nuvela **Percy Grimm**, romanul **Absalom ! Absalom !**, nuvela **Wash** — succesiv hipotexte și hipertexte după terminologia lui Genette, **eșecuri** și **palinodii**, la Mihăieș. Chiar alternarea nuvelă/roman face remarcate tensiunile centripete și centrifuge care se lovesc în gravitarea secvențelor spre centru, sau fuga spre „cartierele mărginașe" ale operei. Renunțarea la centralismul dictatorial de tip clasic, în favoarea acordării de relativă autonomie fragmentelor — ce tind la noi coagulări de materie sub clopotul ansamblului — e ceea ce numește Mircea Mihăieș **democratismul narativ** faulknerian. Că autorul își menține prin tot soiul de subterfugii prezența în lumea sa liberă, că democratismul se relevă a fi un paradox al disimulării puterii sînt chestiuni deschise reflexiei. Paradigmă supremă a experienței libertății, spiritul creator nu e liber de voința puterii.

În perspectiva spiritului creator, semnificația unei antipoetici a eșecului nu poate fi decît o negare a negației. O depășire a dialecticii negative operă/lectură în aventura rescrierii. Pe ultima filă a cărții citim regretul că e imperfectă, încredințarea că s-ar cuveni rescrisă. Autorul e persuasiv. Aproape că-l aprobăm cu gîndul la romanescul agil al **Veghii...** Să rescrie Mircea Mihăieș **Cartea eșecurilor**, odată stăpîn pe strategia depășirii eșecului ?

Gabriela Omăt

Mircea Mihăieș, **Cartea eșecurilor, Eseu despre rescriere**, Editura Univers, București, 1990, „Colecția Eseuri".

FRAȚII DIN LIMBOURG : **La vînătoare** (Din **Très riches heures du Duc de Berry** — pe la 1416)

CARTEA DE POEZIE

Limbajul

LITERATURA produsă în Basarabia este privită de către unii cu oarecare condescendență. Poeții, mai ales ei, sînt așezați în descendența „mesianicilor pozitivi". Aceasta în două privințe : resurecția națională e comparabilă cu aceea de dinaintea primei uniri și în al doilea rînd, limbajul — de tranziție — e raportabil la lirica pre-eminesciană. Greșeala e istorică : Ion Druță este unul din dramaturgii importanți ai deceniilor șapte și opt, nu numai pentru dramaturgia basarabeană. Piesele lui au făcut ocolul Occidentului și nu numai din rațiuni politice. Am adus în discuție exemplul lui Druță pentru că, prin forța imprejurărilor, am cunoscut mai multe variante ale pieselor lui. Unele dintre ele, scrise în limba română, altele scrise în limba rusă și traduse la noi. Cele traduse au avut un impact extraordinar nu numai în România, dar și în R.S.S. Moldova.

„Mesianismul" nu este datat istoric. Este o formă de resurecție națională — repetabilă. Ea se produce cînd o etnie izolată politic se regăsește cultural. Aceasta este situația literaturii din Basarabia. Limbajul de tranziție se explică prin izolarea politică în spațiu slav. Limba română vorbită de basarabeni este, pe de o parte, „conservatoare", ea suspendîndu-și, prin lipsa de contact, evoluția și, pe de altă parte „cosmopolită", fiind coruptă de imprumuturile slave. Deschiderea către neologisme, marcată în poezia barasabeană, este și ea atinsă de „tra-

Vlad Neagoe, **Memoria cuvintelor**, Ed. Hyperion, Chișinău, 1990.

Perioada întemeierii „Sburătorului"

NEDREPTĂȚILE de care e plină istoria literară, lovesc adesea și edițiile. Nu știu dacă e în firea lucrului. Ceea ce știu, devenindu-mi aliniat esențial de program de cînd — de vreo zece ani — comentez edițiile din opera clasicilor noștri, e faptul că nu voiesc să devin și eu culpabil. Chiar fără intenție premeditată. Și am impresia că risc să săvîrșesc o nedreptate dacă nu repar, cît se poate, o eroare făptuită acum vreo două-trei luni. Întîmplarea a făcut că la începutul anului acesta să apară, într-o succesiune apropiată, două volume (șapte și opt) din remarcabila ediție a **Operelor** lui E. Lovinescu de care se îngrijesc, cu competență și dăruire, Maria Simionescu și Alexandru George. Din rațiuni ce țin de conjunctural, s-a discutat numai despre semnificația volumului șapte, ieșind aproape total din zona de interes cel de-al optulea. Eroarea am făptuit-o și eu. E o nedreptate intolerabilă, pe care mă văd obligat să o repar. Pentru că de fapt, volumul pe care îl comentez acum e, în structura ediției, mult mai important decît cel precedent.

Acest volum adună, cronologic, scrierile criticului din toamna anului 1918 (imediat după eliberarea Bucureștiului și a țării de ocupanții germano-austro-ungari) pînă în vara lui 1921. E un moment important cu totul în activitatea criticului care abandonează total aventura în publicistica politică pentru care, era evident, n-avea chemare și nici abilitare, mișcîndu-se, în acest teritoriu mereu mișcător, ca un neprevenit. Se reîntoarce, deci, la uneltele sale, abandonate vreo patru ani. Și are noroc cu carul. Pentru că, acum, în spațiul acestei perioade de vreo trei ani, 1918-1921, Lovinescu devine, pentru prima oară, conducătorul nu al uneia ci a două publicații literare. Avea 37 de ani, în 1918, era un critic cunoscut, cu o autoritate cucerită prin rostirea răspicată a judecăților de valoare, autor a vreo zece cărți. Suferea mult de faptul că, spre deosebire de alți colegi critici (Ibrăileanu, Dragomirescu, Mehedinți, Iorga) nu avea o revistă a sa, cu ajutorul căreia să creeze dacă nu o orientare în spiritul public (de felul sămănătorismului și al poporanismului), o direcție în viața literară. Ajutorul financiar și tipografic i-a venit, în acele vremuri neașezate, de la editorul Leon Alcalay. Acesta i-a încredințat, mai întîi, în decembrie 1918, conducerea publicației **Lectura pentru toți**. Nu era tocmai ceea ce avea nevoie Lovinescu. Pentru că această publicație era un magazin literar ilustrat, în care se puteau strecura și succinte comentarii critice, publicîndu-se și pagini de literatură. Peste cîteva luni, în aprilie 1919, izbutește să devină directorul unei reviste pur literare. Va fi revista **Sburătorul**, devenită celebră în istoria noastră literară, care și după dispariția acestei prime serii (în decembrie 1922), va rămîne memorabilă pentru că va împrumuta numele cenaclului condus de critic. Și cenaclul „Sburătorul", cine nu o știe ?, a fost unul dintre factorii propulsori ai evoluției literaturii noastre interbelice spre o înnoire a modernității, potrivnică, în toate, formulelor conservatoriste, a duioșiei emoționale, a paseismului linced dar tenace, specifice sămănătorismului.

Două ar fi ideile forță ale **Sburătorului** (din 17 septembrie 1921 pînă în 22 decembrie 1922 își va adăuga — de ce? — un determinativ, apărînd sub titulatura **Sburătorul literar**). Mai întîi descoperirea și încurajarea noilor valori tinere. Și, apoi, revizuirea, în apreciere, a valorilor cu destin încheiat. Important pentru prima secțiune de interes a revistei **Sburătorul** nu e atît articolul inaugural din primul număr în care se precizează că programul „va ieși din talentul celor ce vor publica la **Sburătorul**". Important e celebrul articol **Cei de vin**, apărut în al treilea număr al revistei, din mai 1919. „O revistă, precizează aici criticul, nu e făcută numai pentru cei consfințiți de opinia publică. O revistă are și datoria să caute și elemente tinere. Descoperind un singur talent, și-a îndeplinit menirea cu prisosință. Iată pentru ce vom deschide paginile **Sburătorului** și tinerilor necunoscuți ce-și string în palme timplele înfierbîntate. Deschidem porțile publicității **celor ce vin**. Și nu simțim o bucurie mică de a ne face, frățește, vestitorii lor". Cei tineri au venit. Și s-au dovedit a fi spre norocul amfitrionului — de primă mărime. Primul sosit a fost Ion Barbu (matematicianul Dan Barbilian s-a prezentat criticului sub numele de Ion Popescu. Acesta l-a botezat cu pseudonimul ce a devenit glorios). La începutul lui decembrie **Sburătorul** anunță **Un poet nou**. Și acest nou, mare poet venea în casa criticului să-i citească versuri exact în ziua înmormîntării lui Vlahuță. Predare simbolică a ștafetei ? Era, incontestabil, mai mult, Lovinescu anunța ivirea noului astru, în ton sigur și solemn. „**Sburătorul** își face o cinste deschizîndu-și coloanele acestui nou poet, căruia i-am dat numele de Ion Barbu... Prin vigoarea geometrică și noutatea concepției, cît și prin stăpînirea formei pietroase, literatura română s-a îmbogățit cu un nou talent". Și, apoi, a revenit cu un nou articol, care sublinia valoarea poetului. Chiar înaintea lui Ion Barbu venise, aici, Camil Petrescu, citind poezie în cenaclu (avea gata și **Jocul ielelor**) și semnalat, printr-un articol elogios, de tînărul Tudor Vianu, după ce **Sburătorul** îi publicase trei poezii și apoi un ciclu din poemele sale de război. În noiembrie 1920 Lovinescu îl recomandă ca poet al sonurilor moderne : „Versurile d-lui Camil Petrescu au întîmpinat și recunoașterea cuvenită talentului incontestabil și rezerva datorită noutății... Fără pretenția de a fi definitivă, formula poetică a d-lui Camil Petrescu își consacră noutatea prin rezistența cititorului tradițional". Alte două consacrări, de aceeași mărime, le reprezintă opera lui Rebreanu și a Hortensiei Papadat-Bengescu. Rebreanu avea, desigur, un trecut de prozator și era colaborator apropiat al revistelor lui Lovinescu. Dar **Ion**, apărut în, probabil, octombrie 1920, îi modifică total fizionomia, instalîndu-l în eșalonul întîi al marilor romancieri. E ceea ce recunoaște, bucuros, Lovinescu într-un comentariu apărut în patru numere ale revistei sale. „Prin importanța punctului de plecare, prin metoda și prin realizarea unui plan atît de vast, romanul d-lui Rebreanu e tolstoian. Pentru modesta noastră literatură el este echivalentul nemuritorului **Război și pace**". Se poate o apreciere mai elogioasă? Și chiar dacă, apoi, raporturile dintre prozator și critic s-au răcit, impunerea lui **Ion** în conștiința publică, în momentul dificil al apariției, poartă și semnătura, de autoritate, a lui Lovinescu. În sfîrșit, tot o descoperire este relevarea, în proza poematică de început a Hortensiei Papadat-Bengescu, vina unei romanciere cu virtualități de analiză psihologică. Și asta în februarie 1919, cînd prozatoarea, pînă acum aparținînd cercului **Vieții Românești**, publicase volumul cam difuz, **Ape adînci**. „Scăpată din impresionismul filozofic și trudnic al lui Maeterlinck, d-na Hortensia Papadat-Bengescu se îndreaptă spre romanul de analiză psihologică". E un pronostic timpuriu care avea să se înfăptuiască în 1926, prin apariția cărții **Fecioare despletite**, apoi în 1927, prin **Concert din muzica de Bach**. Dar la efortul trecerii spre faza creației de tip obiectiv a marei prozatoare, Lovinescu și cenaclul său au îndeplinit roluri hotărîtoare. Se spune, și e adevărat, că truda unui conducător de cenaclu se măsoară prin valoarea celor descoperiți și impuși în viața literară. Lovinescu, cu **Sburătorul** său (în ambele ipostaze) nu a fost, într-adevăr, numai un mare, extraordinar performer ci și un director de conștiințe. Cine, astăzi, ar putea ignora asta ?

CEA de a doua idee forță a preocupărilor directorului **Sburătorului** a fost actul reevaluării unor opere și personalități cu statut clasat Și nu era deloc ușor să reexaminezi statui așezate confortabil pe socluri ce păreau de neclintit, demonstrînd că trebuiau coborîte cu totul sau reașezate pe alei mai dosnice. Această acțiune de „revizuire", cum a fost numită, a trezit mari reacții potrivnice. Criticul, imperturbabil, și-a văzut de rosturile sale asanatoare. Un revizuit meritat a fost Al. Vlahuță, adulat încă de dăscălime și de toți tradiționaliștii. Iată cîteva judecăți demolatoare : „Perfecția unei opere stă în desăvîrșita adaptare a talentului scriitorului la subiectul tratat. Didacticismul lui Vlahuță îi turbură ritmul inspirației lirice". „N-a creat nimic în limbă. N-a adus o armonie, un vocabular nou... Armonie, ritm, vocabular — totul poartă întipărirea suverană a lui Eminescu. Fluture ce se zbate în lumina orbitoare a maestrului". „Istoria literară îl va rîndui însă în șirul poeților **minores** sau al necesităților poetice ale unei epoce". Și aceste judecăți au fost rostite, în ianuarie 1920 ! Iată cum a reașezat la locul potrivit, în august-septembrie 1920, opera lui Brătescu-Voinești (tatăl lui **Puiul**) : „Una din nedumeririle criticei viitoare va fi, desigur, supravalorificarea operei d-lui Al. Brătescu-Voinești... Duioșia și delicatețea plac și emoționează ; sunt însă calități secundare. Lipsit de darul de a ieși din sine și deci de a crea obiectiv, lovit de o tragică sterilitate, lipsit chiar și de invenție verbală și de stil, Dl. Brătescu-Voinești e un miniaturist". „Dulceagă, delicată și lirică, literatura e de măsuri mediocre". Mai puțin inspirată, pentru că e nedreaptă, e „revizuirea", din ianuarie 1921, despre opera lui Macedonski. Că „Omul a dăunat operei" e incontestabil. Dar cum poate fi acceptat verdictul : „Macedonski n-a fost, cu siguranță, un mare poet și s-ar ridica chiar îndoieli și asupra calității lui poetice privită numai în esența ei" ? Și mai sînt, destule, astfel de judecăți negativiste, nevalidate de istoria literară.

În epocă adversarii au făcut mare haz (de necaz) pe marginea acestor revizuiri care, totuși, au contribuit enorm la reașezarea hărții de valori în istoria literaturii. Toate aceste ricanări, multe și venite din diverse orientări, au fost primite ca atitudini posibile, poate chiar necesare, criticul răspunzîndu-le dîrz și oportun în articole care se citesc cu delectare. Sînt, în sfîrșit, în acest volum, cîteva articole de mare artă literară, unele figurine ce amintesc de lieratura subiectivă (memorialistică) a lui Lovinescu și cîteva pamflete extraordinare. O pagină antologică, e negreșit, pamfletul **Cei doi Procopovici** (alcătuit din două segmente, **Procopovici sau meritul de a nu fi scris nimic** și **Procopovici sau vina de a fi scris ceva**).

Acest volum este, sub raport metodologic, continuarea firească a celorlalte două anterioare (VI și VII). Editorii au așezat materia în ordine cronologică, îmbinînd, inteligent, acest criteriu cu unul sistematic. Prima secțiune, intitulată **Pagină de război. În cumpăna vremii** nu e alcătuită numai din materia volumului apărut în 1919. Au fost reluate (regăsite ?) articole și eseuri rămase în paginile **Rampei** și a **Lecturei pentru toți** și restituite, acum, pentru prima oară. Alexandru George a procedat judicios. N-a reluat din publicația magazin condusă de Lovinescu totul, inclusiv notițele informative, rezumate după reviste și alte asemenea. S-a apelat, deci, la un criteriu selectiv perfect motivat (De ar fi procedat aidoma și editorii lui Eminescu, volumul opt al ediției Academice ar fi fost eliberat de povara notițelor redacționale de tot felul apărute în **Timpul**, inclusiv știrile agenției Havas). Secțiunea a doua, **Pagini de critică, Studii și cronici**, reia, cronologic, aceste articole indiferent de modalitatea reproducerii lor în alte volume (cele două ediții din **Critice**, cea definitivă sau **Epiloguri literare**) : Cînd e cazul, se dau în aparatul de note și diferențele (variantele) față de versiunea anterioară. De regulă se ia însă **ca text** de bază, ediția întîi din **Critice**. Ediția prezintă seriozitate și temeinicie, apelul direct la revistele unde au apărut prima oară articolele fiind dovada indubitabilă a încrederii cu care o privim. Iar comentariile lui Alexandru George, exacte, probe, drepte și cuprinzătoare fără a fi niciînd revărsate, îl recomandă, încă o dată, pe editor drept un mare istoric literar. Iar Maria Simionescu se dovedește a fi un excelent filolog. Împreună — ține-le Dumnezeu — asigură ediției **Operelor** lui Lovinescu ținută și încredere. ■

---

de tranziție

ducere" : rușii nu importă cuvinte, ei le adaptează la spațiul lor lingvistic.

Am dat exemplul dramaturgiei lui I. Druță pentru că fenomenul limbii — și al limbii literare — alterat de istorie, alterează și literatura scrisă dincolo de Prut. Observațiile de mai sus nu sînt valabile numai pentru Vlad Neagoe, autorul volumului **Memoria cuvintelor**, ci pentru mai toți scriitorii români din spațiul basarabean. Fractura nu este atît lingvistică, fondul de cuvinte fiind coerent, cît literară. Nu despre posibilitatea comunicării e vorba, ci despre expresivitate. Vlad Neagoe se folosește de aceeași topică particulară și de același mod de articulare a metaforei, ca și antecesorii lui, care nouă, crescuți în spațiul literar post-eminescian, ni se pare impropriu : „Dormi speranța mea, dormi, / lumii i s-a urît de tine / strigă privirile ochilor enormi / cine să-ți învie edera, cine ? / Dormi speranța mea, dormi / ridicată în lancea privirilor mele, / din dragostea mea pentru tine / cuvintele-mi fumegă în stele". Poetica este a preaplinului liric. Poetul își măsoară valoarea prin depozitul de sentimente, prin geamăt, expresie articulată a durerii. Aici nu există o autonomie a limbajului liric. Imaginea joacă rolul unui adjuvant, care face ca expresia, impodobită, să se deosebească de vorbirea de toate zilele.

Etapa literară pe care-o traversează poeții din Basarabia este, în ciuda tuturor inadvertențelor, contemporană. Vlad Neagoe nu scrie o poezie patruzecioptistă, ci una pe care am putea-o situa, cu toate licențele, între Blaga și Nichita Stănescu : „Nimic nu este al tău, nimic-nimic — / totul curge în afara ta, / totul din altă lume curge prin tine / și nu te recunoaște, / așa cum ar luneca un om peste zid, / cum un gînd dureros ți-ar sparge rana / coaptă o mie de ani... / Toate lucrurile tresar / atinse de lumină, / lucrurile infinite, / cînd totul se vede clar, / încît îți pare că nu mișcă nimic, / și totuși / orice mișcare revine / la punctul inițial / la aceeași fereastră / de la care tu ai văzut lumea". Poezia aceasta este, în fond, foarte asemănătoare cu poezia deceptivă de la noi. Limbajul, foarte încrezător în puterea lui de a semnifica, folosind în aparență aceleași cuvinte, produce o limbă artificială, de laborator, experimentală.

La mijloc e o dramă. Poeții din Basarabia continuă să scrie în **grai**, avînd cu toții voința de a scrie în limba națională. Această literatură este pe cale de-a se articula. Comparațiile istorice sînt, pînă la un punct, sterile. Ele nu explică situația de fapt, ci apropie, între ele, perioade istorice. Cineva va trebui să reformuleze limbajul poetic al poeților din Basarabia, așa cum Eminescu a de patrie a creat la scriitorii basarabeni un orgoliu al graiului care nu a condus ordonat limba română literară. Izolarea la o sublimare a exprimării regionale, ca la Creangă sau ca la Sadoveanu, ci numai la o luptă cu limba literară, privită ca „import". Refuzul istoricității duce la improprietate : „ce repede se duce lumina unei grădini" ; sau : „zic animalelor să se plodească" ; sau : „Steaua Ciinelui ne-a lătrat decuseară / limpede luminînd cu glasu-i tăcerea"; sau : „Viața face tumbe sărind prin cerc de foc / și toate gîngăniile joacă tontoroiul".

Talentul este, însă, indiscutabil. Albérès a încercat să traducă în limbajul prozei moderne fragmente din proza secolelor XVIII și XIX, dovedindu-ne că literatura nu este numai o chestiune de limbă. Aceeași operațiune se poate face și cu cîteva din poeziile lui Vlad Neagoe, pe care le citez fără, însă, a interveni în sintaxa și în topica lor : „M-am scufundat o clipă doar / în jumătatea mea de secol, / trist am pătruns în miezul lucrurilor, / în pielea focului, / în văzul oului, / în visul pietrelor, / în legea rănilor". În **Frumoasa fără corp**, se poate citi, în replică, un basm ironic : „A venit ca taina unei clipe sparte / pe care-o văd și-o mai sud / de unde sînt tot mai departe — / un strigăt de la nord la sud // Ea avea fața de somn poleită / ochii ei trădau nesomnul pietrii / Ea mi-a ridicat marea potolită / și inima în focul vetrei // Ea nu avea vorbire, ca luna, / tăcută, visată în somn, / răsărea întotdeauna / cu altă față din sunetul de corn. // Ea era frumoasă foarte — / vis de nenufar pe moarte". Totul pare cînd vechi, cînd nou. Dar nu putem vorbi de o retorică desuetă, ci numai de o articulare în care vetustul își caută valoarea, și-n care modernul pășește stingaci. Dar poezia lui Vlad Neagoe și a altor poeți din Basarabia este, prin teme și obsesii, a acestui sfîrșit de veac. Mesianismul este unul politic și nu poate fi comparat decît prin raportare istorică cu mesianismul patruzecioptist. El este protestatar și reformator și este lipsit de nota elegiacă. Vlad Neagoe este un poet înzestrat, cu viziune lirică proprie ; accidentele de limbaj se datorează unor conjuncturi pe care am încercat să le explic. Ele nu sînt de nedepășit. Voi încheia prin a reproduce o „apocalipsă", în care recunoaștem, dincolo de limbajul eteroclit, o puternică viziune poetică : „Cimitirul în fior liric delirează, / Arșița s-a cuibărit temeinic peste sat, / Oamenii umblă cu capul în pămînt, / Ferindu-și ochii de vedenii. / Strămoșii mătură vetrele pînă și de cenușă, / Strigînd infernale cuvinte de fericire, / Glasurile lor lințează pînă și gardurile, / Chiar și troscotul ca iasca de sub prispe. / N-a mai rămas nici un cîine, nici o pisică / Vrăbiile s-au împuținat. / Un om strigă dintr-un șanț pentru nimeni : / — Un grăunte pentru o țară, / Dați-mi un grăunte și voi întoarce o lume, / Veți vedea, nicicînd regăsită ! / Nici un răspuns — totul e măturat" (**Foamete**). Viziunea este tipic expresionistă și definește o sensibilitate de sfîrșit de veac XX.

Val Condurache

Ion CARAION

INSECTELE TOVARĂȘULUI HITLER

● ION CARAION a fost, după cum se știe, una dintre victimele josniceior campanii denigratoare susținute de Eugen Barbu în revista „Săptămîna" împotriva tuturor acelor scriitori care refuzau să facă jocul regimului comunist. După ce s-a expatriat, Ion Caraion a publicat la Jon Dumitru-Verlag (München, 1982) volumul Insectele tovarășului Hitler, *cuprinzînd o convorbire cu sine, amplă și evocatoare. Reproducem din acest volum fragmente din capitolul referitor la Eugen Barbu.*

O. REMEMBER : — Este acum fapt notoriu, pentru opinia publică și pentru istoria literară, că unul dintre cei prin care — deși nu singurul — actualul regim antidemocratic v-a determinat să părăsiți România, printr-o campanie denigratoare neîntreruptă de peste un deceniu și din ce în ce mai scandaloasă în ultimii ani contra scriitorului și omului Caraion, a fost Eugen Barbu.

ION CARAION : — Acest palanten a cărui rapidă și osînzoasă carieră neexplicîndu-se nici prin talent, nici prin cultură, nici prin inteligență, nici măcar prin cîteva carecari idei progresiste (căci omul este și a fost întotdeauna reacționar, bilbiit, ridicol, plagiator și nulidoct), ea se explică printr-o activitate probabil ocultă. Barem în intenții.

Nu la faptul că este vechi și notoriu agent al poliției mă refer, aceasta o știe toată lumea și revista bietului Municipiu București, peste care a fost așezat vătaf, publică regulat, spre a o atesta din plin, e drept că prostește, pagini cam nepuse la punct sau plastografiate din arhiva și ea neglijentă a Securității : nu deci la astfel de evidențe fac aluzie. Dar mă întreb de ce natură pot fi acele grozave și comice de atîtea dăți „contribuții" (și aduse cui ?) prin care își asigură încă o linie de plutire, căci numai cîte gugumănii și deservicii a săvîrșit pînă acum, ar fi ajuns de mult să se renunțe la aportul său poate ideal, dacă am presupune că nu partidul, ci un farseur introdus exact unde trebuie de adversarii partidului, ca să vire bețe în roate și să-și bată joc de incompetența și incompetențele aparatului de stat, îl ghidează și îl pune să dea spectacole de clown în cisme (...)

Am cunoscut, în copilăria mea, la poalele Moldovei, într-un tîrg dinspre cotul Carpaților Vrancei, o femeie depravată, bețivă, luetică și scandalagioaică, pe care în momentele ei de criză n-ar fi putut s-o tempereze tot orășelul acela, pe nici o cale, cu mijloace autoritare sau cu blîndețe. Orice i-ar fi spus oricine, de bine sau de rău, zadarnic. Iar dacă încercai tăcut s-o eviți, devenea și mai furioasă. Indiferența o provoca. Își ridica poalele, pe dedesubt n-avea nimic, se bătea peste fund considerîndu-se sfidată, își crăcăna picioarele, își bițîia obscen burta, urla, zbiera, era anormală, zvîrlea cu pietre și cu bețe și umbla în brațe cu o cutie mare de tinichea, plină de fecale, din care — folosind un soi de pămătuf cu coadă — azvîrlea în toate părțile ca morile de vînt, pînă cînd epuizată se prăbușea la pămînt într-un acces de epilepsie.

Un singur leac părea că o vindecă și eliberează de mania persecuției și alte obscure complexe : dacă descoperea pe cineva cu care să se certe, chit că pe urmă si-ar fi pupat „inamicul" oriunde, ca la ușa cortului, deșertîndu-și puroaiele și nefericirea din ea cu o energie de o treceau sudorile și uneori nevoile, ceea ce am auzit — soacră-sa o spune — că se întîmplă și cu insecta de care mă întrebi.

Altminteri, ocările acelei sărmane otrepe umane își aveau de fiecare dată limita într-un apogeu jalnic. Zvîrcolindu-se pe jos cu spume roșii la gură, într-o apoteoză de gîndaci și muște, umezind lutul, gunoaiele sau murdăriile de sub ea, cu care ajunsese de mult ca să se asemene, rămînea părăsită acolo, iar uneori se opreau în dreptul său cîinii vagabonzi — mai ales unul — ai ulițelor, fie ca s-o clănțăne și s-o lingă, fie ca să se iscălească pe ea, cu piciorul ridicat, ca pe o hîrtie a lor specială. Pe urmă cineva i-a otrăvit cîinele preferat : de la care suporta cea mai caldă semnătură.

În restul zilelor, cînd era calmă și banală, luetica de care vorbesc își cîștiga existența — iar această repartiție socială i se potrivea impecabil — cărînd ba una ba alta, în mîini ori pe umeri, de colo-colo.

Ceea ce cară Eugen Barbu și cui, știe toată lumea.

Însă ceea ce iarăși nu-i o taină cînd îi vin crizele — și au început să-i vină foarte aglomerat, are nevoie să i se schimbe des cearceafurile — iese la drum cu garnița de lături în brațe și cu pămătuful în aer.

Fiecare cu schiptrul și caricatura sa...

O. REMEMBER : — Numai din pricina acestei trivialități nu i-ați răspuns ?

Ion CARAION : — Ar trebui să simplificăm cauzele, afirmînd-o. Or, n-aș avea și n-am motive s-o fac.

Lui E. Lovinescu îi plăcea să se considere un atent entomolog. Nu-mi displace nici mie.

Modelul de insectă în discuție pare ceva mai complex decît epileptica descrisă mai sus. Și mai pernicios.

O. REMEMBER : — Deci care a fost, în plus, cauza pentru care ați refuzat să vă ocupați de el ?

Ion CARAION : — Una : încă nu am convingerea că Eugen Barbu nu este criminal de război. Or, de-o astfel de speță trebuie să se ocupe tribunalele, nu literatura.

În acest sens (publicul românesc nu are însă și încă de unde s-o știe, fiindcă am fost sistematic împiedicat să public, din 1964 pînă în 1980, datele care-l privează), în acest sens n-am refuzat să mă ocup de el, cum spuneți dumneavoastră, dimpotrivă, dar în România este și azi interzis a-l critica pe acest copil al jandarmeriei, după cum de asemeni interzis este a răspunde insultelor debitate de el la adresa celor mai talentați scriitori români.

O. REMEMBER : — Criminal de război, ați spus ?

Ion CARAION : — Așa bănuiesc.

O. REMEMBER : — Pe ce vă bazați bănuiala ?

Ion CARAION : — Pe o... coincidență, două, trei, patru. Pe o reacție, două, cinci, șapte. Pe mania persecuției. Pe lașitatea javrei. Dacă aș vorbi într-un limbaj mai urban, am experiența altora în materie, el și ai săi nu m-ar înțelege. Ofensează higiena. Și oricît e de limitat, vreau să priceapă riscurile păduchelui care iese în frunte. Lăsați lucrurile, deci, la nivelul lor și al lui. Ascultați-mă în continuare.

Mă mai întemeiez pe consecvența sa de caracter (adică de lipsă de caracter!) și pe direcțiile (adică penibilele lui direcții) de temperament. Pe statornica incapacitate de a înțelege ceea ce a citit și de a-și da seama că de la el pînă la a fi oarecare scriitor drumul trece sideral prin pomi cu fructe la care n-o să aibă niciodată acces. Pe frisonul și complexele fricii în compoziția personajului, care dacă n-are în spate reazimul poliției face pe el. Și chiar face.

A fost delator, a rămas delator.

A fost polițist sau de-al poliției, a rămas în sluțba agremențele și solda poliției, introducîndu-l și pe Constantin Drăgan să vorbească în fața colectivului Securității, să pereorze ratelor, giscanilor, găinilor, paraziților tovarășului Hitler [...]

O. REMEMBER : — De ce credeți că-i încredințează totuși misiuni așa de ingrate, ca de pildă, aceea (în imaginația lor veleitară) de a polemiza în primul rînd cu adevărul, ca să nu spun cu dumneavoastră sau cu Monica Lovinescu ?

Ion CARAION : — Dacă m-ar fi întrebat pe mine la cine să alerge și pe cine să aleagă spre a mă ataca și a-mi imputa indiferent ce, le-aș fi sfătuit astfel graba : „În tot cazul, alegeți un prost mai deștept, ca să mă atace". Fiindcă spre a polemiza avantajos cu mine, oficialitatea peceristă ar fi trebuit și ar trebui să descopere în favoarea sa pe cineva care să îndeplinească minimum trei condiții. Mai întîi să se bucure în fața opiniei publice românești și mondiale de un mult mai mare credit moral decît al meu, iar în al doilea rînd fie să spună adevărul — obișnuință care n-a figurat, se știe, și nu va figura niciodată în agenda moravurilor comuniste — fie să știe minți așa de impecabil, de coerent, de măiestru și genial, comuniștii mint prost, încît pentru unica oară în istoria gîndirii umane adevărul și evidența să pară instantaneu complet minciună, iar minciuna mai convingător adevărată și mai fără reproș alcătuită în integralitatea arhitecturii și barocheriei sale decît orice adevăr adevărat.

O. REMEMBER : — Dar așa ceva este imposibil !

Ion CARAION : — Tocmai fiindcă așa ceva este cum spuneți : imposibil, regimul comunist la putere acum în România n-are cum polemiza cu mine, dacă neapărat îi e necesar, și a rezolvat complet celelalte probleme, în avantajul său.

O. REMEMBER : — Și în al treilea rînd ?

Ion CARAION : — În al treilea rînd ar fi mai dificil pentru sine să se considere în situația de a merita din parte-mi un răspuns (asemenea elementară cinste s-ar cădea numai cuiva de oarecare pondere valorică dinlăuntrul profesiei mele), cîtă vreme ceea ce caracterizează pe preferatul debater al Bucureștiului nu-i calitatea lui măcar vagă de scriitor, ci vă spusesem : aceea — mă tem — de criminal de război.

O. REMEMBER : — Povestiți-ne.

Ion CARAION : /.../ — Investigațiile mele, care merseseră pînă la un destul de înaintat punct, au trebuit să se oprească din pricina poziției în partid și în Comitetul Central a lui Eugen Barbu. Iar din clipa în care el s-a știut descoperit, a încercat aproape totul să-mi obțină — pe căi din afara civilizației, moralei și a legii — tăcerea, să-mi amenințe copilul și soția, la asasinarea părintelui căreia a luat parte.

E convingerea mea.

O. REMEMBER : — Despre ce este vorba ? Cum se chema părintele soției dumneavoastră ?

Ion CARAION : — Isidor.

O. REMEMBER : — Ca Isidor Ducasse, conte de Lautréamont.

ION CARAION : — Nu ca Lautréamont. Nici barem ca Isidor Izu. Nici o legătură. Așta era numele său : Isidor.

Isidor Berman a fost tatăl soției mele și a fost omorît în Transnistria, la Mostovoi. Din plutonul de execuție care l-a împușcat pe Isidor Berman făceau parte jandarmi români în termen, rezerviști, juni subofițeri voluntari și SS-iști. După istorisirea martorilor oculari întîlniți în temniță, printre cei din a treia categorie enumerată s-a aflat și un foarte sportiv elev-plutonier Jenică (Eugen ?) Barbu, ale cărui randamente notabile, rapide și entuziaste, era în misiune, au fost povestite adesea prin majoritatea închisorilor, de către ucigașii ceilalți, în mintea cărora mai figura ca o vedetă.

Cînd am auzit eu prima oară de numele acesta, printre altele deasemeni de criminali de război, eram necăsătorit și n-o cunoscusem încă pe soția mea, așa că nu l-am reținut, deoarece se amesteca de la sine în multiplicatul nămol al celorlalte bestii, vînturat cu ciorbalicul timpului, și n-aveam încă de ce sau cu ce să-l asociez.

Cînd însă l-am auzit a doua oară, viitoarea mea soție se afla și ea osîndită, pentru că dactilografiase niște poeme de ale mele și de ale lui Vintilă Horia, primise o condamnare de 15 ani muncă silnică, dintre care a executat peste cinci, îi cunosteam drama și am fost mai atent, cu toate că nu știam încă pe care policioară de raft să-l așez.

Cînd l-am auzit așadar a doua oară de la alții, că era — împreună cu nenumărate alte nume sinistre — de către gurile multora pomenit, cel care-i înșira isprăvile a adăugat și că ar fi fost trimis la Bug în misiune de colonelul Vladimir Sachelarie, din jandarmeria căilor ferate, și că n-a stat mult însă a zvîntat pe unde a trecut, și că era bastard, iar dacă alde mamă-sa o fi fost sau nu teleleică, farfara, tiriturâ și lele, în schimb taică-său, care încerca să treacă drept nu știu ce soi de scriitor, care colabora la **Porunca vremii** și închinase lui Mota și Marin poezii, dar și lui Carol al Doilea, ca orice imparțial, e sigur că se lăuda cu el.

Și atunci, brusc, mi-am adus aminte că din întîmplare odată îl cunoscusem, adică venise el să mă și să ne cunoască, pe Crevedia.

Nu cumva ?

Într-adevăr, pe la finele lui 1943, N. Crevedia ne făcuse într-un rînd o vizită la redacție, nouă tinerilor „negativiști" — cum ne eticheta peiorativ **Porunca vremii**, Consilier de presă la Sofia sub Antonescu, filo-nazist radical, se repezise omul cîteva zile pe-acasă pe la București și ar fi vrut, vrere scoacă, să încerce dacă nu ne poate smulge de la **Timpul**. Confidențial, cu prilejul acela — i-o fi năzărit gîndul că astfel e mai cuceritor — mi se fălise cu o odraslă de-a sa, despre care n-ai fi zis că știe în acel moment prea bine pe unde se află și care — zicea gîfîind — „își încearcă, de, și el mîna..."

Care mînă și pe ce și-o încerca, avea să arate vremea.

Înjurîndu-l drăgăstos, dar țigănește, de mai tot ce-i venea la gură, ceea ce progenitura hibridă a și moștenit (că doar ce se naște din pisică șoareci mănîncă), îmi înșira jumătate cald, jumătate rece, că pripasul său, un soi de păcat de maidan al tinereților, de care „mă-sa pe gheață !" prea mult niciodată nu s-a interesat, e „tare hahaleră" și „cam împușcă jidani prin Transnistria, reîncrestînînd Rusia".

Ceea ce însemna că mîna cu pricina, puiul tatii, pui ! și-o încerca pe atunci mai îndemînatec pe trăgaciul puștii sau al revolverului, decît pe plaivas.

E greu bacalaureatul.

Deci ?

Legătura dintre povestirile deținuților și destăinuirile consilierului nostru de presă din Bulgaria așa a încolțit în mine.

De la sine.

Am început să adun unele materiale.

Și s-a mai adăugat o amintire.

Cînd scoteam **Agora**, în 1947, vara, acceptînd să-i ascult niște producții lirice și să-i fiu oaspete vreo două ore (locuia undeva prin Confederația Balcanică, spre Floreasca, pe lîngă Lupoaică), nu oare același autor al **Bacalaureatului lui Puiu** îmi prezentase un soi de tînăr necivilizat („Uite, ăsta cică-i al meu, dar stă la f... tu-l în mă-sa !...") căruia totuși nu i-am reținut sau mi s-a părut să nu-i rețin atunci, pe loc, numele ?

În dorința de a-mi deveni colaborator, autodidact cum era, Nicolae Crevedia îmi arătase, exagerînd în privința răbdării mele politicoase, sute și sute de pagini de manuscris (mai tîrziu l-a împroprietărit cu unele din ele pe bastardul său) și îmi citea la el acasă o lungă narațiune versificată, cu Dunăre Voinicul.

Dar tocmai cînd începuse a fi în literatura autorului și gazdei mele abuzive Dunărea mai mare și voinicul mai baladic, hop că dărîmă ușa bușindu-se unul într-altul doi flăcăuandri ciltoși, trăgînd amîndoi de-o minge, două momîi în dispută, care și mai înainte supăraseră liniștea cu zgomotul produs în camera de alături, iar amfitrionul și autorul meu — cînd se pomenește cu perechea de matahale plocon la picioarele sale literare — își întrerupe lectura cu niște pasti și cruci foarte ortodoxe, mi-l arată cu dosul palmei pe unul și-l șictirește repede pe altul, apoi le mai arde laolaltă o sudalmă bulgărească amîndorura și cît ai clipi, îi dă afară pe aceeași ușă pe care de abia apăruseră, trași de păr, de minge, de haine, de mutră și de ceea ce mai aveau, și stricînd mult-puțina atmosferă artistică a zilei și a cartierului.

Din nou mi-am zis, recuperîndu-mi mental numele unuia, după ani și ani de la peripeția cu pricina, — oare nu cumva ?

Și am continuat să adun indicii, detalii, date, mărturii, fără a spune îndeletnicirii mele pentru ce. Sunt lucruri ce-și au logica doar în ele însele.

Pînă ce într-o zi am nimerit în celulă cu Vladimir Sachelarie, colonelul jandarmeriei Căilor Ferate, care ajutase în mare măsură la ieșirea din țară — totuși teafăr — a lui Carol al II-lea, prin pielea căruia niște mitraliere legionare încercaseră la trecerea trenului regal prin gara Timișoara să-și strecoare gloanțele.

Virît în multe și pentru multe, fusese căutat cîțiva ani la rînd — se ascundea ici-colo, a făcut pe pavagiul, a dormit prin cavourile Cimitirului Bellu acoperindu-se cu ziare, pe cîmp virît în gropi — pînă ce i s-a dat de urmă grație slăbiciunii, trădării sau prostiei unui fost procuror amic. Totuși de urma copiilor săi — plecați peste hotare — și a dosarelor sale, o arhivă, încredințate afară unui prieten de o altă calitate umană, întîmplarea norocoasă a vrut să nu se poată da. La pomenita arhivă, încă neajunsă pînă azi pe mîna Securității, și care cuprindea sute de cazuri în parte, inclusiv cazul (ați observat că-i place acest cuvînt) Barbu, cu amănunțe de recrutare, am avut acces după eliberearea mea din 1964, copiindu-mi ceea ce mă interesa.

Voi reveni.

Colonelul Vladimir Sachelarie lucrase cu Moruzov, pe care legionarii îl exterminaseră.

Îi, și le, supraviețuise, folosit în continuare de Antonescu. Folosit și în problema legionară și mai cu seamă în cea comunistă. Iar după intrarea noastră în război și în Basarabia, pe urmă în Transnistria, el însuși basarabean, întrebuințat pentru acea zonă caldă ca unul ce-și cunoștea fără cusur specialitatea și specialitățile.

Colonelul basarabean Vladimir Sachelarie recruta cu bună pricepere agenți din rîndurile ambelor mișcări extremiste (din lagărul de la Sărata, din Cartierul Griviței, de la Simeria, Pașcani, ș.a.m.d.) avea o memorie rară, iar pe lîngă ei deasemeni elevi exaltați și exaltabili din școlile de jandarmi, pe cît posibil dintre cei fără vreo solidă situație materială, săraci sau aproape, unul dintr-înșii a fost acest Jenică (Eugen ?) Barbu, socotindu-i mai lesne de fasonat, mai de încredere și mai permeabili inoculării unui fanatism persuasiv, prompt recompensat, contra fanaticilor de stînga și de dreapta și contra doar a anumitor evrei : cei bineînțeles fără bani și deci fără apărare, trecuți din generozitate și filosemitism (de ce nu ?) pe lumea cealaltă, ca să nu mai sufere.

Trebuind să smulgă și să mulgă numeroase lucruri de la el, anchetatorii comuniști — conform dispozițiilor superioare și îndeosebi indicațiilor unor consilieri sovietici — îi tot alternau colonelului tratamentul : ba dur, ba clement și chiar privilegiat. Pe scurte perioade, el a fost lăsat să aibă uneori în închisoare barbă, tutun și amintiri. Ba uneori chiar creion și hîrtie. Din acele amintiri, la întîlnirea mea cu el, mi-a împrumutat cu verificată și precaută încredere, două capitole : cazul Barbu și încă unul.

Tînărul criminal de război (Eugen ? Jenică ?) nu avusese dincolo de Nistru decît două misiuni secrete, precise și de scurtă durată, aduse la îndeplinire cu calificative convenabile : una la Mostovoi și cealaltă la Vapniarca. A treia „sarcină" mersese doar pe teritoriul Dobrogei de nord : pînă la Măcin. O colonie de evrei lucra acolo.

În fine, trecem peste.

Ieșisem pentru a doua oară din închi-

soare, în 1964, cînd misterioasa voință a întîmplării — căci îmi uitasem o vreme de el și de cîte altele — mi-l scoate înainte pe eroul acesta, predat cu trecut, moravuri și disponibilități cu tot de către vechea administrație polițienească noii poliții politice. Ultima sa ispravă „progresistă", următoarele n-aveau de ce să nu-i semene, după actul regal din August 1944, fusese aceea de a profera împotriva Suveranului că și-a trădat aliații (adică pe Hitler, Himler, Goering, Goebbels etc., la care Jenică ținea) și „s-a dat cu comuniștii" ceea ce i-a adus excluderea din școala de ofițeri de jandarmi în uniformă, apoi încadrarea (pe cei ce le devin slugi comuniștii îi iartă și-i promovează, compromiși îi pot avea lesne și mereu la îndemînă), încadrarea apoi în rîndurile securității civile, iar mai tîrziu în partid, în Comitetul Central și-n Marea Adunare Națională, ca deputat.

Pentru talent? Nu. Degeaba? Nu. Pentru servicii aduse aparatului represiv, căruia slujea — se înțelege — ca și tatăl său neadoptiv? Da. Ca și tatăl său neadoptiv, adică nu cel căruia îi poartă numele, ci finul lui Dumnezeu, și al lui Teohari Georgescu, și al lui Alexandru Drăghici și al altora, — Nicolae Crevedia. Ca dovadă că în ciuda activității lui de notoriu fascist și a funcției lui nu prea mari, însă cu zel adusă totuși la îndeplinire, funcție deținută în regimul Antonescu (Consilier de presă — precum am spus — la Sofia) Crevedia nu a fost arestat și condamnat după 1944, niciodată cu marii demnitari, nici cu demnitarii mai mărunți sau cu cei de tot mititei.

Întîmplător (ce norocos destin îl pe el l-au uitat... Emil Angheliu, M.H. Bady, Hari Brauner, Lena Constante, Poli Donat, Petre Gheorghe, Fluieraș, Ștefan Foriș, Alexandru Iacob, Vasile Luca, Mustețiu, Petre Pandrea, Elena și Lucrețiu Pătrășcanu, Titel Petrescu, Ștefan Popescu, Ludovic Reck, M. Rudich, Bellu Silber, George Spina, Petre P. Stănescu, Paul Teodorescu, deși foști democrați, sau foști socialiști, sau foști comuniști, îi privește pe fiecare de ce nuanță, aveau să înfunde ochii sau ori să piară terfeliți, torturați sau torturatori (dacă ne referim la Reck), învinuiți de toate aberațiile unei concepții politice demente și mai reacționare decît orice formă de obscurantism, după ce așa-zisa clasă muncitoare, guvernele de extremă stîngă și în sfîrșit „revoluția" proletară, care în România n-a existat niciodată, luase puterea. Fascistului N. Crevedia în schimb n-avea să i se clintească nici un fir de păr din creștetul capului. De ce? fiindcă îl uitaseră... Dimpotrivă, ce complicată e chiar și viața micilor demnitari, micilor canalii, el se va trata la Institutul Parhon de o impotență ore-prematură, cu medici pe care bastardul său apoi o să-i înjure. Așa e la borfași.

Preocupări și preocupări. Idealuri și idealuri. Ideologii și ideologii, încălzindu-se golănește una în pantalonii celeilalte. Căldură socială.

Ieșisem deci în Aprilie 1964 pentru a doua oară din închisoare...

M-am dus la Brațele de Muncă întîi, nu la Uniunea Scriitorilor, și m-au repartizat la o fabrică de produs bragă și alte răcoritoare, unde se lucra — cu mîncarea de acasă — de la 7 dimineața la 11 sau chiar 12 noaptea, la întocmit vreo 30 de feluri de borderouri pentru întregul volum de sticle cu apă colorată ori sifonată distribuite zilnic pe întregul teritoriu al Capitalei și al comunelor suburbane. Pînă ce ultimul vînzător nu venea să aducă „situația" (cît vînduse și cît nu), interzisă plecarea. Iar liniște — a se înțelege: sticle sparte, furate, netrecute în bilanțurile zilnice, donuri dispărute, pahare tîngărite etc. — erau de plătit de către noi din buzunar, căci personalul cu care aveam de-a face în evasitotalitatea lui format din țigani, era nesolvabil și nu exista soluție de a obține de la el pagubele sau de a licenția pe careva, căci și așa numărul vînzătorilor era insuficient, iar dacă în locul unuia ar fi angajat pe altul, proaspătul distribuitor proceda la fel cu ceilalți. În schimb, salariul meu la întreprinderea de bragă și răcoritoare, totuși singurul loc de lucru cu care socialismul se putea mîndri în marea-i grijă față de inginerii de suflete că m-a putut înregistra în condicele sale, nu-mi ajungea ca lumea de o pîine și un iaurt zilnic, plus transportul. Acel salariu se ridica la vreo 300—400 lei pe lună, din care să plătești și chiria.

Mă întorceam așa de obosit, încît aș fi preferat să mă aflu din nou la o mie de metri sub pămînt, în abatajele minelor de plumb de la Baia Sprie ori de la Cavnic.

A trebuit, cu indiferent ce consecințe, să refuz a mai „munci", dacă muncă era aceea.

M-am dus în cele din urmă să vorbesc președintelui Uniunii Scriitorilor, pe atunci Mihai Beniuc...

Am intrat și am vrut să-l îmbrățișez pe autorul **Cîntecelor de pierzanie**. Cu un gest radical, el m-a oprit.

Mi-a căzut greu gestul.

Însă dominîndu-mi respirația, am zis către fostul meu prieten:

— Sunt ieșit acum cîteva săptămîni din închisoare, Mihai dragă, și...

— Tovarășe Beniuc! Nici un și... — mi-a tăiat-o bondocul din fața mea, scurt...

După cîteva minute — eram totuși un om care trebuia să-și agonisească într-un fel cele două mese zilnice, nu zic trei — m-am adresat politicos cu formula de... tovarăș.

— Tovarășe Președinte al Uniunii Scriitorilor Mihai Beniuc, sunt fostul scriitor și deținut politic Ion Caraion, căruia la eliberare comandantul închisorii Aiud i-a recomandat să se adreseze dumneavoastră spre a obține ceva de lucru și a avea ce să mănînce. Dacă este posibil, înlesniți-mi acest lucru. În caz că puneți la îndoială cele comunicate, sunați la Ministerul de Interne și întrebați în ce măsură este sau nu adevărat ceea ce v-am spus.

N-a sunat la Ministerul de Interne. Sau cel puțin pe moment, față de mine, a considerat inutil să sune acolo. Avea sosite instrucțiunile respective. A telefonat însă, lămuritor funcționărește, absolut nimic de zis, redactorilor-șefi ai revistelor literare, mi-a spus cine sunt, cum îi cheamă, a subliniat că deocamdată n-am dreptul să semnez ceea ce scriu, le-a recomandat lor să mă publice, dacă „materialele" pe care le prezint corespund (politicește, desigur...), iar mie să mă refer către ei la numele său, indicîndu-mi și adresa fiecărei publicații. Distant, metalic, dar corect în serviciul său comandat.

Unul dintre cei către care am fost orientat (și atunci mi-am readus aminte de acest nume) era șef-redactorul revistei Luceafărul, Eugen (Jenică?) Barbu. Pe drum însă mi-am spus din nou, astfel de erori trebuiesc evitate, că n'o fi decît coincidență. Ceva însă de elementară zestre orientativă m-a îndemnat să întreb în dreapta și-n stînga, pe unii și pe alții, cine este cel căruia urma să mă înfățișez ca solicitator.

Căci... așa a fost: după douăzeci de ani de absență din presă și din viața literară, re-debutam! După două decenii de mutenie, lagăre, ocne și torturi. De torturi meritate, fiindcă mă iluzionasem cîteva luni asupra comunismului.

Mi s-a spus că e copilul din flori al lui Crevedia și că a scris **Groapa**. Citisem **Groapa** și nu-mi plăcuse. Ce să-mi placă: vulgaritatea? incultura? stîngăciile de autodidact insolent? improprietățile de limbă? sosul negramatical și agramatismele prin care erau tăvăliți niște vagabonzi? josul plafon al unei imaginații de insectă? cele cîteva zeci de formulări teleormănești ale unui tomnatic flăcău venit la oraș cam tîrziu și pe care orice lector atent le descoperă aidoma în romanele lui Crevedia, căruia îi și aparținea cartea, iscălită altfel doar fiindcă articlierul de la **Sfarmă Piatră** și **Porunca vremii** nu putea încă să publice pe numele său?

Am o retractilitate ereditară față de pușlamale și nu mi-a venit ușor să mă confrunt cu una nouă.

După întîiile minute, se epuizase. N-aveam ce discuta. Îi lipsea vocabularul și era eliptic de circumvoluțiuni. Iar cineva, ghinion, l-a strigat „Jenică!".

O, Doamne... Deci?

Ca să nu plec așa cum venisem (va fi totuși mai ușor de urmărit în continuare povestirea mea, dacă nu omit a vă mărturisi că venisem într-adevăr pregătit să știu de mă înșel sau ba) și fiindcă mă întreținusem chipurile cu un... „puternic" prozator al partidului, i-am lăsat zece pagini fără titlu, semnate ușor — sus — cu creionul, despre Isidor Berman, împușcat la Mostovoi.

Cînd m-am înapoiat, la o săptămînă, după răspuns, a simulat că vîntură două-trei mape, după care mi-a spus foarte sigur că nu-i lăsasem nici un manuscris. Foarte mirat, i-am adus aminte că da. A negat în continuare. Mă enerva. De ce ascunsese, de ce rupsese, de ce vroia să fure și să îngroape acele file? Îi aduceau aminte ceva? ce? Și cum de-și imagina că rezolvarea ideală este aia aleasă de el?

— Mai căutați-l, am zis.

— Ce conținea manuscrisul? — am fost întrebat. Și ce titlu avea?

— O execuție în Transnistria, a tatălui soției mele. Titlu n-avea.

Resort pleznit, și perna scaunului l-a proiectat spre mine:

— Da' de unde, așa ceva nu ne-ați lăsat...

Și mă privea în intenția lui flegmatic. Numai că nu reușea prea bine. Din cauza unui tremur ușor. Așa oare să arate un om sigur pe el?

Aveam în fața mea un ins de rea credință, un simplu gazetar zăpăcit sau un golan? Aveam în fața mea pe cel de la Mostovoi și Vapniarca? Pe cel de la Măcin? Pe care?

— Insist, am adăugat eu. Poate că e pus în alt dosar...

— Nu. Nu-i pus în alt dosar. Îți fi vrut să ne lăsați manuscrisul și v-ați răsgîndit. Sau poate l-ați dat altei reviste, mai reflectați.

Îmi oferea și soluții, deci. Înduioșător, nu-i așa? Cum se gîndise el la de toate, ajutîndu-mă.

Deodată mi-a venit o idee. M-am făcut că reflectez un minut. Și cu aerul cel mai colegial posibil, am aruncat ultima nadă.

— Mai ușor, i-am sugerat eu, dacă vreți să răsfoiți încă o dată prin mapele acelea, mai ușor ar fi să vă uitați la semnătură (semnătură care știam că se poate șterge foarte ușor, fiind în creion și abia înginată). Poate că dacă nu-l distrusese încă, asta și făcuse: înlăturase iscălitura.

Propunerea (mă uitam la el) i-a convenit, mai ales că eu neavînd în săptămînile și lunile acelea dreptul de a publica

NICOLO SEMITECOLO: Înmormîntarea Sf. Sebastian (1367)

sub propriu-mi nume, îl folosisem pe acela al brutarului de pe strada pe care locuiam; ce contează un brutar și-un nume?

N-a bănuit ce vreau și, ca de formă, deci convenea că totuși primise manuscrisul, apropiindu-și una din mapele de pe masă, cam cu convingerea că mă păcălește, dar și nițel enervat, s-a hotărît a mă întreba doar așa, ca să fie:

— Cum era semnată povestea aia cu jidani?

Întocmai aceste cuvinte.

Vorbea un redactor responsabil de destinele unei reviste literare comuniste, nu unul din zecile de mii de foști deținuți politici „reacționari", acuzați și condamnați de-a surda ca antisemiți, ca antidemocrați, ca antiprogresiști și ca alți anti, anti, anti. Nu. Un viitor membru al Comitetului Central și un viitor deputat reserist. Aparat azi, ieri, alaltăieri de președintele Republicii.

— Ce-ați spus? m-am uitat fix în ochii lui, făcînd-o pe surdul.

— Ce iscălitură avea manuscrisul? și-a corectat el centironul și diagonala jandarmului din tinerețe.

Ei și atunci, renunțînd la brutarul meu, silabisit, cu glas tare, atunci am pronunțat rar, conturat, rotund:

— Vla-di-mir Sa-che-la-ri-e.

Pușlamaua din fața mea s-a învinețit, bițiia, a împins cu burta un scaun ce-l obstacula și a ieșit din birou. În locul său, cineva cu mutră de cocotă, cu perucă și sarcină de transportator de coșuri de hîrtii, peste cîteva minute, m-a poftit să ies afară. Viață parlamentară. Oameni noi.

Cerînd la Ministerul de Interne să discut cu colonelul Crăciun, fostul comandant peste închisoarea Aiud, mi s-a fixat o întîlnire cu maiorul Minea sau Mirea Marinescu. Îl chema sau nu-l chema așa, nu știu.

Cum îi cheamă de-a adevărat, știu numai ei. Marinescu, e sigur că și-a zis.

DOSARUL Jenică (Eugen?) Barbu, cu o copie a manuscrisului meu „pierdut", cu un memoriu detaliat, cu relatarea întîmplării din redacția **Luceafărului**, cu datele culese de-a lungul anilor, completate cu o copie a documentelor de afară, din arhiva încă nedescoperită de securitate a fostului comandant al Jandarmeriei C.F.R., colonelul Vladimir Sachelarie, a ajuns în mîinile mai sus pomenitului maior. L-a parcurs în stare de irascibilitate, pe sărite, m-a prevenit că asemenea preocupări intră numai în competența lor, a Securității, că prin ceea ce am săvîrșit, eu dau încă o dată dovadă că nu vreau să mă astîmpăr și să-mi vîr mințile în cap, că dacă se mai repetă asemenea acte voi plăti-o scump, că nu mie îmi revine ori îmi va reveni vreodată calitatea stabilirii meritelor sau greșelilor unui tovarăș de frunte (ba încă ce frunte!) ai Partidului, cum este cel de care m-am ocupat și pe scurt — mi s-au confiscat (o! dar mai păstram nu una, ci încă două copii...), în totalitatea lor piesele incriminatorii, fiind poftit să plec și să nu se mai repete niciodată. Iar pe deasupra, atenție, să nu mai divulg nimănui obiectul sau cuprinsul discuției noastre. Dacă sunt întrebat, să explic în mod cît mai natural, că am cerut să mi se dea de lucru într-o redacție. Nimic mai mult.

Ceea ce săvîrșisem era o infracțiune. Gravă, indiscutabil. Să-i spui tîlharului tîlhar. Să-l detașezi din depozitul de criminali „democrați" ai partidului...

Zis și făcut.

Iar ceea ce îmi spusese maiorul Marinescu-nu-știu-cum, era un avertisment. Serios. În tot cazul.

Dar și elocvent.

Trei ani mai tîrziu mi se născea un copil dorit. În anul acela, 1967, au venit pe lume aproape 500 000 de copii, majoritatea nedoriți însă din cauza unei legi de interdicție a avorturilor. Maică-sa n-avea lapte. Spre a-l hrăni, trebuia să caute **Eledon**, un anumit lapte praf. Un anumit lapte praf pentru sugari. Stocurile de astfel de lapte erau însă minime. Se făceau economii ucigașe. Și nu existau decît două centre de distribuție a cutiilor de **Eledon**: unul în Vitan, celălalt în Băneasa. Mii de părinți ne adunam de pe la 11—12 noaptea, cozi de kilometri, ca de-abia a doua zi pe la orele opt să se înceapă repartiția. Care ajungea, ajungea. Care nu, pleca disperat sau plîngînd. Iar după cîteva săptămîni s-au terminat și ultimele rezerve. Nu se mai împărțea nicăieri nici un **Eledon**. Situația era disperată. Îmi simțeam amenințată viața copilului. Ce să fac? Oriunde căutasem, degeaba căutasem. Să fi găsit măcar o doică. N-am găsit. Să fi putut mînca barem lapte de vacă. Nu putea. Îl da afară.

Atunci am trimis — cu un același conținut — trei scrisori deznădăjduite în Franța, la trei adrese de a căror certitudine nu eram, în cazul nici uneia, sigur: lui Virgil Ierunca, lui Emil Cioran și lui Eugen Ionescu. În același timp, m-am rugat cu cerul și cu pămîntul de Veronica Porumbacu, tocmai pleca într-o călătorie prin țările scandinave, și deși n-ea bani, fiindcă autorii români sunt lăsați — cînd sunt — să ia drumul străinătății ca niște cerșetori, am rugat-o să cerșească într-adevăr pe stradă, sau la vreo biserică, sau la vreo instituție de caritate cîtiva gologani pentru o cutie, două de **Eledon** și să mi-l trimită cu maximum de urgență. Așa a procedat și mi-a trimis.

Tocmai atunci însă, la nici cîteva zile după ce scrisesem la Paris, cînd e vorba de ticăloșii sunt foarte operativi, bastardul de la **Luceafărul** credea (e boală a lui) pentru a nu știu cîta oară, că iar se află în polemică aprinsă cu Monica Lovinescu, pe care o insulta ca de obicei mitocănește, doar va fi luat în seamă. Și ce văd în foaia sa de împachetat gunoi absolut? Că una din învinuirile fantastice pentru care o arată învinuitor publicului cu degetul era tocmai aceea de a fi fost solicitată să trimită „biberoane soților unor scriitori cărora le-au fătat nevestele".

Așadar scrisoarea mea către Ierunca, Eugen Ionescu și Cioran fusese interceptată de Securitate și oferită în copie, ca document acuzator, unuia din orătăniile de la **Luceafărul** ale tovarășului Hitler. Iar culmea avea să fie alta: că deși copia scrisorii rămăsese în țară, dată să o măcăie exegetic păsările vigilenței de partid, originalului — ce mai comunism de omenie! — i se îngăduise să ajungă totuși la Paris. Iar dacă de la Cioran și Eugen Ionescu, poate că lor să nu le fi fost dată favoarea, nu mi-au venit răspunsuri, ei n-or fi primit nimic, în schimb Monica mi-a trimis trei cutii din acel soi de lapte praf de care aveam nevoie.

Cu ajutorul Veronicăi Porumbacu, al Monicăi Lovinescu și al putredului capitalism mi-am salvat astfel fiica de la catastrofă, în timp ce alți părinți și-au pierdut copiii, prin — desigur — nemărginita grijă a partidului de a-i lipsi încă din scutece de dreptul, cine nu mănîncă, de a se mai hrăni.

Acum legea înaniției obligatorii s-a extins, cu sadism, la toată țara.

A doua copie a dosarului Eugen (Jenică?) Barbu i-am încredințat-o eu, de bună voie, lui Zaharia Stancu, s-o arate (și a arătat-o) lui Bujor Sion. Rezultatul? Bujor Sion s-a dus și el cu ea la unul de mai sus, apoi l-a invitat pe Stancu și l-a rugat să nu se mai ocupe de Oaie și ai săi, să-l lase dracului, nu poate să-i spună acuma de ce, dar mai bine să îndemne pe toți scriitorii să renunțe la scandaluri, la discordie și certuri, reîntronînd un climat cordial, avîndu-se între ei ca frații și ca tovarășii, iar pe cît se poate — în rezumat, cam ăsta ar fi fost sfatul — unii să stea cu mîinile în sîn, iar altul să dea, pînă ce va rămîne din toată literatura română doar un pachet de oase-valoare.

Nici Stancu Zaharia n-a mai căpătat înapoi piesele incriminatoare.

Cineva își apără orătania, știindu-și probabil conștiința la fel de pătată. Din complicitate. Dar cine știe dacă nu-și apără în același timp șarpele... E drept că multe crime de război s-au prescris. Dar e drept și că se mai află în țară o copie a documentelor în discuție, dată în păstrarea chiar a unuia dintre membrii Comitetului Central.

Da.

Poate că într-o zi, deocamdată e noapte, se va trece la analizarea lor. Cu merite cu tot. Să vedeți ce de merite...

În ceea ce mă privește pe mine, de atunci, din 1967, pînă azi, am fost bălăcărit continuu, fără a-i răspunde niciodată.

Căci, cui?

■

INEDIT

Dana DUMITRIU

Întîmplări cu pisicul Red

DE ȘASE ANI și jumătate îmi petrec viața în tovărășia unui pisic. Red e prost. Red e frumos. Red nu vine de la Redford. Celebrul actor este frumos, neîndoielnic, o fi fiind și deștept, sper, dar numele cotoiului meu a rezultat dintr-un snobism (anglosaxon) : Red este tărcat roșcat, are ochii galbeni și pernițele de la labe roz. Iar ceea ce impresionează la el în mod deosebit sînt mustățile albe și lungi, lungi ca niște antene. O vecină de palier a luat puiul pentru a-l dărui fiicei sale de cinci ani, uitînd însă că el nu este doar o jucărie, ci și un animal cu tub digestiv la purtător. Red, pe atunci numindu-se cine știe cum, n-a rezistat la regimul alimentar impus și nici la claustrarea la care era supus — n-avea voie să iasă din baie decît pe holul îngust al apartamentului. Vecina a decis să-l retrocedeze familiei și îl purta cu delicatețe pe umăr spre lift cînd eu, deschizînd ușa ca să-mi arunc gunoiul la topogan, am scos sunetele salvatoare pentru bietul animal : Ah, oh, ha ! Am preluat după un moment de ezitare făptura patrupedă și legătura a fost mai trainică decît un certificat de căsătorie sau o verighetă pe inelarul mîinii stîngi. O predestinare.

La cîteva zile de la nașterea mea, în laboratorul de cofetărie pe care tatăl meu îl avea în subsolul casei noastre a apărut printr-un geamlîc o pisică purtînd un pui de cîteva zile în gură. Pisica a dispărut repede, pisoiul a devenit Pia — animalul copilăriei mele. A trăit 14 ani. Era neagră corb, simțea întoarcerea acasă a tatălui meu încă de cînd el era în colțul străzii. A fătat de cîteva ori sub ochii mei încremeniți de groază și milă, și disperați de disperarea mamei care lua puii cu fărașul și-i îneca la closet. În lumea de dincolo, dacă ea există, aș vrea să mă reîntîlnesc cu Pia. Nu știu de ce, dar cred că am avea multe să ne spunem — ea să-mi povestească aventurile ei (din care se întorcea cam hărtănită), eu să-i spun ce am mai făcut după plecarea ei definitivă, însoțită de lacrimi și regrete. Dar Pia era deșteaptă și hoață — o combinație des întîlnită și în mediul uman. Cu ea stăteai de vorbă cu sentimentul că ești înțeles, din pricina ei aveam întruna scandaluri cu vecinii, pentru că le fura peștele din tigaie, gata prăjit, cald, rumen, crocant, ea prindea șoareci și se zbenguia îndelung, cinic, cu bietele lor stîrvuri, ea era cînd pe acoperiș, cînd în pivniță, cînd pe maidan, cînd cu botul în oalele de la bucătărie.

Nu. Red e altfel. Red este un aristocrat timpit și distins. Ar putea avea mai puține fumuri dacă mă gîndesc cîte am pătimit cu el cînd era prunc, dar, nu știu cum, la unii fumurile le priesc. Deci l-am luat, l-am hrănit, l-am răsfățat. Curgea laptele gîrlă spre sufertașul lui, peștișori și bucățele de carne, pline mulată în sos (bah !, oroare! nici nu se atingea de ea!). Mînca, mînca și nu se îngrășa. Ba mai mult, alergam plîngînd prin casă pentru a șterge urmele tubului său digestiv. Pînă într-o zi cînd mi s-a revelat misterul. Red avea limbrici. „De la mă-sa!" a zis doctorița.

A fost prima mea întîlnire cu lumea unei clinici veterinare.

Ce lume ! Aș vrea ca tot omul să treacă pe acolo pentru a deveni mai bun. Doctorița l-a examinat și a început să mă boscorodească : „Cînd vă luați răspunderea unui animal trebuie să vă gîndiți mai întîi la el, nu la dv., la ceea ce-i puteți oferi lui, nu la ceea ce v-ar putea oferi el ! Pentru plăcerea dv. de a vă juca, de a scărpina un animal, nu trebuie să-l ucideți !".

Ucideți ? N-avusesem nici cea mai mică intenție și, de altfel, cu toate măgăriile lui pisicești, începusem să-l iubesc pe nemernicul purtător de limbrici „de la mă-sa". Am protestat. Mi s-au dat medicamentele necesare. Vocea doctoriței era numai miere cînd vorbea cu tolomacul roșcat și numai furie cînd îmi dădea mie indicațiile medicale. Alături de cabinetul ei urlau cîini bolnavi, pe biroul ei zăcea o pisică de angora cu o ureche ruptă, în holul clinicii se plimbau, printre picioarele posesorilor de cîini și pisici îndesați în sacoșe, cîțiva vagabonzi canini aflați sub ocrotirea medicilor. Păseau falnic, stăpîni ai locului, de parcă te-ar fi îngăduit sub acoperișul lor. Îți făceau o favoare.

Pe alee am văzut înaintînd o tînără foarte șic. Purta un geamantănaș nostim. Am pariat : Pisică ! Cel de lîngă mine : Cîine ! Ei bine, era un cocoș !

Red a scăpat de limbrici.

A urmat perioada jocului cu dopul de plută. Cînd mă gîndesc la ea mă apucă aceleași duioșii ca la amintirea propriei mele copilării. Era de fapt copilăria lui. Descoperise un dop de plută scăpat pe podea, îl dosise și cum mă vedea așezîndu-mă în fotoliu sau în pat cu o carte în mînă venea să mi-l aducă ofrandă. Eu aveam un rol important în treaba asta — trebuia să-l iau, să-l arunc pentru ca el să se repeadă spre locul de aterizare și să mi-l restituie rapid, atît de rapid că nu puteam traversa cu ochii nici măcar un rînd din cartea pe care o aveam în față. În ciuda tuturor nervilor pe care mi-i făceam, jocul nu înceta decît odată cu oboseala partenerului, care se cuibărea la picioarele mele, în poala mea sau chiar pe pieptul meu, încercînd să pună o barieră între ochii mei și cartea pe care o mai țineam în mînă, cu o gelozie pe care aș fi vrut s-o aibă alții, nu el.

Cînd Red a intrat în cea de-a șaptea lună a vieții sale, eu am semnat un certificat de castrare (pe numele meu). Din nou, la clinică. Sub narcotic, Red este întins cu lăbuțele prinse în chingi pe o masă de operație. Fac o mutră atît de disperată, că sînt dată afară. Red miaună jalnic. Eu patrulez pe coridoare, pe poteca livezii care înconjoară clinica. E o dimineață de aprilie, soare, vînt rece și umed. Prietena care mă va duce acasă cu mașina sosește. Nu mă jenez de Mioara, are o pisică, o vagaboandă la care ține enorm ! O pisică mongoloidă, gris tărcată, o mahalagioacă, o aia pe care toți motanii cartierului... Toată familia veghează desele nașteri ale matracucei. Din masca albă a chiuvetei este scoasă găleata cu gunoi, sînt așternute ziare și cîrpe și — mamă, tată, copii, bunici moșesc pisica ! Luăm împreună trupul turmentat de anestezie al lui Red și o pornim spre casă. De obicei stresat de mașini, sub narcoză dă semne de intelectuală curiozitate, dar cînd îl depun pe podea în holul apartamentului pare apucat de hemiplegie, calcă strîmb, își împleticește picioarele și brusc se tolănește pe dalele de linoleum.

Na ! Scofală !

Operația nu se arată singeroasă. Bilușele au căzut fără urme vizibile. Red doarme o zi și o noapte fără pauză și își redescoperă dopul de plută.

Luăm viața de la capăt. S-ar părea că nu el a fost traumatizat, ci eu. Mi-este o milă mai mare decît s-ar cuveni. Experiența, ca și certificatul ei, sînt pe numele meu. Red fugărește dopul. Cînd acesta se vîră sub bibliotecă, desfășoară o întreagă strategie de recuperare cu labele și ochii. Își lipește botul de podea și reperează în întunecime, de sub ultimul raft „mingea" copilăriei sale, apoi face diverse manevre, tolănit pe spate sau pe burtă, cu labele din față cît mai întinse pentru a ajunge la el. Odată smuls neantului, dopul este supus mirosului. Pentru început este alergat prin camere și hol și, bine amețit, apare lîngă foaia mea de scris. Îl arunc, îl prinde (uneori din zbor ca un voleibalist), mi-l aduce, îl arunc, îl prinde... Fișele mele sînt călcate de labe impertinente ! Dacă nu mă pretez la joc, sînt escaladată pe umeri, pe brațe, pe piept și cartea pe care o citesc este compromisă. Speranța este în oboseala lui Red. Doctorița însă mi-a redus-o. „Dacă îl castrezi la 7 luni, rămîne cu o mentalitate infantilă !".

Oare mă voi juca la infinit cu Red? Nu.

Temerile s-au spulberat curînd. Joaca s-a domolit.

Începe vînătoarea. De mic a avut o idiosincrazie față de muște — le privea de parcă ar fi vrut să le hipnotizeze și cînd i se apropiau sărea ca un titirez, clămpănind din fălci, țăcănindu-și colții și nu rare ori avea cîștig de cauză.

După experiența medicală și-a ridicat pretențiile : vînează vrăbiile. Ar fi trebuit să mă simt regină, principesă moștenitoare, ducesă tînără și inabordabilă căreia cavalerul, trecînd peste orice risc, îi aduce ofranda vînatului său. La naiba ! Făceam cele mai pașnice treburi, citeam, scriam, găteam, spălam și deodată auzeam în spatele meu un mîrîit victorios. În loc ca învingătorul să capete laurii victoriei, se trezea cu niște țipete isterice, era fugărît prin toată casa și izolat în balcon. În momentele acelea nu eram în atac, cît mai degrabă în defensivă. Îl alergam pe acest roșcat killer cu un sentiment de oroare și frică transformat în agresivitate. Mă apăram de mîrîitul lui, de victoria lui, de crima lui. Opt vrăbii decedate astfel. Și dacă te uitai la el cînd dormea, părea cea mai inofensivă ființă.

Într-o dimineață m-a trezit din somn țîșnind spre fereastra închisă a balconului. Se tolănise la picioarele mele și în zvîcnetul lui trăsese cu totul plapuma de pe mine. Buimacă, văd în fereastră o ființă „cu păr". N-am nici o înclinație spre mistica extratereștrilor și totuși, ca ateu care fără voie rostește „Doamne ferește !", mi-am spus în aburii somnului : „un ăla !". Ăla era o „aia". Pisicuța vecinilor traversase pe marginea comună a balconului granița dintre apartamente, fără pașaport, fără viză și părea încîntată să descopere unul de-al ei alături. Numai că Red era în toate stările ! Nu permitea cu nici un chip să i se calce teritoriul. Cum am deschis balconul, a năvălit pe biata excursionistă și a înghesuit-o printre borcanele de murături, ghivece cu flori și sticle goale, de se făcuse una cu balconul. Am chemat în ajutor o altă vecină, l-am smuls pe Red din propria lui furie criminală, l-am izolat în bucătărie unde mieuna de parcă ar fi fost în cămașă de forță și am eliberat „turista" care nu înțelegea nimic. Ea avusese cele mai pașnice porniri, cele mai calde simpatii !

DE ATUNCI am înțeles că Red nu va accepta pe strîmtul lui teritoriu nici o muscă (acceptă însă un fel de gîndaci zburători care emană, se pare, un miros respingător). Degeaba îmi dau aere de stăpînă a casei, e un trucaj. Adevăratul stăpîn este Red. Eu, din politețe, din dragoste, din civilitate, îmi așez pe fotolii și prieteni și dușmani (camuflați), el mă îngăduie sceptic : „Sărmana ! Cîte va păți ! Dar ce să-i faci, femeile au tot felul de capricii, n-au fermitate de caracter. Singurul fel în care o pot apăra este să nu accept nici un alt animal în casă. Nebuna ar putea face o pensiune pentru cine știe ce nătărăul de canis sau pentru cîte o (am auzit că se întîmplă cazuri) broască țestoasă ! Cu oamenii să se descurce!" De altfel, Red știe mai multe despre cine îmi intră în casă decît mine. Dar pe discreția lui poate conta orice escroc.

Cu timpul am început să nu mă mai joc cu el. Ne alintăm reciproc. Dacă ați ști cît potențial afectiv se consumă astfel ! Fără regret! Tandrețea lui este infinit mai mare decît a mea — pentru că eu am momente cînd îl uit, mă ocup cu ale mele și abandonez pisoiul tolănit pe cărți, cotoiul care cu labele lui roz îmi îmbrățișează manuscrisele. Îmi revin din apatie cînd, așezată la masa de scris, îl văd, venind, fuga-fuga, să nu piardă vreo frază, și se tolănește chiar pe pagina pe care m-am hotărît s-o umplu cu scrisul meu mărunțel, rotunjor și nu prea ușor descifrabil. Atunci, ce pot să fac ? Rîndurile urmează conturul blănii roșcate a Măriei Sale. Manuscrisele arată demențial. Într-o frază, ca de exemplu: „Dacă acest om încarnează istoria, atunci istoria însăși este bolnavă", sau „Îmi este încă neclară nuanța de lăcomie din termenul de proprietate..." apare în relieful accidentat al literelor conturul unei lăbuțe. În alta, conturul unui vîrf de coadă. Red dormea pe pagină și Dumnezeu știe ce visa pentru că din cînd în cînd oftа cu voluptate și-și trăgea botul în piept și urechile sub picioarele din spate, învîrtit ca un colac iar în pasta pixului se prindeau firele lui de păr galben-auriu.

Astfel participa el la „creație".

Dacă aș enumera evenimentele biografice ale frumosului blond, ele ar fi în ordine cronologică : nașterea, adopțiunea efemeră de către vecinii mei, mutarea în casa mea, prima vizită la clinică și tratamentul cu Decaris, eliminarea limbricilor, prima cădere de la etajul șase (fără leziuni — găsit sub balconul apartamentului de la parter, extras din ferestruica spălătoriei cu fire de păianjen în mustăți, mieunînd ca un pisoi nou născut), a doua vizită la clinică — vai ! castrarea (pentru care niște muncitori ce reparau terasa blocului m-au bodogănit, m-au făcut să alerg cu el pe scări în brațe : „Se poate ! Vă bateți joc de animale ! Nu vă e milă ! Chinuiți făpturile lui Dumnezeu !"), cele opt vrăbii ucise, a doua cădere de la etajul șase (consecințe : o lăbuță din spate luxată, șoc renal, drumuri în sacoșă la clinică pentru injecții, o soră drăguță, simpatică, dar care înfige energic acul în el), mutarea din Berceni în Dionisie Lupu. Și cine știe ce ne mai așteaptă !

Umblînd cu Red în sacoșă pe străzile Bucureștiului, prin autobuze și troleibuze, taxiuri și autoturismele prietenilor, am avut revelația zgomotelor pe care urechea noastră le suportă fără să se mai alarmeze. Obișnuit acasă cu muzică de Bach, Beethoven, Mozart, Rahmaninov, Chopin (ah, adoră preludiile!), Schubert (magnific quartetul...), Red percepea fiecare zgomot ca pe o insultă — pași nervoși (pantofi cu toc metalic), trîncăneala oamenilor în stații, scrîșnete de frîne, înjurături la urcare, la coborîre, remorci care își zăngăne încărcătura prin gropile șoselelor, țipetele copiilor, înjurăturile bețivilor, țîngnalele macaralelor de pe șantiere... Eu m-am învățat să nu le aud. Red tresărea ca la un bombardament.

ODATĂ, un prieten s-a oferit să ne ducă la tratament cu mașina lui. Stăteam cuminți pe banchetă în sala de așteptare cu Red între noi îndesat într-un brocksack. Din cabinet se auzeau niște lătrături subțirele, firave și disperate. O cucoană a ieșit val-vîrtej cu ochii în lacrimi rostind : „Nu pot să văd așa ceva !". Noi (toți trei) încremeniserăm. Am izbutit să îngaim : „Ce-i fac ?" „Îi taie coada". Prietenul meu a căscat indignat ochii : „De ce ?" „Așa trebuie" a răspuns cucoana printre sughițuri. Să tai coada unui animal ? Era ceva livresc și cred în această faptă și acel „așa trebuie" ne ridicase tensiunea arterială. M-am ridicat fermă : „Eu năvălesc înăuntru !". Bujor n-a protestat, dar ușa s-a deschis și doctorul a apărut ținînd în palmele făcute căuș un buldog de patru zile. „Gata s-a făcut !". Cucoana și-a înșfăcat viitoarea namilă și a plecat cu ochii încă în lacrimi. „Domnule doctor, am întrebat, de ce trebuie să-i tăiați coada?" El, manevrînd fiole și seringi, a răspuns calm, cu tandrețea pe care o scriitoare mai pare că o merită încă(pentru „sensibilitatea" el) : „Un buldog matur știți cum arată. Ei bine, natura l-a înzestrat cu o codiță de șoricel inestetică. Ea se amputează în primele zile de viață cînd durerea e mai mică..." „Mai mică ? lătra puternic !". „Da, dar n-are încă memoria ei".

Aha, durerea e mai mare dacă o înregistrăm în tărtăcuță.

Ceva mai adevărat n-am auzit de mulți ani. Bujor se uită pe fereastră cît este Red injectat. Ca să nu țină minte.

În sala de așteptare, o femeie amărîtă, îmbrăcată ca vai de lume, ține în sacoșă o „maidaneză" cu o mamelă um-

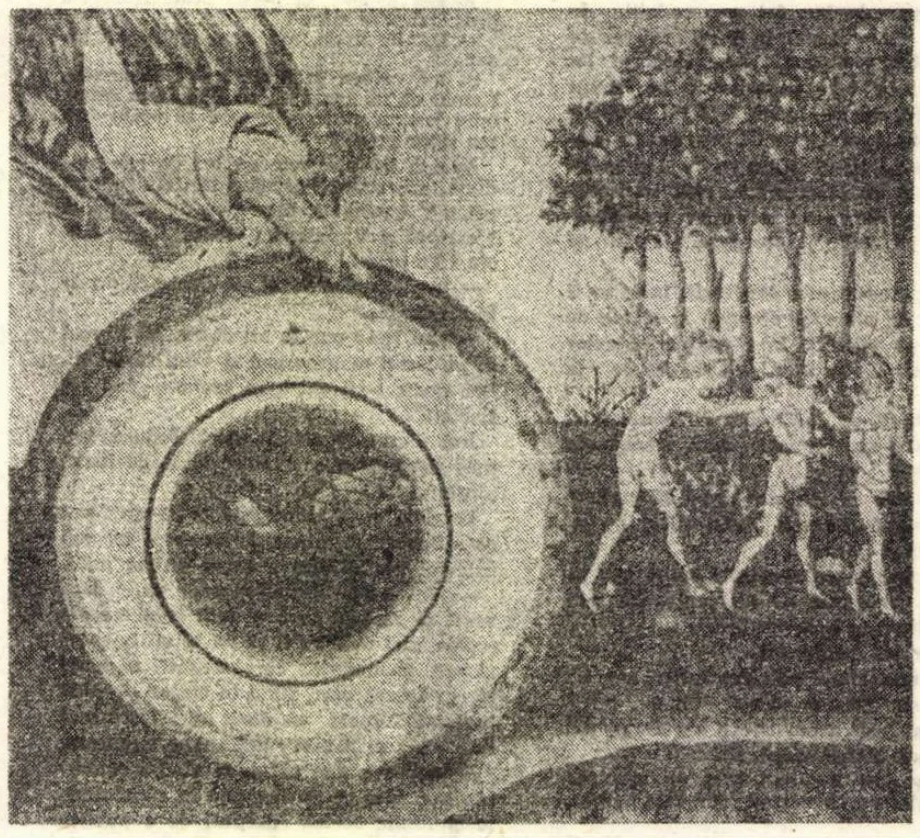

GIOVANNI DI PAOLO : **Izgonirea din rai** (pe la 1440)

flată. Are cancer. O alintă, o mîngîie. „O cheamă Prințesa", mă informează și la privirea mea mirată explică : „E foarte mîndră !" Ah, da, pisicile sînt mîndre, mai ales cînd sînt bolnave. Ele mor ascunse în cotloane necercetate, se feresc de indiscreția plîngăcioasă a omului, de afecțiunea lui prea melodramatică, vor să treacă prin **marea experiență** singure, fără martori și fără bocete.

Mama a avut o reacție negativă față de Red : „Ce nevoie aveai să-ți iei o ființă pe cap ?" (teama de responsabilitate) ; „Nu face nimic toată ziua !" (oroarea față de neproductivitate) : „Face murdărie și mănîncă mult" (disprețul pentru prostia mea și bulimia lui) ; „E leneș și toată ziua nu face decît să toarcă" (irespectul față de artist). Și Red este un artist. Nu mi-o luați în nume de rău, nu mă socotiți exaltată și zărghită, Red este un balerin.

N-am nevoie să admir la TV celebritățile coregrafiei internaționale — balerini care își încordează mușchii în salturi superbe, în fouetteuri sălbatice. Red nu-și bate labele unele de altele în aer și nu se răsucește cu dichis de 10, 15 ori. El calcă elegant, sare pe scaune, pe dulapuri, pînă a nu fi căzut de la etajul 6 ultima oară, chiar pe ușă și galeriile ferestrelor, cu un elan romantic, aleargă după o muscă punîndu-și atît de estetic în valoare musculatura încît concursurile de dans mi se par palide exerciții de gimnastică pentru începători. Red are „utilitatea" lui artistică, nobila lui „utilitate" ; am în casă grația întruchipată. Ce dacă e prost ? Ați auzit de un balerin filozof ?

Nu există nici pisică meditativă, dar nici pisică dresată. Mă bucur cînd Red mă enervează prin comportamentul lui recalcitrant, prin individualismul lui energic și categoric. Sîntem două firi distincte și orice înțelegere între două ființe trebuie să înceapă, printr-un dezacord. Am fost întotdeauna uimită de căsniciile rebele în care partenerii se sfîșie reciproc, se judecă înainte de a se înțelege, se reped unul la altul cu invective fanteziste sau vulgare, dar sfîrșesc prin a supraviețui. Se pare, spun unii, că e nevoie ca adrenalina să crească pentru ca... Ducă-se ! Cu Red am certuri grave, fioroase, dar nu vitale. Nu pentru a-mi ridica adrenalina îl fugăresc după ce mi-a mîncat frunzele de la garoafe (primite în dar solemn de la un gentleman, ce mama dracului !), ci pentru că este indiferent la semnificațiile gesturilor lui. Sînt pur și simplu jignită și mă răzbun, recunosc, fără criteriu pedagogic. Mama, care nu-l poate suferi, nu l-a bătut niciodată, eu, care „mor după el", l-am băgat cu botul în propriul lui pipi întins în băltoacă în fața oricărei uși închise (suferă de claustrofobie ?). Am fost cadorisită cu epitetele : „nebună", „despotică", „afurisită". Cînd Red dă semne că nu poate dormi fără mine iar eu manifest o neliniște similară și după multe tratative ne aflăm unul lîngă altul, din nou sînt „nebună, afurisită".

Ce este un animal pentru noi ? Pentru intelectualii anilor '80 din România, din Europa ? Am văzut la Viena cei mai uriți cîini din lume, rase întreținute cu mare grijă (să nu se piardă monstruozitatea), am văzut la Paris pisici în lesă și motocicliștii primăriei adunînd cu aspiratorul atașat la spatele motorului rahatul canin. Acum cîțiva ani, la terasa Lido apărea un bărbat frumos și distins însotit de o maimuță (autentică), în casa unor prieteni este un uriaș acvariu, copiii unor rude au crescut doi iepuri pe balcon. Eu însămi simt că nu m-aș putea despărți de Red. Ce leagă acum omul de animalul domestic atît de puternic ? O intimitate negrăitoare. Animalul nu-ți poate fi infidel, decît prin atașamentul față de altă ființă, dar nu prin grai, nu prin minciună. El nu va divulga nimănui nici tristețea, nici bucuria ta, nici disperarea, nici fericirea ta, nici amărăciunea, nici resemnarea ta. Tăcere. Animalul este lîngă tine și tace. Discreția lui îți asigură singurătatea. Dar nici nu te minte. Cînd te trădează, o face pe față, în văzul tău și al lumii întregi (care uneori este complice).

M-a apărat prin prezența lui (nu totdeauna tandră), m-a însoțit în cele mai grele momente (cu o fină și delicată inconștiență), mi-a fost sclav recalcitrant, dar în cele din urmă adaptabil (pentru că nu avea încotro).

Dacă între mine și Red există cu adevărat o comunicare, aceasta ține de dorința lui de a-mi transmite ceva. Eu pot să-i spun și să-i fac toate năzbîtiile, depinde de el ceea ce vrea să înțeleagă. Pisicul suveran. Tiranul adoré.

La Paris, la Fnac, am răsfoit o carte despre pisici, mai exact despre relația om-pisică. N-aveam bani ca să-mi permit capriciul de a o cumpăra, am răsfoit-o în picioare și am descoperit un pasaj interesant. Autorul relata cum a mers pe autostrada Paris — Amiens cu 40 km la oră stîrnind indignarea automobiliștilor și șoferilor de camioane și cisterne numai pentru că motanul lui adormise cu labele pe schimbătorul de viteză și nu voia să-i strice somnul.

Pe drept cuvînt, se întreba : „Aș fi făcut asta pentru mama, pentru iubita, pentru fiica mea ?". Nu. Ființa animalului ne vorbește despre ingenuitate (deși cruzimile — nu-i lipsesc) mai mult decît ființa omului. Ea stîrnește în noi fondul bun : duioșia, tandrețea. Vrem să avem lîngă noi un animal pentru a ne cultiva nouă însine aceste stări de grație.

Hanibal STĂNCIULESCU

Peisaj cu anghile roz

DESCHIZI fereastra, murmuri : **My body is over the ocean...** Nu privești afară. Cerul, copacii sau strada. Nu te apleci peste pervaz cu toate că distanța pînă la asfalt, pînă la „nivelul mării" (ce metaforă !) e destul de apetisantă. Împins către perete, geamul se face temporar oglindă — nu foarte fidelă, e-adevărat — însă de ajuns de limpede ca să-ți reflecte propriul chip încadrat de barba à la Guevara și de ochelarii subțiri cu ramă de metal. Pavăza iluzorie a privirii tale nesigure, necoapte. Așa zicea Bondocu, era una din remarcile lui veninoase care i se păreau (numai lui, emițătorului !) niște vorbe de spirit foarte reușite. Chestie de gust. Pentru asta l-ai și trimis la plimbare și pentru că se îngîmfase teribil după ce-i apăruse primul articolaș în presa locală... **Cearcănele albăstrii, pleoapele de culoarea cafelei, scobiturile obrajilor hirsuți.** Față tipică de revoluționar „retro", **ecorché vif...** Centurionii de azi se poartă bărbieriți la sînge ca pe vremea lui Caesar : cu perdaf pe gușă !

Vei scrie un **tractatus**, îl vei intitula **De vita contemplativa** și vei încerca să definești această nouă formă de abstragere din real. Sau nu vei scrie niciodată nimic, în afară de mici poeme uscate, genetic vlăguite — **Tu, hetairă sacră a sufletului meu !...** — pe care n-o să le citească nimeni, ori, cel mult, vreo duducută snoabă cu pantaloni în carouri și frizură **punk** pe care o s-o ametești cu vorbele astea poleite pe la coadă... O să spună, totuși, mititica și două cuvinte, o să te judece, o să constate că ești la jumătatea drumului **(pe undeva**, cum se zice azi !) între Rimbaud și Mallarmé. În punctul unde se sprijină balanța adică, în punctul unde sînt și cele mai mari șanse să scîrțîie, adică...

După ruptură, Bondocu ți-a returnat cărțile împrumutate și ți-a trimis o scurtă misivă : „Salieri, ești un bou ! Nu se renunță așa ușor la bijuteriile de familie !" Fraze obscure, voit sibilinice, în stilul lui prețios, bombastic. Nu atît de obscure însă ca să nu vezi în ele incomensurabila infatuare, limita monstruoasă atinsă de amorul lui propriu. N-avea de ce să-ți pară rău... E adevărat că, uneori seara, acasă, deschizînd fereastra, îl vedeai lucrînd, agitîndu-se în raza lămpii de birou — și, ca în marile iubiri, mintea, fără voia ta, ți se populа din nou cu acele nesfîrșite și aprinse și deștepte și idioate și înduioșătoare colocvii ale tinereților voastre. Nimereai cu gîndul peste unul din acele noduri periculoase din textura timpului — un fel de tumori jumătate benigne, jumătate maligne — pe care nu e bine să le zgîndări, dar domnul Proust te-a învățat că lucrul ăsta cam scapă controlului... Simteai o strîngere de inimă cu totul specială, era un mic infarct afectiv, te urmărea încă „lumina stînsului amor". N-aveai cum să te împotrivești, multă vreme n-ai reușit, de altminteri, să te imunizezi.

Pleoapele cafenii, irisul negru, ebenin, ceva sînge grecesc mai curge prin arterele tale, ovalul șiret, îți place să crezi că aduci puțin cu Odysseu, o idee. Contemplarea propriei tale fețe nu te mai mulțumește de multă vreme. Continui s-o faci în virtutea unei obișnuințe, mai mult un viciu, o formă de narcisism obosit.

Te întorci la biroul tău mizer de corector, zgîriat, pătat de cerneală, prăfuit și răsfoiești cu un vag sentiment de vinovăție un număr din **National Geographic.** L-ai cumpărat ieri de la un anticariat cu cincizeci de lei și nu l-ai dus acasă pentru că nevasta și mama soacră ar fi făcut un scandal nemaipomenit. Așa se întîmplă, de la o vreme, de fiecare dată cînd cumperi cîte o carte — indispensabilă, zici tu — și cumperi destul de des. De cele mai multe ori, însă, nu mai ai putere să citești decît cuprinsul, încerci (mai mult în virtutea unei tradiții personale) o emoție lejeră, un îmbold, un mic frison, de altfel, pasager... o pui la căpătîi cu gînduri mari, cu intenții serioase de „concubinaj spiritual". O lași să dospească, să se adune praful pe copertă vreo cîteva zile pe care ți le omori uitîndu-te la televizor — ești un om mărunt, ce să ne mai ascundem, și evaziunile tale sînt pe măsură — ascultînd Beatles sau plimbînd copilul cu căruciorul. Pe urmă, grijuliu — nu-și tiitirește soacra sutele de bibelouri cu dragostea cu care îți orînduiești tu cărțile ! — o pui în raft lîngă suratele ei de același format și din aceeași colecție, faci să gliseze geamul pe canturile de lemn, le închizi sub sticlă ca într-o raclă transparentă. Albe ca zăpada și frumoase cu toatele. O pădure adormită, un osuar.

Așadar, o privire „necoaptă". De fapt, știai că Bondocu nu e un prost și asta te sîcîia cel mai tare. Îl vedeai, totuși, construind ceva, încet, dar sigur, simțeai asta, simțeai și faptul că la el și crizele erau fertile în timp ce tu te sugrumai în certuri sterile cu nevasta și soacra, făceai planuri să-ți schimbi mobila, să iei pat de mijloc, altar pentru viața conjugală, „troace", cum zicea Bondocu. Tragi sertarul biroului : seringa, insulina, acul. Le privești cîteva clipe. Îl împingi dezgustat. Vax și vax și vax și vax ! Tatiana moșmondește ceva la un șpalt, ține ochii aproape lipiți de hîrtie. O motoretă păcănе pe afară, te ridici și închizi fereastra, trebuie să pigulești, din păcate, articolul ăsta, la fel de inspirat ca precedentul... L-ai predat „șefei" acu' vreo oră. Repulsia te apucase încă de la titlu : **Cerul înstelat și legea morală.** Erai convins că tipul — un colaborator asiduu al revistei de prim rang a Urbei — îl citise pe Kant la mina a treia, sau luase chestia asta din gura altuia, nemestecată, nerumegată și o pusese acolo, în fruntea articolului. Suna bine, se-nfoia ca un acord de orgă și tocmai asta te scotea din sărite. Prea multe lucruri sună bine și nu înseamnă nimic. Hipertrofia semnificantului zbîrniitor văduv de semnificat. Dar asta parcă tot Bondocu o spusese cîndva... **Ăla cu motoreta învață probabil să conducă pe-aici, prin împrejurimi.** Păcănitul urcă obsedant pînă la timpanele tale cu toate că fereastra e închisă bine și are geamuri duble. Îți scoți ochelarii, ai senzația că s-au aburit, în jur, obiectele se topesc într-o ceață gălbuie, aerul din cameră e, însă, uscat, un val de căldură îți inundă obrajii, lentilele devin opace, opac-opiacee (!), scoți batista, le ștergi metodic, auzi îndepărtîndu-se zgomotul motorului, deschizi **National Geographic.** O rezervație submarină în Marea Japoniei. Tipari rozacei, translucizi țîșnesc dintre algele brune. Meduze lîngă insula Honshu... Pești multicolori zvîrnesc în toate direcțiile, se pierd în întuneric dacă vreun carnasier marin își arată coltii, glasul de major al șefei te trezește din submersiune, brutal și ai vrea să fii plat și buburos ca un calcan și să te ascunzi în nisip, acolo, pe fundul mării unde e liniște și întuneric și bine... dacă s-ar putea, chiar în Groapa Marianelor. Instinctul de obedientă al sluibasului mărunt îți dă un șoc bioelectric prin coloană, un gol ți se cască în stomac, mîinile îți tremură putin, privirea îți rătăcește pe deasupra propriilor degete, unghiile sînt întotdeauna ciopîrțite cu dinții, privirea nu se agață în zdrențele cornoase așa cum nu se agață de nimic, niciodată. Deschizi o ușă, te oprești în fața femeii, îi ochii plecați, îi ridici spre ea cu prudență, aburul privirii tale stăruie putin împrejurul căii de păr albăstriu adunate în vîrful capului, apoi se desparte în două suvoaie invizibile ca un piriu care întîlnește o piatră, un ciot... Privirea asta voit inconsistentă, plutitoare, vagă o scoate sistematic din sărite pe femeia aceasta clădită ca un granadir, lungă, cu umeri de înotătoare, fiică de poet (posibilă, virtuală !?), mamă de poet, poetă ea însăși, zic unii, poemele ei fiind toate fără excepție contondente, inundate de : șoapte, fosnete, tăceri subtile, murmure, susure, șopote, evanescente, simțăminte calme, drame călduțe, zbateri timide, avînturi domoale, abisuri sondabile cu joja diafană și clorotică a gingășiei adolescentine. Toată feminitatea ei — cam dulceagă — frustrată „din construcție" se revarsă compensator și nostalgic în asemenea producții tînjitor-languroase care, toate, se înscriu într-o **perspectivă angelică...**

TIPĂ, albăstruia țipă scuturîndu-și capelura țuguiată. Pe naiba ! Nici nu aude ce spune, nu pricepe, urechile i s-au înfundat automat după ce a pătruns în încăpere. Buzele cărnoase ale femeii se frămîntă ca o moluscă pe fața imobilă, sub nasul cu contraforturi bine marcate. O feștelise iar, începea să înțeleagă. Uitase că articolul corectat cu o oră mai înainte nu era scris de altcineva decît de soțul (neokantian?!) al poetesei. Și el, ce imprudentă, se trezise făcînd niște îndreptări... acum își aducea aminte perfect... niște îndreptări cam neavenite. Umil slujbaș al limbii materne. Nu era prima dată cînd se apuca să corecteze acerb platitudinile gomoase ale „consacraților". Războiul ăsta nu putea duce departe și scaunul lui vechi și deschiolat de corector se clătina amarnic... Și totuși, o ! zei ! **fortuit** înseamnă **întîmplător,** nu „forțat" și nici „inevitabil".

— Cum îți permiți dumneata să-ți depășești atribuțiile ? Te crezi indispensabil ?... Te înșeli amarnic !... Pentru ce ai tăiat **repercursiune,** explică-mi și mie, văd că te crezi cel mai deștept de-aici. Ai tăiat **repercursiune** și ai pus în loc același cuvînt ! Dacă nu te poți aduna lasă-ne, stimate domn, lasă-ne !

— Mai puțin o consoană.

— Ce ! ?

— Familia verbului **a se repercuta,** din latinescul **repercutere...** cu voia dumneavoastră.

Poetesa a rămas cu gura căscată. Nu se aștepta la o asemenea insolență. Emanuel e, în general, o persoană supusă, docilă. Înghite și tace. Vreo doi subalterni rămași întîmplător în birou au încremenit în varii poziții și schimbă între ei priviri înspăimîntate. S-a lăsat o liniște rău prevestitoare.

— În ciuda opiniei curente, vocabula asta are cu totul altă anatomie...

— Ieși !

— Cu etimonu' e greu, nu te pui cu el...

— Ieși ! ! !

Se întoarce în cămărușa corectorilor. E pleoștit. Golul în stomac persistă, **mi-e frică, e clar că mi-e frică.** Tatiana îl descoase îngrijorată și el îi povestește toată scena... Crede că trebuie să-și dea demisia... Se gîndește la copil... Ce-o să spună soției, soacrei cu care și-asa raporturile sînt încordate...

— Emanuel, nu dramatiza inutil !... De fapt, nu i-ai zis-o chiar așa, în față, este ? Cu toate că o merita, harpia !

— Nu mai știu, cred că nu... sper că m-am oprit la vreme... nu știu... ce mai contează.

— De ce ?

— Era destul și fără asta. N-o să mi-o ierte. Era articolul lui Coriolan Jugravu...

— Al lui bărbată-su ?

— Exact.

— Ești nebun !

— Așa cred... da' stai să vezi ce romane trage maestrul. Ultimul se cheamă **Surîsul lebedei.** E o poveste de amor **bien sûr !** Eroii sînt : o balerină reformată care a ajuns bibliotecară din cauza unui accident nefericit — a călcat strîmb la o repetiție — și un grănicer în termen care n-a intrat la facultate „din prima". Lui îi plac mult florile presate. El, caracter de granit, suflet tenace și sensibil, după ce-și face datoria de cetățean, intră la medicină (secția chirurgie, specializarea ortopedie, vezi bine !) și, peste cîțiva ani, absolventul **magna cum laude** o taie la gleznă cum numai el știe, o scapă de infirmitate, o redă scenei, artei, publicului... Baletista renaște din cenușa durerii învinse. Ai ghicit, scumpă Tatiana, ai ghicit ! **Lacul lebedelor,** Ceaikovski, Piotr Ilici, solistă, din nou la rampă, în lumina reflectoarelor, cu tu-tu și ...tam... ti-tatata-ta-tim... ta... tam, ta-rim... ta-ra-ra-ra-ram, ra-ram !... E un adevărat triumf. Aplauzele țin o jumătate de oră, bravo, bravo, bis, bis, bis... El vine la cabină, o îmbrățișează și scoate din portvizit o floare de colț presată pe care i-o prinde în păr...

Tatiana rîde. Emanuel sare prin cameră, **paso doble, entrechat,** cîntă, se schimonosește — dacă madam Jugravu ar intra în cameră în clipa asta ar fi un dezastru, dar nu-i pasă ! — își dă ochii peste cap, scoate limba, bîțîie din mîini ca lebedele mici... Un gust de mere putrede îi invadează gura, e palid deja, se clatină, se sprijină de spătarul scaunului, s-a agitat cam mult...

— Emanuel, strigă fata îngrozită, fugi !

Pornește grăbit pe coridorul interminabil cu ramificații bruște la dreapta, la stînga. Stringe în mînă seringa și e tentat s-o arunce, s-o sfărîme, s-o calce în picioare... Ce-ar fi ?... Îl oprește doar gîndul că diseară trebuie să facă baie fetiței, fără el n-o poate convinge nimeni, plînge, se zbate, răstoarnă cada. Urmărește legănarea pistonului deasupra mușchiului, închide ochii, suspină. Data viitoare o să-i fie și mai greu. Damocles ăla a avut probleme cu pancreasul, nici vorbă, seringa pendulează deasupra piciorului, tac-tac, tac-tac, un metronom care măsoară... ce ? **Aș vrea să știu ce ?** Seringă oscilînd încet, tot mai încet. Impasibilă. Rece.

LORENZO MONACO : **Bunavestire** (detaliu, pe la 1400)

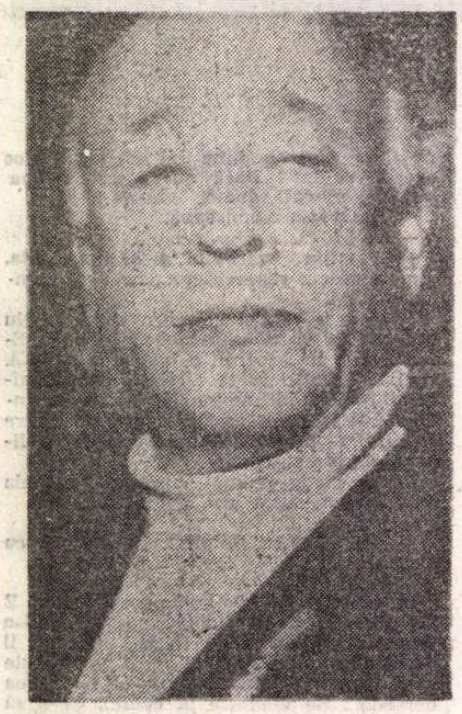

■ *NUMĂRUL dublu, din 1—15 iulie a.c., al revistei Uniunii Scriitorilor din Serbia „Književne Novine" (din Belgrad) a publicat un foarte amplu interviu acordat de Eugen Ionescu teatrologului Branka Bogavač. După o prezentare succintă a marelui scriitor, Branka Bogavač declară că şansa de a discuta cu Eugen Ionescu se datorează marii generozităţi a interlocutorului.*

Publicăm fragmente din acest interesant interviu.

Eugen IONESCU

Lumea este o minune

— Domnule Ionescu, toată viaţa aţi fost un împătimit apărător al libertăţii, al opozanţilor, acum istoria vine să vă dea dreptate, ideile dv. par să se traducă în viaţă, cu tot ce se petrece în Est, cu tot ce se petrece în România. La Televiziunea franceză aţi declarat : „Pînă astăzi am fost francez, acum sînt român".

— Am declarat că sînt român pentru că România trecea prin momente foarte grele, iar eu eram cu toată inima la ea.

— La început teatrul dv. n-a fost cîtuşi de puţin politic, a fost un „teatru pentru teatru". Cu timpul însă a devenit o mare forţă politică, la care se va raporta Václav Havel, care a mărturisit că a scris teatrul avîndu-vă ca model, ca dealtfel şi pe Beckett.

Recent, o mare revistă franceză, „Théâtre", a publicat un text cu titlul : Praga, teatrul la putere, *în care se spune : „Ca-ntr-un paradox absurd, Václav Havel a schimbat nonsensul în sens. Pentru cîteva ore teatrul şi-a schimbat vocaţia : dintr-un instrument artistic s-a transformat într-un instrument de răsturnare a regimului, fiind prima „structură" de stat care s-a eliberat de putere. Actorii au creat o opinie publică şi au spus poporului să nu se teamă". Cum vă explicaţi că un teatru nepolitic a devenit politic, iar că un mare estet a devenit preşedinte de stat, respectiv, primul politician al ţării ?*

— Evenimentele au jucat aici un rol de seamă şi ne-au obligat să luăm atitudine. Cum aţi spus, eu n-am intenţionat să fac ceea ce se numeşte *teatru angajat*. Treptat însă s-a ajuns aici de la sine. Textele erau interpretate după intenţia fiecăruia : *Rinocerii* era un text antinazist, împotriva epidemiei ideologice, de stînga sau de dreapta. N-am aparţinut niciunuia din clanuri. L-am evitat pe oricare din ele. Eu n-am încetat să caut. Sînt sigur doar în îndoială. Textele mele sînt mărturii, nu prelegeri. Numai că în teatrul meu lumea vede ceea ce este interesată să vadă, aşa s-a ajuns la teatrul angajat. *Scaunele* este un text despre deznădejde şi despre universul bătrîneţii. Cei doi bătrîni şi-au ratat viaţa pentru că nu s-au realizat. Este un text tragic-contemporan, fără ieşire în prezent, cînd toate legile sînt depreciate, iar tragicul devine ridicol, pervers : am vrut să fim liberi, şi-n numele libertăţii am instaurat dictatura. Proliferarea scaunelor este proliferarea frustrării, a vidului. Tema textului este nimicul, vidul ontologic al frustrării. Instabilitatea realului-irealul real. Oricum, viaţa este o rătăcire prin absurd. Viaţa este numai o farsă, o farsă pe care Dumnezeu i-a hărăzit-o omului, iar singura reacţie posibilă ar fi să ne amuzăm. De ce nu, în teatru ? Protestul împotriva existenţei pare un nonsens ; cînd mult mai nimerit ar fi să născocească un joc prin care să faci haz de necaz — iar totul să se petreacă pe scenă. Acum am avea nevoie de un teatru mitic, care să fie universal. Un teatru primitiv, care să irumpă efectiv din duhul unui popor.

— Verneuil spune : „Toată opera lui Ionescu a apărut din uimirea sa în faţa existenţei şi din sentimentul neîmplinirii din pricina destinului muritor, decum a devenit brusc conştient".

— Adevărul e că lumea este o minune îngemănată cu orori. De fapt, în mine există două aspecte : de-a lungul vieţii, în diverse împrejurări am resimţit impactul binelui cu răul. Prima oară, cînd eram copil, într-un sat francez, am vibrat de admiraţia în faţa existenţei, a minunii, cum ar fi spus Heidegger sau Leibniz, de admiraţia că ar exista *ceva* şi pentru că exista acel *ceva*, iar nu *nimicul*. Nouă, oamenilor, ne vine greu să acceptăm, ni se pare de neimaginat, că la început n-a fost nimic, şi că deabia după aceea am început să existăm. Am trăit minunea ; în acel moment al revelaţiei am resimţit dăinuirea raiului. Abia după aceea am întîlnit răul. Deci, prima oară am trăit minunea existenţială, şi după aceea confruntarea cu răul.

— Putem spune că din „socul" celor două forţe s-a zămislit, a fost creat teatrul dumneavoastră ?

— Exact, chiar aşa cum aţi spus ! Din asta s-a născut ceea ce denumim, negăsind o altă expresie, *absurdul existenţial:* poate că aceasta e lupta dintre Dumnezeu şi Satan, fiindcă Dumnezeu i-a dat Satanei putere deplină asupra lumii, făcînd din el un Prinţ. Şi cred că lumea nu se poate explica fără Dumnezeu. Dar, de fapt, tot nu ştim cine e Dumnezeu, pentru că el este *nenumitul*. Îl avem însă pe fiul său, în care s-a încarnat, pentru ca noi să ne putem mîntui, şi să avem de ce ne agăţa. De Christos. Alţi scriitori absurzi, ca Urmuz, de pildă, nu şi-au pus astfel de probleme.

— Reichmann, ziarist la „Le Monde", spune despre dumneavoastră că aveţi „adînc înrădăcinată necredinţa" şi că din deznădejde sînteţi „religios". Într-adevăr?

— Sînt constrîns să cred, pentru că nu am altă explicaţie asupra lumii.

— Să fie oare credinţa o formă a iubirii ?

— Nu ştiu. Judecătorii au întrebat-o pe Ioana D'Arc : „Ioana, eşti cu iubire de Dumnezeu ?" Şi ea le-a răspuns : „Dacă sînt, atunci Dumnezeu să mă ţină în iubirea lui, iar dacă nu, atunci Dumnezeu să mă aibă în iubirea lui". Eu sînt precum cel care se roagă în fiecare dimineaţă lui Dumnezeu : Doamne, fă-mă să cred în tine. Din neputinţă, omul crede în Dumnezeu.

— Pentru dv. starea de iubire este oare creaţie ?

— Cred că da, sau aşa aş dori să fie. Textul *Cîntăreaţa cheală*, care are limbajul dezarticulat, este pentru mine un text tragic, fiindcă oamenii nu fac ce vor, şi nici nu au criterii precise, şi atunci nu ştiu ce să facă. Aici este *tragedia limbajului*, aşa cum am numit-o la început. Am revenit la această temă într-un alt text, care se numeşte *O călătorie printre morţi*. În finalul acestuia se află monologul unui personaj a cărui exprimare este total incoerentă, nu ştie ce spune ; dar prin afazie, eu sper că spune mai mult decît vorbele.

— Aţi scris undeva : „Constat că teatrul este un ceremonial care se desfăşoară în timp, şi de care avem permanent nevoie. În viitor va fi un refugiu spiritual".

— Teatrul a fost un refugiu spiritual pînă în secolul al XVII-lea, cînd şi-a pierdut această vocaţie.

— Care ar fi, după dv., definiţia teatrului ?

— Teatrul este, după Beckett, şi după mine, expresia suferinţei, a angoasei, a spaimei. Care îi arată pe oameni aşa cum sînt, în adevărata lor identitate, iar nu ca pe nişte animale sociale. Priviţi cum s-a anemiat teatrul încă de la Racine, cînd se murea din dragoste. Ca începînd cu secolele XVIII şi XIX, teatrul pasiunii şi al infidelităţii conjugale să se bagatelizeze, să devină prilej de deriziune, ca la Marivaux. De aceea am vorbit despre spiritualitate, despre căutarea absolutului.

— Întreaga viaţă aţi căutat absolutul. Ce reprezintă el pentru dv. ?

— Nu ştiu. Dar ştiu că este ceea ce caut. Ştiu că este ceva de care am absolută nevoie.

— Dacă aţi afla acest absolut, v-aţi simţi salvat ?

— Poate. Numai că eu nu-mi pun astfel problema. Eu doresc să-l aflu, am absolută nevoie de el, şi de ani de zile nu mai pot trăi fără el. Dar, deseori, mi se întîmplă să mă las copleşit de notorietatea literară, de vanitate, asta fiind şi tema ultimei mele cărţi *Căutări intermitente*, în care caut divinitatea şi absolutul, iar din cînd în cînd mai cad în frivol.

— Se pare că, la un moment dat, în viaţa dv. s-a petrecut o ruptură, apariţia iminentă a răului. Să fie oare o fatalitate ? Ne-am putea împotrivi ?

— Trăim laolaltă cu răul, dar ne putem împotrivi. Desigur, foarte greu. Poate prin rugăciune.

— Nu va fi fiind şi creaţia tot un fel de rugăciune ?

— Creaţia este într-un fel rugăciunea de care vorbea Jacques Maritain : în absenţa rugăciunii arta este singurul lucru care ne poate asemui cu Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este creatorul, iar arta este creaţia. Există însă şi creaţii proaste în opera unui artist, ca în cazul lui Picasso în ciuda uriaşului său talent. Creaţie negativă. O creaţie pozitivă ar fi aceea a lui Van Der Weyden, o parte din creaţia lui Canaletto (îmi amintesc de unele pînze ale sale, unde mulţimea discută, comunică în preajma lui Dumnezeu).

— Oare nu este Picasso reprezentantul epocii sale în pictură, tot aşa cum dv. vă reprezentaţi epoca în literatură : absurdul în pictură ? Sau numai derizoriul ?

— Da, există aici ceva ridicol, fiindcă şi fiinţa umană este în acelaşi timp şi tragică, şi ridicolă : are în ea ceva divin, dar şi ceva derizoriu.

— Comentatorul cărţii NU *vorbeşte despre „tragedia limbii". Deci, încă de pe atunci eraţi conştient de o situaţie pe care ulterior aveaţi s-o dezvoltaţi.*

— Cît este tînăr, în om există totul ; restul ţine de sesizarea momentului sau de pierderea lui — dacă îl vei lăsa să treacă. „Tragedia" noastră contemporană este aceea că nu mai avem acces la transcendental, oamenii au devenit paiaţe.

— Ce-ar trebui să facă azi omul ca să se simtă mai bine ?

— Trebuie să se întoarcă spre metafizică, aceea care dă un sens superior vieţii. Iar dacă asta înseamnă Dumnezeu, nu ştiu.

— Dar prin metafizică omul îşi poate pune doar întrebări la care nu află răspuns.

— Un om, un om adevărat, trebuie întotdeauna să se întrebe, să-şi pună întrebări, ca Beckett în *Aşteptîndu-l pe Godot*, cu toate că nu aşteaptă un răspuns.

— Deci, să conchidem că fie şi punîndu-şi doar întrebări omul poate evolua ? Fie aflînd şi răspunsuri minime ?

— Absolut. În multe situaţii omul se află deseori în expectativă, o stare deloc agreabilă.

— Iată ce spune Reichmann, scriitor român trăind la Paris : „Ionescu îmbină ironia rezervată a dascălilor săi francezi cu temperamentul tragic-baroc al românului, pe care, dintotdeauna, istoria l-a învăţat, că-n orice moment, orice este posibil să fie pus sub semnul întrebării. În urma acestui şoc s-au născut angoasele sale existenţiale, ca şi opera sa dramatică, care ne-au zdruncinat din temelii habitudinile". Subscrieţi la această opinie ? Oare vă puteţi introspecta ? Cît simţiţi româneşte şi cît franţuzeşte ?

— Sînt de acord cu Reichmann. Dacă el spune că aşa este, atunci este negreşit aşa. Am părăsit România cînd a preluat puterea Garda de Fier, pe care am urît-o din adîncul sufletului şi care a produs cam aceleaşi grozăvii ca şi Ceauşescu. Au ucis sute de evrei. Au susţinut regimul totalitar al lui Carol, pe care apoi l-au detronat. Generalul Antonescu, ataşat militar la Londra, dorea alianţa cu Anglia şi Franţa, dar cum acestea capitulaseră, şi ca să poată păstra Transilvania şi Basarabia, s-a văzut constrîns să încheie alianţa cu Germania. Dar a depus eforturi uriaşe ca să evite pogromul evreilor. Aşa încît la noi numărul evreilor exterminaţi a fost cu mult mai mic decît în Polonia sau Germania.

— Emil Cioran declara : „Cu toate că au scris în franceză, atît Panait Istrati cît şi Eugen Ionescu au exprimat deseori specificul sufletului românesc".

— Se poate. De fapt, pot spune că m-au inspirat, fie şi inconştient, trei mari scriitori români : Creangă, cu *Amintirile din copilărie*, apoi Caragiale, care a fost, cum am mai spus-o, cel mai mare necunoscut scriitor dramatic, şi în sfîrşit Eminescu, un mare poet, intraductibil, ca toţi marii poeţi naţionali. De asemeni am fost — n-aş putea spune inspirat — frate cu Tristan Tzara.

— M-ar interesa, în mod special, să ştiu dacă v-au înrîurit dadaiştii.

— Pot spune că întîlnirea cu ei a fost decisivă pentru mine.

— „Am început să scriu doar dintr-un spirit de frondă" este o consemnare a dumneavoastră din tinereţe. N-aţi sovăit să demolaţi prin critică poeţi mari cărora alţii le înălţaseră osanale pînă la cer.

— Eu cred că întreaga mea operă este o frondă, în general, am făcut o critică negativă, pentru că aşa este plăsmuit spiritul meu, dar şi pentru a-mi exersa spiritul prin contradicţie — ca şi pentru simplu amuzament.

— Chiar trebuie creatorul să descopere mereu ceva nou, pentru a-şi justifica într-un fel condiţia ?

— Desigur. „Cînd apare ceva nou în literatură, atunci apare valoarea", s. unea Benedetto Croce.

— Ahmad Ramiati v-a întrebat cîndva dacă „rinocerita fatală pentru asiatici n-ar fi occidentalizarea". Iar dumneavoastră i-aţi rspuns : Occidentul s-a dovedit nociv pentru întreaga omenire. A cîştigat pierzînd. Acum este mai slab chiar decît Rusia (spuneaţi asta în '87). Aţi dori să aduceţi, poate, unele completări ?

— Desigur : Garda de fier, din România antebelică, a fost o invenţie europeană. Nazismul a fost invenţie europeană. Marxismul, totalitarismul, tot invenţii europene, preluate apoi de China şi alte ţări. Europeanul pare a fi inofensiv, dar de fapt poate fi foarte periculos.

— Cînd aţi început să scrieţi teatru ? Textele dumneavoastră se adresează unui anume public, apt a le descifra ?

— Teatrul meu se adresează oricui, pentru a distanţa oamenii de acel discutabil teatru bulevardier, şi pentru a-l readuce spre sine.

— Cum aţi început să scrieţi ?

— Totul a venit de la sine. Probabil că m-am născut scriitor, pentru că am început să scriu de la nouă ani. Deci, totul s-a petrecut firesc, tot aşa cum muzicienii încep de la şase ani. Pentru mine arta constă în dezvăluirea unor lucruri, care pentru înţelegerea şi mentalitatea cotidiană sînt voalate ; depindem de o anume stare în momentul în care scriem, pictăm sau compunem muzică.

— Scrieţi doar cînd vă aflaţi în această stare „specială" ?

— Da, bineînţeles, în aşa-numita stare de medium.

— Undeva aţi scris : „De fapt nimeni nu inspiră pe nimeni, fiecare se inspiră din sine, şi din angoasele sale".

— Aşa este : sîntem propria noastră inspiraţie, ca şi propria noastră angoasă. Ne poate inspira şi angoasa altuia, dar nu atît de autentic ca a noastră.

— Ce este mitul ?

— Îmi vine greu să răspund. Mitul este legendă, mitul este o legendă autentică. Mitul este un adevăr.

— Există şi mituri false, ele pot fi distruse, cum a fost cazul cu Stalin, şi acum cu Lenin.

— Da, au fost mituri false.

— În cartea Nu *scriaţi : „Viaţa mă aruncă în temporar, iar moartea în definitiv. Moartea sînt eu".*

— Exact. Viaţa este temporară. Moartea sînt eu, pentru că, totuşi, voi muri şi abia atunci dacă voi întrezări sau nu ceva.

— De ce v-a preocupat întotdeauna Beckett ?

— Pentru că mi se pare mai metafizic decît alţi scriitori, pentru că a exprimat cel mai bine nelinişti fundamentale, suferinţa şi coşmarurile universale. Dacă aş vrea să-mi găsesc afinităţi cu un alt scriitor, aş fi încîntat să le aflu la Kafka, şi apoi la regele Solomon.

— La moartea lui Beckett aţi spus că el a fost cel mai mare. Iar în altă parte aţi declarat : „Nu există nici un fel de legături literare între el şi mine... Acum constat că a revenit la teatrul cu problematică existenţială de veche tradiţie". Şi-n alt loc : „Priviţi-l pe Beckett, el nu aleargă după istorie, ci planează deasupra ei. El exprimă adevăruri, durerea cea mai profundă şi obsesiile care ne frămîntă la fiecare trei-patru secole. Odată am spus că el este contemporan cu Solomon şi Iov".

— Am vrut să spun că scria pentru sine, ca şi mine, deşi n-am ştiut unul de altul. Şi el, ca şi mine, am înţeles că teatrul bulevardier este prost, că nu exprimă nimic esenţial, poate în afară de Claudel, şi el, totuşi, prea livresc... Pe noi însă ne preocupă mizeria umană, mizeria omului fără de Dumnezeu. Tot teatrul lui Beckett, ca şi al meu, deşi la mine e mai puţin vizibil, este cu faţa întoarsă spre Dumnezeu. Ca, de pildă, în *Aşteptîndu-l pe Godot*.

— Ce aşteaptă, pe cine aşteaptă Godot?

— Pe Dumnezeu, care nu apare ; dar el aşteaptă, permanent aşteaptă şi nu-şi pierde speranţa.

— Şi la dumneavoastră, în pofida disperării, există pînă la urmă un soi de speranţă în repetarea cuvintelor, în poezia textului...

— Aveţi dreptate, pentru că nici nu s-ar putea trăi fără speranţă. Şi la Beckett există, totuşi, speranţa : *disperata speranţă*, dacă mă pot astfel exprima.

— L-aţi cunoscut, l-aţi ştiut mai de aproape, v-a văzut textele ?

— L-am cunoscut pe vremuri (Eugen Ionescu adaugă că fusese un bărbat foarte frumos). Cînd a văzut *Regele moare* a spus : „Este un strigăt din adîncul sufletului". Acest text a fost puţin înţeles. În el există un şaman, deci am fost sub înrîurire tibetană. Dar, interesant, există şi în România un obicei similar cu al lor : cînd cineva murea (acum treizeci-patruzeci de ani) femeile strigau : „Ia-ţi zborul, ia-ţi zborul !" Ca să nu cadă în străfunduri. Aşa i se adresau muribundului, ca să nu-i fie teamă. Ca să-l apropie de Dumnezeu.

— Beckett a murit într-o mizerie crîncenă, aşa cum a trăit Iov. Singur, într-o cameră de azil. Madeleine Renaud spune că l-a găsit într-o încăpere fără nici o carte, aşa cum a şi trăit. Vizita asta a zguduit-o profund. A ştiut să moară cum a trăit Iov ?

— Da, dar n-a făcut-o în mod special, pentru că el însuşi a fost un Iov.

— La douăzeci de ani spuneaţi : „Şi atunci cînd voi cunoaşte notorietatea, şi atunci cînd voi ajunge un mare scriitor, şi atunci cînd iubita mă va iubi pe cît o iubesc eu, pînă la capătul vieţii, eu voi rămîne la fel de nefericit". Exigenţele dumneavoastră au devenit realitate, iar dumneavoastră aţi rămas un dezamăgit, toată viaţa. Pentru ce ? Îmi puteţi răspunde ?

— Pentru că-mi trebuie totul, am nevoie de absolut.

— Şi totuşi, sînteţi cunoscut în întreaga lume, sînteţi iubit, toată lumea vă adoră. Dar sînteţi un nemulţumit.

— Da, pentru că esenţa lucrurilor îmi este indispensabilă, este singurul lucru de

îngemănată cu orori

care sîntem însetați, și care este divinitatea.

— În ce mod se poate dobîndi, cum ?

— Sfîntul Toma d'Aquino, Sfîntul Ioan Botezătorul, Sfînta Tereza d'Avila, Bernadette Soubirous l-au văzut pe Dumnezeu sau pe Fecioara Maria și s-au salvat.

— Credeți în asta ?

— Da, absolut. Vă este cunoscut fenomenul inexplicabil al levitației ? Ceea ce face să mă îndoiesc în credința mea este existența răului. V-am vorbit de revelația mea de la opt-nouă ani, cînd m-am întrebat, ca mai tîrziu Heidegger : „Cum de există ceva în locul nimicului ?" Și cînd, în fine, acceptăm minunea existenței, minunea existențială, ne întrebăm de ce mai există răul, și nu doar binele ? Lucrul ăsta se vede în textele mele, *Macbeth*, *Ucigaș fără simbrie*. Cum de răul este mai rîvnit decît binele ? Pentru asta îmi vine mai greu să cred, iar credința mea este imperfectă.

— Credința este imperfectă pentru că vă îndoiți de ea ?

— Da, mă îndoiesc 90 la sută, 10 la sută sînt momentele luminoase cînd cred. Este de neconceput să nu crezi, și totuși este greu să ai o credință deplină. Fără credință nu se poate ! Și Einstein a crezut. A crezut, pentru că, după calculele lui, pentru mine de neînțeles, a constatat că în cosmos ar exista niște linii curbe care ar demonstra că există „finalitate", respectiv *intenție*.

— Scrieți în jurnalul dv. : ***„Se crede tot mai puțin în forța politicienilor. În apărarea drepturilor omului imaginația este mult mai puternică decît toate discursurile stufoase, iar a fi angajat înseamnă a te adînci și mai mult în propria fatalitate". Destinul dumneavoastră este limbajul. Prin limbajul artistic ați contribuit, indirect, la succesul revoluției pașnice din Cehoslovacia, întrucît Václav Havel se revendică direct din teatrul dumneavoastră și al lui Beckett, de care a fost influențat, astfel încît și-a subintitulat cele cinci texte, „teatru absurd". Cînd studenții au început revoluția pașnică, primii care li s-au alăturat au fost actorii, încurajîndu-i să nu se teamă, fiindcă teatrul era singurul loc unde se putea vorbi deschis. Iar Ottman Krejča a declarat : „Actorii, alături de studenți, sînt eroii revoluției noastre". Iar Havel a popularizat teatrul. Iată legăturile dumneavoastră cu evenimentele actuale.*** Rinocerii *au făcut înconjurul lumii, pentru că le-a vorbit oamenilor despre realitățile lor, în fiecare țară, în alt mod.*

— Aș fi foarte fericit să fi avut și eu o contribuție la ceea ce s-a întîmplat în Cehoslovacia. În ce privește *Rinocerii* : piesa n-a fost întotdeauna înțeleasă. La început s-a crezut că se referă la naziști, ceea ce era exact ; iar cînd a fost jucată pe vremea lui Franco în Spania, s-a considerat că rinocerii erau comuniștii, în Argentina erau peroniștii. La Paris însă textul a fost foarte prost primit în vremea extremiștilor de stînga. Poate pentru că erau comuniști ? Au fost extrem de fermi împotriva textului meu, pentru că acum cincisprezece ani toți erau comuniști. Și cei din Occident erau mai ortodocși chiar decît cei din Rusia. De fapt, textul meu se referă la orice formă de totalitarism,

— „Orice mișcare ideologică este însoțită de o explozie de cuvinte, care vehiculează cele mai absurde lozinci, și care paralizează individualitatea spiritului critic". Pentru dumneavoastră înstrăinarea este pierderea individualității. Oare oamenii caută siguranță în uniformizarea socială ?

— Toate acestea duc la totalitarism, și, după cum știți, eu sînt împotriva totalitarismului, așa cum de altfel sînt și împotriva democrației, așa cum se practică ea.

— Cum adică ?

— Pentru că obligatoriu va aluneca în totalitarism, de aceea sînt și împotriva aristocrației, pentru că eu sînt pentru cei merituoși. Cu alte cuvinte, sînt pentru selecție.

— Cu alte cuvinte considerați că puterea trebuie dată celor care o merită, deci selectarea trebuie făcută după aptitudini și merite...

— Da, așa cum se spune-n franceză, méritologie. Un profesor al meu zicea : „Aparține elitei omul care este cel mai bun în profesia sa".

— Sînteți unul dintre cei mai mari demistificatori ai acestui secol.

— Ca aproape toți scriitorii. Tot așa a fost și Balzac cu burghezia, ca și Rimbaud, pentru că a demistifica înseamnă a pune sub semnul întrebării, a demonta marile mituri sau unele structuri mentale, așa cum excelent a făcut-o Rimbaud cu creștinismul. Este ceea ce am făcut eu în *Cîntăreața cheală*, unde există parodia limbajului colocvial, parodia teatrului, punerea sub semnul întrebării a acestui teatru. Nu era atît vorba de autenticitatea unor cuvinte, de care mă îndoiam, ci de faptul că aceste cuvinte nu erau vibrante. Și constatînd că aceste cuvinte nu mai vibrau, s-a ajuns la demistificare, pe care am plasat-o în acest text în relație cu cultura prin limbă : se vorbește de o anume chestiune în Franța, în America sau în țările estice, și de fapt este vorba de altceva, o anume vitalitate întunecată contestă tot ceea ce credem, sau credem că o credem. Întotdeauna am spus că nu mă interesează ce cred oamenii, ci ce anume îi determină să creadă ceea ce cred. Aici duce demistificarea oricărei ideologii.

Prin consecințele sale marxismul a căzut în păcat, a ajuns lucrătura diavolului. Așa că secolul nostru a devenit secolul ideologilor.

Socialismul este un eșec. La eșec s-a ajuns și cu eliberarea omului, prin socialism. Numai că în textele mele există tema majoră, în care nu este vorba despre dragoste, despre sentimentul culpabilității, despre trebuința omului de a se elibera din constrîngerile familiale. Eroii mei nu reflectă doar problema individului opresat de societatea industrială ci și problema individului opresat de lume. Ceea ce încearcă să exprime cel mai profund textele mele : *teama de moarte este setea de nemurire.*

— VáclavHavel spunea: „Activitatea politică este consecința firească a profesiunii de scriitor. Un scriitor este mai cunoscut decît alți cetățeni, față de care este răspunzător. De aceea el trebuie să-și exprime public părerile despre problemele politice și sociale". N-ați vrut să faceți politică, dar de cîte ori s-a simțit nevoia v-ați exprimat opinia și ați venit în sprijinul victimelor politicii, cum a fost în cazul lui Djilas.

— Acum știu că metafizica este mai presus decît politica, politica fiind pe planul doi. În special astăzi, cînd politica a devenit o calamitate pentru oameni, fiindcă politicienii caută să-i domine pe oameni, ceea ce este ridicol. Eu îl caut pe cel care nu iubește politica, dar care ar face politică.

— Am fost plăcut surprinsă cînd am văzut că ați scris o prefață la culegerea de versuri a lui Mircea Dinescu, în limba franceză. L-ați și întîlnit, cînd a fost aici ?

— Cum să nu. A fost de mai multe ori la mine. El este împotriva Frontului Salvării Naționale, împotriva politicii care se duce acum. Este pentru o adevărată democrație.

***— Dinescu a înțeles de timpuriu ce înseamnă regim totalitar, despre care a spus : „Realizînd negarea personalității individului, stalinismul le-a permis oamenilor să muncească în turmă, rentabil și eficient... Imaginația îngrozită a puterii poate înălța peste noapte, între România și lumea civilizată, un zid cu mult mai înalt și mai solid". Iar dv. ați scris, cîndva, în* Ucigaș fără simbrie*: „Avem nevoie de o nouă mistificare, atunci să perfecționăm minciuna. Pentru a ține-n frîu omenirea trebuie să alienăm pe fiecare în parte... Să nu mai vorbească în limba lor, ci în limba propagandei... Asta înseamnă nazificarea spiritului". Este ceea ce ați exprimat în „rinocerita" din* Rinocerii *și din* Ucigaș fără simbrie.

— Trebuie să știi a gîndi cu capul tău, respectiv în dezacord cu colectivul, să nu fii parte componentă a „turmei". Să pătrunzi în sine și să-ți afli adevărul, adevărul sinelui. Adevărul se află doar în noi, și cred că Platon n-ar fi avut nimic împotriva celor spuse de mine.

— Am rămas surprinsă să citesc într-una din cărțile dv. că Sofocle, Aristofan și Aristotel au scris deja teatrul „absurd". Eu îl consideram o invenție a secolului XX.

— Și *Oedip* este teatru absurd. Dar părintele teatrului absurd este cineva care ne este mult mai aproape : Shakespeare. În *Macbeth* spune : „Lumea este turuială vană, de idiot".

— Mircea Dinescu spune : „Lașitatea a devenit o instituție la cheremul cuiva. Instituțiile se manifestă în numele unor indivizi".

— Întocmai. Știți ce înseamnă „limbaj de lemn" ? Atunci cînd limba este deviată și nu spune nimic, dar umple spațiu și timp. E lucrătura diavolului.

— Credeți în Satan ?

— Da, altfel n-aș putea crede în Dumnezeu. Diavolul este frumos, iar Dumnezeu i-a dat putere. Și i-a spus „Fă ce vrei, numai că eu voi învinge".

— Iar omul unde se află ?

— Între Dumnezeu și Satan.

— Atunci se explică de ce e sfîșiat între bine și rău.

— Satan se numește Lucifer. Cum de Goethe i-a dat eroului său un nume atît de frumos, care înseamnă lumină ? Era un înger și a vrut să ia putere de la Dumnezeu, de asta și are nume de înger. Abia după aceea a devenit Satan.

De-asta lumea are și răutate, susțin filozofii și bogomilii, pentru că îngeri ambițioși au furat de la Dumnezeu taina creației, și-au făcut și ei cîte ceva în lume. De-asta lumea este plină de răutăți. Dumnezeu i-a lăsat să facă ce vor. Cred în toate astea, ca să pot crede în Dumnezeu, v-o spun direct, pentru că știu că mă veți întreba dacă și cred în ceea ce am relatat mai înainte.

— Exilul exterior este în majoritatea cazurilor efectul exilului interior. Dar nu există tragedie mai mare decît să vezi cum se pustiește o țară, cînd este părăsită de artiștii și creatorii ei. Și dv. ați plecat. Cum vă simțiți : doar scriitor francez sau și român ?

— Doar scriitor francez, dar am devenit din nou român cînd a fost revoluția.

— Henry Miller spunea că orice epocă are în atmosferă evenimentele care se vor petrece, care într-adevăr au loc, iar artiștii sînt cei care pot percepe cu antenele lor delicate aceste mesaje, așa cum a fost cazul dv. și al lui Beckett. Și tot marasmul existențial al epocii l-ați tălmăcit în cuvinte, ați captat din ner ceea ce era total confuz și neclar. Miller trecea deseori prin Montparnasse, în zona în care locuiați. Desigur că l-ați întîlnit...

— L-am văzut și eu, ne-am întîlnit la un editor francez. De fapt l-am cunoscut cînd am fost în America. Îi prețuiesc opera, care pentru acea perioadă era revoluționară și în conținut, și în scriitură.

— L-ați întîlnit deseori pe Mircea Eliade ?

— Da, ne vedeam des, eram prieteni.

— Václav Havel spune: „Oare poate fi cuvîntul atît de puternic încît să schimbe lumea și să influențeze istoria ?" Havel pune această întrebare iar eu aș spune că ceea ce a scris și a spus și ceea ce s-a înfăptuit este ilustrarea cuvintelor lui. Ce credeți ?

— Întocmai. Omul poate folosi cuvintele în bine sau rău. Dacă o face în bine, atunci este inspirat de Dumnezeu.

— Putem spune că artiștii sînt făcuți să folosească cuvintele în bine ?

— Da, deși deseori se înșeală.

— Dumneavoastră nu v-ați înșelat ?

— Cred că nu.

— Kafka a avut asupra dv. o influență hotărîtoare. Lucru pe care l-ați remarcat de mai multe ori, spunînd chiar că Metamorfoza v-a inspirat în Rinocerii. Ce este, în primul rînd, Kafka pentru dumneavoastră : ceh, neamț, evreu, artist, scriitor ?

— Kafka este pentru mine doar Kafka. Și, cum ați spus, a avut o influență uriașă asupra mea.

— Deci, sînteți un Kafka în teatru ?

— Da.

— În Jurnal vorbiți de un zid ca simbol al separației. „Zidul este separarea de sine. De asemeni, este ceea ce mă desparte de adevăr și de adevărata cunoaștere". Mai există încă în dumneavoastră acest „zid" ? Sau uneori mai apar și fisuri ?

— Nu știu dacă vorbiți ca filozof sau ca un om din Est, atunci cînd spuneți : „Îmi place mult tineretul din țările răsăritene, care a demistificat ambele zone, a lor și a noastră. Aici nu-ți vine prea lesne să scrii că Lenin este un monstru cinic, așa cum o spun tinerii, și-n Polonia, și-n Rusia. Au demistificat toată bărbosenia și mustăcimea tiranilor. Acolo, intelectualii sînt liberali. Există doar o singură tiranie : tirania statului".

— Este exact, doar că acum și aici îi poți denigra pe Marx și pe Lenin. Cînd am declarat toate astea în „Le Figaro", m-au etichetat reacționar, deși spuneam adevărul.

— Tocmai aici se află vizionarismul și spiritul premonitoriu : la douăzeci de ani erați conștient unde avea să ducă nazificarea lui Hitler, ca și totalitarismul, și din prima clipă ați luptat împotriva lor. Cum de, atît de tînăr, ați ajuns la aceste concluzii vizionare și premonitorii ?

— M-am străduit să văd lucrurile cît mai clar, ceea ce, desigur, este greu. E dificil să gîndești doar în sine, este greu să nu gîndești și să nu te încumeți a gîndi ca ceilalți, iată deviza mea sfîntă. Asta înseamnă să te realizezi, iar a te realiza înseamnă a ființa. Poporul francez nu este prea isteț, în ciuda a ceea ce se crede, că ar fi inteligent, pentru că n-a înțeles nimic din cele petrecute în Est. Și au existat atîția martori : Gide, Panait Istrati, Kravcenko, Suvarin, și în special Raymond Aron, care a înțeles excelent situația, apoi un grec, Papaiano, fost marxist, dar care s-a eliberat încă de tînăr de marxism.

— Există un politician pe care-l apreciați ?

— De Gaulle.

— Credeți că Gorbaciov va duce la bun sfîrșit ceea ce a plănuit ? Și ce credeți despre Bush ?

— Nu am încredere nici în americani, nici în ruși. Nici în Gorbaciov nu am încredere, deși este un om care a făcut multe.

— Există ceva bun din Est care ar putea fi preluat de Occident ?

— Un lucru bun din Est ar fi credința. Occidentul nu mai are probleme metafizice. Occidentul se ocupă de succesul economic. Occidentul este tembelizat, lumea a crezut enorm în Occident, dar Occidentul nu mai reprezintă nimic. Iar mulți francezi sînt ca niște viteluși, așa cum a spus De Gaulle.

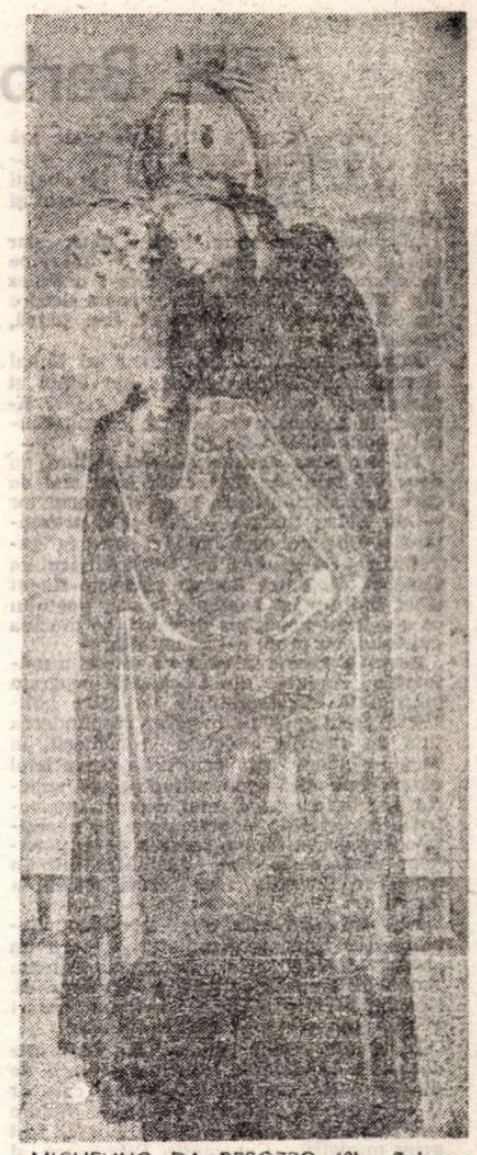

MICHELINO DA BESOZZO (?) : Episcop

— „După orice revoluție se constituie o societate tiranică cu mult mai cumplită decît cea precedentă. Trebuie să ne eliberăm de mitul revoluției", scriați undeva.

— Este exact. După 1789, cu așa-numita „libertate, egalitate, fraternitate" a fost instaurată teroarea și ghilotina. Marx a spus un singur adevăr : Omul este exploatat de om. S-a vrut înlăturarea exploatării omului de către om și s-au instaurat genocidul și crima. Cu cît au încercat să schimbe ceva, cu atît a ieșit mai rău. Politicienii au trișat întotdeauna. Churchill a intrat în război doar pentru a-și menține Imperiul, dar l-a pierdut. Hitler a vrut să creeze o Germanie mare și a distrus-o.

— Vreți să spuneți că tirania din cînd în cînd mai și cade ?

— Sînt convins de asta. De altfel și istoria ne-a dat numeroase exemple.

— Ați scris mult despre vis. Ce credeți că este visul ?

— Prin vis am avut revelația imaginarului, a fanteziei, care, intens, profund, convingător se identifică efectiv cu documentul. Cel care se vrea realist, este întotdeauna părtinitor cu-n aspect sau altul. Poetul nu minte, el imaginează. Eu cred în vis. Ceea ce-mi apare în timpul nopții este relația mea cu lumea, legătura mea cu lumea. Și atunci cînd întind brațele în gol. Visul dezvăluie lucrurile, visul semnifică ceva, acesta este și motivul pentru care lumea caută semnificații. Visul dezvăluie și, deopotrivă, învăluie. Cînd scriu, folosesc situații onirice „în stare brută". „Încerc să descriu visele așa cum le-am visat. Atunci se petrece transformarea inconștientului în conștient. În vis devin conștient de lucrurile fundamentale, și-n acest mod devin conștient de un adevăr de care uitasem. Și mă trezesc ca să reflectez la cele petrecute. Cînd sîntem treji, visul persistă în noi într-un soi de uitare.

— Există un fenomen foarte interesant: predispoziția unor scriitori față de pictură, cum a fost cazul lui Cocteau, al lui Michaud, ca și cazul dumneavoastră. Cum ați ajuns să faceți pictură ?

— Dintotdeauna m-a preocupat pictura, dar cu anii și cu scăderea activității literare, picturalul s-a impus tot mai mult. Pictura este relieva care mă mai ajută să exist. Culorile sînt acum singurul limbaj cu care încă mai pot vorbi, și care încă mai înseamnă ceva pentru mine. În ele aflu ceea ce s-a pierdut în cuvînt. Ele sînt chiar cuvinte, limbaj, înțelegere, viață, sînt ceea ce mă mai leagă de rest, de univers. Însă mă tem ca nu cumva și glasul lor să piară. Mă tem să nu mă repet tot ciocnindu-mă de zidul rece al platitudinii, pentru că repetarea este fatală, clișeu, neviață, secătuire. Am și scris ceva despre toate astea, despre ceea ce simt acum.

În românește de
Mariana Ștefănescu

CONTUR de Dorin TUDORAN

Deplorabilia (I)

E. Barbu şi pseudonimele sale

„PE unde trec, pe unde mă duc, Lumea priveşte, şopteşte : / Acesta e poetul Beniuc, / Ştie şapte limbi şi ruseşte".

„Frumos", îmi spun, încă o dată, „dar cît i-a folosit ?" „Nici ca cît !", îmi vine în memorie răspunsul pe care-l decupez din varianta „orală" a unui poem despre un om ce avea „un motor". Era, parcă, povestea unui om din Tecuci...

Întrebîndu-mă cît i-a folosit lui Mihai Beniuc cunoaşterea celor opt limbi şi răspunzînd cum răspund mă refer, firesc, la folosul tras pe plan moral. Ciudaţii poligloţi-analfabeţi !

Mi-am adus aminte de ei, citind nu doar tot felul de declaraţii, care mai de care mai stinjenitoare pentru autorul lor — dl. Petre Roman —, dar şi o prezentare a domniei sale după formarea guvernului. Se spunea în acel curriculum vitae că dl. Petre Roman vorbeşte fluent cinci limbi ; „şi ruseşte", vorba poetului ce s-a jucat nepermis de mult, pe muchia cuţitului, cu propria-i conştiinţă.

Peste o vreme aveam să citesc următoarele rînduri din Declaraţia-program prezentată Parlamentului de către poliglotul premier român : „Dar răspunderea faţă de valorile sociale româneşti, în care includem cu prioritate potenţialul uman, exclude orice atitudine de superiorizare din partea unor cercuri intelectuale atemporale şi presupune cu necesitate angajarea fără rezerve a excepţionalelor resurse de care dispunem într-un proces conlucrativ cu baza socială a ţării".

Nu ştiu cum este castiliana d-lui Roman, dar româna domniei sale pare un „codoi" trecut prin Larousse. Fluenta limbă de lemn pe care o vorbeşte dl. Roman fascinează prin rafinate irizări venind din elena şi peltica veche.

În sfîrşit, citind unele din năzbîtiile declarate în diverse locuri şi situaţii de dl. Petre Roman, mă întreb cam care ar fi — dintr-un anume punct de vedere — diferenţa între evasianalfabetul fost prim ministru, Constantin Dăscălescu, şi mult-superior instruitul său succesor — dl. Petre Roman ? Răspunsul nu mi se pare tocmai încurajator : în timp ce primul de-abia de putea să lege două minciuni într-o limbă, româna, cel de al doilea poate minţi, curgător, în cinci, şase limbi de mare circulaţie — şi nu evită, o face ! — inclusiv în limba de lemn, un fel de esperanto al tuturor acelora îndeletnicindu-se — oficial ori numai ca... hobby — cu machierea a ceea ce nu prea poate fi fardat : lumina zilei.

OGLINDA retrovizoare montată pe portiera din faţă-dreapta a maşinilor de pe aici poartă gravată următoarea informaţie : „Obiectele ce se văd în această oglindă se află mult mai aproape decît par (în oglindă)".

Pentru cei care se iluzionează (ori doresc numai să-i „liniştească" pe alţii) că societatea românească a cîştigat, cumva, din decembrie 1989 pînă acum, o elementară viteză de croazieră economică, politică şi socială e bine de reamintit că trecutul ce se vede în... oglinda retrovizoare este cu mult mai aproape decît pare. Dacă distanţa nu se modifică cu nici un chip, putem considera că, deocamdată, acel trecut se află trainic remorcat de portbagajul vehiculului economic, social şi politic de care pomeneam — societatea românească.

Sînt întrebat din ce în ce mai des — în scrisori, mesaje ce-mi vin din România — de ce nu le răspund d-lor Eugen Barbu şi C. V. Tudor. Iată cîteva motive : celui de-al doilea, nu-i răspund încăpăţînîndu-mă să cred că nu există, nefiind în realitate decît unul din pseudonimele celui dintîi. D-lui Barbu nu-i răspund mai întîi pentru că am făcut-o de fiecare dată cînd am considerat că era nevoie. Şi mai ales am făcut-o atunci cînd nu era voie să i se răspundă, atunci cînd puţinele răspunsuri ce ajungeau să fie publicate cereau eforturi ce ar fi adus la suprafaţă epava Titanicului. Despre urmările unor asemenea eforturi, să nu mai vorbim... Un alt motiv : azi, mai mult chiar decît în regimul Ceauşescu, a intra în polemică cu dl. E. Barbu şi pseudonimul d-sale în manta lungă de piele, C. V. Tudor, nu înseamnă decît a polemiza cu un WC-public. Sigur, zgomotul de fond al unui pissoir, murmurul lichidului coborît pe peretele de faianţă ori numai de beton poate crea o senzaţie de eliberare, numai că, uneori, la ieşire descoperi că eşti mai murdar decît ai intrat ; măcar pe talpa încălţărilor.

În ceea ce priveşte adevăratele probleme de fond, ele sînt abordate magistral de Ochiul magic al acestei reviste, de pildă. Cred că de-acum înainte, întrebările în legătură cu dl. Eugen Barbu şi diversele sale pseudonime ar trebui adresate direct d-lui Virgil Măgureanu, actualul şef al Securităţii. Trebuie să fii orb ca să nu înţelegi că ne aflăm în situaţia de Şah la ţară ! Care din aripile Securităţii ţine ţara în şah ? Ne putem permite luxul şahului... etern ? Şi dacă da, la ce preţ şi cine-l va plăti ? Este destabilizarea ţării urmărită de acea Securitate aflată în... opoziţie sau se află ea pe agenda acelei Securităţi care, încă înainte de-a cîştiga în alegeri, s-a constituit în departamentul încredinţat d-lui Virgil Măgureanu ? Fondul problemei nu-l constituie curiozităţile de două parale (gradul, funcţia, sarcinile d-lui Eugen Barbu şi a pseudonimelor sale în acea Securitate de pînă la 22 Decembrie 1989), ci răspunsul d-lui Virgil Măgureanu la întrebarea : căreia din Securităţi îi aparţin azi dl. E. Barbu şi pseudonimele sale de luptă ? În lipsa unui răspuns venit din partea d-lui V. Măgureanu, consider că preşedintele Ion Iliescu are obligaţia să răspundă acestei întrebări de interes naţional. „Familia de spirite" a d-lui E. Barbu şi a pseudonimelor sale se constituie într-unul din cele mai grave pericole împotriva adevăratelor interese ale ţării. Situaţia este prea gravă spre a mai lăsa loc polemicilor mai spectaculoase ori mai lipsite de umor. Atîta vreme cît Puterea (reprezentată în România post-electorală de oameni ca dl. preşedinte Ion Iliescu şi şeful Securităţii, dl. Virgil Măgureanu) nu se va delimita public de cei ce ţin ţara în şah, nu va scoate în afara legii fărădelegile ce constituie activitatea zilnică a unor grupuri teroriste de felul aceluia reprezentat de dl. Eugen Barbu şi pseudonimele sale, ea, Puterea, poate fi considerată ca girînd astfel de activităţi. Acolo unde a putut fi de înţeles, la un anumit moment, neputinţa de a denazifica, destaliniza, acolo unde este de înţeles dificultatea de a deceauşesciza, nu au putut şi nu pot fi acceptate fărădelegile comise împotriva victimelor nazismului, stalinismului, ceauşismului de fostele instrumente ale acestor coşmaruri istorice.

Nicolae Manolescu nu vede ce interes ar avea Puterea de a fi implicată în asemenea cazuri de destabilizare a şi aşa fragilei situaţii a societăţii româneşti.

Eu unul întrezăresc acest interes, şi la vremea potrivită — care a cam sosit... — voi spune ce cred.

După 20 mai 1990, orice polemică cu dl. Eugen Barbu şi pseudonimele sale (din ţară ori din afara ei ; ori cele aflate cîndva „în misiune" afară şi „rechemate la bază" din univers) şi-a pierdut rostul. Întrebările cu privire la activitatea nucleului terorist **România mare** trebuie adresate preşedintelui Ion Iliescu şi şefului Securităţii — dl. Virgil Măgureanu ; la „Palatul Regal", vorba (scrisa) lui Paul Goma.

Washington, 29 august

MAESTRUL JUDECĂŢII LUI PARIS (Cecchino da Verona ?) : **Judecata lui Paris** (pe la 1430–1440)

TELECINEMA de Radu COSAŞU

Cu tata spre Santa Fe

MĂLĂIATĂ plăcere de a trăi în cifre rotunde m-a făcut să mă afund voluptuos, duminică noaptea, în fotoliul meu de Pipera şi să mă întreb : m-o fi dus tata la **Drumul spre Santa Fe**, acum exact 50 de ani ? Îmi plac, din capul locului, de la generic, filmele vechi care mă transformă în istoriograf al copilăriei noastre. Văd străzile Bucureştilor pe care am mers la cinema, de mînă cu tata, văd Bucureştii de atunci numai în funcţie de cinematografe. Robin Hood e Errol Flynn la „Cinema Tomis". „Tomis" era la Biserica Sf. Vineri, lîngă o gogoserie, peste drum de primăria II Negru. Se intra pe sub o boltă lungă, urma o curte cu multe apartamente şi apoi cinemaul propriu-zis. Îi invidiam pe oamenii care stăteau aici — puteau vedea toate filmele, toată săptămîna, în fiecare zi. As fi vrut să locuim lîngă un cinema, dacă nu chiar într-un cinema. Mama, în bucătărie, făcîndu-mi cafeaua de dimineaţă şi punîndu-mi sandvişurile în ghiozdan, să fi fost înconjurată, de pe pereţi, de Errol Flynn, Stan, Bran şi Judy Garland. Noaptea, să mă dezbrac şi să-mi pun pijamaua, în timp ce între bufet şi oglindă ar fi rulat „Valsul nemuritor" cu Fernand Gravey, în care el inventa poveştiri din Pădurea vieneză plimbîndu-se cu o trăsură, ascultînd păsărelele şi trapul cailor pentru ca brusc trăsura lui să devină Diligenta lui John Ford. Visele mele aveau tot dreptul să înceapă cu leul lui Metro Goldwin Mayer.

Tata, totuşi, parcă nu m-a dus la drumul ăsta spre Santa Fe. Să facem puţină istorie adultă : dacă Michael Curtiz l-a realizat în '40, pînă l-au ambalat, pînă l-au vîndut şi a ajuns la Bucureşti, a durat... În '41, tata se întristase decisiv şi nu mai avea dor de ducă la matinee cu mine. Poate că a rulat în Bucureşti, dar ne dăduseră afară din Aleea Popa Nan — între „Milano", pe Călăraşi, la dreapta şi „Miorita", pe Mosilor, la stînga — în cadrul unei acţiuni de care nu auzisem în viaţa mea, nu o citisem în nici o carte şi n-o văzusem în nici un film : românizarea locuinţelor. Cum, adică ? Tata nu ieşea din Vasile Alecsandri şi Cezar Petrescu, adora pastelurile de la Mircesti şi avea „Întunecare" cu dedicaţie — şi mi-aduc aminte că prin '60, cineva, la Podgoria, pe Magheru, m-a asigurat că „pentru mine, tu esti mult mai român decît..." Niciodată n-am înţeles comparaţia adjectivelor în acest domeniu. Ne-am mutat pe Cuza Vodă, umiliţi şi obidiţi, lîngă cinema „Nero" Dacă vroiam la „Nero", pe Serban Vodă, tata, din ce în ce mai irascibil, mă mai bătea cu centironul lui de fost sublocotenent în armata română. Nu, nu putea să mă mai ducă la **Drumul spre Santa Fe**. Nu mai avea chef. Ar trebui să caut un cronicar cinematografic din vremea aceea sau un proprietar de sală, dar unde ? În Cîmpulung ? La Bellu ? La Filantropia ? Să caut filme pînă şi în cimitire ? Ar fi cum aş căuta crupieri bătrîni pentru cazinourile din Sinaia sau Constanţa. Precum acelora mîinile, aşa le-ar tremura glasul oamenilor mei de cinema şi n-aş putea suporta să-i mai văd lăcrămînd fiindcă nu-şi mai aduc aminte dacă **Drumul spre Santa Fe** s-a dat sau nu la Bucureşti... Lăcrămează din orice, nenorociţii ! Ai ajuns să lăcrămezi şi tu, aşa,ca neghiobul, reumatic al memoriei ! Parcă nu te-am văzut la Stela Popescu...

Bun, bun, haide, haide, cum e filmul ? Dragă, cum să-ţi spun ? 50 de ani e o vîrstă ingrată pentru orice film. Dacă nu-l înghite eterna comedie umană — asta haleşte cu deosebire peliculă — atunci îl devorează actualitatea stringentă. Doar fotbalistii mai îmbătrînesc ca western-urile. Da' ăsta n-a fost rău — fiindcă punea teza pe dos, ceea ce nu se vede prea des : ticălosul era un om al lui Dumnezeu, care vroia abolirea sclaviei la 1854, dar cu mijloace violente ducînd pînă la război civil şi explodarea Uniunii. Era un fanatic şi Errol Flynn, ca absolvent al Academiei Militare de la West Point, unde învăţase că armata nu face politică ci doar apără legea, călărea tot timpul pe urmele apucatului care lupta pentru o cauză dreaptă însă cu metode urîte şi sigur că nu făcea bine, deşi istoria tot lui i-a dat dreptate. Te întrebi permanent cum o s-o întoarcă Michael Curtiz, regizorul care ştia să pună muzica necesară la fiecare asalt şi la fiecare sărut. O întoarce binişor între Nord şi Sud, dar **Drumul spre Santa Fe** nu e **Casablanca** aceluiaşi. După 50 de ani fix, în 1990, filmul e de fapt cu Ronald Reagan : stă în toate galopurile lîngă eroul principal şi orice face — dansează, suride, se laudă sau cere trupelor să biruie — impune un singur adevăr, cu forţa destinului : el şi nu Errol Flynn a fost preşedintele Statelor Unite, timp de două magistraturi ! Ca să vezi... E drept ? Pe scurt, şi în anul 2000, cînd filmul ăsta va împlini vîrsta mea de azi, caii vor ieşi cei mai bine în faţa posterităţii. Caii ies vesnic cel mai bine din toate western-urile, dar nimeni nu o observă.

Domnului C. Popescu-Ulmu : Vă mulţumesc pentru bunele cuvinte din numărul trecut, ca şi pentru evocarea înţelentei dumneavoastră bunici care spunea că cine n-are duşmani, nu-i face pielea doi bani. Ştia ce spune. În privinţa lui Jack Spintecătorul, n-am fost dezinformat, cît las. Ca şi regizorului filmului, ca şi Scotland Yard-ului, mi-a fost clar că Jack exista dar n-am îndrăznit s-o scriu : nu s-a putut dezvălui cine a fost, fiindcă a făcut parte din nomenclatura curţii regale. Şi lor, la Scotland Yard, şi mie, mi-a fost tîrşă. Nu-i de înţeles ? Am şi eu duşmani. Fiţi pe pace ! Dar mulţumită dumneavoastră, azi o putem da pe faţă, mărturisindu-mi groaznica slăbiciune de caracter. Encore une fois, thank you !

RADIO

Decizii administrative doar

REGĂSIM nu în puţine intervenţii ale confraţilor semne ale unei stări de spirit ce s-a putut citi şi printre rîndurile cronicilor noastre din ultimele luni. Iată, deci, că din acest punct de vedere nu avem motive să ne simţim singuri. După explozia jurnalistică de la începutul anului, mulţi au crezut, mulţi am crezut în ecoul cuvîntului scris, în dreptul lui de a fi luat în consideraţie. Ceea ce, evident, nu echivalează cu o acceptare necondiţionată. Dimpotrivă, am sperat în posibilitatea unui dialog în care fiecare dintre părţi să-şi expună argumentele şi contraargumentele, rămînînd ca drumul adevărului să înceapă a se netezi prin echilibrarea armonioasă a opiniilor confine, contrare sau doar paralele. În mare, poate lucrurile stau aşa, alţii au dreptul şi argumentele să aprecieze aceasta. În mic, însă, mîhnirile au tendinţa să se înteţească. Mai ales cele determinate de statutul unui sector care ani de-a rîndul a reprezentat un motiv de mîndrie radiofonică : statutul domeniului cultural. În vremuri abia apuse, cînd ochiul televiziunii ajunsese la dimensiuni microscopice iar sunetul monocord al publicisticii ne răsuna obosit în urechi, emisiunile culturale din radio, atîtea cîte erau, reprezentau o rîvnită oază de intelectualitate. Nu toate, dar multe dintre ele. Nu şi-au pierdut cu nimic nici acum această calitate, în fond esenţială pentru viabilitatea unui program cultural, dar hotărîri administrative greu de înţeles le-au expulzat din prim planul atenţiei generale, spre ore şi canale de difuzare greu accesibile (acceptabile) milioanelor de ascultători. În primăvară, speram să fie o simplă etapă tranzitorie, în vară ne-am gîndit că şi vacanţele au anumite drepturi, la începutul toamnei, am aşteptat cu nerăbdare noua schemă de program. De mai bine de două săptămîni ea funcţionează şi situaţia este neschimbată. Rămîne să amînăm discuţia pînă la primăvară, cînd mai mult de un an va fi trecut de la momentele propice unei decizii mai ferme. Decizie care să evidenţieze un lucru ce nu mai trebuie demonstrat, întrucît avem convingerea că întruneşte cu adevărat consensul general al redactorilor, colaboratorilor, ascultătorilor şi anume : ofensiva culturală este un element vital pentru restructurarea de ansamblu a mentalităţii unei naţiuni, un argument eficient, eficient pentru o reţea de adecvată dobîndire a conştiinţei de sine, pentru afirmarea acestei conştiinţe în faţa lumii. Cum, însă, toate acestea nu riscă să rămînă doar răsunătoare (deci goale) vorbe mari ? Evident, graţie probelor concrete, faptelor care să le dea substanţă. Dar în condiţiile în care multe dintre radioemisiunile culturale sînt transmise la ore cînd programul zilnic al multor oameni este rezervat altor îndeletniciri (treburi casnice, vizionare a spectacolelor aflate pe afişul teatrelor, cinematografelor, micului ecran etc.), în condiţiile, apoi, în care evantaiul tematic şi stilistic al acestor radioemisiuni nu este larg cuprinzător, impactul lor asupra opiniei publice este, din start, diminuat. Ar mai fi de menţionat şi detaliul că dacă în domeniul programului de actualităţi şi muzică iniţiativele postului naţional (cu cele trei canale ale sale) sînt bine completate (fie şi pentru arii geografice limitate) de cele ale noilor posturi de radio, în privinţa programului cultural concurenţa este ca şi inexistentă. Cel puţin pe plan naţional. Aşa că obligaţiile postului de radio Bucureşti sînt şi mari şi complexe. Ne-am gîndit din nou la toate acestea ascultînd ultima ediţie (vineri, 12 octombrie, ora 21.30) a **Dicţionarului de literatură universală** (redactor Florin Constantin Pavlovici). O ediţie impecabil realizată şi cuprinzînd un dens eseu dedicat lui Ortega y Gasset (comentariul Andrei Ionescu, lectura unor bogate exemplificări datorată actorului Ovidiu Iuliu Moldovan) şi, în premieră românească absolută, poeme de Karol Wojtyla (traducere şi prezentare de Nicolae Mareş, lectura încredinţată actorului Victor Rebengiuc). Sînt poeme din volumul apărut în 1980, la un an după încoronarea polonezului pe Sfîntul Scaun sub numele de Papa Ioan Paul al II-lea. Acţiunea **Dicţionarului** este dintre cele mai importante dar trebuie să adăugăm deîndată, puţin susţinută de alte transmisiuni. Ne referim la analiza şi comentarea literaturilor străine pentru care nu sînt rezervate alte spaţii de emisie. În ciuda semnificaţiei domeniului, a precarităţii informaţiei de acest tip în programele şcolare aflate la îndemîna tuturor elevilor dar şi a majorităţii studenţilor. Dacă fenomenul literar propriu-zis are o vizibilă prezenţă în fluxul radiofonic (cele 10 minute de poezie universală transmise zilnic, adaptări incluse în repertoriul teatral, dramatizări comentate de **Jurnale şi memorii**, **Biografia unei capodopere** etc., **Studioul de poezie**), lipsa unor emisiuni dedicate marilor epoci, opere, personalităţi, curente, stiluri experimentate în timp de toate meridianele, mai ales a unor dezbateri care să aprofundeze nu litera ci spiritul european, poate fi resimţită ca un handicap informativ şi formativ în acelaşi timp. A fi în Europa şi în lume reprezintă o opţiune intelectuală, un angajament intelectual nu doar un slogan publicistic conjuctural şi o temă generatoare de dispute economice. Or, o asemenea opţiune nu poate exista fără un esafodaj solid, nu devine de la sine o hotărîre liber consimţită, asumată individual şi colectiv în deplină cunoştinţă de cauză, integrată real orizontului existenţial. Contribuţia radioculturalului în declanşarea şi întreţinerea acestei stări de spirit poate fi cu adevărat reprezentativă.

Antoaneta Tănăsescu

Revista revistelor

Axa naţionalist-comunistă

● Dl. E. Florescu nu se dezminte ! În TOTUŞI IUBIREA (nr. 5) declară ritos, după ce la în deridere pretenţia de a fi fost curajoşi în trecut a unor intelectuali : „Domnilor, nu mai este cazul **să înghiţim orice**". În sfîrşit, dl. Florescu şi-a făcut plinul, cum se spune. Nici nu vrem să ne gîndim la ce şi la cît **a înghiţit** dsa în lunga carieră de politruc cultural de la C.C. al P.C.R. Să vă fie de bine, dle Florescu ! Revista are umorul de a menţiona, în... burta articolului dlui Florescu, între două linii de culoare, cuvîntul **Exclusiv**. Să fi avut în vedere exclusivitatea **înghiţitului** ori pe aceea a **plinului**? Văzînd alături semnăturile dnilor E. Barbu, A. Păunescu şi Victor Bîrlădeanu, ne vine să credem că dl. Florescu nu deţine exclusivitatea nici într-o privinţă, nici în cealaltă. ● Binevenită în ROMÂNIA LIBERĂ din 6 oct. revista revistelor româneşti din exil, unde sînt comentate **Agora** (SUA), **Lumea liberă** (SUA), **Polemici** (SUA), **Căminul românesc** (Elveţia) şi **Cuvîntul românesc** (Canada). Pe ultimele trei, noi nu le-am văzut niciodată. Pentru completa noastră informare, rugăm redacţiile a ni le expedia măcar din cînd în cînd. ● Dna Cici Iordache-Adam rîde cu un ochi şi plînge cu altul într-un articol din **AZI** (7 sept.) în care îşi exprimă părerea (după calcule aritmetice minuţioase) că votul care a dus la excluderea dlui Barbu din Uniunea Scriitorilor este nul şi neavenit. Despre dl. Barbu şi (man)operele d-sale (ne)literare, dna Adam nu suflă un cuvînt. Ce ţi-e şi cu inocenţa asta ! Dna Adam are impresia că dl. Barbu şi-a ispăşit păcatul plagiatului. Ca şi cum ar fi vorba de un fotbalist suspendat pe cîteva etape ! Mai mult : că dl. Barbu a făcut apoi cadou literaturii naţionale „o capodoperă", **Săptămîna nebunilor**. Despre existenţa şi în acest roman a unor pasaje debitoare lui Paul Morand şi chiar unor... ghiduri turistice ale Veneţiei, dna Adam n-a auzit. Oare ce ar trebui să facă un scriitor ca să fie eliminat moral din breasla sa, dacă mai multe plagiate, o publicaţie şovină şi campanii neruşinate, în colaborare pe faţă cu securitatea, contra breslei nu sînt de ajuns ? ● În pagina literară de duminică 7 oct. a ziarului DREPTATEA, citim un liliputan capitol dintr-un roman al dlui. Ştefan Agopian, un articol polemic foarte civilizat al dlui Grigurcu, o cronică literară semnată de dl. Barbu Cioculescu şi, o bună revistă a revistelor semnată Sever. Dl. Liviu Ioan Stoiciu publică trei poezii (intitulate **14 iunie, Ziua de 15** şi **16 iunie**) iar dl. Petre Stoica traduce remarcabil din poezia germană. Una din poezii (**Terra incognita** : poezie de Heinz Piontek) ne-a făcut să ne gîndim la Bogdan-Ghiu. Cînd va scrie cineva o istorie **comparată** a literaturii europene ? ● Dintre interviurile acordate de dl. Cristoiu după înlăturarea sa de la **Zig-Zag**, ne reţine îndeosebi atenţia cel din OBLIO (nr. 30), în care dsa avertizează contra formării unei axe naţionalist-comuniste : **România Mare — Democraţia — Zig-Zag**. Dl. Cristoiu va conduce în curînd un ziar de informaţie al grupului **Expres**. Proiectul este, aşa cum îl prezintă în interviu, foarte promiţător. ● CONTRAST (nr. 28) ne informează că se exportă masiv hîrtie de ziar.

BONIFACIO BEMBO : **Sf. Alexis** (pe la 1450)

Topul cărţii literare în U.R.S.S.

● PANORAMICUL SOVIETIC difuzat de Agenţia Novosti publică în nr. 22 (sept. 90) rezultatele anchetei anuale făcute de **Revista Cărţilor (Knijnoe Obozrenie)** în legătură cu cele mai populare cărţi din URSS. E vorba de opiniile cititorilor. Pe primul loc s-a situat volumul **Poezie şi proză** de Vladimir Visoţki, celebrul poet şi actor iar pe locul al doilea biografia acestuia, scrisă de Marina Vlady, **Vladimir sau zborul întrerupt**. Aleksandr Soljeniţîn se situează, cu **Arhipelagul Gulag**, pe locul al cincilea. În primii zece intră şi Vasili Grossman cu **Viaţă şi destin** şi Boris Pasternak cu **Doctor Jivago**. Abia pe locul al treisprezecelea a coborît romanul **Copiii Arbatului** de Anatoli Ribakov, una din premiatele anilor precedenţi. **Panoramic** atrage atenţia asupra faptului că în primele o sută de titluri nu figurează nici o carte din America Latină, (nici Borges, nici Márquez), Asia sau Africa. Nu figurează nici un titlu de Kafka, ale cărui preţuri pe piaţa neagră sînt prea mari pentru buzunarul cititorului mijlociu, cititor, care, în plus, n-a ajuns probabil să guste literatura de avangardă. Pe cînd astfel de anchete — sociologic, foarte semnificative — şi în ţara noastră ? ● Există oare un „cap" sau o „faţă" de scriitor ? Întrebarea şi-o pune cu umor Bernard Pivot în LIRE (oct), reluînd din cartea Françoisei Verny intitulată **Cea mai frumoasă profesie din lume** următorul episod : într-o dimineaţă, devreme, un bărbat tînăr care şi-a petrecut noaptea pe o ambarcaţiune, în largul oceanului, ancorează la ţărm şi coboară. Trece întîmplător pe acolo o femeie robustă. Are în jur de cincizeci de ani. Tocmai şi-a lăsat bicicleta lîngă un zid apropiat. Ea se uită la tînăr şi-i spune hodoronc-tronc : „Tu, dragule, ai o moacă de scriitor !" „Asta-i bună ! Cum ai ghicit ?" exclamă, stupefiat, Yann Queffélec. Françoise Verny va deveni editoarea tînărului romancier. ● Numărul 7/1990 al revistei sibiene TRANSILVANIA este în bună măsură consacrat restituirilor documentare. Sînt reluate, astfel, cîteva articole scrise de M. Eliade şi C. Noica în tinereţele lor. Ale lui Noica datează din 1929, fiind aşadar foarte timpurii, şi sînt prezentate de Ion Dur. O poezie, inedită, de Nichita Stănescu se încheie cu acest frumos catren : „Trup, tu, cochilie / Nu mă trăda tu / Nu mă lăsa tu să pipăi lumina / Cu viaţa mea ca un corn de melc". Continuă publicarea jurnalului Veturiei Goga (anul 1957). Integral domestic. Din păcate, lipsa notelor de subsol nu permite identificarea majorităţii „personajelor" amintite (Dl. Dan Brudascu figurează ca autor al unor note... inexistente. Cel puţin în acest număr. De vor fi date la sfîrşit, cine va mai avea puterea să recitească textul din urmă ?). Trei scrisori inedite provin de la Eugen Goga, fratele poetului, el însuşi romancier. Dl. Iulian Negrilă le însoţeşte de explicaţii utile. În fine, nu înţelegem de ce reia revista interviul cu Nicu Ceauşescu din **Tribuna** sibiană, care a apărut şi în **Zig-Zag**, şi, încă, publicîndu-l tot în serial (serii foarte scurte !).

● În revista LITERE a studenţilor de la Universitatea Bucureşti remarcăm doi tineri critici : Sebastian-Vlad Popa (de cîtva timp şi colaboratorul nostru) şi Claudiu Constantinescu.

Elena Ceauşescu, spioană

● Unele din cele mai aiuritoare „informaţii" din presa actuală le puteţi citi în DEMOCRAŢIA nr. 38, într-o pagină intitulată pentru naivi **Misterele epocii**. Autorul este dl. Ioan Bela din Bucureşti. Redacţia precizează grijuliu că nu bagă mîna în foc pentru veridicitatea ştirilor, dar „consideră că ele trebuie totuşi să vadă lumina tiparului ca documente la îndemîna celor ce, acum sau peste timp, vor analiza sau scrie istoria vremurilor noastre". Documentele cu pricina par ieşite dintr-o minte hrănită cu cea mai proastă literatură de spionaj. Despre ce e vorba ? Dl. Bela (cititorul literaturii cu pricina) este convins că Nicolae Ceauşescu a fost, la urcarea lui în scaunul suprem, un şef politic curajos şi onest. I se enumeră meritele. Ei bine, la un moment dat, poziţia lui independentă în lagărul comunist nemulţumind serviciii de spionaj străine, s-a căutat un mod de a fi pus cu botul pe labe. Serviciile cu pricina au găsit în arhive că Elena Ceauşescu fusese în anii războiului amanta unor nemţi. Unele scene s-ar găsi fotografiate în aceleaşi arhive. Ba chiar şi mai tîrziu, cînd devenise prima doamnă a ţării, ar fi întreţinut relaţii sexuale cu un anume Shahter (sic), medicul casei. Şantajată, nici frumoasa, nici tînăra primă doamnă a devenit colaboratoarea serviciilor de spionaj care posedau dovezile amintite. A fost sfătuită să ia conducerea în delicatele ei mîini şi să-l supravegheze pe năbădăiosul soţ. Au învăţat-o (bestiile !) să-i administreze acestuia medicamente care-i anihilau voinţa. „Îmi este, stimaţi cititori, — scrie dl. Bela — foarte uşor să numesc acele servicii de informaţii [...], dar vă las dv. plăcerea [...] să le descoperiţi". Dumnezeule, s-a dus somnul nostru ! Pînă cînd nu vom ghici pe cei care au plănuit ticăloşia, nu vom mai putea aşterne pleoapă peste pleoapă. Nivelul intelectual al publicaţiei d-nului Florescu este greu de egalat. Îl invidiem sincer pentru filosofia de adormit copiii, pe care o dezvoltă număr de număr. Cîteva pagini mai departe, un oarecare domn, pe numele său V. Constantin, se întreabă cum au votat în Consiliul Uniunii Scriitorilor, cînd a fost exclus dl. Barbu, d-nii F. (sic) Neagu, I. Lăncrănjan, Ioan Alexandru, Al. (sic) Buzura şi d-na Ileana Vulpescu. Îi satisfacem curiozitatea, deşi dl. Constantin denotă cunoştinţe literare precare (pe Mircea Dinescu nici nu l-a „prea citit", cum spune, dar îi contestă cu mult curaj, „opera" !) şi are un limbaj rudimentar. D-nul Lăncrănjan nu e membru al Consiliului şi trebuie scos din cauză. Dintre ceilalţi pomeniţi, s-au abţinut d-nii Fănuş Neagu şi Ioan Alexandru, precum şi d-na Vulpescu, dar nu pentru că ar fi fost în dezacord cu decizia Consiliului ca atare, ci pentru o chestiune de formulare referitoare la **România Mare**. Cel puţin acesta a fost motivul invocat de d-niile lor. Sperăm că dl. Constantin e mulţumit, aflînd că nu dl. Dinescu singur e răspunzător de „aşa numita excludere" (aşa se exprima şi Ceauşescu atunci cînd nu voia să recunoască în ruptul capului că un anumit eveniment este real), ci întregul Consiliu de conducere al Uniunii. Am lăsat pentru la urmă, cel mai teribil text din **Democraţia** : un poem al d-lui Dumitru Bălaeţ, cunoscut pînă acum ca lector la Academia Ştefan Gheorghiu, istoric literar şi editor, care este dedicat... cui credeţi? Ei bine, generalului Iulian Vlad. „...Altfel cum vom putea înţelege / — se întreabă retoric poetul de ocazie referindu-se la general — chipurile triumfătorilor / în Revoluţia din / Decembrie ? !". O fi avînd dl. Bălaeţ nostalgia epocii de aur în care revistele erau pline de osanale ? Posibil. Dar generalul a condus securitatea, nu vreo organizaţie de binefacere. Oricît.

Şi dă-i, şi luptă!

● Excelent CAŢAVENCU (nr. 28), avînd în dl. Ioan Groşan un nou redactor-şef ! Semnalăm, între altele, o **Anchetă plină de insulte şi calomnii** şi propunerea intrării în Topul revistei a prozatorului Ion Lăncrănjan, cel mai interesant argument părîndu-ni-se următorul : „Pentru el, literatura este o luptă : cu cuvîntul, cu propoziţia, cu fraza (aici lupta devine măcel)". Şi dă-i, şi luptă, dle Lăncrănjan ! ● Dl. Florin Sălăjan se întreabă neliniştit în DIMINEAŢA din 7 oct : „Cum se va sfîrşi, dacă se va sfîrşi, interesantul cadril al insultelor executat în piaţa publică a presei româneşti de perechea Uniunea Scriitorilor — gazeta **România Mare**". Ne întrebăm şi noi, angoasaţi de-a binelea, unde a văzut dl. S. insulte din partea U.S. la adresa gazetei cu pricina sau a vreunei persoane din redacţia ei. Întreg articolaşul dlui S. este (să nu ia d-sa cuvîntul drept insultă !) stupid, deşi s-ar dori plin de spirit. ● Are dreptate dl. Tudor Octavian să-şi exprime (în FLACĂRA nr. 41) dezacordul (şi chiar protestul) faţă de gestul (devenit obicei) prin care preşedintele Iliescu culpabilizează presa ori de cîte ori aceasta conţine puncte de vedere critice la adresa politicii oficiale. Să adăugăm şi că imaginea României peste hotare este cum este, nu din pricina presei, ci din a guvernanţilor. „Una din funcţiile vitale ale presei în democraţie — scrie în încheiere autorul — e aceea de a nu îngădui preşedinţilor şi premierilor să se supere cînd vor şi pe cine vor ei. ...Un preşedinte e un cetăţean ca toţi ceilalţi, dar care greşeşte mai puţin". (O. A.)

TELEVIZIUNE

Demisia!

● AM URMĂRIT cu o crescîndă amărăciune filmul realizatorului francez difuzat joi seară de TVR. Aş fi preferat ca autorul să fi fost redactor la Televiziunea Română. Oricum, pelicula mi se pare pilduitoare şi cred ca ar trebui păstrată pentru a fi proiectată celor care doresc să se angajeze la televiziune de aici încolo. E un film atît despre riscurile cît şi despre protecţia muncii la t.v. Riscurile, mai ales la Actualităţi, sînt nenumărate. E destul să ne amintim de ceea ce s-a petrecut în noaptea de 22/23 decembrie la sediul Televiziunii. Atunci însă, oameni pe care îi credeam iremediabil compromişi au izbutit să ne facă să uităm că ne-au minţit decenii întregi grafie acelor emisii în direct despre Revoluţie. Nicăieri în lume nu cred că simpatia opiniei publice a cunoscut o atît de radicală schimbare. Din inşi lapidabili, redactorii Actualităţilor au devenit, în cîteva ore, eroi naţionali, ba chiar, judecînd după audienţa de care s-a bucurat în întreaga lume televiziunea noastră în acele zile, oamenii Telejurnalului au devenit embleme ale libertăţii mass-mediei în România. Dacă acest capital de încredere ar fi fost întrebuinţat cu chibzuinţă, mă îndoiesc că ar fi existat voci care să ceară înfiinţarea unui post independent de televiziune. Or, redactorii Actualităţilor şi-au risipit capitalul într-o atît de mare măsură, încît Televiziunea a devenit obiect de revendicări la scurtă vreme după începutul Revoluţiei.

Demonstraţiile din faţa sediului Televiziunii au dus la demisia dlui Aurel Dragoş Munteanu, dar n-au rezolvat fondul problemei, acela al parţialităţii informaţiilor oferite pe post. Astfel că în loc să devină acel mijloc imparţial de informare a publicului care să impună respectul cuvenit unei instituţii democratice, Televiziunea e agresată în 13 iunie. S-a văzut cine au fost agresorii. Oameni fără căpătîi, aidoma celor care în februarie au atacat sediul guvernului. Scenariul a fost acelaşi, incluzînd aici şi pasivitatea forţelor de ordine a căror nonintervenţie părea a urmări reliefarea unei absenţe. Aceea a patrioticelor forţe de securitate care, nu-i aşa, ne-au scăpat în 1977 de greva minerilor, zece ani mai tîrziu au lichidat mişcarea de la Braşov, iar în 1989 s-au străduit să ne scape de agresorii din Timişoara, din Cluj şi din Bucureşti care nu urmăreau, în decembrie, decît să apere ordinea de drept şi, firească, pe exponentul acestei ordini, tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Revoluţia, din acest punct de vedere, a adus exclusiv prejudicii statului român. Libertatea nu înseamnă, numai mişcări de protest, extremism, haos economic, ci reinstalarea în posturi, cu drepturi depline, ba chiar şi mai şi, a instituţiei care vreme de 45 de ani ne-a garantat obedienţa faţă de un sistem care... Ce importanţă mai are acum că regimul apărat de securitate ne-a împins spre faliment ? Era sigur ! Ce importanţă mai are că ne-a ucis copiii în maternităţi şi bătrînii în case, de frig şi de foame ? Era cu atît mai sigur ! Ce importanţă are că economia naţională e prăbuşită, că din pricina a 45 de ani de alienare acum se fură orice şi că românii trec graniţele ţării cu un comportament de evadaţi ? Chiar atît de naivi să fi fost redactorii Actualităţilor încît să nu-şi dea seama de diferenţa între manifestaţiile de protest din faţa Televiziunii şi cei care au invadat sediul ? În orice caz această naivitate ne-a costat îngrozitor de scump. Dar, pe de altă parte, aşa cum tot Bucureştiul s-a coalizat împotriva teroriştilor pentru a apăra instituţia de pe strada Dorobanţi în decembrie, cum de a fost cu putinţă ca o mînă de oameni ai nimănui să pătrundă în clădirea Televiziunii, după Revoluţie ? Cine a părăsit Televiziunea, pe 13 ? Lumea trebuia să apere TVR sau forţele aflate acolo ?

PE 13, televiziunea a prezentat imagini despre violenţa extremiştilor. În zilele următoare însă a oferit telespectatorilor imagini de o partialitate absolut vinovată. A fost nevoie de reporteri străini să aflăm că Bucureştiul a traversat două zile de teroare. Două zile de pe urma cărora în lume s-a acreditat ideea că în România regimul de fapt e acela al violenţei, al măcelurilor şi al omorurilor la lumina zilei. Două zile care ar fi putut scinda România chiar mai acut decît au scindat-o. Un răstimp în care, la televizor, ne-au fost prezentate marşuri ale minerilor veniţi în Bucureşti, imagini de clădiri sau de aclamatori, dar nu imaginile celor care au înnegrit ţara cu fapte abominabile. Dacă Actualităţile şi-ar fi făcut atunci datoria, minerii care au venit în Bucureşti n-ar mai fi fost în situaţia nenorocită de a fi prezentaţi ca substituenţi, în mijloace, ai securităţii, ei vinovaţii ar fi fost daţi deoparte, iar cei care au venit în Capitală doar ca să apere Revoluţia (admit asta), ar fi fost priviţi ca atare. Actualităţile au dezinformat publicul despre cele petrecute la Bucureşti în 14 şi 15 iunie. Au adus şi un prejudiciu însemnat României evitînd să prezinte faptele aşa cum au fost. Redactorilor răspunzători de dezinformarea publicului şi preşedintelui, dlui Răzvan Theodorescu, nu le rămîne decît o singură ieşire : demisia !

Cristian Teodorescu

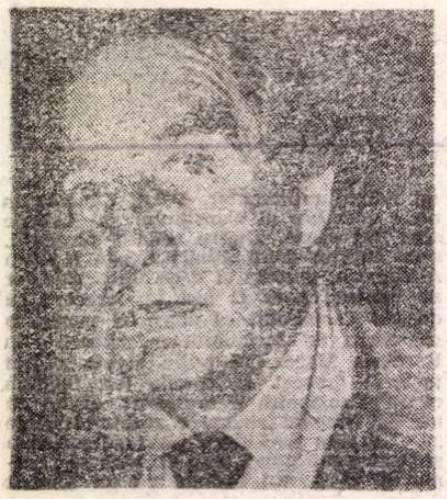

În 1973

Octavio Paz

SĂPTĂMÎNA trecută, gloria literară, în forma prestigiului și a reverberației universale a premiului Nobel, s-a oprit asupra poetului și eseistului mexican Octavio Paz, singurul mare scriitor al contemporaneității care a străbătut fără frică și fără pată codrii de aramă ai secolului — ororile și ispitele totalitarismului bicefal — și deasemenea singurul care poate oferi epocii ce începe sub ochii noștri o mîndră glăsuire făcută din adîncime filozofică, puritate morală și neîntrecut har poetic. Vom arăta altădată, pe larg, cum a integrat într-o sinteză luminoasă căutarea omului în plan metafizic și salvarea lui în plan istoric, labirintul singurătății și iubirea dătătoare de plenitudine și destin. Pentru împrejurarea sărbătorească a premierii am socotit mai potrivit să dăm cuvîntul scriitorului însuși, reproducînd poemele și comentariile lui din cadrul unei antologii personale înregistrate pe o casetă în anul 1985 (și reproduse în **La Nación** din 5 mai). Și pentru ca senzația prezenței concrete, printre noi, a poetului să fie mai puternică, vom evoca pe scurt etapele itinerarului său uman și artistic, menționînd ultimele lui luări de poziție care privesc direct țara noastră și drumul nostru către libertatea democratică.

Chiar dacă temporal nu coincid riguros, trăirile vitale și cele spirituale ale lui Octavio Paz se corelează tipologic, alcătuind patru ansambluri bine definite, cu semnificații hotărîtoare pentru creația sa literară.

Născut în Mexic (1914), tatăl său fiind adept al revoluției din 1910 și reprezentant al liderului radical Emiliano Zapata în Statele Unite, făcîndu-și studiile secundare și universitare în capitala țării, începînd de timpuriu activitatea scriitoricească — întemeiază revista de avangardă **Taller poético (Atelier poetic)** — Octavio Paz se află de la început în ceea ce am putea numi **ansamblul precolumbian**, dominat de căutarea anxioasă a **rădăcinilor** aztece, de „punerea în abis" a mexicanității, chiar dacă nu va formula concluziile decît prin contrast, în urma șederii lui în Statele Unite, cînd scrie **Labirintul singurătății** (1950). Mexicul primordial al lui Octavio Paz este tragic marcat de obsesia morții, de cultul bărbăției agresive, de obsesia violării. Viziunea aceasta în roșu și negru i-a procurat poetului cîteva motive esențiale : soarele orbitor, piatra implacabilă, **riul** etern, noaptea grea, care, de-a lungul evoluției poeticii sale, au cristalizat în forme tot mai simple, concentrate, transparente, poetul ajungînd la cizelarea unui soi de „bijuterii aztece" care apar și în poemele antologate.

Al doilea **ansamblu, spaniol**, se formează în anii războiului civil spaniol la care tînărul scriitor participă de partea republicanilor, în apărarea libertății. Învață două lucruri esențiale pe care nu le va uita : **la rebeldía**, revolta împotriva unei puteri copleșitoare, maligne, și solidaritatea cu figura umană a celuilalt, **la otredad** (alteritatea). Scrie poemul vehement antifascist **No pasarán** (Nu vor trece), la parte la Congresul internațional al scriitorilor antifasciști de la Valencia (1937). După cincizeci de ani, va elogia „valul imens de generozitate și de autentică fraternitate" pentru care a luptat, dar își va aminti și de primele simptome ale totalitarismului stalinist : lingușirea dictatorului, intoleranța criticii, exterminarea adversarilor. Ansamblul spaniol va continua, după terminarea războiului civil, prin ajutorarea exilaților spanioli și apropierea tot mai intimă, tot mai pătrunzătoare, de marii clasici ai secolului de aur. De aici admirabilele pagini despre Cervantes sau Quevedo.

În anii următori, Octavio Paz, întors în Mexic, face ziaristică, dar simte tot mai mult vocația de scriitor. „Pasiunea mea e poezia și profesiunea mea literatura". Trece însă de la poezia socială la cea personal-existențială. Publică în **Libertate pe cuvînt**, poeziile dintre 1935 și 1959, cu forță cosmică și accente imnice. **Piatra de soare** este marea reușită. Discursul poetic dobîndește aici lungimi de verset și legănări de litanie. După terminarea războiului mondial, intră în diplomație, cu rezidențe succesive în Franța, Italia, Statele Unite. Publică un volum de eseuri, **Arcul și lira**, în 1956. Între 1962—68, Octavio Paz trăiește în **India**, ca ambasador, al treilea **ansamblu** al cărui rezultat poetic este **Ladera Este (Versantul Est)**. Poemele din antologie spun mult despre această etapă în care poetul cunoaște și își asumă o înțelepciune a misterului inexistentă și imposibilă în precedentele ansambluri. Nu este vorba de vreo convertire, poetul are un zîmbet îngăduitor pentru guru și yoghini — afară de cei care scriu versuri —, ci de o efervescență extraordinară de forme sensibile, de categorii intelective, de înțelegere a vieții ca rit, de alt fel de ființe făcute din vacuitate, de alt timp, circular, și altă fericire prin absență sau renunțare, toate fără să diminueze transparența lumii și forța plastică a poemului. Sfîrșitul **ansamblului indian** este dramatic : în octombrie 1968, cu prilejul Olimpiadei, manifestațiile studențești din Piața Sacrificiilor sînt brutal reprimate și lespezile trebuie spălate de sînge. Poetul demisionează și scrie cunoscutul poem **Limpidez (Limpiditate)**.

Ultimul **ansamblu** trebuie făcut prin acumulare, din fragmente trăite în **Europa Occidentală**, mai cu seamă în Franța, în diferite perioade. Le adună și le leagă într-un complex semnificativ : ideea de joc, gustul pentru nou, plăcerea mozaicului erudit. În alte mîini, ar fi fost un complex alexandrin, dar la Octavio Paz, consecință, dublă, e benefică : se îmbogățesc referențiii culturali, iar scriitura se întoarce asupra ei înseși, cu efecte de esențializare. Discursul poetic se fragmentează, tinde spre limpezimea și sonoritatea cristalului. În cărțile de eseuri, precum **Postdata (1970)**, **Semne în rotație (1975)**, **Căpcăunul filantrop (1979)**, sporesc eleganța și dezinvoltura ; de altfel plăcerea de a evoca figuri de sceptici — Montaigne — și de a se juca cu jucăușii se poate observa și în unele din poemele reproduse alături.

În același timp și mai ales în ultimul timp se accentuează atitudinea democratică și anticomunistă a poetului. „Fără democrație, schimbările produc efecte contrarii sau, mai bine zis, nu sînt schimbări. În această privință intransigența e de rigoare... A apăra democrația e o misiune de onoare nu numai pentru latino-americani, ci pentru toți oamenii. Lupta e mondială. Rezultatul este încă incert, îndoielnic. Nu are importanță. Trebuie să luptăm". În urma prăbușirii comunismului în centrul și estul Europei, sentimentele lui democratice devin categorice și urgente. Prezidează întîlnirea intelectualilor latino-americani din august anul acesta, la Ciudad de Mexico, unde nominalizează răspunderile scriitorilor care au făcut apologia tiranilor. „Trebuie să învățăm să spunem și să ascultăm adevărul. Trebuie criticat atît stalinismul lui Neruda, cît și castrismul lui Garcia Márquez". Elogiind revoluțiile anticomuniste din 1989, avertizează asupra primejdiei noilor regimuri de a reveni la un balcanism cu naționalisme excesive și schimbări de frontiere. Aceste opinii sînt consecințele concrete ale unui sistem valoric și poetic care culminează, așa cum se poate vedea din poemul final, în afirmarea răscumpărării prin iubire.

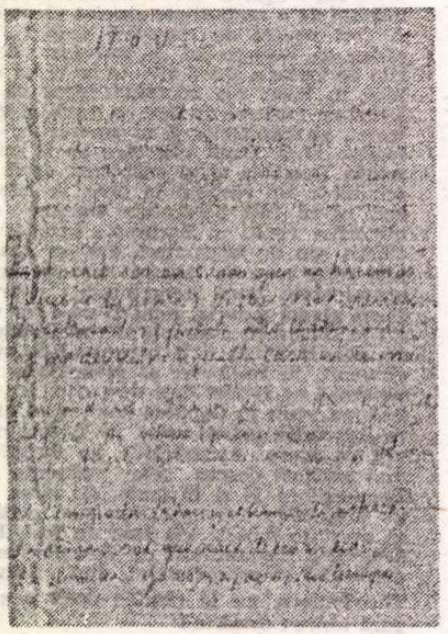

Filă de manuscris

Itinerarul meu poetic

— Antologie comentată —

Poemele luminii

ACEASTĂ antologie nu este un itinerar în timp, ci un itinerar prin diferite zone sau, ca să spun așa, prin diferite puncte sensibile ale poeziei mele. Voi începe cu un grup de poeme unite nu atît printr-o temă, cît printr-o senzație : aceea a luminii. Poeme scurte în fața luminii care se naște sau se sfîrșește ; de asemenea în fața luminii fixe, pentru cîteva clipe numai, la amiază. Forma lor e liberă, dar uneori amintește de aceea a vechilor epigrame grecești sau latine, iar alteori de haiku. Mă tem totuși că haiku-ul, strămutat în spaniola mea de mexican, și-a schimbat natura și nu mai este, ca în limba lui originară, o ființă dublă sau triplă, în același timp exclamație și reflecție, silabe de admirație și înălțare din umeri în fața lumii și în fața noastră însine. Voi începe cu o scurtă invocație :

POEMUL CARE SE NAȘTE.

Ziua își deschide mîna
trei mori
și aceste puține cuvinte.

Asta e tot. Acum am să citesc o serie de poeme de asemenea foarte scurte, scrise cu mulți ani în urmă, la Uxmal. Uxmal este un loc în peninsula Yucatán, faimos prin ruinele sale maya. Eu însă abia dacă amintesc despre ruine, vorbesc mai ales despre lumina acelui peisaj.

AMIAZĂ

Lumina nu clipește,
timpul se golește de minute,
s-a oprit o pasăre în aer.

PLIN SOARE

Ora este transparentă :
vedem, dacă pasărea e de nevăzut,
culoarea cîntecului ei.

Clădirea cea mai importantă din Uxmal este templul Zeului Ploii și în acest poem care se numește **RELIEFURI**, în aceste patru versuri, mă refer la tema ploii :

Ploaia, pielor jucăuș și plete lungi,
glezna mușcată de fulger,
coboară însoțită de tobe :
deschide ochii porumbul,
și crește.

În **PIATRA NATALĂ** e vorba de valea Mexicului înainte de smog :

Lumina devastează înălțimile
cete de imperii infinite
ochiul se ferește înconjurat de reflexe.

Țări necuprinse ca veghea în noapte
Pietrișuri de oase
Toamnă fără hotare

Seteа-și ridică nevăzutele ei izvoare
Un ultim pîrîu predică-n deșert

Închide ochii și auzi cum cîntă lumina :
Amiaza își scuibărește în timpan

Închide ochii și deschide-i :
Nu-i nimeni nici măcar tu însuți
Ce nu e piatră e lumină.

ZORI DE ZI SUB CERUL LIBER

Buzele și mîinile vîntului
inima apei
un eucalipt
campamentul norilor
viața care se naște în fiecare zi
moartea care se naște în fiecare zi
Îmi frec pleoapele :
cerul pășește pe pămînt.

Cu acest mic poem, **SCRIITURA**, închei secțiunea luminii.

Desenez aceste litere
așa cum își desenează ziua imaginile
și suflă asupra lor
și nu se mai întoarce.

Poemele cetății

POEMELE pe care le voi citi acum sînt poeme ale cetății. Vreau să spun că sînt scrise în fața ei, în ea și uneori împotriva ei. Ele se petrec, dacă poezia poate să se petreacă nu numai în locuri publice, străzi, piețe, locuri de întîlnire, ci și în locuri secrete și singuratice, cum sînt odăile și locuințele noastre personale. Există o copioasă literatură greoi sociologistă care se încăpățînează să vadă cetatea sau, dacă vreți, orașul, ca teatrul înstrăinărilor, unde oamenii suferă cea mai crudă amputare : aceea a propriei ființe. E sigur că viața în comun ne amenință întotdeauna identitatea, dar la fel de adevărat este că cetatea cu mulțimile ei anonime pricinuiește și întîlnirea cu noi înșine și chiar, în anume ocazii, revelația a ceea ce este dincolo de noi. Anticii aveau viziuni în pustiuri sau meleaguri sălbatice ; noi le avem pe culoarul unui edificiu sau la un colț oarecare de stradă. Poezia orașului este simultan poezia pierderii ființei și poezia plenitudinii.

Poemul pe care îl voi citi e un sonet scris demult, în 1941, ca omagiu și replică la cartea lui Lugones, **CREPUSCULE CITADINE**. Orașul cu mulțimile lui se risipește lăsînd în urmă singurătatea unei odăi și a unui om.

Nemuritorul timp se scurge lent, palpliă
în ritmul lui sterilă insistență,
dorință de neant, indiferență,
puls de nisip și zarvă amuțită.

Cu Marie Jose Paz și Joseph Brodsky (1974)

Turnînd în date fixe, măsurate,
viața-mi, văd cum vîrsta, nevoința
zădărnicesc, încet-încet, conștiința,
silabele se risipesc netoate.

Mi-am întors fața, nu-s decît o umbră
a ce am fost, absență sau ecou
al țipătului surd pierdut în hău.

Privindu-se, privirea mi se curmă,
snop de reflexe, simulacru van ;
pătruns în mine însumi, mă destram.

Celelalte poeme, mai scurte, din această secțiune, sînt încercări de a exprima ceva pe care noi toți, absolut toți, l-am simțit, dar nu este ușor de rostit. Conștiința identității noastre se traduce aproape întotdeauna printr-o senzație de ciudățenie, ne simțim pe noi înșine, dar simțim ceva foarte straniu pentru că, în fond, conviețuim cu niște necunoscuți interiori, pentru că sîntem dubli sau tripli. Lucrul cel mai curios, cel mai teribil, este că ei și noi, în același timp, sîntem și nu sîntem aceeași persoană. Altă senzație nu mai puțin anxioasă și nu mai puțin cunoscută de toată lumea constă în aceea că lumea în care ne aflăm este și nu este lumea în care ne aflăm.

AICI

Pașii mei pe această stradă
răsună în altă stradă
unde
îmi ascult pașii
pășind pe această cale
unde
singura reală este ceața.

CERTITUDINE

Dacă este reală lumina albă
a acestei lămpi, reală
mîna care scrie, sînt oare reali
ochii care privesc scrisul ?
De la un cuvînt la altul
ceea ce spun se risipește.
Eu știu că sînt viu
între două paranteze.

IDENTITATE

În curte o pasăre piuie
ca un bănuț în pușculița lui.

Un suflu ușor de aer și penajul ei
dispare la o cotitură.

Poate nu există pasăre și nici eu nu sînt
aceia din curtea în care mă aflu.

Poeme ale Orientului

AM să citesc acum cîteva poeme care aparțin cărții **Versantul Est**, scris în Orient, în India, Afganistan și Srilanka. Primul poem evocă un sat din cîmpia Gangelui, dar care ar fi putut să se afle și pe podișul înalt mexican, sau în Peru, sau în Bolivia.

SATUL

Pietrele sînt timp,
Vîntul secole de vînt
Arborii sînt timp
oamenii sînt pietre
Vîntul revine asupra lui însuși și se
îngroapă
în ziua de piatră

Nu există apă, dar ochii strălucesc.

Poemul următor este o epigramă, nimic mai mult.

EFECTELE BOTEZULUI

Tînărul Hassan
pentru a se căsători cu o creștină
s-a botezat.
Preotul
i-a dat nume de viking, Erik.
Acum
are două nume
și o singură femeie.

Am să vă citesc acum un poem în care esențială este întîlnirea cu India, cu religia ei, cu forma ei specială de sfințenie. Acest poem a fost scris la Herat și atmosfera e mai degrabă islamică, deși în final se face o aluzie la budism. Se intitulează **FERICIRE LA HERAT.** Herat este un vechi oraș în Afganistan și a fost capitală la un moment dat, în epoca descendenților lui Tamerlan. Sub domnia acestor prinți, Herat a fost un centru de cultură și de artă care a reînnoit civilizația islamică în Iran, Afganistan și de asemenea în nordul Indiei. Sînt faimoase, între altele, miniaturile din acea vreme.

În poem este o expresie : „vîntul celor o sută de zile" care se referă la furtunile de nisip din vara cînd am fost în Herat. De asemenea există o aluzie la un poet sfînt, misticul sufi Abdulá Ansar ; a fost un spirit liber, independent, dar acum frumosul lui mormînt, în ruină, e înconjurat de o grădină lăsată în paragină. Știți, cînd zic „acum" vorbesc de un timp cu mulți ani în urmă ; acum-acum, după cum cunoașteți prea bine, Afganistanul este ocupat de o putere străină. Și în grădina care înconjoară mormîntul se află un copac aproape uscat. În trunchiul lui, credincioșii bat cuie de fier ca leac împotriva bolilor de ochi și durerilor de măsele, ceea ce mi s-a părut dramatic : e ca și cum în jurul statuii lui Montaigne francezii de mîine ar dansa la lumini de neon pentru a conjura demonii.

În sfîrșit, în poem se vorbește despre Bodisatva. Bodisatva este un Buda viitor, înainte de a atinge nirvana sau, mai bine spus, un Buda care, din milă pentru oameni și în general pentru toate ființele vii, a renunțat la liniștea nirvanei, deci la fericire, și ajută, ne ajută pe toți în drumul spre iluminare. Dar acești bodisatva nu sînt zei precum cei din antichitate și nici sfinți în sensul creștin sau musulman al cuvîntului ; sînt ne-entități, esența lor este de a nu avea esență, afară de, să zicem, vacuitate. Pe trupul acestor bodisatva sînt anumite semne, în general 32. La aceasta face aluzie poemul, deși toți bodisatva, **par** numai a fi marcați de 32 de ori, căci adevăratul lor corp constă în a nu avea corp, a fi ne-entități. Să nu intrăm însă în teologia budistă, destul de complicată și pentru noi puțin inutilă. Poemul acesta intră pe calea ochilor, nu a intelectului.

FERICIRE LA HERAT

Am venit aici
așa cum scriu aceste rînduri,
fără idee fixă :
o moschee albastră și verde,
șase minarete trunchiate,
două sau trei morminte,
amintirea unui poet sfînt,
numele lui Timur și al neamului său.

Am găsit aici vîntul de o sută de zile.
Nisipul acoperi toate nopțile,
îmi încolți fruntea și arse pleoapele.
Dis-de-dimineață :
risipire de păsări
și acest zvon de apă de pietre
care sînt pașii țăranilor.
(Dar apa avea gust de țărînă)
Murmure pe cîmpie,
aparițiii,
dispariții,
vîrtejuri de ocru,
destrămate ca gîndurile mele.
Rotiri și rotiri
în camera de hotel și pe coline :
pămîntul — un cimitir de cămile
și-n gîndurile mele răsgîndite,
aceleași chipuri ce se risipesc.
Vîntul, stăpîn peste ruine,
să fie oare singurul meu maestru ?
Eroziuni :
mai puțînul crește tot mai mult.

Pe mormîntul sfîntului,
adînc în arborele uscat,
am bătut un cui,
nu ca alții
contra bolii de ochi,
ci contra mea însumi.

(Am și spus ceva :
cuvinte luate de vînt).
Într-o seară s-au înțeles înălțimile.
Fără să-și schimbe locul,
au prins să meargă plopii.
Soare lucind în faianțe,
neașteptate primăveri.
În Grădina Domniților,
am urcat în cupola de peruzea.
Minaretele tatuate de semne :
scrierea cufică, dincolo de literă :
a devenit transparentă.
Nu am avut vedenii fără chip,
nici n-am văzut fantasme rotitoare
pînă ce dispăreau
în claritatea nemișcată,
ființă sufi, fără de substanță.
N-am băut plenitudinea golului,
nici n-am zărit semnele, treizeci și două,
ale lui Bodisatva trup de diamant.
Am văzut un cer albastru
și toate soiurile de albastru,
de la alb la verde,
tot evantaiul plopilor
și în vîrful pînului,
mai mult aer decît pasăre,
mierla alb-neagră.
Am văzut lumea așezată pe ea însăși.
Am văzut aparențele.
Și am numit jumătatea de oră :
Perfecțiunea Finitului.

DINTR-O antologie a poeziei lui Octavio Paz nu putea lipsi poate cel mai frumos poem de dragoste din toate literaturile hispanice : **DINCOLO DE IUBIRE.** Este, credem, o prodigioasă dovadă și o nobilă ilustrare a laudei de acum și de totdeauna : **sinteză luminoasă, profundă și izbăvitoare.**

DINCOLO DE IUBIRE

Totul ne amenință :
timpul care în crimpeie vii împarte
pe cel care am fost
de cel care voi fi,
așa cum tai, cu-o lovitură de machete,
năpîrca ;
conștiința, limpezimea străpunsă,
privirea oarbă de cît s-a privit ;
vorbele, minuși gri, praf mental pe iarbă,
apa, pielea ;
numele noastre ridicate între tu și eu,
ziduri de vid pe care nici o trompetă nu
le dărîmă.

Nici visul cu alaiul lui de imagini frînte,
nici delirul cu spuma lui profetică,
nici iubirea cu dinții și unghiile ei nu ne
sînt destule.
Dincolo de noi,
pe hotarele ființei și aflării,
o viață mai mult decît viața ne așteaptă.
Afară noaptea respiră, se întinde,
plină de frunze mari și calde,
de oglinzi ce se luptă :
fructe, ghiare, ochi, frunzișuri,
spinări ce lucesc,
trupuri ce-și deschid drum în alte trupuri.

Întinde-te aici, pe țărmul cu atîta spumă,
cu atîta viață ce nu se știe și se dăruie :
tu de asemenea aparții nopții.
Întinde-te, făptură albă, vie ;
palpită, stea împărtășită,
cupă,
pîine ce înclini balanța de partea aurorii,
pauză de sînge între acest timp și altul
fără măsură.

Prezentare și traducere de
Paul Alexandru Georgescu

Cu Yves Bonnefoy la Taj Mahal (1968)

Patrick White

● A încetat din viață, la 78 de ani, scriitorul australian Patrick White (în imagine), laureat în 1973 al Premiului Nobel pentru literatură. S-a născut la Londra în 1912. Părinții proveneau dintr-o familie de emigranți britanici. A studiat la universitatea din Cambridge. Primele sale scrieri — eseuri, nuvele și piese de teatru — rămîn fără ecou. Se face remarcat în 1939, cu primul roman : **The Happy Valley** (Valea fericită). Revine în Australia în 1948. Dintre romanele sale mai amintim : **The Tree of Man** (Copacul omului — 1955), **Voss** (1957), **The Vivisector** (1970). Unii critici australieni i-au apreciat opera „pretențioasă și ilizibilă". Alții l-au comparat cu D. H. Lawrence, Melville și Joyce. Juriul Nobel a apreciat arta lui narativă „cu deosebire epică și psihologică, prin care un nou continent s-a înserat în literatură".

Coproducție sovieto-americană : un film de groază

● Din **Panoramic sovietic** pe luna septembrie aflăm că la Ozera, lîngă Moscova, se lucrează la un film de groază intitulat **Feofania care zugrăvește moartea.** E vorba de o coproducție sovieto-americană. Filmul se inspiră din vechi legende și superstiții populare. Studiourile care îl realizează sînt unul sovietic independent, numit Vavilon, altul de stat de la Odessa și al treilea, american, Kodiak, de la Hollywood. Un star, George Segal, onorează filmul cu prezența lui.

Cota lui Gorki în scădere

● Nu e vorba numaidecît de cota scriitorului, dar mai ales de aceea a personalității în ansamblu a autorului **Mamei** și a omului politic devotat lui Stalin. Primăria Moscovei a decis ca importanta arteră care purta numele Gorki să redevină Tverskaia. Această stradă datează din secolul XIV — 500 de ani ! — și era un vestit drum către orașul Tver. În secolul XVIII, strada a devenit prima porțiune a drumului spre Petersburg (care a rămas Leningrad) și era una din cele mai elegante. Informațiile ni le oferă publicația **Panoramic sovietic** din august.

Premiul Doderer

● Premiul literar Doderer, instituit de Societatea pentru artă și cultură din landul Austria de Jos (regiunea natală a scriitorului), a fost conferit autorului austriac Robert Menasse. Este de fapt o inaugurare a acestei distincții literare. Dotat cu o subvenție de 25 000 de șilingi, premiul va fi acordat anual pentru un roman care, după opinia fundației, continuă tradiția celui mai important romancier austriac al secolului nostru, Heimito von Doderer, alături de care este situat în egală măsură Robert Musil. Născut în 1954, Robert Menasse a predat la Universitatea São Paulo din Brasilia, unde se desfășoară și acțiunea primului său roman **Sinnliche Gewissheit,** apărut în 1988.

Rushdie nu tace

● În această lună urmează să apară în Anglia, la Granta Books (editură care a obținut în asociație cu Penguin Books dreptul de publicare în limba engleză) noua carte a lui Salman Rushdie, **Harun și marea întîmplărilor.** Romanul se speră că nu se va mai „bucura" de atmosfera **Versetelor satanice** care i-a adus condamnarea la moarte în 1989 de către aiatolahul Khomeyni, neavînd, așa cum consideră autorul, „reverberații" politice. În primăvara anului viitor, mai urmează să-i apară o culegere de eseuri intitulată **Imaginary Homelands.**

Roman-foto despre Hem'

● S-ar fi părut că totul s-a scris despre Hemingway, încheind cu faimoasa mult lăudata și criticata biografie semnată de A. E. Notchner, **Papa Hemingway.** Chiar „încheietorul de pluton" recidivează, realizînd albumul roman **Hemingway și universul său.** Sute de fotografii, dintre care majoritatea sînt inedite, îl prezintă pe Hemingway în diverse ipostaze, sub diversele fațete ale complexei sale personalități. Legenda este uluitoare, dar și realitatea imortalizată în imagini este pe măsură. Acest Malraux american, cum era supranumit, avea simțul punerii în scenă. Distribuția romanului-foto este neobișnuită : Gertrude Stein, James Joyce, Ezra Pound, F. Scott Fitzgerald, Marlene Dietrich, Ingrid Bergman, Gary Cooper... (în imagine, Hemingway împreună cu Adriana Ivancić, care a fost „modelul" personajului Renata din romanul **Dincolo de fluviu sub arbori**).

Preselecție

● Filmul regizorului finlandez Aki Kaurismäkis — **Fetița din fabrica de chibrituri** — face parte din cele șapte pelicule nominalizate de Juriul de la Berlin pentru Premiul Filmului European, ediția 1990. Dintre acestea unul va fi încununat cu prestigiosul premiu la 2 decembrie, în orașul Glasgow. Titlul filmului finlandez amintește de povestea lui Andersen — **Fetița cu chibrituri,** regizorul intenționînd să ilustreze o nouă formă a pauperizării. Ce-i drept, aici nu mai suferă nimeni de foame și de frig, ci de o atmosferă glacială care o înconjoară pe eroină : în fabrica cu o tehnică impunătoare unde omul pare de prisos, sau printre ființele apropiate, văduvite de cel mai sumar dialog și dorință de comunicare. După filmele **Umbre în Paradis** și **Ariel,** regizorul Kaurismäkis încheie cu această ultimă peliculă „Trilogia proletară". (În imagine, scenă din filmul **Fetița din fabrica de chibrituri**). Celelalte șase filme nominalizate de Juriul de la Berlin sînt : **Mama** de Gleb Panfilov (U.R.S.S.), **Cyrano de Bergerac** de Jean-Paul Rappeneau (Franța), **Uși deschise** de Gianni Amelio (Italia), **Interogatoriu** de Ryszard Bugajski (Polonia), **Ay, Carmela !** de Carlos Saura (Spania) și **Îngerul păzitor** de Suzanne Osten (Suedia).

Premii

● Premiul literar Heinrich Böll va fi înmînat la data de 30 noiembrie, la Köln, lui Günther de Bruyn.

● Scriitorul polonez Andrzej Szypiorski a primit Marele Premiu Catolic atribuit de orașul Berlin.

Edith Wharton și fantomele

● „Singura sugestie pe care pot s-o fac este ca povestitorul de întîmplări supranaturale să se sperie el însuși de ce a scris" aceasta este deviza cunoscutei scriitoare Edith Wharton, considerată în patria sa, Anglia, drept „un Henry James feminin". Comentatorii operei nu contenesc să observe că ea „s-a impus în marea tradiție a povestirilor misterioase anglo-saxone". Personajele cărților sale, menajere timide sau secretari simpatici și politicoși, cînd ghicesc sau se întîlnesc cu fenomenul neobișnuit, devin perfecți intermediari între oamenii obișnuiți și frică. Wharton ne îngrozește cu eleganță.

Nenorocirea se ascunde printre ceștile de ceai și fursecuri. De curînd, două asemenea povestiri au apărut la editura pariziană Le Terrain vague — **Le Triomphe de la nuit** și **Grain de Grenade.**

Japonia în Europa

● Pornind de la constatarea că „în Germania, literatura japoneză este încă «terra incognita»", Siegfried Schaarschmidt și Michiko Mae și-au propus să repare, cel puțin în parte, această carență. Volumul **Literatura japoneză contemporană,** apărut în editura münchenează C. Hanser, include 145 de portrete de autori, un bogat material ilustrativ și enumerarea celor mai importante premii literare japoneze. În aceeași arie de preocupări se plasează și volumul **Japonia în Europa,** publicat de Judicium Verlag din München, reunind impresii și aprecieri ale unor europeni din secolele XVII—XIX. Sînt incluse texte și documente ilustrate provenind de la personalități europene (de la Marco Polo pînă la Wilhelm von Humboldt), care au manifestat interes pentru Japonia. Colecția cuprinde mărturii ale unor călători, cartografi, misionari, negustori, naturaliști, scriitori și istorici europeni.

Poeți germani din Orientul apropiat

● Sub acest titlu Forumul literar din Magdeburg reunește, între 9 și 10 noiembrie, autori de limbă germană născuți în Orientul apropiat. În cadrul sesiunii vor fi organizate lecturi din povestirile lui Jossuf Naoum și reuniuni științifice pe teme de specialitate.

Iubirea în artă

● Bienala anticarilor, desfășurată la începutul toamnei la Paris, a avut anul acesta drept temă **Iubirea în artă.** Organizatorii, care-l consideră „cel mai mare tîrg de antichități din lume", intenționează ca el să devină nu numai un eveniment comercial, ci și unul cultural. În Europa de mîine, Parisul aspiră la titlul de „capitală a artei". În acest scop, se vor depune eforturi deosebite pentru sporirea în 1991 a prestigiului bienalei și a calității obiectelor expuse. La ediția din acest an, considerată „bienală a tranziției", au participat 156 de negustori de artă și de antichități din diverse țări. Oferta cea mai bogată au format-o operele lui Bruegel, prezentate de galeria pariziană De Jonckheere. Între opt lucrări ale lui Peter Bruegel-tînărul s-a aflat și opera sa principală, realizată în a doua jumătate a vieții sale, **Întoarcerea de la Iarmaroc,** evaluată la 13 milioane de

franci. Galeria newyorkeză „Newhouse" a adus un tablou al lui Jan Gruegel-cel bătrîn, un peisaj pictat în 1610, considerat mult timp dispărut, dar descoperit la un colecționar argentinian. Oferit la prețul de 20 milioane de franci, lucrarea a fost socotită cel mai scump tablou al vechilor maeștri prezentat la bienală. În fotografie, o piesă unică : un glob ceresc, evaluat la peste 33 milioane de franci.

SCRISOARE DIN PARIS

Pentru o singură seară

AMESTECUL epocilor, al distanțelor în timp, al secolelor culturii, al personalităților trăind alături într-un prezent unic, deși sute de ani le separă, amestecul baudelairienelor „faruri" trecîndu-și una celeilalte ștafeta luminii de pe o stradă pe alta, dintr-un cartier în altul, de pe un trotuar pe celălalt această simultaneitate a unor orologii bătînd fiecare altă oră într-o fascinantă dezordine — reprezintă unul dintre cele mai izbitoare aspecte ale Parisului. Cum de încap toate în el și cum de izbutesc pînă la urmă nu numai să nu te amețească și să nu se stînjenească între ele, dar dimpotrivă — exact ca în poemul lui Baudelaire — să-și „răspundă" și să se armonizeze într-o continuitate necesară ! Ducînd drept spre „tine" și spre zilele noastre, spre clipa de față ? Luînd-o spre cheiul Senei, odată ce ai ieșit din Saint-Germain, unde odihnește, să zicem, Boileau, n-ai făcut douăzeci de pași, și ai intrat la întîmplare, doar pentru că străduța e îngustă și deci inaccesibilă vacarmului automobilistic, pe rue Visconti, ca să-ți tragi sufletul, ceea ce reușești de minune, numai că, avansînd cîțiva pași, te trezești în față cu tipografia lui Balzac din vremea cînd nu devenise încă Balzac — și întorcînd puțin capul, spre trotuarul celălalt, dai de inscripția care te anunță — era să zic : dimpotrivă ! — că, foarte simplu „Ici mourut Racine". Asta în eventualitatea că ai luat-o, de la biserică, pe rue Bonaparte. Dacă ai luat-o puțin de tot în direcția contrarie, „riști" să intri în cafeneaua La Flore unde se aduna clanul existențialist după al doilea război — Sartre, Merleau-Ponty, Simone de Beauvoir, Boris Vian, Camus, venea și Koestler care-i impresiona pe toți — iar de treci bulevardul, dai de braseria Lipp — și nu mai puțin de locul exact unde a trăit Diderot. Dacă din același Saint-Germain iei metroul cîteva stații și urci pe Cardinal Lemoine, dai în piateta numită Contrescarpe, comanzi o bere la tejgheaua bistroului tot așa numit și privirea, care nu se mai împiedică de nimic și nici nu se mai miră, îți cade drept pe locul cu inscripția **La Pomme de Pin,** aici era cabaretul mult lăudat de Rabelais — avea motivele lui, probabil —, aici se reunea și La Pléiade, Ronsard, Joachim du Bellay și ceilalți... Din Place de la Contrescarpe (cu Rabelais și cu Pleiada în minte, care-ar fi trebuit să-ți ajungă pentru o singură seară) pătrunzi repede în celebra rue Nouffetard și în prelungirea ei, rue Descartes (casa în care s-a plămădit „spiritul cartezian" e tot pe-acolo și pare teafără) în micul perimetru al căreia multe s-au petrecut, în una din clădiri, la etajul unu, a trăit și a murit poetul Verlaine — spre a lua un singur exemplu, pentru moment îndestulător... Pentru că am început cu poetul Florilor Răului, el a locuit o vreme nu departe de hotelul Ritz (cu al său restaurant prețuit de Proust) — aflu asta din romanul lui B. H. Lévy : **„Les derniers jours de Charles Baudelaire".** Romanul e plin de idei și de o autentică fervoare a „identificării" spirituale, tînărul filozof — împotriva a ceea ce cred adversarii săi — are și talent literar. Nu poate, în tensiunea pledoariei în favoarea personajului său, perfect înțeles și pe de-a-ntregul „absolvit", nu poate să-și extindă înțelegerea și asupra altor „personaje" cu un rol capital în biografia lui Baudelaire, Victor Hugo, de pildă, al cărui portret e caricatural și vădește, din partea autorului, o ciudată rancliună. Îndreptată în genere împotriva „maeștrilor", a figurilor tutelare, a „părinților". Nu rezistă — poate în aceeași ordine a antipatiilor — nici tentației de a simplifica peste măsură prezența lui Sainte-Beuve (des și cu deferență vizitat de poet în locuința sa de pe rue du Montparnasse) și de a luneca în plictisitorul clișeu al neînțelegerii-criticului-față-de-marele poet etc., etc. Asta mi-a amintit de clișeul proletcultist cu mentorul Junimii care, vezi bine, nu l-ar fi înțeles pe Eminescu ... Bizară asemănare !

Sainte-Beuve l-a „prizat" pe marele poet — cărula îi zicea „copilul meu drag", era cu douăzeci de ani mai tînăr printre cei dintîi și, mult mai mult decît alți critici și confrați, a înțeles cît putea să înțeleagă criticul — fondator al mișcării romantice — pe inițiatorul unui cu totul altul și radical nou „frison", așadar cît putea (fără să se dezmintă pe sine) și chiar mai mult decît atît... Abia după cîteva decenii de la moartea sa, poetul avea să fie receptat cum trebuie : **altfel** decît putea să apară contemporanilor oricît de experți : **altfel** decît „un caz", de poet al „marginilor". Sainte-Beuve vedea în versurile „copilului drag" o „Alaskă a spiritului" — și așa stăteau lucrurile pentru un mare cititor al epocii. Va veni o altă epocă și va integra „provincia" ce părea atît de străină, de îndepărtată, într-o zonă „centrală" a spiritului... Am recitit — provocat fiind de romanul biografic al lui B.H. Lévy — textul cu pricina, scrisoarea din 1857 a lui Sainte-Beuve către Baudelaire : criticul se arată într-adevăr reținut în aprecieri (cum altfel ?), și totuși, ceva bine ascuns în textul său voit temperat presimte și anticipează această posibilă „integrare", această viitoare **„centralizare"** a poeziei lui Baudelaire...

Lucian Raicu

(Text difuzat la „Radio-France Internationale")

Expoziție Paul Klee la Berna

Expoziția Paul Klee, găzduită la Muzeul de Artă din Berna pentru a marca împlinirea a 50 de ani de la moartea artistului, este considerată de specialiști cea mai interesantă și mai importantă din șirul de manifestări consacrate acestei comemorări. Deschisă pînă la 4 noiembrie, expoziția prezintă creațiile din ultimul an de viață al pictorului, decedat la 29 iunie 1940. În aceste cîteva luni, Klee a realizat 400 de lucrări, dintre care 366 complet finisate. Afectat de boală din 1936, el s-a străduit în mod conștient să îmbogățească creația sa artistică. Expoziția de la Berna înfățișează această competiție dramatică a lui Klee cu timpul. Pentru prima oară au fost reunite toate lucrările disponibile din acele puține luni de viață : 356 de desene, pasteluri și tablouri din aproape 100 de colecții publice și particulare. Avînd în vedere propriul său destin, Klee s-a confruntat intens în creația sa cu teme inspirate de boală și moarte, dar totul proiectat în sferele înalte ale spiritualității. (În fotografie, o lucrare din ultimele zile ale lui Klee : **Fără titlu** — 1940, ulei pe iută, considerată un mesaj al morții).

O originală galerie de artă

● Mühlenstrasse din fostul Berlin răsăritean, blocată de zidul despărțitor, oferea în timpul regimului comunist o imagine dezolantă. Acum, deschisă spre Spree și vestitul cartier Kreuzberg, ea a căpătat o cu totul altă înfățișare. Pe zidul rămas intact, o sută de artiști din Est și Vest, din Nord și din Sud au pictat mari tablouri de pînă la 50 m lățime, pe teme de stringentă actualitate : pacea, toleranța, dragostea, sinceritatea, apărarea mediului ambiant. Această uriașă galerie de artă în aer liber rămîne deschisă pînă la finele anului. Apoi, dacă sponsorii vor reuși să procure 15 milioane de mărci, expoziția va fi demontată și va pleca într-un turneu mondial, cu etape în

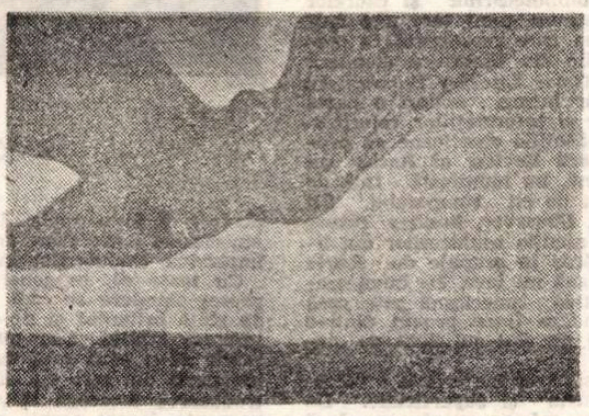

Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii, Japonia, Canada, Franța și Italia. Plăcile de beton din care a fost ridicat zidul sînt pictate numai pe o parte, pe dos ele rămîn în culoarea lor originală — cenușiul înspăimîntător al trecutului nu prea îndepărtat — spre a demonstra oamenilor din toată lumea ce a însemnat această diabolică invenție a regimului comunist.

Faust în Japonia

● Teatrul Nissay din Tokio a prezentat premiera japoneză a piesei **Faust** de Goethe, în interpretarea unui colectiv de actori din München, sub conducerea regizorului Dieter Dorn. Spectacolul a fost programat în perioada în care la Tokio se desfășura Congresul mondial de germanistică.

În Italia — „nebunia" Fallaci

● Romanul fluviu **Inch Allah** semnat de Oriana Fallaci, gazetara celebră și temerară, a atins cote nebănuite de vînzare, ajungînd la patru sute de mii de exemplare, „umbrind" scriitori considerați autori de best-sellers-uri ca Ecco, Kundera, Rushdie. Încă din vremea gazetăriei, scriindu-și reportajele, era considerată drept o maestră a suspansului. **Inch Allah**, la care Fallaci a lucrat cinci ani în tovărășia a circa o sută trei personaje, care se desfășoară pe spațiul a opt sute de pagini — „metaforă a vieții și a haosului" după cum mărturisește — are drept erou un savant matematician care a descoperit într-o ecuație formula morții. Autoarea face apel la și include în romanul său reprezentanți ai științelor fizicii, biologiei și filosofiei.

DIN LIRICA UCRAINEANĂ CONTEMPORANĂ

Petro PEREBEINIS

Examen

Examinatorul m-a întrebat :
— În care imperiu
Soarele nu apune
Niciodată ?
I-am răspuns fără a mai sta prea mult pe gînduri :
— În unul singur :
Imperiul poeziei !
Și am căzut cu brio la examenul
De istorie...

Volodemer BAZILEVSKI

Înțelepciunea tinereții

Tinerețe,
Scapă-mă de înțelepciunea de a fi prevăzător.
Nu mă lăsa să mă prăvălesc în hău de pe
Culmile tale înnegurate.
Dăruiește-mi bravura, curajul și tăria
Nu lăsa să semăn cu un tînăr bătrîn.
Am nevoie de naivitatea, nebăgarea de seamă
Și maximalismul tău,
Căci, altfel, îngrozit îmi dau seama,
Voi trece pe lîngă mine fără o mă întîlni
Cu mine însumi.
O, dar cîtor înțelepți nu le ajunge
Înțelepciunea ta !

Mikola PETRENKO

Pictează-mi noaptea

La tine vin de peste țări și mări
Ca să-mi pictezi o noapte, — noaptea cînd
Cad stelele în lumea marilor tăceri
Și amintirile vorbesc tăcînd.

Pictează-mi noaptea cînd în lumea mea
O slovă luminează ca o stea
Și orice gînd — culori de curcubeu
Nemaivăzut pe cerul tău și-al meu...

Tu ce ești : zori de ziuă sau amurg ?
Ți-i inima de gheață sau de foc ?
Pictează-mi noaptea, fă-mă demiurg,
Și lasă-mă cu noaptea să mă joc...

Mikola VOROBIOV

★ ★ ★

Vorbeau despre bunic de parcă
Scoteau năvoade pline cu amurg.
Peștii roșeau...
Vorbeau prin păienjenișul visului,
Prin fagurii
În care oboseala se preface în aur.
Vorbeau la zbîrciturile de pe față, la coajă.
La rădăcinile albastre
Pînă nu îi apuca frigul.
Vorbeau la raze,
La corăbiile în zori desprinse de țărmuri
Și se ghemuiau la sînul pămîntului
Semințele.

În românește de
Ștefan Tcaciuc

Toamna se numără premiile

● În afara marilor premii — Goncourt, Renaudot, Femmina etc. — tot toamna se mai acordă și altele de care am informat pe cititorii revistei noastre. Un premiu important a fost decernat de curînd scriitoarei Dominique Lapierre pentru ultimul său roman, **Plus grands que l'amour** apărut la editura Laffont, la începutul verii. Este cel de-al 19-lea premiu al „cărții de vară".

Croazieră literară

● Stendhal și-a scris **Jurnalul de călătorie în Italia** la Napoli, George Sand a plecat în 1838 însoțită de Chopin în Mallorca, Flaubert a descris în **Salambô** o inegalabilă frescă a Carthagenei... Pe urmele unor autori și opere prestigioase s-au îmbarcat către sfîrșitul lunii trecute, pentru croaziera **Lire et partir** paisprezece scriitori printre care François Nourissier, Hervé Bazin, Régine Deforges, însoțiți de ziariști, de critici și istorici literari. Croaziera va prilejui dezbateri avînd ca temă principală creația artistică, modul în care peisajul, mediul înconjurător influențează opera literară.

Poeme românești la Riga

● În numărul 3/1990 al revistei editate de Uniunea Scriitorilor Letoni, „Karogs" (Drapelul), cunoscutul poet și traducător Leons Briedis publică un grupaj de poeme românești, reunind numeroase titluri din lirica lui Eugen Jebeleanu, Ioan Alexandru și Ștefan Augustin-Doinaș, însoțite de prezentări ale autorilor.

Desen de ROSS

Petru DUMITRIU

Întîlnire la judecata de apoi (2)

IATĂ ce am aflat de la prietena mea, care era membră a bireului celulei. Eu am cunoscut-o pe Sulamita la ambasada sovietică, la marea recepție de la 7 noiembrie, aniversarea revoluției din octombrie. Cînd am ajuns noi, ambasadorul își mai primea invitații, în hol. În uniformă, cu pieptul acoperit de decorații prost aurite și prost emailate. Deasupra epoleților mari, auriți, avea o figură surîzătoare și roșie de mujic cu contururi de cartof. Lîngă el, ambasadoarea, cu sinii mari, cu fundul mare, încoronată cu cozi mici cărunte, avea brațele albe rozalii, groase cît pulpa mea, cu un aer glacial și rigid : ca o regină vizigotă primind romanii decăzuți, flești și supuși. După ea, în șir, consilierii și atașații, auriți, cu nevestele lor reci și ostile. În spatele nostru, la intrare, soseau fără oprire lungi mașini negre și cromate din care ieșeau bărbați în costume închise și femei în toalete de gală. În fața noastră, la celălalt capăt al holului, mulțimea se înghesuia încet în saloane, nu te puteai mișca sau întoarce fără să nu te izbești de umeri, sîni sau dosuri oficiale. Bărbații în ținută de înmormîntare cu cravată gri deschis, femeile fără decolteu, fără mănuși lungi, mai ales cu bluză albă și fustă neagră ca institutoarele : cei erau miniștri sau aveau funcții importante în mecanismul Comitetului central, nu se fardau. Doi muncitori erau acolo, în haine obișnuite, erau Eroi ai Muncii. Diplomații occidentali, în ținută de oraș, veniți așa expre : priveau cu un aer plictisit lumea multă din care nu cunoșteau aproape pe nimeni, fiindcă aproape nimeni nu îndrăznea să le vorbească. Eram cu nevasta mea ; în vremea aceea eram încă zvelt, ea era așa cum a și rămas, foarte decorativă, mai ales cînd eram împreună, amîndoi înalți. Ea purta o rochie de mătase chinezească grea și strîmtă cu un volan mare la spate : copie după un jurnal de modă franțuzesc, lucrată la o cooperativă cu circuit limitat, unde cele mai bune croitorese din țară lucrau pentru nevestele celor mari, și pentru cele care beneficiau de rare excepții, ca nevasta mea, prietenă cu Premiera. Fiindcă rochia era decoltată, și asta trebuia ascuns — tovarășa ministru al Comerțului exterior, persoană redutabilă, a măsurat-o din cap în picioare cu privirea neliniștită a ochilor săi de șarpe pietrificat, verzi-gri, tulburi ca lapis-lazuli — nevasta mea își învelise umerii cu un șal de mătase venețian, de culoarea smîntînii, vag roz, moștenit de la bunica ei. Înaltă în rochia de seară, cu șalul mare, brodat pe umeri, cu profilul clasic și cocul mare roșu, o conduceam cu mîna, așa cum duceai altădată în fața Sultanului sau Regelui, armăsarul mare alb de luptă, cu pași mici, ținut în frîu. Mergînd astfel, m-am aflat nas în nas cu Dioclețian Sava și Sulamita. Foarte mare, îmbrăcat anonim, nu era la locul lui. Oameni ca el nu trebuiesc văzuți în îmbulzeala unei recepții cu două mii de invitați, ci la o tribună sau pe esafod. Era ca un leu în piele de oaie, în mijlocul unei turme. Multe dintre acestei oi erau de altfel, false, simple piei, îmbrăcînd animale foarte periculoase. Alături de el Sulamita, într-o fustă scurtă de saten negru ieftin și o bluză albă cu mici broderii folclorice, fără nici un inel, fără vreo brățară, cu părul pieptănat către spate, tuns scurt, urît. Nici fard, nici parfum. Spălată cu săpun. Nu-mi amintesc cum arăta. Nevasta mea nu-și amintește nici atît. În acel moment nu știam nimic despre Sulamita și despre el. În afara faptului că el era unul din marii șefi. El avea o oarecare simpatie pentru mine. L-am salutat, i-am prezentat-o pe nevasta mea. A privit-o, apoi s-a întors spre Sulamita și i-a spus :

„Făceți cunoștință tovarășa mea".

Sulamita ne-a strîns mîna, n-a spus nimic, de parcă n-am fi făcut cunoștință cu nimeni. Bărbatul ei pronunțase cele patru cuvinte cu oarecare jenă, cu oarecare umilință sau timiditate, bineînțeles atît de puțin perceptibilă încît aproape nimeni nu și-a dat seama și nici nu s-ar fi așteptat din partea teribilului personaj. Înghețat de o spaimă ascunsă, am răspuns mecanic la ce îmi spunea și m-am hotărît în mine însumi că nu voi mai purta papion iar nevasta mea va apărea în fiecare an cu aceeași rochie, o altă rochie decît asta de acum. Dacă acest om care era mare, într-adevăr mare, dacă el însuși... ei bine, ceilalți cu atît mai mult. E ceea ce am făcut pînă în momentul cînd am ales o soluție mai radicală.

AM SPUS că nu-l cunoșteam pe Dioclețian. De fapt, numai ca urmare a unei serii de informații, care se completau și prin prezența mea la un eveniment pe care îl voi descrie, am ajuns să-l cunosc. Prima informație am primit-o în timpul unei conversații cu prietenul meu Eremia Iorgovan, despre care n-am nimic de spus în cursul acestei povestiri, decît că era destul de las. Despre oamenii viteji și despre acte de bravură trebuie cerute informații de la cei cu același curaj. N-am putut altfel : prietenul meu Eremia Iorgovan a asistat singur la acest episod. Cîteva zile după căderea răsunătoare și tragică a lui Dioclețian Sava, l-am întîlnit pe Eremia Iorgovan, care m-a întrebat :

„Ei bine, dragul meu ! Ai fi crezut ? Nici eu. Marele Dioclețian căzut de la putere ! Exclus din Comitetul central ! Tu habar nu ai ce fel de om e".

Mi-a povestit cum a fost în campanie împreună cu Dioclețian, pentru alegerile din 1946. Eu am votat, și eu : cine nu vota era notat. La intrare, un soldat, cu capela pe cap, înarmat cu o mitralieră, m-a pipăit să vadă dacă nu aveam vreo grenadă sau vreun pistol asupra mea : toată lumea era suspectată : să voteze sau să gîndească **rău**. Toată lumea tăcea. Înăuntru, prietenul meu Erasmus Ionescu era în comisia electorală. A fost remarcabil. După vot, a desfăcut scrutinul. A arătat buletinele de vot deschise larg, în dreapta și în stînga, delegaților partidelor burgheze și întreba, serios : „Ați votat pentru noi ? nu e așa ?" Votul era pentru ei, nu pentru noi. Ei priveau, vedeau și tăceau. Le era frică. Ceea ce nu i-a împiedicat să putrezească în închisoare.

„Da, în 1946, la alegeri, povestea prietenul meu Eremia Iorgovan. În timpul campaniei electorale. Trebuia să meargă să vorbească într-o uzină în care majoritatea muncitorilor erau Gărzi de Fier. Eram așezat alături de el în automobil. Mașina ne scutura pe pavajul mizerabil al unei străzi de provincie, din pietre rotunde. Era foarte cald, sau poate numai mie îmi era cald, iar el, el mă privea și rîdea : «Ți-e frică, nu ?» Am rîs și eu : «Bineînțeles că mie-frică». A rîs și mai tare : «N-avea grijă, Tine-te bine». Apoi le-a vorbit, acestor muncitori și i-a întors cum a vrut. Cînd începea să țipe, cu brațele ridicate, el îi făcea pe oameni să se scoale de parcă ar fi pus foc prafului de pușcă pe sub fesele lor. A răcnit odată : «Tovarăși ! Reacțiunea încearcă să...» etc. Sau «Tovarăși ! Înainte pentru...»", etc.

Spunînd acestea, prietenul meu a imitat mîrîitul atotputernic al vocii lui Dioclețian Sava la un miting de masă.

Traducere de
Andriana Fianu

Ria VANDERAUWERA:

Traducerile literare și piața

● Comunicarea de mai jos, din care am ales pasajele cele mai semnificative, a fost prezentată de distinsa comparatistă olandeză Ria Vanderauwera la o importantă reuniune internațională a traducătorilor găzduită la Belgrad în decembrie 1983.

Nici anii, nici precizarea cuprinsă în subtitlul comunicării, care-i limita obiectul la proza narativă olandeză pe piețele literare engleză și americană, nu justifică presupunerea că textul Riei Vanderauwera n-ar mai avea nimic de spus cititorilor preocupați de propagarea literaturii române peste hotare. Căci, dacă în cei cinci-șase ani din urmă, tema tratată și observațiile autoarei au putut să se lovească de nepăsarea condamnată de Titu Maiorescu în memorabilul articol Literatura română și străinătatea, *astăzi, cînd ne îndreptăm hotărît spre economia de piață, ele prezintă, fără îndoială, un deosebit interes practic și un înalt grad de actualitate.*

ÎNTRE 1961 și 1980, s-au tradus în limba engleză și s-au publicat de editurile din Statele Unite și din Marea Britanie peste cincizeci de romane scrise în limba olandeză. A cerceta care a fost soarta acestor traduceri nu este desigur lipsit de interes.

Făcutu-li-s-a oare suficientă publicitate ? S-au bucurat ele de o difuzare satisfăcătoare ? De ce fel de recenzii au avut parte ? Fost-au cumpărate și citite ? Ce audiență au avut ? Au justificat munca și banii investiți ? (Căci nu trebuie uitat că pentru majoritatea lor atît editurile britanice cît și cele americane au primit subvenții.)

În realitate, problema unei traduceri literare e departe de a fi tranșată în clipa cînd traducerea a văzut lumina tiparului. Una e ca o carte să fie tradusă și publicată, cu totul alta ca ea să beneficieze de audiență. Acestea nu reprezintă de fapt decît două faze ale unui proces unic : acela al depășirii obstacolelor aflate în calea oricărei literaturi care încearcă să pătrundă într-un mediu literar străin, diferit de cel originar.

Prezint aici o seamă de observații cu privire la „soarta" celor peste cincizeci de romane amintite mai sus, învățăminte valabile și în cazul tuturor literaturilor „minore" care caută să răzbată în perimetrul literaturilor „majore" ce manifestă reticență față de traduceri (calificativele „minore" și „majore" nu se referă nici la calitatea, nici la valoarea literaturilor respective, ci la locul ce-l ocupă și la notorietatea de care se bucură în prezent).

În cazul literaturii olandeze, obstacolelor generale li se adaugă două handicapuri speciale : literatura olandeză nu e creată de disidenți politici și nici nu provine, nici nu are drept temă Lumea a Treia. Așadar, ea nu posedă două dintre elementele ce par a avea o deosebită căutare pe piețele anglofone. De aici importanța Fundației pentru Promovarea Traducerilor din Literatura Olandeză[1]), care îndeplinește rolul de intermediară și, ori de cîte ori este nevoie (și nevoie e deseori), și pe acela de comanditară. Datorită acestor realități, în majoritatea cazurilor, pe piața literară engleză și pe cea americană traducerile din literatura olandeză nu pătrund, decît : fie în cadrul unor colecții destinate cercurilor academice, cum sînt **Bibliotheca Neerlandica** sau **The Library of Netherlandic Literature** (Biblioteca de literatură olandeză)[2]) fie publicate sub eticheta de „proză narativă de calitate" de către edituri de literatură cu reputație bine stabilită sau cu tradiție în domeniul traducerilor destinate unui public cu gusturi literare rafinate. Atît în primul caz cît și în al doilea nu sînt de așteptat nici tiraje însemnate (acestea variază între 2 000 și 5 000 de exemplare), nici campanii publicitare de anvergură. Firește, se întîmplă citeodată ca o traducere să țintească atît către circuitul cultural cît și în direcția maselor largi. Atunci, primelor tranșe, de obicei legate și deci scumpe, le pot urma tranșe broșate mai accesibile, în care caz traducerile din proza olandeză ajung să-și facă loc pe rafturile cu carte ieftină ale magazinelor universale și ale debitelor din aeroporturi. Dar asta constituie mai degrabă o excepție. De-a lungul a două decenii (1961-1980), o singură carte de proză olandeză a izbutit să devină un **best-seller**. În privința acestei lucrări, abordarea fără perdea a tematicii sexuale și scriitura similară aceleia a lui Henry Miller permițînd să se anticipeze un succes comercial sigur, editura n-a pregetat să investească sume considerabile pentru lansarea ei. În marea majoritate a cazurilor însă publicitatea este modestă, dacă nu chiar inexistentă, iar difuzarea slabă. Editurile mici nu-și pot îngădui să cheltuiască pentru cărți care au îndoielnice șanse de succes. De aceea pînă și în publicațiile culturale — citite în cercurile cărora se adresează de fapt cărțile respective, cum sînt, de pildă, **New York Review of Books** în S.U.A. sau **Times Literary Supplement** în Anglia — reclama e anemică. De aceea, pentru a cîștiga cît de cît atenția mijloacelor de informare literatura olandeză poate conta exclusiv pe bunăvoința recenzenților.

De altfel, recenziile reprezintă singurele documente scrise care oglindesc reacțiile publicului anglofon față de romanele olandeze și ca atare ele constituie indicii de neprețuit cu privire la gusturile și aprecierile cititorilor. Ele pot să contrazică sau să coincidă cu criteriile și preferințele dominante în Olanda și, prin urmare, pot frîna sau stimula contactele și schimburile între literatura olandeză și literaturile anglofone. În orice caz, recenziile sînt în măsură să ne furnizeze învățăminte de mare preț în privința obstacolelor întîmpinate de afirmarea literaturii olandeze în străinătate.

Dar nici în ce privește numărul recenziilor situația nu e strălucită. Cele mai multe lucrări abia ajung să fie semnalate pe scurt în revistele de specialitate ale comerțului de carte american — **Publishers'Weekly, The Library Journal, Book List, Best Sellers, Choice** etc. — care se adresează librarilor, bibliotecarilor și cadrelor didactice. Dintre revistele destinate unui cerc mai larg (dar cultivat) de cititori, aceea care recenzează în modul cel mai regulat traducerile din literatura olandeză este săptămînalul londonez **Times Literary Supplement** care închină uneori un număr întreg, alteori o parte dintr-un număr comentariilor și informațiilor referitoare la literatura olandeză. Publicațiile americane cu profil similar, cum sînt **New York Review of Books** sau **New York Times Book Review**, nu manifestă față de cartea olandeză un interes cît de cît comparabil. Cît privește cotidienele britanice, **Observer, Sunday Times, Guardian** și **Scotsman** acordă atenție traducerilor din literatura narativă olandeză măcar în grupaje de scurte recenzii, ceea ce presa americană nu face. De bună seamă, producția de proză narativă americană este prea abundentă, iar romanele olandeze (care provin dintr-o zonă prea puțin senzațională) nu sînt suficient de „interesante".

Cît privește substanța, covîrșitoarea majoritate a recenziilor sînt dezamăgitor de scurte și superficiale. De cele mai multe ori acestea se mărginesc să reproducă fraze întregi din materialele de reclamă difuzate de casele de editură sau din textele imprimate pe supracoperte. Unii recenzenți mai ingenioși recurg la clișee facile, folosind amănuntele care în mintea lor sînt asociate cu Olanda. Din acest punct de vedere, marii pictori olandezi se bucură de o favoare deosebită. În recenzii întîlnim deseori formulări ca „un autoportret la fel de realist ca autoportretele lui Rembrandt" (**Saturday Review**, 22 iulie 1966), sau „o scenă pe care lesne am fi putut s-o atribuim paletei lui Breughel". Dacă romanele n-ar fi fost olandeze, este mai mult ca probabil că, în contextul respectiv, recenzenților nici prin gînd nu le-ar fi trecut să-i evoce pe Rembrandt sau pe Breughel. Se cuvine să recunoaștem însă că nici cînd e vorba de romane aparținînd literaturilor anglofone analizele serioase nu sînt mai puțin rare. Cărțile de recenzat sînt mult prea numeroase, iar banii, timpul și spațiul tipografic disponibile sînt insuficiente, deoarece în zilele noastre cea mai mare parte a acestor mijloace este absorbită de literatura cu tematică istorică, de memorialistică etc., precum și de autorii considerați a avea mare priză la public. Din păcate, proza narativă olandeză nu se înscrie în nici una din aceste categorii.

JUDECĂȚILE de valoare emise de criticii englezi și americani asupra prozei narative olandeze seamănă cu aprecierile lor referitoare la majoritatea celorlalte cărți asupra cărora se pronunță : unele recenzii sînt favorabile, altele sînt negative, iar altele sînt pur și simplu politicoase. Laudele excesive nu sînt de fel frecvente. Mai niciodată, sau foarte rar, se întîmplă ca vreun roman tradus să fie elogiat pentru că ar reprezenta un aport nou sau incitant la gama (extrem de variată) a modalităților ce se manifestă pe scena literară anglofonă. Această situație nu constituie o surpriză. Romanele olandeze sînt selecționate spre a fi traduse fie pe baza prețuirii de care se bucură în patrie, fie, în cazul literaturii „populare" de consum, în funcție de presupusele gusturi și preferințe curente în țara în care urmează să apară traducerea. În ambele cazuri cărțile traduse suferă o oarecare depreciere. Romanele olandeze selecționate în funcție de presupusele gusturi și preferințe ale cititorilor din Marea Britanie sau din S.U.A. par că „seamănă" sau că „imită" produsele literaturilor locale și, de aceea, nu sînt decît rareori considerate destul de originale spre a atrage comentarii elogioase. De obicei, traducerile cărților din această categorie se bucură însă de mai mare „succes" decît cele alese pe baza prețuirii de care se bucură în Olanda, cu alte cuvinte, decît acele romane contemporane sau mai puțin contemporane considerate „clasice" în Olanda. Lucrările de acest fel prezintă oarecare interes, dar pe piețele literare vizate, care manifestă o profundă indiferență față de scrierile străine, ele pot constitui cel mult curiozități „depășite". Nu este deci de mirare că volumele publicate în S.U.A. în colecția intitulată **Library of Netherlandic Literature** n-au beneficiat decît de puțină atenție din partea recenzenților.

În general se poate afirma că tonul majorității recenziilor consacrate prozei narative olandeze este cel de simpatie călduță, cum se poate constata din aceste formule care revin frecvent: „romanul citit e vrednic să fie cunoscut", „romanul merită să fie cumpărat" sau din variantele exprimate într-un limbaj mai căutat: „această carte este mohorîtă dar adesea impresionantă", „un strălucit roman naturalist conceput în registru minor", „un roman interesant dar dezavantajat într-o oarecare măsură datorită limitelor atitudinii autorului".

Observațiile referitoare la calitatea traducerilor (cînd există) se concentrează asupra aspectului accesibilității sau inaccesibilității versiunilor. De reținut este că recenzenții și cititorii sînt deosebit de sensibili la orice abatere de la normele limbii engleze sau ale anglo-americanei moderne. În plus, americanii obiectează împotriva traducerilor cu marcat timbru englezesc [...]

Cu toate că, în general, primirea călduță rezervată prozei olandeze se cade atribuită reticenței manifestate de piața britanică și de cea americană față de orice literatură străină, s-ar putea ca unele aprecieri defavorabile să-și aibă originea în deosebirile existente între literatura din care s-a efectuat traducerea și cea în care traducerea urmează să se afirme, sau în concepții divergente despre esența și menirea literaturii, despre ce trebuie să fie un roman, sau despre tipul de scriitură adecvat romanului. Afară de asta, se prea poate ca unii comentatori să se arate ceva mai prudenți și mai exigenți față de o carte străină apărută pe scena literară a țării lor și să devină tocmai de aceea mai conștienți de normele acceptate pe piața respectivă. Asta explică de fapt și atitudinea lor față de limba traducerilor.

Se poate însă afirma, fără a greși, că în vreme ce în Olanda, în general, grija pentru formă este la mare preț, fiind adesea privită drept trăsătura distinctivă a literaturii autentice, în Marea Britanie și în S.U.A. de mai mare apreciere se bucură tematica vastă, personajele puternice, bogăția substanței intelectuale și, nu în ultimul rînd, umorul.

Cele relatate pînă aici nu înseamnă cîtuși de puțin că în Marea Britanie și în S.U.A. atitudinea față de proza narativă olandeză ar fi total negativă. Nu, ea nu e negativă, dar nu încape îndoială că nici pozitivă nu este, mai ales nu e aproape niciodată suficient de pronunțat pozitivă. Succesele de librărie sînt rare. Pe frontul criticii succesele sînt modeste atît cantitativ (adică prin raportare la numărul recenziilor), cît și calitativ, iar o reprezentare distinctă cu privire la individualitatea literaturii olandeze, dacă nu lipsește cu desăvîrșire, nu există decît într-o formă vagă, stereotipă. Toate aceste neajunsuri sînt consecințele acelorași factori care în etapele premergătoare publicării oricărei cărți ridică piedici în calea traducerilor. În primul rînd, factorul cerere: criza prin care trec, în Marea Britanie și în S.U.A., editurile și serviciile de difuzare, datorită căreia sînt favorizate cărțile de mare succes, în special, cele cu tematică istorică sau cu caracter documentar, în detrimentul celor literare. În al doilea rînd, factorul senzațional: lucrările literare provenind dintr-o zonă care sub aspect socio-politic sau cultural, nu atrag decît o atenție redusă, nu stîrnesc nici un interes în Marea Britanie nici în S.U.A., dată fiind binecunoscuta lor indiferență față de literaturile străine. Un al treilea factor îl constituie neconcordanța concepțiilor: literatura olandeză, de o parte, și literatura americană și cea engleză, de cealaltă, împărtășesc păreri diferite despre roman și despre tipul de scriitură potrivit pentru roman. Odată publicate traducerile din proza narativă olandeză, factorii amintiți le barează atît difuzarea cît și accesul la paginile rezervate recenziilor [...]

Avem de-a face, evident, cu un cerc vicios, din care Fundația pentru Promovarea Traducerilor din Literatura Olandeză a încercat să scape intervenind la nivelul editurilor. Dar cu toate că a izbutit să determine editarea cîtorva romane olandeze în traducere engleză, ea s-a dovedit incapabilă să influențeze difuzarea lor și să le asigure publicitatea [...]

Concluzia să fie oare că Fundația pentru Promovarea Traducerilor din Literatura Olandeză s-ar cuveni să-și înceteze activitatea? Nu, categoric nu. Concluzia ce se impune este că energiile și mijloacele aflate la dispoziția ei trebuie să fie folosite mai chibzuit. Este neapărat necesar ca Fundația să exercite, într-o formă sau alta, un control eficient atît asupra difuzării cît și asupra propagandei cărților olandeze care se traduc; se cade, de asemenea, să țină seama, pe cît cu putință, de gusturile publicului cititor din Marea Britanie și din S.U.A.; și mai trebuie să contribuie la precizarea și popularizarea unei imagini clare a individualității prozei narative olandeze. Și așa, cine știe, poate că, după îndeplinirea acestor cerințe și avînd pe deasupra un car de noroc, proza narativă olandeză își va găsi pe piața literară anglofonă locșorul la care rîvnește și de care are atîta nevoie.

Prezentare și traducere de
Ioan Comșa

MASOLINO : Bunavestire (pe la 1425)

[1]) Fundația pentru Promovarea Traducerilor din literatura olandeză, cu sediul la Amsterdam, este o instituție autonomă finanțată în proporție de 1/3 de Ministerul Culturii al Belgiei și în proporție de 2/3 de Ministerul Culturii al Olandei.

[2]) Aceste două colecții apar în editura Twayne Publishers Inc. din New York (v. Ria Vanderauwera, *The Unhappy Case of Contemporary Netherlandic Fiction*, în *Council on National Literatures — Quarterly World Report*, vol. IV, nr. 2, aprilie 1981, pp. 12—16). Între 1962 și 1983 aceeași editură a publicat și cinci traduceri din proza narativă românească : *Povestiri din război*, *Povestiri de seară* și *Bordeenii* de Sadoveanu, *Desculț* de Zaharia Stancu, o antologie de proză și monografia *I. L. Caragiale* de E. D. Tappe.

Director : Nicolae Manolescu ; **Redactor-șef :** Gabriel Dimisianu ; **Secretar general de redacție :** Mihai Pascu

Secretariat : Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 interioare 1001, 1238). **Critică :** Alex Ștefănescu (interior 2602). **Poezie :** Constanța Buzea, Ion Horea (interior 1736). **Proză și reportaj :** Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Toiu (interior 1736). **Externe :** Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). **Secretariat de redacție :** Olga Andronache, Mihai Grecu, Octavian Telceanu (interior 2529). **Fotoreporter :** Ion Cucu (18 41 01). **Corectură :** Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarcencu (interior 2024). **Stenodactilografie :** Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). **Curier :** Maria Micu (interior 1159).

Redacția : București, Piața Presei Libere nr. 1, poarta B1-B2, telefoane 17.60.10, 17.60.20 și 18.20.30. **Administrația :** București, Calea Victoriei 133, telefon 50.74.96. Abonament : 3 luni — 91 lei ; 6 luni — 182 lei ; un an, 364 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — sectorul export-import presă, P.O. Box 12—201, telex 10376, sprin București, Calea Griviței 64—68. Tiparul : Combinatul Poligrafic București.

7 lei

Biblioteca județeană MUREȘ

România literară

SĂPTĂMÎNAL
AL
UNIUNII SCRIITORILOR

Joi 25 octombrie 1990

(Anul XXIII)

43

La Belle Epoque

N-A ȚINUT mult... Atît cît noul secol, luîndu-și rolul în primire și știind prea bine de ce era el capabil, s-a îndurat să respecte o mică pauză, făcînd lumii un hatîr, rupînd din trupul său sever de oțel ceva, un șpan incandescent de fericire scînteietoare.

Oamenilor, azi știm că fericirea nu le-au adus-o și nu le-o vor aduce niciodată cei ce le doresc, forțat, fericirea, tratîndu-i ca pe niște obiecte. **Toute politique tend a traiter l'homme comme un objet...** Ce părea speculația unui poet cerebral, ca Valéry, devenise la Pnom Penh, Pfenian, Tirana și, vai București, grotesca demonstrație a utopiei îmbrăcînd omul în una și aceeași cămașă de forță. Lecția, simplă, este : lasă lumea să trăiască în voia ei, n-o mai mîna cu biciul spre cazanul comun și himeric de lapte și miere paradisiacă, linguroiul ținîndu-l comisarii, nu îngerii ; permite-le tuturor să se bucure liberi de viață, transfigurați de senzațiile ei, proști ori inteligenți, dar îngăduie-le să fie ei înșiși, stăpîni pe simțirile lor ; acordă-le șansa de a merge cu toții, fiecare în felul său, pînă la capătul unicității lor, într-o existență unică și ea și irepetabilă... Ar fi fost,... ar fi prea mult ?

DOVADA acestei posibilități de bună stare, firească, de liberă inițiativă, de veselie și eleganță a fost produsă în Europa, între 1900 și anul primei conflagrații mondiale. Perioadă purtînd numele acela ireal de vedetă îmbătrînită, la care ne referim cu ironia noastră de oprimați ca la un rai pierdut sau care nu a existat decît în imaginația înaintașilor. Înfrîntă în 1871, Franța plătește miliardele despăgubirilor de război și cu un elan formidabil, avînd orgoliul rănit, își ia rapid revanșa pe plan economic și industrial, la fel, dar la fel ca Germania federală de mai ieri, după aproape un secol. Centrul cunoașterii și științei mondiale se stabilește la Paris. Expoziția universală de la 1889 plantează un simbol copleșitor al acestei superiorități : Turnul Eiffel. Dar asta, ca monument, nu-i nimic. Mai impunătoare decît orice construcție este atmosfera, inefabilul, ce-a rămas impregnat, ca o energie secretă, prelungindu-le parcă durata, și în zidurile marilor cetăți de pe Eufrat.

Apoi, veselia... Nebunaticii ani... French-cancanul... Șansonetele... **Aimez les vieux...** Artele, boarea impresionistă suflînd asupra realității. Vibrația noii picturi, Renoir, Degas, Claude Monet, Pissaro, Sisley, Cézanne,... Vîrtejul existențial cuprinzînd poezia, romanul, muzica, Debussy...

O, saisons, o chateaux, quelle âme est sans défaut ? Fulguranta întrebare a lui Apollinaire anunță altă estetică. Volumele de poezii se numesc acum **Alcooluri, Caligrame...**

Toulouse Lautrec, în șantanul gălăgios, eternizează tîrfa divină (care e chiar Epoca), pe **La Goulue,** viața fiind ca ea, cîrnă și voluptoasă.

Balerina lui Degas înclinîndu-se vaporoasă la rampă... Cubismul, neliniștitor, așternînd pe fizionomia voioasă a vremii, grimasa geometrică premonitoare...

Să mergem să petrecem și noi într-una din grădinile de vară ale lui Renoir, — să intrăm în pînza pictată...

BINE, dar suntem chiar la Union!... **Știi dumneata că la lăsata secului am mers la grădină la „Iunion"; eram eu, consoarta mea și cumnată-mea Zița. Ne punem la o masă, ca să vedem și noi comèdiile alea de le joacă Ionescu...** Rochiile damelor, pălăriuțele, umbreluțele, alura toată, în fine, sunt aceleași, precum și costumele domnilor cu canotiere, fiindcă dacă a existat un oraș european în care ecourile Epocii frumoase să răsune mai ușor și mai autentic în raport cu sursa sunetului, acel oraș a fost Bucureștiul lui Caragiale. Mitică e La Belle epoque. Să dăm la o parte caragiozlîcurile, distorsiunile produse de „văzul monstruos" al geniului nostru național. Să colindăm cu un ochi de expert economist bodegile pline de coloniale, berăriile opulente, piețele abundente, străzile cu birji conduse de muscali impozanți, tipografiile, teatrele, redacțiile capitalei României mici. Lumea e veselă și se trăiește bine, domnule, nu țipă nimeni de foame !

Politica ?... **Da, suntem ultra-progresiști, da, suntem liberschimbiști... am fundat aici în orașul nostru „Aurora economică română", soțietate enciclopedică-cooperativă, independentă de cea din București... pentru că noi suntem pentru descentralizare...**

Polemici ?... **Noi ce aclamăm ? Noi aclamăm munca, travaliul, care nu se face deloc în țara noastră...**

Efecte de comedie ! Odată am fost și noi fericiți și am rîs și mai ridem și azi de această fericire, pe nedrept. Că misia era misie, leul, leu, și cu el în buzunar te duceai în gara de nord, luai bilet și plecai direct la Paris.

Constantin Țoiu

Afiș de teatru din anul 1902 (Ilustrăm acest număr cu grafică publicitară de la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX)

DIN SUMAR

● Dialog despre infantilizare ● Poezia de după gratii ● Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor ● Radu Cosașu — 60 ● Închisorile lui Slavici ● Sectorul românesc al raiului ● Leon Șestov: Revelațiile morții ● În acest număr semnează Alexandru George, Toma George Maiorescu, Bedros Horasangian, Irina Mavrodin, Virgil Nemoianu, Danuta Bienkowska

Biblioteca Județeană

Ne scriu cititorii...

Domnule Manolescu,

ÎN articolul „Aria calomniei", în care de altfel vă expuneți ideile într-un mod foarte pertinent, faceți o afirmație eronată și anume atunci cînd spuneți la sfîrșitul articolului „nici vreunul dintre ei n-a scris o singură scrisoare deschisă de solidaritate cu alții" (este vorba, desigur, de scriitorii calomniați în presă).

Îmi permit să vă corectez, amintindu-vă scrisoarea d-lui Liviu Antonescu, adresată d-lui Dan Petrescu, publicată în revista „Contrapunct" numărul 32 din 10 aug. a.c., scrisoare datată 16 iulie 1990.

Cu deosebit respect,
ANDREI PREOROCU

5 oct. 1990, București

■

S-A STINS de multă vreme ecoul stîrnit de rușinosul act de plagiat comis de Eugen Barbu și iată-l din nou în actualitate în urma unui act de justiție, în sfîrșit realizat de Uniunea Scriitorilor. Am avut posibilitatea de a-l vedea la televizor pe fostul jandarm al literaturii române, împroșcind cu venin pe ceilalți scriitori români. Poziția sa din fața camerelor de luat vederi mi-a sugerat comparația cu o „căpușă", care se înfige bine în trupul literaturii române cît și al cinematografiei, cinematografie de care a beneficiat din plin împreună cu vulgara sa consoartă.

L-am văzut și pe fostul poet de curte, Corneliu Vadim Tudor, care încerca să-și apere „maestrul", numindu-l „cel mai mare scriitor român în viață". Se referea desigur la proporțiile sale fizice, căci, dacă este vorba de operă, lucrurile stau cu totul altfel.

Am avut prilejul să-l urmăresc și pe distinsul critic N. Manolescu într-un interviu pe aceeași temă și m-a șocat atitudinea reporterului, care mi-a creat senzația că nu vrea ca telespectatorii să cunoască realitatea totală în cazul Barbu, încercînd parcă să-i ia apărarea prin abaterea discuției de la cursul ei firesc.

Am citit la timpul respectiv articolul domnului N. Manolescu din România literară, articol în care se făcea demonstrația de plagiat și nu pot uita expresia metaforică, de o ironie ucigătoare, prin care plagiatorul Eugen Barbu era etichetat drept „profitor de pe urma economiei de ghilimele". Am admirat atunci curajul și probitatea morală a criticului.

Scopul pentru care am scris acest articol este acela de a aduce dovezi că plagiatul a fost sesizat nu numai de Marin Sorescu, așa cum se arăta în recentul interviu, ci cu mult timp înainte și că acea sesizare a fost urmată de represalii în stil barbian.

În anul 1958 criticul Cornel Regman publica articolul **Romanul nostru sub zodia sintezei** în care arăta că romanul românesc contemporan este tributar romanului anterior. Se făceau referiri în special la E. Barbu. „...**Groapa** lui E. Barbu se situează la o intersecție extrem de animată de linii care vin de departe, din adîncurile literaturii noastre, pentru a-și da întîlnire aici și acum..." Sau „Mateiu Caragiale, receptat de autorul **Groapei** pentru pasiunea sinonimistică de mare virtuoz al cuvîntului rostit ; H. Papadat-Bengescu, pentru raccourci-urile savuroase și îndrăznețe ale prozei sale" etc.

Demonstrația merge mai departe și criticul C. Regman folosește, din decență, eufemismul :

„Și pentru că nu e aici locul să dau citate, invit pe cititor să deschidă singur cartea — e vorba de **Groapa** — la pagina 150 unde va putea face o dublă cunoștință : cu un mod caracteristic de a scrie (sinteză originală a tendințelor realizate) și totodată cu un personaj caracteristic, Titi Aripă, variantă pe cît de pitorească, pe atît de autentică a unui tip destul de familiar prozei noastre realiste, ilustrînd multiforma galerie de pierde-vară și pușlamale a Bucureștilor care au fost, și dintre care unul e fără îndoială Gore Pirgu".

Deși plagiatul este numai sugerat, mult mai tîrziu, peste ani, apare și o replică în **Săptămîna**, dată de Henri Zalis...

Vreau să mai amintesc un gest incalificabil al acestui E. Barbu. Este vorba despre un interviu dat unei reviste a unui liceu din Focșani, interviu în care a vorbit foarte urît despre M. Preda, anulîndu-l ca scriitor. (Și aceasta, dacă nu mă înșel, imediat după moartea sa). Pe lîngă faptul că atitudinea lui a fost antipedagogică, a comis și un mare act de nedreptate, pentru că E. Barbu este cunoscut de către cititori și de către elevii mai mari ca un scrib servil al fostului dictator, ca plagiator și ca individ cu un caracter urît, în timp ce M. Preda strălucește ca o stea pe firmamentul literaturii române. Dacă s-ar face o anchetă printre cititori despre cei doi scriitori, nu știu cîți adepți ar avea E. Barbu, căruia îi lipsesc demnitatea și decența. Ar fi fost în avantajul său să se retragă din politică și din viața literară și să-și vadă liniștit de bătrînețe, că are din ce trăi...

Cu toată stima,
TUDOR IACOB
Ghindărești 8771
Jud. Constanța

■

Stimați domni redactori,

1. Firește că nu putem decît să salutăm și noi, cititorii, faptul că Editura Humanitas, în recenta sa colecție „Totalitarism și literatura Europei de Est", a pus în fruntea acestei colecții cartea lui Virgil Ierunca, **Fenomenul Pitești**. După cum, nu numai în această paranteză o spunem, însuși acest edificiu veritabil în devenire, precum planul în linii mari anunțat de mentorul ei, distinsul ei director, dl. Gabriel Liiceanu îl face în „Contemporanul" din 3 iunie asupra cărui lucru vrem să atragem atenția, toate acestea-s lucruri pe care cu emoție să se plinească, le așteptăm.

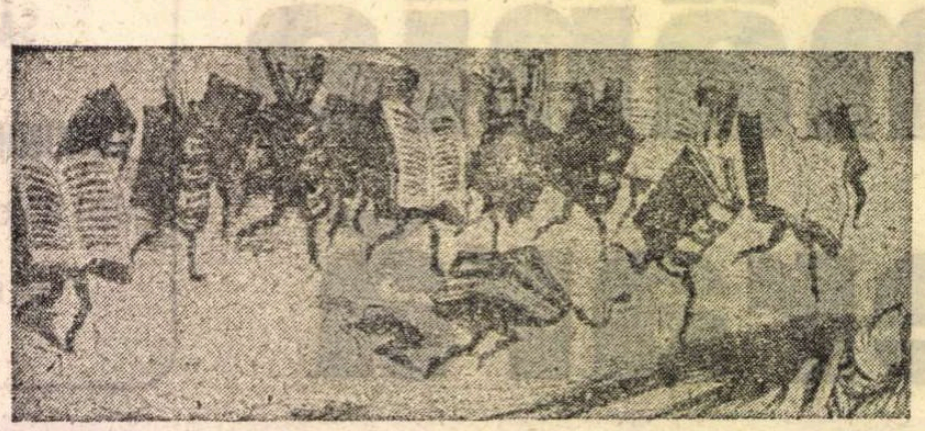

Drept semn de salut la cartea d-lui Virgil Ierunca, în paginile **României literare** am citit cu emoție recent, sub titlul **Coborîrea în Infern**, un excelent eseu de punere în temă, dacă mai era nevoie, a d-lui Alex Ștefănescu. Nu putem decît să-i mulțumim pentru această punere în temă, chiar dacă pentru majoritatea dintre noi, exegeza nu vizează un domeniu necunoscut conștiinței românești, (exegeza d-lui Virgil Ierunca). Ne-a bucurat și mai mult faptul că, la numai puțină vreme, exemplul este urmat, în ultimul număr al **Tribunei** de la Cluj de către d-na Ruxandra Cesereanu. Toate bune și frumoase și, firește așteptăm și altele asemenea exegeze în presa noastră.

Dacă scriem, este pentru că ne cearcă o mare nedumerire cu privire la ecle afirmate de dl. Alex. Ștefănescu în preambulul amintitului eseu. Anume, cum că **Fenomenul Pitești** ar zace prin librării și că și puținii care o iau, o iau pe furiș, cu grijă să nu fie văzuți de cineva, vezi Doamne, de teama unei securități omniprezente care i-ar mai spiona sau supraveghea de undeva din cine știe ce ascunzătoare. Doamne, ce neadevăr supărător și dătător de dureri de cap cînd îl auzim rostit, respectiv îl citim negru pe alb în paginile **României literare** ! Ce mare ni-i nedumerirea cînd vine această afirmație chiar de la domnia sa pe care de ani îl urmărim cu emoție ca pe o insulă de valoare în noianul de kitsch la care a fost, o știm fiecare, condamnată presa noastră sub dictatură. Cum poate să facă asemenea afirmație domnia sa ? Sau, mai ales, unde spune domnia sa că s-ar găsi amintita carte în stocuri întregi, teancuri parcă spune domnia sa și nimeni n-o ia ? Oare este domnia sa, criticul, așa de străin de foamea de carte care devoră o întreagă națiune după Revoluție și încă după asemenea mari rostitoare de Adevăr cum este această carte ? [...] Există însă și o altă situație. De pildă, în București, cîtă vreme marile librării de tradiție din centrul Capitalei, sîmbăta și lunea se ostenesc din răsputeri să rămînă cu obloanele trase, sfidînd binecunoscuta ospitalitate a Capitalei (de unde or fi apucat această năstrușnicie nu știm, că-n orice caz, de la Revoluție nu, deși o practică după Revoluție !), deci, în tot acest gol total de carte, bigniții și țiganii îți oferă și Noica și **Fenomenul Pitești** și alte trufandale, la intrarea la stațiile de metrou sau la Gara de Nord, fără nici o jenă, la prețuri ce sînt, cele mai modeste de 50 lei bucata și urcînd discret de la 100 lei în sus. Ce face poliția, ce face Centrul de Difuzare a cărții, ce fac amintitele librării, asta-i altă poveste [...]

2. Un mai vechi poem al poetului maramureșan Ion Burnar începe cu versul : „Ce se întîmplă acelo în spatele istoriei de tot aruncați cu capete în mine ?" Pe de o altă parte, atît N. Manolescu cît și Octavian Paler ne vorbeau despre euforia Revoluției, ceva mai apoi, despre un fel de revenire la realitate, în fine, despre un fel de decepție. Sînt sentimente pe care le-am cercat și noi mai pe urmă și privind anumite stări de fapte. Contrar atîtor speranțe, după ce cultura a fost cel mai dur lovită în vremea dictaturii, ne așteptam ca ea, după Revoluție să facă pași fermi, fără de nici o stînjeneală. Ne aflăm din păcate în fața unor situații contrarii. Vreau să relev aici, în această scrisoare deschisă, sensibilizînd deci opinia, asupra unor stări de fapt de-a dreptul alarmante. Nu mai punem în discuție acele stări de lucruri care au culminat cu asediul pur și simplu al instituțiilor de învățămînt superior de la 13—15 iunie. Despre acelea s-a scris și se mai scrie. Un alt aspect de-a dreptul ilar, grotesc vrem să-l supunem atenției. Problema presei. Un caz concret. În vara anului 1987 (?) revista **Secolul 20** și mentorul ei, dl. Dan Hăulică, erau laureații celei mai bune reviste de artă din lume, avînd drept contracandidați edituri și reviste de prestigiu, laurii venindu-i din partea Centrului Național de Cultură Franceză. În loc de orice manifestare de satisfacție la noi pentru aceasta, năimiții întru distrugerea culturii noastre de atunci, s-au arătat mai curînd iritați iar presa a trebuit să tacă. Chiar **România literară** de atunci, numărul din 2 iulie, abia de consemna, în circa 7 rînduri, pe ultima pagină, evenimentul. Credeam că după Revoluție vom asista la reparațiile cuvenite. Iată însă că ne aflăm în fața unui fenomen aberant. Întreaga presă culturală se află în fața unei situații de necrezut. Protagonistul, „eroul" acestei stări de lucruri este Ministerul Poștelor și Telecomunicațiilor, respectiv actualul Minister al Comunicațiilor. Dacă dictatura stînjenea, prin cenzură și aminări, aparițiile valoroase de presă, de cărți etc., în schimb, ea n-a pus piedici realizării de abonamente de către doritori. Din păcate, amintitul minister, acum după Revoluție, reușește să facă această rușinoasă comedie. Am fost victimă, personal, protagonista fiind Direcția Presei Arad și doar faptul că am amenințat, eu și mai multe persoane că mergem să protestăm la Televiziune, i-a determinat să revină și să ne primească reînnoirea abonamentelor, inclusiv la **România literară**. Sînt informat că fenomenul acesta anticultural, antisocial, s-a întîmplat în foarte multe locuri din țară. Iar în dorința de a-și desăvîrși opera ce amintește de un Himmler ce-i gata să scoată pistolul cînd aude de cultură, acești distinși amploiați sabotează pur și simplu distribuirea presei culturale la care există deja abonamente. Deși a apărut de o lună și jumătate, numărul triplu din **Secolul 20**, al doilea după Revoluție, cel cu Borges și Ion Nicodim, mie și încă unui alt abonat din Moneasa, nici acum nu ne-a fost distribuit. Ce-au făcut cu ele, le-au ars, precum anul trecut, numărul pe februarie al **Vieții românești**, dictatorul ? [...]

3. Mai rămîne aici loc pentru încă o nedumerire. Anume, încă din primele zile ale Revoluției, una dintre cele mai mari bucurii ce le-am avut a fost aceea de-a-l regăsi pe eel redus la tăcere de aproape un an, marginalizat și de mai multă vreme, dl. Octavian Paler, în paginile din **A doua poliție**. La un moment dat, s-a produs iarăși acea dureroasă plecare din pagină a domniei sale. Este drept să-l regăsim și-n **România liberă**, bunăoară, dar asta-i problematic pentru provincie, dat fiind că **România liberă** este pur și simplu sabotată cam pretutindeni în difuzare, încît nu ajunge de multe ori nici măcar la abonați. Așadar, întrebarea firească : de ce nu, de atîta vreme, dl. Paler nu mai apare în paginile **României literare** ? Care să fie motivul ? Să-l punem bunăoară pe socoteala să-i zicem, a campaniei victorioase a minerilor din 13—15 iunie. Cîtă vreme situația persistă, acesta ni-i din păcate crezul...

ION TIMIȘ PALATINUS
Moneasa, 2 iulie '90

*) Puteți citi **A doua poliție** în revista **Contrapunct**, căreia dl. O. P. i-a încredințat publicarea ei în continuare. (Red.).

■

Mult stimate domnule Manolescu,

PRINTRE criticii actuali ai României literare am apreciat pana dv. remarcabilă și a domnului Mircea Iorgulescu, pe care-l vedeam retras în biroul său de la Uniune buchisindu-și manuscrisul și-mi răspundea cu-o amabilitate pe care n-o pot uita. În ciuda viforniței prin care a trecut literatura (ca și țara) ați rămas același stejar înfipt adînc în glie primind toate biciuirile. Ați privit cu toată obiectivitatea ochiului critic fenomenul atîtor contradicții cu care ne-am confruntat zeci de ani. De aceea îmi permit a aprecia modul corect de a analiza proiectul de lege asupra presei asupra căruia sînt în totul de acord cu dv. asupra inoportunității ei.

Ca fost gazetar cu zeci de ani în urmă consider că într-o țară cu adevărat liberă nu-și are rost o asemenea lege care n-ar fi decît o cenzură camuflată. Legea penală are destule articole care să sancționeze abaterile de la bunul simț al adevărului, de la codul gazetarului.

În al doilea rînd vă rog să-mi iertați gestul de a vă trimite medalionul cu Petre Strihan care ați binevoit a-l publica în nr. 32 (9 august) al revistei. Între timp el apăruse și-n nr. 30 din 7 august al ziarului **Viitorul**. Ce s-a întîmplat ?

A doua zi după înmormîntare am predat acest medalion la secretariatul ziarului. Întrucît n-a apărut în cursul unei săptămîni mi-am permis să-l trimit revistei **R.I.** Între timp dl. Alexandru Dinică a dat dispoziții să fie publicat în ziar.

Nu mai puteam opri publicarea în revistă. Ca om corect mă simt obligat a mă explica și a vă cere scuze, deoarece n-a fost în intenția mea să predau același medalion în două publicații. Am crezut că la **Viitorul** n-a avut acces. În orice caz familia defunctului vă va fi recunoscătoare. Pe poetul Petre Strihan l-am cunoscut în Aiud. A fost **un om adevărat**.

Vă mulțumesc călduros,
I. CONSTANTINESCU-MĂRĂCINEANU

■

Stimate domnule director,

ÎN numărul din 20 septembrie 1990 al revistei **România literară** a fost publicată notița **Cine face de ris Teatrul Național ?** în care se afirmă că în zilele de 12—13 septembrie, la spectacolele cu **Trilogia antică** instituția noastră nu și-ar fi onorat promisiunea de a oferi publicului intrarea gratuită : „Spectacolul a fost în realitate, premiera de gală, cu invitații". Este adevărat că : a) spectacolele au reprezentat premiere ; b) s-a intrat pe bază de invitații. Precizăm însă că, în afara unor invitații „oficiale", la cele două reprezentații de la Sala Mare, au fost oferite — potrivit anunțului **făcut de Teatrul Național** la televiziune — invitații pentru un număr de 600 de locuri, care **au fost ridicate de spectatori de la agenția de bilete**, fără nici o discriminare, în ordinea solicitării acestora. Precizăm că fiind vorba de gratuități, au fost emise invitații, nu bilete, întrucît acestoa au un regim comercial. Evident, nu toți doritorii au putut beneficia de gratuitatea intrării, datorită limitelor impuse de capacitatea sălii. În aceste condiții firește, toți cei care au venit cu cîteva minute înaintea începerii reprezentației, fără invitații, n-au avut acces în sală, sala fiind deja arhiplină, mult peste capacitatea legală. Departe de a face o „neplăcută farsă, inutil jignitoare pentru auția oameni de bună-credința", Teatrul Național a făcut un gest de gratitudine pentru spectatorii statornici, vizînd în același timp reactivarea interesului pentru scenă a unui public aras, în ultimele luni, doar de spectacolul străzii.

Dacă cineva **s-a făcut totuși de ris**, acesta nu este decît anonimul autor al notei din revista dumneavoastră care dovedește, dacă nu rea-credință, în orice caz lipsă de probitate și rigoare profesională.

Vă rugăm să binevoiți a publica aceste precizări.

Vă mulțumim.

Administrația
Teatrului Național

■

EI DA, am făcut-o și pe asta. Așa cum pe bună dreptate observă prozatorul Alexandru Vlad (**România literară**, numărul 42), într-o carte de Henry Miller, prima în românește, admirabil tradusă de Cristina Felea și redactată „înainte de linia schimbării datei" (îl citez), am înlocuit, ca lector editorial, numele lui Lenin, care era așezat în context lîngă numele lui Napoleon, cu numele Robinson. Ați văzut ? Încă din octombrie 1989 bănuiam eu ce-o să pățească statuia lui Lenin (și nu doar statuia) ! Că atunci, la ora respectivă, manuscrisul nu era pregătit pentru tipar, ci pentru cenzură, asta prozatorul știe prea bine. Dar uită. Cînd s-a desființat cenzura, m-am grăbit să „pun la loc" cele nu mai puțin de nouă pagini care fuseseră eliminate din manuscris de către respectivul organ le control și **am uitat**, la rîndul meu, să-l reașez pe Lenin lîngă Napoleon (și lîngă Al. Capone), așa cum era în pagina tradusă. Cum poate fi numit acest moment de uitare — nu cel al domnului Alexandru Vlad, Doamne ferește, ci al meu ? Așa, după opinia dumisale : „fmudă" ! Nici mai mult, nici mai puțin ! Nu îndrăznesc și nici nu aș dori să-l contrazic pe un coleg care, cu atîta bunăvoință prietenească, mă flatează, trecîndu-mă, în frazele de final ale articolului său, printre „directori, membri ai m.a.n. și doctoranzi". Ei, să fi fost și eu **o** dată măcar doctorand, dacă director sau membru al m.a.n. nu s-a întîmplat să fiu ! Nostalgii. Dar nu e niciodată prea tîrziu. Dacă în stîlpii anî de viață n-am izbutit să fiu decît fie profesor în învățămîntul secundar, fie simplu redactor, acum — la îndemnul excelentului prozator — gata, m-am hotărît : **devin doctorand**. Să vedeți atunci ce mare și tare **o** să fiu !

...Cît despre prietenia noastră, îl asigur că ea rămîne temeinică. Și, ca dovadă, îndrăznesc să citez următoarea dedicație : „Domnului Florin Mugur, de a cărui prietenie autorul acestei cărți a beneficiat de la început, asigurîndu-l că eforturile mele de a nu-l dezamăgi nu se vor opri aici, Alexandru Vlad". Într-adevăr, nu s-au oprit...

FLORIN MUGUR

■

PE SCURT :

Violeta Mariana Rădueanu (Ticleni). Adresați-vă direct la I.A.T.C. pentru a afla condițiile de concurs. Ne temem însă pentru reușita dv. la probele scrise : **faceți greșeli de ortografie. Ing. Vladimir Repciuk** (Cîmpia Turzii). Sîntem la fel de îngrijorați ca și dv. de recrudescența naționalismului și de tentativele destabilizatoare ale fostei securități. Citiți articolul pe care l-am publicat în nr. 41 intitulat **De la D.S.S. la S.R.I. Alexandru Sfîrlea** (Oradea). Revista noastră nu este o „cetate inexpugnabilă" decît pentru cei lipsiți de talent literar, cum este din nefericire, și cazul dv.

Litografie în culori de FRITZ REHM

Dialog despre infantilizare

DISCUȚIA despre infantilizarea adulților a început într-un mod paradoxal și într-un spațiu nepotrivit. În loc de a-mi vorbi despre regii Franței, isprăvile și ctitoriile lor, cum ar fi de pildă Versailles, în al cărui parc ne plimbam, prietenul meu parizian Paul, medic și psihanalist în formare, m-a întrebat ex abrupto : „Nu crezi că societatea de consum își infantilizează membrii prin aceea că le pune la dispoziție totul ?"

Mărturisesc că nu mă gîndisem la această posibilitate, preocupat cum eram de formele de infantilizare induse de totalitarismul comunist. De aceea, în primul moment mi s-a părut plauzibil că societatea care înlocuiește penuria cu abundența refăce pentru membrii săi adulți situația de protecție a copilăriei, în care părinții oferă totul fără a pretinde nimic sau foarte puțin în schimb. Apoi adevărul mi s-a impus : societatea de consum oferă atît de multe și variate bunuri, încît nu se poate supraviețui în cadrul ei fără discernămînt. Abundența din societățile occidentale obligă individul să opteze pentru ceea ce se potrivește în același timp aspirațiilor și buzunarului său. De fapt, influența societății de consum maturizează, întrucît cultivă discernămîntul.

I-am comunicat lui Paul gîndurile mele și am început să-i vorbesc despre chipurile infantilizării pe care le-am constatat în socialismul real. „Nu abundența creează infantilizare, i-am spus, ci penuria cronică, acutizată pînă la mizerie în anumite perioade, cum ar fi anii '80 în România". Încercarea de a teoretiza o experiență dură interfera cu stările afective care îi erau asociate. Îmi aminteam de rafturile goale din magazinele din România, de „alimentația științifică", impusă de cei doi conducători, de singurul fel de salam pe care îl refuzau și cîinii, de pîinea dezgustătoare, de absența brînzeturilor și toate aceste amintiri le foloseam drept argumente pentru a susține ideea că în astfel de condiții discernămîntul nu se poate dezvolta. Cînd ți se impune ce să mănînci, cum să te îmbraci, la ce oră să te culci, ce să citești etc., ești într-adevăr redus la situația copilului, în locul căruia alerg părinții. Penuria, care anulează posibilitatea alegerii, impune regresiunea eului adult spre anii primei copilării.

Spre dezamăgirea prietenului meu parizian, am refuzat, datorită alergiei contractate în țară, să mă așez la coada care condiționa intrarea în palat. Am trecut mai departe, avansînd spre acea zonă a parcului, unde se află micul și marele Trianon. Interesat, ca orice occidental, de treburile cetății, Paul îmi atrage atenția că „de fapt cea mai gravă formă de infantilism o produce totalitarismul prin lipsa libertății de alegere în domeniul politic". De astă dată îi dau dreptate și nu mi-e greu să-i adîncesc gîndul invocînd din nou propria-mi experiență, căci apolitismul impus de domnia de 45 de ani a partidului comunist este pentru mine expresia cea mai chinuitoare a infantilizării induse de monopartidism : „Adultul ajuns apolitic pentru că nu poate alege între mai multe concepții politice, este asemeni copilului căruia îi este indiferent mediul familial, considerat firesc și etern, întrucît nu poate concepe unul diferit".

ÎN DUMINICA aceea zeul turismului își întorsese fața de la noi, căci am ajuns la Trianon în timpul pauzei de prînz care durează o oră. Am rămas în preajma celor două bijuterii arhitecturale : așezați pe o peluză bine întreținută, de ale cărei culori și parfumuri ne puteam bucura în voie, pentru că nici o plăcuță cu „Nu călcați pe iarbă" nu ne împiedica, priveam în tăcere spectacolul magnific al fîntînilor arteziene. După un timp am reamorsat dialogul cu : „dependența economică absolută a individului față de stat este unul din principalele mijloace prin care socialismul real infantilizează adulții". Paul, care mă ascultase foarte atent, m-a invitat să continui. Nu-mi era deloc ușor să teoretizez experiența trăită, de care nu avusesem timp să mă detașez, dar căutam să convertesc distanța geografică față de România în clarviziunea intelectuală.

„Că economia supercentralizată este falimentară, occidentalii au știut-o înaintea cetățenilor țărilor din Est. Nici ei și nici tu nu cunoașteți însă repercusiunile etatismului atotstăpînitor asupra psihologiei individului, pentru că acestea nu pot fi prinse de nici una din numeroasele statistici pe care le aveți la dispoziție", am adăugat. „Infantilizarea este una dintre ele", intervine Paul. „Exact. Căci ce poate împiedica maturizarea sau favoriza regresiunea psihică mai mult decît situația milioanelor de salariați ai patronului unic care se numește stat ? Hotărîrile importante fiind rezervate vîrfurilor piramidei, uneori chiar unei singure persoane, cum s-a întîmplat în România ceaușistă, ceilalți devin simpli executanți supuși. Inițiativa individuală și responsabilitatea riscului asumat, specifice unei economii libere, sînt nu numai inutile, ci chiar dăunătoare, și, ca atare, reprimate. Ele se pot manifesta doar în cîmpul periculos al ilegalului".

„Cred că înțeleg", mă întrerupe Paul. Apoi reformulează constructiv : „Statul ia locul părinților prin aceea că subsistența membrilor săi, așa cum se întîmplă și în cazul copiilor, nu e de conceput în afara existenței statului. Statul-părinte este nu numai atotputernic, ci și atotștiutor — doar el știe ce trebuie făcut (cuantumul investițiilor, al producției, al salariilor — într-un cuvînt planificarea centralizată). Cetățeanul-copil, dacă vrea să rămînă în limitele legalității, trebuie să accepte această tutelă aspră în așteptarea unei maturizări amînată deliberat sine die". Completez spusele pătrunzătoare ale lui Paul cu o ipoteză lingvistică : „Limba reflectă excelent această situație infantilizantă. Trecînd pe lîngă una din numeroasele cozi din Capitală, bucureșteanul nu întreabă niciodată «ce se vinde aici ?», ci «ce se dă aici ?». Deci el percepe punerea în vînzare a unor bunuri ca pe un act de bunăvoință parentală".

Apariția cîtorva lebede, evoluînd cu distincție spre bucățile de pîine aruncate în apă de vizitatori, ne impune tăcere. După cîteva clipe, în care contemplăm eleganța mișcărilor acestei păsări nobile, revenim la discuția noastră. «Propaganda socialismului real a contribuit considerabil la accentuarea infantilizării induse de economia etatizată prin eforturile infinit repetate de a crea impresia că partidului și mai ales conducătorilor săi li se datorează progresul economic, construcția de locuințe, noile spitale, „copilăria fericită" etc. Secretarii generali ai partidelor comuniste erau transformați astfel în adevărați părinți grijulii. Paradigma o constituie „tătucul" Stalin. Nu este de mirare, adaug pe nerăsuflate, nelăsîndu-l pe Paul să mă întrerupă, că cetățenii, asemeni unor copii recunoscători, „închinau" succesele lor celei mai importante părinților politici, care le oferiseră „minunatele condiții de muncă și viață"».

Îmi trag sufletul și Paul are prilejul să intervină. O face cu o întrebare : „O economie hipercentralizată nu-i poate motiva pe indivizi decît prin constrîngere și frică. Or, atît una, cît și cealaltă reprezintă două din principalele mijloace prin care părinții modelează comportamentul copiilor în primii ani de viață. Utilizarea lor ca pîrghii ale activității economice a adulților nu are o acțiune infantilizantă ?"

„Pentru a-ți răspunde ar trebui să fac un excurs în problema «cointeresării» materiale în socialismul real", i-am spus. „S-au făcut încercări reiterate periodic, am continuat, de a include în ecuația economică a socialismului real stimulentele materiale. Niciodată însă asemenea tentative nu au fost încununate de succes, de fiecare dată sistemul opunîndu-le o rezistență de nedepășit. A merge pînă la capăt pe această linie ar fi echivalat cu dinamitarea sistemului. Asta explică de ce constrîngerea și frica, generatoare de infantilizare, au rămas pe toată întinderea economiei socialiste principalele pîrghii psihice ale activității economice".

„Ceea ce spui este logic, dar pentru mine, care am pierdut de atîția ani contactul cu realitatea totalitarismului, prea abstract", își explică Paul nemulțumirea. Pentru a-l convinge îmi ilustrez ideile cu fapte de viață : „Cel mai ușor îmi este să-ți vorbesc despre frică, pe care am simțit-o adesea inconfundabil, în multitudinea formelor specifice socialismului real. Astfel, ca cercetător am trăit cincisprezece ani cu frica de «reorganizare», adică de desființare, după ce în 1975 am fost victima unei astfel de manevre, fiind transferat de la Institutul de Filosofie, unde activam ca cercetător științific din 1966, la Laboratorul de Antropologie al Institutului Dr. Victor Babeș. Oficial nu mi s-a comunicat motivul «transferului în interes de serviciu», informal aflînd că pretextul este neapartenența mea la partidul comunist, iar motivul real, faptul că sînt incomod («apologet al capitalismului, nemulțumit și instigator la nemulțumire», cum mi s-a transmis confidențial)".

„Socialismul real nu infantilizează doar prin instituirea unui sistem draconic de pedepse, mă simt din nou îndreptățit să teoretizez, singurul capabil să mențină o societate bazată pe constrîngere, ci și prin pedeapsa nelegitimă, cu varianta ei, represiunea preventivă. Frica indusă de pedeapsa nedreaptă — pentru a reveni la cercetare, «reorganizările» nu țineau seama de criteriile de valoare — este dintre cele mai infantilizante, deoarece, pe fundalul unui raport de forțe dezechilibrat între adultul-copil și statul-părinte, reactualizează și întreține la primul sentimentul de neputință, propriu primilor ani de viață, cînd conștiința nedreptății este asociată cu conștiința neputinței de a i te împotrivi".

„MAI AVEM de așteptat o jumătate de oră", îmi comunică Paul după ce și-a consultat ceasul și mă invită să ne mutăm pe o bancă la umbră, soarele de aprilie fiind extrem de puternic în acea zi. „Cred că la nivel ideologic, efectul cel mai infantilizant l-a avut, poate, minciuna ridicată la rangul de politică de stat", reiau firul discuției, asaltat de un amestec de gînduri și sentimente din trecut. „Uiți perseverența politicii de îndoctrinare care a încercat și parțial a reușit să acrediteze ideea că adevărul poate fi monopolizat de o singură concepție", îmi replică intrigat Paul. „Ce spui tu nu este decît un caz particular al lipsei libertății de opțiune în plan spiritual, despre care am vorbit mai înainte. În plus, cred că minciuna ridicată la rang de politică de stat și picurată decenii în șir în urechile unui popor are efecte cu adevărat dezastruoase în ce privește maturizarea psihică". Și am lăsat frîu liber memoriei afective : „Cînd ai plecat din România decalajul între minciună și realitate era mai mic, minciuna nu era încă sfruntată și cinică. Dar apoi, în anii '80, minciuna, indestructibil asociată totalitarismului, a încetat de a fi înfrumusețare, idealizare a unei realități contradictorii. Ea a reinventat o realitate aflată la antipodul adevăratei realități sociale : mizeria materială și spirituală, tot mai accentuate, erau metamorfozate de propagandă în succese din ce în ce mai mari. În timp ce România cobora spre ultimele locuri ale clasamentului european, «conducătorul» vorbea fără încetare de prioritățile românești pe plan mondial și de competitivitate la cel mai înalt nivel. Și dacă minciuna-înfrumusețare respectă pe cel căruia îi este adresată în măsura în care se disimulează ca neadevăr, minciuna nerușinată îl disprețuiește, atunci cînd îi prezintă mizeria drept bunăstare, eșecul drept succes, nefericirea drept fericire. «Te mint deliberat, așa cum și tu știi, poate, că ești mințit, dar asta e regula jocului», părea a spune propaganda oficială. Minciuna cinică este infantilizantă la maximum pentru că presupune nu numai incapacitatea celui mințit de a deosebi adevărul de fals, așa cum se întîmplă în cazul minciunii-înfrumusețare, ci și neputința de a reacționa la mistificare. Reducerea individului în toate planurile (economic, politic, spiritual) la neputință induce regresiunea spre acei ani ai copilăriei cînd copilul este total livrat părinților săi".

Logica memoriei afective mi-a adus în minte efectul infantilizant al interdicției iraționale, la care statul totalitar a apelat atît de frecvent în relațiile cu membrii adulți ai societății, pentru că și pe această cale este recreată starea de neputință infantilă. Interdicția de a călători în străinătate (unui bun prieten i s-a refuzat pașaportul timp de 20 de ani, refuzul fiind însoțit de fiecare dată de invariabila formulă „vă facem cunoscut că cererea dumneavoastră de plecare temporară în... nu a fost aprobată" !), de a avea contacte cu străinii și de a-i găzdui, oprirea circulației autoturismelor în timpul iernii etc., au transformat din nou adultul într-un copil, căruia nu i se comunică rațiunile înalte ale hotărîrilor celor mari și care este incapabil să li se împotrivească. Resemnarea majorității românilor sub regimul Ceaușescu nu a fost decît o expresie a infantilizării asumate. Dar despre acest factor de infantilizare nu am mai apucat să vorbesc, pentru că Paul, constatînd că pauza de prînz a luat sfîrșit, m-a invitat să ne grăbim spre intrarea muzeului, unde se adunaseră deja cîțiva turiști...

CITITORUL care a urmărit pînă aici rememorarea unei discuții pariziene despre infantilizare se va fi întrebat, desigur, asupra scopului publicării sale. Depășirea mentalității induse de totalitarismul comunist, mentalitate care constituie, poate, obstacolul cel mai rezistent în calea democratizării, nu este realizabilă în absența unei anatomii a infantilizării, față de care rîndurile de mai sus nu sînt decît o simplă introducere.

Apoi, luînd cunoștință de starea de infantilizare, vom putea înțelege prin cauze unele din atitudinile și comportamentele disfuncționale care s-au manifestat după evenimentele din decembrie 1989. Dintre acestea, nevoia de un tată bun, care să-l înlocuiască pe tatăl rău ucis, a fost cu promptitudine identificată și discutată în presă. Creditul acordat cuvîntului sau imaginii care emană de la autoritate este și el expresia idealizării părinților, proprie sufletului infantil. Printre manifestările cele mai maligne ale infantilismului adulților se numără intoleranța și corolarul său, inapetența pentru dialog. Asemeni copilului, adultul infantilizat se plasează în centrul lumii și nu poate admite că și altcineva poate avea acces la adevăr. Discuția angajată de un spirit infantil nu urmărește aflarea adevărului, ci impunerea unui punct de vedere considerat a priori ca infailibil.

Ca orice copil care compensează și supracompensează sentimentul de inferioritate care-l subminează, adultul infantilizat dă dovadă de o frenetică dorință de autoafirmare. De aici, adevărata sefomanie postrevoluționară prezentă atît la nivel politic (circa 100 de partide), administrativ și cultural (peste 1 000 de ziare). De asemenea, pentru a explica creșterea îngrijorătoare a numărului de acte antisociale avem nevoie și de ipoteza infantilizării : nesupravegheați de cei mari, copii care n-au interiorizat cerințele sociale se bat, sparg geamurile, strică mobila sau chiar își incendiază casa. În sfîrșit, prioritatea acordată interesului imediat (îmbogățirii rapide cu orice preț, adesea prin mijloace ilicite) în dauna interesului de perspectivă (edificarea unei economii funcționale în toate domeniile, în special în cele productive) poate fi și ea pusă în bună măsură pe seama prevalenței principiului plăcerii asupra principiului realității, specifice psihologiei infantile.

Vasile Dem. Zamfirescu

Scrisoare deschisă către Norman

Dragă prietene,

AM CITIT articolul dumitale din **Temps modernes** (iulie, 1990, p. 26—56) intitulat **Le rapport de censure** și care mi-a parvenit întîmplător grație bunăvoinței unui prieten comun de la Paris, pe care-l rugasem să-mi mai dea știri despre dumneata. Articolul este deosebit de interesant prin singularitatea lui, aș zice prin unicitatea problemei pe care o discută și a divulgărilor pe care le face. Pentru cei ce nu-l cunosc, precizez că acolo dumneata discuți despre problema cenzurii în ultimii ani ai regimului comunist din România și despre necazurile pe care le-ai avut cu apariția ultimei d-tale cărți, romanul **Plicul negru.** Partea neobișnuită a acestei aventuri prin care au trecut multe cărți și scriitori români este însă faptul că prin nu știu ce miracol d-ta ai ajuns în posesia unui „raport" pe care unul din cenzori l-a făcut la rugămintea editurii pentru a justifica unele intervenții în text, recomandările ce ți s-au făcut la un moment dat și care au ajutat cartea să apară pînă la urmă cu prețul unor mari mutilări.

Partea cea mai interesantă pentru publicul anglo-saxon căruia i te adresezi (deoarece articolul din **Temps modernes** e o traducere din engleză) este cred aceea în care îți exprimi sentimentul de zădărnicie și amărăciune față de „succesul" cărții, a cărei adevărată versiune doar d-ta o cunoști. Într-adevăr, ce știe un intelectual occidental despre cenzură? Este posibil ca acestuia să-i pară în grad extrem surprinzător existența unei cenzuri în forma unui individ foarte bine pregătit intelectualiceste, foarte atent la toate amănuntele cărții, la situațiile condamnabile, într-un spirit în care numai Inchiziția medievală mai putea oferi exemple.

Pentru noi românii cred că mai interesantă și cu totul neobișnuită e putința pe care ai avut-o de a divulga public un „raport de cenzură", acestea existînd pentru absolut toate cărțile „dificile" (cu probleme, se zicea) care au văzut lumina tiparului în ultimele patru decenii în România. A existat o armată întreagă de cenzori instruiți și experimentați, vigilenți și deloc imbecili care „au lucrat" cu cărțile, activitatea lor intrînd în modul cel mai jalnic în „activul" patrimoniului literar, din care fac parte și cărțile d-tale.

Cum ar fi existat această literatură dacă ar fi existat libertate? Răspunsul: în nici un caz așa cum arată astăzi: e încă un răspuns incomplet pentru că adevărul nu poate fi nici măcar imaginat. O bună parte din literatura română din jumătatea aceasta de veac nici n-ar fi fost concepută, deoarece ea nu a fost doar determinată direct de tirania comunistă, ea e în fapt **un răspuns** dat acesteia. Istoria literară nu se scrie însă decît pe baza documentelor literare existente, așa că o discuție de la acest punct ferm trebuie să înceapă, regretele fiind și în acest domeniu inutile... Literatura română actuală e rezultatul mai multor categorii de monstruozități. Și acestea s-ar putea să intereseze publicul „larg" mai mult decît însăși această literatură, în măsura în care ar fi în stare să-i priceapă mecanismul.

Or, problema aceasta a comunicării noastre, cei din partea aceasta a Europei, cu „ceilalți", se complică enorm datorită unicității și stranietății din ce în ce mai accentuate a experienței noastre limitate. E o problemă mai generală și, din păcate, eu care sunt interesat de problema accesului la „universal" (ca să mă exprim în termenii cei mai pretențioși) a literaturii și culturii noastre, trebuie să concluzionez în sensul cel mai defavorabil ideii de „export": o literatură e cu atît mai incomunicabilă cu cît e mai specifică. Este fatalitatea poziției României, a scrisului în limba română, care ar putea fi cel mult acceptate sau luate în considerație în cadrul altei ciudățenii incomunicabile.

Experiența comunistă duce la superlativ această dificultate. Dumneata citezi în ultima parte a articolului scrisoarea pe care un prieten din România ți-a trimis-o ca un fel de avertisment de care nu știu dacă vei ține seama și pe care nu-l comentezi: „Ce va supraviețui din toată literatura pe care am scris-o, din toată literatura scrisă în ultimii patruzeci de ani? E o literatură contextuală, care nu are decît o valoare circumstanțială, nu numai atunci cînd exploatează fapte de istorie, dar chiar și cînd le ignoră? Sunt un pesimist, așa cum știi... s-ar putea prea bine ca totul să nu constituie decît o «paranteză» în istorie, lipsită de sens în viitor și incomprehensibilă pentru cel care n-a trăit-o". Îmi îngădui să fiu indiscret și să specific (măcar publicului românesc), că eu sunt autorul acelei scrisori și că ea „rezumă" o convorbire cu Radu Cosașu în a cărui locuință mă aflam în dimineața zilei de 22 decembrie 1989, așteptînd (fără să fi venit anume pentru asta) să ascultăm discursul lui Ceaușescu destinat a fi ultimul din cariera lui politică. Personal eram sigur că tiranul va fi eliminat curînd, îmi închipuiam însă că vom avea parte de „calea" Bulgariei spre democrație: un guvern interimar comunist format din oarecari membri ai C.C.-ului. Atunci mi-am pus întrebarea ce se va alege din toată literatura „noastră", de fapt din aceea a ultimei jumătăți de veac, ceea ce pentru România înseamnă aproape o treime din întreg, ce va deveni tot ceea ce am scris, legat nu doar de „evenimente" dar și de situația de care nu puteai scăpa nici atunci cînd le ignorai pe primele.

Dacă pot continua indiscrețiile, Radu Cosașu mi-a replicat cu ideea satisfacției lucrului înfăptuit, a puținului publicat, a realizării cu toate satisfacțiile personale ce pot rezulta de aici. E ideea majoră care ne-a ținut în viață pe toți scriitorii, care ne-a dat imboldul de a începe, puterea de a continua, de a rezista. Dar, din păcate, cred eu, aceasta nu e de-ajuns; și acum am observat și am experimentat dureros acest lucru. În literatura română, așa cum spuneai, au apărut în răstimp multe cărți de bună calitate, rod al unei fericite dedublări sau sciziuni care, pentru acei autori aflați mai la suprafața vieții sociale sau chiar colaboratori ai regimului comunist, ajungea pînă la schizofidie. Arta lor de a gîndi ceva și a spune public altceva, pentru a-și rezerva la masa de scris dreptul de a scrie încă altceva era uluitoare și ea i-a dus la succese, atîtea cîte au realizat. Dar chiar și pentru cei ca mine, care au trăit catacombal mai bine de două decenii pentru a debuta în ceaușism, în anii '70, de relativă libertate a expresiei, capitularea în fața realității dar și dreptul de a-mi alege una pe voie, absența oricărei speranțe, situația excepțională a actului scriitoricesc, cenzura de felurite grade, de cele mai multe ori gradată după importanța pacientului în cauză, și tranzacțională în aceeași măsură (căci una era această cenzură pentru un debutant, alta pentru un scriitor de bine de rău acceptat precum Norman Manea sau Alexandru George, și alta pentru cîte o vedetă literară sau politică precum Marin Preda, G. Bălăiță, Adrian Păunescu sau Augustin Buzura) a lăsat urme asupra celor scrise. Ne aflam în dialog cu nebunia, evitînd-o uneori doar, chiar dacă nu într-un mod deschis, sau dîndu-i alt nume, nerecunoscînd-o...

Literatura aceasta care a apărut are desigur valoarea unui document intrinsec, dar are și pe aceea de document al felului în care a apărut. Bizareria aceasta, repet, s-ar putea să fie mai interesantă decît orice altceva, dar comunicativitatea ei ar fi atunci una deviată, dacă nu falsă. Un adevăr nu se poate stabili afirmînd că am mințit atunci cînd am subînțeles că spunem adevărul. Istoria individului care declara că se duce la Botoșani, unde se ducea efectiv, dar era lust drept un șmecher de către unul exact ca el pentru că pentru a fi credibil ar fi trebuit să mintă spunînd că se ducea la Dorohoi e mai complicată decît pare la prima vedere. În România nu s-au petrecut „doar" niște fenomene anormale, care puteau fi înțelese, determinate, izolate, combătute, modificate, evitate; anomalia consta în faptul că existența oamenilor nu era posibilă decît așa, printr-o tactică a disimulării, a tăcerii, a unor relații între cunoscute, cu propriul lor cod de înțelegere, cu o etică indiscutabilă deși duplicitară, cu tot ceea ce e atribut al vieții. Distorsiunea înțelegerii nu mai era resimțită ca atare de nimeni; „înțelegerea" însemna și „acceptare".

Litografie în culori de RAMON CASAS (1900)

DIN atîtea naivități, absurdități dar și observații juste pe care le-am auzit de la străinii cu care am ajuns să stau de vorbă în ultimii ani, desprind o frază memorabilă, pe care a rostit-o în fața mea prin 1987 un turist francez, un tînăr licean pe atunci, fiul prietenului nostru comun de la Paris, Philippe K., după ce petrecuse vreo trei săptămîni în România, timp în care a mers cu trenul, cu autobuzul, cu căruța prin Oltenia, pe munte, în Maramureș și a luat contact cu diferite realități, ajutat fiind și de faptul că se descurca destul de bine în românește. El mi-a spus la plecarea din țara noastră acest cuvînt rezumativ, memorabil: **„Ceea ce se petrece în România nu e nici bine, nici rău... E inimaginabil, și se contează pe asta!**

Dacă voi ajunge la Paris și voi încerca să povestesc colegilor mei ce am trăit, a adăugat el, nu voi reuși să le spun, să le explic nimic..."

Într-adevăr, acesta e cuvîntul just. În România nu a fost rău, foarte rău, extrem de rău... A fost inimaginabil și experiența aceasta e intransmisibilă. Răul poate fi înțeles; Dumnezeu sau Marele Programator a pus în creierul omului posibilitatea de a deosebi binele de rău, de a înțelege ce e una și alta. Dar un om normal nu poate înțelege anomalia, cînd aceasta este însuși principiul existenței. La noi ea a durat mai bine de patruzeci de ani. Anomalia nu e contrapartea negativă a adevărului, ci o realitate de fiecare zi, în care relațiile dintre oameni se stabilesc altfel, într-un mod necunoscut, imposibil de înțeles de omul normal. Acesta poate eventual evalua suferința cuiva, dar nu capacitatea lui supremă de suferință, nici nu e în stare să descopere și să admită posibilitățile de acceptare a suferinței, acomodarea cu nebunia, existența cu socoteală în plină absurditate. Împotriva tentativei de a te face înțeles vin noțiunile cele mai simple, cele mai generale, aparent cel mai ușor de vehiculat.

Iată, în chiar zilele în care am citit articolul d-tale din **Temps modernes** a sosit noul ambasador al Franței, care s-a grăbit să declare că dorește să înțeleagă situația din România în care-și va îndeplini misiunea după evenimentele din decembrie anul trecut. Și a făcut imediat relația pe care o face automat orice francez cînd vine în România, anume între ce s-a întîmplat la noi și revoluția de la ei acum 200 de ani, numindu-le la fel.. Dar „revoluție" are cu totul alt sens în franțuzește, în românește și în spațiul american, să zicem. Pentru francezi e vorba de un cuvînt aproape magic pe care ei îl confundă cu „progresul", presupunînd totdeauna o acțiune violentă împotriva unei autorități tradiționale pe care o înfrînge și o elimină printr-o mișcare populară. Pentru un american, revoluția a însemnat mișcarea insurecțională de cîștigarea independenței față de metropolă a unei populații coloniale conduse de aristocrația locală, care a izbutit să instaureze un sistem atît de elastic și autoreglat, încît nu a mai fost vorba de nici o violență care să îngăduie dinamismului social, să-și găsească expresia. Pentru noi, românii, timp de mai bine de o sută de ani, între 1821 și 1944, revoluția a fost un act al elitei conducătoare, de cele mai multe ori îndreptat împotriva unei dominații străine fățișe sau mascate în care „poporul" era antrenat numai și dirijat complet de ea. Pentru noi, românii, acțiunile din decembrie 1989 au fost eventual o „revoluție restauratoare" (cum am numit-o eu cîndva) o încercare de a aduce societatea noastră de la o tiranie cumplită la o formă de guvernare democratică existentă cîndva și păstrată în amintirea unei reduse părți a populației.

Sau cuvîntul „comunist", de largă utilizare în atîtea limbi ale pămîntului. Pentru un american, el înseamnă cam ceea ce era și în România între cele două războaie mondiale: un individ aparținînd de obicei minorităților neintegrate încă temeinic în masa poporului american, urmărind gînduri subversive, în strînsă legătură cu o putere exterioară ostilă. Pentru un francez, „comunist" înseamnă un om de cele mai multe ori tînăr, de perfectă bună-credință, cam exaltat din fire și urmărind înlocuirea cu violență a societății actuale cu una mai bună, sau în cel mai rău caz realizarea naivă a unei utopii sociale egalitare, în care să domnească armonia și justiția socială. Pentru un român, comunist înseamnă dacă nu de-a dreptul o lichea, în tot cazul colaboratorul cu un regim tiranic, un oportunist profitor, fără altă preocupare decît dobîndirea unei mai bune situații personale în cadrul unei formații politice care se confundă cu aparatul de stat.

Ce înțelegere poate exista între cei trei în legătură cu această noțiune atît de universală? Puțini observatori normali și-ar putea da seama care era rolul unei literaturi inspirate de realități sociale.

Dar să ne întoarcem la problema cenzurii în cazul cu totul special în care eroul a fost romanul d-tale și mai apoi chiar d-ta. A explica unor occidentali ce e cenzura e încă o treabă simplă pentru că ea poate fi definită chiar de ei, întrînd în experiența lor. O experiență nu de autori de cărți, dar de oameni care, oricît de liberi, cunosc multe interdicții, în majoritate ușor acceptate. Problema începe de aici încolo și, repet, cred că gradul de perfecțiune a acesteia, în cazul cărții dtale, i-ar putea surprinde și eventual îngrijora. Dar operația de cenzurare în forma în care s-a exercitat asupra d-tale rămîne totuși o situație logică: un individ superior calificat și-a citit cu extremă atenție cartea și a făcut observații riguroase și competente asupra a tot ce-i putea deranja pe cei pentru care lucra. Se poate înțelege, deci, pentru că experiența aparține lucrurilor obișnuite deși nu plăcute de pe lumea asta, în fața cărora ne înclinăm în felurite împrejurări cu toții.

Dar cenzura nu acționa astfel decît în rare cazuri și nici nu ar fi putut altminteri. În cele mai multe, ea nu se ostenea să arate victimelor sale motivele și părțile incriminate; făcea ceva mult mai simplu și mai năucător de confuzie: dădea respectivul text înapoi editurii (niciodată direct autorului) ca o autoritate invizibilă, fără nici o explicație și fără nici o interdicție lămurită. Nu punea ștampila pe paginile cărții, pur și simplu. Autorul și editorul (acesta din urmă dacă era excesiv de binevoitor) urmau să-și bată capul cu ceea ce cenzorul sibilinic voise să spună prin refuzul său. Ne aflăm într-un regim de adbsurd kafkian: cel incriminat trebuia să-și descopere singur crima și, de multe ori, cu experiența editorului deprins cu atari situații, descoperea ce a vrut să interzică cenzorul sau își inventa ceva pe cale „logică". Dar chiar dacă nimerea ceea ce era de reparat în cartea sa, autorul trecea prin niște torturi pe care un american nu are cum să le înțeleagă — și nici nu trebuie, dacă vrea să rămînă în toate mințile. Uneori însă situația se prezenta mult mai complex: de obicei autorul și editorul cenzurau ei înșiși mai mult decît ar fi propus cenzorul la o discuție „normală", să zicem: în trei. Sau eliminau alte pasaje din carte, care rămîneau apoi în afara textului bune scoase. Așa îi dădea autorului, la o nouă carte, o stare de spi-

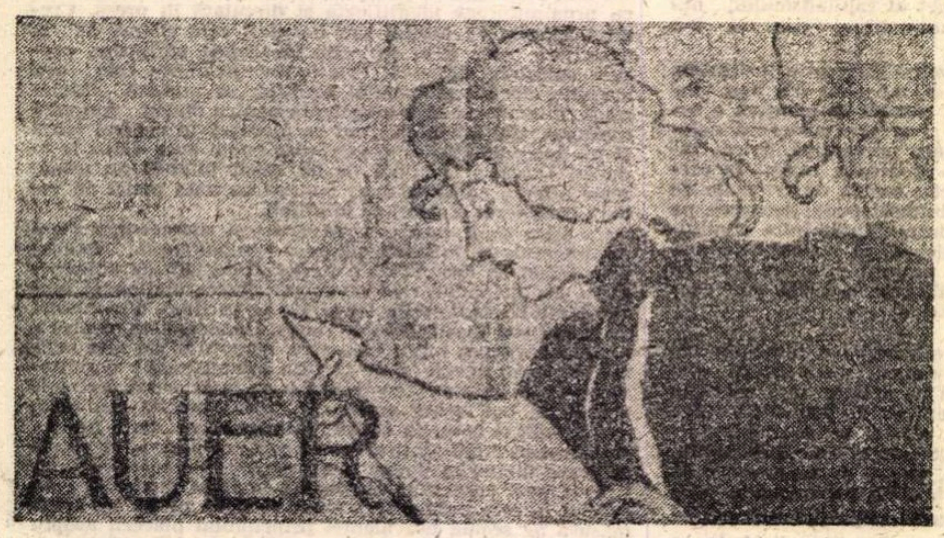

Litografie în culori de HEINRICH LEFFLER

Manea

rit specială, a culpabilizării imprecise, durabile, de neuitat. (Trec peste alte amănunte și prelungiri ale acestei anomalii : în cazul că respectiva carte apărea în urma unui „duel" între editură și cenzor, autorul rămînea stigmatizat și d-ta însuți ai avut de suportat consecințele apariției prin conflict a **Plicului negru** și prin faptul că volumul de eseuri **Pe contur**, premiat de Asociația scriitorilor din București a fost totuși exclus de la acordarea premiului, deși juriul pe d-ta te propusese). Iar editorul nu-l uita ușor pe autorul „cu probleme"... Cenzura nu era doar un sistem de apărare a regimului împotriva unor eventuali inamici, ci unul de agresare și intimidare a conștiințelor. Ea crea un climat de culpabilitate nu numai pentru cel care prezenta o carte sau un articol, ci și pentru cel care nici nu le scrisese dar se gîndea vag să o facă.

STAREA aceasta de anormalități care decurg una din alta sau se complică și se agravează recioroc e mult mai greu de înțeles decît ideea de „absolut al răului" care se întărea de la o zi la alta în timpul stalinismului (și pe care și-a întemeiat Orwell previziunile sale nerealizate). Începînd de la mijlocul anilor 50 au oferit o imagine a comunismului variată, derutantă, greu de dedus dintr-un program unic bine stabilit. În România, unde „internaționalismul" a fost treptat abandonat, iar socialfascismul luase forme din ce în ce mai evidente, s-a petrecut un fenomen care nu poate fi sesizat de observatorul exterior, sclav al logismului său de atitudine, sau alcătuirii sale mentale „normale". Anume, că deși țara noastră prezenta una din cele mai negre imagini ale comunismului în lume, tocmai acest fapt a obligat pe cei mai conștienți prizonieri ai sistemului să se desprindă, să se izoleze și să-și ia asupra lor destinul realizării proprii. Răul asociat cu nebunia, sau mult determinat de aceasta, excludea acceptarea lui altminteri decît pur formală, atîta timp cît comunismul fusese o soluție măcar vagamente posibilă, o speranță sau măcar o alternativă cît de cît admisibilă, asimilabilă măcar parțial, el era în stare să atragă, să seducă, să înșele, să pervertească. Acum însă, orice „contract" cu el era un act de pură oportunitate ; așa cum membrii nomenclaturii trăiau pe cu totul alt plan în viața lor de toate zilele (vile luxoase, lipsa problemelor materiale, viitorul asigurat pentru progenitură, idealul economic al acumulării și al largii existențe) în contrast cu etica „omului nou", toți cei care puteau le urmau modelul invidiat, ori se aranjau în paralel, fără nici o ezitare, fără nici un scrupul, fără nici o problemă. Și asta nu din motive de ordin moral, ci pentru că era singura soluție a supraviețuirii.

Situația aparent paradoxală, în tot cazul greu de înțeles pentru un occidental cu mintea întreagă, a fost ilustrată însă mai acut de literatura noastră mai ales în ultimul deceniu, cînd apariția multor cărți contrasta violent pînă la stridență cu ceea ce s-ar fi putut deduce din „linia" oficială. Desigur, aceste opere au fost cenzurate, au fost scrise cu teama cenzurii, dar nu pentru a răspunde „comenzii sociale", cum era mascată ca într-o formulă eufemistă. Unul din aspectele cele mai grave ale politicii ceaușiste a fost neglijarea aspectului „ideologic" atît de ferm dirijat și supravegheat înainte. Ceaușescu nu a fost un ideolog și, din fericire, tocmai barbaria lui l-a făcut să reducă ideologia la unele lozinci generale, amestec de naționalism și stalinism fără nici o valoare teoretică, dar dezastruoase pe planul vieții de fiecare zi.

Neglijarea aspectului ideologic, dispreț față de problemele culturale, minimalizarea factorului intelectual la toate nivelele vieții de stat s-a datorat conștiinței propriei puteri, nu unei concesii generoase a tiranilor. Contrazicînd încă o dată naivele profeții orwelliene, comunismul postbelic nu a dezvoltat **toate** direcțiile sale care se lăsau surprinse în experiența sovietică, eventual din ultimii ani ai stalinismului. Întărirea treptată a comunismului în țările în care a ajuns la putere a dovedit un lucru esențial : că într-un stat totalitar strașnic organizat, dispunînd de mijloace de control asupra populației, pe care i le oferă tehnica modernă, și de o forță de represiune pusă la punct, o minoritate de 0,5 la sută din populație poate ține sub control, eventual teroriza tot restul. Și atunci nu mai conta, ca pe vremea lui Stalin și a insecurității sale patologice, ce gîndesc oamenii, ce discută, ce ar putea face. Experiența dovedise că ei nu pot face nimic, că sunt totalmente neputincioși să pună în pericol sistemul, cercurile privilegiate, statul. Procesele teroriste din anii '30 și de după au început să apară ca niște anacronisme : o anumită libertate a vieții intime a fost îngăduită, deoarece se văzuse că ea nu e o primejdie, controlul asupra aparatului însuși s-a făcut doar pentru a-i verifica doar eficiența, nu și sinceritatea. Pe scurt regimul a permis sciziunea vieții indivizilor, avînd acum certitudinea că partea „vie" din ei nu comunică cu cea automată, ascultătoare, conformistă și că el poate conta pe aceasta din urmă în toate acțiunile cu adevărat publice. Marea forță a represiunii își îngăduia acum să nu se mai ostenească „educîndu-i" pe oameni. Nu mai conta ce gîndeau, ce credeau, ci doar ceea ce ar fi putut face. De aici, relativa „liniște" de la noi din țară și, în genere, din tot „lagărul" comunist de la Brejnev încoace, cînd s-a renunțat la măsurile de intimidare, preventive, spectaculoase și brutale, mulțumindu-se cu controlul absolut al cetățenilor. România a devenit și sub acest aspect o realitate misterioasă în cadrul comunismului, în sensul că teroarea nu mai era vizibilă, tocmai pentru că era foarte sigură pe ea.

Or, și de aceea experiența noastră e incomunicabilă prin literatură. Iar noi suntem în literatură, — despre care am vorbit totuși puțin ; m-am referit mai mult la condițiile ei exterioare de producere, de existența ei, de posibilitatea de a se lăsa înțeleasă. Despre chestiunile intrinseci îmi rezerv plăcerea de a discuta cu d-ta altădată, nu înainte de a-ți semnala gravitatea perspectivei. Domeniul artei este în bună măsură al ficțiunii și aceasta poate, tocmai prin reușita și logica ei, să dea în mod fals un certificat de autenticitate minciunii bine imaginate, dar și să dea unui cititor neavizat altă semnificație „golurilor", „tăcerii", „absenței".

Au apărut în România cărți care par a fi scrise în altă parte a lumii ; dar semnificația respectivelor apariții scapă observatorului occidental și, curînd, și celui român, tocmai pentru faptul că sunt așa de „normale". Și, prin faptul acesta, și-au cîștigat un anume statut tocmai pentru că contextul era așa de tulburat.

Un occidental nu e în stare să înțeleagă normalitatea în anormalitate, poziția ei față de nebunie, anormalitatea pe care o prezintă un fenomen desfășurîndu-se tocmai normal. Și ce anume oferim noi dacă nu excepția pe care el nu o înțelege ca atare? O literatură a „subînțelesurilor" nu trebuie neapărat să lucreze pe baza unui cod cunoscut ; dar trebuie să îngăduie imaginației oricărui cititor să „descopere" o realitate pe care măcar ar bănui-o.

Dar o reușită artistică poate fi o mistificație gravă a realității, o deformare eventual a ei și, atunci, cel care o comite lucrează fie și inconștient în favoarea celor care, instituind minciuna generalizată, lasă și adevărului o parte de existență, anume pentru a-i înșela pe cititorii care-l caută. Spre deosebire de simplul martor al erorilor din „lagărul socialist", scriitorul e cel mai în pericol de a minți tocmai prin micul său adevăr...

Alexandru George

Afiș de AUGUSTE DONNAY (1896)

Poezia de după gratii

■ *PROPUNEM alăturat un eșantion din poezia românească de după gratii. E vorba de cîteva din poemele realizate de poetul* Nicolae CARATANĂ *în timpul detenției sale în închisorile comuniste. Arestat de două ori și condamnat pentru că a refuzat să se înjosească și a rămas demn, N. Caratană (n. 1914) a avut parte de 12 ani de temniță și 3 de domiciliu obligatoriu în Bărăgan, perioadă în care a îndurat tot calvarul reținutului celular și al lagărelor de muncă de la Canalul Dunăre — Marea Neagră și a cunoscut mai multe închisori, printre care Văcărești, Jilava, Gherla, Aiud. Spre informarea cititorilor — căci, în pofida talentului, el este aproape un necunoscut pentru marele public, ca unul despre care nu trebuia să se scrie în anii dictaturii — precizăm că N. C. este membru al Uniunii Scriitorilor și autorul a 5 cărți de poezie :* Lampadoforie *(Cartea Românească, 1972),* Lina de aur *(Cartea Românească, 1975),* Inscripții rupestre *(Cartea Românească, 1981),* Aștept soarele *(Litera, 1985),* Arbori *(Litera, 1989), alte 4 așteptînd tipărirea la cîteva edituri.*

Apelînd la o varietate de modalități și stiluri, poeziile reținute aici aparțin, după cum se poate ușor constata, unor „genuri" felurite, dar se așează toate sub cupola aceleiași vii emotivități vizavi de drama umană. Sînt poeme care interesează înainte de orice prin substanța lor, compuneri în versurile cărora străbate ecoul prelung al unor realități cutremurătoare ce îndeamnă la veghe...

Enache Puiu

Nicolae CARATANĂ

Groapa de var

Uite-o umbră cade jos,
nu mai poate, nu mai poate !
Poate-așa cădea Cristos
crucea cînd ducea în spate.

Noapte... Ce imperiu vag !
Peste tot numai tăcere ;
pietrele de var cum rag
și încep apoi să zbiere !

Varul, năucit în groapă,
dă din solduri, dă din șale ;
umbra-aceea, umbra șchioapă
nu mai poate să se scoale.

În zadar vrea să se-agațe
disperată, de-o scorbură ;
brigadieru-o ia în brațe
și-o aruncă în fierbătură.

Noapte brună. Gust amar.
Între sîrmele ghimpate
fierbe-un om, se face var.
Timpul trece, dar nu bate...

(1952, pe șantierul Canalului Dunăre-Marea Neagră)

Stepă fără de hotare

(în memoria
doctorului I. Simionescu)

Patru grupe merg în rînd.
Deținuții — cîte zece.
Într-un om dospește-un gînd
după ce-nflorise rece.

Gîndul lui e-un steag cu faid
și cu fel de fel de clinuri,
cînd mai rece, cînd mai cald —
e un steag purtat prin chinuri.

Într-un om cu trup bătut
gîndu-i coaptă cărămidă,
alteori e glod sau lut.
Vrerea-i a făcut omidă...

Din adînc o voce-i spune :
„Scapă-odată de bătăi !"

Gîndu-i fum în rugăciune,
vîlvora unei văpăi.

Ziua-l întărește-n gînduri :
„Sentinela, uite-o-n cap,
dacă voi ieși din rînduri,
trage-n mine și-am să scap",

'și zise. Și-o luă la fugă.
Sentinela trase drept
și-i făcu o buturugă :
glonțul i-a trecut prin piept.

Stepă fără de hotare
și un mort zîmbind la cer.
Veac cu cizme în picioare
și priviri de temnicer...

(1952, Canalul Dunăre-Marea Neagră, colonia de muncă Poarta Albă)

Balada șerpilor de baltă

Sol de mlaștină cu șerpi...
Primăvara, printre ierbi,
unii par a fi un băț,
alții — o curea de hăț ;
ies de sub cazma timizi,
slabi, piperniciți, livizi.

Ochii, două mărgeluțe
pe o salbă de păpușă,
coada-i bună de biciușcă —
neam de șerpi care nu mușcă.

Și tot sap să-mi umplu roaba...
Vreau să dau cu-un șarpe laba,
dar e sec de mîini și zbor,
este sec și de picioare.
Unii șerpi mai țin sobor,
alții stau culcați la soare.

Tăiai unul cu cazmaua :
carne macră ca chifteaua,
nici un firicel de os.
Șarpele muri frumos.

Știi, mi-am zis, aveau latinii
astă vorbă a luminii :
„Carpe diem, carpe, carpe !"
Cum o fi carnea de șarpe ?
Cred că n-o să fie rea
pentru flăminzia mea.

Fac un foc, plăpînd și el,
frig un șarpe subțirel
și mă pun și îl mănînc
(foamea mă rodea-n adînc !).
Mă-ntrebai, după ispravă,
oare n-o fi cu otravă ?

O minune ! N-am murit !
Și ne punem pe gătit...
Pe jăratec și văpaie
am făcut din șerpi friptaie.

Trece-o ziuă, vine alta,
foamea ne-o lecuia balta...

(1952, colonia de muncă Valea Neagră)

Interogații

Unde sînteți, unde, unde
voi din dubele fantomă ?
Întreb vîntul, nu răspunde,
întreb zarea, cade-n comă...

Unde-s dubele plecate
într-o noapte chioară, dură ?
Sufletul întors pe spate
le blestemă și înjură.

Vreo pădure, sub un munte,
poate-ar ști să spună drept
cum v-au împușcat în frunte,
sau în ceafă, sau în piept.

Poate-o vale-ngustă, sumbră,
vreun pîriu făcînd gîlceavă
văzu umbră după umbră
cum fu împușcată-n ceafă.

Poate-un cer bolnav de stele,
auzind gîlceavă-afară,
a văzut printre perdele
cum și unde vă-ngropară.

(1954, Gherla)

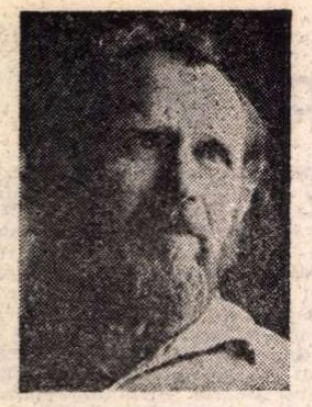

Fotografie de Ion Cucu

Toma George MAIORESCU

Un ochi zburînd

Noaptea
pocnesc
icoanele
zboară
prin tăcere
cîte-un ochi
de sfînt
Cine
măsoare
toanele
obiectelor
pe-acest
pămînt ?

În cimitirul Belu
s-a ocupat
şi ultimul
loc
aşteaptă
în schimb
noi crematorii
purificaţi-vă deci
prin foc
şi veţi pluti
preteni
ca norii

căci altfel
ce-am mai avea
de sperat
în sihăstria noastră
colectivă
dacă nu
în rînd
disciplinat
aşteptînd
salata de andivă
sau fluturînd
uralele pe buze
vreun sol
al neguroaselor planete
ce-i drept
hălăduite de meduze
dar falnic în
orbirile secrete

cînd în pămînt
nu-i loc de-a ne întoarce
cînd tigvele-s zvîrlite
în betoane
refuz de goluri
funigei de pace
văzduh turnat
în splendide
canoane

atît

noi basmelor nu le-ncheiem
sfîrşitul
— un ochi zburînd
înseamnă-un început —
căci dacă-n lume
ar dispare mitul
Cuvîntul însuşi
ar rămîne
mut

1971

Condiţional aproape monorim

Şi am strigat thesalianului : Iasso !
Capul compas drept pe Burkina
Faso.

Să nu ne mai care de nas o
Paţachină scăpată de laso.
Herghelia rămînă. Mai las-o
Să zburde pe pajişti tomnatice
ca s-o
Prăsească-armăsarii de-Orange
şi de Nassad
Să nu ne căinească ; ci am retras-o
Ci-am împărţit-o cu tine crăiaso
Ci de frică de ciudă de lene
am mas-o
În pădurile tale virgine, aleaso.

Ancora n-o ridicarăm. Unde-a
rămas o
Pală de vînt pe-un ţărm de exil
Ovidius Naso ?
Speranţa-n Elena ? Doar ieri
ne-au sustras-o.
În oceane ce încă n-au eşuat
în Thomasso ?
În rafaelice gobelinuri de-Arazo ?
Sau, poate-n slăvita Cetate-a lui
Tasso ?

Nu ştiu.
Dar cana de prună am ras-o.
Într-un suflu am ras-o.

Chiar dacă din Darm-el-Der
Se anunţă-un dromader.

1983

Monorim

Peregrinul paladin
javelin şi spadasin
în halat de mandarin
încălţat în mocasini
şi călin şi sibilin
şi cu nasul acvilin
ca un vultur bizantin
cu surisul jacobin
scoate-un sunet cristalin
din străvechiul mandolin.
Ce divin
O, ce divin
Nu-n pocalele de vin
e eternul femenin
Oh ce chin
adrenalin
păn-ajungi sub crinolin
cu un spin
elefantin
Şi divinul paladin
cu surîsul genuin
şi felin
dar şi vulpin
după unii libertin
cu eternul femenin
va lua un aspirin
va urca în Zeppelin
anonim şi anodin
s-acosteze-n Sahalin
javelin şi spadasin
chimono de mandarin
şi surîsul jacobin

1970

Capre

Caprele, caprele
urcă din greu,
Golgota, Golgota,
din sufletul meu
În frunte
Se caţără
Ţapul Sabin
Coarnele lui
Coroană de spini.
În urmă-i
Trufaşă
Trece
Preamîndra
Aleasă-ntre oarbe
De Sîmbra.
Crăiţa-i a treia
Cu crucea
Preablînda.
În salturi
Încheie
Urcuşul
Bolinda.

Copita din faţă
Pipăie drumul
Cerbice călca-vor
Necumul
Nicicumul
În stinse priviri
Fixate-nainte
Lucesc — doar
Pilcoase
Aduceri-aminte.
Degeaba miraje,
Suiş — curcubeu
Nu-i ţara culorii
În sufletul meu
Golgotele nu-s
Osuar de sorginte
Ci culori putrezite-n
Cuvinte.
O, Capre
Cu ochii întorşi
În abis
Orbirea-i
Desigur
Un alt
Paradis.

1989

Copertă de ALBERT KLINGER

Grafică de OTTO ECKMANN

Nord

...Ci unde ai rămas Haparanda
cu polul oscilînd între un nu
şi-un da
regină-a-echinocţiului în cumpeni
cu-oglinzi-fîntîni ce nu le mai
răscumperi
şi albe nopţi cristale siderate
dormind vulcani sub roasele lăcate
cu ere cremenite-adînc în rocă
în privegherea ochilor de focă
sub văluriri sticloase de vîntoase
stîrnind cuprinsu-n făinări de oase
şi geometrii în stele de zăpadă
prin spaţii fulgerînd argint
de spadă
cum se repetă în priviri ciudate
luminile-n nicicînduri semănate
cum zarea pleoapă în căderea
sării
repetă falsa legănare-a mării
corăbii albe rătăcindu-şi drumul
şi cîini de sănii întorcînd
nicicumul
dar unde ai rămas Haparanda
Încărunţite gînduri între un
nu şi-un da.

Ploi

cînd încep ploile
oraşul se înfăşoară
ca un melc
(cu toate că moluştele cochilate
fac invers)
dar oraşul se strînge în el
ca şi cum cercurile sale
concentrice
s-ar înghesui
care să-l întreacă pe care
care să ajungă mai repede
în miezul propriului centru
în punctul 0
punctul de la care pornesc
— cum bine se ştie —
desfăşurate din spirale
toate ploile lumii

1980

NOUTATE EDITORIALĂ LA PARIS

Un ambasador irevocabil

LUI Alexandru Paleologu i se poate lua o ambasadă, dar el a fost și va rămîne un ambasador irevocabil. Dovadă și acest ultim volum pe care l-a tipărit, de data aceasta în Franța, la Editura André Balland. Gérard Noël (Președinte Director General) și Maurice Partouche (Directorul General) se pot mîndri cu **Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur des Golans** scoase în condiții ireproșabile. Editura Balland a dat ceea ce se cheamă o lovitură. Iar colecția „Le Nadir", condusă de Jean-Pierre Péroucel-Hugoz, a pus astfel în circulație unul dintre cele mai importante documente despre România postbelică și avatarurile cu care se confruntă Europa de Est, cele românești nefăcînd decît să ateste apocalipsa sistemelor dictatoriale ajunsă la paroxism. **Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur des Golans** va fi probabil una dintre cărțile cu o mare audiență în lumea occidentală, unde colecțiile de tip „entretiens", de convorbiri și dialoguri cu mari personalități circumscriu mai mult decît o modă, o democrație a culturii și valorizării. Stilul conversațional modern i se potrivește ca o mănușă lui Alexandru Paleologu, mare amator de „cozerie". Cartea la care ne referim s-a născut, deci, din dialoguri, e o suită de ample răspunsuri la întrebările în tandem pe care i le pun lui Alexandru Paleologu Marc Semo, autorul unor reportaje complexe despre România, publicate în „Libération", și Claire Tréan, responsabil al rubricii diplomatice din **Le Monde**. Trimițînd la cele două solstiții ale sacrificiului, cartea lui Alexandru Paleologu e dedicată tinerilor români uciși în decembrie 1989 și iunie 1990. Primii au pierit în ziua cea mai scurtă a adevărului, ultimii în ziua cea mai lungă. Dedicația devine astfel și un semnal de alarmă. **Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur des Golans** prelungește, deci, dincolo de decizia oricărei puteri, o legație a spiritului insubordonabil, acreditînd-o mai presus de un act de numire sau revocare trecător și conjunctural în raport cu adevărul sau cu vocația și talentul. În absența ambasadorului, destituit prin telegrama primită la o săptămînă după alegeri, cartea născută după această hotărîre a puterii se instituie într-o nouă formă de ambasadă. Scriitorul învinge și prin el, nu numai legatul lăuntric ce nu se lasă intimidat de oportunisme. Departe de a fi excentric, adevărul la care ține Alexandru Paleologu, cu prețul rezilierii unui contract ce-l contraria zilnic, are de partea lui realitatea, la care se adaugă exactitatea și justețea analizelor confirmate încă o dată, și tragic și penibil, de evenimentele din 13—15 iunie.

L-am întîlnit întîmplător pe Alexandru Paleologu la București, în aprilie, în zilele cînd se întorsese în țară fiind chemat pentru consultări. Era senin și decis să rămînă aceeași ființă independentă și incomodă. Întrevederile pe care le avusese cu Sergiu Celac și Ion Iliescu, descrise pe larg în volumul de față, nu reușiseră să-i modifice deloc credința că „diplomatul nu este un papagal", o specie de înalt funcționar extern, care repetă fraze rostite de alții. Chipul ambasadorului chemat la ordine nu era umbrit de nici o crispare, iar gesturile și cuvintele nu lăsau să se întrezărească acel frison al unor viitoare concesii. Stăteam de vorbă cu un om liber, jovial, însă ferm. Bănuia deznodămîntul dar n-avea de gînd să-l preîntîmpine, ori să-l modifice de dragul unui post. Procesul-mascaradă al dictatorilor nu fusese un rechizitoriu al totalitarismului comunist și genocidului multilateral dezvoltat. Îl impresionase neplăcut ca orice scenariu bazat pe minciună. Nu era singurul român nemulțumit. Pornind de la caseta acestui proces, Alexandru Paleologu va formula în **Souvenirs...** cea mai tranșantă acuză la adresa noii puteri căzute într-un „turbion de minciuni" și practicînd un „polimorfism al minciunii". Argumentele și exemplele diferă total însă de cele produse de Michel Castex. Analiza lui Paleologu are de partea ei avantajul de a fi realizată din interiorul sistemului, din perspectiva unui martor care a trăit zi de zi, de-a lungul aproape a cinci decenii scenariile staliniste și apoi ceaușiste. Un asemenea martor recuperează eroismul revoluției din stradă, nu întîmplător și cea mai supusă unor scenarii de falsificare și maculare repetată. Strada, Proclamația de la Timișoara, Piața Universității ies de sub controlul unei răsturnări de putere mai mult sau mai puțin premeditat. Ele refuză compromisul dozărilor din alambicul unui neocomunism mai mult sau mai puțin transparent. Reacția lor este incomodă și ca atare va fi repede etichetată drept extremistă, de unde și pasul inabil de la calificativul de „golani" la acela de „legionari", avînd grave consecințe interne, care au dus la o răcire pînă la înghețare a atitudinii internaționale față de România. Atunci, în aprilie și în mai, nu se putea bănui că vom trăi și cumplitele evenimente din iunie. Alexandru Paleologu considera punctul culminant al răului primăvara însingerată de la Tîrgu Mureș, în care descoperea recurența unor practici ceaușiste, apelînd la tensiunile șoviniste, naționaliste, xenofobe, la atotputernicul principiu **divide et impera**. Evenimentele de la Tîrgu Mureș l-au rupt atunci pe ambasador de putere, edificîndu-l deplin. Autorii actelor de violență bestială de la Tîrgu Mureș nu puteau fi luați drept niște anonimi instinctivi, cîtă vreme imaginile de pe casetă înregistraseră gesturi care nu puteau fi atribuite decît unei școli a provocărilor și represiunii. La două zile după alegerile din mai, l-am vizitat pe Alexandru Paleologu la ambasadă și am înțeles că era pregătit, că aștepta calm vestea destituirii. M-a primit în acel birou din Hôtel de Bearn, unde pe vremuri a lucrat Paul Valéry. S-a amuzat enorm cînd i-am povestit că am vrut să intru în ambasadă prin rue Saint Dominique, pe poarta care se deschisese după decenii, doar în 20 mai. După jumătate de oră m-am lămurit că intrarea se face prin rue de l'Exposition. Citind acum aceste amintiri ale unui ambasador al „Golaniei", am înțeles că, în inocența mea de român „protejat" să nu vadă occidentul niciodată pînă la „revoluție", reacționasem în sensul unei dorințe pe care a avut-o Alexandru Paleologu, imediat ce s-a instalat ca primul și adevăratul nostru ambasador liber la Paris. Atunci, în biroul din somptuoasa clădire în stil Napoleon al III-lea, l-am cunoscut și pe domnul Paul Monnet. Președinte la **LIVREST Echanges**. Venit la T.I.B., Paul Monnet a adus și primul exemplar semnat din **Souvenirs...** Revăzîndu-ne, ne-am amintit de clipele de amară decepție trăite la aflarea vestii că Alexandru Paleologu a primit telegrama de recuzare. Am vorbit atunci despre Emil Cioran, scriitor la care Alexandru Paleologu se referă în mai multe rînduri în volumul de față. Cartea debutează evocînd o serie de teze extrase din **Pour une théorie du destin**, unde nu e deloc întîmplătoare consideratia despre dificultatea de a fi român, obsesiva temă a destinului găsindu-și, în scrisul lui Cioran, semnificative suprapuneri cu meditațiile repetate despre condiția românilor în istorie și tema exilului. În **Souvenirs d'un ambassadeur des Golans**, Alexandru Paleologu ne oferă unul dintre cele mai complexe portrete ale lui Cioran și oricum cea mai nuanțată imagine privitoare la atitudinea acestuia față de unguri, redusă îndeobște de comentatori la paginile din scrisoarea către Noica, aflate în **Histoire et utopie.** Cu ajutorul mărturisirilor lui Simone, soția lui Cioran, Paleologu reface portretul mai vechi. Aici s-ar cuveni să facem o paranteză pentru a-l deosebi pe Alexandru Paleologu de Emil Cioran din perspectiva înțelegerii condiției românilor în istorie, fie aceasta și istoria recentă a ultimelor luni. După ce am citit întreg volumul, cu admirabilele sale capitole: **Notre révolution en guillemets, Une ambassade de quatre mois ou l'Opera de quat'sous, La petite France du Danube, „Sire, le jour viendra peut-être"..., Xénophobie à la roumaine, D'une dictature à l'autre, Ma longue clandestinité, Du bon usaje de la prison, Des débuts prometteurs, Dissidences, L'impossible procès, Catastrophe et dérision** devine tot mai limpede cercul magic care-i desparte pe cei doi moraliști. Pentru Cioran „binele nu poate fi decît un parazit al amintirii sau prezentimentului", deci „o forță ireală". Pentru Paleologu, binele este și un parazit al prezentului, o energie reală. Lucrul acesta ne izbește, mai cu seamă, în paginile care evocă momentele dramatice din existența sa. Și în clipele tragice Alexandru Paleologu nu-și părăsește seninătatea, seducătoarea lui detașare, o propensiune spre hedonism, care alunecă în cîteva momente chiar în „sibaritism". Arta de a se bucura intens de prezent nu-l caracterizează și pe Cioran, iar dacă ne gîndim bine e rară la moraliști, ființe contorsionate, adesea ipohondre sau mizantropice. Experiența ambasadei, în fond destul de tristă, amenințată de provizorat și subminată de precaritatea materială, e trăită cu dese momente de euforie, cu o nedezmințită curtuoazie și eleganță, ce nu-și refuză solaritatea, umorul, speranța, arta de a smulge orice rază de bine din clarobscurul sau agonia unei investituri. Trimis ambasador la Paris, la ceasul pe care francezii îl numesc atît de plastic „entre chien et loup", Alexandru Paleologu trăise această învestitură cu o conștiință aurorală, tinerească, dezinvoltă, din care lipsesc total diplomațiile și oportunismul maturității, reverențele față de putere, ce i-ar fi protejat confortul, oferindu-i scuzele unei neimplicări de intelectual care se rezumă la lecturi, protocol și recluziunea în estetic. Alexandru Paleologu nu-și face din bine doar un parazit al amintirii asemeni unor pseudodisidenți ce și-au transformat opoziția de ieri în diplomă pentru funcții și privilegii post-revoluționare. Pentru a duce mereu binele în prezent, el rămîne aceeași ființă trăind într-o alertă lucidă pe care nimic n-o înregimentează. Alexandru Paleologu are o eleganță și o benefică oroare de conformism. Din pricina umorului disprețuiește haiografia și melodrama. Teama de penibil și de ridicol pe care i le sugerează încrîncenarea, ranchiuna, jocul obositor de culise și minciuna eliberează mereu un suflet aristocrat, deci mai presus de ambiții. Averea cea mai de preț e libertatea și arta de a refuza cumpărarea de indulgențe și goana după titluri și avantaje. Că binele este pentru Alexandru Paleologu o necesitate a prezentului, reiese limpede din capitolele acestei cărți, evocînd lunga experiență a clandestinității. **(Ma longue clandestinité)** și anii de pușcărie **(Du bon usage de la prison).** Numai Constantin Noica a mai vorbit despre experiența detenției sau a domiciliului forțat ca despre un exercițiu benefic de fortificare spirituală și fizică. După ani de clandestinitate înjositoare, în care ajunsese să care zeci de găleți cu apă zilnic și să spele podelele — tot atîtea prilejuri de lamentare pentru un spirit care ar fi fost ros de panică și de fobia persecuției — Alexandru Paleologu dă un concurs pentru model, mizînd pe trupul său fortificat de servitutile fizice. Și cîștigă acest concurs. Seninătatea, hedonismul, „ușurința" cu care sînt traversați acești ani, contrastează violent cu tonul tragic al altor memorii, unde domiciliul forțat și detenția politică sînt trăite, cum și au fost, ca ani sumbri ce desfigurează destine și oameni. Alexandru Paleologu posedă realmente arta „du bon usage du mal". Asta nu înseamnă că este euforic sau insensibil, deși grația și dezinvoltura tind să-i ascundă gravitatea sub o mască a seducătorului etern agreabil și fascinant în conversații. Chiar oralitatea mozartiană a lui Paleologu e făcută să încrunte frunțile unor Salieri, striviți de nonșalanța talentului. Ea-i poate înșela pe cei care nu presimt tragicul recviemului într-un molto-vivace, în senzualismul orchestrațiilor din **Don Giovanni.**

CA ȘI CIORAN, Paleologu cunoaște scepticismul și îl practică asemeni unui exercițiu de defascinare. Asemeni lui Cioran e conștient că oamenii nu caută libertatea ci simulacrele ei. De aici oroarea de simulacru. Ca și Cioran, Paleologu crede că totul se reduce la dorința sau la absența dorinței. Restul nefiind decît nuanță. Sigur, s-a visat din tinerețe ambasador. Dar dorința aceasta a dispărut în chiar clipa cînd Brucan i-a dat vestea că va fi numit, în ianuarie. Restul, adică cele patru luni de ambasadă, au ținut de nuanțe. Evocînd aceste luni, Paleologu e necruțător, fără să-și piardă umorul. Nu iartă găunoșenia, retorica și fuga de adevăr. Dacă lucrurile evoluau bine în prezentul politic, social și moral al României, Alexandru Paleologu ar fi rămas ambasador. Atitudinea lui critică față de puterea provizorie n-a fost, cum s-a susținut, un gest de teribilism. Cum n-a fost un gest de teribilism, de extremism și destabilizare nici fenomenul din Piața Universității sau cel de la Timișoara. Într-un spațiu al binelui prezent, iar nu proiectat în utopii neocomuniste, într-un asemenea spațiu care nu poate fi conceput în afara dialogului, nici o putere provizorie sau legitimă n-ar trebui să fie șocată că ambasadorul ei îl vizitează, la Versoix, pe regele Mihai, cu care se întreține. După Alexandru Paleologu și Petre Roman l-a solicitat o întrevedere lui Mihai de România, atunci cînd a mers la Crans Montana, în Elveția. Demersul premierului n-a fost anunțat de serviciile de presă oficiale interne. Din **Souvenirs...** înțelegem că Alexandru Paleologu avea mai multe motive personale să-l întîlnească pe cel de care-l legau cîteva momente tulburătoare ale memoriei sale afective. Oricum, gestul lui Paleologu a fost făcut public, cum publice au fost toate opiniile sale apărute în presă.

Între entuziasm, dăruire și execrare, Alexandru Paleologu e unul dintre cei mai creditabili martori și ambasadori ai unui nou destin al României. Portretele din acest volum (Ion Iliescu, Petre Roman, Brucan, Celu Voican, François Mitterrand, Sergiu Celac și, de ce nu?, portretul Franței sau al Bucureștiului din vremurile lui Paul Morand) sînt lipsite de orice flatare, dar și de maniheism sau ranchiună. Ele ne dau o lecție de fermitate și urbanitate. Paleologu nu-și cruță modelele pentru că vrea să ne cunoaștem forțele și să ne depășim destinul, de unde și oroarea de a ne mai vedea încă o dată striviți de idoli. Greșesc cei care au văzut în Paleologu un ambasador eretic. Paleologu nu e un spirit fatalist. Defetismul său nu-și reprimă desele clipe de optimism inocent. A alergat la doamna Catherine Lalumière la Strassbourg. S-a întîlnit cu secretara generală a Consiliului Europei pentru a pleda cauza României. Trebuia să învingă un refuz net de a cauționa cererea guvernului. Trecerea lunilor i-a confirmat multe neliniști și ceea ce a apărut, în „Expres", într-un articol al său, dintr-o greșeală de tipar ca „dégoutantes" iar nu „déroutantes" ni s-a relevat multora dintre noi, ca dezgustător de-a dreptul. Alexandru Paleologu a fost printre primii nemulțumiți și scandalizați de „maimuțăreala democrației". Firește, un asemenea ambasador — prea viu, prea tînăr, prea revolutionar — poate părea și este inconfortabil. Perplexitatea celor ce nu au înțeles declarațiile lui Alexandru Paleologu și independența lui, condiționată doar de idealurile tinerilor care au murit ca să nu mai fie comunism și

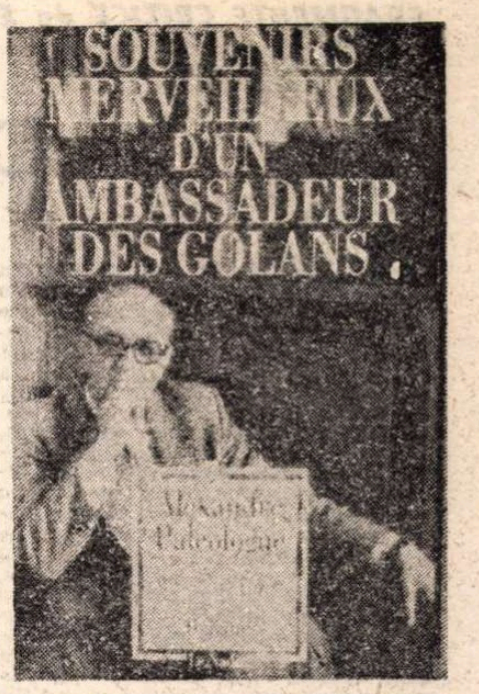

dictatură, e, în fond, descumpănirea și stupoarea compromisului care nu cunoaște sau nu admite ireproșabilul, transparența, limpezimea și curățenia ce refuză să fie duplicitare. Cel ce-și bate joc de atîtea poncife nu va face niciodată din sine însuși un intangibil pontif. Dimpotrivă, va rămîne un „gausseur" redutabil chiar față de propria sa imagine.

ALEXANDRU PALEOLOGU știe că opoziția nu e o formă de disoluție, ci de fortificare pentru o construcție ce se respectă. Contraforții, în orice arhitectură și structură de rezistență, împung zidurile. A recuza, înseamnă, la un nivel mai profund, a valida, iar a combate pe cineva e un gest care poate salva și salvează. Paleologu e necruțător cu biserica ortodoxă și atitudinea lui mi se pare salutară. Are dreptate cînd scrie că locul bisericii era lîngă tinerii îngenunchiați, împușcați și striviți de tancuri, iar nu pe culoarele televiziunii sau în postura de vedetă în odăjdii, slujind pe micul ecran cu ochii mai mult spre cameră decît spre Dumnezeu. Spiritul critic, negativismul în atari situații, ușurează povara și greșelile afirmativului. **Souvenirs...** e pentru orice om care ține la demnitatea destinului de român o carte scrisă de un prieten și nu de un adversar. Un prieten neprețuit pentru că-și alege drept însoțitor adevărul, vrînd să-l smulgă din derizoriu, precaritate, din marile paranteze de întuneric ale istoriei noastre înghițind „parantezele de seninătate". Numai minciuna îl poate socoti adversar pe Alexandru Paleologu. Și numai cel fără de coloană vertebrală e uimit de felul său de a fi inflexibil. Libertatea, spunea Cioran e „dreptul la diferență", iar ca pluralitate ea postulează dispersarea și descentrarea absolutului. Cioran vorbește chiar despre „une poussière de verités également justifiées et provisoires". Dacă ar fi fost în țară, Alexandru Paleologu n-ar fi suportat să fie călcată în picioare această pulbere de adevăruri din Piața Universității. În unele locuri sînt rechemați ambasadorii. În altele, se închid sau nu se deschid deloc ambasade. Citind **Souvenirs...**, carte remarcabilă, ca document, ca istorie, ca biografie transparentă, ne bucurăm să-l găsim pe Alexandru Paleologu la postul său. Loialitatea față de tinerii care au înlăturat dictatura e neclintită. La fel ca și loialitatea față de „misiunea intelectualilor care trebuie să taie nodul gordian al minciunii, al oricărei forme de imbricare a minciunilor". Scrisă cu o francheță nestirbită, cu vocație în iscodirea semnificațiilor, cu un umor care presară la tot pasul tot soiul de reflecții admirabile („le pouvoir grise surtout les gens gris"), **Souvenirs...** ridică la cote de invidiat prestigiul colecției „Le Nadir" al Editurii Balland. Cartea merită o tipărire urgentă în limba română. Mărturia lui Alexandru Paleologu i-ar ajuta pe mulți să înțeleagă că vinovat nu e atît limbajul de lemn, cît soarta de lemn, de marionetă a poporului pe care acesta vrea s-o perpetueze. Alexandru Paleologu era destituit. François Mitterrand nu-l primea în audiența de rămas bun. În biroul lui Paul Monnet de pe rue Servan, Vlad Caragiale, nepotul lui I. L. Caragiale, se interesa de soarta lui Paleologu. Același Paul Monnet care ne-a adus cartea la București. Oamenii nepătați pot să schimbe vremuri tulburi și instituții compromise. Cărțile lor înlocuiesc autorități maculate sau contrafăcute. Ele sînt un prilej de mingîiere și desfătare, un pariu al speranței. Departe de a încerca să se salveze prin redempțiune și reculegere, culpabilitatea, adesea foarte gravă, reintră repede în ofensivă și profită de ambiguitatea consensului care nu poate fi compromis moral și nici o compromitere a națiunii. Cîți vinovați nu încearcă azi să redevină autorități. Vor lovi în orice, mai puțin în putere. În acest marasm, cartea lui Paleologu este un punct cardinal și o legație morală. Altfel, totul e bine cînd se termină cu bine și e tonic să redescoperi, din cînd în cînd, că literatura și adevărul sînt și vor fi mereu ambasade.

Doina Uricariu

FRAGMENTE CRITICE de Eugen SIMION

Personajul absent

CE SE întîmplă, în acest timp, cu celălalt element al ecuației, cu personajul absent, acela pe care teoreticienii noului roman îl numeau, în anii '70, personajul structurant al narațiunii? Ce se petrece, vreau să spun, cu lectorul din afara fabulei? Căci, știm bine, fără de el opera nu există. Fără intervenția cititorului opera nu-i, avertizează Georges Poulet în introducerea la **Conștiința Critică**, decît un maldăr de foi mizgălite... Profit de scrierea autobiografică a lui Valeriu Cristea pentru a spune ceva despre lectorul care sînt și despre starea lui de spirit. Cînd scriu micul meu eseu (sfîrșit de august, început de septembrie 1990) starea mea nu-i deloc de invidiat. Cartea îmi place, condiția lectorului este însă mizerabilă. Ea este determinată de factori din afara fabulei, inutil să insist. N-am, în primul rînd, stare de lectură și, cu atît mai puțin, stare de scris. Îmi arunc ochii prin jurnalul meu intim din ultimele zile și observ că foaia de temperatură indică: sentimentul că asist la o sminteală generală, limbajul presei românești mă exasperează, lingușitorii de ieri ai geniului carpatic au devenit, azi, disidenți radicali (îl am în vedere, între alții, și pe dl. Ion Cristoiu), imposibil să se mai poată alege binele de rău... Și, apoi, această strategie a negației, acest nihilism profitabil, cursa pentru obținerea unei burse. „Bursa", iată cuvîntul de ordine... Și bursele vin, pentru cine trebuie, bineînțeles. Colegii mei (foarte tăcuți și obedienți ieri, foarte iacobini azi) călătoresc mult. Cînd întrebi de ei, afli că, abia întorși din Canada, pleacă în Scandinavia... Între două avioane scriu articole indignate și țin discursuri îndrăgostite în fața mulțimilor în delir. „Vă iubesc — spun ei — vă iubesc și nu vă putem oferi decît iubirea noastră"...

Mă uit ca la o comedie tragică la aceste spectacole, dar n-am totdeauna tăria să rîd. Sînt, în fapt, îngrijorat; convertirile rapide, lipsa de luciditate și de bun simț mă deprimă. Cum este posibil să uităm așa de repede? Am vorbit de mai multe ori în ultimele luni de incitația la toleranță, dar observ că intoleranța a devenit stilul nostru de viață. Am un coleg de facultate și evoluția lui în ultimele luni este, într-un anumit sens, semnificativă. Pînă în decembrie 1989 era eternul **băiat de comitet**: membru în biroul de partid, o funcție mijlocie în conducerea instituției etc.; misia lui era să redacteze telegramele de aderiune din ianuarie și la alte sărbători de peste an; vorbitor din oficiu în adunările festive; omul, în fine, care, în momentele penibile de tăcere îndîrjită, salva onoarea catedrei la cursurile de învățămînt politic...; nu uita, desigur, să citeze pe academiciana noastră de renume mondial și pe strategul nostru numărul unu... Băiat bun, spuneau superiorii lui, lichea simpatică, nuanțau colegii, mai realiști... Ce-a devenit băiatul nostru cel bun, eternul om de comitet? N-o să credeți, dar individul a devenit mentorul ideologic și conducătorul nostru de nădejde în facultate... A promovat, are o funcție mai bine plasată în conducere, a intrat într-un partid (nu în F.S.N., ca să nu fie suspectat de neocomunism) și scrie acum proteste. A adaptat ușor stilul encomiastic al telegramelor la stilul indignării bine calculate... Este, se înțelege, supărat pe putere și, ca să se răzbune, a promovat două trepte în ierarhia didactică. Și-a lăsat barbă, ca să fie în moda contestației, și se pregătește să plece într-o lungă călătorie de studii. Străinătatea îl cere. Dumnezeu să-l ocrotească pe colegul meu cu nasul fin și caracterul disponibil...

DAR să mă întorc la cazul cititorului, personajul care trebuie să dea un sens acolo unde nu există decît sugestia vagă a unor sensuri... El se încăpățînează să citească și să scrie despre literatura care, în mod evident, nu mai are trecere azi. Azi este vremea publicisticii de scandal și a publicisticii iacobine. Înjuri? Există. Cîtă indignare, atîta valoare... Citesc amintirile lui Valeriu Cristea și încerc să ies din această „dialectică a nulității", cum îi spune Petru Dumitriu în **Zéro ou le point de départ**. Sau din starea de inutilitate. N-am citit **După amiaza de simbătă** la apariție din motive strict subiective. Vechiul meu prieten, Valeriu Cristea, scrisese tocmai atunci un articol despre **Cel mai iubit dintre pămînteni** și articolul lui mi s-a părut excesiv de sever și apariția lui inoportună (cu puțin timp înainte Ion Negoițescu negase, în patru emisiuni la rînd, la B.B.C., valoarea literaturii lui Marin Preda și negase și valoarea lui morală, socotindu-l responsabil de decăderea literaturii române în anii realismului socialist!)... A urmat un spațiu de tăcere și chiar un început de ruptură între noi. El s-a refugiat într-o tăcere compactă, eu într-o absență bine susținută... Din cauza unei cărți, din pricina unei cauze străine. Să mori, ca Mercutio, din prietenie. Iată ce-și puteau permite, în niște zile tragice, doi critici literari, prieteni altminteri de-o viață. Ca să nu-l nedreptățesc printr-o lectură rea, nu i-am citit volumul de proză confesivă. Îl parcurg acum, cînd ne-am împăcat fără să avem, în fapt, nici o explicație. Împăcarea a venit de la sine. Semn că supărarea n-a fost esențială.

Îl regăsesc pe Valeriu Cristea, așa cum îl știu: un om pentru care adevărul nu există în afara omului. Omul este singurul adevăr... sugerează el, parafrazînd un scriitor rus. Sună straniu aceste afirmații într-o vreme (cartea este scrisă pe la mijlocul anilor '80) cînd omul nu mai însemna, în fapt, nimic... Cu o obstinată, superbă consecvență, criticul ia apărarea omului simplu, jucăria soartei și jucăria puterii paranoice... Cartea lui mi-a făcut bine, m-a liniștit într-o oarecare măsură. Personajul care sînt (personajul absent, personajul care trebuie să dea un sens și să structureze fragmentele!) iese ceva mai senin, mai împăcat cu lumea, după lectura fabulei. Nu-i totul pierdut dacă mai sînt scriitori care gîndesc că oamenii simpli, umili și obidiți, pot fi profesori de bunătate... Mai este ceva de sperat în cinica noastră lume dacă mai sînt oameni care se pot duce la moarte, ca Mercutio, din dragoste pentru prietenie și adevăr...

NU UIT, bineînțeles, că ceea ce scriu eu acum este un jurnal în marginea unui jurnal. Un joc al textelor? Mai este ceva: nevoia noastră de a ne confesa, imposibilitatea criticului de a rămîne în afara discursului. Citesc această narațiune subiectivă și, cu voie ori fără voie, mă implic în ea, mă situez față de ea și-mi situez propria biografie. Suprim, de regulă, vocea mea cînd este vorba să scriu despre o operă de ficțiune, dar, iată, acum, mărturisirea autorului mă scoate din starea de obiectivitate. Îl cunosc bine pe autor, îi cunosc familia, am petrecut atîtea seri cu el, am trecut, împreună, prin atîtea evenimente... Cum pot rămîne în afara faptelor pe care el le narează, acum, într-o carte? Personajul care sînt silit să fiu prin natura profesiunii mele (criticul judecător, lectorul structurant...) începe să gîndească, pe măsură ce citește, la propria copilărie... Cartea lui Valeriu Cristea mă scoate din starea de inconfort moral în care trăiesc și mă introduce în altă stare, nu știu cît de durabilă, în care se agită umbrele îndepărtatei mele copilării... Paralel cu romanul său familial, apare altul, romanul meu, și fără să vreau îl raportez la ceea ce m-a învățat psihanaliza. N-am timp să duc analiza pînă la capăt și să aflu ce s-a întîmplat cu un băiat care-și iubea nespus de mult tatăl și ce-a devenit mama lui, care l-a ocrotit și l-a silit, cu varga în mînă, să se spele totdeauna pe mîini înainte de a se așeza la masă, să-și spună, la culcare, rugăciunea către Domnul nostru Isus Hristos, l-a învățat să nu fure, să nu mintă, să nu ia numele Domnului în deșert...

Ies, totuși, destul de repede din starea de nostalgie în care m-a împins lectura acestei splendide cărți. Revin în actualitate... Romanul imaginar (sau, mai bine zis, romanul lecturii) se destramă. Iar presa, iar telefoanele, iar intoleranța contemporanilor mei, secantele schimbări la față, felonia indivizilor care își urmăresc măruntul, nenorocitul lor interes... Ar fi reconfortant și sublim să pot spune: nu mă interesează, nu mă atinge această felonie! Ei, bine, trebuie să mărturisesc că mă interesează. Trebuie să spun, cu jenă, că asemenea metamorfoze morale mă neliniștesc profund. Oricît de „tare" aș vrea să fiu, rămîn descumpănit în fața abjecției umane. Ura irațională (atît de prosperă în ultimele luni de zile) îmi dă stări de angoasă... Și, totuși, cu această anxietate și această stare de silă (căci este o silă imensă instalată în mine) trebuie să citesc cărțile contemporanilor mei. Să-mi asum, cu alte cuvinte, rolul meu de personaj structurant, acela care transformă un vraf de hîrtii înnegrite într-o operă viabilă... ■

Afiș de EMILE BERCHMANS (1896)

LIMBA ROMÂNĂ

„— Dansați cu mine, domnișoară?"

DACĂ **doamnă** și **doamnă** sînt termeni străvechi, moșteniți din latină (**dominus, domina**), **domnișoară** e ceva mai tînăr, întrucît s-a făurit în interiorul românei, dezvoltîndu-se din **doamnă** cu sufixul feminin **-işoară**. Ca să se constituie categoria și să se închege atmosfera, mediul stilistic în care se mișcă **domnișoara**, înșir cîteva din diminutivele realizate cu același sufix: **buzișoară, fețișoară, miișoară, perișoară, plinișoară, ploișoară, pulpișoară, scărișoară, scorțișoară, viișoară, vulpișoară, xinișoară**. Dintre numeroasele observații interesante pe care le-ar suscita acești termeni, reținem, deocamdată, una singură: în poezie, atare diminutive sînt retrase, de obicei, la sfîrșitul versurilor, unde, datorită identității sufixului, ele potrivesc rime lesnicioase, solicitate cu precădere, dar nu exclusiv, în folclor. Că fenomenul depășește hotarele poeziei populare o dovedesc, între altele, următoarele stihuri argheziene, în care **Domnișoară**, cu majusculă, e întrebuințat ca termen al „reverenței" față de „O goangă cu pălărie / Și cămașa stacojie", mai prozaic, față de... **O lăcustă**, lucru deloc surprinzător la un poet al „boabei și al fărîmei": **„Domnișoarei** cu trei rochii-i / Lăcrimau rubine ochii. / Să te-ntreb pe Dumneata, / Cum veniși în iarba mea / Și de unde, **Domnișoară** / De cristal și **scorțișoară**?". Se poate înfiripa, acum, întrebarea: alcătuiesc **Domnișoară** și **scorțișoară** o pereche de rime folclorice, în genul celor din balada **Monastirea Argeșului**: „Zidul se suia / Și o cuprindea / Pîn' la **gleznișoare**, / Pîn' la **pulpișoare**, / Pîn' la **coștișoare**, / Pîn' la **țîțișoare**"? Răspunsul este echivoc: da, pentru că, din punct de vedere lingvistic, cei doi termeni sînt, deopotrivă, diminutive plăsmuite cu același sufix; nu, deoarece gradul de raportabilitate a lui **scorțișoară** la **scoarță** este scăzut: nepreveniți, vorbitorii nu simt că **scorțișoară** denumește, de fapt, o „scoarță mică", o „scoarță mărunțită" a unui arbore oriental, care, ca să devină condiment, mai trebuie să fie și pisată.

În condițiile limbii uzuale, **domnișoară** constituie un termen de adresare către o fată sau o femeie încă nemăritată. Grația, dulceața lui se adună în stilita invitație a cizmarului, eroul baladei lui G. Topîrceanu **Noapte de mai**: „Și visul tău acum te-arată / Frumos ca un locotenent; / Cînd vii în fața ei deodată / Și-i faci ușor un compliment: / — Dansați cu mine, **domnișoară**? / — Mersi! răspunde ea încet..." / Și-n luxul care vă-nconjoară / O stringi la pieptul tău discret". Rezonanța cuvîntului rămîne suavă în primele versuri dintr-o altă baladă, **Rică**, a lui Miron Radu Paraschivescu: „Bate-un vînt pe ulicioară / peste inima amară, / bate-un vînt prin țigănie / peste inima pustie, / vînt ușor de primăvară, / cu parfum de **domnișoară**". Tot cu **domnișoară** ne adresăm însă și „fetelor bătrîne", atunci conotațiile diminutivului pot deveni acide. Iar Arghezi nu pregetă să le actualizeze în **Mănunchi de tînăr cărturar**: „Are treizeci de ani, mai mult ca mine, / Opt coți înălțime, / [...] Mi-e frică, Doamne, șovăi în contraste / Între fericire și năpaste, / Că **domnișoara** nu vrea să moară / Nici profesoară, nici **domnișoară**". În schimb, diminutivul masculin **domnișor** se întrebuințează numai în relațiile cu adolescenții sau cu tinerii necăsătoriți. Așa vorbeau, uneori fără umbră de ironie, țăranii cu feciorii de tîrgoveți, de pildă Ion al lui Rebreanu cu Titu Herdelea: „Flăcăul se sculă în picioare și-i zise respectuos întinzîndu-i un pahar de rachiu: — Fă bine, **domnișorule**, și închină cu noi un păhăruț". Reluînd, după cîteva rînduri, termenul de astă dată în stratul narativ, Rebreanu îi înfățișează o ușoară undă ironică: „**Domnișorul** însă acuma se zăpăci, nefiind meșter în hiritisirile lungi și ceremonioase care plac țăranilor". Ironia se îngroașă și se agravează la Grigore Alexandrescu în **Satiră. Duhului meu**: „Vezi **domnișoru**-acela care toate le știe, / Căruia vorbă, duhul, îi stă în pălărie, / În chipul d-a o scoate cu grații prefăcute?".

Un sinonim neliterar pentru **domnișoară** figurează în titlul unei povestiri sadoveniene din 1906, **Dudula Margareta**. Sinonimia este certificată de alternanța, la un interval minim, a celor două formule de adresare către eroina cărții: „— **Domnișoară** Margaretă..." și „— **Dudule** Margaretă..." (**Opere**, IV, ESPLA, 1955, p. 30). Întrucît pune în lumină caracterul provincial-familial al lui **dudule**, dar și incomparabila artă a lui Sadoveanu, mi se pare deosebit de prețios acest crîmpei din povestirea amintită, unde, iarăși, cele două sinonime alternează: „Aveau o fată, o **domnișoară** inteligentă de care trebuia să mă ocup. Nu prea mult, căci «**dudula**» era de măritat și ca mini-poimîni își ia zborul. În casă mai erau doi băieți în afară de **domnișoara** Margareta" (IV 14). Ghilimelele între care este prins sinonimul **dudule** îi aparțin lui Sadoveanu, care vrea și reușește să sugereze, prin această fină opțiune grafică, faptul că povestitoarea, o guvernantă franțuzoaică, **citează**, cu o anumită înmlădiere a vocii, un mod de adresare neliterar, specific mediului unde ea se află, adică la moșia cuconului Tudorache Amărăscu, în Țara de Sus a Moldovei.

Mai intim și mai desuet — tocmai de aceea, doldora de virtuți evocative — sună alt sinonim regional, **duducă**, identificabil mai ales la scriitorii moldoveni. Sadoveanu, **Zodia Cancerului**: „Erau cinstiți boiarini și jupînese cu coconii și și-au confecționat diminutive **dudușă** și **duducuță**, ca, de altfel, și **domnișoară**, al cărui „superdiminutiv" este **domnișorică**! Explicația rezidă, probabil, în amănuntul că, la un moment dat, vorbitorii nu mai văd în **domnișoară** un diminutiv din **doamnă**, ci un cuvînt cu statut semantic independent, ba chiar opus lui **doamnă**, căci semnifică „fată (femeie) nemăritată". Seria sinonimelor pentru **domnișoară** se lărgește cu încă unul, degajînd aceeași aură cronicărească: „barbarii aceștia au înrîurit mult cu istoriile lor întunecoase, cu legendele lor, mai ales asupra **cuconițelor**, care pînă ce se măritau nu ieșeau din cămările lor dintre roabe" (Sadoveanu, **Dudula Margareta**).

Sentimentul de prețuire și respect, de admirație chiar, inculcat nu o dată în substructura diminutivului **domnișoară** devine străveziu în primele pagini ale romanului arghezian **Lina**, cînd florăreasa, pe nedrept întemnițată și înghesuită printre borfași, izbutește să se impună nu numai în fața acestora ci chiar și în ochii paznicilor:

„— **Domnișoara**, răspunse plutonierul **respectuos**, a știut să se apere singură și am lăsat-o".

Închei cu observația că, în cunoscuta sa poezie **Fătălăul**, Arghezi convertește pe **domnișoară** în adjectiv: „Ai **picioare** / **Domnișoare**, / Coapsa lată / Adîncată" — spune postul, agrăindu-și „eroul". O ispravă asemănătoare — mai „spectaculoasă", parcă — săvîrșește Miron Radu Paraschivescu, extrăgînd, **din numele orașului Timișoara**, adjectivul **timișor, timișoară** sinonim cu **timișorean**. Iată cum se termină poemul **Le coeu**: „Cu stimă și multă onoare / Pierdută pe **străzi timișoare**".

G. I. Tohăneanu

Radu Cosașu și „supraviețuirile" sale

STĂ CITIND universul
De la etajul patru undeva în vecinătatea fostului C.C.
și bot în bot cu clădirea Direcției a V-a
stă citind universul

Universul — cel neastronomic fără stele
numai staruri : Bush Gorbaciov
Václav Havel
Rinocerii Gorila Scrisoarea pierdută
conclavuri secrete ferpare personale
reclame și tratative
El însuși — un cotidian de mare succes
un ziar
con(tro)versat
sfertul de oră cu el la telefon :
o tabletă vorbită
replica lui — titlul zilei pe șase coloane
Belphegor danubian dilemind despre firele
ce se înnoadă
la Ialta și le deznoadă staruri la Malta

Centrul de presă Radu Cosașu : 3 A,
rue de la Beauté à nu

Oho. Plăcerea de a prevesti — nu neapărat
catastrofe
plăcerea de a inventa sensuri sentențe :
un scriitor trebuie cu orice preț să-și scrie
destinul
iar un ziarist să-și facă ziarul

pentru că
una din plăcerile cele mai durabile
ale ființei umane
este de a face o precizare
purificatoare ca pe zăpuseală un duș :
de pildă :
în lumea lui Caragiale
(„o sotietate fără prințipuri, va să zică
că nu le are !")
drama adevărurilor neconjuncturale
eterne
totale
este de a nu-și găsi nicicînd conjunctura
în care pot fi : spuse tiparite înțelese

ACEASTĂ dramă a adevărurilor neconjuncturale scoase la iveală de conjuncturile obsedantului deceniu formează obiectul mai tuturor nuvelelor din *Supraviețuirile* lui Radu Cosașu, ajunse deja la al șaselea volum. (Obsesiile și temele acestor nuvele sînt anunțate încă de *Maimuțele personale* sau *Ocolul pămîntului în o sută de știri*, opere mai vechi ale autorului). E o literatură insolită, aflată la frontierele dintre „biografie și birocrație", întrucît mizează pe (re)scrierea unei autobiografii, reluate în nenumărate variante, cu adăugiri, precizări de date și nume, comentarii, montaje intertextuale etc., la care este anexată o bibliografie ce ilustrează destinul întortocheat al scriitorului din Est : fie mostre din literatura sa de sertar, fie din aceea de serviciu. *Supraviețuirile* sînt exemplare nu numai pentru traiectia lui morală, ci și, în genere, pentru aceea a creatorului din țările Europei de Est ; cum spune, cu sarcasm, chiar autorul, „estetica este, în București, Etica din Est, definiție pentru care o Europă întreagă ar trebui să pălească de invidie...". Aceste nuvele — adeseori de dimensiuni românești — încheagă un portret al artistului în tinerețe, conținînd, totodată, și o explicație din tip psihanalitic pentru capitolările aparent inexplicabile ale tînărului creator din obsedantul deceniu. Memoriilor mai mult sau mai puțin deghizate din *În preajma revoluției* li se dă, astfel, o contra-replică, una ce s-ar putea numi *În urma revoluției* sau *După revoluție*.

Naratorul, cînd mascat, cînd nemascat, e Radu Cosașu-personajul, care nu trebuie, însă, confundat (întru totul) cu Radu Cosașu-scriitorul. Ambiguitatea e suverană, căci cumpăna înclină cînd de o parte, cînd de alta : uneori pare că primul scrie despre al doilea, alteori că al doilea despre primul. Oricum, pe amîndoi îi unește o identică dorință de psihanalizare : de a raporta și de a se raporta, de a comunica și de a se comunica, de a denunța și de a se denunța : „Trebuie să torn și să mă torn..."

SUPRAVIEȚUIRILE circumscriu tribulațiile unui „neserios" — precum unii dintre eroii lui Milan Kundera — în deceniul obsedantei seriozități, ale unui „puer supus", de origine mic-burgheză, ce aspiră la stadiul de „adult", adică de „tovarăș de bază", conform preceptelor epocii. Cînd tînărul țipă isteric : „Nu mănînc astăseară !", „Nu mai studiez pianul !", „Nu dorm astă-seară acasă !", cînd, deci, azvîrle acest „Nu !", el îl azvîrle *casei* burgheze în numele celui ce se află mereu în *stradă* (eroul lui Cosașu — *picaro* autohton — circulă tot timpul, zi și noapte, de la un capăt la celălalt al orașului). Afișînd o vestimentație perpetuu juvenilă (geaca de piele, pulovărul cu *col roulé*, „un fel de basc", tricourile sau cămășile sportive cu carouri mari ș.a.), fiul respinge tot ceea ce definește „cochetăria matură" a tatălui : parfumul de lavandă, halatul de casă, batista de la buzunarul de sus al hainei, austerul costum negru, papionul, ceasul de la vestă, pălăria, pantofii cu ghetre. Și, în fine, chiar și romanele lui Cezar Petrescu de pe noptieră — „ne-a despărțit o literatură", exclamă adoratorul lui Camil. De ce această ură față de patriarhul în pijama, căruia trebuie să-i dea onorul dimineața, la amiază și seara ? Pentru că, atît timp cît există, tatăl constituie „dovada cea mai elocventă a rădăcinii care mă ține legat de casa mea mic-burgheză". Fiul se simte vinovat pentru că este un burghez. Iar ispășirea acestui păcat o realizează prin însăși asumarea unui *paricid* simbolic : „îmi omorîsem tatăl, dacă nu prin anumite fapte, atunci prin orînduirea socială pe care o construiserăm împotriva *lui*, și a educației date de el". De altfel, pentru a nu fi acuzat că ar face concesii „umanismului mic-burghez, care pretinde, firește, să nu faci politică în asemenea momente de tragic etern-uman", el nici nu participă la înmormîntarea părintelui său, rămînînd pînă la sfîrșit la o furtunoasă ședință de activ, căci „nu-mi trecea prin cap, nici mie, nici altora, să aduc în discuție un doliu, moartea tatălui, *toți eram fiii unui om fără moarte*", adică ai Papașei. Și, astfel, junele scriitor descoperă, prea tîrziu, că, evadînd din sfera paternă, adică dintr-un „ghetou al vieții de băiețel cuminte", el cade în capcana altei sfere paterne — binișor mai atroce — adică într-un Gulag al vieții de „puer demagog", în care va debuta, vrînd, nevrînd, cu volumul *Slăvim Republica Populară Română*. Ieșind de sub o autoritate (tatăl burghez), și Cosașu-personajul, și Cosașul-scriitorul nimeresc sub călciiul altei autorități, aceea a Tătucului Stalin.

Văzut prin prisma relației dintre fiu și tată, cazul descris în *Supraviețuiri* e unul tipic de sociopsihanaliză, cu un gen de nouă nevroză, una „estică" : „...visul secret al acestor rînduri este de a se constitui într-o primă, fie și sumară bibliografie pentru această nouă nevroză, necunoscută probabil nici de Freud, căruia niciodată nu i s-a întins pe banchetă un caz de post-revoluție". Culpa aparentă dezvăluită în *Supraviețuiri* e aceea de a se simți un burghez, culpa reală ascunsă aici e aceea a unui paricid. „Îmi făcusem un infarct", exclamă, la un moment dat, naratorul, după ce-și descrie o scenă de închircire fizică și psihică. Pedeapsa pe care și-o dă fiul constă în a reproduce, continuu și simbolic, infarctul tatălui. Paricidul reușit se transformă astfel într-un șir nesfîrșit de sinuciderî ratate, simulate : tot atîtea „supraviețuiri" reușite.

Destinul lui Radu Cosașu rămîne acela de a fi un „fiu" pînă la capăt. De aici și adorația lui pentru „Tatăl-nostru-cel-din-rafturi-de cărți", care i se revelă în diverse întrupări : Stendhal, „Tolstoievski", Malraux, Nabokov, Camil etc. Iar ieșirea din dilema scriitorului din Estul obsedantului deceniu — care trebuie să aleagă între soluția Maiakovski (adică sinuciderea) și soluția Babel (adică împușcarea) — se rezolvă, în chip fericit, la Cosașu, prin soluția Caragiale, adică prin persiflare, umor și calambur :

El este fiul lui Caragiale el este Mitică —
n-are sentimentul naturii doar al naturii
umane
Și-n dulcea fragedie a scrisului
ce poate fi mai important : obstacolul sau
libertatea ?
Semnul tatălui (nu neapărat cel biologic)
ci Tatăl, Puterea,
împotriva căruia scrii fragedii ficționezi
faci fițe
vesele
anxioase
supraviețuitoare : o răzvrătire niciodată
dusă pînă
la capăt

(Supraviețuirile — *vivisecția unei*
adolescentine iluzii
vesela ispășire prin adevăruri tăiate felii
servite fărîme
glazurate în calambururi)

Unde este granița dintre literatură și trăire
dintre sinceritate și invenție
dintre ziar și nuvelă — mă întreb

El este fiul lui Caragiale
el este Mitică îmblînzind revoluția
stalinistă și iubite imaginare

Ion Vartic

Litografie în culori de ALFONS MARIA MUCHA (1897)

PREPELEAC DOI

Cum ai lua cîrpa din capul unei femei

CÎND evenimentele curg domol, stilul cronicarului se limpezește. La accelerarea lor bruscă, limba devine deodată greoaie, încîlcită. Intensitatea acțiunii uneori înviorează, alteori sufocă fraza. Prea mult de spus, deodată, prea numeroase mișcări împletite, pentru o limbă încă neexersată în scris, luptîndu-se cu lunga ei glaciațiune. Te și apucă duioșia... Descrieri de acțiuni complexe de război, de manevre, de reacții la aceste manevre, plus comentariile de rigoare, complicînd și ele textul, pe care astăzi orice publicist, — nu neapărat de mîna întîi, — le rezolvă cu toată ușurința, pe la o mie și șapte sute erau un chin. În **România liberă**, să zicem, presupunînd că Petru cel Mare ar fi contemporan cu noi, am citi azi așa :

...Împăratul moscovit nu cunoștea rînduielile locului, ca și Dimitrie Cantemir, crescut de mic la Țarigrad, și care venind la Iași se zăpăcise de atîtea petreceri și onoruri, astfel încît nu mai putea să aibă grijă de nimic...

Neculce :

Împăratul Moscului, neștiind rîndul locului acestuie, așișderea și Dumitrașco-vodă nu știe, fiind de copil mic la Țarigrad, și eu venitul la Iești și cu cele cinsti și tefericii multe să hămeisă, de nu putè să mai grijască nemic.

Dimitrie Cantemir era convins că rușii le vor veni de hac turcilor, la iuțeală, **cum ai lua cîrpa de pe capul unei femei.**

Neculce :

Ce ținè pre turci istoviți de moscali, ca cum ar lua oaricine cîrpa unei fămei din cap.

Mare canon ! Dar cărui ziarist, și chiar și prozator, de azi, i-ar fi dat prin minte să compare, cu atît efect, ușurința dobîndirii unei victorii militare cu deposedarea de basma a unei femei ? !...

● ÎN PÎCLA deasă a textului scînteiază multe asemenea figuri de stil, înroșind-o brusc, făcînd-o să strălucească... **Prè cîmpu să vedè focurile ca stelele... Și nemică nu să clintiè, ca cum ar fi niște oameni morți în revărsatul zorilor... Deci au și inceput cu moldovenii turcii a-și da palme** (să se lupte adică).

Tot ce se întîmplă în preajma luptei de la Stănilești, în timpul ei și după aceea, îl solicită la maximum pe cronicar. Ca martor direct, el își pune la bătaie toată știința și efortul se simte, puterea de observație depășind mijloacele de expresie. Și totuși aceasta este partea cea mai antrenantă a **Letopisețului**, dominată de cele două personaje impunătoare, țarul Petru și domnitorul moldovean.

Neastîmpărul să fi fost ?... Stresul provocat de iminența bătăliei ?... Petrecerile ?... Vinul moldovenesc ?... Căldura lui iulie ?... Ceva nu merge, ceva se încurcă, bate pasul pe loc. Toma, spătarul, de pildă. Ce nesăbuință să fie lăsat să plece cu oastea, „s-o răschire", ca să ia Brăila. Și i se atrăsese atenția lui Petru cel Mare, ca și lui Dimitrie, că nu era bine, forțele se cuveneau concentrate într-un singur loc, însuși cronicarul criticase aventura lui Toma. Ura purtată lui Brîncoveanu îi orbise pe toți. Prea multe rugăciuni, apoi, prea multe liturghii, slujbe și acatiste pentru niște războinici a căror zeiță crudă și eficientă n-ar trebui să fi fost decît Acțiunea ! Un subconștient, colectiv, încărcat de temeri și de nesiguranță. Nu așa pleacă o armată la luptă. Și Toma care nu se mai întorcea de la Brăila... Cum să se lase în jos împăratul, dacă nu cunoștea rezultatul, — luase, nu luase Toma Brăila ? El o luase, trimisese știrea, dar Lupul vornicul, dat cu turcii, interceptase mesajul pe care îl expediase vizirului, **ca un împiedecătoriu de binele creștinilor.** „Împiedecător" ! Ce frumos ar suna vorba asta, la iarnă, în Parlament ! Și tot Lupul îl anunță pe țar că turcii au și trecut Dunărea, exagerînd pericolul. **Și moscalii nu știè nemic că au luat Toma Brăila.** Împăratul, care era gata să plece în jos, se decide să se retragă spre Iași. Dar oastea lui Seremet și ajunsese la gura Jijiei. Cum să-l lase pe feldmareșal singur, neacoperit ? Acest Lupu, tăind comunicarea, e, poate, cauza eșecului de la Stănilești. Nu era un război cavaleresc. Nu, nu era deloc, iar țarul avea să măsoare cu acest prilej eficacitatea șiretlicurilor bizantine, de la care mai avea încă a învăța. Abia acum își dă seama el cît greșise, neascultîndu-i pe cei ce-l sfătuiseră să nu **răschire** oastea. Toma biruia dar ce folos ? sta, înăbușit, în Brăila, ca-ntr-o pungă, strîns legată la gură...

În acest timp, Brîncoveanu, miniat foc că rivalul său atacase Brăila incurajat de țar, oprise ajutoarele, **zahareaua** promisă muscalilor, îndreptînd-o spre oastea turcească. Banii pentru aprovizionare avea să îi restituie împăratului, după bătălie, trimițîndu-i la Moscova. Corect. Ceea ce însă semăna cu o luminare înfiptă într-un colac.

Trupele muscălești se concentrează pe Jijia, la gura Sărății. Loc mîncat de lăcuste. N-au caii iarbă să pască. **Greimea**, grosul trupelor, rămăsese în urmă, **fiind oastea leșinată și bolnavă... Ca vro 100 de cară pline de oameni bolnavi ; pre alții îi mîna cei mai sănătoși denapoi, ca pre vite.**

Comandantul oștirilor îi cere țarului să se grăbească să vie cu întăriri. Țarul vrea, ar fi ajuns noaptea cu ajutoarele, dar pedestrimea lui se afla departe în urmă, nici a doua zi nu ar fi ajuns, așa că Petru îi ordonă lui **Ianăș gheneral** să se retragă el mai bine spre corpul de oaste împărătesc. Numai ezitări ; numai stîngăcii... Ianăș ascultă de ordin, și pe la două-trei noaptea ridică tabăra de la gura Sărății, loc blestemat, și o la înapoi...

Turcii aud zgomotele. Ciulesc urechea. Crezînd că începe atacul, fug de spaimă. Ca să vedeți... **Iar un pașă** (mai deștept) **au dzis vizirului că huietul să pare că să duce, nu vine...**

Dacă acest pașă ar fi fost, nu neapărat surd, dar să fi avut măcar auzul ceva mai slab...

Constantin Țoiu

Doi naratori în conflict

CÎND deschizi o carte recent apărută nu știi la ce să te aștepți și nu știi nici ce să-i ceri. Însă indicii de răspuns poți avea, dacă întrebările pe care ți le pui sînt influențate de ceea ce știi despre autor din cărțile lui anterioare. Ce și cum scrie Viorel Marineasa, după romanul său de debut **Litera albă**, apărut în 1988 ? La ce te poți aștepta cînd deschizi spre lectură cea de-a doua carte semnată de scriitorul timișorean coleg de generație și, acum, și de redacție cu Daniel Vighi ? Cînd m-am decis să citesc romanul **În pasaj**, de două lucruri eram (aproape) sigur : primul — că, în felul de transpunere a realității, autorul va miza, ca și în prima lui carte, pe reconstituirea nostalgică a unui trecut interbelic, precis conturat, autentificat de documente ce vor constitui punctul de plecare al fantazării epice ; al doilea — că prozatorul va prefera să se mențină cu măsură într-un ton regionalist, atît prin itinerarul faptelor, cît și prin evocarea lingvistică. Ambele lucruri îi reușiseră foarte bine în prima lui carte și era previzibil că s-ar putea să mizeze încă o dată pe calitățile artistice care i-au asigurat reușita debutului. „Iubește-i pe interbelici, îți ordon" — îl îndeamnă cineva pe unul dintre naratorii, în romanul recent apărut. Autorul însuși îi iubește pe interbelici cu evlavie și încîntare, în mod constant. Din acest punct de vedere, **În pasaj** nu mai este o surpriză, ci o carte care confirmă preocupările tematice și calitățile stilistice ale debutului. Tipul de procedare, modelul de lucru, specifice prozatorului, s-au păstrat : investigația unei lumi trecute, acceptînd ca imaginația să fie provocată de un document. **Litera albă** refăcea biografia unui scriitor — țăran din Banat, Ioan Ciucurel, rescriind sau preluînd părți d'ntr-un roman al acestuia, tipărit în 1931.

În construcția cărților sale, după cum se vede din cele două apărute pînă acum, Viorel Marineasa are neapărată nevoie de dialogul a două texte, materializate în două voci naratoriale distincte. Romanul **În pasaj** distribuie sarcinile în felul următor : în centrul său stă, ca primă voce, Iunian Hampu, născut în 1945, un tip inconformist, petrecăreț și iubăreț, preocupat de lumea fotbalului, dar nu lipsit de „pretenții de cărturar", furat de trecutul unei echipe ce strălucise altădată ; un alt narator, Romulus Lăpădat-Unip, prezent și în **Litera albă**, se interesează de un alt fel de trecut, al marii istorii, reflectate în preocupările naționale ale lui Augustin Hampu, protagonistul unor întîmplări senzaționale în anii primului război. Romulus este intrigat că Iunian nu se lasă cucerit de „moștenirea spirituală lăsată de o personalitate ca Augustin Hampu", luptător pentru Unirea de la 1918, o „personalitate tipică a constructivismului lent, metodic și pozitiv". Iunian, un risipitor, „beneficiază de un înaintaș ilustru în curs de valorificare" și Romulus se străduiește să-l convingă de măreția și sublimul subiectului, dar nu reușește. Iunian nu este impresionat de faptele predecesorului său, cu care de altfel nici nu se știe dacă avea sau nu o relație de rudenie. Riposta lui Iunian e semnificativă : „Romulus rîvnește să mă monteze, să mă convingă că merită să vibrez. De unde știe el ce mă interesează și ce nu, cît mă implic, cum mestec, cum prelucrez ceea ce se chinuie să-mi livreze ?" Concurența dintre ei, fertilă pentru roman, rezultă din divergența a două mentalități, moduri diferite de înțelegere a istoriei : Romulus e fascinat de istoria **mare, de sorginte** aleasă, de scrierea solemnă, de existența „construită pe un principiu de tragedie", cum afirmă el însuși ; Iunian este preocupat de istoria mică, e flecar, „plin de țîfne, de minie măruntă", conform caracterizării pe care i-o face adversarul său : „explorează zone de calambur, revelează nimicuri fățișe". Cei doi au în mod vădit o percepție și o pricepere opuse asupra trecutului. Ce-i unește pe amîndoi e preocuparea pentru „oamenii vechi". Din fișele de roman pe care autorul le-a publicat nu demult în **Orizont** (nr. 23 din 8 iunie 1990) rezultă un interes programatic și o clară conștiință a temelor favorite : „Predilecție pentru **oameni vechi** — cărturari, politicieni, fotbaliști, păguboși, săriți, pierde-vară — avînd aer interbelic și părînd a poseda un secret". Încă o observație e de reținut : „Fluxul memoriei e îmbicsit de duh analitic". Reintoarcerile în trecut, realizate în peisaj de epocă, reconstituit cu minuțiozitate și profesionalism, sînt secondate de interludii analitice. Naratorii își dezvăluie procesele de conștiință dintr-un prezent fad ce pălește în fața unui trecut ce dobîndește treptat corporalitate și vitalitate.

De ce fel de istorie este acaparat Iunian Hampu ? Prezentul său de antrenor al unei echipe feminine de fotbal, îndrăgostit pasager de una dintre jucătoare, se estompează pe lîngă trecutul strălucit al unei echipe masculine interbelice în perioada ei de glorie. E vorba de timișoreana **Ripensia**, transpusă în roman sub numele de **Ulpia**. Stimulatorul și ghidul investigației sale de a regăsi atmosfera și profilurile protagoniștilor de altădată e îngrijitorul terenului și maseurul Sever Orșa, care îl îndeamnă imperativ : „grăbește-te, din **unsprezecele** de aur au rămas doar cinci, săptămîna trecută erau șase, acum o lună — opt. Grăbește-te, îți spun, și nu vei regreta, sunt esențe rare, greu de egalat. Poate c-o să-ți refaci viața urmîndu-le **Beispiel**-ul". Iunian va descoperi treptat că „oamenii vechi ai fotbalului existau, mîncați de artrite, de reumatisme, de cardiopatii". Odată cu biografia lor, se reconstituie o lume interbelică din ce în ce mai fascinantă pentru narator, o lume cu oameni, întîmplări și locuri din Banat (familii, sate, cotloane timișorene, străzi, gazete, obiceiuri, idealuri). Explorarea lui relativ metodică, stăruitoare, plină de rîvnă documentară, dar o documentare pe viu, nu în arhive, aduce la lumina prezentului atmosfera lumii vechi, după dispoziția fluxului memoriei și al investigațiilor. Se îngrijește ca în economia povestirii să aducă ceva individualizator în cuprinsul fiecărei fișe personale a jucătorilor.

CA ȘI ÎN **Litera albă**, romanul **În pasaj** relevă la fel de pregnant „combinația de repertoar și savoare dialectică, de fișier și personagii pline de pitoresc și de sentiment". Viorel Marineasa își numește personajele cu o voluptate onomastică rar întîlnită, conform părerii că numele trebuie să aibă rezonanță, pînă la a produce uimire și stupefacție la pronunțarea lui. Iată cîteva din echipa **Ulpiei** : Kiraly Arpi, Pepa Giungiuc, Laza Uliță, Adam Rotweiss, Costa Risti, Teofil Penda II, Pilu Granovsky etc. Prozatorul a deprins strategia epică specifică lui Mircea Horia Simionescu, care declanșează întreaga fabulație în momentul decisiv al pronunțării numelui. Naratorul lui Viorel Marineasa are în minte proiecte de povestire cînd numele înscrise lapidar într-un cimitir, unde caută mormîntul unuia din fotbaliștii vedetă altădată, suscită reverii ; sînt nume pe care, reflectează Iunian, „cabotinismul (său) le culege cu satisfacție", pentru alt fel de dicționar onomastic. Narațiunii i-ar rămîne sarcina cea mai dificilă după ce a găsit numele protagonistului : să-i confecționeze destinul. Romanul **În pasaj** aduce de cîteva ori vorba de relațiile sociale și de împrejurările istorice considerate ca veritabile „ateliere de destin". Sintagma este foarte potrivită pentru atmosfera de lucru care domnește în fiecare capitol din romanele lui Viorel Marineasa, o atmosferă constructivă, emulativă, în care este căutată starea de destin a personajelor. Laboratorul de creație narativă își lasă la vedere unele din uneltele cu care scriitorul își compune personajele și își construiește romanul. Este, de altfel, un fenomen specific postmodernismului. Conflictul dintre cei doi naratori din romanul **În pasaj** nu se soldează cu victoria nici unuia asupra celuilalt : istoriile lor paralele sînt la fel de legitime, la fel de verosimile, indiferent că e vorba de istoria „mare" a Unirii sau de istoria „mică" a fotbalului. În cadrul generației '80 de prozatori, Viorel Marineasa își caută un mod de singularizare : stilul retro și atmosfera regionalistă pot fi în același timp și în egală măsură o sansă și o capcană. Din primele sale două romane vedem șansa, în al treilea construit pe aceleași reflexe artistice s-ar putea să vedem capcana.

Ion Simuț

Viorel Marineasa, **În pasaj**, roman, Editura Militară, 1990.

SEMNAL

● **Ion Vinea — VENIN DE MAI.** Roman. (Editura Scrisul Românesc, 624 p, 67 lei).

● **Amelia Pavel — TRAIECTORII ALE PRIVIRII.** Eseuri dedicate creației plastice din sec. XIX și XX. (Editura Meridiane, 236 p, 14 lei).

● **Stelian Tănase — CORPURI DE ILUMINAT.** Roman. (Editura Cartea Românească, 382 p, 45 lei).

● **Ion Budescu — CUTITELE, TORȚELE, MĂȘTILE.** Versuri. (Editura Eminescu, 70 p, 10,50 lei).

● **Ion Popescu — CULEGĂTOR ÎN EUTOPIA.** Cartea întîi. Poeme. (Colecția „Bilete de papagal", Tîrgu Jiu, 61 p, 15 lei).

● **Anatolie Paniș — DOMNIȘOARA.** Roman. (Editura Eminescu, 200 p, 23 lei).

● **Dan Mihăilescu — DIMENSIUNI ALE CREAȚIEI.** Eseuri. (Editura Științifică și Enciclopedică, 182 p., 7,75 lei).

● **Viorel Munteanu — RECUL.** Versuri. (Editura Litera, 56 p, 24 lei).

● **Valentin Borda — CEL MAI ALBASTRU CER.** Proză scurtă. (Editura Eminescu, 212 p, 22 lei).

● **Nicolae Ionel — SCARA DE RAZE.** Versuri. (Editura Junimea, 56 p, 15 lei).

● **David Portase-Prut — INTRARE VOIEVODALĂ.** Versuri. (Editura Porto-Franco, Galați, 70 p, 15 lei).

● **Shaul Carmel — POEZII DE NEROSTIT.** Versuri. (Editura Ezvoare, Tel Aviv, 142 p).

LECTOR

● **Pentru o și mai promptă reflectare în cadrul acestei rubrici a ultimelor apariții, rugăm autorii și editurile să ne trimită exemplare de semnal.**

Tinerețe fără bătrînețe

DACĂ scoatem din discuție ciclul consacrat „Vladiei", în care putem, cu ușurință, descifra un sistem coerent de motive și teme, în celelalte cărți ale lui Eugen Uricaru „tematizarea" e dificilă, dacă nu imposibilă. Prozatorul e un profesionist al romanului, nu doar prin ritmul aparițiilor, impresionant, ci și prin ușurința registrelor, știința compoziției, distanța — esențială — de amănuntul biografic. Deși se înscrie în cadrele largi ale realismului psihologic și parabolic, Eugen Uricau se instalează în ficțiune cu autoritatea prozatorului demiurg, fără complexul modernității, în concurență directă cu starea civilă. Epica lui, referențială la modul istoric, secționează planul temporal pe verticală, indiferent la dezvoltarea narațiunii în frescă. Realul se citește în straturi, ca și sedimentele de rocă într-un fragment de piatră vulcanică.

Romanul **La anii treizeci** a apărut la finele anului 1989 și ține de codul exopic al literaturii deceniului nouă. În picătura unui destin se va citi o imagine colectivă, iar în structura birocratică a unei simple centrale — piramida puterii, pe stări sociale și „cinuri". Pretextul îl oferă o poveste de dragoste. Alexandru Martin, inginer într-o fabrică de la capătul țării, o cunoaște, într-una din delegațiile în Capitală, pe Tania, fiica lui Petrache Mironof, șef al Centralei. Povestirea este săracă în întîmplări biografice : la intervenția Taniei, Alexandru Martin este adus în Centrală. Prin aceleași favoruri, este trimis în străinătate (în Suedia) să perfecteze niște contracte. Martin ajunge un intim al casei Mironof și, deși provincial prin toată structura, cîștigă simpatia temutului director de Centrală. La insistențele Taniei, divorțează, făcîndu-se jucăria capriciilor acesteia. O dezamăgește, în cele din urmă, cu complexele lui „provinciale" și o pierde definitiv cînd îi propune căsătoria. Își dă, precipitat, demisia, și se întoarce, după doi ani de absență, la Comana, unde nu mai recunoaște nici locurile, nici oamenii. Vol reveni asupra acestui final.

Prima parte a poveștii de dragoste, narată din perspectiva bărbatului în întreaga ei desfășurare, mi-a amintit, dintr-un punct de vedere, de romanul lui Ernesto Sábato, **Despre eroi și mormînte**. Și acolo femeia are mereu inițiativa. Ea nu iubește, ci construiește un personaj din partenerul aventurilor ei. Este demonică și enigmatică atît cît să provoace și feminină cît să nu alunge bărbatul. Tania are ceva din femeia literaturii ruse — o abisalitate tulbure, nelămurită pînă la capăt— dar și un vampirism care ne duce cu gîndul la Ibsen și Strindberg. Aventura se consumă în clipe dilatate : femeia își educă partenerul printr-o subtilă erotizare a tuturor simțurilor, cu știință rafinată și cu cinism. Paginile cele mai frumoase ale cărții și cele mai originale dezvoltă această temă a inițierii, în care personajul feminin apare în chip de **guru**. Tania are, în toată splendoarea frivolității, un cod al voluptății. Misterul ei pare însuși misterul feminității. „Virilitatea" posesiunii și a demiurgiei (ea vrea să facă din Alexandru o „operă", precum Pygmalion din Galateea) o transformă într-o ființă androgină, un demon cu față de înger.

Imaginea finală a personajului feminin, construit, pînă la un punct, mitologic, e degradată. Misterul devine capriciu. Insistînd asupra parabolei politice, Eugen Uricaru face dintr-un personaj enigmatic un personaj realist. Tania nu mai întrupează una din condițiile feminității : este doar fiica unui potentat, posesivă și capricioasă. „Mitologizarea" lui Mironof este scrisă în stilul „apologiei ironice". Zeificarea lui are model faraonic. El nu este doar șeful unei Centrale : este puterea însăși, enigmatică, implacabilă, tăcută ca sfinxul. Mironof este, cumva, o parodie a eroului comunist, văzut în halat și papuci, temut nu doar prin funcție, ci prin statura mitologică, așa cum a produs-o activiștilor imaginea generică din literatura proletcultistă. Neinduplecarea, pe care numai zeii o au, este atribuită noii puteri. Puterea este noua divinitate. În punctul acesta, romanul lui Eugen Uricaru devine parabolic. Dragostea, ultim domeniu al libertății individului, e controlată, e dirijată, este supusă unui regim de „educație".

Romanescul poveștii de dragoste are, pînă la un punct, un bun contrapunct în realismul crud al despărțirii. Tania și Alexandru se întîlnesc în garsoniera primei lor zile de dragoste. Scena e de realism crud, dar personajul feminin pierde nu numai misterul, ci și adîncimea presupusă pînă atunci. Nu se strică doar o poveste de dragoste : se degradează o mitologie. Nu mă refer la caracterul „deceptiv" al acestui final, previzibil, cît la intervenția „ideologică" a autorului, care-și destramă textul ficțional. În Tania nu mai vorbește „feminitatea", ci „politica".

FINALUL se inspiră din basmul **Tinerețe fără bătrînețe**... Alexandru Martin se întoarce la Comana, dar, la fel ca personajul din basm, nu mai cunoaște locurile, nu mai cunoaște oamenii. Fragmentul este aproape straniu : ca-n Eliade, eroul intră într-o altă realitate. Caută casa în care se afla laboratorul unde lucra soția lui. Deși revenit după doi ani, topografia localității este schimbată. Locuitorii tîrgului nu mai cunosc numele străzilor. Eroul pare întors după „un veac de singurătate". Într-un tîrziu, descoperă laboratorul, dar în locul lui se află o galerie de artă. Supraveghetoarea pretinde că în local n-a funcționat niciodată un atelier de restaurare de tablouri. Părul ei mirosea a frunze de nuc, ca și părul soției lui Martin. Totul pare să fie ca înainte, dar nu mai este ca înainte. Martin recunoaște, în expoziție, și unul din tablourile pe care îl restaurase soția lui. Încăperile sînt aceleași, zidurile sînt aceleași. Și totuși nimeni nu mai are știre de ce se întîmplase cu numai doi ani în urmă. Eroul părăsește galeriile, rătăcește pe străzi, nu întîlnește pe nimeni cunoscut. Adoarme pe un trotuar, a doua zi dimineața, pe locul unde a dormit, este descoperită îmbrăcămintea lui, încălțările sînt la locul lor. Înlăuntrul vegmintelor este numai țărînă. Finalul e din basm : la întoarcerea din drumul către „tinerețea fără bătrînețe și viața fără de moarte", eroul se întîlnește cu moartea. Moartea îi dă o palmă și îl transformă-n țărînă. Timpurile se încalecă. De vreme ce toate sînt schimbate, ca în basm, nu au trecut numai doi ani de la plecarea lui Alexandru Martin din Comana. Cicluri de civilizație se scurg pe lîngă o umanitate care-și caută identitatea.

Romanului **La anii treizeci** îi lipsește ceva. Întoarcerea lui Martin mi se pare abruptă. Pe de altă parte, demitizarea poveștii de dragoste se putea face fără sacrificiul adîncimii. Dincolo de condiția socială, speculată în planul parabolic, Tania ar fi putut să rămînă, ca și Otilia lui G. Călinescu, un personaj feminin emblematic. Dincolo de aceste observații, romanul lui Eugen Uricaru impune prin forța analizei psihologice. Construcția e clară, în abisalitate ca și în parabolă.

Val Condurache

Eugen Uricaru, **La anii treizeci**, Ed. Cartea Românească, 1989.

Istoria unei sinucideri

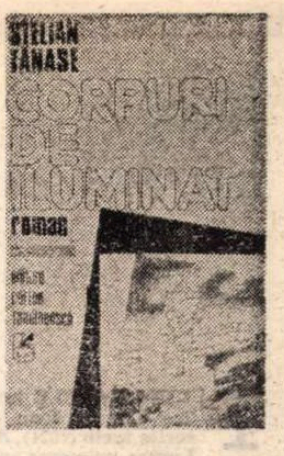

ÎN TIMPUL dictaturii, Stelian Tănase era un personaj indezirabil pentru autorități. Dacă venea pe la Casa Scinteii și trecea prin diferite redactii, exact acele redactii erau vizitate ulterior de un civil care voia să știe dacă tînărul scriitor n-a tulburat în vreun fel apele. Îmi aduc aminte cum mi s-au cerut în repetate rînduri explicații pentru faptul că făcusem aprecieri elogioase în legătură cu manuscrisul primului său roman **(Luxul melancoliei**, scris în perioada 1975—1977 și publicat abia în 1982). Parcă as fi oferit sprijin unui răufăcător... Stelian Tănase ducea după sine fără teamă, chiar cu un fel de bravadă, această trenă de ostilități. Bărbos și agitat, cu un temperament de revolutionar sud-american, el dovedea în discuții — în mod surprinzător — capacitatea de a vorbi rational și argumentat, în tradiția parlamentarismului european. La fel de șocant era și contrastul dintre stilul de viață boem pe care îl afișa și cunoștințele sale vaste de sociologie, politologie, filosofie a istoriei. Într-un **curriculum vitae** (din SLAST, 31 ianuarie 1982) există o listă semnificativă a ocupatiilor pe care le avusese pînă la acea dată : funcționar de bancă, instrumentist în diferite grupuri de jazz și rock, încărcător într-un depozit de materiale sportive, profesor de științe sociale.

Astăzi Stelian Tănase are treizeci și opt de ani, este redactor-șef al unei publicații de înaltă ținută, revista **22**, aflată în opoziție (se putea altfel ?) și ne propune un nou roman, **Corpuri de iluminat**. La fel de bine gîndită și densă ca **Luxul melancoliei**, această ultimă carte a sa se remarcă imediat în actualul peisaj editorial, atît de arid. Trebuie menționat însă că romanul, deși a avut „bunul de tipar" la 5 iulie 1990, nu înregistrează nimic din atmosfera socială de la noi din perioada de după 22 Decembrie 1989. Este evident că autorul l-a scris **înainte** și putem să presupunem, judecînd prin analogie, că a lucrat la el doi-trei ani, iar apoi a avut probleme cu publicarea.

Corpuri de iluminat are, ca „subiect", o poveste de dragoste trăită în conditiile de teroare și kitsch asigurate populației de regimul comunist. Romanul ar fi putut să poarte și titlul „Dragostea în vreme de ciumă". Sau „Experiment cu doi îndrăgostiți". În acest din urmă caz, cititorul ar fi trebuit să-și amintească de modul cum sînt redactate, în manualele de fizică, instrucțiunile pentru orele de laborator și să-și imagineze o rețetă de genul : „Se iau doi îndrăgostiți foarte tineri, se instalează într-un sistem totalitar și se urmăresc reacțiile lor". Rezultatul experimentului este previzibil. El este consemnat, de altfel — tot într-un stil științific — chiar în cuprinsul romanului : „16 iulie, orele 8,30, este adusă la secția terapie intensivă pacienta în stare de comă gradul II. Starea comatoasă se datorește intoxicației voluntare cu 30—40 tablete luminal combinate cu alcool în scop suicidar".

Am pus cuvîntul „subiect" între ghilimele deoarece Stelian Tănase nu povestește pur și simplu o întîmplare, ci descrie, cu o insistență obsesivă și cu o diversitate de mijloace literare care îl copleșește în cele din urmă pe cititor, o **atmosferă.** Personajele sale, Sandu și Pia, nu sînt persecutate de regim în sensul pe care romanele „obsedantului deceniu" l-au conferit persecutiei, nu sînt trimise în închisoare sau excluse din U.T.C., nu au toate usile închise în față din cauza vreunei rude plecate în străinătate etc. Ele nu sînt victimele unui accident biografic, ci victimele procesului general de dezumanizare pe care îl întretine comunismul. Sandu și Pia sînt două vietăți grațioase și agile care au nimerit pe neașteptate, printr-o naștere nenorocoasă, într-un mediu otrăvit : la început, surplusul de vitalitate le face să-și păstreze vioiciunea, dar treptat mișcările lor devin tot mai greoaie și în cele din urmă, una dintre ființe, după ce mai este cuprinsă de cîteva spasme care dau o sugestie de renastere grotească, moare. După agonia și moartea Piei, Sandu rămîne într-un fel de hibernare — formă cumplită de adaptare la un mediu toxic.

Impresionant — și admirabil din punct de vedere literar — este faptul că îndrăgostiții se consideră vinovați fiecare în parte sau se învinovătesc reciproc, pentru degradarea dragostei lor, cu o naivitate specifică intelectualilor. Ei nu acuză lumea din jur, așa cum face orice om energic și grosolan, dotat pentru supraviețuire. În cursul unor lungi și complicate introspectii, Sandu încearcă să înțeleagă ce anume din el însuși este responsabil de acest esec. La rîndul ei, Pia, după cum reiese din confesiunile pe care le face unei prietene, Neli, încearcă pe altă cale să-și asume dezastrul, și anume punînd totul pe seama unei fatalități. Ana Blandiana mărturisea într-o tabletă că are tendința curioasă de a găsi întotdeauna justificări pentru semeni, chiar și pentru opresorii ei, și că de fiecare dată sfîrșește prin a se găsi vinovată pentru toate agresiunile pe care le suferă. Această vulnerabilitate — de o mare noblete — a intelectualului este reprezentată cu înțelegere și fortă epică de Stelian Tănase.

Mediul în care rătăcesc Sandu și Pia este al unui întuneric difuz și al unei ploi interminabile. Trupurile îndrăgostiților sînt parcă luminiscente (corpuri de iluminat...), dar vastitatea înspăimîntătoare a obscurității în care se află îi cuprinde în cele din urmă. Demn de semnalat este faptul că prozatorul nu are nevoie să recurgă la fraze grandioase pentru a ne convinge că viața a fost infestată pînă în cele mai intime articulații. El folosește exclusiv un limbaj epic. Lipsa de orizont este sugerată prin imposibilitatea personajelor de a-și prospecta fie și viitorul de a doua zi. Ele trăiesc sub semnul imprevizibilului. Și nu este un imprevizibil de anvergură — atunci s-ar transforma în aventură și ar deveni pasionant —, ci unul meschin, legat de împrumutarea a două sute de lei, de fumarea unui chistoc de Kent sau de aparitia în cadrul usii a unui administrator de bloc, agresiv și insinuant, dornic să știe ce se petrece în apartamentele vecinilor ca să aibă ce raporta securității. Sandu, chitarist într-o formație de muzică usoară, trăiește din expediente, din contracte întîmplătoare și de multe ori zădărnicite din cauza unor vicii de organizare a spectacolelor. Pia, la fel, dacă pleacă să cumpere un iaurt nu știe cînd se va întoarce, pentru că achiziționarea borcanului respectiv poate să dureze un sfert de oră sau o zi. Este o lume în care se poate întîmpla orice, în afară de ceva frumos.

ASA SE EXPLICĂ de ce, în momentul în care tînăra femeie rămîne gravidă, cuplul de îndrăgostiți are o reactie jalnică, o oscilație chinuitoare între bucurie și disperare, între hotărîrea de a păstra copilul și aceea de a se debarasa de el. În cele din urmă, îndrăgostiții devin părinți, dar și dragostea pentru copil se desfigurează, partial, în conditiile improprii în care este trăită. Madi, fiica lor, devine obiect de adoratie, dar și un detestat amplificator al dificultăților existentei.

În loc să prezinte prim-secretari de județ abuzivi — soluție literară convențională și comodă, deci soluție neliterară —, Stelian Tănase ne înfățișează drept cauză a răului însuși **modul de viață** din comunism. Întreprinzătorul și grobianul „tov Teșu", organizatorul de spectacole sau iremediabil prozaicul Mitus, care se invită singur, cu o droaie de prieteni, acasă la Sandu și Pia cu prilejul revelionului, sînt și ei nu autori, ci creatii ale sistemului totalitar, „oameni noi", vinovați doar de faptul că nu suferă, că s-au adaptat la situatie cu nerusinarea biologică cu care anumite bacterii reusesc să își găsească hrană pînă și în deșeurile radioactive din fundul oceanului. Din punct de vedere moral, această calitate prețioasă a ființelor vii, adaptabilitatea, poate fi considerată în mare măsură abjectă.

Personajele lui Stelian Tănase se sufocă nu atît din cauză că se trăiește greu, cît din cauză că se trăiește urît. Pînă și limbajul lor și al celor din jur este năclăit de prost-gust, de o falsă vivacitate obținută printr-un amestec de reziduuri de intelectualism și argou de cea mai joasă extracție : „mă benoclez în viitor", „ea e o haioasă", „are o mamă dactylo", „un drog barosan", „se întîmplă ceva nasol", „o mufă șutită", „are poftă de o pipiță", „mortăciosule !", „jos textila !", „o grămadă de tipi se ambalaseră", „era plin de lovele", „mereu ai fost un băiat valabil, pe bune", „nu fi gilmă" etc.

Jocul preferat al lui Sandu și al Piei este să se plimbe pe străzi cu case vechi, cu o arhitectură individualizată, și să-și închipuie cum trăiesc cei din interiorul lor. Îndrăgostiții își imaginează drame teribile sau existențe somnolente, după dispoziția sufletească în care se află. La un moment dat, prozatorul însuși procedează astfel, ieșind din umbră și explicîndu-ne că ar putea să dezvolte și în alte direcții povestea de dragoste a personajelor sale. Pe parcurs constatăm însă că inventivitatea sa se lovește ca de un zid de singura variantă verosimilă aceea a esecului iubirii. Așa cum Sandu și Pia, cu tot concursul lor de ficțiuni improvizate, nu reușesc să evadeze dintr-o realitate grea ca de plumb, nici scriitorul nu poate să ne povestească altceva decît ceea ce în mod necesar se întîmplă. Prezentarea variantelor posibile și întoarcerea resemnată la varianta de bază constituie un truc literar de efect, care accentuează impresia de **realitate.**

Această impresie se datorează și faptului că personajele nu sînt idealizate nici atunci cînd ne sînt prezentate trăindu-și începutul dragostei, cu o candoare și o pasiune de Romeo și Julieta. Iar ulterior privirea prozatorului devine și mai demistificatoare, făcîndu-ne și pe noi să vedem un bărbat imatur, ezitant, dominat de complexe și o femeie bovarică — dovadă ardoarea cu care se dăruiește unui bărbat mai în vîrstă, cu veleități de om de cultură, profesorul Dionisie. Sandu și Pia sînt de fapt oameni obișnuiți, oameni dintre aceia pe care comunismul îi detestă și încearcă să îi transforme după chipul și asemănarea sa, iar dacă nu reușește îi extermină. Romanul lui Stelian Tănase, apariție remarcabilă în contextul vieții literare de la noi, poate fi considerat o elegie pentru normalitatea care a fost ucisă în timpul dictaturii.

Alex. Ștefănescu

Stelian Tănase, **Corpuri de iluminat**, Editura Cartea Românească, 1990.

CALENDAR

● **1 NOIEMBRIE.** S-au născut : **N. Davidescu** (1887), **Constantin Chioralia** (1902), **D. Almaș** (1903), **Ion Ruse** (1926), **Vasile Nicolescu** (1929), **George Boitor** (1934), **Victor Marin Basarab** (1940), **Gabriel Iuga** (1942), **Ioan Lazăr** (1942), **Mircea Muthu** (1944), **Eugen Uricaru** (1946).

● **2 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Cincinat Pavelescu** (1872), **Ștefan Bossun** (1907), **Dorian Grozdan** (1912), **Laurențiu Fulga** (1916), **Virgil Vasilescu** (1921), **Rodica Toth** (1927), **Pallocsay Zsigmond** (1935). A murit **Gheorghe Șincai** (1816).

● **3 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Traian Demetrescu** (1866), **Tatiana Berindei** (1908), **Grigore Beuran** (1924), **Paul Cornea** (1924), **Nicolae Dragoș** (1938), **Mihai Minculescu** (1949). A murit **Melania Livadă** (1988).

● **4 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Horváth Imre** (1906), **George Ciudan** (1921), **Nicolae Teică** (1925), **Horia Aramă** (1930). A murit **Tudor Mușatescu** (1970).

● **5 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Mihail Sadoveanu** (1880), **Alexandru Siperco** (1920), **Elena Zarescu** (1933), **Radu Selejan** (1935), **Mihai Sin** (1942). Au murit : **I. C. Vissarion** (1951), **Maiei Alexandrescu** (1979).

● **6 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Simion Stolnicu** (1905), **Alexandru Mitru** (1914), **Varró Ilona** (1933), **Ilie Purcaru** (1933), **Mihai Zamfir** (1940), **Alex. Ștefănescu** (1947).

● **7 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Ion Aurel Candrea** (1872), **Peter Neagoe** (1881), **Ion Bănuță** (1914), **Paul Georgescu** (1923). Au murit : **Al. Dimitriu-Păușești** (1977), **Ștefan D. Crudu** (1984).

● **8 NOIEMBRIE.** S-au născut: **Olga Zaicik** (1921), **Mihai Gavril** (1922), **Despina-Mihaela Bogza** (1924), **Dumitru Micu** (1928), **Ion Brad** (1929), **Tamas Maria** (1930), **Dumitru Bălăeț** (1935), **Ion Itu** (1935), **Mihail Diaconescu** (1937). A murit **Athanase Joja** (1972).

● **9 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Ion Codru Drăgușanu** (1916), **Liviu Rusu** (1901), **Teohar Mihadaș** (1918), **Aurel Rău** (1930).

● **10 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Ion Clopoțel** (1892), **Constantin Goran** (1902), **Katona Szabo István** (1922), **Ștefan Cazimir** (1932), **Ovidiu Genaru** (1934), **Ioana Bantaș** (1937), **Dan Cristea** (1942), **George Țârnea** (1945), **Werner Söllner** (1951). Au murit : **Alexandru Odobescu** (1895), **Constantin Streia** (1977), **Alexandru Jar** (1988).

● **11 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Mihail Davidoglu** (1910), **Cornelia Ștefănescu** (1928), **Mircea Dinescu** (1950). Au murit : **Ion Trivale** (1916), **Nicolae Mihăescu-Nigrim** (1951), **Pavel Aioanei** (1987).

● **12 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Artur Stavri** (1908), **Vania Gherghinescu** (1909), **Emil Botta** (1912), **Nadia Lovinescu** (1914), **Nicolae Jianu** (1916) **Janesik Pal** (1936). Au murit : **Sergiu Al. George** (1981), **Petru Șfetca** (1987).

● **13 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Dumitru Stăniloaie** (1903), **Valentin Stavra** (1907), **Ioan Comșa** (1912), **Lidia Igirosianu** (1916), **Georgeta Horodincă** (1930), **George Chirilă** (1941), **Ioana Crăciunescu** (1956). Au murit : **Zilot Românul** (1853), **Nerva Hodoș** (1913), **Eta Boeriu** (1984).

● **14 NOIEMBRIE.** S-au născut : **B. Fundoianu** (1898), **Viorica Dinescu** (1926), **Simion Dima** (1930), **Andrei Brezianu** (1934), **Ion Cocora** (1939).

● **15 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Vasile Conta** (1845), **Alexandru Ciurea** (1876), **Anna de Noailles** (1876), **Eugenia Farca** (1912), **Ion Văduva-Poenaru** (1934).

● **16 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Andrei Mureșanu** (1816), **Bernard Capessius** (1889), **Alexandru Tănase** (1923), **Ion Marin Almăjan** (1940), **Mariana Bulat** (1942). Au murit : **Eugen Seceleanu** (1979), **Laurențiu Fulga** (1984).

● **17 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Bányai László** (1907), **Antonie Plămădeală** (1926), **George Muntean** (1932). Au murit : **Magda Isanos** (1944), **George Murnu** (1957).

● **18 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Corneliu Baba** (1906), **Ion Larian Postolache** (1916), **Georgeta Pădureleanu** (1919), **Iordan Chimet** (1924), **Alexandra Târziu** (1937).

● **19 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Marcel Breslașu** (1903), **Dinu Pillat** (1921), **Emil Poenaru** (1932), **Sorin Mărculescu** (1936), **Kiraly Laszlo** (1936). A murit **Alexandru Vlahuță** (1919).

● **20 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Alex. Sahighian** (1901), **Mihai Beniuc** (1907), **Alexandru Jar** (1911), **Letiția Papu** (1912), **Dumitru Mircea** (1924), **Grigore Ilisei** (1943).

● **21 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Eugen Todoran** (1918), **Anghel Dumbrăveanu** (1933), **Constantin Crișan** (1939), **Aurel Dumitrașcu** (1955). A murit **I. Valerian** (1980).

Copertă de ALBERT KLINGER (1900)

● **22 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Iulian Vesper** (1906), **Leon Sărățeanu** (1919), **Petru Sfetca** (1919), **Adrian Cernescu** (1922), **Lucian Bureriu** (1942). A murit **V. A. Urechia** (1901).

● **23 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Petru Comarnescu** (1905), **Ștefan Dima** (1906), **Zaharia Sângeorzan** (1939), **Grete Tartler** (1948), **Dan Mucenic** (1951). A murit **Ury Benador** (1971).

● **24 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Ionel Pop** (1889), **Nicolae Crevedia** (1902), **Alfred Kittner** (1906), **Ion Sofia Manolescu** (1909), **Nicolae Tăutu** (1919), **Dumitru Costea** (1919), **Dumitru Stancu** (1946). Au murit : **Alexandru Macedonski** (1920), **I. E. Torouțiu** (1953), **G. C. Nicolaescu** (1967).

● **25 NOIEMBRIE.** S-au născut : **I. St. Bogza** (1905), **Nicolae Turtureanu** (1941), **Doina Cetea** (1942). A murit **Grigore Alexandrescu** (1885).

● **26 NOIEMBRIE.** S-au născut : **D. Murărașu** (1896), **Ion Vlad** (1929), **Valentin F. Mihăescu** (1947). A murit **Vladimir Streinu** (1970).

● **27 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Liviu Rebreanu** (1885), **Mircea Grigorescu** (1908), **Nina Cassian** (1924), **Nicolae Manolescu** (1939). Au murit: **Nicolae Iorga** (1940), **Victor Eftimiu** (1972).

● **28 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Cornel Regman** (1919), **Dan Tărchilă** (1923), **Eugen Negrici** (1941), **Traian T. Coșovei** (1954). A murit **Dimitrie Stelaru** (1971).

● **29 NOIEMBRIE.** S-au născut : **N. D. Cocea** (1880), **Ștefan Crudu** (1914). Au murit : **Nicolae Bălcescu** (1852), **Horia Robeanu** (1985).

● **30 NOIEMBRIE.** S-au născut : **Paul Zarifopol** (1874), **Jeanne Hélène Stratt** (1903), **Gálfalvi Zsolt** (1932). Au murit : **Ion Missir** (1945), **Lia Dracopol-Fudulu** (1985).

ÎNCHISORILE LUI SL

PRINCIPALELE texte memorialistice ale lui Ioan Slavici — **Închisorile mele** (1921), **Amintiri** (1924) și **Lumea prin care am trecut** (1930) — își află premisa într-un „eticism" specific pentru scriitorii ardeleni din toate timpurile; Confucius este mentorul declarat („confucionismul" înseamnă, pentru Slavici, „inimă deschisă"), iar dreptul, morala și „învățătura creștinească" sînt sursele principiilor etice mereu invocate de prozator: „rostul moral" este căutat atît în faptele existenței, cît și în conspectele filosofice din Kant și Schopenhauer (filosofii generației sale), care conferă adîncime demersului memorialistic prin redefinirea stării emoționale a naratorului în orizontul unor **sisteme** de percepere a lumii și a raporturilor ființei cu aceasta. În plan literar, modelul pare a fi Rousseau, „cel mai ademenitor dintre toți francezii", de care îl apropie modul exprimării complexului afectiv specific autorului de confesiuni și memorii: „Dar cînd mă duceam eu pe acasă și cutreeram toate ulițele și urcam dealurile și mă plimbam pe cîmp ca să mai văd o dată locuri pentru toată viața neuitate, pe unde strengărisem atîta timp?! Pretutindenea mă revedeam pe mine însumi într-un timp de neasemănată fericire și pretutindenea îmi ieșeau în cale oameni care de departe își arătau bucuria că mă văd și spre care eu mergeam cu pas mai grăbit": imperfectul este și în cazul narațiunii lui Slavici timpul evocării virstei de aur, marca intensității trăirii **in illo tempore**.

Dincolo însă de aceste „surse" și „modele", mărturisite ori numai sugerate, cărțile de memorialistică ale lui Slavici sînt rodul vocației sale de dascăl: „Eu m-am simțit viața mea întreagă mai presus de toate dascăl. A le da altora învățături a fost pentru mine totdeauna o mulțumire, și cele mai vii mulțumiri le-am avut stînd de vorbă cu oameni prin care mă puteam dumiri ori plimbîndu-mă cu elevii mei". Foarte importantă sub aspectul definirii specificului memoriilor lui Slavici este prefața la cartea apărută postum, **Lumea prin care am trecut**; memorialistul își numește propriul text „impresiuni de călătorie" (călătoria este existența însăși, spațiul unde se desfășoară aceasta fiind — cum s-a văzut — „pădurea", societatea adică), iar pactul autobiografic cuprinde „clauzele" obișnuite (sinceritatea și reconstituirea adevărului), dar și o alta care „denunță" convenția narativă, natura „speculară" a relației naratorului cu trecutul și a raporturilor cititorului cu textul memorialistic: „Cei ce-mi vor fi citind scrisa au să fie deci deopotrivă cu omul care trece pe lîngă un lac cu apă limpede și vede cele de dimpregiur oglindite în fața lui, **deci nu cum în aievea sunt, ci cum par în oglinda nestatornică** (s.n.). Oamenii despre care am să le vorbesc sunt trecuți aproape toți din lumea aceasta, tocmai de aceea însă țin să spun despre dînșii numai ceea ce după cea mai bună a mea știință e adevărat, căci azi-mine am să trec și eu și nu pot să depărtez de la mine gîndul că am să stau față-n față cu dînșii și să dau socoteală despre spusele mele. Pentru ca înțelesul adevărat al acestora să iasă lămurit la iveală, cititorii au să fie dumiriți și asupra drumului în care am umblat, precum și asupra felului meu de a simți și de a vedea cele ce se petrec în lumea aceasta. Sunt cuprins de simțămîntul că stau răzleț, rămășiță a unei lumi care-ncetul cu încetul se stinge. E destul să fiu cu inima deschisă pentru ca să fie adevărat și ceea ce spun despre lumea aceea". Complicatul raport al duratelor temporale ce se jalonează între eveniment și momentul reconstituirii lui este dublat de un altul, nu mai puțin complex, între autor și cititor; dascălul Slavici încearcă să-și dumirească interlocutorul asupra unor „stări de lucruri" despre care acesta din urmă are o imagine deformată: scopul mereu declarat al „dumiririi", al „luminării" cititorului dau memoriilor lui Slavici un marcat caracter **orientat**: tînărul anilor '20 ai acestui secol trebuie **să înțeleagă** sensul evoluției vieții politice „din timpul acela", tonul evocării fiind al bătrînului trecut prin viață, care îl învață pe tînărul neștiutor (ori numai indus în eroare de aparențe) istoria și semnificațiile majore ale activității politice **dintr-o epocă** revolută: „mi s-au întîmplat în timpul anului de practică — spune Slavici în introducerea de la capitolul al treilea al volumului amintit mai înainte — doauă lucruri pe care trebuie să le știi pentru ca să poți înțelege desfășurarea vieții politice în timpul acela": tînărul „de azi" ascultă, **fără a intra** în dialog, pe tînărul „de atunci": **instanțele** și, mai cu seamă, **distanțele** textului sînt cît se poate de precise, fără posibilitatea de a fi contestate. **Faptele vieții particulare a autorului de memorii sînt selectate numai în măsura în care ele** pot „dumiri" pe cititor asupra evenimentelor din viața publică: principiul și scopul selecției sînt declarate nu o singură dată în secvențele de început ale „scrisorilor" din **Închisorile mele** ori în evocările din **Lumea prin care am trecut**, constituind **matricea narativă** a acestor memorii. Segmentele introductive marchează, în majoritatea lor, ceea ce aș numi o **retorică a umilinței**, prin care naratorul încearcă să cîștige bunăvoința cititorului său: „Eu nu sînt om cu multă știință de carte și n-am învățat nici tipicul după care oamenii de știință sînt deprinși a-și desfășura înțelepciunea": această retorică a umilinței trebuie pusă în legătură cu nevoia de a se ascunde, de a se retrage în spațiul securizant, unde „călătorul" prin „pădurea" plină de capcane a societății nu mai este silit să poarte „masca" socială, evitînd potențialii dușmani și pericolele care îl pîndesc de după vreo tufă. Reconstituirea trecutului, care pleacă și sfîrșește totdeauna în această matrice a textului și a ființei naratorului, dezvăluie o **„pedagogie"** a lecturii realului, menită să pună în valoare principiile și rostul moral al „faptei omenești". Slavici este un om al secolului trecut, în accepția pe care Ibrăileanu o dădea acestei sintagme, pentru care activitatea scriitorului și a politicianului se subsumează rațiunii de a fi a unui „Aufklärer".

DACĂ EUL textului autobiografic se apropie, uneori pînă la identificare, de eul liric (în cazul lui Lucian Blaga ori Ion Creangă), „personajul" memoriilor este **„omul prozaic"**, supus tuturor determinărilor, textul său avînd de aceea amintitul caracter orientat: deosebirile pe care le observă Slavici în timpul „perioadei vieneze" între modul său de a fi și cel al lui Eminescu exprimă, într-o altă ordine, distanța dintre două tipuri de creator, ilustrînd, la un prim nivel, raporturile dintre liric și epic: **„Pentru el** (pentru Eminescu — n.n.) nu exista deosebirea pe care o facem **noi ceilalți** între ziuă și noapte, ba una din slăbiciunile lui era să profite de liniștea nopților, și sunt foarte multe nopțile pe care, om altfel prozaic, le-am petrecut cu dînsul fie plimbîndu-ne pe străzile liniștite, fie stînd la «masa de brad» și luînd cîte o sorbitură din cafeaua scursă de la mașina lui": **el** (poetul) și **noi ceilalți** („oamenii prozaici") sînt categoriile diferite pe care aproape fiecare „medalion" din **Amintiri** le relevă „tînărului interlocutor" al memorialistului. Pentru narator, sublinierea acestei distanțe are o anume funcționalitate în ordinea relației sale cu cititorul, motivînd șirul lung al **presiunilor** de tot felul, la care este supus „omul prozaic", autorul și naratorul textelor memorialistice: la cea dintîi „presiune" a **cotidianului** și a modalității specifice de percepere a acestuia se adaugă **presiunea politicului**, vizibilă în toată literatura lui Slavici, exprimată explicit sau implicit în matricea narativă a tuturor cărților. Astfel, în **Amintiri**, ca și în **Lumea prin care am trecut**, Slavici își explică poziția sa politică în privința monarhiei habsburgice: „Primul pahar l-am închinat eu pentru împăratul și pentru prosperitatea monarhiei. Nu are însă G. D. Teodorescu dreptate, cînd zice c-am făcut-o aceasta de nevoie, numai pentru că așa trebuia să fie. N-aș fi fost atît de stăruitor dacă n-aș fi fost pătruns de convingerea că pot românii să se bucure sub stăpînirea împăratului meu de toată libertatea dacă știu să-l **ajute** în silințele lui de a înăbuși pornirile celor ce vor să-l siluiască, iar acum, cînd îmi vedeam gîndul împlinit, îmi era plină și inima de o sinceră recunoștință". Scopul declarat al acestor **Amintiri** publicate în 1924 era acela de a justifica activitatea politică a lui Slavici, a cărei caracteristică este ceea ce aș numi **pasivismul dinastic**; Slavici nu a luat **efectiv** parte la luptele politice ale vremii, pentru că structura sa, era aceea a unui om prudent, temător, avînd oroare de acte violente, de radicalitate și insurgență, iar „ideea națională" și „naționalismul", despre care vorbește memorialistul în **Amintiri**, constituiau un **„ideal"** (iar nu o „armă de luptă") pentru care a fost, e drept, întemnițat în închisoarea de la Vaț, condamnat fiind pentru „delict de agitație" într-un proces de presă desfășurat la Cluj, la 25 aprilie 1888: campania de presă (dusă în ziarul „Tribuna" din Sibiu), care a reprezentat principala acuzație ce i s-a adus în acel proces, urmărea să dezvăluie opiniei publice încercările „răzvrătiților maghiari" de a dezbina monarhia și de a impune dualismul. Motivat în condițiile istorice date, idealul politic al lui Slavici („Idealul nostru era o monarhie habsburgică unitară, organizată ca confederațiune de popoare care rezolvă după principiile tractatului de Westfalia cestiunea pacinicei viețuiri împreună a popoarelor deosebite unele de altele în ceea ce privește limba, legea, obiceiurile și temperamentul"), a devenit anacronic după Unirea din 1918, contemporanii sancționîndu-l sever: resortul acestor **Amintiri**, scrise sub presiunea politicului și a opiniei publice, este motivarea activității lui Slavici din ultimele decenii ale secolului XIX. Celălalt text memorialistic, **Închisorile mele**, este efectul aceleiași aspre determinări. Slavici încercînd să îndepărteze acuzația de colaborationism cu ocupanții germani ai Capitalei din timpul primului război mondial; în Bucureștiul eliberat, Slavici este numit „trădător infam", fiind apoi implicat într-un proces care l-a purtat prin închisorile de atunci, inclusiv la Văcărești: idealul politic este condamnat de opinia publică a anilor '20, fiind pus în legătură cu atitudinea lui Slavici față de germani care, conform mărturisirilor memorialistului, îl considerau, și ei, un „prieten supărător": **Amintiri, Lumea prin care am trecut** și **Închisorile mele** sînt cărțile încercării prozatorului septuagenar de a răspunde presiunii opiniei publice prin motivațiile pe care le aduce presiunea politicului, în alte circumstanțe istorice decît cele contemporane acuzatorilor săi: cititorul acestor texte este, în viziunea autorului, o **instanță** care trebuie să judece „consecuția" socială și umană a „faptei omenești".

Condiționată de seria „presiunilor" amintite, selecția pe care o operează naratorul între faptele rememorate se raportează, deopotrivă, la intențiile declarate ale cărților de memorialistică, dar și la temperamentul autorului care se teme de tot ceea ce se abate de la norma socială și de la evoluția „firească" a structurilor politice; climatul de instabilitate socială, morală și politică este sursa spaimelor și permanentul obiectiv al „criticii" memorialistului: principiile sale sînt cît se poate de ferme în această privință: „Eu însă am ajuns la convingerea că nimeni călcînd vreo lege nu poate să-i facă patriei sale vreun bine, căci rostul statului e asigurarea legalității, deci cel mai covîrșitor interes al orișicărui stat este ca legile lui să fie de către toți deopotrivă și-n toate împrejurările respectate". În pofida aparenței pe care o dau unele pasaje lăsînd să se înțeleagă că memorialistul este preocupat de a permite accesul cititorului în „plasma" lui sufletească, textele lui Slavici ilustrează ceea ce aș numi **înțelepciunea practică** a politicianului și scriitorului; mai mult decît atît, acest element, esențial pentru înțelegerea operei și activității prozatorului, constituie marca structurii de profunzime a textelor de memorialistică: înțelepciunea practică („precaută", o mai numește memorialistul în cîteva rînduri) este semnul distinctiv pentru profilul interior al personajului, pe care îl conturează memoriile. Găsind sprijin în cărțile autorilor pe care îi invocă mereu drept „modele" de gîndire și comportament („Vorbind apoi undeva despre înțelepciunea practică, Schopenhauer zice că Confucius a fost cel mai cuminte dintre oamenii ce-au trăit pe fața pămîntului"), Slavici pune întreaga sa existență sub semnul acestui „tip" de înțelepciune, cu riscul asumat de a părea lipsit de opinie „tînărului interlocutor": preocuparea majoră a memorialistului, orientarea pe care o dă evocărilor și „scrisorilor" din **Închisorile mele, Amintiri** și **Lumea prin care am trecut** se circumscriu concepției majorității asupra unor fapte mai mult sau mai puțin importante: în fața „instanței" cititorului memoriilor, Slavici își condamnă sever „rătăcirile" ateiste, conformîndu-se „bunului-simț" și mentalității cunoscute a oamenilor: „Nu mi-e dat, am zis, să mă conving că Cristos e o-ntrupare a dumnezeirii, dar tot atît de puțin îmi este dat să mă conving că el era om ca toți oamenii și numai ca **om cuminte** nu-mi rămîne deci decît să cred și eu ceea ce-n curgerea timpurilor milioane și iar milioane de oameni au crezut și milioane multe cred și astăzi". Tot așa, articolele din „Tribuna" trebuiau ca nu cumva „să aibe efecte neintenționate de mine", să nu-l supere pe prietenul Ioan Bechnitz, să nu „înăsprească" discutele, să nu jignească pe sași și să fie „cruțătoare față de poporul maghiar": toate acestea — o spune Slavici însuși — se motivau prin intenția de a scăpa „de sarcina revizuirii și de simțămîntul de răspundere". Aceeași înțelepciune precaută îl determină pe Slavici, în 1874, să nu ceară „împămîntenirea" și să nu ia parte la „viața politică" din România: supunerea în fața legilor și respectarea „pînă-n cele mai mici amănunte a dispozițiunilor luate de vremelnica stăpînire" fac din personajul acestor memorii un om „mulțumit", avînd parte „de libertate mai multă decît mi s-ar fi cuvenit".

ÎNȚELEPCIUNEA practică este paradigma ființei interioare a scriitorului; actul creator însuși se supune necondiționat aceleiași determinări: „Nu mai țineam apoi seamă de efectul produs de scriere, ci, scriind, îmi dedeam toată silința să mă potrivesc atît în plăsmuire, cît și în formă cu felul de a vedea și cu gustul acelora pe care îi aveam în vedere. Așa se adeverea în ceea ce mă privește că lucrarea literară se desfășura sub înriurirea publicului cititor"; panica pe care o resimte călătorul prin întunericul pădurii, necesitatea acelui spațiu securizant constituie — cum se vede — fapte care privesc atît comportamentul omului în societate, cît și dinamica internă a creației: literatura lui Slavici este adecvare, pliere pe „orizontul de așteptare" al cititorilor, în vreme ce opera poetului este „dinamitare" a acestuia, destructurare a gustului publicului, confruntare cu „tiparele" ce caracterizau receptarea literaturii în epocă: insurgența este a poetului, înțelepciunea practică — a „omului prozaic", a celor care se numesc „noi ceilalți": modul de a fi creează tipurile de creator și relațiile specifice ale textului cu cititorii săi. Frica de „masca" socială pe care Slavici însuși a purtat-o (pentru că i-o cerea „strategia" înțelepciunii practice), spaima din fața a tot ceea ce este „ascuns" în comportamentul celorlalți îl fac să caute mereu singurătatea, izolarea, **zona de siguranță**; motivele tuturor nemulțumirilor din timpul detenției de la Domnești și apoi de la hotelul „Luvru" se află în momentele cînd nu i se permite de către regulamentul altfel „bunului comandant" să fie singur: gimnastica la care participau „toți dezbrăcați în cămașă, unii chiar goi pînă la brîu", apelurile repetate, distribuirea hranei, toaleta în comun „în lavabou", plimbările și, în fine, W.C.-ul public îi dau fiori, constituind „puținele amănunte urîte ale icoanei rămase în sufletul meu de pe urma zilelor petrecute la Domnești": groaza din fața dezvăluirii omului în actele sale cele mai intime nu reprezintă atît un reflex fiziologic, cît aceeași frică de expunere la pericolele pe care le presupun descoperirea, lipsa „măștii" (sau a vestmîntului), vecinătatea stingheritoare a „celuilalt": fapt semnificativ, memorialistul insistă în evocarea perioadei detenției de la Domnești asupra unui asemenea „amănunt" care i-a marcat în chip definitiv memoria afectivă: „Un singur lucru mă mai umplea de amărăciune. Îl știi care. Mă furișam cîteodată într-un colț mai adăpostit, unde nu mă vedea nimeni, dar cînd era să fie, striga sentinela de sus: «Ce vrei să faci acolo, domnule?! Se poate?!» (...) Vei fi, poate, de părerea că n-ar trebui să mai stărui asupra acestui amănunt. Eu țin, din contră, să te-nredințez că aceasta e cea mai caracteristică dintre notele societății alcătuite de cei ce m-au trimis la Domnești, o notă fără de care n-ai putea să-ți faci o idee exactă despre viața lor sufletească". Imposibilitatea de a fi singur, de a se retrage în spațiul securizant este sursa principală și a nemulțumirilor din timpul detenției la hotelul „Luvru", unde — notează, totuși, cu satisfacție — „scăpasem de cea mai scîrboasă parte din viața pușcăriașului român"; complexul dezvăluit la Domnești, anulat în parte la „Luvru", este înlocuit însă de sfiala în fața aristocraților și a oamenilor bogați, ale căror nume sînt înregistrate aproape cu pietate de fiul meșterului cojocar din Șiria (Hartel, dr. Linde, Reschowsky, Motoiu, **von** Engelbrechten — sublinierea îi aparține lui Slavici).

„Complexul" cuminteniei și cel al inferiorității sociale constituie invariantele scrisorilor din **Închisorile mele**; înțelepciunea practică cenzurează totul, chiar și gîndurile, funcționînd ca un mecanism bine pus la punct, în împrejurările (dramatice, oricum!) ale detenției: același resort al structurii interioare determină organizarea textului, explicînd elipsele **de conținut** („Eu puțin am să-ți spun, iară tu multe ai să-ți gîndești") și încercarea de a camufla revolta în fața „infernului" de la Văcărești, prin care îl conduce un socialist; în vestita închisoare „era o viață veselă și fără griji", din care nu lipsesc „incidentele pline de haz", conducecerea temniței este „părintească stăpînire care m-a lăsat să mă bucur îndelung de toate" etc. Măsura exactă a acestei înțelepciuni practice care veghează la redactarea scrisorilor din **Închisorile mele** o oferă episodul semnării unei „petiții" în care deținuții de seama lui Slavici (Bogdan-Pitești, Arghezi, D. Karnabatt, A. de Herz) cereau să fie judecați sau eliberați: „Stăruiau cu toate aceste să subscriu și eu petițiunea, ba să-mi pui, ca cel mai bătrîn și mai cu autoritate, iscălitura în frunte. Am refuzat. Am stat adecă timp de un an în temnița de la Vaț și n-am făcut cereri umilitoare. Te-ntreb: mai

LAVICI

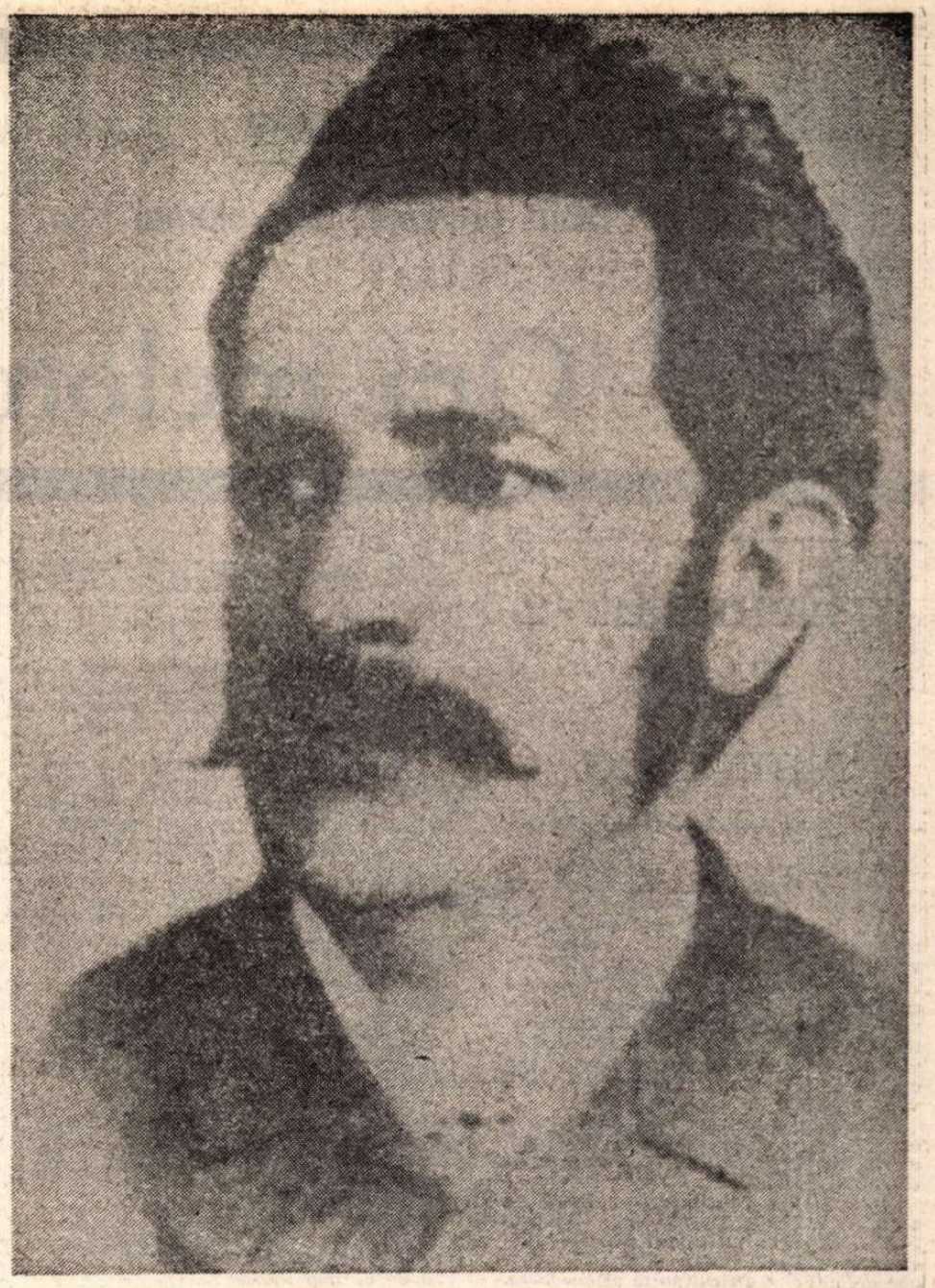

TEXTUL memorialistic se constituie în orizontul **imaginii** destinului ființei în conștiința posterității : de **ce se vede** se ocupă jurnalul și memorialul de călătorie, de **cum se vede** dă seamă autobiografia literară, romanul autobiografic și jurnalul romanesc, pe cînd memorialistul este interesat, în primul rînd, de felul în care **este văzut** de „iubitul amic". În pofida unor nuclee epice, fără importanță însă în organizarea ansamblului narativ (ca, de exemplu, această întîmplare în care se poate recunoaște tipul social căruia îi aparține protagonistul din **Moara cu noroc** : „Lîngă primărie se afla circiuma satului, care era ținută în arîndă de un evreu. Într-una din zile s-au întîlnit acolo cîțiva Fericani și cîțiva Românești, două familii care aveau socoteli de felul acesta. Cei învrăjbiți s-au încăierat și s-a făcut vărsare de sînge, în care unul dintre dînșii, Roman Gheorghe Lungul, a rămas mort. Niciodată judecătorii n-au putut afla cine anume a luat parte la încăierare și cum a fost omorît Roman Gheorghe. Chiar nici circiumarul nu știa nimic, căci, dac-ar fi spus ceva, ar fi trebuit să fugă cît mai curînd din sat și să nu se oprească decît în America, bunăoară. De aceste sunt multe, încît s-ar putea scrie cărți întregi despre ele. La mijlocul drumului între Arad și Șiria sunt în cîmp deschis «cele două circiume». Cînd cu împroprietărirea iobagilor sătenii de la Cladova, care se află-n mijlocul pădurilor ce se întind din sus de Podgorie, au căpătat pămînt prin apropierea acelor circiume. Așa-zisele «odăi», în care se adăposteau plugarii în timpul muncilor agricole, erau tot anul cuibare pentru «băieții săraci», care luau vamă de la trecători, și mulți drumeți și-au găsit moartea prin partea locului" : Lică Sămădăul este un asemenea „băiat sărac"), textele memorialistului își află premisa într-un pact autobiografic a cărui principală „convenție" este ceea ce autorul însuși numește **bunacredință literară** : „Cele cuprinse-n cartea aceasta au fost scrise și publicate în deosebite timpuri, la deosebite ocaziuni, și-n urma unor deosebite îndemnuri, sunt deci în ele, pe ici, pe colo, fie repetițiuni, fie completări, care vor fi supărînd pe unii dintre cetitori. Le cer acestora iertare ; am socotit însă că bunacredință literară îmi impune să le reproduc toate așa cum au fost publicate, fără de nici o schimbare și fără de nici un adaos". Matricile narative ale memoriilor lui Slavici dezvăluie caracterul lor **orientat**, ilustrativ și recuperator pentru semnificația manifestării **în istorie** a unei generații, grupări **politice sau grup de scriitori** ; segmentele introductive sînt polemice, memorialistul luînd atitudine față de un preopinent anume (Panait Istrati, Ion A. Rădulescu-Pogoneanu, Aurel Dumbrăveanu) ori față de opinia publică („tînărul", „iubitul amic") cărora le explică, le precizează, le reamintește sau pe care îi învață, îi „luminează" ; asemănător unui demers istorico-literar, textul memorialistic își marchează interlocutorul, instanța care urmează să judece de partea cui este adevărul, rostul său fiind acela de „a arunca raze de lumină asupra istoriei" : memoriile lui Slavici se dezvăluie, în fiecare secvență, ca **proces**. Pendulînd între amintita instanță **publică** și o alta, **interioară** (care se confundă cu imaginea mamei, evocată în memorii întotdeauna în legătură cu idealuri morale și modele comportamentale), existența naratorului, adică ceea ce este în chip obișnuit „ficțiunea" textului autobiografic, devine **alegorie**, fapt stilistic, convenție literară, element menit să ilustreze o atitudine politică, un principiu moral ori o sumă de aforisme : „Eu nu biografia mea vreau să ți-o fac : e indiferent pentru tine dacă așa ori altfel au fost părinții mei, așa ori altfel a fost lumea în care am crescut, așa ori altfel a fost copilăria mea. Poți, dacă îți vine mai bine, să iai cele zise de mine drept o alegorie, în care **«tata-bătrîn»** sînt bunii și străbunii, **«tata»** e patria, adecă statul, **«familia»** cea număroasă e **«națiunea»**, iar **«mama»** e biserica ori **«mama natură»**, cum îți vine mai bine la socoteală : fii, în sfîrșit, ce vrei, căci tot nu vei scăpa de sentimentul că **iubirea consumă viața individuală și că acela care iubește nu mai are nevoie să «rezonceze»**, **fiindcă simte** totdeauna ce are să voiască pentru ca să fie el însuși mulțumit de ceea ce face" : virstele naratorului se succed în text conform ordinii evoluției faptei omenești spre instanțele procesului. Copleșit de meandrele procedurale ale acestuia, naratorul relativizează totul ; descoperind fragilitatea unor adevăruri considerate imuabile, memorialistul pune sub semnul ambiguității însăși comunicarea sa cu „iubitul amic", dezvăluindu-și drama : „Îndoieli rămîn totdeauna cînd om vrea să se înțeleagă cu om, fiindcă înțelegerea se face prin semne, iară semnele, fie ele auzite, fie văzute, nu sînt gîndul și nu, mai ales, sentimentul, ci numai indicarea lui ; nici mă mir deci, nici mă supăr dacă-mi spui că sînt multe îndoielile care ți-au rămas după cetirea scrisorilor mele". În fond, **Amintiri, Lumea prin care am trecut** și **Închisorile mele** reprezintă textele unui om al altui veac, care descoperă în fiecare moment al evocării **distanța tragică** dintre contemporani și lumea „mai frumoasă" din **illo tempore** ; limita memoriilor lui Slavici, intuită exact de G. Ibrăileanu care vedea în **Amintiri** nu o carte de „creație", ci una de „încercare teoretică", constituie, în fapt, tocmai această distanță tragică dintre două lumi și, deopotrivă, dintre două moduri opuse de a le înțelege : memorialistul dezvăluie în instanța „procesului" cu contemporanii săi aceeași perplexitate a omului secolului trecut, pe care o arăta, într-un celebru jurnal romanesc, Emil Codrescu în fața complicatei „strategii" a ființei iubite.

Ioan Holban

puteam eu să subscriu o petițiune adresată unei autorități românești, care nu știa nici ea dacă poate ori nu să-mi acorde cererea ?! Colegii stăruiau cu toate acestea să subscriu, căci tocmai subscrierea mea are să fie hotărîtoare. M-am supus, dar cu condițiunea ca nu în frunte, ci-n coadă să-mi pun iscălitura, ba chiar și aceasta făcîndu-mi rezervele. Am scris deci sub iscăliturile celorlalți : «Mă unesc cu cererile de mai sus făcînd rezerva că sunt gata și să mor aici dacă marile interese ale neamului românesc o vor fi cerînd aceasta»". Slavici nu vrea să supere nici pe „colegi", nici „autoritatea românească" și nici pe „iubitul amic" care îi condamna, prin 1920, colaborationismul, numindu-l „trădător infam" : înțelepciunea precaută îi cere să fie „cuminte". Faptul este făcut vizibil în fiecare secvență a textelor memorialistice : problema intelectualului („Ești aici **ca să faci** numai ori ca să privești ?") este abordată din perspectiva principiilor morale și a îndatoririlor cetățeanului supus legilor statului, o călătorie în Italia (relatată în **O scrisoare din Italia, mai ales despre „S-ta Cecilia și despre Neapoli"**) este compromisă prin „pierderea săritei" atunci cînd memorialistul constată că realitatea locurilor nu corespunde „formulelor pe care le adusesem cu mine" : pe călător îl irită mai ales faptul că nu se poate „uimi", așa cum ar fi trebuit, cum făcuseră adică toți călătorii români în Occident de dinaintea sa : aici, ca pretutindeni, se exprimă „scriitorul-burete" a cărui rațiune de a fi, în viziunea lui Slavici, rămîne **„reflectarea" realității**, iar nu plăsmuirea unor fapte „izvorîte din sine" : realismul mereu invocat al acestor scrieri memorialistice, ca și al întregii sale literaturi, este una dintre ipostazele înțelepciunii practice care guvernează, în egală măsură, „fapta omenească" și actul creator : „Închipuiți-vă că eu sunt un burete, iară Bucureștii și Moșii sunt o mare plină de feluri de stridii mititele : vă închipuiți apoi că eu, ca burete, mă arunc din iatacul meu în mare și înot precum mă duc valurile și mă umplu de stridiile ce cad în cercul meu de atracțiune ; în sfîrșit, vă închipuiți că mă întorc acasă, iau cîteva bucăți de hîrtie și descarc pe ele micile vietăți cu care m-am îndopat. Așadară, burete, mare și mii de feluri de stridii mititele : nimic izvorît din mine însumi, ci toate reflecții la lumea prin care am trecut".

ROLUL acestui filtru absolut prin care Slavici trece fiecare faptă a existenței și fiecare pagină scrisă este marcat poate cel mai exact în secvențele unde memorialistul evocă locurile natale ; dacă textul autobiografic în genere interferează în acest punct central al structurii sale cu spațiul ficțiunii (pentru că această interferență este imperios cerută fie de necesitatea de a evidenția „excepția" zonei matriciale, fie numai de „complexul afectiv" al ființei ce se întoarce cu toate fibrele sale lăuntrice spre trecut) — faptul este vizibil în textele lui Ion Creangă, Lucian Blaga și Mihail Sadoveanu, pentru a da doar exemplele cele mai importante —, în **Lumea prin care am trecut** locurile nu au nimic **tainic**, nimic misterios pentru prozatorul realist a cărui reconstituire respectă legile impuse de înțelepciunea practică ; naratorul consemnează „alb" ceea **ce se vede**, precizează dimensiunile **reale**, fără a permite accesul în zone mai profunde, acolo unde impactul peisajului cu sufletul provoacă apariția unui „pact" al ficțiunii : „Cînd eram copil mai mic, vedeam cetatea Vilagășului numai de jos, din sat, mi se părea mică și nu mă-ndoiam că grăiesc adevărul eu ce-mi spuneam că ea a fost zidită de fiica unui uriaș, care-ngrămădea bolovani de peatră într-un car cu patru boi, pe care-l lua-n poala ei și-l ducea-n vîrful dealului, căruia îi zic maghiarii **Kopasz**, adică pleșuv, iar românii, **Coposul**. După ce am mai crescut, m-am învrednicit să urc dealul pîn-acolo și am văzut că zidurile sunt înalte, groase și multe. Era ceva de tot tainic și fioros acolo-n vîrful Coposului. Mi se păreau toate e pustiu, dar era parcă din toate colțurile ies la iveală fel de fel de ființe fioroase. Atît printre zidurile acelea, cît și pe ici, pe colo, prin preajma lor, se aflau gropi săpate de cei ce căutaseră comori, despre care știam că sunt păzite de Necuratul, care purta-n cap «chelepușă» roșie și-i schilodea pe cei ce umblau să puie mîna pe cele ce nu li se cuvenea. În curtea cetății se aflau zidite-n pămînt niște bolte rotunde, fiecare cu cîte o gaură-n mijloc. Mi se spunea că sunt temnițe, în care-i aruncau prin gaură pe cei osîndiți. Nu-i vedeam, dar mi-i închipuiam și-i visam nopțile zbătîndu-mă-n culcuș" : posibila taină este întîmpinată cu teamă, lipsind din aceste evocări viziunea **arhaicului** și a **istoriei**, pentru ca privirea naratorului să caute decorul basmului : textul memorialistic desparte tranșant **realitatea** de **fabulosul** poveștilor, spaimele viitorului călător prin pădurea plină de capcane nevăzute avîndu-și originea în „zbaterile" copilului în fața ființelor terifiante din lumea basmului și „finalitatea" în efortul desfacerii realului de tot ceea ce l-ar putea face misterios, periculos adică. De atemporalitatea basmului ține și atmosfera sărbătorească, reconstituită cu accente de pastel coșbucian : „În lumea copilăriei mele oamenii nici în zilele grele nu-și perdeau voia bună și, gîndindu-mă la cele de atunci, eu mă văd mereu la fel de fel de praznice, la nunți, care țin cîte o săptămînă de zile, la cumetrii și la fel de fel de alte sărbători. Nici secerișul grînelor, nici culesul și sfărîmatul porumbului, fără de cimpoiez și fără de masă întinsă nu se putea face ; atît dealul sădit cu vii, cît și cîmpul plin de lanuri răsuna mereu de cîntecele muncitorilor harnici, iar în timpul culesului viilor cîntecele și chiotele se-nțeleau însoțite de lăutari și de focuri descărcate" : înțelepciunea practică a prozatorului realist structurează **o anume imagine** a satului natal, dincoace de superbia lumii din poveștile cu „regi, voivozi, pașale și cete care trec în mers furtunatec pe sub dealuri și se războiesc pe șesul întins și neted" și, în egală măsură, dincolo de „misterul" relațiilor ființei interioare cu spațiul constituirii sale.

Aceste distanțări, explicabile prin acțiunea filtrului amintit, țin însă și de caracterul **dirijat** al reconstituirii : memorialistul are mereu în vedere **„partea lumii"**, universul satului evocat sub **presiunea politicului**, a structurii **ideologice** : inventarierea vecinilor conaționali din Șiria natală se face în perspectiva idealului politic al publicistului de la „Tribuna" sibiană, polemic cu „sovinii", prilej de a formula opinii asupra „principiului" despărțirii cetățenilor după naționalități, interesul memorialistului vizînd net rezonanța unor acte politice printre șirieni, ca, de pildă, diploma din 20 octombrie 1860 a împăratului Francisc Iosif I : însăși atmosfera familială este refăcută în paginile din **Lumea prin care am trecut** dintr-o aceeași perspectivă a climatului și a dezbaterii „post festum" a unor fapte care se circumscriu intenției autorului de a preciza și explica „iubitului amic" din anii '20 opțiunile sale politice : „Cînd întîlnești în calea ta un român — îmi zicea mama — să-i zici : «Bună ziua !», dar maghiarului să-i zici : «Io napot !», iar neamțului : «Guten Tag !», și treaba fiecăruia dintre dînșii e cum îți dă răspuns. Tu datoria să ți-o faci și față de cei ce nu și-o fac pe a lor față cu tine". Evenimentele existenței naratorului sînt **selectate** în orizontul presiunii politicului și ideologicului (înstrăinarea de locurile natale, de exemplu, are cauze politice, anume „mania maghiarismului", pentru condamnarea căreia Slavici a și stat, mai tîrziu, în închisoarea de la Vaț) : lucrările „procesului" pe care îl declanșează memoriile strivesc „eul" care rămîne mereu la formulări eliptice de tipul „multe am văzut, multe am trăit, multe am gîndit și am simțit". Evoluția mentalității oamenilor în perspectiva evenimentelor politice ocupă primul nivel al memoriilor, în vreme ce devenirea ființei eului narator rămîne într-un plan de adîncime, **reflectată** pe suprafața istoriei ; fiecare secvență a scrierilor memorialistice se desfășoară într-o durată precisă, delimitată prin datarea exactă a faptelor majore din planul social și istoric : nu viața, **eul**, ci **lumea** prin care a trecut acesta reprezintă obiectivul textelor lui Slavici : „Eu nu viața mea o descriu, ci icoana mai frumoasei lumi de atunci îmi dau silința să li-o pun în față celor de azi și celor de mîne". Memorialistul dezvăluie **„mersul lucrurilor"** și poziția sa față de configurația acestora ; evenimentul evocat cu insistență în **Amintiri**, ca și în **Lumea prin care am trecut**, este organizarea serbării de la Putna din 1871. Slavici dorind să „lumineze" cititorul asupra unor fapte controversate petrecute într-un context tulbure : atitudinea sa în acele împrejurări este menită să motiveze idealul politic al unei monarhii habsburgice unitare, organizată ca o confederație de popoare cu drepturi egale. Tot așa, evocarea Siriei natale are drept scop relevarea celor două direcții din politica ardelenilor : **activismul dinastic** și **pasivismul autonomist**. În aceste circumstanțe, Slavici a putut fi acuzat de către „iubitul amic" de **pasivism dinastic**, deși simpatiile gazetarului se îndreptau către „sagunștii" care susțineau ca ardelenii să ia parte la viața publică a regatului ungar pentru a sluji cauza monarhiei.

Fotografie de Ion Cucu

Bedros HORASANGIAN

Două povestiri din volumul

Ora melomanului

Denunțul. Suită simfonică

CÎND a coborît în gară, trecuse de ora nouă. Ploua. Se întîmplă în mod frecvent mai ales prin acea zonă și mai ales la început de primăvară. Gara părea pustie, lipsită de viață. Cum să ajungă în centru ? Tot învîrtindu-se de colo pînă colo, a pierdut cursa. Localnicii cunoșteau aceste amănunte de orar, dar de ce ar fi fost ei datori să i le și transmită ? Ce obligații aveau ei față de un străin, nimeni nu știa cine este, ce caută, pe cine, pentru ce a venit acolo ?

Ar fi putut să întrebe, să intre în vorbă cu cineva, dar își propusese să fie cît mai discret cu putință. Cu cît treci mai neobservat e mai bine.

Și nici măcar o figură prea arătoasă nu avea. Un cap mare, ochi mici, un trup fragil. Nu părea un bărbat atrăgător. La cincizeci de ani, devii mult mai ușor dezagreabil cînd fizicul nu te avantajează.

Trebuia să facă un control, cum s-ar spune. Ba chiar mai mult, un fel de verificare generală. De la *a* la *z*. Era imputernicit pentru așa ceva.

S-a așezat pe o bancă din spatele gării și a început să aștepte o ocazie. Un cine șchiop a venit și s-a așezat la picioarele lui. Nici el nu se grăbea, putea să-și aranjeze în liniște tot ce avea de făcut. Ploaia nu ajungea pînă la el.

„O să apară ceva, nu se poate", și-a făcut el singur curaj cu un optimism ponderat, încrezător în puterea hazardului.

A apărut un ceferist cu o șapcă ponosită. Cara o găleată cu lături, probabil creștea porci prin apropiere. Mergea încet datorită greutății.

— Plouă, plouă, îi zice bine..., i s-a adresat omul prietenos. Ați pierdut cursa ?... E rău... Mai este una abia pe la două cînd vine acceleratul... Dar pînă-n oraș nu-s decît vo patru kilometri... Dacă stă ploaia puteți merge pe jos și dacă vi-i voia...

A dat din cap confirmînd toate presupunerile bătrînului. Probabil că nu mai lucra de mulți ani, dar avea vreo rudă, un vecin nuilos, îi furniza haine de uniformă. Cum mai sînt și alți virstnici cu uniforme kaki sau bleumarin. Fără nici un fel de însemne, desigur.

— Poate pleacă Gică peste vo juma de oră... Vezi matale că e un camion în partea ailaltă... Șoferul e la magazie... Dacă are loc, te ia și pe matale... Oi fi avînd și treburi... Pe aici nu vine nimeni să se plimbe....

A dispărut după colțul clădirii proaspăt văruite legănînd găleata mirositoare și tîrșindu-și pantofii. Informația a fost utilă : șoferul a fost găsit cu ușurință și a confirmat existența unui loc liber în mașină. „Coana Anica nu mai merge la piață... Te iau pe matale... Așteaptă niței că mă întorc imediat și plecăm...".

Ploaie. Stropi mari lovind copacii, clădirea gării, peronul pustiu, construcțiile anexe, mica grădină de zarzavat, asfaltul șoselei ce se strecoară printre culturile de cartofi pînă-n orășelul de la poalele munților unde trebuie să ajungă. Poate că dacă ar fi dat un telefon în prealabil, l-ar fi așteptat cineva la gară. Dar ce fel de inspecție ar mai fi fost în acest caz ? Orice control anunțat nu mai e control.

Este ud la picioare, unul din pantofi a luat apă cînd a călcat din neatenție într-o băltoacă. „Las' că aduc eu mîine butoiele, nu-ți face griji...". O voce care se apropie.

— Hai să mergem...

Și noul venit s-a alăturat unei femei cu umbrelă ce ducea un sac din plastic pe care scria MADE IN POLAND. Au fugit toți trei la camion.

Uși trîntite... Îi dăm drumul acușica... Așa... Ia să vedem cum se comportă fetița... Trage și mata mai tare de portieră că nu se închide bine... Să n-avem un necaz. Te mai pierd pe drum...

Hîrîitul unui motor ambalat. Cîteva mișcări precise și mașina se înscrie pe axa șoselei. Ștergătorul din dreapta nu funcționează. Merge doar cel din fața șoferului.

Toți tac și se suspectează reciproc. Nimeni nu îndrăznește să spună ceva. Ce să spună ?

— Cu treburi pe la noi ?, încearcă șoferul să intre în vorbă cu bărbatul necunoscut.

— Da, cu treburi... Cam plouă pe la dumneavoastră pe aici...

— Da, plouă, cum să nu plouă, vara s-a dus, rîndunelele au plecat, mîine, poimîine, dă bruma... Mergeți în centru nu-l așa, bănuiesc că acolo aveți treabă ?...

— Daa, în centru...

— Nu m-am înșelat, șoferul rîde, mă cam pricep la oameni, îi citesc așa, dintr-o privire... Dacă-s toată ziua pe drumuri am tot întîlnit fel și fel de figuri...

— Da, așa e, dumneavoastră șoferii vedeți multe...

Femeia dintre cei doi tace privind absentă pe fereastră. Un peisaj monoton, un drum șerpuind printre mici dealuri, copacii cu frunze putine. O mică oprire de cîteva minute în dreptul unei gospodării. Șoferul fuge pînă la un fel de șură de unde revine cu cîțiva saci goi.

— O făcurăm și pe asta...

Traversează o cale ferată, trece prin fața unui han turistic unde sînt parcate cîteva mașini.

— Au ăștia aici un vin a-ntîia... Vi-l recomand cu toată încrederea dacă stați mai mult pe aici... Dar nu cred... Nasul meu îmi spune că n-aveți de gînd să întîrziați mai mult de o zi, două pe la noi... Am dreptate au ba ?

Străinul zîmbește și aprobă.

— Ai... Te pricepi la oameni... Nici nu e nevoie să-ți mai spun ceva... Știi tot, nu văd de ce mai întrebi ?...

Liniște. Huruitul motorului. Răpăitul ploii în parbriz. Șoseaua. Munții în ceață.

— Mai e puțin și am ajuns... Mergeți la C.I.L. ?

Șoferul e șiret și nu se lasă cu una cu două. Desfășoară pe nesimțite o plasă de întrebări ca să afle, chiar, ce vrea să afle șoferul ? Sau doar din simplă curiozitate?

— Nu, nu merg la C.I.L...

Răspunsul a venit pe un ton mai sec. Se simte că omul nu vrea să fie iscodit. Mîinile stau pe geantă. Cuminți. Așteaptă.

— Vă las în față la *Sfatul Popular*, e bine ?

— E foarte bine, mulțumesc...

N-au mai vorbit pînă la sfîrșitul călătoriei .De altfel nici n-a mai durat prea mult. O curbă luată strîns și un scrîșnit de frînă. Străinul a apăsat pe portieră și a coborît nu înainte de a-i oferi șoferului o hîrtie de cinci lei.

— Mulțumesc, a răspuns conducătorul auto, zîmbind satisfăcut sub șapca lui cenușie cu trei colțuri, am făcut safteaua, să-mi meargă bine săptămîna asta...

„Oare unde o fi locuind Vrej ?..."

Străinul se adăpostește sub un copac. *Molotov*-ul pornește cu motorul ambalat. Nu e bine sub copac. Trebuie să găsească locuința lui Vrej Gheorghiu. Iată că sub burta unei porți înalte din piață este mult mai bine, se poate gîndi încotro s-o ia.

Pe cine să întrebe ? O să se descurce. Vrej este printre puținii oameni care pot da informații despre tatăl unui om care se adăpostește de ploaie, după ce a parcurs patru sute de kilometri cu un tren de noapte. În timpul călătoriei a încercat să doarmă dar n-a reușit. Emoționat, puțin agitat. Nu știe exact cum să se comporte. Să-și ascundă adevăratele sentimente.

O întîmplare. Banală sau surprinzătoare, depinde cum sînt privite lucrurile, a făcut să-l găsească pe Vrej. Acesta nici măcar nu bănuiește că un om din afara existenței lui obișnuite se interesează de el. Ba chiar e foarte aproape de locuința lui.

Un control. La Centru toată lumea îl vorbește de bine. Este un meseriaș bun, serios, ordonat, și-a îndeplinit întotdeauna obligațiile cu conștiinciozitate. Nu i se poate reproșa nimic. Iar în orașul lui e bine văzut de toți vecinii, nimeni nu s-a plîns vreodată de el. Un om la locul lui, amabil, săritor la nevoie. Poate puțin cam retras, mă rog, așa e firea lui, de ce să fie ăsta un motiv care să deranjeze pe cineva ?

Este adevărat că nici n-a fost verificat de multă vreme. „Orice om care nu e controlat timp îndelungat poate să greșească. Și atunci, nu e mai bine să-l ajutăm ca să nu aibă neplăceri ulterior ?... Este de datoria noastră...".

ȘEFUL i-a semnat delegația fără să ridice obiecții.

Este doar un funcționar meticulos și tipicar, cu frica legilor și a dispozițiilor în vigoare. Cînd i s-a raportat situația a fost ferm : „Pleci imediat!...". Așa a reușit el să ajungă în orașul unde trăiește Vrej Gheorghiu, cel care l-a denunțat pe tatăl său.

La *Sfatul Popular* e lume puțină. Poșta. O bătrînă cu un copil de mînă, două țărănci, o căruță trece în grabă făcînd o gălăgie nefirească. Steaguri, în curînd va fi sărbătoare. 7 Noiembrie.

Plouă mărunt, mocănește. Unde a pus el adresa lui Vrej ? Casa trebuie oricum să fie prin apropiere, doar a studiat orașul pe o hartă veche dinainte de război, scoasă de *Touring Club*.

Caută prin portmoneu și găsește o bucățică de hîrtie albă. Citește : Strada Bărnuțiu 19. Și-a adus aminte, probabil a uitat din cauza emoției. Lîngă el un bărbat mustăcios, purtînd același tip de șapcă. Se șterge cu batista în timp ce-l studiază.

„Oare ăsta cine-o mai fi, nu-i de pe la noi ?...".

„Ce-ar fi să-l rog pe dînsul, poate știe strada, să nu mai pierd timp de pomană..." se întreabă celălalt.

— Nu vă supărați, nu cumva aveți idee pe unde e strada Bărnuțiu? Bărbatul cel ud și mustăcios începe să explice după un „desigur" și „cu plăcere" pe unde s-o ia ca să ajungă cît mai repede. Drumul cel mai scurt.

— Nu-i departe, dar plouă... O să vă ude... Spre Dealul Cetății, după strada aia, în sus...

Și-a arătă cu mîna. E un om voinic.

— Nu-i nimic, mulțumesc, am umbrelă, mă descurc eu...

Și desface o umbrelă neagră. O ține lîngă servieta de piele. Una din acelea vechi, încăpătoare unde se pot îngrămădi destule.

— La revedere, mulțumesc încă o dată...

— Drum bun, mergeți sănătos...

A pornit spre locul unde trebuie să ajungă, orientîndu-se după sfaturile primite. Ploaia aproape a stat, ar putea închide umbrela, se răzgîndește, e o mică protecție. Orășel de provincie, garduri și porți înalte, gospodării voinice, totul ascuns, nimic la vedere. Mici cetăți individuale.

„Oare într-o casă din asta o fi locuind și Vrej ?... Poate de aia și-a ales un astfel de loc ca să se ascundă... Ce știu localnicii despre el ? Nu, nimeni n-a aflat nimic, nimeni nu știe, se tem cu toții...".

Doar cîțiva care au traversat o tragedie și atît. Au trecut ani buni de atunci. Nu foarte mulți, dar destui. Și cîți au scăpat de la Aiud și Pitești. Tăcere. Și apoi există și uitarea, în timp, evenimentele consumate cîndva se deformează, memoria nu e chiar un aparat perfect, poate greși și ea.

Tatăl lui e mort. A murit nejudecat. Ce importanță mai are după atîția ani nevinovăția lui ? Lumea e dornică de vești bune, de ce să mai scormonim trecutul ? Mai ales cînd nu totdeauna descoperim lucruri frumoase. „În timpul săpăturilor s-au descoperit două camee romane extraordinare... Profesorul a apreciat că...".

Priviri. Nu e nimeni. O bătrînă bate o pernă. Închide fereastra.

A găsit repede casa. A ciocănit în poartă și după cîteva minute s-a auzit un „Cine e acolo ?...". A răspuns pe un ton neutru : „De la Centru, pentru domnul Vrej Gheorghiu...".

— Imediat, deschid imediat...

A apărut o femeie în vîrstă, acoperită cu un șal. A descuiat și l-a poftit pe cel venit să intre. Și-au dat mîinile. Priviri suspicioase. Toți trăiesc cu teamă, nimeni nu poate bănui cînd poate veni necazul pe capul omului.

— Poftiți, plouă de cîteva zile pe la noi... Bine ați venit...

O curte largă desparte două rînduri de case. Așa cum a bănuit : curățenie, viță de vie, flori, ordine. Totul îngrijit, nimic nelalocul lui. Se simte mîna unor oameni gospodari. La o fereastră, peste cîteva ghivece cu mușcate, un cap de femeie bătrînă. Basma neagră, ochi sfredelitori, care scrutează pe noul venit. Cîteva jucării dovedeau că sînt și copii pe acolo.

„Oare cine o fi și domnul ?...".

— Sărut mîna...

— E mama mea, spune femeia care a descuiat poarta... Soțul meu e plecat, dar va veni imediat. Pînă bem o cafea sosește și dînsul... Cum ați călătorit ?... Pe aici e urît... Ploaia asta nu vrea să se mai oprească... Tot îi zice înainte... Nu știu ce o să ne facem anul ăsta cu cîmpul... Nici prea multă apă nu e bine...

Au discutat mici nimicuri, așa cum se obișnuiește în astfel de situații. Banalități, fraze convenționale. „Mă scuzați două clipe, să vă fac o cafeluță bună cum numai noi, femeile bătrîne, știm să facem... Am învățat și eu de la mama... Serviți o linguriță de dulceață pînă atunci... Este de caise, cu sîmburi... O să vă placă...".

Cel rămas și-a plimbat ochii prin cameră. Mobile vechi, fotografii de familie, o canapea, un fotoliu și un ghem de lînă, două croșete. Cineva a întrerupt lucrul și a părăsit camera în pripă, probabil femeia care l-a privit pe fereastră. Ziare puse în ordine. Un radio *SABA*, un calendar, o pianină, totul pare sustras dintr-un timp supus înnoirilor. El ce caută acolo ? Știe bine. Să verifice.

Da, e adevărat. Tot atît de adevărat că e un pretext. Ce vrea să afle despre tatăl lui ? Și la ce bun ? După atîția ani nu va rezolva nimic. Să se răzbune ? De ce ? Tatăl lui a murit. Și atunci ?

De ce această curiozitate obsesivă care l-a urmărit ani în șir ? Să-l găsească pe cel care a făcut un rău denunțînd niște oameni nevinovați ? Un om s-a salvat dînd un alt nume, un alt om în schimb. E de înțeles, de acceptat ? S-a dovedit mai tîrziu, prea tîrziu, după cum a fost și în cazul tatălui său, că au fost nevinovați. O regretabilă neglijență, o neînțelegere. Vorbe, regrete tardive, nici măcar n-au fost mulți cei care să acuze. Din lagăr nu s-au întors prea mulți, nu s-a mai putut schimba nimic, repara nimic. Iar după atîția ani, cine mai vrea să-și amintească astfel de lucruri ? Iar destui ticăloși au făcut carieră pe un capital politic bazat pe ticăloșii. Pe injustiție.

APARE și fata gazdei. O femeie tînără, firavă, poartă ochelari. Este profesoară de științe naturale la liceu. Stau de vorbă. Alexandra. Viață de familie. Ea povestește fără să fie întrebată. Probabil îi place să aibă pe cineva cu care să stea de vorbă. Copii, școală, are un soț bun, facultatea a făcut-o la Cluj, are treizeci și unu de ani, e plătinată, vorbește mult. „Îmi place să gătesc...".

Se bea vișinată. „E făcută de mama după o rețetă a bunicii... Tata n-o să întîrzie mult... Vine întotdeauna la aceeași oră... Este un om foarte ordonat... Meticulos, exagerat de pedant uneori... Mama mi-a spus că ați venit să-l verificați... O să vedeți că totul e în ordine... Tata parcă presimțea că o să-l caute cineva... Eu i-am spus că sînt prostii, de ce să se neliniștească, dar știți și dumneavoastră cum sînt cei mai în vîrstă...".

Se stă de vorbă... „Cafeaua este într-adevăr minunată...".

Zîmbete. Gazda, satisfăcută de reușită. „La noi nu prea vine lume în vizită, ducem o viață retrasă, tata nu suportă vizitele...". Șerbet de vanilie într-un pahar mare de cristal. „Este excelent, vă mulțumesc, nu vă mai deranjați atîta...".

Liniște. Calm. Tihnă. O viață sub un clopot de sticlă. Obișnuințe, mici satisfacții, bucurii fără mari salturi. Atunci de ce să pună întrebări, de ce să răscolească într-un trecut despre care unii nu știu prea multe, iar alții nu mai vor să se afle nimic ? Să se uite totul, să se șteargă cu buretele, norocul fiecăruia. Și atunci de ce să rupă această tihnă ?

„Oare cum arată Vrej ?...".

Dacă ar trebui să facă un portret robot după chipul și asemănarea soției, ar ieși un bătrînel simpatic, calm, cu burtică și chelie, eventual ochelari, cumpătat, amabil, stimat de prieteni.

Un cetățean onorabil.

E nehotărît. Nu știe ce să facă, oricum dreptate deplină nu va fi niciodată. Și atunci la ce bun să strice armonia unei familii ? Cu ce drept ? Motive întemeiate ar avea cu prisosință. „Mai e puțin... În cinci, zece, minute trebuie să sosească... Am dat telefon la atelier și mi s-a spus că a plecat...

Să ierte. Da, ar putea să ierte. Nu ca Dumnezeu, ci ca om.

Lucid, responsabil, stăpîn pe conștiință, fără să ceară nimic în schimb. Un gest gratuit ? Nu.

— Rămîneți la masă la noi, unde să mergeți la ora asta ?

Se decide brusc : nu va mai verifica nimic. O să plece. Nu vrea să-l vadă la față pe cel care l-a denunțat pe tatăl lui. Un nevinovat. Cine mai stătea în acele timpuri să intre în amănunte, dincolo de aparențe să și judece ? Vrej s-a salvat. A dat un nume oarecare. Pare neobișnuit, dar în timpuri tulburi orice e posibil. Ani în șir a vrut să se răzbune. Acum are această posibilitate, dar nu se mai simte capabil. Îi este scîrbă, de ce să omoare un om ?

Nu se simte în stare. Îi e silă.

Se ridică și pleacă. „Mă scuzați, am uitat ceva în oraș, revin imediat...". Iese în grabă, precipitat, nu vrea să dea ochii cu domnul Gheorghiu. Ploaia a încetat.

A aruncat pistolul învelit în pînză neagră într-o ladă de gunoi scoasă pe stradă. „Poate prind o ocazie...", și-a spus și a început să facă cu mîna la mașinile de pe șosea. Nici nu și-a dat seama cum a ajuns la capătul orașului. Va părăsi un oraș unde nu va mai reveni niciodată.

A scăpat doar de un gînd urît.

S-a liniștit.

A oprit un camion cu remorcă. S-a urcat și după cîțiva kilometri deja i se părea că a fost un vis. O halucinație. Șoferul, un om tăcut, nu prea punea întrebări. Asta i-a plăcut. L-a întrebat dacă are țigări. I-a răspuns „Da"... a scos un pachet de *Select* și i-a oferit una.

Au început să fumeze amîndoi, fără să schimbe nici un cuvînt, fiecare cu gîndurile lui.

Se auzea doar zgomotul motorului de *Steagul Roșu*.

Variațiuni pentru clarinet solo

Și-AU luat rămas bun unul de la celălalt oarecum grăbiți, cu un aer firesc, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic deosebit, de parcă despărțirea lor intra într-un obișnuit de fiecare zi.

Prin ani, relațiile dintre ei s-au mai modificat întrucîtva, tot atît cît s-au schimbat ei înșiși. Nu puteau rămîne adolescenți o viață întreagă. Aveau în proprietate comună o lungă fișie de existență consumată cîndva și din care extrăgeau încă ultimele resurse pentru un entuziasm ponderat și o prietenie discretă. Anotimpul acela cînd au fost foarte tineri și luau lucrurile așa cum li se ofereau, fără multe pretenții și nemulțumiri. Iluzii puține și rezonabile.

Au copilărit pe aceeași stradă. La școală au stat în bănci învecinate, unul în spatele celuilalt, au fost îndrăgostiți nebunește, cum se spune, de aceeași fată care i-a tratat în cel mai democratic chip: cu egală indiferență, „Ce zici de Vivi, am întîlnit-o acum o lună, ce s-a schimbat, să n-o mai recunosc...", au fost împreună la dans, la tenis, în excursii, dar unde nu au fost! Anii copilăriei ședeau fericiți, cuminți, undeva departe, amintindu-le mereu de o viață plină care li se strecurase printre degete. Sau chiar dacă nu se risipise cu totul se transformase în altceva.

Și-au luat rămas bun unul de la celălalt fără să știe cînd și dacă se vor mai vedea, fără să aibă nici o certitudine asupra ce le-ar mai putea rezerva viitorul, fără să-și facă noi iluzii, dorind în același timp, chiar dacă fără să mărturisească, să rămînă prieteni adevărați. Cuvinte rupte din matca lor încercînd să suplinească absențe.

După cîțiva ani de despărțire ceva se rupe, dincolo de sentimentele care-i leagă, dincolo de trecutul amorf ce poartă în el tot ce le-a aparținut în comun și se transformă într-o pastă tulbure. Amintirile.

Adrian și-a propus să răzbească. Oricum, cu orice preț. Ambiția asta de dată recentă l-a îndîrjit. Nu mai vrea să fie ce a fost, un sentimental oarecare, un optimist incorigibil și idealist, luat drept un înfrînt. Considerat și tolerat, s-ar putea spune cu oarecare deferență. Pe înfrînți nu-i așteaptă nimeni.

Refuză să fie tratat cu blîndețe și înțelegerea acordată unui „om bun, cumsecade, de treabă". Lumea are nevoie de învingători și el și-a propus să fie unul dintre aceștia. Oricum, cu orice preț. E nevoie de oameni tari, repetă el ca să se convingă. „În ultimii ani, se confesa Adrian, am devenit un luptător... Nici nu-ți dai seama prin cîte greutăți am trecut... A trebuit să mă descurc singur, nu m-a ajutat nimeni... Dezamăgirea a fost cu atît mai mare cu cît a venit de unde mă așteptam mai puțin... Nu, nu poți să-ți închipui ce a fost în sufletul meu, a trebuit să învăț din înfrîngeri, din mers, fără să am prea mult răgaz [illegible]tru a gîndi... Moartea fratelui meu a fost doar punctul culminant care a pus punct la un întreg șir de necazuri... Cînd mi-a fost mai greu și am crezut că nu o să mă mai descurc, mi-am stors creierii și tot am scos-o la capăt... Părinții sînt bătrîni, țin la ei foarte mult, dar cît o să mai trăiască, trei, cinci, zece ani? Și în timpul ăsta viața mea se duce, cei mai frumoși ani ai maturității, anii de maximă... Ce era să fac? Nu am avut de ales... De ce să nu recunoaștem, cine mai are nevoie de oameni cumsecade... Sensibilitatea e privită ca o boală... Gesturi mari, sacrificii de sine, eroism cotidian... Prostii, lumea te judecă după locul în care te instalezi, învins sau învingător, asta e tot... Dacă ai bani mulți sau o funcție importantă toți roiesc pe lîngă tine, ești cineva, nu trebuie să te deranjeze adevărul rostit pe la spate, îi ai pe toți în mînă, asta e important, îi joci cum îți place... Nu-ți dai seama cît am suferit, am renunțat la sentimentele mele, la propriul meu de a fi... Banii, în ei rezidă totul, plătești și obții orice, dragoste, prietenie, tandrețe, cu bani rezolvi multe dacă nu vrei să pătrunzi prea adînc în mizerul lucrurilor... Prietenia noastră a rămas o amintire frumoasă, ca o insulă a paradisului pierdut în mijlocul Oceanului Înghețat... Ești printre puținii oameni în care mai cred, în fața căruia îmi pot permite să-mi deschid sufletul, să spun adevărul despre mine și cei din jur... Să am încredere... Nici nu-ți dai seama ce înseamnă să ai încredere măcar într-un singur om, măcar unul... Banii îți satisfac nevoia de plăceri și-ți oferă forță, putere... Oare nu sîntem făcuți ca s-o ducem bine? Avem un stomac, cîteva simțuri și o singură viață de trăit, una singură... Nimic nu merită nici un efort, nici un sacrificiu... Sîntem cu toții supuși principiului plăcerii... Mulți se joacă cu vorbele... Adevăr, libertate, popor... Vorbe, toți vor să-și umple burțile și fiecare se descurcă cum poate, unii reușesc, alții nu... Asta e... Conștiința... Să fim serioși... Hm, banul și funcția... Amîndouă sau cel puțin una, se sprijină reciproc... Trebuie să recunoști că m-am schimbat în anii ăștia, nu găsești? Nu-ți zgîrie urechea cuvintele mele? Nu te irită ideea că prietenul tău, idealistul de altă dată, debitează aceste erezii? Uneori sînt clipe cînd îl regret și eu pe cel care a murit în mine... Tineretul de azi nu știe ce vrea, nu mai merge să-l amețești cu poezia vieții... Metafizică, intransigență morală... Noi am fost niște idealiști... Astăzi la un film de dragoste mai lăcrimează doar fetele bătrîne și adolescenții cu principii inflexibile... și nici ăia... Lingușeală și umilință, uneori e nevoie și de ele... Te fac însă mai rău, plătești scump aceste concesii... Împrăștii sămînța răului mai departe, urci treptele nefericirii odată cu cele ale ierarhiei sociale... Cînd ești prea lucid începi să te frămînți, te chinui și nu dormi nopțile, cineva se zbuciumă în tine și toată luciditatea asta devine la un moment dat o povară... Ai vrea să scapi de ea, s-a uiți, s-o pierzi și vezi că nu mai ești în stare. Te chinui cu prea multă viață interioară... La ce bun atîta frămîntare, ce să faci cu ea, te agiți, te amăgești... Nu rămîi cu nimic... Mă înțelegi? Pentru mine zarurile sînt aruncate, nu mai e cale de întoarcere din drumul meu...".

Doi prieteni într-o anumită perioadă a vieții lor au fost împreună cel puțin o jumătate de oră zilnic. Apoi, timpul scurs între două întîlniri a început să se măsoare în zile, săptămîni, luni, mai tîrziu în ani. Acum trebuie să se despartă. Așa a fost să fie. Orice revedere e primită cu mare emoție. Au prilejul să-și reamintească întîmplările de altădată, chiar dacă se află departe de acele zile fericite, copilăria și adolescența, topite pînă la anihilare totală în oceanul de zile care s-au așezat peste ele, formau o rezervație naturală a vieții lor unde puteau trăi, chiar dacă mai mult imaginar, așa cum fuseseră cîndva.

S-au plimbat prin oraș. Străzile devenite pustii. Zidurile nopții și ale memoriei. Numai polițiștii la datorie și măturătoarele cu ten de cafea muncesc fără grabă menținînd trează viața pămîntului. „Dă-mi, fă, o țigară...".

VOCEA lui Adrian ezita. „Să iubești cu ardoare...". Înveți să trăiești abia cînd lacrimile au înghețat și...", fraze neîncheiate, rupte, ca niște sunete pure uneori, armonii sublime, discrete, învăluitoare, bolovănoase, aspre, reci, cinice alteori ca un vînt de iarnă mirosind a îngheț și moarte. Adrian era căsătorit cu o apreciată cîntăreață de operă și neașteptat de bună pianistă. Plină de sensibilitate interpreta excelent muzică modernă, de la Ives pînă la Anatol Vieru, avînd o mare slăbiciune pentru Schumann din care făcuse marea ei pasiune. Iubea mai ales un opus postum, aproape necunoscut, foarte rar cîntat în concerte, un canon, „Für Alexis", devenise pentru ea și Adrian echivalentul sonatei lui Vinteuil. „Nevastă-mea iubește perlat, mărturisea Adrian, își închipuie că muzica poate fi și altceva decît este...".

Se plimbau și stăteau de vorbă, ce puteau face în noapte, rupți de cellalți locuitori. „Cică americanii au la televiziune o emisiune specială unde un psihiatru se adresează în fiecare seară celor care se simt speriați și foarte singuri...".

Adrian nu se căsătorise din dragoste. Sau chiar dacă a fost inițial și dragoste la mijloc, a mai fost și altceva. Se completau reciproc. „Am eșuat într-o căsnicie care mă ține tare, un fel de Mare Moartă unde nu te poți îneca, un fel de basm nuclear și erotic, o iubire alternă internă, ne dorim și ne respingem uneori la fel de intens...". Lui Adrian îi plăcea să facă deseori asociații ciudate. Se considera chiar un liric refulat. Pentru ce-și propunea el trebuia să renunțe la orice fel de poezie. Atît el cît și soția lui aveau vieți separate. Împărțeau în comun doar o parte din căsnicia lor. La începutul carierei o susținuse cînd ea încă nu era un nume și-și căuta propriile resurse dintr-un talent neconfirmat de succese.

Orice eșec sau o așteptare prelungită ar fi făcut-o să capoteze, să-i compromită viitorul.

El, Adrian, a fost printre puținii care i-au intuit marele talent și a sprijinit-o fără rezerve, dincolo de felul ei de a fi, nu întotdeauna sociabil. De explicat, mai ales la început de carieră, cînd eziările își dau mîna cu nerăbdarea și lipsa de tact, cînd teama și nehotărîrile încep să se amestece cu pesimismul. Adrian îi dăduse încredere în propriile-i forțe și o făcuse să devină ceea ce era: o vedetă internațională, solicitată de marile teatre lirice ale lumii. Ea nu putea uita ce-i datora acestui bărbat care încă bîjbîia cînd era vorba de propria lui soartă, neavînd nici un talent de excepție și nici o viață care să-l fi lansat pe traiectoria unui succes oarecare. Venit din conjunctură sau din puterea lui de muncă.

El suferea cumva că trebuie să rămînă agățat de personalitatea strălucitoare a soției, în mare parte o creație a lui.

Își dorea în ascuns propria lui stea strălucitoare, a lui, numai a lui, fără să fie dator nimănui, fără s-o împartă cu nimeni.

Adrian nu putea evita o astfel de luptă, nu neapărat dusă împotriva soției cît a succesului ei și a vieții lui. Trebuia să arate că și el e capabil de ceva.

„Oricîtă voce ai avea, și sînt destule voci excepționale în epoca noastră, un nume se clădește greu, repet, dincolo de realitățile artistice... Chiar dacă are cota în constantă creștere și asta se produce în timp, nu se sare bruște de la două mii la șapte mii pe spectacol în cîteva luni, trebuie răbdare și... Ahhh, multe altele... E o concurență acerbă, dacă greșești sau eziți, te-ai ars, o singură prostie și ești terminat... Îți spun eu, mă ocup de impresariat de ani de zile... Uite cum i s-a propus nevestii-mi să joace un film dedicat vieții Mariei Callas... Asta ar fi însemnat să absenteze un an de pe scenă... Ar fi fost un dezastru... Mai ales acum cînd e în ascensiune... A cîntat recent cu Pavarotti la Scala. Îți dai seama, nu?".

Ar fi vrut să-l ajute și nu avea cum, decît lăsîndu-l să se destăinuie, să se descarce. Își dădea seama că cinismul afișat era o falsă protecție cu care își învăluise sensibilitatea, o armură cu care, spera el, să răzbească într-o lume ostilă, aflată într-o luptă fără menajamente: succesul.

Daniel era de formație estetician, dar nu scrisese încă nici o carte. Încă ezita. Asta nu însemna că refuza să gîndească și să filozofeze. Lucra la un centru de studii al Academiei, ocupîndu-se de logică. Era unul dintre oamenii care așteaptă mereu ceva, fără să știe precis ce anume. Era căsătorit cu o colegă, traducătoare din Fromm, Marcuse și Durckheim. Îi lipseau adevărații prieteni. Simțea asta. Soția era ocupată cu studiile ei și catedra universitară, iar restul se umplea de la sine, mai mult sau mai puțin arbitrar și neobișnuit, ca orice viață: cotidian, concedii, vizite, excursii, lecturi, din cînd în cînd o partidă de canasta, sau un tenis, sărbători, un cîine seidenpintsch, **obositor de drăguț și afectuos**, un copil crescut mai mult de bunici și viitor. Viitorul rămînea marea necunoscută pentru amîndoi.

ERA TÎRZIU, trecuse peste miezul nopții. Aproape două. Nu se îndurau să se despartă și căutau să-și spună unul altuia tot ce aveau pe suflet, cu teama că în curînd urmau să ascundă în ei înșiși toate aceste neliniști.

Nu peste multă vreme, departe unul de celălalt, luînd fiecare în continuare viața pe cont propriu, trebuiau să se descurce cu propriile lor forțe.

Aceste clipe erau prelungite tacit printr-o dorință nemărturisită. Fiecare simțea că are în față un adevărat prieten „Nu există decît o singură afecțiune curat omenească: prietenia. Toate celelalte își au începuturile la animal și sînt fizice" l-a citat Daniel pe Ibrăileanu cînd Adrian a încercat să explice că prietenia ar fi un sentiment depășit. „Și tu ce ai de gînd să faci, te mulțumești cu viața asta? Te-ai închis în tine, te-ai ascuns în această tăcere, crezi că e drumul adevărat? Mă tem că ai devenit comod, poate pregătești ceva, nu te întreb nimic, m-ar bucura să știu că lucrezi în ascuns, sper, vreau să cred că aduci ceva... Știi mai bine ce ai făcut... Aș vrea să cred că intuiția mea care m-a înșelat de atîtea ori, de data aceasta să mă servească... Nu-i nevoie să-mi dai nici un răspuns".

Daniel i-a zîmbit și s-a eschivat să răspundă la întrebare. „Sper să ne mai vedem în viața asta, cine știe, poate o să ne mai fie dat să ne privim în ochi...".

I-a întins mîna, s-au îmbrățișat și s-au despărțit fără să-și mai spună ceva, oarecum grăbiți, cu un aer firesc de parcă despărțirea lor intra într-un obișnuit de fiecare zi.

Apoi nu s-au mai văzut. Daniel a mai aflat cîte ceva despre Adrian din ziare. Succesele obținute de soția prietenului său însemnau tot atîtea victorii pentru Adrian, ceea ce dovedea că acesta reușise în dorința sa: devenise un luptător. Vestea că a deschis o galerie de artă nu a surprins pe nimeni. O carte poștală „Gîndul că exiști mă ține pe picioare... Eu nu mai știu altceva decît să produc bani". Lui Daniel acest ton i s-a părut pesimist. Nu se aștepta la cine știe ce izbucnire, dar a citit printre rînduri un Adrian obosit. Nu peste multă vreme o altă epistolă l-a anunțat pe Daniel că prietenul său a dispărut într-o excursie în munți, după ce donase considerabila sa avere unei fundații pentru susținerea tinerilor artiști. Ulterior s-a aflat că s-a împușcat.

Daniel și-a reproșat nehotărîrea de a-l răspunde la scrisoare.

Poate ar fi salvat un om de la moarte. Un fel de a spune, oricum, întîmplările se așează în voia lor și fără voința ta. Rămîi pînă la capăt un pește mic într-un acvariu mare.

Litografie în culori de WILLIAM BRADLEY (1996)

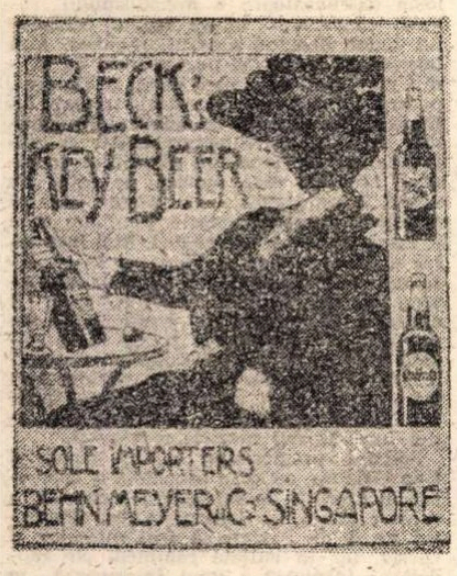

Litografie de HANS UNGER

Vodevilul tragic

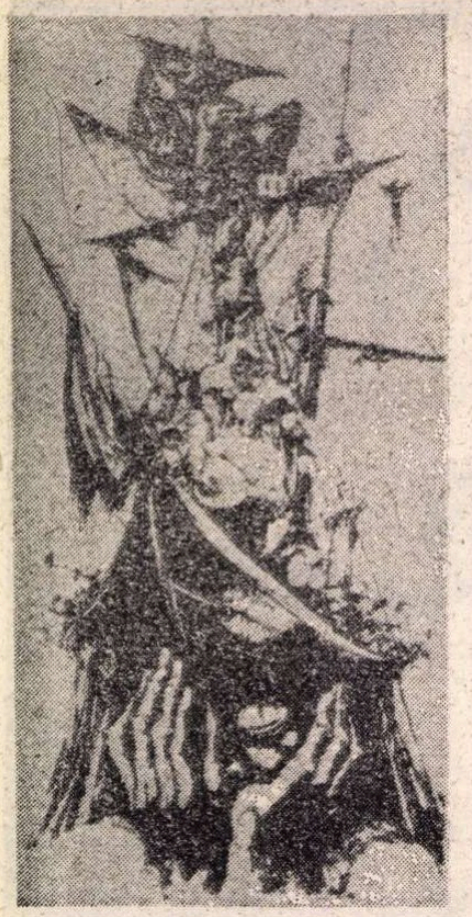

Desen de Marcel Chirnoagă pentru programul de sală al piesei Cine are nevoie de teatru?

ENERGIA cu care fiecare dintre actori încerca pînă acum cîteva minute să-și „devoreze" rolul, strălucirea fierbinte din ochii lor, chemați la rampă la sfîrșitul reprezentației, lumina și bucuria de care se lasă acum inundați fac inutilă ratiunea oricărui demers critic. Într-adevăr, actorii Teatrului Național din București par a-și fi recîștigat pe deplin motivația interioară a propriei lor meserii sau, mai exact, a propriului lor **modus vivendi**. Dacă în **Trilogia antică** actorii încercau experiența unui sentiment arhaic al teatrului, în noua premieră condusă de Andrei Șerban, **Cine are nevoie de Teatru?**, după o piesă de Timberlake Wertenbaker, aceștia izbutesc să deprindă, cred, filosofia la fel de arhaică a copilului, a jocului. De aici pornește teatrul și... tot aici poate ajunge, ca formă supremă de a-l înțelege — iată lecția de artă dramatică a lui Andrei Șerban. Asemeni **Trilogiei**, structura reprezentației este mobilă, variabilă de la spectacol la spectacol, regizorul mizînd, mai cu seamă în în aceasta a doua premieră, pe **disponibilitățile improvizatorice** ale actorilor. Libertatea lor de interpretare, supusă unor coordonate fundamentale ale desfășurării logice, poate, în același timp, să lărgească infinit spațiul dramatic al evenimentelor, al efectelor, al sensurilor, imaginea subiectivă a scenei, de jucat și de trăit. În programul de sală indicația este cît se poate de precisă : prezența unor actori în roluri diferite, a mai multor distribuții, numărul variabil de interpreți de la o reprezentație la alta vor oferi publicului, de fiecare dată, un alt spectacol cu aceeași piesă. Actorilor, poate, mai mult decît **a juca**, le rămîne **a se juca**. Pentru mulți dintre ei, de ce nu ?, de aici poate începe o nouă carieră. La recucerirea acestui principiu fundamental al teatrului mă gîndeam cînd am spus : inutilitatea demersului critic.

Totuși, a face teatru după legile sale profunde, adevărate, nu coincide întotdeauna, în condițiile în care actul artistic este instituționalizat, dincolo de barem uri estetice mai mult sau mai puțin rigide, cu desăvîrșirea unui spectacol (profund, adevărat). Mai cu seamă atunci cînd textul de la care pornește nu găsește forța de a-și realiza propria complexitate, redusă în permanență la formula unei idei generale. **Cine are nevoie de Teatru ?** de scriitoarea canadiană Timberlake Wertenbaker este, fără îndoială, un astfel de text. Coerența lui se rezumă în exclusivitate la **enunțarea** repetitivă a unei idei de mare tradiție : înnobilarea ființei umane în contactul ei cu arta. Cresterea dramatică a acestei idei, dospirea ei, rămîne în afara spectacolului, neîmplinindu-l.

La sfîrșitul secolului al XVIII-lea, o navă engleză poartă către Australia bărbați și femei de cea mai joasă condiție socială, recrutați din rîndurile așa-numitei „clase a delincvenților", pușcăriași sortiți să-și sfîrșească sentința, unii chiar viața, în închisorile din ținutul sălbatic. Spirit cultivat, Arthur Phillip, căpitanul expediției, are ideea generoasă de a permite acestor oameni josnici să joace o piesă de teatru aducînd argumentul reemancipării sentimentului moral în urma contactului fiecăruia cu alte identități. Tema are disponibilități dramatice excepționale, însă scena, dialogul, conflictul rămîn înghețate în formule simpliste, naive. Momentele spectacolului au o evoluție închisă, circulară, în jurul acestei teme, rămasă, din păcate, nesoluționată dramatic. Se poartă **discuții**, dar chiar dacă este invocat Socrate, dialogul este previzibil, lipsit de orice subtilitate. Se conturează conflicte între ofițerii echipajului : înțelepciunii căpitanului i se opune pragmatismul obtuz militărese al celorlalți ofițeri, explicitat scenic, de cîteva ori chiar, cu semnul pătratului în jurul capului (ofițerul Watkin Tench) ; se conturează conflicte între ofițeri și cei deportați, în notele durității excesive ; se conturează, de asemenea, conflicte între „delincvenți", argumentate de limbajul neaoș, cules din vorbirea lor curentă; în fine, ar fi fost minunat să la contur dramatic și cel mai important conflict al spectacolului, cel dintre actanții piesei de teatru de pe corabie și identitățile pe care aceștia și le asumă, în joaca lor. Conflictul, însă, rămîne în permanență ancorat în **enunțuri** teoretice, afirmînd „mesajul" piesei lui Timberlake Wertenbaker doar în măsura în care spectatorul îl **acceptă** ca formulă abstractă ; ideea umanizării prin teatru avansează scenă cu scenă, însă, artificial, prin comentarii ; este un concept generos, afirmat ca printre rîndurile unui manual ; un **conflict interior** rămas subînțeles.

Unica **variantă** de expresie pe care Timberlake Wertenbaker o oferă conflictului așteptat este cea comică, cu nuanțe tragice în spectacolul lui Andrei Șerban, dar păstrîndu-se în limitele impuse și de la început declarate ale vodevilului. Inadecvarea (prin educație, prin simplitatea condiției culturale) atitudinilor proprii, desprinse ca stereotip, ale pușcăriașilor la noua ipostază, a convenției teatrale, creează scene comice. Fiecare dorește să-și joace rolul propriei vieți, să-și refacă biografia și refuză cu încăpățînare să trăiască o altă viață, o altă biografie. Aceasta pare a fi, de altfel, punctul culminant al spectacolului, silit, prin natura textului piesei, să rămînă situat la cote dramatice nu foarte înalte.

Mișcarea contradictorie a cronicii de față este, de fapt, expresia unui sentiment la fel de contradictoriu pe care dorese să-l exprim. De impactul cu „demersul critic" sînt absolviți actorii, și nu atît pentru reușita lor, mai mult sau mai puțin memorabilă, cît pentru **mijloacele** prin care au atins performanța. Maestrul lor, Andrei Șerban, o spun din nou, îi face să-și recapete sentimentul propriei opțiuni de a trăi, preschimbă chipul unui întreg Teatru Național. Totuși, preferința domniei sale pentru piesa lui Timberlake Wertenbaker se explică probabil tocmai prin distingerea unor spații improvizatorice, fertile actului scenic, regizorul conferind spectacolului, în „beneficiul" egal al actorilor și spectatorilor, un cert caracter propedeutic; nu neapărat însă, prin intuirea unor resurse dramatice conținute deja în construcția textului.

Sebastian-Vlad Popa

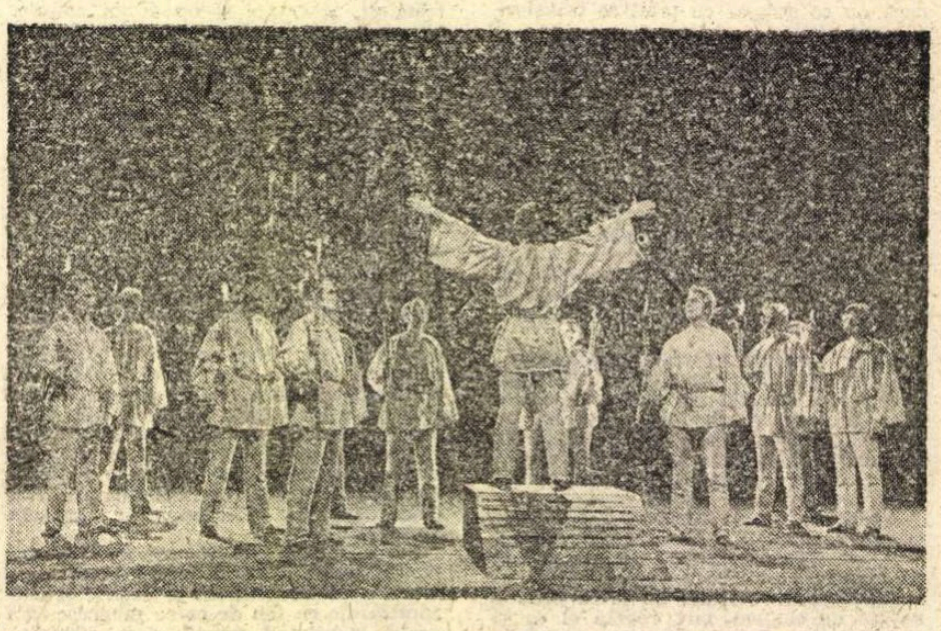

Istorie teatrală: Moment din premiera Teatrului Giulești (16 decembrie 1976) cu piesa Zamolxe **de Lucian Blaga**

CRONICA MUZICALĂ de Alfred HOFFMAN

EVENIMENTE

■ **ATHENAEUM—ENESCO** este numele unui admirabil grup, cvartet de coarde, alcătuit din cunoscuți instrumentiști, foști toți bucureșteni și care din 1969, cînd au luat împreună un premiu important la concursul de la Evian, s-au stabilit în Franța, unde au ajuns să aibă un nume foarte bun și să se poată menține ca formație de sine stătătoare, ceea ce este și foarte de dorit și foarte anevoios și rar. Auzisem de succesele lor, știam că au obținut laurii Academiei discului francez, iar violoncelistul formației, Dorel Fodoreanu, a fost printre primii artiști care au apărut la noi după revoluție, darurile lui solistice fiind salutate la București și acum la Cluj. Apariția întregii formații a fost însă așteptată cu mult interes (este alcătuită din Constantin Bogdănaș, Florin Szigeti, Dan Iarca și Dorel Fodoreanu) și a răspuns din plin speranțelor noastre. Orice ansamblu de cameră de prima mînă visează la perfecțiune în ce privește coeziunea execuției, simultaneitatea atacului instrumentelor, flexibilitatea colaborării. În ce privește **Athenaeum-Enesco** se poate vorbi însă de ceva mai prețios : nu este vorba numai de desăvîrșirea tehnică, ci de o anume incandescență a actului interpretativ, care, fără să depășească hotarele stilului pur și elevat, dăruiește interpretărilor ansamblului ceva emoționant și mișcător, o resimțire adîncă și esențială a cuprinsului sufletesc al muzicii, calitate pe care — fie-ne îngăduit — o atașăm atributelor caracteristice celor mai buni dintre interpreții români. Am urmărit multe seri de muzică de cameră care îți solicitau admirația pentru performanța în sine, dar lăsau ascultătorii oarecum reci și distanțați de valorile interioare **ale capodoperelor** abordate. Am fost, poate de aceea, cu atît mai sensibili la prestația oaspeților din Franța care s-au dovedit și „ai noștri", încălzindu-ne, mișcîndu-ne sufletele. **Cvartetul op. 76, nr. 2, în re minor** de Haydn a răsunat nu numai exemplar prin autenticitate elegantă a durării monumentului sonor ci și prin sublinierea, hotărîtă, a notei de dramatism chiar sumbru, de culoare cu nuanțe întunecate a unei creații care ilustrează seria splendorilor concepute în aceeași tonalitate. Am admirat apoi componenta pătimașă, alternarea între climatul de baladă și cel de lamento, ca și caracterul **scrîșnit**, savuroasa neregularitate a ritmicii, vigoarea discursului, pe alocuri **muselé** (nu vă supărați de folosirea termenului francez, dar este inegalabil de plastic), din **Cvartetul nr. 4** de Béla Bartók. Pentru ca supremul **op. 131, în do diez minor**, de Beethoven, să ne apară în adevăr ca limanul maturității gîndirii și simțirii epocii din urmă a maestrului ; celor patru nu le-a fost teamă să se scufunde în undele lirismului transfigurat, pătrunzător, care scaldă întreaga lucrare, fără ca prin aceasta să atenteze cu ceva la intimitatea tainică a dialogurilor partenerilor. Diversitatea secțiunilor cvartetului a evocat oceanul infinit al aducerilor aminte, retrăirea unor emoții puternice peste care s-a așternut, parcă, patina timpului. Deci, o concluzie fericită la o seară care a alungat departe perfecțiunea glacială, pentru a ne dezvălui tezaurul **uman** al gîndului marilor compozitori. Momente de muzică realmente memorabile !

■ **UN PROGRAM ROMÂNESC** de muzică de cameră a devenit o raritate și am găsit salutară inițiativa Uniunii compozitorilor și muzicologilor, înfăptuită prin colaborare cu Radiodifuziunea noastră, de a ne-o oferi în cinstea Zilei internaționale a artei sunetelor. Manifestarea a fost găzduită de fostul studio de concerte, unde în anii de demult aveau loc atîtea momente istorice ale componisticii și interpretării noastre și nu avem nimic împotriva climatului, mai curînd de „atelier" al spațiului respectiv. În transmisie, concertul a avut parte de o contribuție înregistrată a președintelui Uniunii, Pascal Bentoiu, îngrijită de activul redactor muzicolog Rodica Sava. În sală însă, nu am beneficiat nici măcar de o foaie cu numele lucrărilor și interpreților, iar Doru Popovici a spus, pe loc, cîteva cuvinte ca să anunțe cît de cît ce se cîntă. Sînt sigur că pe viitor cei strînși în studio vor avea parte de o înfățișare mai lămuritoare a actului artistic. Mai ales că programul s-a dovedit de ținută. Fie-mi îngăduit să rămîn cu revelarea, reeditată, a înfloririi unui talent excepțional, acela al tînărului compozitor Dan Dediu, reprezentat prin pasionantul său **Cvartet de coarde nr. 2**, lucrare inventivă și emoționantă, arzătoare și elevată. Deasemeni cu cele trei cîntece din ciclul **Epiphania** al lui Valentin Petculescu, pe versurile lui Daniel Turcea, o muzică de finețe și originalitate, dar ce este mai important — de vibrație comunicativă, exemplar cîntată de soprana Bianca Manoleanu însoțită la pian de Luminița Berariu. Fie-mi iertat că nu menționez pe toți interpreții programului, dar lista este prea lungă pentru spațiul limitat al articolului. Am mai ascultat **Întîlniri în spațiu** de Tiberiu Olah, **Sonata a cinque** pentru cvintet de suflători de Adrian Rațiu și **Soroc III** de Anatol Vieru, toate pe deplin încadrate portretului familiar al compozitorilor respectivi. Și totuși, să reamintim plăcerea de a ne întîlni cu doi clarinetiști de marcă, ce au făcut și fac mult pentru propagarea noii noastre muzici, seniorul Aurelian-Octav Popa și mai junele Leontin Boanță.

■ **LAWRENCE FOSTER** — iată cel mai impresionant eveniment al vieții muzicale din ultimul timp. Un dirijor american, foarte activ la Los Angeles, Monte-Carlo și Ierusalim, care și-a legat numele în ultimul timp de înflorirea Festivalului din Aspen (un fel de Salzburg din S.U.A.) și care în prezent este campionul mondial al propagării muzicii lui George Enescu. **Oedipe**, înregistrat anul trecut și pus în circulație recent pe disc compact al casei EMI, va fi, sîntem siguri, „marea lovitură" a repertoriului contemporan de operă ; cei ce l-au ascultat — și mă voi număra în curînd printre aceștia — nu-și economisesc superlativele și este emoționant să-l auzi pe Foster însuși vorbind despre dragostea cu care Orchestra Filarmonică din Monte-Carlo a muncit încordat pentru stăpînirea partiturii sau despre dăruirea cu care soliști vocali de primă mărime mondială (José van Dam, Gabriel Bacquier, Nicolai Gedda, Brigitte Fassbaender, Marjana Lipovsek, Barbara Hendricks), au venit perfect pregătiți la ședințele de înregistrări, pentru ca enormul colectiv — cuprinzînd și corul spaniol **Orfeon Donostiarra** — să poată să-și fructifice munca în timpul afectat gravurii. Vom mai avea prilejul să vorbim despre această piatră de hotar în cunoașterea — în fine — concludentă a celui mai mare muzician român în toată grandoarea lui.

La pupitrul Filarmonicii bucureștene, Lawrence Foster ne-a ilustrat adevărata pătrundere a stilului enescian prin tălmăcirea incîntătoare pe care a dat-o **Simfoniei I, în mi bemol major**, a maestrului. Fără îndoială, pilonii solid implîntați ai tematicii primei mișcări au justificat supranumele de „eroică" împrumutat partiturii, însă în amintire ne stăruie limpezimea și transparența cu care au fost conduse împletirile polifonice, duioșia pătrunzătoare a melodismului revelat consecvent, întreg trupul edificiului sonor apărînd atașant, mlădios, fără îngreunări inutile și purtîndu-ne cu gîndul mai mult la Fauré decît la Brahms, pentru a numi pe inspiratorii tinereții lui Enescu. Foster a înțeles admirabil nu numai soliditatea arhitecturală, dar și langoarea, **dorul**, evocările peisajului românesc fără de care muzica de față nu poate fi concepută — și n-am vrea să detaliem exagerat atașele familiale care îl leagă de aceste meleaguri, însă instinctul unei asemenea versiuni se înfățișează ca deosebit de sigur și pilduitor. Asemenea lui Yehudi Menuhin, care îi mulțumește pentru că, grație lui, „un public mai numeros va putea să se angajeze pe drumurile descoperirii muzicale" (a lui Enescu, n.n.), se cuvine să-i fim recunoscători și noi lui Foster pentru luminarea fidelă a universului creației luceafărului muzicii românești.

Solistul programului a fost pianistul Dan Grigore, cu care oaspetele a colaborat în condiții de înțelegere reciprocă a tuturor intențiilor interpretative. **Concertul nr. 1** de Brahms a fost mișcător și cursiv, iar în suflete rămînem cu modelarea inspirată a unui **Intermezzo**, în care Dan ne-a apărut ca un mare poet al claviaturii. ■

AFIȘ CINEMATOGRAFIC

Cînd oamenii vor să se simtă bine

PUBLICUL, marele public merge la cinematograf deseori pentru poveste (cînd nu o face pentru violență, sex etc.). O poveste conține dintotdeauna un miraj — acela al unei lumi simplificate, uneori pînă la schematism, în care „binele" înfrînge „răul". Iar triumful este resimțit de fiecare spectator ca fiind al lui însuși. Astfel filmul se transformă adesea în ipostaza vizuală a basmului din copilărie, importante devenind situațiile și nu personajele, aventura și nu drama, suspans-ul și nu emoția estetică, victoria personajului și a spectatorului iar nu cea artistică. Succesul unor asemenea spectacole este justificat de răul din noi, căci pe această cale răul este „exorcizat", la capătul a două ore de proiecție fiecare, asimilîndu-și victoria personajului fictiv, se simte mai bun.

Din această perspectivă, filmul **Ursul** ne oferă șansa de a deveni/a ne simți mai generoși. O poveste... „adevărată" și aparent facilă. Un ursuleț orfan caută protecție și afecțiune, în vreme ce specia este pîndită de primejdia dispariției. Asemenea copilului mic, ursulețul (eroul principal, de altfel) este neștiutor, neajutorat, temător față de ceea ce nu cunoaște. Lipsa sa de orientare în lumea reală (v. momentul în care, scăpat din captivitate, nu fuge în pădure, ci adoarme pe maldărul de blănuri jupuite de urși, nedistingînd încă aparența de realitate) este înduioșătoare, iar dorința lui de afecțiune determină automat simpatia spectatorilor. Dincolo însă de simplul amuzament iscat din jocurile și visele „personajului" principal, există intenția autorilor de a sensibiliza conștiința umană față de drama provocată de agresiunea omului împotriva naturii. Unica modalitate cu șanse certe de reușită este cea utilizată de regizor: umanizarea personajelor-urși. Chiar dacă uneori este depășit nu numai adevărul biologic (ursul fiind în realitate un animal solitar, prea puțin dornic de prietenie), ci și limita verdicului asumat de orice ficțiune cu pretenții realiste (v. vînătorul aflat dezarmat în fața ursului, implorîndu-l să-l cruțe, iar spre surpriza și bucuria tuturor ursul îl „iartă"). Licențele sînt, însă, acceptate cu ușurință odată intuite „regulile jocului". Natura trebuie să-și regăsească liniștea, dar nu oricum, ci prin conștimîntul conștient al agresorilor, și prin retragerea acestora în calitate de prieteni ai naturii. De ce? Pentru că numai astfel oamenii pot deveni mai buni.

Dincolo de considerațiile etice asupra filmului, care se constituie într-un demers „pro natura", trebuie semnalat și un alt aspect. Spre deosebire de ciclul de filme „Școala curajului" (ce propovăduia reîntoarcerea la natură într-un stil cvasi-kitsch) sau de serialele pentru copii cu animale (ai căror protagoniști concurează prin inteligență sau sensibilitate personajele umane), în filmul lui Jean-Jacques Annaud eroii au un spațiu de viață distinct de cel al oamenilor, o existență independentă de a acestora. Într-un cuvînt, își joacă propriile roluri și nu pe cele de prieteni ai oamenilor. De altfel, aparițiile actorilor sînt reduse, personajele umane nefiind necesare decît în măsura în care contribuie la conturarea conflictului.

Odată proclamată autonomia pădurii, spectatorului nu îi rămîne decît să se bucure că ursulețul (elementul emoțional al filmului) și-a găsit „protectorul" căutat, iar viața sa este în siguranță.

Recurgînd la o poveste simplă, tratată cu un echilibrat simț al efectelor emoționale, regizorul ne convinge că putem fi/deveni buni salvînd natura.

Miruna Barbu

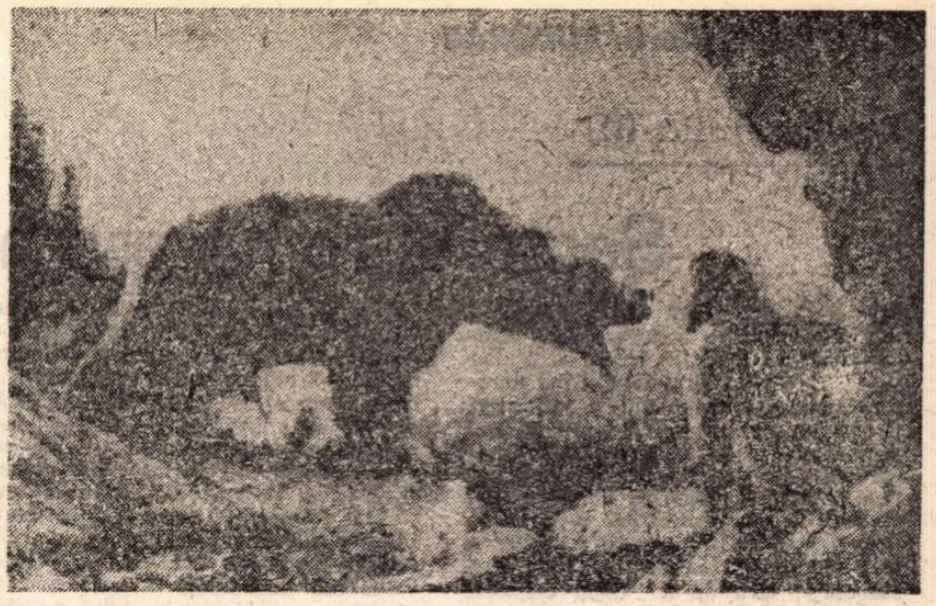

La Paris, un mare succes de public: Ursul

Premiera săptămînii: Cenușa păsării din vis. Scenariul, D. R. Popescu. Regia, Dorin Mircea Dorefteï

Arhiva pseudosentimentală

PENTRU mine, ca student, filmul **O noapte furtunoasă** a fost o revelație. Alexandru Giugaru, Florica Demion, Radu Beligan, Falty Vasilescu (celebrul frate geamăn al lui Grigore Vasiliu Birlic), George Demetru, erau toți excelenți. Filmat în timpul celui de-al doilea război mondial (pe platoul Floreasca, sub camuflaj) reușita s-a datorat și domnului director de film Ion Cantacuzino. Să menționăm că eram înainte de anul 1950, anul inaugurării Studiourilor de la Buftea.

Jean Georgescu a fost portretizat excelent în „Lanterna cu amintiri", excelentă carte a Oliei Vasilescu.

Dar Jean Georgescu s-a afirmat mai întîi ca actor și ca scenarist. **Așa e viața** (un scurt metraj comic), făcut cu bani puțini, dar cu multă măiestrie, i-a adus popularitatea în epocă. I se spunea încă de pe atunci „Domnul CINEMA".

În anul 1930, Jean Georgescu soseste la Paris ca să învețe cu adevărat meseria de regizor. Lucrează în Franța la mai multe filme, învață arta actorului și arta montajului. Filmul **Fericita aniversare** este excelent (s-a văzut și la Cinemateca română).

Jean Georgescu se reîntoarce în patrie imediat ce s-a declanșat cel de-al doilea război mondial. Realizează **O noapte furtunoasă** și are un răsunător succes de presă și de public.

În 1955 turnează prima comedie satirică din România — **Directorul nostru** — cu Alexandru Giugaru, Grigore Vasiliu Birlic, H. Nicolaide, Mișu Fotino, Angela Chiuaru și Florica Demion. În 1965 realizează **Mofturi 1900**, primit cu oarecare răceală de public și de critică, spre deosebire de precedentele. În 1969, Jean Georgescu realizează ultimul său lung metraj de 9 acte (scenariul Alexandru Culescu și Jean Georgescu, regia Jean Georgescu, imaginea Costache Ciubotaru), cu Ioana Pavelescu, Dorin Varga, Constanța Cîmpeanu, Petre Ștefănescu Goangă, Stela Popescu, Geo Barton și Ileana Iordache.

Și mai am o singură completare de făcut: Jean Georgescu a predat arta actorului la Institutul de Teatru de pe vremea sa cu o măiestrie rar întîlnită.

Alexandru Racoviceanu

CRONICA PLASTICĂ de Tudor OCTAVIAN

INCLASABILI

■ MARILE manifestări ale obștei de la Dalles și Muzeul Național au reușit să instituționalizeze ideea că lucrările unor pictori trebuie regăsite **întotdeauna** pe aceleași panouri și cu aceleași vecinătăți. Rigurosul și perfidul protocol al panotării reflectînd uneori ierarhiile valorice și, în mod cu totul întîmplător, numai pe acestea, a indus în conștiința unei secțiuni cuprinzătoare a publicului și citeodată în aceea a comentatorilor temerea că, în ce privește importanța unor metode artistice, în istoria creației plastice contemporane jocurile, fie-ne îngăduită licența, sînt pe veșnicie făcute. Temere care, cu vremea, a trecut într-un soi de somnolență a criteriilor.

În artă, lucrurile au, de regulă, importanța pe care le-o acordăm. Asta nu înseamnă că efortul de a stabili însemnătatea reală a unor participări în cadrul fenomenului e din capul locului nemotivat. Străduințele criticii de diagnostic sînt legitime numai cînd e stăpînit fenomenul. Discuția calității stă fatal sub semnul erorii, dacă apreciem calitatea numai în producția autohtonă. În mare măsură, ce pare aici sigur așezat într-o matcă se vădește minor și neinteresant în context mai larg. Și așa se face că majoritatea pictorilor care au umplut cu onoare simezele fruntașilor în expozițiile colective și cu caracter național, oameni **cu un loc bine stabilit** în controalele genului nu fac „afară" nici un fel de impresie. Fapt ce nu dovedește că, automat, pictorii ce-au umplut în neorînduială etajele, scările și buzunarele îndepărtate ale sălilor de muzeu trebuie să spere în carieră și glorie internațională. Pur și simplu totul e altcumva, fără să bănuim deocamdată cum.

La deschiderea expoziției personale a pictorului **Corneliu Petrescu** (o serie de peisaje din „fascinantul vest") domnul Allen Docal, directorul **Bibliotecii Americane** din București — în a cărei Galerie de artă e găzduită selecția — observa că artistul din România contează, pentru cei care i-au achiziționat operele și i-au organizat expoziții de autor peste ocean, ca un creator de interes marcat în relație cu arta americană de azi. Intelectualul american nu săvîrșea deloc o amabilitate, întrucît prezența lui Corneliu Petrescu la Biblioteca Americană e consecința unei activități artistice atent elogiate în Statele Unite și Europa și nu primul pas într-un atare sens. Pictor aproape „inclasabil" în desfășurările artistice periodice ale breslei, specializat în colaje și într-un tip de imagine ce reclamă, în unele privințe, măiestriile bijutierului, Corneliu Petrescu i-a atras pe colecționarii și galeriștii de departe, care îl cinstesc ca artist român reprezentativ — dar a fost considerat cu anume distanță la noi, atît în dările de seamă ale unor critici, cît și în saloanele sub protocol de care aminteam mai sus. Cauzele sînt în afara artisticului. Corneliu Petrescu activează ca pictor abia de trei decenii, el fiind pînă aici medic și încă într-o disciplină a maximei rigori. Temele și procedeele lui Corneliu Petrescu sînt pline de originalitate. În plus, profesionalismul său provocator, inventiv, nițel eclectic, însă cu atît mai stimulant pentru imaginație obligă la o discuție în termeni clari. Pictura lui Corneliu Petrescu prezintă, de asemenea, inconvenientul că nu face școală. Toate acestea, deși par să ajute dezbaterile asupra calității superioare a poziției, le amînă. În Statele Unite faptele ce-l detașează pe un artist de performanța comună sînt foarte prețuite. Cei mai buni pictori români contemporani își probează autenticitatea în raport cu școala în care s-au format și de care, oricît de relevantă se arată distanțarea, continuă să aparțină. Corneliu Petrescu își poate amenaja metoda doar prin raportare la sine. El e condamnat să privească numai înainte. Pentru mulți artiști aceasta echivalează cu o servitute. Cînd situația e considerată cu luciditate, servitutea se vădește a fi, de fapt, o șansă.

Fără un loc de frunțaș în ierarhizatele anuale ale pictorilor, Corneliu Petrescu are un loc bun și în întregime meritat în orice istorie neconvențională a artei românești moderne și contemporane.

Ce ciudat! E mai simplu să devii artist de condiție medie în America decît pictor însemnat în județ.

■ O BIOGRAFIE îndrăzneață anunță și **Ovidiu Lazăr**, la prima personală cu un sens coerent — Galeriile Municipiului — după ce, nu de mult, o selecție sub semnătura sa trecea oarecum anonim printr-o sală din Pasajul Hanul cu Tei. Uneori și erorile capătă aură.

Absolvent din 1982 la clasa Constantin Blendea, pictorul a străduit să învețe de la profesor doar cît să-l ajute să nu-i semene. Un inclasabil, dar unul despre care se cuvine să vorbim cu prudență în laudă întrucît la temperamentali nu se știe niciodată ce-i talent al autorului sau tumult al juneții. Cert e că expoziția lui Ovidiu Lazăr conferă prestigiu profesional unei galerii blestemate parcă să adune între pereții ei numai ifose și neputințe agresive. E uimitor cîți neisprăviți ai șevaletului și-au plimbat vanitățile prin acest tîrg bucureșean de kitsch-uri. Cu amintirea cohortelor de veleitari e normal să fim de două ori circumspecți cînd ne ies în cale un autentic și o pictură cu caracter. Ovidiu Lazăr contează pe un fond de idei bine filtrat, pe care-l parcurge în toate direcțiile fără complexe. Seria de tablouri pe care ne-o înfățișează — pînze de toate dimensiunile ingrijit înrămate, ceea ce-i onorant, oricît de dezinteresați ne-am arăta față de condiția de obiect a operei de artă — impresionează și obligă la o judecată complexă. Un baroc la crepuscul și oferta unui meșteșug brav ce te-duce cu gîndul la alte vremuri, cînd măiestria punea ordine în lucruri. O veche butadă spune că drumul cel mai scurt spre originalitate trece prin imitații. Multe fapte importante din istoria imaginii ne amintesc compozițiile cu figuri și bazare de obiecte concepute cu sigur simț regizoral de Ovidiu Lazăr. Totuși, ce rămîne la finele acestui veritabil film fantast e impresia de viu, de ardentă nevoie a unui adevăr personal și devotament în efort. În critica de artă profețiile sînt pîndite întotdeauna de eroare. Îndrăznesc să gîndesc că Ovidiu Lazăr e un pictor. ■

Emblema firmei Hauschild (Bremen, 1899)

CONTUR de Dorin TUDORAN

Deplorabilia (II)

Sectorul românesc al raiului

28 AUGUST 1990. Deschid prima scrisoare din teancul sosit astăzi și, „iau notă", nu fără a mă amuza, firește, de pudibonderia inflamată a unui vechi amic bănățean. El îmi semnalează că dl. senator Gelu Voiculescu-Voican ar fi declarat, pe franțuzește, că adevărata sa viață se desfășoară între metafizică și clitoris; cam așa ceva. În timp ce deschid o altă scrisoare, continui să rîd, dar, stupoare: ce-a de a doua epistolă, trimisă de un prieten, poet înregimentat la „ironici", începe cu niște versuri în care — cenzorul sădit în mine! — omite forma prea... populară a uneia dintre vorbe: „în /.../ dogmatic, bat cu limba mea de lemn". Semnat: „Gelu Voiculețu-din-Ast-An".

...Îmi amintesc de acele lungi „veri indiene" de la 2 Mai și cîteva din rimele ce ne însoțeau dorința de-a evada din realitate: „La 2 Mai, la 2 Mai / Unde altă treabă n-ai"; „Un meduz și o meduză / Merg ținîndu-se de buză". Unde? Probabil spre crișma „Dobrogeanu-Gherea / Unde-și bea Titu Maiorescu berea"...

Sîntem cumva pe cale — grație dlui. senator Voican — de-a ne întoarce la dulcile sezoane de evaziune, în care spre a nu recunoaște că nu aveam (na, că era să adopt stilul poetului senatorial...) curaj de a înfrunta direct dictatura, ne lăsam răsfățați de rimele estivale produse de dragii noștri amici?

Zăresc, ca prin fum, silueta pe atunci încă tînărului intelectual Gelu Voican. Să fi fost la 2 Mai? Ori la Vălenii lui Merepe? Îl poreclise, cumva, vreunul din prietenii săi onirici „Tarapkin"? De-o făcuse, de ce oare? Fum... Cui i-ar fi trecut prin cap, pe atunci, numele unuia din cei ce vor fi să ajute la trecerea glonțului prin capul dictaturii bicefale?

...Urmăresc o nouă versiune a peliculei ce a memorat „procesul", „executarea" și „înmormîntarea" cuplului Ceaușescu. Unul din cosciuge de-abia fusese coborît în groapă. Bărbatul în hanorac și cu barbă de-acum albă se apleacă, la o mînă de pămînt și o aruncă în groapă. Cineva spune, parcă: „N-a zis nimeni cum să-i fie țărîna..." „Să-i fie țărîna ușoară", murmură barba albă. Și în acea clipă mă întreb: „Ce-o fi și în sufletul acestui om? Cum va sfîrși?"

Cine crede că scriu aceste rînduri spre a mă amuza malițios se înșeală: cîndva, poate destul de curînd, dl. Voican va avea nevoie de compasiunea noastră. Cînd te-ai implicat — alături de „politologul" Virgil Măgureanu, și alții... — în astfel de lucruri e greu să mai speri că te vei mai putea sprijini pe acele două repere între care declari, pe franțuzește, că ți-ai clădit viața cea adevărată. Metafizica l-a părăsit pe dl. Voican de cînd s-a suit în helicopterul cu care pornea să ceară sprijinul minerilor, chemați să dea o mînă de ajutor (o mamă de bătaie, un picior în burtă, un tîrnăcop în cap etc.) în „bazinul carbonifer București", cum scria Mircea Mihăies. Cît despre celălalt pol existențial, luminînd viața spirituală a dlui senator Voican, — clitorisul — pare și el destul de... trecător. De-ar fi să ne gîndim fie doar și la... trecerea „cu arme și bagaje" a misterioasei amazoane meaiste, Cerasella, de partea cealaltă a fostei Cortine de fier.

Afiș de JOHN HASSAL (1898)

Spre a reveni la acele vorbe **à tort et à travers**, se poate spune că nu e tocmai cel mai înțelept lucru să-ți clădești viața (politică?) între metafizică și clitoris; amîndouă se dovedesc ingrate. la o adică.. Și adică a și început. Numărătoarea inversă...

ÎNȚELEG dintr-un transcript al interviului dat de dl. Ion Iliescu RAI-ului, că președintele României crede că minerii au venit la București să-i suplinească pe grădinarii lasă-mă să te las ai Capitalei, ce nu-și făcuseră încă datoria de a planta flori în fața Teatrului Național. Dacă fiecare miner ar fi venit doar cu un răsad în mînă, azi naționalul bucureștean ar fi „beneficiarul" a aproximativ 22 000 de flori. „Lalele", îmi șoptește un amic. Cele aduse de „mineri" ca Nicolae Cămărășescu fiind marca... Philips, continuă amicul.

Se spune că, dacă semeni vînt, culegi furtună. Dar dacă semeni bastoane de cauciuc, tîrnăcoape, violuri (de fete și de domicilii), distrugeri de laboratoare și amfiteatre universitare etc., ce ai putea culege?

Să nu-i fi sugerat nimeni dlui președinte Ion Iliescu că numele de familie al acelui sfînt Petre ce stă la poarta raiului nu este Roman (spre deosebire, poate, de RAI-ul căruia îi declara Domnia Sa povestea cu grădinarii de pe Valea Jiului)?

M-AM ÎNDOIT, deseori, de existența vieții de apoi. Dacă la intrarea în sectorul românesc al raiului, fișele de cadre vor fi întocmite de sociologul Virgil Măgureanu, iar biletele de intrare vor fi rupte de astrologul Voican (sprijinit de-un clitoris) și tehnocratul Roman (sprijinit de o limbă de lemn), atunci încă unul din lucrurile în care nu vreau să cred este viața de apoi. ■

Washington, 29 august

TELECINEMA de Radu COSAȘU

Din ce se fac filmele?

■ N-A OBSERVAT-O, n-a auzit-o nimeni, nimeni nu mi-a dat telefon să-și exprime, ca altădată, uimirea — nici nu se putea cînd tot orașul nostru a trăit ziua plimbării pe străzi a unei lozinci într-adevăr zguduitoare: „Jos Rică Răducanu!". Am primit 4 telefoane: „Spune-mi ce-i cu Rică? Știu ceva...?" Habar n-aveam, — am răspuns cît se poate de sincer: „Am trăit-o și pe asta..." Dacă Rică-i contestat, nu se mai poate face nimic.*). Toți liderii noștri politici și sindicali ar trebui să se aplece cu delicată atenție asupra acestui „Jos Rică Răducanu!" Dar știrea asta — ultima dintr-un șir de „Actualități" pe programul 2, la orele 19, nu mai ține minte cînd, înainte sau după stopul cardiac al lui Bernstein — n-a înregistrat-o nici o stație seismologică a prietenilor mei. Căci fiecare astă a devenit — un fel de Institut de la Upsala instalat peste tot, din Drumul Taberei pînă-n Pantelimon. N-a sunat unul să-mi zică ceva de Bernstein, dar nici să-și exprime uimirea în fața votului criticilor europeni de cinema care continuă în 1990, ca și în '80, ca și în '70 și etc. să pună „Crucișătorul Potiomkin" pe primul loc între cele mai bune filme din toate timpurile. (Al doilea — cum aș vota și cu — „Hoții de biciclete"). Înainte vreme, la fiecare „plebicist" de acest gen, eram de nu somat — „Cum de e posibil...?" — cel puțin ironizat: „Zi-mi, dragă, ce-au găsit confrații tăi la filmul ăsta? Că un căruior se duce de-a dura pe niște scări...?" Întotdeauna m-am ferit să suprapun logica unei cronici de fotbal — cu „clasamentul adevărului" ei — peste logica unei cronici de cinema care dacă nu suportă ceva e, în primul rînd, clasamentul. Nu știi cu „Potiomkin" împotriva lui Maradona sau fiindcă-i mai bun decît Schillaci. Populismul greu de învins așa face pînă și din filmele decisive ale lumii: niște meciuri de fotbal! Dar întotdeauna, ținînd cu „Potiomkin", m-am suspectat că opun populismului elitismul unui Salambô în fața mizerabilismului. Liniștea îmi venea din faptul că în toate „clasamentele" mele — cu toate riscurile — i-am pus pe Stan, Bran și Fred Astaire lîngă Eisenstein, supărîndu-i pe mulți puriști. Dar de la un timp a apărut o altă problemă: Eisenstein n-a făcut „Potiomkin" sub Stalin? Dacă lui Jdanov i-a plăcut „Potiomkin" precum lui Hitler „Nibelungii" lui Lang? Lang a fugit în SUA cînd a auzit de asta, Eisenstein de ce a rămas? N-a fost și el un conformist, un laș, un adaptat, un oportunist? Iar dacă a fost, „Potiomkin" cum ne mai apare în '990? Mai e „the best"? Nu cumva, prin arta sa, „Potiomkin" manipulează de 50 și ceva de ani toată critica, făcînd-o să uite că în Gulag putea rula Eisenstein, tot așa cum în „Casa morților" deținuții jucau în lanțuri Hamlet? Cu ce se fac, la urma urmei, filmele?

Marți, la cinematecă, Minelli, în al său **Uritul și frumosul** o arăta cu franchețe: filmele se fac cu inspirație, cu talent, cu pasiune, cu prichindere și cu cîteva nenorociri personale, ba chiar și cu cîteva porcării ale ființei umane, etern impure. Demiurgul de se numește producător sau regizor, sau „marele actor", e un monstru: el urmărește ideea călcînd peste cadavre, cu toată talpa sau în vîrful picioarelor. Are dreptate sau nu, nu se discută cînd apare acel strigăt „Motor!" echivalent cu „Lumină!" din Geneză. Se lucrează visîndu-se la capodopere, la succes, la binele general — „fiecare film să se încheie cu o sărutare" e o lege a locului — dar toate acestea se realizează cu fărădelegi ale caracterelor aflate în joc, pe platou, sub reflectoare. Bunele sentimente nu pot învinge, cum se dorește în artă, fără una, două mîrșăvii ale creatorului. În bronzul ideii, în marmora perfecțiunii intră un procent rezonabil de merdă umană. Pentru o leacă de grandioasă inspirație, țineți-vă puțin respirația! În Paradisul creației sînt gaze! Cu mult înainte de felliniana descoperire a nerușinării în arta facerii de filme — Minelli realiza această admirabilă demonstrație antimaniheică de care avem nevoie la fiecare pas, odată cu lecțiile ei practice de cinema: un film numai din scene tari e un colier fals, din moartea unei soții fă o scenă de trei replici și o tăcere, un film se face cu umilință? Eisenstein ar fi adăugat: și cu ceva vicleniе! Pînă te prind — am adăuga noi, cu umila și slaba noastră experiență. Pînă te prind și nu te închid, punînd doar ochii pe tine și rulînd „Potiomkinul" în Gulag-iri. Și atunci, ce faci? Te sinucizi? Faci seria a doua la „Ivan cel Groaznic" și Stalin te interzice. Mori de inimă și peste 5 ani Stalin va muri în aceeași zi cu Prokofiev, omul tău la tot ce-i muzică, chinuit, ca și tine, și emițînd, ca și tine, capodopere în plină samavolnicie. Nimeni n-a dat încă un film al morții compozitorului în aceeași zi cu a tiranului. Cam cu asta — acel indescifrabil „Asta" al lui Akakie Akakievici — se fac filmele. Din furia acestor valuri de merdă care bat în zidurile turnurilor de filde unde Flaubert le sublimează numindu-le chiar așa: „Un ocean de merdă". Mai rămîne să credeți, maniheiști cum sîntem, că fac elogiul lipsei de caracter în artă. O, maniheism, o, mon dada... Știți ce? Ciu-en-Lai a avut o expresie cînd l-au întrebat ce crede despre Revoluția franceză de la 1789. Sorbonardul a răspuns așa: „E prea devreme ca să putem trage o concluzie". ■

*) Și șlagărul rapidist al zilei: „Ceaușescu a murit! A murit beleaua! / De azi n-o mai cîștiga / Meciurile-„Steaua"!

RADIO

Programe

● ESTE firească sau semnificativă prin ceva drastica reducție propulsată în genere de cronicarul radio? Concentrîndu-și nu o dată atenția asupra unei singure emisiuni sau semnalînd, după varii criterii unificatoare, doar cîteva rubrici disparate din programul săptămînal, el nu face, în fond, decît să-și trădeze, pînă la un punct, condiția de radioascultător normal, în atenția căruia, ca și în atenția atîtor oameni, se află mai mult decît 20, 60 sau 120 de minute. Nu e nevoie de investigații prea complicate, e suficient a rămîne cîtăva vreme în incinta unor spații publice (nu a tuturor) sau în încăperile unor locuințe private (nu ale tuturor) pentru a constata că, în chipul cel mai firesc cu putință, evident în condițiile în care televizorul sau casetofonul sînt închise, radioul asigură fundalul sonor al multor ore din existența oamenilor ce urmăresc, cu interes desigur diferit, momente ale fluxului radiofonic, așteptînd mai cu seamă unele dintre ele, înregistrîndu-le, în genere, mai pe toate. Atenția este în primul rînd reținută de eminisunile informative și de cele muzicale, nici celelalte nu alunecă de tot în neagra și nepăsătoarea uitare. Cel puțin aceasta era situația „clasică", vremile mai noi aducînd, sub impulsul unor noi realități, modificări specifice. Impactul presei fiind foarte puternic, vechilor teme declanșatoare de controverse sau doar discuții li s-au adăugat unele de dată recentă, furnizate mai ales de reviste și cotidiene. Va reconstitui, oare, cineva portretul „cititorului de ziare" de acum așa cum, în secolul trecut, „cititorul de roman" interesase opinia criticilor? Deocamdată, duminică între 14,00 — 21,00, am însoțit, ca într-o veritabilă zi de vacanță, programul **România-cultural**. Nu a fost, totuși, o pură întîmplare, o opțiune total inocentă. Între aceste ore sînt difuzate cicluri ce și-au clădit de-a lungul mai multor decenii sau ani o frumoasă tradiție și cunoașterea noilor lor înfățișări poate fi dintre cele mai tentante. **Cine știe, cîștigă** (redactor Cornelia Comănici) cu tema **Toamna în lirica românească** s-a dovedit un incitant examen radiofonic în care examinatorul (Petre Ghelmez) s-a văzut obligat de tînărul concurent aflat în fața microfonului (Tudor Lavric, student) să transforme tradiționalul chestionar într-o discuție în care locul central l-au deținut spontaneitatea și formularea originală, nu simpla reproducere de date înregistrate în memorie. În continuare, **Invitațiile Euterpei**, o primă parte dedicată dirijorului Zubin Mehta, au fost construite de Iosif Sava cu verificata sa știință (artă) de a armoniza previzibilul și imprevizibilul, de a supune o informație vastă, larg cuprinzătoare, unei convingătoare vibrații simpatetice. A urmat **Revista literară radio** (redactor Maria Urbanovici) în care varietatea tematică a căpătat contur și caracter reprezentativ grație diversității stilistice în abordarea subiectelor: cronici de volume (Dan Pavel, **Eseu despre metamorfozele cărții**) și reviste („Agora"), o inspirată prezentare a Festivalului național de poezie (ediția a XVII-a) de la Sighetul Marmației, un profil Gib Mihăescu, noutăți de la Oradea („Familia" la 125 de ani) și din București (deschiderea standului de presă franceză la Librăria Dacia). După **Revistă, Casetele muzicale duminicale** (emisiune de Ligia Ardelean) a transmis piese inspirate de astrele ce se rotesc în văzduhuri, temă nu doar a muzicii ci pivot al mentalității continentului nostru. Ascultînd înregistrările, am avut prilejul a medita asupra înțelesurilor vechii omologii dintre gama de aur și distanțele interplanetare dar și de a reciti mai vechile însemnări ale lui Aristotel ce evocă în **Despre cer** credința pitagoreică în sensul armoniei universale: „Cu atît mai mult, rotindu-se cu asemenea iuțeală, soarele și luna, odată cu celelalte astre, atît de numeroase și atît de mari, este cu neputință să nu se iște o rumoare de o intensitate neînchipuită". În sfîrșit, după **Radiojurnal** și în timpul **Actualităților** t.v., **Fonoteca radioului vă aparține** (emisiune de Liliana Moldovan) a cuprins, la cererea ascultătorilor, versuri (de Al. Philippide, Nichita Stănescu, Serghei Esenin), muzică și un portret Constantin Tănase prefațat de evocarea lui Valentin Silvestru. Cinci ore radiofonice distincte și totuși confine. O obișnuită după-amiază de duminică. Scriu aceste rînduri și constat că destule emisiuni ascultate în zilele precedente nu pot fi nici măcar menționate. Așa că drastica reducție persistă. Să îndeplinim, totuși, un necesar act de curtoazie față de un spectacol al săptămînii de față (premiera, miercuri după-amiază, ora 18,00, reluarea vineri la 11,00 dimineața): **Simpozionul** de Natașa Tanska, despre care Jean Grosu, traducătorul textului și autorul adaptării, precizează în „Panoramic" nr. 42: „Ultima sa piesă, interzisă în anii totalitarismului (respinsă, firește, și la noi), își așteaptă acum interpretarea scenică. Adaptarea prezentată de teatrul radiofonic constituie o premieră mondială absolută transmisă pe calea undelor". Această premieră a fost realizată în studiourile radiofonice românești.

Antoaneta Tănăsescu

Revista revistelor

Mafioții contraatacă

● Numărul 19 al ROMÂNIEI MARI este cel mai teribil exemplu de ce pot face ura neputincioasă și furia oarbă : este, de la prima la ultima pagină, o revărsare de injurii și de calomnii, într-un stil dezgustător. Dnii Barbu, Lăncrănjan, Purcaru, Theodoru și Vadim Tudor, cărora li se alătură cpt (r) Anderco István și general (r) Ion Angheloiu spurcă pe cine se nimerește, cu năduf și cu disperare. Dl. Purcaru, recent condamnat penal, se răfuiește cu dna Cornea, punîndu-i între ghilimele „curajul" de a fi înfruntat dictatura. Cine vorbește ! Dl. Purcaru, autorul unor reportaje în care dictatura era glorificată ca o mare binefacere ! Cpt. (r) Anderco îl taxează pe dl. Băcanu de bișnițar ! Din partea unui fost securist izgonit, nu ne așteptăm la altceva. În două pagini de revistă se reproduc scrisori deschise de protest contra Uniunii Scriitorilor care l-a dat afară, precum merita, pe dl. Barbu. Cine le semnează ? Dl. D. Bălăeț, fost lector la Academia Ștefan Gheorghiu, sau dna Florica Mitroi, poetă de moravuri ușoare. Cea mai instructivă semnătură o citim sub un apel adresat președintelui Iliescu : TOȚI ROMÂNII DIN ARDEAL. În ce hal de derută trebuie să fi ajuns publicația dnilor Barbu și Vadim, dacă publică scrisori semnate ca telegramele de adeziune de ieri la politica lui Ceaușescu ! Amenințările sînt demne de niște mafioți porniți la contraatac : „În numărul viitor, vom lichida conturile !", exclamă Alcibiade la **Săptămîna pe scurt.** „Nu pricepeți că opinia publică e cu noi ?" se întreabă el în același loc. Săraca opinie publică, pe care toate lighioanele o invocă și care nu mai pricepe, ea, nimic ! ● În CUVÎNTUL din 9—15 oct., dl. Radu Eugeniu Stan publică un interviu luat în august 1989 dlui Eugen Barbu. Pe lîngă candoarea cu care admite că pasaje din romanele sale seamănă cu pasaje din **Scrinul negru** („Există o mimetică din asta, care a lucrat în subconștient... Se poate... Nu zic... Ca Iuda..."), dl. Barbu se dovedește același aprig delator (în 1989 mai exista o securitate oficială) : „Nu vi se pare ciudat că la **Europa Liberă** și la posturile occidentale sînt lăudați numai acești oameni ?". Adică Manolescu și S!mion. Ce facem cu ei ? se întreabă dl. Barbu. Îi răspundem noi doi, cu întîrziere, căci n-am știut de interviu pînă acum : „îi dăm pe mîna securității". Ceea ce dl. Barbu a și făcut, fără să aștepte răspunsul nostru. D-sa mai spune : „Toată critica de la **România literară** este... bolnavă". Să fie d-sa sănătos și să aibă parte numai de bolnavi precum criticii **României literare** ! ● O spirituală rubrică susține în LUCIFER (de la nr. 5) dl. Rică Venturiano, studinte în drept și publicist. Citățm absolut la întîmplare din răspunsurile date de d-sa cititorilor : „Tovarășul Iu Kim Son din Phenian ne scrie cu emoțiune că și-a încheiat sfînta misie transpunînd integral în coreeană opera poetului patriot Corneliu Vadim Tudor, dedicată celor mai buni fii ai națiunii române, tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarăsa academician Elena Ceaușescu, doborîți de gloanțele odioasei reacțiuni. Harnicul traducător ne solicită un precuvîntător cinstit, care nu s-a dat cu reacțiunea. Le recomandăm fără ezitare pe dl. Dan Zamfirescu, eminent istoric literar, publicist și strănepot al gloriosului Candiano Popescu, primul președinte republican din istoria țării noastre." ● Revista FAMILIA din Oradea a împlinit luna aceasta 125 de ani. Bătrînei Doamne, salutul nostru și urarea de a rămîne... tînără !

Dezintoxicare

● După articolul fulminant al dlui Al. Piru și după notița costelivă a dlui Florin Sălăjan, DIMINEAȚA revine la cazul Barbu cu un pamflet semnat **Charmides** (10 oct.) și care e scris **à la maniere de** Barbu. Citățm : „Haimana culturală, semidoct de ultimă speță, bastardul E. B. va rămîne în cultura românească precum Zăroni în politică. Ritanul cică ar fi văzut la Atena, în pauza unui meci de fotbal, manuscrisele lui Socrate. Alergic la praful bibliotecilor, și-a angajat scribi bine plătiți din alte hoții, ilustrînd prin opera de așa-zisă erudiție cel mai întristător complex din cîte au existat vreodată în biata noastră cultură". Articolul se intitulează **Bastardul** și inaugurează rubrica **Așa vă place polemica ?** ● Dl. Claudiu Iordache a acordat ROMÂNIEI LIBERE un interviu (11 oct.). Între altele, d-sa consideră că în publicații cum este **România Mare** „au reapărut impostorii". Ei, de n-ar fi vorba decît de impostură ! Dl. Iordache anunță că, în curînd, va fi comunicată presei FSN o hotărîre a Comitetului Director al FSN referitoare la abandonarea „limbajului toxic". Așteptăm cu încredere cura de dezintoxicare promisă. ● În ZIG-ZAG (nr. 31) este reluat interviul, atît de controversat, acordat de dl. Voican Voiculescu unui reporter al postului de radio RIAS-Berlin. D-sa se menține la părerea că „tot ce a fost în Piața Universității nu avea nici o semnificație politică și ținea de resortul celor mai sordide infracțiuni : speculă, prostituție, parazitism, exhibiționism." Dl. V. V. continuă a vedea ce n-a fost și a nu vedea ce a fost. Lipsa de nuanțe a diagnosticului arată la d-sa un spirit dogmatic și intolerant. ● În același loc, un titlu cu litere de-o șchioapă (dl. Mitu, patronul, combătea parcă acest procedeu, folosit de dl. Cristoiu, pe cînd era redactor-șef) : ACTRIȚA MAGHIARĂ DIN TG. MUREȘ, INTERZISĂ PENTRU COLABORAȚIONISM CU ROMÂNII. Citim articolul și găsim în el cu totul altceva. Din păcate, interdicția cu pricina este reală și regretabilă. Actrița cărcia i se refuză rolurile este dna Adam Erszebét și tot ce i se întîmplă din decembrie încoace se datorează faptului că este soția lui Hajdu Gyozo, scriitor și critic literar, fost deputat în M.A.N., redactor-șef al unei publicații în limba maghiară, pensionat între timp. Desigur, este inacceptabil ca un om să fie persecutat pentru greșelile altuia, indiferent de relația de rudenie. Hajdu Gyozo n-a fost, el, dat afară pentru colaborare cu românii și pentru „înaltă trădare a poporului maghiar", cum afirmă dna Cristina Pat, autoarea reportajului, ci pentru colaborare cu PCR, cu Ceaușescu și cu alte odioase instituții din regimul defunct. Chiar și așa, doamna Erszebét nu trebuie să suporte consecințele actelor și discursurilor soțului ei : aceasta ni se pare de la sine înțeles. Dar de ce titrează revista așa cum am văzut ? Cui folosește deplasarea unei probleme politice spre una etnică ? Noul conducător al publicației își ține în fond promisiunea de a „albi" pe nomenklaturiștii de ieri. Dl. Hajdu a fost unul din cei mai compromiși, dar nu mai puțin în ochii colegilor lui români decît în ochii colegilor lui maghiari. ● Trei foarte interesante numere ale revistei 22 publică **Raportul** GDS și al Comitetului Helsinki din România asupra evenimentelor din 13—15 iunie (nr. 37, 38, 39). Un document capital. Să sperăm că va fi luat în considerare de comisia parlamentară însărcinată să elucideze cazul. Din nr. 39 al aceleiași publicații mai reținem cîteva interviuri. Dna Magda Cârneci a stat de vorbă cu dl. Ion Negoițescu, iar dna Gabriela Adameșteanu cu dna Monica Lovinescu. La rîndul său, dl. Stelian Tănase a intervievat mai multe personalități ale vieții politice internaționale și publică în numerele recente discuțiile avute cu Willy Brandt, cu Hans Wraniţki, cu David Binder și cu alții. ● Bune, reportajele dlui Traian Călin Uba pentru CUVÎNTUL (de exemplu acela din Valea Jiului publicat în nr. 34). Reporterul știe să întrebe, ceea ce este esențial, și nu ține numaidecît, ca alții, să se întoarcă din călătoriile sale cu acele răspunsuri pe care le putea obține fără să se miște din redacție.

Topul revistei revistelor

● Dacă tot sîntem la **Revista Revistelor**, să vedem în cîte publicații apar la ora actuală rubrici de acest fel. Surpriza este numărul foarte mic. Nu mai e nevoie să explicăm de ce se citește o astfel de rubrică și care e rostul ei. Mulți dintre cititorii de presă deschid ziarul sau hebdomadarul la Revista Revistelor. Cum se explică, în acest caz, penuria cu pricina ? O bună Revistă a Revistelor ține **Dreptatea** (cu două semnături diferite, Entomolog și Sever, ambii profesioniști în mod evident). **Orizontul** timișorean are în Anemone Popescu o „veterană" a rubricii și ne bucură s-o regăsim săptămînal la post. În scădere de frecvență și spațiu este Revista Revistelor din **Cuvîntul**, la început una din cele mai „tari" din țară. Sumară este cea din **Contrapunct.** Lenească, cea din **Luceafărul.** Originală ca manieră și foarte cuprinzătoare, aceea din **Argeșul** piteștean (cum se vede mina poetului !). **Adevărul** inițiase o Revista Revistelor acum cîtva timp, dar îi găsește loc în mod sporadic, ca de altfel și **România liberă, Expresul, Zig-Zagul, Flacăra** (unde e **Capul limpede ?**) n-au (decît accidental) o astfel de rubrică. **Azi** are **Efemeridele** Xantipei, dar, de la o vreme, intermitente. **Dimineața** își aminteste de Revista Revistelor doar cînd are o replică de dat unui confrate. În noua formulă, **Timpul** de la Iași a abandonat-o și el. O găsim în schimb în concetățenele **Convorbiri literare.** Consistentă e și cea din **Tomisul** de pe (firește) malul mării. **Cațavencu** n-o are nici în versiune autohtonă, nici în versiune internațională. Nu mai continuăm. E limpede că ziariștii români nu se omoară să se citească între ei. Speră, probabil, că-i citește marele public. Să dea Dumnezeu ! ● Ne pare bine că **România liberă** ne... contrazice : în numărul din 13 oct. ea publică o substanțială și limpede Revista Revistelor, consacrată aproape toată cazului E. Barbu — **România Mare.** Întreg numărul este foarte bun, după cîteva mai anemice (mai ales de cînd a fost dublat numărul de pagini), și ne-a amintit de zilele de glorie ale cotidianului. În primul rînd, prin vigoarea atitudinii. Dnii P. M. Băcanu și Paul Gheorghiu publică articole extrem de utile limpezirii apelor în noua noastră presă. Un pamflet — dar lipsit de vulgaritate — scrie poetul Ion Drăgănoiu sub titlul **Cușca de sticlă :** „Să-și fi uitat Adrian Păunescu versurile de mai an, cu care ne spărgea televizoarele, omagiile fără măsură aduse cupulului abject de dictatori [...] ? Cum mai poți, dle P., să rostești cuvîntul România ? Această maică atît de blîndă din care căpușe de felul dumitale au supt cît au putut, îți este datoare doar cu o cușcă de sticlă incasabilă". Continuăm să oftăm după pagina culturală a ziarului de pe vremea cînd dl. Paler nu era doar onorific în fruntea lui. ● Săptămînalul ARGUMENT, condus de dl. Mircea Popa, a făcut un gest frumos și neobișnuit : a găzduit (în nr. 15) echipa demisionară a **Zig-Zag**-ului, cu opt pagini, adică tot atîtea cîte are de obicei hebdomadarul Confederației Frăția. Interesantă paginația : se citește de la cap la coadă **Argument** și de la coadă la cap **Zig-Zag** (cu numele de două ori barat !) (sau invers, e totuna). Dl. Ion Cristoiu mărturisește că nu va însoți vechea echipă în realcătuirea gazetei pe care patronul **Topazului** i-a dăruit-o dlui Păunescu. Își va urma calea proprie. Păcat ! Tinerii rămași credincioși publicației aveau nevoie de un lider și de un editorialist. Dl. Cristoiu a fost înlăturat și pentru că scria editoriale foarte citite. Ne-am exprimat, în cîteva rînduri chiar în aceste pagini, dezacordul cu unele din ideile d-sale. Dar am recunoscut și o recunoaștem în continuare că dl. Cristoiu are idei. Numărul comentatorilor politici valoroși este relativ redus în presa noastră actuală. Mai departe, dl. Dan Mucenic ne oferă o versiune proprie a explodării **Zig-Zag**-ului vechi. Aflăm, cu această ocazie, interesante lucruri de culise, ca și unele din motivațiile feloniei dlui Mitu față de niște oameni care-i aduseseră bani și prestigiu prin profesionalismul lor. De altfel, dl. Mitu se va convinge repede că a greșit ca om de afaceri. Numerele 30 și 31 din Zig-Zag făcute de dl. Păunescu sînt improvizate, impulsive și gălăgioase.

„Dați la gioale"!

● Un text memorabil, de un sarcasam necruțător semnează Mircea Nedelciu în TINERETUL LIBER, SUPLIMENT LITERAR ARTISTIC, din 13 octombrie a.c., sub titlul **Pînă cînd veți mai ambala mizeria voastră morală în cutele steagului sfînt al Ardealului ?** Întrebarea se adresează lui Eugen Barbu și acoliților săi, care în „România Mare" fac paradă de patriotism. „Deci — raționează Mircea Nedelciu — domnul Eugen Barbu din patriotism a plagiat, din patriotism a denunțat securității o întreagă generație literară (nemaivorbind de cele anterioare în care, totuși, opera selecției), din patriotism l-a înjurat pe Marin Preda..." ● O confirmare imediată a acestui portret moral pe care i-l face Mircea Nedelciu oferă Eugen Barbu într-un interviu acordat lui C. Vrînceanu și publicat în FLACĂRA din 17 octombrie. **„România literară** — afirmă Eugen Barbu cu subtext — nu a scris nimic de 8 luni de zile despre evenimentele din Transilvania". „Chiar așa? Cine cercetează colecția revistei „România literară" constată că, în repetate rînduri, în articolele pe teme politice din paginile 1, 2 și 3 s-au făcut referiri la această problemă. În plus, în numărul din 30 august s-a publicat o amplă și emoționantă convorbire cu Grigore Popa, organizatorul manifestației din august 1940 contra Diktatului de la Viena. A trecut însă multă vreme de cînd pe Eugen Barbu nu-l mai interesează dacă ceea ce susține în public are sau nu acoperire în realitate. ● În ROMÂNIA MARE din 12 octombrie, Ion Lăncrănjan declară, ironic, „da, sînt antiintelectual". Cum noi nu avem umor, înregistrăm declarația ca reală și îl felicităm pe Ion Lăncrănjan pentru sinceritatea de care dă dovadă. ● Avem în Adrian Sârbu, ministru secretar de stat, șef al Departamentului Guvernamental al Presei, un demn urmaș al lui Eugen Florescu și Mihai Dulea. Într-un articol de zile mari publicat de Lucian Avramescu în TINERETUL LIBER din 19 octombrie, sînt reproduse admonestările și indicațiile prețioase cu care acest domn-tovarăș ministru a întîmpinat un grup de ziariști veniți în audiență : „Voi, mă, v-ați găsit să vă dați cu ăștia ? Vedeți că sînteți căcănari. Sînt tovarășul de la secția de presă, îi ? Da, mă, io sînt. Voi în loc să fiți băieți salon, dați la gioale." ; „Mă, rămîne între noi, p-ăștia de la «România liberă» îi am în sertar, dosarul lor e aici, aici moare, păi mă iau eu după tîmpitu ăla de Pelteacu, le-a dat patrimoniu, ăsta ne-a băgat în rahat."; „P-ăștia de la «România liberă»-ii..." Aici, Lucian Avramescu ne explică semnificația punctelor de suspensie : „Domnul Ministru a zis un verb din trei litere, dar nu-l dactilografiem, din pudoare și din respect pentru adevăr, fiindcă domnul Ministru sigur n-ar fi în stare să facă treaba asta redacției respective". Înclinăm să credem că Adrian Sârbu este ministru doar peste revista „România Mare", nu peste toată presa românească. (O. A.).

TELEVIZIUNE

Să ne deschidem punga?

■N-AM ÎNȚELES prea bine dacă guvernul chiar a decis să retragă subvențiile pentru televiziune sau a făcut numai, așa, o glumă, bătînd mai întîi șaua. Acuza de ireverențiozitate adusă de guvern acestei instituții din pricină că unul dintre redactorii **Actualităților** a afirmat că televiziunea nu e agenția de știri a guvernului mi se pare, într-un fel, precipitată. Un redactor al televiziunii a refuzat să dea citire unui anunț al guvernului cuprinzînd, pare-se o listă cu persoane demise din funcții importante. După părerea mea, anunțul respectiv nu era un moft publicitar al guvernului, problema e deci una de discernămînt. Redactorul respectiv a comis o gafă. Departamentul **Actualităților** ar fi putut s-o repare fără mari probleme. Poate că acestei reacții emoționale (cum i se spune în limbaj politic) a unuia dintre redactorii **Actualităților** îi corespunde o reală nevoie a lucrătorilor T.V.R. de a se elibera de criticile prin care acestei instituții i se reproșează obediența față de putere și lipsa de obiectivitate. Numai că una e obediența și cu totul alta difuzarea unui anunț guvernamental. Să se fi supărat **Actualitățile** pe știrile guvernului ? E improbabil. Să se fi întîmplat ceva în cadrul acestui departament, în ultima vreme ? Mai degrabă. Asta nu justifică însă refuzul redactorului respectiv, fiindcă trădează o înțelegere eronată a raporturilor dintre guvern și Televiziune. Anunțurile administrației e firesc să-și găsească loc în cadrul emisiilor de știri, chiar dacă ele vin în ultima clipă. Nu aceste anunțuri umbresc independența T. V. R. Cît despre reacția guvernului privitoare la suspendarea subvențiilor, mi se pare disproporționată și luată peste noapte. Decizia de a tăia o anumită instituție de la bugetul statului trebuie anunțată instituției respective în timp util, nu de pe azi pe mîine, fiindcă, în maniera în care guvernul a anunțat T. V. R. că „îi acordă" independența economică, decizia respectivă pare mai degrabă o măsură punitivă legată de „ireverențiozitatea" Televiziunii, nicidecum una care să încurajeze T. V. R. să adopte o atitudine realmente independentă față de fenomenul politic intern actual. Unei reacții emoționale i s-a răspuns cu o decizie de aceeași factură (dacă această decizie a fost, într-adevăr, luată) sau cu o, să spunem lucrurilor pe nume, amenințare, care mă tem că nu folosește cu nimic guvernului.

La fel cum nu-i folosesc nici comunicatele sibilinice formulate drept răspuns la protestele foarte limpezi ale cotidienelor și săptămînalelor pe care fosta editură „Scînteia" vrea să le ia în arendă. Guvernul trebuie să se hotărască, e laie sau bălaie. Cît despre cu desăvîrșire nepotrivitul apelativ „Măi băieți" pe care ministrul de resort l-a întrebuințat, într-o audiență, față de reprezentanții ziarului „Tineretul liber", și el constituie o gafă. „Tineretul liber" n-are ce fonduri să taie guvernului pentru ireverențiozitatea unuia dintre miniștrii care-i intră în compunere, atît doar că o bună parte a presei e nemulțumită și de deciziile și de stilul acestui ministru. Atît de nemulțumită, încît i-a cerut demisia.

IREVERENȚIOASĂ sau nu, T. V. R. își face totuși datoria față de administrație. Programul guvernului prezentat parlamentului de primul ministru a fost difuzat de două ori , în aceeași zi, o dată în direct, iar a doua oară la ora de maximă audiență a serii. Ceea ce mi se pare absolut normal. Tot atît de normal mi s-a părut că T. V. R. a intervievat mai mulți parlamentari în legătură cu acest program. Duminică însă, la emisia 7 × 7, comentariul d-lui Victor Theodoru a constat în a pune cap la cap citate din discursul primului ministru și dintr-un articol al d-lui Florin Costinescu, cu o dicție și cu un zîmbet impecabile, plus cîteva fraze introductive și alte cîteva de legătură. Înțeleg că Televiziunea se află sub focul încrucișat al guvernului și al opoziției, obiectivitatea acestei instituții nu înseamnă însă neutralism timorat din partea comentatorilor politici.

Din cîte îmi dau seama, Televiziunea nu e impermeabilă la criticile care i se fac și aș zice că, treptat, orgoliul profesional al celor care lucrează acolo ne-ar putea îndreptăți speranțele că această instituție poate deveni un mijloc independent de informare în masă. Probabil, pînă una alta, T. V. R. va cere abonaților să mai scoată ceva bani din buzunar, din pricina conflictului său cu guvernul. D-l Ștefan Cazimir, liderul Liber Schimbiștilor, ne-a sugerat, duminică, să ne deschidem punga, înainte ca T. V. R. să ne ceară asta. Unii dintre noi o pot face cu ușurință, pentru alții în schimb chiar și cîțiva lei înseamnă un sacrificiu însemnat. Înainte de a ni-l cere, Televiziunea ar trebui să ne convingă că îl merită.

Cristian Teodorescu

CRONICA TRADUCERILOR

Între denotație și conotație

PENTRU limba și literatura franceză, **Memoriile** lui Saint-Simon reprezintă un **monument** și o **sumă.** Transcriindu-le — pentru prima oară — pre limba și literatura românească într-o amplă și exemplară selecție, Maria Carpov a depus o mare strădanie, încununată cu o notabilă reușită, dăruind, integrînd literaturii, culturii noastre acest monument și această sumă. (Căci prin fiecare traducere semnificativă pe care o facem din alte literaturi, avem o șansă să modificăm, să îmbogățim propria noastră literatură și **cultură.**) **Traducerea este însoțită** de o interesantă prefață, de un tabel biobibliografic și de note, semnate tot de Maria Carpov. Avem, așadar, de-a face cu ceea ce numim, poate oarecum improoriu, o „ediție critică" sau o „ediție de autor", inserată în foarte cunoscuta colecție a editurii Univers „Corespondență. Memorii. Jurnale". Ediția românească respectă împărțirea în „volume" (șapte la număr) și capitole propusă de ediția Gonzague Truc (Paris, Gallimard, „Bibliothèque de la Pléiade", 1947—1961), operînd selecția pe această bază. După cum ni se spune în prefață, a fost folosită, mai ales pentru aparatul critic, și foarte recenta ediție Yves Coirault (Paris, Gallimard, „Bibliothèque de la Pléiade", 1983—1988), apărută în momentul cînd ediția românească se afla într-o fază avansată de lucru.

Memoriile lui Saint-Simon sînt „istorie" și totodată „literatură", deci „ficțiune", în măsura în care, asupra evenimentelor și personajelor „reale" se proiectează o conștiință auctorială concretă care le colorează cu propriile-i culori. **Memoriile** acestea, ca oricare altele, **se vor și se și cred** o relatare obiectivă, o cronică de istoric. Dar Saint-Simon nu poate privi altfel decît cu privirea fenomenologică a artistului. În sensul acesta se și poate spune despre el că este proustian **avant la lettre** (Proust văzînd de altfel în **Memorii** unul din modelele sale). Totuși, ca și în cazul lui Proust, textul său oferă și putința unei lecturi denotative, dacă nu în totalitatea lui, cel puțin pe fragmente, constituindu-se astfel în „document", „cronică", „mărturie", „istorie", „biografie", deci ca sursă nemijlocită de informație. De aici și o mare dificultate pentru traducător, care se vede confruntat cu dilema următoare (specifică oricărei traduceri de literatură scrisă într-o limbă care s-a „învechit" într-o mai mare sau mai mică măsură) : să fie meticulos explicativ, perifrastic în cele mai multe cazuri, întru redarea exactității denotative a unui text care este citit și ca sursă de informație istorică — uneori chiar ca sursă de referință, cum e cazul **Memoriilor** lui Saint-Simon —, subminînd, compromițînd chiar astfel dimensiunea conotativă, literară a textului, sau să meargă în mod prioritar pe aceasta, „asimilînd", „adaptînd" termenii dificultuoși, prin echivalarea lor, **aproximativă,** să spunem, în cazul de față, cu termeni luați din cronicarii români din secolul al XVII-lea indicînd titluri nobiliare mai rar vehiculate, instituții, obiceiuri, chiar obiecte etc., specifice acelei perioade. Dar aici intervine și o altă dilemă : caracterul **aproximativ** al denotării încă ar fi **poate** acceptabil (un poate foarte subliniat, căci un istoric nu se mulțumește cu aproximații), dacă prin folosirea procedeului **arătat mai sus nu s-ar distruge însuși** sistemul conotativ care, în loc să trimită la un spațiu francez de istorie, mentalitate, cultură, ne va trimite la unul românesc. Mai trebuie luat în considerare însă și un alt aspect : traducătorul care se încumetă să abordeze o mare operă scrisă într-o limbă acum ușor sau mult arhaizantă trebuie să **restaureze,** pornind de la original, un dublu al acestuia **în ipostază modernizată.** Traducerea este viabilă — atîta cît este, pentru ca prin însăși condiția ei, exprimată prin asertiunea pe care sînt pe cale de a o desfășura, ea este și prin excelență efemeră, efemer ce se numără uneori cu secolele, e drept — doar în măsura în care este **o (nouă) lectură** a originalului, **situată** pe un palier istoric (și încărcată implicit de tot ceea ce acesta comportă) prin acțiunea unei ființe concrete, deci **situată** într-un **acum** și **aici** al său, dar și al unei mentalități colective pe care poate avea chiar șansa să o in-formeze. Încercarea de a te situa, în planul limbii tale, pe palierul istoric al limbii textului pe care-l traduci, poate fi doar o spectaculoasă și derizorie acrobație, interesantă poate pentru gratuitatea ei, ca text, ce a găsit în celălalt text, original, un pretext pentru insolite dezvoltări arhaizante, ce perturbă, pînă la a le desființa, atît circuitul conotativ cît și pe cel denotativ. Oricum, nu mai putem vorbi de o traducere, ci, eventual, în cazurile fericite, de o operă originală. Iată paradoxul, ce-și are sursa tocmai în voința de a fi cît mai aproape de textul tradus.

Dar dacă atîtea capcane pîndesc traducerea unui text ca acela al **Memoriilor** lui Saint-Simon, există oare o metodă, ca să nu spunem o rețetă, de a le ocoli? E limpede că nu, și că rezolvările se vor produce în chiar practica traducerii, care este în primul rînd o știință a dozării În mare vorbind, dificultățile traducerii **lui Saint-Simon (pot fi ale oricărei** traduceri, la urma urmei) pot fi polarizate în dificultăți sintactice și dificultăți lexicale. Poate că și la Saint-Simon — ca și la Proust — cea care îi dă cea mai mare bătaie de cap traducătorului este prima. Fraza lui Saint-Simon comportă lungimi, meandre, ambiguități, obscurități — ținînd în parte și de sintaxa francezei clasice (limbă pentru francezii de astăzi ușor arhaizantă, oricum, nu în măsura în care este pentru noi arhaizantă limba cronicarilor noștri din secolul al XVII-lea) — a cărei transpunere cere o adevărată virtuozitate. Maria Carpov izbutește să-și respecte propriile criterii, cu acribie filologică, dar și cu har artistic : „În limitele toleranței limbii române, am păstrat dimensiunile, ambiguitățile și punctuația frazelor, pentru a sugera — atît cît este posibil într-o traducere — imaginea scriiturii lui Saint-Simon. „Nu am procedat la fragmentarea unor foarte lungi perioade, sau la modificarea punctuației, decît atunci cînd a existat riscul ca sensul să fie ocultat de arborescența frazei", spune ea, într-o „Notă asupra ediției", insistînd asupra principalei dificultăți cu care a avut a se confrunta. (În paranteză fie spus : chiar cu riscul ocultării sensului — cînd ocultat era și în original — „arborescența frazei" trebuia menținută, ceea ce Maria Carpov a și făcut de altfel de cele mai multe ori, dusă de o logică a practicii traducerii și în pofida deciziei teoretice). Iată o asemenea perioadă, pe care nici nu putem să o dăm în întregime (ne oprim la jumătate), căci ocupă o pagină întreagă de carte : „Să ne amintim acum situația de la curte și principalele personaje, părerile lor, interesele, pe care le-am înfățișat cu diferite prilejuri, și, mai ales, discuția mea cu ducele de Beauvillier, în partea de jos a grădinilor de la Marly, privind trimiterea Monseniorului duce de Bourgogne în Flandra ; am arătat atunci strînsa legătură a bastarzilor cu Vaudémont și puternicele lui nepoate, și, mai ales, cu Vendôme, legătura principalilor valeți de la curte cu bastarzii, mai ales legătura acestora cu Blouin, cel mai puternic și mai apropiat de Rege, de a cărui nestrămutată încredere se bucura, cel care, dintre toți, era cel mai slobod, cel mai îndrăznet, cel mai prudent totodată, cel mai inteligent, cel care cunoștea societatea înaltă mai bine ca oricine, care trăia în mijlocul ei mai mult decît alții, știa tot felul de lucruri datorită aventurilor lui amoroase, și care, pe lîngă slujba lui de valet al Regelui, avea prilejul să-l vadă pe acesta în intimitate, în fiecare zi, și să știe ce face, clipă de clipă, la Versailles și la Marly, căci era guvernatorul acestor castele ; făcea toate acestea întrucît era de o strădanie neobosită, și se afla tot timpul prin cabinete, în fiecare moment al zilei : venea la Fontainebleau, stătea cîtva timp și, ca și în alte părți, dispunea de toți valeții, pînă la cei mai mărunți, precum și de acei primejdioși spioni din garda elvețiană, despre care am mai vorbit cînd am povestit scena aceea groaznică despre Courtenvaux" etc. etc. (p. 310—311). (Fraza aceasta este pe cît de veche pe atît de modernă în sintaxa ei : prin acumularea detaliilor, ea începe să se „gomeze", să-și piardă caracterul referențial, trimițînd la mișcarea scriiturii însești, deci marcîndu-și tot mai mult o dimensiune autoreferențială, precum multe din romanele moderne, și precum poezia.)

Dificultățile de ordin lexical au fost rezolvate (după cum s-a și putut vedea într-o oarecare măsură din citatul nostru) de Maria Carpov în sensul asumării unui lexic modernizat, ce utilizează totuși — cu parcimonie însă — în puncte nodale, ca pe tot atîtea „semne", „mărci" care trimit la o limbă ușor învechită, anumiți termeni arhaizanți. Traducătoarea recurge cu mult tact lingvistic la ingenioase și variate soluții care să estompeze conotația românească, menținînd totodată denotația în precizia ei.

Rezultatul acestei munci, care cere răbdare, răbdare, răbdare, în sensul în care orice operă o cere, multă competență filologică, precum și fulguratiile „inspirației", va rămîne un moment de referință al traducerilor de literatură în limba română.

Irina Mavrodin

Ilustrație de JUAN GRIS pentru publicația anarhistă **L'Assiette au Beure** (1920)

Saint-Simon, **Memorii.** Editura Univers, 1990, 1630 p. Antologie, traducere, note și prefață de Maria Carpov.

Samuel BECKETT

Cascando

1

de ce nu doar cel disperat de
prilejul
irosirii cuvîntului
nu este mai bine să lepăd decît să fiu sterp
orele de după plecarea ta sînt atît de plumburii
ele mereu încep prin a curăța prea devreme
încleștările ce sfîșie orbește patul dorinței
aducînd oasele bătrînele iubiri
gîvane insuflețite odinioară de ochi asemeni alor tăi
oare totul întotdeauna este mai bine prea devreme
decît niciodată
neagra poftă împroșcîndu-le fețele
repetînd iarăși nouă zile niciodată n-a plutit cel iubit
timp de nouă luni
nici de nouă vieți

2

repetînd iarăși
dacă tu nu mă înveți nu voi învăța
repetînd iarăși că este ultima
cu adevărat ultima oară
ultima oară cînd implor
ultima oară cînd iubesc
cînd știu ce-i prefăcătoria
ultima cu adevărat ultima oară cînd spun
dacă tu nu mă iubești nu voi fi iubit
dacă eu nu te iubesc nu voi iubi
tropotul cuvintelor rîncede iarăși în inimă
iubire iubire iubire lovitura înăbușită a bătrînului
scufundător
sfărîmînd neschimbatul
zer al vorbelor

înspăimîntat iarăși
de a nu iubi
de a iubi și nu pe tine
de a fi iubit și nu de tine
de a ști că nu știu ce-i prefăcătoria
prefăcîndu-mă
eu și toți ceilalți care te iubesc
dacă te iubesc

3

doar dacă ei nu te iubesc

Four poems

1

iarăși ultimul reflux
prundișul mort
întoarcerea atunci a pașilor
către orașul luminat

2

drumul meu este în nisip curgînd
între prundiș și dună
ploaia de vară plouă peste viața mea
peste mine cel pe care ea îl pustiește gonind
către începuturile ei către sfîrșitul ei
pacea mea este acolo în ceața ce se îndepărtează
cînd voi putea înceta să mai trec aceste lungi praguri
mișcătoare
și să locuiesc spațiul unei uși
care se deschide și se închide

3

ce m-aș face fără această lume fără chip nepăsătoare
unde a fi nu durează decît o clipă unde fiecare clipă
răspîndește în vid neștiința faptului de a fi fost și de
a mai fi încă

fără acest val unde într-un tîrziu
trup și umbră deopotrivă sînt devorate
ce m-aș face fără această liniște în care murmurele mor
spasmele după ajutor după dragoste
fără acest cer care planează
deasupra țărinii lui inutile

ce-aș face ce-am făcut ieri și alaltăieri
scrutînd (afară) din lumina-mi moartă în căutarea altui
rătăcitor asemeni mie mistuindu-se departe de toți
cei vii
într-un spațiu convulsiv
printre glasuri mute
care-mi sufocă refugiul

4

aș vrea ca iubirea mea să moară
iar ploaia să cadă peste cimitir
și peste mine așa cum merg pe străzi
jeluindu-mă tuturor să mă iubească

În românește de
Anca Boglea

Leon Șestov

● **Boris de Schloezer, cel mai fidel discipol și exeget al lui Șestov, admirabilul său traducător în franceză (îl pomenește și Cioran în Exerciții de admirație, evocînd portretul lui Fondane), caracteriza astfel opera ginditorului rus ce a suscitat un interes profund în România interbelică : „Dacă Leon Șestov ne răstoarnă certitudinile, n-o face pentru a ne oferi altele : în zadar am întinde mîna cerșindu-i hrană spirituală și în zadar am încerca să căpătăm cuvîntul-cheie, cuvîntul magic făgăduit de orice filosof, oricît de puțin șarlatan ar fi, cuvînt cu care de departe ne îmbie privirea avidă. Șestov procedează mai bine : ne obligă să gîndim. El provoacă propria noastră activitate, propriul nostru curaj".**

Psiholog „profund și crud" în studiile despre Nietzsche, Tolstoi, Dostoievski, Ibsen ori Cehov, Șestov se vădește deopotrivă un dialectician abil și un fin logician în articole și aforisme. Un „iraționalist" a cărui logică impecabilă și elegantă e hărăzită însă a dovedi neputința rațiunii dincolo de frontierele firești.

Ginditorul substanțial din Dostoievski și Nietzsche sau Binele în doctrina lui Nietzsche și Tolstoi citează undeva o propoziție pascaliană ce ar putea constitui, poate, deviza tulburătoarei sale opere : „Qu'on ne nous reproche pas le manque de clarté, parce que nous en faisons notre profession." Propoziție pe care numai o exersată rigoare spirituală o poate „traduce" exact.

Fragmentul de mai jos face parte din volumul Revelațiile morții. Dostoievski — Tolstoi.

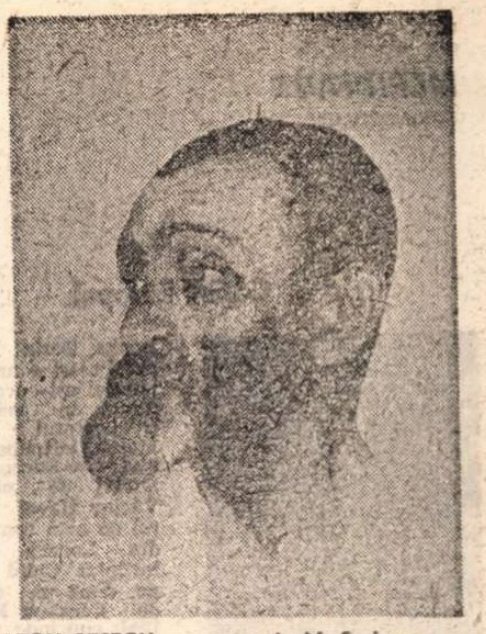

LEON ȘESTOV – portret de M. Sorine

Revelațiile morții: Tolstoi

MULȚI l-au asemuit pe Tolstoi lui Socrate. Printre admiratorii și elevii lui Tolstoi erau dintre cei care îl socoteau drept o ființă fără prihană, aidoma unui sfînt. Dar el însuși se vedea și își spunea altminteri. Se considera un mare păcătos, cel mai mare din cîți vor fi existat. Și nu numai prima jumătate a vieții lui (cînd încă nu cunoștea adevărul) îi inspiră un dezgust profund : bătrînețea îi pare la fel de hidă precum tinerețea-i. „Uneaita divină" pe care o alorifica atît de pompos nu izbutește să-l mențină pe drumul cel drept, dar cu cît înaintează, cu atît se afundă în noroi. Și dacă totuși își continuă înaintarea o face pentru că toate căile de întoarcere îi sînt închise. Dar e obligat să observe că „rațiunea" refuză a-l sluji, că persistă în înaintare nestiind însă unde va ajunge.

Aceasta îl deosebește de Socrate, sau, cel puțin, de acel Socrate al cărui nume figurează în paginile de istorie. Tolstoi îi învață pe alții. Tolstoi predică urbi et orbi. Universul primea cu teamă și respect cuvintele bătrînului de la Iasneia Poliana. Dacă epoca și-ar avea propriu-i oracol din Delphi, acesta ne-ar fi spus cu siguranță că Tolstoi e cel mai înțelept dintre oameni. Dar Tolstoi știa că este un mosneag slab și suferind : și, pe măsură ce i se răspîndește faima, îl încearcă mai adînc constiința nemulțumirii, a propriului neant. Era însetat de glorie, e-adevărat. Dar nu căuta gloria decît pentru a dobîndi dreptul de-a o călca în picioare. Nu gloria iluzorie a falsului erou, ci chiar gloria adevărată a înțeleptului e rîvnită numai pentru a se putea lipsi de ea. Și aceasta e un adevăr imens și cumplit, ca orice revelație. Tolstoi ne vorbește despre el cu sinceritatea și curajul pe care doar el le deținea în această privință, într-alta din povestirile-i postume, Părintele Serghi.

Părintele Serghi, căluăr, „staret", se numea în lume prințul Kasatski : era un strălucitor ofițer de gardă imperială. Tînăr fiind, aștepta mult de la viață, iar aceasta l-ar fi copleșit cu daruri, dacă o „întîmplare" nu i-ar fi stricat speranțele. Nu voi relata ceea ce i se întîmplă tînărului prinț. Dar chiar și cei care n-au citit Părintele Serghi *îi pot da crezare lui Tolstoi : i se întîmplă un lucru în urma căruia întoarcerea la viața mondenă îi apare imposibilă.*

Oare acest tărîm al ruoii și disciplinei în care pătrunde cel care-și rostește dorințele e înzestrat cu o anume realitate ? Prințul Kasatski nu are habar : dar simte că, în afara mănăstirii, nu-și poate afla locul în lumea aceasta. Prinde așadar să-și îndeplinească noile însărcinări cu sinceritatea și silința care-i erau trăsăturile dominante ale firii. După o vreme destul de îndelungată, dobîndește o uriașă reputație. Întreaga Rusie află de numele său : atrași de faima sfîntului căluăr, pelerinii vin din toate părțile la mănăstire. „Însuși se mira adesea că ei, prințul K., devenise un sfînt, un taumaturg ; dar îndoiala era cu neputință : nu putea să nu creadă în miracolele ne care le observa el însuși, începînd cu acel băietaș slăbănog și pînă la bătrîna care la rugăciunea lui și-a recăpătat vederea. Oricît de ciudate păreau acestea, acesta era adevărul." Izbînda, desăvîrșită satisfacție par așadar atinse. E vremea să-și afle tihna în constiința orgolioasă a dreptei răsplate cerești, dobîndită după atîtea suferințe : toți îl proclamă pe Serahei Kasatski sfînt și taumaturg. Nu-i destul această unanimitate ? Dacă toți se înșeală, unde trebuie căutat adevărul ? Părintele Serghi, bătrînul, învățatul faimos, pricepe înspăimîntat că nu-și poate da răspuns la aceste întrebări. Că nu poți avea încredere în tine însuți o știa de multă vreme : acum descoperă că nu te poți sprijini nici pe ceilalți. Sugestia colectivă e mai puternică decît autosugestia, dar puterea ei nu devine de adevărul ei. Părintele Serghi (să-i spunem deschis — Tolstoi) își amintește de fosta lui viață mondenă și o compară cu existența monastică. Și iată că, spre marea-i spaimă, se vede constrîns a constata că înainte, ca și acum, în tot ceea ce făcea, dădea fără voie ascultare nu adevărului suprem, ci prejudecăților omenești. Își spune : „Vin de departe să mă vadă, se vorbește despre mine, împăratul mă cunoaște, Europa, Europa cea necredincioasă mă știe..." Dar poate fi altminteri ? Un sfînt nu trebuie venerat în unanimitate ? Știm că țelul rațiunii e să adune toți oamenii într-un singur loc sfînt, să-i reunească pe toți în legea unei singure credințe, în turul unei unice înfăptuiri.

DAR AICI se manifestă admirabilul, enigmaticul dar al lui Tolstoi : de îndată ce atingerea țelului e aproape, își dă seama că nu se îndreaptă spre ceea ce ar trebui să se îndrepte. Pe scurt, nu-i nici o diferență între mosneagul sfînt în jurul căruia se învălmășește mulțimea admiratorilor veniți din patru colțuri ale lumii, și strălucitorul ofițer de gardă imperială ce-și îndeplinea conștiincios îndatoririle militare și mondene. Amîndoi vietuiesc în universul comun tuturor și, prin urmare, îndură ispitele pămîntești temîndu-se de împărăția cerurilor. Rațiunea l-a înșelat : toate eforturile au fost desarte. După lungi și dureroase peregrinări, omul se regăsește în chiar locul de unde a pornit. „Cînd ținea predici oamenilor, cînd se ruga pentru bolnavi, cînd îi binecuvînta, cînd îi sfătuia și-i îndruma, cînd acei ne care-i ajutase — zice-se — prin minunile sale, datorită harului pe care-l avea, îi exprimau mulțumirile lor, îi era cu neputință să nesocotească rodul acțiunii sale, al înrîuririi sale asupra oamenilor. Cuoaște că era aidoma unei torțe și, cu cît simțea mai mult aceasta, cu atît mai mult era convins că focul divin ce ardea înlăuntru-i slăbea, își pierdea strălucirea. «Ceea ce fac e pentru Dumnezeu ori pentru oameni ?» Iată întrebarea ce-i adîncea suferința și căreia nu putea, ori mai degrabă nu îndrăznea să-i răspundă. Simțea în străfundul sufletului că diavolul a substituit obiectul acțiunii sale, că faptuia pentru oameni și nicidecum pentru Dumnezeu. Era sigur de aceasta, căci, în timp ce înainte îi era greu să fie smuls din singurătate, acum însăși singurătatea îi era greu de îndurat. Pelerinii îl oboseau, dar era fericit să le audă laudele."

Acestea sînt gîndurile ce-l urmăreau pe Tolstoi. Or, în perioada în care scria Părintele Serghi, *Tolstoi făptuia mai mult decît oricînd. Nu doar scria, predica, dar se îndeletnicea cu îmbunătățirea vieții țăranilor, organiza cu amploare trimiterea de ajutoare pentru cei înfometați, îi consola pe nefericiți, își imputina la minim propriile-i trebuințe, refuzîndu-și nu doar superficialul, dar și ceea ce chiar la mănăstire ar fi fost socotit necesar.*

Plugărea, își făcea singur încălțările, își deretica încăperea. Dacă ar fi putut cineva revendica orgoliul legitim, sacru (la sancta superbia e îngăduită călugărilor catolici), dacă ar fi avut cineva dreptul de-a se bucura de roadele acțiunilor sale, de înfăptuirile sale, se pare că acela n-ar putea fi decît Tolstoi. Însă o neastentată aroază îl năpădește, „rosie, albă, pătrată, sfîșiindu-i sufletul în zdrențe."

În precipitarea dumneavoastră de a-i găsi o justificare mulțumitoare, nu încercați, mai ales, să-i explicați vorbele printr-o extremă umilință. În general, nu vă grăbiți : oraba ucide orice putință de pătrundere a lucrurilor. Dealtminteri aici nu-i nimic de explicat : altfel spus, nu-i cazul să supunem ideilor generale evenimentele din viața lui Tolstoi. Explicațiile ne sînt deja îndepărtate, acolo jos, în universul comun tuturor, în care oamenii acționează, unde acțiunea e tot, în care înfăptuirile justifică existența. Acum totul s-a schimbat. Activitatea căreia îi este supus omul, chiar cea mai folositoare, cea mai dezinteresată, vine de la diavol și în ochii dumnezeirii nu are nici o însemnătate. Operele nu salvează, ci pierd sufletul, chiar și pe cel mai sfînt... Dar dacă faptele bune nu salvează, dacă ele nu-s plăcute în ochii lui Dumnezeu, ce-i atunci de făcut ?

Tolstoi nu mai era în stare să dea un răspuns mulțumitor acestei întrebări, adică să pronunțe cuvintele ce pot fi acceptate de către rațiune, individuală sau colectivă. În sinea lui se scufundase totul : depășise limita acelui tărîm în care privirea omenească e încă în stare să discearnă conturul obiectelor. Un întuneric opac se așterne asupră-i : el care trăise pînă aici în lumină și care punea lumina mai presus de toate, nu numai că nu putea acționa în acest întuneric, dar simțea că nimic din ceea ce fac oamenii la lumina zilei nu ar putea desăvîrși înlăuntrul acestei nopți. Cu neputință chiar să gîndești, de vreme ce oamenii nu obișnuiesc să gîndească decît în vederea acțiunii. Dar aici nu-i nimic de făcut, nimic de înfăptuit. Trebuie așadar ca din această revelație să înveți altminteri decît în universul obișnuit. Trebuie să recreezi totul, s-o iei de la capăt... Părintele Serghi prinse a-l ruga pe Dumnezeu : „Doamne, stăpîn al cerului, mîntuitorule, duhul adevărului, vino și pătrunde-ne, și curățește-ne pe noi de toate spurcăciunile și mîntuie. Preafericitule, sufletele noastre. Despovărează-mă de necurăția faimei omenești ce mă apasă." Rostind aceste cuvinte, își aminti de cîte ori se mai rugase astfel și cît de desarte îi fuseseră rugile în această privință. Acestea înfăptuiseră minuni pentru alții, dar el nu izbutea să capete de la Dumnezeu eliberarea de această patimă jalnică.

Dincolo de anumite limite, rugile, binefacerile nu sînt de nici un ajutor, precum, cu mulți ani în urmă, amintirea soției și a proprietății sale nu-l puteau îndepărta pe Tolstoi de spaimele ce-l invadau. În sufletu-i atît de orgolios cîndva, atît de încrezător în el însuși, atît de îndrăgostit de lumină și ordine, regenerează haosul și obscuritatea.

Nici un gînd, nici un sentiment însufletitor : totul murise, cu excepția disperării. „Se întreba dacă iubea pe cineva : o iubea el oare pe Sofia Ivanovna, pe părintele Serapion, avusese el vreun elan de dragoste pentru toți acești oameni care veniseră să-l vadă astăzi, pentru acest tînăr învățat, cu care stătuse de vorbă într-un fel plin de învățăminte, îngrijindu-se numai de a-și pune în lumină inteligența și de a dovedi că e la curent cu știința. Afecțiunea lor îi făcea plăcere, avea nevoie de ea, dar el însuși nu nutrea iubire. În el nu mai era nici iubire, nici umilință, nici curăție." Și toate acestea, după zeci de ani de existență schivnică. Cum de-a fost cu putință aceasta ? Pentru ce l-a lovit pe Tolstoi o astfel de vătămare ?

Mă tem că Tolstoi poate fi suspectat de exagerare de către cititor. E încă și mai probabil ca acesta să se plictisească urmărindu-l pe Tolstoi în peregrinările sale fără sconpuri clare, de-a lungul infinitelor pustiuri unde nisipurile lucesc sub lumina toridă, unde oazele nu-s decît miraje ale deznădăjdii. De ce se chinuiește ? De ce trebuie să ne chinuim alături de el ? Nu-i nici o nevoie : cel care-i obosit care dreptul de-a rămîne în urmă și de-a porni în căutarea unor ținuturi mai tihnite. Rugile și binefacerile lui Tolstoi sînt destinate chiar întîrziaților, cărora ele le sînt foarte folositoare, precum el însuși ne-o spune. Ca totdeauna, Tolstoi joacă pentru celălalt rolul de vraci de taumaturg, și nicicum pentru el însuși. Continuă să-i învețe pe ceilalți, să predice pînă la sfîrșitul vieții. După moartea-i, vor învăța din cărțile lui : în jurul acțiunilor sale va lua naștere o legendă. Dar nimic din ceea ce predică celorlalți nu-i convine lui. Lui nu-i mai rămîne decît o cale : s-o ia la goană, să dispară fără a mai privi în urmă, fără a-și aminti de ceea ce lasă, fără a căuta să distingă ceea ce-l așteaptă la capătul alergării. Puterile pe care se bizuia, rațiunea, virtutea, aceste puteri l-au trădat. Și acest părinte Serghi, pe care-l visaseră Rusia și Europa, creștinii și idolatrii, evadează în timpul nopții ca răufăcător, schimbînd rasa de călugăr pe caftanul unui muiic.

Și, de parcă ar vrea să nedumerească în întregime cititorul, Tolstoi ne povestește că, înainte de fugă, mosneagul sfînt săvîrșește o crimă abominabilă asupra unei tinere pe jumătate idioată pe care tatăl o aduse de la mare depărtare căluărului, pentru însănătoșire. De ce trebuia închipuit și acest lucru ? Cu siguranță, Tolstoi nu-i în stare de o asemenea crimă. De ce se murdărește atît astfel ? Trebuia, trebuia imperios. Tolstoi nu-i vinovat ; dar profesorul Viskovatov a povestit lucruri mult mai abominabile pe seama lui Dostoievski. O astfel de logică există, chiar dacă manualele nu o pomenesc.

EPOSIBIL ca Tolstoi să nu se fi gîndit la Dostoievski pe cînd își termina Părintele Serghi : *dar în timp ce memoria lui desfășura lungul șir de zile scurse, descoperi că ticăloșia pe care și-o imaginat-o nu-i încărca mai mult sufletul. E chiar cu putință ca această crimă imaginară să-l fi putut ușura pe calea ce-o urma, chemat de-o voce misterioasă : n-am pătruns oare pe-un tărîm unde posibilitățile sînt cu totul diferite celor cu care ne-am obișnuit aici ?*

Părintele Serghi *are o concluzie. Tolstoi și-a plătit tributul datorat clasicismului : există un deznodămînt. Părăsind mănăstirea, și rătăcind timp îndelungat, părintele Serghi ajunge în Siberia : „se adăpostește la un țăran bogat : acolo își duce cu adevărat viața. Muncește în gospodăria țăranului, îi învață pe copii carte, îngrijește bolnavii."*

E limpede și simplu pentru cei care nu vor să vadă că aceste rînduri nu-s decît un tribut plătit clasicismului și că Tolstoi nu și-a isprăvit încă dureroasa-i cale. Spaimele de care ne vorbise nu se regăsesc și în Siberia ? Răzvrătirea e mai puțin nemiloasă ? Părintele Serghi *nu-i ultima dintre operele lui Tolstoi. La țăranul cel bogat, muncind în grădina de zarzavat, învățîndu-i pe copii, îngrijind bolnavii, Tolstoi nu mai putea dobîndi pacea sufletului ca pe vremea cînd lupta pentru enigmaticu-i adevăr în mijlocul fostei sale familii. Din această cauză nu consacră decît trei rînduri existenței noi a părinteiui Serghi. Se pare că ele trebuie să țină locul semnului de întrebare ori al punctelor de suspensie. Ori nu-i decît un tribut plătit rațiunii care pretinde ca tot ceea ce începe să aibă un sfîrșit ? Tolstoi nu îndrăznea aproape niciodată să refuze deschis obediența față de rațiune : el nu voia să mărturisească faptul că vietuia în tenebre și nu în lumină : iar noaptea nu era în ochii lui decît noapte, nimic altceva, adică un vid, un neant : însă el e cel care ne-a revelat, cu toate acestea, acea nox mystica a lucrurilor care nu fuseseră întrevăzute decît de sfinții cei mai de seamă, sfîntul Bernard de Clairvaux, sfînta Tereza, sfîntul Juan de la Cruz. Astfel este contradicția fundamentală a naturii umane : noi vrem ca însuși destinul nostru să fie supus unor legi iar revelațiile să asculte de condițiile noastre.*

Prezentare și traducere de
Smaranda Cosmin

Copertă de ALBERT KLINGER (1900)

Copiii Europei

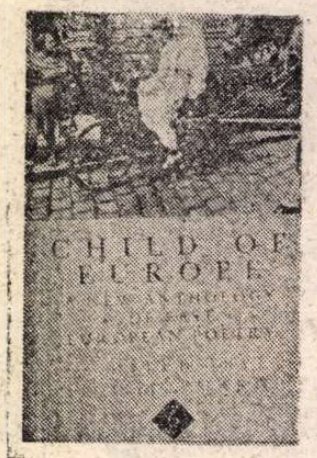

● De curînd a apărut în colecția Penguin Books (seria International Poets) o antologie de poezie est-europeană editată de istoricul și traducătorul Michael Marsh, inițiatorul Forumului Est-European inaugurat de președintele Václav Havel la Institutul de artă contemporană din Londra. Volumul, intitulat **Child of Europe**, după un poem scris de Czeslaw Milosz în 1946, cuprinde poeți născuți după 1940. România este reprezentată de Ioana Crăciunescu în traducerea poetei Fleur Adcock, de Ion Morar, Liviu Ioan Stoiciu și Elena Ștefoi în traduceri semnate de Oana Lungescu.

Festivalul Donizetti

● Cea de a noua ediție a festivalului Donizetti de la Bergamo s-a deschis cu opera **L'Assedio di Calais** compusă în 1836 pentru teatrul din Napoli. Este prezentată pentru prima oară în acest secol, în ultima formă scrisă de autor. Pe parcurs, Donizetti a eliminat o scenă de dans din actul III. Printre interpreți se numără Paolo Coni și Luciana d'Intino. Conducerea muzicală este asigurată de Roberto Abbado. **L'Assedio di Calais** va fi urmat de **La Rosa bianca e la Rosa rossa**, cu libretul poetului Felice Romani. Deasemenea va fi reprezentată și opera **Trionfo dell'Amizia**, după o melodramă scrisă în 1813 de J. S. Mayr. În cadrul festivalului vor mai avea loc concerte cu lucrări de Beethoven, Ceaikovski, Boccherini, Mendelsohn și alții.

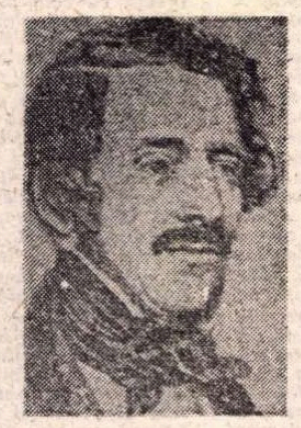

Ilustrații celebre

● Muzeul regional din Westfalia pentru artă și cultură găzduiește pînă la finele anului o expoziție de cărți ilustrate. Au fost reunite aici de această renumită instituție germană aproape 180 de cărți începînd cu **Träumenden Knaben** (1908) a lui Kokoschka (de unde provine și tabloul **Fetița Li și eu**, reprodus în imagine), **Almanahul cavalerului albastru** (1912) a lui Kandinsky pînă la ilustrațiile lui Beckmann din preajma celui de-al doilea război mondial

Bernstein

● Din dorința de a marca împlinirea a 50 de ani de cînd Bernstein a urcat pentru prima oară la pupitrul de dirijor al unei orchestre simfonice, în vara anului 1940, firma Deutsche Grammophon și-a propus să lanseze o ediție de 25 de discuri, închinate maestrului, în acel moment încă în viață. Sînt înregistrări din concert dirijate de Bernstein și susținute de șapte orchestre de frunte din Viena, Tel Aviv, München, Amsterdam, Londra, New York și Los Angeles, cu reputați soliști ca Gidon Kremer, Krystian Zimerman, Mstislav Rostropowitsch, Kiri te Kanawa, Christa Ludwig sau José Carreras. Însoțită de un cuvînt înainte al de curînd dispărutului dirijor, care a autorizat realizarea imprimărilor. Ediția Bernstein include lucrări ale unor compozitori de-a lungul a două secole, de la Mozart la Copland.

Marlene Dietrich și Germania

● Întrebată de un reporter al ziarului **France Soir** cum a primit vestea unificării Germaniei, cunoscuta artistă de film Marlene Dietrich a răspuns : „Tot ceea ce mijlocește întîlnirea și apropierea dintre oameni și stimulează pacea, mă face fericită. Fericirea este atît de rară în această lume chinuită". Marlene Dietrich, azi în vîrstă de 88 de ani, a emigrat în 1930 în S.U.A., jurîndu-se să nu mai aibă de a face vreodată cu Germania... (în imagine, Marlene Dietrich și Edward G. Robinson în 1941).

La Palazzo Grassi

● Arhitectul Gae Aulenti a „orchestrat" la Palazzo Grassi din Veneția o mare expoziție de pictură a secolului nostru, **De la Van Gogh la Picasso, de la Kandinski la Léger.** Lucrările au fost împrumutate de galerii din toată lumea, printre care Guggenheim și Tannhauser (de la ultima, 32 de lucrări, multe de Cézanne și Picasso). Evident, din expoziție nu lipsesc suprarealiștii.

„Grecul" la Londra

● Pe scena Operei Naționale din Londra a avut loc de curînd premiera operei compusă de Marc Antony Turnage, **Greek**, pe un libret de Steven Berkoff. Opera este o transpunere modernă a piesei **Oedip**, în East-End-ul londonez. Premiera mondială a avut loc acum doi ani la München cu prilejul Bienalei. Coregrafia spectacolului este concepută de Peter Brennan ; în rolul Sfinxului cîntă alternativ celebritățile Helen Charnock și Fiona Kimm.

„Cats"

● Steven Spielberg va produce un film de desene animate **Cats** după comedia muzicală omonimă, aparținînd englezului Andrew Lloyd Weber. Este al treilea film de animație produs de realizator.

Un nou film cu Harrison Ford

● Harrison Ford a început de curînd filmările la **Regarding Henry**, realizat de Mike Nichols, regizor cu care Ford a colaborat la un mare succes al său, **Working girl**. Ford interpretează rolul unui avocat cupid și arivist care, din cauza unui accident, își amintește doar copilăria.

Cărți și manuscrise

● Monumente ale istoriei și începuturilor editoriale — **Biblia** lui Gutenberg (1455), prima ediție engleză a **Utopiei** de Thomas Morus (1551) — scrisori și desene din Evul Mediu și din Renaștere, unele din colecția Colegiului Eton, sînt expuse pentru întîia oară pe o perioadă de două luni la Pirepont Morgan Library din New York.

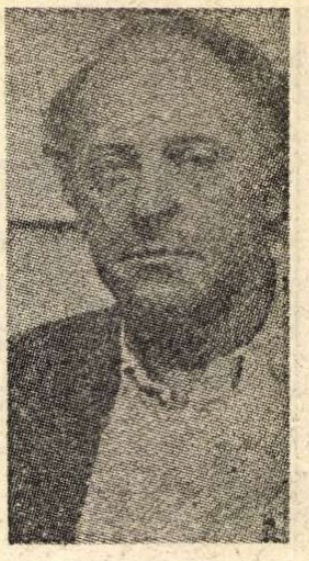

Detașare

● „Nimeni nu m-a invitat să revin în U.R.S.S. și chiar de ar face-o, nu m-aș întoarce. Mă simt ca o navă spațială care a pierdut orice formă de gravitație spre propria patrie" — a declarat laureatul premiului Nobel pentru literatură, pe anul 1988, poetul Iosif Brodski (în imagine), aflat în Italia cu prilejul primirii premiului „Capri '90".

Premio Persona

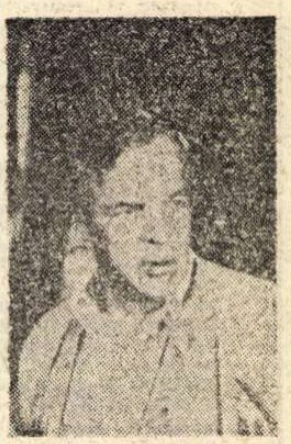

● Franco Zeffirelli (în imagine) și Tiziana Fabbricini sînt laureații din acest an ai Premiului Persona, decernat la încheierea manifestărilor dedicate lui Luchino Visconti de la Ischia. Lui Zeffirelli i s-a recunoscut valoroasa sa contribuție regizorală la reînnoirea teatrului liric. Tiziana Fabbricini a primit premiul pentru „talentul muzical care confirmă o luminoasă carieră".

Scrisoare din Washington

CE EXCELENTĂ IDEE ai avut, Nicolae Manolescu : o cronică din America de tip epistolar ! Nu eram în tinerețe, dar am devenit, între timp, un pasionat al genului epistolar : am avut cu Matei o lungă corespondență, de peste 10 ani, cu Nego de asemeni, cu Toma cu întreruperi, dar substanțială. Și în România, după 1975, am corespondat destul de asiduu cu Doinaș, cu Nicu Steinhardt, dar mai ales cu I.D. Sîrbu (vor și apare textele, sub îngrijirea lui Marius Ghica, la Craiova). Motivul e simplu : în lumea asta a distanțelor simteam nevoia unui substitut al prezenței fizice. În plus, epistola e un gen mai viu decît jurnalul, la jumătatea drumului între subiectiv-intim și obiectiv-public. Admit fără șovăială că e ceva bătrînicios-tradițional în recursul la corespondență și totuși e aici o deosebire față de cei din secolul 18 : ei își scriau scrisori de la Paris la Fontainebleau, noi ne scriem peste mii de kilometri (**sau mile, cum ne-am obișnuit noi să spunem**).

Să încep cu un răspuns, nu pentru tine, ci pentru Mihai Zamfir : tot nu l-am mai văzut de 15—16 ani. El vorbea în unul din excelentele sale eseuri „lexicografice" cu vădită amărăciune despre felul în care occidentalii ignoră (au ignorat ?) crimele și ororile produse de regimuri colectivist-autoritare de stînga, cum le trec cu vederea sau le minimalizează. Este vorba mai ales de intelectuali, de colegii noștri universitari și literari, și apoi, nu în ultimul rînd, de presa scrisă sau audiovizuală. Multe căinări românești, multe victimizări imaginare mi se par neîndreptățite, dar iată și una care e de astă dată perfect justificată. Eu însumi am fost (sunt) permanent iritat de aceste atitudini care merg pînă la prejudecată, intoleranță și orbire în fața realității.

Să menționez cu satisfacție că s-a găsit cineva care să trateze sistematic acest sindrom. Este vorba de Paul Hollander, profesor de științe politice la Universitatea Yale, care a scris două cărți fundamentale *Political Pilgrims* (Pelerini politici, Oxford University Press, 1981, 524 de pagini) și *The Survival of the Adversary Culture* (Supraviețuirea culturii adversariale, Transaction Books, New Brunswick, N.J., 1938, 299 pagini. Cărțile sînt, în primul rînd, colosal de amuzante. Te rostogolești de rîs, nu alta, citind bazaconiile pe care au putut să le emită în decursul deceniilor figuri respectabile — scriitori, intelectuali, ziariști — proslăvind ba Rusia lui Stalin, ba China lui Mao, ba Cuba lui Castro, ba Libia lui Gaddafi. (Pelerinaje în căutarea paradisului terestru și a conducătorului ideal care duceau inevitabil spre peisaje infernale). Grotescul se mai învecinează și cu abjectul citeodată, îți amintești pagina din Soljenițîn cu camionul închis în care deseurile umane transportate spre noi cercuri infernale de tortură purta înscris pe el *Carne*, spre bucuria și laudele vizitatorilor occidentali. În același sens s-a născut în America și o dezbatere „retro" despre felul în care presa (în speță *New York Times*) a raportat — incomplet, eronat — foametea artificial generată de Stalin în anii treizeci în Ucraina, cu milioanele ei de victime, întreprindere de tip genocidal, care va fi servit apoi ca model pentru Etiopia anilor 80, pentru România lui Ceaușescu și pentru atîtea altele.

Fără să mai înșir multe exemple, fie tragice, fie comice, să trec la întrebarea cea mai fascinantă : *de ce ?* Hollander oferă răspunsuri interesante, pe care vreau să le combin aici pe scurt cu propriile mele reflexii pe aceeași temă. Lucrurile par să stea cam așa. Civilizațiile moderne sunt fundate, începînd cu secolul 19, dar mai ales în secolul 20, pe anume tensiuni și adversități structural integrate, precum contraforții în zidurile catedralelor medievale. Politica și economia funcționează în condiții în care parcă însuși proiectul constructiv stipulează caracterul opozițional al vieții intelectuale și chiar al sistemului informațional. Opoziția politică în parlament, în stradă — mai este, mai nu este, dar opoziția intelectual-cultural-informațională e un dat ineluctabil. Ideea că „suprastructura" ar trebui să fie cuminte-dependentă de „bază" pare civilizațiilor avansate o aberație cumplită și, într-adevăr, ea poate duce la malfuncționări sistemice și la pagube serioase, inclusiv economice.

Dat fiind acest rol prestabilit, nu e de mirare că de multe ori opoziția asta încetează de a mai fi pozițională, ca într-un joc sportiv, ci devine extremă, negație radicală, deraiază, ca să zic așa. Poate încă nici așa n-ar fi cine știe ce, dar ea se exprimă prin identificare cu adversarul, negînd însuși jocul sau sistemul care o face posibilă din capul locului. Să recurg la o explicație post-structuralistă : identificarea cu stînga dictatorială a unor intelectuali americani (occidentali) are cauze nu socio-economice, nici măcar ideologice, dar ține de forța și de logica internă a discursului adoptat. Ea duce (lucru pe care-l uită adulatorii lui Castro și Mao) la obliterarea radicală a propriilor condiții de posibilitate.

EI BINE, după ce le-am spus pe toate acestea (nu ca să le scuz, ci ca să le explic) adaug că cel mai enervant lucru este că societatea americană prosperă (cinic, dar super-inteligent) de pe urma acestor absurdități și auto-trădări. Pînă una-alta, ea s-a dovedit perfect capabilă să tolereze toxinele ostile și, absorbindu-le, să le convertească în stimulente („autocritice") ale propriului progres. Extremistul ecologic clamează pentru abolirea oricărei activități industriale ; nu obține cîștig de cauză, dar se instituie legi severe de protejare a naturii. Pacifistul extatic ar masacra pe toți cei care nu-i împărtășesc visul de dezarmare absolută, imediată, necondiționată : n-ajunge la putere, dar puterea devine mai grijulie, și-și mai cenzurează instinctele belicoase. Și așa mai departe.

Nu sînt toate idilice în acest mic tablou. Intelectualul care suferă de schizoidiile unei situații în care-și poate ajuta societatea mai ales lovind în ea merită oarecare compasiune. Est europenii postbelici de la care porneam ajung să fie trecuți cu vederea, în chip categoric imoral, să li se nege statutul de victimă, pentru că nu intră în premizele discursului social. Dar chiar pentru societate (mă refer la cea americană) situația e derutantă, presupune o stare de continuă nervozitate care nu e de fel confortabilă. Și într-un sens încă mai general, poate pînă la urmă supraviețuiește un sistem care se bazează pe recursul la rupturi, pe sacrificarea extremelor de dragul centrului, pe un soi de continuă nesiguranță? Aici chiar că nu știu ce să mai răspund. Pînă una-alta, văd că da. Iar pe termen mai lung... totul e și așa zădărnicie, nu ?

Cu prietenie,

Virgil Nemoianu

Béjart la Bruxelles

● Pe scena Circului regal din Bruxelles sînt prezentate timp de cincisprezece zile două spectacole realizate de Maurice Béjart cu trupa sa : **Pyramide al Nur** și un potpuriu pentru aniversarea regelui Baudoin, compus din fragmente din : **Nomos Alpha** pe muzică de Xenakis, **Hamlet, Faust** și o premieră „mondială" — cum o intitulează autorul — intitulată **M pour B.**

Scenarist și regizor

● Mark People este bine cunoscutul scenarist al unor filme de succes — ca **Ultimul împărat** și **Un ceai în Sahara**, realizate de regizorul Bertolucci (ultimul va avea premiera la 21 noiembrie). Trecînd în spatele camerei de luat vederi în calitate de regizor, People filmează acum la Londra, **Afraid in the Dark** cu Fanny Ardent și James Fox în rolurile principale.

Vocea Mariei Callas

● Casa de discuri Pathé Marconi a pus în vînzare un album cu două Compact-disc, oferite cu titlul : **Maria Callas — d'art et d'amour.** Pe lîngă multe cunoscute arii interpretate de celebra cîntăreață se află și **Duetul Nilului** din opera **Aida**, înregistrat la Paris în 1964 și considerat pierdut. Maria Callas susține această partitură alături de Franco Corelli (Radames). Dirijor — George Pretre la pupitrul Orchestrei Operei din Paris.

„Asasinul țarului"

● Astel se numește producția ruso-engleză ale cărei filmări au început anul acesta în luna august și se vor termina în ianuarie 1991, realizat de Karen Șahnazarov și avînd interpreți principali pe Malcolm McDowell (din **Portocala mecanică**) și Oleg Iancovski (din **Nostalgia**).

Käthe Kollwitz : Jurnale

● Extrem de rezervată în a dezvălui opiniei publice amănunte despre viața sa particulară, Käthe Kollwitz (în imagine) a început în 1908, la vîrsta de 41 de ani, să consemneze gîndurile cele mai intime, impresii și opinii în jurnale, ținute cu regularitate. Acum, însemnările artistei sînt reunite într-un volum de 960 de pagini, apărut la Editura Siedler, sub îngrijirea Juttei Bohnke-Kollwitz, nepoata pictoriței, care conduce din 1984 Muzeul Käthe Kollwitz din Koln. Jurnalele cuprind mărturii despre raporturile cu lumea înconjurătoare, poziții politice, reacții la evenimente legate de propriul destin, despre marea admirație pentru Barlach, dublată de impresionanta modestie cu care Käthe Kollwitz își privea propria operă plastică.

„Strigătul stîncii"

● Este titlul noului film, pe care l-a început de curînd Werner Herzog. În distribuție: Donald Sutherland, Mathilda May, Vittorio Mezzogiorno, Gunilla Karlzen și Stephane Glowacz, un alpinist pentru întîia oară pe platouri. Filmările vor însoți echipa de alpinism a Germaniei în Australia, după un popas pe muntele Cetto Terre din Patagonia

Un remake

● Regizorul Martin Scorsese a început să lucreze un remake, **Nerf à vif** făcut în trecut de Jack Lee Thomsen cu Robert Mitchum și Gregory Peck. În locul vechilor vedete Scorsese a distribuit altele : Robert Redford și Robert de Niro.

Creatorul lui Betty Boob

● Myron Natwick — autor a numeroase desene animate și creator al celebrului personaj Betty Boob — a încetat din viață la Santa Monica, la venerabila vîrstă de 100 de ani. „Deși nu a fost niciodată vulgară, Betty lasă impresia unui personaj sexy" — declarase recent Natwick. De amintit că vocea încîntătoarei Betty Boob era a actriței Helen Kane.

Autorul Katiușei

● A încetat din viață la 93 ani Maftei Blanter, unul din cei mai cunoscuți compozitori ruși de muzică ușoară autor și al celebrei melodii **Katiușa.**

Manuscrise mozartiene

● Manuscrisul a două lucrări pentru pian ale lui Wolfgang Amadeus Mozart (Fantezie în c-Moll, KV 475 și Sonata în c-Moll, KV 457) au fost descoperite la un seminar teologic din orașul american Philadelphia. Partitura trecea drept pierdută. Ea va fi scoasă la licitație de cunoscuta casă Sotheby's pentru o sumă estimată la 750.000 lire sterline.

Grand Hotel

● Vedeta Hollywoodului, Leslie Caron (în imagine), va participa la prima reprezentație în Europa a muzicalului **Grand Hotel.** Inspirat din romanul lui Vicky Baum, **Oameni în hotel,** spectacolul va avea premiera la 25 ianuarie 1991 la „Theater des Westen". Leslie Caron, cunoscută din filmul **Un american la Paris,** va interpreta rolul balerinei „Grujinskaia".

Contacte și discuții

ÎN TIMPUL colocviului traducătorilor, domnul ministru Pleșu a spus, printre altele, că timp de cîteva ore a avut impresia că limba română a devenit o limbă de circulație internațională, întrucît în această limbă și-au rostit cuvîntul oaspeții veniți de pe trei continente, oameni de cultură, eminenți, cunoscuți și prețuiți în țara lor de origine. Ce-i drept erau fie chiar români, fie persoane strîns legate de România, stabiliți datorită unor împrejurări de viață sau jocuri ale destinului departe de patrie. O excepție o constituiau chinezii, care și-au însușit limba română, au învățat-o, iar acum traduc opere scrise în românește și fac cunoscută cultura română conaționalilor lor. Toți participanții la colocviu însă lucrează din afecțiune și cu mult mai puțin din imbolduri de natură materială, mai ales acum cînd în multe țări publicarea traducerilor a devenit foarte dificilă. Dealtminteri, munca traducătorului n-a fost niciodată răsplătită corespunzător cu efortul și priceperea pe care le presupune și nici eu rolul pe care îl îndeplinesc traducerile în cultura unei țări. Deși majoritatea capodoperelor literaturii universale cititorii le cunosc prin intermediul traducerilor, totuși în general nu-și amintesc numele traducătorului și rareori acordă atenția cuvenită valorii traducerii. De aceea satisfacția traducătorului provine îndeosebi din această activitate în sine și e sporită uneori de întîlniri asemeni acestui colocviu organizat de Ministerul Culturii și de Uniunea Scriitorilor. Odată la cîțiva ani se simt prețuiți ba chiar răsfățați. Dragostea lor pentru România este răsplătită cu sentimente similare.

Așa cum i se întîmplă de obicei celui îndrăgostit înaintea întîlnirii cu obiectul dragostei sale, așa mi-am imaginat și eu dinainte întîlnirea cu România după evenimentele din decembrie. Îmi spuneam că de data asta vor lipsi, în sfîrșit, cuvîntările și referatele, că nu ne vom mai așeza în jurul unor mese lungi, ci vom discuta liber și degajat cu scriitorii pe care îi cunoaștem de mult, dar și cu cei nepublicați pînă acum din motive politice sau cu cei care au debutat de curînd. Ba în naivitatea mea credeam că vom răsfoi cărțile stivuite pe mese, că vom primi în dar cîte un exemplar din revistele literare care, pare-se, apar acum în număr mare în România. A le procura singură nu era posibil : nu le știam nici numele, nici unde pot fi obținute. Și de fapt tocmai din ele aș fi putut afla cel mai mult despre problemele vieții literare actuale (și nu numai). S-ar fi cuvenit să găsesc versuri ale unor poeți pe care încă nu-i știam și fragmente ale unor proze necunoscute. De n-ar fi fost **România literară,** pe care o primesc regulat și prompt, n-aș fi avut habar despre ce se întîmplă cu literatura română.

Deși organizatorilor colocviului li se cuvine întreaga noastră gratitudine pentru minunata călătorie prin România, pentru cazarea în hotelurile cele mai confortabile și mesele copioase, s-ar putea părea că au făcut multe pentru ca traducătorii să... nu afle nimic. Cea mai mare parte din timp ne-am petrecut-o în autocar sau la masă. Am avut la dispoziție o jumătate de oră pentru a vizita Sibiul, la Cluj n-am apucat nici măcar să ne plimbăm prin oraș, deoarece eram cazați la un hotel splendid dar plasat în așa fel încît înapoierea seara devenea dificilă. Pentru Sighișoara ni s-a dat ce-i drept o oră, dar din Brașov n-am izbutit să vedem mai nimic din cauza manifestațiilor de stradă. Pînă și întîlnirea efectivă cu scriitorii din Cluj n-a durat mai mult de o jumătate de oră, restul timpului fiind hărăzit dezbaterilor la masa de discuții. Cîțiva doar au primit revista **Apostrof,** revista **Steaua** am avut-o în mînă timp de zece minute. Mai favorizați am fost de redacția revistei **Tomis,** unde fiecare dintre noi a primit cîte un exemplar (foarte interesant). Ultima întîlnire de la Casa de Creație din Neptun a permis un schimb de idei, nu și să legăm cunoștință mai îndeaproape.

Fiecare om este înzestrat cu un alt tip de memorie. Unii pot recita sute de versuri, alții să descrie interioarele clădirilor vizitate. Eu țin minte cu anii convorbirile purtate cu scriitorii „mei". Întîlnirea mea cu Geo Bogza, pe care l-am însoțit cînd a vizitat Polonia, a fost decisivă în privința faptului că m-am încumetat să traduc din literatura română. Convorbirile cu Arghezi, Nichita Stănescu, Dumitru Solomon, cu Marin Sorescu (ne-am contrazis îndelung cu privire la cel mai reușit spectacol cu **Matca**) mi-au permis să pătrund mai adînc în operă lor. Cum să găsești, cum să resimți adevărata forță de expresie a unei opere, cînd chipul făuritorului ei îți este necunoscut ? E adevărat că am citit cu mult interes ultima carte a lui Nedelciu, precum și proza și versurile lui Gellu Naum, dar aș fi dat mult să-i cunosc personal, să-i pot consulta asupra unor chestiuni pentru mine neclare, să-i ascult vorbind despre opera lor, să aflu ce părere au despre literatura contemporană, nu numai cea română în vremea de azi.

Firește am încercat, în măsura posibilităților, să refac relațiile cu prietenii mei de mai de mult. Dar fie că erau copleșiți de treburi, fie din cauza unor plecări mai apropiate sau mai îndepărtate, nu mulți dintre „autorii" mei au reușit să găsească o oră pentru mine. Am înțeles că actualele greutăți editoriale poloneze, care influențează negativ apariția de traduceri literare în Polonia, diminuează interesul scriitorilor români pentru o traducătoare poloneză. Dar după cele șapte vaci slabe, vor urma desigur anii celor șapte vaci grase... E bine să te gîndești la ei din vreme.

Colocviul traducătorilor s-a dovedit însă interesant și fertil prin ceea ce a permis contacte și discuții între traducători din limbi diferite și nu este exclus ca — nu neapărat România — ei țările de origine ale acestora să fie favorizate, profitînd de pe urma întîlnirii. Dar și aceasta merită a fi pus la socoteală în rezultatul final.

Danuta Bienkowska

Petru DUMITRIU

Întîlnire la judecata de apoi (3)

„O SINGURĂ dată n-a mai rîs, a continuat prietenul meu. La uzina de muniție toți erau știuți ca Gărzi de Fier, și făcuseră cunoscut că nu vor să primească nici un trimis al partidului. Nici măcar nu mi-a pomenit. Eu însă știam. Am ajuns cu mașina în fața intrării în uzină. În spatele nostru erau șinele de tramvai, terenuri virane, gropi pline cu gunoaie sau apă murdară ; calea ferată trecea de-a curmezișul. În fața noastră, clădirile uzinei și între ele gratiile de fier ale intrării. Nu se mișca nimic. Noi eram în mașină, el, eu, șoferul și doi pistolari, garda sa personală : cei doi oameni erau singura dovadă că înregistrase amenințarea Gărzilor de Fier din uzină. Cînd ne-am oprit în fața gardului, le-a spus : «Băieți, rămîneți aici. Mă duc singur». Nimeni nu i-a răspuns. Locul era foarte liniștit. Totul era prea nemișcat. Parcă era paralizat. În asemenea momente, nu mai ai voință, nici inițiativă, nu te miști. De fapt, la ce ar folosi? El trebuia să vorbească. Eu trebuia numai să-l întovărășesc ; ceilalți să-l păzească. Dar noi toți eram în mașină, eu ochii fixați asupra lui, care traversa strada, înalt și voinic, cu spatele foarte lat. Mergea cu pași normali, destul de înceți: un pas, doi, trei, patru, cinci. Tac-tac-tac-tac ! O rafală de mitralieră. L-am văzut oprindu-se, privind uzina, căzînd în genunchi. S-a întins cu fața pe pavaj, nemișcat. A trecut un sfert de minut, poate un sfert de secundă. Cei doi din gardă au sărit jos, au alergat spre el, l-au prins de subțiori și l-au tîrît spre mașină. Avea ochii închiși, din nas și din gură îi curgea sînge. Am crezut că era mort, nu era, ai văzut că a avut vreme să «fie portret apoi să cadă de la putere»".

Iată ce am aflat de la Eremia. Iată acum și ce mi-a spus Erasmus Ionescu. Eram odată împreună, evident tot după catastrofă. Erasmus băuse. Era palid, aproape verzui ; se îngrășase foarte mult (puterea îngrașă, toți ne îngrășasem). Pe fața semănînd cu un ou — nefericitul era chel de la treizeci de ani — gura lui mică ca o gaură de pușculiță surîdea. A spus :

„Am fost cu Dioclețian în Transilvania, după contra-revoluția din Ungaria".

LA NOI, nimeni nu îndrăznea să numească altfel în public, insurecția. Erasmus nu o făcea nici în particular, nici gîndind.

„Înțelegi că milionul și jumătate de unguri din Transilvania se aflau într-o situație politică foarte instabilă. Partidul l-a trimis pe Dioclețian cu sarcina de a-i face să stea liniștiți. M-a luat cu el. Am plecat cu avionul înainte de ivirea zorilor. Era umed, era ceață, avioanele luceau, ude. Abia se vedeau luminile roșii ale turnului de control. Vezi scena ? Ceața violetă, norii negri, luminile roșii, reflexul verzui al duraluminiului, iluminatul cu neon, și mutrele noastre galbene, de tipi sculați la cinci dimineața, dormiserăm două ore, după sfîrșitul unei ședințe de discuții care durase paisprezece ore. El tăcea. Pînă la sosire n-a scos nici o vorbă, în afară de ce îți voi povesti. Avionul era un aparat special, cu fotolii capitonate, canapele, într-un cuvînt, un soi de salon. Eram numai noi doi și doi tipi care îl păzeau — de dușmani și de prieteni, îmi închipui că raportau celor în drept fiecare pas pe care îl făcea. Au adormit imediat. El era așezat într-un colț, cu capul între umeri, privind pe fereastră. Nu se vedea nimic în afara ceții. Cred că nu privea. Judeca situația. Îmi închipui că simțise că se pregătește ceva. Probabil cîteva observații binevoitoare, făcute pe un ton acrudulce ; sau critici pe care le făcuse celor din sectoarele pe care le conducea, sau chiar lui însuși, în sinul Biroului Politic. Sau altceva. În supozițiile mele, mă bazez pe modul în care a acționat. Îl trimiseseră să facă față unei situații foarte delicate : să-i țină pe maghiari în mînă fără să-i irite. Dacă făcea cea mai mică greșeală, șosea un alt șef de la București, lingă el, «asumîndu-și munca în plină desfășurare», cum se spunea, în timp ce Dioclețian era trimis la București, unde îl aștepta disgrația. Probabil că îi cîntărea pe maghiari, cunoscîndu-i mai de mult, și căuta metoda cea bună. Cu siguranță că la plecare i se spusese : «Fii atent, dă dovadă de tact, totodată și de fermitate politico-ideologică ; discută cu ei, află ce îi preocupă, explică-le linia partidului» și așa mai departe. Cu aceleași instrucțiuni, un idiot ar fi putut face ca Transilvania să explodeze în cîteva zile. Deci nu se auzeau decît motoarele. Somnola. Deodată, deschizînd ochii, am zărit pe unul din aviatori — erau trei — aplecat asupra fotoliului șefului. Îmi amintesc că am remarcat stofa uniformei, uzată și lucioasă la coate și în spate. Dioclețian îl privea pe pilot de jos în sus ; capul lui era de două ori mai mare decît al celuilalt. «Nu, tovarășe», a spus simplu și ferm. «Mergem la Tîrgu Mureș nu la Orașul Stalin». Pilotul nu era mulțumit. Avea înfățișarea unui urs pe care îl dor dinții. A răspuns respectuos : «E datoria mea să vă spun că nu-mi pot lua această răspundere». Pilotul a plecat. Mi-a fugit somnul. Priveam afară. Nimic. Ceață albă. Priveam altimetrul fixat deasupra ușii care dădea spre cabina de pilotaj ; cuvintele erau în rusă dar puteam citi cifrele pe care le indicau acele : 1 800, 1 700, 1 000, 600, succesiv. Eram în contact radio și radar cu solul, dar în ceață o diferență de patrucinci metri conta. Eram la 500 cînd am simțit forța centrifugă care mă fixa greu în fotoliu de parcă aș fi cîntărit: sute de kilograme și, totodată, distingeam pentru prima oară pămîntul ; un cîmp, la cîțiva metri sub noi ; pomi care treceau aidoma fantomelor, în coborîre. Avionul s-a ridicat din nou, zgîlțîindu-se în golurile de aer. Ușa s-a deschis, a apărut pilotul, palid, ținîndu-se de scaune să nu cadă, avionul zgîlțîindu-se întruna. I-a spus șefului : «Am încercat, este imposibil. Am fost pe punctul să ne lovim de un deal». Dioclețian l-a privit și l-a spus la fel de calm și ferm, de parcă n-ar fi auzit nimic : «Vom ateriza la Tîrgu Mureș». Privindu-l pe pilot în ochi. Acesta i-a răspuns : «La ordinele dumneavoastră, tovarășe», și a ieșit pe ușa care avea deasupra altimetrul care indica 600. Acul se învîrtea încet. 705, 700, 650, 600, 550, 500, 450. Dioclețian ne-a spus tuturor să ne legăm centurile și a privit din nou pe fereastră. Am văzut țîșnind sub noi arbori, case, apoi din nou ceața. Așteptam șocul cu pămîntul. Eram sigur că voi muri aici. Dar, nici un șoc : urcam din nou. Făceam cercuri în jurul aeroportului. Pilotul a revenit cu o mutră ciudată, foarte serioasă, spunîndu-i ceva, încet lui Dioclețian. Acesta a răspuns «nu» din cap. Pilotul a plecat din nou. După două-trei minute, am simțit un șoc brutal, și într-o secundă am fost îne de sudoare, în timp ce sîcurile continuau, micșorîndu-se. Am coborît într-un cîmp pustiu, în care nu se vedea decît ceața. El nu spunea nimic. Îmi închipuiam că se gîndea la modul în care îi va liniști pe maghiari. Apoi am văzut cum s-a comportat. A convocat întîlniri cu toate organizațiile, de orice fel, a lăsat toată lumea să vorbească, le-a cerut să spună tot, a ascultat cu răbdare, săptămîni întregi, de dimineața pînă noaptea tîrziu. Iar cînd totul s-a terminat în Ungaria, s-a întors la București, lăsîndu-i să reflecteze ; la ora aceea probabil că înțeleseseră că l-a tras pe sfoară, că au ratat ocazia", a conchis Erasmus Ionescu rîzînd în stilul său neplăcut : avea un rîs scurt, avortat, neputincios.

În românește de
Andriana Fianu

Trezirea Europei Centrale

DEŞI discuţia despre Europa Centrală nu a început doar acum cîţiva ani, este cert că în ultimul timp ea a căpătat accente cu totul speciale. Mai limpede spus, este vorba despre o dezbatere în care se intersectează elemente de filosofia culturii cu aspiraţii ce ţin de ordinea politicului, inclusiv de aceea a renaşterii pluralismului şi a restabilirii statului de drept într-o regiune supusă, de mai bine de patru decenii, arbitrariului comunist. Detonatorul acestei recidivate fascinaţii în raport cu Europa Centrală l-a constituit apariţia eseului lui Milan Kundera, **The Tragedy of Central Europe (Tragedia Europei Centrale)** în paginile influentei **New York Review of Books** în aprilie 1984. Cu acea ocazie, prozatorul ceh mergea dincolo de tradiţionalele critici la adresa sovietismului şi trasa o categorică linie de demarcaţie între cultura central-europeană şi aceea rusă. Originea dezastrului postbelic nu se mai afla pur şi simplu în colonizarea politică a Estului Europei de către un imperiu esenţialmente barbar şi terorist, ci, la un nivel mult mai profund, în efortul acestui imperiu de a impune un model cultural înrădăcinat într-o matrice spirituală străină de spiritul statelor recent cotropite. Într-o direcţie similară, eseistul şi romancierul maghiar György Konrad nu ezita ca la o conferinţă organizată la Lisabona în mai 1983 să se adreseze participanţilor din URSS cu următoarele cuvinte : „Trebuie ca voi înşivă să vă confruntaţi cu rolul ţării voastre într-o parte a lumii unde prezenţa voastră nu este dorită în tancuri ci doar ca turişti". Reacţia şocată, chiar ultragiată a scriitorilor sovietici, între care Tatiana Tolstaia, una dintre vocile cele mai active ale curentului liberal, dar şi Iosif Brodsky, poetul leningrădean, cîndva favoritul Annei Ahmatova, exilat în Statele Unite şi încununat cu Premiul Nobel pentru literatură, dovedeau că era vorba de un conflict (ori poate de un **malentendu**) mult mai serios decît un simplu diferend cultural. Odată lansat în circuitul polemicilor intelectuale europene şi americane, conceptul Europei Centrale era destinat să magnetizeze pasiuni, să reconvoace amintiri mult timp refulate şi să deschidă un teritoriu de introspecţie culturală prea mult tergiversată.

Nu-mi propun în acest eseu să epuizez o temă atît de bogată în implicaţii şi semnificaţii, precum aceea a spaţiului cultural şi politic central european. Ar fi imposibil de altfel să dau seamă, fie şi de o manieră laconică, asupra multitudinii şi multiplicităţii atitudinilor legate de redeschiderea discuţiei pe tema unei zone intermediare între Occidentul ultraraţionalist, pragmatic, dominat de raţiunea instrumentală şi Orientul mereu tentat de un asiatism despotic, de autoritarism şi misticism. Ambele modele, aşa cum le-am prezentat mai sus, sînt mai degrabă caricaturi ale unor formule şi experienţe culturale mult mai complicate şi mai sinuoase, pe care generalizările de tip spenglerian nu le pot decît priva de adevărata lor substanţă istorică. Din acest punct de vedere, cred că avea dreptate Czeslaw Milosz, poetul polonez născut şi educat la Vilnius, acel Ierusalim al nordului cum a fost pe drept cuvînt numit magicul oraş lituanian : Europa Centrală include un teritoriu mai larg decît simplul perimetru al fostului Imperiu habsburgic, fiind vorba de un spaţiu spiritual unificat prin memorie, tristeţi, melancolii şi aspiraţii comune, îndeosebi legate de catastrofele totalitare ale secolului nostru. În al său faimos eseu **Gîndirea captivă** (a cărei traducere în româneşte va îmbogăţi, neîndoielnic, aptitudinea noastră de a ne conştientiza drama naţională ca dramă central europeană), Milosz se referea la ţările baltice, la Polonia, la România ca şi la Ungaria şi Cehoslovacia ca parte a universului central european. Mai recent, Zbigniew Brzezinski, distinsul politolog american, autor al unor lucrări capitale precum **The Soviet Bloc** sau **The Grand Failure** (Marele eşec), propunea un criteriu operaţional convingător pentru identificarea statelor Europei Centrale : după Brzezinski, spaţiul central european include toate statele aflate la răsărit de Germania şi la vest de Rusia. Mai precis poate decît Brzezinski, prozatorul iugoslav Danilo Kis, autorul tulburătoarelor cărţi **Un mormînt pentru Boris Davidovici** şi **Enciclopedia morţilor**, scria în urmă cu cîţiva ani : „Dacă lăsăm de-o parte toate amintirile istorice şi geopolitice, mizele şi coaliţiile politice, precum şi războaiele, conflictele şi antagonismele locale — tot acest fundal istoric complex alcătuit din atracţia şi respingerea reciprocă a unei naţiuni faţă de alta — atunci cultura Europei Centrale pare astăzi mai degrabă o «nostalgie pentru Europa»". Ajungem astfel la chestiunea crucială a căutării referenţialului universalist care poate salva aceste culturi de anonimatul desuet al provincialismului neaoşist. Reinserţia în Europa, sau mai bine spus, restaurarea dimensiunii lor europene ţine de reabilitarea memoriei individuale şi colective, de ştiinţa de a-şi asuma propriul trecut, inclusiv acea parte dintr-o ereditate istorică ce poate fi privită ca jenantă sau degradantă. Debarasarea de iluzii înseamnă, în iluminanta optică propusă de Kis, dreptul de a privi abdicările intelectuale ca parte a unei experienţe de autorealizare prin suferinţă, ca traversare a deşerturilor mitologice în căutarea unui ideal purificator şi deci mîntuitor. Or, tocmai această disperată alergare după absolut pare să fi fost sursa cea mai persistentă a nevrozei centro-europene : „Dacă totuşi putem vorbi despre intelectualul central european fără a ne teme în chip excesiv de amalgamul hegelian dintre fiinţă şi nefiinţă, este datorită personalităţii lui Arthur Koestler. Originea sa evreiască, maghiară şi cehă reprezintă un anticipat avertisment care explică deopotrivă căutările şi ambiguitatea sa : de la iudaism la teoria asimilării, de la marxism la negarea absolută a comunismului, de la cochetarea cu spiritualismul oriental la demistificarea lui, de la credinţa în ştiinţă la îndoiala în raport cu toate «sistemele închise de gîndire» şi de la urmărirea

Litografie de JOHANN VINCENZ CISSARZ

absolutului la resemnarea în raport cu aptitudinile critice ale individului. Aventura intelectuală a lui Koestler, prin opţiunea sa supremă, este unică chiar şi în cele mai larg definite limite ale Europei. Ea conţine biografia potenţială a fiecărui intelectual centro-european. Ea este realizarea radicală a acestei biografii" (tezele lui Kis au fost publicate sub titlul „Variations on the Theme of Central Europe" în numărul 6, pe 1987, al splendidului anuar de cultură centro-europeană **Cross-currents**, publicat de Universitatea Michigan din Ann Arbor).

O DATĂ cu dispariţia imperiului multinaţional care a fost Austro-Ungaria şi mai ales odată cu ascensiunea formulelor politice gregar-tribaliste, cu masificarea şi reificarea vieţii cotidiene, cu dispariţia acelei **aure** pe care Walter Benjamin o vedea drept **sine qua non** al operei de artă, condiţia central-europeană a devenit tot mai mult un arhetip spiritual de factură romantică, o formulă de evaziune dintr-un univers tot mai marcat de acţiuni represive, tehnologii asasine şi bariere birocratice. Nu este vorba cumva de a idealiza monarhia dualistă, cu a sa înţepenită superbie ca şi cu orbirea aristocratică faţă de semnalele trimise de atîtea irezistibile forţe centrifuge. Pe de altă parte, nu se poate nega că există un tezaur al tradiţiei politice şi culturale pe care o numim spiritul Vienei şi care nu s-a confundat obligatoriu cu un imperialism obtuz şi constrîngător. Dimpotrivă, aşa

Litografie în culori de OTTO ECKMANN (1898)

cum reiese dintr-un recent eseu istorico-politic datorat eminentului ginditor francez de origine maghiară, François Fejtő — a cărui **Histoire des démocraties populaires** ar trebui să se studieze în toate universităţile Europei de Răsărit şi Centrale — prăbuşirea imperiului austro-ungar s-a datorat în egală măsură unor irezistibile tensiuni interne ca şi deciziei deliberate a puterilor occidentale de a suprima acest conglomerat unic de naţiuni şi culturi din motive îndeosebi ideologice şi partizane. Nu putem intra acum în detaliile argumentaţiei lui Fejtő privitoare la geneza şi articulaţiile unor formule federaliste care ar fi putut, în viziunea lui, menţine unitatea imperiului. Să spunem doar că sentimentul de **Weltschmerz**, de sfîrşit de lume, de degringoladă universală a fost trăit cu maximă febrilitate tocmai de intelectualii imperiului. Expoziţiile consacrate Vienei în anii din urmă, retrospectivele Klimt şi Schiele, studiile despre „the nervous splendor" — mi-l amintesc pe Mircea Mihăieş într-o librărie new-yorkeză în urmă cu vreo două luni răsfoind înfrigurat oceanul de cărţi pe tema crepusculului vienez — tot acest reînviat continent cultural graţie căruia ne-a fost dat să descoperim nu numai un alt Wittgenstein (a se vedea cartea lui Allan Janik şi Stephen Toulmin, **Wittgenstein's Vienna**, apărută în 1973), dar şi sursele nebănuite ale pozitivismului logic şi ale raţionalismului critic, sugerează, în opinia mea, o extraordinară vitalitate spirituală al cărei generator nu se află însă în generozitatea structurilor politice. Existenţa statului de drept, fapt ireductibil şi remarcabil, nu ducea însă automat la aplanarea schismelor sociale şi naţionale ale unui corp politic sincretic. Marea majoritate a acestor artişti şi gînditori au fost activi în ceea ce, în terminologia contemporană americană, am numi **the adversary culture**, respectiv într-un spaţiu ostil valorilor profesate de clasa politică a imperiului, chiar şi în ipostazele sale cele mai luminate. Apoi, este cumva surprinzător că un istoric atît de subtil precum Fejtő poate crede că o reconstrucţie continentală precum aceea care a urmat întîiului război mondial putea fi, măcar la nivelul distrugerii monarhiei habsburgice, efectul unor mai mult sau mai puţin malefice manevre diplomatice datorate unor Masaryk sau Benes. A afirma acest lucru înseamnă a trece din istoriografie în ficţiune : se prea poate ca puterile occidentale să fi avut o imagine distorsionată asupra realităţii imperiului austro-ungar, ceea ce însă nu echivala cu cauzalitatea primordială a năruirii acestui organism istoric extenuat.

ÎNTR-UN capitol al cărţii mele **The Crisis of Marxist Ideology in Eastern Europe: The Poverty of Utopia (Criza ideologiei marxiste în Europa de Răsărit : Mizeria utopiei**, New York şi Londra, Routledge, 1988) care urmează să apară la editura Humanitas, m-am ocupat pe larg de chestiunea nostalgiei central europene. Dat fiind că în ultima perioadă discuţia pe această temă a devenit din ce în ce mai aprinsă, cred că nu este deplasat să ofer în spaţiul pe care **România literară** mi-l pune cu generozitate la dispoziţie reflecţii despre acest subiect de o imensă actualitate. Să spun numai că unul dintre cei mai pătrunzători şi rafinaţi analişti ai Europei de Est şi Centrale — l-am numit pe Timothy Garton Ash — a publicat în 1989 o carte cu titlul **The Uses of Adversity : Essays on the Fate of Central Europe** (New York : Random House) în care referinţele la România sînt în cel mai bun caz episodice. Să privim lucrurile în faţă : dezbaterea despre Europa Centrală ne priveşte direct, fiind vorba de o regîndire, dinspre Occident spre est şi invers, a unor circuite spirituale mult timp blocate sau, oricum, împotmolite. Faptul că un intelectual de anvergura lui Virgil Nemoianu ţine să redeschidă un prea mult timp închis dosar de istorie politică — mă refer la proiectul federalist al lui Aurel Popovici — îmi pare cît se poate de salutar. A sosit, o cred din tot sufletul, momentul ieşirii noastre dintr-un ghetou cultural pe cît de umilitor pe atît de nefiresc, şi ne putem, în fine, permite luxul (?!) unor dezinhibate investigaţii demistificatoare.

Dat fiind că l-am pomenit mai devreme pe Danilo Kis, mi-aş permite să-l citez încă o dată în încheierea acestui eseu inaugural pentru un serial pe tema resurecţiei Europei Centrale : „Întrucît conştiinţa de a aparţine Europei Centrale este ea însăşi în ultimă instanţă un fel de disidenţă, scriitorul care este numit central-european sau care se auto-defineşte astfel, trăieşte cel mai adesea în exil (Milosz, Kundera, Skvorecky), sau este marginalizat şi publicat în samizdat (Konrad), sau poate fi chiar azvîrlit în închisoare (Havel). Asemeni evreului care vrea să dovedească că este integrat, acest scriitor descoperă atunci că neînţelegerea s-a născut din propria sa rezervă, din aspiraţia sa aproape inconştientă spre un orizont european care este mai democratic şi mai cuprinzător — exact raţiunile pentru care este acuzat. Rezultatul deşteptării sale este exilul. Sau închisoarea." În momentul cînd scriu aceste rînduri, mă gîndesc la atîţia dintre prietenii mei din ţară care, în condiţii de o vitregie cu totul nemeritată, încearcă să străpungă, din interior, zidul de gheaţă şi amnezie care-l făcea nu doar pe Josef K., dar şi pe Franz K. să se întrebe ce căutăm pe acest pămînt. Şi ne vedem nevoiţi să-i dăm dreptate din nou lui Danilo Kis care scria despre această mereu enigmatică iniţială kafkiană : „Această literă, care maschează şi sugerează în egală măsură, este un semn ce poate fi aplicat tuturor scriitorilor din Europa Centrală. Acest K. este semnul eternei ambivalenţe."

Vladimir Tismăneanu

Washington, 15 septembrie 1990.

Director : Nicolae Manolescu ; **Redactor-şef :** Gabriel Dimisianu ; **Secretar general de redacţie :** Mihai Pascu

Secretariat : Andriana Flanu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 şi 17 60 10 interioare 1001, 1238). **Critică :** Alex Ştefănescu (interior 2602). **Poezie :** Constanţa Buzea, Ion Horea (interior 1736). **Proză şi reportaj :** Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Ţoiu (interior 1736). **Arte :** Valentin Silvestru, Eugenia Vodă (interior 1736). **Externe :** Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 şi interior 2602). **Secretariat de redacţie :** Olga Andronache, Mihai Grecu, Octavian Telceanu (interior 2529). **Fotoreporter :** Ion Cucu (18 41 01). **Corectură :** Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarcencu (interior 2024). **Stenodactilografie :** Elena Mareş, Ioana Niculescu (interior 1159). **Curier :** Maria Micu (interior 1159).

Redacţia : Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, poarta B1-B2, telefoane 17.60.10, 17.60.20 şi 18.20.30. **Administraţia :** Bucureşti, Calea Victoriei 133, telefon 50.74.96. Abonament : 3 luni — 91 lei ; 6 luni — 182 lei ; un an, 364 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — sectorul export-import presă, P.O. Box 12—201, telex 10376, prsfir Bucureşti, Calea Griviţei 64—66. Tiparul : Combinatul Poligrafic Bucureşti.

7 lei

Biblioteca judeţeană

România literară

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR

Joi, 29 noiembrie 1990

(Anul XXIII)

48

Ziua simbolică

ZIUA NAȚIONALĂ fixează — sau ar trebui să o facă — momentul cel mai semnificativ al existenței unui popor. Așa cum ziua nașterii delimitează pentru un om începutul trecerii prin lume, ziua națională marchează simbolic apariția — sau renașterea într-o altă dimensiune istorică — a unei colectivități solidare prin sentimentul aderenței la un spațiu, la o cultură. Dacă pînă în modernitate ziua unui popor era atribuită regelui său, nașterea acestuia simbolizînd eterna reîncepere a vieții, continua regenerare, odată cu epoca nouă ea a devenit semnul stabilității și continuității acelui popor ce și-a dobîndit identitatea, conștiința de sine.

1 Decembrie 1918 a reprezentat pentru noi un astfel de moment, al împlinirii năzuințelor tuturor românilor de a trăi în interiorul aceloraşi granițe. La fel cum, pentru francezi, 14 iulie 1789 a însemnat trecerea la o altă Franță, cea a democrației și libertății, 1 decembrie 1918 a definit pentru români concretizarea prin Unire a speranței într-o lume mai bună. O spune cu normala și patriotica exaltare a epocii ziarul **Unirea** din Blaj, la 15 decembrie 1918 :

„Legea firii a biruit asupra vitalității, civilizația a reușit să-și pună genunchele pe pieptul hidrei feudalo-militariste. De acum cărarea noastră e drumul nostru, vom pune umăr la umăr și vom așeza fiecare cîte o cărămidă la grandioasa clădire a României pentru care lucru nepoții și strănepoții ne vor binecuvînta și în morminte".

Popoarele nu își hotărăsc însă întotdeauna singure, sărbătoarea nașterii ori împlinirii lor. Cumplita vîltoare războinică de la jumătatea secolului a amendat dur visul început în decembrie 1918. Strînsă între pietrele de moară ale totalitarismului fascist și comunist, România a pierdut o parte a Transilvaniei, Basarabia și Bucovina. Victoria Sovietelor nu a însemnat nici reîmplinirea teritorială, nici regăsirea speranței de libertate și prosperitate socială. Dimpotrivă.

Lovitura de stat din 23 august 1944, deturnată de comuniști, a deschis calea ocupației sovietice. „Cel care ocupă un teritoriu, a afirmat Stalin, își impune acolo legile sale". Prin compromisul cu Occidentul, Stalin a putut să realizeze această impunere și poporul român s-a văzut aruncat pentru patruzeci și cinci de ani în cea mai cruntă, mai aberantă și inumană dominație pe care a cunoscut-o în istoria sa. Cei aproape o mie de comuniști aduși în furgoanele armatei sovietice au instaurat, cu ajutorul acesteia, un regim ale cărui rezultate au fost foamea, frigul, mizeria, deznădejdea și corupția.

23 august a devenit ziua regimului, a victoriei unui despotism asupra românilor.

Evenimentele din decembrie 1989 au deschis procesul reparării epocalei nedreptăți. Ziua de 1 decembrie a devenit, pe drept, ziua noastră națională. Numai că împlinirea speranței legate de ea pare încă departe. La 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, în Declarația de Unire cu Țara s-au exprimat principii fundamentale și pururi valabile ale funcționării statului român modern :

„1. Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va întruni, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sînul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egala îndreptățire și deplina libertate confesională pentru toate confesiunile din Stat.

3. Înfăptuirea desăvîrșită a unui regim curat democratic pe toate tărîmurile vieții publice...

4. Desăvîrșită libertate de presă, asociere și întrunire ; liberă propagandă a tuturor gîndirilor omenești.

5. Reformă agrară radicală (...) I se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin cu atît cît să o poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare este, pe de o parte, promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potențarea producțiunii.

6. Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii, care sînt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus".

În actualul context politic, multe dintre aceste principii pe care s-a fondat statul român modern continuă să rămînă, vai, doar un deziderat.

România literară

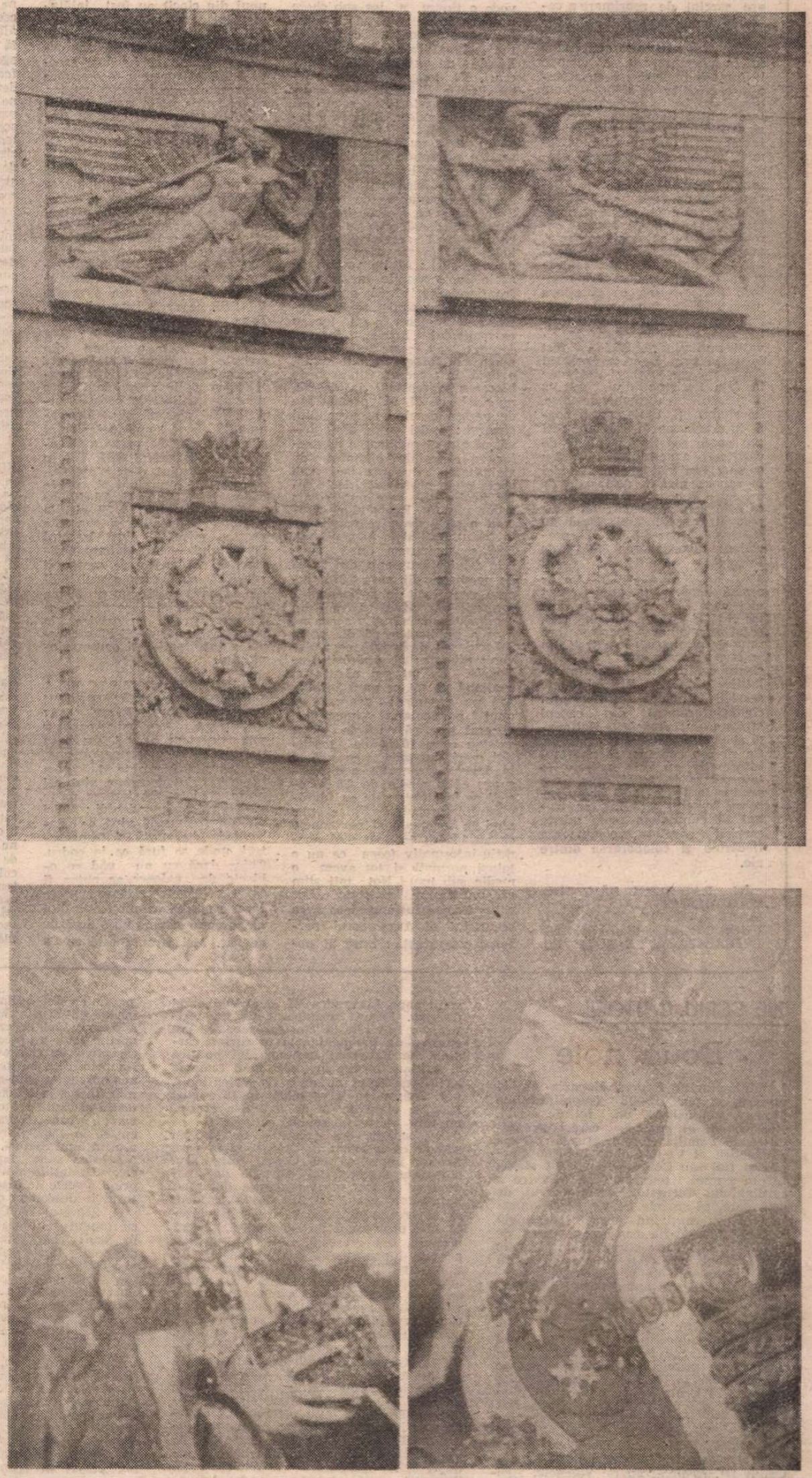

Arcul de Triumf din București, simbol al întregirii naționale (detalii). Rozetele acoperă portretele suveranilor României din 1918. Jos : Regina Maria și Regele Ferdinand

Biblioteca județeană

Ochiul magic

Un raport pentru (ne)liniștea noastră

Joi, 22 NOIEMBRIE, DL. VIRGIL MĂGUREANU, DIRECTORUL SERVICIULUI ROMÂN DE INFORMAȚII, A PREZENTAT UN RAPORT ÎN fața camerelor reunite ale Parlamentului. Raportul s-a referit mai puțin la organizarea și la obiectivele SRI și mai mult la unele aspecte din activitatea acestuia, care preocupă intens în momentul de față opinia publică. În privința organizării și a obiectivelor, dl. Măgureanu a reluat succint o declarație anterioară care fusese pusă la dispoziția presei. Elementele principale sînt următoarele : SRI ar realiza o ruptură definitivă cu fosta securitate și este inspirat de constituția democratică a României din 1923 ; el nu este autorizat să efectueze rețineri, arestări, anchete penale, percheziții ori alte măsuri de același fel și nu dispune de mijloace spre a o face ; nu are sarcini de reprimare a cetățenilor sau a partidelor pentru ideile lor politice, religioase ori de altă natură ; activitatea lui se mărginește la a strînge informații în legătură cu acțiunile serviciilor de spionaj și ale organizațiilor teroriste îndreptate contra României, precum și acțiunile de diversiune și atentat sau avînd caracter extremist, menite să submineze economia națională și să destabilizeze ordinea de drept ; echidistant față de formațiunile politice, SRI asigură, pe scurt, apărarea secretului de stat ; corespunzător acestor atribuții, are în compunere diviziuni pentru informații generale, contraspionaj, antiterorism, criptanaliză, transmisiuni, ca și cîteva departamente funcționale administrativ-juridice. Acestea fiind zise, se impun cîteva observații preliminare. SRI a fost înființat prin Decretul nr. 181 din 26 martie 1990 și răspunde în fața Parlamentului, căruia îi prezintă rapoarte periodice. La rîndul lui, Parlamentul poate interpela pe directorul SRI sau poate constitui comisii de verificare a activității lui. Nu se specifică însă nicăieri — nici în raport, nici în declarația de presă — dacă și în ce fel SRI se află (și) sub controlul direct al Președintelui. Dacă nu mă înșel, Decretul nr. 181 prevedea subordonarea față de Președinte a SRI. În presă apar frecvent speculații pe această temă. Nu știm exact nici care sînt raporturile dintre SRI și guvern. În alte țări, șeful serviciilor secrete are rang de ministru. În sfîrșit, nu se face nici cea mai mică precizare referitoare la natura relațiilor dintre SRI și unele servicii similare (informații, contrainformații) din cadrul Ministerului Apărării Naționale și al Ministerului de Interne. Ca să fim convinși că aparatul informativ nu este excesiv (o interpelare în acest sens s-a produs în Parlament) și nu încarcă bugetul statului, ar trebui să cunoastem toate aceste servicii paralele, competența fiecăruia și colaborarea dintre ele.

ÎN RAPORTUL SĂU, DL. MĂGUREANU A ACORDAT O MARE ATENȚIE ÎNDEOSEBI UNOR PROBLEME CARE NE INTERESEAZĂ PE TOȚI din țară. Le vom lua pe rînd. 1) D-na s-a referit, mai întîi, la soarta dosarelor fostei securități. Preluate, după revoluție, de M.Ap.N., cînd SRI nu se înființase încă, aceste dosare au făcut obiectul unor demersuri ulterioare ale SRI pe lîngă guvern, în scopul clasificării și al trecerii lor în posesia unor diferite instituții, în funcție de natura fiecăruia. SRI ar urma să ia în custodie exclusiv dosarele penale conținînd cazuri de spionaj, trădare și de „activități subversive cu caracter legionar, revizionist, fascist sau terorist-diversionist". Dl. Măgureanu a afirmat și că SRI consideră necesară blocarea accesului la aceste dosare (după modelul german, unde se prevede o ținere a lor sub cheie timp de 90 de ani !) „ca o soluție firească pentru consolidarea climatului de stabilitate". Rămîn de explicat cîteva lucruri. Dl. Măgureanu n-a vorbit despre posibilitatea ca multe din dosarele fostei securități să nu mai existe. Pînă la 9 ianuarie, cînd DSS a fost dizolvat, destule au putut fi distruse. Nu ne spune nici dacă demersurile pe lîngă Guvern în scopul redistribuirii dosarelor au fost încununate de succes. S-ar părea că sîntem în faza simplului deziderat. Nu e clar ce înseamnă **revizionism** în ideea SRI (a se vedea citatul de mai sus) : să fie vorba de acele acte menite a revizui frontierele țării ? Și, oare, extremismul comunist să nu merite a fi pomenit la un loc cu extremismul fascist, într-un context ca acesta ? (Mai departe, dl. Măgureanu îl evocă, o dată, în trecere). Cît privește blocarea accesului la dosare, nu cred că dl. Măgureanu are de partea d-sale asentimentul general : mulți cred, dimpotrivă, că numai publicarea dosarelor va consolida climatul de stabilitate. Punerea lor sub cheie nu e profitabilă decît celor necinstiți, care au comis crime etc. 2) Raportul ne-a oferit o serie de cifre privitoare la fostul DSS și la oamenii săi. DSS se compunea, după spusele d-lui Măgureanu, din 15 243 de persoane, din care 8 376 lucrau nemijlocit în sectoare informativ-operative. Cifra din urmă este aproximativ aceea pe care a publicat-o și dl. gen. Stănculescu de îndată ce a devenit Ministru al Apărării Naționale. Ea mi s-a părut și continuă să mi se pară infimă. Am un argument general și unul particular. Argumentul general este că dacă în RSR existau circa 16 000 de localități mari sau mici, cum vedem în Atlasul Geografic, e de presupus că o medie de 0,5 securiști pe localitate este cu desăvîrșire improbabilă. Chiar punînd la socoteală și persoanele ce nu lucrau în domeniul operativ-informativ (ceea ce nu e totuși normal) și tot avem o medie sub unu ! Noi toți știm că, nu fiecare localitate, dar chiar fiecare întreprindere avea securistul ei. Argumentul personal este acesta : între 27 noiembrie și 14 decembrie 1989 am fost urmărit de fosta securitate, 24 de ore din 24. Ajunsesem să-mi cunosc bine urmăritorii (bărbați și femei, tineri și mai puțin tineri), care lucrau în trei schimburi și erau, de regulă, doi sau trei pe fiecare schimb. În totul, am identificat 7 (șapte) însoțitori. De alți doi sau trei nu pot fi pe deplin sigur. Dacă numai pentru modesta mea persoană și fără nici o rațiune majoră era disponibil acest aparat (dotat cu două automobile, din care unul permanent), n-am oare motive să mă îndoiesc de cifrele avansate în raportul d-lui Măgureanu ? 3) Ce s-a întîmplat cu acești oameni ? Ceva mai puțin de 3 000 (deci unul din cinci) au fost înlăturați „prin dizolvarea unor unități centrale și teritoriale". Cei compromiși, torționarii, culpabilii de crime, să fie doar aceștia ? Dl. Măgureanu tace asupra altor cauze ale îndepărtării lor cu excepția celei administrative. Alți vreo 3 000 au fost trecuți în rezervă. Să fi fost ei toți doar prea bătrîni, ori și niște sifonați moral ? Nu știm. Un lucru s-ar deduce cu siguranță de aici și anume că, în marea ei majoritate, securitatea a fost de treabă ! M.Ap.N. a preluat 449 de foste cadre DSS iar M.I. alte 2896. O scădere banală ne dă pentru SRI diferența de 5264 de foști securiști. Dl. Măgureanu a vorbit (în afara raportului) de o pătrime din personalul DSS ce ar fi trecut la SRI. D-sa are o vădită tendință spre diminuarea cifrelor : SRI a preluat peste o treime din cadrele fostei securități. Enorm ! O despărțire definitivă de mentalitatea și de metodele DSS e greu de realizat în aceste condiții. Mai ales că dl. Măgureanu uită să ne spună principalul și anume **cîte persoane activează astăzi în cadrul SRI.** Tot în afara raportului, d-sa a menționat că SRI a preluat și unele cadre de la M.Ap.N. Să fie acestia foști C.I.-ști ? Și cîți la număr ? Înainte de a cunoaște aceste cifre — plus bugetul Serviciului — mi se pare periresc să ne lansăm în campanii pro-SRI, cum face ziarul AZI din 24 nov., ca și cum problema ar fi că românul are nevoie să fie „prelucrat" cu privire la necesitatea, în orice țară modernă a informației și contraspionajului.

A UN ADEVĂRAT SOC NE-A PRODUS DL. MĂGUREANU RECUNOSCÎND CĂ SE MAI ASCULTĂ CONVORBIRILE TELEFONICE ȘI CĂ SE MAI VIOLEAZĂ CORESPONDENȚA. Explicațiile furnizate de d-sa îngrozitorului fenomen sînt cel puțin ciudate. Să trecem peste violarea corespondenței : aici dl. Măgureanu dă vina pe debandada din poștă și transporturi unde se fură ca în codru. Chiar dacă eu nu văd ce obiecte de valoare ar putea fi căutate într-o scrisoare oarecare, e posibil ca explicația dlui Măgureanu să conțină o doză de adevăr. Mai straniu este ce a spus d-sa despre ascultarea telefoanelor, scoțînd complet din cauză serviciul pe care-l conduce. Citez : „Din exterior s-au adus în țară cantități apreciabile de astfel de aparatură electronică de ascultare, în legătură cu care există indicii că este folosită ; organizații străine sau interne și chiar persoane fizice interesate pot folosi o asemenea aparatură în scopuri ușor de intuit". Mărturisesc că intuiția m-a părăsit cu totul și nu am nici cea mai vagă idee de ce ne-ar asculta străinii, direct sau prin interpuși. Să se refere directorul SRI la cadre din fosta securitate, necontrolabile deplin ? Nu s-ar zice. Mai degrabă, d-sa alimentează străvechea diversiune (să mă ierte !) și anume aceea că tot răul ne vine din afară. În textul raportului, există și alte numeroase referiri la agenturile străine, deodată foarte interesate de România, devenită după revoluție (dacă ne luăm după unii) un fel de paradis al spionilor. Am mai scris pe această temă. Nu putem discuta serios pînă nu precizăm termenii. Operația uriașă de infiltrare a unor elemente străine (descrisă de dl. Măgureanu) în toate instituțiile și formațiunile politice ale țării, la manifestațiile publice și în întreprinderile economice **este fabuloasă și fără nici o rațiune evidentă.** Cine ar putea fi curios de tehnologia noastră în acest moment ? Poate doar dacă japonezii ori americanii s-au gîndit să-și procure ieftin exponate pentru vreun muzeu al tehnicii ! O chestiune delicată este aceea a destabilizării politice, pe care dl. Măgureanu o semnalează în mod repetat. Înainte vreme destabilizarea venea din Apus. Lui Ceausescu, așa i se părea lucru clar. Ea ar fi venit din Răsărit, în zilele revoluției, care ar fi fost opera KGB-ului și a lui Gorbaciov. Și, în fine, acum, cine să vrea să ne destabilizeze și de ce ? Nu sîntem noi pe calea fără întoarcere a democrației ? Să vrea asta sovieticii ? Americanii ? Absurd ! Și atunci ? Nu-mi vine să cred că dl. Măgureanu împărtășește ideea stupidă a **României Mari**, care trage de luni de zile același semnal de alarmă : atenție la Ungaria ! În Europa de astăzi e greu de închipuit că liderii de la Budapesta pot gîndi și proceda față de România ca liderii de la Bagdad față de Kuweit. Un om inteligent cum pare (nu-l cunosc personal) dl. Măgureanu n-are voie să dea apă la moară unor astfel de gogorițe. Doar dacă d-sa acreditează deliberat diversiunea din cine știe ce pricini obscure ? Una ar putea fi aceea că o atît de gravă infiltrare din afară, pretinde neapărat SRI întărirea mijloacelor de a o combate. Sună foarte bine : nu mai vreți să fiți ascultați de străini, dați-ne nouă mijlocul să-i ascultăm pe ei ! Directorul SRI chiar face solicitarea aceasta. Dar noi ne temem că mîine s-ar putea să vreți să ne ascultați și pe noi, domnule Măgureanu !

5. NU FAC NIMĂNUI NICI UN PROCES DE INTENȚIE : ÎNCERC SĂ MĂ APĂR CU AJUTORUL LOGICII. Dl. Măgureanu ne-a asigurat că unicul scop al serviciului său este de natură informativă. Perfect. Dar dl. Măgureanu nu se ține pînă la capăt de cuvînt și (să fie de vină politologul din d-sa ?) trece la aprecierea fățișă a unor evenimente. Se referă pe larg în raport la evenimentele din 13 iunie și le înfățișează ca pe rezultatul unor acțiuni destabilizatoare, pregătite din timp de forțe extremiste, și cu sprijin internațional. Despre mineri, d-sa spune că au fost infiltrați de „elemente certate cu legea", admițînd cu jumătate de gură și că ei au făptuit unele acte ilegale, de reținere a unor persoane etc. Nu ne așteptam ca șeful unui serviciu de informații să ne ofere un astfel de „studiu" al evenimentelor. D-sa era chemat să informeze, nu să aprecieze. D-sa a anticipat concluziile comisiei parlamentare, ceea ce, iarăși, nu se cădea. Un deputat i-a atras atenția că nu a furnizat comisiei decît puține date utile pe parcursul lucrărilor ei. S-ar zice că dl. Măgureanu posedă certitudini cu privire la scenariul evenimentelor, dar refuză să ne spună tot ce știe. Între mineri au fost doar indivizi certați cu legea ? N-au fost oare minerii coordonați pe față de către poliție ? Dar securiștii, precum Cămărășescu, ce rol au jucat ? Dl. Măgureanu e excesiv de discret la acest capitol. Tocmai d-sa, care ar trebui să ne lumineze ! În fine : scenariul dlui Măgureanu prezintă și dezavantajul de a nu fi inedit. El îl reproduce întocmai pe acela susținut oficial de către Președintele Iliescu. Îmi vine să mă întreb ca prostul : să fie dl. Măgureanu **informatorul** Președintelui, sau **purtătorul său de cuvînt** ? Orice ar fi, nu e bine ! Dacă dl. Măgureanu a fost acela care i-a prezentat președintelui scenariul cu legionari plătiți în valută, care au ocupat Piața Universității și au atacat apoi Poliția și Televiziunea, atunci directorul SRI a greșit printr-o interpretare fără nici o legătură cu adevărul istoric, pe deasupra plină de clișee, rudimentară și riscantă și care l-a dezinformat grav pe Președinte ; dacă, din contră d-sa doar a preluat versiunea radiotelevizată a Președintelui însuși-și-o , atunci înseamnă că d-sa face servil jocul ideologic al puterii în loc să o ajute să-și confrunte ideile cu împrejurările reale. (În acest al doilea caz, se pune și întrebarea cine anume l-a informat totuși pe președinte cu privire la evenimentele din iunie). Din păcate, primul raport prezentat de directorul SRI în fața Parlamentului nu ne aduce liniștea așteptată. În loc să răspundă, cum pretinde, la acele întrebări pe care cu toții ni le punem, el le sporește cu altele, deopotrivă de neliniștitoare.

N.M.

NE SCRIU CITITORII

Două note

I. Săptămînalul *Expres Magazin* nr. 14 publică, în pp. 12—13 (supraintitulate „Roza vînturilor"), un fel de serial, *Recordmeni ai groazei*, care, ocupîndu-se de Familia *Borgia*, afirmă : «Papa Alexandru al VI-lea, alias Rodrigo Borgia, și fiul său Cesare și-au găsit sfîrșitul în cursul tentativei de otrăvire a cardinalului Cornetto. Soarta a vrut, de astă dată, ca sticlele cu vin să se amestece și cea conținînd otravă destinată cardinalului să fie consumată chiar de dușmanii săi. Au sfîrșit în chinurile groaznice pe care ei le-au provocat, fără milă, atîtor sute de victime».

Am plăcerea să-i anunț pe cei doi „realizatori" ai paginilor respective — Doina Bridu și dr. Ion Enescu — că lucrurile stau puțin altfel ; și, pentru a nu păcătui prin subiectivism, fac apel la capitolul VII din *Principele* lui Machiavelli, sursa primară a oricăror referințe (livrești, dar nu numai) despre Cesare Borgia... Iată, din notele ediției alcătuite de marea noastră italienistă care a fost Nina Façon, o succintă „biografie" a celor doi: «Alexandru VI, cu numele lui adevărat Roderigo de Lanzol y Borja, era spaniol. Născut în 1431, era nepotul papii Calixt III. Arhiepiscop de Valencia, apoi cardinal, a fost ales papă în 1492 și a murit în 1503. (...). Cezar Borgia (1475—1507) era fiul lui Roderigo de Borja, devenit papa Alexandru VI, și al Vannozzei Catanei. Fusese recunoscut ca fiu legitim, iar la vîrsta de cincisprezece ani era episcop de Pampeluna și în curînd cardinal de Valencia. Acțiunea lui politică și militară începe în 1498, cînd Ludovic XII îi dă titlul de duce de Valentinois. (...). Alexandru VI a murit la 18 august 1503, în etate de 73 de ani. S-a crezut, nu fără motiv întemeiat, că s-ar fi otrăvit singur, din greșeală. Se știe în adevăr că a murit în aceeași zi în care fusese, împreună cu Cezar, fiul său, oaspetele cardinalului Adriano da Corneto și că tot atunci aceștia doi s-au îmbolnăvit grav. Lucrul acesta a făcut să se creadă că papa și fiul său voiseră să-l otrăvească pe cardinal (...) și că băuseră, din greșeală, din vinul otrăvit pe care-l pregătiseră pentru acesta. (...). (...) date fiind simptomele observate, „fața umflată și foarte urîtă", s-a putut crede că Alexandru VI a murit otrăvit și că fiul lui fusese victima aceleiași încercări, dar fiind mai tînăr și luînd imediat „doctorii puternice și potrivite otrăvii", a scăpat de la moarte dar s-a îmbolnăvit foarte grav. (...). Imediat după moartea lui Alexandru VI (...) a fost ales papă principele Piccolomini, care, sub numele de Pius III, nu a domnit nici patru săptămîni. A urmat, la 28 octombrie 1503, alegerea lui Iuliu II, fostul cardinal Giuliano della Rovere, pe care Cezar Borgia l-a susținut, deși fusese un dușman îndîrjit al lui Alexandru VI. Viitorul papă îi promisese ducelui, înainte de a fi ales, o serie de favoruri (...). O dată ales, Iuliu II nu și-a ținut cuvîntul. (...). Făcut prizonier din ordinul lui Iuliu II (...) și închis de acesta la Castel Sant'Angelo, a trebuit să-i cedeze Cesena și Forlì. În aprilie 1504, a plecat la Neapole unde Consalvo de Cordova, vicerege, după ce l-a primit cu cinste, l-a făcut de asemenea prizonier și l-a predat regelui Spaniei. Închis la Medina del Campo, el evadează și caută ajutor pe lîngă regele Navarrei, care îi era cumnat; în sfîrșit, moare în 1507, într-o luptă obscură, la asaltul unui castel».

Acestea sunt faptele și, în raport cu ele, afirmațiile din *Expres Magazin* cuprind o serie de inadvertențe pe care cititorul le descoperă cu ușurință.

II. Sfîrșitul lui Cesare Borgia ne duce cu gîndul la literatură: Maurice Druon, în *Regii blestemați*, îl face pe Robert d'Artois (principalul erou al bogatului său ciclu romanesc) să sfîrșească într-un fel asemănător: și, probabil, asemănarea nu-i întîmplătoare... Iar titlul acordat lui Cesare Borgia de regele Franței — titlu în urma căruia personajul nostru a fost numit „il Valentino" — ne duce cu gîndul la film...

Apropo de film, în *România literară* nr. 44/1 noiembrie întîlnim — sub titlul *Tatăl Nașului* (p. 23) — o scurtă prezentare a romancierului american Mario Puzo (cu ocazia împlinirii a 70 de ani), în finalul căreia citim: «Romanul *The Sicilian*, apărut în 1985, avînd ca erou principal pe sicilianul Salvatore Giuliano, s-a plasat în fruntea recordurilor de vînzare. Se așteaptă chiar o ecranizare după această carte a lui Mario Puzo». Cel puțin două sunt observațiile care se pot face referitor la cele de mai sus: 1. „Sicilianul Salvatore Giuliano" nu-i doar un simplu „sicilian", ci un personaj familiar deopotrivă istoriei (deci, cu existență reală) și cinematografiei (prin filmul *Salvatore Giuliano*, din 1961, al marelui cineast italian Francesco Rosi); 2. În America nu se așteaptă prea mult pentru a ecraniza o carte de succes: apărut, deci, în 1935, romanul lui Puzo și-a aflat o primă vesiune cinematografică în 1987 — în regia nu mai puțin reputatului Michael Cimino, cu Chistophe Lambert în rolul titular... Deci, filmul există și, spre deosebire de cel al lui Rosi — remarcabil (și) prin rigoarea sa documentară —, este considerat de către autorul său drept „portretul unui vis": visul lui Giuliano — acest adolescent îndrăgostit de dreptate și de libertate, și care visa să facă din Sicilia natală cel de al 49-lea stat al S.U.A. —, dar și visul sicilienilor despre Giuliano. Există, cum s-a remarcat și cu prilejul apariției acestui film, o „constantă Cimino": toate filmele sale vorbesc despre ceea ce s-a numit „american dream" sau, mai degrabă, despre *eșecul* visului american; eșec personificat prin personaje enigmatice, măcinate de contradicții, fascinate de forță și de violență și, totodată, dezabuzate de-a fi recurs la ele. Hotărît, dar vulnerabil, Giuliano nu este un „adevărat" erou : personalitatea sa contradictorie reflectă speranțele noastre, îndoielile noastre, temerile noastre — pe scurt, adevărurile noastre.

NICOLAE ULIERU

Unirea

M. S. Regele Ferdinand

Viitorul României

ÎN AJUNUL Crăciunului 1990 se împlineşte un an de la revoluţia din România. Diferenţa între ţara aşa cum era înainte de revoluţie şi aşa cum este acuma e atît de mare, încît mulţi nici nu sînt în stare să o cuprindă cu mintea. Mulţi rămîn sub impresia greutăţilor, lipsurilor, dezorientării în viaţa de toate zilele, şi nu-şi dau seama că, încet, greoi, chinuit, ţara îşi caută calea spre viitor.

Un lucru e de mare ajutor, ba chiar hotărîtor în această căutare a viitorului.

Şi anume, faptul că nu sîntem singuri, ci parte dintr-o mare mişcare politică şi socială a întregii Europe dintre Baltica şi Marea Neagră.

Toate ţările dintre Baltica şi Marea Neagră (şi Adriatica !) ba chiar toate ţările dintre Elba şi capătul cel mai îndepărtat al Asiei septentrionale sînt într-o vastă mişcare politică şi socială, spre democraţia parlamentară şi spre economia de piaţă liberă **cu corectiv social** şi sindicate libere. Ea creează cel mai mare belşug pentru întreaga populaţie, pomenit în întreaga istorie a omenirii. Belşugul pe care-l putem vedea cu ochii în Apus, în Japonia, Coreea de Sud, Hong-Kong, Taiwan, Singapur şi în cîteva ţări arabe şi sud-americane exportatoare de petrol.

Dar trebuie să nu ne lăsăm înşelaţi de bogăţiile naturale ca petrolul. Elveţia n-are aproape nici o bogăţie naturală şi e una din cele mai îmbelşugate ţări din lume. Germania federală dinainte de unire era şi va rămîne de asemenea una din primele trei sau patru ţări ale lumii în privinţa bogăţiei populaţiei sale. Şi nici ea n-are decît cărbune şi fier.

Secretul belşugului modern este democraţia parlamentară plus economia de piaţă liberă cu corectiv social (adică înzestrată cu mecanisme de siguranţă împotriva crizelor şi şomajului), plus sindicatele libere. Rezultat: belşugul nemaipomenit în istoria lumii, aşa cum în trecut numai regii şi aristocraţia îl aveau, şi cum astăzi stă la dispoziţia cetăţeanului cu salariu mijlociu.

Aceste adevăruri cunoscute astăzi de orişicine ne fac să întrevedem şi viitorul României în anii ce vin — să zicem pînă în anul 2000. Căci, cum scriam în primul din această serie de articole, România nu este o insulă, ea împărtăşeşte soarta întregii Europe de Est.

Populaţia României va creşte pe măsura creşterii nivelului de trai. Ea se va urca în anii ce vin spre cifra de treizeci de milioane.

Eliberarea şi privatizarea agriculturii va duce la o înflorire, la început înceată, apoi din ce în ce mai puternică, a satelor. Dacă băncile, firmele importatoare şi cele distribuitoare de utilaj agricol, şi mai ales dacă fabricile de maşini agricole din ţară, vor pune la dispoziţia ţărănimii noastre un utilaj variat pe măsura diferitelor proprietăţi agricole — colectiv, de Stat, individuale mici, individuale mijlocii sau mari —, atunci România va cunoaşte un belşug de producţie agricolă ca niciodată în trecut şi va deveni din nou un grînar al Europei.

După experienţa nefericită a trecutului cu o industrie grea creată cu sila, artificial, fără cunoaşterea pieţelor mondiale şi a dezvoltării lor, România se va lansa în — nu **crearea,** ci **încurajarea,** numai însul întreprinzător creează ! — **încurajarea** industriei mici şi mijlocii, a meseriilor, a micului comerţ şi a comerţului mijlociu. De acum şi pînă în zece ani, România va cunoaşte şi ea un miracol economic.

Cu condiţia, bineînţeles, ca legea şi puterea executivă să descătuşeze spiritul de întreprindere. Să nu tundă oaia pînă la sînge şi să nu ucidă găina cu ouă de aur. Întrepinderea liberă are nevoie nu de supraveghere, nu de poliţie, nu de impozite zdrobitoare, ci de încurajare şi de ocrotirea libertăţii ei.

Patruzeci de ani, România, ţară relativ înapoiată dar unde nimeni nu suferea de foame, a fost dusă la prăpastie de economia de Stat, de planul de Stat, de sugrumarea iniţiativei private. Pînă cînd, în Decembrie 1989, acest popor prea răbdător, ajuns la disperare, s-a revoltat, tineri, bătrîni, copii, bărbaţi şi femei, cu mîinile goale, pînă cînd armata li s-a alăturat şi au răsturnat vechiul regim, bezmetic şi criminal faţă de popor.

Patruzeci de ani de disperare.

ACUMA, în zece ani vom vedea ce bogăţie poate crea cumînţenia, hărnicia, inteligenţa, răbdarea şi perseverenţa (să-i zicem cu numele cel vechi : statornicia) poporului român. Am văzut cu toţii ce au făcut germanii, francezii, italienii, englezii, spaniolii, ca să nici nu vorbim de atît de gospodarii elveţieni, belgieni, olandezi, scandinavi : ce au ştiut **ei** să facă în cîte zece ani, de la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial.

Vom vedea acuma ce sunt în stare să facă popoarele din Europa răsăriteană, printre care noi Românii.

Vedem de pe acuma, ce sete de cunoştinţe, de informaţie, de discuţii libere aveau bieţii români după patruzeci de ani de cenzură, de ideologie, de „învăţătură marxistă-leninistă" şi de zid în jurul ţării, nu cumva să pătrundă în ea noutăţile, cunoştinţele, ştiinţa, cercetarea liberă, pe scurt : adevărul.

De pe acuma, şi din ce în ce mai mult în cursul anilor ce vin, România îşi va atinge nivelul cultural corespunzător inteligenţei şi puterii de gîndire a poporului său. Am văzut noi ce au făcut Românii de la începutul secolului trecut pînă la mijlocul secolului al douăzecilea. Acuma vedem talentele ştiinţifice, literare, artistice, tehnice, pe care vechiul regim le ţinea înăbuşite, sau dresate să cînte în cor laudele sale, descătuşate, creînd primele lor opere libere.

Şi să nu uităm : tot atît de importante sunt talentele negustoreşti, talentele de organizator comercial sau industrial, de şef de întreprindere, de activist sindical şi să nu uităm pe cele mai importante poate : talentele muncitorului, meseriaşului, tehnicianului de bază : cum e nivelul acestora, aşa va fi nivelul de ansamblu al ţării întregi. Şi ele sunt de acum înainte descătuşate. Ce vor realiza în cei zece ani ce vin, pînă în anul 2000 ?

Şi... să nu uităm : sportivii !

E adevărat că piaţa liberă mondială cumpără cu milioane fotbalişti, atleţi mai puţin, jucători de tenis mai degrabă... Ei şi ? Să nu-şi uite ţara şi să fie mîndria noastră pretutindeni.

În cei zece ani ce vin, şcolile şi universităţile române, şi nu mai puţin şcolile tehnice, de la şcoala de meserii la facultăţile de inginerie, vor cunoaşte un progres furtunos, datorat descătuşării învăţămîntului şi şanselor practice oferite de industrie şi de comerţ : cariere strălucite, răsplata materială în proporţii cu realizările economice, măsurate în bani gheaţă.

„Bani gheaţă", vorba vine. Către anul 2000, nu vom mai şti decît de scuzii, **écus,** europeni şi de legitimaţiile magnetice distribuite cetăţenilor de către bănci şi organizaţii de credit. De pe acuma, în Occident, deschidem uşa biroului, uşa imobilului, cu **o cartă** magnetică, telefonăm băgînd o **cartă** magnetică în aparatul public, prezentăm o **cartă de credit** la „superpiaţă", **supermarché, hypermarché,** unde-ţi vine ameţeală de bogăţia neînchipuită a mărfurilor şi alimentelor oferite.

Într-acolo va înainta România cu paşi mari în decursul anilor 1991—2000. Şi către televiziunea cu douăzeci de programe, şi către călătoriile libere în toată Europa în maşina proprie... **însă !**

Însă, va intra şi România, ca şi toate celelalte ţări din Răsăritul Europei precum şi uriaşa Rusie, într-o lume a răspunderii, a concentrării mintale, a muncii conştiincioase, minuţioase, aşa cum o vedem în Apus. Şi cu atît mai mult, cu cît ţara respectivă e mai în frunte.

Pînă acum, datorită vechiului regim, în România domnea tristeţea, morocănoşenia, munca fără drag, plictiseala. De ce munceşti, dacă nu puteai cumpăra nimica, fiindcă nu se găsea nimica ? Realitatea cea de toate zilele era o irealitate — un vis urît, din nefericire foarte real.

Acuma, din ce în ce mai mult, munca „se va merita", cum spune poporul nostru. Dar va fi măsurată, cîntărită, judecată pe toate feţele. Şi realitatea lumii industriale a secolului douăzeci şi în curînd a secolului douăzeci şi unu, pretinde de la fiecare, în mod necruţător, o calitate a muncii ca de ceasornicar elveţian. Vor fi Românii noştri în stare ?

Primul răspuns ce ne vine în minte e următorul : femeile care au brodat frumuseţile de borangic şi in, în serile de iarnă, la lampa cu petrol, sînt în stare de orice muncă de precizie. Bărbaţii care au ştiut să treacă de la plug la uzină, şi vor trece de la uzină la tractorul pentru mica proprietate, vor şti să mînuiască noile maşini automate şi informatizate, adică dirijate de programe electromagnetice. Muncitorii şi tehnicienii nemţi şi elveţieni, francezi şi americani, englezi şi japonezi, tot din ţărani se trag, unii mai de mult, alţii — japonezii — mai de curînd. Noi de ce n-am putea ce pot ei ?

Vom putea.

Va merita să trăim în anii ce vin.

Petru Dumitriu

Drumul spre Merv

Iubirea şi nesupunerea nu se-nving
niciodată. Ci sînt acestea
doar un pretext pentru ce va spune, murind,
Harun.
E foc el că-n Samarkand
un omeiad îl sfidează azi pe calif
şi pune printr-o femeie la greu imperiul,
totuşi drumul — bătrîn, bolnav —
l-o face cumva, desigur.
Îi pregătesc, cei din preajmă, nărăvaşi cai
de şa, urmărind să-l piarză,
înfruntă spasme şi sterpe deşerturi, prinde
şi-l taie pe-un alt Layt,
în urmă-i pling două sute de dulci soţii,
din care douăzeci i-au dăruit fii,
destinul nu vrea să te mai ţii nici pe-un biet
măgar,
deci clipa a sosit, poate.
Nici perdelele de brocart, patru mii cinci sute,
nici Palatul Minunilor,
i-au întins cîteva lînţolii, şi-alege unul,
i-a strîns în juru-i pe abbasizi —
„Tot ce trăieşte cată să piară. Tot ce e tînăr,
să trăiască..." e bunul cel
mai de preţ, din drumul spre Merv.
„La ce-mi slujesc bogăţiile ?", ar mai fi spus
din Coran, şi de somn nu ştiu
toate păsările de aur în toate ţările
sau oraşele iubirii, prin timp, Gurgan
şi Balch, Sogdiana, Transoxiana,
Ferghana, Tocharistan...

Un trandafir mai trece-n noiembrie

Ca un făcut, un trandafir mai trece-n noiembrie !
E-o înţelegere-a noastră mai veche
să fie unul sau doi după bariera
brumelor, chiar îngheţului ;
să pot privi împăcat spre iarnă.
În acest an părea
că praf e tot ce-ntre noi astfel dăinuia, dar nu :
unul pitit, galben, a stat pîlpîind ca o candelă
sub nişte frunze şi-acum deodată
irumpe, e trei noiembrie, o văpaie
în lacrimi. Da, poţi intra,
durere frigind, eşti singură...

Inscripţie pe o scoică

Mergi an de an la mare
Mergi an de an pe marginea morţii mări
pe marginea mării moarte

Lasă-te-n voia valurilor
ele să-ţi şlefuiască zimţii
să steargă partea ta
de istorie
Lasă-te zilei
lasă-te nopţii în braţe de dragoste
lasă-te-n voia sorţii
care face să-nainteze uscatul
Vino aproape
vino departe
E bine aşa între clopote
cu amarul devenit dulce şi cu dulcele-amar
în sarea în zarea liturgică ?

Mergi an de an la mare
Mergi an de an pe marginea mării moarte
pe marginea morţii mări

Aurel Rău

Portretul unei doamne

ÎN PREFAŢA romanului **Portretul unei doamne,** Henry James scria: „mă preocup în mod conştient să organizez pur şi simplu mult zgomot în jurul Isabelei Archer". În volumul de eseuri **Ambasadorii sau despre realismul psihologic** (Ed. C.R. 1976), Dana Dumitriu citează această frază pentru a explica sistemul lui James de a defini personajul care-l interesează: în cazul de faţă, Isabel Archer. Dana Dumitriu analizează cu pătrundere şi cu participare critică celebrul personaj. Drama acestei femei, pe cît de nobilă, pe atît de conştientă de vulnerabilitatea ei, i se pare aproape o problemă matematică; avînd mai multe soluţii, rezolvarea ei atîrnă de înţelegerea şi experienţa de lectură a fiecărui cititor. Dar această „stafetă" a personajului feminin constrîns să-şi reducă importanţa în funcţie de „zgomotul" din jur avea să continue în proza modernă şi Dana Dumitriu însăşi, în calitate de prozatoare, va realiza, în trilogia **Prinţul Ghica,** portretul unei doamne supusă aceloraşi legi, aceloraşi captivităţi.

Şi în jurul Alexandrinei Ghica, soţia prinţului titular, istoria va crea un zgomot asurzitor pe fondul căruia discreta biografie a eroinei ar fi putut trece fie neobservată, fie — dacă romanul politic ar fi fost altul şi Ion Ghica ar fi ajuns, cum spera, domn — în prim plan — şi atunci am fi avut în faţă portretul unei prime doamne. Dar istoria pare să fi ţinut seama, cu tot imprevizibilul ei, de anumite convenienţe. Ca urmare, Alexandrina Ghica — Saşa — scapă de corvoada unor primplanuri şi rămîne ce-a fost: „o romantică". Soţul ei, cel puţin, aşa o consideră, epoca însăşi este romantică şi noi înţelegem prin asta (conform datelor cărţii) o persoană care plînge mai lesne decît altele, are curajul unor sentimente şi se teme de dumnezeu mai mult decît de evenimente. Dar cine este această doamnă? Cine este Saşa Ghica? Începutul cărţii se desfăşoară fără ea. Personajul nostru îşi trimite absenţa înainte — ca spre a o anunţa.

Cîteva replici interioare ale soţului îi evocă gesturile şi gusturile şi din ele reiese „discreta interioritate a Saşei" prin comparaţie cu „orgoliul energic al Mariei" (Cantacuzino, sora ei). Aşadar, ca în aproape toate romanele Danei Dumitriu eroina are o soră cu care seamănă prea puţin. Surorile Mavros — Alexandrina Ghica şi Maria Cantacuzino — ce împărtăşesc „cultul pentru delicatele plăceri ale sensibilităţii" alcătuiesc de data aceasta un cuplu mai puţin dramatic decît în precedentele romane ale Danei Dumitriu. Se întîmplă ca eroina, Saşa Ghica, să anticipeze cronologic personajele feminine din romanele de actualitate ale Danei Dumitriu dar, în acelaşi timp, să le succeadă în psihologie. Ca urmare a acestui curios, interesant şi contradictoriu raport temporal, Saşa Ghica, care va trăi cu un secol înaintea Martei **(Masa Zarafului)** şi a lui Ghighi **(Sărbătorile răbdării),** va desăvîrşi experienţa de viaţă a acestora conferind aceloraşi date temperamentale o cupă mai amplă şi mai exigentă de valori. Nu putem risca nici un fel de identificare însă, între datele propriu-zise ale prozatoarei şi cele ale eroinei sale, oricît ar fi de tentant. De cînd Flaubert a aruncat mănuşa cititorilor, odată cu provocatoarea afirmaţie „Emma c'est moi", ei (ca şi criticii) n-au mai avut nici o reticenţă în identificarea autorului cu oricare dintre personajele sale. Valabilă, în definitiv, mai ales în această variantă: cu oricare dintre personaje, şi supusă erorii mai ales în identificarea într-un singur personaj, această îndrăzneală a fost pedepsită adeseori prin interpretări forţate, grosolane sau chiar vulgare. Un personaj este mult mai mult şi mult mai puţin decît autorul său — el este, eventual, doar o posibilitate a sa, aşa cum este o posibilitate a cititorului însuşi...

Saşa Ghica descinde din familia Mavros, intră, prin căsătorie, în familia Ghica, aparţine, prin sensibilitate, familiei eroinelor Danei Dumitriu de pînă la **Prinţul Ghica** şi se înrudeşte, prin suferinţa devotamentului, cu o familie spirituală reprezentată de Isabel Archer... Este, aşadar, o făptură preţioasă şi aşa a şi judecat-o soţul ei cînd a văzut-o prima dată, firească, la un bal, a evaluat-o şi a decis (asemeni lui Osmond privind-o pe Isabel Archer) s-o achiziţioneze. În ambele cazuri a fost o afacere reuşită pentru „cumpărători" şi îndeajuns de dramatică pentru rafinatele capturi. Doamna Alexandrina Ghica apare pentru cititorii volumului I din **Prinţul Ghica** abia în capitolul IX şi, în volumul al doilea, îşi va face apariţia personală tot în capitolul IX. Cum nu ştim ce semnificaţie să dăm acestei cifre — ci ştim doar că cifra nouă era „cifra" Danei Dumitriu ca zi de naştere şi ca lună de naştere — e preferabil să ne oprim o clipă asupra primei secvenţe care îi este dedicată. În timp ce la Bucureşti şi la Iaşi, ţara fierbe pur şi simplu în speranţa Unirii, iar prinţul Ghica îşi joacă şansele unei experienţe politice prea vaste pentru a nu nemulţumi spiritele autohtone, la Vathy, în casa părăsită de şeful familiei, Saşa Ghica îşi oferă, după îndeplinirea obligaţiilor de mamă şi stăpînă a casei, răgazul de a-şi contempla singurătatea. „Masa lungă, pustie — un singur tacîm, o singură lampă arzînd..." Saşa Ghica îşi ia singură cina, îşi evocă umbrele dragi pierite de mult, îşi trece în revistă reuşitele: cei patru copii şi cel pe care-l aşteaptă încă. „Dacă măcar ar avea vreun sens singurătatea asta", îşi spune. O femeie nefericită? Se pare că da. „Dacă Ion ar deschide acum uşa, ar fi fericită? Iartă-mă, Doamne, dar n-aş fi fericită!" O femeie sinceră? Se pare că nu: „Cînd el îşi scoate masca, ea şi-o pune pe-a ei". Jocul social a fost mai puternic decît instinctul familial. Cei doi soţi par să stăpînească mult prea bine arta disimulării. O femeie „romantică"? Da, de vreme ce plînge şi „se simte atît de tînără în speranţele ei", în „mica disperare de a trăi". Şi totuşi, e vorba de o femeie mai degrabă contradictorie, care ştie ce vrea, dar nu ştie cum să vrea sau nu îndrăzneşte să vrea.

Dorinţele acestei femei sînt, de fapt, dorinţele unei doamne: „Doamne, îl vreau în slavă aşa cum doreşte, şi-l vreau al meu, aşa cum n-ar putea concepe niciodată. Cum să împac aceste rugi?". În fond, portretul acestei doamne a şi fost trasat. Nu ştim încă prea bine cum arată, dar rugile ei ne-o înfăţişează foarte clar. Cititorul va înţelege că această doamnă plină de modestie este, în fond, şi spre nefericirea ei, o mare ambiţioasă. Vrea să-şi deţină deţinătorul. Nicăieri nu se consolidează mai bine orgoliile ca în singurătate; Saşa Ghica îşi face ucenicia singurătăţii — de fapt, a făcut-o demult — şi a ajuns aproape la consacrarea ei. Ştie care îi este programul: să nască mereu, să-şi crească progeniturile, să asigure stăpînului casei ambianţa necesară planurilor sale, să-i slujească vanităţile şi să găsească în toate aceste îndatoriri mulţumirea hărăzită unei femei. Lucrurile ar fi atît de simple dacă s-ar petrece aşa cum se rezumă ele într-o frază sau într-un capitol... Saşa Ghica este însă — mai precis decît tot ceea ce se observă pînă acum — o lucidă emotivă. Nu se va putea resemna niciodată să-şi joace rolul atît de restrîns, va dori, ştiind că merită, ceva mai mult, şi va suferi cînd va observa că partitura ei, în loc să se lărgească, se va restrînge. Un capitol special, capitolul XIV din primul volum, va ilustra foarte bine „golul" de care suferă eroina. Nevoia de tandreţe, de prietenie, de dialog străbate pe neaşteptate sufletul Saşei, care tresare la apariţia unei veverite în parcul de la Vathy. E prima — şi ultima oară cînd o surprindem pe doamna Ghica (în acel moment candidată, fără să ştie, la postul de primă doamnă) încercînd să seducă. Fără martori, Saşa îşi permite îndrăzneli şi sinceităţi implorînd eleganta vietate să-i acorde încrederea: „Minunate! Bucuria mea! Vreau să fim prietene, să ne spunem lucruri tainice!" Simţim în aceste încercări disperate de a capta afecţiunea animalului un fel de pariu: „Efortul de a trece bariera, de a nu rata această întîlnire". E clar că Saşa îşi exersează posibilităţile de persuasiune şi — ca eroul lui Marin Preda din **Marele singuratic** care „convinge" o şopîrlă să-i traverseze palma — din fericire, reuşeşte. „Din două sărituri veverita este în palma ei". ...„Ce grozav, fetiţo, că sîntem amîndouă pe lume. E un miracol". Saşa Ghica este încă unul din personajele Danei Dumitriu apte să vadă miracolul, să-l aştepte, să „creadă" în el. Această încredere în caracterul miraculos al vieţii, proprie autoarei însăşi, dă eroinelor sale, întotdeauna, acea trăsătură specială care le predispune la aşteptare, la convingerea că esenţialul încă nu s-a produs, că trebuie să apară cîndva. Le face, cu alte cuvinte, să aparţină mai mult unui viitor prezumptiv decît unui trecut insuficient şi unui prezent nesatisfăcător. De aici şi caracterul lor dramatic — căci întotdeauna presupusul fericit viitor se dovedeşte mai nesigur decît prezentul, mai dur decît trecutul. Şi pentru ca această scenă să-şi dobîndească încă o semnificaţie, în capitolul următor, îl urmărim pe Ion Ghica, la Ghergani, în parcul casei, unde „o veveriţă se caţără pe trunchiul unui pin gîrbovit." Soţul Saşei nu pare să observe nimic. Dar cine e soţul Saşei? „Bărbatul meu, recunoaşte eroina — spre a-şi justifica devotamentul, este un mare spectacol, unul la care merită să asişti, deşi multe replici şi gesturi îţi sînt total străine".

E multă mîndrie în aceste cuvinte. Saşa îl iubeşte pe Ghica pentru ceea ce reprezintă şi pentru ca acest sentiment să dureze, necontrariat de vanităţile bărbatului, el a devenit printr-o stratagemă demnă de o eroină lucidă şi romantică în acelaşi timp, tainic. Este un secret. Într-o lume agitată politic, într-o lume în care şi femeile nu discută decît politică, într-o lume superficială aşadar, Saşa îşi permite şi-şi ascunde, totodată, luxul unui sentiment normal. Ce se va întîmpla cu ea? Pare o intrusă în societatea dominată de cancanuri, de intrigi, de alianţe şi de trădări. În acest zgomot care-i înconjoară liniştea greu obţinută şi dificil de păstrat, Saşa Ghica naşte, vine în ţară după o călătorie îngrozitoare şi are surpriza de a nu fi aşteptată de nimeni. Pentru un bărbat important există întotdeauna lucruri mai importante decît familia. „Ştia că o preţuieşte...." se consolează Saşa. Dar ce pare să nu ştie totuşi această femeie care ştie destule (şi e şi geloasă din această pricină) e că atunci cînd un bărbat te preţuieşte e un semn că te subapreciază. Zadarnic şi-a adaptat ea statura la statura lui mică — va trebui să se micşoreze încă şi mai mult.

La Bucureşti, ca soţie de prim-ministru, Saşa Ghica va fi timorată de ceea ce se aşteaptă de la ea. E prea timidă şi „nu ştie să flateze bărbaţii printr-un interes plin de clocot senzual". Nici măcar nu se străduieşte. Soţia primului ministru al lui Cuza are orgoliul modestiei sale şi are satisfacţia ca domnitorul Unirii să-i înţeleagă firea. Dialogul Saşei cu Al. Ioan Cuza, la bal, la dineu, dar şi dincolo de vorbele schimbate — printr-o coincidenţă a firilor şi a sensibilităţilor lor — constituie mica sfidare a soţiei la adresa unui soţ atît de „competent" în politică încît nu-l mai mulţumeşte nimic. Saşa e cea care, între toţi cei care se grăbesc să-şi dezavueze domnitorul îşi păstrează bunul simţ care, în locul simţului politic, o serveşte mai bine: se teme de aceste umori instabile, de aceste nesfîrşite combinaţii ce riscă să iasă prost.

„Pentru mine, spune ea, este total indiferent secolul în care trăiesc". Important este ca secolul să nu-şi piardă măsura. Ea va naşte iar, îşi va surprinde bărbatul la cîrciuma Bordei cu dansatoarele italiene — nu e singura infidelitate; au mai fost: Catinca Gauthier, văduva Théodory şi vor mai fi: o actriţă mititică şi cîrnă, o franţuzoaică, în fine, vînzătoarea Jeanine — dar va rămîne ce a fost: „sarea pămîntului" pentru bărbatul ei, adică „viaţă în desfăşurare egală, oriunde, consecventă, aşezată, cumpătată..." şi un „raisonneur modest, discret, pe care aproape l-am inventat şi pe care unii... îl socotesc prea demonstrativ" — pentru autoarea cărţii.

DANA DUMITRIU n-a fost prea blîndă cu acest personaj atît de comod încît devine incomod cu fiecare pagină despre el şi supus atîta vreme cît se simte în siguranţă. Cîteva descrieri sumare ne-o prezintă pe Saşa cu aciditate: e palidă, are nasul ascuţit şi gura mică dar energică. Farmecul, pe care autoarea i-l scade pe măsură ce cresc infidelităţile soţului, se datorează ochilor albaştri-viorii şi mai ales privirii lor uimite, contrariate. Dar aceşti ochi albaştri-viorii devin, o dată, o singură dată, căprui. Să fie o scăpare? Dacă da, ea se datorează, probabil, instinctului de separare, de distanţare, prin care Dana Dumitriu a simţit nevoia să se desolidarizeze de această fiinţă ce pare incapabilă să-şi ia în stăpînire porţia personală de viaţă, de independenţă. Dacă nu cumva, mare cititoare de poezie cum era, Dana Dumitriu nu a avut în vedere versurile lui Şt. Aug. Doinaş („în pofida faptului că-ţi schimbă / cineva culorile din ochi") sau Nichita Stănescu („sub ochiul tău verde la amiază / cenuşiu ca pămîntul la amurg") — căci momentul în care ochii Saşei sînt căprui este, într-adevăr, la amurg, cînd ea asistă, obişnuită şi distrată, la felul cum soţul ei îşi face numărul de diplomaţie în faţa unui amic politic invitat la Ghergani. Cum va rezista Saşa Ghica acestor vremuri agitate ce riscă să-i tulbure domiciliul şi aşa destul de volant (Constantinopol, Smirna, Samos, Bucureşti, Ghergani)? Cum va rezista acestui bărbat a cărui vanitate se lasă aşa de uşor măgulită, atît de puterea politică, cît şi de senzualitatea agresiv vulgară a altor femei?

Deocamdată, în timp ce soţul (şi parcă numai el) se află în plină vînătoare de slăbiciuni ale domnitorului Unirii, Saşa Ghica îşi păstrează cu îndîrjire calmul, se preface că nu observă atmosfera încordată a Bucureştiului şi traversează în caleaşcă oraşul „năpădit de verdeaţă şi flori". Un oraş încă patriarhal, încă somnoros, cu frumuseţi adevărate presărate „ici şi colo". În timp ce bărbaţii ies la „vînzări" de voturi şi de şedinţe, Saşa Ghica iese la cumpărături. Va cumpăra partituri — muzica reprezintă expresia reală a puterii, după părerea ei — în vederea unor serate muzicale, cutii de măsline (prin intermediar) şi pălării de la celebrul atelier al lui Fany Tippi. O scenă cinematografică se desfăşoară în vitrina magazinului unde clientele, probînd una după alta capodoperele de stofă, mătase, voaluri şi pene, au prilejul să fie admirate din bulevard, şi să observe, la rîndul lor, trecătorii. După „subtila învălmăşeală a senzaţiilor" produsă de plimbarea propriu-zisă, doamna Ghica trece, cu oarecari temeri, dar şi cu umor („am înţeles, doamna Fany, mă vedeţi nu aşa cum sînt, ci aşa cum le-ar sta bine pălăriilor dumneavoastră să fiu, aşa cum ar fi trebuit să am îndrăzneala să fiu"), în registrul cochet al existenţei şi-şi impune gustul sobru, dar fin în alegerea unui şir întreg de „prăjituri capilare" realizate de artista pălăriilor. Prin fereastră are surpriza de a-şi vedea bărbatul discutînd cu Grigore Sturdza şi mai are şi „senzaţia bizară de a fi fost ignorată cu bună ştiinţă". Cei doi soţi, aflaţi fiecare la datoria lui, sînt mai departe ca oricînd. Îi desparte nu doar un geam, ci o întreagă treaptă de sensibilitate. Saşa are, din punctul de observaţie în care s-a situat încă de la începutul cărţii, privilegiul unui şir întreg de „impresii sîcîitoare". Una dintre ele, trezită de această „falsă întîlnire" izolată de sticlă, este aceea că doi soţi nu trăiesc tot timpul în aceeaşi lume — chiar dacă aparţin aceleiaşi

lumi. Dar ce înseamnă pentru ei doi lumea ? O frază mai veche a Danei Dumitriu, dintr-un roman anterior, împarte lumea în două : „Esenţialul pe pămînt e puterea, iar în ceruri, credinţa". În timp ce Ion Ghica (deocamdată boier, om politic, diplomat, economist, dar nu scriitor — ci frate de scriitor) optează în chip evident pentru teluric putere, Saşa Ghica înclină, cu discreţia sa înnăscută, spre credinţă şi spre artă. Celesta Saşa şi teluricul Ion Ghica sînt, în definitiv, egal de utopici numai că în direcţii pe care temperamentele lor le-au făcut să devină contrare în loc să rămînă complementare. Aceste două jumătăţi de lume care nu se rezolvă singure (ce e puterea fără credinţă ? ce e credinţa fără nici o putere ?) sînt sortite şi în această carte, ca oriunde, să se ignore. Ion Ghica o consideră pe Saşa „sarea pămîntului"... Nimic, dar nimic, niciodată, n-o să-l facă pe acest bărbat, atît de abil încît a încetat să mai fie subtil, să simtă că, de fapt, Saşa e sarea cerului.

„Ce-ar fi fost dacă nu ne-am fi întîlnit niciodată ?" se întreabă Saşa Ghica. Falsa lor întîlnire o face să întreprindă un efort de detaşare ; „Dacă nu l-aş fi cunoscut, dacă n-ar fi fost bărbatul meu, cum l-aş fi privit acum ?" Întrebări al căror răspuns nu modifică nicidecum relaţia, dar a căror apariţie trădează în Saşa Ghica o eroină modernă. Dana Dumitriu a procedat astfel nu numai cu Saşa — ci cu toate personajele cărţii. Surprinde, în **Prinţul Ghica**, prospeţimea tonurilor, a agitaţiei, aerul actual al conversaţiilor, reacţiile moderne ale interlocutorilor, o anume ţinută despre care cititorul ar fi fost tentat să creadă că s-au ivit pe lume abia în secolul nostru. În realitate, scriitoarea a respectat istoria — şi istoria (reală) nu reţine (de regulă) decît gesturi, evenimente, fraze, documente produse de oameni inteligenţi, surprinzător de inteligenţi. Lectura documentelor, a scrisorilor şi a cronicilor ne aşează în faţă o evidenţă pe care cititorul e obişnuit s-o ignore : oamenii inteligenţi de acum un secol sau două erau la fel de strălucitori (dacă nu mai mult !) ca aceia de astăzi. Prin urmare, conferind strălucire conversaţiilor politice din cartea sa, Dana Dumitriu nu făcea decît să reconstituie şi să restituie paginilor un fragment din sclipitoarea risipă de inteligenţă săvîrşită în secolul trecut de înaintaşii noştri întru speranţe şi erori. Saşa Ghica e, aşadar, prin reacţiile sale, aproape o contemporană — şi, în multe privinţe, apartenenţa ei la secolul trecut o dezavantajează ; dar care secol i s-ar fi potrivit oare acestei femei al cărei strașnic tiran nu este soţul, nu sînt copiii, nu este politica, nu este nici „muzica" şi nici chiar credinţa ? Tiranul acesta fatal de care Saşa Ghica, asemeni Isabelei Archer, nu va putea să scape niciodată, este propria ei fire, este propriul ei „program" de viaţă, este devotamentul care i s-a infiltrat în sînge pentru totdeauna şi la care nu poate renunţa fără să renunţe la viaţa însăşi. Ar fi putut fi alta ? Soţul ei crede că da ! : „o auzise rîzînd cu hohote triviale...", o văzuse bînd cîteva pahare, în circiuma de la Bordei cînd îl surprinsese cu dansatoarea italiană, şi „a fost singura dată cînd în soţia lui a simţit femeia care ar fi putut fi, dacă nu s-ar fi născut cu averea şi ambiţiile lui Mavros în poală". Soţul ei, simplifică Ion Ghica, n-are, dealtfel, nici timp şi nici răbdare să-şi analizeze atent femeia. A decis cîndva că este sentimentală şi romantică şi va rămîne la părerea lui. Saşa ar fi putut, ca orice femeie, să fie alta în funcţie de bărbatul pe care l-ar fi avut. Ghica i-a oferit o partitură modestă şi monotonă : devotamentul îndulcit de oarecare duioşie. Nu pare prea darnic acest bărbat şi nici prea onest : Saşei, aleasă cîndva cu grijă, îi retrage dreptul de a-l judeca ; pe Cuza, îl va recuza. „Cine a spus că o femeie trebuie să pună preţ mai mult pe slăbiciunea bărbatului ei, decît pe credinţa ce i-ar putea-o purta ?" se întreabă Saşa pe gînduri. Aşa cum este, Ion Ghica reprezintă pentru ea foarte mult : s-a obişnuit de la cincisprezece ani cu acest bărbat şi nu se poate dezobişnui de el. A învăţat-o să simtă prea multe şi mîndria („Strălucitor e şoţul meu, fermecător !"), şi nemulţumirea („cu ce se alesese ? grijă, tensiune, suspiciune, absurdul sentiment de nesiguranţă...") şi gelozia („o exalaţie corporală" păstrată pentru „intimitatea budoarului"), şi revolta („iubeşti mediocritatea") dar şi, mai presus de toate, singurătatea („privea imensitatea albastră şi întîmpina cu teamă şi bucurie sentimentul violent al singurătăţii").

ACEASTĂ captivă de lux nu va putea renunţa niciodată la confortul condiţiei sale. Nu-şi va permite nici adierea unui flirt — cu pianistul Rider, cu care se va înţelege brusc, aplecaţi pe aceeaşi partitură de Beethoven —, nu-şi va permite să mai aştepte miracolul şi nu-şi va permite nici să renunţe la el. E un făcut ca cele două Saşe ale literaturii noastre (Saşa Comănesteanu şi Saşa Ghica) să fie mesagerele devotamentului absolut. La treizeci şi cinci de ani Saşa Ghica este abandonată de romanul Danei Dumitriu şi lăsată să plîngă în voie, singură, cu fruntea lipită de zid după ce a încercat, zadarnic, să comunice cu cineva. Plînge violent, dar generos : „Aş vrea ca toţi cei ce se iubesc să se iubească şi mai mult". Plînge de frică. Şi-a citit condamnarea într-un pasaj muzical oferit de Rider : „Da, iubeşti totul, îţi iubeşti şi bărbatul şi copiii, casa, părinţii, lumea căreia îi aparţii, le iubeşti aşa cum sînt ele, iubeşti natura şi sfidătoarea ei indiferenţă, aşa cum este ea şi totul, totul se întoarce împotriva ta, căci adevărul este atît de contradictoriu, te ameninţă, te condamnă la moarte. Lent. Sigur. O moarte prin oboseală. Cînd osteneşti să iubeşti, mori...". Plînge cu speranţă, rugîndu-se : „Poate este important să nu uit. Poate este important cu ce amintiri venim dincolo, la tine ! Poate contează."

Dana Dumitriu se desparte cu violenţă de eroina sa, în chiar acest punct dramatic. „Oare e bine să ne despărţim astfel de ea ?" se întreabă — retoric — autoarea. Căci despărţirea s-a produs deja. Saşa Ghica a fost abandonată din pricina suferinţei pe care o încearcă, din cauza fricii pentru familia ei. Este o eroină incomodă, prea fragilă şi prea constantă, prea onestă pentru o epocă ce supralicita orgoliile. Asemeni celorlalte eroine ale Danei Dumitriu, Saşa Ghica cedează partida. Este portretul unei doamne care ştie să piardă — şi care cîştigă numai în acest mod păgubos pentru ea. Iar noi, cititorii, sîntem siliţi — uşor — „să ne îndepărtăm cu seninătate" de această doamnă pe care o abandonăm şi care ne abandonează, refugiindu-se într-o orbitoare singurătate, lăsîndu-ne impresia că miracolul îndelung aşteptat de ea s-a săvîrşit : zgomotul epocii filtrat prin prezenţa amortizantă a Saşei Ghica se purifică necontenit pentru a se transforma într-o amplă frază muzicală — insinuantă precum sonata lui Vinteuil...

Tia Şerbănescu

Reprezentanţi din judeţul Sibiu la Marea adunare de la Alba-Iulia.

Jos Băcanu?!

LA ÎNCEPUT nu am înţeles ce se striga, apoi, venind mai aproape de coloană, am distins limpede, dar tot nu am crezut că aud bine. Cei din preajmă mi-au confirmat : se striga, într-adevăr, „jos Băcanu !", asta reclamau, la un moment dat, manifestanţii F.S.N. (o parte din ei, un grup măricel), impetuos revărsaţi, după miting, pe şoseaua Aviatorilor.

Ciudată revendicare, mi-am zis, tare ciudată ! O întrebare nu-mi da pace : cum să fie dat „jos" cineva care nu se află „sus". De unde să fie coborît, de pe care treaptă, de pe care soclu al puterii devreme ce nu e suit pe nici unul ? După cît ştiu, d. Petre Mihai Băcanu este ziarist şi nimic mai mult — dar nici mai puţin ! — şi la publicaţia unde lucrează e investit cu funcţia de şef de secţie. Să nu mai fie d. Băcanu şef de secţie, acest obiectiv să-l fi avut în vedere, prin acel „jos" clamat cu aprindere, manifestanţii de pe şoseaua Aviatorilor ? Îl voiau simplu redactor, îl voiau doar corector ? Sau îl voiau şi mai jos ? Poate îl voiau jos de tot, adică în beciurile securităţii din Rahova, acolo unde oricum mai fusese şi de unde — ce gafă ! — l-a scos Revoluţia în ziua de 22 decembrie 1989.

Dar poate merg totuşi prea departe cu presupunerile mele privitoare la sensul acelui „jos !". Poate că oamenii de bine care lansaseră lozinca în eter, în frumoasa după-amiază de toamnă tîrzie, nu doreau chiar trimiterea (retrimiterea) dlui Băcanu la închisoare, poate că voiau **numai** să i se ia condeiul destabilizator. Cerinţă mai rezonabilă, nu-i aşa ? La rigoare, putem să o acceptăm. Omul irită prea multă lume cu dezvăluirile lui, încurcă, zăpăceşte, destabilizează. Cum să nu se strige : „jos" ! Nu, nu neapărat la puşcărie (deşi...) dar să i se smulgă condeiul, sau măcar să i se dea peste mînă, ce mare lucru !

Mai există însă în lumea noastră şi spirite învechite, printre care, vai, mă prenumăr, fixate la încredinţarea că un adversar se cuvine să fie combătut cu aceleaşi arme şi în acelaşi teren în care el se manifestă. O opinie scrisă a cuiva, credem noi, aceştî ruginiţi, dacă o socotim falsă, neîntemeiată, inoportună sau cum o fi, o astfel de opinie este firesc să o respingem tot cu uneltele scrisului, şi nu oricum ci venind cu **argumentele** noastre, cu **probele** noastre, cu **documentele** noastre, apte să le răstoarne pe ale celuilalt, să le descalifice şi să le expedieze în neant.

Prejudecăţi, desigur, îmi dau seama, de care însă, mărturisesc, nu mă pot debarasa. De aici probabil şi descumpănirea în care m-a aruncat acel „jos Băcanu !" al manifestanţilor de pe şoseaua Aviatorilor. Ciudată, cu totul stranie doleanţă, a cărei scandare ritmată încă îmi stăruie în auz.

G. Dimisianu

Din arhiva AL. T. STAMATIAD

O scrisoare de la C.D. Fortunescu

PROFESORUL craiovean Const. D. Fortunescu (1874—1965) este cunoscut în istoria culturii româneşti ca animator al vieţii cultural literare din oraşul banilor.

Distins om de litere, autor de manuale şcolare, fondator al prestigioasei reviste „Arhivele Olteniei" (1922—1943), „Officier d'Académie" (brevet decernat de Ministerul Instrucţiunii din Franţa în 1926), director onorific al Arhivelor Statului din Craiova (de la înfiinţare, 1931, pînă în 1933), secretar general al Ministerului Instrucţiunii Publice (sub ministeriatul lui N. Iorga — 1931), vicepreşedinte al Uniunii scriitorilor olteni (1937), preşedinte al Cercului franco-român din Craiova (1939), preşedinte al Asociaţiei profesorilor din Craiova şi vicepreşedinte al Societăţii culturale „Prietenii ştiinţei" din Craiova, C.D. Fortunescu a colaborat la : „Curierul Olteniei", „Înainte", „Năzuinţa", „Oltenia", „Opiniunea literară", „Ramuri", „Revista şcolară" (1891), „Şcoala secundară" ş.a. A publicat, în colaborare, *Două neamuri oltene : Creţeştii şi Brădeştii* (1944) şi a elaborat o *Istorie a tiparului Ţărilor Române* (în manuscris la Biblioteca Academiei Române), o *Bibliografie exhaustivă a „Arhivelor Olteniei"* (în manuscris la Biblioteca Centrală de Stat) etc.

După cel de al doilea război mondial, omul de cultură Const. D. Fortunescu a fost marginalizat ca atîţi intelectuali români de vază. Singurele oaze în atmosfera proletcultistă instaurată pe atunci erau întîlnirile cu alţi intelectuali locali cu care puteai întreţine o conversaţie cît de cît elevată, care să-ţi aducă aminte de trecutele timpuri. Printre cei cu care C.D. Fortunescu mai putea schimba o vorbă, fără a se teme de urmări, era şi epigramistul craiovean I.C. Popescu-Polyclet (1883—1962), magistrat, membru al Uniunii Scriitorilor (din 1946), traducător din Maupassant ş.a., colaborator la: „Convorbiri critice", „Condeiul", „Carmen", „Gorjanul", „Jurnalul", „Luceafărul", „Noua revistă română", „Presa Olteniei", „Ramuri", „România Jună", „Revista modernă", „Revista idealistă", „Românul literar", „Semănătorul", „Secolul XX", „Situaţia", „Viitorul" etc., autor al mai multor volume de versuri (*Viorele* — 1904, *Zări albastre* — 1913, *Amurg de toamnă* — 1925) şi de epigrame (*La vale* — 1913, *Epigrame* — 1932 şi 1934 ş.a.) şi al unei monografii : *Cincinat Pavelescu (Omul şi opera)* — 1935.

Cu C. Polyclet discută în vara lui 1954 despre Al. T. Stamatiad şi despre poezia acestuia (vezi Mihai Apostol, *Alexandru T. Stamatiad — contribuţii documentare*, Anuarul Muzeului de Istorie şi Arheologie — studii şi cercetări III, Ploieşti, 1986, p. 325), prilej ca după aceea să-i şi scrie poetului „trimbiţelor de aur" şi al „mărgăritarelor negre". Această scrisoare redactată de C.D. Fortunescu la vîrsta de 80 de ani, pe care o redăm în continuare, am vrut s-o publicăm alături de alte documente inedite anexate „contribuţiilor" amintite. Fostul C.C.E.S., de tristă amintire, nu a fost de acord. Aprecierea lui C.D. Fortunescu faţă de regimul comunist, instaurat cu „ajutor" sovietic, a fost cauza. Originalul scrisorii se păstrează de către Muzeul de Istorie şi Arheologie Prahova, în Fondul Al. T. Stamatiad, sub numărul de inventar 2299/4. Documentul nefiind datat de expeditor, ne folosim de ştampila poştei : „Craiova, 6 iul(ie) (19)54".

Mihai Apostol

STIMATE DOMNULE STAMATIAD,

Ca să nu te miri prea mult că-ţi scriu, după aproape zece ani de cînd nu ne-am văzut (ultima dată — dumneata o vei fi uitat — ne-am întîlnit în subsolul depozitului de cărţi editate de Casa Şcoalelor) este că am vorbit de dumneata alaltăieri cu Popescu-Polyclet, care mi-a şi dat adresa la care îţi scriu. Eu îi citisem versuri din „Pe drumul Damascului" — pe care volum îl socotesc cel mai de preţ din lucrările ce ai publicat — fiind în ele pură spiritualitate, iar nu meşteşugire poetică. De la Polyclet am aflat de ştirea dumitale şi m-am bucurat că te-a ţinut Dumnezeu în viaţă, în ciuda imprejurările vrăjmaşe în care trăim.

Bietul Polyclet luptă cu mizeria şi — ce e mai rău este că e cu totul demoralizat, într-o stare de deprimare nervoasă înaintată, neputîndu-şi stăpîni plînsul. Eu am căutat să-l mai îmbărbătez şi l-am încurajat să vină mai des la mine, ca să-l mai injectez cu încurajări şi speranţe. În acest sens, dacă dumneata îi eşti prieten — cum mi-a spus dînsul — i-ai face o adevărată binefacere adresîndu-i cîteva rînduri de îmbărbătare.

Eu nu am mai fost în Bucureşti de aproape zece ani. Am acolo atîţia amici şi oameni pe cari îi iubesc, şi nu le mai ştiu de ştire celor mai mulţi. Iar celor din generaţia noastră li s-au rărit tare rîndurile.

Eu fiind optimist, ca unul ce am absolută credinţă în Dumnezeu, sînt convins că ne aflăm în ajunul unor mari şi fericite prefaceri pentru iubita noastră Românie. Iar (cu) aceste sentimente şi cu această credinţă am putut şi eu ajunge în acest al 80-lea an al vieţii mele.

În altă ordine de idei, te rog a-mi spune dumneata — ca fiind în domeniul dumitale de preocupări — dacă ştii de cine sunt versurile pe care ţi le alătur în copie. O doamnă mi le-a arătat, tăiate dintr-o gazetă or(i) revistă — care de sigur nu pot fi de acum — întrebîndu-mă dacă le-am citit şi de cine sunt scrise. Eu nu le-am mai citit, cu siguranţă. Nu cumva le ştii dumneata ? În niciun caz ele nu pot fi de inspiraţie actuală !

Dorindu-ţi de la Dumnezeu sănătate, te rog să primeşti, iubite Domnule Stamatiad, cordiale salutări, cu alesele mele sentimente de preţuire.

C. D. FORTUNESCU
Craiova
Str. Negru-Vodă, 11

Ion IUGA

Gheața așteptării

Îți aud vocea
ca o inserare de argint
strigîndu-mă

telefonul tace
de la o vreme

în mine se ascunde o
tainică teamă
îmi tremură mîna și cuvintele
pe receptorul umed
de gheața așteptării

din vecini
aud prin zid furnicile roșii

Reflecție

Un obraz
un cuțit
două tăișuri
pe fața luminii

un ochi
un cuțit
o muchie
două tăieturi
pe văzul fîntînii

o lamă
înfiptă-n obraz
o țeapă
cît sîngeră ziua

Pe obrazul meu

Azi mi-a intrat pe fereastră
o carte în formă de pasăre
plutea pe o floare de mac
sîngerînd

s-a așezat pe hîrtia maculată de gînd
ca un om sfîrșit

azi mi-a intrat prin fereastră
o carte în formă de pasăre

pene plesnite de alice
poemele curg
sîngerînd

s-au așezat pe hîrtia maculată de seară
pe obrazul meu
sîngerînd

Semn de carte

Toamna își agață spinii
pe trupul meu ieșit din vară

fîntîna se adîncește în chipul tău
sporește izvorul
cu marginile obosite de însetatele guri

își atîrnă în crengi păpușile
la uscat
mai palidă toamna ca niciodată
adoarme cu soldații desculți
pe marmura din parcul public

tîrzie întîlnire între două oglinzi
mîna mea –
semn de carte
presată de istorie

Asfalt oriental

Vieți tinere icoane de îngeri
mai respiră din asfalt sîngele scurs prin
pînza de seară de atîtea ori într-un an
Piața Universității tremurătoare
pădure de plopi și mîna neagră
pîndind după ușile închise
colinda unor îngeri cu refrenul
în tăcerea noastră refugiat

pe o poartă imaginară și-au scris
visul înnegrit de-o mînă neagră
și îngropat în aerul cald al iernii
ori în seceta unei peșteri
la mijloc de iunie

numai spinii cresc nedeslușit prin mătasea
zilei
pe mîinile copiilor sîngeră
sîngeră în tălpile desculțe în Piața
Victoriei

spinii care-și ascund obrazul pe Dealul
Mitropoliei
în cîrpe orientale fără culoare

Prin umbra serii

Prin umbra serii
cuvinte fără chip
mucegăiesc în plutire ușoară
pînă rămîn păianjeni colorați
adunînd în colțul drumului
inutila oboseală

prin cerul acesta mort zboară cuvinte
fără gînd
prin aerul acesta coboară
fără să respire
palide confetii
prin spărtura ferestrei să mă caute

Am să rămîn

Umbra sunetului
premerge veșmîntul literei
semnul în urmă
vestitor de cuvinte
ca un profet plantează ferestre pe drum
să vină oameni ;
sapă fîntîni în rădăcina plopilor
să cuprindă adevărul

aici am să rămîn
unde zăpezile își așează filigranul
unde puritatea nu îngheață pe oglinda
albă
se strecoară în riduri de argint
umblînd insistent cu viața

cînd umbra sunetului
duce de mînă arhanghelul rătăcitor

1986

Desemn pe rouă

Cînd în nemarginea dorului
de tine mă sprijin
și-n clarul ochilor tăi
eu desenez un cîmp înflorit
scriu din flori de cîmp un vers
în acest peisaj care-ți ține locul și cîntă
pînă-mi astîmpără patima de tine
limpezindu-mă

cînd întrece orice măsură
dorul te descrie pe apa riului dor
lunec în căutarea ta
pe unde visul nicicînd nu încearcă

desemn pe rouă
dorul de tine îmi aprinde locul

Prin umbra serii

ce-i dincolo de umbra noastră
mai seamănă a riu
ce-i dincoace
în noi
numai cu praful din vînt mai are întîlnire

pe sub cerul acesta încă demult
frigul locuiește în păsări

păsările sunt înlocuite de pete

1987

Constanța

Rafturi de manuscrise
pe mozaic înroșit de-atîtea curmate vieți

vitrine în care marinari
își expun sărăcia din mîini

hamali jucînd cărți
de noroc
cu mereu tinere îndoliate femei

seara ele vin îmbrăcate în negru
natură vie
să se risipească în întuneric

marea le sprijină parcă
stîlpi negri
exotici arbori fără coroană
ele sprijină portul

ce simple manuscrise
lunecă pe aceste mozaicuri spălate de vînt

1986

Copacul din geam

Vînt blînd mîngîie transparența sticlei
rece biciuie aburita fereastră
martorul respirației mele copacul
numai el îmi vorbește
cu luna exilată în beznă

măreț învăluie grădina în april
așternut pînă-n vară umbrele lui
își spală obrazul cînd plouă și imensa-i
umbrelă
vibrează pînă-n rădăcini și ritmic
hrănește iarba cu umede oglinzi

vrăbii cîntezoi chiar cenușii porumbei
se ascund în rămurișul lui și cîntă
copacul cînd zorii-l îmbracă-n argint –

parcă-mi cere cuvintele care-mi zac în
gîtlej
bolnave de durere
tăinuite cuvinte ca niște arme de foc
cu viața lor aminată de pe o zi pe alta

cu zilele părinților mei a crescut arborosul
din geam
păstrează urmele somnul a cinci generați
ori cinci
astăzi arbitrii fără identitate îi hotărăsc
sfîrșitul
intră în grădină buldozăre fără de lege
și-mi demolează mărturia umbrele din
geam
copilăria cu numele familiei

fi-va mîine viscol și-mi va sparge ferestrele
pustie casa viselor mele călărind în pustiu
pe umerii arbitrilor fără identitate

Flacăra

Numai cu rouă hrănindu-se
vorbește cu Dumnezeu
copacul cel tînăr
zborul lui prin ochii riului
se face flacără
și învăluie turla care luminează
fereastra către adînc

riul se revarsă prin grai
se subțiază în clape metalice
pînă-i altar
copacului tînăr

umbra lui cutreieră singură
vorbește cu Dumnezeu

Arbore de piatră

Îi macină ploaia graiu-n rădăcină
fără saț ochi de nisip lucesc prin crăpături

cocoșii-n jur au pliscul prins în umbre
aripele ascunse-n vină

pietre prețioase în tăinuitul fruct
adorm în cuiburi
mucegăite ceruri se risipesc
peste sămînța floare

înstrăinat de vînt Doamne cum arde
aproape-n cer
cu ochii-nvinși de lespezi

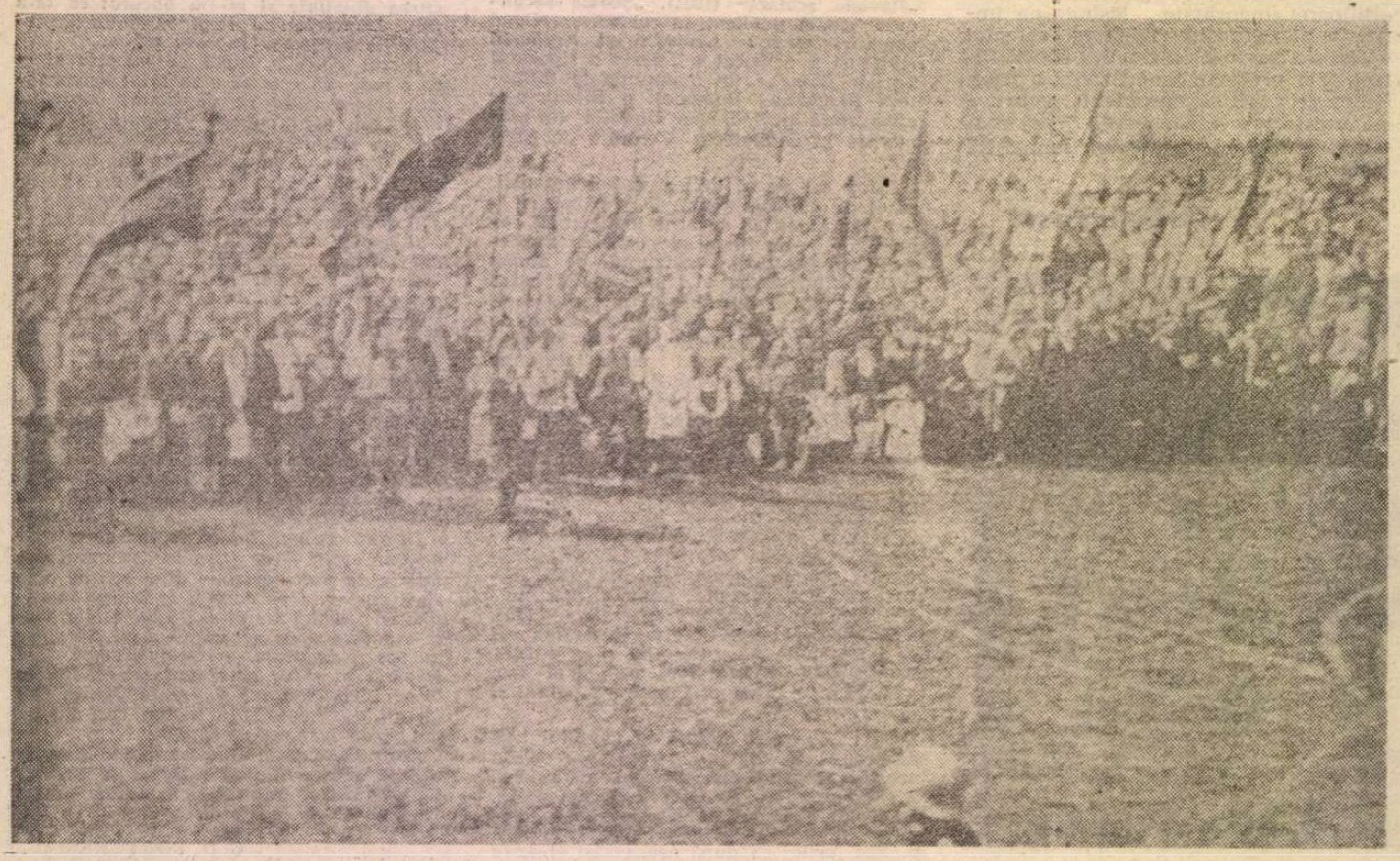

Pe Cîmpia Turzii, în 1919

INEDIT

Alain Guillermou despre DOINA lui Eminescu

CÎND am publicat în 1977 în românește teza de doctorat la Sorbona a prof. Alain Guillermou, șeful Secției de română a Universității din Paris, Geneza interioară a Poeziilor lui Eminescu, *susținută și tipărită în 1963, am convenit cu Editura Junimea că textul* integral *al cărții va fi respectat așa cum l-am tradus (împreună cu Gabriel Pârvan-Pitești), fără nici o cenzură, condiție* sine qua non *a autorului francez, un vechi prieten al țării, culturii și limbii române. Însă în ultimul moment, din dispoziții superioare, capitolul consacrat în teză* Doinei, *celebrul testament politic și poetic al lui Eminescu din iunie 1883, a fost eliminat. Cînd prof. Alain Guillermou a sosit la mine, în miez de noapte (6 oct. 1977), pentru a participa la Iași la lansarea cărții sale, carte apărută în Colecția reputată „Eminesciana" (sub îngrijirea competentă a lui Mihai Drăgan), și a constatat eliminarea capitolului respectiv, s-a supărat foarte tare („cum vă permiteți să cenzurați un autor francez, prieten al vostru, care este un om liber și răspunde de cele scrise de el ; nu am spus decît adevărul istoric și literar"), încît abia Ambasada franceză l-a înduplecat să nu plece acasă, ci să fie la Iași, unde apoi a vorbit în română la lansarea cărții sale, fiind foarte aplaudat.*

Deci capitolul care urmează este în română inedit, *absent din volumul tipărit de noi în 1977, o carte de referință asupra creativității eminesciene. Acum abia cititorul interesat îl va putea reintegra în* Geneza interioară a Poeziilor lui Eminescu, *acolo unde îi este locul, imediat după capitolul consacrat* Luceafărului, *p. 391, înaintea lui* S-a dus amorul. *Sper că voi putea retipări cartea, demult epuizată, a lui Guillermou, indispensabilă cunoașterii lui Eminescu, carte din care nu va mai lipsi capitolul consacrat* Doinei.

Gh. Bulgăr

ISTORIA poeziei *Doina* e legată de episoadele patetice care au marcat deopotrivă viața personală a lui Eminescu și pe cea a României. Mai mult, geneza *Doinei* se inserează între două date semnificative : prima, 1878, e aceea a Tratatului de la Berlin, prin care România cîștiga independența, dar trebuia să cedeze puternicului aliat Rusia partea cea mai mare a unei provincii situate în nord-estul țării, între Prut și Nistru, Basarabia. A doua dată : 5/17 iunie 1883 e aceea a organizării serbării de la Iași pentru inaugurarea, în prezența suveranilor, a statuii lui Ștefan cel Mare, opera sculptorului francez Frémiet. Eminescu trebuia să citească acolo *Doina*. Dar el nici nu a asistat la ceremonie, s-a refugiat într-un birt, dînd o explicație bizară acestui comportament straniu : i-a fost teamă de a nu avea în public o ieșire nepotrivită. Totuși el citi *Doina* la o ședință solemnă a Junimii în Iași și fu aplaudat cu entuziasm. Dar puțin timp după aceea, întors la București, el dădu semne grave de alienație mintală, încît se poate spune că ceremonia de la Iași indică sfîrșitul vieții lucide a acestui om de 33 de ani, condamnat la o lentă agonie spirituală.

Prima ciornă a *Doinei*, care datează după Perpessicius, din 1878, e contemporană cu anexarea Basarabiei de ruși, iar ultima, care figurează în manuscrisul 2262, 209—210, e foarte probabil o copie făcută în 1883, special pentru o lectură publică. Între aceste două date limită, poezia a cunoscut un număr anumit de modificări, dar important de notat e faptul că de la început cele două elemente esențiale ale temei : furia contra invadatorilor și chemarea lui Ștefan cel Mare apar strîns împletite între ele, încît putem considera ceva cu totul remarcabil faptul că Eminescu, invitat să citească o poezie la Iași în 1883, cînd se inaugura o statuie a lui Ștefan cel Mare, a găsit printre notele sale șapte sau opt redactări ale aceluiași text, început cu cinci ani mai înainte, consacrat de pe atunci, în partea lui finală, evocării prințului moldovean, înmormîntat la Putna.

Observăm în acest prim manuscris 2276,28—30 că Eminescu folosește în general un procedeu cvasisistematic, ce constă în plasarea la capătul versului a unui nume, luat din geografia românească, dîndu-i acestui nume în versul următor o rimă mai mult sau mai puțin bogată. Astfel, în vv 1—2 găsim *Tissă* rimînd cu *plînge-mi-să*, în vv. 11—12 : *Cornu Luncii* cu *pruncii* și în vv. 30 și 31 *Abrud* cu *aud*. Alt procedeu : denunțarea, citînd numele lor cu insistență ostilă, a invadatorilor :

Din Hotin și pîn' la mare
Stăpînesc urdii tatare
Și tatare și calmuce.

În versiunea definitivă nu va mai fi vorba decît de dușmani în general, fiind semnalat unul singur : muscalii. De notat, de asemenea, în această primă ciornă că invocarea lui Ștefan cel Mare e nuanțată cu un fel de naivitate, ironie, cicăleală țărănească, în acord, în general, cu factura de tip popular imprimată de Eminescu bucății sale. Astfel, poetul cere lui Ștefan cel Mare să-și părăsească, fără teamă, mormîntul de la Putna :

Locul gropilor
Dă-l pe seama popilor,
Clopotele să le tragă
Și să cînte ziua-ntreagă.

Ironie și naivitate în această apostrofă :

Ștefane, măria ta,
Nu tăcea ca peștele.

Această formulă, prea apăsată, dispare în a doua ciornă, ms. 2276, 43—44 —42 v, aproape contemporană cu precedenta, dar amplificată. Ea are 57 de versuri, în loc de 33. O nouă dezvoltare anunțată de v. 10 din ultima ciornă :

Săracă țară săracă

Poetul arată ce nenorociri s-au abătut asupra pămînturilor românești, punînd, în parte, pe seama drumului de fier avalanșa de străini :

De la Turnu-n Dorohoi
Curg străinii în puhoi
Și cum vin cu drum de fier
Toate cîntecele pier.

Chemarea lui Ștefan cel Mare se îmbogățește. Prințul va suna de trei ori din corn pentru a aduna mai întîi Moldova toată, apoi pentru a chema pădurea în ajutor și, în fine, pentru a nimici pe dușman. Cît despre călugării de la Putna, popii, Eminescu îi tratează cu vorbe de duh : Ștefan să-i lase cu metaniile lor, cu rugile lor... Apare acum personajul arhimandritului :

Las' arhimandritului
Toată grija schitului,

care nu poate trezi nici chiar un surîs de ironie. Mai mult, ocupațiile pioase ale popilor capătă un sens, orientîndu-se către o certă utilitate :

Să-ți ajute Dumnezeu
Ca să mîntui neamul tău.

Mai tîrziu, în loc de : „Să-ți ajute Dumnezeu", vom citi :

Doar s-a-ndura Dumnezeu
Ca să-ți mîntui neamul tău !,

notă atenuată, dar în care se afirmă aceeași grijă de a colora grav un detaliu simplu, pitoresc la origine.

Versiunea următoare, 2276, 117 (—116v) —118, 44—43 v, apare ca o retractare față de precedenta, în privința invocării lui Ștefan cel Mare. Domnitorul nici nu e numit. În schimb, se insistă asupra nefericirii poporului român, mai ales prin folosirea repetată a adjectivului *sărac*, care apare rimînd pentru prima dată în forma articulată *săracul* — și într-un fel foarte amplu — cu *racul*. În realitate, această versiune abundă în jocuri de cuvinte de acest fel. Eminescu se amuză, am zice, să găsească pentru numele geografice românești rime curioase ca : *Vatra Dornii* și *cornii, Criș* și *luminiș, Dorohoi* și *puhoi, Arad* și *vad*.

Începînd cu manuscrisul 2262, 211v—211, care datează din 1880 aproximativ, poezia se organizează mai strîns și-l vedem pe Eminescu pregătind prin două intervale de alb o distribuire echilibrată a temelor alese : invazia străină, mizeria românilor, chemarea lui Ștefan cel Mare. Acest efort se afirmă în versiunea următoare : manuscrisul 2260, 192—179—180—203, din 1881—1882, unde apar încă trei strofe de lungime inegală, care încep toate cu invocarea lui Ștefan cel Mare. Dar prima și a doua temă sînt tratate în același ansamblu strofic, iar al treilea grup de versuri nu e decît reluarea amplificată a imprecațiilor conținute deja în versiunea 2276, 117—118, în versurile 42—44. Dintr-o dată invocarea patetică a Domnitorului Ștefan își pierde vigoarea. Ea nu mai are puterea de rezonanță pe care i-o dădea poziția finală, iar bucata se termină cu reluarea versului

Săracă țară săracă

care pare un artificiu.

Versiunea 2262, 209—210, ultima în manuscrisele păstrate, e foarte aproape, — cu excepția unor detalii de grafie, — de versiunea definitivă. După Perpessicius, e vorba probabil, cum am spus, de o copie făcută pentru o lectură publică : scrisul, calitatea hîrtiei, absența punctuației pledează, se pare, în acest sens. Oricum ar fi, textul însuși e într-adevăr marcat, în raport cu precedentele, printr-un efort evident către mai multă sobrietate și discreție. De exemplu, — în loc de versurile :

Iară grija gropilor
Dă-o-n sama popilor,

care apar aproximativ în această formă încă de la începutul variantei întîi și care trădează o nuanță, dacă nu de lipsă de respect, cel puțin de dezinvoltură, citim acum :

Lasă grija sfinților
În sama părinților.

Aceste cuvinte, care colorează grav aluzia la clopotele trase zi și noapte de călugări pentru a căpăta ajutorul lui Dumnezeu, sînt din nou în rimă. S-ar spune că Eminescu le-a inserat, dacă nu expres, cel puțin influențat de anunțul că o ceremonie în cinstea lui Ștefan cel Mare avea să se desfășoare curînd în capitala Moldovei.

Într-adevăr, această ceremonie fusese întîi fixată pentru Crăciunul anului 1882. Eminescu, care în tinerețe organizase — cu cît entuziasm ! — Sărbătoarea de la Putna, nu putea rămîne indiferent față de știrea că amintirea Domnitorului va fi curînd glorificată în orașul în care gîndise atîtea proiecte lirice sau dramatice întru gloria lui Ștefan cel Mare. Manuscrisele colaterale, pe care Perpessicius le publică în anexă (vol. III, p. 21—23), aduc o probă elocventă despre această intenție, despre această preocupare a lui Eminescu. Vom reține, la fel de semnificativ, efortul său pentru a definitiva, eliminînd notele prea anecdotice, aluziile prea violente și populare, dacă nu triviale, un text încercat în cinci ani, pradă stupefacției și revoltei cauzate de anexarea de către muscali a unui pămînt pe care Ștefan cel Mare îl străbătuse, fiind comandant de război, patru secole mai înainte, de la Hotin pîn' la Mare.

■

MIC DICȚIONAR

SECURITATE. Banala combinație de sunete s-a încărcat la noi cu atîtea conotații suprapuse, încît conceptul și fonetica acestui termen nu vor mai fi niciodată, în limba română, inocente. Ca-și în cazul lui **gulag, Stasi, NKVD** sau **Tonton Macoute**, vinovăția i-a mîncat substanța, transformîndu-l în ceva cu totul opus „cuvîntului" (instrument neutru ori benefic de comunicare), într-un „anti-cuvînt". Doctrinele structuraliste franceze ale anilor '70 ar fi putut găsi în el ilustrarea teoriei lor privind mecanismul complex al producerii de sens.

Începînd cu etimologia. Înainte de război, cuvîntul românesc mai vechi **siguranță** denumea serviciile secrete ale statului, destinate ocrotirii „siguranței" cetățeanului ; create pentru apărarea nu a siguranței cetățeanului, ci a sistemului politic, noile servicii secrete s-au numit **securitate**. Sinonimie doar aparentă : fugind de termenul **siguranță**, noua **securitate** a apelat la un neologism înglobant și universal. În securitatea statului și a regimului se topea complet siguranța fiecăruia, se dizolva siguranța individuală.

Conștiința vinovată este atrasă de antonimie ca de un magnet. Așa încît, împinsă — fără să-și dea seama — și de propria-i titulatură, instituția s-a consacrat unui singur scop : crearea sentimentului universal, permanent și acut de insecuritate. Nimeni nu trebuia să mai fie sigur de nimic. Vinovăția a fost savant inoculată în conștiința fiecăruia, ca stare de spirit normală. De la țiganul gunoier, temător că altul îi poate lua locul, dacă nu-și ține gura, pentru a se bucura de privilegiul găsirii cine știe cărui obiect de oarecare utilitate în pubelă și pînă la membrul Comitetului Politic Executiv, obsedat de urechea indiscretă și savantă a „tovarășei", nimeni nu s-a mai simțit la adăpost. Începînd cu înșiși membrii Securității, bineînțeles. Cum cea mai mare parte a timpului lor era ocupată de citirea sau redactarea unor delațiuni scrise, își puteau ușor închipui cîte hîrtii de acest fel circulă pe seama fiecărui membru al confreriei, hîrtii redactate de colegi, de superiori sau de subordonați. Turnătoria generalizată la nivelul întregii țări își avea, în instituția care o organizase, laboratorul experimental dotat cu tehnică de vîrf.

Nu e nici o mirare că semantica termenului s-a deformat în asemenea măsură, încît doar la auzul cuvîntului care ar fi trebuit să evoce siguranță, liniște și ocrotire, orice român normal intra în alertă, simțind răcori pe șira spinării.

Fonetica însăși a fost antrenată. La cel mai înalt nivel, cuvîntul era pronunțat **securitate** sau **sicoritate**. Multstimatul și iubitul, din înălțimea celor ipotetice patru clase primare, poseda pudibonderia fermă a mitocanului semianalfabet : nu admitea în ruptul capului ca un termen pentru el sacru, deoarece denumea cea mai necesară instituție, să cuprindă în corpul lui fonetic — fie și subreptice — cuvîntul **cur**. Adică strămoșescul **culus** ciceronian. Ar fi fost curată blasfemie ! Așa că **securitatea** a devenit **secoritate** din motive de igienă socială. Jacques Derrida, propunînd a sa „écriture de la différence", întîlnea aici exemplul providențial, dacă semanticianul francez ar fi fost la curent cu limba și cu politica românească.

Despre istoria cuvîntului — ce să mai spunem ? Realitatea instaurată în România de poliția secretă cu nume celebru s-a dovedit atît de sesizantă și de originală, încît termenul **securitate** a avut drept de export. Cum incredibilul cuprins între granițele țării noastre nu avea nicăieri egal, numele instituției care îl patronase nici nu s-a mai tradus. Ar fi fost inutil. La ora actuală, **securitate** circulă cu drept de cetate în toate limbile europene ; imediat ce citește **la securitate, the securitate ori die Securitate**, cititorul străin e perfect informat.

De aceea, interesantul interviu pe care Emanuel Valeriu i l-a luat la televiziune profesorului Măgureanu, actualului director al Serviciului Român de Informații, și-ar fi avut locul potrivit mai degrabă la emisiunea „Limba noastră", pe teme de stilistică. Atît întrebările, cît și răspunsurile ce formau acel memorabil text puteau servi ca ilustrare magistrală a discursului bazat pe arta litotei, a aluziei și a subînțelesului. Se întreba delicat, se răspundea ponderat, evitîndu-se cu eleganță precizările inoportune și statisticile vulgare. Pe scurt, un discurs făcut pentru delectarea stilisticianului ascuns în fiecare dintre noi. Nu ne mirăm, prin urmare, că ziaristul s-a ferit să-i pună interlocutorului său unica întrebare pertinentă : „Cîți dintre membrii actualului Serviciu Român de Informații au fost membri ori colaboratori ai vechii Securități?". Răspunsul probabil : „Toți". Ar fi fost, trebuie să recunoaștem, o replică prea brutală și — cum să spun ? — indecentă într-un interviu făcut doar din subtilități și nuanțe. Același stilistician din noi a rămas recunoscător lui Emanuel Valeriu pentru discreție.

Concluzia nu poate fi decît tot de natură lingvistică. Atîta vreme cît Securitatea nu va fi devenit realmente o amintire, ne vom putea regăsi cu greu siguranța. Mai ales pe cea de sine.

Mihai Zamfir

FRAGMENTE CRITICE de Eugen SIMION

Ne revizuim, ne revizuim...

AM CITIT și eu în **Amfiteatru** opiniile colegilor noștri din emigrație despre literatura și, în genere, despre viața românească de azi și, în articolul de față, aș vrea să spun două-trei vorbe despre ideea de a revizui judecățile criticii literare. O afirmă, între alții, dl. S. Damian, critic literar el însuși, stabilit de mulți ani la Heidelberg. El este de părere că sintezele critice de pînă acum trebuie revăzute și, voind să dea exemple, îmi face onoarea de a cita **Scriitori români de azi.** Socoteala lui este simplă: scriind în condițiile în care au scris, criticii literari români n-au putut spune integral adevărul despre literatura română postbelică; sub presiunea circumstanțelor, ei au făcut multe concesii și, în consecință, acum cînd nu mai au nici o opreliște, trebuie să-și revizuiască judecățile de valoare... Nu mai am la îndemînă textul d-lui S. Damian, dar, dacă țin bine minte, el mă îndeamnă în chip expres să-mi recitesc cărțile și să îndrept ceea ce este de îndreptat. Căci, sugerează el, am ce îndrepta, completa, corecta... Cu alte cuvinte, să mă revizuiesc...

De acord, mă revizuiesc, dar unde și cum!? I-aș fi fost și mai recunoscător dlui S. Damian dacă ar fi fost ceva mai precis în observațiile lui și dacă nemulțumirea lui față de critica literară actuală ar căpăta forme mai concrete. Așa, în general, toți sîntem nemulțumiți și toți avem revendicări de făcut cînd e vorba de literatură. Nimeni nu este, apoi, infailibil cînd e să judece o mie de scriitori și să analizeze un număr și mai mare de scrieri nefixate sau rău fixate în opinia publică. E totdeauna ceva de corectat, nuanțat și, cînd recitesc un roman pe care l-am citit și comentat cu zece ani în urmă, văd lucruri pe care altă dată nu le-am văzut. Este un proces firesc și, dacă nu ar fi înrădăcinată atît de adînc suspiciunea morală, ar trebui să recunoaștem sincer că impresiile și exigențele noastre evoluează și ele odată cu literatura. E. Lovinescu a simțit nevoia acestei reconsiderări sistematice a opiniilor critice și a formulat teoria mutației estetice a literaturii și a revizuirii spiritului critic... Asta înseamnă a reciti literatura (inclusiv critica literaturii) cu altă perspectivă istorică și dintr-un unghi estetic mai înalt. De aici a apărut legenda că E. Lovinescu **se revizuiește** mereu în funcție de interese și de circumstanțe. O chestiune estetică dreaptă a fost astfel deplasată în plan moral și judecată, se înțelege, cu severitate. Criticul este, în această viziune măruntă și cîrtitoare, omul care judecă literatura după cum bate vîntul și **se revizuiește** ori de cîte ori are chef s-o facă. Prejudecata este atît de mare încît, după mai bine de 70 de ani, E. Lovinescu continuă să fie judecat astfel și **revizuirile** lui (operațiuni, în fond, dramatice, absolut normale cînd este vorba de un spirit critic cu conștiință morală) sînt din nou ironizate...

Dar să mă întorc la ideea dlui S. Damian și la îndemnul lui de a-mi revizui capitolele din **Scriitori români de azi** în funcție de exigențele actuale. O voi face probabil într-o zi, fără să promit că voi urma întocmai indicațiile colegului meu de la Heidelberg. Nu sînt atît de vanitos încît să cred că tot ceea ce am scris este săpat în piatră și că nici o literă nu poate fi schimbată. Am scris și eu, ca toți ceilalți, sub presiunea unei istorii care era departe de a fi ireproșabilă, dar m-am străduit pe cît mi-a fost cu putință să spun adevărul despre literatură și să primesc și să justific estetic valorile indiferent de unde vin. Operație, încă o dată, dificilă și, dacă n-am reușit pe de-a-ntregul, de vină este spiritul meu critic. Nu mă grăbesc să pun totul pe seama istoriei, deși, cum știe toată lumea, istoria postbelică n-a fost deloc o zeiță nepătată. Admit că într-un caz sau altul m-am înșelat și că judecata mea de valoare este exagerat de favorabilă sau minimalizantă. Aștept să vină alt critic care să-mi doboare cu argumente solide opinia mea despre, să zicem, opera lui Marin Preda sau Nichita Stănescu și să convingă altfel decît am încercat eu s-o fac. Dar dacă în loc de a da analize doveditoare, vine dl. Gh. Grigurcu și zice (în **Contemporanul** condus de prozatorul Nicolae Breban) că Marin Preda întruchipează „un fel de «oglindă» a dictaturii care l-a tolerat foarte bine, asigurîndu-i o înaltă situație și avantaje materiale fără pereche", atunci îmi dispare total cheful de a dialoga și de **a mă revizui...** Rămîn la „dogmele mele" și la opiniile mele. Nu știu dacă de la Heidelberg se vede sau nu un fapt îngrijorător (dl. S. Damian, oricum, nu-l semnalează, deși se dovedește că știe foarte multe lucruri, chiar mai multe decît știm noi, cei de aici: el știe, de pildă, totul despre evenimentele din 13—15 iunie. și nu are nici o îndoială asupra involuției noastre post-revoluționare!), nu știu, ziceam, dacă dl. S. Damian observă de acolo de unde se află că există actualmente o mare poftă în presa noastră de a demola valorile, toate valorile postbelice. Totul se contestă, de la operă la morala autorului, și, prin comparație cu alte stiluri, stilul dlui Gh. Grigurcu, din care am citat mai înainte, pare decent, suportabil. Alți comentatori sînt cu mult mai inventivi și mai colorați. Într-o publicație care se cheamă **Litere,** se scrie fără echivoc că Nichita Stănescu și-a publicat volumele de versuri cu ajutorul securității române. Iată o opinie clară despre literatura română și despre un poet pe care eu am avut naivitatea să-l cred un poet exemplar... Alții văd însă mult mai temeinic lucrurile și nu au atîtea ezitări cînd este să le spună pe față...

Ce-ar mai trebui **să revizuiesc** eu în acest caz? Mi-ar fi mult mai ușor să-l revizuiesc pe alții. Să recitesc, de pildă, vechile articole ale dlui S. Damian din **Gazeta literară** și să văd cît de actuale sînt. Sau să citesc ce-au scris ieri procurorii noștri morali de azi pentru a mă convinge, o dată în plus, cît de incoruptibil este spiritul lor și cîtă îndreptățire morală au să ne ceară să ne revizuim... Am totuși o îndoială în această privință: s-ar putea ca operația să fie anevoioasă și spiritul meu să nu fie mulțumit de ceea ce face. Forțele noastre sînt fatal limitate și, dacă mă apuc să scormonesc în ziarele de altădată pentru a da peste perlele gîndirii cutărui confrate, cînd mai am eu timp să citesc literatura română de azi și să scriu despre ea? Și dacă nu scriu, mai pot eu să greșesc? Și, dacă nu greșesc în judecățile mele de valoare, se mai poate supăra pe mine dl. S. Damian? Mai poate el să-mi dea sfaturi așa de prețioase privitoare la necesitatea de a mă revizui? Cum vedeți, un lanț de cauzalități din care nu știu cum am să scap...

■

Cei 22 de delegați aleși de locuitorii comunei Ineu (județul Arad) la Adunarea Națională de la Alba Iulia

Un precursor al ideii de conviețuire pașnică în Transilvania

ÎN ANII care au premers revoluția transilvană de la mijlocul secolului al XIX-lea, din sînul națiunii săsești s-a desprins un om puțin obișnuit prin ai săi. El a militat necontenit împotriva privilegiilor seculare ale exploatatorilor și a pledat călduros pentru conviețuire pașnică, pentru armonie socială și schimburi culturale.

Numele lui este Stephan Ludwig Roth.

S-a născut în 1796 la Mediaș. După strălucite studii la Tübingen a poposit, vreme mai îndelungată, la Yverton, Elveția, în preajma marelui pedagog Pestalozzi. „Dascălul omenirii" l-a numit învățător pentru limba latină. Curînd, Veneția și Londra i-au oferit cîte un post de pastor iar universitatea din Freiburg l-a dorit titular al unei catedre de pedagogie. După 18 luni de ședere în Elveția a refuzat toate aceste oferte și, în 1820, a revenit în Transilvania cu intenția de a realiza, pe seama alor săi, reformele însușite și profesate în Germania și Elveția.

Rector al gimnaziului săsesc din Mediaș, Stephan Ludwig Roth s-a impus curînd ca propagandist al ideilor politice și economice cele mai avansate. Superiorii lui au încercat, mai întîi, să-l convingă, apoi l-au constrîns să renunțe la rectorat și să accepte funcția de pastor evanghelic al comunei Mojna. Bravii conducători ai Mediașului credeau, fără îndoială, că încredințîndu-l bisericii va fi mai puțin primejdios decît prin școală.

Ca pastor, Stephan Ludwig Roth a dezvoltat o activitate culturală prestigioasă. L-a pasionat istoria și economia. El nu este, a precizat Otto Folbrecht, biograful său, o figură oarecare a poporului său, ci un reprezentant erou național a cărui întreagă activitate are, atît pentru sași, cît și pentru români, înalta valoare a unui simbol. Într-adevăr, în nici un alt bărbat din trecutul lor, sașii nu găsesc realizată, cu atîta strălucire, o valoare morală asemănătoare celei a lui Stephan Ludwig Roth.

În 1842 dieta din Cluj a hotărît ca, în termen de 10 ani, limba nobilimei exploatatoare să devină obligatorie. Pastorul Roth a protestat energic tipărind, la Brașov, în același an, broșura incendiară „Der Sprechenkampf in Siebenbürgen" (Lupta pentru limbă în Transilvania). Extragem din ea următoarele: „Domnii din dieta de la Cluj vor fi dat ei naștere unei limbi de cancelarie (limbă oficială, n.n.) și acum poate se felicită că, în sfîrșit, copilul a văzut lumina zilei, — dar a declara o limbă «limba țării» iată un lucru de care acicia nu este nevoie căci această limbă o avem demult. Ea nu este însă, nici cea germană, nici cea ungurească; ea este cea românească.

Putem noi, națiunile politice, să ne dăm după deget; putem să gesticulăm cît vom pofti, căci lucrul este așa și nu altfel. Căci eu și tu și noi și ei, toți avem, în fond, această convingere. Dacă este să vorbim de o limbă cu circulație generală în această țară, apoi, asta este credința noastră, ea nu poate fi decît limba românească. În zadar struțul gonit își ascunde capul în nisip crezînd că, dacă el nu vede, la rîndul său nu este văzut. Toț așa, socot, că în zadar anumite lucruri se încearcă să le ascundă în tăcere. Ori cît te-ai feri să le pomenești, ele există. Mai bine să le spunem pe nume și să meditățm apoi asupra lor, decît să nu vorbim și să nu gîndim.

Vreți să-i puneți pe români la adăpost de ispite și mai vreți pe de-asupra să-i cîștigați, prin limbă și inimă, pentru statul austriac, patria noastră a tuturora? Atunci părerea mea este că trebuie să le oferiți îndestularea tuturor nevoilor. Respectați-le demnitatea omenească, cinstiți-le credința străbună, dați-le putința unui trai neatîrnător și mijloace de educație, cu un cuvînt satisfaceți-le interesele. Căci acestea leagă dar acestea și despart. Nădejdile ce vor fi împăcate aci, nu vor căuta să le găsească în altă parte. Guvernul să potolească și setea acestui popor, ca el să fie nevoit să se amăgească mereu cu viitorul.

Românilor le trebuie hrana dreptății și răcoritoarea băutură a unui tratament uman. Prin fapte bune îi puteți lega de țară și de voi. Dați-le de așa fel încît să aibă ce pierde într-un eventual război; aibă ce regreta în cazul unei năvăliri străine. Dați-le tot ce dreptul și echitatea cer, ca să nu mai aibă nimic de dorit, cînd străinul se arată. Atunci românul nu se va ridica în vîrful picioarelor să vadă dacă salvatorii sînt încă departe și nu-și va ascuți urechile să audă vocea străinului și, odată cu ea, să zărească țvîndu-se steagul nădejdei.

Datoria voastră, nobili maghiari, este de a îmbuna pe supușii români, de a-i împăca, de a dobîndi iubire prin iubire, de a face să se nască dragostea filială prin încredere.

Ce am de spus despre limbă? Nu mult, dar, totuși, nu puțin! Puteți să-i dați literatura voastră cu toptanul, în volume legate în piele și cu muchile rurite, ea nu va potoli dorințele, nu va mulțumi așteptările, nu va sătura nădejdiile lui.

Speranța de a-i cîștiga pe români prin maghiarizare este clădită pe nisip.

Mațele care chiorăie de foame nu le saturi cu un buchet de floricele. Cu oferta voastră, voi vă bateți joc căci ea nu este decît ironie. Ei vă vor rîde în obraz și vă vor întoarce spatele. Iar dacă după 10 ani, cum este în intenția proiectului, vreți să întrebuințați forța, ea nu ar ajuta la nimic. Luați seama la ce faceți. Nu aruncați, cu criminală îndrăsneală, jăratec în paie. Voi semănați vînt și veți culege furtună".

Pasagiul acesta din lucrarea lui Stephan Ludwig Roth este unul dintre cele mai rare documente, furnizate de străini, cu privire la rostul și valoarea noastră în cuprinsul Transilvaniei.

De acum, Stephan Ludwig Roth este pus sub severă supraveghere. Prima năpustire a autorităților asupra lui s-a produs, în 1846, în următoarele împrejurări. Atunci sașii au înființat „Verein für siebenbürgische Landescunde" (Asociația pentru studiul Transilvaniei). Adunarea generală s-a ținut la Sebeș Alba. Luînd și el parte la festivități, s-a ridicat curajos și a toastat pentru încetarea exploatării iobagilor, susținînd că „nobilii au prea mult, deci trebuie să li se mai ia iar iobagilor care nu au nimic, trebuie să li se dea".

Ziarul „Erdely Hiradó" din 11 iunie 1846 l-a acuzat fățiș că a instigat împotriva privilegiilor nobilimei și l-a denunțat ca „revoluționar periculos". La rîndul ei, cancelaria aulică a Transilvaniei a intervenit puternic pe lîngă guvern să dispună ca episcopul evanghelic să cerceteze cazul. Sancționarea s-a limitat doar la aceea că toastul de la Sebeș Alba a fost etichetat „o faptă incompatibilă cu profesiunea lui oficială".

În preajma zilei de 3/15 mai 1848, Stephan Ludwig Roth a pornit călare spre Blaj pentru a participa la marea adunare națională a poporului român. Ceea ce a văzut pe Cîmpia Libertății l-a impresionat profund. „Am văzut, va nota el, un steag național care chiar dacă nu a fost atît de înalt ca să se poată vedea de la Dunăre, totuși fiind o mărturie a unor stări sufletești solidare, filfîirea lui a făcut să bată inimile atît la Iași, cît și la București. Acuma știu și eu ce înseamnă o adunare națională".

În anul revoluționar 1848, Stephan Ludwig Roth și Ștefan Moldovan, protopopul Mediașului, au fost însărcinați de Comitetul de Pacificațiune să restabilească ordinea în satele din jurul Cetății de Baltă. Cînd trupele austriece au fost înfrînte, pastorul Roth a fost sfătuit de Ștefan Moldovan să-l însoțească în refugiu în Țara Românească. A refuzat. Asigurat de generalul Bem, comandantul armatei revoluționare maghiare, că nu i se va întîmpla nimic, s-a retras în parohia sa de la Mojna. A fost însă arestat, înlănțuit și trimis, ca pradă de mare preț, la Cluj, unde a fost executat în zorii zilei de 11 mai 1849.

Revoluția anului 1848 a înscris în istoria celor trei popoare din cuprinsul Transilvaniei trei nume a trei martiri ai libertății: Avram Iancu, Petőfi Sandor și Stephan Ludwig Roth.

Avram Iancu s-a sfîrșit demoralizat de comportarea „prietenului fățarnic" și „aliatului perfid" care a fost împăratul Francisc Iosif; Petőfi Sandor a avut parte, pe cîmpul de luptă de la Albești, de sfîrșitul pe care și l-a dorit, iar Stephan Ludwig Roth s-a prăbușit exemplificînd prin tot ce a făcut și a scris, că în cuprinsul Transilvaniei singura cale ce trebuie urmată de popoarele conlocuitoare este aceea a conviețuirii pașnice.

Corneliu Albu

Comedia literaturii (II)

AM ÎNCHEIAT cronica de săptămîna trecută afirmînd că trama epică n-are însemnătate, luată în ea însăşi, în **Levantul** (Cartea românească, 1990) lui Mircea Cărtărescu, dar că poetul construieşte pe temelia ei nişte mirifice palate. Ar trebui să ne punem, înainte de a pătrunde în ele, întrebarea de ce o astfel de epopee este numaidecît comică. Şi, **Ţiganiada**, şi **Don Quijote** sînt scrieri esenţialmente comice. Nu însă şi **Cantos**-urile lui Pound, deşi cel dintîi dintre ele este o reluare a **Odiseii.** Prin intertextualitate se produce mai întîi o recuperare a textului anterior mai mult în materialitatea decît în ideea lui. De aceea intertextualitatea privilegiază pastişa (pe care vechea teorie literară o desconsidera) în detrimentul parodiei şi al altor procedee de succes înainte. În al doilea rînd, intertextualitatea tinde nu doar să suspende referentul, cum se petrec lucrurile în orice operă de imaginaţie, ci să-l substituie printr-unul care este însăşi tradiţia literară anterioară. Aşa cum s-a fixat ea în texte. Pound intuise aceste raporturi. Dar el scria într-un moment în care intoleranţa modernă făcea ca textul cultural anterior să fie cu grijă cernut printr-o sită cu găuri foarte mici şi care nu lăsa să treacă decît ceea ce convenea spiritului nou şi dominant. De aici o atitudine întrucîtva rigidă faţă de trecut, pe care o regăsim şi la avangardişti cînd recitesc pe Lautréamont şi în general în întreaga acţiune recuperatoare a modernilor. În clipa în care textul anterior nu mai este convocat doar din nevoia de a motiva ideologic textul actual, ci şi din pură plăcere, atitudinea poeţilor se schimbă. Limbajul, figurile de stil, tropii şi procedeele înaintaşilor lor îi delectează şi-i îndeamnă la o lectură agreabilă, lipsită de **parti-pris** şi chiar de pragmatismul modernist. Rezultatul noii perspective de lectură este exact acela de la Budai Deleanu aflat în faţa epopeilor antice, renascentiste sau baroce de dinainte: o rescriere din unghi ludic. Jocul de-a literatura pare mai important lui Cărtărescu însuşi decît orice altceva. El este un autor conştient de procedeele întrebuinţate. În acest punct postmodernismul corectează modernismul: este mai puţin pretenţios, îşi ia bunul său de peste tot şi ştie să se bucure fără sovăire.

Iată un exemplu potrivit pentru aceastã idee. În cîntul al cincilea al **Levantului,** ajunşi la Hosna, piraţii se simt deodată priviţi din nouri de un ochi „străveziu, căprui, întort", pe care îl cred al lui Dumnezeu şi cad toţi în genunchi de spaimă.

Ochiul este, de fapt, al Auctorelui, care însă ştie de principiul lui Heisenberg şi, cum nu vrea să influenţeze lumea pe care o ticluieşte, închide ochiul la vreme. Această prezenţă auctorială este recurentă în **Levant.** La sfîrşitul fiecărui cînt, de obicei, dar nu numai acolo, Auctorele cuvîntează în nume propriu, comentînd textul. Aceste comentarii sînt absolut savuroase şi mi-au amintit de acelea din romanele lui Paul Georgescu („Dar, efendi narator, / Cam grăbişi cu diegesis şi te luă gura-nainte"). Ele joacă diferite roluri în text. De regulă, anticipează acţiunea: „Năzăriri de suflet nobil. Manoile, cum te plîng ! / În poema mea bizară ai pornit cu pasul stîng. / Mi-e să nu îţi perzi simţirea dac-ai şti ce se urmează, / Dac-ai vede că periplu-ţi nu-i decît o anabază, / Dacă ai afla că soarta-ţi e doar una de papir". Auctorele se distrează pe seama creaturilor lui de hîrtie, cu alte cuvinte, mînuindu-le după plac. Astfel de intervenţii sînt nenumărate şi una dintre ele („Maşinişti, la manivelă ! Derulaţi un alt decor !") îl face pe Cărtărescu însuşi să se refere la Fellini şi la filmul **E la nave va** unde planul fictiv şi acela tehnic interferă voit. Dar nu e numai o voce auctorială care comentează: în cîntul IX, Auctorele intră pe scenă în carne şi oase, fiind prezentat personajelor de către Manoil, şi însoţindu-le pînă la capăt în aventură. Cîntul final ni-l arată scriindu-şi epopeea, într-un apartament friguros de bloc, şi primind vizita inopinată a personajelor, care sună pur şi simplu la uşă şi pe care le tratează cu vin de Jidvei. Acest procedeu îi era cunoscut lui Cervantes, ca şi lui Budai Deleanu, maestru în a multiplica unghiul de abordare a textului şi interpretările. Cartea se naşte din carte şi se pierde în carte. Motivul borgesian (alt autor evocat în **Levant**) al infinităţii textului apare explicit în final, unde, după ce Auctorele spune adio cititorului, îl vedem pe Manoil scoţînd din raft o carte pe coperta căreia scrie **Levantul** şi citind din ea un pasaj în care se spune că Manoil trage din raft o carte pe coperta căreia scrie Levantul şi aşa la nesfîrşit.

ACEASTĂ includere a Auctorelui în lumea ficţiunii, care-i oferă posibilitatea să o vadă deopotrivă din afară şi din interior (el zice cu haz: „M-aşteptam ca dinăuntru lumea asta să să vadă / Numai găuri, să nu fie decît poleieli, pomadă, / Greutate şi coloare să nu aivă nicidecum, / Fiind doar numai cogitare, Doar capriţ şi doar perfum", dar nu e aşa: „Totul e real în visu-mi ca şi lumea d-unde vin. / Ce descriu are fiinţă şi respiră pe deplin") reprezintă prima sursă a comicului textual. Al doilea procedeu, la fel de frecvent, este intertextualitatea. Ca şi **O seară la operă** din **Poemele de amor, Levantul** conţine numeroase texte anterioare, dar dacă acolo acestea erau exclusiv erotice (în aşa fel încît puteam considera că **O seară** este o poezie de dragoste concepută ca o istorie în versuri a poeziei româneşti de dragoste), în **Levantul** avem o veritabilă istorie a poeziei româneşti inclusă în trama epopeii. Comicul rezultă din virtuozitatea stilistică: de la citat la pastişă şi parodie, toate procedeele sînt folosite. Se poate afirma că principalele episoade (în sensul aristotelician) ale epopeii lui Cărtărescu nu sînt nici epice, nici descriptive, ci lirice, în măsura în care poetul face din digresiune şi din momentele paralele un prilej de a rescrie întreaga poezie românească anterioară. Cînd facem cunoştinţă cu Manoil, pe caic, îi citim şi **Eleghia la mormîntul din străbuni,** în stil Cîrlova — Asachi. La masa oferită de Iaurta, Gheorghi Ştirbul cîntă o romanţă de stil Alecu Văcărescu-Conachi. În scrisoarea lui, Iancu Aricescu pune şi o fabulă, relatînd în plus cum i-a fost cenzurată. Acest motiv al cenzurii este repetat în varianta lăsată la o parte a celui de al unsprezecelea cînt din epopee, pe care o găsim într-o anexă. În cîntul IV avem o **aubade** şi o baladă medievală care i-a plăcut enorm lui Ion Bogdan Lefter, ca şi mie, de altfel, doar că stilul mi s-a părut mai curînd acela al lui Poe decît al cerchiştilor sibieni. Asachi e încă o dată prezent într-un sonet despre mongolfier. Despre Bolintineanu şi Byron, am vorbit deja. Apogeul intertextualităţii, dacă îl pot numi aşa, este în cîntul VII, unde Manoil şi ceilalţi sînt conduşi de o nălucă într-o peşteră (ritmul dactilic din **Mihnea şi baba** ia o clipă locul trohaicului de 15—16 silabe din **Scrisorile** eminesciene, care e în general ritmul epopeii lui Cărtărescu) şi acolo o fee nudă îi întinde poetului pelerin un glob de cristal. „Poate că scrisei **Levantul** ca să aflu globul ista", comentează Auctorele. Privind în cristalul globului, Manoil are viziunea fabuloasă a poeziei naţionale, sub forma unui şir de ermiţi care recită versuri în manierele succesive ale lui Eminescu, Arghezi, Barbu, Bacovia, Blaga, Nichita Stănescu şi... Cărtărescu. Versurile în stilul ultimului nu sînt altele decît cele din debutul epopeii. Cunoşteam din alte locuri dexteritatea poetului în a scrie **à la manière de.** Ea atinge în **Levantul** perfecţiunea.

Al treilea procedeu important (şi născător totodată de comic) este stăpînirea mai multor registre ale limbii, jocul lingvistic ca atare. **Levantul** e redactat într-o limbă inventată. Ea poate părea aceea a poeziei paşoptiste (mai precis, a lui Bolintineanu din **Conrad**), dar asta este o iluzie. Cunoscător al cuvintelor aflate în uzul poetic acum o sută şi cincizeci de ani, Cărtărescu nu le fetişizează. În fapt, limba **Levantului** are mai multe straturi şi poetul sare din unul în altul, provocînd în felul acesta energia atomică a poemului său. Există, pe lîngă cuvintele poetice de epocă, multe cuvinte recente (neologisme englezeşti ca **story** sau cuvinte din vocabularul poeticii moderne, ca **diegesis)** sau unele pur şi simplu create de Cărtărescu. Nici arhaic, nici neologistic, **Levantul** are un parfum muntenesc evident, rod al fonologiei zonale. Toate invenţiile lingvistice, de altfel, cînd sînt savuroase, par la noi munteneşti, şi nu în ultimul rînd din cauza licenţelor, resimţite ca abateri de la norma literară. Stratul popular (şi mahalagesc) nu e nici el absent. Nastratin Hogea apare în poem ca să recite versuri în maniera lui Pann iar ţiganii lui Zotalis pastişează pe Budai-Deleanu. Este un fel de pastişă de gradul al doilea.

Ion Bogdar Lefter a atras atenţia asupra eminescianismului profund al acestei epopei. Trebuie spus că Eminescu este cel mai des prezent prin citare directă de versuri şi mai rar prin pastişă. Eminescianismul adevărat este unul de viziune asupra universului şi reprezintă, de nu greşesc, contraponderea principală la comic. Probabil că singurele pasaje care nu sînt comice din **Levantul** sînt acelea unde se percepe nota eminesciană. Am să închei cu un exemplu, în care eminescianismul de temă şi de atmosferă are totuşi, în final, un contrapunct comic:

Manoil dăschise ochii : pînă la brîu
el stă-ntre lotuşi
Într-un iaz ce unda verde-i
scinteiază străveziu.
Sori sunt trei în crucea boltei :
galbin, frez, liliachiu,
Întreite deci aruncă umbre
toate ce se vede.
Manoil ieşi pe malul tăului
cu unda verde...
Şerpi cu creste de găină
cîntă-n lanul de porumb.
Faunj nalţi de nici o palmă
două flaute-au la gură
Nimfelor cu zeci de ţîţe să le dea
şuierătură,
Iar la rîul cu dantură loc de punte
triumfală
Ţine luna, o felie fragedă
de portocală.
Toate curg, să schimbă toate
pe măsură ce se-ncheagă :
Peştele devine soare, soarele devine
fragă,
Umbra, iată, să desprinde de pămînt
şi prinde sînge.
Iar ce aruncasă umbră-n cioburi
licurind să stringe,
Fiecare ciob crescindu-i aripe
dă libelulă.
Manoil înaintează pintre moii
glomeruli
Ai copacilor ce-ndată ei să schimbă
în fămei.
Toate îl îmbie lincezi, da-ntre
pulpele de stei
Ele n-au nimic, doar peatra
lustruită ca de ape :
Cînd să-ntorc, pe două fese
dăschid ele două pleoape.

Se poate scrie la nesfîrşit despre **Levantul,** poem excepţional, în toate privinţele, în acelaşi timp distractiv şi instructiv, poeticeşte profund, de un mare lirism care întinde pe dedesubt epicul, şi tehniceşte impecabil, colosal repertoriu de figuri literare, poezie şi istorie a poeziei româneşti, literatură foarte serioasă şi comedie a literaturii... ■

PREPELEAC DOI

Împărăteasa decide

S-AR PUTEA ca Vitman, luînd comanda supremă, să fi cîştigat pînă la urmă confuza bătălie de la Stănileşti. El întărise frontul principal de luptă cu soldaţi din ultima linie, în locul acestora punîndu-i pe moldoveni şi cazaci. **Şi aşè era socoteala lui** (a lui Vitmæn), **să facă să să rumpă moscalii de la un loc, rîndurile cele mai groase, şi să dè năvală asupra meteredzului turcescu şi să-l încungiure, iar rîndurile cele mai supţiri** (ariergarda) **să apere, de ar năvăli asupra carălor niscaiva călărime turcească.** Breşă, încercuire, pungă, inamicii căzînd prizonieri, — care ar mai fi scăpat. Sistemul de luptă al **Wehrmachtului** începînd cu septembrie 1939...

Pesemne că acest general neamţ avea multă personalitate, fiindcă ţarul, după ce-i dăduse comanda, se ţinea scai de el, „să vadză ce-a face". Şi nu ca să-l controleze, ci ca să mai înveţe ceva din arta războiului. Acest Gigant avea unele slăbiciuni: să asculte, să vază, să deprindă de la alţii, să ţie seama de sfaturile celor din jur, cînd ele se impuneau prin logică şi bun simţ. Doamne, de ce ne dăduseşi nouă şef pe piticul intratabil şi atotştiutor !... Ofensiva este dezlănţuită. Ţarul merge în frunte. Văzînd un locotenent care umbla ferindu-se, îl străpunge cu spada. Nu atît din cruzime, cît spre a da un exemplu în acest moment decisiv al luptei. Cuprins de elan, se avîntă înaintea frontului îmbărbătîndu-şi soldaţii. Strigă la ei să fie gata pentru ciocnirea finală. Ţipă şi la grenadiri să arunce cumbaralele în ieniceri. N-a spus Vitman ? Dacă ienicerii dau înapoi, toată turcimea va fugi. Şi Vitman ştie ce spune, s-a bătut ceva cu turcii. Inamicul dă îndărăt. Încearcă să reintre în redute. Unii şi cărau înapoi puştile grele. Panica se întinde, clipa triumfului se apropie, urmează asaltul final... Cînd, ce spusei rîndul trecut: ghiuleaua vrăjmaşă şuieră prin văzduh, se apropie făcînd aerul să fiarbă şi-l loveşte direct „pre acel gheneral", adică pe Vitman, ce cade mort la pămînt. Cade şi generalul rus Volcovschi. O „inicercă" — baionetă — îi trece prin „chept" şi-i iese „pre suptu susioară." Dar are noroc, nu moare: îngrijit, se tămăduieşte. Sînge însă, mult sînge vărsat, o baie de sînge !... Împăratului i se face rău. Şi văzuse şi vărsase, chiar, cu mîna sa, destul sînge la viaţa lui. **Ameţit de milă,** se îndreaptă şovăind spre cort unde împărăteasa îl udă „cu nişte apă", îl mîngîie, îi vorbeşte şi bărbatul încetîncet îşi revine. Muscalii însă îşi pierd capul. Renunţă la asalt, nu mai trag şi bat în retragere. Turcii, istoviţi, nu profită de această retragere şi încetează şi ei focul. Atunci intervine Vizirul. El dă ordin să înceapă ofensiva ienicerii, detaşamentele de elită. Călăreţii îşi jucau caii în frîu aşteptînd semnalul pentru năvală. E bună călărimea, dar fără ieniceri nu se poate. Aceştia, lucru rar pentru faima lor de războinici de o disciplină fanatică, se împotrivesc ordinului. Degeaba îi prelucrează zapciii. Ei s-au săturat de război. Şi-apoi Vizirul e clar că vrea să-i piardă. Are ce are cu ei. **Că nu era mult acmu, de-ar hi năvălit moscalii... nici un ieniceriu nu ar fi rămas.** Argument puternic: după ce că abea scăpaseră, fiind lăsaţi descoperiţi, — ba chiar cu intenţia de a fi sacrificaţi, — acum tot la ei vin, să mai intre încă o dată în foc. Nu, ienicerii refuză să se mai bată. **Ce mai bine să facă pace, după cumu-i porunca împăratului, că noi am perit mai bine de giumătate, şi citi şi am scăpat sîntem toţ răniţ, şi n-om mai merge...** Un fel de grup pentru democratizarea corpului ieniceresc.

TEMÎNDU-SE de revolta ienicerilor şi văzînd că ruşii opun o dîrză rezistenţă, Vizirul începe să se gîndească la pace, **să nu greşească mai rău.** Îl trimite pe Cerchez Mehmet paşa la ţarul ruşilor, pentru tratative. **Atunce au stătut de îmbe părţile armele de a se mai batere.** Frază de mare efect, plus infinitivul latin de la urmă. **De a se mai batere !...** Din cînd în cînd, n-ar strica să scăpăm şi noi din mînă verbul, lăsîndu-l să sune. Generalii, în cap cu Şeremet, precum şi sfetnicii mai mari se bucură la ideea păcii. Li se urîse de războaie. Dar mai întîi trebuia convins împăratul. Împărăteasa, femeie bună şi simţitoare, era şi ea de partea păcii. Numai generalii nemţi, — că nu fusese numai Vitman — susţineau sus şi tare să se continuie ostilităţile, turcii ar fi fost la un pas de înfrîngere. Mai era apoi şi dascălul, profesorul ţarului, care şi el cerea continuarea războiului, acuzîndu-i de moliciune pe cei ce voiau să încheie o înţelegere cu păginii. Dimitrie Cantemir, cu boerii săi, bineînţeles, erau şi ei contra păcii, de frică să nu fie jertfiţi. Se duc la dascălul împăratului, se roagă de el să se ţină tare, să-l convingă pe împărat să meargă înainte, ţarul ezita, nu ştia ce să facă... Femeile, se ştie, au ultimul cuvînt. Împărăteasa îşi impune voinţa. Oricît se străduiseră generalii muscali, dregătorii şi ceilalţi, n-au putut, — **că sta împărăteasa virtos să facă pace.** Poate, ... poate că uneori, — numai uneori, — nu-i bine să ţii seamă de părerea femeilor. Zic aşa. Sentimentele, oricît de generoase, pot încurca sau rata deciziile importante.

Petru cel Mare alege trei soli şi îi trimite la turci. Pe ministrul Şefer, pe fiul lui Şeremet şi pe Sava Rogojenschi, prietenul nostru, care împărţise o groază de bani moldovenilor, dîndu-le şi lefuri, spre a-i cîştiga, adică invers, — am mai zis — de cum procedase la noi, după 23 August 1944, procurorul Andrei Ianuarevici Vişinschi, trîntind furios uşa palatului regal şi făcînd să cadă din tavan relicva aceea funestă, bucata de tencuială...

Ajung trimişii la Vizir... Împăratul (cică) nu-i cu oastea. **Numai Şeremet este.** Vizirul zîmbea în barbă. Să le dea despăgubiri, după prădăciunile tătarilor, cum fusese vorba mai înainte. Să le dea şi Dunărea hotar, aşa cum le propuseseră anterior printr-un sol al lui Brîncoveanu, îndemnat de turci... Vizirul rîde acum de-a binelea. Una a fost atunci, alta e acum... **Acmu eu cer de la voi, nu voi de la mine,** — socoteala, într-adevăr, se schimbase, turcul dînd dovadă de mai multă fineţe...

Constantin Ţoiu

CARTEA DE CRITICĂ

Noica despre literatură

LA SOLICITAREA lui Constantin Noica, Mircea Handoca a început încă din anii 1982—1983 să cerceteze diferite publicații dinaintea războiului pentru a identifica și transcrie articolele filosofului. Apoi, pe cont propriu, a consultat și periodice postbelice. Rezultatul acestei investigații de anvergură ne este oferit acum sub forma unui volum, **Istoricitate și eternitate**, apărut în colecția „Capricorn". Articolele — preluate din „Convorbiri literare", „Credința", „Cronica", „Litera", „Manuscriptum", „Ramuri", „Revista Fundațiilor Regale", „Revista de istorie și teorie literară", „Săptămîna", „Steaua", „Tribuna", „Universul literar" „Viața românească" și „Vremea" — se referă, în marea lor majoritate, la literatură. Există două texte consacrate lui Dimitrie Cantemir, unul — lui B. P. Hasdeu, trei — lui Titu Maiorescu, patru lui Mihai Eminescu, șapte — lui Lucian Blaga, zece — lui Mircea Eliade. În sumar figurează, de asemenea, opt articole cu caracter teoretic, dintre care se remarcă **Ce e etern și ce e istoric în cultura românească** și **Gînduri despre esența poeziei.**

S-a mai observat faptul că filosoful nu s-a ocupat decît tangențial de literatură. La aceasta am putea adăuga aprecierea că față de literatură a avut o atitudine contradictorie. Pe de o parte, a considerat-o o formă supremă de cunoaștere, o sinteză de cultură, o tehnică magică de inițiere spirituală. Pe de altă parte, a privit-o cu o superioritate amuzată, ca un matur care urmărește jocul unor copii. În volumul pe care îl avem acum în vedere există numeroase dovezi ale acestei priviri de sus. Iată cum sînt tratați poeții tineri : „Îi cert pe poeții tineri fiindcă n-au nici un meșteșug, nu mai învață tehnica. Orice artist învață ceva — pictorul știe chimie și geometrie, muzicianul face armonie, contrapunct... numai poeții nu mai știu tehnicile prozodiei, totul este doar o mică vibrație lirică și atît". Sau iată o referire prin ricoșeu la criticii literari de azi, într-un comentariu consacrat unei însemnări a lui Eminescu despre „rezonanța" poeziei în conștiința cititorului : „Cînd citești însemnarea aceasta plină de adîncime critică, te întrebi dacă mult agitații critici contemporani, care ne vorbesc despre «colaborarea» cititorului sau despre diverse «lecturi posibile» ale marilor cărți — dîndu-se și fastidioase exemple în consecință — aduc cu adevărat ceva nou față de ceea ce se știa"...

Am putea pune această vizibilă mefiență pe seama unei conștiințe a valorii proprii — de altfel, perfect îndreptățită —, dacă nu am ști că Noica avea, dimpotrivă, o smerenie de călugăr în judecarea valorilor culturii. Explicația constă, mai curînd, în modul de lectură practicat de filosof. În concepția sa, literatura este — trebuie să fie — o formă de con-sacrare lingvistică a unor adevăruri de mare importanță pentru colectivitate. Așa cum semințele plantelor trebuie să fie rezistente la intemperii ca să conserve mesajul genetic, textele literare trebuie să aibă structuri stabile ca să străbată timpul. Întotdeauna înțelesul se află undeva **înăuntrul** creației literare și este necesară o laborioasă activitate hermeneutică pentru a-l aduce la suprafață. Raportată la asemenea exigențe, literatura poate să pară, desigur, frivolă. Constînd într-un joc de aparențe — aparența este, de fapt, esența sa —, ea îl dezamăgește inevitabil pe cel care îi pretinde semnificații ascunse. De altfel, chiar dacă există asemenea semnificații, ele sînt nespecifice literaturii. Totuși, Noica **lor** le atribuie valoarea de criteriu de existență a creației literare. Este o lectură inadecvată, filosofică a unor texte cu funcție artistică.

De aici provine oscilația de atitudine a filosofului. Pe de o parte, el dă o mare importanță literaturii, ca unui mesaj suprem. Pe de altă parte, cînd nu i se satisfac așteptările, devine sarcastic.

O CREAȚIE tratată cu un respect aproape religios de Noica este, după cum se știe, aceea a lui Eminescu. Filosoful fetișizează manuscrisele eminesciene și se înfioară de groază la gîndul că ele s-ar putea pierde : „Să nu spunem chiar că apele Dîmboviței se vor umfla într-o zi ca ale rîului Arno și vor deteriora manuscrisele lui Eminescu întocmai unora din Florența. Să nu spunem nici că instalația de calorifer a Bibliotecii Academiei va face explozie din cine știe ce neglijență. Să nu dăm curs unor asemenea lamentabile spaime, nici altora de cine știe ce ordin. Dar nu e un noroc pentru generația noastră că are intacte aceste manuscrise ?" Întrevedem aici un fel de nostalgie a textului sacru, originar pe care puteam să credem că nu o au decît credincioșii. Nu întîmplător, Noica pledează insistent pentru **cunoașterea integrală** a textelor eminesciene. Gîndul că unele însemnări în limba germană — pentru care poetul a folosit o grafie gotică, greu de descifrat — au rămas încă netranscrise și netraduse îl obsedează ca o datorie sacră neîndeplinită. Dacă tocmai în acele însemnări se află mesajul (sau un indiciu fără care mesajul de ansamblu al operei nu poate ajunge la noi) ?

Ar fi o dovadă de rigiditate din partea noastră să considerăm o insuficiență faptul că filosoful nu tratează literatura dintr-o perspectivă estetică. Există destui critici literari care au metode de lectură adecvate. Trebuie să socotim, dimpotrivă, un adevărat noroc faptul că literatura ajunge să fie privită dintr-un unghi neașteptat și încă de către cine — de către unul din marii gînditori români ai acestui secol. Supusă unei duble lecturi — literară și filosofică — literatura își evidențiază **spațialitatea**, ca un obiect înregistrat de vederea binoculară. Prin ceea ce are specific, ea există, într-adevăr, doar în plan, ca text, însă prin diverse implicații nespecifice există și în spațiu, ca act de cultură. Perspectiva adoptată de Noica restituie literaturii a treia dimensiune, integrează creația literară în cultura unei țări. De altfel, preferințele sale se îndreaptă, în mod vizibil, tocmai spre acei scriitori care s-au ocupat și de istorie, de filosofia culturii, de estetică, de istoria religiilor etc. Semnificativă este în acest sens preocuparea manifestată de Noica de-a lungul multor ani, din tinerețe și pînă la bătrînețe, față de filosofia lui Blaga. N-ar fi exagerat să se spună că însăși concepția lui Noica despre specificul românesc s-a constituit treptat, prin infinitezimale procese de consonanță și disociere, în directă legătură cu concepția lui Blaga. Pagini poate și mai comprehensive sînt consacrate operei lui Mircea Eliade. Considerînd în bloc atît proza, cît și studiile de istoria religiilor, exegetul conchide : „Opera lui Eliade vrea să scoată cultura veacului nostru din uitare. El aduce **reminiscența**".

Surpriza este că perspectiva filosofică adoptată în lectura unor texte literare duce uneori la revelarea unor valori... estetice. Noica analizează, de exemplu, unele scrieri ale lui Dimitrie Cantemir de pe poziția unui filosof al limbajului, preocupat de semnificația unor încercări ale cărturarului de a introduce — la începutul secolului optsprezece — inovații în limba română. Ideea lui Noica este că și cuvintele pe care o limbă le respinge spun ceva despre specificul limbii respective. Însă, cu această ocazie, el evidențiază (involuntar) expresivitatea involuntară a unor cuvinte artificiale create de Cantemir. Vechile texte cantemireștí își dezvăluie astfel o frumusețe a experimentelor lingvistice eșuate, pe care alți comentatori — critici literari de profesie — nu o sesizaseră.

Evlavia cu care vorbește Noica despre spiritul românesc — și din care și-a făcut într-o oarecare măsură o mască în timpul dictaturii ceaușiste, pentru a fi mai ușor acceptat de către oficialitate — nu-l oprea, în 1943, să declare cu luciditate : „Economicește și politicește, culturalicește ori spiritualicește, simțim că de mult nu mai putem trăi într-o Românie patriarhală, săteas-că, anistorică. Nu ne mai mulțumește românia eternă ; vrem o Românie actuală". Aceste cuvinte sînt, și azi, o bună replică pentru adepții demagogiei patriotarde, pentru toți cei refractari la deschiderea spre Occident.

De altfel, împotriva gustului literar al lui Noica, literatura română a luat-o de mult timp exact în direcția preconizată tot de Noica în planul mai larg al dezvoltării țării.

Alex. Ștefănescu

Constantin Noica, **Istoricitate și eternitate.** Repere pentru o istorie a culturii românești. Ediție îngrijită, cuvînt înainte și bibliografie de Mircea Handoca, București, „Capricorn", 1990, amnrdlu

Glasul Bucovinei
Telegrama M. S. Regelui

CARTEA DE PROZĂ

Obsesia singurătății

DEȘI considerat, în critică, drept unul dintre prozatorii demni de interes, numele lui Eugen Lumezianu are o rezonanță poate prea discretă. De foarte curînd, în plină putere de creație, Eugen Lumezianu a dispărut dintre noi. Apreciat și în ipostaza de dramaturg, fiind apropiat, în critica de specialitate, de numele lui Teodor Mazilu sau Dumitru Solomon, scriitorul lasă în urmă, alături de cele două volume de nuvele, **Mersul ciudat al lucrurilor**, 1968 și **Ultima zi optimistă**, 1971, de romanul **Fluxul apei dulci**, 1985 și de însemnările de călătorie **Compuneri libere pe ilustrate**, 1986 și o carte de teatru, **Musafiri pe viață**, 1985, dintre ale cărei piese unele au fost reprezentate. Drumul literar al lui Eugen Lumezianu, abandonat prematur, se încheie cu volumul de proză scurtă, publicat în 1990, **Memoriul către ministru.**

Atunci cînd notația realistă face loc absurdului, spre exemplu, sau paradoxalului neverosimil cititorul **Memoriului către ministru**, al prozelor scurte din acest volum, înregistrează schimbarea ca pe un eveniment convențional și descifrează sensurile parabolei printr-un raționament logic. De altfel, în general, lectura evoluează ordonat, marcînd cu limpezime trecerile dintr-un spectru de receptare în altul. Deși suprapuse temporal, momentele (din **Mașina Jenica** sau din **Paharul lui Archibald**) delimitează categoric între : realitate și alegorie (fantastică) și supun cititorul la un efort mai mult sau mai puțin intens de sinteză a celor două, în plan semantic.

Eugen Lumezianu, **Memoriul către ministru**, Ed. Cartea Românească, 1990.

Șoferul Slavaston trăiește pe de o parte drama absurdă a micșorării de pe o zi pe alta a dimensiunilor camionului său, a izotermei și a cabinei în care conduce, devenită din ce în ce mai neîncăpătoare și sfîrșind prin a nu mai fi utilizabilă ; în același timp, șoferul epuizează conflicte dintre cele mai cotidiene, în primul rînd cu nevasta care-l părăsește considerîndu-l nebun („Nebunule, care m-ai făcut din om neom și mi-am îngropat tinerețile și viața lîngă un nebun !"). Scriitorul, însă, nu intenționează să dea o soluție dramatică în interiorul ficțiunii. Slavaston urmărește procesul supranatural izolat de restul lumii, aceasta fiind incapabilă — prin convenția impusă de Lumezianu — să observe la rîndu-i miracolul diabolic. Realismul nu face contact cu „magicul", cei doi vectori nu se întîlnesc, fiecare își impune specificul, pregnanța — independent, fără coincidențe. Receptorul rămîne apoi să refacă la un nivel abstract legăturile dramatice, calculînd rezultanta vectorilor : unul este o parabolă (imposibilitatea comunicării), celălalt o alegorie (restrîngerea pînă la dispariție a universului vital) a **singurătății.**

Ideea singurătății este obsesia întregului volum de proză scurtă **Memoriul către ministru.** Personajele lui Eugen Lumezianu trăiesc fără să se „descopere" unul pe celălalt, fie orbecăind împreună într-o inerție a ignoranței **(Misitul, Memoriul către ministru)**, fie printr-un hazard al erorilor destinului **(Pațachina, Jurnalul unei iubiri, Partida)**. În **Misitul**, căsnicia Mărcelinei și a lui Amedeu se strecoară printre infidelitățile discrete ale ei și insatisfacțiile creatoare ale lui (Amedeu fiind compozitor) și sfîrșește catastrofal, într-un tablou halucinant, suprarealist. Un al treilea personaj, misitul, apare ca un trimis al destinului menit să ordoneze prin damnare aspirațiile intime ale celor doi, obsesiile care-i despart în singurătate. Bucuria cea mai mare a Marcelinei este să primească la nesfîrșit, în casa devenită neîncăpătoare, mobile, printre sertarele cărora se va îneca ; iar Amedeu va primi de la același misit, în locul unei vechituri, un pian nou, acordat, la care, în sfîrșit poate compune tot ceea ce nu-i reușise pînă acum ; partiturile, însă, îi vor fi rontăite de o duzină de șoareci albi, se pare, singura ființă (șoarecele alb) pentru care manifestase preocupare, tandrețe.

În structura „prozelor" **Misitul, Pațachina, Jurnalul unei iubiri, Partida, al treilea personaj** își găsește un rol precis. El este cel care „profită" de pe urma singurătății celorlalți doi, în căutare avidă și oarbă. Misitul va vinde peste cîțiva ani la prețuri foarte bune mobilele strînse pentru Marcelina. În **Partida**, mare tenisman, Bebi, cîștigător al turneului **open**, revine sistematic în țară pentru a-și întîlni prietenul Mitache în jocuri amicale. Acest Mitache fusese campion național, însă printr-o decizie absurdă a autorităților nu reușise să plece în străinătate, la concursuri. Jucător straniu, în echipament de la I.D.M.S. și cu o rachetă Reghin cîștigă mereu aici, în fața tenismanului internațional. Revenit de această dată în țară și căutîndu-l ca de obicei pe Mitache, ca într-o iluzorie chemare interioară de a-și regăsi identitatea în cel ce ar fi trebuit, în chip firesc, să fie adevăratul campion internațional, Bebi cade în plasa celui **de al treilea personaj**, doctorul Leoride. Pentru acest doctor șiret și interesat va construi o casă, dovedind, cred, nu întîmplător, veleități deosebite de constructor, probate mai tîrziu și în construcția unei arene de tenis. Dacă geniul tenisului îl stăpînea pe anonimul, ratatul Mitache, iată că în valorosul campion se ascundea, probabil, un geniu de constructor. Personajele lui Lumezianu trăiesc, în fapt, duble singurătăți : în raport cu ceilalți, dar și față de ei înșiși, purtînd în spate, damnați, destine ale altora.

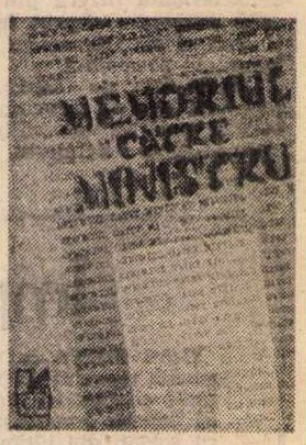

Absurdul, viziunea realistă, fantasticul sau verosimilul, toate acestea încearcă definirea prozei lui Eugen Lumezianu din ultimul (din păcate, definitiv ultimul) său volum **Memoriul către ministru**, însă fără să conveargă, ci printr-un efort centrifug, în care mijloacele **de sugestie** se separă ordonat, într-o configurație mai degrabă abstractă a sensurilor dramatice. Cititorul o va reconstitui logic și, mai puțin, din impactul nemijlocit cu impresia lecturii. Ceea ce topește, însă, discursul epic într-o imagine unitară este eleganța expertă și rafinată a limbajului și acesta, la rîndul lui, oarecum detașat, rece, prea bine calculat. Eugen Lumezianu știa să controleze șocul schimbării planurilor de sugestie, precizînd cu ironie, sau cu autoironie (în funcție de persoana la care este scrisă proza) convenția „scenei", uneori făcînd „treceri" spectaculoase prin jocul autoreferențial al textului (în **Executorul testamentar**). De aici, poate, și acea „maximă economie de mijloace" pentru a reprezenta „o succesiune de trăiri intense" pe care o observa criticul Alex. Ștefănescu în proza lui Eugen Lumezianu, dar, cred, și impresia de artificial în aprofundarea sensurilor izolate, undeva deasupra limbajului.

Sebastian-Vlad Popa

I. G. Duca, portretist

PÎNĂ la apariția lucrărilor reprezentative pentru personalitatea lui I. G. Duca (**Memoriile**, în pregătire la Ed. „Humanitas" și a unui volum masiv de studii, articole și discursuri aflate demult în curs de apariție la Ed. Eminescu), hazardul tiparului ne-a adus, într-o nouă ediție, cunoscutul său volum **Portrete și amintiri**. Ion Gh. Duca, cel ce va deveni un mare om politic, era fiul inginerului Gh. Duca, profesor și rector la Școala de poduri și șosele din București (din care avea să se nască, apoi, Institutul Politehnic). Acest Gh. Duca era, prin soție, văr primar cu Ana Rosetti-Maiorescu și l-am văzut fotografiat, împreună cu marele critic, într-o călătorie de vacanță în străinătate. Oricum, Ion Duca — în copilărie — îl cunoscuse bine pe Maiorescu, venind adesea în casa din strada Mercur 1. Fusese un elev strălucit la liceele Cantemir și Sf. Sava din București. Aici, la Sf. Sava, a legat o prietenie pe viață cu colegii săi Tudor Arghezi, Gala Galaction, N. D. Cocea, Vasile Demetrius. N-avea harul colegilor scriitori, dar trăia în ambianța proiectelor literare, participa la dezbateri tip cenaclu și le cam invidia înzestrarea, de care se molipsise binișor. El s-a îndreptat spre o carieră „serioasă", luîndu-și, prin 1900, doctoratul, firește, în Drept și Științele politice, la Sorbona. În 1903, după un scurt popas în magistratură, devine subdirector, apoi director al Casei Centrale a Cooperației și director general al Creditului Agricol. Cu probitatea, hărnicia și priceperea sa, va conferi substanță eficientă acestor instituții, atunci foarte importante pentru asanarea stării țărănimii. Lucrarea sa din 1904, **Mișcarea băncilor populare din România**, e și azi un studiu de referință.

Oficial, va intra în P.N.L. în 1907, devenind, la 28 de ani, deputat în corpurile legiuitoare alese după răscoala țărănească. Intră, evident, în gruparea tinerilor liberali generoși condusă de Ionel Brătianu și militează, laolaltă, pentru legiuirile agrare propuse de aripa stîngă a P.N.L. Era, pentru asta, un bun specialist și Brătianu s-a folosit de competența lui recunoscută. Debutul său ca orator parlamentar, din decembrie 1907, a fost, de aceea, remarcabil, fiind elogiat de adversari (Carp, Take Ionescu) și de prieteni. (S-a păstrat o scrisoare a lui Stere, superlativă, care aprecia acel discurs drept un „triumf", asigurîndu-l că „te-ai afirmat definitiv ca fruntaș politic al partidului nostru"). Așa a și fost. În ianuarie 1914 (prin renunțarea lui Stere) I. G. Duca devine, deși n-avea experiență didactică, ministru al Instrucțiunii Publice. Își va păstra portofoliul, trecînd prin toate avatarurile dramatice ale epocii neutralității și a războiului, pînă în 1918. De acum încolo e ministru în toate guvernele liberale (la Agricultură și Domenii, Externe, Interne). După dispariția celor doi frați Brătianu (Ionel și Vintilă), la sfîrșitul anului 1930, Duca devine — la 51 de ani — șeful P.N.L., incontestabil cel mai puternic partid politic al țării. Era o demnitate ce i se cuvenea de drept și n-a avut de înfruntat dificultăți spre a o dobîndi. Dar vremurile erau aspre, nesigure și se iuțiseră peste măsură. A reușit, cu greu, să se reconcilieze cu regele Carol al II-lea, a cărui restaurație la domnie la început o contestase vehement, cînd, după șapte guvernări țărăniste și una Iorga-Argetoianu — la 14 noiembrie 1933 devine prim-ministru. Duca era un democrat radical și potrivnic neîmpăcat al forțelor politice de extremă dreaptă reprezentate de Garda de Fier a lui Corneliu Zelea Codreanu, partizană a nazismului hitlerist, centru al revizionismului european. Agresivitatea lor anticonstituțională alarmase lumea, fiind considerată un mare pericol pentru prezentul și viitorul țării. De aceea, pentru a împiedica participarea la alegerile din 20 decembrie 1933, Duca — la cererea expresă a lui N. Titulescu — dizolvă, prin jurnal al Consiliului de Miniștri, la 9 decembrie, Garda de Fier. Decizia aceasta avea să-i fie fatală primului ministru care e asasinat de legionari, în seara zilei de 29 decembrie 1933, pe peronul întunecos al gării Sinaia. Avea numai 54 de ani.

OMUL politic I. G. Duca mînuia condeiul cu indiscutabil talent. Calitățile expresive, cîte sînt, se văd în memoriile (le-am citit) a căror apariție o așteptăm. Le-a dezvăluit, parțial, mai înainte, în cîteva portrete, scrise la începutul anilor treizeci, pe care a apucat să le adune într-un volumaș în 1932 (a cunoscut — în același an — patru ediții). Ele evocă, în linii repezi dar caracteristice, mai întîi personalități apropiate : Ion Brătianu al bătrîn și fiii săi Ionel și Vintilă, apoi Take Ionescu, N. Filipescu, M. Pherekide, Al. Djuvara, C. Dissescu, în sfîrșit Clemenceau, lorzii Rosebery și Thomson. Portretul lui I. C. Brătianu e, s-o spunem de-a dreptul, plat. Aș reține de aici un moment caracteristic pentru atitudinea vizionară și hotărîtă a fondatorului P.N.L. într-un moment crucial pentru devenirea istorică a României moderne : „...La 1878 n-a vrut, cu toate îndemnurile unora și cu toate amenințările altora, să încheie tranzacții cu privire la stăpînirea noastră asupra Basarabiei. «Nu vînd suflete de român», răspundea el acelora ce îi ofereau Rusciuc și Varna. Știa că hotărîrile areopagului de la Berlin sînt vremelnice, că întregirea românismului e o fatalitate istorică pe care nu va fi în măsură s-o împiedice vreo combinație diplomatică oricît de meșteșugită și, prin urmare, înțelegea că, în ziua mare a mîntuirii, să nu se poată, din vina lui, invoca împotriva noastră nici un gest de renunțare, nici o aparență de slăbiciune" (p. 31). Demnă și, într-adevăr, profetică atitudine pe care, totuși, regele Carol I și chiar Maiorescu o judecaseră altfel. Am găsit în jurnalul inedit al lui Maiorescu, în două rînduri, la distanță de mulți ani, relatări ale convorbirilor cu suveranul. Acesta îi spunea că dacă Brătianu ar fi acceptat imediat propunerea Rusiei — comunicată prin „samsarul cinstit" cum se recomanda a fi Bismarck la congresul de la Berlin și cel de la San Ștefano — de a recunoaște răpirea Basarabiei, noi am fi primit, în schimb, un mare teritoriu bulgar (chiar dincolo de Varna) și, în plus, ca despăgubire de război, o mare sumă de bani, echivalentă cumva cu ceea ce a însemnat pentru Germania datoria de război plătită de Franța în urma păcii din 1870. Aceasta, adăuga Carol I, ar fi însemnat enorm pentru constituirea organismului economico-financiar al României moderne, tot așa cum datoria primită de Germania, în 1870, l-a finanțat hotărîtor procesul de industrializare. Refuzînd acest „tîrg", Brătianu ar fi ratat o ocazie unică, cu consecințe ireparabile. Dar fapta de adevărat mare om de stat a lui Brătianu a fost, mai curînd, înalt înțeleaptă. Vorba lui, nu a vîndut suflete de români, a respins raptul teritorial prin refuzul de a-l oficializa, lăsînd deschisă calea reparației istorice prin reîntregirea, la momentul oportun, a hotarelor țării. Mișcătoare pagini evocatoare scrie, apoi, I. G. Duca despre șeful său politic și prietenul Ionel Brătianu. Pe acesta, evident, îl știa bine încît îi surprinde — din interior — trăsături, habitudini, elemente de caracterologie și fapte politice, de interes efectiv istoric, necunoscute. Ni se dezvăluie, de pildă, că Ionel Brătianu, hărăzit, prin destinul numelui, carierei politice, se credea chemat, prin vocație, să se consacre istoriografiei. Era, ni se spune, singura sa preocupare absorbantă, citind enorm tomuri despre istoria românilor și cea universală. Era efectiv un bun cunoscător în materie de Ev Mediu și Renaștere din apusul Europei, în chestiunea Bizanțului (socotind o incalificabilă nedreptate că despre această civilizație se vorbește și se scrie insuficient și în deriziune, cînd, de fapt, a reprezentat un extraordinar moment din istoria Europei), un admirator — prin studiu — al lui Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare, vădind remarcabile preocupări pentru cunoașterea și descifrarea enigmei genezei poporului român pînă tîrziu, în secolul XIV. Se dedica acestei preocupări în răgazuri pe care știa să și le ocrotească. Pentru că, altminteri, destinul îl propulsa pe acest om afabil, cuceritor, aparent lenevos și indecis, spre liniile de vîrf ale vieții politice după ce, în 1909, la 45 de ani, a devenit șeful P.N.L. și prim ministru. Reține, din amintirile lui Duca (sînt trei texte despre Ionel Brătianu) rezistența leaderului P.N.L. la ideea reformelor (agrară și votul universal) pentru care luptau spiritele cele mai înaintate ale timpului. I se părea că aceasta ar spori inimiciția celor două mari imperii vecine (Rusia și Austro-Ungaria), ar stîrni împotrivirea aripei moșierești, de dreapta, din P.N.L., creînd disidențe în partid și chiar dizgrația Palatului. Stere și toată aripa generoasă, de stînga, din partid îl judecau aspru pentru această tergiversare, socotind, cu dreptate, că le înșela promisiunile. Dar Brătianu ar fi așteptat momentul prielnic. L-a găsit, crede Duca, în 1913, cînd a constatat, ca voluntar în război, în cartierul general de la Orhanie, prosperitatea micii agriculturi țărănești în Bulgaria. S-a decis deci pe dată, a anunțat programul reformator într-un manifest către țară și, ferm, a anunțat că demisionează dacă partidul întreg nu-i admite proiectele. („Sau partidul mă urmează — ar fi spus — cu toată însuflețirea sau nu mai stau în fruntea lui și, ca simplu particular, propovăduiesc ideea exproprierii"). Disidențele în partid au fost neînsemnate, regele a acceptat ideea unor reforme minimale iar cu conservatorii a înțeles că trebuie să se înfrunte. Ajuns la guvern în ianuarie 1914, a proclamat alegeri pentru Constituantă și numai izbucnirea primului război mondial a întîrziat — pînă în 1918 — sancționarea reformelor. Și poate că a fost benefică această aminare pentru că reformele votate în 1918 — tot sub un guvern Brătianu — au fost radicale și atotcuprinzătoare. Duca își asigură cititorii că Ionel Brătianu, socotind că politica nu îi este adevărata vocație, ar fi căutat prilejuri să demisioneze din înalta-i demnitate publică pentru a se consacra plăcerilor sufletului. Și evocă două momente (1913, 1918) cînd abandonul sau dezertiunea erau pe cale de a se înfăptui. Nu-l cred pe memorialist. Aceste momente au fost acte de răsfăț și mijloace pentru a-și sili partidul să-l urmeze necondiționat. Că au fost clipe de zbucium și încercare în viața marelui om de stat, e omenește indiscutabil. Dar ambiția și spiritul datoriei știau să învingă totul, ducîndu-l, împreună cu partidul său, de la cădere spre triumf. Strategia sa, în anii neutralității, ai războiului și în perioada conferinței de la Paris, a fost extraordinară, aducînd României împlinirea dezideratului secular al întregirii tuturor provinciilor românești într-un stat unitar și puternic. E aici un merit pe veci încrustat în memoria poporului român, care-l instalează în galeria marilor noștri bărbați de stat. S-a întîmplat însă că a crezut că meritul e exclusiv al său și nu și al întregului popor, socotind că are dreptul, aproape suveran, de a conduce parcă în perpetuitate destinele țării. Fapt este că acest om care avea la activ atîtea grandioase înfăptuiri a voit, după război, să conducă, aproape autocrat, țara, fiind, la cîrma unor guverne liberale, stăpînul neîncoronat al României. A fost pînă în 1927, — cînd o moarte stupidă l-a răpus, la 63 de ani, — mai puternic decît chiar regele Ferdinand. Ciudate propensiuni dictatoriale, să recunoaștem, la șeful unui partid democratic cum a fost — pînă prin 1918 — cel al liberalilor ! Aparent indolentul Brătianu, căruia îi plăcea să stea tolănit pe sofale și fotolii adînci, gîndind în izolare sau citind alene, avea, cum se vede, pulsiuni de neînduplecată ambiție pentru a domina atotstăpînitor, crezînd că țara, pe care o dusese — ce-i drept — spre înfăptuiri extraordinare, e cumva proprietatea sa. Dar despre asta și despre altele nu ne spune nimic memorialistul Duca.

SÎNT în paginile portretistice și memorialistice ale lui Duca din această carte puține segmente cu valoare expresivă. Iată o cugetare — ca să citîm una — despre zădărnicia activității politice, prilejuită de moartea intempestivă a lui Ionel Brătianu. „Dar — e trist să vezi atîta zbucium și atîta rătăcire, atîta sforțare și atîta deșertăciune ; atîtea învățăminte fără de răsunet ; atîtea experiențe ale unora, fără de folos pentru ceilalți ; atîtea iluzii stîrnind periodic atîtea deziluzii și atîtea luzii prefăcîndu-se din nou, printr-o stranie alternanță, în aceleași amăgitoare proeminente." (p. 127). Relația aceasta, la constatare, frumos notată, și ceva din sentimentele memorialistului istovit de vreo trei decenii de zădărnicie a luptelor politice. Sub raport literar, cu siguranță că eseul cel mai inspirat este cel intitulat **Mîinile**. Autorul a avut ingenioasa idee de a propune o relație de corespondență între fizionomia mîinilor și caracterologia personajelor politice. „Ce mîini curioase și revelatoare, ce mîini simbolice am văzut ! Pe dinaintea ochilor mei reapare mereu imaginea lor — sinteză izbitoare și vie a atîtor personalități proeminente." (p. 127). Relația aceasta, la care puțini s-au gîndit, surprinsă cu finețe psihologică, e născătoare de efecte cuceritoare, de o expresivitate nu tocmai involuntară. Iată relația de neechilibru dintre mîna lui Maiorescu și personalitatea sa. „O mînă inestetică, fără oase și veștejită, dar vie, agitată, vorbitoare, extraordinar, surprinzător de elocventă. Trei sferturi din elocința, din marea elocință a lui Titu Maiorescu sta — oricît de paradoxal ar părea — mai mult în mimica mîinii decît în puterea cuvîntului său. Cînd vorbea, degetele lui erau în necontenită mișcare. Ele accentuau, subliniau, completau, luminau, întunecau, subtilizau gîndirea sa, nu numai cu o măiestrie neîntrecută, dar cu o putere de evocare pe care n-o poate înțelege pe deplin decît cel ce a asistat la manifestațiunile oratorice ale lui Titu Maiorescu. Îndeosebi, un deget, arătătorul, a jucat în elocința lui Maiorescu un rol hotărîtor. Cele mai de seamă din marile sale efecte de tribună Maiorescu le datorește acestui deget într-adevăr magic." Și mai sînt în acest fermecător, concentrat eseu cîteva portrete de acest fel care, prin formulă și expresivitate, se încadrează în spațiul literar.

Ediția e bună. Desigur, dificultățile au fost inexistente. S-a retranscris (dactilografiat) ediția ultimă, a V-a, a acestei cărți, adaptîndu-se ortografia. În fruntea ediției s-a așezat un articol al lui G. Călinescu, din ianuarie 1934, despre Duca văzut ca scriitor. E regretabil că nu a fost alăturat și medalionul lui N. Iorga, scris tot la moartea năpraznică a lui Duca, integrat de istoric în **Oameni cari au fost**. Dl. Stelian Neagoe, care pare a fi supravegheat această ediție, a înzestrat-o cu un foarte util tabel cronologic, prin care se oferă cititorului tînăr repere de orientare pentru cunoașterea personalității lui Duca. M-a surprins neplăcut modul sibilinic în care se vorbește aici despre asasinarea lui Duca. Nu se spune limpede că Duca a decis interzicerea Gărzii de Fier ci că a „lăsat să ia singur răspunderea unor măsuri radicale, ba chiar voit împins în neant de manevrele regale și de neloialitatea unor prea distinși și apropiați colaboratori..." Nu era nimerit ca istoricul să spună aici clar despre ce e vorba pentru lămurirea corectă a cititorului neinițiat ? Iar asasinarea lui Duca nu a fost, după exprimarea învăluită a d-lui Stelian Neagoe, făptuită de funeștii nicadori ai Gărzii de Fier ci : „I. G. Duca sfîrșește prin a cădea victimă unor acțiuni concertate pe peronul gării Sinaia." Nici măcar un avizat nu pricepe nimic din aceste sofisticate întorsături de condei, din care lipsește tocmai adevărul, adică faptele expuse corect și distinct. Să se ascundă istoricul Stelian Neagoe tocmai de adevărul istoriei, sfiindu-se (diplomatic ?) să pomenească Garda de Fier, autoarea acestui mîrșav asasinat politic ? Apoi istoricul pare a avea o prea elastică idee despre ceea ce înseamnă critica literară de vreme ce spune că volumul **Portrete și amintiri** din 1932 a fost bine primit de critica literară, citindu-i pe Călinescu, Lovinescu și — tamnisam — pe I. A. Bassarabescu, Sterie Diamandi și omul politic C. Xeni. ■

Intrarea Regelui Ferdinand și a Reginei Maria în București, în fruntea armatei române, la 18 decembrie 1918

I.G. Duca, **Portrete și amintiri**, Ediția a II-a, cu un tabel cronologic de Stelian Neagoe, Ed. Humanitas 1990.

De vorbă cu istoricul DINU C. GIURESCU

Gînduri pentru Ziua Naţională

— În acest an, pentru prima oară, sărbătorim ziua de 1 Decembrie — zi naţională a României. Ce înţelesuri are, din perspectiva istoriei, această zi pentru noi, cei de astăzi ?

— 1 Decembrie se proiectează astăzi ca ziua naţiunii întregi, se înscrie într-o evoluţie definitorie a continentului nostru, se corelează indisolubil cu înnoirile democratice ale secolului XX şi constituie un început de drum pentru buna convieţuire între români şi minorităţile naţionale, precum şi pentru o reconciliere istorică între români şi unguri.

— Vă propun să detaliem aceste înţelesuri. De ce „Ziua naţiunii întregi" ?

— 1918 a însemnat unirea naţiunii române din toate provinciile istorice în hotarele unui singur stat. Pentru întîia oară de la formarea sa cu peste un mileniu în urmă, poporul român se pronunţase în libertate asupra rosturilor sale şi hotărîse — prin adunări reprezentative — unirea cea mare. Fapta lui Mihai din 1599—1600 a fost meteorică. A rămas, firesc, ca un simbol permanent, dar unirea statornică are loc abia în 1918. Declaraţia de unire votată la 1 decembrie are următorul cuprins la articolul I :

„Adunarea naţională a tuturor românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească, adunaţi prin reprezentanţii lor îndreptăţiţi la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români şi a tuturor teritoriilor locuite de dinşii cu România..." Prin această hotărîre românii din toate provinciile istorice se aflau acuma împreună în acelaşi stat românesc. A fost un moment unic de împlinire, izbăvire şi de speranţă atotcuprinzătoare.

— Aţi amintit şi de determinante europene. Care sînt acestea ?

— În 1918 în întreaga Europă de răsărit şi de sud-est se schimbă hotare şi rînduieli vechi de sute de ani, iar naţiunile în cauză hotărăsc să trăiască de acum înainte libere şi în state proprii, desfăcute din stăpînirea marilor imperii. Autodeterminarea popoarelor din răsărit şi din sud-est — finlandezi, estoni, letoni, lituanieni, polonі, cehi, slovaci, români, sîrbi, croaţi, sloveni, bosnieni şi herţegovini — această evoluţie este asemănătoare, ca substanţă, cu formarea statelor naţionale ce avusese loc în secolul XIX sau mai înainte, în celelalte părţi ale continentului.

— Ulterior s-au semnat şi tratatele de pace. Cum se înscriu ele în această evoluţie ?

— Pentru naţiunile amintite, tratatele de pace semnate mai ales în 1919 şi 1920 sînt considerate ca o confirmare, în termenii dreptului internaţional, a statelor constituite sau reconstituite în amintitele zone. Altfel spus, noile configuraţii teritoriale sînt rezultatul autodeterminărilor din anul 1918 şi nu al tratatelor de pace. Există şi perspectiva contrarie, a statelor care au avut pierderi teritoriale şi care socotesc aceste tratate ca un fel de dictate ce au impus noile hotare. Indiferent însă de interpretare, voinţa şi acţiunea popoarelor amintite de a se desface, împreună cu teritoriile lor, în 1918, de sub stăpînirile atunci existente, constituie o realitate care nu poate fi în nici un fel contestată.

— Vă propun să trecem la corelarea cu înnoirile democratice.

— Declaraţia de unire reprezintă o adevărată chartă a democraţiei bazată pe libertate politică şi religioasă, pe proprietatea privată, pe ridicarea la o viaţă demnă a celor mulţi. Fie îngăduit a cita din această declaraţie :

„În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, Adunarea Naţională proclamă următoarele :

2. Egala îndreptăţire şi deplina libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat.

3. Înfăptuirea desăvîrşită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieţii publice. Votul obştesc, direct, egal, secret pe comune, în mod proporţional pentru ambele sexe în vîrstă de 21 de ani, la reprezentarea în comune, judeţe ori parlament.

4. Desăvîrşită libertate de presă, asociere şi întrunire ; liberă propagandă a tuturor gîndirilor omeneşti.

5. Reforma agrară radicală... i se va face posibil ţăranului să-şi creeze o proprietate (arător, păşune, pădure) cel puţin cu atît cît să o poată munci el şi familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare este, de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potenţarea producţiunii.

6. Muncitorimii industriale i se asigură aceleaşi drepturi şi avantagii, care sînt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus".

Acest document — temei fundamental al istoriei româneşti contemporane — îşi păstrează după 72 de ani nu numai întreaga însemnătate, dar defineşte cu extremă claritate cîteva din principiile de bază pe care încercăm să clădim societatea civilă de astăzi din România.

— Ce puteţi spune despre începutul de drum pentru buna convieţuire între români şi minorităţile naţionale ?

— Ziua de 1 Decembrie 1918 marchează cu adevărat acest început de drum. Iată cuprinsul articolului III/1 al Hotărîrii votată la Alba Iulia de cei 1228 de deputaţi reprezentînd toate comunităţile şi categoriile sociale ale românilor din „Ardeal, Banat şi Ţara Ungurească". Formularea aparţine tot principiilor „fundamentale la alcătuirea noului stat român" proclamate la 1 Decembrie. Iată textul: „III/1. Deplina libertate naţională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra şi judeca în limba sa proprie prin indivizi din sînul său şi fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare şi la guvernarea ţării în proporţie cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc".

Acest punct al hotărîrii de la Alba Iulia a formulat, de fapt, normele diriguitoare ale raporturilor dintre români şi minorităţile naţionale.

— Asemenea principii ale susmenţionatului articol, şi-au găsit ele aplicarea în România interbelică ?

— Stau dovadă sutele de şcoli primare şi liceele, laice sau confesionale, băncile, cooperativele, societăţile culturale, zecile de cotidiene şi de săptămînale, volumele de literatură şi alte publicaţii, partidele politice şi alte organizaţii ale minorităţilor naţionale de atunci — maghiari, saşi, şvabi, evrei, ucraineni, ruşi, bulgari, polonі etc.

— Existau totuşi şi tensiuni. Care erau acestea ?

— Principala tensiune a fost între România şi Ungaria. Ea a rezultat din însăşi istoria raporturilor dintre cele două naţiuni. Această istorie are un numitor comun ce se întinde în timp şi în spaţiu. În timp, este vorba de aproape unsprezece secole, de la întîia pătrundere a ungurilor în Transilvania ; în spaţiu, e vorba de întreaga arie transilvană de la Carpaţii Răsăriteni şi Sudici şi pînă la Cîmpia de Vest din Banat, din judeţele Arad, Bihor şi Satu-Mare. În Transilvania secolelor XIV-XIX trei naţiuni au avut drepturi legal recunoscute : ungurii, secuii şi saşii. Românii, care formau majoritatea etnică absolută, cît şi bisericile lor, erau consideraţi toleraţi. Repetatele cereri ale românilor de a obţine egala recunoaştere a individualităţii lor politice şi etnice au fost de fiecare dată respinse fără vreo discuţie şi aceasta s-a repetat pînă în 1914. Istoria românilor sub stăpînire ungurească este bine cunoscută.

— Cum s-au repercutat aceste stări de fapt după primul război mondial ?

— A fost de fapt o opoziţie ireconciliabilă între statele care doreau revizuirea noilor frontiere şi statele naţionale întregite — între care şi România — ce se opuneau în mod absolut oricărui iredentism. În aceste împrejurări tensiunea a fost în creştere şi ambele părţi au făcut apel sporit la documentele istoriei, odată cu realităţile etnice şi demografice existente.

— Se ştie că în anii '37—39 tensiunile au fost în creştere datorită întregii evoluţii a relaţiilor intereuropene. Ce s-a mai păstrat din mesajul anului 1918 privind conlucrarea şi buna vieţuire ?

— Războiul al doilea mondial a fost un şoc de maximă amplitudine la scara întregului continent. Pentru români a dus la însemnate pierderi teritoriale încheiate prin aşa-zisul „arbitraj" de la Viena din 30 august 1940. Amintirea dramelor din 1940—1944 este încă prezentă prin martorii în viaţă ai evenimentelor.

— Am ajuns la momentul păcii din 1945—1947...

— Dictatul de la Viena a fost anulat, dar în întreaga Europă de centru-est şi de sud-est au fost impuse regimuri comuniste, ce au pretins a fi rezolvat, odată pentru totdeauna, problema naţionalităţilor. Atunci, termenul de mi-

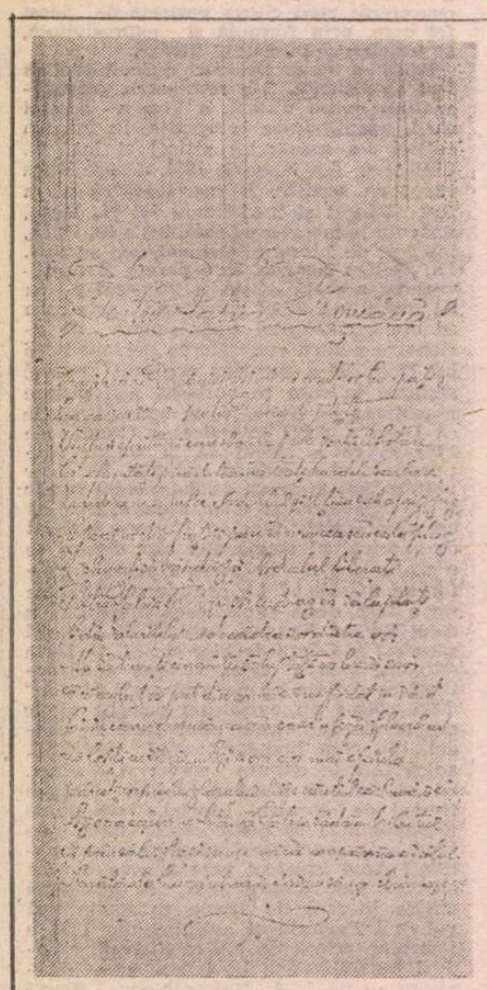

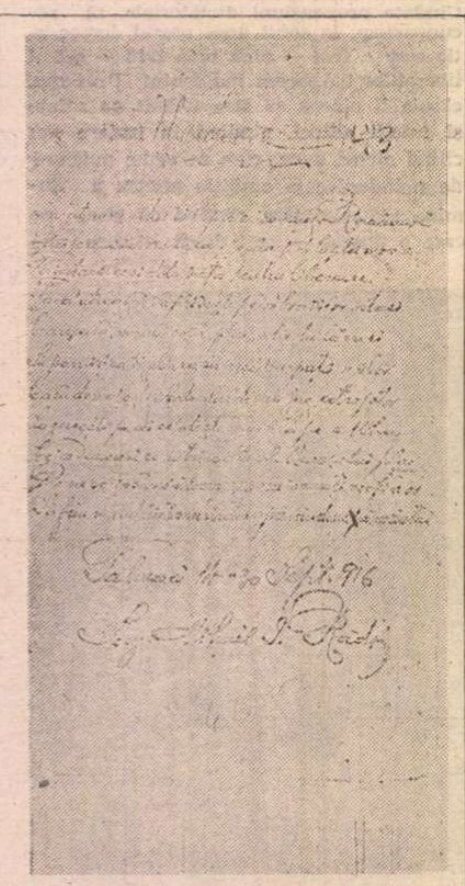

Poezia, aflată în fotocopie la Muzeul militar central, a fost scrisă de către sergentul de artilerie MIHAIL RĂDOI în 1916, pe frontul din Transilvania

Delegaţia care a înmînat actul Unirii Regelui Ferdinand : Alexandru Vaida-Voievod, mitropolitul ortodox Miron Cristea, mitropolitul unit Iuliu Hossu şi Vasile Goldiş

ă a României

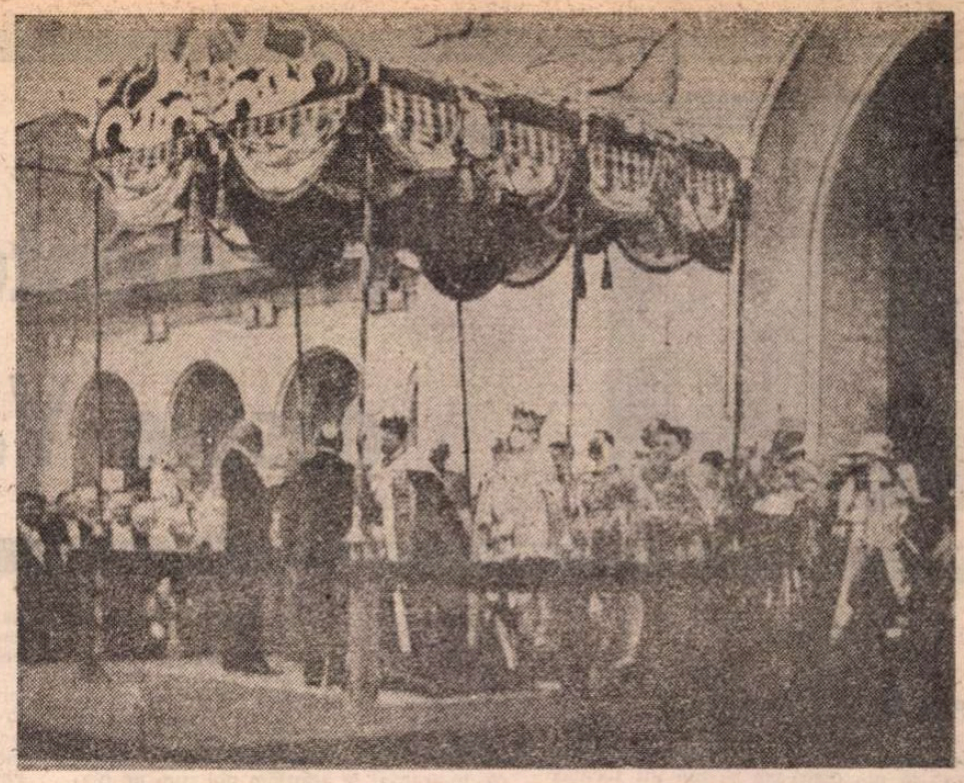

Incoronarea Regelui Ferdinand și a Reginei Maria la Alba Iulia (15 octombrie 1911)

Alba Iulia, 1 Decembrie 1918. Citirea actului Unirii

noritate națională a fost abolit și înlocuit cu acela de „naționalitate conlocuitoare". De fapt, nu s-a rezolvat nimic, problemele raporturilor interetnice s-au acumulat și agravat, dar au fost mascate de mecanismele statului totalitar. Programul de „sistematizare urbană și rurală", precum și de „omogenizare a întregii societăți" impus în ritm accelerat începînd cu finele anilor '70, a constituit cea mai gravă amenințare privind identitatea națională și culturală a românilor cît și a minorităților, începînd cu ungurii.

— *Am asistat recent la noi tensiuni și incidente. Cum vi le explicați?*

— O evoluție de sute de ani a raporturilor dintre români și maghiari, manifestarea accentuată a conștiinței și a individualității lor naționale îndeosebi în secolele XIX și XX, au determinat un anume fel de a gîndi, mentalități caracteristice, o anume psihologie individuală și colectivă, stări de spirit, mituri și prejudecăți. Generație după generație, fiecare au căutat să demonstreze că exprimă adevărul absolut și a considerat cealaltă națiune ca adversarul care trebuia combătut cu prioritate. Rezultatul este că mai ales acum, după experiențele atît de dramatice ale ultimilor 50 de ani, mulți dintre cetățenii ambelor națiuni nu se pot desprinde nici emoțional și nici intelectual de conceptele și imaginile tip în care toți au crescut.

— *Este vorba oare numai de o moștenire globală a trecutului sau este vorba de o îmbinare mai complicată de elemente?*

— Da, într-adevăr, este vorba de mai multe componente și anume :

a) pecetea istoriei, moștenirea istorică percepută diferit de fiecare parte, opusă una alteia ;

b) amintirile și rănile celui de-al doilea război mondial ; supraviețuitorii sunt printre noi, cunoaștem faptele și tragediile direct de la ei cît și prin ceea ce ei scriu ;

c) experiența globală a regimului comunist prin care au trecut împreună și români și unguri ;

d) aspirația legitimă a fiecărui om la drepturi civile garantate, la tradiție și identitate culturală și națională.

— *Cum se manifestă toți acești factori în tensiunile și chiar confruntările care apar periodic?*

— Acești factori au creat un fel de disponibilitate psihologică la indivizi și grupuri spre confruntare verbală și chiar fizică. Există persoane și grupuri de presiune interesate ca atari disponibilități să detoneze periodic. Exemplele recente sunt bine cunoscute.

La acestea se adaugă memoria obsesivă a trecutului. Politicieni, cărturari, publiciști, artiști... sunt adesea tentați să exploateze stările emoționale ale unei mase de cetățeni aflați încă sub șocul mașinăriei totalitare și al represiunii în care au trăit zeci de ani.

Amestecuri și îndemnuri din afară, de oriunde vin, nu fac decît să sporească frecvența și întinderea incidentelor. Se adaugă impactul mass-mediei : opinia publică, în România ca și în alte părți, se formează adesea prin cîteva scurte articole bine scrise, prin imagini dramatice selectate pe micul ecran și însoțite de comentarii percutante. A încerca mai tîrziu să afli adevărul sau să corectezi cele spuse inițial nu mai are vreun efect. Lumea, opinia publică, factorii politici rămîn tot cu primele impresii, indiferent de adevăr.

— *Constatăm în ultimele luni că polemicile sînt tot mai virulente. Care este efectul lor asupra raporturilor interumane în general și asupra celor interetnice îndeosebi?*

— Polemicile, așa cum sunt practicate acum, sunt destinate exclusiv consumului intern. Ele nu pot și nu vor convinge niciodată pe oponent, ale cărui păreri sunt oricum gata formate, de la început. Ca atare, confruntările nu sunt de folos nici în știință, nici în viața socială. În schimb, polemicile de tip actual sunt o cale sigură pentru a spori tensiunile și a pregăti conflictele dintre indivizi, cele interetnice, interconfesionale etc. Asemenea polemici menite să sporească în opinia publică o stare de neliniște, au fost intens folosite de regimul comunist din România, mai ales în anii '80. Campanii de presă, articole gata scrise de la „centru", adică de la Comitetul Central, și repetate săptămînă de săptămînă, erau menite să dea oamenilor impresia că țara este în pericol, că dușmanul pîndește la hotare. Este obișnuita diversiune a oricărui sistem totalitar. Să-i sperie pe oameni și să-i facă să uite că dușmanul este printre noi.

Continuarea acestor metode o urmărim și astăzi. Libertatea presei atît de necesară a dat apă la moară și pornirilor de tot felul.

— *Față de întreaga situație existentă, cum să procedăm pentru a clădi societatea civilă, îndeosebi în raporturile interetnice?*

— Există, socot, temei destul pentru un început adevărat. Se poate porni de la anume realități pozitive indiscutabile. Mai întîi, dimensiunile etnice. Românii au majoritatea absolută în aproape toate județele Transilvaniei, afară de două județe în care majoritatea absolută o au ungurii. Pentru întreaga arie transilvană — deși recensăminte recente lipsesc — se poate aprecia că românii reprezintă între 60—65% din totalul populației, ungurii de la 20—25%, alte grupuri mai puțin numeroase cuprind pe germani, evrei, slovaci... Nu știu unde se situează țiganii, deși ar fi de dorit ca ei să-și afirme cît mai clar individualitatea etnică și culturală.

În al doilea rînd, există un ambient uman interetnic specific, dezvoltat timp de secole. În mai multe zone unde comunitățile reprezintă majoritatea etnică absolută, ele își împart viața de fiecare zi cu o minoritate, uneori chiar cu două. A trăi împreună timp de secole determină un fel de a gîndi, o percepție a lumii cu trăsături asemănătoare, chiar dacă oamenii vorbesc limbi diferite.

— *Se pot da cîteva exemple?*

— Da. Să luăm vocabularul de bază al limbii române, care cuprinde și cîteva cuvinte ungurești, ca de exemplu : a cheltui, chin, chip, gazdă, gînd, meșter, oraș, vamă etc. Pe de altă parte, ungara vorbită în Transilvania cuprinde cuvinte românești și prezintă unele diferențe, la nivelul vocabularului, față de limba standard din Ungaria. Atari împrumuturi depășesc aria studiului semantic și lingvistic. Ele reprezintă viețuire împreună, valori comune, un același mediu uman. Se mai pot da și alte exemple. Astfel, *Tragedia omului* de Madách Imre : cea mai exactă traducere literară într-o limbă străină a acestui poem filosofic și dramatic aparține lui Octavian Goga. Profesorul Ladislau Galdi rămîne unul din cei mai nuanțați și temeinici analiști ai limbii și literaturii române, în timp ce dr. Andrei Veress a publicat în țara noastră, în anii '30, zece cuprinzătoare volume de documente. Atari exemple ale cooperării intelectuale româno-maghiare sunt mult mai numeroase de fapt. În al treilea rînd, este vorba de dialogul direct, ca unică modalitate pentru aflarea soluțiilor practice. În arii și în comunele cu populație etnică amestecată, ca și în cele cu majorități și minorități, treburile locale au fost întotdeauna lămurite prin vorbire directă, o parte cu cealaltă. A cere arbitrajul unui centru exterior este și un reflex al neputinței proprii, dar și un fel de a gîndi ca în comunism, unde totul trebuia supervizat de o autoritate ierarhică superioară.

Aș dori să mai amintesc și un alt temei pentru a putea clădi în viitor. Să ne împăcăm cu propria noastră istorie, așa cum a fost, fără obsesiile trecutului, fără stări emoționale mereu alimentate, fără a proiecta asupra acestui trecut dorințele sau teoriile prezentului. De asemenea, să nu mai socotim acest trecut ca un țel sau o temere pentru viitor. Desigur, imagini și mituri acumulate sunt greu de înlăturat. Dar un început este posibil și se cuvine de îndată încercat.

— *Credeți că un document atotcuprinzător, un fel de „magna charta" a conlucrării interetnice ar fi de folos în condițiile prezente?*

— Atari declarații sunt de fapt o enumerare de principii și concepte teoretice. Ele toate împreună reprezintă prea puțin, aproape nimic, în comparație cu orice acțiune practică în conlucrarea efectivă interetnică.

— *Care ar fi astfel de acțiuni practice?*

— În primul rînd dialogul la nivel local între cei interesați. Apoi, lărgirea dialogului între cărturari, publiciști, artiști, nu mai puțin oameni politici de ambele părți, la toate nivelele relațiilor interetnice româno-maghiare. În al treilea rînd, o cunoaștere echilibrată, corectă a celuilalt. Să încercăm a pune capăt tendinței de a privi pe celălalt, român sau ungur, ca pe un adversar. Pentru ce să instigăm fiecare generație spre confruntare, răzbunare, teamă și amărăciune ?

Valorile culturale, artistice, istorice ale fiecărui neam merită și pot fi prezentate în mód adecvat.

De asemenea, s-ar cuveni abandonată cît de repede tentația de a politiza relațiile interetnice. Mai sînt încă oameni politici doritori să cîștige voturi, apelînd la reacțiile emoționale ale unor cetățeni aflați, pe de o parte, încă sub șocul sistemului comunist și bombardați, pe de altă parte, de artileria grea a publicațiilor șovine, care exploatează fără rușine un sentiment legitim, înnăscut omului și anume sentimentul național.

Se pot, în sfîrșit, inițiia lucrări comune în toate domeniile, de la cele economice pînă la cele cărturărești, fără a uita sfera educației. Lucrînd împreună, constați la un moment dat că prețuiești și împărtășești valori comune.

— *Pot oare interveni și situații care să blocheze asemenea perspective pozitive?*

— Teoretic pot interveni și anume dacă se ridică direct sau implicit problema granițelor existente. Sau dacă, sub motivarea înnoirii și a drepturilor democratice, s-ar urmări de fapt transformarea ariei transilvane într-un mozaic de teritorii autonome, virtual independente, peste care ar pluti vag un fel de autoritate a statului român. Am folosit cuvîntul teoretic, întrucît nu cred că factori cu simțul răspunderii ar puteă urmări asemenea țeluri, care automat ar duce la cu totul altceva.

Doresc însă să revin la obiectivul principal, care este conlucrarea interetnică. Esențialul este de a demara, esențială este voința individuală și de grup de a începe, chiar dacă la acest demaraj al conlucrării efective participă deocamdată un număr limitat de ambele părți.

— *Revenind la Ziua Națională a României...*

— Spuneam că 1 Decembrie 1918 constituie și începutul de drum pentru buna conviețuire între români și minoritățile naționale, precum și pentru o reconciliere istorică între români și unguri. Istoria Europei oferă exemple ilustre în această direcție, ca de exemplu între Franța și Anglia, între Franța și Germania, iar în prezent, cu ajutorul lui Dumnezeu, între germani și ruși și între polonii și ruși, precum și între polonii și germani.

S-a afirmat că drumul României spre Europa trece prin Ungaria. Ar fi însă de schimbat ceva la această afirmație. Reconcilierea dintre cele două națiuni este un imperativ al timpului nostru. Firește, România și Ungaria au fiecare drumul lor spre Europa. Dar aceste trasee au o parte comună, obligatorie. Este reconcilierea istorică a celor două națiuni, ca o parte inseparabilă a libertății, a democrației și civilizației.

Mariana Filimon

10 Noiembrie 1990

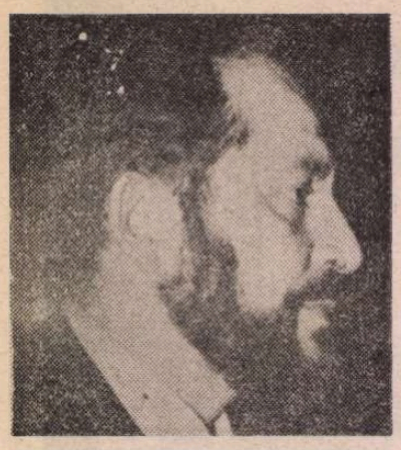

Florin MUGUR

Fragmente despre Valter

1. O destăinuire

— ALBERT mă cheamă, domnule Valter, și nu prea știu de ce am venit la dumneavoastră. Văd bine, uneori văd chiar prea bine și trebuie să vă mărturisesc că mă distrează să mă uit tocmai atunci, în zilele sau în ceasurile cînd văd prea bine. Descopăr erorile cu cea mai mare ușurință și mă grăbesc să le spun. Nu sînt prea grave aceste erori, de cele mai multe ori au hazul lor, iar eu îl privesc pe celălalt în ochi, îmi amintesc tot ce știu despre el și încep să-i recit erata. Erata lui, lista îndreptărilor care se pot face. Dar se pot face într-adevăr, se mai pot? Nu cumva e prea tîrziu? Are chef cineva să-și cunoască erata? De cele mai multe ori, răspunsul e nu. Omul a trăit și el cum a putut treizeci sau cincizeci de ani și vin eu, hodoronc-tronc, să-i spun unde a greșit. La pagina cutare, adică la data cutare, se va citi în loc de „Maria Pop", „Sarmisegetusa Lepădatu". La pagina cutare, în loc de „se despărțiră plîngînd", se va citi „tutungiu". În loc de „în dimineața aceea de primăvară cu o boare subțire care", se va citi „șaispe". În loc de „Vasile P. Panaitescu", se va citi „Vasile pe Panaitescu". În loc de „vișine" se va citi, cu toată atenția, „vișine". Sigur, de cele mai multe ori omul se supără. Nu totdeauna. Uneori, cînd poate să-și îndrepte o greșeală fără prea mari eforturi, o îndreaptă. Spre bucuria lui și a mea.

Și dumneavoastră, domnule Valter, ce puteți face? Să-mi recomandați niște ochelari cu care să nu mai văd? V-ar lăsa inima? Și așa o să-mi pierd eu slujba pînă la urmă din cauza eratelor și, trebuie să recunosc, din cauza altor fapte asemănătoare. Dar, dacă mi se strică vederea, o pierd rapid. Pentru că — sînt sigur că ați bănuit — sînt corector. Corector la o tipografie. Mi se dau probele tipografice iar eu indic eroarea și arăt cum să fie îndreptată. Nu există corector care să nu greșească niciodată. Mi se întîmplă și mie. Dar extraordinar de rar, pentru că sînt un corector minunat. Cel mai bun. În privința asta, toată lumea e de acord. Dar ce să fac dacă am chef de glume? Eu cred că asta mi se trage tot de acolo de unde-mi vine și vederea prea bună.

Să nu mă opresc la fleacuri și să nu stărui asupra faptului că sînt considerat un ins demodat. În loc să indic cu un semn simplu greșeala, eu o încercuiesc frumos și o subliniez cu creion roșu. Pierdere de timp, de acord, dar dacă indic remediul potrivit și nu scap niciodată nici o eroare, de ce să nu-mi pun descoperirea în valoare? Lucrez ceva mai lent, dar fără cusur, cu mîndrie trebuie să recunosc.

Întîrzierile mi se iartă cu ușurință. Glumele, nu. Glumele mă costă. Într-o dimineață am descoperit că „v" e mult mai amuzant decît „l", și am trimis la mașini textul corectat de mine al basmului „Aladin și lampa fermecată". Unde scria înainte, din lipsă de umor, „lampa", eu am pus corect „vampa". Ce rost are să te bați atît ca să obții o biată lampă? Ce fel de dorințe îți poate satisface o amărîtă de lampă cu gaz? Unde ați văzut dumneavoastră lămpi care să săvîrșească minuni? Cu o vampă, lucrurile stau altfel, stau într-un chip admirabil. Trăiască Avadin și vampa sa fermecată! Trăiască și povestea cu „alice în tava minunilor"! O, și desigur „Fufița roșie"! Dar de plătit pagubele, eu le plătesc! Rizînd, dar rizînd galben, că uneori costă mult!

Nu rîd eu chiar tot timpul. Se întîmplă, în zilele sau în ceasurile cînd văd prea bine, să citesc în mersul sau în privirea cuiva că-l așteaptă o mare nenorocire. Îmi dau seama că nenorocirea aceea e strîns legată de o eroare veche, dar trebuie să tac și tac cu sufletul negru. Cum aș putea să-l ajut? Aș vrea să fac ceva pentru a îndrepta eroarea, dar cum să procedez? Vedeți, sînt și eu, ca și dumneavoastră, un personaj pozitiv — așa ne numeau pe vremuri criticii literari, în lungi articole care aveau, cîteodată, în numerele următoare ale revistelor și erate. Închipuiți-vă cum m-am simțit cînd am văzut în textul unui bun prieten — om voinic, sănătos — că n-o mai duce decît o lună-două. Nu pot să-l împing pe nimeni în lături din calea inevitabilului. Da, aveți dreptate, în asemenea zile îmi pare rău că nu sînt un sfînt. Sau un zeu. Cineva care să spună „lumină" și lumină să se facă. Dar puterile mele sînt limitate. La o vedere prea bună, forțe normale! Dacă nu mi-ar fi teamă că exagerez, aș spune că ăsta e blestemul meu. A existat deci, cîndva, o greșeală; o să mi se treacă și mie o scurtă erată pe piatra funerară.

Probabil că aveți dumneavoastră și niște ochelari de văzut normal, dar ați avea inimă să mi-i dați? N-ați avea, că, știu eu (v-am mai și spus) semănați cu mine. Și la nume. Eu Albert, dumneavoastră Valter. Diferența e de o literă, că de aranjat le aranjăm noi cum ne place, nu e prea complicat. Și de văzut vedem amîndoi bine, prea bine. Uite, mă uit la dumneavoastră, nici o nevoie de erată, îmi plac și lentilele astea de pe masă — cîte să fie: o sută, o mie? — mai ales cele trandafirii îmi plac, și cele vernil în dungi, și cele prin care, la orice te-ai uita, vezi domnișoare. Dar cel mai mult îmi place vizitatorul. Nu eu, bineînțeles, ci cel care a intrat o dată cu mine. Nu-l vedeți? Și mai spuneam că aveți ochi buni! Nici una dintre lentile nu-l vede? L-a trimis septembrie, domnule, și uite-l pe inelarul dumneavoastră: ochiul lui Dumnezeu. Dacă vreți, n-aveți decît să-i spuneți și buburuză, dar mergem să bem un șpriț? Îl luăm și pe el.

2. Listă

OCHELARI cu care vezi numai fluturi ațipiți și adormi — pentru cei ce suferă de insomnie.

Ochelari cu streșini împotriva picăturilor de ploaie.

Ochelarii bombați ai exoftalmicilor; mănuși de box pentru ochii lor agresivi.

Ochelari cu cleștișori de argint pentru smuls sprîncenele.

Ochelari cu care nu se vede nimic, ca să-ți odihnești ochii cînd stai de vorbă cu o slută.

3. În absența lui Valter

O PERECHE arătoasă de ochelari e curată înșelăciune. Te îndeamnă s-o furi. O furi. Și descoperi că n-ai ce face cu ea — la ce folosește perechea de ochelari a altuia? — nu poți nici s-o porți, nici s-o vinzi. N-ar cumpăra-o, probabil, decît tot fostul proprietar, dar e sigur că nu ți-ar da nici un sfert din preț; cui îi convine să-l vadă toată lumea că merge cu ochelari furați? Doar se știe că, o dată furați, ochelarii capătă șapte luciri suspecte.

Judecînd astfel, amicul lui Valter care-și făcuse o cafea neagră și se așezase la masa de lucru a oculistului plecat în oraș, începu să se uite la ochelarii pe care Valter îi păstra în sertare; era hotărît să nu fure nimic. Găsise ușa deschisă, intrase, acum trebuia să aștepte.

Valter nu încuia niciodată, din milă: corporația hoților de ochelari abia își ducea viața de pe o zi pe alta, iar el le înțelegea nevoile. Cererea de ochelari furați descrescuse, pe piață, în mod îngrijorător. Nu mai cumpăra ochelari furați decît, rareori, cîte un membru al cercurilor diplomatice care voia, cu abilitate, să dea vorbelor lui prudente și liniștitoare un subtext parșiv, subtext ce, în același timp, să nu poată fi surprins în rapoarte. Într-o asemenea acțiune subtilă îi puteau sări în ajutor cele șapte luciri suspecte ale perechii de ochelari furați, izvor al unui sentiment de nesiguranță și chiar de teamă, sentiment cert, dar — din fericire pentru diplomatul ochelarist — imposibil de analizat.

Cafeaua era bună, cioara-papagal (vechea prietenă a lui Valter) îl privea pe amic de pe umărul zeiței de ghips ce orna frontonul casei de peste drum și nu părea nemulțumită de substituirea ce avusese loc, iar amicul încerca diferite perechi de ochelari. Purtă numai cîteva secunde și apoi îi închise în cutia lor cu pereți de catifea ochelarii prin care se văd numai fluturi. Era, în odaie, o lumină prietenoasă și caldă: umbra arătătorului cădea pe inelar, iar inelarul părea străin. Atinse cu degetul străin, surizînd, complicații ochelari cu buton: apăsai și deasupra fiecărei lentile se deschidea o mică umbrelă de mătase verde. Încercă și o pereche de ochelari mai puțin obișnuiți: cu un ochi o vedea pe cioara-porumbel făcîndu-i plecăciuni; cu celălalt, un cîmp plin de albăstrițe. Un sertar întreg, plin de roțile de sticlă ale unor stele pitice, era cel al ochelarilor pentru copii. Între micile unelte neajutorate, o pereche de ochelari vechi, cu lentilele acoperite de ceață, îl îndemna cam fără vlagă s-o încerce. O luă în palmă, îi șterse distrat cu batista sticlele înnegurate, care nu se limpeziră deloc, și și-o așeză pe nas. Se văzură întîi doi bătrîni care se certau cu privire la prețul verzei, agitînd niște toiage și dînd cu ele de pămînt; doar potrivindu-și mai bine ochelarii, astfel încît imaginea să se limpezească, le văzu mantiile regale sau imperiale și coroanele. Se derulă scurt un șir de secvențe: o regină își curăța atentă urechile, scoțînd din urechea dreaptă o furnică de aur și din cea stîngă trei viespi de argint. Extrem de plictisiți, căscînd cu niște guri pline de dinți falși, doi prinți se duelară trei zile și trei nopți, fără nici un rezultat vizibil, și se așezară apoi, obosiți, pe marginea drumului, să sfîșie cu măselele mănușile de mătase pe care, cu trei zile înainte, și le aruncaseră provocatori în obraz. Sfîșiatul dură și el mult, și amicul îi părăsi pe cei doi prinți plictisiți în plină operație de mestecare a fîșiilor insipide. Bastardul împăratului juca barbut cu sine însuși, iar monedele pe care le asvîrlea în aer cu pricepere — nu înainte de a scuipa pe ele, poate pentru a-și chema norocul — purtau în efigie chipul tatălui său care-l alungase. Apoi, brusc, amicul nu mai văzu nimic. Sau, totuși... Da, ceea ce zărea acum cu ochiul drept era un ochi drept de culoare albastră și ceea ce zărea cu ochiul sting era un ochi sting de culoare neagră. Dar ceacîr, cu ochii așa cum îi vedea, unul albastru și celălalt negru, era el însuși, amicul. Și înțelese înfiorat că a avut parte de o minune: ochelarii se transformaseră chiar atunci, în scurtul răstimp în care-i purtase el — dar fusese atît de scurt? cei doi prinți se duelaseră totuși trei zile și trei nopți — în ochelari prin care nu se mai putea vedea nimic. În oglinzi. Ceața vremurilor adunată pe lentile se prefăcuse, tulburată rău de căldura ochilor lui, într-un strat subțire de argint. Amicul își mai contemplă o dată în oglinzile rotunde ochii de culori diferite și lăsă cu grijă perechea de foști ochelari în sertarul de unde-i luase. Avea o ușoară durere de cap și-i era foame, de parcă nu mîncase de o săptămînă. Pe umărul zeiței de ghips ce orna frontonul casei de peste drum se afla prietena lui Valter, cioara-papagal, înmărmurită, o siluetă delicată de marmoră neagră pe care începuse să ningă.

4. Din jurnalul lui Valter

1. O, DULCEA damicelă care privea cruciș cu atîta gingășie, încît parcă-i croșeta aerului un guleraș de dantelă!

2. Cei doi se sărută — li se amestecă aerul ochilor.

3. Ce pereche năzdrăvană de ochelari să-ți pui ca să privești lumea ca un om care tocmai și-a recăpătat vederea?

4. Nimeni nu are o privire mai banală și mai dezamăgită decît el, omul care și-a recăpătat vederea, a treia zi după.

5. Era atît de enervat miopul încît, spre sfîrșitul coridei, l-a înhățat pe taur de ceafă și l-a tras aproape de el: hai, mă, să te văd cum mori!

6. Ochelarii înșiși poartă ochelari de cal: nu văd decît în față. Niciodată lentila unui ochi n-a zărit-o pe cealaltă.

7. Nu uita zgomotul — fragilitatea perechilor de ochelari care troznesc sub talpă și se sparg, la fiecare pas, iarna, atunci cînd zăpada devine fără cruțare.

8. Cine-i plătește pensie bătrînei perechi de ochelari după moartea stăpînei?

5. Vizitatorul

BLESTEM nu poate fi, domnule Valter, decît doar vreun blestem pervers. Dar despre blesteme se știe din moși-strămoși că sînt directe și dure. Acuzația de perversitate nu li s-a adus. Nu e cazul să ne așteptăm la cine știe ce complicații de la niște biete blesteme. Fac și ele ce pot. Deci, despre un blestem care ar suna cam așa: „să-ți iasă prea bine toate" nu poate fi vorba. Ar mai rămîne întîmplarea, coincidența adică, iar eu mai degrabă în coincidențe aș fi îndemnat să cred, dacă nu s-ar repeta prea des. Dar se repetă, și atunci, dacă nu e nici blestem și nici coincidență, trebuie să aduc în discuție ipoteza unei binecuvîntări. E adevărat, cu mătușă-mea Eulampia, sora răposatului meu tată, văduvă fără copii și vecină cu noi, domnule Valter, stătea biata femeie pe bulevardul ce poartă numele marelui nostru poet național George Coșbuc, cu biata Eulampia m-am purtat bine, ca unic nepot ce eram. Am îngrijit-o, că era bătrînă și bolnavă rău, am înmormîntat-o pe cheltuiala mea, mă rog. Să mă fi binecuvîntat bătrînica pe patul de moarte? Imposibil nu e, că era femeie de treabă și ținea la mine, dar biata Eulampia nici credincioasă nu era și, chiar dacă ar fi fost, ce trecere puteau să aibă în fața forței divine binecuvîntările unei băbuțe, chiar dacă stătea cu casa pe bulevardul ce poartă numele marelui nostru poet? Nu-și apleacă atotputernicii urechea la toate... Fapt e că, la vreo săptămînă după ce se prăpădise bătrîna, mă întorceam de la serviciu și mă simțeam obosit și cam greoi. Aproape șaizeci de ani și peste suta de kilograme, ce gîndiți! Bun. Am dat să apăs pe butonul ascensorului, să-l chem jos, și m-am gîndit: „Ei, dacă m-aș vedea o dată sus!" Nici nu-mi terminasem bine gîndul și m-am și trezit pe acoperiș. Ascensor nu folosisem, de gifiit nu gifiiam nici atitica, și mă vedeți că eu suflu tare. Uite, și acuma cînd vă povestesc... Să urc eu dintr-o suflare zece etaje, plus scărița ce duce din pod pînă pe acoperiș? Cred că mi-aș da duhul. Dar mă plimbam pe fața aceea de tablă, încercam să-mi țin firea, că nici de enervat n-am voie să mă enervez prea tare, cauzează, mă fițiiam pe acolo, mă mai uitam la clădiri, era frumos, sigur, dar aveam eu chef de privit? Nu pricepeam nimic. Am coborît scara de la pod, o nenorocire de scară, trebuie să fii născut cu căiță-n cap să nu-ți fringi gîtul, m-am urcat în ascensor și de la zece am coborît la mine, la cinci. Nevestei nu i-am spus nimic. De ce s-o mai sperii și pe ea? Eram acasă, bun sănătos, n-aveam decît să mă gîndesc și eu c-am visat — și gata. A mers așa vreo două săptămîni, pînă într-o duminică dimineața. Ieșisem la plimbare, cu consoarta și nepoții. Pe Calea Victoriei văd că ne taie drumul una — vreo douăzeci de anișori, și niște picioare... A luat-o înainte cu minijupița ei, iar eu mă zgîiam la ea și nu spun că-mi treceau prin cap numai gînduri nevinovate. Și deodată o văd că se răsucește și se întoarce spre mine — dar așa, brusc — și, de față cu nevastă-mea și cu nepoții, îmi sare de gît și începe să mă sărute. Parcă-l văzuse pe ta-su după douăzeci de ani. Doar că sărutările nu prea erau de fiică, înțelegeți? M-am dat de ceasul morții pînă am izbutit să scap de ea. De nevastă-mea ce să vă mai spun, că plecase cu ăia mici, pe Calea Victoriei în sus, și bocea. Pînă am ajuns-o din urmă, pînă am convins-o... Ce s-o conving, că nu aveam cum. I-am tot dat eu cu ideea că ar fi fost o confuzie, pînă la urmă nu că ar fi crezut, că fata îmi spusese pe nume, dar s-a împăcat și ea cu gîndul, ce să facă? Deci, cu nevastă-mea, de atunci încoace, să nu mai vorbim! Rămîn într-o sîmbătă acasă, eram în zi liberă, mă apuc să spăl vasele și eram bine dispus, fluieram. Fals, că așa fluier eu, cui ce-i pasă? Deși e păcat, nu? Eh, altceva sînt corurile din Traviata! Și una-două mă trezesc că nu mai fluieram, cîntam corul din Traviata, actul doi, pe patru voci. Sau or fi fost trei, nu știu, dar au început să sune vecinii la telefon, că dacă mi-am adus opera română acasă, mă privește, dar ei sînt în schimbul de noapte și vor să doarmă. Schimbul de noapte duminică? Mă rog! Cîntam atît de tare, că mi s-a spart și geamul de la sufragerie. Se adunaseră cîțiva în fața ușii apartamentului și protestau, iar subțirelul ăla de la doi, cam timpit el, săracul, era gata să cheme miliția. Norocul meu că nu puteau să spună că tulbur liniștea nopții, la unsprezece dimineața! În fine, am scăpat și de asta... Zilele trecute mă duc la circ, din nou cu soția și cu nepoții, era un spectacol de matineu, și nu mă pune ceasul cel rău să le promit băieților, că sînt băieți amîndoi, că va fi o reprezentație cum n-au mai văzut ei în viața lor. Și chiar că a fost! Leii făceau jonglerii cu năframele

Mitropolitul și preoțimea Cernăuților, în procesiune (1918)

de mătase, caii, în loc să alerge, înghiţeau la săbii cu o poftă ce n-am mai văzut, clovnul îl prefăcuse pe dirijor într-o nucă şi dirija în locul lui marşuri funebre. Să vă mai spun că am plătit frumos programul şi, în loc de program, plasatoarea ţinea zor-nevoie să-mi ofere o tigroaică, una Regina, iar tigroaica voia neapărat s-o duc la mine acasă, că fără apartament confort unu sporit leapădă. Şi totul din vina mea, iar eu nu puteam să opresc nimic. La zece dimineaţa a început spectacolul şi s-a terminat fix la douăsprezece noaptea. Năduşiseră pînă şi elefanţii, de trebuia să le adune sudoarea cu ligheanele. Şi toate din pricina mea, nici o îndoială, că şi acum, dacă m-aş gîndi, domnule Valter, că vreau să vă văd tutungiu sau girafă sau om însurat, păi, în cîteva clipe... Ce-ai, domnule, de ce fugi ? Domnule Valter ! Ce ţi-am făcut eu, pentru numele lui... Doar nu mai am eu vîrsta să mă ţin de jocuri. Hei, unde te-ai ascuns ? Că doar nu ţi-o fi frică de mine !

6. Valter al cui ?

APROAPE o oră, Valter, copil pe atunci, îşi căutase căţelul de purici, găsise încîntat paisprezece, şi după aceea plecase la piaţă. Îi plăcea mult cuvîntul „purici", un cuvînt zglobiu şi săltăreţ, perfect adaptat, fără complexe de inferioritate, un cuvînt care stătea bine şi plin de chef în pielea lui. Era o zi de vară triumfătoare, iar Valter, mergînd spre piaţă, se amuza să privească puricii ce săreau prin aer — puncte negre, puncte cafenii, puncte roşii — şi nu se miră deloc atunci cînd, primit cu emoţie în spaţiul larg şi animat al pieţii, îşi dădu seama că a intrat într-o imensă puricărie, stăpînită de-o veselie debordantă. Săltau şi ţopăiau puricii agili ai ardeilor, puricii solemni, cu urechile vijiitoare, ai primilor pepeni, cei întrucîtva şovăielnici ai conopidei, care zburau şchiopătînd şi săltau şchiopătînd, cu nervii uzaţi de viaţa lor pe suprafeţe atît de violent accidentate (conopidele fiind, se ştie, nişte legume de origine vulcanică, un fel de grosolane flori ale lavei), se dădeau tumba cu ochii plini de lacrimile risului puricii de ceapă, iar fiecare morcov purta o aureolă bleu-ciel de purici de morcov. Mai sărace, spre bucuria lor, erau roşiile, care se fereau de posibilele înţepături, cam ineficient, sugîndu-şi obrajii ; săracă şi fasolea ţucără, cu puricii apropiindu-se din cînd în cînd de trupurile cu umflături lipsite de orice senzualitate ale fasolelor, pipăind, gustînd, ascultînd şi în cele din urmă ridicîndu-se din nou în aer cu o evidentă dezamăgire, pe care numai timpul a toate vindecător o putea împrăştia, puricii, bieţi purici de fasole ţucără pe care soarele încerca să-i încurajeze şi care, plini de speranţe fără reazim, se aşezau iar pe trupurile ce nu făceau nimic altceva decît să se usuce lent. Dar urma scapă turma — iar puricii magnificelor verze, miriade, ţiuiau veseli şi plini de fantezie şi se împreunau în văzduhul dulce-acrişor al verzelor, născînd iute şi fără chin purici gălbui de varză murată, purici bruni de varză călită şi — Dumnezeule — marii purici de aur victorios ai sarmalelor.

— Eşti nebună, dragă ? chicoti cineva care-l apucase de mînă pe Valter. Ce, crezi că nu-mi cunosc copilul ?

— Nebună, chérie ? Care dintre noi ? Mă faci să rid ! îi răspunse altcineva, iar Valter fu apucat cu blîndeţe de cealaltă mînă.

Erau două femei tinere, iar modul în care se certau i se păru lui Valter simpatic.

— Ce-ai, dragă ? reveni prima . Nu te-am văzut în viaţa mea...

— Nici eu nu te-am văzut. Şi ce-i cu asta ? Lasă-mi copilul !

Soarele care începuse să coboare le lumina pe amîndouă din spate şi Valter se uită cu bunăvoinţă ba la una, ba la cealaltă.

— Dar e absurd, dragă ! protestă prima şi, cu un hohot scurt de rîs, duse mîna la gît.

„Puricii !" se gîndi vesel Valter.

— E absurd, chérie ! conveni cealaltă, strecurîndu-şi mîna subţire sub părul lung şi scărpinîndu-şi delicat ceafa. Drăguţul de el !

Să fi fost vorba de purice ? Nu. Valter se simţi flatat şi începu să ţină cu doamna care spunea „chérie".

— Drăguţ ? E frumos de pică. Ah ! spuse prima doamnă şi scoase veselă un purice, potcovit cu nouăzeci şi nouă de oca de argint, dintre frumoşii ei sîni.

Puricele zbură în slava cerului şi tustrei îl urmăriră, uitînd pentru cîţiva ani (şapte) de ceartă.

Nehotărît, Valter se mai uită o dată la cele două femei, care i se păreau în egală măsură demne de a-i fi mame. Amîndouă se scărpinau pline de veselie, schimbînd cuvinte mirate, voios indignate, fără să-l mai privească, şi Valter se îndepărtă cu mare părere de rău. Ieşi din piaţă şi o mai privi o dată de aproape, apoi în sfîrşit de la oarecare distanţă, şi i se păru că le vede pe cele două femei cu ochii înlăcrimaţi. Puricii nu se mai zăreau, se întuneca încet, şi — în timp ce-i întindea maică-si varza pe care, iată, nu uitase s-o cumpere — un purice îl ciupi zdravăn de ureche şi se poeni atît de tare cu palma, încît văzu purici verzi.

7. Dovleacul

DEMULT, în vremuri apuse şi în ţări care nu mai există — de pildă, la strămoşii îndepărtaţi ai laponilor din sud — fiecare om ducea o existenţă dublă. Era, pe de-o parte, el, cel care mîngîia pisica vecinului, se bărbierea şi pleca la servici după ce-şi săruta iubita. Era, pe de altă parte, el, cel din propriul său dosar, dosar aflat la o terţă persoană, necunoscută. Acesta, cel din dosar, mîngîia de asemeni pisica vecinului, un domn cu o mulţime de rude în Africa ecuatorială (de ce o mîngîia ? cu cine voia să se pună bine ? cu pisica sau cu stăpînul ei ? nu era un semn conspirativ ?), se bărbierea (de ce renunţase să poarte barbă ? avea două paşapoarte cu poze diferite ? se pregătea să-l utilizeze pe cel cu poză de june ras ?), pleca la servici (dar de ce la serviciul acesta ? cu ce scop îl alesese dintre atîtea asemănătoare sau cine erau aceia care-l aleseseră pe el ?), după ce-şi săruta iubita (de ce tot amîna nunta ? îi era frică să n-o compromită pe femeia care avea perspective de avansare ? dar, în fond, la ce bun să mai fie avansată, de vreme ce urma să profite, după căsătorie, nu numai ea, ci şi el, ba poate şi, prin intermediul pisicii şi al vecinului ,rudele acelea suspecte din Africa ecuatorială, parte a lumii unde e atît de cald încît trebuie să ţii dosarele la frigider în stare de congelare ; pentru a le folosi, aştepţi întîi să se dezgheţe ; altfel îţi spargi măselele în cine ştie ce notă informativă...

Toate acestea se întîmplau demult, dacă se întîmplau şi nu erau doar o invenţie a poeţilor, prozatorilor etc. Dar, şi în ficţiune — mai ales în ficţiune — anumite legi ale verosimilităţii trebuie respectate, iar Valter se mira nespus de lipsa de curiozitate a personajelor. Dacă aflau că s-a făcut vreo apreciere cu privire la ei în vreo misivă nevinovată, se repezeau s-o citească, dar dosarul lor, cel care cuprindea sute de date de cea mai mare importanţă (reale sau inventate), dosarul în care se afla, poate, fraza fundamentală a vieţii lor, marele secret pe care şi ei înşişi nu făceau decît să-l bănuie, încercînd fără izbîndă să-l formuleze precis, ei bine, dosarul lor personal era privit cu stînjeneală sau, în orice caz, cu un interes scăzut. Era extrem de greu de ajuns la aceste dosare, se înţelege, dar ei nici nu încercau, decît într-o doară. „Nu, mai bine nu, lasă..." În felul acesta, fiecare dosar în parte devenea intangibil, iar existenţa dosarelor în totalitate dobîndea o absurdă aureolă de sfinţenie. I se întîmpla unuia dintr-o sută de mii să se afle din întîmplare în situţia extraordinară de a-şi citi propriul dosar. Amîna o oră, o zi, îl lua şi-l răsfoia în grabă, fără să vadă ce citeşte, apoi îl făcea pierdut. Şi chiar îl pierdea. Exista ? Mă rog.., Asta nu înseamnă că avea şi obligaţia să ia cunoştinţă de el.

Astfel, s-ar putea înţelege, personajele îşi puteau păstra o părere bună despre sine. De asemeni, nu erau obligate să-şi dispreţuiască prietenii mincinoşi ori să-i urască pe cei peste măsură de sinceri care spuseseră acolo, pe hîrtie, tot ce credeau cu adevărat. Remarcabil era respectul personajelor pentru mănunchiul de hîrtii numerotate. Dacă şi-ar fi considerat dosarul drept un şir de minciuni gogonate, nu ar fi avut de ce să-l evite. „Ia să vedem ce fel de braşoave s-or mai fi spus despre mine !", ar fi exclamat amuzaţi şi plini de o curiozitate copilărească. Dar le era frică de nişte adevăruri neplăcute pe care le cam bănuiau ei, dar tare n-ar fi vrut să le vadă scrise negru pe alb. Întunecatele dosare puteau arăta cu degetul pătat de cerneală — sau de sînge — unghere friguroase.

Dar nu sînt neapărat întunecate ! De ce să fie ? În ele se află şi pagini pline de laude (a căror valoare se înzeceşte, pentru că e vorba de laude dezinteresate), propoziţii scînteietoare, scrise de oameni care te iubesc ori te admiră. Nu se poate altfel. De ce să nu cadă greutatea pe paginile acestea ? Oricum, să mori nu numai fără să-ţi fi citit propriul dosar, dar şi fără a nutri măcar o dată dorinţa firească de a-l citi e inimaginabil.

Un domn cu funcţie relativ importantă venise la birou cu două mere. Merele dispăruseră. „Pentru dosar. O să mi le pună şi pe astea la dosar !" hotărî personajul, om inteligent şi cu umor. Dar nu părea să se amuze. Cînd în acelaşi fel îi dispăru şi **Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent**, nu mai avu nici o îndoială. Era sigur că o furase B. şi că avea să fie anexată şi ea „la dosar". În felul acesta, dosarul devenea imens, de o diversitate deconcertantă, demn de respect. Teamă şi cutremurare. Şi totuşi, dovleacul de peste douăzeci de kilograme, pe care domnul cu funcţie relativ importantă îl aduse cu el — purtat în braţe cu gîfîituri — nu pieri şi se mai află şi azi în birou, la peste zece ani de la dispariţia domnului.

Dar poate că nu înţeleg eu mare lucru din treburile astea, se consolă Valter, vorbindu-i ceşcuţei cu cafea neagră. Tu ce părere ai ? Uite, chiar astăzi o să-ţi fac — ba nu, altfel se spune — o să-ţi alcătuiesc (aşa !) un dosar. O să-i cer o notă informativă arţarului de peste drum, care se uită toată ziua în gura ta, să vadă ce fel de abur scoţi. Cam putred arţarul, că e bătrîn rău, dar vigilent ! Autobiografia nu ai decît să ţi-o faci singură. Zaţ ai, berechet. Hîrtie, la fel. O să iau referinţe de la albină şi de la viespe. Raportul de activitate pe ultima lună o să-l scrie lentila asta albastră ; lumina ei tocmai îţi descrie buza groasă. Concluziile o să le trag eu, şi-ţi promit că o să fiu obiectiv. La sfîrşit, îţi dau dosarul să-l citeşti, iar dacă n-o să fii mulţumită, nu ai decît să te răstorni, plină de cafea fierbinte, peste toate hîrtiile. Dar ce ai, ceşcuţă ? Aoleu, s-a făcut fărîme !

BASARABIA MILITARĂ

MONITOR OFICIAL
al Comandamentului trupelor teritoriale basarabene.

A PARTE OFICIALĂ.

Declaraţia Sfatului Ţării Republicii democratice Moldoveneşti

În numele Poporului Basarabiei, Sfatul Ţării declară:

se uneşte cu mama sa România.

Leo BOTNARU

Dragoste

Între inimile noastre
doar un fir de nisip încape. Din el
perlă ar putea să apară
dar
şi pustiul cu el poate-ncepe...

Stampă

Pe creasta unui nor – semiluna
ca o focă de foc
pe vîrful aisbergului din ţărîmurile unde
exoticile, aprinsele noastre dorinţi
se întretaie cu recea
realitate.

Socrate

...Iar cînd l-au văzut
că-şi priveşte atent chipul
în oglinda cupei cu cucută
l-au întrebat : „Ce faci ?"
„Mă uit la un om", le răspunse.

Notă informativă

Poate că pe tine,
consingeanul meu de mîine,
nu te va interesa atît
ce am cîntat
sau cum am cîntat, cît
de ce am cîntat te va interesa
şi eu îţi răspund a spovedă : socot
că faptul de a te fi născut
în prima jumătate a secolului XX
şi de-a mai fi reuşit să treci
în a doua lui jumătate
e un motiv aproape fantastic
de a fi rapsodul vieţii.

Sîmbătă spre duminică

Noapte fără griji din săptămînă
între sîmbătă şi duminică e pusă
precum semnul ce indică
pagini de dragoste
în romane vestite.
Sîmbătă spre duminică moale e raza
cerului
şi o simt între degete împreună cu
zulufii
de pe fruntea-ţi lipită de geamul după
care –
aceleaşi şoapte –
livada se desfoaie ca un vechi
dicţionar de sinonime
ale cuvîntului dor...
Şi din atîta infinit, iubito,
nici o clipă nu avem de vis
în simbete ce dau înspre duminici
cînd licărul din ochii tăi
e asemeni frunzei de măslin în roză –
cu sufletul de veghe-n întuneric
pe cît putem ne prelungim viaţa
şi în absenţa bunelor culori,
noaptea spre duminică trăind-o
ca pe a opta zi
din săptămînă.

IAȘI

Festival Alecsandri

ÎN PRIMA decadă a lunii noiembrie s-au desfășurat la Iași manifestările prilejuite de împlinirea a 150 de ani de existență a Teatrului Național și de centenarul trecerii în neființă a lui Vasile Alecsandri, primul nostru dramaturg, fondator și patron spiritual al teatrului ieșean. Timp de 11 zile orașul a fost centrul atenției întregii lumi teatrale românești, în jurul Casei lui Alecsandri concentrîndu-se principalele forțe ale mișcării noastre teatrale. Cele șase teatre naționale din România au fost prezente cu spectacole de pe afișul curent, lor alăturîndu-li-se trei teatre din Basarabia („Ion Creangă", „Luceafărul" și „Eugen Ionescu") și unul bielorus din Minsk.

Cum era și firesc, în prim plan s-au situat reprezentațiile cu lucrări dramatice de Vasile Alecsandri — **Chirița** și **Iașii în carnaval** — prezentate de colectivele din Iași și din Cluj. În primul caz, regizorul Ovidiu Lazăr și interpretul Chiriței, Petru Ciubotaru, și-au propus un spectacol modern, în care miza principală e acțiunea de demitizare a unui celebru personaj și a unor celebre interpretări anterioare. O interesantă dedublare se produce în jocul actorului titular, el întruchipînd-o pe Chirița, dar nu numai pe ea, ci și pe **actorul** pus în situația de a interpreta un personaj ridicat în legendă de antecesorii săi. I s-au remarcat și unele carențe, printre care lipsa de umor.

Iașii în carnaval, în regia lui Victor Ioan Frunză, este o vivantă revărsare de culori, ritmuri și situații scenice de o comicitate specifică, în cheie grotescă, satira socială și denudarea moravurilor vremii efectuîndu-se dintr-un unghi foarte actual. Un punct de mare rezistență l-a constituit scenografia, creație a Adrianei Grand — o viziune de coșmar (al doilea titlu al piesei este **Un complot în vis**) — în care întîlnim trimiteri la Goya, El Greco și Chagall. Din păcate, decorurile nu au fost aduse la Iași în întregime, cea mai sesizabilă fiind lipsa uriașei pianole cu acei cilindri pictați care, rotindu-se, emiteau o muzică de vis. Spectacolul a pierdut astfel unul din importantele lui suporturi. Dintre interpreți s-au remarcat Melania Ursu și Marius Bodochi, cea dintîi propunîndu-ne o foarte originală variantă a Chiriței, într-o irepro șabilă interpretare cantant-dansantă.

Celelalte patru teatre naționale au adus, toate, piese din dramaturgia universală : **Vassa Jeleznova** de Maxim Gorki (Teatrul Național „I. L. Caragiale"), **Cui îi e frică de Virginia Woolf** de Edward Albee (Teatrul Național din Craiova), **Teroare și credință** de Michael Black (Teatrul Național din Timișoara), **Smerita** după Dostoievski (Teatrul Național din Tg. Mureș, secția română) și **Moise** de Imre Madách (secția maghiară a aceluiași teatru). La acestea se adaugă **Avarul** de Molière, precum și alte trei spectacole (de studio) ale teatrului-gazdă (**Trădarea** de Harold Pinter, **Serpentina** de Tankred Dorst, **Carol și În largul mării** de Mrozek). Cu **Așteptîndu-l pe Godot** de Samuel Beckett s-a prezentat tînărul teatru „Eugen Ionescu" din Chișinău.

A rămas, deci, puțin loc pentru piesa românească, în ciuda faptului că ne-am aflat la o sărbătorire cu caracter profund național. Cele două titluri românești aflate pe afișul aniversar (**Zamolxe** de Lucian Blaga și **Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă** de Horia Lovinescu) le datorăm teatrelor din Chișinău — „Ion Creangă" și, respectiv, „Luceafărul".

Incitați de presa bună pe care a avut-o la premieră, am așteptat de la spectacolul bucureștean cu piesa lui Maxim Gorki (în regia lui Ion Cojar) mai mult decît ni s-a oferit. Avînd numai unele pasaje foarte bune — mai ales cele în care centrul scenei e ocupat de George Constantin (tumultuos, colorat, viu nuanțat, jocul său încîntă și domină) — spectacolul ni s-a părut obosit în ciuda agitației din scenă, fără tensiune și emoție, deși e populat de destine cutremurate de un dramatism profund. Florina Cercel, în rolul principal, încearcă să realizeze un personaj aprig, autoritar, îmbatabil în care scop recurge la mijloace adecvate (are o foarte bună tehnică actoricească), dar rezultatul ambiționează să rămînă la nivel de efort scenic. Excelent e decorul creat de Dan Jitianu (austeritate, atmosferă, cadru de joc polivalent).

TEATRUL NAȚIONAL din Craiova, cu Radu Beligan în fruntea distribuției, a adus un spectacol incisiv cu piesa lui Edward Albee, în regia lui Mircea Cornișteanu. Ideea e urmărită cu claritate — eroziunea din interior a vieții conjugale ajungînd la paroxism prin exacerbarea egoismului cinic și a urii disperate față de partener ; în acest univers sulfurat, nici măcar convenția nu poate rezista, personajele devorîndu-se, distrugîndu-se reciproc. Din nefericire, nici unul dintre interpreți (Iosefina Stoia, Lamia Beligan, Constantin Cicort) nu face față nivelului interpretării și rafinamentului stilistic impus de Radu Beligan, astfel încît spectacolul este dezechilibrat, în ciuda efortului regiei de a masca acest neajuns.

O piesă contemporană — **Teroare și credință** — semnată de un tînăr (27 de ani) dramaturg englez, Michael Black, ne-a propus Teatrul Național din Timișoara în regia lui Dan Alecsandrescu și scenografia Emiliei Jivanov. Am asistat la o încercare de dezbatere pe tema puterii totalitare și a raportului terorii cu credința creștină. Personajul central e Goebbels, șeful propagandei naziste — cel mai mare manipulator și promotor al terorii spirituale din acest secol. Tînărul actor Armand Calotă l-a exprimat scenic într-o tonalitate rece, acidă, fără însă a putea evita linearitatea și lipsa de adîncime a personajului. Aflate doar în stadiu de eboșă în text, nici celelalte personaje — în special pastorul interpretat de Sandu Simionică — nu-și află interpretări care să ridice confruntarea într-un plan ideatic înalt.

Regizorul Dan Alecsandrescu a fost foarte prezent în această reuniune teatrală de la Iași, el avînd pe afiș nu mai puțin de trei spectacole, celui de mai sus adăugîndu-i-se **Smerita** după Dostoievski (Tg. Mureș) și **Avarul** de Molière (Iași) ; trei spectacole foarte diferite ca tonalitate și stil — de la tentativa radiografierii totalitarismului contemporan, la psihologiile dostoievskiene tulburătoare și de aici la vivacitatea și aciditatea comediei molierești. Referindu-ne în continuare la actorii cu care a lucrat Dan Alecsandrescu aceste spectacole, trebuie să subliniem creația lui Dionisie Vitcu, un Harpagon, de o mare plasticitate scenică, de o mobilitate interioară mereu surprinzătoare, actorul compunîndu-și personajul cu o minuțiozitate de virtuoz, fiecare gest, fiecare mișcare, fiecare privire fiind susținute din interior cu o exactă logică a motivărilor și cu o perfectă cunoaștere a structurii psihologice a personajului și a țesăturii dramatice în care e prins.

Un rol demn de semnalat, ca una dintre prestațiile notabile ale acestei reuniuni e, de asemenea, cel realizat de Dan Glasu în spectacolul dostoievskian. Masiv, dur și fragil în aceeași măsură, eroul său își trăiește convingător, prin actor, drama care îl erodează și îl pierde. Mihaela Rădescu, în schimb, nu are forța dramatică necesară revelării dimensiunii interioare a personajului titular.

Teatrele de la Chișinău au conferit o notă aparte sărbătoririi, atît prin emoția întîlnirii lor — de multă vreme dorită și așteptată — cu spectatorii ieșeni, cît și prin contribuția propriu-zisă la diversificarea programului de spectacole. Două dintre reprezentațiile oferite de ele merită a fi reținute. Mai întîi, **Zamolxe** de Lucian Blaga, prezentat de Teatrul „Ion Creangă" în amfiteatrul natural de la Pietrărie-Bucium, și apoi, **Așteptîndu-l pe Godot** de Samuel Beckett (Teatrul „Eugen Ionescu"). În primul caz, regizorul Silviu Fusu a realizat o imagine impresionantă și misterioasă în care dionisiacul și apolinicul se înfruntă prin cele două personaje principale : Zamolxe și Magul. Actorii Emil Coșeru (de la Teatrul Național „Vasile Alecsandri") și Vladimir Cobâsnean, în cele două roluri principale, Zamolxe și Magul, parcurg cu siguranță partiturile dramatice, potențînd inteligent (mai ales cel dintîi) ireductibilul conflict dintre profet și mag.

Dificilul text al lui Beckett a prilejuit tinerilor actori basarabeni un spectacol mult comentat și, aș zice, mult prețuit. Prețuit mai întîi pentru curajul demersului, dar și pentru realizarea ca atare. Doi excelenți actori, Mihai Fusu (Estragon) și Petru Vutcărău (Vladimir) au încercat să surprindă ceea ce e esențial la Beckett : poezia absurdității tragi-comice a existenței, anxietatea, angoasa și alienarea ființei umane într-un univers egal cu haosul, singurătatea ca spaimă absolută etc. În bună măsură ei izbutesc un flux fascinant, cuprinzînd spectatorul intrat sub vraja lor. Actorii au o remarcabilă abilitate în mișcări, clovneriile lor fiind superbe mai ales cînd sînt înfiorate de un curent tragi-comic. Un limbaj dramatic bogat și divers, în care înșeși trupurile lor sînt principal mijloc de exprimare, îi ajută să susțină disperata luptă cu așteptarea. Un singur lucru au neglijat interpreții (care au lucrat fără regizor) : rolul tăcerilor — care, la Beckett, este esențial. În locul lor se recurge la prea multe acrobații și gaguri (excelente, altfel), care abat uneori atenția spectatorului de la specificul beckettian.

În sfîrșit, două spectacole în limbi străine : **Moise** de Imre Madách în regia lui Kincses Elemér (secția maghiară a Teatrului Național din Tg. Mureș) și **Mare Chagall**, o improvizație a trupei „Dze Ia" din Minsk — ambele de o profesionalitate remarcabilă (mai ales spectacolul de la Tg. Mureș — grav, actual, interpretat impecabil de actori ca Ferenczy István, László Gerő ș.a.) — au completat suita de reprezentații.

În paralel cu spectacolele au avut loc și alte manifestări, între care două colocvii („Alecsandri — opera și activitatea teatrală" și „Teatrul contemporan — orientări și tendințe") la care și-au dat contribuțiile : prof. Const. Ciopraga, Valentin Silvestru, Gh. Cincilei, Vitalie Ceomîrtan — ultimii doi de la Chișinău —, Paul Everac, Ileana Mărgînean, Noemi Bomher ș.a. Colocviile au lăsat însă o impresie de improvizație în organizare și desfășurare.

Ștefan Oprea

Cu Vaclav Havel la „Garden Party"

MAI MULTE teatre românești se pregătesc să pună în scenă piese de Vaclav Havel. Întîia premieră din această dramaturgie, astăzi atît de reprezentată și tipărită în lume, a dat-o, mi se pare, Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț : **Garden-Party**. Laboriosul și atît de priceputul cunoscător al literaturilor cehă și slovacă, Jean Grosu, a tradus-o și a încercat s-o acrediteze la noi imediat după apariția ei, în 1964, cînd, montată la „Teatrul de la balustradă" din Praga îl lansase pe autor. Dar cenzura noastră n-a îngăduit înfățișarea ei la București. O vedem de-abia azi, firește ușor patinată de sfertul de secol ce ne desparte de apariția ei. E o lucrare sarcastică, în spiritul teatrului absurdului, cu vădite inserții ionesciene, esopizînd existența unei hidoase și-ridicole structuri polițienești într-un stat socialist. Controlul asupra gîndirii, mecanizarea comportamentului, stereotipia limbajului, despersonalizarea subordonaților în raport cu șefii ierarhici, pînă continuă, automatismele dictate de suspiciunea universalizată sub spectrul pedepsei radicale, multe din gravele delicvescențe și mărunțele, caraghioasele mofturi ale totalitarismului sînt trecute prin baia de acid a unei zeflemele dezlănțuite. Și ne apar ca bine cunoscute.

Efectul politic al piesei la vremea ei a fost considerabil. Azi, după atîtea lucrări care au marcat literatura absurdului și după pulverizarea dictaturilor din țările est-europene, comedia ne apare ceva mai palidă. Ea e, în orice caz, mai puțin elaborată decît, să zicem, lucrările lui Mazilu. Logica internă a peripețiilor e uneori în suferință și ciocnirile, în jumătăți de fraze sibilinice referitoare la o misterioasă „Comisie de lichidare" și la un „Serviciu pentru deschiderea ședințelor" au un aer cam stătut. În reieele evenimențiale circulă un curent comic de intensități variabile. Alte piese din bogata producție a autorului — **Largo desoluto**, **Audiența**, **Ispita** — îmi par mai articulate și cu un tonus mai pronunțat.

Problema era de a face, scenic, cît mai veselă această fabulă modernă antitotalitară ; trupa nemțeană, condusă de regizorul Emil Mandric, a izbutit s-o rezolve într-o bună măsură, deși se putea valorifica mai intens și mai elevat ironia păstoasă, caracteristică autorului. Perechea părinților — Oldrich Pludek, un soi de Șvejk civil, grav, trîntind mereu apoftegme aberante, și Božena Pludkova, obeză, mărginită dar entuziastă — e susținută cu aplomb de Cornel Nicoară și Cătălina Murgea. Apologia caricaturală a „păturilor mijlocii", care ar fi „baza societății", e făcută cu vervă de acești Leonida și Efimița ai unui carnaval grotesc. Locuința e amplasată într-un cîmp cu verze, sub care se află microfoane. Modul de rostire e potrivit : frazele se repetă obsesiv, alb, tare ; verbigerantele personaje nu par a comunica între ele. Timpul se scurge vertiginos, cineva care e așteptat ca Godot trimite telegrame de scuze că nu poate veni, poștărița le citește și le înmînează cu plictis și dispreț, fiind mult mai interesată să facă amor în culise cu unul din flăcăii familiei, Petr (Daniela Bucătaru, nostimă, și Florin Măcelaru). Celălalt băiat al Pludek-ilor, Hugo, căruia Ion Mușcă îi dă, convingător, volubilitatea și insinuațiile malițioase cerute de rol, se strecoară în mașinăriile organismelor represive ajungînd, prin silitoare învățătură și abile mistificații, să urce spre șefie. Lupta permanentă între rechinii serviciilor secrete, se bizuie esențial pe modulările continui ale personajului important Ferda, periculos, veșnic aferat, fals grijuliu pentru dezvoltarea „vieții personale", remarcabil întruchipat de Constantin Ghenescu. Ca și în alte împrejurări, actorul intră în rol decis, îl joacă ager, i se devotează integral. Efectele sale comice nu par niciodată căutate, ele decurg firesc din combustia trăirii și dintr-un simț comic percutant. Dacă și directorul „Serviciului pentru deschiderea ședințelor" (Corneliu Dan Borcia) ar fi avut un mai rodnic umor personal, probabil că întîlnirile cu ceilalți ar fi sporit ilaritatea. Se vede, desigur, că urmează strict indicația regizorală ; aportul fanteziei proprii nu e însă relevant. Două siluete pasagere — Oana Albu-Bîrău și Liviu Timuș (secretari) — sînt perceptibile.

Garden Party **de Havel la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, în regia lui Emil Mandric. În imagine, Cornel Nicoară și Cătălina Murgea**

Cum e gîndit spectacolul ? Ca o farsă, evident, cu proiecții visătoare ce persiflează sentimentalismul și cu ricanări continui în frazeologie surizătoare. Platitudinea făpturilor e desenată satisfăcător, grijile și temerile lor, ridiculizate, în genere, cu aplicație. Pe fondul întunecos apar luna și stelele, spațiul e epurat de obiecte inutile, costumele nu au extravagațe (scenograf, Diana Cupșa). Aparența e de habitual, ceea ce subliniază abnormul de fond, adică mocirloasele stări ale irațională alcătuiri sociale și statale de odinioară. Ceea ce lipsește acestei oportune întreprinderi artistice e relieful estetic.

La Seminarul de dramaturgie românească organizat la Praga, prin 1966, cred, cînd l-am cunoscut pe Vaclav Havel, el era un tînăr jovial și mobil. Participa la discuții ca secretar literar al unui teatru praghez condus, mi se pare, de Ottomar Krejča, dar era recomandat și ca tînăr autor de performanță și eseist al revistei „Divadlo".

S-a născut în 1936. S-a apropiat devreme și iute de teatru, în care a lucrat ca mașinist, asistent de regie, secretar literar, pînă ce i-a încredințat reputatului regizor Ian Grossman comedia satirică **Garden-Party**. Prin Grossman și Krejča el a izbîndit scînteietor ca dramaturg. Sigur că s-ar fi afirmat și altminteri, dar uneori e hotărîtor dacă începi cu regizori însemnați și trupe bine închegate. Astăzi, om politic de notorietate mondială, el se întreabă mereu — cum ne-a povestit secretarul său, în recenta sa vizită la București — dacă piesele îi sînt atît de solicitate de teatre fiindcă merită, sau pentru că aparțin președintelui țării. Cine ar putea răspunde precis ? Dar cum i s-au reprezentat și cînd era în temniță, cred că putem înclina spre prima ipoteză.

Valentin Silvestru

Un film pentru crainicii T.V.R.

Ultimele ştiri

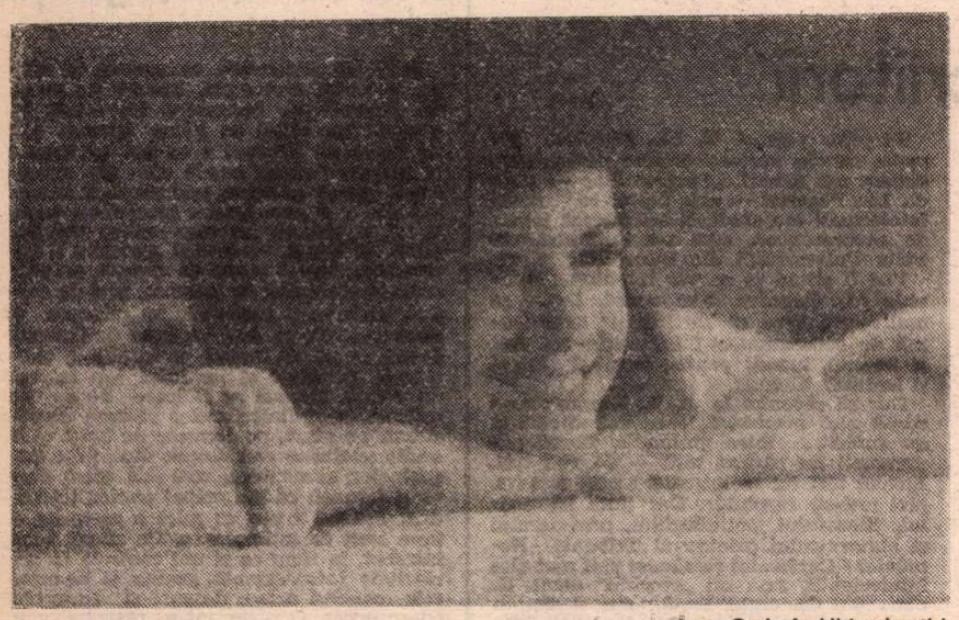

Jane Craig in Ultimele ştiri

MERITĂ să vedeţi recenta premieră **Ultimele ştiri**, nu numai pentru că e un film american relativ nou (prod. '87), care s-a bucurat de succes la un festival european de avangardă (Berlin, '88, Ursul de argint), nu numai pentru că îşi introduce spectatorii într-o lume care a exercitat întotdeauna un anumit grad de fascinaţie asupra publicului şi asupra cinematografului — lumea televiziuni, lumea unui studio american de actualităţi —, dar şi pentru că filmul oferă un posibil termen de comparaţie pentru Actualităţile noastre. Onestitatea martorului nu poate fi pusă la îndoială : regizorul, James L. Brooks, vorbeşte despre o lume pe care o cunoaşte bine, din interior, el şi-a făcut intrarea în meserie la începutul anilor '60, la New York, tocmai la rubrica de ştiri din departamentul de actualităţi al televiziunii americane.

O comedie cvasi-sentimentală, povestea unui triunghi neconjugal, funcţionînd ca în celebrul cîntec, „Nous étions tous amoureux, toi de moi, moi de lui".... Firul amoros şi firul profesional al poveştii se împletesc abil de la un capăt la altul al unui film optimist şi bine făcut (după o reţetă „industrială", de o precizie farmaceutică, proprie atîtor filme americane). Filmul în sine deci, ca şi personajele lui, ca şi lumea din care provin — au obsesia lucrului bine făcut. (O obsesie fundamentală : cînd preşedintele Bush, de pildă, trimite o telegramă membrilor unei expediţii victorioase la Polul Sud — vedem într-un film documentar — el îi va felicita „pentru **treaba bine făcută**").

Principalele personaje în **Ultimele ştiri**: o femeie şi doi bărbaţi, tineri şi liberi. Şi plini de ambiţie profesională. Femeia e regizoare de emisie. O mignonă spirt (Jane Craig), posedată de meseria ei ; în viaţa particulară nu mai ştie să învîrtă comutatorul şi continuă să se poarte ca pe un platou în exerciţiul funcţiunii : e lucidă, analitică, precisă, francă, dură, obsedată de eficienţă, rapiditate, corectitudine. Rezultatul, constată ea : „Resping tot ce vreau să cuceresc !" Disperarea secretă şi-o descarcă, din cînd în cînd, printr-un hohot pe cît de amuzant, pe atît de straniu, un fel de exerciţiu ritualic de respiraţie (amintindu-ţi acel „ha !" eliberator şi protestatar, de un umor antologic, practicat de personajul prietenei în **Micuţa Vera**).

Unul din cei doi bărbaţi — un tip scund, îndesat, cu o figură hazoasă (Albert Brooks) — e reporter şi îşi doreşte cu ardoare să devină crainic. Cînd încearcă, însă, într-o seară, să prezinte ştirile, deşi textul pe care el însuşi l-a scris e foarte bun, rezultatul e un mare eşec : temperamentul îl trădează, timiditatea îşi arată colţii, gulerul bleu al cămăşii prezentatorului devine, „în direct", albastru intens din cauza transpiraţiei abundente, drept care se primesc telefoane de la telespectatori disperaţi de eventualitatea unui atac de cord al prezentatorului. E cel mai deştept şi cel mai onest din cei trei prieteni şi tocmai el se va retrage din cursă. Televiziunea nu e o meserie pentru el.

Celălalt bărbat al triunghiului, de curînd angajat crainic, e dotat cu farmecul şi eleganţa lui William Hurt. Personajul păşeşte, cu fler şi fără scrupule, pe terenul minat în care a intrat pe nepregătite, fără calificarea necesară — „Nu înţeleg jumătate din ce transmit !" — dar cu un talent înnăscut pentru meserie. Cum a ajuns în acest post ? Printr-un sistem de selecţie tipic american : era comentator la redacţia de sport şi un ziar a transmis din greşeală ştirea că el va fi înlăturat de pe post. S-au primit tone de scrisori de protest, iar el a fost avansat rapid în postul de crainic la Actualităţi. Între crainicul self-made man şi regizoarea de emisie care „nu îl respectă, dar se gîndeşte la el şi în afara orelor de serviciu", se naşte o idilă, brutal pulverizată de o revelaţie de natură profesională. Într-un interviu pe care aspirantul la glorie îl făcuse cu o femeie nenorocită, pe ecran a apărut figura lui, ascultîndu-şi, cu ochii plini de lacrimi, interlocutoarea. Fata descoperă, pe o casetă de lucru, că lacrimile nu au fost reacţia lui spontană, ci o chestiune de „regie". Omul a filmat post-festum un prim-plan al lui : s-a concentrat o clipă şi din ochi i-au ţîşnit, cu uşurinţă, lacrimile de crocodil. Cei doi se despart înainte de a fi reuşit să fie împreună. Fiecare îşi va urma drumul propriu şi amîndoi vor face carieră. Nu se despart, în acest caz, doar două personaje, ci două moduri complet diferite de a înţelege profesia, transmiterea informaţiei. Ea este pentru adevărul netrucat, pentru incizia fără înfloriturl a realităţii. El este pentru romanţarea realităţii, în direcţia kitsch-ului de succes. (Prin '81—'82, premiul Pullitzer pentru reportaj a revenit unei gazetare care a descris cutremurător cazul unui copil care se droga; peste cîteva luni s-a descoperit că reportajul fusese o ficţiune, problematica era adevărată, dar personajele şi story-ul erau complet inventate. Premiul a fost retras, cu mare scandal). În această meserie trucul înseamnă minciună.

Filmului îi reuşeşte foarte bine descrierea atmosferei din acel studio de actualităţi şi sugerarea legilor de existenţă ale unei bresle. Concurenţa feroce, dar fair-play. Egalitarismul e, acolo, o aberaţie ; în această lume a stilului sportiv, colegial, amical, tipic american, ierarhia e, în fond, foarte strictă ; şeful e şef, ordinea e ordine, tot ce e performanţă se plăteşte. Distanţa, pe statul de plată, dintre o vedetă şi un bun meseriaş de rînd — e astronomică. Şefului îi spui pe nume, el te bate prietenesc pe umăr, dar în clipa în care nu mai are nevoie de serviciile tale, te concediază fără să clipească. Nu s-ar putea spune că e o lume fără suflet, doar că sufletul acestei lumi e altul: sufletul ei e eficienţa. Reuşita. Concurenţa. Cei slabi ies din joc, cei mai buni continuă. Cel eliminat recunoaşte : „eşti mai bun decît mine !" (Patentul cu capra vecinului le lipseşte).

Văzînd **Ultimele ştiri**, nu poţi să nu arunci, reflex, o privire comparativă şi spre Actualităţile autohtone. Să trecem peste chestiunile de fond, de conţinut ale emisiunii, şi să privim totul „formal", ca pe un film. Ce constatăm la Actualităţile noastre ? În primul rînd absenţa regizorului şi a scenariului. Este evidentă absenţa unui creier care să „monteze" convingător şi captivant ştirile : lipsesc, se vede, criteriile ferme de valoare şi de selecţie ; ştiri de importanţă planetară sînt comprimate şi expediate în două vorbe, în timp ce trei borfaşi din Roşiorii de Vede sînt dilataţi catastrofic. Planeta şi ţara gem de probleme şi noi „aflăm de la Miliţia Capitalei" ! Se produce, astfel, un nefast dezechilibru în dramaturgia Actualităţilor.

Sigur, să compari scenografia şi recuzita din **Ultimele ştiri** cu acelea din Studioul 4, e ca şi cum ai compara o uzină ultramodernă cu o cooperativă meşteşugărească. Şi totuşi, nu absenţa aparaturii sofisticate e de vină... În **Ultimele ştiri** vedem, de pildă, cît de mare e, acolo, valoarea unei secunde („Ecranul o să rămînă o secundă fără imagine şi noi fără slujbă !", ţipă, în panică, un personaj ; iar spre sfîrşit filmul va şi include un val de concedieri). Ritmul emisiunii noastre e lăbărţat, ştirile curg şcolăreşte, şontic-şontic, fără strălucire şi fără nerv. La sfîrşitul debitării cîte unei ştiri, crainicii noştri ne privesc timp sau jenaţi, în tăcere, aşteptînd, cu o sfîntă disperare, probabil, comutarea imaginii. Bîlbele, pronunţarea greşită a unor nume, suprapunerile sonore, nu le mai punem la socoteală, ele cu intrat în firea lucrurilor.

Vedem, apoi, în **Ultimele ştiri**, cît de fervenţă e, acolo, vînătoarea de imagini, cum fiecare ştire se interferează continuu, trepidant, cu argumentul ei vizual. La Actualităţile noastre, în loc să ni se dea imagini, cît mai multe imagini, ni se dau mai ales feţele crainicilor. Şi ce feţe ! Nu vrem să ne colorăm textul cu nuanţe pamfletare, dar nu vrem nici să semănăm cu mama lui Bulă, mîngîindu-i capul pătrat, „Taci cu mama" ! Cu toată francheţea, să-i privim pe crainicii noştri nu ca persoane, ci ca personaje. „Nu criticăm omul, ci opera". Cu una-două excepţii, ce transmit aceste personaje, cu ce seamănă ? Unul cu un vulpoi ? Altul cu o gogoaşă ? Altul pare proaspăt izbit cu capul de pereţi ? Altul ar putea fi oricînd distribuit în rol de cioclu ? Cît despre doamne... N-o să spun — din solidaritate feminină, şi pentru că, vorba lui Pampon, „nu şade frumos" — „La cratiţă, doamnele mele !", dar adevărul e că uneia din dnele care prezintă i s-ar potrivi, în orice clipă, în mînă, un polonic, altă dnă îl aminteşte pe Dustin Hoffman travestit în Tootsie, altă dnă o aminteşte pe ciocănitoarea Woody. (Şi, ca să nu se spună că trimitem prea departe, peste Ocean, să ne amintim o clipă de crainica vedetă a Actualităţilor bulgare, la care se uita toată suflarea înaintea erei noastre — cu un aer desăvîrşit intelectual, **vizibil** inteligentă, stăpînă pe materie, pasionată de meseria ei ; era o plăcere s-o priveşti şi s-o asculţi, chiar şi fără să înţelegi o boabă). N-am vrea să le facem sînge rău acestor dni şi dne. Ei nu altă vină decît aceea de a accepta — sau de a vrea cu orice preţ ? — să iasă pe post. **Ei ocupă într-un mod şters, inestetic, absolut mediocru, locurile unor virtuale vedete.** În orice televiziune normală, pentru aceste posturi de crainici s-ar da concursuri, s-ar testa gustul publicului, s-ar face sondaje de popularitate. Ce patron nebun, care ar vrea să-şi vîndă ştirile, ar alege o asemenea colecţie ? Se vorbeşte de „noile criterii", de competenţă şi de concurenţă. Vorbe în vînt, atîta timp cît la unica Televiziune a ţării, la emisiunea de vîrf, nu se vede mai nimic nou, iar ce se vede nou e mai prost decît ce era vechi. O să începem în curînd, prin comparaţie, să ne amintim cu nostalgie ce mare crainic era Petre Popescu ! (indiferent de costum).

Există, în **Ultimele ştiri**, un alt moment cu posibile trimiteri. Crainicul debutant, comentînd, în direct, un accident, adaugă, de la el, vorbele : „Cred că totul e O.K." ! „Cui îi pasă ce crezi tu ?", îl bombăne din studio, şeful emisiunii... Şi mai există, în film, o replică interesantă pentru noi. Un om de televiziune zice despre presa scrisă : „ne critică pe noi şi ei publică toate nerozîile !" Perfect adevărat. Doar că un cititor nemulţumit de nerozîile unui ziar e liber să aleagă altceva, pe cînd, la noi, Televiziunea îndeasă pe gîtul telespectatorului marfă proastă şi o face (nu se ştie exact pînă cînd) — „în exclusivitate".

Un alt aspect pe care **Ultimele ştiri** îl prinde bine şi care se potriveşte oricărui platou t.v., mare sau mic, bun sau prost: inegalabilul consum nervos, marea uzură pe care o implică această meserie, teribil de grea. Întinderea inegalabilă a nervilor, în momentul transmisiei, cu toate proiectoarele pe tine şi cu milioane de ochi studiindu-ţi, în direct, dilatate în primplan, orice tresărire a feţei, orice inflexiune a vocii.

LA ORA cînd scriu aceste rînduri, tocmai l-am studiat, de pildă, pe Cornelius Roşiianu, transmiţînd prima ştire a Actualităţilor : „Partidul Comunist Român a fuzionat cu..." Scurt. Fără nici o imagine, fără nici o punere în ecuaţie, fără nici o „problematizare" a fericitului eveniment, care a produs perplexitate la scară naţională. Mi s-a făcut, brusc, milă, de noi toţi, sigur că da, dar mai ales de solul îngheţat al acestei veşti dezgheţate, dl. Roşiianu care, pătruns de solemnitatea momentului, pentru prima dată de cînd îl ştim nu mai avea acel zîmbet ironic-batjocoritor, care-i face şarmul, zîmbet pe care-l flutura, cu cîtă nonşalanţă, pe vremea Proclamaţiei de la Timişoara... Dl. Roşiianu a fost, de această dată, impecabil. Sincere condoleanţe. Grea misie, misia de crainic !

Vreţi să ştiţi care film din oraş corespunde surprinzător actualităţilor noastre ? Şi publicul a simţit, instinctiv, asta, şi a umplut sălile Cinematecii pînă la refuz ? N-o să ghiciţi : **Portocala mecanică**. În '71, cînd l-a făcut Kubrick, toată lumea a văzut în el „o anticipaţie". În fine, el a devenit un film de actualitate. Violenţa unei lumi dezolante. Violenţa (simbolică) a unui tînăr (simbolic) pentru care, cum spunea Anthony Burgess, nici legea, nici familia, nici biserica, nimic nu mai reprezintă o autoritate morală. Despre personajul principal, tînărul care ucide, torturează, violează, e de o cruzime fără margini, tot Burgess spune : „răutatea lui nu e produsul unei condiţionări sociale sau genetice, ci propria lui problemă, în care s-a angajat cu toată luciditatea". Un experiment medical va încerca să-l facă, pe acest om, din rău — bun. Tînărul urmează să fie, astfel, **reformat din punct de vedere moral.** E imobilizat, legat fedeleş, cu pleoapele prinse în nişte agrafe ca să nu poată închide ochii, în timp ce în faţa lui, pe un ecran, se derulează imagini pline de violenţă şi oroare, montate pe muzică de Beethoven. („Ludwig van", cum îşi alintă tînărul idolul de pînă atunci). În timp ce vede aceste imagini, tînărului i se inoculează, treptat, un medicament care-i produce o stare de rău, de greaţă cumplită, greaţă pe care, în viitor, urmează să o asocieze cu orice imagine a violenţei, dar şi cu muzica lui „Ludwig van". „Ajunge ! Sînt însănătoşit !" — ţipă tînărul legat de scaunul de tortură, nemaisuportînd greaţa. „Ba deloc, băiete !", îi răspunde medicul, continuînd tratamentul.

...Binele s-a amestecat cu răul, frumosul cu uritul, spectacolul violenţei a depăşit de mult limita normală a suportabilităţii. Ajunge ? Sîntem însănătoşiţi ? „Ba nu sînteţi deloc, feţii moşului", hotărăşte, acolo sus, medicul şef, şi ne prescrie, mai departe, creşterea continuă a nivelului de greaţă.

Eugenia Vodă

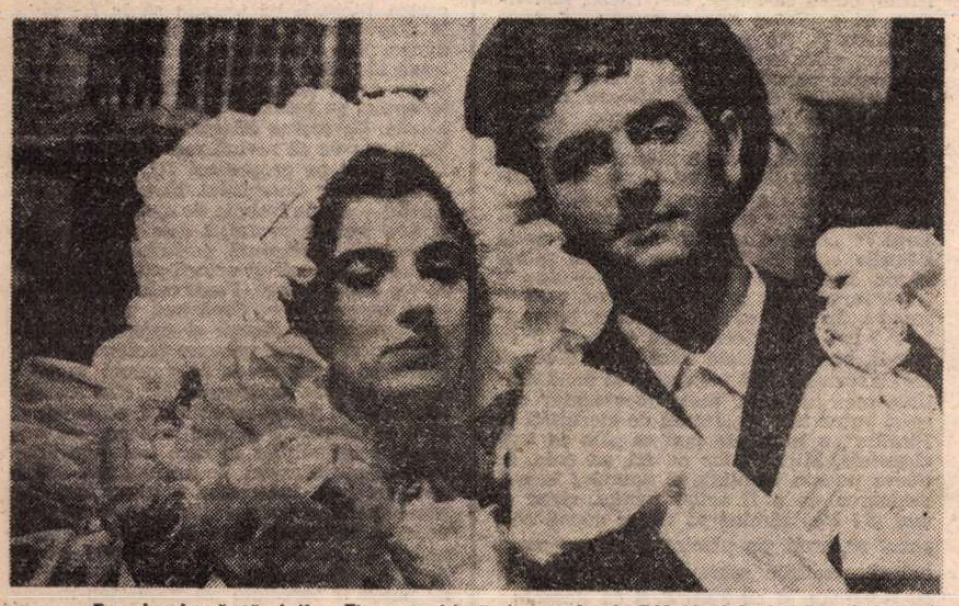

Premierele săptămînii : Tinereţe frîntă (coproducţie T.V. Novi Sad şi Româniafilm)

Karate Kid (producţie americană)

CONTUR de Dorin TUDORAN

Deplorabilia (VII)

Dl. Viorel Roman și scriitorii

„DE pe Neva, Aurora sculpă sfinți în mănăstiri". (Ioan Alexandru). Cu cinci luni în urmă, cînd întîlnindu-ne la Leningrad, Augustin Buzura îmi spunea că devenise președintele **Fundației Culturale Române**, am încercat un dublu sentiment : bucurie și neliniște. I-am mărturisit îngrijorările mele, am întors amîndoi, cum se spune, minușa pe toate părțile, în lungi conversații de zi și de noapte, iritați de încremenirea **Aurorei** chiar sub fereastra odăilor noastre. Într-una din acele lungi **nopți albe**, îmi și reamintea aceste versuri de debut ale lui Ioan Alexandru.

Din păcate, îndrăznesc să cred că motivele mele de îngrijorare legate de numirea lui Augustin Buzura ca președinte al **Fundației Culturale Române** se dovedesc — măcar în parte — întemeiate. Ideea că încă o dată e nevoie de un nume mare din spatele căruia (la adăpostul căruia) să se facă lucruri mici (ca să nu le spun altfel), nu-mi place. Știrile, micile și omenești bîrfe — cu șarmul lor cu tot — și-au făcut neîntreruptа lor datorie de la acea întîlnire la Leningrad. Telefonul fără fir a lucrat neîstovit ; și într-un sens și în celălalt. Pentru mine însă important a fost să-l știu pe Buzura înhămat ardelenește la povara planurilor pe care mi le împărtășise. Și cred că, pînă la urmă, măcar unele din ele vor prinde viață, grație încăpățînării lui Buzura. Pe de altă parte, ele vor putea fi permanent subminate, atîta vreme cît **Fundația Culturală Română** nu va deveni cu totul și definitiv independentă de patronii și „spiritul" ce aduseseră pe lume **Asociația România** și **Tribuna României**, pînă cînd vechii curieri ai stațiilor pilot ale Securității nu vor fi lăsați la vatră chiar cu mulțumiri, dacă ajută la ceva. Altfel, mai importanți ori mai obscuri, acești măsluitori profesioniști își vor face de cap ca și pînă în decembrie 1989, de data aceasta invocînd „nevoia de dialog", „dreptul la opinie" etc.

...Dar. Dar Ministerul român de Externe continuă să fie Paradisul Securității și securiștilor de elită. România — prin noua sa conducere — continuă să sfideze memoria celor plătind cu viața unda de speranță apărută în decembrie trecut, cum continuă să sfideze și cancelariile politice ale lumii occidentale, acreditînd drept diplomați securiști notorii. Troglodiți ce au făcut de rușine o națiune continuă să se umfle în pene și să calce în strâchini, convinși fiind că sînt, **încă**, de neclintit. Și conducerea de azi a României nu le dă nici un motiv de-a se îndoi de... „eternitatea" lor. Nu mai departe decît la premiera filmului lui Pintilie la Washington (desigur, **De ce trag clopotele, Mitică ?**), un astfel de ipochimen își înghiontea copilul și-i șuiera printre dinți : „Tu fii atentă la mine. Filmul ăsta e o mizerie, o timpenie. Sintem aici că trebuie să fim dar tu ascultă la mine, e o porcărie. Ai auzit ?" Sigur că bietul copil a auzit. Și-am auzit și eu. Și alți cîțiva.

UN „STATORNIC PRIETEN". Cu doar cîteva zile înaintea sosirii lui Augustin Buzura la New York, unde — alături de alți gazetari români — avea să-l însoțească pe președintele Ion Iliescu, citeam stupefiat (doar fiindcă e vorba de o publicație al cărui editor este **Fundația Culturală Română**) numărul 16—17 al **Curierului românesc**. Era, ca să zic așa, numărul ce trebuia să prefațeze prezența dlui Ion Iliescu la Organizația Națiunilor Unite.

Sub titlul **Emigrația românească și problemele țării**, paginile 6—7 adăpostesc două interviuri realizate de către dl. Ion Longin Popescu, vechi curier și purtător de microfon al gingașei **Tribune a României**.

Unul din invitații dlui I.L. Popescu se numește Viorel Roman și ne este prezentat drept istoric, filozof, politolog și profesor la Universitatea din Bremen. În plus, ni se spune, „statornic prieten al revistei noastre". Al cărei reviste ? **Tribuna României**, organ de presă al Securității, ori **Curierul românesc**, organ de presă al **Fundației Culturale Române** — președinte Augustin Buzura ? Mă rog, oricum ar fi și al cui statornic prieten va fi fost ori va fi fiind dl. V. Roman numai adevărului nu îi este prieten.

Mai întîi titlul, desprins din părerile invitatului : **Neocomunismul — platforma unei disidențe fără obiect.** Bravos ! în timp ce mari politologi ai lumii — de la Jean-François Revel la Zbigniew Brzezinski, de la Cornelius Castoriadis la Walter Laqueur, de la Timothy Garton Ash la Paul Lendvai — analizează amplitudinea acestui pericol — Neocomunismul, Criptocomunismul etc. — dl. V. Roman îl consideră o poveste de adormit copiii — exact cum o fac și conducătorii de azi ai României. Nu știi ce să admiri mai întîi în „analiza" societății românești schițată de dl. V. Roman — primitivismul gîndirii sau nerușinarea afirmațiilor.

„Cine sînt cei alarmați de primejdia neocomunismului astăzi ?" se întreabă dl. V.R. Și tot Domnia Sa răspunde : „în primul rînd organele de presă ale Occidentului, care sînt surprinse că nu-și mai pot face mendrele cu capitalul internațional ca în perioada interbelică. Exilul, în mare parte, este sub presiunea acestei propagande, lucrează pentru ea, iar în perioada interbelică făcea parte din pătura suprapusă, cele patru milioane de privilegiați."

Dacă exilul lucrează pentru propaganda occidentală, pentru cine lucrează dl. V. Roman ? Ah, uitasem — pentru Universitatea din Bremen, da. Dar cum vor fi făcut parte, în perioada postbelică, din „pătura suprapusă" sutele de mii de exilați născuți după 23 august 1944 ?

Surprins pare și dl. I.L. Popescu. Firește, nu din aceleași motive pentru care sîntem noi mirați. „Surprinzător — scrie dl. I.L. Popescu — este faptul că mulți intelectuali sau studenți articulează teama de neocomunism, cum s-a întîmplat în Piața Universității din București."

Vor fi știind ei ce vor fi știind, domnule I.L. Popescu. Nici vorbă, Dvs. ce motive ați avea să „articulați" vreo teamă de neocomunism ? Sînteți ce ați fost și înainte, lucrați pentru cine ați lucrat și înainte.

Dar să revenim la dl. V. Roman : nu-i scapă nici maghiarii, care sub dictatură au suferit... între ghilimele. Evreii și germanii au părăsit țara — de ce ? dl. Roman nici nu se întreabă ; prin urmare, nici nu(-și) răspunde. Dar ținta istoricului, filozofului, politologului, profesorului și statornicului prieten al **Tribunei României / Curierului românesc** sînt mai ales intelectualii. Iată un „crochiu" demn de pana (nu Gheorghe Pană, pur și simplu pana) savantei de renume mondial, Elena Ceaușescu :

„Intelectualitatea nu a dus-o rău sub dictatură decît din punct de vedere al libertății de exprimare în public. Material a dus-o foarte bine. Studenții căpătau casă, masă și asistență medicală gratuită pe perioada studiului, care nici el nu costa nimic. Apoi diploma garanta un post pe viață, o pensie sigură și venituri mai mari decît cele obișnuite. Prin poziția pe care o ocupau automat, prin repartiție după studii, în administrație sau producție, intelectualii participau la lucrativele afaceri pe piața paralelă ; trafic de influență, bacșiș etc."

O singură nedumerire : dacă așa stăteau lucrurile — trai pe vătrai ! — de ce a emigrat **intelectualul** (istoric, filozof, politolog, profesor) Viorel Roman, în 1972, în Germania (pe atunci) Occidentală ? Cu ce trafic de influență se mai poate ocupa Domnia Sa acolo și de la cine poate lua bacșiș mai mare decît lua în România ? Neînțelese sînt căile domnului ; dlui V. Roman, în acest caz.

Asemenea Elenei și lui Nicolae Ceaușescu, dlui V. Roman scriitorii i se par cele mai mari otrepe dintre otrepele de intelectuali ?

„Nu mai vorbim de scriitori, care, după modul de viață, păreau descendenții direcți ai foștilor fii de boieri. Uniunea Scriitorilor, taxa de timbru, le asigurau venituri confortabile ; așa-zisele case de creație erau conace ale unei vieți fără grija zilei de mîine."

De data aceasta nu mai am nici o întrebare pentru dl. V. Roman ori pentru dl. I.L. Popescu. Întrebarea mea se îndreaptă către scriitorul și intelectualul, fostul student și fostul repartizat pe... viață Augustin Buzura. Și această întrebare este : Augustin Buzura, bănuiești ce vreau să te întreb ?

■

TELECINEMA de Radu COSAȘU

Ce formidabil carnaval!

● CUM ADICĂ — mă întrebam sîmbătă seară văzînd „Casa de nebuni", din '79, ultimul film cu splendoarea asta în iarbă numită Nathalie Wood, casa asta de nebuni cu diagnosticuri imposibile, unde orice om rezonabil știe că nu există vindecare ci doar ameliorare și la orice „O să mă fac bine ?" trebuie răspuns, după spusa lui Pamfil, cu un zîmbet —

cum adică — mă scărpinam mușcat de televestea că duminică, la Ploiești vor avea loc „evanghelizări și miracole", ce film splendid ar trebui, obligatoriu, să fie unul intitulat : „Miracol la Ploiești" ! —

cum adică — mi-am zis chiar de joi seară, cînd mă uitam la prea sumarul documentar despre „Mon général", acest de Gaulle care a putut să ne lase ideea unei Europe de la Atlantic pînă la Urali, întorcînd pe dos cea mai inteligentă „stîngă" cu celebra întrebare, după primul tur de scrutin în lupta cu Mitterand : „Ce părere aveți despre un dictator aflat în baltaj ?", omul care putea spune ziariștilor : „Cu mine, domnilor, nu vă veți plictisi !" iar pe Sartre, niciodată nu-l va aresta, fiindcă în acea „une certaine idée de la France" a lui nu se putea admite un Voltaire arestat —

cum adică — m-am trezit vorbind chiar în timpul „Kareninei", dîndu-mi deja seama că serialul era gata din primul episod cînd Eric Porter l-a „omorît" troznindu-și prea prototipat degetele —

cum adică, timp de un deceniu nu i s-a putut găsi nici un titlu acestei minunății filmate în '80, la București, filmagiii aceștia extraordinari, de la operatorul Horea Lapteș la sunetistul Horia Murgu și cîți or mai fi fost, cu pupilele larg dilatate, cu urechile lungite de entuziasm, ținîndu-se clopot după Pintilie, după Florin Mihăilescu, după toți comedianții ăștia giganticі ai unui București psihopat, cu „camerele" lor, cu girafele de sunet, cu inimile „gros comme ça", mîndri, inteligenți, excitați de parcă li s-ar fi dat Hollywood-ul și Cinecittà pe mînă, liberi și subversivi ca la orice chef, tobă de cinema cît o meterhanea, prinși în cea mai lată și serioasă aventură a vieții lor de șomeri prin Buftea și Sahia, băieții ăștia care mîncau film cu cozonacii din vis, să aibă mintea de a dedica opera lui Băltăreț și Vornicu, dîndu-mi un fior pe șira spinării și, în schimb, să nu poată pocni un titlu ca lumea, acestei splendori din groapa Fundenilor, mulțumindu-se cu acest **Fără titlu**, deșteptăciune știută de toți bacalaureații ? Ce-a fost în capul lor ?

Cum **Fără titlu**, Pintilie filmînd, exilat și exaltat, cu voie sau fără, în țara lui, a cuvintelor și a necuvintelor, cu poliția sau nepoliția după el, cum **Fără titlu** cînd îți sare în ochi că aici avem „Proba de orchestră" la români sau „Dirijorul" — Wajda, în același an, făcînd „Dirijorul" lui la Varșovia, Daneliuc „Proba de microfon", asta nu vă dă iar o zi de omor și ris ? Tot ce indica Pinți cu un deget, cu două, cu ambele brațe, nu-i altceva decît muzică, muzică, muzică, de la un „u" în cuvîntul „bolnav", „buolnav" ca să se acordeze cu „beletul", pînă la ritmul frazelor, al dansului, al privirilor ; el vrea o vorbă în salt cu „hop, hop, hop", vrea o întoarcere a lui Jorj cu „rrrumm !", vrea „așa, așa, așa" pentru trioletul care să-i dea „șmecheria în inocență", vrea „ideea creștină a verzei călite" în legato cu „Fraților !", vrea mai tare o trompetă și mai tolerant un zîmbet, ca la Bran, vrea mai strîns : „Ia mai terminați cu mofturile astea !", vrea mai rapid : „Ce-ai făcut, mă, Mișule ?" după „A murit Mitică !", ca pînă la urmă s-o dea pe față, să ceară „Muzica !" odată cu „Motor !" și să dirijeze, cu încîntarea lui Celibidache auzind un fagot, cu frenezia lui Bernstein în bicîuirea contrabașilor, Marseieza la Bolintin ! După care, om între oameni, mîncînd semințe ca Max Hangerliu, în închisoare... Toți îl ascultă, toți țopăie cu el împreună, toți sînt pe arcuri, toți îl mănîncă din ochi, toți sînt fagoți, oboi, harfe, tamburine, toți plutesc pe aripile acelor giște sau rațe sălbatice numite inspirație, toți se îngrămădesc să joace sub poruncile lui, iar cînd filmagiii îl întreabă shakespeareanul : „Cum vă place cu Pintilie ?", toți în cor încep să strige euforici, volintiri, slobozi ca păsările cerului : „Ne omoară, domnule ! Ne mănîncă zilele, da'-i mare, da'-i uriaș !", iar el le strigă ca un Cyrano, cu atît mai frumos fiindcă e inutil : „Vorbiți despre mine ca artist !" și ei iar : „E mare, domnule !" Erau nebuni ? Erau în carnaval ? Erau în „soluția Bahtin" ? Cred că da. Ei nu știau că unul singur la ora aceea, în țara aceea, era mare, era uriaș și cînd auzea că se face altuia cultul personalității, și cui ?, unui artist ! unui saltimbanc !, îl apucau pandaliile, nimic nu mai „trecea" și îi putea umfla, închizînd filmul la Jilava ? Și n-a fost așa ? N-a închis filmul ? Îi durea în cot, îi se filfiia, putea să-i lege, să-i fileze, să-i fișeze, ei o țineau una și bună : „A nous la liberté !". Nu cred că există film mai frumos, pînă la lacrimi de frumos, despre pofta neimblînzită de a crea sub și împotriva lui Ceaușescu, despre euforia artistului în dezastrul economic, despre orgasmul acela numit catharsis în timpul unei înterciderі totale a plăcerii de a trăi, ca acest **Fără titlu** al lui Lapteș și al filmagiilor lui. De ce nu i-au spus „Casa de nebuni" ? De ce nu i-au spus : „Orgolioșii ?" „Aventurierii" ? Ah, știu, toate titlurile erau inutile și nu puteau spune nimic. Dar cum v-ar fi sunat — dau o sugestie, nu dau cu parul — cum v-ar fi sunat : „În timp ce noi dormeam, bobocule..." ? Sau : „Ce formidabil carnaval !" În sfîrșit, bine că există **Fără titlu**. N-o să fie cu scandal dacă voi spune că după simțirea mea naturelă, acest documentar care-și putea zice și „Jurnal de eternități la Pintilie", e la fel de bun ca „De ce trag clopotele, Mitică", iar pe ici, pe colo, în cîteva puncte esențiale și anume : în nerușinarea de a fi artist român, chiar și mai și ! Mai rămîne să mi se spună că-i cazul să revin pe pămînt și că ce mare brînză, chestiile astea s-au mai făcut și cu Bergman, și cu Fellini, și cu Resnais... Mersi de compliment !

■

RADIO

Starea de urgență

● LUNA decembrie se apropia de sfîrșit, și mulți dintre noi, năuciți de curaj, de oboseală, de încredere, traversam un prezent incredibil ce părea (atunci) atît de adevărat. Viitorul e cu noi, se spunea la fiecare colț de stradă sau de eveniment, așa că ce să ne mai pierdem în teorii, iată-l, și cum despre lucrurile evidente nu se discută, treceam grăbiți mai departe. Și totuși, vorbele și gesturile îl cuprindeau. Într-o stație de metrou, cu pardoseala acoperită de termose, saci de dormit, pachete și pachețele cu mîncare și găzduind într-un colț un brad de Crăciun destul de sărac, avînd, însă, cîteva obligatorii globulețe și luminări, am întîlnit un băiat. Tocmai se ridicase de pe un scăunel, unul dintre acelea pe care le văzusem pe plajă, pe terasele de hotel și la cozile nocturne sau diurne din fața magazinelor alimentare, cozi de eram convinși (atunci) că am scăpat pentru totdeauna. Băiatul a pus cu grijă o carte jos și ne-a ieșit în întîmpinare. Ce citeai, l-am întrebat, în timp ce el îmi controla cu seriozitate intransigentă geanta și buzunarele, căutînd arme, droguri și spray-uri adormitoare. O carte, mi-a răspuns vag, privindu-mă dintr-o dată cu uimire și suspiciune, căci cum altfel decît suspectă putea fi, în acele circumstanțe, tentativa de declanșare a unei conversații literare. Frumoasă ?, am insistat, încălcînd toate regulile de conduită învățate în copilărie și insistînd anapoda să descos un necunoscut, atît de fragil, atît de singur, atît de plin de importanța misiunii sale pe pămînt. De fapt, sub pămînt, pentru că, repet, ne aflam într-o stație de metrou. Era cu cel puțin două decenii mai tînăr decît mine, dar, în posesia tuturor adevărurilor cu putință, și-a oprit o clipă ochii hămesiți de speranță asupra mea și a spus : frumoasă, deocamdată. Am tăcut și acest lucru l-a intrigat într-atît încît a adăugat avînd în glas cunoscuta îngăduință superioară a părintelui către copiii săi : deocamdată, adică față de ce vom citi de acum înainte. Am ieșit la lumina zilei. Orașul arăta așa cum bine ne mai amintim dar, dincolo de ruine, fum, jalузele lăsate, întrezăream imaginea a ceea ce nu se pierduse pe vecie, imaginea șirurilor lungi de cărți, librării și biblioteci infinite și circulare, cum gîndea Borges, apărîndu-ne de primejdiile exteriorului, tocmai pentru că, între coperți de volume, la cuprind pe toate. Am intrat în 1990 neavînd nici o îndoială că previziunile tînărului se vor împlini. La începutul verii, deși și în această privință distanța dintre iluzie și realitate se adîncea vertiginos, am susținut într-o convorbire cu un redactor radiofonic necesitatea înmulțirii emisiunilor de semnal editorial, note de lectură, cronică literară. Nu prea apar cărți, mi s-a replicat. Deocamdată, am intervenit imediat, repetînd fără să vreau cuvintele tînărului de la metrou. Sîntem la începutul iernii și trebuie să recunosc că nu am avut dreptate. Cărțile nu sînt tot mai multe, dimpotrivă, știrile ce vin din această direcție sînt îngrijorătoare. Dificultăților previzibile li s-a adăugat una de ultimă oră (cităm ziarele) : scumpirea cu peste o mie la sută a hîrtiei. Cum altfel decît ca pe o blasfemie ar putea fi interpretat gestul de a cîntări un volum de Matei Caragiale sau Baudelaire pe cîntarul rezervat fie și numai făinii de cozonac sau cornulețe ? Așa că așteptăm în ciclul radiofonic **Personalități ale cotidianului** sau în altă parte interviuri cu factori de decizie din combinatele de hîrtie dar și din combinatele editoriale. În fața microfonului și a reporterului, precizia argumentelor, a argumentației va fi, poate, mai mare decît în pagina de ziar. Aceasta, în primul rînd. În al doilea rînd, dacă așa arată situația (70 de lei kg. de hîrtie albă + tipar + difuzare + drepturi de autor), o situație cu urmări de lungă durată, programul literar radiofonic ar trebui să accepte imperativele stării de urgență. Căci într-o țară în care salariul mediu nu depășește 100 de dolari, alinierea prețurilor cărții la standardele internaționale nu poate decît să declanșeze o stare de urgență. Și dacă tot mai puțini oameni vor putea achiziționa cartea literară, ea trebuie să le fie pusă la dispoziție pe cale radiofonică. Am adăuga, fără a ne amesteca în treburile interne ale altei rubrici din revista noastră, și pe calea televiziunii. Ziua radiofonică începe și se termină, pe programul II, cu poezie. Ea revine adesea și în alte ocazii. Va fi nevoie să revină mai des, nu în ultimul rînd pe programul III, ce se adresează expres tineretului. Numărul spectacolelor teatrale trebuie de asemenea mărit și deși lectura prozei, a eseului, a paginii de critică reprezintă performanțe radiofonice, redactorii și actorii pe care îi știm le vor putea atinge, Poate cele de mai sus sună utopic. Dar depășirea unei crize are dreptul să aleagă și drumul utopiei. Sau oricare altul pe care realizatorii radiofonici îl vor crede de cuviință în condițiile în care emisiunile lor sînt menite nu doar să însoțească fluxul editorial ci să-l și substituie pentru milioane de oameni, în condițiile în care tratatele (dicționarele, sintezele) de specialitate tind spre un preț inaccesibil și maturilor dar mai ales tinerilor iar „Bibiloteca pentru toți" se îndreaptă spre 35 de lei, situație unică în lume pentru o colecție ce se sprijină pe un tiraj de masă. Cum altfel ar putea fi corectată originalitatea măsurilor cu care ne confruntăm ?

Antoaneta Tănăsescu

Anchetă : Starea cărții

■ Inițiind ancheta de față, redacția revistei noastre intenționează să clarifice anumite probleme actuale referitoare la raporturile economiei de piață cu starea culturii — dezvoltare, stagnare, degringoladă ? — în special cu producția editorială (la ora actuală indicele cel mai expresiv, avînd în vedere, firește, în primul rînd literatura beletristică). Am adresat editorilor cîteva întrebări.

1. Cîte manuscrise existau în editură la începutul anului 1990 ?

2. Cîte erau apte să vadă lumina tiparului ?

3. La cîte v-ați oprit ?

4. Cîte s-au publicat ? (Vă rugăm să exemplificați prin cîteva titluri).

5. Există cenzură ? Cauzele nepublicării ?

6. Au existat „cărți de sertar ?" Le-ați publicat ?

7. Anul editorial 1991 va fi un an mai bun ?

8. Ce preț va avea, în genere, o carte ?

EDITURA CARTEA ROMANEASCĂ
Redactor șef, Liviu Călin

1. Portofoliul editorial la începutul anului 1990 însuma cca. 3 000 de manuscrise, majoritatea nu intră însă în sfera de interes a editurii. Treptat, conform practicii redacționale, acestea vor fi restituite autorilor ca nepublicabile.

2. Dintr-un portofoliu viabil de cca. 500 de manuscrise, considerăm că în condiții **normale** puteau apărea 200 de volume, adică cifra maximă atinsă de editura noastră în anii săi cei mai productivi.

3. Ne-am oprit la aproximativ 200 de titluri.

4. Au apărut cu mult mai puține decît am fi dorit datorită tipografiilor, care nu și-au respectat termenele contractuale. Așa se explică tipărirea a numai 72 de volume (încă 121 manuscrise sînt în tipografii). Cele mai multe dintre cele apărute sînt de fapt reporturi din 1989 și menționăm ca exemplificare : Z. Ornea — Viața lui C. Stere — vol. I, Doina Uricariu — Ecorșeuri, Eugen Uricaru — La anii treizeci, Mihai Zamfir — Din secolul romantic, Adriana Bittel — Fototeca, Mihai Giugariu — Destine, Eminescu — Poems (în lb. engleză de Corneliu M. Popescu), Cornel Regman — Nu numai despre critici, Șerban Foarță — Afinități efective, Maria Luiza Cristescu — Îngeri maculați.

5. Dacă nu mai există cenzură ideologică există însă acum una de ordin economic, devenită amenințătoare și pe care ne străduim s-o evităm prin autosubvenționare. Mecanismul nostru de rentabilizare prevede apariția a 10—12 titluri de mare tiraj (clasici români, traduceri), din beneficiile cărora susținem deficitul, aproape obligatoriu, la 150—180 titluri originale.

6. „Adio Europa", romanul de aproape 1 000 de pagini al regretatului I. D. Sîrbu, ar putea fi considerată o valoroasă carte scrisă în clandestinitate. Va pleca la tipar în curînd.

7. Nu putem anticipa dacă anul 1991 va fi un an mai bogat în apariții ca 1990, și aceasta în primul rînd din cauze **economice**.

8. Este cunoscut faptul că prețurile au crescut de trei ori și după estimările noastre un volum de versuri va ajunge la 100 lei, unul de critică și teorie literară la circa 120, iar un roman la 150 lei, ceea ce face cartea aproape prohibită. Fără un regim de protecție a culturii, există primejdia ca aceasta să devină o prezență iluzorie în viața noastră spirituală.

EDITURA EMINESCU
Redactor șef, Mircea Ciobanu

1. 1 500
2. În mod cert, 200 manuscrise.
3. Ținîndu-se, exigent, seama de toate posibilitățile ce ni le oferea noul cadru economico-social, am înscris în planurile noastre editoriale 139 de manuscrise.
4. Mult mai puține, între care Sorin Titel : **Țara îndepărtată**, Edgar Papu : **Lumini perene**, Constantin Țoiu : **Însoțitorul**, Cella Delavrancea : **Dintr-un secol de viață**, T. Vîrgolici : **Eminescu și marii săi prieteni**, Fănuș Neagu : **Povestiri din Drumul Brăilei**, Ion Zamfirescu : **Oameni pe care i-am cunoscut...**
5. Nu există cenzură politică, în schimb se arată foarte aspră cenzura economică, dură, autoritară care pur și simplu paralizează procesul de editare.
6. La editura noastră n-am avut încă o astfel de carte.
7. Sîntem optimiști. E imposibil să nu se schimbe această situație anormală pentru destinul cărții și al culturii românești.
8. Între 70 și 150 lei volumul. ■

● Trupa Teatrului „Eugen Ionescu" din Chișinău a prezentat, la București, **Așteptîndu-l pe Godot** de Beckett, în cadrul Festivalului național de teatru „I.L. Caragiale" (în afara concursului). Ministerul Culturii a acordat o bursă de 15 000 lei tinerilor artiști de peste Prut, pentru ca ei să-și poată continua seria de reprezentații în România.

EXPOZIȚIA BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

● În perioada 15 noiembrie — 15 decembrie Biblioteca Municipală Mihail Sadoveanu, str. Nikos Beloianis nr. 4, găzduiește prima expoziție unitară a colecției Biblioteca pentru toți, singura colecție românească de literatură română și universală care a apărut neîntrerupt vreme de 95 de ani (1895—1990) și a doua ca vechime din Europa după Universal Reclam Bibliotek din Leipzig. Expoziția a fost organizată, în colaborare, de Biblioteca Sadoveanu și Editura Minerva — redacția Biblioteca pentru toți. Ea conține cărți din toate cele patru serii ale colecției (1895—1949 ; 1949—1959 ; 1959—1960 ; 1960—1990), cataloagele colecției de la începuturi pînă în prezent, originale de coperți color ale seriei noi.

GALA UMORULUI ROMÂNESC

● **Gala umorului românesc**, prima manifestare de profil care are loc în Capitală (Sala Palatului), pune în triplă competiție tinere formații satirice din toată țara, autori de scrieri vesele și caricaturiști. Actori de seamă și soliști de muzică ușoară susțin partea a doua a programelor din cele patru zile de concurs. Gala e patronată de Sindicatul profesorilor de discipline artistice. Asociația umoriștilor români (A.U.A.). Casa de creație populară din București.

A reapărut DACIA LITERARĂ!

● La Iași a apărut, sub conducerea criticului literar Val Condurache, primul număr al revistei **Dacia literară** (serie nouă). Printre colaboratorii acestui prim număr figurează Sorin Alexandrescu, Ana Blandiana, Matei Cazacu, Florin Iaru, Andrei Pleșu, Karlheinz Stierle, Corneliu Ștefanache, Matei Vișniec, Alexandru Zub. Într-un **Cuvînt înainte** de o mare, aproape paralizantă modestie se precizează : „Așa cum, în 1971, la reapariția «Convorbirilor literare» nimeni nu și-a propus să fie Titu Maiorescu, nici acum, în 1990 nimeni nu se gîndește să intre în rolul pe care l-a jucat Kogălniceanu". Ne întrebăm : de ce nu ? Ambițiile mari — atunci cînd nu sînt doar grandomanie — pot avea un efect pozitiv în cultură, iar în cazul acesta ele sînt îndreptățite întrucît încă de la primul său număr nouă serie a revistei se instalează cu seriozitate și competență într-o zonă centrală a preocupărilor culturii românești de azi. (Al. Șt.).

P.S. S-a înțeles — sperăm — că nu există nici o legătură între această **„Dacia literară"** și aceea, nelegitimă, apărută sub patronajul lui Iosif Constantin Drăgan. Noi nu ne ocupăm, la această rubrică, de publicațiile care continuă spiritul Festivalului național **„Cîntarea României"**...

ÎN LIBRĂRII

● **Eugène Ionesco — ÎNSINGURATUL.** Traducerea singurului roman al scriitorului este semnată de Rodica Chiriacescu. **(Editura Albatros, 128 p., 30 lei).**

● **Ion Stratan — LUMINĂ DE LA FOC.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 110 p., 25,50 lei).**

● **Ilie Traian — SCRISORI DIN LILIPUT.** Roman. **(Editura Albatros, 220 p., 17 lei).**

● **Donatien Alphonse François de Sade — CRIMELE IUBIRII.** Antologie de Florin Lupescu. **(Editura Europa, 136 p., 30 lei).**

● **Giovanni Papini — GOG.** Traducere de Ileana Zara. **(Editura Univers, 264 p., 25 lei).**

● **Christa Wolf — CASANDRA.** Patru prelegeri și o povestire ; traducere de Ida Alexandrescu. **(Editura Univers, 388 p., 30 lei).**

● **José Saramago — PLUTA DE PIATRĂ.** Roman ; traducere și note de Mirela Stănculescu, prefață de Dan Caragea, **(Editura Univers, 288 p., 33 lei).**

PREMIILE FESTIVALULUI NAȚIONAL DE TEATRU „I.L. CARAGIALE"

MARELE PREMIU și TROFEUL ORAȘULUI BUCUREȘTI: TEATRULUI NAȚIONAL din București pentru spectacolul **O TRILOGIE ANTICĂ ;**

PENTRU CELE MAI BUNE SPECTACOLE : PREMIUL I : nu se acordă ; PREMIUL II : **TEATRUL MAGHIAR DE STAT DIN CLUJ** pentru spectacolul **POLIȚIA** de Slawomir Mrozek ; PREMIUL III : **TEATRUL TINERETULUI DIN PIATRA NEAMȚ** pentru spectacolul **BINE, MAMĂ, DAR ĂȘTIA POVESTESC ÎN ACTUL DOI CE SE ÎNTÎMPLĂ ÎN ACTUL ÎNTÎI** de Matei Vișniec ;

PREMIUL UNITER PENTRU ORIGINALITATE ÎN CREAȚIA TEATRALĂ : ANDREI ȘERBAN, regizorul spectacolului **O TRILOGIE ANTICĂ ;**

PREMIUL „ION SÂVA" PENTRU REGIE : ALEXANDRU DARIE, regizorul spectacolului **VISUL UNEI NOPȚI DE VARĂ** de Shakespeare la **TEATRUL DE COMEDIE ;**

PREMIUL „COSTACHE ARISTIA" PENTRU CEA MAI BUNĂ INTERPRETARE MASCULINĂ : ADRIAN PINTEA, pentru rolul principal din spectacolul **HENRIC IV** de Pirandello la **TEATRUL NOTTARA ;**

PREMIUL „LUCIA STURDZA BULANDRA" PENTRU CEA MAI BUNĂ INTERPRETARE FEMININĂ : MAIA MORGENSTERN, pentru rolul **MEDEEA** din **O TRILOGIE ANTICĂ ;**

PENTRU CELE MAI BUNE SCENOGRAFII : PREMIUL I, **ANTAL CSABA** pentru scenografia la **POLIȚIA ;** PREMIUL II : **MIHAI MĂDESCU** pentru scenografia la **HENRIC IV ;** PREMIUL III : **MARIA MIU** pentru costumele spectacolului **VISUL UNEI NOPȚI DE VARĂ ;**

PREMIUL „TOMA CARAGIU" pentru CEL MAI VALOROS DEBUT : ARMAND CALOTĂ pentru rolul **GOEBBELS** din **TEROARE ȘI CREDINȚĂ** de Michael Black la **TEATRUL NAȚIONAL DIN TIMIȘOARA ;**

PREMIUL PENTRU INTERPRETAREA UNUI ROL SECUNDAR : CARMEN IONESCU, pentru rolul **ELENA (O TRILOGIE ANTICĂ) ;**

PREMIUL oferit de **SOCIETATEA TEATRALĂ „SCORPION"** pentru interpretarea unui rol într-o piesă românească : **ILIE GHEORGHE** pentru rolul **SORESCU** din **VĂRUL SHAKESPEARE** de Marin Sorescu la **TEATRUL NAȚIONAL DIN CRAIOVA ;**

PREMIUL oferit de revista **MONITOR** pentru interpretarea unui rol de comedie : **MARIAN RĂLEA** pentru rolul **LISANDER** din spectacolul **VISUL UNEI NOPȚI DE VARĂ.**

TELEVIZIUNE

Necesitatea stingii?

● NICI nu și-a început bine activitatea publică P.S.M. și unul dintre fruntașii săi a cîrpit o minciună : 120 000 de simpatizanți ! Dacă împărțim această cantitate pe județe rezultă 3 000 de persoane care, pe plan local, duc dorul comunismului. În interviul pe care l-au dat televiziunii cei doi lideri ai P.S.M.-ului n-am sesizat nici un moment că aceștia vorbesc în numele a o sută douăzeci de mii de aderenți, ci mai degrabă în numele unei coterii cu aer conspirativ. De altfel, judecînd numai după efectul pe care l-a produs asupra opiniei publice simplul anunț al apariției unui partid care își asumă principiile comunismului — sau care se declară continuatorul P.C.R., continuitate pe care, la tv, tov. Ilie Verdeț s-a ferit ca de foc s-o mai proclame, dacă a făcut-o la ședința de constituire (?) —, ideea celor 120 000 de nostalgici după P.C.R. nu se susține.

Reporterul T.V.R. i-a intervievat pe cei doi cu o silă pe care nu izbutea și cred că nici nu se făcea să și-o ascundă, iar concluziile sale, între care și aceea că, întrebînd printre juriști dacă există temeiuri legale pentru interzicerea acestui partid, a primit un răspuns negativ, mi se par și ele semnificative. Iar dacă adăugăm reacțiile mai tuturor ziarelor și revistelor apărute după anunțul de constituire și după interviul cu cei doi la tv, obținem o imagine a popularității actuale a moștenitorului sau continuatorului P.C.R.

Totuși să luăm, pentru analiză, afirmația lui Ilie Verdeț că în România nu există un partid de stînga. Afirmație pe care o susține o singură revistă, aceeași care a publicat scrisoarea din pușcărie a membrilor C.P.E., aceeași care publică interviuri cu foștii demnitari comuniști aflați în pușcărie, aceeași care vrea să ne convingă, de la apariție, că la Timișoara începutul Revoluției a fost opera agenților străini și a derbedeilor fără căpătîi — ceea ce ar scuza cele publicate în ultimul număr al revistei „Săptămîna", număr nedifuzat pe piață, dar care a apucat să iasă din rotative —, într-un cuvînt „România Mare". Dacă cercetăm programele partidelor reprezentate în Parlament, dar și ale celor nereprezentate vom vedea că și cele care își spun de dreapta au o pronunțată orientare de stînga, și asta volens nolens. Mai curînd se poate spune că vechea stîngă, în țările estice în care partidele comuniste au supraviețuit, sub un nume sau altul, a luat-o vertiginos spre dreapta, proclamînd necesitatea economiei de piață, a pluripartidismului etc. Situația noastră de azi e, în general, rezultatul unei politici de stînga care, nu numai în România, dar cel mai grav în România, a dus la dictatură. Astfel că, la această oră, pentru a repune în mișcare mecanismul societății de la noi, partidele de dreapta trebuie să se așeze, din punctul lor de vedere, la spatele vehiculului social, adică la stînga, pentru a-l scoate din punctul mort în care l-a adus partidul comunist. Să fim serioși, care sînt azi, în România, alegătorii dreptei ? Există, adică, proprietari sau întreprinzători care să constituie o proporție semnificativă în masa alegătorilor și cărora să li se poată adresa un partid al dreptei tradiționale ? E atît de împănată societatea românească cu oameni bogați înspăimîntați de primejdia comunismului și care n-au așteptat decît alegerile de pe 20 mai pentru a-și manifesta opțiunea politică ? Nu s-ar zice. Competiția politică, în România, a început de la stînga. Și deocamdată structurile noastre economice și administrative sînt de stînga. Efectele ? Aceeași sărăcie, aceleași probleme de pe vremea lui Ceaușescu. Nu întîmplător cei care prosperă acum sînt tot cei ce n-aveau motive să se plîngă sub regimul trecut. De altfel, Ilié Verdeț și cu desăvîrșire tăcutul său tovarăș din timpul interviului admit că P.S.M. tinde politic cel puțin către centru, așadar nu spre stînga, fiindcă mai la stînga decît ne aflăm acum e prăpastia. Care ar fi deci problema ? Are nevoie clasa muncitoare de un partid de stînga care să-i conserve drepturile, prosperitatea sau asigurările sociale de care s-a bucurat vreme de 45 de ani fără să bage de seamă ? Au nevoie țăranii să li se garanteze veniturile din perioada lui Ceaușescu ? Simt nevoia intelectualii de același statu quo ante ? E limpede că nu.

P.S.M. are, sînt convins, simpatizanți în România, printre foștii privilegiați ai P.C.R.-ului, dar că aceștia ar fi în număr de trei mii în fiecare județ mi se pare o socoteală făcută din birou în care au fost bifați toți foștii activiști P.C.R., ceea ce, la ora asta, mi se pare o încercare de a abate atenția opiniei publice de la problemele reale ale țării, asupra foștilor activiști din mai știu eu ce comună, pe care lumea să-i arate cu degetul și cu asta gata, ne-am descărcat năduful și putem aplauda senin puterea.

Cristian Teodorescu

CALENDAR

● **1 DECEMBRIE.** S-au născut : **Ecaterina Pitiș** (1882), **Cezar Petrescu** (1892), **Ieronim Șerbu** (1911), **Ștefan I. Crudu** (1914), **Ludmila Ghițescu** (1918), **Platon Pardău** (1934), **Florența Albu** (1934), **Ion Șeitan** (1942). A murit **Ion Roman** (1989).

● **2 DECEMBRIE.** A apărut primul număr al revistei **Sămănătorul** (1901). S-au născut : **N. Vasilescu-Capsali** (1908), **Gheorghe Chivu** (1912), **Nicolae Labiș** (1935).

● **3 DECEMBRIE.** S-au născut : **Dumitru Alexandru** (1929), **Mara Nicoară** (1948). A murit **Constantin Goran** (1976).

● **4 DECEMBRIE.** S-au născut : **Nicolae Cartojan** (1883), **Tompa László** (1883), **Vasile Uscătescu** (1883), **George Togan** (1910), **Vlaicu Bârna** (1913), **Alex. I. Amzulescu** (1921), **Nicolae Ștefănescu** (1921). Au murit : **Artur Enășescu** (1942), **N.N. Condeescu** (1966), **Alexandru Oprea** (1983).

● **5 DECEMBRIE.** S-au născut : **Natalia Negru** (1882), **Lotte Berg** (1907), **Paul Drumaru** (1938). Au murit : **Zaharia Stancu** (1974), **Mihail Celarianu** (1985), **Leonid Dimov** (1987).

● **6 DECEMBRIE.** S-au născut : **Romulus Demetrescu** (1892), **Oscar Walter Cizek** (1897), **Elena Tacciu** (1933), **Mihai Drăgan** (1937), **Nicolae Baltag** (1940). Au murit : **Dimitrie Popovici** (1952), **I.M. Rașcu** (1971), **Valeria Boiculesi** (1984), **Elena Eftimiu** (1985).

Continuum

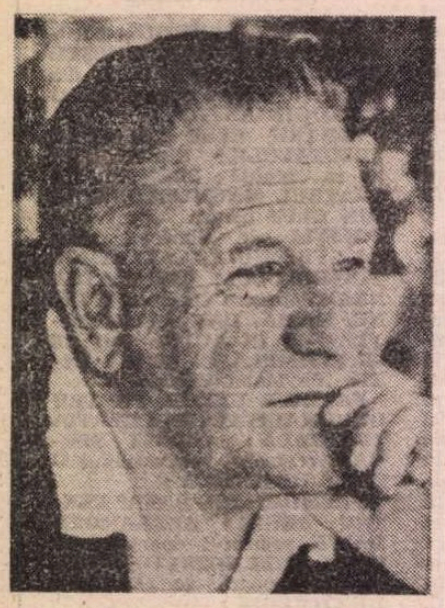

ASOSIT, din păcate, momentul cînd presa literară mondială, care l-a discutat, contradictoriu adesea, pe Lawrence Durrell, să îl prezinte ca subiect de necrolog. Bilanțul unei vieți și al unei opere încheiate ; și, pe cît se poate, **nil nisi bene.** Exuberantul adept al vieții totale a părăsit viața la jumătatea acestui noiembrie, la vîrsta de 78 de ani. Lăsînd, desigur, un gol sensibil în structurile literaturii britanice, un loc la care cu greu ar putea aspira reprezentanții prozei engleze din anii noștri.

Din moment ce o categorisire este indispensabilă într-o prezentare cu asemenea caracter, Durrell trebuie plasat în spațiul prozei experimentale a deceniilor cinci și șase, deși experimentul său literar scapă unei sistematizări pe coordonate și linii directoare, fiind la fel de labil, de glisant, de polimorf ca și proza sa. Opera lui proteică și eclectică a stîrnit exegeților opinii radical opuse, de la Kenneth Rexroth care-i găsește ideile „lipsite de orice originalitate" și pînă la absolutizarea lui Albérès care-l consideră „singurul mare romancier internațional de după 1947".

Asemenea multor scriitori autoreflexivi, Durrell își prelucrează autobiografia transformînd-o în materie epică. Și-a trăit adolescența și tinerețea în spații geografice care-i vor marca opera printr-un exotism pregnant, iar traiectoria carierei sale poate fi ușor detectată în destinele unor personaje-proiecții ale autorului.

Lawrence Durrell s-a născut în 1912, într-o familie anglo-irlandeză, ca fiu al unui inginer care lucra în India. Și-a petrecut deci copilăria în India, ca și personajul său Mountolive, iar școala a făcut-o la Darjeeling și mai tîrziu la Canterbury. Paradoxal, impresiile din India, imprimate pe diafragma atît de sensibilă a memoriei copilăriei, se fac prea puțin simțite în opera lui. În schimb, perioada dintre anii 1934—40, petrecută cu familia în insula Corfu, și anul 1941 al refugiului în insula Creta, aveau să genereze acea fascinație pentru Mediterana, acea nostalgie a ei și a insulelor grecești („insulomania", cum o denumește Durrell), permanent prezentă în opera sa. Încă de la Byron și Shelley, Mediterana devenise în literatura engleză o „Mare nostrum", dar pentru Durrell peisagistica mediteraneană și valorile elenismului capătă un caracter obsesiv, de panaceu și refugiu universal în fața presiunilor și tensiunilor civilizației și a convenționalismului britanic postvictorian. Volumele de versuri cu care își începe cariera literară în anii 40 își trag seva din perioada petrecută în Corfu, unde privea „cu inima tristă a lui Horațiu" vestigiile antichității grecești. Unica lui traducere, apărută în 1946, este o culegere din Poeții Greci, unica lui piesă în versuri se intitulează **Sappho** ; celebrele sale jurnale de călătorie, adevărate capodopere de proză poematică, apariții intercalate ca un respiro printre romanele cu pastă densă, evocă insulele Mediteranei : **Celula lui Prospero** (1945) este o istorie a insulei Corfu, **Reflecții asupra unei Venus marine** (1953) înfățișează insula Rhodos, **Lămîi amare** (1953) prezintă Cipru — notații care culminează cu volumul **Insulele grecești** (1978).

Durrell e departe însă de a fi numai un contemplator pasiv al elenismului. Dimpotrivă, implicarea sa în turbulenta viață socială și politică a deceniilor de mijloc e surprinzătoare pentru un scriitor cert marcat de estetism și pentru hedonistul care era omul Durrell.

Partizan al vieții multidimensionale, a fost pianist de jazz la un nightclub din Londra, automobilist de curse, agent imobiliar, editor, împreună cu marele său prieten Henry Miller, al revistei **Delta**, apărută la Paris între anii 1937—39, editor, împreună cu Barnard Spencer, al revistei **Peisaj personal** publicată la Cairo între anii 1942—45. Intrat în diplomație, și-a început cariera în calitate de consilier de presă la ambasada Marii Britanii din Cairo. În anii războiului, între 1941—44 a funcționat, asemenea personajului său Pursewarden, ca agent al Oficiului Britanic de Informații, misiune pe care a continuat-o și după război, la Alexandria, între 1944—45. Iată deci sursa vie, directă, a pasionantelor intrigi de spionaj și contraspionaj ce constituie una dintre fațetele incitante ale anecdoticii tetralogiei **Alexandria.** După război, deține funcția de atașat de presă la Legația Marii Britanii din Belgrad, apoi pleacă în Cipru ca director al Oficiului guvernamental britanic de Relații Publice. În Cipru devine corespondent permanent al revistei londoneze **The Economist.** Pe parcursul carierei sale a fost și director al institutelor culturale ale British Council din Atena și din Cordoba (Argentina), și profesor de științe umanistice la Institutul de Tehnologie din Pasadena, California. Este deținătorul premiilor literare „Duff Cooper Memorial" (1957), „Prix du Meilleur Livre Étranger" (Paris, 1959), iar în 1954 a căpătat înalta distincție de membru al Royal Society of Literature. Biografia sinuoasă și febrilă a lui Durrell se completează și se confirmă prin faptul că a avut patru soții, dintre care una a decedat și de trei a divorțat. Din 1957 se mută la Paris, petrecîndu-și iernile în Corfu, și ducînd o existență de sibarit.

Plurivalent și în arena literară, a fost, deci, poet, traducător, reporter, dramaturg, eseist și, mai cu seamă, romancier. Pornește în literatură sub semnele lui D. H. Lawrence, Joyce, Henry James, Robert Musil, Henry Miller. Primele romane scrise între 1935—38 — **Fluierașul pestriț al îndrăgostiților, Primăvara panică** („panică" fiind un derivat adjectival de la zeul Pan) și **Cartea neagră**, care nu s-au impus decît prea puțin criticii literare — sînt acumulări, exerciții de încălzire ce anticipează marele cuartet alexandrin, stînca solitară a operei durrelliene, nedepășit de producțiile ulterioare, nedepășit decît cantitativ de rivalizantul cvintet **Avignon** publicat de Durrell în ultimii ani.

CA orice dezrădăcinat care năzuiește să aparțină unui loc, Durrell are un cult al spațiului (din acest punct de vedere, poate că una dintre cele mai revelatoare cărți ale sale este culegerea de eseuri intitulată **Spiritul Locului).** Peisajul condiționează, potențează și motivează acțiunile personajelor. Individualitatea lor pare subordonată unui Deus Loci. Durrell afirmă că în tetralogia **Alexandria** a încercat „să vadă oamenii în chip de funcțiuni ale locului". Orașul Alexandria este metafora centrală a cuartetului, determinantă prin luxurianța-i levantină, prin lascivitatea saturată de senzualitate, parfumurile grele, culorile amețitoare, mozaicul de rase și cosmopolitismul caleidoscopic, străzile misterioase, sexualitatea exacerbată, amoralitatea pitorească, perfidia felină a femeilor. Alexandria este generatoarea celor patru contorsionate și iluzorii povești de iubire din care se alcătuiește substanța fluidă a romanului. „Numai orașul este real", spune la un moment dat naratorul Darley. Pe această realitate, alter ego-ul său, autorul Durrell, a înălțat complicata, sofisticata arhitectură a tetralogiei.

În cel mai renumit dintre eseurile sale, **O cheie la poezia modernă**, Durrell oferă și o cheie la opera sa. El susține că personalitatea umană, cunoașterea, posibilitățile, valorile și noțiunea de timp au fost transformate de trei persoane : Darwin, Einstein și Freud. Aceștia au dovedit că certitudinile își au temelia înfiptă în nisipuri mișcătoare, suflate de vînturile pluralismului de idei, relativității, subiectivității și indeterminării. Iată cele patru vînturi spre care este orientată tetralogia **Alexandria.** În nota sa la volumul **Clea,** Durrell încearcă să-și explicitezе concepția arhitectonică, idee reluată în volum de personajul Pursewarden : „...dacă dorești să fii — nu spun original, ci măcar contemporan — ar trebui să încerci o șmecherie cu patru cărți de joc, sub forma unui roman ; înfigi o axă comună în centrul celor patru povestiri și dedici fiecare dintre ele unuia dintre cele patru vînturi. Un **continuum**... care să întrupeze nu un **temps retrouvé** ci **un temps délivré.** Însăși curbura spațiului va oferi narațiunii stereoscopie, în timp ce personalitatea umană, văzută de-a lungul unui **continuum,** va deveni poate prismatică."

Cvartetul **Alexandria** a fost urmat de romanele **Tunc** (1968), și **Nunquam** (1970) care formează împreună ciclul **Revolta Afroditei,** și care revin la simbolismul lucrărilor anterioare cvartetului : anihilarea iubirii și creativității de către forțele sociale opresive reprezentate prin „Firma", o vastă întreprindere multinațională, dezumanizantă.

Și, în sfîrșit, începînd din 1974 și pînă în 1985 Durrell concurează cu sine însuși, înfige o axă în mijlocul a cinci cărți de joc și le orientează spre cinci vînturi : **cvintetul Avignon.** Spațiul : Provența mediteraneană (dar și, inevitabil, Egiptul de care noul roman e legat ombilical) ; timpul : cel de-al doilea război mondial și după, narator : protagonistul Blanford (firește tot scriitor ca și Darley) ; tehnica narativă : identică cu a cvartetului. Titlurile romanelor (care vor apărea în traducere românească la editura Univers) : **Monsieur** sau **Prințul întunericului, Livia** sau **Îngropată de vie, Constance** sau **Practici solitare, Sebastians** sau **Pasiunile dominatoare** și, în sfîrșit, **Quinx** sau **Povestea spintecătorului.**

Asemenea atîtor contemporani ai săi, începînd cu Virginia Woolf și pînă la Iris Murdoch, Durrell era obsedat de ideea morții în componența tripticului dragoste-artă-moarte, atribuind morții puteri creative, revitalizatoare. Multe dintre personajele sale parcurg resurecții, atît în viață cît și după moarte : cuplul Justine și Nessim reînvie din propria lui cenușă, Clea dobîndește noi forțe vitale și creatoare după accidentul mutilant, sinucigașul Pursewarden e mai viu după moarte decît în viață, Capodistria, cel așa-zis mort și îngropat, își face o nouă eclatantă apariție, grotescul Scobie renaște în chip de sfînt. Durrell evită în romanele sale sfîrșiturile absolutizante — lăsîndu-le deschise tuturor posibilităților care să asigure într-adevăr un **continuum** (cu soluții sugerate uneori chiar de el, ca în încheierea tetralogiei de pildă). Credem că Lawrence Durrell a reușit să-și asigure dacă nu chiar resurecția, cel puțin propria continuitate. Oricum, a dobîndit mult căutatul **temps délivré.**

Antoaneta Ralian

● Seamus Heaney *(n. 1939) a fost declarat, fără ezitare, cel mai mare poet irlandez după Yeats, ba mai mult, cel mai mare poet actual al Angliei, sau chiar cel mai important poet de limbă engleză de azi. Începînd cu anul 1988, a fost ales să conducă la Universitatea din Oxford Catedra de Poezie, funcție de cel mai înalt prestigiu în lumea literară. Dar bineînțeles că nu asemenea topuri au importanță.*

Heaney e un poet de remarcabil talent, de o intensă senzorialitate. El are în asemenea măsură simțul tradiției, al unei continuități de esență, încît creația lui se situează pe o linie discontinuă față de evoluția de tip eliotian în poezia acestui secol. Virtuoz al formei, capabil a rosti pe mai multe voci și a ține laolaltă în aceeași respirare teluricul și ideaticul, poetul are nu rareori conștiința istoriei cuvîntului și a legăturii acestuia cu pămîntul („vocala pămîntului"... consoanele istoriei). Natura apare într-o tulburătoare continuitate cu omul și civilizația, continuitate luminată mitic, simbolic, freudian. Există în opera lui versuri care denotă o stare unică de fascinație și repulsie la violență, la materialitate — o materialitate ce ne implică și agresează.

SEAMUS HEANEY

La sapă

Între degetul mare și arătător
Penița stă bine; ca pușca în toc.

Sub fereastră zvonul clar, hîrșit
De lopată înfiptă-n pămînt cu pietriș :
E tata, sapă. Privesc pînă cînd

Încordat, ce-a rămas din el se-ncovoaie
Răsare la două' de ani depărtare
Aplecîndu-se ritmic pe unde-a săpat
Cartofii în rînduri.

Cu bocancul greu pe fierul lopeții, coada
Proptită-ntr-o latură de genunchi,
El scotea din rădăcini frunzișul, înfigea buza lucie
adînc
Împrăștia cartofii — cît de bucuroși
Stringeam în palme răcoroasa lor rotunjime.

Doamne, ce meșter era bătrînul la sapă,
dar la fel — moșul lui.

Taica mare avea puterea să-ntoarcă într-o zi mai
mult pămînt
Decît oricare altul de loc din smircul lui Toner.
Într-un rînd i-am dus eu laptele în sticlă
Cu un dop prost, de hîrtie. El s-a îndreptat de șale
Să bea — și-ndată a pornit

Să curețe iar, să taie, să zvîrle gloduri
Peste umăr, să desțeleneacă
Țarina cea bună. Săpa, săpa.

Simt ca aievea mireasma răcoroasă a pămîntului
Afînat pentru cartofi, bufnetul turbei mocîrloase
Tăișul iute retezînd rădăcinile vii.
Dar eu n-am lopată să-i pot urma pe bărbații aceștia.

Între degetul mare și arătător
Penița stă bine.
Cu ea voi munci.

O gură de apă

Ea venea mereu să scoată apă dimineața
Ca un liliac bătrîn împleticindu-se peste cîmp.
O cunoșteam după tusea convulsivă a pompei,
După zornăitul găleții, sunetul tot mai potolit
Cînd găleata se umplea. Mi-aduc aminte
Emailul alb al căldării pline ochi
Șorțul femeii cenușiu, glasul ei subțirel
Scîrțiind ca minerul de la fîntînă.
Noaptea, cînd luna plină trecea peste coama casei
Lumina cădea pe ferestre-ndărăt, se așternea
Peste apa lăsată anume pe masă.
Unde m-am aplecat din nou să beau,
Credincios îndemnului scris pe cană
„MULȚUMEȘTE CELUI CE-A DAT" pe buze palid
pierind.

Helicon personal

Copil fiind, nu mă puteau feri de fîntîni,
De puțurile vechi cu scripeți și ciuturi.
Îmi plăcea hăul întunecat, cerul captiv, mirosurile
De plaure, mușchi, bureți, umezeală.

Era unul la cărămidărie, învelit cu scînduri putrede.
Mult îmi plăcea să-i aud plescăitul
Căldării slobozite cu sfoara. Acolo
Nici un reflex nu prindeai, atît era de adînc.

O fîntînă mai mică, sub jgheabul de piatră uscat
Împuiase ca un acvariu.
Cînd trăgeai vinele lungi din putregaiul de frunze
Vedeai o față albă lunecînd pe sub apă.

Altele aveau ecou, răspundeau la strigare
Cu un sunet nou și curat. Una din ele
Te înfricoșa, acolo, dintre ferigi și degetele
Înalte, peste chipul meu oglindit în apă a sărit un
șobolan.

Să răscolești sub rădăcini, să pipăi în mîl,
Să privești, Narcis cu ochii mari, adîncul fîntînii
Cînd ești om în toată firea — nu se cade. Eu leg rime,
ritmuri
Spre a-mi cunoaște chipul, spre-a da ecou întunecimii.

În românește de
Ioana Ieronim

Din Jurnalul lui François Mauriac:

Procesul lui Maniu este acela al milioanelor de oameni

● *Din ultimul volum al Jurnalului lui François Mauriac* (Les chefs d'oeuvre de François Mauriac, *vol. XII, Ed. Flammarion*), *consacrat actualității politice a epocii, am desprins fragmentele de mai jos, publicate mai intîi în cotidianul de mare tiraj,* Le Figaro. *In pofida motivelor conjuncturale abordate de autor, articolele își păstrează actualitatea.*

IULIU Maniu era condamnat dinainte, iar sentința împotriva lui nu va mai surprinde aproape pe nimeni în opinia publică mondială. Probabil că puține proteste se vor ridica din diversele părți ale lumii : la ce ar mai putea ele să folosească ? Comedia s-a sfîrșit.

Comuniștii de pretutindeni ar trebui să fie conștienți de astă dată și să aibă curajul să ne arate adevăratul lor chip, care, la fel ca moartea, nu poate fi privit în față ; pentru că chipul lor este însuși moartea, dispariția fiecăruia dintre noi, europeni, occidentali, care refuzăm să fim bolșevizați și, ca atare, sîntem învinuiți de aceeași crimă ca și Maniu, ca și Petkov. E vorba de crima de a ne opune politicii lui Stalin.

Atît timp cît astfel de fapte se petreceau înlăuntrul teritoriului sovietic, comuniștii aveau interesul să păstreze aparența că dau cuvîntului **trădare,** ca și aceluia de **crimă,** semnificația pe care le-o acordăm cu toții. Într-adevăr, merită efortul, deoarece ei sînt capabili să conducă scenariul fiecărui proces pînă la cel mai înalt punct de perfecțiune. Au și mijloacele : cu totală lipsă de scrupule ei folosesc neînchipuitele lor secrete spre a forța un inocent să-și mărturisească o culpă inventată. Ei țintesc să-i sustragă acuzatului libertatea din urmă, aceea de a nu-și recunoaște vina, dacă nu o are, ceea ce înaintea lor nici un tiran, chiar din timpuri îndepărtate, n-a fost în stare s-o smulgă victimelor înainte de moarte. Rusia sovietică este totuși țara în care nevinovații condamnați care de fapt nu mai au nimic de pierdut renunță să-și strige nevinovăția.

Și totuși, nici Maniu și nici Petkov n-au renunțat să-și clameze nevinovăția, în România, în Bulgaria, deși sovieticii sînt acolo stăpîni absoluți, ca pretutindeni în lume unde guvernează un partid comunist. Dar chiar și în acele țări, puterea lor se oprește pe pragul conștiinței individuale. Acest ultim refugiu pe care bolșevicii au ajuns să-l calce în picioare și să-l violeze la ei acasă nu se lasă doborît nici la micile popoare subjugate, ai căror șefi politici se refugiază în afara fruntariilor țării de origină, adăugînd astfel „culpelor" primordiale și aceea de a nu voi să se lase asasinați. Desigur, în ochii candidului cotidian **Humanité,** dl. Mikolajezyk, șeful partidului popular polonez, depășește orice limite ale infamiei : nu s-a lăsat să i se pună gîtul în streang.

Mărturiile martirilor și ale proscrișilor fac de acum încolo orice ostentații și ifose inutile. Sovieticii se încăpățînează încă să taxeze drept trădare relațiile pe care un român, un polonez, un bulgar, un iugoslav, un cehoslovac sau un ungur le întrețin în timp de pace cu reprezentanții națiunilor aliate. Deși ei știu destul de bine că nu mai pot înșela decît pe aceia care au interes să se lase păcăliți și care și-au vîndut sufletul fără speranța de a și-l mai răscumpăra vreodată. Dar chiar și printre aceștia, cîți dintre ei nu tremură! S-au crezut timp de cîțiva ani liberi de a ne vorbi aceeași limbă, de a ne întinde mîna, de a ocupa un loc în Consiliul de miniștri burghez prezidat de generalul de Gaulle. Cel puțin Maurice Thorez nu-și mai încăpea în piele. La un dineu oficial, era singurul care avea aerul că nu se plictisește ; ce bună figură făcea în toate împrejurările ! Cît de mulțumit era că se află acolo ! Ca și cum ar fi uitat de acel fir invizibil de care era totuși atîrnat. Și acum iată-l aruncat pe mal, de o mînă hotărîtă, ca o caracudă prinsă în undiță, care se zbate cu furie.

Și el, ca și cei din tagma lui, vor fi considerați drept trădători atunci cînd Moscova va avea interes să-i trateze ca atare. Nimic nu va putea să convingă cercurile conducătoare din metropola moscovită că miniștrii lui Charles de Gaulle n-au fost complicii lor. De altfel, i-ar fi mult mai ușor lui Stalin să înghebe în pripă un proces împotriva lui Thorez decît cele pe care le-a pus la cale împotriva lui Iuliu Maniu sau Petkov : e o chestiune de simplă conjuncturâ. Ar fi bine ca „tovarășii" noștri comuniști să reflecteze cu seriozitate la toate aceste vicisitudini ale soartei.

12 noiembrie 1947

LECȚIA UNUI VERDICT

STIM astăzi că dintre toate genurile literare pamfletul este cel mai de temut — cel puțin pentru acela care i se consacră. Cînd un scriitor tînăr și-a spus în sinea sa : „Sînt un polemist înnăscut".. și cînd s-a hotărît să cedeze la toate exigențele vocației, el îmbrățișează o carieră despre care nici nu-și imaginează unde riscă să-l ducă — la ce sinistru stîlp al infamiei — căci e de la sine înțeles că prima datorie a pamfletarului este aceea de a se lăsa în voia demonului său, mergînd din calomnie în calomnie și din insultă în insultă, atît de departe cît îi cere duhul rău din el. Trebuie să recunoaștem că aprobarea mulțimilor, indulgența generală de care beneficiază o vreme un polemist, îl înșală adesea asupra importanței celor scrise. Căci ceea ce ar fi părut abominabil sub condeiul unui scriitor cumpătat, ceea ce ne-ar fi produs groază sau dezgust, iertăm cu ușurință freneticilor profesioniști.

„Despre asasinat considerat ca una din artele frumoase", acest titlu faimos ar putea fi deviza acelor specii de oameni ale căror crime provocate de condei ne fac indulgenți, îngăduindu-ne să rîdem (vorbesc de acele vremuri dinainte de ocupația germană cînd dușmanul nu se afla pe teritoriul nostru spre a controla loviturile aplicate de francezi altor francezi). Desigur polemiștii ne fac să rîdem, dar ne provoacă și frică. Căci intră o anumită doză de lașitate în acea îngăduință pe care lumea i-o acordă unui Léon Daudet, de pildă, de a aplica gîrbaciul pe spinarea semenilor care nu-i răspund cu aceeași măsură.

Nu există ceva mai dăunător decît injuria : am știut-o din totdeauna, însă acum o știu și mai bine de cînd am devenit ziarist. Pentru un scriitor demn de acest nume, nimic nu-i vine mai ușor decît să-și facă ridicol dușmanul. De cîte ori sub șfichiul trecătoarei iritări pe care mi-o provoca un articol sau un ecou din presă, nu m-am lăsat amețit de propria mea vervă! (și chiar pînă a-mi veni să rîd singur de epitetele nostime și înțepătoare care mă împresurau cu droaia). Nu-i nimic grozăvie să copleșești la rece pe un adversar căruia i-ai luat pe îndelete măsura, căruia îi cunoști părțile tari ca și pe cele slabe și în privința căruia ne parvin mii de flecușteț pipărate. Și apoi, după ce-ai scris pagina și o citești pe îndelete și calm, o sfîșii în bucățele. Cei care nu o fac rămîn încredințați că n-au alte mijloace de exprimare. Un polemist înnăscut este un om care aproape întotdeauna a eșuat în roman sau în teatru. El e personajul despre care graficianul Forain spunea : „Îi vine să vomite, dar peste alții".

Destinul pamfletarului de profesie n-ar putea să corespundă unei libere alegeri. El îmi apare ca o fatalitate căreia îi sînt consacrate anumite spirite născute cu un mare dar literar, însă nu izbutesc să se impună în nici un gen. Căci nu începi niciodată prin pamflet. O existență consacrată invectivei, ca aceea a lui Léon Daudet, își află întotdeauna punctul de plecare într-un cimitir de opere eșuate. Pe cadavrele romanelor sau ale pieselor sale, un scriitor dotat cu mari calități găsește alibiul politic, restituie „stilului" sensul lui etimologic, de „stilet", de „mic pumnal" și-l îndreaptă împotriva contemporanilor săi cu o furie care nu ține seama de nimic.

Ce interesează, se va spune, dacă invectiva e frumoasă ! Dar ea nu este de cele mai multe ori decît în aparență. Dacă admirabilele **Memorii** ale ducelui de Saint-Simon sînt adesea fructul unei uri răscoapte, ele ne ajută să măsurăm distanța între opera memorialistului și aceea a pamfletarului. Dușmanilor săi le deformează îngrozitor trăsăturile, dar fără să împingă lucrurile pînă acolo încît să-i atingă în umanitatea lor ; personajele sale palpită încă sub ghiara scriitorului. Acest mare senior care are în el ceva de fiară nu se hrănește decît cu pradă vie. Pasiunea lui deformează fără să distrugă, dar, dacă sîntem suficient de atenți să nu ne lăsăm înșelați, ea ne instruiește în multe privințe.

Pamfletul, în schimb, nu lucrează pentru istorie căreia nu-i lasă decît fantoșe fără viață, pe care Clio le privește cu dezgust.

26 noiembrie 1946

COBORÎREA DE PE CRUCE

URMĂRESC cu atenție, în presă, ședințele Frontului Național din care am cinstea să fac parte. Elocventul referat al lui Pierre Villon referitor la consecințele războiului, la producție, la transporturi, abordează chestiuni stringente, fără îndoială, dar care nu ne privesc îndeaproape. Ele n-ar putea fi dezbătute cu folos decît în Adunarea Consultativă, în prezența miniștrilor interesați. În schimb, există o problemă a cărei rezolvare depinde de noi, vechi rezistenți, și numai de noi singuri. E vorba de problema unității franceze. Milioane de conaționali ai noștri sînt preocupați să priceapă, în sfîrșit, ceea ce înțelegem prin „Franța în totalitate" pe care o invoca Thorez la Ivry.

Deoarece există o ortodoxie a Rezistenței, e bine să o definim, e important să cunoaștem cine sînt cetățenii din țara asta care trebuie să piardă orice speranță de a intra în comunitatea franceză și dimpotrivă aceia cărora li se va îngădui să treacă pragul vetrei originare. Ce socotiți să faceți cu tinerii înscriși odinioară în asociațiile colaboraționiste — și în primul rînd cu aceia care au aparținut contingentului '43 ? Trebuie să se considere ei în afara legii fără nici o grațiere cu putință ? Să nu cumva să vă înșelați : viața a milioane de francezi se învîrte astăzi în jurul unor astfel de probleme asupra cărora păstrați tăcerea. Și totuși, sînt singurele pe care le-ați putea aborda și ar avea un imens răsunet în întreaga țară.

Nu ne revine nouă să ne ocupăm de urmările războiului : e o sarcină a Guvernului provizoriu al Republicii. În schimb, sîntem răspunzători înaintea Istoriei de toate acele sentimente de ură sau de iubire între noi cu care împuiem urechile poporului. Numai de astfel de sentimente sîntem răspunzători. Dacă aș avea posibilitatea să mă pronunț în cadrul Frontului Național, dacă slabul meu glas ar putea să se înalțe în fața delegaților veniți din toate părțile țării, le-aș striga în față : acum, în clipa victoriei, două sarcini esențiale ni se impun cu prioritate. În primul rînd, să împăcăm pe concetățenii noștri unii cu alții, după aceea să ne aplecăm asupra acestei națiuni atît de groaznic încercată și să-i pansăm rănile, dar să-i lecuim și sufletul.

Mai întîi reconcilierea generală, iar apoi o reeducare din temelii a tuturor locuitorilor țării. Dacă veți avea curajul să inserați aceste două deziderate pe frontispiciul programului vostru și desigur să fiți în stare să perseverați și să izbutiți în ceea ce vă propuneți, înseamnă că v-ați contopit cu năzuințele partidului celor răniți și împușcați. Veți rămîne atunci înmărmuriți de imensul strigăt de speranță care se va înălța spre voi din sînul acestui popor chinuit de atîția ani și care a meritat cu prisosință efortul ca voi să-l coborîți de pe cruce.

1 februarie 1945

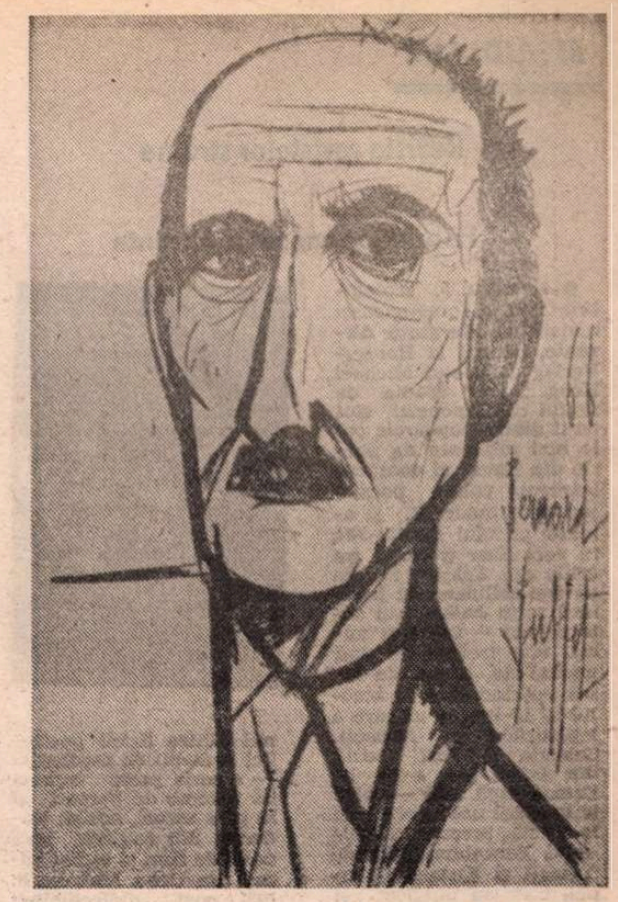

Portret de **Bernard Buffet**

PLIMBAREA DE SEARĂ

CÎND la sfîrșitul unei zile de lucru îmi acord o mică recompensă și anume aceea de a mă sprijini cu coatele pe terasa palatului Chaillot, ca să pot contempla în voie peisajul citadin, încerc farmecul ciudat și copleșitor al unei urbe care freamătă de viață, acel farmec pe care-l dețineau cîndva numai ființele pieritoare. Domul Invalizilor, suspendat în amurgul primăvăratec — bulb de aur printre norii fumurii — tocmai fragilitatea lui face să mi se strîngă inima. Ce miracol că o asemenea structură arhitecturală se profilează încă peste crestetele caselor, desprinzîndu-se din ceață !

Să îndrăgim ce nu vom mai vedea de două ori în viață

. . . . . .

Ah ! cine să-ți revadă magia și noblețea...

Îndrăznim să dedicăm aceste versuri ale lui Vigny nu numai creaturii vremelnice, dar și cetății mai umane decît orice omenesc de pe lume, acestei fizionomii citadine nespus de gingașe pe care o formează arborii și pietrele, ca și fluviul cu ape sumbre, ca și parapetele pe care se apleca tinerețea noastră, la ivirea zorilor.

Pericolul unei astfel de contemplații își are semnificația lui în groaza, în frica de schimbare. În mijlocul unei lumi răvășite, Franța riscă să se lase în voia acelei beții amețitoare, de a se regăsi față în față cu ea însăși, de a se îndrăgosti de propria-i imagine, complăcîndu-se astfel în imobilitatea lui Narcis.

De fiecare dată cînd regăsesc casa și parcul unde s-au scurs vacanțele mele de școlar, orice copac îmi este familiar, ca și orice cotitură de alee. Doar cîțiva pini au murit de bătrînețe. Dar dacă părăsesc grădina, pătrunzînd într-un ținut ciudat care nu-și amintește de mine : tăietorii de lemne și focurile au creat pustiul acolo unde se întindea pădurea fermecată, în care eu eram Degețelul visător din poveste. S-ar fi zis că parcul și casa copilăriei mele se strămutaseră pe o altă planetă. Tot așa, chiar la fruntariile vechii noastre Franțe, nu mai recunoaștem aproape nimic. Acolo unde se înălța cîndva Marele Reich ce va fi oare ? Am putea să vedem de la ferestrele noastre ferecatele porți roșii ale Rusiei prietene și necunoscute.

Nu-mi dau seama dacă, așa cum scria odată economistul André Siegfried, popoarele au și ele o vîrstă anumită. Ceea ce e însă de netăgăduit e faptul că unele națiuni și-au încheiat perioada de creștere, pe cînd altele caută să-și înfigă în pămînt și în aer rădăcinile și ramurile. Problema pentru noi, francezii care am depășit etapa de maturizare, va fi aceea de a dăinui, de a ne păstra țăria în mijlocul acestor națiuni tinere care nu cunosc oboseala și au o foame nesătioasă, în mijlocul atîtor țări aflate încă la vîrsta adolescenței.

27 martie 1945

În românește de
Mircea Pădureleanu

Revista revistelor străine

Poezie japoneză la Akzente

● Numărul 5, septembrie 1990, al prestigioasei reviste de literatură **Akzente**, editată la Hanser-Verlag de poetul Michael Krüger, ține seama de faptul că „japonezii sînt unul dintre popoarele cele mai iubitoare de poezie din lume" și consacră întregul volum poeziei japoneze moderne, și anume genului **gendai-shi**, în vers liber (recent, un critic din Tokyo afirma că trei milioane de japonezi scriu **haiku**, trei sute de mii — **tanka** și numai vreo treizeci de mii **gendai-shi**, genul din urmă apărind abia în secolul al 19-lea, ca urmare a legăturilor cu Apusul). Selecția a fost făcută din autori care s-au afirmat după 1945 — chiar și în cazul unor poeți mai în vîrstă, precum Nishiwaki Yunzaburo, Miyoshi Tatsuji și Kusano Shimpei, care au publicat și înainte de cel de-al doilea război mondial, au fost alese versuri mai recente. În afară de cei citați, pot fi citite traduceri din Ishigaki Rin, n. 1920, poetă din Tokyo, care a condus încă din 1943 grupul liric **Danso**, cu o revistă proprie ; din Kiyooka Takayuki, n. 1922, profesor de literatură franceză la Universitatea Hosei din Tokyo, autor al mai multor volume de versuri, printre care **Flacăra înghețată** (1959), **Cotidian** (1962), **Schițe din cele patru anotimpuri** (1966), **Muguri tari** (1975), **Către apus** (1981) ; din Tamura Ryuichi, n. 1923, membru al grupării moderniste **Arechi**, poet imaginativ și cîntăreț al „eului" (printre volumele sale : **Lume fără cuvinte**, 1962 ; **Grăuri moarte**, 1972 ; **Extazul sclavilor**, 1984) ; din Irizawa Yasuo, n. 1931, specialist în Nerval, autor al numeroase volume de versuri, între care cel mai recent : **Cîntece din noaptea în care am rezistat**, 1988 ; din Tanikawa Shuntaro, n. 1931, fiu al unui vestit filosof, unul dintre liricii postbelici deosebit de productivi — a scris peste treizeci de volume de versuri și în plus eseuri, schițe, traduceri din engleză, scenarii de film și radiofonice ; din Ooka Makoto, n. 1931, poet intelectualist, profesor de estetică la Universitatea de Arte Frumoase, traducător de poezie franceză (indeosebi Paul Eluard), din 1989 președinte al PEN-clubului japonez ; din Shiraishi Kazuko, n. 1931, poetă născută în Canada, cunoscută pentru experiențele de îmbinare a poeziei cu jazzul și dansul, autoare de texte lungi, fluviale, adeseori presărate de citate englezești (cel mai recent volum : **O pirogă pentru întoarcerea în viitor**, 1978) ; și în fine din Tsuji Yukio (n. 1939), și el absolvent de literatură franceză la Universitatea Meiji.

Poate că selecția poemelor a fost făcută mai ales în funcție de posibilitățile traducătorului Siegfried Schaarschmidt (se știe dificultatea pe care o întîmpină cei care încearcă echivalențe europene) sau poate că într-adevăr poezia japoneză strălucește mai degrabă în **tanka** și **haiku** — oricum, senzația e că tabloul rămîne (poate din lipsa tinerei generații) incomplet. *(Grete Tartler)*

Cronică franceză

Premiile literare franceze s-au acordat pe 19 și 26 noiembrie. Jean COLOMBIER a obținut premiul Renaudot pentru Les Frères romances *(Calmann-Lévy). Premiul Médicis s-a acordat lui Jean Noël TANCRAZI pentru* Les Quartiers d'hiver *(Gallimard), iar premiul Fémina, lui Pierrette FLORIOT pentru* Les ciels eternels *(Gallimard).*

Adevărata surpriză a fost premiul Goncourt decernat unui prim roman, Les Champs d'honneur, *de Jean ROUAUD și unei edituri care era de obicei boicotată de juriu : Minuit.*

● Într-un studiu critic asupra lumii intelectuale franceze, doi ziariști atacau în 1981 monopolul premiilor literare[1]). Acest documentat „pamflet" denunța funcționarea într-un spațiu etanșeizat a „intelocraților" și cumulul de mandate în lumea editorială. Funcțiile scriitorului, ale criticului literar, ale editorului și ale membrului din juriu (de premiere) care ar fi trebuit să fie distincte, corespunzător celei mai elementare deontologii, se concentrau de fapt în mîinile acelorași cîtorva persoane. De asemenea, ceremoniile de la restaurantul Drouant[2]) apăreau din an în an drept niște tot mai colosale farse, unde se autorecompensau casele editoriale cum ar fi Gallimard, Grasset sau Le Seuil.[3])

Compensatoriu, la 19 noiembrie 1990, odată cu acordarea premiului Goncourt lui Jean ROUAUD, pentru primul său roman **Les champs d'honneur** în editura Minuit, juriul a dat dovadă de o mare îndrăzneală. Această alegere este cu atît mai surprinzătoare cu cît editura Minuit nu a fost decît o singură dată recompensată. Totuși, Jérome LINDON, care conduce această editură unde sînt publicați Claude SIMON, Samuel BECKETT, Robert PINGET și unde erau publicați Nathalie SARRAUTE și Marguerite DURAS, rămîne „descoperitorul" cel mai judicios din literatura franceză contemporană. După Hervé GUIBERT[4]) și Jean-Philippe TOUSSAINT[5]) editura Minuit reușește îndrăzneala de a-și impune noul „boboc" : Jean ROUAUD.

Acest scriitor, care nu și-a constituit încă propriul sistem — din moment ce primul său roman este chiar **Les champs d'honneur**, aparține „teritoriului" explorat de Claude SIMON și „școlii Minuit". Lucrarea, perfect stăpînită și scriitura amplă, dar nu emfatică, sînt cele care contribuie la elanul spectaculos al apariției acestei cărți. Spiritul romanului nu trebuie să estompeze nici cadrul („Marele Război" și provincia Nantes) și nici subiectul (memoria). Acesta este punctul de convergență al unei cărți singulare, care se plasează între memoria colectivă și propria memorie și care este atît de contrastantă față de premiile obișnuite din noiembrie. *(F.M.)*

1) HAMON (Hervé), ROTMAN (Patrick), **Les intellocrates : expédition en haute intelligentsia**, Ramsay, 1981 ; 2) Restaurant, piața Gaillon din Paris unde se decernează premiile Goncourt și Renaudot ; 3) S-a făcut un calcul de la instituirea premiului Goncourt : 29 laureați publicați la Gallimard, 10 la Grasset, 7 la Albin Michel, 4 pentru Julliard sau Le Seuil și doar unul pentru editura Minuit. Acest monopol poartă numele unui trio deja cunoscut : „Gallimgraseuil" ; 4) Vezi în special bulversanta sa **A l'ami qui ne m'a pas sauvé la vie** (Gallimard, 1990) unde Hervé GUIBERT își povestește propria condamnare (el are SIDA) și regăsește, în durerea sa, pe filozoful Michel FOUCAULT ; 5) **La salle de bain** (1985), **Monsieur** (1986), **L'appareil photo** (1988).

Un personaj numit de Gaulle

● Cu prilejul comemorării a 20 de ani de la moartea generalului de Gaulle, Televiziunea Franceză l-a omagiat pe marele om de stat. „Antenne 2" l-a evocat la 7 noiembrie pe de Gaulle — scriitorul în cadrul emisiunii „Memoria unui om" cu concursul lui Alain Peyrefitte. „TF 1" a prezentat, a doua zi, un telefilm intitulat **Eu, generalul de Gaulle**, cu o distribuție prestigioasă : Donald Pleasence, Marie-Christine Barrault, Michel Duchaussoy, Arielle Dombasle, Jean-Philippe Ecoffey etc. Henri Serre (în imagine) a avut imensa responsabilitate de a-l întruchipa pe general. Amintim că Jean Rochefort declinase oferta acestui rol. Marile ore ale lui de Gaulle au fost adaptate pentru acest telefilm de către Poirot-Delpech.

Delphine Seyrig

● O dicție particulară, un farmec deosebit, ușor trufaș — Delphine Seyrig (în imagine) era una dintre actrițele franceze cele mai originale. Eroină a straniului **Anul trecut la Marienbad**, idol al intelectualilor, care părea mai curînd că se desfășoară mai bine în teatru, ea devenise totuși populară la televiziune, cît și în filme, precum **Săruturi furate**. Delphine Seyrig a murit de curînd de cancer la vîrsta de 58 de ani.

Premiul Uniunii Latine

● Juriul primei ediții a premiului internațional al Uniunii Latine a literaturilor de limbi romanice (format din José Saramago — Portugalia, Manuel Vasquez Montalaban — Spania, Jorge Amado — Brazilia, Roa Bastos — Paraguay, Francesca Durantula — Italia, Pascale Quinard — Franța și Dan Hăulică — România) a acordat această distincție scriitorului uruguayan Juan Carlos Onetti.

Premiul Cervantes

● Adolfo Byoi Casares este cîștigătorul din acest an al prestigiosului premiu literar spaniol Cervantes. Byoi Casares este cel de al treilea scriitor argentinian laureat cu acest premiu după Jorge Luis Borges — ex-aequo cu spaniolul Gerardo Diego în 1979 și Ernesto Sábato în 1984. Adolfo Byoi Casares este unul din importanții scriitori de literatură fantastică din Argentina, cunoscut în lume prin numeroase traduceri.

Anul Mozart

● Peste cîteva săptămîni, va debuta Anul Mozart pentru celebrarea bicentenarului morții geniului muzicii universale. Prefațînd acest eveniment, revista **Le Point** consacră unul din ultimele sale numere (947 din 12—18 noiembrie 1990) personalității și creației geniului muzicii universale, realizînd o sinteză remarcabilă datorată competenței pasionate a unuia din cei mai recunoscuți specialiști, André Tubeuf.

Nora

● Sub semnătura Brendei Maddox a apărut de curînd o neobișnuită biografie, intitulată **Nora**. Este vorba despre soția lui James Joyce, „modelul" a nenumărate personaje ca : Lily **(Morții)**, Berthe **(Exilații)**, Molly Bloom **(Ulysse)** și Anna Livia **(Finnegan's Wake)**. Se pare că Nora Joyce a fost mult mai interesantă, mai nuanțată, subtilă și cultă — așa cum o înfățișează Brenda Maddox — decît cum o portretizau admiratorii lui James Joyce : banală, vulgară, pe jumătate analfabetă.

Un eveniment al anului

● Așa este socotit încă de pe acum ciclul de spectacole anunțate între 11 și 23 decembrie de Royal Shakespeare Company pe scena de la Théâtre des Champs Elysée cu adaptarea pentru teatru semnată de Christopher Hampton a celebrelor **Liaisons dangereuses**.

Memoria lui Shoah

● Acest premiu, atribuit pentru a treia oară, a fost remis pentru anul 1990 lui André Frossard. Jacob Buchman, supraviețuitor al lagărelor de concentrare, unde și-a pierdut soția și fiica, este fondatorul acestui premiu, creat sub egida Fundației judaismului francez, și decernat în amintirea victimelor holocaustului „împotriva uitării, împotriva eroziunii timpului". În marele amfiteatru al Sorbonnei, în fața unui parter cu personalități și a unei mulțimi de tineri, André Frossard a pronunțat discursul de mulțumire, ca răspuns la omagiul rostit de David de Rothschild, președinte al amintitei fundații, și de Théo Klein, purtător de cuvînt al juriului prezidat de Elie Wiesel, laureat al Premiului Nobel.

Jurnalul călătorului

● Editura Seuil a publicat recent volumul **Jurnalul călătorului** de Julien Green, membru al Academiei Franceze. De la Gibraltar la cercul polar, de la Charlottesville și Savannah la Florența și Cordoba, de la Weimar la Kairouan, Julien Green a călătorit mult, a notat mult, a fotografiat mult. Atîtea impresii sau sentimente ale unei zile, cărora a vrut „să le dea strălucire înainte de a le transforma prin magia cuvintelor și obiectivului fotografic în momente de fericire". O „fantezie a călătorului", al cărei ecou se face lucrarea amintită, plină de farmec și savoare. Volumul (288 pag.) conține circa o sută de fotografii în alb-negru și în culori, realizate de autor.

A treia scrisoare din America

ȚI SCRIAM, dragă Nicolae Manolescu, într-o scrisoare trecută despre toată mișcarea romanului „experimental" din America ; îi se spune acum multora dintre aceștia mai curînd post-moderniști (mai ales celor relativ mai tineri — Reed, Federman, Sukenick etc.). Enumerarea mea de acum cîteva săptămîni nu avea de loc pretenția să fie exhaustivă și excluzătoare. Există atîtea cotloane și atîtea diversități în literatura asta americană încît nu vreau să mai insist acum. Mă opresc în scrisoarea mea asupra unuia din marii mei favoriți — dacă nu mă-nșel netradus și cam necunoscut în România și în Europa în general — Gilbert Sorrentino.

Născut în 1929 la New York, Sorrentino s-a afirmat repede, atît prin cantitatea cît și prin calitatea producției sale literare : a publicat poezie, eseu, dramă, dar mai ales romane — în total 21 de titluri, dacă am izbutit eu bine să țin socoteala. Romanele sale cele mai faimoase mi se par a fi **Mulligan's Stew** (Tocana lui Mulligan, publicat în 1979), **Aberration of Starlight** (Aberația luminii stelare, 1980), **Blue Pastoral** (Pastorală albastră, 1983) și **Crystal Vision** (Viziune cristalină, 1981). Sorrentino se deosebește de alți moderniști prin aerul de omenoasă voie bună și exuberantă vitalitate ce domnește în cărțile sale. Să luăm de pildă **Viziune cristalină**. Cadrul acțiunii îl reprezintă un cartier sărăcăcios din New York, cu cîțiva ani înainte de al doilea război mondial, aș spune eu, deși ar putea să fie și cu cîțiva ani după război. La un colț de stradă la cutare băcănie sau pompă de benzină, la cutare circiumioară, pe o bancă din parc, sau la vreun cinematograf în aer liber se adună o ceată de mahalagii de diverse vîrste, cu venituri cam incerte și ocupații flotante, minați pur și simplu de pofta de vorbă, de plăcerea împărtășirii, și de căldura tovărășiei umane. Sorrentino nu-și dă osteneala să-i descrie, îi lasă pur și simplu să vorbească ; iar vorbirea lor se află pe linia imaginară care desparte bîrfa de ficțiune, pălăvrăgeala de invenție. Ceata flecarilor e compusă din semidocți și inculți, unul lucrează la o nesfîrșită epopee intitulată **Blestemul**, altul se crede meșter mare în cuvîntul ales și în aluzia culturală. La tot pasul amicii încep să schițeze scene, situații, întîmplări, să creioneze destine, se corectează unul pe celălalt, produc variante și deosebiri și opțiuni — critică opera produsă, uneori personajele sau situațiile se încheagă mai bine și atunci le vedem cum pe neașteptate pătrund printre comentatorii/scriitori — părinții lor (ca în **Nivola** lui Unamuno) ; alteori, vedem, dimpotrivă, cum unul sau altul din ceata inițială intră în colimatorul vecinilor și i se modifică personalitatea sau soarta, îl vedem proiectat pe cheiurile Senei, în flirt cu vreo frumoasă desculță, sau vedem pe altcineva ajungînd bogată întreținută într-un elegant zgîrie-nori din Chicago. Este ca și cum am asista la scrierea unui roman de către un cor de naratori, un cor dezordonat, în care aleatoriu se aruncă formele de către unul sau celălalt din cei care o clipă se proclamă soliști.

Știi cu ce seamănă scriitura asta ? Cu acel episod din **Dr. Faustus** de Thomas Mann unde tatăl eroului principal face din cînd în cînd experiențe chimice de laborator și vede mineralele cum se combină și se mișcă și cresc — de parcă ar vrea să prindă viață, zice el, de parcă ar vrea să treacă din regnul mineral în regnul vegetal, să devină anemone pe fund de mare sau, mai știi, polipi și amoebe. Tot așa și personajele lui Sorrentino, sau personajele personajelor lui Sorrentino : încearcă să intre în existență și ezită ambiguu, într-un stadiu de indeterminare, între a fi și a nu fi. Tot romanul acesta zăbovește în pragul existenței : ba ar vrea să devină roman, ba n-ar vrea. În schimb, ceea ce are o splendidă și vitală existență este limba însăși, stăpînită cu eleganță superbă de Sorrentino — un maestru al clișeelor și al titlurilor, al expresiilor idiomatice pe care însă le deformează abil, creînd efecte comice rar egalate în proza modernă americană.

Cu asta ajung la originalitatea cea mai marcantă a lui Sorrentino : veselia lui. Știi, ne-am obișnuit de la Beckett și de la Robbe Grillet încoace să asociem experimentul narativ modernist cu gravitatea, cu gîndirea încordată, uneori chiar cu tragedia. De pildă, indeterminarea universului, absurdul, solipsismul, spargerea formelor tradiționale sînt privite de scriitori ca o periclitare a umanului ; în fața cititorului se deschid abisuri de incertitudine, aleatoriul și misterul ne subminează existența. Sorrentino nu vede lucrurile în același fel : pentru el universul indeterminării e amuzant, existența și inexistența se împacă jucăuș, sau se ciondănesc cu golănească vioiciune. Sorrentino e un post-modernist băscălios, specie cam rară. Cultura, virtuozitatea tehnică și ingeniozitatea nu-i lipsesc în nici un caz. Se vede asta și în **Pastorala albastră**, unde tot al doilea capitol e parodia altui gen literar (sau specie), după cum **Tocana lui Mulligan** îl parodiază pe Joyce din **Finnegan's Wake**. Sorrentino predă de peste zece ani la Stanford, e în fond un manierist plin de inteligență. Eu cred că bine tradus, ar putea fi pe placul unui public mai rafinat care în România, har Domnului, nu lipsește.

Virgil Nemoianu

GIGI

● În sala Academiei de arte din Berlin (fost de Vest) : patru seri consecutive cu „Gigi Căciuleanu și Teatrul Coregrafic din Rennes și Bretagne". M-am grăbit să văd ce mai face Gheorghe Căciuleanu pe care l-am cunoscut în adolescența lui ca dansator de mare talent; am colaborat în 1970 într-un concert „Dansul și Muzica". Știam că între timp, rămînînd același prodigios dansator, a devenit unul dintre cei mai notabili coregrafi ai Franței de azi (în 1989 trupa lui a însoțit pe François Mitterand în vizita acestuia în India, fiind contribuția culturală a Franței la festivalul din Bombay). Am fost curios să-l văd azi cu trupa sa, al cărei creator este și în care s-a împlinit ca autor coregraf.

Am văzut de aceea ambele programe anunțate. Prima impresie a fost aceea de familie regăsită : odată cu elementele noi (și înainte de ele) — continuitatea. Am reîntîlnit pe fostul elev al lui Miriam Răducanu, nu numai într-o bună parte a limbajului său gestual, dar și în agerimea observației realului, în pregnanța detaliilor, în amestecul de humor cu amărăciune, aș spune : în cultura sentimentelor.

Programul lui Căciuleanu a cuprins trei mari opere de balet : în prima seară — „Un tren poate ascunde un altul" și „Dansuri din Maria dela Buenos Aires" ; în a doua — „Saxographie".

O trăsătură esențială a coregrafiilor lui Căciuleanu este intensa muzicalitate care se manifestă începînd cu alegerea muzicilor (întotdeauna de bun gust, fie ele muzică clasică, folclor, jazz etc.) și continuînd cu urmărirea lor coregrafică ; nimic esențial nu scapă artistului în linia mare și în detalii ; dansul — dezinvolt, parcă fără efort se contopește cu muzica.

„Un tren poate ascunde un altul" este o lungă suită pe microbalete pe 45 de muzici foarte variate ; ele se succed în mod surprinzător, căpătînd fiecare, în afara reliefului său propriu, un altul special, prin felul cum a fost el „ascuns" de precedentul. Varietatea prea mare este întotdeauna un greu examen pentru opera de artă ; ea cere autenticitate, fluență și o contraforță centripetă care să adune totul sub semnul unității. Am găsit toate acestea în lucrarea lui Gigi care a permis și o bună fructificare a posibilităților celor 13 membri ai companiei. Steaua trupei — Ruxandra Racovitza a dansat „Barcarolla" cu o acuitate și o finețe care m-au făcut să aud altfel capodopera lui Chopin. Este interesantă viziunea coregrafică a lui Căciuleanu asupra unui adagio de Bach : linia mare este urmărită exemplar, realizîndu-se un convingător continuum, întrerupt însă adesea de scurte izbucniri incisive ; îmi este aproape acest tip de discurs care se adresează percepției subliminale. Am apreciat foarte mult scurtul dans goyesc, tras parcă, din „capriciile" marelui pictor. Paleta sonoră a lui Căciuleanu este foarte largă și mereu fericit folosită, fie că recurge la „Dies Irae" din Requiemul lui Mozart, la un cîntec de Okudjava sau la surse zoologice și naturale.

Am fost sensibil la dansurile extrase din „Maria dela Buenos Aires". Căciuleanu a colaborat cu compozitorul argentinian Astor Piazzolla care a reluat, revigorîndu-l, vechiul „Tango Argentino". Melancolia și disperarea, un dor fără margini și sugestia metafizică, ridică tangoul la universalitate; în ce mă privește, tangoul îmi pare Sarabanda secolului XX. Perechile de dansatori din trupa lui Gigi Căciuleanu, cu aerul lor misterios și suspect, crud și pasionat, evoluează într-o lumină crepusculară, pe fondul unor diapozitive proiectate care ne aduc în fața ochilor cafenelele din Buenos Aires.

În a doua seară, „Saxographia" a înfățișat o suită de dansuri pe muzică avînd ca protagonist saxofonul. În acest spectacol Gigi este și animator. El stă de vorbă cu publicul, explicîndu-i regulile jocului : cele 18 dansuri (unele solo, altele în duo, cvartet, cvintet sau grup) se desfășoară în ordine aleatoare, persoane diverse din sală trăgînd la sorți ordinea lor ; ne amintim de experiențele de hazard cu participarea publicului făcute de către Alain Butor. Titlurile dansurilor sînt ușor caraghioase (drôles), oscilînd între dada și suprarealism, calamburul fiind și el solicitat.

Publicul tînăr din Berlin a apreciat arta lui Gigi, aplaudîndu-l și fluierîndu-l furtunos în sala uneori rigidă a Academiei de arte.

ANATOL VIERU

Monsieur X

ÎNTRE temele propuse pentru o lucrare de diplomă la catedra de romanistică de la Freiburg, una dintre cele mai originale a fost aceea a doamnei Ute Meyer, **Die Typologie von Eugen Barbus Frühprosa.** Aplicînd metoda lingvistului german Paul Menzerath, cercetătoarea analiza primele scrieri ale prozatorului român pe baza raporturilor dintre diferitele elemente textuale (semanteme, morfeme, sintagmeme, foneme, silabe). Se știe că vocabularul unei limbi nu este o îngrămădire haotică. Între cuvinte, silabe și sunete pot fi detectate relații susceptibile de a fi exprimate matematic, adică prin indicații numerice și diagrame. Metoda, care prin anii '50 era foarte apreciată, a fost folosită și la identificarea paternității unor texte, fiindcă s-a dovedit, mai ales după lucrările profesorului Fuchs de la universitatea din Aachen, că fiecare autor are o structură tipologică proprie, o „amprentă" care poate fi precizată extralingvistic și constituie, în formule matematice, un indicator fără greș.

Deci Ute Meyer s-a aplecat asupra operei lui E. Barbu excerptînd mostre după regulile clasice ale statisticii și a cercetat textul ales după : a) numărul de silabe al cuvintelor, b) numărul sunetelor, c) succesiunea diferitelor categorii de sunete (vocale, consoane, diftongi, accent), d) numărul și succesiunea fonemelor în silabe. A stabilit apoi tabele de distribuție după frecvența absolută a cuvintelor, după numărul de silabe și de sunete. Prin reprezentări grafice a calculat valorile centrale ale funcțiilor distribuționale, unghiul și coeficientul de corelație al tuturor elementelor. S-a constatat o unitate structurală identică în toate textele cu excepția cunoscutului roman, **Groapa**, în care distribuția, frecvența elementelor și, de aici, coeficientul corelațiilor erau cu totul deosebite. Mostre din prozatori contemporani (Preda, Popovici, Bănulescu etc.) s-au dovedit străine de „amprenta" tipologică descoperită. Abia atunci cînd sîrguincioasa candidată a folosit texte de scriitori din generația precedentă (Teodoreanu, Stancu, Petrescu, Dessila, Drumeș, Bellu etc.) a găsit o afinitate structurală izbitoare între pîrdalnicul roman și scrierile lui N. Crevedia. Astfel, structura silabelor, finala lexiilor, unghiul de corelație (1°3'), întregul sistem oglindit în indicațiile numerice prezintă date identice, ca și cum prozele comparate ar fi fost confecționate de aceeași mînă.

Dar fiindcă un proverb german ne învață, „coase de două ori ca să ție mai bine", am sfătuit-o pe doamna Meyer să continue cercetarea cu o analiză stilistică succintă. Metoda cea mai propice se dovedea a fi aceea folosită în senzaționalul „Proces de la Baden-Baden", în care un răufăcător a fost condamnat la temniță grea după ce ani de zile înainte a terorizat Căile ferate germane cu atentate strălucit pregătite și cu scrisori de șantaj semnate „Monsieur X". Deoarece făptașul compunea și literatură, i s-au comparat producțiile lirice cu scrisorile trimise, după un sistem izvodit de procuror împreună cu doi germaniști. Ute Meyer s-a încadrat cu pasiune în noul rol de poteraș literar, dar a stăruit prea mult în fimus-ul hrubăriilor barbute pînă ce o boală nemiloasă, stîrnită parcă din miasmele încriminatei fătăciuni, a pus-o la zăcare. Ultimul semn primit de la dînsa dovedea că persistă în urmărirea fostului jandarm, îngroșind suspiciunea. Preconiza chiar un procedeu de a depista plagiate din limbi străine. În unele exemple am crezut-o : venea cu lucruri deja cunoscute. De părerea ei că în **Măștile lui Goethe** regăsim cu fidelitate condeiul eseistului german Richard Friedenthal, m-am îndoit însă. Cum să se înfrupte un Român Mare din scriitura unui „ovrei" ? Sau, mai știi... n-o fi realizat tovarășul academician că i s-au pus bucate cușer pe masă ?

Paul Miron

Ochii lui Russell

● **Situația scriitorului în vremea noastră** este tema unui eseu apărut recent în suplimentul literar al cotidianului **Frankfurter Allgemeine Zeitung.** Autorul, Hans Sahl, el însuși scriitor, formulează întrebarea de ce mulți artiști s-au apropiat în acest secol de mișcarea comunistă sau au simpatizat cu ideile ei ? În acest context, el consemnează reacția cunoscutului filosof, laureat al premiului Nobel, Bertrand Russel, la versurile lui Brecht : „Partidul are o mie de ochi, tu însă ai numai doi..." Cuprins de hohote de rîs, Russel l-a rugat pe Hans Sahl, care i-a recitat versurile lui Brecht, să-i transmită poetului procomunist : „Am 72 de ani (era în timpul războiului — n.r.) și cu cei doi ochii ai mei văd mai bine decît o mie de orbi".

Marlon Brando

● **Retras pe insula sa, preocupat de procesul fiului său, se părea că Marlon Brando a părăsit platourile de filmare. Apariții rare, roluri scurte, în ultimul deceniu. Monstrul sacru al Hollywoodului a revenit într-o comedie Primii pași ai Mafiei.** Rolul este o pastișă plină de umor al celebrului Corleone din **Nașul.** Matthew Broderick îi dă replica, regia este asigurată de Andrew Bergman.

Petru DUMITRIU

Întîlnire la judecata de apoi (8)

AU MAI RĂMAS încă o vreme așezați pe scaune ; un al treilea agent a schimbat postul. În sfîrșit s-au culcat unul lîngă altul, îmbrăcați. Și-au scos numai pantofii. Alfred Anania, întins pe spate, cu ochii închiși, o auzea pe fată respirînd. Ea nu dormea : respira prea repede. „Nu-mi place" și-a spus. „E urîtă". Avea douăzeci de ani și n-avea legături cu vreo femeie decît foarte rar. Era prea timid, prea sărac, trăind ascuns, urmărit de Siguranță. Simțea căldura corpului fetei, cu toate că-i separa o anumită distanță. Ea avea o respirație gîfîită. Alfred Anania a simțit un soi de disperare. S-a ridicat într-un cot și s-a lăsat să cadă peste ea. Ea n-a reacționat. I-a sărutat coastele și l-a ținut strîns, foarte aproape, puternic. Lamele de lumină vristau fața fetei, Alfred Anania i-a văzut privirea fixă, strălucitoare, amenințătoare. Cînd a pătruns în ea, a închis ochii și s-a strîmbat. Ea a continuat să se strîmbe, strîmbături de durere, și să geamă. Îl ținea însă strîns în brațe ca într-un cerc de fier.

De atunci, timiditatea și nevoia sexuală a lui Alfred Anania, dar și voința și pasiunea Ligiei i-a ținut împreună, exceptînd perioadele — cîteodată luni întregi — cînd sarcinile din provincie îi despărțeau, sau, dacă vreunul avea vreo însărcinare foarte secretă și trebuia să dispară. După căderea mareșalului Antonescu și intrarea trupelor sovietice, au rămas împreună ca bărbat și nevastă, devenind persoane din ce în ce mai importante, mai ales el. Oficiul de Rechiziții a luat pentru ei o casă îmbrăcată în iederă cu uși-ferestre care ajungeau pînă în tavan ; între salon și sufrageria pardosită cu marmoră se afla o arcadă mare și o ușă din fier forjat. Casa avea de toate : perdele de mătase la ferestre, veselă și argintărie, cearceafuri de pat, dulapuri pline cu haine ; proprietarii fugiseră în Elveția. În această casă, în care n-a adăugat decît televizorul, locuiește și astăzi Alfred Anania. Mașina oficială așteaptă în fața intrării. Pînă în 1949 un Buick ultramodern. În 1953 a fost înlocuit cu o Pobeda care nu prea avea fason : momentul coincidea cu o criză în cariera lui Alfred Anania. De atunci, mașina este un Zil enorm, ministerial, iar cînd șoferul e liber, un altul îi ia locul cu un Cadillac 1954. Ca să meargă la vînătoare, la munte, sau la pescuit pe lacul Snagov, Alfred Anania folosește o Pobeda sau un Opel. Este șeful unui organism important, exteriorizîndu-se și prin compoziția micului parc de mașini pe care le are la dispoziție. El personal bineînțeles că este prost îmbrăcat, că-și alege cravate urîte, că nu poartă cămăși albe ci gri, cadrilate sau reiate. Nu primesc, în vasta locuință, decît la mari dineuri indigeste care se termină către zori. Între timp, soții prinzesc la slujbă, mănîncă senvișuri în timpul ședințelor de lucru și nu se văd decît seara tîrziu, extenuați de interminabile conferințe. Destul de tîrziu, Ligia a realizat faptul că raporturile lor conjugale deveniseră din ce în ce mai rare, cu timpul încetînd definitiv. De altfel, Alfred nu era un Hercule ; chiar de la început se vedeau rar, iar Ligia era de fiecare dată atît de bucuroasă că putea să-și facă un soi de provizie de fericire. Nu avusese nici o altă experiență, deci nici bănuieli. Și apoi erau atît de ocupați, erau decorați, erau invitați la adunări solemne, la procese politice, vorbeau cu pasiune la mitinguri, erau trimiși în delegații oficiale. Alfred a albit, s-a îngrășat cu zece kilograme, era întotdeauna bine dispus, îl bătea pe umăr pe interlocutor, egal în grad sau inferior, rîdea zgomotos, fără veselie. Ligia se mărginea la un suris avar, era foarte rezervată, foarte tăcută. El credea că ea nu bagă de seamă nimic. Într-o zi cînd, din întîmplare, au prînzit împreună, ea l-a întrebat :

„Ascultă, n-ai ceva care te frămîntă ?

— Nu, nimic. De ce ?

— Ca să știu. Mă întrebam dacă nu ești supărat pe mine.

— Nici gînd, i-a răspuns privind prin fereastră frumoasa stradă cu plopi, unde se plimba un polițist cu o manta lungă. — Nici gînd. De ce ? Nu sîntem tovarăși ? Ți-am spus doar.

— Poate că te-ai săturat de mine, a replicat ea.

— Hai să fim serioși," i-a răspuns rîzînd și s-a apropiat s-o bată pe umăr. Ea și-a ridicat spre el chipul congestionat ; chiar și albul ochilor era înroșit ; i-a spus :

„Atunci de ce te culci cu secretara ?

— De unde ai mai scos-o ?

— Treaba mea. De ce nu mă privești în ochi ?"

A ridicat din umeri furios :

„Ce prostii ! Să te privesc în ochi ! Ești țîmpește de geloasă. Ai păstrat instinctul burghez al proprietății !"

Ridea cam acru. Ea a rămas fermă :

„Nu e vorba de instinctul proprietății. Este vorba de morala proletară. Dacă te-ai săturat de mine, mărturisește cinstit".

De data asta, i-a aruncat o privire, în treacăt, apoi a continuat :

„Să fim serioși. Te agiți fără motiv.

— Îmi promiți că vei termina cu femeia aia ?"

Îl privea fix. El se plimba nervos prin cameră. Exasperat a exclamat :

„Nu am ce să sfîrșesc ! Nu există nimic, ți-am spus !"

A strîns buzele privind, de data asta, și ea pe fereastră. Alfred s-a dus la treaba lui. S-a întors foarte tîrziu. Ligia era în pat, acoperită pînă la subțiori, cu brațele peste plapumă. Nu stinsese lumina.

„Ce-ai făcut ?

— Probleme curente. Campania de însămînțări..."

Ea a tăcut și a strîns buzele. El s-a culcat, întorcîndu-i spatele.

„Hai, noapte bună. Nu stingi lampa ?"

Ligia a stins fără o vorbă. Nu dormea. Îl căutase peste tot și nu îl găsise.

În românește de
Andriana Fianu

● Revista revistelor ● Revista revistelor ● Revista revistelor ●

Cine se ține de farse?

● TINERETUL LIBER din 10 noiembrie a publicat o scrisoare adresată de dl. Aristide Buhoiu dlui Emanuel Valeriu, plină de injurii și „recunoscînd" că individul care l-a înjunghiat pe Nicu Ceaușescu în ziua de 22 decembrie trecut a fost plătit în dolari de către dl. Buhoiu însuși. Marți 13 noiembrie, dl. Buhoiu neagă paternitatea scrisorii și pretinde scuze. Ziarul se explică afirmînd că a primit scrisoarea chiar de la dl. Valeriu care era cel mai în măsură să-i verifice autenticitatea, și cere, la rîndul lui explicații. Două zile mai tîrziu dl. Valeriu oferă aceste explicații. Oare cine se ține de farse pe seama celor doi frați învrăjbiți? ● Dl. Paul Agarici publică în SCAIUL nr. 8 ceea ce d-sa numește **Procesul Păunescu.** Din păcate, dosarul conține multe, foarte multe învinuiri nu prea bine acoperite de dovezi și un preambul cu evidente erori. Informația, furnizată de cineva care dorește să rămînă anonim (semnînd E.C.), este fantezistă. Singurul lucru de reținut sînt fotografiile, cu adevărat expresive! ● EXPRES (nr. 43) ne oferă un document: indicații de cenzură a emisiunilor de televiziune datate 27 aprilie 1988. Extragem, referitor la poezie: „Să fie patriotică, filosofică, materialistă, despre pace, popor, partid; dacă e de dragoste, să fie optimistă". O tempora! Mai ales materialismul poeziei ne face să visăm. ● „Poți să-mi spui ce cîștig ne-a venit după caricatura cu valențe satirice a lui Mihai Stănescu?" îl întreabă (fără pic de invidie profesională!) caricaturistul Octavian Covaci pe dl. Tupan care i-a cerut un interviu pentru **Lucifer** (nr. 6). Îi răspundem noi în locul dlui Tupan: cîștigul a fost o binemeritată reputație internă și internațională pentru arta românească a caricaturii. ● În DREPTATEA din 9 noiembrie, dl. arh. Cornel Borcoman povestește — cu un talent indiscutabil — ancheta și arestarea d-sale în urma evenimentelor de la televiziune din seara de 13 iunie. O mărturie emoționantă. ● Doamna Angela Băcescu plagiază! În LIBERTATEA din 14 nov. este semnalată reluarea de către doamna cu pricina a unui text din ziarul bucureștean pe care l-a publicat sub semnătură proprie în revista **Europa** nr. 12. Colaboratoare la **România Mare,** alături de d-nul Barbu, Doamna Băcescu a pățit-o: boala plagiatului se ia. Ca rîia. ● În același număr al **Libertății,** un excelent articol de Octavian Andronic: **Don Pedro ia taurul de coarne.** Nu mai e nevoie să spunem cine e don Pedro. Cornele taurului sînt, ele, inerția și birocrația din politica externă a României și de la Agenția pentru privatizare. Cei care au văzut o recentă emisiune TV despre activitatea guvernului știu despre ce e vorba. ● În curînd, **Curentul** lui Pamfil Seicaru va reapărea, hebdomadar, la București, după o foarte lungă întrerupere — ne anunță dl. Vasile C. Dumitrescu într-un interviu acordat TINERETULUI LIBER de joi 15 nov. ● Joi 15 nov. în AZI dl. Ilie Bădicuț tratează comunicatul și declarația Alianței Civice cu o ironie puțintel stupidă și cu multe glume proaste. Oare ce va fi fost în sufletul vajnicului arabist în seara aceleiași zile văzînd la T.V. sutele de mii de oameni manifestînd la chemarea Alianței? Nu vrem să facem nici o ipoteză. Vai de sufletul lui! ● Sub titlul **Cui i-e frică de Plemmianikov?,** dl. Al. Piru comentează în DIMINEAȚA din 15 nov. **Cartea românească de învățătură** a lui Varlaam, pardon, a dlui Vadim Tudor. La un moment dat, d-sa observă sarcastic: „Erudiția dlui C.V.T. în toate domeniile este uriașă". Cu talentul și cu onestitatea stă el mai rău.

Grupul celor 4

● Numărul 10 al revistei ATENEU de la Bacău este consacrat aproape în întregime centenarului Alecsandri. ● Cotidianele principale ne dau, în numerele de după comemorarea Brașovului, cifre foarte diferite ale participanților la marșuri și mitinguri în diferite orașe. În **Tineretul Liber,** dl. Marius Stoian apreciază la 1 500 numărul manifestanților de la Iași și la 15—20 pe al partizanilor FSN care li s-a opus. În **Adevărul,** dl. C. Coroiu vorbește de 500 și, respectiv, de „alte cîteva sute" de cetățeni, fără a da numele unei singure personalități, deși între manifestanți au fost scriitori cunoscuți ca Ana Blandiana, Emil Brumaru, Mihai Ursachi etc., iar dl. Coroiu se ocupă și d-sa sporadic cu literatura. De Alianța Civică, dl. Coroiu de asemenea n-a auzit. La Brașov, ar fi fost, după aprecierea d-nilor Bărbulescu și Mocanu de la **Adevărul,** ca și a dlui M. Stan de la **Tineretul liber,** peste 10 000 de oameni iar după aprecierea d-nilor Roșca Stănescu și Dichiseanu de la **România liberă** peste 25 000. În privința Bucureștiului, cifrele concordă. Excepție fac dl. C. Stan în **Dimineața** care a „cronometrat" de zece ori mai puțini participanți (și a revenit cu același calcul meschin în 23 nov.) și TVR, care a vorbit, în seara zilei de 15 nov. de „cîteva mii" de oameni. Se vede treaba că steagurile se adună greu și că nu degeaba se încurca Pristanda în socoteală! ● În TOTUȘI IUBIREA nr. 11, dl. Gh. Dindere dezvăluie într-un interviu faptul că, prin 1979, a existat un grup de activiști de frunte ai PCR care au vrut să adreseze o scrisoare de protest contra dictaturii lui Ceaușescu: printre ei, în afara autorului interviului, dnii Apostol, Pană și Pirvulescu. Cineva i-a trădat și scrisoarea, dacă a fost scrisă, căci nu rezultă clar, n-a mai ieșit din țară ca să ia drumul agențiilor străine de presă. ● Aflăm că redactorii FAPTEI au demisionat în urma fuzionării Partidului Democrat al Muncii, editorul lor, cu Partidul Comunist Român (da, chiar el!), sub numele de Partid Socialist al Muncii. Bravo lor! Cît despre P.S.M. **La même Jeannette, autrement coiffée!** Și ca o curiozitate: nici unul dintre fondatori n-au făcut parte din vreun grup disident, precum cel evocat mai sus. ● Dl. Paul Everac examinează în ROMÂNUL (nr. 32) ceea ce d-sa numește total nepotrivit **Feluri ale disidenței.** Disidența consumată, astfel, ca mîncarea, de către autorul atîtor piese partinice, s-ar fi degradat continuu din zilele lui Ceaușescu și pînă astăzi. Într-una din etape, „dizidentul a devenit canalia care se făcea că se opune stăpînirii, dar îi împărtășea concepția și metodele, trăgînd avantaje din ele", scrie, fără a roși, dl. Everac. Îi înțelegem amărăciunea: aceste canalii de disidenți au curmat, prin revoluția lor morală, avantajele trase de unii și alții de pe urma unor realități care le inspiraseră mediocrele opere.

O circulară ceaușistă

● Din EXPRES nr. 44 aflăm că dl. Tudor Păcurariu, secretar executiv al Fundației Culturale Române, a emis în luna iulie 1990 o circulară care obligă întregul personal să alcătuiască note scrise în urma conversațiilor cu străini, precum și tabele cu numele și alte date referitoare la aceștia din urmă. Întrebat de un reporter, dl. Augustin Buzura, președintele F.C.R., recunoaște că a știut de circulară și că i s-a părut infantilă și... „atîta tot". Dl. Buzura adăuga că secretarul executiv n-avea dreptul s-o emită fără consimțămîntul său și „oricum nici n-am luat-o în serios". Credem că mai firesc ar fi fost s-o ia cît se poate de în serios și să-l dea pe ușă afară pe dl. Păcurariu, nu de alta, dar spre a nu-i lăsa timp să prindă rădăcini care numai cu greu vor putea fi smulse mai tîrziu. Cu ce se ocupa „fiul cunoscutului romancier și diplomat" (cum îl numește dl. Buzura) pe cînd era redactor la Editura Minerva, știe o lume întreagă. Numai președintele F.C.R. nu știe. Nici în ce-l privește pe vicepreședintele Raoul Șorban dl. Buzura nu pare mai informat. Îl informăm noi că dl. Șorban scoate împreună cu dl. Adrian Riza gazeta **Timpul,** refăcînd partida naționalistă și ceaușistă de la vechiul **Luceafăr** și de la vechea **Flacără.** Cu asemenea oameni F.C.R. nu ne poate oferi nici o garanție morală. Și nu ne mai miră, în aceste condiții, ceea ce se publică în **Curierul românesc,** care e gazeta F.C.R. Pentru amănunte, citiți serialul dlui Dorin Tudoran din revista noastră! ● EUPHORION de la Sibiu consacră nr. 6 Cercului literar de la a cărui efemeră, dar plină de consecințe existență, se împlinesc 45 de ani (dacă ne referim la cele opt numere din **Revista Cercului Literar**) sau 47 (dacă ne referim la manifestul pro-Lovinescu publicat în ziarul **Viața**). Dl. Ilie Guțan refăce istoria grupului iar dl. M. Ivănescu pe a revistei. În număr sînt prezenți numeroși dintre foștii cerchiști: Șt. Aug. Doinaș cu un poem scris în 1952, I. Negoițescu cu un amplu studiu despre Marin Preda (foarte sever critic, aproape „provocator" pentru cititorii romancierului), Ioanichie Olteanu, I.D. Sîrbu și C. Regman (evocîndu-l pe Radu Stanca) regretatul I.D. Sîrbu are și fragmente de jurnal). Ion Simuț scrie despre Ovidiu Cotruș iar Mircea Muthu despre Henri Jacquier. Frumoase fotografii de grup și imagini ale Sibiului de altă dată ilustrează acest număr devenit bibliografie obligatorie ● Altă publicație de peste munți a Uniunii Scriitorilor, INTERVAL de la Brașov, se ocupă în nr. 3 de problema religioasă, promițînd în nr. 4 tema corpului uman. Totul trebuie citit din numărul recent și nu doar articolele aplicate temei amintite, ci și altele, ca de pildă cronicile literare semnate de Andrei Bodiu, Caius Dobrescu și Constantin Hârlav, bună echipă de tineri critici (primii doi, și poeți). ● A apărut, în fine, primul număr din magazinul LITERE al Cărții Românești (redactori G. Bălăiță, B. Elvin și Tania Radu), în formatul și grafica cunoscutei publicații franceze **Lire** condusă de Bernard Pivot. Admirabil ilustrat, magazinul nu va întîrzia să atragă atenția. Noi n-am avut pînă acum, pe lîngă edituri, astfel de publicații, dacă excептăm **Livres roumains,** cu scopuri însă mai mult propagandistice pentru „afară". Se pot citi, în premieră fragmente din cărți (românești și străine) ce urmează să apară (Milan Kundera, E. Ionescu, Andrei Platonov, Radu Tudoran, Stelian Tănase, Michel Tournier, Mircea Nedelciu, Adriana Babeți și Mircea Mihăieș), amintiri, memorii (C. Argetoianu), precum și anchete, telexuri, interviuri, comentarii (G. Bălăiță, Ov. S. Crohmălniceanu, B. Elvin, Radu Cosașu, M. Cărtărescu, Dan C. Mihăilescu, N. Manolescu), un jurnal de editor (Fl. Mugur) și altele.

Ismail și Turnavitu

● Aflăm din ANUL 2000 (nr. 7) că dl. Păunescu a făcut „personal sau prin intermediari" numeroase demersuri de a fi primit în **Societatea Scriitorilor Români** a dlui Cezar Ivănescu. Să le fi făcut **înainte, în timpul** sau **după ce** și-a declarat intenția de a se retrage din **Uniunea Scriitorilor?** Cronologia evenimentelor ne interesează pentru o viitoare biografie a poetului. ● „Știindu-i pe francezi ostili, în majoritatea lor, reformelor, Michel Rocard face mici reforme evitînd să spună că sînt reforme", scrie Bernard Pivot în LIRE din noiembrie. Aviz primilor miniștri puși pe reforme! ● Remarcabilă — ca idee, ca filmări, ca montaj, ca răspunsuri — emisiunea-anchetă T.V. GAUDEAMUS de vineri 23 nov. cu tema **Ce viitor are arta? Dar artiștii?** Păcat de ora foarte tîrzie! Adulții, care se culcă de obicei odată cu găinile, au pierdut ocazia să-i audă vorbind pe tinerii plasticieni, muzicieni, actori... ● Are umor (negru!) dl. Traian Branea, vorbind despre „comunismul" Alianței Civice în ziarul AZI (în mai multe articole). A vorbi de funie în casa spînzuratului! ● În revista 22 (nr. 45), un fragment dintr-o comunicare prezentată de către dl. Gabriel Liiceanu la un simpozion privind perspectivele culturale din Europa de Est: subiectul lui este ceea ce autorul însuși numește modelul Noica. Textul trebuie citit neapărat. ● O pastișă urmuziană caustică și plină de haz este **Ismail Barbu și Turnavitu Vadim** de dl. Călin Vlasie (CONTRAPUNCT nr. 47): „Prietenia celor doi îngeri îi făcu pe fameni să-și bage stilourile în gît de ciudă încît abia de se mai puteau iscăli cu unghia. Ismail și Turnavitu trăiau astfel într-o liniște eternă, fericiți, miruiți de Dumnezeu...". Bună ideea de a consacra o parte din sumarul numărului culturii maghiare din România. Ce a dorit redacția și cu ce dificultăți s-a confruntat în această privință, ne spune dl. I.B. Lefter într-un articol, care trebuia să stea însă pe prima pagină. ● ROMÂNIA LIBERĂ (25 nov.) reproduce o adresă semnată de „ziaristul" Florian Copcea Pupăză din Turnu Severin, membru al fostului P.D.M., red. șef al **Luminii,** organul noului PCR, în care grămăticul din noi remarcă greșeli de exprimare și de ortografie. Reîncepe bine PCR-ul: prin masacrarea limbii naționale. Reîncepe, de fapt, de unde a fost oprit de măturа istoriei cu un an în urmă. ● E perfect adevărat că orice **revendicare** economică se transforma automat într-o gravă **culpă** politică în vremea lui Ceaușescu, așa cum observă dl. Valeriu Cristea în ADEVĂRUL din 25 nov.: dar ni se pare că asta nu transformă automat orice revendicare economică într-o mișcare politică și că, deci, între greva minerilor Văii Jiului din iulie 1977 și demonstrațiile de la Brașov din 1987 rămîne tocmai deosebirea pe care o stabilea editorialul nostru din nr. 47. ● Dl. Roșianu la T.V.R. (25 nov.): „...**Vremuind** în sufletele noastre sentimentul statorniciei...". Era vorba de colinde, ele... vremuiau. Doar că **a vremui** înseamnă **a(se)face vreme rea.** Cine i-o fi scriind textele dlui Roșianu? Nu ne vine a crede că le scrie singur. Faptul că d-sa citește cu aplomb tot ce i se așează sub ochi este o altă căciulă.

Cronicar

Îi anunțăm pe cititorii noștri că a apărut **SCÎNTEIA,** serie nouă, An I. Nr. 1, „Organ al Comitetului Central al Partidului"... După unele informații ar fi editat de Partidul Socialist al Muncii, după altele, de Partidul Cațavencu. Vă vom ține la curent cu paternitatea ziarului.

Director: Nicolae Manolescu; **Redactor-șef:** Gabriel Dimisianu; **Secretar general de redacție:** Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 interioare 1001, 1238). **Critică:** Alex Ștefănescu (interior 2602). **Poezie:** Constanta Buzea (interior 1736). **Proză și reportaj:** Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Țoiu (interior 1736). **Arte:** Valentin Silvestru, Euaenia Vodă (interior 1736). **Externe:** Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). **Secretariat de redacție:** Olga Andronache, Mihai Grecu, Octavian Telceanu (interior 2529). **Fotoreporter:** Ion Cucu (18 41 01). **Corectură:** Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarcencu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). **Curier:** Maria Micu (interior 1159).

Redacția: București, Piața Presei Libere nr. 1, poarta B1-B2, telefoane 17.60.10, 17.60.20 și 18.20.30. **Administrația:** București, Calea Victoriei 133, telefon 50.74.96. **Abonament:** 3 luni — 91 lei; 6 luni — 182 lei; un an, 364 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — sectorul export-import presă, P.O. Box 12—201, telex 10876, prsfir București, Calea Griviței 64—68. **Tiparul:** Combinatul Poligrafic București.

7 lei

Biblioteca județeană MUREȘ